Anul XIII, nr. 1 (140), ianuarie 2015 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• Festivalul-Concurs de Literatură *„Alexandru Macedonski”*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *O monografie Dan Botta*

PAG. 4-5 VITRINA

• Gheorghe PÂRJA
- *Adevărul de care avem nevoie*

• Dumitru CHICAN
- *Lecţia despre cub sau omul universal*

• Augustin COZMUŢA
- *Invocarea şi exersarea rostirii*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Amoruri cu perdea. Povestiri din alte vremi*

PAG. 7 ION MUREŞAN - 60

• Gheorghe PÂRJA
- *O scară rezemată de cer*

• Ion MUREŞAN
- *Ci eu singur sub pământ*

PAG. 8 ANIVERSĂRI

• Augusta STAN BUTEANU
- *Mihai Olos, artistul plastic şi poetul la 75 de ani*

PAG. 9 VERSURI

• Dumitru ICHIM

PAG. 10 DISOCIERI

• Delia MUNTEAN
- *Despre simbolistica nodurilor*

PAG. 11 COMENTARII

• Mircea Opriţă
- *Un studiu despre Edgar Poe*

PAG. 12 POEZIE

• Suzana FÂNTÂNARIU-BAIA

PAG. 13 EMINESCIANA

• Nicolae GEORGESCU
- *Despre „postumiada” eminesciană*

PAG. 15 VARIA

• Dumitru A. GHERAS - *Versuri*

PAG. 16 TRADUCERI

• Niccolò MACHIAVELLI
- *Belfagor arhidiavolul*
(prezentare şi traducere din limba italiană: Livia MĂRCAN)

Valentin ITU

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia „Sărbătoarea Artelor”, care a avut loc în decembrie 2014 la Baia Mare, Galeria UAP

Mircea Bochiș

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2015,
cod 14323 (p. 71)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Constantin Zărnescu, ***Țara lui Urmuz***, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014;
• Aurel Ştefanachi, ***Închiderea jocului***, versuri, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2014;
• Vasile Avram, ***Zeul din labirint, Sibiu, decembrie 1989***, Tipar – SC Media Impact SRL, Sibiu, 2014;
• Ioan Vasile Bota, ***Vernisaj pe ulița satului***, versuri, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014;
• Elena Cărăuşan, ***Oră de alchimie***, poeme, Editura Casei Corpului Didactic Baia Mare, „Maria Montessori", 2014;
• Nicolae Goja, ***Doi pe o cruce***, roman, Editura Eurotip, Baia Mare, 2015;
• Raul Constantinescu, ***Periplu prin neant***, versuri, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2014;
• Marian Ilea, ***Amintiri din casa scării***, roman, Editura Limes, Cluj, 2014;
• Maria Cogălniceanu, ***N. Carandino. Labirinturi***, biografie întemeiată pe documente autentice, Editura Limes, Cluj, 2014;
• Nicolae Manolescu, ***Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc***, Editura Paralela 45, Piteşti, 2014;
• *** ***Ion Vlad, Sub imperiul lecturii***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
• Mircea Muthu, ***Studii de estetică românească***, Editura Limes, Cluj, 2014;
• Nicolae Florescu, ***Vintilă Horia între „ieşirea din a exista şi intrarea în a fi"***, Editura Jurnalul Literar, Bucureşti, 2014;
• Gavril Ciuban, ***Lebăda cu a dumisale rochie de mireasă***, versuri, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2014;
• Teofil Bugnariu, ***Bibliografia materialelor etnografico-folclorice româneşti din publicații maghiare***, ediție îngrijită, introducere şi indici de Maria Cuceu şi Salat-Zakariás Erzsébet, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013;
• Vasile Luțai, ***Mu-shin***, versuri, Editura Limes, Cluj, 2014;
• ***Scriitori ai Transilvaniei, 1949-2014***, dicționar critic ilustrat, alcătuit de Irina Petraş, Editura Eikon şi Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2014.

REVISTE:

• „Transylvanian review", vol. XXIII, No. 3, Autumn 2014, Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies, Cluj-Napoca;
• „România literară", nr. 3, 4/ianuarie 2015, Bucureşti;
• „Arca", nr. 10-11-12/2014, Arad;
• „Acolada", nr. 12/2014, Satu Mare;
• „Discobolul", nr. 202-203-204/2014, Alba Iulia;
• „Familia", nr. 11-12/2014, Oradea;
• „Tribuna", nr. 296, 297/ianuarie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 11, 12/2014, Zalău;
• „Litere", nr. 11-12/2014, Târgovişte;
• „Oglinda literară", nr. 157/ianuarie 2015, Focşani;
• „Salonul literar", nr. 85/2014, Odobeşti-Vrancea;
• „Cultura", nr. 47, 48/decembrie 2014, Bucureşti;
• „Cetatea Rodnei", nr. 23/decembrie 2014, Rodna;
• „Clepsidra de cristal", nr. 4/decembrie 2014, Tăuții Măgheraus;
• „Actualitatea literară", nr. 44/decembrie 2014, Lugoj.

FESTIVALUL-CONCURS DE LITERATURĂ „ALEXANDRU MACEDONSKI"

Asociația Macedonenilor din România organizează Ediția a II-a a Festivalului-Concurs de Literatură „Alexandru Macedonski", adresat atât scriitorilor care nu au debutat în volum, cât şi celor cu unul sau mai multe volume editate, membri sau nu ai Uniunii Scriitorilor din România. Întrucât poetul Alexandru Macedonski este de origine macedoneană, concursul se adresează cu precădere scriitorilor de etnie macedoneană, membri sau simpatizanți ai Asociației Macedonenilor din România, dar, în egală măsură, se adresează tuturor minorităților din România, cât şi tuturor creatorilor – cetățeni români care vor să participe la acest festival organizat sub egida A.M.R. Înscrierile la eveniment se vor desfăşura în perioada 15 noiembrie 2014 – 15 februarie 2015, data poştei. Lucrările pentru concurs, poezie şi proză, vor fi trimise pe adresa: Asociația Macedonenilor din România, str. Thomas Masarik, nr. 29, sector 2, București. Informații suplimentare se pot obține la telefon 021.212.09.23 şi pe site-ul www.concursfestivalmacedonski.ro

PRECIZARE: Traducerea din nr. 11-12/2014 a fost semnată de Doina OPRIȚĂ

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

O MONOGRAFIE DAN BOTTA

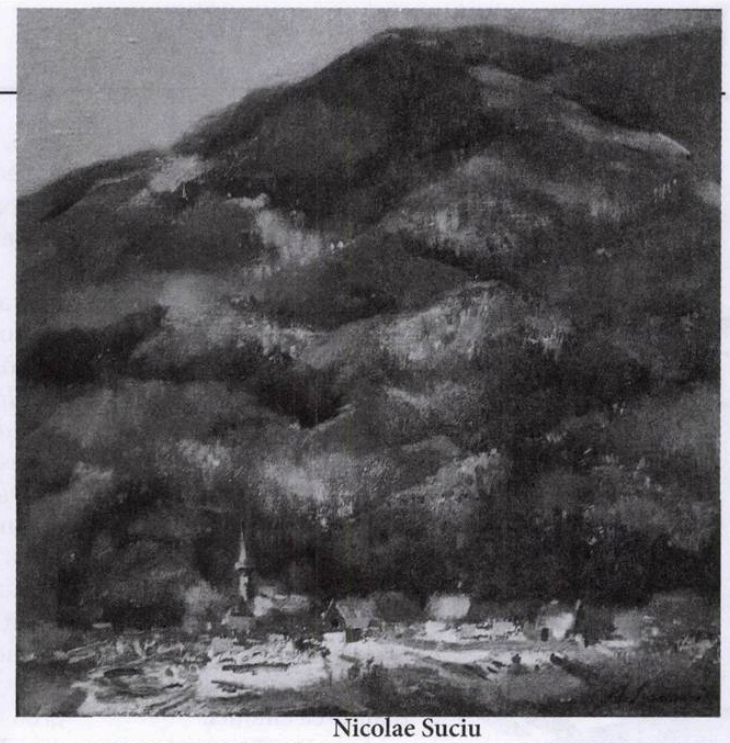

Nicolae Suciu

Figură marcantă a vieţii literare interbelice, Dan Botta s-a născut în data de 26 septembrie 1907, la Adjud şi s-a stins din viaţă la 13 ianuarie 1958, la Bucureşti. Omul de cultură a avut o activitate proteică, fiind poet, eseist, dramaturg, traducător şi un remarcabil gazetar. Cu toate acestea, opera sa nu s-a bucurat de atenţia pe care o merită din partea istoricilor şi a criticilor literari. Din această perspectivă, studiul monografic realizat de către Andra Popa (***Dan Botta – studiu monografic***, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureş, 2014, prefaţă de Gheorghe Manolache) are o importantă coordonată justiţiară, readucând în actualitate figura unui om de cultură marginalizat pe nedrept. Mai mult, prin lucrarea pe care a realizat-o, exegeta a încercat şi a reuşit să contracareze lipsa unei monografii autentice dedicate autorului ***Eulaliilor***. Andra Popa descoperă în Dan Botta un scriitor original, care merită să fie readus în actualitate datorită complexităţii formulei artistice promovate. Înainte de a porni la drum, autoarea trece în revistă lucrările anterioare consacrate scriitorului. Chiar dacă a lăsat un studiu pertinent dedicat creaţiei lui Dan Botta, exegeza datorată lui Eugen Schileru nu a fost finalizată. O altă tentativă monografică îi aparţine lui Giovani Rotiroti, care, în cartea intitulată ***Între aisthesis şi poesis***, abordează opera scriitorului din perspectiva mitocriticii. Cercetătorului i se reproşează însă că se ocupă mai mult de eseistică, neglijând poezia şi ignorând, în totalitate, dramaturgia.

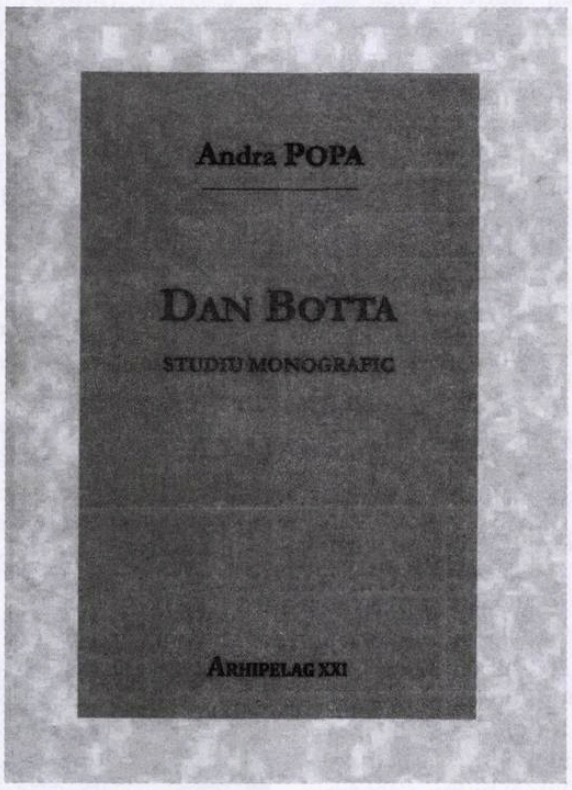

Chiar dacă nu aspiră la exhaustivitate, investigaţia realizată de către Andra Popa merge mai departe, propunându-şi să „*sistematizeze cât mai multe «materiale disparate» mai ales în periodice şi să evidenţieze complexitatea operei acestui scriitor, care poate fi foarte bine aşezat în istoria literaturii române*”. În plus, pentru a circumscrie personalitatea proteică a omului de cultură, exegeta realizează şi o atentă radiografie a epocii, una din cele mai fructuoase din istoria literaturii române. Investigaţia conţine patru capitole ample, bine documentate, dedicate câte unui sector distinct din opera scriitorului. Ele se intitulează după cum urmează: ***Dan Botta - promotor al culturii***, ***Eseistica lui Dan Botta***, ***Poezia lui Dan Botta*** şi ***Dramaturgia lui Dan Botta***. La acestea se adaugă ***Argumentul***, ***Concluziile*** şi o ***Bibliografie*** amplă. Trebuie menţionat faptul că, iniţial, lucrarea a fost teză de doctorat, ceea ce explică minuţiozitatea investigaţiei.

Pentru a reconstitui cât mai exact complexul profil spiritual al scriitorului, autoarea parcurge o bibliografie impresionantă. Pe lângă numeroase cărţi de critică şi de teorie literară, o atenţie deosebită se acordă articolelor din presa interbelică şi contemporană care vizează opera scriitorului. Andra Popa a parcurs cu acribie studiile dedicate vieţii şi operei lui Dan Botta. Pentru a înţelege cât mai bine semnificaţiile textelor, este reconstituită cu minuţiozitate epoca în care a trăit scriitorul. Perspectiva diacronică asumată în investigaţie facilitează înţelegerea corectă a manierei în care s-a petrecut receptarea critică a scrierilor autorului. O nouă etapă a exegezei are loc după 1990, când au fost republicate eseurile şi versurile lui Dan Botta şi au fost valorificate studiile rămase în manuscris. Chiar dacă se bazează, cu predilecţie, pe relevarea atentă a semnificaţiilor textelor, lectura doctorandei a fost ghidată şi de istoriile literare, de dicţionare, de antologii şi de lucrările de critică literară.

Intitulată ***Dan Botta - promotor al culturii***, prima secţiune a investigaţiei reconstituie epoca şi schiţează profilul spiritual complex al scriitorului. Autoarea reconstituie contextul literar interbelic, insistând pe confruntarea dintre tradiţionalism şi modernism. O atenţie deosebită se acordă şi rolului jucat în epocă de gruparea „Criterion”, care propune un cadru adecvat dezbaterilor de idei de aleasă ţinută intelectuală. Andra Popa identifică principalele coordonate criterioniste prezente în scrierile lui Dan Botta: limbajul elevat, spontaneitatea discursului, libertatea de idei. Ea urmăreşte maniera în care biografia a influenţat opera scriitorului şi invers, după care se insistă pe principalele domenii abordate de către scriitor. Polemistului, gazetarului şi traducătorului li se acordă subcapitole distincte. Mai ales traducătorul beneficiază de o atenţie deosebită din partea exegetei. Aceasta insistă pe viziunea scriitorului asupra actului traducerii şi trece în revistă principalele opere traduse de către omul de cultură. Îndeosebi traducătorul baladelor lui François Villon se bucură de atenţia comentatoarei. De altfel, secţiunea dedicată traducerilor ar putea constitui un capitol aparte în economia întregului. Cercetarea este migăloasă, bine documentată, bazată pe o lectură atentă a scrierilor lui Dan Botta.

Extrem de importantă se dovedeşte cea de a doua secţiune a investigaţiei, în care sunt relevate coordonatele ***Eseisticii lui Dan Botta***. Parcurgerea studiilor teoretice publicate de către reputatul om de cultură oferă nişte pertinente chei de lectură pentru buna receptare a liricii şi a dramaturgiei. Autoarea însăşi recunoaşte faptul că lirica şi dramaturgia lui Dan Botta nu ar putea fi înţelese fără ajutorul eseisticii. Andra Popa vorbeşte despre originalitatea studiilor scriitorului, chiar dacă acesta nu a reuşit să elaboreze un sistem filosofic coerent precum cel al lui Lucian Blaga. Ea reuşeşte să identifice chiar o metodă de lucru specifică poetului. Studiile sunt abordate tematic, de o atenţie deosebită bucurându-se acele scrieri în care Dan Botta îşi exprimă viziunea asupra artei şi a istoriei. Nu sunt ignorate nici mărcile stilistice care conferă o dimensiune specifică eseisticii practicate de către exeget. În comentariile sale pertinente şi bine documentate, Andra Popa insistă mereu asupra originalităţii operei investigate. În ceea ce priveşte eseistica, de o atenţie deosebită se bucură lucrarea intitulată ***Charmion sau Despre muzică***, o veritabilă profesiune de credinţă, în care Dan Botta îşi prezintă viziunea despre poezie, vocabular şi despre moralitatea formelor perfecte. Redescoperind dialogul platonician, creatorul insistă pe drama artistului, poezia fiind analizată în strânsă interdependenţă cu ideea şi cu muzica. Abordarea teatrală a problemelor creaţiei şi creatorului, fascinaţia arhetipurilor şi a istoriei, arta văzută ca poesis reprezintă alte subiecte de meditaţie. Investigaţia relevă erudiţia lui Dan Botta, care dedică studii incitante scriitorilor români şi străini.

Un alt capitol semnificativ este dedicat ***Poeziei lui Dan Botta***. Andra Popa abordează lirica reputatului om de cultură din punct de vedere imagologic, fiind preocupată de relevarea elementelor de noutate şi de modernitate. Cititoare atentă, exegeta insistă pe trăsături cum ar fi: inventivitatea lingvistică, abstractizarea, revenirea la izvoare, redescoperirea figurilor mitologice. Analiza vorbeşte de modernitatea poeziei cultivate de către Dan Botta, care însă nu poate fi circumscrisă unui singur curent literar. Autorul este inclus în sfera neoclasicismului, printre modelele sale spirituale numărându-se creatori precum Paul Valéry şi Stéphane Mallarmé (în poezie), Constantin Brâncuşi (în sculptură) şi César Franck (în muzică). Perspectiva asupra liricii este cronologică. Doctoranda trece în revistă receptarea critică de care s-a bucurat lirica lui Dan Botta, după care este discutată, în secvenţe distincte, lirica antumă şi cea postumă. În timpul vieţii poetului a apărut un singur volum de poezii, ***Eulalii*** (1931), în care este cultivată o lirică ermetică, situată în proximitatea creaţiei lui Ion Barbu. Poeziile postume din ***Rune***, ***Epigrame***, ***Cununa Ariadnei***, ***Poeme*** şi ***Poem în curs*** se dovedesc mult mai accesibile, marcând îndepărtarea de ermetism. Andra Popa asimilează un material bibliografic remarcabil şi ştie să decodifice semnificaţiile majore ale textelor parcurse. Ea menţionează faptul că, în viziunea lui Dan Botta, poezia reprezintă o posibilitate de reîntoarcere la puritatea primordială a fiinţei. Funcţii similare îndeplinesc filosofia şi erosul. Autoarea menţionează faptul că o parte a versurilor preia o formă narativ-complexă, în timp ce altele îmbracă forma fixă şi pretenţioasă a sonetului. Printre trăsăturile acestei creaţii ce asumă, în manieră barbiană, modelul intelectual al lirei se menţionează: profunzimea tonului, misterul, stranietatea, muzicalitatea, abstragerea din contingent, sfidarea sentimentalismului, refuzul anecdoticului, al retorismului şi al inspiraţiei, fascinaţia ideilor.

Modelul antic este redescoperit nu numai în poezie, ci şi în dramaturgie. Andra Popa se dovedeşte o cititoare competentă, indiferent de forma literară pe care o abordează: eseu, poezie, dramaturgie. Ea ştie să insiste pe elementele esenţiale şi este preocupată să releve aspectele mai puţin cunoscute ale operei scriitorului. Comentând piesele de teatru ale lui Dan Botta, exegeta îl încadrează pe dramaturg în contextul efervescent al perioadei interbelice. Ea constată faptul că Dan Botta este autorul a patru piese (***Comedia fantasmelor***, ***Alkestis***, ***Deliana***, ***Soarele şi luna***), la care se adaugă scenariul filmului romantic ***Sărmanul Dionis*** şi traducerile din Euripide (***Troienele***) şi Sofocle (***Oedip rege***). Investigaţia insistă pe originalitatea şi diversitatea pieselor semnate de către Dan Botta. Acestea ne introduc în lumea antică a miturilor, urmăresc lupta pentru putere în perioada renascentistă sau se inspiră din universul credinţelor populare autohtone. Formula asumată de către scriitor este aceea a unui teatru poetic şi mitic, de unde asemănările cu dramaturgia lui Lucian Blaga.

Andra Popa a realizat o lucrare originală, migăloasă şi bine documentată. Ea dă dovadă de o bună capacitate de analiză şi de sinteză, avansând numeroase puncte de vedere personale în interpretare. Meritul incontestabil al studiului monografic ***Dan Botta*** este acela de a readuce în actualitate figura complexă a autorului ***Eulaliilor***.

Gheorghe PÂRJA

ADEVĂRUL DE CARE AVEM NEVOIE

Orice apariţie editorială semnată Ana Blandiana conţine o trăsătură profund personală: de la radicalizarea limbajului poetic la idei radicale îmbrăcate într-o sinceritate care magnetizează cititorul. Patetismul reţinut din poeme este transferat şi în proză cu adaosul că prozatoarea Ana Blandiana este preocupată de intelectualizarea emoţiei.

După lectura recentului volum al Anei Blandiana (***Fals tratat de manipulare***, Humanitas, Bucureşti, 2013, 484 pagini), eşti tentat să-i pui eticheta: o carte de memorii! Numai că în primele fraze ale volumului autoarea ţine să ne avertizeze: *„Aceasta nu este o carte de memorii, chiar dacă uneori poate să lase această impresie. Ea nu este o încercare de a povesti viaţa, ci o încercare de a o înţelege*". Autoarea ne îndeamnă să citim cartea în cheia unei proze de idei şi nu ca o carte de amintiri. Este, în primul rând, un ecran pe care se proiectează întâmplări de esenţă existenţială, care au o morală tremurătoare ca un fald pe o statuie care se lasă descoperită în bătaia vântului. Numai că vântul istoriei a năvălit nemilos peste destinul unei sensibilităţi de excepţie. Este, cred, pentru prima dată când am descoperit îndârjirea sub un strat de polen şi demnitatea într-o mănuşă dintr-o stofă tandră.

Ana Blandiana, prin această carte, a pornit în căutarea timpului câştigat prin experienţe uneori duse până la limite. Timpul petrecut nu este privit din scaunul de judecată, cât mai ales ca explicare a ceea ce i s-a întâmplat. Face o radiografie a timpului petrecut, cu popasuri mai mult sau mai puţin stridente. Cititorul este avertizat că are în faţă *„o carte despre mine şi timpul pe care l-am străbătut: un timp în ebuliţie, bulversat de vântul bătând mereu din altă direcţie a istoriei, spulberând sensurile, dar şi în încăpăţânarea mea. Nu am scris această carte pentru a transmite un adevăr pe care eu îl deţin, ci pentru a găsi un adevăr de care eu am nevoie. Sensul ei nu este să acopere, ci să descopere ceva*". Această mărturisire mi se pare vectorul principal al cărţii: căutarea adevărului de care avem nevoie! Marile obstacole pentru a intra în teritoriul râvnit sunt manipulările, care s-au cuibărit serios în biografia autoarei. Pentru a nu căuta noi definiţii ale acestei şopârle din viaţa noastră, Ana Blandiana ne oferă înţelesul manipulării, care nu vine neapărat din zona politicului, ci dintr-o zonă mult mai periculoasă, de la *„faptul infinit mai grav de a fi fost uneori convinsă să fac fapte care nu ţin de un rezultat al voinţei mele*".

Prima manipulare a avut loc pe când autoarea avea vreo şase ani. Este vorba de prima arestare a tatălui, preotul ortodox Coman, învinuit de port ilegal de armă, un revolver pus de anchetatori în timpul percheziţiei într-un sertar cu jucării. Copila se simte vinovată că nu şi-a ascultat tatăl să rămână cu securiştii în casă (îi era frică). Oaspeţii nepoftiţi nu ar fi putut pune revolverul în sertar.

Asemenea întâmplări radicale sunt foarte multe în volum, legate între ele cu înţelepciunea ideilor. Un fapt demn de reţinut este calmul cu care descrie cele petrecute. Nici vorbă să facă un rechizitoriu celor care au păcătuit fără măsură. Întoarcerile în timp cuprind atât perioada comunistă, cât şi cea postdecembristă. Drumul anevoios spre facultate este descris fără resentimente. Deoarece trebuia să vină din producţie, s-a angajat ucenic de zidar la un bloc din Cluj. Fusese repartizată într-o echipă de unguri, care veneau din acelaşi sat. *„Îmi amintesc că atunci când se întâmpla ca Romi să treacă la ieşirea din redacţie împreună cu unii dintre colegii lui (Ion Rahoveanu, Negoiţă Irimie) să mă vadă pe schele, le făceam cu mâna emoţionată, arătându-i jos în piaţa celor cu care lucram, mândră şi faţă de ei că sunt vizitată de nişte domni, dar mândră faţă de poeţi că eram în stare să fac şi altceva decât să scriu versuri pe care nu aveau voie să le publice.*" Ana Blandiana a avut interdicţii de publicare: 1959-1964, 1985, 1988-1989. Cu luciditate, scriitoarea şi-a propus să reducă din tensiunea răului din comunism. Astfel, perioada respectivă o trece la capitolul câştigurilor, nu al pierderilor. De la debut, Ana Blandiana s-a aflat sub lupa sistemului comunist. Nici perioada care a urmat nu i-a fost mai favorabilă, fiind unul dintre principalele personaje ale societăţii civile după 1990. Deşi *„poate trăsătura cea mai determinantă – calitate aproape ireală şi, cu siguranţă, defect vinovat de multe – a fost de-a lungul întregii vieţi oroarea faţă de putere. Ea este cea care explică majoritatea actelor mele, de la cele bune până la cele mai rele*". Ana Blandiana nu polemizează, ci constată cu amar cum unii apropiaţi au deturnat viziunile de după întoarcerea vremii. A primit lovituri de la cei pe care i-a susţinut. Nicolae Manolescu a fost unul dintre cei care au transformat Alianţa Civică în partid.

Scena cu Emil Constantinescu mi se pare mai greu de priceput. După ce geologul ajunge preşedinte, Ana Blandiana, care l-a susţinut, îl sună. Înainte de a afla scopul gestului, proaspătul ajuns la Cotroceni pune întrebarea: *„Ce mai vrei şi tu?*". Credea că solicită o funcţie, când ea dorea să-l felicite. Criza din lume ia în România forma crizei de încredere. *„Toate catastrofele cărora le cădem pradă au la bază incapacitatea noastră de a avea încredere unii în alţii. Asta stă la baza răului şi a sărăciei.*" În acest sens, întâmplarea de la Madrid cu românii care au rupt-o la fugă când Ana şi Romi le-au vorbit româneşte este elocventă. Era înainte, e adevărat.

Emoţionante sunt întâlnirile cu Mircea Eliade şi Emil Cioran. Filosoful din Răşinari, scrie autoarea, cu fermecătorul său umor, i-a spus: *„E greu să fii fiu de popă*". Ana Blandiana ştia bine cât a pătimit pentru că soarta i-a hărăzit să fie fiică de preot.

Ana Blandiana are un simţ extrem de rafinat pentru detaliile care compun lumea. Numai aşa a putut observa un episod tragicomic, dacă nu suprarealist, de la Sala de Concerte Radio. Acolo, *„sute de soldaţi erau aduşi o dată sau de două ori pe an ca să se reîmprospăteze rezervele de înregistrări de aplauze şi aclamaţii folosite ca fond sonor la transmisiile de manifestaţii şi adunări. Înregistrările erau indexate, aşezate în casete şi erau utilizate când era nevoie*".

Fals tratat de manipulare este o carte de excepţie, care mă duce cu gândul la expresia adâncă de la Memorialul Sighet: memoria ca formă de justiţie, unde Ana Blandiana este spiritul întemeietor. Deşi s-a scris destul de puţin despre carte, am reţinut câteva aprecieri care te îndeamnă la lectură: *„un manual de suportat dezamăgiri*" (Tania Radu) ori *„un om încearcă să înţeleagă dacă a reuşit de-a lungul vieţii să fie el însuşi*" (Alex. Ştefănescu), *„Ana Blandiana rămâne vocea cea mai avizată să depună mărturie despre ingenuităţile post-revoluţionare, dar şi despre degonflarea lor rapidă*", *„este istoria senzaţională a iluziilor şi deziluziilor societăţii româneşti după 90. Poate cea mai dramatică, întrucât este scrisă din interior*" (Alex. Goldiş). Pentru mine este un manual admirabil, care caută adevărul de care avem nevoie.

Dumitru CHICAN

LECŢIA DESPRE CUB SAU OMUL UNIVERSAL

„Ce cub perfect ar fi fost acesta
de n-ar fi avut un colţ sfărâmat!"
(Nichita Stănescu, ***Lecţia despre cub***)

Cu prea puţine excepţii, întâlnite şi la noi, şi aiurea, literatura este purtătoare şi transmiţătoare de semnificaţii-mesaje. Că este vorba de poeţi, de prozatori, de dramaturgi sau de critici, opera lor este lucrare care comunică şi mai puţin o strădanie autotelică, iar această comunicare urcă dinspre ezoteric (imaginar şi experienţă ontologică) spre ispita înaltă a spaţiului exoteric şi mai sus, înspre comuniunea cu Absolutul şi cu Divinitatea. De unde se coboară în lume pentru a săvârşi întregirea cubului sub chipul a ceea ce orientalii înţeleg prin *Al-Insan, Al-Kamil* – omul perfect, omul universal.

O asemenea traiectorie este pe cât de discret, pe atât de magistral urmărită într-o lucrare exegetică şi de o vibraţie introspectivă care ajunge cu uşurinţă

Szabo Alexandru

la dimensiunile enciclopediei, chiar dacă, prin vastitatea subiectului abordat, ea rămâne o preţioasă *opera aperta* chemătoare la noi şi neobosite meditaţii introspective. Este vorba de monumentalul studiu ***Nichita Stănescu – o poetică a fiinţei***, având-o ca autor pe profesor dr. Terezia Filip, eruditul şi inimosul dascăl, om de litere şi cultură din ţara Maramureşului, lucrare care a văzut lumina tiparului în anul 2010, la Editura Galaxia Gutenberg şi care, desfăşurată de-a lungul a celor peste o mie de pagini ale trilogiei, care o compun, vine să aducă o deosebit de valoroasă şi inedită – prin perspectivele de abordare – contribuţie la deslușirea, cunoaşterea şi înţelegerea complexei individualităţi literare, filosofice şi estetice a poetului necuvintelor.

Fiecare dintre volumele care alcătuiesc trilogia poartă subtitluri grăitoare prin ele însele asupra coordonatelor pe care evoluează demersul întreprins de profesorul dr. Terezia Filip: ***Eul în lume***, ***Hermeneutica realului***, ***Trupul şi reveriile organicului***, iar propensiunea autoarei pentru cercetarea personalităţii polimorfice a lui Nichita Stănescu sugerează, din perspectiva premiselor cauzale ale cercetării, statornica credinţă pe care dr. Terezia Filip a nutrit-o şi o susţine cât priveşte necesitatea recursului formativ şi cognitiv la marile modele umane din spaţiul ficţional şi estetic al literaturii şi al tărâmurilor spirituale ale umanismului, în genere.

Punându-şi demersul introspectiv sub atotputernicul semn al simbolului, autoarea purcede – aşa cum însăşi mărturiseşte – la o identificare şi definire a polisemantismului care caracterizează lirica lui Nichita Stănescu şi care vizează *„nu doar dimensiunea individuală decriptată în reveriile şi jocurile eului, identitatea în generalitate, sau fiinţa în lume, ci şi fiinţa lumii sau privită in integrum ca fiinţă*".

Cine este înzestrat – şi Terezia Filip face parte cu îndreptăţire din această categorie – cu harul de a reduce Totul la esenţă, găsind cuvântul cel mai potrivit *„ce exprimă adevărul*", acela va transforma investigaţia de critică literară într-o creaţie nesfârşită şi ispititoare. Iar, aplicat temelor celor mai complexe, profunde şi grave, aşa cum sunt cele din poetica lui Nichita Stănescu, el, cuvântul vorbitor despre necuvinte, se plasează în caliciul subtil al unei viziuni cosmice, aproape divinatorii, asupra existenţei umane.

„Străbătând longitudinal şi transversal lumea poetică a lui Nichita Stănescu – mărturiseşte autoarea în chip de concluzii posibile – *ghidaţi de puterea călăuzitoare a imaginii simbolice, am coborât în profunzimile şi în «materialitatea» ei până la rădăcinile telurice. Am contemplat avântul trupului săgetător către altitudini şi reveriile lui în lumina*

→

Mihaela Ganța

→

Augustin COZMUȚA

INVOCAREA ŞI EXERSAREA ROSTIRII

Poezia ca mod de existență presupune o naturalețe care să nu impieteze cu nimic situarea spiritului creator în deplină libertate de manifestare, refuzând orice constrângeri, inclusiv de ordin estetic, care ar atenta la autenticitatea ființei. Omul, ca parte a existenței universului, nu se poate detașa de întreg fără a resimți o frustrare esențială, care merge de la starea de înstrăinare până la acțiunea (auto) mutilatoare. Trăirea poeziei implică o consubstanțialitate cu multiple registre de vibrație între eu și lume, căile de acces fiind pe cât de tainice, pe atât de firești. Având conștiința poeziei și a facerii ei, creatorul n-ar fi îndreptățit să deturneze mijloacele de realizare spre alt scop decât acela de a capta, netulburate și nealterate, izvoarele lirismului existente în realitatea ființei. Nu e însă simplu și nici la îndemână oricui de a găsi o perspectivă de abordare adecvată, vecină cu starea de grație divină, poetul aflându-se el însuși într-o astfel de dificultate. Iată cum și-o mărturisește, cu nonșalanța de acum cunoscută, poetul Mircea Petean: *„îndrăgostit de literatură trebuie să se mulțumească cu/întruchipări ale ei mai mult sau mai puțin reușite –/cărțile în care-și contemplă moaca/amantul desăvârșit//din când în când înșfacă un autor/prinzându-l invariabil de beregată/și se duce cu el la fund în hăul apelor verzi//peste care însă nu se știe cine domnește”* (***Catedrala din auz. Poeme ligure***, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Limes, Cluj, 2014, volum distins cu Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române).

Cine domnește de veacuri peste misterul poeziei? iată întrebarea. ***Biblia – Cartea Cărților*** – ne sugerează revelația că *„la început a fost Cuvântul și Cuvântul era unduire de sunete/și tăceri/și energia eliberată de ciocnirea lor e la originea tuturor/văzutelor și nevăzutelor/și la ce bună scrierea dacă nu are ceva din frisonul rostirii/dintâi”*. Astrofizica, cu al său Big-Bang inițial, nu-i departe de aceeași viziune asupra Cosmosului care ne înconjoară și ne înglobează întreaga ființă, chestiunea fiind de a nu putea discerne nici azi actul primordial: Ce-a fost mai întâi? Cuvântul ori rostirea lui? Modestul și umilul Nicanor, ca alter ego al poetului, *„nu osenește/să repete ori de câte ori are prilejul/în fața oricui vrea să asculte – //la parole est divine/le mot est mesquin// la parole est vive/le mot est maladive//la parole est spontannée/le mot est emprisonné”*. O dilemă, carevasăzică, inextricabilă, la nivelul limbajului ca și al logicii, întrucât poezia e însăși definiția ambiguității funciare a lucrurilor, obiectul ei fiind ficțiune: *„minte cu aerul că spune adevărul/și spune adevărul ca și cum ar minți”*, iar autorul își urmează neabătut condiția: *„scrie făcând apologia rostirii/și vorbește de parc-ar citi”*. Scribul, prezent și în alte poeme din volumele anterioare ale lui Mircea Petean, e îndemnat spre o ispravă nouă, anume e poftit la vorbitor ca *„să transmită mai departe/prin viu grai cele auzite”*, cum se perpetuează doctrinele inițiatice, ca de la maestru la învățăcel, în chip tainic și desăvârșit secret.

Catedrala din auz ar fi o astfel de doctrină inițiatică, însă mărturisită cu toată ființa, fără opreliști de niciun fel, nici măcar în planul tehnicii poetice. Moștenind *„verbul divin”*, poetul se lasă convins că *„rostirea numai rostirea e panaceu și alean”*, dând la iveală multiple ipostaze ale acestei stări de grație, unele în mod declarativ, altele ilustrate în mod sugestiv, precum *„lumina stă de povești cu valul și vântul/iar eu ascult cum se coc strugurii în vii”*. E o mutare de accent dinspre miraculul literei spre miraculul sunetului, dinspre virtuțile scrierii spre virtuțile vorbirii, iar la nivelul simțurilor dinspre văz spre auz, spre a percepe mai subtil armoniile și dizarmoniile lumii, la nivelul creației deopotrivă cu al cunoașterii existenței pe calea poeziei. La originea mutației de accent se află și o constatare de ordin comun, care îi provoacă indignare, anume că *„e plină lumea de grafomani”* și *„toată lumea scrie de istov”*, ceea ce conduce la degradarea lirismului.

Reprezentanți ai avangardei de altădată îndemnau cititorii de literatură să-și deparaziteze creierul. Mircea Petean recurge și el la *„un program de revizuire a minții/mizând totul pe oralitate”*, ceea ce ar echivala cu evadarea de sub presiunea textului: *„ne vom stoarce creierii de ultimul vers/ne vom stoarce creierii de ultimul vis”*, spre a asigura triumful sincerității și superbia rostirii, neintermediate și neobstaculate de instrumentele manipulante și falsificatoare de existență ale scrierii. *„Aud clipa”*, exclamă poetul, și *„în auz îi urcă o catedrală”*, în care poți asculta liniștea dintâi, iar *„orice cuvânt ar suna barbar/în această a tăcerii împărăție”*. Ambianța ținutului mediteranean, care a făcut posibile aceste ***Poeme ligure*** și unde a deprins *„gustul tăcerii”* și *„voluptatea rostirii”*, e evocată de Mircea Petean într-o tonalitate luminos-tragică, alternând amintiri, reverii și nostalgii cu *„exerciții de stil hiperrealiste”*, nelipsind nici notele polemice, mai ales cu tendința grafomană de a transforma ființa inefabilă a poeziei într-un monstru care nu poate vorbi, *„omul fără buze”*, devorator de pagini scrise cu nemiluita, îndreptând *„pe cale de dispariție”* specia creatorului autentic, pentru care lirismul rămâne cu adevărat un mod de existență.

Specia creatorului autentic este evocată în multiple ipostaze istorice și existențiale, de la *„aedul dac”* la exegetul sau poetul contemporan, ambii apropiați de *„duhul Marii Tăceri”* și de *„Marea Liniștii interioare”*, sustrași din *„vuietul Marii Trăncăneli”*, în contrast cu *„hoții de vise”*, cu *„ratatul filosof”* și *„detestabila lui est-etică”*, dar mai ales cu imaginea degradantă a impostorilor care compromit sfințenia darului celor meniți să înalțe sufletul omului spre frumusețe. Pana autorului devine acidă, expresia este virulent demascatoare: *„să te naști aed și să mori lichea”*, adică un *„vierme ascuns între șiruri aldine”*, amintind de primitivismul scorburii ori al peșterii, reacția luând proporții apocaliptice: *„vai ție bătrân libidinos și grafoman/în mine se trezește-un piroman”*, capabil să dea foc lumii de hârtie care îndură orice din partea falșilor și pretinșilor scriitori. Contrastul e ipostaziat și în planul vieții sociale, delimitat de extreme precum efortul civilizator al ligurului *„care sapă în piatră seacă/în vreme ce la noi pământul a ajuns pârloagă”* și apariția unui personaj ciudat, care *„pare întruchiparea perfectă a oboselii de a trăi/a unei întregi civilizații”*.

Pomenitele exerciții de stil hiperrealiste au vigoare și densitate semantică, accentul fiind îndreptat spre ritmul și dinamismul expresiei, tocmai spre a le face memorabile, în primul rând prin virtuți ale rostirii orale, dar și prin cruzimea în sine a faptelor evocate, desprinse parcă dintr-un bestiar medieval, încărcat însă de blesteme autohtone și de rezonanțe coșmaresti: *„fiul își izbește tatăl/cu tractorul//apoi calcă peste trupul inert/cu roata din spate/înainte și înapoi/înainte și înapoi//«ține-o tot așa bărbățele»/îl îmbărbătează soția/strângând din măsele”*. Aici e vorba de un paricid, în alt text e reconstituită cu același dramatism o pruncucidere, pentru ca panoplia hiperrealistă să fie completată cu *„un înecat”*, aruncat la mal de o mare agitată, care își purifică adâncurile precum într-un poem de Montale, unde valurile neliniștite împing pe plajă murdăriile care îi amenință limpezimea de cristal. Maniera incisivă e motivată de incursiunile în imundul uman, perpetuat peste timp în mod sfidător la adresa cetății, în care, alături de celeste privelişti privegheate de turnuri de catedrale, se află și perimetre care inspiră *„poeme scrise la morgă/în camere de tortură/în locuri destinate execuțiilor publice/în cotloane și unghere de spitale”*, ceva similar bolgiilor infernale danteşti, doar că viziunea e răsturnată, în sensul că poetul își amintește, cu aceeași durere, nu în mizerie, de vremurile fericite, ci în clipe fericite de nenorocirile cărora le-a fost martor și de care s-a eliberat în chip salvator descoperind calea spre beatitudine și înțelepciune, ca un veritabil *„Buddha transilvan”*. Subzistă adiacent în tot acest periplu un sui generis eticism ardelean, ca și o anumită artă a peisajului, axată pe o percepție vie și proaspătă a unor elemente-surpriză, gen instantanee, însă penetrante până în substraturile arheologice ale locurilor explorate cu aceeași imaginație debordantă. Astfel, *„desenul de pe o piatră”* pare *„un fragment dintr-o scriere misterioasă”*, iar poetul, el însuși, se simte transpus în vremuri de mult apuse: *„rătăcesc pe mare ascultând goana valurilor izbite de țărm/și visez la destinul corăbierului care musai c-am fost/într-o viață anterioară”*.

Consecvent principiului sonorității, ilustrat simbolic prin *„catedrala din auz”* și specific oralității, Mircea Petean construiește lumi interioare demne de rostit și nu neapărat de scris, parcă urmând îndemnul unui filosof care avertiza că, la Judecata de Apoi, vom da seama verbal și din memorie de cele cuprinse în cărțile noastre acum tipărite.

celestială, gnostică și mistică. Am citit în mineralitatea și în cristalizările substanței mundane o tensiune ontică dublată de aspirația către durabilitate și eternitate sau, dimpotrivă, am decriptat în organicitatea trupului suferința și avatarurile multiple și dramatice ale ființei.

În designul și în profunzimile eului, am identificat latența germinativ-sentimentală a sinelui cu necontenitele decantări ludice sau dramatice, iar ca evenimente fundamentale, geneza și instituirea eului în lume, înălțarea și avântul cuceritor, deslimitările și iubirea, fertilitatea uimitoare a mundaneității și a eului conținut în ea, experimentările thantice și căderea, relevate de aventura cuvântului ca operator ontologic”.

Dintotdeauna cubul, în simbolistica geometriei sale, a sugerat perfecțiunea și, în același timp, creația omului, imperfectă, artificioasă și tranzientă. Pentru Platon, el a fost asimilat cu cel de-al patrulea element, care este Pământul, iar pentru musulmanii care se închină la Kaaba (care tocmai aceasta înseamnă, cub), el întruchipează atotputernicia lui Dumnezeu și măreția supunerii sacrificiale. Pentru Nichita Stănescu, el este paradoxul creației care îngemănează în sine perfecțiunea și aspirația la perfecțiune. Voit sau nu, dar în mod magistral, dr. Terezia Filip *„seminarizează”* magistral *„lecția despre cub”*, arătându-ne cu limpiditate fețele șlefuite de actul creației și reconstruindu-i *„colțul spart”* din necunoaștere sau din neputință umană. O trudă de bijutier, din care s-a născut o carte de referință, pe care autoarea a botezat-o atât de simplu și atât de cuprinzător în același timp: o poetică a ființei.

Valentin Muste

Daniela SITAR-TĂUT

AMORURI CU PERDEA. POVESTIRI DIN ALTE VREMI

Aflate în proximitatea imediată a ***Amintiri***-lor ***din pribegie***, volum memorialistic ce relevă o altă faţetă a istoricului, şi anume aceea de excelent prozator, de observator charismatic şi portretist care ştie să-şi captiveze lectorul, ***Amintiri şi poveşti mai deocheate*** confirmă indubitabilul har de narator al lui Neagu Djuvara, unul dintre puţinii aristocraţi intelectuali care ne-au mai rămas. Globe-trotterul senior, rodat foarte într-ale zicerii, cu un bagaj biotic care-l integrează în categoria scriitorilor pentru care propria viaţă devine material fabulativ, ne oferă un volumaş cuminte, cu puţine sugestii lubrice, voalate într-un limbaj vetust, făcându-ne părtaşii unei lumi inaccesibile nouă, ai unui *jadis* aristocratic, caramelizat de savoarea rememorării. Deşi autorul a promis o continuare a confesiunilor din tomul diaristic, ce sugera fresca unei Românii dezaxate, ce nu l-a scutit pe distinsul gentilom de machiaverlâcurile mediului universitar şi nici de boicotul de care au parte, în România, minţile elevate, Neagu Djuvara îşi manajează strategic textele, oferind, compensativ, un intermezzo comercial. Astfel, cărţulia de numai 102 pagini, format mic, din seria de autor de la Humanitas (2009) contrabalansează spaţiul tipografic liliputan, cu ilustraţiile poetului şi artistului plastic Andrei Gamarţ, care melanjează tehnicile clasice cu cele digitale, prin decupaje fotografice persuasive, redundând cu textul, ce ne conduc fantast, suprarealist, în atmosfera începutului de veac XX. Titlul secund al cărţii vine în contradicţie cu imaginea autorului, dar marşează alert pe tasta vandabilităţii, cu atât mai mult cu cât istoricul are darul de-a turmenta permanent, demistificator, spiritele prea îndoctrinate cu morbul purist al latinităţii. Dacă în ***Amintiri din pribegie*** scribul avertizează cu naturaleţe lectorul asupra materialului tematic al volumului său, ce ne oferă o alternativă la studiile docte referitoare la fenomenul diasporei, al exilului sau la întronarea regimului bolşevic, acumulând *„întâmplări mărunte şi stări sufleteşti”* ale destinului personal, în tomul eroticos ***Moş Neagu***, cum se autodefineşte alintat, continuă saga peregrinărilor mioritic-galice, penelând cu umor felii de viaţă amoroasă. Întocmai ca-ntr-un roman postmodern sau o povestire populară, plină de mărci ale oralităţii (printre care şi fals democraticul *„fraţilor”*), Neagu Djuvara implică naratorul în discursul confesiv, făcându-l părtaş al acestuia.

Nota editurii evidenţiază circumstanţele apariţiei acestui volum: *„într-o bună zi, venit la editură să discute sumarul unei viitoare cărţi despre boierimea română, autorul a lăsat şi un manuscris pe a cărui filă era scris (cu roşu!) pentru după moartea mea! Imposibil de trecut peste o asemenea hotărâre!”*. Secretul devoalării lor, „acceptat”, după lungi tratative, de către autor, pe motiv că *„testamentele e făcute ca să fie stricate (vezi Ludovic XIV, Brâncuşi et alii)”*, este condiţionat doar de dispunerea cronologică a cvartetului narativ – ***Mamaia-sat în 1922***, ***Liceul francez (cu nepotul sultanului, petoman)***, ***Popovici-galoş***, ***Ardeleni cu boieroaice regătene şi viţă vercea*** –, şi nu ţinând cont de ordinea apariţiei lor revuistice, în „Plai cu boi”. Amestecând istoria trăită cu cea inventată şi pigmentând pe alocuri, cu savoare, adevărul, din raţiuni expresive, volumul este congruent în privinţa texturii şi a tonalităţii narative cu romanul ***Însemnările lui Gheorghe Milescu*** (Humanitas, 2004), redactat între anii 1958-1959, în franceză, dar nepublicat din cauza faptului că nu era tributar modei momentului, de a fi aflat sub hegemonia Noului Roman Francez, dar şi cu ***Amintirile din pribegie*** (Albatros, 2002, reeditate ulterior de Humanitas în 2005). Galeria de personaje familiale prezente în tomul memorialistic revine şi aici, iar saga personală constituie prilejul valorificării spiritului acid al istoricului care sesizează cu aplomb deraierile de la naturaleţe/normalitate.

La Mamaia-sat 1922 rememorează un episod din perioada infantilă, pe când condeierul de mai târziu avea doar şase ani, iar fratele lui, Răzvan, nouă, şi înregistrează germenii erotismului, alături de deconspirarea, progresivă, a mecanismelor acuplării. Povestitorul aminteşte starea materială precară a familiei, sărăcită în urma exproprierii din 1918-1922, dar şi demnitatea mamei, Tinca Grădişteanu, văduvă de război, care nu renunţă la aparenţele unui trai mai îndestulat şi nici la guvernanta nemţoaică, ce devenise unguroaică în ultima vreme. Liantul fabulativ îl constituie umorul, condescendenţa, capacitatea de a nuanţa şi sugera antipudibondul cu facilitate conform dictonului clasic *naturalia non sunt turpia*. Emascularea taurului recalcitrant care şi-a înfruntat stăpânul turc conduce la conştientizarea propriei dotări biologice: *„aflam şi la ce foloseau cele două ouşoare moi şi că aveam şi eu două din alea, mai mici, în punguţa mea”* (p.15). Digresiunile marchează doar picanterii istorice, astfel încât povestea papesei Ioana întregeşte firesc explicaţiile anatomice ale testiculelor. Eroii cărţii, chiar cei episodici, sunt potentaţi ai vremii, cum e cazul doctorului Lupu, *„faimosul politician socializant, pe atunci simpatic, prietenos”*. Unele pasaje par replici, în timp, ale ***Amintirilor*** lui Creangă. Preumblarea pe motocicletă, alături de verişoara Mona Mavrocordat, goi, în văzul satului, precum şi ruşinea întoarcerii acasă motorizaţi, dar nuzi par a traduce ***La scăldat***-ul crengist în cheie interbelică. Epicentrul fabulei îl constituie tentativa de acuplare cu Elena Prodan, fetiţa de patru ani, *„blondă şi durdulie”*, fiind surprinşi de mama copilei în vreme ce puştiul se eforta la un prim exerciţiu sodomit (*„Neagu a vlut să-mi pună lobinetul lui aici!”* – mărturiseşte inocent partenera), ceea ce-i aduce admonestări din partea Tincăi, care-i amplifică sentimental de culpă nu prea bine precizată: *„A fost prima dată în viaţa mea, dar şi ultima, când am avut poftă să intru în pământ, să mă sinucid. La scena asta mă gândesc şi azi, de fiecare dată când îmi repet acea frază din psalmul 50, al lui David (cea mai frumoasă rugăciune care e dat să-mi fie cunoscută): «...Că iată întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea...»“* (p. 20).

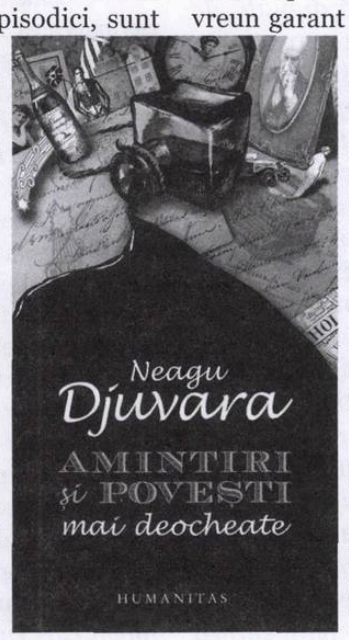

Preludiul infantil cunoaşte o replică, în contrapunct, după mai bine de douăzeci de ani, cu sora Elenei, Mia, femeie aflată la antipodul surorii ei din punct de vedere fizic şi caracterial. Refugiată de la Copenhaga la Stockholm, cu toată legaţia României, din faţa trupelor germane, Mia, partenera unui eros platonic, datorat atât virginităţii ei, cât şi fidelităţii junelui însurăţel care şi-a lăsat soţia în ţară, ajunge să pice în braţele generoase ale unui pictor danez cam nebun, căruia nu i se refuză şi alături de care rămâne doi-trei ani. Episodul, aflat ulterior de întreaga legaţie, îi va aduce un nemeritat renume de *„ultimă paţachină”*. Destinul Miei stă sub pecetea ratării şi a neşansei, îndrăgostindu-se succesiv de bărbaţi însuraţi, cum ar fi *„nepotul de fiu al marelui poet şi dramaturg Bjørnestjerne Bjørnson”*, *„un fel de Eminescu norvegian”*, şi ajungând mereu prea târziu în locuri care s-o protejeze. Însărcinată, sărmană, cu un copil refuzat de tatăl biologic, va peregrina prin Europa, lucrând ca femeie de serviciu într-un spital din Anglia, până se va alege cu tuberculoză osoasă la un genunchi, apoi va deveni paraplegică în urma unui accident şi va asista la decesul propriei fiice, moarte în urma unui infarct.

Naraţiunea secundă, ***Cum m-a învăţat şcoala franceză să scriu mai bine româneşte***, continuă relatările din volumul de amintiri referitoare la perioada galică, în care autorul semnalează congruenţa situaţională cu predecesorii, reflectată încă din titlul care calchiază volumul lui Ion Ghica, ***Amintiri din pribegia după 1848***, carte modelatoare a adolescentului care se înrudea cu pelegrinul paşoptist. Urmaşul are parte de o soartă similară, la un secol după emigrarea înaintaşului său, iar confluenţa aspectelor biografice denunţă repetitivitatea istoriei, astfel încât pribegia apare ca o tară atavică a spiritelor superioare de la noi. Tonul, voit bătrânesc-sfătos, ne introduce într-o ambianţă crepusculară, de sfârşit şi de început de modă într-ale educaţiei. Cu un străbunic care face studii la Paris, apoi un tată care urmează un liceu francez la Berlin, era firesc ca mama să insiste ca cei doi fii să urmeze un liceu în Franţa. Bizar este faptul că văduva de război alege această opţiune nu din snobism, ci din raţiuni economice, întreţinerea băieţilor, ca interni, la Nice, fiind mai rentabilă decât frecventarea unui liceu bucureştean. Un alt argument e conferit de năravuri. Contrar opticii vremii, Bucureştiul este mai promiscuu în privinţa viciilor decât mult decadenta Franţă. Liceul de lux de lângă Mediteraneană, finanţat de bunicul Trandafir Djuvara, ce venea câteva *„luni acolo să-şi tămăduiască reumatismele”*, e pictat în culori funebre, pentru a puncta mai persuasiv impactul clădirii bacoviene asupra nou-venitului. Lustruiala aristocratică şi renumele liceului decad sub imperiul primelor impresii, care văd în protipendada juvenilă doar nişte haite, tabere adverse care se înfruntă corsican, joaca din recreaţie fiind diagnosticată drept o încăierare de *„bătăuşi în toată regula”*. Caravana memoriei înmagazinează doi colegi, unul deja decedat în momentul relatării, iar cel de-al doilea aflat în stare muribundală. Galeria etudiantină relevă personaje inubliabile, care vor valsa ulterior plenar pe scena geopolitică, genealogia nefiind vreun garant al seriozităţii, ci mai degrabă un aliaj al bizareriei. Fiii regelui Cambodgiei, Sisovath Monivong şi Sisovath Monirevong, Zaher Khan, coleg al lui Răzvan, viitorul rege al Afghanistanului, Osman, *„un nepot al ultimului sultan osmalâu”*, botezat Pachidermul din pricina corporalităţii lui, dar şi *„petomanul“* (manieră de dublare a logosului cu flatulenţe sonore, foarte la modă în timpul Expoziţiei Universale de la Paris, din 1900, la care asistase şi bunicul său) – sunt doar câteva dintre crochiurile iluştrilor săi *„condiscipoli”* .

Dintre profesori, importantă pentru devenirea ulterioară a junelui e lecţia celui de franceză, greacă şi latină, *„Musso (nu Mussolini)”*, iar apoi, ca licean la „Janson de Sailly” în Paris, cea a lui Moog, un bătrânel evreu care, de la prima oră, îi consiliază: *„ca să scriem frumos, să ne alegem un mare stilist din trecut (...). Tehnica recomandată era următoarea: odată culcat seara, ca o pregătire la adormire, să citeşti încet, timp de o jumătate de ceas, doar o pagină în fiecare seară. Adormi cu acea muzică a frazelor”*. Urmând îndemnul bătrânului dascăl, în trei luni ajunge primul la franceză, iar după şase e trimis la „Concursul general” pe ţară. În plus, reluarea ritualică a paginii flaubertiene contribuie atât la disciplinarea minţii, cât şi a stilului omului de cultură de mai târziu. Tot dl Moog îi inculcă rigoarea, concizia şi claritatea necesare demersului ştiinţific, precum şi necesitatea echilibrului între cele trei părţi ale discursului scris sau oral.

Cel mai savuros şi extravagant erou al cărţii este Andrei Popovici, nepot al politicianului ţărănist Mihai Popovici, el însuşi ministru de Finanţe şi diplomat, protagonistul istoriei ***O figură a Bucureştiului interbelic: Popovici-galoş, diplomat de carieră***. Naraţiunea demarează cu considerente etimologice în privinţa numelui, ardelenesc şi bucovinean deopotrivă, inserând şi-o anecdotă legată de străbunul său care, trimis la Paris în 1929 să solicite un mare împrumut pentru a atenua devalorizarea leului în perioada Marelui Crah, telegrafiază a doua zi că l-a obţinut, ceea ce determină presa să pastişeze celebrul mesaj al lui Iulius Cezar, prin autohtonizare, cu titluri care ţin prima pagină: *„POPOVENI, POPOVIDI, POPOVICI“*. Porecla insolitului diplomat se datorează faptului că, în plină lună a lui cuptor, se plimba în Bucureşti încălţat în galoşi, din cauza faptului că o băcănie celebră stropea trotuarele din faţa ei.

(Continuare în pagina 14)

Ion Mureşan - 60

Gheorghe PÂRJA

O SCARĂ REZEMATĂ DE CER

Pentru a scrie ceva, cât de cât ca lumea, despre Ion Mureşan şi poezia lui (sunt două personaje care umblă împreună), trebuie să-ţi alegi timpul zilei, dar mai ales cel al nopţii. Dacă nu eşti inspirat, s-ar putea să aţipeşti dincolo de hotar. Şi să pierzi ceremonia rostirii lirice a lui Ion Mureşan.

Ne ştim din veacul trecut, pe când clopotele Bisericii din Deseşti erau trase de Aurel Făt, iar Ion s-a încumetat să urce în turn să bea apă din (de pe) ele. Ori umbla desculţ, cu Mihai Olos, prin bruma toamnei satului, închipuind un viitor cântec de leagăn („*Mie în somn mi-au îngheţat mâinile/Pentru că în somn e foarte frig*"). Nu uit a spune că Maramureşul l-a înfiat pe Ion Mureşan. În urmă cu aproape patru decenii, regretatul Radu Săplăcan aduna tineri poeţi la Dej, apoi la Beclean, la cenaclul „Saeculum". Am fost şi eu luat în seamă. Încă de pe atunci Ion Mureşan era alesul dintre noi, deoarece punea forme noi poeziei („*Prietenii mei culcaţi pe paie în moară/Cred că visau că vor fi împăiaţi*"). Desţelenea teritorii. Cu migală, discreţie şi o teribilă frământare lirică. De aceea Ion Mureşan este poetul cel mai zgârcit cu opera sa. Este dificil să dai recolte mari în poezie, când trebuie să asculţi cântecul cuvintelor („*Orice gând stârnea muzică în lucruri/ Mulţi pieiră în sunet dulce sugrumaţi*").

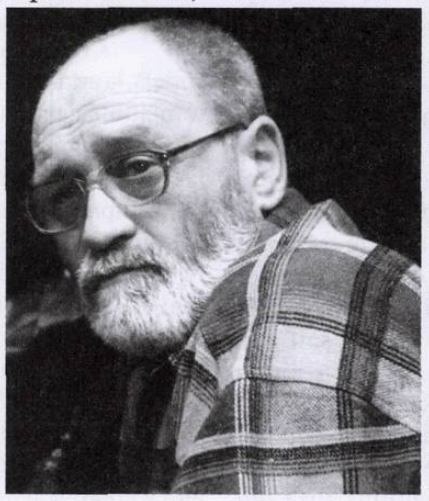

Mureşan a întors pe dos o efigie a basmului: poezia lui creşte într-un an cât la alţii într-o zi. Este pseudonimul esenţei lui lirice. Au pus de-o generaţie: cea optzecistă. Alături de el, Nedelciu, Ţeposu, Stratan, Cărtărescu, Danilov, Vasiliu, Iaru, Groşan.

După facultate, aproape toţi au fost dascăli de ţară ori periferie. Ion Mureşan a fost dascăl la Strâmbu. Cenaclul de Luni, al lui Manolescu, i-a unit. Poetul îşi lustruieşte poezia ca pe o piatră de lună. Mi se pare că Ion Mureşan a fost validat valoric, în plan naţional, cam târziu. Dar şi când au venit, aprecierile au schimbat multe ierarhii din mintea unora.

Îmi aduc aminte de câteva. Mircea Cărtărescu, când a fost aplaudat la Facultatea de Litere din Cluj, a spus: „*Vă mulţumesc, dar îl văd aici pe Ion Mureşan, cel mai bun poet român în viaţă. Şi cred că lui i se cuvin aceste aplauze*". La acordarea Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu", Opera Omnia (2013) lui Ion Mureşan, Dorin Tudoran aprecia că gestul este o bucurie a culturii noastre. „*Marele poet îndeplineşte două condiţii ale poetului ideal: Nu l-am întâlnit niciodată şi îl citesc dintotdeauna*". Ana Blandiana: „*Ion Mureşan, unul dintre cei mai mari poeţi de limba română*". Exigentul critic Eugen Simion mi-a mărturisit cu un prilej în Maramureş: „*Ion Mureşan, un poet excepţional*". Academicianul a repetat uimirea (cam târzie) şi pe micul ecran. Mureşan este prezent la colocvii, întâlniri literare, festivaluri. A primit şi Marele Premiu „Nichita Stănescu", de la Deseşti.

Ion nu a învăţat lecţia celebrităţii. Nici nu ştie să se poarte ca un om celebru. Oferă altora, cu generozitate, acest statut. Când vorbeşte, Ion Mureşan te surprinde. Sub masca unei bonomii (şi boemii) bine controlate, locuieşte un răzvrătit. În primul rând, poezia lui stă mărturie.

Criticul Irina Petraş se întreabă, dar şi răspunde de unde vine farmecul foarte special şi inconfundabil al poemelor sale, ce anume le face imponderabile şi copleşitoare în chiar aceeaşi clipă: „*Există acolo acea gureşenie hâtră, mucalită, prefăcută, căci sângerând în taină este gata să se contreze, amical, cu diavoli şi îngeri, apelând la acelaşi instrumentar diminutival, la familiaritatea parşivă a lucrurilor de jos şi de sus, proprie şi vechilor cântece maramureşene. O luciditate extremă şi înalt reflexivă, de om cu lecturi în biblioteci selecte, căreia i se relevează adâncimi atât de îngrozitoare, de virgine, adică nemaipovestite, încât alege să le traducă în lucruri mici şi iluzii necontrolabile*".

Nu de puţine ori poetul devine om al cetăţii. Este cunoscută povestea cum l-a convins pe criticul şi universitarul clujean Ion Pop să scrie la ziar. Ne-a spus-o în câteva rânduri la Sighet şi la Deseşti: „*Clujul este un oraş plin de universitari. Nu te poţi mişca fiindcă al doilea e profesor universitar, al treilea e rector, al patrulea decan, al cincilea conferenţiar. La un colţ de stradă i-am surprins pe domnul Ion Pop cu directorul Editurii Dacia de atunci, profesorul Radu Mareş. Dau mâna cu ei, eu nefiind universitar sunt mai moale, m-am învârtit în jurul lor ca o albinuţă până au terminat politica. Au făcut-o praf. Pe Iliescu, pe Constantinescu, pe toţi. Şi i-am întrebat: domnilor, de ce nu scrieţi? Voi daţi din gură în colţul străzii, ca înainte, până vă săturaţi! Cine vă ştie? Dumneata cu dumneata, cu domnul coleg, un cerc de cinci decani şi patru rectori, care vorbesc între ei. Clujul, mare oraş cultural! Atitudinea cine o are? Mari profesori, mari intelectuali. Şi când spui Ion Pop sau nu ştiu ce profesor de la medicină, toţi studenţii aşteaptă să vorbească cineva. Şi ei nu vorbesc. Ei vorbesc la colţul străzii! Domnilor, asumaţi-vă atitudinea!*" Şi trage Ion o înjurătură, ca în satul lui, Vultureni, de lângă Cluj.

Ion Mureşan a împlinit în 9 ianuarie şase decenii de viaţă. Şi mult mai multe de poezie. Şi pentru mine, Ion Mureşan este un mare poet. Şi un om de mare bunătate. Şi îl preţuiesc şi pentru faptul că el crede că poezia este cea mai mare dovadă a existenţei lui Dumnezeu.

Poezia, ca o scară rezemată de cer. În acest sens, antologic este poemul ***Ci eu singur sub pământ***, despre Ziua celei de-a doua veniri. Ion Mureşan, un poet pentru vremea ce vine!

CI EU SINGUR SUB PĂMÂNT

Ci eu singur sub pământ.
Ci eu singur, singur, singur sub pământ departe.
Căci pământul i-a expectorat pe toţi.
Pe toţi i-a scuipat între flori,
în batista înflorată a primăverii.
Pe toţi i-a dat afară.
Acum ei sunt pete de sânge în batista unei frumoase domnişoare tebeciste.
Pleosc! i-a scuipat pământul în iarbă.

Şi tocmai acum e Ziua Învierii.
Tocmai acum e ziua celei de a doua veniri a Mântuitorului.
E Ziua Judecăţii.
Oh, ce bucurie mare!
Pe toţi i-a scos pământul afară
din plămânii lui,
din lăzile lui frigorifice
unde, Doamne, atât de bine s-au păstrat.

Aceasta e Ziua Judecăţii,
ziua în care creşte carnea pe fiecare os,
carnea se depune pe oase ca praful pe mobilă.
Aceasta e ziua când carnea e luminoasă ca Luna.
E o carne sigură.
Căci tot omul ţipă de bucurie şi zice:
„Haide, hai în carnea mea, unde-i cald şi bine!"

Ci eu singur sub pământ.
Şi pe fiecare osişor creşte carnea.
Încât se umple pământul de oameni
şi apele de peşti
şi cerul de păsări
şi cuştile de câini
şi bucătăria de vară a mamei se umple de muşte
(căci şi pe osul de muscă creşte carnea de muscă)
Oh, ce bucurie mare!

Rozsnyai Valentin

Iar cei care au fost arşi în foc de nu mai au oase
se bucură şi ei
căci, după câte văd eu de sub pământ,
în iarbă se aprind focuri mici cât flacăra unui chibrit
ori mari cât o casă care arde,
iar flăcările, pleosc, numai ce scuipă oase
şi pe oase numai ce creşte carnea,
iar dacă undeva, în lume, apare o idee,
numai ce vezi că în jurul ei creşte un cap,
numai ce vezi ideea că se tolăneşte la umbra unei frunţi
care înainte nici nu era.
Oh, ce bucurie mare!

Ci eu singur sub pământ.
Pocneşte pânza praporilor în vântul serii.
Eu singur sub pământ ca un copil cu nasul lipit de geam.
Eu cu nasul ca un melc lipit de geam.
Iar ceea ce văd, văd prin iarbă.
Şi stau în laptele dulce şi negru al pământului
şi-s singura broscuţă şi şarpe şi peşte şi împărat
din neagra împărăţie.

Ci eu singur, singur, singur sub pământ departe.
Iar ei joacă hora,
roată-roată în jurul lui Christos
care stă ca un miel în mijlocul lor.
Şi ce văd eu, prin iarbă văd:
femeile cu picioare subţiri ca şi creioanele
şi cu sexul ca şi guma de şters, udă şi roz ca radiera,
şi bărbaţii tropotind cu cizme de piele şi cu potcoave
şi fiecare cu două călimări pline cu cerneală între picioare.

Asta am apucat să văd,
căci ei cu Christos în mijlocul lor se înalţă la cer.
Iar eu singur, singur, singur pentru vecie,
şi cu cerul tras ca o cortină neagră deasupra,
cerul tras ca un fermoar de la şliţ peste ochi,
singur în laptele dulce al întunericului,
singur sub pământ.
Oh, ce bucurie mare!

Aceasta e Ziua celei de a doua veniri.
Şi deodată, pleosc,
întunericul scuipă un înger,
un înger mic mic,
un înger sfrijit,
un înger diabetic,
un înger albinos,
ultimul îngeraş recuperator.
Care mă înhaţă de o ureche
şi mă duce în lumină şi eu plâng
şi plâng prin aer
cu urechea între degetele îngeraşului,
plâng,
că întunericul rămâne singur.

(din ***cartea Alcool***, Charmides, 2010)

Augusta STAN BUTEANU

MIHAI OLOS ARTISTUL PLASTIC ŞI POETUL LA 75 ANI

Arta necesară omului, pe timp de secetă

A vorbi despre Mihai Olos înseamnă a face o călătorie culturală prin Nord-Vestul ţării, la sfârşit de secol douăzeci, perioada comunistă, iar a vorbi despre cultura şi arta acelor vremuri înseamnă ceea ce s-ar traduce cu a ne (a se) găsi un adăpost chiar, uneori, pasager şi fragil.

Pe Mihai Olos nu pot a spune că nu-l cunosc „de-o viaţă", de vreme ce intraserăm pe băncile Liceului „Gheorghe Şincai" din Baia Mare, în clase paralele (1953), într-un liceu deja de tip sovietic, el mai copil ca mine (eu acumulând un hiat de un an şi jumătate, din cauza lungilor spitalizări şi recuperări), crescând şi înălţându-se, la propriu şi la figurat, încât după primul an de liceu, ca şi alţi colegi, ieşise din costumaşul său, care se arăta de acum scurt. Numai că Mihai Olos creştea, ca cei din poveste, şi cultural.

Încă din liceu se ştia despre el că este talentat în ale artei plastice şi în ale cuvântului, fiind în atenţia profesorilor săi şi a unei prietenii salutare în persoana colegului de bancă Viorel Ciocan (azi, medic chirurg), cu o cultură la îndemână şi la zi. După studiile liceale, pregătindu-ne valizele, ca suplinitori în învăţământ (pentru o scurtă vreme), au urmat studiile superioare.

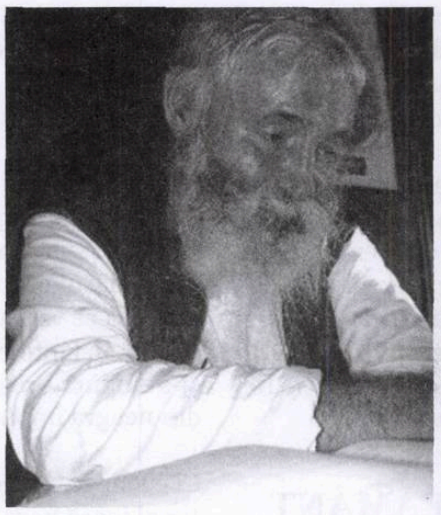

Ne-am revăzut la Şcoala Populară de Artă dinBaia Mare, Mihai în calitate de profesor, eu în calitate de elev, perioadă în care eu însămi ocupam catedra de limba latină la Liceul Nr. 3, azi Colegiul Naţional „Vasile Lucaciu" şi conduceam revista elevilor „Freamăt". Revista, fiind un alt fel de şcoală a formării elevilor şi o platformă a ieşirii şi afirmării acestora, a dat multiple posibilităţi unor iniţiative proprii, dintre care aş aminti un interviu luat acasă la artistul Mihai Olos de elevii Nicolae Weisz şi Ami Barak, alias Mircea Şulea (membri în colegiul de redacţie al revistei), azi intelectuali rasaţi şi recunoscuţi. Primul, onorat cu mai multe titluri culturale, fost director al Teatrului Dramatic, Baia Mare, iar al doilea, critic de artă la Paris, curator independent de expoziţii, solicitat în Oraşul Luminii, cât şi pe alte continente. Modelul interviului l-au ales elevii mei, după nişte reviste occidentale, încercând un sentiment de ieşire din labirint. Constrânşi de atâtea şi atâtea (să nu le mai numesc), cei cinci: Mihai, Ana, Nicu, Mircea şi subsemnata, am repurtat un mic triumf, împărtăşit doar între noi. A fost un interviu cordial, colocvial şi de neuitat.

Integrându-se în Colonia Pictorilor din Baia Mare, Mihai Olos a surprins prin originalitatea sa, aş zice şi prin nonconformismul său şi prin puterea de a se impune sau de a fascina junimea băimăreană.

Apolinicul şi dionisiacul. Reacţii şi impresii personale în faţa unor exponate plastice, cât şi a unor expresii literare ale lui Mihai Olos

Astăzi, după momente care numără de la cincizeci până la treizeci de ani (se poate spune şi invers), a le avea în memorie atât de vii, sub genericul „evenimente" şi „lucrări artistice", înseamnă o probă, o mare probă a rezistenţei şi a durabilităţii creaţiei lui Mihai Olos. Aşadar, am hotărât să aştern, în câteva rânduri, impresiile rămase, trăitoare – un gest din/de colegialitate, o bucurie şi – de ce nu – un extaz al unui om, de orice formaţie ar fi, în faţa artei, care s-ar suprapune acum unei „laudatio", practică nouă emisă la aniversări rotunde şi, nu în ultimul rând, un dat al constituţiei mele interioare, care caută mereu să se împrietenească cu binele şi frumosul, numindu-mă „vânător de calităţi" (vezi poemul ***Adevărul şi revelaţia***). Deşi culoarea care mă cheamă este indigoul, recunosc că zăbovesc pe lângă roz.

În ceea ce priveşte *expresia plastică* a lui Mihai Olos, nu o să am în vedere „opera omnia", ci doar episoade care mi s-au părut eclatante, care aveau un „ce" şi pe care le-aş ordona în: peisagistică, construcţii-arhitectură şi ambient.

Peisagistica

Expoziţia de la Galeria de Artă, parter, blocul Gamma, deschisă cu prilejul ajutorării sinistraţilor, victime ale inundaţiilor din 1970, a găzduit o lucrare „sui-generis" a artistului, care m-a făcut să exclam: *„Iată o lucrare de idei a unui artist plastic iute la minte!"*, *„Iată o lucrare fără culori şi fără pensulă!"*. Lucrarea lui Mihai Olos consta în alăturarea a două recipiente, gen tăvi pentru cozonaci (mai mari), gazde pentru două elemente primordiale şi esenţiale ale naturii: pământul şi apa. Complementare, (totuşi) într-o restricţionare a unei separări totale, fiecare element sugera (sugerează) suferinţa: pământul uscat şi crăpat, fără apă, este sterp, iar apa fără pământ, fără filtrul purificator, ameninţă să fie insalubră. Tava cu apă se erija într-o puşculiţă în care se aruncau bănuţii (monedele), pentru a compensa neputinţa pământului de a susţine viaţa cu hrana pe care ar fi putut s-o furnizeze prin împerecherea acestuia cu apa. Pământul şi apa încăpute în tăvi mai pot sugera suprafaţa capului plan de osie, care fixează până în miezul de foc al pământului trăinicia noastră.

Construcţii-arhitectură

Un alt segment al expresiei plastice a lui Mihai Olos îl găsesc foarte asemănător cu cel al proiectanţilor din construcţii şi arhitectură, care lucrează cu planşe şi machete, imaginând viitoare habitaturi urbanistice sau ale viitorului extramundan. Îmi aduc aminte de registre care proiectau o fugă paralelă, fie de câmpuri cu izomorfisme sau automorfisme, cu noduri sau alte trasări la milimetru, cu rigla, în forme tridimensionale, hexagonale, precum un trifoi cu şase foi, într-o simetrie ciclică. Pecetarul pe negativ, care nu amprentează, ci şterge din pânza, din planul cu izomorfisme, lăsând zone aerate, curăţate, rase, aidoma celor lăsate de presupuse operaţiuni venite „de unde – neunde". Un cuplu de noduri sau marele nod, oricum l-am numi: capul de sceptru, buzduganul, forţosul, al moşului, *dacic*, ordonatorul, el este, de fapt, o construcţie meşteşugită, complicată, însă simetrică, frumoasă, ordonată, ca o ecuaţie matematică, ce reclamă atât extazul artistic, cât şi rigurozitatea ştiinţifică. Artă şi inginerie. Nodul poate fi un cod mnemotehnic, o baterie reanimatoare, un oracol, un mesaj, o terapie, un testament, o mirare, o rugăciune şi încă multe altele, aşa cum, în datini, femeile îşi înnoadă în năfrămuţă bănuţii şi firimiturile unor preţuri. El nu are altă menire decât să rămână neclintit, nedeznodat, nesmintit, fiind *o tainiţă*, altfel, neadunate şi neînnodate componentele (*grijii*) *grijirii* sunt şi rămân posibile „risipiri". Un exerciţiu al înfrânării ca un post cu rugăciune. Simplu sau, altfel spus, semnificaţia nodului ar suna astfel: adun şi mă adun.

Ambient

Punctul cultural cu cea mai mare atractivitate pentru băimăreni, în anii 70-80, era modernul şi izbutitul cinematograf „Dacia", căruia Mihai Olos i-a adus decoraţiuni ambientale, în zona superioară de socializare: hol – terasă interioară – foaier (trei în unu), unde se afla şi bufetul. Pentru aplicaţiile de pe pereţii laterali, artistul renunţă la forme geometrice cu planuri drepte, cu muchii, unghiuri şi ascuţişuri, trecând pe rotunjimi. Materialul lucrărilor artistice fiind metalul, acesta poate fi mai blând, cum este inelul care cuprinde degetul, cum e brăţara care îmbracă braţul, cum este colierul care încolăceşte baza gâtului, dacă capătă forme rotunde inofensive şi nevulnerabile. O astfel de stare de confort trebuia să aducă şi formaţiunile tubulare secţionate longitudinal, fie cu dominanta concavă, fie cu dominanta convexă. Desigur, aici se urmărea şi jocul luminilor nu numai de la mersul soarelui, ci şi de la concentrarea luminii şi a razelor pe interiorul obiectelor sau pe exteriorul lor, risipindu-le. Era şi un joc al iluziilor optice, dar şi o feerie.

Sub *aspectul artei cuvântului, al producţiei literare,* este cunoscut faptul că Mihai Olos a activat în cenaclul „Nord" din Baia Mare, că şi-a publicat poezii în diferite reviste, că a fost antologat în antologii locale, ceea ce nu permite a trece cu vederea multiplicitatea-i artistică. Trecând în această nouă zonă a abordării artistice, am

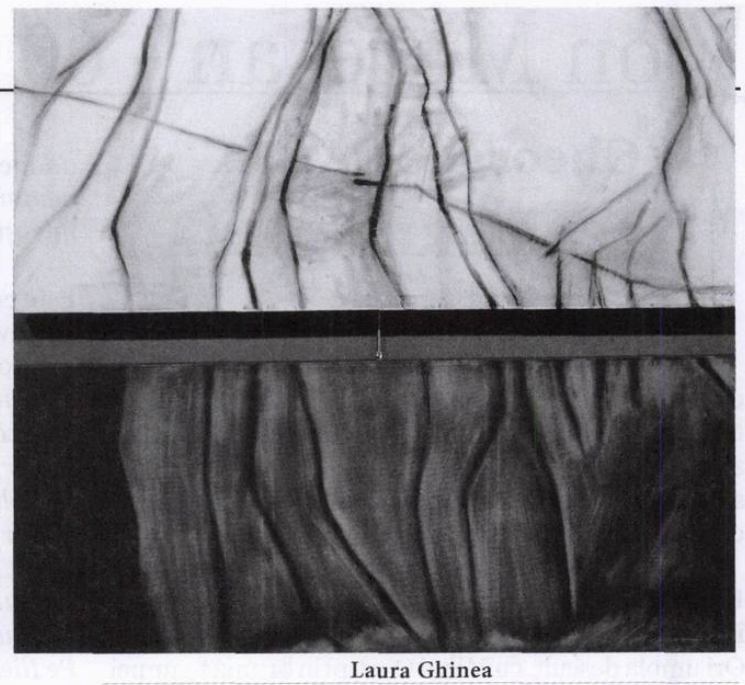

Laura Ghinea

sentimentul că o piatră de încercare poate apărea (zic poate: a fi sau a nu fi), atât la creator-emiţător, cât şi la receptor, din cel puţin trei motive. Subliniez relative şi acestea, pentru că lucrurile sunt mult mai complexe, în general, în arte şi, în special, în artele zilelor noastre:

• Trecerea de la arta „la vedere", vedere fizică, senzorială, la arta vederii mentale, respectiv, a refacerii vederii în câmpul imaginarului poate lăsa loc fluctuaţiilor interpretative, care, de multe ori, pot purta nuanţe diferite de la producător la receptor, dar şi de la receptor la receptor, lucru care poate să nu impieteze „maiaua" creaţiei, pentru că trebuie de recunoscut zona privată, autonomă a lui „în sine şi pentru sine".

• Însă, prin extensie „la critică", ceea ce am spus mai sus poate stânjeni pe creator. Am asistat la destule lansări de carte sau studii critice, la care făuritorul, creatorul spunea: *„Nu asta am vrut să spun (comunic)"* sau *„Nu m-a ghicit"*, *„Nu m-a pătruns"*. Aici vreau să punctez că mă pot aştepta să fiu taxată ca o observatoare a-stenică exercitării unei (unor) analize, unei critici, pe o falie sau alta a creaţiei artistice, fie de la o piesă la alta, fie de la o artă la alta. Că vor fi sau nu vor fi împărtăşite şi de alţii observaţiile mele, daţi-mi voie să le numesc „impresii personale", departe de acel „magister dixit" - „profesorul a spus", însemnând verdict cu putere de lege.

• „Permisivitatea" largă a cuvântului poate pune, la un moment dat, probleme, în ciuda faptului că, vorba aceea, *„românul s-a născut poet"*.

Pentru a înţelege mai bine personalitatea artistică şi chemarea pentru poezie ale lui Mihai Olos, cred că trebuie să se aibă în vedere două repere: baştina şi turul arcului *„de la imagine la cuvânt"*, cât şi returul acesteia *„de la cuvânt la imagine"*. Referitor la baştină, este bine să se ştie că artistul vine dintr-o zonă alduită (binecuvântată) de Dumnezeu: Zona Codrului – navă sau insulă vegetală pe un promontoriu de mulţi kilometri, cu înălţime între deal înalt şi munte scund, care adună şi adună şi câte nu adună? şi le tezaurizează: situri arheologice (Oarţa), crucea celtică (Ariniş), memoria tribunului de talie naţională – Gheorge Pop (Băseşti), civilizaţie modernă germană (Poiana Codrului), libertatea şi eroismul neînfricatului partizan Blidaru (tot Codru), ierburile salubre fără fir de praf, pharmacopola, care deodorizează şi răcoreşte atmosfera, chiar la sute de metri înainte de a intra în codru şi emoţia omului care cade în genunchi ca într-o catedrală, în ţăria miresmelor de plante vindecătoare (Băiţa de sub Codru), arborele exotic Ginko-biloba (Gârdani), fuga feciorilor călări la o scaldă în Someş, fuga fecioarelor în codru după ciuperci, mistreţii care taie drumurile şi holdele, livezile cu pruni şi viţă-de-vie, caprele, oile şi câinii ciobăneşti, saivanele cu fân pentru căprioare, însoritele şi molcomele urcuşuri, care duc spre codru, zările până la zeci de kilometri, punctul de sentinelă între Chioar, Sălaj, Satu Mare şi, printr-o întoarcere pe călcâie, câţiva paşi mai încolo, Oaşul, unde se ajungea în procesie (pelerinaj) de Sfântă Mărie, la mănăstirea Bixad şi unde se încheiau relaţii de fârtăţie cu oşenii. Muncă şi splendoare. Miraj şi trudă. Bătaia ceasului. Bătaia pulsului. Ritmuri care catapultează.

Componentele obârşiei enumerate sau neenumerate, tratate sau netratate în creaţia artistului reprezintă nucleul dur, suportul obiectiv, moral din conştient şi subconştient, al apartenenţei. El este „genius loci", altfel spus, ceea ce dă (oferă) locul ca ceva ales şi special. Însă, a-i interpreta creaţia, trebuie de înţeles „genius sui", ceea ce este în fondul său, constituţia sa interioară, ceea ce dă el însuşi ales şi special, suportul subiectiv al creaţiei, care este dominant şi hotărâtor. Cât de asemănător este acel „genius sui" cu „sui generis" (formă şi conţinut)!

(Continuare în pag. 14)

Marcel Stanciu

Dumitru ICHIM

Poetul, fulgul şi moartea

Numai un poet
ar fi în stare
să pândească prin gaura cheii
cum e-n lăuntrul de mugur,
în iatacul spre taină de floare.

Moartea
tocmai trăsese perdeaua
şi, dezbrăcată, îşi încerca
norul alb de mireasă.

(Preaşernicul gând
alungu-l,
mai departe
de-orice fel de-ndoială!),
dar fulgul
împinse rapsodu-ntr-o parte,
ca el s-o privească pe moarte
întreagă şi goală
ca-n undele lunii.

- Ca să fie a lumii crăiasă
are nevoie, nu de-un poet,
ci de-un ochi pânditor ca de lup,
iar voalul dantelei de fulg
după şoaptele mele-ar putea
măsura să-i ieie
pe trup,
că-i singura -
foc şi petală
sărutului cu-otrăvi de orhidee.

Fetiţa cu chibrituri

Prima dată
a mers cu mine că
nu ştia cărarea
la Sfânta Duminecă,
dar i-am spus să nu treacă
peste puntea
unde albia apei e seacă.

...o speriam cu Muma Pădurii,
dar cum râdea după spaimă!
Se alinta copilul:
„Hai, mă...?!"

După mine desculţă fugea
alergând prin miazănoapte de brazi
prin livada
cu vrăjitul iaz al Sfintei Vineri
din care băuseră norii
de-au rămas până azi
ca toţi îndrăgostiţii
cu toate cerurile tineri,
cărând spre apus răsărituri.
Numai codrul mai ştie
că numele-i adevărat,
Fetiţa cu Chibrituri
mi l-a şoptit doar mie.

Ne iubeam
înainte ca-n lume să fie iubire,
din dragoste fără să ştim
decât firul de cântec,
puţin mai subţire
ca dorul
când cetina sub lună şi-adoarme
izvorul.

Împlătoşat în coajă de mesteacăn
o apăram de zmei,
eram prinţul ei
cu părul de aur.
Odată i-am scos din călcâi
un dinte-ascuţit de balaur
ce-a vrut să mi-o fure.

Împărăţia noastră
era din pădure
şi până-n Orionul înalt,
despre care spunea iazul morii
că-i poartă
la tărâmul celălalt.
Cerbi se-nchinau
printre brazi ca prin schituri
ascultând Sfânta Vineri
seara chemându-i la masă.

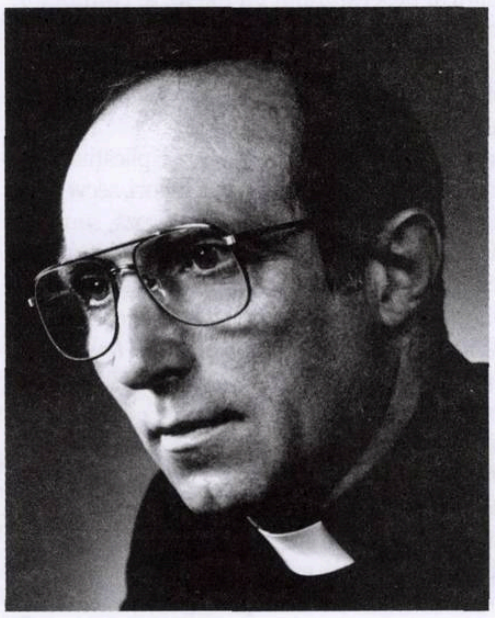

„Când vei fi mare,
spuneam Fetiţei cu Chibrituri,
o să te-mbrac în borangicul lunii
ca voal de mireasă
şi-o să-ţi fur din poveste condurii...",
dar ea se întrista
ca buciumul când oftează pădurii
până dincolo de moarte
şi dincolo, spre-altfel de răsărituri.
„Eu o să fiu departe
pe unde începutul un altuia e vamă..."
aşa-mi grăia Fetiţa cu Chibrituri
care doar mie-mi spuse cum o cheamă.

***
În alb ca o mireasă...
Se-ngrămădea tot satul
cu flori şi cu săruturi,
dar mie Sfânta Vineri,
care venise din ţara noastră veche,
se-apropie şoptindu-mi la ureche,
aşa ca o fântână
cu luna prinsă-n ciuturi:
„Nu plânge,
pentr-o vreme cu mine-o să rămână
până când florile or să-i înveţe glasul
şi-apoi
or s-o urmeze în alai de fluturi!"

Dar dacă fata-a vrut să mă sărute?

Numai prin basmele pierdute
puteau să se-nfiripe fulgi
atât de mari,
aşa cum ninge numai de Crăciun
între-un „a fost"
şi-ntr-altul mult mai lin
din „niciodată"
ca-n pagina întoarsă în magnolii.
O conduceam acasă,
pe cea mai frumoasă
din toate fetele şcolii,
la prima-ntâlnire.

Cireşul de la poartă
se apleca de-atâta înflorire
deasupra sfielilor noastre,

că liniştea sporea din albul lui
precum când stelele se nasc
în hăul nopţilor albastre
din şoaptele fântânii.

„Închide ochii,
mi-a zis şi i-am închis,
şi-ascultă
cum fulgii
unul de altul se ating,
auzi tăcerile cum ning?"

...şi clopoţei din ceruri nenăscute
se auzeau între-un „a fost"
şi-un altul, mult mai lin, din „niciodată"
ding,
cling,
ning,
iar eu credeam că vrea să mă sărute.

Ce mult am aşteptat ca la plecare
s-o-mbrăţişez neaşteptatului habar
şi tot cireşul de deasupra
să i-l spun,
dar...
a fost doar strânsul mâinii,
dar lung ca un fior
când stelele se nasc
din liniştea fântânii
că ne sorbeam
genunile din ape ne-ncepute
şi-mi vine ca să cred
pân-oi închide ochii
că fata-n seara-aceea
cu-adevărat a vrut să mă sărute.

Inscripţie pe-o cărămidă

Pe culoarul acesta de liceu
era o fereastră spre pădure.
Ochii mei se pierdeau în albastru
şi acolo unde dispăreau
era locul întâlnirii noastre.

Vânturile mă chemau,
dincolo de frica de profesori,
unde zăpezile erau viorii,
să sorb un fulg de pe buzele tale.

Dar au venit oamenii:
„Geamul spre pădure trebuia zidit!"
...şi ochii mi-au rămas în cărămizi
ca legendara Ana în piatra mănăstirii.

Cireşul

Într-o primăvară mi-ai scris în privire
gândul tău.
Nu aveam ramuri - aş fi înflorit.

În altă primăvară ne-am scris amândoi
numele
pe un cireş sălbatic,
deasupra izvorului.
În zori apele erau o Cale Lactee.

A treia primăvară...
Unde o fi poteca spre cireşul nostru?
O fi furat-o vreun apus de lună
sau iarba a ascuns-o-n gene
să o deschidă numai căprioarelor?

Mă tem că n-o să mai găsim
urma de lacrimă-a potecii.

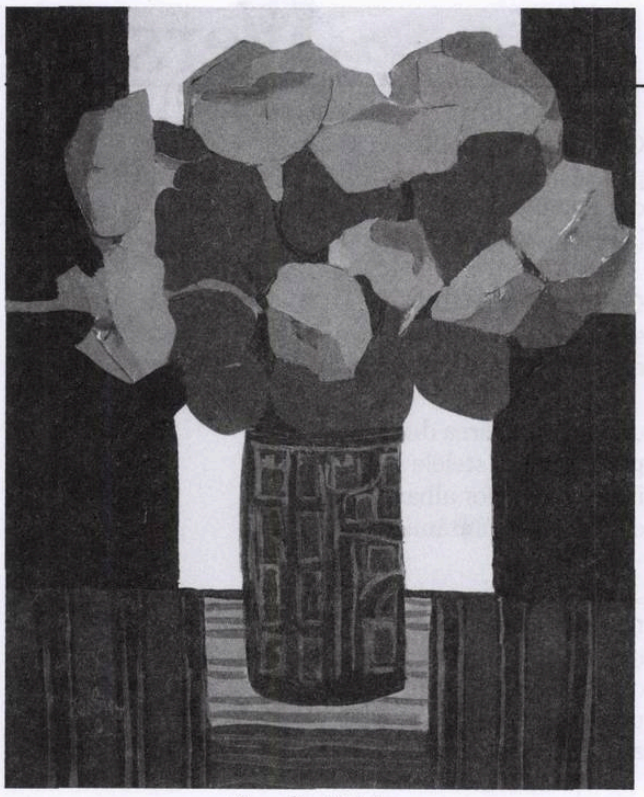

Camelia Moisima

Delia MUNTEAN

DESPRE SIMBOLISTICA NODURILOR

Credem că aceasta e miza ultimei cărţi a lui Ioan Marchiş: descifrarea nodului ca putere care leagă şi dezleagă. Sau – de la Marian Ilea citire – scoaterea la lumină a *„ceea ce avem (fiecare dintre noi) adânc îngropat în ştiinţa lucrurilor nespuse şi (prefăcut) uitate”* („Informaţia zilei de Maramureş”, 13 septembrie 2014).

Apărut în 2014 la Editura Eikon din Cluj-Napoca şi beneficiind de o prezentare grafică de ţinută, ***Nodul dacic*** este al doilea volum al autorului (îl precedă ***Simbolistica artelor non-verbale***, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011) şi îi completează în mod fericit preocupările din domeniul artelor plastice. Ioan Marchiş este un sculptor cunoscut în ţară şi peste hotare prin lucrările sale de artă monumentală, prin conferinţele susţinute în Franţa, Belgia şi Grecia. Este un apărător împătimit al actului cultural autentic, ilustrează cărţi, are câteva expoziţii personale, e prezent în revistele de cultură.

Artistul descoperă în semnele şi simbolurile contemporane (din creaţia orală şi scrisă, de pe obiecte de ritual şi gospodăreşti, de pe statuete, ouă încondeiate ş.a.) reminiscenţe ale arhetipurilor. Dintre toate, cel mai mult îl preocupă – în cartea de faţă – felul în care Nodul Sacru *„a continuat în istorie avatarurile Principiului coborât în devenire”* (p. 16). Pune la cale întâlniri incitante între îndepărtate tradiţii (cum sunt conexiunile dintre nodurile dacic şi celtic), sugerând posibile origini comune. În tradiţia celtică – notează Ioan Marchiş – capetele Nodului *„se contopesc sau se înghit reciproc, funcţionează simbolic sub semnul unirii şi conviеţuirii contrariilor, fiind uzitat ca simbol al legării cuplurilor, al iubirii, al atracţiei şi contopirii universale, al resorbţiei în Marea Unitate, al sfârşitului unui ciclu”* (p. 18). Uniunea astfel întocmită se închide în ea însăşi, neputând fi desfăcută decât prin *„distrugere, rupere sau tăiere”*, prilej pentru cercetător de a face trimitere la modul lipsit de înţelepciune în care Alexandru Macedon ar fi tăiat cu spada nodul regelui Gordias, al Frigiei; e semn că violenţa e o soluţie smintită, forţată, ce generează un câştig trecător, fragil. Nodul se va lega din nou.

Cât despre Nodul Dacic, autorul studiului îl consideră *„una dintre minunile simbolice ale lumii”*, alcătuită din *„elemente de lemn de diferite esenţe (tei, frasin, paltin, nuc, alun, păr, prun, brad, dud), puse faţă în faţă, constituind, în felul acesta, trei perechi de elemente perpendiculare între ele care se îmbină două câte două într-o încleştare reciprocă (trei îmbrăţişări), organizând un corp geometric perfect, care închide în centrul lui un «gol» cubic unde sunt introduse, în timpul construcţiei, câteva pietricele, pentru ca, prin mişcare, acestea să producă un sunet”* (p. 20).

Ioan Marchiş îi delimitează patru ipostaze: Nodul Sacru (reprodus şi pe coperta volumului), Nodul Dracului, Nodul Non-spaţial şi Nodul Labirint, cărora le va aloca în cuprinsul cărţii câte un capitol distinct.

Dintre toate, unul singur este sonor: Nodul Sacru. El îmbracă forma unei stele cu douăsprezece raze, grupate în perechi aşezate perpendicular (trei axe, cu câte două „V”-uri – semne ce pot fi identificate în culturile paleolitice din toată lumea) şi având centrul gol. Fiecare element îşi are propriul contrariu (fiindcă – găsim scris la p. 27 - *„nicio idee nu poate fi corectă şi adevărată dacă nu conţine în ea şi opusul ei”*), echilibrul lor regenerându-se după fiecare tentativă de îndepărtare a uneia dintre părţi.

Odată lămurit principiul, Ioan Marchiş propune cititorului o fascinantă incursiune printre arhetipuri şi reîncarnări ale acestora. Aduce înainte-ne statuetele feminine androgine, „îndrăgostiţii” de la Gumelniţa şi nodurile de pe cergile din Mara; ajunge la nodul inimii, la relaţia omului cu divinitatea[1], la interferenţa sacrului cu profanul. Dedică apoi câteva pagini fusului cu ţurgălăi (zurgălăi sau zdrangăne) din Maramureş, al cărui nod conţine pietricele; totodată, una din perechile de elemente se uneşte pe verticală şi la bază pentru a permite răsucirea firului de lână. Avem de-a face, lămureşte autorul, cu *„o chemare muzicală la dragoste, la unire, la viaţă”* (*„Adă-mi fus cu ţurgălăi/Dacă-ţi trebe ochii mei”* – p. 31), simbolistica apropiindu-se astfel de aceea a horei.

O versiune răsturnată a fusului e reprezentată de baston, întrebuinţat înainte de creştinism ca sceptru sau ca obiect sacerdotal. În Maramureş, acesta are în partea superioară o pasăre cu coadă de peşte (înfăţişând sufletul descătuşat de povara trupului), pe care cercetătorul o leagă, printre altele, de Pasărea Cuc, regăsibilă, cu semnificaţii apropiate, în numeroase mitologii (v. Pasărea Hac). Bastonul cu Nod şi Pasăre e învecinat, de asemenea, cu şarpele, cu fulgerul, cu ***Pasărea*** lui Brâncuşi, cu omul-peşte, iar golul sonor din nod îi aminteşte lui Ioan Marchiş de plesnitura biciului (instrument magic, ce îndepărtează răul şi păcatul, folosit în cadrul procesiunilor cu măşti, al colindelor, al obiceiurilor agrare sau la nunţi), care *„produce un mic tunet”*, o *„miniexplozie «atomică»”*, ce sileşte *„«materia» golului (...) la ieşirea din spaţiu şi timp prin «poarta strâmtă» generată de plesnitură”* (p. 51).

Deşi atent documentate, trimiterile şi explicaţiile refuză încorsetarea într-un stil prea academic. Deseori, secvenţele se metamorfozează în cânturi sau poeme în proză, semn că autorul empatizează cu obiectul supus observaţiei, intrând în carte nu doar cu backgroundul său cultural, ci cu toată fiinţa: Nodul Sacru – găsim scris în ***Cuvânt(ul) de încheiere*** – *„nu-l poţi înţelege dacă nu îl simţi ca pe propriul trup, dacă el nu devine inima ta, mintea ta, sufletul tău”*[2]. Ba chiar cu prietenii: după ce inserează textul colindei ***Cucu şi moartea***, culese de Mihai Olos şi Dumitru Iuga, se dezleagă de tiparul cu care ne-au obişnuit lucrările ştiinţifice şi îi pune pe ei înşişi să „cânte”, în felul lor. Îi vedem şi îi auzim, iar în memoria noastră, a cititorilor, interpretarea lor va fi cea care va dăinui: *„În grădidină subt un bra, bra-du,/Hop şi şe, şe şi iar-aşe/Este-un pa-pat împerina-natu/Ti-ti vrai, vrai,/Dobre n-ai, n-ai/Ropce-n copce n-ai”* (p. 42)...

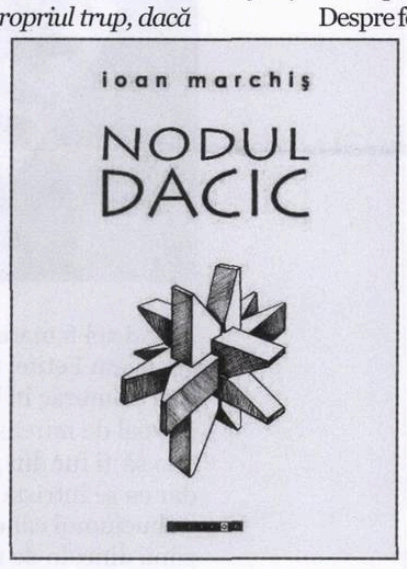

În economia cărţii, urmează un minicapitol (două pagini) alocat Nodului Dracului, o variantă profană, văduvită de pietricelele sunătoare; e întâlnită rar şi prezintă interes îndeosebi pentru magia neagră. Cea mai întinsă arie de răspândire o cunosc însă configuraţiile plane ale Nodului, identificabile pe obiecte şi decoraţiuni casnice, pe stâlpi, porţi, *„amulete, desene, picturi, reliefuri, zgrafieri, incizii”*, în vestimentaţie, în *„logistica ritualică a templelor”*. Acestea nu mai sunt percepute în zilele noastre neapărat prin încărcătura lor alegorică. Autorul le pune în corelaţie cu ideea de Centru, de esenţă, care dezvoltă ca simboluri, pe lângă Nodul Sacru: Soarele, Inima, Graalul, Altarul, Oul, Cercul, Floarea, Steaua lui David ş.a. (p. 63-88).

Pe urmele unor cercetători precum Gérard Encausse, René Guénon, Gilbert Durand sau Gaston Bachelard, artistul băimărean e de părere că învelişul, recipientul capătă valoare şi utilitate tocmai prin ceea ce este protejat/îmbrăţişat înăuntrul lor. Golul din Nod e considerat fecund. Aici gândul stă să se nască. În intimitatea lui se adăpostesc seminţele, raţiunea de a fi, iubirea absolută. Aici contrariile, strânse/clocite de elementele din afară ale Nodului, se încâlcesc, se posedă unele pe altele. Tensiunea şi emoţia ce le cuprind, forţa pe care le-o împrumută braţele învelişului (elementele simetrice ale Nodului) încălzesc miezul, îi dau energie şi-l îmbie să se manifeste, să prindă viaţă din el însuşi. Să se deznoade şi să însămânţeze contrarii în toate lucrurile şi fiinţele (idee admirabil exprimată de Nichita Stănescu într-unul din ***Noduri(le)*** sale: *„Am gândit un mod atâta de dulce/de a se întâlni două cuvinte/încât în jos înfloreau florile/şi sus/înverzea iarba”... - **Nod** 33*).

Pentru Ioan Marchiş, golul e echivalentul Pântecelui Sacru, al Oului de la începuturi; *„când fusul «doarme», golul interior este steril, însă când acesta se mişcă, asemenea unei galaxii, micile planete se rotesc într-o «ordine» de nimeni ştiută, dar care nu e alta decât cea a Principiului”* (p. 83). El mai poate însemna sufletul îmbrăţişat de trup al fiinţei.

Al patrulea capitol se ocupă de Nodul Labirint, o ipostază profană, cu centrul plin. Ca ilustrări, sunt amintite nodul de sfoară (ale cărui capete nu se întâlnesc), ţesătura, ghemul de aţă (*„o nesfârşită spirală ghemuită”*), grota/peştera, „Ierusalimul ceresc” de pe pardoseala caselor şi a unor aşezăminte sacre, labirintul lui Dedal, oraşul, palatul şi grădina în formă (tustrele) de labirint, sistemul digestiv, creierul, unele jocuri, labirintul funerar şi cel de iniţiere etc. (p. 103).

Deosebit de interesante ni se par consideraţiile din secvenţa ***Labirintul şi Hora***. Autorul porneşte de la accepţiile vechi ale „horeiei” (preluate din ***Istoria esteticii*** a lui Wladisław Tatarkiewicz), arătând că aceasta înlesnea manifestarea sentimentelor de către participanţi (mai târziu şi de către public) şi contribuia semnificativ la ceea ce grecii numeau *catharsis*. Horeia din Grecia Antică, precizează Ioan Marchiş, nu este altceva decât Hora carpatină, răspândită în spaţiul elen de către dorieni. La originea ei s-ar afla dansul funerar al dacilor, care nu îşi plângeau morţii, ci îi cântau, îi horeau, aşa cum se întâmplă şi astăzi în zone precum Suciu de Sus ori Lăpuş (unde răposaţii se „bocesc”).

Analogia horei cu labirintul se datorează faptului că aceasta *„reprezintă pulsaţiile meandrului, oscilaţiile lui, apropierile şi depărtările de centru”* (p. 111). Hora solară poate fi identificată şi pe costumul popular din Maramureş, lângă umeri, gât şi mâini, *„prin zigzaguri ample (benzi) care, pe lângă spectaculozitatea plastică, semnifică o sfinţire a mâinii, a muncii, o sanctificare a corpului, o zeificare a părţilor corpului uman”* (idem).

Un alt simbol al Centrului, cunoscut în multe tradiţii, este Nodul din Crucea cu trei dimensiuni. În golul Nodului, braţele se eliberează de *„tensiunea şi vârtejul lor energetic”*, *„de propria lor devenire, de propria lor aparenţă, carnalitate, mântuindu-se. În Centru, toate direcţiile se odihnesc una în alta, se absorb una pe cealaltă, topindu-se în fiinţa Principiului”* (p. 118).

Despre felul în care se oglindesc în structura Nodului perechile de contrarii găsim reflecţii şi în capitolul următor, intitulat ***Nodul şi arta modernă***. Ioan Marchiş observă că acestea nu rivalizează, nu caută să se anihileze reciproc, să-şi îmblânzească tensiunea/criza prin violenţă, ci se îmbrăţişează într-o împreună-lucrare, armonizându-se prin iubire (a se vedea ***Sărutul*** şi ***Poarta Sărutului*** ale lui Brâncuşi). Valorificări plastice ale Nodului depistează în sculpturi semnate de Mihai Olos (cum este ***Olos-Polis***), Dumitru Şerban (din Ialomiţa), Ioan Muntean şi Ioan Marchiş (***Spicul***) – reproduse printre ***Planşele*** de la sfârşitul cărţii.

Volumul mai cuprinde referiri la Cupa Graalului (întâlnită, iarăşi, la o serie de civilizaţii preistorice şi istorice), la ouăle încondeiate, la gură (ca recipient ce eliberează cuvântul). Indiferent de încarnare, Nodul Sacru – concluzionează autorul – deşi e corelat cu Centrul, e *„confundat aproape întotdeauna cu simbolul soarelui, pe toate tipurile de suporturi”* (p. 143). Motiv suficient pentru a aduce la lumină, prin cartea de faţă, *„acest uriaş şi pe nedrept ignorat arhetip”*, care încă *„hălăduieşte”* prin diversele sale reprezentări. Sunt semne şi simboluri printre care trăim noi înşine, numai că, prinşi în goana vieţii, (ne) trecem printre ele, alunecăm viclean din îmbrăţişarea lor şi ne credem (orgolios-naiv) liberi, de ne-mărginit. Câteodată mai respingem nodurile, complicaţiile, căci ele constrâng, pretind dez-legare: oprire din viermuiala de fiecare zi, tăcere şi reflecţie. Deprinşi cu zgomotul continuu, spaţiul-timp dintre notele care-l construiesc devine însă mai preţios dacă această relativă linişte se dezvăluie mai rar. E necesar doar să-i îngăduim să ne seducă, să ne transforme, pentru ca golul imperceptibil dintre ele să poată naşte muzica.

„Folosul a ceea ce există depinde de ceea ce nu există.” (Lao Zi, ***Tao Te King***, 11)

Note:

1. Sub acest aspect, găsim analogia cu nodul şi la Saint-Exupéry: *„Ari pentru grâu, şi coşi pentru sărbătoare, şi cerni sterilul pentru a găsi diamantul. Iar cei care-ţi par fericiţi ce posedă, oare, mai mult decât tine, decât cunoaşterea **nodului divin** ce leagă lucrurile?”* (***Citadela***, Editura Junimea, Iaşi, 1977, Traducere de Şerban Florea, p. 379, s.n.);

2. O posibilă continuare, la acelaşi Saint-Exupéry: *„Căci tu **eşti nod al unor relaţii**, iar identitatea ta nu se află în acest chip, această carte, această proprietate, acest surâs, ci într-o anume construcţie care s-a ridicat dincolo de tine, într-o anume imagine apărută din tine şi care îşi dă înţeles. **Unitatea ei se leagă prin tine**, (...) **în schimb tu îi aparţii**”* (***idem***, p. 394, s.n.).

Mircea OPRIȚĂ

UN STUDIU DESPRE EDGAR POE

După Jules Verne şi H.G. Wells, prezenţi de câteva bune decenii în bibliografia românească prin studii ample axate pe contribuţia lor la genul nostru insolit, avem, în sfârşit, şi o carte similară dedicată lui Poe, despre care unele voci critice s-au străduit să acrediteze ideea priorităţii sale absolute în domeniu. O asemenea recunoaştere era de natură să echilibreze balanţa contribuţiilor europene la fundamentarea SF-ului mondial, punând în evidenţă un al treilea pilon cardinal, datorat ostenelilor creatoare ale unui scriitor american.

Cartea în cauză i se datorează lui Lucian-Vasile Szabo şi a apărut în limba engleză: ***The Facts in the Case of E.A. Poe***, la Editura Lambert din Saarbrücken, Germania (2013). Unele fragmente s-au publicat şi în româneşte, pe parcursul mai multor numere din „Helion Online", însă privirea de ansamblu ne-o putem face deocamdată doar prin lectura oferită de autor în această ţinută impusă de interesele sale academice. Studiul are subtitlul larg explicativ ***Fantasy, real life, science fiction, journalism***, ceea ce arată de la început direcţiile de interes pe care le consideră universitarul timişorean importante pentru propria interpretare dată *„cazului Poe"*. Dintre cele patru noţiuni enunţate, centrul de greutate cade asupra ultimelor două, chiar dacă evidenţierea contribuţiei majore a lui Poe la registrul gazetăresc al epocii sale şi la SF nu se poate dispensa de incursiunile prin biografia scriitorului şi nici de unele consideraţii asupra rolului jucat de el în cultivarea prozei fantastice propriu-zise.

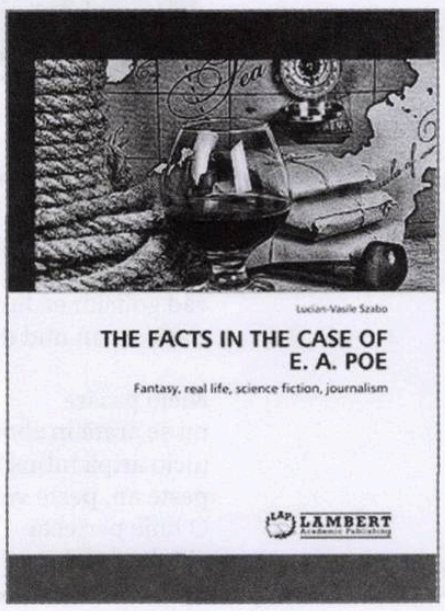

Referinţele critice ale lui Lucian-Vasile Szabo sunt de bună calitate şi, pentru a permite un bun acroşaj al subiectului, coboară până în intimitatea unor biografii redactate nu mult după moartea scriitorului, când concluziile asupra geniului său literar încă nu puteau fi trase, dar informaţiile privindu-i viaţa şi implicarea în publicistica de la mijlocul secolului al XIX-lea erau proaspete şi credibile. Totuşi, accentul principal cade pe surse din secolul trecut, devenite deja clasice, precum monografia lui Vincent Buranelli, ***Edgar Allan Poe***, şi interpretarea psihanalitică a Mariei Bonaparte, ***The Life and Works of Edgar Allan Poe***. Sursele ajung până dincoace de pragul anului 2000, prin Dawn B. Sova, cu ***Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to his Life and Work***, lucrare publicată la New York în 2007. Şi, întrucât geniul lui Poe îşi transcende epoca, trimiţând ecouri şi spre realităţile culturale ale vremii noastre, autorul sondează în chip necesar şi dimensiunea postmodernă a literaturii americane, luându-şi-i aliaţi pe Linda Hutcheon, cu ***A Poetics of Postmodernism*** şi tandemul istoricilor literari Richard Ruland – Malcolm Bradbury, care analizează evoluţia creaţiei literare a continentului sub un titlu cât se poate de sugestiv: ***De la puritanism la postmodernism***. Pentru relaţia lui E. A. Poe cu SF-ul sunt invocate lucrări ceva mai vechi (din anii '70), însă nedevalorizate, de David Ketterer (un material din ***Science Fiction Studies***) şi Harold Beaver, care producea pentru Penguin Books antologia comentată ***Science Fiction of Edgar Allan Poe***. Dintre români, evident, nu puteau rămâne nefolosite unele contribuţii ale lui Ion Hobana din ***Science Fiction. Autori, cărţi, idei***.

Lucian-Vasile Szabo este conştient de faptul că o nouă abordare a deja celebrului autor al lui ***Hans Pfaall*** şi-ar avea rostul doar dacă aduce noutăţi în cercetare, altfel riscând să rămână la nivelul unei simple biografii popularizate. În ce priveşte informaţiile biobibliografice, este deja dificil să apară noutăţi după investigaţiile făcute de comentatori vreme de un secol şi jumătate, însă elementul de noutate poate veni din reluarea cercetării cu instrumente înnoite, pe de-o parte, iar pe de alta, din reconsiderarea unor elemente ale analizei rămase ceva mai la periferia interesului manifestat de istoria literară canonică. Ambele căi amintite sunt avute în vedere de autor, care apreciază informaţiile biografice în măsura în care ele stârnesc şi influenţează o *„imaginaţie explozivă"*. Totuşi, exegetul este conştient că explorează scrieri trecute dincolo de factual, într-un univers aparte, cu propriile sale elemente rezultate dintr-o invenţie impresionantă prin bogăţie şi rigoare logică. În partea sa înclinată spre ancora biografică, studiul caută îndeosebi „fapte" din publicistica vremii, ele fiind în măsură să arate în ce fel scriitorul american pleacă în povestirile sale de la realităţi contemporane şi cum le prelucrează printr-o fericită inspiraţie personală. Principala problemă care îl preocupă pe Lucian-Vasile Szabo în conturarea unui portret credibil al lui Poe rămâne relaţia dintre factual şi imaginar, fiindcă ea dă cheia operei analizate. Cercetând *„texte şi contexte"*, *„dimensiunile factualului"*, făcând la rândul său referire la prezenţa vie şi uneori chiar complicată a lui Poe în peisajul publicaţiilor din epoca sa, criticul semnalează lucruri importante pentru însuşi scrisul său literar, plin de aluzii mai mult sau mai puţin discrete, multe dintre ele în notă comică şi ironică, alteori chiar polemice, la figuri prezente şi în paginile ziarelor. Cu viaţă adesea scurtă şi tumultuoasă, publicaţiile americane din secolul al XIX-lea includeau – cum scrie exegetul român – *„un amestec de fapte prezentate obiectiv despre viaţa politică, socială şi economică a unei anume comunităţi"*, dar mai aveau şi *„o largă componentă literară"*, datorită căreia jurnalistul şi scriitorul se întrepătrund.

În ce priveşte SF-ul compus sub asemenea determinări, Lucian-Vasile Szabo pleacă de la constatarea că E. A. Poe, cu înclinaţia lui spre grotesc şi senzaţional, nu poate fi integrat exclusiv unui gen precum horrorul, pentru care a dovedit interes, şi în niciun caz literaturii realiste, pe care el n-a servit-o deloc, în ciuda trăsăturilor verosimile pe care le prezintă adesea personajele lui. Dar nici SF-ul modern, gen încă nedefinit astfel în timpul vieţii lui Poe, nu-i poate fi atribuit ca o coordonată exclusivă, din simpla dorinţă de a trage spuza pe turta care ne place nouă, astăzi. Poe rămâne pe mai departe un reprezentant al mai multor genuri, detectiv, gotic cu tentă fantastică, evident şi SF. Prudent, universitarul timişorean evită să sprijine ipoteza că scriitorul american ar fi compus în mod deliberat SF, fiind de părere că intenţia sa era *„doar să facă literatură"*. El admite caracterul dilematic al genurilor în care îşi compunea Poe povestirile, dar observă, cu îndreptăţire, şi modul aproape constant în care un text extrem de promiţător pentru fantastic virează spre elementele ştiinţifice, acestea din urmă fie cunoscute şi răspândite în presa timpului său, fie anticipate în prelungirea lor. În disputa dintre cei ce fac din Poe descoperitorul genului anticipaţiei şi cei ce-l protejează cu îndărătnicie de vreo culoare SF, autorul eseului discutat aici crede că *„Poe mai degrabă a îmbogăţit genul şi l-a plasat temeinic în marea literatură. Totodată, iniţiativa lui a dus la o clarificare a discursului, introducând şi unele căi ingenioase în evoluţia povestirii"*.

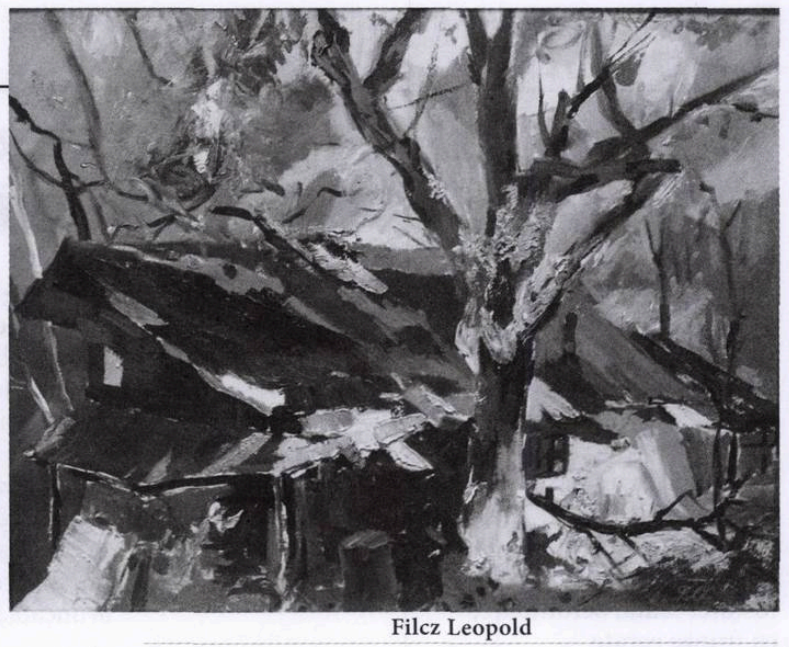
Filcz Leopold

La povestirile recunoscute deja ca ilustrative pentru genul nostru (***Hans Pfaal***, ***Farsa cu balonul***, ***Manuscris găsit într-o sticlă***, ***Discuţie cu o mumie***, ***Faptele în cazul domnului Valdemar*** şi alte câteva), autorul prezentului studiu adaugă – călcând pe urmele lui Ion Hobana, care făcea la fel într-o mai veche antologie consacrată lui Poe – povestirea ***Mellonta tauta***, scăpată din vedere de unele liste critice la care se face referire ori trecută doar la categoria textelor cu aspect umoristic. Iar asta în ciuda faptului că acţiunea este plasată în anul 2848 şi reprezintă un mod de a imagina, cu umor, fără îndoială, lumea de peste o mie de ani. Un viitor ale cărui semne tehnologice sunt relativ sărace, încât face din călătoria transoceanică în balon elementul central al unei anticipaţii agreabile. Comentariul de care au parte povestirile pomenite mai sus este rezultatul unei re-lecturi atente la amănuntele textelor imaginate de Poe, dar şi într-o perspectivă analitică menită să pună în evidenţă subtila relaţie dintre scriitor şi jurnalist, inclusiv factorul de noutate pe care artistul îl va produce prin prelucrarea literară a informaţiilor aflate la îndemâna profesionistului actului publicistic. ***Manuscris găsit într-o sticlă*** combină informaţii *„savante"* din presa timpului, bunăoară teoria creditată în epocă a globului pământesc găurit, cu deschideri la poli prin care apele mărilor pătrund şi ies ciclic din cavitatea interioară, cu motivul fantastic al vasului fantomă şi al olandezului zburător. Dintr-o ipoteză pseudoştiinţifică şi un motiv fantastic de împrumut, Poe reuşeşte să scoată o aventură consistentă şi credibilă ca literatură, în ciuda premiselor deficitare de la care pleacă. La fel, în ***Hans Pfaal***, unde călătoria spre Lună se face tot în balon, fiindcă balonul reprezenta pentru contemporanii lui Poe vehiculul oricărei ascensiuni, deci şi în spaţiul cosmic sau în viitor, atenţia criticului se îndreaptă spre aspectul inovativ introdus de scriitorul american într-un motiv convenţional şi, aparent, cu puţine şanse de a atinge prin el însuşi obiectivul verosimilităţii.

Lucrarea lui Lucian-Vasile Szabo serveşte excelent figura unui Edgar Allan Poe născut în vâltoarea publicisticii americane de la mijlocul secolului al XIX-lea, dar devenit un scriitor fără egal între contemporanii săi, subtil în tratarea unei idei literare, capabil să construiască personaje memorabile, stăpân pe mijloace de expresie precum ironia, comicul de situaţie şi de limbaj. În plus, mare iubitor al farsei, specie mai puţin agreată de exegeza clasică, dar reconsiderată pozitiv de orientarea postmodernistă, încât îl avem astăzi pe Poe într-o perenitate consolidată şi de evoluţia actuală a canonului critic.

Suzana FÂNTÂNARIU-BAIA

IDENTITATE PRECARĂ

Viaţa şi Arta

Am stat o veşnicie
pe o bancă de lemn
în Piaţa Traian-împăratul
cu faţa spre clopotul lui Ştefan
cu spatele în umbra
copacului cosmic.

Răcoroasă cupola
fosforescentă, ocrotitoare,
cu frunze cerate
în şir spiralat,
răsfrânge
umbra ovoidală.

Nervuri înţesate
în epiderma clorofilică
subscriu biografic
ordinea ca haos
interior întredeschis
în ale lumii iluzorii treceri
pe punţi de mătase
moi.

Mă pierd laconic,
ca o carte uitată pe bancă
adormind în poveste:
tristă strămutare
pe tabla de şah,
regina detronată, refugiată
în atelierul *plein-air*
din Piaţa Traian
veşnicind un sfert de veac
infinitul aproape
copacul, banca albă
vegheată de El, Cerul,
Viaţa-Arta nu moare.

* * *

Aleea de bronz

Artistul
la braţ cu timpul,
pe aleea de bronz
topit în statui,
rătăcitor caută
calea luminii
dezgolind trupul de vise
aleargă orbeşte
peste speranţa fragilă
strivită ca o floare
sub călcâi, sângerând
doare...

* * *

Făuritor de măşti regale

Tânăr filigranat, pierdut
în hăţişul lumii urbane
îmi datorezi un poem
despre arta teatrală,
despre pantomimă.

Făuritor de măşti regale
din hârtie sau din carton,
din pulbere de aer modelate
măşti surâzătoare
însoţesc plânsetul meu.

Tânăr filigranat, pierdut
în orizontul câmpiei albastre
îmi datorezi zorii niciodată iviţi,
apusul de soare desenat vag
abandonat, în laviu.

Îmi datorezi un poem
despre lumina neclară,
durată impură şi pură totodată
despre culoarea exaltată,
cea care nu moare.

Aruncate nemilos
pe gratiile uşii, verde,
alb şi cioburi de vreme
însemnele de rană jelesc
la uşa unui atelier de artist

Orb, înecat în culoare
tânăr filigranat, pierdut
în a plângerii vale
îmi datorezi cheia de aur
aruncată în mare.

* * *

Mai tânăr decât crinul

Veniţi la spectacol
în faţa uşii,
atelier de pictor
nomad, orb cu umbre
de gratii în frunte
călcând-respirând,
adânc vremelnicia,
prezentul oprit
sechestrat.

Joacă actorul
mai tânăr decât crinul,
pe gratis, adolescent
în frac cu poeme
răsucite la gât
căptuşite în piele roşie
epidermă mată, densă
dansează tinereţea
ca un toreador
în vreme ce,
printre sticle sparte,
cioburi tăioase,
artistul de veghe rănit
moare încet.

* * *

Rembrandt iluminat

Masca aurie se stinge
ca o lumânare,
difuz contur
lângă chipul ei,
Rembrandt iluminat
rostogoleşte ghemul de linii
desfăşurat din ovalul feţei
proiectat pe zid,
lângă uşa-atelier
de artist.

Mai tristă ca niciodată,
palidă, albă ca luna
spălată de noapte
desprinsă din zid,
aburind, masca de rege
acoperă ca un văl pustiit
chipul frumos al lui Rembrandt
violaceu, argintiu desenul
urma creionului moale
ondulând viaţa
de artist.

* * *

Ecoul cade strivit

Stropii de ploaie
mi-au inundat faţa
fragilă şi temătoare.

Vântul îmi şoptea la urechi:
trezeşte-te, n-ai frică de soare
de zi, de lumină,
întoarce faţa spre lume,
răsari.

Grety Adriene Papiu

Vântul m-a părăsit şerpuind
ploaia a încetat
să-mi spele fruntea,
ochii albaştri
văd goliciunea lumii
clară ca un nud de fecioară.

Nicio pasăre
nu se arată în zbor,
nicio aripă întinsă
peste an, peste vreme.
O linie perfectă
zidul subţiat
de la alfa la omega
îmi opreşte strigătul
ca o barieră
în faţa trenului
ecoul cade
strivit.

* * *

Adormit în culoare, artistul

Atelierul unui artist orb
uşa verde de la intrare
cu gratii, geam mat
stropit cu vise albe,
veghează masca de rege
abandonată, din hârtie
pictată cu timp,
cu aur luminând.

Un tânăr fragil, serafic
numit Ador a părăsit masca
umil la uşa închisă de vreme
atelier de artist orb
adormit pe o pernă de stele.

Ferecată fereastra oarbă,
absorbind lumina în zid
transpare în faţa măştii
trezind artistul,
mângâindu-i adormirea
pe o pernă de vise, de iluzii
orbit de culoare.

Se curbează orizontul,
dimineaţa se frânge
tronând eternitatea
faţă-n faţă cu tăcerea.
Adormit în culoare
de curcubeu după ploaie,
artistul trezit
viaţa pictând.

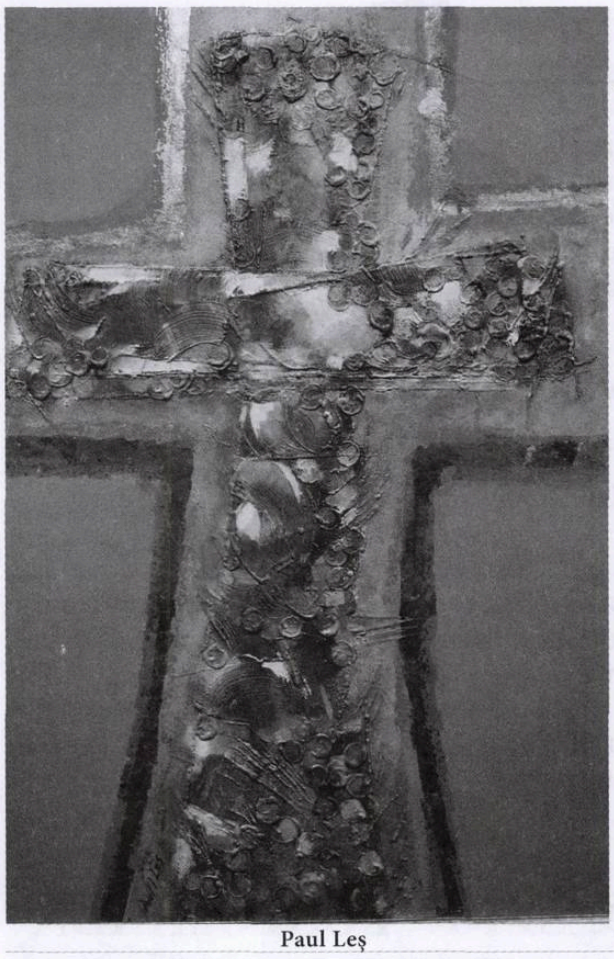

Paul Leş

Nicolae GEORGESCU

DESPRE „POSTUMIADA" EMINESCIANĂ

După cum se ştie, manuscrisele rămase de la Mihai Eminescu au fost donate Academiei Române de către păstrătorul lor, Titu Maiorescu, în 1902, iar înaltul for ştiinţific şi cultural le-a încredinţat spre păstrare Bibliotecii Academiei Române, cea mai importantă instituţie aflată în subordinea sa. Aici au fost primite şi, conform uzanţelor bibliotecăreşti, caietele s-au ştampilat şi numerotat mecanic, filă cu filă, după care au primit cotă – iar teancurile de foi au fost legate de asemenea în volume maniabile, în ordinea aflată, după ce a fost numerotată şi ştampilată fiecare filă în parte, primind de asemenea cotă. Încă din timpul prelucrării evidenţelor primare, aceste manuscrise au fost cunoscute de către Nerva Hodoş şi Ilarie Chendi, bibliotecari la Biblioteca Academiei Române, dar şi de către I. Ar. Rădulescu-Pogoneanu, apropiat al instituţiei; toţi trei au descifrat unele poezii eminesciene şi le-au publicat în revistele „Sămănătorul" şi „Convorbiri literare". Ilarie Chendi este acela care a organizat întregul material pentru publicare în ediţii. El a operat şi prima tăietură în interiorul postumelor eminesciene, separând ceea ce el a numit „*Literatura populară*" de restul poeziilor. Astfel, în 1902 a apărut mai întâi ***Mihai Eminescu: Literatură populară***, ediţie după manuscrise de Ilarie Chendi, iar apoi, la câteva luni distanţă, ***M. Eminescu: Poezii postume***, cu prefaţa de Nerva Hodoş. În 1905, după moartea lui Nerva Hodoş, acelaşi Ilarie Chendi reia ediţia fostului său coleg, adăugându-i multe alte poezii inedite, şi specificând, între altele: „*Ca şi cea dintâi /ediţie/, ea /ediţia de faţă/ are un caracter provisoriu şi nu vrea să fie decât o transiţie la o ediţie critică definitivă.*" Înainte de Primul Război Mondial postumele eminesciene au fost primite cu rezerve de către critică, editorii lui Eminescu (Ioan Scurtu, Constanţa Marinescu, A. C. Cuza) preferând să aleagă numai câteva dintre ele şi să le adauge antumelor. Adevărata campanie pentru postume o începe G. Călinescu, în 1932, mai întâi prin presă („România literară", „Adevărul literar şi artistic", „Viaţa românească"), apoi în masiva sinteză a sa ***Opera lui Mihai Eminescu*** (vol. I-V, 1933-1936). De literatura populară se ocupă separat (în sensul clasificării lui Ilarie Chendi) D. Murăraşu, în ediţia comentată ***M. Eminescu, Literatură populară***, 1936. În perioada interbelică şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial mai publică unele postume în ediţiile lor: G. Bogdan-Duică, C. Botez, G. Adamescu, Mihail Dragomirescu, N. Iorga, Perpessicius, Al. Colorian, Gr. Scorpan, I. Creţu, dar adevăratul întemeietor al domeniului este Perpessicius, în 1952, cu vol. IV al ediţiei sale: ***M. Eminescu. Poezii postume***, Ed. Acad., 1952, urmat de notele şi variantele din vol. V (1962) şi de (tratată iarăşi separat) ***Literatura populară***, din vol. VI, 1963. Perpessicius fructifică şi completează campania lui G. Călinescu pentru editarea, cunoaşterea, studierea şi situarea în rândul operei poetice majore a poeziei postume eminesciene. După el, tema a fost reluată sporadic, cele mai importante contribuţii în domeniu fiind aduse de către D. Murăraşu, Aurelia Rusu, dar mai ales de către colectivul de la Muzeul Literaturii Române începând cu 1977, anul când ediţia Perpessicius a fost reluată. Cu totul deosebite sunt contribuţiile lui Petru Creţia, dar şi cele ale lui D. Vatamaniuc, ale Oxanei Busuioceanu şi ale Aureliei Creţia.

Deşi ediţiile poeziei postume eminesciene sunt multe la număr, totuşi trebuie spus că nu seamănă una cu alta nici ca organizare a materialului, nici ca ordine, nici ca text. Nu avem o ediţie „nec varietur" a postumelor eminesciene. Nu s-a instituit în acest domeniu (nu s-a resimţit necesitatea pentru aceasta) practica citării predecesorilor, astfel că din ediţia Perpessicius, de pildă, nu aflăm decât întâmplător, când editorul consideră de cuviinţă să arate, cum a citit cutare text manuscris eminescian Ilarie Chendi, Nerva Hodoş, I. Scurtu, C. Botez, G. Călinescu etc. Nici din ediţia Petru Creţia nu aflăm lecţiunile anterioare. Aceste negaţii nu vor să spună mai mult decât spun. Fiecare editor este cufundat în textul manuscris eminescian şi oferă varianta sa de lectură, pe care o girează cu propria-i personalitate (prin studii, separate de ediţii, prin probitate profesională recunoscută etc.). Pentru marele public s-a instituit, la noi, ediţia a II-a a lui Perpessicius, cea scoasă la Editura Minerva în 1964, cu textul filtrat prin reformele ortografice şi, desigur, cenzurat din raţiuni ideologice.

Avem de-a face, practic, cu un tezaur de interpretări eminesciene – neorganizat, însă. Este o energie imensă a editorilor lui Eminescu – şi această energie se pierde în latenţe, nu e pusă la lucru. Poate că nici n-am fi avut nevoie să folosim această energie oarecum „naturală" (care intră, adică, în natura lucrurilor, face parte din viaţa manuscriselor eminesciene), dar, iată, recenta editare a caietelor eminesciene în ediţie fotoprintată ne obligă la responsabilitate. Scrisul eminescian nu mai este închis în manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române, s-a deschis către public, stă la îndemâna oricui să-l vadă, să-l citească, să-şi facă propria strategie de înţelegere a operei poetului. Am accentuat, în studiile şi articolele mele, că editarea acestor caiete pune în paranteză, pentru un timp, ediţiile tipărite, cere confruntări, verificări, reformulări în toate privinţele: ale textului, ale ordinei, ale afilierii manuscriselor, ale ierarhizării variantelor, versiunilor, bruioanelor, chiar ale cronologiei. Ştim că Perpessicius ajunsese să poarte, pentru citit, două perechi de ochelari puse una în faţa alteia, în prelungirea cărora folosea lupe de diferite puteri de mărire; uneori apela la doctori şi, mai ales, la farmacişti, al căror scris se ştie cât de încâlcit este, pentru a-i sugera descifrarea unui cuvânt eminescian. Astăzi, când vedem cât de repede măreşte calculatorul scrisul eminescian, cât de simplu se înlocuiesc, adică, uneltele văzului, ne doare sufletul, ca să zic aşa, că trebuie să verificăm „avec du méchanique" efortul viu, „le vivant", al marelui editor – dar situaţia ne impune acest lucru. Perpessicius (ca să păstrăm cazul său) ştia mai bine decât oricare altul efortul înaintaşilor săi – şi, dacă nu menţiona peste tot unde se desparte de ei la citirea unui cuvânt sau a unei fraze, era pentru a nu-i anula, a nu-i leza în istorie.

Ar fi vorba, aşadar, de cufundarea ediţiei Perpessicius în scrisul eminescian din care s-a născut. Metaforic vorbind, e ca şi cum ai pune într-o apă sărată o statuie din sare: cât de saturată este apa, cât se va deforma statuia, cât va rămâne întreg din ea. Vremile care vor veni trebuie să verifice şi acest lucru.

Dar... de ce să fac un caz din Perpessicius? Şi ceilalţi editori ai lui Eminescu au avut privilegiul acesta al cufundării în scrisul poetului, au avut bucuriile lor în descoperiri fascinante, au trecut prin aceleaşi piedici, prin acelaşi timp, prin aceeaşi istorie a receptării poeziei eminesciene, au avut aceleaşi îndoieli, au stat în faţa acelorași aporii. Este nevoie, aşadar, de verificarea întregului corp al editorilor lui Eminescu. Într-o cercetare aplicată, ştiinţifică, lucrul trebuie să înceapă mai întâi cu verificarea lor între ei. Metoda comparativ-istorică ne va ghida în această întreprindere – la capătul ei, întrevăzut peste câţiva ani buni de confruntări continue, complete, văzând necesitatea unei ediţii ferme, critice în sens filologic (adică: notând toate diferenţele după stabilirea unui text de bază), a poeziei postume eminesciene. Desigur, în zona postumelor nu putem vorbi de o voinţă auctorială, a poetului însuşi, în privinţa textului său – pentru că este un laborator în care munca a încetat brusc. Dar se poate stabili, cel puţin, un consens – care va avea autoritate, deoarece se bazează pe intelectuali de mare clasă, editorii lui Eminescu.

Un singur exemplu dorim să aducem în sprijinirea ideii noastre (din multele exemple pe care le-am notat în fişe de-a lungul a doi ani de verificări prin sondaj): sonetul ***Stau în cerdacul tău***. Se găseşte doar într-un manuscris, nr.2279, 45-44.

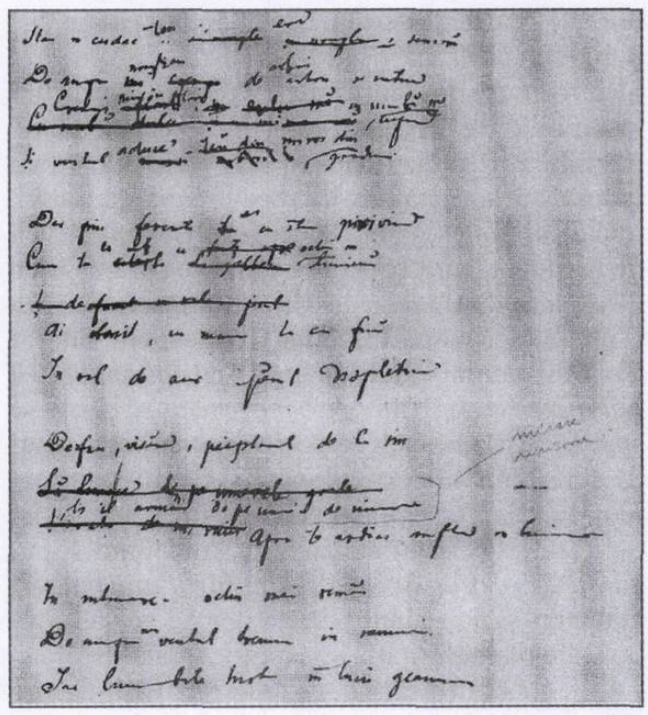

Aici, din fericire, în nota de prezentare, Perpessicius face referire la ediţiile Hodoş şi Chendi, dar în comentariul său se strecoară o mică inadvertenţă: „*Lecţiunea greşită (...) e în versul 9: «L-ai aruncat pe umeri de mirare», ceea ce e un non sens, în loc de «L-ai aruncat pe umeri de ninsoare»*" (O.V, p. 406). În ediţiile citate este cu singularul: „*pe **umăr** de mirare*" – şi astfel s-a păstrat versul în toate ediţiile, până la Perpessicius. Să fim drepţi: la singular, „*umăr de mirare*" este o metaforă poetică; la plural, cum citează Perpessicius, încă este o metaforă poetică – dar atenuată întrucâtva prin descriere. Oricum, editorul nu este tocmai corect. Avem, iată, manuscrisul, pe care-l mărim cu ajutorul calculatorului:

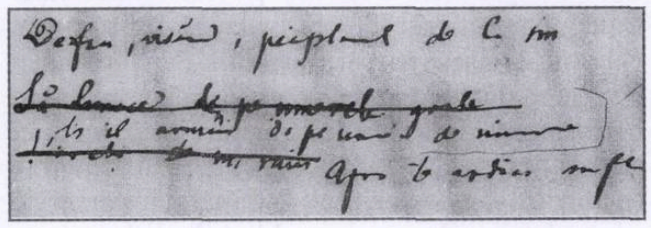

Pluralul *umeri* se vede foarte clar (şters deasupra: *pe umerele*, şi mai clar), nu cred că e nevoie să-l suspectăm pe Hodoş, şi apoi pe Chendi, că n-au citit bine. Dimpotrivă, s-a vrut singularul pentru întărirea sensului metaforic. În privinţa lui *mirare/ninsoare*, se vede cât de rapidă este scriitura. Avem, aşadar, dreptul să considerăm că primii editori ai textului au interpretat în favoarea poeticităţii, a lui Eminescu deci, dar au interpretat.

Începutul acestui text, cu atâtea tăieturi şi rescrieri, se regăseşte însă altfel în ediţia Petru Creţia (Humanitas, 1994, p.181): „*Stau în cerdacul tău... Era senină/Deasupra noaptea... abori se întind...*" (şi Perpessicius transcrie astfel, dar ca al doilea etaj al textului, la variante, în vol. V, p.407) – însă în ediţia MLR din anul 2000 (girată de acelaşi Petru Creţia) se revine la incipitul tradiţional. Petru Creţia nu notează opţiunea – dar se bazează, cum observăm, ferm pe manuscris, unde termenii tradiţionali sunt tăiaţi, alegând ce rămâne scris curat. Perpessicius lasă incipitul în tradiţia Hodoş-Chendi, care aleg ce tăiase poetul: „*Stau în cerdacul tău... Noaptea-i senină/Deasupra-mi crengi de arbori se întind...*".

Tendinţa de a contura o tradiţie este vizibilă la editori, ca şi aceea de a face mici corecţiuni; ei trebuie doar puşi în relaţie, în comunicare la vedere, unii cu alţii – altfel, stau în comunicare internă, în dialog interior.

Printr-un procedeu comparativ (cu extinderea comparaţiei la toate ediţiile făcute după manuscrise) similar trebuie analizate toate postumele eminesciene, stabilindu-se un text, dar punându-se alături variantele editorilor.

(Continuare în pagina 14)

Daniela SITAR-TĂUT

AMORURI CU PERDEA. POVESTIRI DIN ALTE VREMI

(Urmare din pagina 6)

Seria episoadelor hilare, al căror promotor este Andrei Popovici, consilier de Legaţie, ins poliglot, *„înalt, de ţinută distinsă”*, dar pe care niciun guvern nu îndrăznea a-l trimite în misiuni în străinătate, înregistrează fobia paranoică de microbi a acestuia, dar mai ales conduita şi mai naturală propagată într-un mediu familiar. Astfel, invitat al amfitrioanei Tinca Grădişteanu la vila de la Sinaia, care spera să-şi mărite sora cu el, e descoperit dimineaţa, de către rafinata, franţuzita şi pudibonda mătuşă, Jeanne Grădişteanu, căţărat în vârful patului, călare pe ţucal, *„cu paltonul pe el, pălăria pe cap şi o umbrelă mare neagră deschisă spre uşă”*, ca protecţie împotriva potenţilor curenţi de aer. Reîntâlnindu-l ulterior şi fiindu-i companion în voiajul de nuntă, Galoş se dovedeşte la fel de dezinhibat şi în străinătate, înlocuind slipul cu un *„şervet de la lavabou în jurul mijlocului”*, etalându-şi nonşalant pasagerilor de pe vas simbolurile masculinităţii, spre stupoarea acestora.

Cea din urmă naraţiune relatează despre ***Căsătorii între ardeleni şi boieroaice regătene şi viceversa***. Panoramând peisajul social de după Marea Unire, Neagu Djuvara remarcă invazia ardelenilor în Regat, ceea ce conduce, inevitabil, la realizarea unor matrimonii ce etalează disjuncţiile de etică şi mentalitate între transilvăneni şi munteni. Încrucişările între aceştia sunt la fel de stranii ca acelea între rase. Un prim caz de mixtură conjugală este semnalat între o Ghiculească moldavă, cam trecută şi *„tânărul şi fercheşul prefect naţional-ţărănist Spătaru”*, ardelean nenobil. Anecdota petrecerii primei nopţi împreună face înconjurul urbei. Împotrivirile duduii de patruzeci de ani încă fecioară sunt sistate franc de mire, prin imperativul: *„Musai să intre, c-alta nu-i!”*. Un strănepot al lui Ghica, Bani, erotoman învederat, dotat cu un falus proboscidian, reuşeşte performanţa de-a lăsa două muieri însărcinate în acelaşi timp, plătind viaţa desfrânată din tinereţe cu ani de detenţie petrecuţi la Canal şi în carcerele comuniste, unde are o conduită de o demnitate exemplară. Cel de-al treilea caz care ilustrează hibridările matrimoniale este între *„Irina Sturza (Fof pentru intimi)”* şi folcloristul maramureşean Mihai Pop, mariaj izbutit foarte, în pofida temerilor şi a nemulţumirii iniţiale a mamei miresei.

Includerea în rama epică a celor patru istorii reflectă faptul că o cărticică poate să apară din mai nimic, atunci când poartă o semnătură vandabilă. Dezamăgitor pe alocuri, marcat de un umor expresionist, volumul, savuros evenimenţial, charismatic în privinţa zicerii, este hronic neconvenţional, în care povestea personală devine doar creuzetul propagării unei istorii (interbelice şi postbelice) de culise.

Augusta STAN BUTEANU

MIHAI OLOS...

(Urmare din pag. 8)

Cu acestea intrăm direct în creaţia poetică, elucidând al doilea reper (cel identitar), arcul *„de la imagine la cuvânt”*. Până acum ne-am ocupat, în mod deosebit, de cele „din văz”, de creaţia plastică, prin excelenţă contemplativă, apolinică. Or, cum se poate împăca contemplativul (prea puţin), apolinicul cu „freamătul codrului”, cu „freamătul existenţei”? Îi lipsesc „clamarea” acestor trăiri (nu silenţiozitatea, muţenia lor) şi împărtăşirea lor, spontanul hăulit. Acestea se fac prin catapultarea freamătului, prin exteriorizarea lui, ceea ce înseamnă horiturile, versurile, ţâpuriturile, danţul, tropotitul, aparţinătoare dionisiacului. Acestea mai înseamnă o bătătură, o şură, o poiană, o agora, o scenă, un cămin cultural, o mulţime, o coparticipare. Artistul plastic stând cu pensula, cu dalta în mână, doar cu obiectul mut al muncii sale: culori, pânză, lemn, piatră etc. şi fiind un temperament, mai ales, de felul lui Mihai, nu poate să rămână mult în această stare, nu este complet, nu este el însuşi. Oboseşte nu atât de muncă, cât de dorul împlinirii totale (să-l audă şi urechile). El trebuie să iasă în lume şi să emită cuvântul, sunetul, ritmul, măsura celor „din auz”.

Amănuntele poeticii lui Mihai Olos, cu erumperi polisemantice, în registre dionisiace, ludice şi cu potrivirea cadenţelor pe orizontală, precum desenul repetitiv al solzilor de peşte, în ciuda faptului că (îmi) limitează accesul şi îngăduinţa pentru o mai largă investigare, izolate fiind şi neasamblate, vor reclama, în continuare interesul şi acribia tinerelor generaţii pentru certificarea perenităţii lor. Esenţiale sunt turul arcului *„de la imagine la cuvânt”* şi returul *„de la cuvânt la imagine”*, pentru că, în percepţia mea, marele artist Mihai Olos este şi rămâne artistul plastic.

Arhetipalul şi boemia. Colegul „altmintrelea”

Se ştie că Mihai Olos era un boem, pentru că în adevăr era şi pentru că se şi dorea să fie. Boemia lui nu se consuma în localuri cu canapele îmbrăcate în piele de crocodil, ci pe butuci şi laviţe goale sau cu cergi, în travestiuri inedite: Anton Pann, căruia îi lipsea cobza, recuperând în aborigenul cu ceteraşii după el, ipostaziind, cât putea de mult, arhaicul, drumul spre arhetip.

Manifestările acestea rămân să certifice nucleul dur al obârşiei sale, de data aceasta conştient.

Nicolae GEORGESCU

DESPRE „POSTUMIADA” EMINESCIANĂ

(Urmare din pagina 13)

Se va atrage, apoi, atenţia asupra versiunilor care au dreptul de a fi variante şi de a figura în registrul operei majore. Eminescu însuşi numeşte *„Varianta aceleiaşi poezii”*, *„Altă variantă”*, *„Altă variantă”* cele trei poezii ***Mai am un singur dor*** ce se succed după cea eponimă. Avea, deci, sentimentul ferm al variantelor ca texte definitive. În manuscrisele sale sunt variante definitive la ***Glossă***, la ***Odă (în metru antic)***, la ***Veneţia*** etc. – ce au dreptul să iasă din subsolul ediţiei Perpessicius, unde sunt trecute cu literă mică, şi să stea ca poezii de prim rang între celelalte. Marele editor însuşi spunea că discuţiile despre versiune, variantă, bruillon, ciornă la Eminescu trebuie să stabilească definitiv statutul unor poezii postume. Aceste discuţii nu s-au purtat cu sistem, ci doar sporadic – şi le vom urmări, desigur, în cercetarea noastră interdisciplinară.

(Fragment dintr-o ediţie în lucru)

Mirel GIURGIU

FIRUL DE LINIŞTE

Firul de linişte pe care-l caut seamănă cu acul pierdut în carul de zile din curtea începutului de An. Firul de linişte - o Rara Avis - în viaţa omului contemporan... Fericit muritorul care-o va găsi... Poate fi vreun refugiat dinspre cetatea arhiplină de fel de fel de semeni antrenând maşinăriile infernale ale zgomotului maladiv sau pur şi simplu vreun idealist mâniat pe cotidian, care înţelege să ceară azil ocrotitor printre legiunile livreşti din Palatul Bibliotecii din Alexandria. Acolo, cărţile aliniate pe nesfârşitele rafturi respiră calmul senin al înţelepciunii într-o aliniere perfectă, demnă de falanga marelui Alexandru. Ele dau onorul cititorului dornic să le treacă în revistă pe ritmul viorilor lui Enescu şi Menuhin, convivii lui Euterpe în eternul periplu pe Mările portativelor muzicii lui Bach... Rari oameni întâlniţi printre coloanele de lumină ale Palatului împărătesc închinat cititului şi scrisului. Prin curţile pline de havuzuri antice, gânditorii ştiu să toarcă firul liniştii în limbile lui Homer şi Vergiliu, ţesătura textelor se metamorfozează sub ochii lor într-o Pânză a Penelopei, mirabilă, înmuiată în culorile torentelor de idei ce fac şi desfac lumile dintru începuturi, rătăcind prin Dedalul ipoteticului Mâine. Mari colorişti refac anotimpurile, mari filosofi îşi plimbă cugetul agale prin grădina Akademos, versificând alexandrin laolaltă cu poeţii fără vârstă.

Ce recompensă, pentru om, firul liniştii de gând prefăcut în pânza silenţiului, balsam al sufletului ce-şi vindecă rănile căpătate în confruntările cu suliţele otrăvite ale nemilosului Burg! Ce ofrandă adusă pacienţei regăsite printre legiunile rafturilor Marii Biblioteci, care-mi îngăduie liniştea vorbitoare pe care o aud meditând! Văd suişul de lumină pe coloanele de pe Acropole renăscute din propria pulbere lăsată în urmă de furia tiranicului Xerxes. Ionic, Doric şi Corintic, un nec plus ultra dinspre soclu spre capitel, fildeşul îmbălsămat cu aurul perfecţiunii clasice, Phidias creator, neîntrebător de nimeni şi de nimic fiindcă nu se îndoieşte nicio clipă de adevărul pe care-l urcă sub orizonturi de indescriptibilă frumuseţe ale unui altfel de adevăr îngăduit de zei sub stele.

Departe fie dezlănţuirile citadine morbide, care sugrumă zilnic spiritul, prada asediului mercantil al servitorilor nemilosului zeu contemporan, numit Consum, devorator de tot şi de toate până la stinsul luminilor cetăţii terorizate de Holofern.

Aproape depărtările bucolice trimiţând răvaşe de poteci, pe care ***Anotimpurile*** lui Vivaldi îşi deschid portativele policrome. Tăceri vorbitoare sub ferestre de gheaţă, prin care privesc în adâncuri pământene, martore gândurilor iscoditoare sărind de pe un versant pe altul al amintirilor, precipitându-se dincolo de prăpastia căscată de palavrele ciudaţilor semeni, cu care n-ai vrea să te asemeni...

Mereu captivaţi de o goană nebună spre un nedefinit altceva, fugind de caducitatea obsedantă a modernităţii încăpăţânate la extrem, zdrobesc sub milioane de călcâie crusta despărţitoare dintre luminile astrelor şi întunecimile adâncurilor din împărăţia lui Hades, logodit cu Persephona.

Ajuns la senectute, m-am săturat de valurile stupizeniilor emise pe toate lungimile de unde... te aştepţi şi pe unde nu te aştepţi să întâlneşti antropoizi care vorbesc obsedant /maniacal, fără a avea ceva de spus. Ei umplu abisurile pământului cu pălăvrăgelile lor păguboase. „De-ar şti ce suferinţe ne provoacă, desigur că ne-ar plânge” - ne spune iubitorul de linişte întru spirit Antoine Rivarol. Dar ei nu ştiu şi nici nu-i interesează, maestre, ei sunt căsătoriţi cu monotonia nimicului, iubitoare de platitudini care-i cufundă zilnic în abisalul pălăvrăgelii, spre disperarea filozofilor.

Nu-mi rămâne drept consolare decât colacul de salvare al bunului popas al spiritului bine primit în Bibliotecile Alexandrine, luminând călătorului Capătul Bunei Speranţe a visurilor, născând mereu o altă realitate înmuiată în deplinătatea înţelesurilor ei.

Dumitru Alexandru GHERAS

Motto: „*You are like nobody since I love you.*" (Pablo Neruda)

cu tine, dacă nu eşti frumos, devii

tânjesc după tine ca după rezultatele analizelor
tânjesc ca un rebel la succesul revoluţiei
sunt cel care îţi cere azil erotic
ajuns la graniţa dintre demenţă şi dor

nu mi-e ruşine de sentimentele care te privesc
de ce n-aş crede că doar în viaţa aceasta
să le degajez mai pot

aşa sunt eu îmi creşte valoarea lângă tine
de parcă aş fi cămaşa antiglonţ şi tu schimbul de focuri
de parcă aş fi regele şi tu puterea
tu marea eu vasul iar pe undeva
interesul pentru drumul mătăsii
mereu m-am întrebat de ce
cu tine, dacă nu eşti frumos, devii
sau de ce prind drag de tot ce faci ce spui
de tot ce creierul tău delicios gândeşte

care echilibru care linişte care tăcere

care echilibru care linişte care tăcere
pentru un om slab de duh ca mine
deşi nu ţi-am arătat niciodată
eu în preajma ta mă pierd
...
pentru că de ochii tăi sunt privit
cu greutatea propriei mele conştiinţe

pentru că de buzele tale roşii-cărnoase îs urmărit
ca un criminal de victimă

pentru că trupul tău care mi se joacă cu focul
şi sufletul tău curat
şi gesturile
am să vorbesc sau am să scriu
întruna
doar atâta ştiu
c-am să mă apropii într-o zi
de un cuvânt nemărginit cum adevărul
un cuvânt care să spună totul despre tine
...
care echilibru care linişte care tăcere
când te ştiu stăpână peste atâtea farmece

straniu

sunt un tip ciudat cred că urcarea unor scări
se face în aceeaşi măsură ca şi coborârea
tocmai pentru că nimeni până acum nu m-a convins că
între urcare şi coborâre semnul egal nu există
prin păduri nu merg niciodată după trufe
vânat sau lemne de foc merg acolo
din grijă pentru locul meu de suflet
în calitatea mea de visător fără întoarcere
mă văd obligat să-mi găsesc o poiană
să-mi pun tacticos amândouă mâinile sub cap
în timp ce stau lungit cu piciorul peste picior
iar înainte să încep numărători de lampioane rătăcite

să mă conving
că nu e nicio diferenţă între boabele ude de măceş
şi sfârcurile ei sub bluză

despre efectul fluturelui

în ziua când liniştea de deasupra pădurii se va spulbera
de freneticul foşnet al sălciilor din vale
voi şti că ai ieşit din tenebre
şi ai început să calci pe pământ

n-aş putea să spun de vei fi îmbrăcată
în hainele tale ori în ale Evei
oricum, nimic din farmec nu se pierde
dintre toţi bărbaţii care te vor privi atunci încântaţi
unii vor dori să spună ceva şi pentru că nu vor şti cum
se vor refugia în biblioteci
alţii vor dori să ţi se închine chiar de asta va însemna
întoarcere de la bisericile lor
dintre cei care se vor nimeri poeţi
unii se vor sinucide prin poeme
alţii se vor răzgândi în realitate
cei mai mulţi însă
vor scrie cu gândul la tine
ode imnuri pasteluri
nemuritoare cum n-au fost
şi dacă pictori se vor întâmpla în preajma ta
atunci dintre ei peste noapte se va naşte
contemporanul da Vinci
reinventatul Dali
desăvârşitul Monet

singura mâna dreaptă a marelui olar va tremura pe-o clipă
cum de i-a scăpat această pană de păun
...şi acum de alizee dusă e

numai unul singur dintre bărbaţi
ce nu are nimic cu toţi ceilalţi
şi în acelaşi timp câte ceva din fiecare
nu va dori mai mult decât
să-ţi întindă o cană de apă

pe buze nu

odată şi odată va veni ea moartea la mine
şi-mi va spune că ceasul de la mâna mea
s-a oprit
şi se va îndrăgosti ea moartea de mine căci
voi fi abia pâlpâind aproape invizibil
ca dânsa
şi-o să vrea să mă pupe ea moartea pe mine şi
atunci eu îi voi spune
pe buze nu
să nu te tulbure pe tine

orgasmice 1

când găsesc prin pod caiete şi poze din copilărie
să redescopăr scrisul şi expresia mea schimonosită
îmi face plăcere
povestirea
despre bunicul
care ieşea la poartă
în anumite zile şi primul om care-i ieşea în cale
îl aducea în casă şi-i dădea să bea din cel mai bun vin al său
îmi face plăcere
un om care spune mulţumesc

cărţile bune şi turtele cu pudră de zahăr ale mamei
merele şi fumul
motocicletelor Iava
îmi face plăcere
discuţia cu un om mai deştept decât mine
şi mai înţelept

îmi place
să-mi privesc
iubita cum doarme
să realizez că singurele diferenţe dintre noi
este că eu am un trup de bărbat
şi ea de femeie
că eu gândesc la ea din impulsul unui sentiment de proporţii
iar ea visează aiurea

fumatul dimineaţa la balcon cu panorama verde
a Chişinăului sub nas
îmi face plăcere Dirty Diana dată la maximum
şi boxele zbătându-se pe noptieră
ca inima mea şi a ei în intimitate îmi
face o reală plăcere să văd
cum un tânăr cedează locul în troleu
ori când dau peste un rus ce vorbeşte o română
mai bună decât a mea
situaţia de student şi viitorul
ca un parbriz pe care plouă torenţial
ştergătoarele-s neputincioase
iar eu pe scaunul din dreapta
fără centură

Gyori Kinga

război şi jucării

eu şi ceilalţi copii care ne aflăm
în gara feroviară din Chişinău
şi privim cu admiraţie
locomotiva cu aburi
expusă publicului curios
regretăm enorm că
e mult prea mare
ca să ne putem juca cu ea

creionat

bezmetică, silueta celui din urmă trecător se tot subţia
în ochii mei pe când
intuiţia îmi spunea că nu în zadar parcul pare creionat
şi nu în zadar pare mai pustiu dimpreună cu mine
judecam după copacii umezi şi cerul gri de deasupra
după geaca rece în care te aşteptam după privirea mea
împânzită îmi rămăsese doar încrederea că
odată şi odată vei apărea de undeva era
unicul mod de a însufleţi pustietatea aceea

arta de a face focul să mistuie

pe la sfârşitul lui octombrie tata reaprindea focul
bucăţele imperfect-rotunde de tizic sprintau
din mâna lui direct în inima jăratecului
ferestrele începeau să se umezească
provocând mici torente ce se revărsau pe podea
în cameră se lăsa un aer greu şi moleşit
care pătrundea până în cele mai întunecoase unghere

focul e ca o artă, spunea el

mama, ca să nu se înăduşească,
se retrăgea în grădină privind cu jind la locurile
unde dedesubt stăteau zgribuliţi bulbii de gherghină
fredona o melodie din care înţelegeam doar
că aşteaptă primăvara

eu eram cu Adrian în hârtopul de la marginea satului
tocmai învăţasem cum să speriem vulpile
coborând în viteză pantele abrupte împânzite de tufişuri
obiectivul nostru era să găsim pe sub nucari
nuci neîncercate de ploaie

tata închidea uşa plitei
răsucind mânerul de două ori

ca o artă se face focul, îi spuneam lui Adrian
scuipând miezul unei nuci stricate
în amurgul de sub cerul fumuriu

de la cei câţiva kilometri distanţă
auzeam cum focul urlă furios în plită
mistuind totul

(Premiul revistei „Nord Literar", Secţiunea poezie,
în cadrul Festivalului Naţional de Literatură
„Vasile Lucaciu", ediţia a XIX-a, Cicârlău, 2014)

NICCOLÒ MACHIAVELLI ŞI RENAŞTEREA

N. Machiavelli (1469-1527) a fost diplomat, om politic, filosof, scriitor. Este cunoscut lumii datorită sistemului politic prezentat în ***Principele****, celebrelor* ***Discursuri****, comediei* ***Mătrăguna****, precum şi nuvelei* ***Belfagor arhidiavolul****.* ***Principele*** *conţine poveţe pentru un tânăr din clanul Medici şi ne aminteşte de* ***Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie****, scrise în aceeaşi perioadă. N. Machiavelli întemeiază realismul politic şi este, alături de Michelangelo, Dante, Galileo Galilei, un om al Renaşterii. Gândirea lui fascinează prin diversitatea abordării condiţiei umane.*

Tema nuvelei ***Belfagor arhidiavolul****, istoria dracului care se însoară ca să măsoare răutatea femeiască, o regăsim în literaturile turcă, arabă şi indiană. Machiavelli o preia şi o redă într-o structură logică, fermecând prin talentul său de narator. Mulţi scriitori, precum Brevio, Sansovino, Fagioli, La Fontaine, au încercat să o imite. Cel mai inspirat a fost I. L. Caragiale, care a balcanizat-o sub titlul de* ***Kir Ianulea****.*

BELFAGOR ARHIDIAVOLUL

sau

Povestea dracului care şi-a luat nevastă

Se povesteşte, în cărţile de demult, că trăia în Florenţa în mare cinste un om tare sfânt. Stând el cufundat în rugăciuni, a aflat că numeroase suflete care se duceau în iad se văietau că ajunseseră acolo pentru că şi-au luat nevastă. De lucrul acesta se mirau şi judecătorii iadului, Mimos şi Radamante. Neputându-se da crezare acestor vorbe de ocară, pe care păcătoşii le spuneau despre femei, şi crescând învrăjbirea cu fiecare zi, Pluton găsi de cuviinţă să cerceteze cauza, împreună cu ceilalţi principi ai iadului, să înlăture înşelăciunea şi să afle adevărul.

Adunându-i la sfat, Pluton le spuse acestea: *„Cu toate că eu sunt stăpânul acestui regat prin voia cerului şi a sorţii, nefiind supus niciunei judecăţi lumeşti sau cereşti, pentru că e mai bine ca cei care au mai multă putere să se supună legilor şi să dea ascultare părerii altora, am găsit de cuviinţă să cer sfat de la voi despre modul în care ar trebui să guvernez o astfel de împrejurare, care cu ruşine s-ar putea isprăvi pentru domnia noastră. Căci spun sufletele tuturor bărbaţilor că din pricina femeilor au ajuns aici şi părându-mi-se cu neputinţă acest lucru, am socotit că, dând cauză acestei plângeri, am putea fi învinuiţi de prea multă credulitate, iar nedându-i, de prea puţină asprime şi iubire de dreptate. Fiindcă primul este păcat de oameni uşuratici, iar celălalt de oameni nedrepţi, dorind a ne feri de învinuirile ce ni s-ar aduce, şi într-un caz şi în altul, v-am chemat la palat ca, sfătuindu-ne, să ne veniţi în ajutor şi sprijin, astfel ca acest regat. care a trăit până acum fără ruşine, tot aşa să trăiască."*

Părură de luat în seamă aceste cuvinte fiecărui principe, dar nu se înţeleseră despre felul în care să se afle. În timp ce unii socoteau că ar fi bine să trimită pe pământ ba un drac, ba mai mulţi, care să ia chip de oameni şi să afle adevărul, alţii ziceau că lucrul se putea face punându-se la cazne nişte suflete. Fiind mai mulţi de părere să fie un trimis, se opriră la această hotărâre. Negăsind pe nimeni care să meargă de bună voie, hotărâră ca singură soarta să-şi spună cuvântul. Soarta căzu pe Belfagor, dracul cel mare, care, înainte de a fi căzut din cer, fusese arhanghel. El primi fără prea mare bucurie această povară; silit de porunca lui Pluton, se învoi să ducă la îndeplinire tot ceea ce hotărâse adunarea. Aceste hotărâri erau: să se dea celui care fusese ales pentru plecare o sută de mii de ducaţi ca să vină pe pământ, luând chip de bărbat, să se însoare, să trăiască cu nevasta *x* ani, iar apoi, prefăcându-se că moare, să se întoarcă folosind învăţătura pe care a căpătat-o, să înfăţişeze mai-marilor săi chinurile căsătoriei. Se mai spuse că în tot timpul acesta, trimisul să fie supus la toate neajunsurile şi suferinţele bărbaţilor, atrăgându-şi asupra sa sărăcia, ocna, boala sau orice alte necazuri în afară de cazul în care ar şti să se ferească cu viclenie din calea lor.

Primind dar Belfagor însărcinările şi banii, veni pe pământ şi porunci dracilor care-l slujeau să-i găsească tovarăşi, cai, alai şi intră în cetatea Florenţa, pe care o alesese, căci aceasta i se părea dintre toate a fi cea mai potrivită. (...)

Spunându-şi Rodrigo de Castiglia, îşi luă o casă cu chirie la marginea cetăţii, într-un loc numit Toţi Sfinţii. Era Rodrigo bărbat de o rară frumuseţe şi arăta ca unul de treizeci de ani; în puţină vreme făcu dovadă că avea la îndemână multă avere, arătă inimă simţitoare faţă de mulţi oameni bogaţi din cetate care aveau fete multe, dar bani puţini şi care-şi împingeau odraslele spre el. Dintre toate, Rodrigo alese o copilă tare frumoasă, pe nume Onesta, fiică a lui Amerigo Donati, care mai avea alte trei fete şi trei feciori; fetele, toate de măritat. Deşi acest Amerigo era om de neam, iar în Florenţa se vorbea numai de bine de el, era sărac din pricina familiei numeroase.

Rodrigo făcu o nuntă mare, de i s-a dus vestea. Fiind supus, de acum, patimilor omeneşti, începu pe dată să prindă plăcere de slavă şi mărire şi să-i placă cum îl lăuda lumea. Nu trecu mult timp de când se însurase şi se aprinse în sufletul lui o dragoste atât de mare pentru doamna Onesta, că nu putea să o vadă supărată cu niciun chip. Doamna Onesta îi adusese lui Rodrigo în casă, pe lângă rang şi frumuseţe, o trufie mai mare decât a lui însuşi Lucifer. Şi mai mare se făcu aceasta când observă iubirea ce i-o purta bărbatul; îi dădea porunci fără niciun pic de sfială sau de milă; de căuta bărbatul să i se împotrivească, nu se sfia să-i arunce tot felul de vorbe grele de ocară, fapt pentru care Rodrigo era foarte mâhnit. Însă socrul, fraţii, rudeniile, nunta pe care o făcuse, dar mai ales dragostea pentru nevastă, îl făceau să se poarte cu răbdare.

Femeia făcea cheltuieli mari, se îmbrăca precum lumea de rang mare; ca să trăiască în pace cu ea, îşi ajută socrul să-şi mărite celelalte fete, risipi mare avere; tot pentru a trăi în linişte, trebui să trimită pe unul dintre fraţii ei în Levant cu pânzeturi, iar pe altul în Apus cu postavuri, ultimul deschizându-şi o dugheană în Florenţa. Aşa cheltui mai mult de jumătate din averea lui.

Ducând Rodrigo viaţa aceasta zbuciumată şi prăpădindu-şi bruma de lucruri în cheltuieli nesăbuite, începu a trăi cu nădejdea de ajutor de la cei pe care-i aştepta să se întoarcă, unul dinspre Răsărit, altul din Levant, de aceea începu să ia bani cu împrumut. Avea multe poliţe pe numele său. Ajungând la grea cumpănă, veniră veştile din Răsărit şi Levant: unul dintre fraţii doamnei Onesta prăpădise banii lui Rodrigo la joc, iar celălalt, aflându-se pe o corabie, se scufundase împreună cu ei în mare.

De îndată ce se răspândi vestea aceasta, creditorii lui Rodrigo se adunară, hotărâră că acesta ajunsese sărac lipit pământului, să-l ţină sub observaţie ca nu cumva să le scape. Rodrigo, văzând că nu este scăpare nici de creditori, nici de legea iadului, hotărî să scape fie ce o fi. Locuind chiar lângă poarta cetăţii, încălecă un cal şi porni pe câmp. De cum se află de fuga lui, creditorii făcură mare zarvă, dădură fuga la judecătorie, dar nu se mulţumiră cu oamenii pe care aceştia i-au trimis, ci ei înşişi o porniră pe urmele lui. Nu se depărtase mult Rodrigo de cetate, când îl ajunse din urmă huietul, aşa că hotărî să-şi încerce norocul tăind peste câmpii. Neputând umbla repede din cauza gropilor, o porni pe picioare, lăsându-şi calul în drum şi trecând dintr-un loc în altul, ascuns după aracii viilor şi ai trestiilor ce creşteau pe acolo din belşug, ajunse în sat, la casa lui Giovanni del Bene. Din fericire, Gianmatteo tocmai se întorcea acasă aducând mâncare pentru vite. Îi mărturisi totul şi-i promise că, dacă îl va scăpa din mâinile duşmanilor, îl va umple de bani. Acest Gianmatteo era un om milos din fire şi socoti că nu are nimic de pierdut dacă va ascunde străinul în grămada de bălegar cu tot soiul de alte gunoaie şi de trestii. Nici nu apucă Rodrigo să se ascundă bine, că îl ajunseră urmăritorii săi. Deşi-l ameninţară pe Gianmatteo, acesta nu scoase o vorbuliţă şi fură nevoiţi să se întoarcă precum plecaseră; se întoarseră la Florenţa istoviţi.

Aşa că Gianmatteo, de cum se liniştiră lucrurile, îl scoase pe fugar şi-i ceru dovada promisă. Rodrigo îi zise: *„Frate, deoarece îţi sunt foarte îndatorat, vreau să te mulţumesc aşa cum se cuvine; ca să crezi că îmi voi putea ţine cuvântul, îţi voi spune cine sunt"*. Şi începu să-i povestească totul despre cum plecase din iad şi cu ce îndatoriri, cum şi-a luat nevastă şi felul în care îl va îmbogăţi; dacă Gianmatteo va auzi că o femeie este bântuită de draci, să ştie că este el, Belfagor, în ea şi nu va ieşi de acolo până ce nu va veni Gianmatteo să-l scoată, de unde prilejul de a cere rudelor plata pe care o va crede. După ce se înţeleseră astfel, pieri.

Nu după multă vreme se răspândi vestea prin cetatea Florenţei că una dintre fetele lui messer Ambruogio Amidei este bântuită de draci, măcar că ai ei se folosiseră de toate leacurile care se dau în atari necazuri. Şi pentru a convinge lumea că fata suferă şi nu este la mijloc vreo nălucire prostească, o făcea să vorbească latineşte, să discute filozofie, să dea pe faţă păcatele multora, printre altele cele ale unui călugăr care o ţinuse lângă el timp de patru ani. Trăia, aşadar, messer Ambruogio mâhnit cum nu se poate spune, pierduse orice nădejde până când i se înfăţişă Gianmatteo, care-i făgădui că-i va face bine copila pentru cinci sute de florini. Messer Ambruogio se învoi. Se puse Gianmateo să rostească tot felul de rugăciuni, se apropie de urechea fetei şi rosti: *„Rodrigo, am venit să te ţii de făgăduială"*. Rodrigo îi răspunse: *„Sunt mulţumit, dar asta nu ajunge să fii bogat. Voi pleca de aici şi voi intra în fiica regelui de Napoli; atunci să-ţi ceri răsplata ce ţi se cuvine, dar, după aceasta, s-a sfârşit"*. Zicând aceasta,

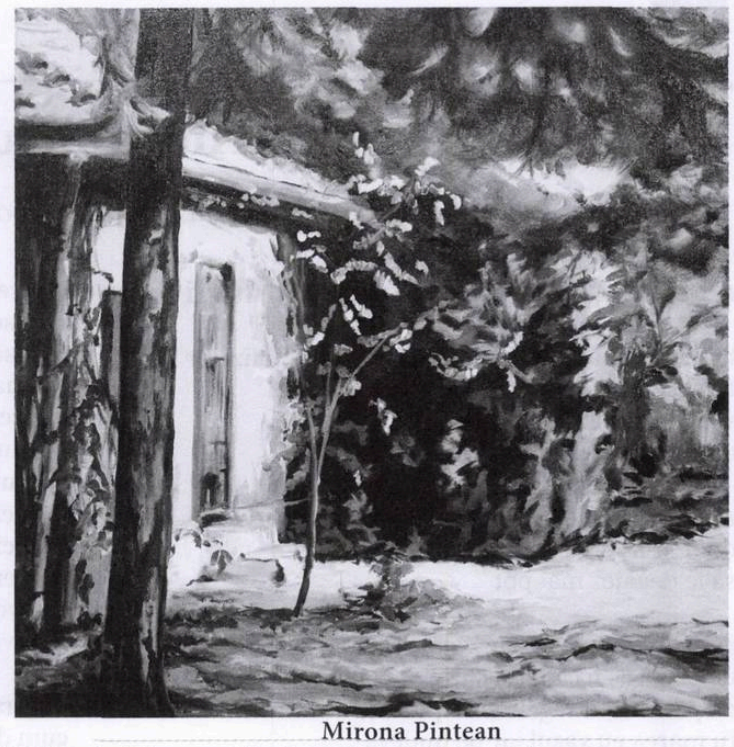

Mirona Pintean

ieşi din trupul fetei spre bucuria întregii Florenţe.

Nu trecu mult, că se răspândi veste în toată Italia despre nenorocirea care se abătuse asupra regelui. Auzind regele despre Gianmatteo, trimise la Florenţa după el. Acesta, sosind la Napoli, după câteva aşa-zise slujbe, o lecui. Înainte de a pleca, Rodrigo îi spuse: *„Uite, Gianmatteo, eu mi-am ţinut făgăduiala, aşa că n-am să mai fac nimic pentru tine; se cuvine să te mulţumeşti cu atât şi să nu-mi mai ieşi în drum"*.

Întorcându-se Gianmatteo la Florenţa putred de bogat, căci regele îi dăduse mai bine de 50.000 de ducaţi, se gândi să trăiască liniştit. Dar gândul îi fu tulburat de o nouă veste: una din fiicele lui Ludovic al VII-lea, rege al Franţei, era stăpânită de duhuri. Negăsind leac pentru fiica sa şi auzind de Gianmatteo, acesta se gândi la puterea acelui rege şi la vorbele spuse de Rodrigo. Regele trimise să-l cheme cu mare alai. Cum acesta refuză, ceru ajutorul Signoriei, care îl sili pe Gianmatteo să se supună.

Mergând la Paris, spuse regelui că, dacă vindecase până atunci cu adevărat fete bântuite de draci, asta nu era o dovadă că putea să vindece de orice drac, pentru că unii erau foarte răi. Ceru iertare şi îndurare. Mâniindu-se, regele îi spuse că îl va ridica în furci dacă nu-i va vindeca fata. Se duse la urechea fetei şi cu umilinţă îi arătă lui Rodrigo binele ce i l-a făcut şi-i ceru să-l ajute. La care Rodrigo spuse: *„Oh, spurcat vânzător, va să zică tot ai cutezat să mi te împotriveşti? Crezi că te vei lăuda şi te vei îmbogăţi prin mâna mea? Ei bine, înainte de a pleca de aici o să te fac să atârni în furci"*. Văzând aceasta, Gianmatteo hotărî să încerce pe altă cale. Puse regele să o ia de acolo pe cea stăpânită de duhuri, apoi vorbi către rege: *„Sire, se află multe duhuri rele şi duşmănoase de care nu poţi scăpa în niciun chip. Cu toate acestea, vreau să fac o ultimă încercare. Vei pune să se ridice în Piaţa Sfintei Fecioare o scenă în stare să ţină toţi sfetnicii şi clerul cetăţii; să fie împodobită cu mătăsuri şi să se ridice un altar; vreau ca domnia-ta împreună cu toţi sfetnicii şi clerul, îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, să vă urcaţi pe ea. Aş mai vrea ca undeva, în oraş, să fie adunaţi oameni cu goarne, cimpoaie şi surle, iar aceştia să înceapă a bate, când voi scoate eu pălăria"*. De îndată regele le îndeplini pe toate.

Când văzu Rodrigo faptul acela, precum şi mulţimea adunată, căzu pe gânduri: *„Ce i-o fi trecut prin minte nemernicului acela de ţăran? Crede că mă va speria pe mine alaiul acesta? Nu ştie că eu sunt obişnuit cu alaiul din cer şi cu furtuna din iad?"* Apropiindu-se de el Gianmatteo şi rugându-l să plece, Rodrigo îi spuse: *„Frumoasă socoteală ţi-ai mai făcut, n-am ce zice! De ce trebuie să faci atâta fast? Nu cumva crezi că vei scăpa din puterea mea şi de mânia regelui? Ţărănoi fără ruşine, am să te spânzur cu orice preţ!"*.

Tot certându-se, Gianmatteo avu grijă să nu piardă vremea. La un semn al lui, toate instrumentele începură să sune, iar instrumentiştii veniră spre scenă. Rodrigo ciuli urechile. Neştiind ce se întâmplă, fu uluit şi-l întrebă despre toate acestea pe Gianmatteo. La care, Gianmatteo, tulburat peste măsură, îi spuse: *„Vai de mine, Rodrigo, vine nevastă-ta după tine!"*. Când auzi rostit numele nevestei, Rodrigo fu foarte zăpăcit, fără să mai socotească dacă era sau nu cu putinţă să fie dânsa. Fugi foarte speriat şi o lăsă pe fată în linişte. Dori mai degrabă să se întoarcă în iad ca să dea socoteală de ceea ce făcuse, decât să se supună din nou jugului căsătoriei.

Şi, aşa, întors în iad, Belfagor arătă tot răul ce-l produc nevestele. Iar Gianmatteo, care ştia despre asta mai mult decât Diavolul, se întoarse liniştit acasă.

(N. Machiavelli, ***Belfagor arhidiavolul***,
Editura Mondadori, Milano,1992)

Prezentare şi traducere din limba italiană de Livia MĂRCAN

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 2 (141), februarie 2015 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ

• In memoriam Mihai OLOS

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Despre dinastia Caragiale*

PAG. 4-5 VITRINA

• Gheorghe PÂRJA
- *Ioan Groşan sau cum ironia bate viața*

• Augustin COZMUȚA
- *Vocația insolitului*

• Nicolae SCHEIANU
- *O privire critică „din spatele pendulei”*

• Gelu DRAGOŞ
- *„Năzăriri”, pe placul sufletului meu*

PAG. 6 DISOCIERI

• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Aici e Europa Liberă. ”Fără Noël Bernard”*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme de* Dumitru ZDRENGHEA

PAG. 8 ESEU

• Stanca Ioana URSU
- *Cui îi este frică de Neil LaBute?*

• Remus FOLTOŞ
- *Estetica stupefacției la Kafka*

PAG. 9-10 PROZĂ

• Marian ILEA
- *Raport de activitate*

• Marin SLUJERU
- *Capturi de Maramureş sau din Sighet, de bună samă*

• Ioan DERŞIDAN
- *Povestea prințului cu coif de lemn*

PAG. 11 VERSURI

• Florina ISACHE

PAG. 12 INTERVIU

• Ion MIHĂILEANU în dialog cu Elie WIESEL

PAG. 13 INTERPRETĂRI

• Săluc HORVAT
- *Omagiu profesorului Ion Vlad*

PAG. 15 VARIA

• Revista revistelor

PAG. 16 TRADUCERI

• Pierre-Yves SOUCY
- *După ce e ziuă deplină* (prezentare şi traducere de Horia BĂDESCU)

• Mihai EMINESCU
- *Il lago* (traduzione dal romeno di Anca-Domnica ILEA)

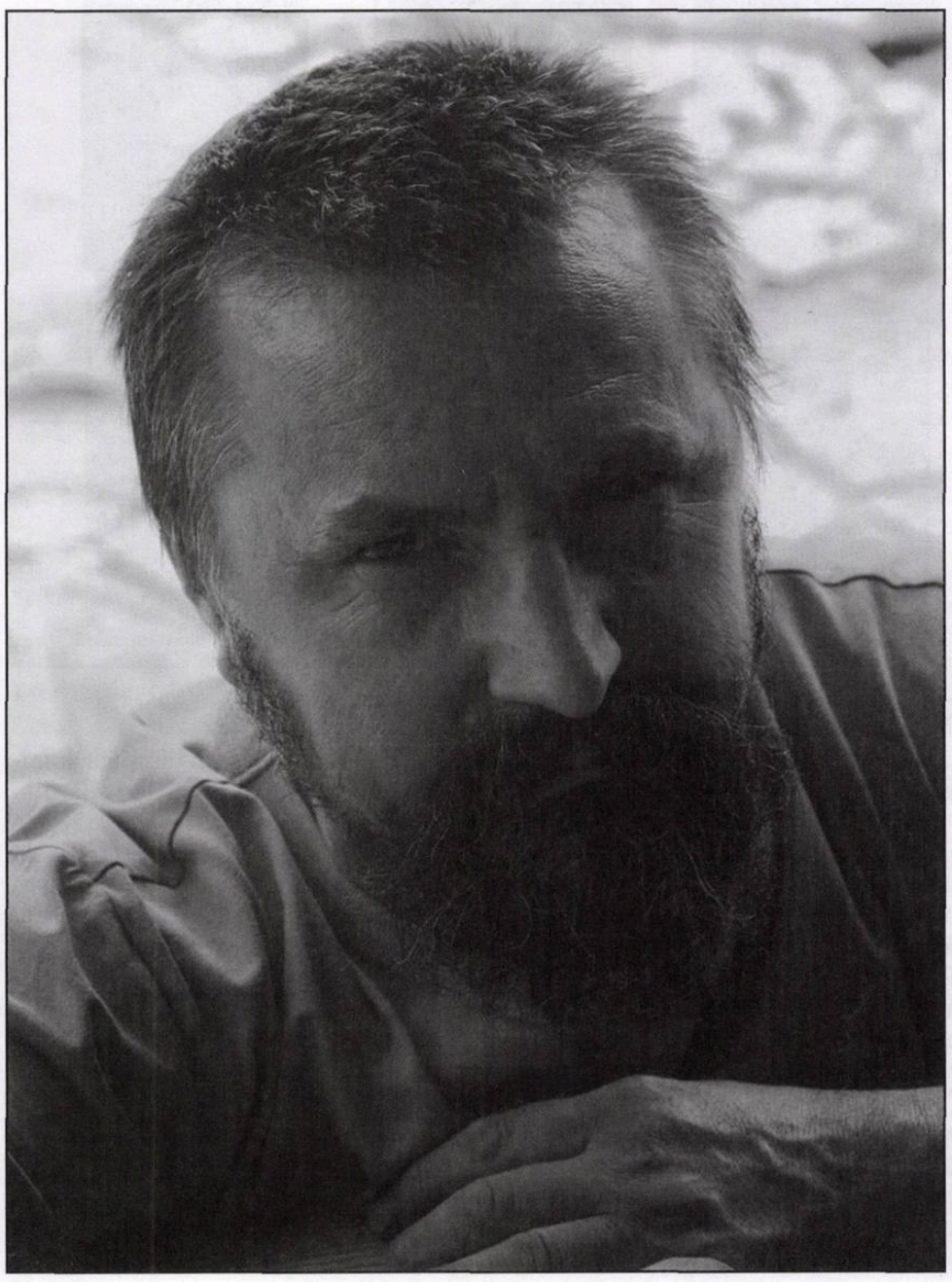

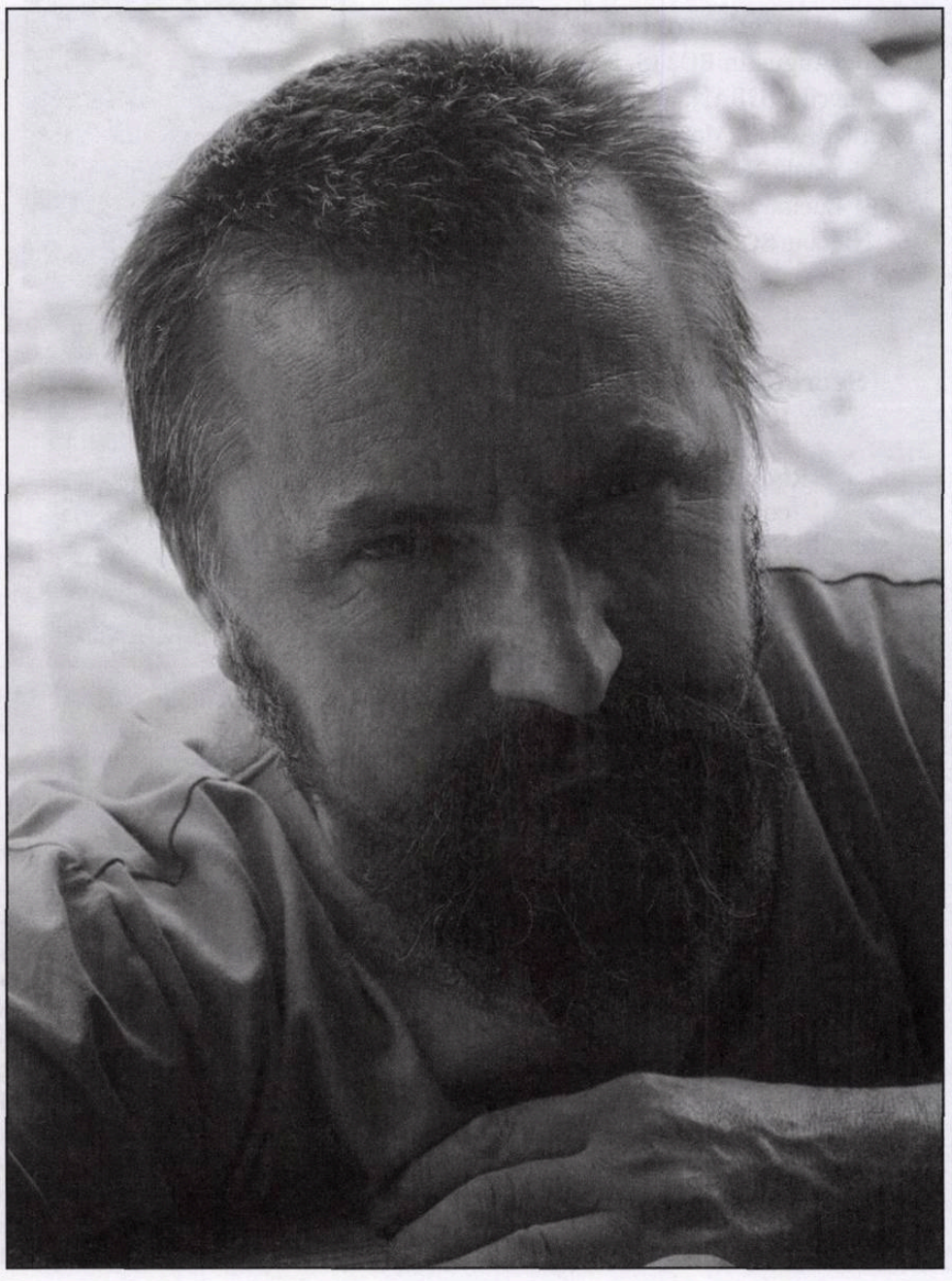

Acest număr este ilustrat cu lucrări din creația sculptorului GYÖRI CSABA

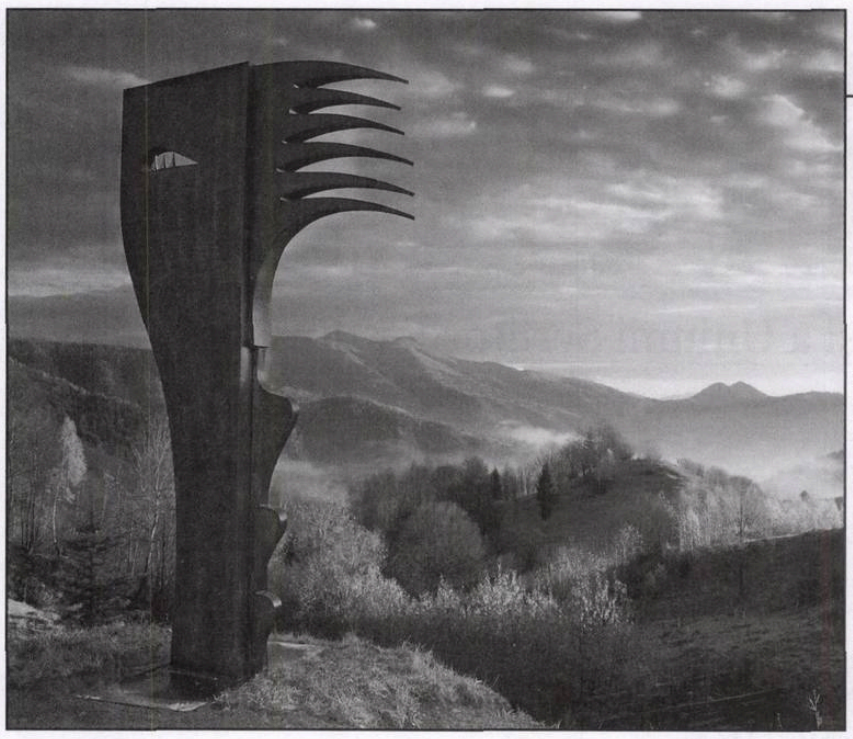

Instituție a Consiliului Județean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2015,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Ştefan Mitroi, ***Guantanamo***, proză scurtă, Editura Rao, Bucureşti, 2014;
• Gavril Ciuban, ***Al Vaserului***, volumul I, versuri, coperta şi ilustrațiile grafice: Alexandru Szabo, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2014;
• Vasile S. Popa, ***Divina tragicomedie***, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014;
• Aurel Pantea, ***O înserare nepământeană***, versuri, cu o prefață de Al. Cistelecan, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureş, 2014;
• Constantin Cubleşan, ***Grăbeşte-te încet - 75 - (Interviuri)***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
• Ilie Constantin, ***Căderea spre zenit***, roman-basm, ediția a IV-a, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• ***Paşi împreună***, antologie literară alcătuită de Florica Bud şi Augustin Cozmuța, Editura Gutinul, Baia Mare, 2014;
• Augustin Neaga, ***Poezii***, cu o prefață de Augustin Cozmuța, Editura Ecou Transilvan, 2015;
• Ioan Potop, ***Priviri în împrejurimi şi spre înălțimi***, versuri, Editura Enesis, Baia Mare, 2014;
• Lucian Gruia, ***Brâncuşi şi reveriile materiei***, eseuri, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• *** ***Album Ioan Popişteanu, Ex libris – In memoriam***, Editura Ex Ponto, Constanța, 2013;
• Constantin Cubleşan, ***Eminescu în exegeze critice***, Editura Junimea, Iaşi, 2014;
• T. Tihan, ***Pretext cehovian. Un jurnal inedit marca Perpessicius***, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2014.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 1/2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 298, 299/februarie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 1/2015, Zalău;
• „Litere", nr. 1/ianuarie 2015, Târgoviște;
• „Oglinda literară", nr. 158/februarie 2015, Focşani;
• „Cultura", nr. 5,6/februarie 2015, Bucureşti;
• „Ateneu", nr. 545/ianuarie 2015, Bacău;
• „Argeş", nr. 1/ianuarie 2015, Piteşti;
• „Orizont", nr. 1/ianuarie 2015, Timişoara;
• „Familia română", nr. 2-3/apr.-sept. 2014, Baia Mare;
• „Bucovina literară", nr. 11-12/2014, Suceava;
• „România literară", nr. 7,8/februarie 2015, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 1/ian. 2015, Bucureşti.

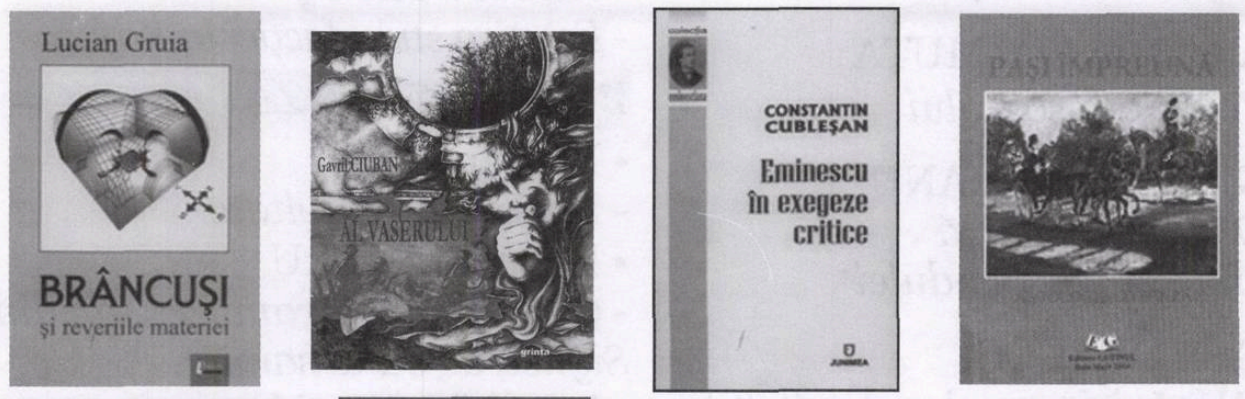

IN MEMORIAM MIHAI OLOS

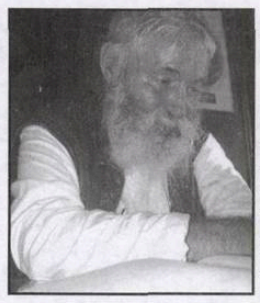

În Germania, unde se afla de mai multă vreme în suferință, a încetat din viață duminică, 22 februarie 2015, artistul plastic Mihai Olos, în pragul împlinirii vârstei de 75 de ani.

Mihai Olos s-a născut la 26 februarie 1940 în Ariniş, Maramureş. A absolvit Institutul Pedagogic din Cluj, secția pictură, având-l ca profesor pe Coriolan Munteanu. În 1968, a participat, alături de alți artişti, la o expoziție de la Praga şi, în acelaşi an, la trienala artelor decorative de la Milano. Aici a expus pentru prima dată lucrări de sculptură experimental-constructivă, ce resuscitau arta arhitectonică maramureşeană a „îmbucării" lemnului în plan şi volum. În 1969, a avut prima expoziție personală la Roma. „Ecourile acestei expoziții a lui Mihai Olos în patria Renaşterii au circulat aproape folcloric", povesteşte Ioan Mariş. „Se vorbea de un mare succes avut la vernisaj, unde se adunase lume bună: diplomați, artişti, critici de artă, printre care renumiții G. Carlo Argan, Petru Comarnescu, dar şi istoricul şi omul de afaceri Iosif Constantin Drăgan. Expozantul însuşi oferise celor veniți la vernisaj un mic spectacol: îmbrăcat într-o gubă maramureşeneasc㠠, a «țâpurit» ancestral". În anii '70 a fost printre primii artişti care au realizat happeninguri în România. Dar, spre deosebire de cele care se practică acum peste tot în lume, ale lui Mihai Olos erau veritabile happeninguri ritualice, aproape ca nişte ceremonii religioase: ***Pământul-Cuhea*** (1971) şi ***Aur şi Grâu*** (1972), în Maramureş. Iar mai târziu (în 1979), la Giessen, în Germania, a mai organizat două, în aceeaşi ordine simbolică: ***Dedeochiul*** şi ***Omagiu lui Rilke***. Senzațional la ***Aur şi Grâu*** a fost faptul că, în cadrul happeningului, minerii de la Herja vedeau pentru prima dată produsul finit al muncii lor de o viață: aurul. Viața artistică băimăreană pierde o personalitate înnobilată cu aura celebrității. Fie-i memoria binecuvântată!

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

DESPRE DINASTIA CARAGIALE

Dinastia Caragiale a jucat un rol extrem de important în istoria culturii române. Unii dintre reprezentanţii clanului s-au impus ca oameni de teatru, în timp ce alţii au devenit cunoscuţi prin scris. De această familie fascinantă se ocupă în recenta ei carte Ioana Trempe, carte intitulată ***Dinastia Caragiale – filonul creaţiei*** (Editura Universităţii din Oradea, 2014). Iniţial teză de doctorat coordonată de către profesorul Ioan Derşidan, un reputat specialist al problemei, studiul impresionează atât prin dimensiunile sale, cât şi prin meticulozitatea documentării. Investigaţia conţine şase secţiuni ample, tot atâtea etape distincte din demersul realizat de către tânăra autoare: ***Introducere***, ***Familia Caragiale în tranziţia românească – între două secole***, ***Pariul cu viaţa***, ***Pariul cu societatea. Roluri asumate***, ***Filonul creaţiei – imaginar şi combustie*** şi ***Depoziţii ale unor curteni dinastici***. La acestea se adaugă ***Concluziile*** şi ***Bibliografia***, care, deşi este selectivă, se dovedeşte foarte bogată, specifică unui demers doctoral.

Exegeta vorbeşte despre perenitatea caragialismului, considerat o parte componentă a spiritualităţii româneşti. Apoi atrage atenţia asupra faptului că reputatul dramaturg aparţine unei dinastii literare care, în momentul afirmării sale, era deja cunoscută în cultura română. Costache şi Iorgu Caragiale sunt doi importanţi oameni de teatru, ce reuşesc să anticipeze apariţia celui care avea să revoluţioneze arta dramatică românească. În plus, activitatea autorului ***Scrisorii pierdute*** este continuată prin descendenţii lui: Mateiu, Luca şi Ecaterina. I. L. Caragiale este considerat adevăratul întemeietor al dinastiei, dar, pe lângă el, autoarea se opreşte şi la alţi patru reprezentanţi ai clanului, aparţinând la trei generaţii diferite. Cercetând perioada 1836-1936, Ioana Trempe observă că, pe cât de mare este popularitatea dramaturgului, pe atât de şterse apar figurile celorlalţi Caragiale. Practic, pe lângă I. L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale, ceilalţi reprezentanţi ai familiei sunt azi mai mult citaţi decât citiţi, iar editurile nu se arată deloc dornice să le tipărească scrierile. Pentru a-şi justifica demersul, exegeta vorbeşte de câteva dinastii literare importante, ce au marcat evoluţia literaturii universale: familia Mann, fraţii Grimm, familia Brontë, familia Dumas etc. În literatura română, avem exemplele familiilor Cantemir, Văcărescu, Caragiale, Pillat, Lovinescu, Vianu, Cioculescu etc. Şi fenomenul cercetării dinastiilor culturale are precedente serioase în critica literară europeană, inclusiv în cea românească. Dintre studiile consacrate familiei Caragiale, doctoranda se opreşte la contribuţiile unor cercetători precum: Ion Vartic, Iulian Boldea, Luiza Marinescu. Pe lângă acestea, există foarte multe studii ce vorbesc de apropierile şi diferenţele existente între creaţia lui Caragiale – tatăl şi Mateiu, reprezentanţii de vârf ai clanului. Din această perspectivă, demersul realizat de către Ioana Trempe se înscrie într-o bogată tradiţie a receptării comparative. Pe de altă parte, autoarea are ambiţia să depăşească limitele exegezelor anterioare, care se axează, cu predilecţie, asupra dimensiunii estetice. Exegeta propune o nouă perspectivă în cercetarea dinastiei Caragiale, prin extinderea discuţiei asupra unor coordonate ce ţin de ereditate, psihologie, epocă, formaţie culturală, mediu, roluri sociale etc. În opinia cercetătoarei, *„aceste dimensiuni comunică şi se influenţează între ele, imprimându-şi specificitatea asupra viziunii artistice a scriitorilor şi asupra filonului creaţiei*". Drept consecinţă, criteriul estetic este coroborat cu cel istoric, sociologic, psihologic şi antropologic, totul pentru a reflecta un veac de existenţă şi de creaţie situate sub pecetea stirpei Caragiale. De aici şi ineditul punctelor de vedere avansate. Ioana Trempe parcurge o bibliografie critică impresionantă, se dovedeşte extrem de bine documentată şi reuşeşte să sintetizeze o uriaşă cantitate de informaţii. Vorbind de Iorgu, Costache, Ion Luca, Mateiu şi Ion Luca Caragiale, ea vorbeşte de reprezentanţii a trei generaţii. Este reconstituită epoca în care au trăit şi au lucrat membrii clanului, de la elanul paşoptist la momentul estetic junimist, până la efervescenţa creatoare a perioadei interbelice. Se realizează o atentă radiografie a neamului, se vorbeşte de familii şi de cupluri, după care fiecare membru al dinastiei este încadrat într-un tip caracterial şi temperamental. Extinderea investigaţiei asupra consoartelor reprezintă un element de noutate ce merită să fie semnalat şi care reuşeşte să adauge noi nuanţe la portretele spirituale circumscrise. Iorgu şi Elena Caragiale sunt abordaţi ca un cuplu aflat în slujba scenei, iar autorul ***Scrisorii pierdute*** este analizat în aspiraţia lui către armonia unităţii familiale. Din perspectivă matrimonială, Mateiu este un adevărat personaj, care a depus eforturi extrem de serioase pentru găsirea unei soluţii avantajoase. Dincolo de valoarea ei documentară, corespondenţa acestuia este atât de spumoasă încât reuşeşte să concureze în mod serios paginile de creaţie propriu-zisă. Schiţând o interesantă galerie de portrete spirituale, Ioana Trempe vede în Costache Caragiale un coleric dublat de un melancolic, în Iorgu Caragiale un coleric, Ion Luca este colericul-flegmatic, în timp ce Mateiu este plasat în sfera melancolicilor.

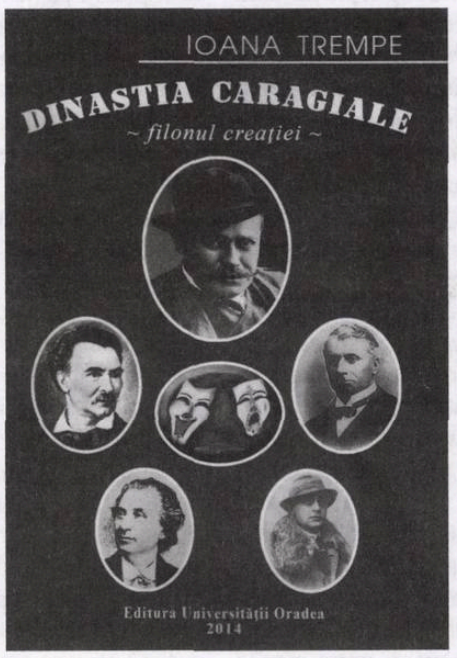

Portretele schiţate sunt adâncite în capitolul ***Pariul cu viaţa***. Reconstituind istoria familiei, autoarea remarcă modificările survenite în viaţa personalităţilor analizate ca urmare a opţiunilor acestora sau ca intervenţie a destinului implacabil.

Interesantă şi bine documentată se dovedeşte secţiunea intitulată ***Pariul cu societatea. Roluri asumate***. De data aceasta, investigaţia urmăreşte rolurile jucate de către membrii clanului în plan social. Ioana Trempe identifică o serie de opţiuni constante în interiorul dinastiei, analizate în paragrafe distincte ale lucrării. Cea mai importantă coordonată este actoria, considerată o adevărată vocaţie şi privită în paralel cu teatralitatea. Ca şi în cazul lui Titu Maiorescu, avocatura devine un refugiu în momentele de instabilitate financiară. Observaţii interesante sunt dedicate apoi jurnalismului, publicistica alcătuind o constantă a vieţii şi a creaţiei lui I. L. Caragiale. Nu sunt ignorate nici experienţele gazetăreşti ale lui Mateiu şi ale lui Luca. Pertinente şi extrem de actuale sunt paginile dedicate politicii, considerată o rampă de lansare atât pentru scriitor, cât şi pentru personajele acestuia. Ilustrativă se dovedeşte experienţa trăită de către autorul ***Crailor***, care devine şef de cabinet la scurt timp după moartea tatălui său. Comentarii pertinente sunt consacrate unor aspecte mai puţin cunoscute, precum: misiunea etică a artei dramatice, ipostaza de meloman sau I. L. Caragiale văzut ca om de afaceri. Din păcate, şi în sfera afacerilor, autorul ***Scrisorii pierdute*** a rămas tot un artist, eşuând acolo unde alţii ar fi repurtat succese notabile.

Chiar dacă fiecare secţiune se impune prin rigoare şi prin bogăţia informaţiilor vehiculate, partea cea mai consistentă a studiului este consacrată analizei operelor celor cinci scriitori. Totul în capitolul intitulat ***Filonul creaţiei – imaginar şi combustie***. Titlurile utilizate jalonează numeroasele direcţii ale cercetării realizate de către Ioana Trempe. Ineditul investigaţiei constă în faptul că reprezentanţii dinastiei sunt discutaţi potrivit unei grile de lectură comune. De aici riscul de a schematiza tocmai opera celui mai important reprezentant al familiei Caragiale, Ion Luca. Comicul, tragicul, fantasticul, realismul şi naturalismul sunt câteva din reperele majore urmărite de către exegetă în creaţia celor cinci oameni de cultură. Instinctul comicului este considerat o adevărată vocaţie directoare a dinastiei, iar Iorgu şi Costache sunt consideraţi doi autori care prefigurează operele majore ale maestrului. Autoarea circumscrie ascendenţa comicului caragialian şi identifică o serie de filiaţii posibile în interiorul unei familii de spirite. Nu este ignorată nici dimensiunea tragică a umorului, precum şi maniera în care el anticipează literatura absurdului. Parcurgând o bibliografie critică bogată, Ioana Trempe constată dezacordurile exegeţilor în privinţa viziunii tragice din opera lui I. L. Caragiale. Vorbind despre constantele estetice ale dinastiei, ea relevă predilecţia comună pentru enorm şi monstruos.

Clanul Caragiale a jucat un rol extrem de important şi în evoluţia prozei fantastice româneşti. Dacă Eminescu este cel care impune proza de factură metafizică, în acelaşi timp, I. L. Caragiale promovează fantasticul de inspiraţie folclorică, cel mai bine reprezentat în literatura română. Naraţiuni precum: ***La hanul lui Mânjoală***, ***Calul Dracului*** sau ***La conac*** se numără printre reuşitele certe ale prozei fantastice autohtone. La rândul lui, Mateiu Caragiale impune o literatură axată pe proliferarea neîntreruptă a tainelor. De aici şi un insolit crez artistic: *„după mine, unei istorii frumuseţea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că îşi pierde tot farmecul*". ***Remember***, ***Craii de Curtea-Veche*** şi ***Sub pecetea tainei*** sunt naraţiuni ce ascultă de o insolită poetică a misterului, alcătuind adevărate capodopere ale genului. Dar întrupări demonice sunt deja identificate în dramaturgia lui Costache Caragiale. În continuare, observaţii pertinente vizează coordonata realistă a creaţiei, societatea timpului fiind radiografiată migălos şi extrem de tăios. Merită să fie reţinută şi dimensiunea confesivă a creaţiei, paginile de jurnal şi corespondenţa ajutându-ne să pătrundem mai adânc în intimitatea omului aflat în spatele operei.

Este firesc ca scriitori de excepţie precum Ion Luca şi Mateiu Caragiale să fi creat o şcoală şi să aibă o serie de continuatori mai mult sau mai puţin talentaţi. Drept urmare, în ultima secţiune a cărţii, doctoranda urmăreşte maniera în care a acţionat în timp modelul Caragiale.

Valorificând filonul literar oferit de cei cinci scriitori (Costache, Iorgu, Ion Luca, Mateiu şi Luca), Ioana Trempe reuşeşte să impună o nouă perspectivă asupra dinastiei Caragiale. Bazată pe o bună cunoaştere a textelor, investigaţia reuşeşte să surprindă atât o serie de constante, cât şi relaţiile complexe din interiorul celor trei generaţii de scriitori.

Gheorghe PÂRJA

IOAN GROŞAN SAU CUM IRONIA BATE VIAŢA

În aşteptarea volumului doi al romanului ***Un om din Est***, Ioan Groşan ne dăruieşte o carte de amintiri, ***Lumea ca literatură*** (Polirom, 2014). Este un fel de odihnă între realismul ironic şi fantast (I. Simuţ), conţinut în roman, şi o aparentă relaxare prin umorul de terasă din recenta apariţie editorială. Cine s-a bucurat de ceasurile de boemă aproximativă cu prezenţa autorului, va constata, după lectura cărţii, că multe dintre întâmplările povestite au mai fost auzite. Ce-i drept, de puţinii convivi. Groşan este un fermecător povestitor cu vorba. Dar mai ales cu scrisul.

Dacă romanul amintit critica l-a pus alături de scrierile lui Teodor Mazilu ori ale lui Ion Băieşu, deşi sunt limite serioase de această apropiere, eu l-aş face vecin, prin aceste amintiri, cu Fănuş Neagu ori cu Mircea Micu din cărţile cu prieteni ori întâmplări cu scriitori. Groşan a urcat pe spirala acestui gen. A deblocat demonul umorului din noi teritorii, i-a dat drumul prin text, absorbind o realitate de altă natură. Ceva din subtilitatea ironică şi dramatică din Mihail Bulgakov. Nu este preocupat de defectele personajelor, ci de surprinderea lor într-o atmosferă fără iz de camera lorzilor. Şi în acest volum, aparent mai de vacanţă, Groşan se impune prin inteligenţă, talent narativ şi descriptiv, putere de observaţie şi un subtil simţ al umorului (M. Papahagi). Cum au sesizat şi alţi comentatori, această nouă carte face jocul dintre realitate şi ficţiune. Ficţiunea este doar un liant, uneori o completare a întâmplării reale. Harul lui de prozator a decupat din lume doar ceea ce s-ar potrivi literaturii. Ceea ce are miez, ceea ce nu se uită.

Dar să povestesc ceva din această carte cu amintiri premature. Care este o haltă în care opresc trenuri de zi şi de noapte, unde călătorii au cele mai serioase întâmplări, uneori dramatice, din care autorul extrage serioase porţii de haz. Groşan vrea să ne dovedească cum trăim într-o lume glazurată, uneori, cu umor involuntar. Umor de situaţie şi apoi de limbaj. Ceva de pe terasele domnului Caragiale.

După ştiinţa mea, Groşan a deschis o cărare nouă, observând cu isteţime umorul din spaţiul maramureşean, o dimensiune ignorată de scriitori în favoarea (defavoarea) unei metafizici mai mult sau mai puţin relevate. Naraţiunea ***Umorul s-a născut la sat*** descoperă tocmai hazul dintr-o aşezare nordică. Cine a trăit în lumea satului ştie că sunt oameni hărăziţi în a răspândi râsul, încât felul lor de a fi a devenit poreclă. Cât de puţin ne-am apropiat acest filon care ne-a ţinut cu frunţile descreţite prin vreme! Groşan deschide o poartă: *„Consătenii mei din satul Mogoşeşti, comuna Satulung, Maramureş, sunt nişte oameni hâtri”*. Vorbăreţi şi contemplativi. Sinonimele care se potrivesc pentru substanţa epică a lui Groşan sunt: poznaş, glumeţ, hazliu, dar mai ales isteţ, deştept. Poate şiret şi viclean.

Odiseea lui Gheorghe a Luizii (ajuns prim-secretar al Judeţului) şi Viorica lu' Grigor face parte din hazul lumii apuse. Ajunsă, în parte, în literatura lui Groşan. Cu ***Cele şapte vorbe memorabile ale lui Ion Mureşan***, autorul trece pragul veseliei spre esenţializarea unei întâmplări din Deltă, care-l recomandă încă o dată ca un prozator de excepţie. Cum este şi femeia misterioasă, *„o domnişoară din genul acela căruia nu ştii ce vârstă să-i dai şi după care nu întorci niciodată capul”*, care stă şi ascultă vrute şi nevrute la taifasul mesenilor, ca, după o tăcere îndelungată, să întrebe: *„Nu vă supăraţi, de ce origine este poporul ilir?”*. M-a fascinat scenariul suficient de cinematografic despre participarea lui Groşan la Festivalul de Film de la Cannes, peripeţiile obţinerii unei acreditări pe al cărei ecuson scria *„Jeune comédien”*. A fost prezent la celebrul festival, deoarece apărea în câteva secvenţe din ***Balanţa*** lui Lucian Pintilie. Doarme pe plajă, unde îl descoperă îngrijitorul tunisian, căruia îi dăruieşte un pachet de *„marijuana roumaine”* (ţigări Carpaţi fără filtru). Se întâlneşte cu criticul de film Eugenia Vodă, care îi oferă Peugeot-ul pentru somn. Din condiţia de hommeles ajunge într-un splendid apartament al unei producătoare suedeze de filme porno, care s-a dovedit a fi lesbiană. Ajunge la un banchet în preajma lui Sharon Stone, participă la un party pe un iaht cu pânze cu însuşi Lucian Pintilie.

Mai doriţi întâmplări savuroase? Aflaţi despre logodna lui Buduca cu biftec tartar, o nuntă a lui Perţa, care a mâncat zece farfurii de supă, ori drumul lui Ţâra spre casă, dezamăgit de farmacista satului. Memorabile sunt paginile care evocă viaţa de la terasa din spatele Muzeului Literaturii, acum dispărută, care *„a fost o bună bucată de vreme chiar viaţa noastră”*.

De la felul în care un maramureşean poate savura frumuseţea unui dezastru la covorul roşu de la Cannes, în această carte a lui Groşan se află un evantai de întâmplări în care umorul bate realitatea. Cum viaţa, câteodată, bate filmul. Dar mai ales cum ironia bate viaţa.

Fain film, ***Balanţa***! Frumoasă carte, domnule Groşan!

Augustin COZMUŢA

VOCAŢIA INSOLITULUI

La întrebarea: Ce e nou în literatură? s-ar putea ridica sceptic din umeri, în sensul că vechi sunt toate şi noi sunt toate, adică lucrurile se repetă la nesfârşit, reluate cu fiecare generaţie, încât e dificil de depistat ineditul pe care îl pot aduce un autor necunoscut şi creaţiile sale publicate iniţial în reviste şi, de obicei, adunate ulterior în cărţi. Poate aşa s-au întrebat o seamă de cititori, întâlnind numele Ancăi Goja în dreptul unor proze scurte, parţial apărute în publicaţii periodice, pentru a întâmpina, eventual cu o curiozitate deja stârnită, şi volumul de debut cu titlul ***„Zăpada neagră” şi alte povestiri*** (Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2014). Cum tonul face muzica, s-ar cuveni ca şi titlurile date textelor sale să fie din start incitante, ceea ce e chiar adevărat, iar, parcurgând cuprinsul, nu poţi să nu te laşi ademenit de formulări precum ***Găina şi bunul Dumnezeu***, ***O floare pentru Beatrice***, ***O seară cu Rebecca***, ***Secretul bunicii Daiana***, ***Iubire cu parfum de lăcrimioare***, ***Voi fi floare pe mormântul tău***, ***O moarte inexplicabilă***, ***Călătorie cu tâmpla pe pernă*** ori ***Un orăşean straniu***, ca să citâm câteva din cele 34 de povestiri grupate în două capitole: I. ***Singur pe drum*** şi II. ***La răscruce de lumi***. Da, şi titlurile îşi au rostul lor bine definit în economia unor texte care vor să atragă atenţia asupra lor şi implicit asupra travaliului autoarei de a-şi prezenta creaţiile într-o haină cât mai originală, distinctă şi nu neapărat şocantă, cum se mai întâmplă cu referire la ipostaza adesea obosită sau plictisită a multor categorii dintre cititorii care au mai rămas pe meterezele literaturii contemporane şi cărora trebuie să li se stârnească şi să li se întreţină interesul pentru lectură.

Că situaţia s-ar prezenta cam aşa ne dă de înţeles şi cunoscutul critic Nicolae Manolescu, care, după ce a elaborat un masiv volum cu titlul ***Istoria critică a literaturii române*** (2008), revine la subiect şi publică special ***Istoria literaturii române pe înţelesul celor care citesc*** (2014), motivându-şi astfel întreprinderea: *„Odată ieşiţi de pe băncile şcolii, puţini sunt cei care mai ţin o carte în mână. Una de literatură, vreau să spun. Ca să nu vorbesc de literatură română. Şi, încă şi mai rar, de literatură română contemporană”*. Şi atunci e la fel de firească întrebarea: Pentru cine scriu autorii contemporani, cu deosebire cei tineri, cum este şi prozatoarea de acum, Anca Goja (născută la Baia Mare, în anul 1978)? Judecăţile rămân suspendate, câtă vreme mecanismul literar totuşi funcţionează, iar scriitorii nu renunţă la vocaţia lor, indiferent dacă îşi fac sau nu şi o profesiune din asta, o *„meserie de a trăi”*, cum se exprimă Cesare Pavese.

Prima impresie puternică, după lectura cărţii sale, e că Anca Goja scrie din vocaţie şi încă într-un mod cu totul insolit, remarcabil şi în planul construcţiei epice, cât şi în cel al stilului abordat, extrem de antrenant şi de angajant pentru, evident, *„cei care citesc”*. Şi s-ar putea să nu fie puţini cei care şi-ar dori să parcurgă cu implicare emoţională aceste povestiri tocmai pentru că beneficiază de o viziune proprie şi proaspătă asupra unor teme eterne şi general umane altfel, adică viaţă, moarte, iubire, căsătorie, familie, dialogul cu transcendentul,raporturi între generaţii şi ale oamenilor cu lumea şi societatea în care trăiesc, şansele sau neşansele de a reuşi să te apropii de un ideal, de a accede la adevăr, dreptate, fericire, de a cunoaşte împlinirea umană, dar şi eroarea şi ratarea ori spulberarea unor vise ce însoţesc, la diferite vârste, evoluţia unui individ spre ceea ce, cu un cuvânt, se cheamă destin.

Şi despre asemenea destine este vorba în povestirile Ancăi Goja, destine ale unor oameni obişnuiţi, cărora însă li se întâmplă lucruri mai puţin obişnuite, unele de-a dreptul insolite, făcându-le imprevizibile, dacă nu de-a dreptul incredibile pe altele. Personajele sunt surprinse în momente de cumpănă, *„de criză”* ar spune unii, situate fiind la limita dintre a fi şi a nu fi, între realitate şi vis, conştient şi inconştient, raţional

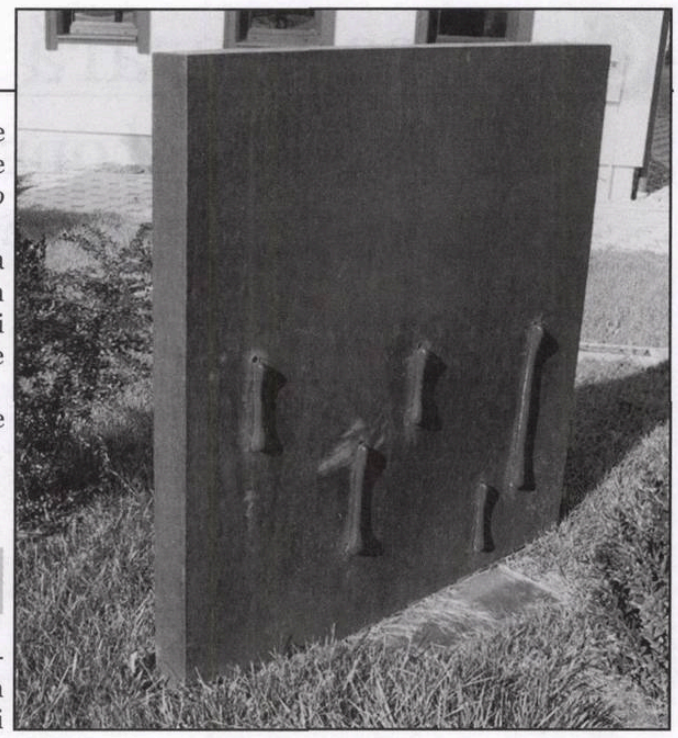

şi absurd, profan şi sacru, chiar mistic pe alocuri, întreaga existenţă fiindu-le pusă sub semnul misterului sau vecină cu miracolul, întrucât ele însele ating zona revelaţiei, cum se întâmplă cu pescarul amator Petru din ***Păstrăvul***: *„Se gândi că între toate cele care există, stelele de pe cer, apele din râuri, fiare, peşti şi oamenii cu gândurile lor există o legătură, o ordine bine potrivită, pe care, însă, noi, muritorii, nu suntem în stare să o înţelegem”*. De o astfel de înţelegere a lucrurilor şi a faptelor care ni se întâmplă în viaţa cotidiană încearcă şi reuşeşte de cele mai multe ori să ne apropie povestirile Ancăi Goja, printr-o ingenioasă punere în abis a stărilor sufleteşti şi de spirit pe care le traversează personajele, în genere *„destine neîmpăcate cu mediocritatea lor”*, cum susţine Crina Bud în ***Prefaţa*** cărţii, adăugând că deznodământul abrupt, frizând adesea senzaţionalul, este efectul unor *„banale descărcări ale unor tensiuni mocnite şi până atunci de nimeni bănuite”*. Turnura pe care o iau evenimentele, tocmai pentru că nu este nici măcar bănuită şi survine când te aştepţi mai puţin, aruncă în insolit subiectul povestirilor, vădind capacitatea autoarei de a observa şi de a investiga, de a iscodi, adesea nemilos, ca un veritabil prozator analitic, în viscerele personajelor, spre a scoate la suprafaţă tenebre ale psihicului uman, aspecte dureroase, de intens dramatism, ale conştiinţei, repetăm, unor oameni obişnuiţi, copleşiţi de rutină, intraţi în conflict cu ei înşişi înainte de toate. Din această distanţă între momente ale vieţii brusc deviate dinspre normalitate spre anormalitate se naşte tensiunea narativă, pe care autoarea o menţine cu aplomb stilistic, într-un limbaj bine strunit, şi o alimentează pe parcurs, cu umor stenic şi ironie empatică, fără prea multe divagaţii, cu mişcări sufleteşti surprinzătoare, chiar şi pentru un lector avizat în demersuri din cele mai curioase ale prozei contemporane, inspirate din tumultul vieţii ori având sorginte livrescă. În contrapunct cu evoluţia firească a evenimentelor şi cu tendinţa personajelor de a căuta normalitatea, vine reversul situaţiilor cu care se confruntă, întrucât se ciocnesc de imprejurări anormale, în totală contradicţie cu aşteptările. Drama izbucneşte de la sine şi îşi urmează cursul implacabil, năucind pe protagonişti şi atrăgând în capcane narative până şi pe cititorul experimentat ori familiarizat cu asemenea *„momeli”* (formule) datorate unei prodigioase inventivităţi auctoriale, demne de semnalat.

Alegerea momentelor de cotitură existenţială este mărturisită cu dezarmantă simplitate: *„Era la 35 de ani şi încă nu reuşise să îşi găsească un bărbat potrivit”*, *„Se împăcase cu gândul că nu va avea parte de dragoste niciodată”*, *„Poate că asta îi e soarta”*, cugetă femeia din ***Vacanţă la munte***; *„Avea 45 de ani fără o lună şi nu crezuse niciodată. Nu crezuse în nimic”*, *„la 45 de ani cu greu mai poţi găsi ceva frumos în viaţa ta. Mai ales dacă eşti singură şi sentimentul ratării te apasă”*, *„Totul e calculat, lumea e condusă de raţiune, dacă eşti ateu nu rişti nimic. Ba, poate, ai mai multe şanse să supravieţuieşti. Sau, oricum, ai aceleaşi şanse ca şi cel care se roagă nopţi întregi”*, meditează personajul feminin din ***Găina şi bunul Dumnezeu***; *„dragostea e cea mai gravă boală de care poate suferi un om. Poţi să şi mori din asta”*, *„Ei, dar iubirea nu trece aşa uşor. Când te-a prins, al ei eşti”*, *„Cu atâtea sentimente, inima devine din roşie albastră şi se măreşte foarte tare, punându-ţi viaţa în pericol”*, *„Oare boala asta se ia?”*, se frământă interogativ protagonista din ***Cea mai gravă boală***. Şi aşa mai departe, avalanşa dezvăluirilor intime capătă proporţii halucinante, trecând frontiera din realitate în vis, din concretul imediat în fantastic, din rânduiala vieţii în cea a morţii, provocând finaluri tăiate ca de ghilotină ori rămase deschise oricărei posibilităţi imaginative sau interpretative, totul sub zodia misterului bine temperat şi cu indubitabilă vocaţie a insolitului.

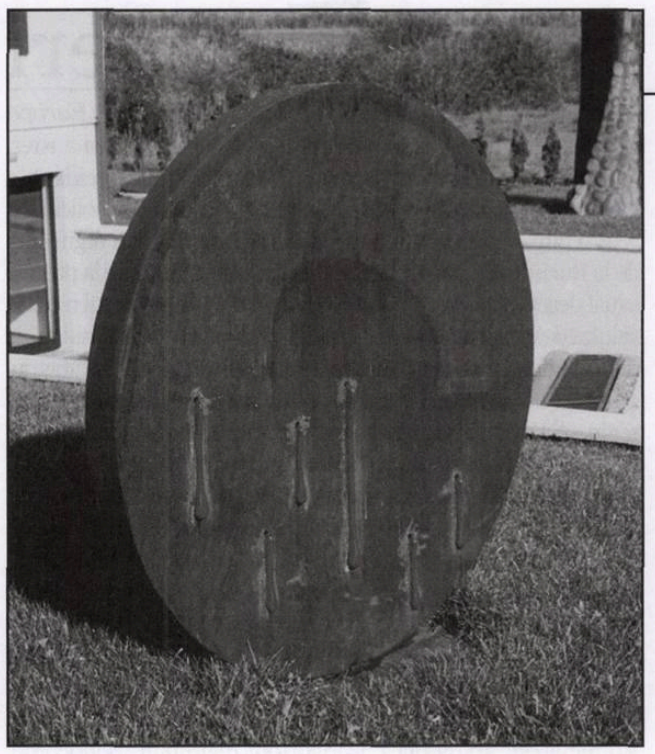

Nicolae SCHEIANU

O PRIVIRE CRITICĂ „DIN SPATELE PENDULEI”

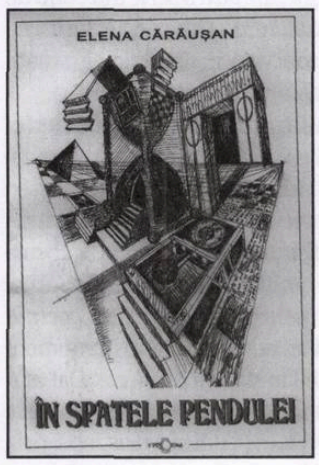

În spatele pendulei este titlul volumului de debut al poetei Elena Cărăuşan, apărut la Editura „Proema” din Baia Mare, ilustrat cu desene aparţinând cunoscutului artist plastic maramureşean Ioan Marchiş. Poemele, în general ample, construite pe cadrul unei idei generatoare, care susţine şi mesajul liric, se încadrează, la o primă privire, în genul poeziei de reflecţie şi de atitudine în faţa societăţii contemporane şi a umanităţii, în general, aflate în criză de identitate şi în declin moral, lipsite de compasiune şi de înţelegere faţă de semeni. Aceasta nu înseamnă că ne aflăm în faţa unei poezii moralizatoare şi nici că poemele, multe discursive, sunt lipsite de lirism şi de emoţie. Autoarea reuşeşte o îmbinare constructivă a acestor termeni, rezultând o poezie cu un conţinut pertinent, demn de luat în seamă, obţinând un efect pozitiv, reconfortant asupra cititorului: *„Grei mi-s paşii împiedicaţi în noroiul pământului/Dar fruntea m-ar smulge din corpul lumesc/...nebunie, ceaţa de forţe, mulţimi disperate/Sunt ecrane schimbate prin zaruri aranjate”*(***Premoniţie***).

Între poetele maramureşene din aceeaşi generaţie (Ileana Ştefco, Claudia Tomescu, Rodica Brad Păuna), Elena Cărăuşan se singularizează prin tonalitatea rostirii şi prin pregnanţa tematicii sociomorale abordate în mai multe poeme vizând rostul individului în lume, posibilităţile sale de transcendere dincolo de existenţa pământeană, sentimentul finitudinii fiinţei, imposibilitatea comunicării trăirii profunde, plenare etc. Luând ca exemplu, în acest sens, poemul ***Cireşe amare***, este de observat faptul că în cele cincisprezece strofe „clasice” ale poeziei, este „narată” „povestea” unei fete obligate de sărăcie şi de promiscuitatea de acasă să cerşească pe stradă în frig şi în ploaie, deşi este bolnavă şi plăpândă, în timp ce lumea trece indiferentă pe lângă fetiţă, care se prăbuşeşte după un timp pe asfalt, epuizată şi sfârşită de suferinţă, dar dincolo de „naraţiune” se pot simţi substanţa lirică, duioşia cu care intervine în text poeta: *„Deodată un trecător cu grabă-i strecoară/Nişte cireşe coapte în mâinile răcite/Roşu din fructe resemnarea-i înfioară/ Cu amintirea mamei şi-a vieţii fericite/...Îşi aminteşte cum cineva a ridicat-o/Un pumn de cireşe mamei să-i pună/În sicriu, de bun rămas, apoi au luat-o/ Şi-n jur n-a mai văzut nimic, decât ţărână”*. Acelaşi mod de construcţie, aceeaşi abordare lirică se pot observa şi în alte poeme, precum în ***Lumea de taină***, ***Adevărata iarnă*** sau ***Durere de oameni***. În cuvintele care însoţesc cartea, pe coperta a patra, scriitorul şi jurnalistul Marian Ilea sesiza corect dominanta cărţii: *„Apar şi dispar personaje delicate, apăsate de curgerea implacabilă a unui timp social, toate venite dinspre o imaginaţie debordantă. În acest volum de debut, dominatoare este tristeţea că trăim într-o lume dură, cu mecanisme absurde, în care rosturile lacrimii sunt de mult uitate şi, aproape, întotdeauna desuete”*.

Cu greutate, în calitatea bună a liricii poetei maramureşene, sunt poeme precum ***Yin şi Yang***, ***Artificial***, ***Echinocţiu***, ***Recviem de toamnă*** şi, cu o notă specială, poemul care dă titlul volumului, ***În spatele pendulei***, poemul de referinţă al cărţii, poemul care dă măsura capacităţii poetei de a vedea în timp, de a surprinde fragilitatea şi efemeritatea fiinţei, dar şi puterea ei de a ieşi *„din spatele pendulei”* pentru a plonja în *„înaltul vinovat”*, pentru a aspira la ceea ce dă măreţie existenţei omeneşti pe pământ. *„În spatele pendulei/limbi inegale de timp monoton/ în linişti de clepsidră se rotesc”*. *„Timpul inegal”* este destinul sub care ne naştem, iar poeta reuşeşte să transmită nu numai emoţie prin poem, ci să dea poemului şi dimensiunea metafizică necesară, cea care-i conferă valabilitate şi valoare.

În poemele cu tentă socială, în care poeta deplânge degradarea vieţii de zi cu zi, decăderea socială şi lipsa compasiunii umane faţă de cel aflat în suferinţă, cum sunt ***Adevărata iarnă*** sau ***Cântec de ţară***, există imperfecţiuni de construcţie sau o anume previzibilitate a lexicului din conţinut, dar cartea este, în ansamblu, volumul unei poete *„stăpâne pe uneltele sale”*, cum se spune, o poetă sensibilă şi convinsă de posibilitatea *„îmblânzirii”* fiinţei prin cuvântul scris, o poetă înclinată spre poezia în care viaţa omului prins în capcanele şi năvoadele societăţii nu trece neobservată.

În versurile poemelor din acest volum există multă prospeţime artistică şi ideatică, dată de o viziune *„omenească”*, plină de compasiune şi de conştiinţă de sine asupra existenţei omeneşti, la începutul unui mileniu tehnicizat, dar dezumanizat şi dezumanizant, în care *„îndreptările”*, fie ele şi prin mijloacele poeziei, trebuie făcute ca un strigăt de furie şi de mânie, dar şi ca un îndemn la veghe. *„Norocoşii ochi ce ştiu să privească”*, cum sună începutul unui poem din carte, vor descoperi în volum o autoare pentru care poezia este un mod permanent de existenţă.

Gelu DRAGOŞ

„NĂZĂRIRI”, PE PLACUL SUFLETULUI MEU

La început de an, la sugestia prietenului meu Ioan Romeo Roşiianu, am reuşit să citesc o carte antrenantă, ***Năzăriri***, cu subiecte şi teme multiple, plină de învăţăminte, scrisă din viaţa autorului ei, Mihai Miron. Autorul ne conduce prin epoci diferite şi ne arată că şi în viaţa cotidiană trebuie să gândim, să avem principii şi coloană vertebrală, să ne iubim ţara, să ne intereseze viitorul ei.

Cele 42 de articole, care la fel de bine pot fi editoriale, deoarece au valoare intrinsecă şi, deşi au fost publicate de autor la Editura „Iulius” Baia Mare, colecţia Media în 2005, acum zece ani, adevărurile spuse atunci de Mihai Miron, omul de la Radioteleviziunea română, dar şi de ziaristul Mihai Miron, sunt mereu actuale. Pentru că acesta nu uită amănuntele!

Iată ce spune despre televiziune: *„Televiziunea satisface false nevoi spirituale, aplatizează opinii şi gusturi artistice. (...) O televiziune condusă de audienţă merge sigur spre banalizare, omogenizare, exigenţă minimă, renunţare la artă, ştiinţă, la cultură în programele sale”*. Într-un alt articol, fostul director de departament al RTV ne vorbeşte despre ***Asemănări şi diferenţe între reportajul şi ancheta de televiziune***. Ca să nu plictisească, ne prezintă câteva personaje dragi lui sau cu care s-a intersectat, cum ar fi: realizatorul TV Tudor Vornicu, nea Biju, lelea Maria Arpagic din Gorj, scriitoarea Elvira Ivaşcu, vecinul şi prietenul lui din tinereţe, evreul Ozi, profesorul Marin Voiculescu, regizorul Paul Sireteanu etc.

Cartea o citeşti cu nesaţ, deoarece nu are fragmente redundante, iar axiomele vieţii trăite de autor, cât şi experienţele prezentate te îndeamnă să o citeşti pe nerăsuflate.

Despre politicienii români, autorul afirmă: *„după 20 de ani, mă îndoiesc de promisiunile tuturor politicienilor făcute înainte de alegeri, mă îndoiesc de intrarea în nu ştiu mai ce, mă îndoiesc de calitatea anotimpurilor româneşti. Doar un lucru îmi este clar, că pentru noi iarna nu-i ca vara şi ştiu şi de ce – pentru că nici Bucureştiul nu-i ca Timişoara”*. În ***Dreptul la opinie. Băgatul mâinii-n buzunar***, domnul Miron zice despre aceiaşi politicieni: *„Iată promisiuni de care noii guvernanţi se ţin: S-a spus că va creşte preţul abonamentului telefonic? S-a spus! Şi ... a crescut. S-a spus că va creşte preţul energiei electrice? S-a spus! Şi ce, nu creşte? S-a spus că va creşte costul la gaze naturale? S-a spus! Şi... uite, creşte! S-a inventat, de ăia vechi, rovigneta? S-a inventat! Au spus ăştia noi că o vor desfiinţa? Nu, n-au spus şi n-au desfiinţat-o!”*.

Despre Revoluţia română: *„pentru mine Revoluţia Română din 1989 a fost ca o nebunie frumoasă, care ne-a adus colinde adevărate de Crăciun, frăţietate timp de câteva zile şi speranţe aşişderea. Ce s-a ales de frăţietate? Vedeţi şi dumneavoastră, mai ales la televizor, unde aţi văzut şi revoluţia: certuri, insulte de tot felul, ură şi minciuni, îndeobşte electorale. Ce s-a ales din speranţe? Mai nimic pentru omul obişnuit: şomaj controlat, muncă la negru, prost plătită, exod de tineri şi mai puţin tineri peste hotare, produse câte vrei pe tarabă şi lipsă de parale în buzunare pentru cei mai mulţi, pensionari greu de suportat pentru cei activi, copii lipsă de la şcoli, câţiva îmbogăţiţi peste noapte sau peste luni de afaceri grele - de cele mai multe ori cu şi în defavoarea statului”*.

De remarcat faptul că apelează la glume sau bancuri de pe vremea lui Ceaşcă, pline de învăţăminte.

Apoi, mai descoperim în ***Năzăriri*** un patriot în adevăratul sens al cuvântului, vezi articolul ***Prietena mea, Dacia*** (e vorba despre automobil) sau ***Mă mir*** ori ***Lăsaţi tinerii....***

Mihai Miron abordează şi alte teme (şi tare ale societăţii postdecembriste), cum ar fi: religia (***Radiografii în Alb***), sistemul sanitar (***Ce se întâmplă, doctore?***), economie (***Cum?***), turnătorii la securitate, foşti membri ai PCR, actuali *„democraţi, europeni, pe alocuri regalişti, anticomunişti, antisârbi, pro CE, pro NATO, pro Vita, pro TV, pro-movabili”*, generaţia pierdută (***Mă mir***), piaţa cea de toate zilele, care reprezintă pentru români *„locul unde se cumpără, unde se vinde, unde se negociază ceva. Aşa a fost istoria noastră cea care ne-a creat şi limba, să tot cerem, să tot dăm, să vindem şi să primim în şi la piaţă. (...) Serioase, sobre, exprimând înalte sentimente umane: Libertate în 1989 în Piaţa Romană şi Piaţa Palatului, Democraţie în 1990 în Piaţa Universităţii, Drepturi sindicale în 1991 în Piaţa Victoriei şi de atunci mai tot mereu în Piaţa Victoriei sau cea de la Leu, Monarhie sau Republică pe drumurile dintre pieţe”*.

M-a impresionat şi ***Limba noastră cea uitată*** şi după ce autorul ne „traduce” ce înseamnă ciutură (fântână), cociorvă (vătrai), dănac (flăcău), drăcoaie (femeie păcătoasă), moleşniţă (vreme călduţă) etc. Iată ce text ne propune autorul: *„Miercuri desniţă, se sculă drăcoaia de vecină, luă apă tăcută din ciutură, barba lui Dumnezeu – făcută la seceriş – din cuiul casei, stropşi focul cu cociorva de ridică bobota cât statul de om şi, după ce boteză stâlpii şi pietrele bolţii, puse la foc ceaunul cel mare şi negru să facă o zamă de galiţă şi curechi. Gătejele ardeau tare şi fumul ieşea hojma pe hogeag, de ziceai că-i pară-n curtea ei. Dintr-o latură, de pe un ţol, se ridică şi muma a bătrână, care, cu o căţuie într-o mână şi cu lumină în alta, se plecă asupra pruncului şi-i ursi să ajungă dănac. După o vreme, după fiertul zămii, luă melesteul şi bătu făina de păpuşoi în apa hierbinte până se-ntări mămăliga aşa ca o pită mare, galbenă şi aburindă. Atunci scoase totul în tindă, puse pe masă o scoarţă cu arnici, pe ea tablaua cu merinde, scoase stupuşul de la ţuică, făcu trei cruci, bău şi dete şi lehuzei: Bea femeie şi gândeşte-te de bine, ca să-ţi vină tatăl la copchil, să fie de priinţă, să aibă în tot vacul! Cu năvalnic să-ţi chemi omul şi toată vremea vieţii voastre moleşniţă să fie!”*

Şi aşa cum a spus şi lectorul de carte, scriitorul Ioan Romeo Roşiianu, în postfaţa cărţii: *„Prof. dr. Mihai Miron creează premiza unei lumi numai a cuvintelor bune, rodnice, luminatoare, a unei lumi în care cuvintele pot fi strunite, învăţate, şcolite să se supună, dresate să spună exact numai ce simte, gândeşte şi trăieşte semnatarul lor”*. Cine n-ar începe anul cu o asemenea lectură?!

Daniela SITAR-TĂUT

„AICI E EUROPA LIBERĂ. FĂRĂ NOËL BERNARD”

Moartea lui Noël Bernard stă şi acum, după mai bine de trei decenii, sub semnul întrebării, cu atât mai mult cu cât alţi trei dintre directorii Departamentului românesc ai postului de radio „Europa Liberă”, care i s-au succedat (Petru Bunescu, Radu Gorun şi Vlad Georgescu), au sfârşit în condiţii similare, diagnosticaţi cu forme bizare de cancer galopant. Jurnaliştii Cornel Chiriac şi Emil Georgescu sunt descoperiţi înjunghiaţi, victime ale unor asasinate bestiale. Toate aceste morţi sunt puse pe seama Securităţii, care orchestrează un lanţ de atentate asupra postului anticomunist, prezente într-un plan de măsuri, de zece pagini, datat 18 august 1981, care devoalează tot ceea ce Securitatea, la ordinul direct al lui Nicolae Ceauşescu, intenţiona să întreprindă împotriva „Europei Libere”. Într-un interviu luat de către Rodica Palade, ***Episoade violente din istoria Europei Libere*** („Revista 22”, 27.01.2003), lui Nestor Rateş, jurnalist şi scriitor american, director de două ori al aceluiaşi post de radio, acesta relevă faptul că documentele referitoare la Noël Bernard din arhiva Serviciului de Informaţii Externe nu sunt foarte extinse şi, în plus, par a lipsi file importante: *„Din ce a rămas în dosar, aş menţiona cu deosebire două documente. Întâi, o comunicare codată trimisă de la «Videle» (numele de cod pentru Bonn, evident de la Ambasada Română de acolo), datată 20 octombrie 1980 şi intitulată* ***În legătură cu compromiterea şi lichidarea lui Noël Bernard****, în care se poate citi: «Prin posibilităţile de care dispunem s-au întreprins note pentru a pune în aplicare acţiunea documentată de arhitectul şef». În limbajul de cod folosit pentru comunicări spre şi din străinătate, «note» înseamnă «măsuri», «documentată» se traduce prin «aprobată», iar «arhitectul şef» poate fi chiar Ceauşescu sau cineva din imediata lui apropiere. [...] Al doilea document de special interes, în evidentă legătură cu primul, este o «Notă extras» din 15 martie 1981, o lună şi jumătate după ce Noël fusese operat la plămâni. Nota reproduce un scurt articol apărut cu două săptămâni mai devreme în BIRE, o publicaţie în limba română din Paris, care informa despre intervenţia chirurgicală suferită de Noël Bernard şi măsurile administrative ce ar fi fost luate la Europa Liberă pentru a-l înlocui, el aflându-se în ceea ce publicaţia numea «o convalescenţă pe timp îndelungat». În josul paginii documentului respectiv, găsim un comentariu scris de mână, cu următorul conţinut: «Tov. Col. Bogdan. Datele publicate de BIRE confirmă că măsurile întreprinse de noi încep să aibă efect». Semnat: Col. I. Tiseanu. Noël Bernard deceda la 23 decembrie acelaşi an, nouă luni după ce ofiţerul amintit raporta că «măsurile» aveau efect.”* Sugestia cancerului galopant, indus prin iradiere, apare redundant şi în cazul colegilor săi. Ţintă furibundă a fostei securităţi, victimă a unor campanii acerbe de discreditare şi intimidare, Noël Bernard pare a avea parte de un destin postum ingrat. Deşi numele lui a fost aproape mitizat, volumul ***Aici e Radio Europa liberă***, apărut în 1983 la editura lui Ion Dumitru din München, sub îngrijirea Ioanei Măgură-Bernard, ultima sa soţie, ce valorifică o serie de editoriale săptămânale scrise şi rostite de către acesta de la microfonul postului de radio, este prost difuzat şi nereeditat din 1991. Versiunea primară este reluată apoi, în condiţii grafice precare şi incompletă, la Editura Observator, şi abia apoi va fi preluată, complet, de „Tinerama”lui Max Bănuş.

Cartea debutează cu panegiricul citit de Virgil Ierunca, ***La moartea lui Noël Bernard***, în care scriitorul penelează succint itinerariul lui profesional şi spiritual. Fraza *„s-a născut şi a murit în studiourile Europei Libere”*, rostită la postul de radio chiar în seara stingerii acestuia, devine emblematică pentru un destin-efigie a luptei, pe calea undelor, împotriva regimului comunist. Asemuit unui propovăduitor, cu milioane de prozeliţi, Noël Bernard deţine, în opinia analistului, o singură armă: *„aceea de a opune minciunii cu zgomot adevărul ca şoaptă esenţială”*, capacitate dublată de harul de a-i transforma pe auditori în trăitori empatici ai evenimentelor şi ai gândurilor prezentate.

Editorialele sunt încartiruite de doi poli cronologici, 13 aprilie 1974 şi 29 august 1981, vizând atât aspecte geopolitice, cât şi sociale sau culturale. Citite sau recitite acum, materialele lui, rostite cu o dicţie impecabilă, par de o cuminţenie lexematică excesivă, fiind caracterizate prin eleganţă analitică şi sobrietate, chiar atunci când supuşi diagnozei erau cei doi Ceauşeşti. Pe de altă parte, editorialele acoperă doar o etapă din *„domnia domnului Ceauşescu”*, moartea jurnalistului sistând posibilitatea de a radiografia *„deceniul satanic”*, aşa cum denumea Mircea Zaciu decada ulterioară, perioada cea mai atroce din istoria comunismului. În pofida faptului că înglobează evenimente de pe întregul mapamond, centrul de gravitaţie al articolelor îl constituie România, topos astringent al expectanţelor individuale, în care ultramediatizatul concept de Om Nou nu constituie decât o faţetă a decadenţei fiinţiale, a impostorii, a farsei şi a mistificării unei realităţi traumatizante. Degringolada ascendentă a ţării, industrializarea ineptă a petrochimiei, decadenţa nivelului de trai şi a economiei sunt urmărite în texte precum ***După inundaţii***, ***A cincia roată la căruţă***, ***Profeţiile lui Marx şi realitatea***, ***România şi problema energiei***, ***Un faliment public***. Anihilarea intelectualităţii, a valorilor şi a sistemului de învăţământ apare în analizele ***Reorganizare şi dezorganizare a învăţământului?*** şi ***Academia Română***. Nu puteau fi eludate, desigur, maoizarea ţării şi creşterea alarmantă a cultului personalităţii cuplului prezidenţial, ce pregătea terenul unui „comunism dinastic”: ***Ce-i place partidului din cultură***, ***Cultură cum vrea Dumnezeu***, ***Missa Solemnis şi partidul***. Primul editorial, ***De Paşte***, debutează cu o panoramare a situaţiei politice internaţionale, semnalând criza energetică, dublată de creşterea alarmantă a preţului petrolului, precum şi problemele Marilor Puteri: SUA şi Casa Albă se află încă sub spectrul afacerii Watergate, URSS *„continuă să fie aproape patologic obsedată de conflictul cu China”*, perfidul Albion, în buna tradiţie milenară, face o notă aparte în coregrafia geopolitică ameninţând că, în cazul în care cererile nu-i sunt soluţionate, va ieşi din Piaţa Comună, Germania se luptă cu inflaţia, în vreme ce România, roabă a unui *„sistem politic nefericit”*, are parte de o regresiune morală, prin încurajarea defectelor general-umane, penuriile sau dorinţa de propăşire socială antrenând avalanşe de denunţuri ale aproapelui. Hegemonia turpitudinii, a nonvalorii, egotismul, invidia şi ura tronează, într-un cvintolet al Omului Nou, încă de pe acum (14 aprilie 1974), substituindu-se probităţii etice, verticalităţii, valorii.

O cursă cu... obstacole denunţă discrepanţele între politica externă şi cea internă ale României, care se vrea situată (măcar pe hârtie) în casta ţărilor multilateral dezvoltate. Observatorii străini par a fi cuprinşi de o stranie cecitate datorată faptului că sunt doar analişti pasageri ai acestui *„lanţ de închisori concentrice”*, iar nu trăitori în România comunistă. Astfel, ei relevă, în diagnozele lor, doar eforturile de emancipare ale ţării, importanţa arondată dezvoltării economice, fără a sublinia starea materială precară şi regimul de austeritate draconică impus locuitorilor. Disjuncţia constă între arsenalul uman şi expectanţele economice, dotarea profesională a muncitorilor fiind una însăilată conjunctural, iar performanţa – existentă doar în acte. Jurnalistul face o pertinentă şi explicită paralelă cu un atlet care participă la un maraton internaţional, fără a se antrena în prealabil, fără a se hrăni şi a fi echipat corespunzător. Demagogia propagată în politica externă, care susţine *„prietenie şi legături strânse cu toate popoarele”*, se izbeşte de regimul despotic al neacordării vizelor decât pentru state membre ale CAER sau de imposibilitatea de a comunica cu străinii, fără a fi luat în colimatorul Securităţii. În plus, corespondenţa cu exponenţii altui popor era supusă cenzurii, iar ulterior erai obligat să informezi organele de supraveghere cine, ce şi despre ce îţi scrie, Securitatea fiind singura aptă să decidă dacă un corespondent era inofensiv sau nociv regimului comunist. Ideea editorialului anterior este reluată şi în ***Ce fel de ţară este România?***. Textul demarează cu relevarea maniei de *globe-trotter* a dictatorului: *„Dl Ceauşescu cutreieră lumea în lung şi-n lat”*, în vreme ce secţia de propagandă a Comitetului Central şi cenzura încearcă să ofere exteriorului imaginea unei ţări în care socialismul a biruit loial, democraţia este în floare, iar cetăţeanul munceşte conştient şi conştiincios pentru binele poporului său. Jurnaliştii străini încep să priceapă că România e *„ţara cea mai stalinistă din Europa Răsăriteană”*, cu nivelul de trai al populaţiei cel mai auster. Editorialistul semnalează prezenţa, constantă în Occident, a cetăţenilor români refugiaţi, care fac greva foamei solicitând reîntregirea familiei, în vreme ce un reprezentant al regimului de la Bucureşti încearcă să-l ademenească să renunţe la protest sau îl descurajează cu cinism, avertizându-l că gestul lui nu este salutat de nimeni. Mitomania aservită puterii şi fantasmagoriile debitate nonşalant de şeful statului sunt etalate şi la Washington, atunci când acesta este interogat de către Noël Bernard asupra regimului de acordare a vizelor. Dictatorul susţine, frizând grotescul şi patologicul iresponsabil, că românii nu au de gând să emigreze, ba, mai mult, cei plecaţi, auzind de traiul dulce mioritic, vor să se întoarcă la matca socialistă. Ziaristul reiterează evidenţe semnalate încă din paşoptism, şi anume acelea că România e o ţară a contrastelor, cu ireconciliabile sincope între *„politica externă luminoasă”* şi *„politica internă totalitară”*. Unul dintre laitmotivele cărţii exploatează domeniul mediatic. ***Presa în România*** sau ***Progres comunist*** denunţă alinierea ziarelor la politica partidului, omogenizarea ideatică a acestora. Presa în România este una abulică, aservită total regimului, monocordă, un organ de propagandă al *„marelui Conducător”* şi al măreţelor lui realizări, dar şi o hartă a *„vizitelor de lucru”* ale Tovarăşului şi ale semidoctei sale soţii. Noël Bernard nu diminuează influenţa anumitor publicaţii, printre care „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Secolul XX”, ba chiar „Scânteia Tineretului”, care, până la minirevoluţia culturală din 1971, au *„avut permisiunea sau îndrăzneala”* de a se abate de la şablonul impus, de a renunţa la lozincile gonflabile, patriotarde şi a *„analiza o serie întreagă de teme cu răspundere şi responsabilitate”*. Din păcate, însă, criteriul de selecţie în presă nu era unul valoric, ci politic, agramaţii conservându-şi în continuare posturile călduţe, de laudaci.

Vibrant este necrologul ***În amintirea lui Cornel*** (Chiriac), redactorul muzical al emisiunii Metronom. Îl pune pe picior de egalitate cu Jimmy Hendrix şi Janis Joplin în ceea ce priveşte sistemul de valori, precum şi atitudinea de frondă împotriva mercantilismului, a disimulării, a violenţei, a absurdului. Aparţinând al generaţiei *„make love not war”*, Cornel Chiriac este un ins cosmopolit, *„pentru care nu există cortina de fier sau alte hotare”*, un artist anxios, fremătând permanent de indefinibile nelinişti, asimilabil unui *mal du siècle*. Dat afară din studiourile Radiodifuziunii Române, va reuşi să plece din România în Austria, în 1969, iar cei doi se vor cunoaşte la Salzburg pe vremea când Cornel nu era încă posesor al documentelor legale de transfug. După ce Noël Bernard îl angajează la Europa Liberă, devine idolul unei întregi generaţii de tineri, nu numai de la noi, ci şi din restul ţărilor comuniste sau ale Europei Occidentale. Solitar, dornic *„să aprindă un mic foc de prietenie”*, va ajunge victima lui Mario Gropp, un tânăr recidivist de şaptesprezece ani, care-l înjunghie. Printre materialele de forţă ale volumului, trebuie amintit ***România, un lanţ de închisori concentrice***. Prima carceră remarcată de editorialist este cea geografică, traversarea frontierelor fiind condiţionată de cvasiimposibilitatea posesiei unui paşaport. Ba, mai mult, grănicerii au mitralierele îndreptate către interior, nu înspre exterior. Cea de-a doua strangulare este dată de închiderea oraşelor, lipsa unui buletin de Bucureşti sau al unui alt oraş decretat *„închis”* sistând accederea celui care n-a avut şansa de a se naşte în mediul citadin printr-un atentat la libertatea personală. În interiorul acestei închisori mai este evidenţiată una, a *„celor arestaţi în libertate”*. Exemplul care ilustrează a treia carceră îl constituie Paul Goma şi semnatarii apelului său. Îngrădirea lor e şi una verbală, proaspăt eliberaţii neavând dreptul de a comunica între ei. Tripticul de carcere fizice este secundat de cel spiritual. Libertatea de gândire e posibilă doar în gând, opiniile, incongruente cu cele ale regimului, riscând, în cazul expunerii lor, o carceră efectivă. Gândirea este cenzurată, intelectualitatea – hulită şi ostracizată, iar alegerea preşedintelui Academiei, al USR sau al Uniunii Compozitorilor este dictată, caragialian, de la centru. Obedienţa impusă intelectualităţii îi transformă pe cei mai mulţi dintre ei în nişte fantoşe ale intelectualului de altă dată. Iată de ce atitudinea insurgentă a lui Paul Goma şi actele lui de disidenţă par a da – în opinia analistului – o şansă de reabilitare intelectualităţii şifonate, cocârjate.

Noël Bernard s-a remarcat prin analize politice pertinente, rostite într-o vreme în care vocea lui reprezenta un simbol al speranţei pentru locuitorii lagărului estic comunist. Alături de cea a Monicăi Lovinescu sau a lui Virgil Ierunca. Nu aparţin (cronologic) generaţiei lui. I-am ascultat doar înregistrările. Vocea lui, calmă şi elegantă, echilibrată şi impecabilă era pecetea unei epoci. Motivaţiile lui, de tipul *„de ce emigrează românii”*, sunt anacronice astăzi, când mobilurile emigrării aparţin, de cele mai multe ori, pecuniarului. Datorită lui, postul de radio Europa Liberă, pe care l-a păstorit între anii 1966-1981, a devenit un receptacol al năzuinţelor, al nemulţumirilor, al jalbelor, al speranţelor unui popor nevoit să trăiască în beznă, lovit de cataclisme naturale (inundaţiile din 1975, cutremurul din 1977), dar şi instanţa morală căreia i se adresează, în 1977, minerii răsculaţi din Valea Jiului sau SLOMR-ul.

Dumitru ZDRENGHEA

La sfârşitul anului trecut, frecventând saloanele albe (nu literare), am citit patru cărţi de poeme semnate Dumitru Zdrenghea. Renumitul cardiolog clujean este comentat pe fiecare volum de intelectuali de prestigiu ai Clujului. Irina Petraş: *„Păstrate o vreme în sertar, ca tainice puncte de sprijin – atât de necesara privacy, mai ales în cazul unui ins cu intensă viaţă publică – poeziile lui Dumitru Zdrenghea ies acum la lumina zilei, carte după carte. Ele nu sunt un capriciu, ci descriu o vocaţie*". Aurel Sasu: *„Sufletul poetului este al unui Iov, aşteptând cu disperare să-l vindece răzvrătirea pioasă a propriei lui credinţe*". Adrian Popescu: *„Stilul despovărat de podoabe metaforice caută mereu supleţea tăioasă a ideilor poetice*". Mie mi-a rămas să spun că lectura mi-a relevat un poet care merită cunoscut. Creează un univers liric în care ne putem regăsi.

Gheorghe PÂRJA

Trecerea la viaţă

Iubita mea, fără mine
Cine o să te ţină de mână
Pe potecile reci ale morţii,
Cine-ţi va încălzi sufletul,
Cine o să te ajute
Să treci, prin frică şi durere,
La viaţă?

***

Condamnat la moarte

Mi-am aranjat celula
De condamnat la moarte.
Am împăturit frumos
Trecutul.
Viitorul nu-mi mai trebuia.
Am pus pe pereţi tablouri,
Am ascuns visele sub pat.
Pe tine te-am lăsat să pluteşti
Între cer şi pământ,
Să te pot privi în fiecare zi,
Tot mai aproape de moarte.
Mi-am ales execuţia pe computer
Să nu doară şi să nu plângă,
L-am rugat pe Dumnezeu
Să nu se mai roage pentru mine,
Şi am închis ochii
Să pot vedea nemărginirea
Care mă aşteaptă.

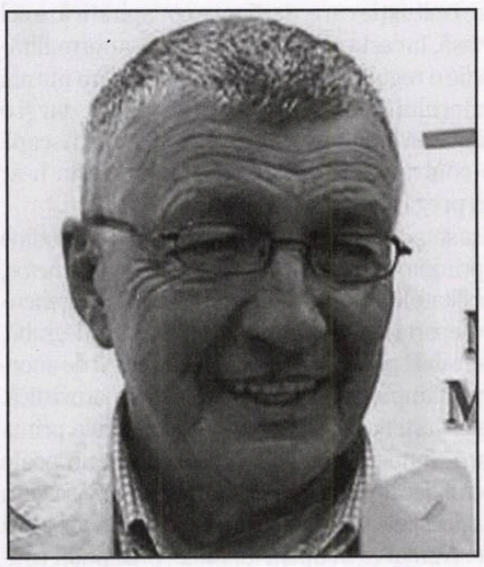

Moartea iubirii

Coiotule,
Ia-mi iubirea,
Muşcă din ea
Ca din sânge aprins.
Vreau să moară
Şi să doară,
În ceasul acesta
De taină,
De seară.

***

Veşnicie

Iubito,
De ce atâta timp fără rost
Ne desparte de moarte,
De veşnicia ei fără capăt,
Unde iubirea,
Mirată de ea însăşi,
Poate pleca
Fără să ne doară.

***

Trecere

Tu, iubito
Cu aripa frântă
Prin atâtea iubiri fără rost,
Curgând prin riduri
Spre toamnă şi spre tristeţe,
Spre plecarea fără întoarcere
A iubirii şi clipei,
Vino să-ţi sărut pasul
Şi pleoapa căzută,
Vino să murim, să te vindec
De trecerea în iarnă.

***

Aşteptare

Iubito,
Nu pot să cred că nu mă mai vezi,
Prin ochiul acvilei de munte,
Nu pot să cred că sunt aici fără tine,
Nu pot să cred că nu o să vii mâine,
Odată cu întunericul, pentru mine.

***

Sfârşit

Mă mângâie pana de timp,
Urc pe talazuri înalte,
Roşul iertării curge însângerat
Peste ceasul de seară şi moarte.
Cocoşul de munte bate ţipăt,
Abisurile urcă spre cer,
Şarpele om mă încolăceşte,
Milă nu pot să mai cer.

***

Povara iubirii

Iubito,
De câte ori mă privesc în oglindă
Mă întreb ce cumplite păcate ai săvârşit
Ca să îţi dea Dumnezeu
Povara iubirii de mine.

***

Trist peste lume

Trist oraşul acesta,
În care salcâmii nu mai rodesc
În care femeile nu mai caută copii,
Cu drumuri şterse,
Cu case fără porţi,
Cu zile fără lumină,
E trist oraşul acesta,
În care nu te mai caut,
Şi în care nu mai exişti.

***

Umbra aripei

Pasăre înaltă,
Veşnicia
E umbra aripei tale,
Te privesc de jos,
Cu uimire,
Cum zbori înspre cer
Să te arzi,
Urcând înspre soare,
Să mă înveleşti blând
Cu umbra aripei,
Care arde şi doare.

***

Iubirea iar

Pasăre înaltă,
Vino la mine
Şi scoate-mi ochii,
Să nu-mi mai văd
Iubita plecată,
Să n-o văd râzând,
Cu zâmbetul meu,
Înspre altul,
Să n-o văd trăind
Ziua de mâine
Ca pe cea de ieri,
Mie dată.
Pasăre,
Scoate-mi ochii,
Vreau iubirea s-o am
Încă o dată.

***

Îngerul

Îngerul privea pe fereastră.
Avea aripile strânse
Şi sufletul obosit
De prea multă lumină.
Privea pe fereastră
Cerşind un zâmbet,
Să-l ducă sus în rai,
Să se poate mântui
Prin noi, cei plini
De păcate.

Stanca Ioana URSU

CUI ÎI ESTE FRICĂ DE NEIL LaBUTE?

Dramaturg, scenarist, regizor de teatru şi de film, scriitor de proză scurtă, Neil LaBute face parte dintr-un grup de elită al *entertainmentului* american alături de cineastul şi scriitorul Woody Allen şi de dramaturgul american David Mamet, autorul scenariilor pentru filmele ***Incoruptibilii***, ***Hoffa*** şi ***Ronin***.

Printre influenţele notabile, care i-au modelat stilul şi pe care nu scapă ocazia să le menţioneze în interviuri, sunt Harold Pinter, David Mamet şi Edward Albee. Despre primii doi dramaturgi, LaBute a declarat că sunt idolii săi şi le-a dedicat câte o piesă.

Născut la 19 martie 1963 în Detroit, a debutat în teatru în anul 1989 cu ***Filthy Talk For Troubled Times***, piesă din cinci monologuri, care s-a jucat într-un teatru obscur pe Off Broadway. Odată cu piesa ***Bash: O trilogie contemporană***, în care reinterpretează miturile Greciei antice, LaBute se impune pe scenele importante ale teatrelor din Statele Unite şi din Europa.

Debutează pe marele ecran în anul 1997 cu filmul ***În compania bărbaţilor***, pe care îl regizează - adaptare a unei piese din studenţie. Filmul a avut un buget nesemnificativ pentru standardele industriei cinematografice de peste ocean, 25.000 $, şi filmările au durat doar două săptămâni. Succesul a fost însă invers proporţional cu investiţia, filmul fiind prezentat la Cannes, secţiunea „Un certain regard", premiat la Sundance Film Festival şi la multe alte festivaluri de film. Alte trei piese au fost ecranizate în regia dramaturgului: ***Your Friends And Neighbours***, ***The Shape of Things***, ***Some Girl(s)***. În anul 2004 este publicat volumul de proză scurtă ***Seconds of pleasure***.

În România, piesele lui LaBute apar în repertoriul companiilor teatrale independente şi sunt jucate în spaţii neconvenţionale, cu publicul pe scenă, unde imaginaţia este invitată să completeze decorul minimalist. Teatrul Act a pus în scenă ***XXL-Fat Pig***, regia Cristi Juncu, ***Bash: O trilogie modernă***, ***Forma lucrurilor*** şi ***Ziua de apoi***, regizate de Vlad Massaci. La Teatrul Godot s-au jucat ***Nişte fete***, regia Cristi Juncu, ***Fragil***, regia George Dogaru, şi ***Derapaje***, regia Iris Spiridon.

Autobahn, o suită de şapte piese scurte cu două personaje aflate în maşini în mers pe autostradă, a avut parte de o „scenă" specială. Compania „Teatrul Fără Frontiere" şi regizoarea Mihaela Sârbu i-au oferit cadrul perfect: actorii TFF au jucat câte o piesă într-o maşină aflată în mers având trei spectatori pe bancheta din spate. Spectacolele inedite s-au jucat în 2006 la Bucureşti şi în 2011 la Cluj Napoca, în cadrul TIFF.

Teatrele de stat ezită să-i abordeze textele, cu puţine excepţii: Teatrul Naţional „Radu Stanca" din Sibiu, secţia germană, Teatrul German de Stat din Timişoara, Teatrul „Tony Bulandra" din Târgovişte. Scenele oficiale, ancorate în convenţional, nu agreează spectacolele experimentale care induc stări de frământare, mai degrabă decât de relaxare.

În presa americană şi britanică, scriitorul acesta incisiv, care a spart toate tiparele şi a încălcat toate tabuurile societăţii vestice, a fost acuzat de două dintre cele mai grave păcate împotriva *political correctness*: misoginism si mizantropie.

Temele lui sunt greu digerabile, servite într-un limbaj crud. Cei care se sperie de cuvintele care taie ca lama unui cuţit strigă îngroziţi: mizantropul! Nu este de mirare când cel mai reuşit, dar şi cel mai nesuferit personaj al scriitorului, Chad din ***În compania bărbaţilor***, îi spune amicului său: *„Hai să facem rău cuiva!"*, de parcă ar propune o partidă de biliard. Replica aceasta s-a fixat în memoria criticilor şi şi-a lăsat amprenta pe tot ce a scris LaBute mai târziu - piese de teatru sau scenarii de film - mai ales că ideea pe care o prelucrează în toate este aceeaşi: oamenii sunt răi şi le face plăcere să rănească pentru a-şi confirma puterea.

Titluri ca ***Fat Pig*** (***Scroafă grasă***) sau ***Reasons To Be Pretty*** (***Motive pentru a fi frumoasă***) şi nenumăratele replici ireverenţioase ale personajelor masculine la adresa femeilor au provocat recenzii acide din partea criticilor sensibili la atacuri antifeministe, aceştia neputând să-i ierte, pe bună dreptate, alegerea limbajului. Criticul de teatru Lyn Gardner scria, în „The Guardian", despre premiera londoneză a piesei ***Fat Pig*** din 2008: *„Ultimului festival de misoginism al controversatului scriitor-regizor Neil LaBute îi lipseşte atât subtilitatea, cât şi compasiunea"*.

În revista „Slate", David Edelstain reacţionează la premiera filmului ***The Shape Of Things*** (***Forma lucrurilor***) cu un articol ironic: *„Un băiat urăşte o fată.* ***Forma lucrurilor****, ultimul exerciţiu de mizantropie al lui Neil LaBute"*.

Publicul şi criticii obiectivi au înţeles însă ironia şi au privit dincolo de discursul *„misogin-mizantrop"*, făcând diferenţa între personajele pe care dramaturgul le creează şi propriile sale convingeri. Alan Scherstuhl scrie, într-un articol din „The Village Voice": *„Din moment ce se găsesc tipi atât de monstruoşi cum sunt personajele lui LaBute, nu-i un lucru rău că acesta există şi îi clasifică pe categorii"*.

Personajele acestea sunt uşor de recunoscut, pentru că LaBute vorbeşte despre oameni şi lucruri din realitate. Carter din ***XXL-Fat Pig*** este cel care rezumă în câteva fraze filosofia societăţii moderne: *„Oamenii nu se simt în largul lor în preajma celor diferiţi. Ştii? Poponari, retardaţi, schilozi. Graşi. Chiar bătrâni. Ne sperie sau aşa ceva. (...) Hai! Fii sincer! Ceea ce reprezintă ei şi-i aşa de înfricoşător este ceea ce am putea să ajungem noi, cât de vulnerabili suntem cu toţii. Oricare dintre noi"*.

(Continuare în pagina 14)

Remus FOLTOŞ

ESTETICA STUPEFACŢIEI LA KAFKA

Atunci când pretinzi că faci literatură mare, trebuie să te bazezi în primul rând pe stil. Or, stilul lui Kafka este atât de percutant, atât de accentuat sau subliniat, calchiat pe amănunte (de cele mai multe ori stranii ori, şi mai exact, lugubre), ce pur şi simplu apasă ca un fier roşu pe scoarţa cerebrală a lectorului, încât te întrebi cum poţi să rezişti, citindu-l, fără să arunci cu volumul de pereţi – la propriu. Evident că ar face-o mulţi, aşa cum ar face-o citindu-l pe Cioran, de exemplu. Dar şi mai şi mi s-ar părea ca răbdarea acordată lucrurilor revoltătoare de-a dreptul să nu ducă nicăieri! Pentru că, dacă eşti răbdător şi dacă îţi pui o platoşă mintală în contra atacurilor subliminale pe care Kafka nu iroseşte nici cel mai mic efort să nu ţi le pună în cale, ajungi la anumite adevăruri, pe care nu aveai cum să le îmbrăţişezi în lipsa experienţei acestei lecturi. Privind la opera lui Kafka exact ca la un beneficiu cognitiv, totuşi, nu reuşeşti să-ţi dai seama anume când ţi-ar folosi cunoştinţele dobândite cu sacrificiul de care vorbeam.

Aceste cunoştinţe, dobândite la o vârstă prea fragedă, nu sunt decât frânturi de comprehensiuni, fulguraţii de intuiţii, pasagere invitaţii la suspiciuni improprii, mâzgăliturи pe ecranul raţiunii naive. Exact aşa cum spun! La o vârstă însă matură, toate se potrivesc atât de bine acolo unde sunt, încât îţi vine să exclami: cât adevăr, câtă măiestrie, câtă dreptate are! Dar să nu ne pierdem în explicaţii atât de puţin relevante! Să mergem mai bine la subiect!

Dacă omul nu trăieşte gestionându-şi viaţa din perspectiva unei responsabilităţi totale, atât pentru viaţa sa, cât şi pentru a celorlalţi, şi asta în fiecare moment sau acţiune, se va întâlni mai devreme sau mai târziu cu intentarea impersonală a unui proces împotriva lui. Această domnie a unei legi nescrise este atât de prezentă, încât tribunalele acestei legi se află oriunde (într-un pod de imobil, într-o cameră închiriată – ***Procesul***). Iar la aplicarea acestei legi, care este însuşi *procesul vieţii* inculpatului, participă instanţe atât de diverse, chiar banale, deşi absolut nepotrivite sau de necrezut, încărcate de o rutină, dar de o rutină abnormă şi revoltătoare (un avocat pe patul de boală, un pictor, nişte zgâtii de fete, un preot – ***Procesul***). Legea nescrisă este mai puternică decât ceea ce este reprezentat de obicei printr-un tribunal *„democratic"*. Această lege se ghidează după o reglementare care îl implică pe cel judecat *împreună* cu gesturile, cuvintele, actele, presupunerile, încredinţările, obişnuinţele, ripostele, dar într-un mod total sau, mai exact, luând împreună acestea toate – ca vieţuire firească. Cel ce trăieşte crezând că întreaga sa responsabilitate este cea de la serviciu (personajul K. este un bun funcţionar la bancă), se înşală. Responsabilitatea implică nu doar o parte din ceea ce este un om, ci modul cum acesta îşi făureşte imbricarea personală cu realitatea. Responsabilitatea este, aşadar, unul dintre punctele principale ale problemelor tratate de Kafka. Sunt însă şi multe altele. Tema labirintului (atât în ***Castelul***, cât şi în ***America***), fie că e vorba de un labirint instituţional (care, de altfel, există şi în ***Procesul***), fie că e vorba de un labirint al sufletului. De regulă, cele două labirinturi au puncte de coeziune neaşteptate, surprinzătoare, acablante. Altă temă este cea a zidului – respectiv neputinţa funciară dintotdeauna a omului. Sau alta este cea a limitei (***Artistul foamei***). Sau alta, a revelaţiei (***Metamorfoza***), chiar dacă o revelaţie a îngrozitorului sau a straniului.

Schimbând registrul, vom spune că atât în prozele scurte, cât şi în magistralele romane, Kafka îşi demonstrează măiestria în ceea ce noi numim *estetica stupefacţiei*. Evident, nu vom intra în amănuntele corespondente unei argumentări pe text. Kafka nu e neapărat surprinzător prin naturalismul descrierilor sale ce poartă gândul pe undeva pe la Emile Zola sau nu este frapant prin expresionismul ce se potriveşte, vrem, nu vrem, cu estetica stupefacţiei în general, cât este surprinzător prin felul specific, original de a crea *atmosfera* dialogurilor, dar şi a descrierilor. Este suficient să intri în acea atmosferă a lui Kafka – despre care se exclamă mereu aceeaşi nedumerire - şi potrivit, şi nepotrivit –, pentru a te supune unei tensiuni vecine cu migrena, după cum am mai spus. Dar această *„suferinţă"* aproape fizică nu te face să renunţi la lectură, ci te ambiţionează mai degrabă să epuizezi textul cu o viteză care uneori este reglată la un ralanti atât de neobişnuit, încât tot ce se petrece pare absolut halucinant. Participarea la o altfel de durată, interioară textului, te face să ameţeşti ori de câte ori laşi volumul la o parte pentru o pauză peste care ai vrea să treci cât mai repede.

Estetica unui aspect atât de spinos cum este cel al stupefacţiei se referă, pe de altă parte, la anumite sinuozităţi descriptive, care fac ca nu numai personajele să fie permanent indignate, dar şi situaţiile însele să fie un motiv de indignare a lectorului. O indignare dublă. La fiecare colţ de pagină apare o situaţie care, dacă nu e conspirativă, e cel puţin scandaloasă. Iar asta se petrece ca şi cum anormalitatea ar trebui să fie o regulă precisă de desfăşurare nu numai a gândurilor autorului însuşi - citit printre rânduri -, dar şi o inadvertenţă funciară în sânul evenimentelor ce parcă scapă mereu de sub controlul lectorului, ca şi cum acesta n-ar prezenta organ pregătit pentru asemenea enormităţi.

Estetica stupefacţiei reprezintă, în rezumat, o atitudine sensibilă la surprinzător şi neobişnuit. Căci estetica (*aisthetos*, gr. – simţ, sensibilitate) dă seamă de primul filtru al comprehensiunii, care este departe de orice intelecţie şi ţine, mai degrabă, de receptarea sensibilă pură; iar stupefacţia dă seamă de anormalitate, încă neîntâmplat sau exclamaţie afectivă paroxistică. Luate împreună – estetica şi stupefacţia –, constituie prima *„perdea de ceaţă"* a unei experienţe unice, la care nu poate participa intelectul decât pe cale mediată, analogică. Aşa cum estetica stupefacţiei apelează la afectivitate, intelectul apelează la raţionamente. Numai că în opera lui Kafka prea puţin contează raţionamentele. Ele sunt prezente totuşi, dar sub o formă de *noduri semantice*, în care se amalgamează şi sensibilitatea. Dacă până la urmă vrei să deduci logic şi raţional şi intelectiv aceste noduri semantice, este cu totul altceva; în text însă nu vom găsi aceste forme de expresie. În text avem alegoria, ea este aceea care generează mediat intelecţia; alegoria ca procedeu stilistic omniprezent. Textul rămâne fidel esteticii sensibile la stupefacţie; orice altceva este de o secundaritate funciară. De aceea Kafka se apropie mai mult de o *mitologie neaşteptată* sau de o *poetică şocantă*. Oricum, acestea două – aparţinătoare pe drept esteticii despre care vorbeam – se calchiază perfect pe o dimensiune serioasă, gravă, plină de forţa unui existenţialism pătrunzător şi, de aceea, *lipită* pe elementul revelaţie – chiar dacă revelaţie înseamnă lucruri atât de întunecate şi liminale, dar de o importanţă absolută şi, în acelaşi timp, colosală.

Una şi cu alta, Kafka se poate uşor localiza printre precursorii unui ton grav – aproape de tragicul antic –, pe care Europa îl va proiecta cu vigurozitate în literatura şi filosofia universale - cu titlul destul de inexpresiv de Existenţialism. Paralela aceasta nu este numai una tematică. Glasul lui Kafka este atât de puternic, încât chiar îl transformă pentru totdeauna mai ales într-un clasic, înainte de toate.

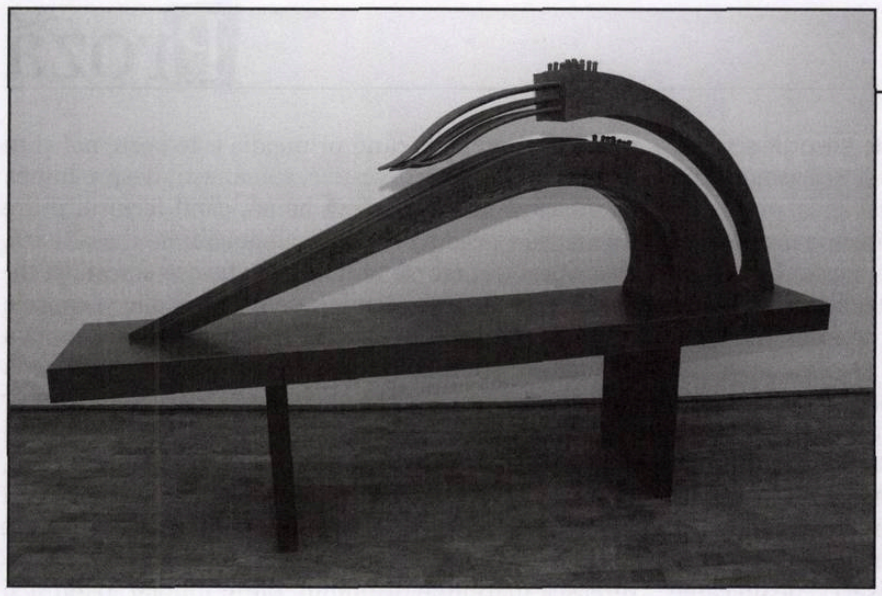

Marian ILEA

RAPORT DE ACTIVITATE

Nume: Kuszmik Adalbert-Costică
Date personale: născut la 02.10.1951
Domiciliu: fără, dar stau în oraş
Studii: Institutul Politehnic Cluj Napoca, inginer
Ocupaţia: De şase luni – zero, dar am avut în ultimii ani colaborări cu Baufinanz SRL şi Finanz Team SRL pentru acordarea de credite, la unii care primeau credite le încheiam şi o asigurare de viaţă ca şi comision.

Menţiuni: Pentru atragerea clienţilor nu am dat anunţuri în presă. Clienţii mai vechi au început să-mi aducă alţi doritori. Apoi, am oprit activitatea din lipsă de colaboratori şi din cauza concurenţei şi am plecat la Curtuiuş ca să muncesc în agricultură. Am acţionat în limitele competenţei unui inspector de credit, cu acordul conducerii băncilor, chiar dacă nu am fost inspector. M-am ales cu acuze de complicitate la înşelăciune şi complicitate la fals.

Cine mă învinuieşte?

Unul Cosmin, care e căsătorit, are un copil şi o casă construită împreună cu soţia în oraş, pe un teren concesionat de la Primărie, mecanic auto, bun meseriaş, corect în relaţiile cu clienţii lui şi cu băncile mele, are credite, pe care le plăteşte la zi. Din cauza crizei financiare şi a sărbătorilor de iarnă, în lunile noiembrie, decembrie şi ianuarie din acel an a avut mai puţini clienţi. Deoarece nu dorea să întârzie cu plata ratelor la alte bănci, m-a întrebat care ar fi banca bună pentru un mic credit ca să nu mai ia bani de la bişniţari, din cauza dobânzilor mari practicate de către aceia. I-am spus, fără a pretinde sau aştepta vreun comision, că Raiffeissen Bank nu cerea fişa fiscală. Cosmin acela şi-a pregătit singur dosarul şi a mers la bancă. N-am avut niciun amestec. Se pare că nu a mers cum trebuie analiza cererii de acordare a creditului. De-abia atunci, cunoscând ambele părţi, am intervenit eu şi am găsit o rezolvare amiabilă a problemei. După aceea s-a descoperit un mic fals în documente. Cosmin era foarte speriat, tremura, plângea şi se ruga de mine să-l iert, deoarece nu m-a prejudiciat cu nimic. Îmi spunea să nu-i fac rău. Cosmin avea şi un micuţ cazier de vreo zece ani vechime, de care habar n-am avut. Când l-au chemat la poliţie, a semnat o declaraţie, nu s-a putut concentra şi a renunţat să mai citească tot ce au scris poliţiştii acolo.

Altă menţiune: O altă persoană, pe care nu am întâlnit-o nici măcar o dată, era anchetată de poliţişti pentru fraude bancare. Una Olimpia. Această Olimpia a vrut să fugă din ţara noastră şi i-a cerut uneia Adina două mii de euro. A ameninţat-o pe Adina că se va duce la poliţie să spună că a obţinut un credit cu acte false de la Banc Post, cu ajutorul meu, contra unui comision. Pe Adina o cunoşteam. Mi-a povestit despre şantaj. I-am spus să afle cine o anchetează pe Olimpia. Aşa a şi procedat. A luat masa cu câţiva poliţişti pe cheltuiala ei. Aceia i-au spus că e o persoană plină de calităţi şi să nu cedeze la şantajul Olimpiei. După câteva zile poliţiştii au chemat-o pe Adina la secţie şi i-au arătat fotografia mea, întrebând-o dacă mă cunoaşte şi dacă mi-a dat comision în bani. Ea a mărturisit că nu mi-a dat niciun comision. Tot aşa a zis şi barmanul barului pe care-l avea Adina în oraş. Poliţiştii au mers la bănci şi au întrebat toţi directorii despre persoana mea. Aceia s-au speriat şi au dat dispoziţie angajaţilor să saboteze toţi clienţii pe care-i duceam eu, pentru a li se acorda credite. Unii oameni cinstiţi mi-au spus să nu mai aduc clienţi în băncile alea. Pentru alţii era legal, pentru mine nu mai era. Am constatat că poliţiştii, prin comportamentul lor, mi-au pătat imaginea în faţa bancherilor şi m-au exclus din domeniul intermedierii creditelor, condamnându-mă la foame.

Alte persoane prietene cu mine au afirmat că, trecând pe la Poliţie, li s-a arătat fotografia mea şi au fost invitate să dea declaraţii despre mine. Poate că mai sunt şi altele ca ele.

Altă menţiune: Aşa am ajuns să stau în Curtuiuş şi să muncesc la negru în agricultură. Eram zilier. Făceam orice. Dar când am adus cu troliul nişte fân din câmp şi am stat deasupra, troliul s-a răsturnat şi am făcut un salt de şapte metri, ajungând cu piciorul rupt direct în spital. Am stat o lună de zile. N-am pensie, dar o să am când o să împlinesc şaizeci şi cinci de ani. În Curtuiuş locuiam la case de oameni. Plecam dimineaţa. Veneam seara. Acuma locuiesc într-un spital de recuperare şi odihnă cu patru colegi într-o cămăruţă.

Altă menţiune: Kuszmik Adalbert-Costică e numele din buletin, dar mi se zice Belusko. Aşa mă ştiu toţi din oraş. Am nevastă. Am doi copii. De femeie m-am despărţit acum cincisprezece ani. N-am divorţat, dar nu mai stăm împreună. Din vina ei. Din vina mea. Într-o zi mi-a spus: *„Belusko, nu mai vreau să trăiesc cu tine”*. De atunci habar n-am ce face. N-am mai văzut-o. Nici cu copiii nu m-am mai întâlnit. Şi atunci aveam piciorul ăsta, care s-a rupt în Curtuiuş, tot rupt pe gheaţa de pe lângă trotuar. Stăteam în pat. Cu ghipsul ăla alb. Femeia se putea deplasa. Avea anturaje. Şi gata. I-am spus: *„Mariska, regret că m-am însurat cu tine, că nu m-am gândit ce fac, dar te-am iubit, chiar dacă erai din familia Puţurgăilor. Nu regret că am doi băieţi frumoşi, care mă recunosc ca tată al lor. Regret că ai trecut la penticostali. Nu regret că am rămas ortodox”*. Şi gata.

Altă menţiune: Piciorul acesta l-am rupt de patru ori. Prima dată la fotbal în copilărie. A doua oară la uzina unde am fost inginer, când m-am urcat pe o instalaţie şi am căzut. A treia oară pe gheaţă, cum am menţionat. A patra oară în Curtuiuş.

Altă menţiune: Serviciul meu de inginer s-a terminat în anul unamienouăsutenouăzeci. De atunci Mariska mi-a spus în fiecare zi: *„Belusko, avem doi băieţi, nu faci nimic pentru ei. Ai grijă că o să rămâi singur”*. Nu am fost vinovat că am ajuns pe drumuri. Revoluţia m-a adus în halul acela. Doi ani de zile am făcut naveta la Mateszalka. Duceam servicii din porţelan, pahare de cristal, sticle pline cu coniac. Le vindeam în piaţă. Aduceam banii. Era mai rău decât la uzină. Mariska îmi zicea: *„Nu ai serviciul tău, Belusko, ai învăţat atâta carte şi nici de vânzător la o tarabă nu eşti bun. Ai doi băieţi şi nu faci nimic pentru ei. Ai grijă că o să rămâi singur”*. Din banii de la Mateszalka am cumpărat mobilă, aspirator, frigider şi maşina de spălat. La uzina aia unde am muncit la planşă nu mi-a plăcut. Secretara era prostituată, adică curvă de pe vremea capitalismului. Am prins-o pe biroul directorului cu şeful de la aprovizionare. *„N-ai văzut nimic, Belusko. Poţi să vii şi tu”*, mi-a spus. N-am zis nici nu, da' nici da. Plecam la Mateszalka pe la patru dimineaţa. Cu un microbuz. Mă întorceam după miezul nopţii cu acelaşi microbuz.

Altă menţiune: Când m-am enervat. Când nimic nu mai mergea ca lumea. Am deschis o firmă de import-export cu doi arabi de la Bucureşti. Am adus patru tiruri de pui. Noroc că atunci a murit tata. Din cauza infecţiei la vezică. L-am îngropat. Masa de pomenire a fost cu pui fripţi aduşi din Olanda. Atunci a venit la mine un poliţist: *„Belusko, trebuie să fugi în altă ţară că altfel te arestăm”*. *„De ce mă arestaţi voi pe mine?”*, l-am întrebat. *„Din cauza puilor”*, mi-a răspuns. Cinci ani am stat la Londra cu paşaport fals. Eram italian în acte. *„Belusko, nu faci nimic pentru băieţi”*, îmi scria Mariska. Puneam tavane false la Londra. Când nu mai era pericol, m-am întors. După două luni de zile m-am apucat de credite. Cum am scris la începutul acestui raport.

Mi-a plăcut să învăţ la şcoală. Doamna dirigintă Greblă Monica era din Mediaş. Mihalca Augustin, plecat la Seattle, America, mi-a fost coleg de bancă. Mamele noastre munceau împreună la restaurantul „Lacul Albastru”, din oraş.

Am uitat să menţionez că mai am patru fraţi, despre care nu mai ştiu nimic, deoarece în Curtuiuş am fost izolat, ca să uite de mine Poliţia. Când am plecat în Curtuiuş, am zis: *„Merg ca să-mi iau lumea-n cap”*. Şi mi-a priit, până am căzut de pe troliul ăla. Mi-a priit şi toată viaţa mea, în afară de incidentul acela cu soţia. Atunci m-am hotărât: *„Gata cu femeile. Numai muncă, ziua şi numai somn, noaptea”*.

Altă menţiune: În spitalul acesta de recuperare unde locuiesc, optzeci la sută dintre pacienţi nu sunt normali. Fiind aşa cum sunt, îi las în pace. În camera unde stau, numită salon, mă înţeleg cu toţi. Sunt două persoane care au vârsta de peste optzeci de ani, mai e un handicapat, care stă doar în pat, şi un nebun, care strigă tot timpul. Ultimii doi fac pe ei. Da'-s mulţumit. Am de toate. Căldură. Hrană. Televizor. Bibliotecă. Pe cei doi bătrâni îi ascult cum îşi povestesc vieţile, ca să nu zică că nu le dau importanţă. Vorbim. Glumim.

Altă menţiune: Singurătatea m-a învăţat să fac cele mai bune sarmale din oraş. Călesc ceapa. Pun orez. Pun carne. Pun condimente. Pun boia. Apoi amestec. Opăresc varza. Fac sarmalele. Fierb sarmalele. Mănânc cu poftă sarmalele. Dar de mâncat, mănânc orice.

Altă menţiune: Cea mai frumoasă zi a vieţii mele a fost într-o iarnă, decembrie cu zăpadă, ajun de Crăciun. Tata, care era miner, mi-a adus o săniuţă minunată de la mina Iosza Bela. *„Belusko, asta ţi-o trimite Moş Crăciun prin mine pentru tine!”* A fost foarte frumos. Chiar emoţionant.

Ultima menţiune: În ultimele zile mă paşte un gând. Poate rezolv o pensie de boală. Până vine aia de bătrâneţe, unde mi se va pune vechimea de inginer. Că medicamentele-s de cumpărat la acest spital. Şi sunt scumpe. Şi mă usucă la buzunar.

Marin SLUJERU

CAPTURI DE MARAMUREŞ
ŞI DIN SIGHET, DE BUNĂ SAMĂ

(fragment)

Cotidiene

Repede ochire...
Augustă Duminică, spre amiază. Prin biserici, enoriaşii se-ntrec în cumînţenie. În cimitir, toate mormintele la locul lor. Prin parcuri, bodegi, cafenele, drojdia societăţii numai şede. Pe centru, fete bronzate scrum.

Înăuntru
Casa de bătrâni. Mic tricolor, lipit, dinăuntru, pe geam. Afară, derâderea dansează din buric.

Efect
Parcul central, vuietul estival. Dintr-odată, deasupra, clopotele amiezii. Ce linişte, după! Zumzetul reţinut, cuviincios al oraşului.

Cafeaua de dimineaţă
A fost de-ajuns să-i greşească uşor arcul sprâncenelor, frângându-l aproape şi mi s-a distrus ziua. În plus, chelneriţa-i somnoroasă. La alţii, din atâta *nemica toată* li s-a distrus *vieaţa*.

În parc
Zi de zi, la ceasul amiezii, pe banca din faţa mea, o bătrânică scoate din poşeta tot mai mare, tot mai păzită bucăţi din covrigul tot mai îndelungat. Mestecă, priveşte prin ochelarii tot mai mari, prin mine, spre nimeni. Porumbeilor nu le dă nimic.

Rochia înflorată
Duminică, toamna, pereche la mare şpiţ se deplasează spre urbe la braţ, sprijinindu-se unul de altul în argint.
– *Ştii, m-am gândit dimineaţă la ideea de a-mi pune pantalonii albaştri...*, zice ea, căutându-i privirea.

Pre-infarct
Zi toridă. Trece, în roşu şi negru, ea. Vânzătorul din colţ, fost mare sportiv local, deschide violent ziarul. Nevastă-sa, gata să facă infarct.

Rodiri
Toată primăvara şi vara, la huţuţe la Grădina Morii, e plin de mămici tinere – numai râd. Ce-i tot dai înainte cu poezia?

Viaţa continuă
Înmormântare. Din corul minimal se desprinde o coristă. Aleargă la intrarea în cimitir (acolo locuieşte) şi îşi adună rufele de pe sârmă. Tot în pas alergător, se-ntoarce în formaţie. Ajunge fix când se reia cânticelul. Se-anunţă ploaie.

Cartier
În spatele blocului, doi burlaci masivi pornesc agale, legănat, într-o nouă zi cu spirt. Câinii, toţi, îi petrec. Oamenii ăştia nu fac nimic rău – umplu locul de dimineaţă, până să golească sticlele.

(Continuare în pagina 14)

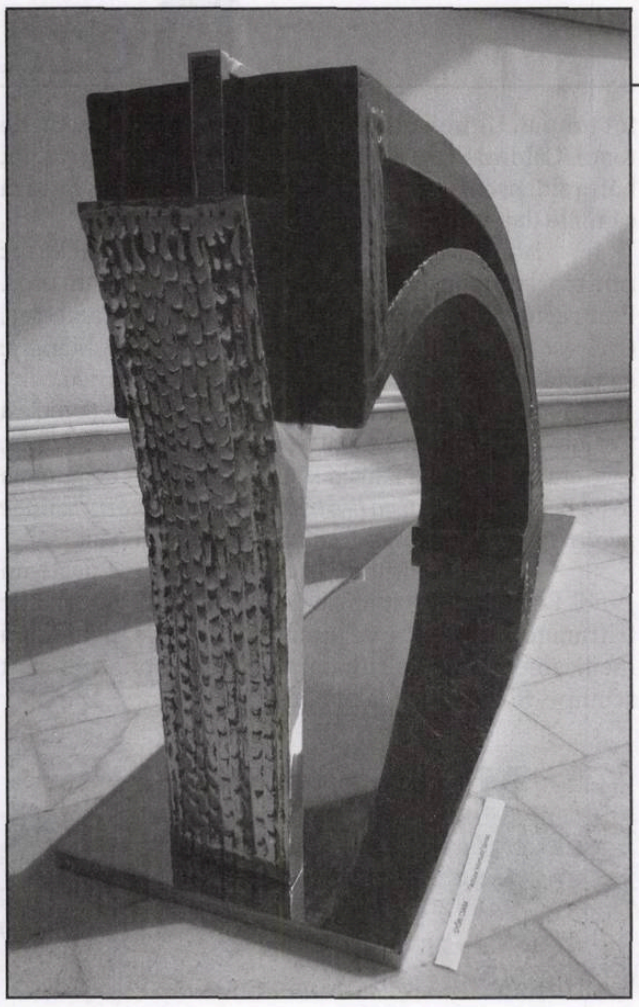

Ioan DERŞIDAN

POVESTEA PRINŢULUI CU COIF DE LEMN

Când eram mici şi-l rugam să ne spună, fără să sară peste nimic, doar poveşti adevărate, pentru feciorii de domn, bunicul ne-a povestit de două ori, o dată pentru mine şi altă dată pentru Alexandra, ***Povestea prinţului cu coif de lemn***... A fost odată, ca niciodată, un prinţ născut într-o regiune nord-vestică, aşa cum este a noastră, cu munţi înalţi şi câmpii mănoase, cu păduri de foioase, cu aur şi argint în albia râurilor Iza şi Bistra, cu oameni zâmbitori şi buni, cu zeci de animale şi păsări în ogradă, care trăiau pe hrana şi limba lor, cum le-au fost date. Şi luptându-se împărăţia sa şi a tatălui său cu mai multe împărăţii şi duşmănii unite, ajunse păzitor de gâşte, de oi şi capre, după mai multe peripeţii şi întâmplări, care intră, desigur, în altă poveste. Că ticăloşii vor să le facă rău celor frumoşi, buni şi drepţi. Să nu-l recunoască duşmanii, căci era viteaz şi voinic, dar singur, în pădurea cea mai deasă îşi făcu haine de lemn, ajutat de o soră dulce, meşterite îndelung, în care trăia ziua şi noaptea, păzind gâştele şi caprele marelui burg din Nord-Vest. Cine l-a salvat, copii? O femeie?,optă, întrebând, Alexandra. Doar vitejia şi faptele sale, zise Mircea.

Şi era o zi de vară şi el era cu gâştele, cum ar fi în Ganoşe sau la Ier, dar acolo-s caii, zice bunicul, şi prinţul citea cu ochii cât cepele, aproape ieşiţi prin găurile de lemn, ca telescoapele, că trăia, copii, trăia şi citea cât mai mulţi la un loc, trăia pentru o întreagă împărăţie, Dumnezeu să ne ţie, precum ne sunt faptele din suflet şi din viaţă şi cuvintele din poveste, înainte mult mai este. Dar el încă nu ştia, că era tânăr şi suferea, că este la rându-i păzit şi urmărit de cineva de sus... Să nu uitaţi: cineva acolo sus ne iubeşte. Aşa că, pe când dormea şi şarpele se apropia, să-i intre-n casa şi în hainele de lemn, o fată frumoasă foc, că la soare te puteai uita, dar la dânsa ba, îşi aruncă inelul în capul animalului şerpuitor şi care, speriat, se îndepărtă sâsâind la gâşte şi la vedenia în alb.

Acesta este inelul pe care îl au mamele noastre, primit de la bunici, dar ei nu ne-au spus atunci cum a ajuns în familie şi pe pecetea ***Psaltirii***..., după care am învăţat întâi şi-ntâi rugăciunile domneşti, ca şi cum ar putea fi vorba de mai multe inele şi mai multe psaltiri, ceea ce, aşa cum ştiţi deja, este exclus. Că acela ar fi fost doar momentul încredinţării, al primei treziri şi întâlniri şi al despărţirii treptate de pădure şi de sat, de hainele de lemn şi de gâştele din arinişti şi de la ieruri, mă rog. Când se trezi prinţul zăbrelit, cum i se adresa vedenia alburie, strălucitoare, care-l însănătoşea pe loc, numai văzând şi făcând, în aerul cald al sfârşitului de iunie, cu ochii umflaţi de citit, că doar nu de plâns, că bărbaţii nu plâng, înţelese de la fată şi văzu inelul, dovada din cuşcă şi din bunda albă, povestea lor şi a noastră se deşiră, se complică tare, că apar părinţii, familiile, surorile şi fraţii, adversarii şi vecinii, ţara, ţărişoara şi Scărişoara, cea nouă şi cea veche. Şi, aşa cum am mai spus, unde este inel este logodnă, unde este femeie încape multă milă şi unde-s feciori e vitejie şi răzbunare, iar unde-i nunta sunt copiii şi viaţa merge mai departe, cum e scrisă de sus, nu cum o scriem şi siluim noi, de jos, chemaţi şi nechemaţi.

- Tu eşti păcurar sau gâscar?, îl întreba câte un vecin mai curios, apropiindu-se de cuşcă, atras de cămaşa strălucitoare, de albul intens al bundei, de sabia din cui şi de mirosul persistent de tabac şi levănţică, dar el trecea înainte, atent la întâmplările şi culorile dinăuntrul său, cum arată scriitorii consacraţi, semeţ ca un prinţ, înconjurat de animale şi păsări şi de un câine mare şi alb, numai deschizătura coifului zăngănea, ca mişcată de o adiere de vânt, ori, cine ştie, copii, de ochii săi puternici şi iscoditori.

Bunicul ne vorbea cu însufleţire şi încredere despre feciorul cu coif de lemn, despre faptele de vitejie dovedite şi de norocul acestuia cu fata cea frumoasă, care l-a salvat cu inelul ei împărătesc, de parcă era vorba de o fiinţă apropiată şi de întâmplări ale vieţii sale, trecute brusc şi dureros din civilizaţia lemnului în computer, globalizare, postistorie, policronie şi politropie, din ce în ce mai greu de recompus şi de retotalizat, de reactualizat. Căci în poveste prinţul şi-a redobândit tronul prin curajul său şi al oştenilor săi, alungându-i pe năvălitorii străini şi întorcându-i pe oameni la bucuriile şi muncile lor, la viaţa dintotdeauna.

De pomină sunt bătăliile prinţului nordic din povestea bunicului, pe care alte basme nu le amintesc, dar sunt documente despre ele, în mai multe locuri. Două dintre ele vi le spun în seara asta. Prima bătălie mare s-a dat pentru seminţe, că veneau vrăjmaşii tocmai la seceriş, ce nu puteau duce, ardeau. În anul acela era recoltă mare, că umblaseră bine soarele şi ploile şi stătuseră oamenii mai aproape de pământ şi de lucru. Se-ntâmplase ca-n poveste, să avem un an bun, salvator: Să răsară porumb, grâu, orz, ovăz, săcară,/Ce e-n casă să trăiască,/Ce-i afară să izvorască;/Mănuşile ca mătuşile/ Fuioarele ca răşchitoarele. Aşa că se vedea bucuria pe toate feţele şi-şi plesneau palmele de tureci şi le frecau de belşug, cu spicele galbene şi grele, atârnând, că ieşiseră expuse, de atins cu degetele, ca la târgul de cereale, direct din sac, ori din tabloul pictorului cel mare, care a copilărit la ţară şi ca la ***Pluguşor*** şi corindiţa pruncilor. Plesniţi măi,/Şi sosească-ne belşugul... Căci grâul era în pai ca trestia,/În spic ca vrabia/Şi-n bob ca mazărea.../ Unii-l coseau (cu coasa), unii-l secerau (cu secerele) şi îl adunau (tot cu secerele),/Alţii snopi făceau,/Din snopi claie minunată/De mult norod lăudată şi/Din claie faţă albă de arie. Aici i-a aşteptat prinţul cu oştenii săi pe duşmani, la arie, pregătiţi, că ştiau locul şi i-au înghesuit între stoguri şi i-au fugărit spre pădure, unde îi împrejmuiau ajutoarele şi feciorii gata de sântare cu caii şi cu boii, până i-au căsăpit pe toţi, să-i sature de furturi, de violenţă şi răutate.

Cum zic cărţile vechi şi sătenii şi cum nu-i bine să trecem peste vorbele lor, a doua bătălie a fost pentru animalele şi păsările pe care le păzea prinţul şi care începeau să dispară, furate de duşmani ori mâncate de lupi şi urşi. M-a trimis mama la capre/Da merinde nu mi-a pusu/Numai cu bota m-am dusu./Mă-ntâlnii cu on lupuţu./-N-ai văzut caprele mele? - „Pui de lupu", îl corectă Alexandra, care aşa citise şi auzise de la mama sa, din mai multe surse. M-am-ntâlnit cu-n pui de lupu, reluă bunicul. Vreau să spun că se ştiau, că lupii îl ajutau pe prinţ şi că el le ştia limba şi apucăturile. – Cine-i lup, ca lup să urle, îi zicea lupanul, cu coada ridicată, marcându-şi teritoriul, în drumul spre haită. - Nu mi-ai văzut caprele? – Pă răzoare, tăt picioare,/Pă costiţă, tot untiţă. „Tăt şoldiţă", interveni Alexandra, te rog să nu modifici fără să semnalizezi, că te spun mamei, că ne înveţi greşit, când combini poeziile culese şi alese de G. Dem Teodorescu, Simion Florea Marian şi alţii cu basmele valahe şi nemţeşti despre păzitoarea de gâşte de la noi, prezentate de Arthur Schott, traduse şi explicate de Viorica Nişcov. Da-mi plac tare mult şi mie sărbătorile şi obiceiurile de peste an, cum le prezinţi tu, chiar când vin urşii, lupii, caprele şi drăgaicele peste noi şi ne trec frigurile. Dar să nu mai pui drăgaicele lângă capre, că mă supăr. Pă dealuri, plin de capuri,/Prin vâlcele, plin de piele. Că vrăjmaşii prăduiau tot. Atunci feciorul, supărat de-a binelea, Alexandra, urmări puiul de lup şi ce descoperi în mai multe locuri? – Iar pui întrebări deschise, bunicule, când primejdia este peste noi şi tu ne spui poveşti nord-vestice, româneşti, despre lumea cu albastră haină şi inimă haină, când feciorul n-are turmă, că-i prădată şi când sălbătăciunile îl asaltează. Descoperi treptat că haita lupilor fusese atacată şi fugărită şi ea de către străini, deodată cu oile şi caprele dispărute. Atunci bunicul ne povesti fantastica luptă a poienarilor şi animalelor lor cu duşmanii, aşa cum o ştia de la bunicul lui Andrei, unchiul său şi patronul lupilor vechi, cenuşii, din acele vremuri, din Ganoşe, de la ieruri şi din pădurea Durduiu. Când a început să înţeleagă, el însuşi s-a dus cu coasa în Ganoşe, dacă trebuie, să cosească pe cărarea pe unde aflase că umblă şi n-a dat decât de unul, care i-a întors spatele şi l-a lăsat să netezească marginile drumului, puţin umblat, papura şi trestia aplecată, că se uita la coasa lui, ca şi cum ar sta de pază, în gardă şi ar aştepta o greşeală, cât de mică, dar nu ştiu de care şi cum, că stătea şi filma tot, cu urechile ca antenele televiziunii locale, ca şi cum l-ar interesa, ar fi curios, dar nu se bagă, fiind păţit.

Ţara prinţului era atât de mare că în ea îşi duceau traiul, fără să se încaiere prea des, patru haite de lupi, trei haite de lei şi câteva zeci de urşi şi de zimbri, fiecare cu locurile lor şi cu oamenii şi casele lor, că se ştiau unii pe alţii, cu apucături vechi şi noi. Numeroşi fabulişti şi fabulele lor ne învaţă că lupii fug între lei şi urşi şi că se satură în primul rând cu iepuri, vulpi, cerbi şi căprioare. Acum, lupanul prinţului îl duce la prima haită, cu cele mai multe exemplare cu coada ridicată şi care urlă ca lupii, mârâie clar şi nu latră, aşa că înţelegerile vechi au fost respectate şi-l găsiră pe alfa lor în vizuina puilor, supărat şi el pe venetici şi hotărât să fie alungaţi, orice egalitate ar vrea să introducă şi să propună în păduri şi în ferme. Tocmai ţinea un discurs şi o muştruluială despre avantajele vecinităţii şi ale legăturilor cu oamenii locului, cum era prevăzut în tratatul semnat de feciorul cel viteaz, să nu se atingă de oile şi caprele acestora, să nu le facă pagube. Aşa că se ţinu strict de literele acordului şi începură ambuscadele, hărţuielile şi sfâşierile duşmanilor, mai ales noaptea. Care dintre invadatori scăpau ziua de mânia adunată a oştenilor prinţului, ajungeau carcase de noapte sub ghearele şi dinţii lupilor, care-i pândeau prin tufişuri, trecători, poieni şi albii de râu, încheind vânătoarea haitei. Atacau în linie, unul pe urmele celuilalt, că nu le puteai şti numărul şi erau peste tot, noaptea era a lor şi ziua a oamenilor prinţului, din ce în ce mai hotărâţi şi ieşiţi din case şi învelişuri de lemn şi răşină.

După ce s-a eliberat din cuşca de lemn şi şi-a câştigat împărăţia prin fapte de arme, feciorul de domn îi răspundea câteodată frumoasei fete cu inelul că el s-ar fi descurcat şi cu şarpele cel curios, cu cobra lui, atrasă, probabil, de strălucirea albă a bundei şi a cămăşii, ori, cine ştie, de mirosul de lemn cald în miezul unei zile de vară şi de izul dens de tabac al lumii infernale de jos, de care-şi amintea înfăşurându-se tocmai în meridianul acesta nordic, supus fenomenelor meteorologice şi energetismului geografic.

În cele două variante ale poveştii bunicului despre ***Prinţul cu coif de lemn*** există mai multe forme şi etape ale eliberării şi arătării feciorului către fata de împărat şi către poporeni, de la stânga la dreapta, pe meridiane, cum îi place lui Cristian, demonul lui Titus, cu mâinile şi picioarele eliberate treptat, umblând şi diriguind cum i-s apucăturile, i-s anii şi i-i rangul, şi de jos în sus, pe paralele, de la Polul Sud în sus sau de la ecuator spre extremităţi, cum vede lumea Radu Matei, păzitorul acesteia, predată vieţii organice şi fiziologice şi, în al treilea rând, urmând regnurile şi apoi lumea noastră, de la elementar şi mineral, spre vegetal şi organic, spre cosmic şi spiritual (între haos, intimitate şi imensitate) şi, progresiv, de la sial, sima, nifesima, nife, spre centru, către argint şi aur, care ar însemna inima şi capul, mintea, să nu uitaţi, copii. Dar unde mai găseşti astăzi un asemenea prinţ pentru ţara care suntem noi? Hotărât lucru: bunicul rămăsese captivul poveştii sale şi al propriei experienţe. Poate doar copiii şi nepoţii unui prinţ de departe, cum ar fi din Anglia sau din Germania, dacă s-ar încuscri cu câteva familii de la noi, în următorii cincizeci de ani. Ori copiii lui Mircea şi ai Alexandrei, dacă vor nutri asemenea gânduri, cum notează, dar nu recomandă, Titus, bunicul nostru, creatorul şi eliberatorul de prinţi şi de fete de împărat, descoperitorul de armuri şi coifuri cu cele mai sofisticate şi programate viziere întâlnite de noi până acum.

(Continuare în pagina 15)

Florina ISACHE

S-a născut la data de 17 februarie 1968, în municipiul Roşiorii de Vede, judeţul Teleorman. Volume publicate: ***Ieşirea din anotimp*** (2006), ***Mă voi întoarce pasăre*** (2011), ***Ploi în oglinzi*** (2014). Publică în revistele: „Steaua", „Familia", „Acolada", „Argeş", „Cafeneaua Literară", „Hyperion", „Meandre", „Caligraf", „Informaţia Teleormanului", „Revista Nouă", „Urmuz", „Phoenix Magazin" (Arizona, SUA), „Oglinda Literară" ş.a. Premii: Premiul I la Concursul Literar „Nicolae Drăgan" (Alba, 2013), Premiul I la Concursul Literar „Agatha Grigorescu Bacovia" (Mizil, 2013), Premiul revistei „Fereastra" la Concursul Literar „Agatha Grigorescu Bacovia" (Mizil, 2012), Premiul revistei „Caligraf" pentru poezie, oferit de CJ Teleorman (2012), Premiul Editurii Emma la Concursul Literar „Visul" (Orăştie, 2011), Premiul revistei „Steaua" la Festivalul Internaţional „Lucian Blaga" (Sebeş, 2010), Premiul „Naji Naaman" (Liban, 2010). Prezentă în antologii: ***Scriitori roşioreni*** (Ed. Tipoalex, Alexandria, 2008), ***Rodul câmpiei*** (Ed. Tipoalex, Alexandria, 2009), **Naji Naaman** (Maison Naaman pour la culture, 2010), ***Lira lui Orfeu*** (Ed. Tipoalex, Alexandria, 2013).

Ultimul anotimp

Mi-am propus să-mi notez toate visele pe hârtie.
Să le transpun în realitate, cu de-amănuntul.
Mi-am propus să nu mai dorm în somn.
Să văd cum cobori de lângă mine,
cum traversezi strada,
cum mergi la baie şi mă priveşti în oglinda retrovizoare,
îndepărtându-te.
Glumesc.
Mi-am propus să te văd altfel,
să mă gândesc la tine altfel.
Ca la un cuvânt,
ca la o ploaie,
ca la Trei Ape.
Şi... dacă pleci,
cu fiecare cuvânt,
cu fiecare ploaie,
cu fiecare apă,
rămâi.

***

Casa se întindea dincolo de râu.
Aşa cum se întind toate casele la intrarea în cer.
Înălţasem aici, peste noapte, un oraş după toate standardele europene.
Viaţa oraşului se auzea în noi ca semnalul acustic al unei ambulanţe.
Îi făceam loc să treacă
şi casa se închidea în noi ca o stradă înzăpezită.

***

întind mâna peste ziduri
şi rămânem îmbrăţişaţi...

***

Mergeam.
O tăcere se aşeza între noi,
o stradă,
o clădire în construcţie,
reclama luminoasă a unui magazin Flanco,
un copac...
o umbră
după care ne ascundem unul de celălalt.

***

Ninge.
Şi noi, unul, sub zăpezi... înflorind.

***

În fond, ce poţi face tu cu privirea mea?
Poţi să colorezi starea incipientă a zilei,
te poţi înfăşura în ea, când temperaturile scad mult sub zero grade.
Poţi lumina scara întunecată a unui bloc rămas fără curent electric.
Dar, să nu vorbim despre stilul tău de a privi aranjamentele interioare.

***

Cobor,
cobor,
Strada are o luminozitate ieşită din comun.
Un bărbat vinde vată de zahăr, în faţa Băncii Comerciale.
Sunt atât de aproape...
Pot atinge cu mâna
primul strat de rocă
al lui Orion.

***

Trenul a oprit în mijlocul câmpiei.
Era capăt de linie.
Toţi călătorii au coborât şi s-au pierdut printre cruci.

***

Ea a reperat foşnetul copacului şi a dedus că jocul s-a sfârşit.
El nu era cel din visul erotic.
Avea braţele pline de flori.
Flori de câmp.
Dacă ar fi renunţat la el, şi-ar fi pierdut identitatea.
- Ar trebui să pleci înainte de schimbarea vremii.
Şi i-a întins o monedă (falsă).
A văzut strălucirea nordului ca un drum spre sine.
Intuiţie feminină, aş spune.
În fiecare om întâlnit recunoştea un mort.
- Doamne, câtă poezie...
Avea braţele pline de flori.
Până la ape.
Le-a aşezat în sensul curenţilor şi florile au rămas lipite de maluri.
Au venit apele mari.
Şi florile au rămas lipite de maluri.
Apa vrea carne.
El i-a arătat, zâmbind, drumul dintre ape. Singurul privilegiu.
- Gata, a zis asistenta. Perfuzia s-a terminat.
Ne vedem mâine.

***

Nu a ratat niciun moment important.
A notat totul în agenda ei de lucru:
Temperatura zilnică a corpului,
ora la care îl putea suna,
prima zi de concediu,
ceva neprevăzut,
ziua când a plecat ultimul stol de rândunele
sau când au înflorit primele crizanteme.
Depinde de inspiraţie...

***

Au fost foarte mulţi.
Au venit şi au împărţit apele, în funcţie de contribuţia fiecăruia.
Apoi au plecat şi au revenit să constate creşterea

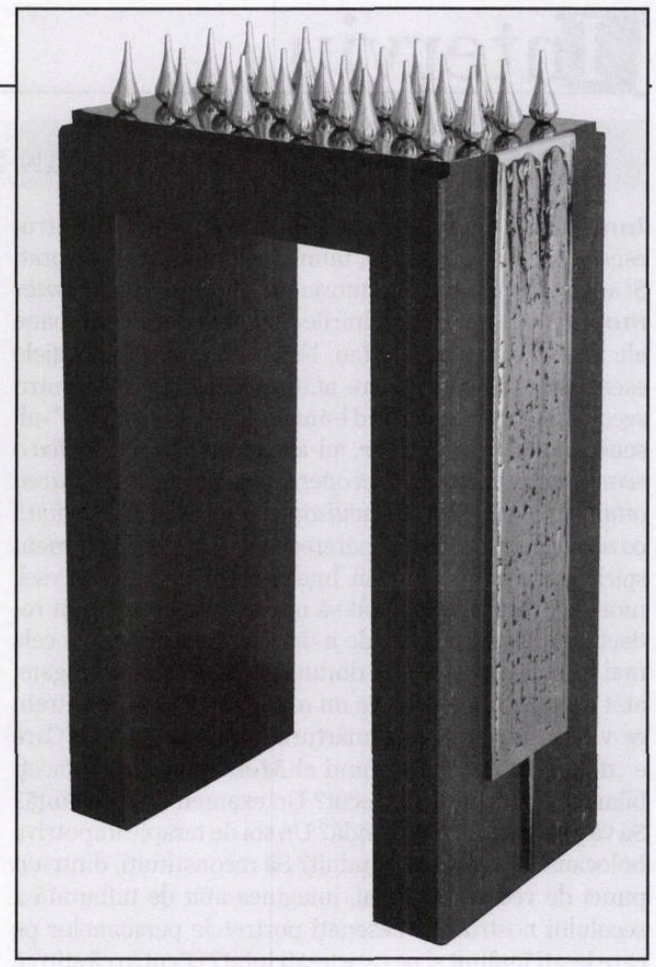

debitului în urma ploilor.
Nu au lăsat nicio urmă şi au spus că nu au trecut niciodată pe aici.
Deşi noi toţi i-am văzut...

***

Când pleci din mine rămâne un gol.
În golul acela
creşte o cameră.
Camera este un deşert.
Din trei în trei zile, încheieturile parchetului sunt invadate de cactuşi.
Cum se traduce această expresie a feţei?

***

Negruţa venea fâş, fâş, fâş...
Noi în mijlocul unei case de iarbă.
Şi Negruţa fâş, fâş, fâş...
şi limba strălucea ca o lanternă aprinsă sub pământ.
Se înfăşura în jurul casei,
fâş, fâş, fâş...
Zidurile cădeau
şi noi, unul aici, unul acolo, îmbrăţişaţi...

***

Toamna aceasta se poartă uitarea.
Este o dezordine organizată în capul meu,
ca într-un folder cu mesaje de dragoste.

***

Ziua se desfăşura în conformitate cu regulamentul de organizare interioară.
O femeie, fără niciun act de identitate, ţinea capătul zilei.
Îl înfăşura, sistematic, pe deget.
Era o zi luminoasă ca o ploaie de noiembrie.
În ziua aceasta nu poţi intra oricum.
Trebuie să îţi laşi numele pe o listă de aşteptare,
să iei un număr de ordine,
să vii în fiecare zi să vezi în care parte a zilei eşti.
Să te îmbraci elegant,
Să renunţi la tot.
Chiar şi la tine.
Să ai o monedă de schimb
şi abia atunci poţi să intri în ziua aceea...
în care erai demult.

***

Există o zi în care viaţa pleacă din mine.
Se plimbă aşa, de una singură, pe strada Rahovei, la lumina ornamentelor de Crăciun.
Se leagănă în copaci.
Face un pariu cu ea, la o doză de xanax.
Învaţă regulile de prevenire a incendiilor.
Când se întoarce la mine, sunt plină de viaţă şi alerg în somn.

ION MIHĂILEANU ÎN DIALOG CU ELIE WIESEL

Ion Mihăileanu: Romane, nuvele, povestiri, teatru, eseuri, celebrări hasidice, talmudice, biblice, profesorat. Şi acum, Elie Wiesel - memorialist. Malraux, în ***Antimemoriile*** sale, evoca întâlnirile avute cu câteva persoane ale istoriei, De Gaulle, Mao, Nehru figurând în pasajele esenţiale ale acestei opere atât de prevestitoare pentru secolul nostru tragic. Când l-am întrebat care e „de ce"-ul, sensul ***Antimemoriilor***, mi-a răspuns că voia *„să dea o semnificaţie mitică acestei opere: separarea, distanţarea omului de astăzi faţă de civilizaţia contemporană, privită ca un corp străin"*. După părerea mea, un soi de testament spiritual, un adio spus lumii. Înţeleg foarte bine, Elie Wiesel, motivele care v-au hotărât să nu întârziaţi prea mult redactarea ***Memoriilor***, de a dezvălui evenimentele cele mai importante ale vieţii dumneavoastră, atât de bogate, atât de complexe. Ceea ce nu mă împiedică să vă întreb: ce v-a împins să scrieţi mărturia dumneavoastră? Care e „de ce"-ul, sensul profund al ***Memoriilor***? Să faceţi bilanţul anilor care au trecut? Un examen de conştiinţă? Să vă priviţi ca într-o oglindă? Un soi de terapie împotriva holocaustului care v-a zguduit? Să reconstituiţi, dintr-un punct de vedere personal, imaginea atât de tulburată a secolului nostru? Să desenaţi portretele persoanelor pe care le-aţi întâlnit şi pe care le-aţi iubit? (Pentru că ştiu că prietenia joacă un rol important în viaţa dumneavoastră). Încă o dată, de ce, Elie Wiesel, aceste ***Memorii***, care sunt, poate, şi Antimemorii?

Elie Wiesel: În primul rând, ele nu sunt antimemorii, în afară de cazul când spunem că literatura, ea însăşi, e antiliteratură, dacă scriem pentru a nu comunica. Nu sunt de acord cu Malraux, în cazul în care ceea ce e valabil pentru el nu se aplică la mine. Malraux era, în primul rând, un mare romancier, un foarte mare scriitor, unul dintre cei mai mari ai acestui secol (amintesc de asemenea eseurile sale politice). Există o filosofie ce depăşeşte politicul şi transcende trăirea cotidiană. În acelaşi timp, pentru că a trăit atât de intens acţiunea şi pentru că se definea prin acţiunea sa, încerca să adauge o dimensiune mitică operei sale. Ceea ce vreau în mod categoric să împiedic e tendinţa ca istoria noastră să devină mitică, căci, de pe acum se încearcă a se afirma că ceea ce noi am trăit nu s-a petrecut, că suntem nişte mincinoşi, nişte mitomani. Ei bine, e o insultă din toate punctele de vedere, aproape o insultă ontologică, teologică. Cine altcineva, decât poporul evreu, a fost acuzat, de atât de mulţi ani, de deicid? Spunând toate aceste lucruri, de ce am publicat memoriile mele acum? Nu există un motiv veritabil, nu e nimic urgent. E un fapt că scriu, pentru că cred în scris, am ţinut un jurnal, îl mai ţin încă, deci scriu în fiecare zi. Problema nu este de ce scriu, ci de ce să public, de ce să dezvălui ceea ce era până acum ascuns, un soi de monolog devenit dialog odată ce cuvântul s-a aflat pe hârtie. Am privit acest cuvânt care trăia, care mă sfida şi care promitea, care se rătăcea şi mă orienta, care mă magnetiza. De ce? Poate pentru că sunt mai în vârstă decât a fost tatăl meu.

I.M.: E motivul principal?
E.W.: Îmi spun totuşi că tatăl meu a murit mai tânăr decât sunt eu acum. Deci vârsta e pentru mine o ambianţă, poate că nu esenţială, dar eu m-am văzut în acest cadru. Din copilărie ştiu că în fiecare zi trebuie să trasez un bilanţ. În fiecare seară, când mă culc, îmi zic: ce-am făcut astăzi? De aceea ţin acest jurnal.

I.M.: Deci, memoriile, un soi de bilanţ?
E.W.: Absolut, ele sunt un bilanţ. Mai există o altă dimensiune. S-a scris atât de mult despre cărţile mele, mai mult de patruzeci de volume au fost publicate. Nu le citesc.

I.M.: Mai ales americanii.
E.W.: Şi americani, şi europeni (scandinavi, germani etc.) şi, în plus, nu ştiu câte teze de doctorat. Totuşi, aş vrea ca aceste comentarii să fie însoţite de cuvântul meu. Cine altcineva ar putea-o face? Dacă mi-e frică să citesc ce se scrie despre mine e pentru că mă întreb dacă pot fi înţeles. Eu însumi nu mă înţeleg. Cum ar izbuti alţii?

I.M.: O serie de precizări în ce vă priveşte, un mijloc de a interveni faţă de ce se întâmplă azi: dacă înţeleg bine, spre deosebire de alţi scriitori, nu o faceţi pentru posteritate.
E.W.: Nu-mi pasă dacă posteritatea îşi va aminti de mine, cât să-şi amintească de cei de care îmi amintesc. Acţionez pentru astăzi, pentru că trăiesc în prezent, altfel ar fi ceva morbid. Încă o dată, repet, important pentru mine e să nu fie uitaţi cei ce sunt uitaţi.

I.M.: Un fir roşu în toată opera dumneavoastră?
E.W.: Memoria, mereu memoria, firul conducător al vieţii.

I.M.: „De ce"-ul esenţial, o mărturie împotriva uitării.
E.W.: Rolul pe care îl revendic e acela de martor. Când sunt profesor, martorul e cel ce predă: când scriu, martorul scris, când ascult, pentru că ascult mai bine decât vorbesc, întotdeauna martorul e cel ce ascultă. Dacă am o obsesie, asta e: să ascult. Plec urechea la ce spun elevii, îi ascult pe profesorii mei vii sau morţi, pe prieteni. Ciulim urechea, ne aflăm la pândă. Multe vorbe circulă în lume, câteodată izbutim să prindem una. Multe vieţi există care se sting. Înainte de a se stinge, sufletul lansează un ţipăt. Întotdeauna. Trebuie să-l auzim pentru a-l capta.

I.M.: Aţi prins multe suflete în memoriile dumneavoastră?
E.W.: Dumneavoastră ar trebui să-mi spuneţi, citindu-le. Sper că da.

I.M.: Aveţi intenţia de a continua ***Memoriile***?
E.W.: Al doilea volum a apărut. Am scris un al treilea intitulat ***Profesorii şi prietenii mei***.

I.M.: În fiecare fiinţă omenească locuiesc, bine sau rău, mai multe persoane. Ceea ce explică, poate, capacitatea unui scriitor de a crea eroi atât de diferiţi. *„Madame Bovary sunt eu"*, zicea Flaubert. Şi avea dreptate. Tolstoi ar fi avut şi el dreptul, mai mult încă, de a spune că Anna Karenina, Bezuhov, Natasa Rostov, Bolkonski sunt el. Atâtea personagii pe care le-aţi creat, nu-i aşa, sunt Elie Wiesel? Vagabonzii, cerşetorii, hasizii, nebunii? Chiar şi Rabi Nachman din Bretzlav, nu vă ascundeţi în spatele lui? În acelaşi timp, vă întreb cum conlocuiesc copilul din Sighet şi premiul Nobel, hasidul şi omul modern, timidul şi cel ce-i întâlneşte pe mai marii lumii, cel ce trăieşte la New York ca într-un stel şi în acelaşi timp are darul (sau obligaţia) ubicuităţii, cum se împacă obsedatul trecutului cu cel ce trăieşte în prezent şi pentru viitor. Se ceartă, se încaieră? Pirandello a scris piesa ***Şase personaje în căutarea unui autor***. Mă întreb, apropo: cum personajele evocate, Elie Wiesel, sunt stăpânite şi unificate de el?
E.W.: Scriitorul e cel ce asigură unitatea acestei împrăştieri. Scriitorul, autorul e prezent în tot ce se scrie. Dacă personajele pe care le inventează n-ar fi decât inventate, o ficţiune, ar fi necinstit. Deci trebuie să le scoată la iveală, să le găsească, într-o subterană tainică, insesizabilă, inaccesibilă. Atât de adâncă în sine însuşi, încât ar trebui să se izbească de un zid înainte de a le întâlni, de a-i chema, de a le strânge mâna şi de a-i împinge în faţă, pe scenă. În cazul meu, unele personaje nu capătă viaţă, pentru că nu mă pot identifica cu ele. Scriu mult despre victime, niciodată despre asasini. N-aş putea spune „eu" în locul asasinului. Tolstoi a făcut-o. Dostoievski la fel. Eu nu pot.

I.M.: Nici Malraux. Nu întâlneşti în opera sa personaje negative. Nici Camus.
E.W.: E un rezultat al acestui secol. Totuşi, în ***Străinul*** lui Camus există un ucigaş, indiferent. Acest ucigaş înseamnă pentru mine duşmanul, duşmanul rasei umane, duşmanul poporului evreu. N-aş putea spune „eu" pentru Eichman, Mengele. Nu pot, nici în romane. Mi-e de asemenea greu, din motive total diferite, de a spune „eu" în numele mulţimii asasinate în timpul războiului. Când n-am încotro, când spun „eu", las să vorbească un copil sau un bătrân. O fac rar. E mult mai uşor pentru mine să vorbesc despre hasizi, pentru că au trăit înainte cu două secole: în acest caz, mă pot identifica nu cu Rabi Nachman, n-aş îndrăzni, însă cu discipolul său, da. Când vorbesc despre Rabi Nachman, eu nu sunt el, sunt discipolul care îl transmite pe Rabi Nachman.

I.M.: Totuşi, îl simt pe Rabi Nachman în dumneavoastră. L-am citit pe Martin Buber, nu e acelaşi lucru, nu-l transmite.
E.W.: Pentru că-l evoc cu fervoare, înfocat, dar ca un discipol. Un discipol ce-l iubeşte.

I.M.: În cărţile dumneavoastră îi întâlnim pe nebuni. În ei vă regăsiţi?
E.W.: În ce-i priveşte pe nebuni, accept. M-aţi întrebat cum cineva, care-a cunoscut ce-a cunoscut, nu vorbesc de război, ci de perioada dinainte, poate trăi în modernitate. Bineînţeles că există un conflict, dar un asemenea conflict e la baza scrisului. Dacă totul e *ok*, la ce bun scrisul? Când totul nu e cum trebuie, când totul e rău, atunci se scrie pentru a protesta, pentru a schimba, pentru a spune lui Dumnezeu: nu aşa trebuie făcut, ci altfel. Modernitatea o trăiesc la un nivel foarte superficial. La noi, la Sighet, nu exista automobil şi acum călătoresc cu

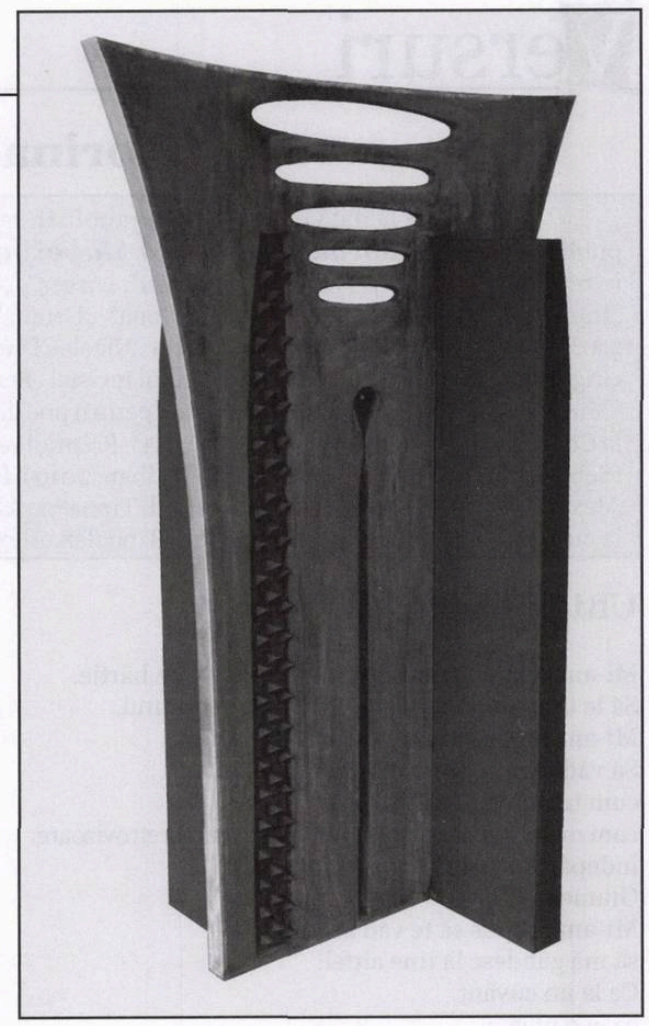

Concorde. Am sărit de la căruţă la supersonic. Mă minunez întotdeauna când văd cum un avion decolează, se înalţă în aer, suspendat, nu înţeleg cum reuşeşte, dar eram mult mai încântat în căruţa care mă ducea la bunicul. Dacă aş putea să aleg, aş da tot ce am, pentru ca lumea să fie din nou aşa cum am cunoscut-o. Dar la noi se spune că însuşi Dumnezeu nu poate schimba trecutul. El poate schimba viitorul, nu trecutul.

I.M.: Cum izbutiţi să conciliaţi toate personajele care există în dumneavoastră?
E.W.: În roman. De aceea se scriu atâtea romane. Nu voi face analiza romanelor mele, o faceţi mai bine ca mine. De pildă, personajele din ***L'aube***, cel din ***Jour*** şi cel din ***Ville de la chance*** coabitează, sunt aproape acelaşi personaj. În ***Les portes de la forêt***, ***Le mendiant de Jerusalem***, ***Le testament d'un poète juif assassiné***, universurile nu sunt ireconciliabile, incompatibile, ele se învecinează, deci şi personajele.

I.M.: Nu despre personajele romanelor mă întrebam, ci despre dumneavoastră înşivă, de fiinţa intimă, care şi ea însumează mai multe personaje.
E.W.: Înţeleg. Cu toţii suntem câţiva într-unul, însă dincolo de această multiplicitate trebuie să tindem spre unitate.

I.M.: Oare aceste personaje se încaieră între ele?
E.W.: Într-adevăr, se încaieră. Dacă personajele se ceartă între ele, e bine. Între mine şi personaje e mai complicat. Atunci aştept. Am în sertare manuscrise care sunt gata. Am o manie: scrisul. Manuscrisele pot aştepta cinci ani, zece ani pentru a fi publicate. E fără importanţă. N-am nicio dorinţă de a publica, editorii vor, eu nu.

I.M.: Presupun că există un serios conflict între scriitor şi cel ce este solicitat de atâta lume.
E.W.: Ştiţi, am o slăbiciune, evreii. Mai ales când încep să spună: avem nevoie de dumneata. Ştiu că nu e adevărat, n-au nevoie de mine. Pentru mine e un efort, un efort de trei zile, iar pentru ei, poate, s-ar bucura timp de-o oră. Cu ce drept să-i privez de această oră? Sunt mult mai lucid, cunosc adevărul, mă cunosc în acest adevăr. Totuşi, încerc acum să fac mai puţin. Ceea ce îmi place cu adevărat e să studiez, să predau şi să scriu. Nu să călătoresc, e oribil.

I.M.: Cu puţin timp înainte de a se sinucide, Arthur Koestler, într-o convorbire - dacă nu mă înşel, la televiziunea franceză - împărtăşea viziunea sa totalmente neagră asupra viitorului omenirii, pentru că, spunea el, oamenii sunt nebuni şi, pe deasupra, nu-şi dau seama de asta. Era oare nebun Koestler, când vorbea astfel de nebunia omenească? Şi marele smintit, Don Quichotte, împreună cu celălalt mare nebun, Hamlet, cu celebrul său monolog *„To be or not to be"*, care străbat veacurile până la noi, de ce ne emoţionează atâta? Şi nebunii dumneavoastră, pe care-i regăsim în toate cărţile pe care le-aţi scris, sunt ei oare mai lucizi şi mai vizionari decât oamenii aşa-zişi normali? Profeţi? Şi Mordehai Chouchani, mai nebun decât un nebun? Îndrăgostit la nebunie, iubire nebună, nebunul regelui, nebun după literatură, muzică,

→

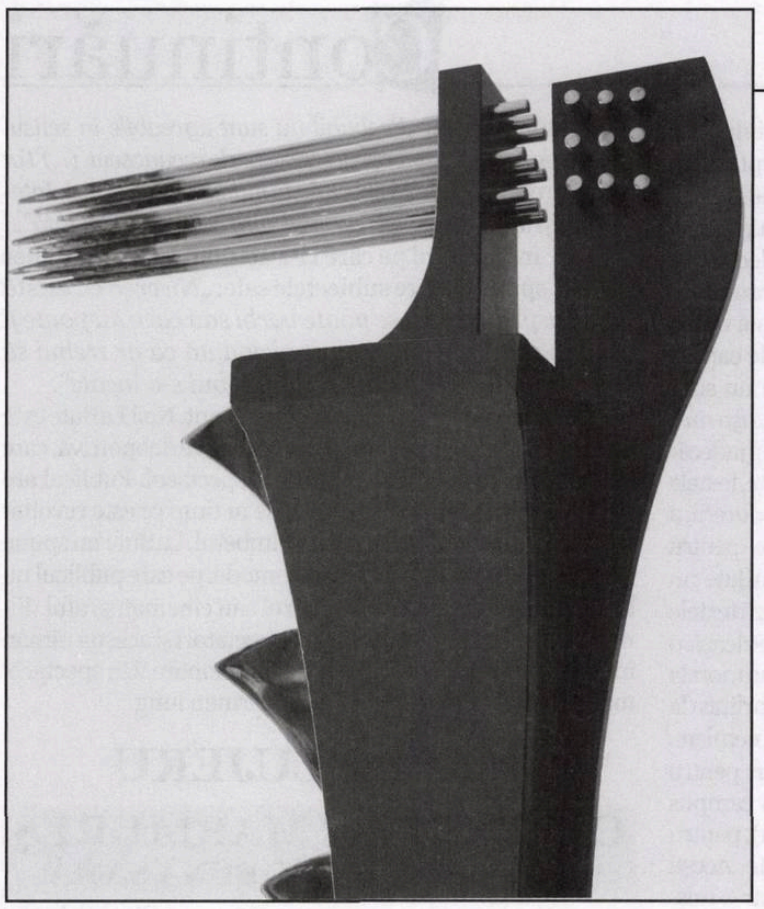

→ pictură: un râs nebun, atâtea expresii care au intrat în limbajul curent, nu într-un sens peiorativ.

Dragă Elie Wiesel, ați înfruntat nebunia românească în trupul și sufletul dumneavoastră, vă consider doctor honoris causa al împărăției nebuniei, aștept câteva reflecții, câteva luminișuri în această pădure misterioasă, în prăpastia cea mai profundă a inconștientului uman, atât de actual astăzi.

E.W.: E cazul să stabilim o diferență. Sinuciderea este întotdeauna un protest împotriva singurătății, o căutare a unei alte singurătăți, a mormântului, a neantului. Sinuciderea e întotdeauna o mărturie a unui eșec, nu a bărbatului sau a femeii care se sinucid, ci a lumii. Ca și cum ar spune, lumea e aici, dar nu izbutesc s-o ating. Atunci, la ce bun? Întotdeauna e așa: la ce bun? E cheia, fraza esențială. La ce bun să te bați, la ce bun să continui, la ce bun să scrii, pentru că oricum știi că ai pierdut, n-ai ce face, lumea rămâne lume. Cei ce se sinucid au totdeauna o viziune neagră asupra viitorului. Ștefan Zweig, Primo Levi, Piotr Rawicz, Kosinski, e același fenomen, mai ales pentru cei ce au avut o legătură cu holocaustul. Însă, contrar sinucișilor, nebunii nu sunt pesimiști, pentru că trăiesc într-o lume nouă, creată de ei. În consecință, această lume îi protejează. Clinic, cineva devine nebun, pentru că viața e intolerabilă, spiritul, din instinct de conservare, se refugiază în nebunie. Eu însă vorbesc mai ales de nebunia mistică. În cărțile mele, misticii sunt de un optimism impertinent, ei îl așteaptă pe Mesia. Vor să salveze neamul omenesc. Nu se gândesc să se salveze pe ei. Dimpotrivă, se sacrifică, pentru ca lumea să fie mai bună, pentru ca generația următoare să fie fericită, pentru ca Dumnezeu însuși să strălucească de mândrie, mândria Creației sale. Nebunii mei sunt necesari optimismului.

I.M.: Un soi de nebunie pozitivă.

E.W.: Și mai mult, creatoare.

I.M.: O asemenea nebunie ajută omenirea să avanseze?

E.W.: Și încă cum! N-am putea trăi fără nebuni, spune Maimonide. Și îl citez adesea. Lumea n-ar putea trăi fără nebuni, acest soi de nebuni. Dimpotrivă, există alți nebuni, marii ucigași sunt de asemenea nebuni. Dostoievski a spus-o: a ucide e un semn de demență. Există două absoluturi: viața și moartea. Orice idiot poate isca viață, orice idiot poate ucide. Nu există alte absoluturi. Cele două atribute ale lui Dumnezeu: infinitul în timp și în viață. Dumnezeu dă și ia înapoi. Orice idiot, idiotul satului poate face un copil unei femei și o poate omorî. Marii ucigași își zic că, dacă omoară destule ființe omenești, sunt Dumnezeu, devin Dumnezeu. Nebunii mei sunt altfel, amabili, blânzi. Nu-i găsești decât în universul meu. Cum mă împac cu ei? Îi iubesc. Mi se pare că am mai spus undeva - în romanele mele se află întotdeauna un copil, un bătrân, un nebun. Pentru că erau primii care plecau când nemții soseau într-un oraș, într-un ghetou. De obicei, în timpul unui război, copiii, bătrânii erau protejați. Cine se sacrifică? Oamenii sănătoși, adulții. După holocaust, nu rămâneseră decât puțini copii, puțini bătrâni. De aceea îmi spun: de ce sunt morți, de ce au fost uciși? Pentru că nimeni nu-i voia. Atunci le deschid porțile memoriei mele, porțile universului meu. Și îi poftesc: intrați.

I.M.: Un soi de reîncarnare psihică?

E.W.: Un soi de recompensă pentru mine de a gândi că, cel puțin în universul meu, ei sunt iubiți.

Săluc HORVAT

OMAGIU PROFESORULUI ION VLAD

În decursul anilor, școala filologică clujeană a dat un număr important de personalități, care au marcat istoria culturală și spirituală românească. Dacă ar fi să ne oprim numai la câteva nume, menționându-l în primul rând pe Sextil Pușcariu, primul rector al Universității românești din capitala Ardealului, cel care a pus bazele Muzeului Limbii Române – în care s-au realizat lucrări fundamentale, între care ***Dicționarul*** (tezaur al) ***limbii române***, ***Atlasul lingvistic*** –, editorul celebrei reviste „Dacoromania" și al altor lucrări importante de istorie literară, apoi pe cunoscuții eminescologi G. Bogdan-Duică, Dumitru Popovici, criticii și istoricii literari Ioana Em. Petrescu, Mircea Zaciu, Ion Pop, Iosif Pervain și mulți alții, argumentul este edificator.

Între aceștia se înscrie și ilustrul profesor, critic și istoric literar Ion Vlad, autorul a numeroase studii de referință din sfera criticii și a teoriei literare.

Aflat la ceas aniversar (s-a născut la 26 noiembrie 1929), un grup de colegi, prieteni și foști studenți a adunat și publicat, sub titlul ***Ion Vlad sub imperiul lecturii***, un volum de evocări pline de căldură, prețuire și recunoștință aduse profesorului, scriitorului, rectorului Universității clujene, omului Ion Vlad (volum coordonat de Laura Lazăr Zăvăleanu, apărut la Editura Eikon din Cluj-Napoca, 2014).

Volumul, care conține peste 300 de pagini și în care semnează 37 de autori, se deschide cu o odă semnată de Ștefan Manasia. Șirul evocărilor continuă cu ***Scrisoare deschisă către un prieten***, „expediată" de Niculae Gheran, cunoscutul editor al operei lui Liviu Rebreanu, unul dintre vechii și statornicii prieteni și colaboratori ai profesorului, o evocare cu numeroase trimiteri la viața literară. În spiritul său ironic, pentru a ne introduce în realitățile de atunci și de azi, Niculae Gheran recurge la presa anului în care s-a născut cel evocat, notând evenimentele care au avut loc. Nu este surprins că nu s-a scris nimic despre nașterea pruncului din Archiudul bistrițean, dar înțelege mai puțin de ce astăzi *„nu auzi o vorbă la TV, când dispar bunii confrați, care lasă în patrimoniul național opere vii"*, dar nu lipsesc *„vipurile"* de tot felul. Nu lipsesc din scrisoarea lui Niculae Gheran trimiterile și semnele de întrebare privind *„unitatea de breaslă"*, cu referire la Uniunea Scriitorilor, care lasă *„niște pigmei"* să se repeadă *„cu topoarele să doboare stejari ca Arghezi, Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu ș.a."*, întrebându-se *„ce știu acești copii de zilele când, mai rău decât D.N.A.-ul de azi, valul justițiar îl înlocuise pe Eminescu, naționalist feroce, cu monumentalul Neculuță, pe Arghezi cu Alexandru Toma, pe fascistul Rebreanu cu internaționalistul Sahia (...), pe Titu Maiorescu sau E. Lovinescu și alții în favoarea lui C. Dobrogeanu-Gherea"*. În partea finală a scrisorii, Niculae Gheran se reîntoarce la cele *„patru decenii de când ne cunoaștem"*, amintind de numeroasele întâlniri și colaborări, încheind astfel: *„Fii mândru de ce-ai realizat și mergi mai departe cu fruntea sus. Fii mândru că lași după tine nu doar un nume – purtat cu cinste... Te îmbrățișează, cu veche și constantă prețuire, Niculae Gheran"*.

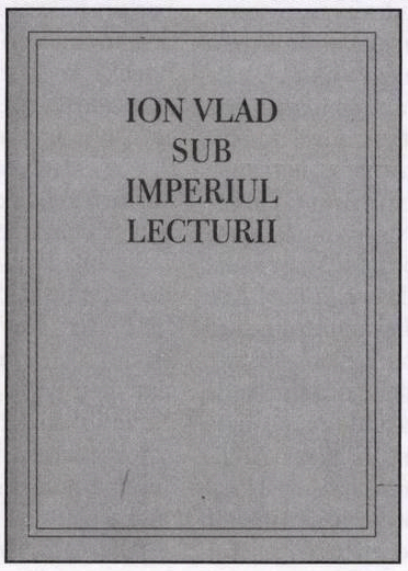

Șirul evocărilor continuă cu noi nume: Ion Brad, D. R. Popescu, Ileana Mălăncioiu, Cornel Ungureanu etc. Cele mai calde și din suflet sunt cuvintele venite de la foștii studenți ai profesorului Ion Vlad, între care: Irina Petraș, Ion Cocora, Olimpiu Nușfelean, Ilie Rad, Horia Bădescu, Petre Poantă, Gheorghe Glodeanu și alții. Chiar dacă mulți dintre aceștia, la începuturile studenției, au văzut în Ion Vlad profesorul de temut, peste al cărui prag de exigență era greu de trecut, în anii petrecuți în sălile de curs și seminarii, la examene, au descoperit în Ion Vlad profesorul model, adorat și prețuit. Poetul Horia Bădescu, de exemplu, spune că Ion Vlad face parte dintre personalitățile exemplare ale Universității clujene și din mitologia Facultății de Litere. Irina Petraș l-a receptat, la începuturile studenției sale, ca pe *„un domn sobru, elegant și mereu grăbit, care trecea pe coridoarele facultății lăsând urmă de fiori"*, convingându-se pe parcurs că exigentul profesor era de fapt necruțător doar cu mediocritatea și impostura, *„dovedind o desăvârșită delicatețe când te descoperea dornic să afli"*. Atunci relația magister-discipol devenea tot mai apropiată.

Profesorul de excepție și de vocație a fost mereu dublat de omul de știință. Cărțile sale: ***Între analiză și sinteză. Repere de metodologie literară*** (1970), ***Descoperirea operei. Comentarii de teorie literară*** (1970), ***Povestirea. Destinul unei structuri epice*** (1972), ***Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*** (1972), ***Lecturi constructive*** (1975), ***Lectura – un eveniment al cunoașterii*** (1977), ***Lectura romanului*** (1983), ***Lectura prozei. Eseuri. Comentarii. Interpretări*** (1991), ***Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor"*** (1996), ***În labirintul lecturii*** (1999) ș.a. sunt exemple care conturează contribuția lui Ion Vlad în sfera teoriei și a criticii literare, opiniile sale despre roman ca gen și, mai ales, despre lectură ca mod de cunoaștere.

Această latură a preocupărilor lui Ion Vlad este pe larg relatată în volumul-omagiu dedicat profesorului prin analize și opinii dintre cele mai autorizate. Între cei care au făcut referiri la scrierile lui Ion Vlad îi amintim pe: Ion Pop, Mircea Muthu, Aurel Sasu, Mircea Popa, Gheorghe Glodeanu, Diana Adamek ș.a.

Așa cum sublinia Ion Pop în intervenția sa, ***Criticul de vocație***, bună parte din cărțile profesorului dovedesc o atracție spre teoria romanului, spre structurile acestuia, așa cum face în ***Romanul universurilor crepusculare***, ***Lectura romanului***, ***Lectura prozei***, spre lectura acestui gen de scriere, formulând opinii care duc la o abordare și o percepere personale ale romanului. În cadrul prozei, povestirea, *„ca formă esențială și arhetipică a epicului"*, cunoaște și ea o abordare aparte a criticului Ion Vlad. Nu întâmplător, Cornel Ungureanu afirmă că *„Ion Vlad rămâne un critic de direcție – un supraviețuitor al genului, odinioară salvator"*.

În volumul în discuție se regăsesc multe alte laturi ale personalității profesorului Ion Vlad. Ion Aurel Pop, actualul rector al Universității clujene, aduce aspecte din perioada cât profesorul a onorat funcția de rector, spunând că, în această postură, Ion Vlad *„era perceput ca un rector dominant, cu aerul sigur al lui Jupiter Tonans, temut, respectat și, de către cei profunzi, admirat. Era temut, fiindcă nu ierta eroarea, mai ales greșeala repetată (...) Era respectat, fiindcă, prin întreaga ținută, de la vorbă până la faptă, inspira, cum se spunea odată, «considerațiune». Nu puteai să nu-i remarci personalitatea și să nu fii impresionat de cum îl vedeai și, mai ales, de cum îl auzeai vorbind"*.

Constantin Cubleșan îl evocă pe Ion Vlad din postura de redactor la „Tribuna", despre al cărui rol avut în această ipostază spune că a fost unul *„decisiv în asanarea solului"*, acela de a da un suflu și un aer mai puțin *„poluat"* în domeniul creației literare, în politica editorială a acelor vremuri.

Poeta și eseista Ileana Mălăncioiu își exprimă regretul că nu i-a fost studentă, dar este bucuroasă că a găsit înțelegerea și sprijinul acestuia în momentele sale mai grele, prietenia intelectuală sinceră stabilindu-se între cele două personalități ale scrisului contemporan.

De un real interes sunt interviurile date de profesor lui Nicolae Băciuț, Dorei Pavel, lui Olimpiu Nușfelean, Ilenei Boldean, la fel ca toate celelalte materiale incluse în volum, care aduc detalii importante ce conturează personalitatea de excepție a profesorului, scriitorului și omului Ion Vlad.

O subliniere aparte merită Laura Lazăr Zăvăleanu, atât pentru elogiul adus profesorului, cât, mai ales, pentru reușita de a da, prin volumul ***Ion Vlad sub imperiul lecturii*** (coordonat de domnia sa), o carte de mare preț pentru istoria noastră literară.

Stanca Ioana URSU

CUI ÎI ESTE FRICĂ DE NEIL LaBUTE?

(Urmare din pagina 8)

În ciuda cruzimii personajelor şi a depăşirii limitelor - sau tocmai datorită acestora -, LaBute a fost validat de critică, iar publicul occidental, deschis textelor curajoase, îi apreciază piesele şi filmele. Acestea ţin spectatorul într-o stare de tensiune şi de nesiguranţă, ocupat să facă faţă răsturnărilor de situaţie. Pe parcursul spectacolului, încărcătura emoţională este copleşitoare, tensiunea palpabilă. Autorul nu livrează un final cert, poveştile pot să fie reluate oricând. Aşa s-a întâmplat cu piesa ***Reasons To Be Pretty*** (***Fragil***), pentru care a scris o continuare, ***Reasons To Be Happy*** sau cu episodul 5 din piesa ***Some Girl(s)*** (***Nişte fete***), pe care l-a adăugat la câţiva ani de la premieră. Autorul construieşte personaje şi poveşti de parcă ar asambla piese de lego: finalurile sunt deschise, poveştile reciclabile se pot adapta oricând altor situaţii.

Caracteristica esenţială a textelor lui LaBute este surpriza. Subiectele nu sunt senzaţionale, nimic nu dă de bănuit că urmează să se întâmple ceva neaşteptat. Nimic mai banal decât o dramoletă corporatistă, o relaţie dintr-un campus universitar, un adulter între o şefă şi subalternul ei, problemele mărunte ale unor cupluri.

Întâmplările aduse pe scenă au loc zilnic în birourile în care lucrăm, în cercul nostru de prieteni şi vecini (titlul celui de-al doilea film al său, ***Your Friends & Neighbours***, ecranizare a unei piese, anunţă toate subiectele de mai târziu). Nici titlurile nu lasă să se întrevadă vreo ameninţare. *Trickul* autorului este desfăşurarea subiectelor în serpentine. Spectatorul neavizat este şocat, cel care îi cunoaşte textele revine tocmai pentru elementul surpriză şi, de fiecare dată, aşteptările îi sunt întrecute. În ultimul lui film, ***Some Velvet Morning*** (***Într-o dimineaţă de catifea***), lansat în 2013, după optzeci de minute de vizionare, povestea se dovedeşte de fapt o farsă. Acelaşi lucru se întâmplă în piesa ***This Is How It Goes*** (***Lucrurile stau cam aşa***), în care personajul povestitor întrerupe desfăşurarea acţiunii, anunţând publicul că a văzut o versiune posibilă a poveştii şi invitându-l să privească din nou episodul într-o variantă alternativă. Pe scenele locuite de personajele labutiene nu are loc plictiseala. LaBute găseşte teme ofertante în locuri nebănuite. Nu puteau să-i scape aşadar două mituri ale culturii occidentale moderne, care ne sunt livrate alternativ de revistele *glossy*, de industria *fashion* şi de Hollywood: mitul frumuseţii de pe *catwalk* şi mitul frumuseţii interioare. Primul este promovat de atotputernicul *advertising*; pe al doilea îl vând revistele, când vor să îndulcească excesul de *lookism*, şi producătorii de film, când instinctul de marketing le spune că este inflaţie de 90-60-90 pe ecrane. În piesele ***XXL-Fat Pig*** şi ***Forma lucrurilor***, dramaturgul face iniţial jocul comediilor romantice hollywoodiene: un personaj neatrăgător este acceptat ca partener de cuplu de un personaj cu date genetice favorabile. Aceste cenuşărese *reloaded* sunt motive de speranţă pentru cei care nu au chip şi trup de fotomodel. Doar că LaBute are o agendă ascunsă şi, după ce spectatorii sunt lăsaţi să creadă că au de-a face cu mitul frumuseţii interioare, povestea alunecă spre celălalt mit, cel al preaslăvirii exteriorului, asigurând şi aici elementul surpriză. Autorul se joacă nemilos cu soarta personajelor şi cu aşteptările publicului. Dialogurile lasă impresia că textul nu este învăţat pe de rost, că actorii improvizează. De aici impresia de viu, de real, de fapt care se întâmplă atunci, acolo, în faţa publicului.

Neil LaBute oferă un *peep show*, în care anonimii urbani, frumoşi sau insipizi, ambiţioşi, competitivi sau personalităţi mediocre, corporatişti dichisiţi sau muncitori se dezbracă de camuflajul pretins de societate şi defilează în faţa spectatorilor cu sufletele la vedere.

Tehnica lui LaBute a fost asemănată cu psihanaliza si experimentul antropologic, însă cel mai bine se defineşte chiar autorul prin personajul Guy din ***Nişte fete***: *„un neînfricat cartograf al sufletului"*. Totul pare un experiment, aşa cum spune chiar el într-un interviu publicat de Christopher Bigsby în ***Neil Labute: Stage And Cinema***: *„Sunt genul de om care spune: Ah! Uite, cineva suferă! Să aducem microscopul!"*. Autorul are cu adevărat curiozitatea savantului pasionat de cercetare atunci când îşi construieşte subiectele. Uneori subiectul este de-a dreptul cumplit, fără să lipsească însă umorul. Ce lipseşte este judecarea personajelor. Criticii care îl taxează pentru misoginism şi mizantropie se aşteaptă cu siguranţă la finaluri în care cei vinovaţi de hybris - cum sunt personajele inspirate de tragediile greceşti - să fie pedepsiţi, iar cei care suferă să primească o compensaţie. Neil LaBute nu se împacă prea bine cu *happy endul* şi pune punctul final înainte de a restabili ordinea în destinele personajelor sale. Astfel, nu ştim ce va face Helen, simpatica supraponderală din ***XXL-Fat Pig*** - pe bună dreptate cel mai îndrăgit personaj labutian - sau cum va fi afectat Adam, tocilarul devenit proiect pentru teza de masterat a pygmalionului feminin din ***Forma lucrurilor*** sau ce decizie va lua Ben din ***Ziua de apoi***, cel care se gândeşte să profite de tragedia din 11 septembrie 2001 ca să-şi ofere o viaţă nouă. Finalurile în coadă de peşte dau publicului bătăi de cap.

La Bute nu este moralist. Spectacolele lui nu sunt pledoarii pentru vreo cauză, nici exemple de *„aşa da, aşa nu"*. Sunt fotografii ale existenţei cotidiene. Comentariile şi judecăţile sunt lăsate în seama publicului. Fără să dea sentinţe, textele invită publicul să-şi analizeze propriile reacţii în faţa durerii, a umilinţei, a situaţiilor în care un ochi râde, altul plânge - pentru că umorul lui este întotdeauna însoţit de umbre. LaBute nu este preocupat de supranatural; divinitatea nu vizitează textele lui, personajele labutiene se descurcă singure. Abordează o temă religioasă în trilogia ***Bash*** doar pentru a expune morala ipocrită şi absurdă a mormonilor, biserică de care aparţinea la vremea aceea şi care l-a excomunicat în urma acestei premiere. Recurge la mitul biblic în piesa ***Forma lucrurilor***, pentru a face o alegorie ironică a grădinii raiului, aici un campus universitar, în care Adam este manipulat de Eve(lyn), pentru ca, în cele din urmă, să suporte consecinţele nefaste. Aceşti urmaşi omonimi ai primilor oameni sunt angajaţi într-o mişcare browniană prin Edenul postmodern lipsit de autoritatea divină, care să menţină ordinea şi să refacă echilibrul pierdut. Conştiinţelor labutiene le este indiferent destinul postmortem, aşa încât sunt străini de îndemnuri creştine sau karmice, precum *„fă bine ca să aştepţi bine"*, *„iubeşte-ţi aproapele"* , *„ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face"*. Unele dintre personajele sale nu au nume, sunt apariţii generice, exemple de tipologii umane - *Man, Woman, Young woman, Old Woman*. Scena pe care se desfăşoară acestea este o generoasă canapea Freudiana, de pe care personajele lui se destăinuiesc, al patrulea perete cade, iar spectatorul primeşte un rol în piesă. El este psihologul care va asculta cu răbdare confesiunile, le va cântări, devenind pe parcurs judecător şi, în cele din urmă, după căderea cortinei, îi va reveni sarcina să dea o sentinţă. Scena lui LaBute e un teren de joacă pentru oameni mari, unde stările contradictorii se succed neîntrerupt ca într-un *roller coaster*: veselie/tristeţe, milă/ură, aprobare/dezaprobare.

Personajele lui LaBute nu sunt revoluţionare. Se supun regulilor care le guvernează existenţa: norme religioase, aşteptările cercului de prieteni, dorinţa de recunoaştere. Le lipseşte forţa de a lupta pentru propriile convingeri, astfel că, în raportul individ-societate, primul cedează întotdeauna. Carter: *„Rar găseşti un tip care să apere rahatul în care crede (...) Nu putem să fim toţi Thomas More. Şi oricum, uite ce-a păţit! Amărâtul..."*. Dorinţa de recunoaştere în carieră şi de dominare a partenerului de cuplu sunt forţele care motivează deciziile femeilor şi ale bărbaţilor deopotrivă. Iubirea, prietenia, loialitatea, empatia le sunt străine. Cinismul şi plăcerea de a face rău sunt emoţiile care îi încearcă. Rămân egoişti irecuperabili chiar în momente tragice, când lumea se prăbuşeşte în jurul lor.

O amprentă inconfundabilă a lui Neil LaBute este lipsa personajelor pozitive. Cele care trezesc simpatia publicului sunt victime ale personajelor malefice, dar asta nu le scuteşte de tare dezvăluite fără milă. Helen, grăsuţa jovială şi inteligentă, este dependentă de mâncare. Adam, studentul inofensiv, îşi înşală iubita de îndată ce *lookul* îmbunătăţit îl face atrăgător. O înşală cu Jenny, logodnica celui mai bun prieten al său, şi ea un personaj aparent pozitiv. Lui Sam, iubita din liceu a scriitorului Guy, acum soţie şi mamă devotată, cu ambiţii mediocre, dar sănătoase, nu i se poate reproşa nimic, până când mărturiseşte că invitaţia fostului iubit a făcut-o să spere la o aventură. Christine, angajata atrăgătoare, dar surdă din ***În compania bărbaţilor***, este victima maleficului Chad, dar, atunci când este curtată de doi bărbaţi, jonglează cu ei, convinsă că nu ştiu unul despre celălalt. Un lucru e sigur: nu veţi găsi printre personajele lui modele de urmat.

Realismul temelor şi familiaritatea personajelor sunt contrapuse atmosferei suprarealiste în care acestea se desfăşoară. LaBute pare că şi-a recrutat personajele din birourile şi restaurantele lui Edward Hopper, în timp ce atmosfera în care acestea evoluează aduce cu tabloul lui Magritte, ***Les valeurs personnelles***. Vieţile lor sunt apăsate de supradimensionarea lucrurilor mărunte, sufocate de spaţiul aparent benign, care oferă iluzia libertăţii, dar care se dovedeşte capcana propriilor limite. Bârfa de birou, răutăţile unor amici, materialul adunat cu orice preţ pentru publicarea unei povestiri sau o vorbă aruncată despre trăsăturile altei femei, aşezate sub lupa dramaturgului, capătă proporţii exagerate, depăşind în importanţă iubirea unei femei inteligente şi loiale, respectul pentru fostele partenere sau liniştea unei căsnicii.

În introducerea piesei ***Fat Pig***, LaBute spune despre personajele lui: *„Probabil nu sunt agreabile în sensul convenţional, dar sunt caractere uşor de recunoscut. (...) Tot ce mă preocupă este să creez nişte indivizi interesanţi. Interesanţi şi la fel de complecşi cum sunt oamenii din viaţă"*.

În interviul pe care i l-a acordat lui Christopher Bigsby, spune despre subiectele sale: *„Nu cred că există ceva despre care nu se poate vorbi sau care nu poate fi examinat. (...) Nu am simţit niciodată că ar trebui să existe vreo limită pe care nu ar trebui s-o încalc"*.

Povestitor provocator şi fascinant, Neil LaBute este un terminator de mituri moderne şi clasice deopotrivă, care ştie să facă din acest *„carnagiu"* un spectacol. Publicul are parte de experienţa unică de a râde în timp ce este revoltat şi de a fi oripilat fără să îşi reţină zâmbetul. LaBute nu spune poveşti uşoare, spune lucruri incomode, pe care publicul nu le uită imediat ce părăseşte teatrul sau cinematograful. Finalul îi surprinde întotdeauna pe spectatori şi aceştia rămân în *„starea LaBute"* mult timp după vizionare. Un spectacol marca LaBute este o investiţie pe termen lung.

Marin SLUJERU

CAPTURI DE MARMUREŞ
ŞI DIN SIGHET, DE BUNĂ SAMĂ

(Urmare din pagina 9)

Îmbrăcaţii
O poză din anii '70. Serată dansantă la liceu. Băieţii, cu mâna stângă în faţă, păstrează o distanţă speriată. Ele se lasă conduse cu greu, drepte ca scândura. Cu toţii, încheiaţi la ultimul nasture. Doamne, ce-mbrăcaţi eram!

Celelalte vânzătoare
Intru la raionul de lactate din piaţă. O tânără nevastă mă ia rapid de braţ şi-mi vinde ultimele 700 grame de smântână din cantă. Văzuse că am la mine un recipient potrivit. Celelalte vânzătoare dormitează lângă roţile lor de brânză întregi şi sticle, borcane, ulcioare pline. *„Iar o vândut asta tătă marfa!"*, cârâie una.

Mişcări de trupe...
Trecem duminică seara prin Câmpulung-la-Tisa. Din goana maşinii, sesizez o foire de oameni în faţa unei băncuţe înguste, înalte. Nişte bătrâni (din aceia care citesc Cartea Sfântă până se vede în grădină, din *„economie de bec"*) făceau mişcări de trupe. Unul, subţirel, tocmai se ridicase şi trecea alături, în picioare, altul mai robust se aşeza, ceilalţi îi făceau loc. Au rămas acolo, înghesuiţi, la şosea.

Dimineaţă la oraş
„Noa, asta-i!", zice unchiaşul, după lecturarea orarului farmaciei veterinare închise şi închide cu pocnet la loc tocul ochelarilor. (Mai precis: întâi aşază ochelarii în toc şi îi prezintă spre soare, apoi răsună strada şi el priveşte cocoşeşte de jur-împrejur.). Nevastă-sa îl priveşte cu admiraţie mută, de sub pânzătura ei.

Flash
Duminică, ninge repezit, cafenea. Chelneriţa îmi ia comanda. E cam timidă. Sau eu, vai, prea sigur pe mine. Brăduţii din parcul de peste drum se tot aşază în peisaj.

Libertate
Zi de martie, o iau spre centru. O damă cam la şaizeci de ani îşi reînhaţă soţul, tocmai desprins dintr-un grup de bărbaţi, de braţ:
– *Eşti un om foarte dificil! Te opreşti cu toţi!*

Anotimpurile
Ticsit oraşul de-atâtea mamiţe şi cuconiţe, încât doar un miros puternic de muşeţel mă face atent la bătrâna de-mi trecu razant pe sub nas.

Moda de sezon
Pe unde calcă ele ies scântei, se-aud nicovale, se umflă foale. E plin oraşul de căpitănese. Se cumpără în draci cizme cu (tot cu) craci şi blugi cu (tot cu) buci.

Ezoterică
Seară. Şoferul revine în autobuz, cu două pâini mari, proaspete, bine coapte. Are faţa cuminte ca pâinea.
- *De unde le-o fi cumpărat?*, întreabă un călător.
- *E-he!..., de la „Spicu"*, răspunde altul, mai vârstnic.

Sonorizare
Mai nou, duminica, la Sighet, nu mai e clar când şi unde *harangozik*, unde şi când *clopoţe'*. E-un dangăt uniform – electronizat sau chiar digitalizat. Cuvântul este difuzat prin staţii de amplificare, boxe: *„Unu, unu... 2, 3 ...2,3... Luca şi Matei... şi Matei... şi Matei..."*.

REVISTA REVISTELOR

La cumpăna dintre ani şi revistele, chiar dacă nu îşi fac bilanţuri, recurg la momente de reflecţie asupra evoluţiei lor spre a-şi verifica potenţialul creator şi forţa de propagare a mesajului promovat, în funcţie de profilul deţinut şi de audienţa scontată, ţinând seama că statutul tuturor publicaţiilor, de altfel, e atins de instabilitate şi supus unor dispute aprige privind actualitatea, dar mai ales viitorul lor.

EX PONTO (nr. 4/2014) ne atrage atenţia, prin ***Editorialul*** lui Angelo Mitchievici, că *„revistele literare nu mai sunt ce-au fost”*, deşi recunoaşte meritul cultural al acestora, întrucât *„în istoria literaturii române şi-au spus cuvântul uneori chiar şi cele mai efemere publicaţii”*. În perspectiva trecerii anilor, revistele literare fac posibilă o *„imersiune în timp şi developarea imaginii de ansamblu a unei epoci”*, iar literatura apare astfel *„legată de viaţă într-un mod firesc, un sunet cu un timbru particular în simfonia vremii”*, fiind totodată şi *„o formă de rezistenţă în calea uitării şi a nepăsării”*. În context e judecată şi însemnătatea publicaţiei constănţene „Ex Ponto”, la împlinirea a zece ani de existenţă, considerând că o revistă este *„mai mult decât un bilanţ. Ea este o stare de spirit”*, iar prin valorile vehiculate reprezintă o contribuţie de seamă la afirmarea identităţii culturale, *„fără de care nicio comunitate nu-şi află sensul”*. Luând şi consemnând, prin ***Text/Imagine/Metatext***, *„pulsul unui anumit moment, viu şi irepetabil”*, o revistă este *„oglinda în care se reflectă ceva din spiritul acestui timp pe care îl trăim”*. De care şi noi, cei de la „Nord Literar”, ne simţim ataşaţi, transmiţând colegilor de la malul mării navigare cu succes pe mai departe, înfruntând cu corabia lor eminescienele *„vânturile, valurile”*.

CAIETE SILVANE (nr. 2/2015) îşi marchează şi ea evenimentul împlinirii a zece ani de apariţie, prilej totuşi de a-şi face şi un sumar palmares reconstitutiv – prin imagini şi texte aniversare – în virtutea căruia îşi merită aprecierile celor care le-au trimis saluturi colegiale. Astfel, Irina Petraş, preşedintele Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, observă cum publicaţia sălăjeană izbuteşte *„nu doar să ţină pasul cu celelalte bune reviste din ţară, dar şi să propună ritmuri, teme, perspective de anvergură naţională”*, încât este receptată, în mod firesc, ca *„punct de reper şi de stabilitate, ca miez al lucrurilor care contează”*. Să amintim cum, prin intermediul revistei, au fost prezenţi la Zalău, ca invitaţi, pentru a ţine conferinţe şi a face lecturi publice din creaţia lor, scriitori din toată ţara, participanţi mai ales la manifestarea anuală Zilele „Caiete Silvane”, între ei figurând, de-a lungul deceniului încheiat, nume precum Mircea Dinescu, Nicolae Prelipceanu, Emil Hurezeanu, Ana Blandiana, Ion Pop, George Achim, Ioan Pintea, George Vulturescu, Mircea Petean, Marko Bela, Traian Ştef, Ovidiu Pecican şi alţii demni de atenţia publicului. Felicitându-i pe colegii sălăjeni şi dorindu-le noi afirmări viitoare, ne raliem întrebărilor profesoarei Carmen Ardelean, redactor asociat, cuprinse sub titlul generic ***Ce-ar fi fost dacă n-ar fi fost?*** revista „Caiete Silvane” în viaţa culturală a Sălajului din deceniul deja parcurs. Cu umorul de rigoare, spune profesoara, *„elevii ar fi crezut, în continuare, că scriitorii sunt toţi morţi sau, oricum, foarte bătrâni şi nedeplasabili”*. Iată cum, prin existenţa ei, revista a demonstrat contrariul, anume că există scriitori în viaţă, iar literatura este un fenomen viu şi nu literă moartă în manuale!

FAMILIA (nr. 11-12/2014) vine şi ea cu un argument palpabil în susţinerea convingerii că literatura este un fenomen viu, în derulare creatoare, prin aportul unor reprezentanţi din noile generaţii, grupaţi sub genericul ***Salonul tinerilor scriitori***. Sunt publicaţi cu versuri autori precum Alex Văsieş, Andrei Dosa, Cornel Buda, Cosmina Moroşan, Daniel Dăian, Mihok Tamas, Vlad A. Gheorghiu, Ştefan Baghiu, Victor Tzvetov, care sunt nu doar voci tinere, ci şi cu viziuni proaspete asupra vieţii şi a poeziei, vizând prin mesajul lor sensibilitatea receptoare a colegilor de generaţie, semnul cel mai benefic al influenţei literaturii în actualitatea imediată, în ciuda scepticilor care mai acreditează opinia că nu s-ar scrie şi nu s-ar citi azi ca şi ieri şi ca şi întotdeauna. E greu de stabilit acum câţi cititori şi-au dat seama, la vremea debutului lui Eminescu în „Familia”, de pe vremea lui Iosif Vulcan, de valoarea poetului publicat şi de devenirea lui în timp.

FAMILIA ROMÂNĂ (decembrie 2014), ce apare la Baia Mare, editată de Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu”, publică un extras, sub numele ***Eminesciana***, cuprinzând o seamă de exegeze şi interpretări critice asupra creaţiei autorului ***Luceafărului***, ocazionate de desfăşurarea la Chişinău a ediţiei a III-a a Congresului Mondial al Eminescologilor, de unde ne oferă o relatare, ca participant la eveniment, profesorul şi poetul Ion Petrovai din Petrova Maramureşului, în compania academicienilor Mihai Cimpoi şi Eugen Simion, a scriitorului Vasile Tărâţeanu din Cernăuţi şi a universitarului băimărean Cornel Munteanu, care comentează cartea ***Influenţa filosofiei lui Schopenhauer asupra creaţiei eminesciene***, elaborată de Maria Nemadic din Novi Sad şi apărută la Editura Institutului Cultural Român din Voivodina (Serbia). Fie şi din aceste menţiuni sumare de persoane şi de locuri ne dăm seama de anvergura atinsă peste timp de creaţia poetului din Ipoteşti, cel care, între doisprezece şi nouăsprezece ani, ne documentează Nicolae Iosub, în studiul său despre primele încercări literare, *„a scris 44 de poeme, ce constituie începuturile sale de creaţie şi de căutări ale stilului şi originalităţii sale poetice”*. Miracolul creaţiei rămâne peren şi inepuizabil, ar fi deci concluzia desprinsă din ***Eminesciana***.

CONVORBIRI LITERARE (nr. 1/2015) nu-l uită nici ea pe *„poetul nepereche”*, revista de la Iaşi găzduind studiul lui Cassian Maria Spiridon despre ***Eminescu şi politica Parlamentului***, cu date şi aprecieri revelatoare despre atunci şi acum în ceea ce priveşte soarta instituţiilor parlamentare şi statale în această ţară. Incriminând fenomenele de corupţie generate de *„trista realitate a parlamentului de cumetrie”*, autorul face apel la consideraţiile şi constatările din epocă, valabile şi azi, ale ziaristului Eminescu de la „Timpul”: *„Ceea ce e odios e sistemul întrebuinţat pentru a influenţa alegerile şi ceea ce e trist e că s-a pierdut în cercurile dominante până şi conştiinţa despre gravitatea unei asemenea falsificări a sistemului reprezentativ”*, încât, plastic şi sugestiv notează poetul, când e vorba de cinste şi de demnitate: *„Astăzi nu poţi încredinţa unui ministru ceea ce puteai încredinţa odinioară unui ţăran”*. Ce să zici, nu poţi decât exclama, împreună cu Cicero: *„O, tempora! O, mores!”*.

ACOLADA (nr. 1/2015) ne atrage atenţia, prin articolul ***O bolgie literară***, semnat de Gheorghe Grigurcu, că nu toate perioadele istorice au fost favorabile libertăţii de creaţie şi de expresie. Pornind de la lucrarea ***Literatura în totalitarism. La răscruce de generaţii***, de Ana Selejan, criticul remarcă *„supuşenia unor condeie faţă de mentalitatea totalitară”*, întrebându-se cu bunăcuviinţă: *„Oare nu se putea şi un dram al decenţei intelectuale?”* spre a nu ceda cu atâta uşurinţă presiunilor dogmatice venite din partea unor *„prigonitori ai creaţiei literare”*. Traversând el însuşi acest infern al vieţii literare româneşti din anii ’60 ai secolului trecut, Gheorghe Grigurcu, ilustrând cu exemple de scriitori concesiile făcute dictaturii din perioada proletcultistă, nu ezită să califice tranşant atitudinea, anume că *„regimul comunist n-a încetat niciodată să controleze, să şicaneze, să inhibe, să interzică producţia literară”*, dovedind o *„incorigibilă aversiune faţă de independenţa creaţiei”*. Asemenea incursiuni sunt benefice spre a aminti noilor generaţii învăţămintele istoriei, spre a nu repeta în viitor astfel de împrejurări aberante.

ARTIFICIERUL

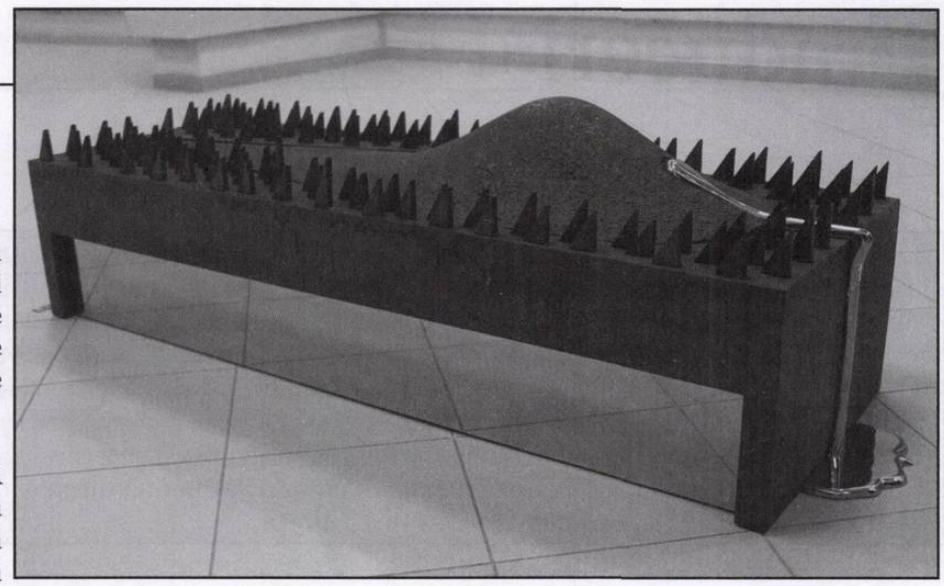

Ioan DERŞIDAN

POVESTEA PRINŢULUI...

(Urmare din pagina 10)

Liniştindu-ne, bunicul spunea că este important ca prinţii şi caii noştri să zboare, dar să coboare pe pământ, pentru asalt şi elan şi, apoi, pentru plutire şi viteză, ca Frâncu, după modelul eminescian, al sâmburelui de ghindă, al seminţei bune, gata de rod, să prindă puteri, iar în Nord-Vest, sigur, informaţia electronică stocată şi cea de vârf şi sensibilitatea climatică a autohtonilor, poate şi din cauza reliefului şi a unui personalism energetic, cum zic specialiştii, au cote alarmante şi sunt de mult pregătite să invadeze cosmosul, că America, Anglia, Spania şi mai nou China şi alte locuri din lume sunt gurile ei de foc, de emisie îndelung pregătite şi că tornada nu-i decât un experiment. Mai trebuie rezolvate, vorba înaintaşului nostru cultural autohton, doar câteva magnetizări şi tachinerii şi găsiţi câţiva europeni faliţi şi totu-i aproape gata, ne apropiem de *deja*, sunt chiar unele partide, televiziuni şi site-uri care vorbesc de un *déjà vu*.

Într-o variantă a poveştii apare o fată de împărat cu haină de lemn, enigmatică, înaintea prinţului. Somându-l să ne spună adevărul, cine-i prinţesa, el le-a chemat pe bunica Ioana şi bunica Sabina, prinţese, să ne cânte povestea mai departe. Le-am ascultat cu gura căscată, doinind pentru noi, ***Radu mamii*** şi ***Când s-o-mpărţit norocu***: *„C’aşa-mi vine câteodată/să dau cu cuţâtu-n piatră./Din piatră să iasă foc,/că io n-am avut noroc./Din piatră să iasă fum,/că io-s un orfan în drum/.../Când s-o’mpărţât norocu,/ fost-am io dus la lucru./Că la toţi le-o dat cu caru,/numa mie cu păharu./Nici acela n-o fost plin,/jumătate-o fost pelin./Nici acela n-o fost ras,/jumătate-o fost năcaz”*. Etc. Este un text cu largă circulaţie românească, uneori ca romanţă – la noi doinirea este legată de Nord-Vest, de soartă şi de *datul cu cuţâtu-n piatră*. ***Corinda cerului şi pământului*** despre naşterea lui Isus Hristos mă înfioară şi astăzi şi am învăţat-o atunci, în acea seară lungă, cât o copilărie în orizontul vieţii la ţară: *„Cerul şi pământul/Cerul şi pământul/În cântări răsună. Îngeri şi oameni/Îngeri şi oameni/Cântă împreună. Hristos se naşte/Domnul coboară/Îngerii cântă/Magii îl adoară. Păstorii aleargă/Ieslea o-nconjoară/Mari minuni se întâmplară. În Vifleim azi/În Vifleim azi/E mare minune. Hristos se naşte/Domnul coboară/Îngerii cântă/Magii îl adoară ”*. Acel *adoară* al copilăriei îmi apropie veneraţia cântată şi încântată adesea, suficientă sieşi, ani mulţi şi buni, de preţuirea lumească, adorarea de odoare. Despre ***Radu mamii*** întrebaţi-l pe Radu Matei, păzitorul vămilor văzduhului, care vă poate şopti încet şi dulce, melancolic, mai departe, mai departe, mai încet, tot mai încet...

Când seara părea gătată, bunicul aduse din pod, din cufărul închis, coiful de lemn pe care i l-au cioplit îndelung tata Victor, străbunicul şi părintele Ioan şi pe care-l purta de copil, prin cimitir şi la capelă, îmbrăcat de prinţ, cu hainele de oştean ale acestuia, antrenându-se, că viaţa-i lungă. Cum nu m-am înţeles cu Alexandra, bunica ne-a pus să dăm, numai în acest caz, cu moneda şi a ieşit capul retezat ales de vara mea. Aşa că astăzi coiful, cu emblema de pe inel, se află în terasa casei lor din California şi din el iese zilnic la miere pasărea colibri, aşa cum altădată apărea, la chemările bunicului, imaginarul Radu Matei, închipuirea bunicului nostru pentru lumea sa şi pentru lumea de la noi, pentru supravieţuire şi alegeţi voi bine, cu atenţie, literele cu care scrieţi, încet şi sigur, repetat, apăsat, celălalt cuvânt. Succes, baftă.

(Fragment din romanul
Cimitirul din nord-vest)

Pierre-Yves SOUCY

Născut în 1948 la Mont-Laurier (Quebec), dar instalat definitiv în Belgia, Pierre-Yves Soucy e poet, eseist şi traducător. Doctor în ştiinţe sociale al Universităţii Libere din Bruxelles, a predat aproape un deceniu teoria şi filosofia politică la Universitatea Quebecului din Montreal, pentru a lucra, mai apoi, vreme îndelungată, la Biblioteca Regală din Bruxelles. Între 1998-2000, a condus catedra Roland Barthes a Universităţii Naţionale din Mexic. Cofondator al Editurilor „La lettre volée" şi „Le Cormier", director al revistei „L'Étrangère", autor a numeroase eseuri şi a peste cincisprezece volume de poezie, Soucy e un poet de o acută modernitate, cu un discurs aparent fracturat, însă a cărui coerenţă izvorăşte din conexiunile semantice ale imaginilor supuse tensiunii lirice. Fragmentele de mai jos provin din volumul ***După ce e ziuă deplină*** (Le Cormier, 2007).

DUPĂ CE E ZIUĂ DEPLINĂ
(fragmente)

Şi la ce serviră toate zilele-acestea dacă nu
Pentru-a aştepta noaptea sub mocirlele măştilor
Aşteptarea indescifrabilă puţin mai întunecată mereu

Pe care te odihneşti alături de culorile zăpezilor

Clipa în care spaima se retrăsese puţin din tărâmul
Memoriei celuilalt care se pierdea alături de tine
Şi rătăcea în copilăria mizeriei din nou să se piardă

Căutând un repaus unde s-adoarmă visul
Care-şi înclină capul peste somnul cărbunilor neliniştiţi

Apoi această zi de decembrie după această noapte de decembrie
Un bloc de abis dintr-o dată în carne
Un bloc de abis cu tăcerea lui o seară distrusă

O noapte o veşnicie de tăceri sub zăpadă
O veşnicie de zăpezi sub noaptea tăcerii
Lama ei ascuţită degerăturile feţei

Tăcerea aceasta pe care-ai crezut c-o auzi o seară
O noapte această tăcere din ruina cenuşilor s-o auzi
Revenind în fiece zi pentru-a se face-auzită

După ce e ziuă deplină sub zăpezile ce vor veni
Smulgând fiece pas din nămeţi
Irigaţie-a vidului după ce e ziuă deplină

Până-aici panta nu vrea să coboare când îşi iuţeşte mersul
Şi răsuflarea cu viaţa ţinută la pas
Ca să continue a nu rosti cuvintele pe care tu le işti afară

Şi parcă nimic din sine în afară de frigul nemişcat
Iarăşi şi iarăşi frigul şi singurătatea
Locuită de singurătatea împărtăşită singurătatea

Sălbatică precum un câine pe care l-ai pierdut
Zgarda regăsită mereu regăsită sub puroaiele cuştii

Umilită precum pruncii tăi şi pruncii tăi care se-ntorc în gura ta
Şi care erau acolo culcaţi şi dormind
Dormind fără să ştie pe aripa vântului

Ei care nu se-ntorc decât prin cuvinte şi prin uitarea
Cuvintelor care se-nghesuie îndărătul dinţilor ziua
În plină luciditate dinaintea soarelui încă deasupra zăpezii

O boare-nnegrind pe zăpadă o răsuflare pierdută
O mână ca un adaos al spaimei o piatră pentru orizont
O piatră-mpotriva oricărei supuneri

Un glas printre senzaţii învinse
Parfumul serii prelins din gestul mâinii
Care poartă sub degete muzica focului

Dar cui să-i adresezi aceste cuvinte nimănui de data aceasta
Nu-i nimeni să le asculte nimeni
Sau poate vicleniei acolo unde ţărâna acoperă ceea ce-i lipsă

Toate aceste cuvinte rostite şi-aceste gesturi împlinite
Şi totuşi toate neterminate neterminate cu toatele
Precum ai respira sângele pe pernă

Acolo unde oboseala-i acasă acolo şi mereu acolo dimineaţa
Prezentă oboseala prezentă în muşchii braţelor
Şovăielnică la înălţimea genunchilor şovăială învinsă

În zorii câmpiilor în rana făcută revoltei
De-atâta inocenţă încercând să străbată noaptea în mijlocul nopţii

Dincolo de locul acesta cu vidul mâinilor tale şi-al cuvintelor sale
Pentru a reface cuvintele şi gestul cuvintelor muzica
Presimţită în inima zilelor respiraţia grădinilor
Cu ceea ce rămâne nespus din seceta inundaţiilor

Sub ploaia care stivuieşte necazurile cât vezi cu ochii
Înecată-n puzderii de chiciură gloata de creştete
Sub lumina cuvintelor care merg să se stingă aiurea

Cu apa de-acolo de unde se-adună zilele
Somnul şi cenuşa pe-naltele ţinuturi ale nopţilor tale
Apa pământul copacii şi pentru oboseală grădina

Şi în păduri spre seară un tremur
De voci strecurate care pun stăpânire pe vene
Să-nnoade sângele de sângele ce va să vină

Această rană de-argilă care revine mereu cu lumina
Prin care copilăria ta şi copilăria născută
Alunecă de-a lungul grădinii de umbre

... dar copilăria rătăcitoare revenea
Grădina-n ecoul unui pian care urca din nou încet
Dimpreună cu amintirea unei seri calde şi care ardea

Peste arcul viselor tale venind din mâinile sale
Noaptea deschisă din nou peste copilăria mâinilor tale
Ziua scurgându-se-n noapte noaptea acum din nou contopită cu ziua.

Traducere şi prezentare de Horia BĂDESCU

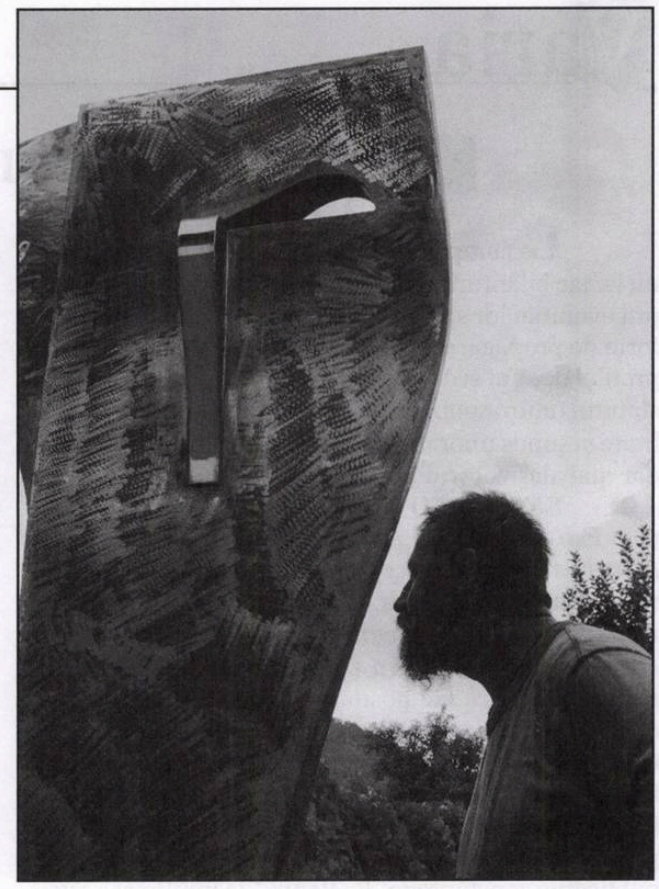

Mihai EMINESCU

IL LAGO

C'è un lago blu nel bosco
Che di ninfee si carca,
Che fa cerchi, cerchi bianchi
Riscuotendo una barca.

Ce ne passo sulla sponda,
Ascoltando, aspettando
Forse Lei, svelta, dai giunchi
Che uscisse, m'abbracciando.

Giunti poi nella barchetta
Su quell'onde sospiranti,
Lascerei cadere i remi
Ed il timone, infranti.

Sotto quella luna mansa
Vogheremmo nell'incanto.
Vibrerà di brecce'l giunco,
L'onda, di un dolce pianto.

Nessun viene... Solitario,
Da vani dolor sto vinto
Presso'l lago blu nel bosco,
Da ninfee gialle cinto.

Traduzione dal romeno di Anca-Domnica ILEA

Anul XIII, nr. 3 (142), martie 2015 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• Concurs literar: „Porni Luceafărul...”

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *O nouă ediţie Oscar Lemnaru (I)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Gheorghe PÂRJA
- *Despre româna populară la Marin Sorescu*
- *Scriitori ai Transilvaniei, laolaltă*

• Augustin COZMUŢA
- *Teandrie lirică sau dialogul umanului cu divinul*

• Marian BARBU
- *Memoria... reactivată*

• Constantin CUBLEŞAN
- *Sentimentalul călător*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Persoane şi personae*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme de* Rodica DRAGOMIR

PAG. 8, 9 INTERVIU

• Augustin COZMUŢA în dialog cu Mircea POPA. *„E imposibil să urmăreşti fenomenul literar în totalitatea lui.”*

PAG. 10 INTERFERENŢE

• Octavian D. CURPAŞ
- *Biblioteca Centrală din Phoenix, Arizona*

PAG. 11 PROZĂ

• Cornel NISTEA
- *Ultimul dans*

PAG. 12 CRONICA LITERARĂ

• Delia MUNTEAN
- *Metamorfoze şi redefiniri ale esteticii româneşti*

PAG. 13 POEZIE

• Dana PUIU
- *Poem teatral despre depărtare*

• Versuri de Raul CONSTANTINESCU

PAG. 15 VARIA

• Revista revistelor

PAG. 16 TRADUCERI

• Versuri de KO UN
- prezentare şi traducere din limba coreeană de Iolanda PRODAN

Acest număr este ilustrat cu lucrări din creaţia pictorului Paul Iosif LEŞ

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2015,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUȚA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• *** ***Mihai Eminescu şi scriitorii sătmăreni*** (Documente de istorie literară – Studii critice), volum coordonat de George Vulturescu, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• Gabriel Hasmațuchi, ***Structuri filosofice în scrierile lui Nichifor Crainic***, Prefață de Ion Dur, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2014;
• *** ***Colecția etnomuzicologică a lui János Jagamas în Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române"***, din Cluj-Napoca, volum redactat de Pávai István şi Zakariás Erzsébet, cu versiuni în limbile română, maghiară şi engleză, însoțit de un DVD, Budapesta, 2014;
• Marian Ilea, ***Gravimetrul***, roman, Editura Limes, Floreşti – Cluj-Napoca, 2015;
• Dan Grădinaru, ***Dimov: monografie critică***, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2014;
• Cornel Nistea, ***Jurnal 1977-1984***, Postfață de Gabriela Chiciudean, Editura Emma-Books, Sebeş, 2013;
• Ioan Romeo Roşiianu, ***Înnomenirea cuvintelor***, antologie lirică, Ediția a III-a, revăzută şi adăugită, postfețe de Marian Ilea, Dorin Ploscaru şi Nicolae Scheianu, Editura Ceconii, Baia Mare, 2014;
• Vasile Moldovan, ***Descăunarea***, roman, Editura Societății Scriitorilor Români, Bucureşti, 2014;
• Daniel Săuca, ***La centru, prin nord-vest***, publicistică şi versuri, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• Marian Ilea, ***Cronicile de la Herina***, proză scurtă, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2015;
• Dan Grădinaru, ***New York, New York*** (un roman american), Editura Nord Sud, Bucureşti, 2014;
• Teodor Ardelean, ***Pietre unghiulare pentru o... bibliotecă de idei***, publicistică, Cuvânt înainte de Nicolae Teremtuş, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• Nistor Ioan Bud, ***Înțepături potrivite pentru vicii altoite***, epigrame, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2014;
• Ioan Şiman, ***Secțiuni în cotidian***, rondeluri şi fabule, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2015;
• Marin Ifrim, ***Blocat în lift, spre cer***, puzzle lirico-est-etic, Editura Teocora, Buzău, 2015;
• Valer Turcu-Iorga, ***Cozmin şi sosia lui***, proză, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2015.

REVISTE:
• „Acolada", nr. 2/2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 300,301/martie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 2/2015, Zalău;
• „Litere", nr. 2/februarie 2015, Târgoviște;
• „Oglinda literară", nr. 159/martie 2015, Focşani;
• „Cultura", nr. 10,11/martie 2015, Bucureşti;
• „Ateneu", nr. 546/februarie 2015, Bacău;
• „Argeş", nr. 3/martie 2015, Piteşti;
• „Orizont", nr. 3/martie 2015, Timişoara;
• „Bucovina literară", nr. 1-2/ian.-feb. 2015, Suceava;
• „România literară", nr. 11, 12/martie 2015, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 2/februarie 2015, Bucureşti;
• „Salonul literar", nr. 86/2015, Odobeşti-Vrancea;
• „Porto-Franco", nr. 224/2015, Galați;
• „Boem@", nr. 1-2-3/2015, Galați.

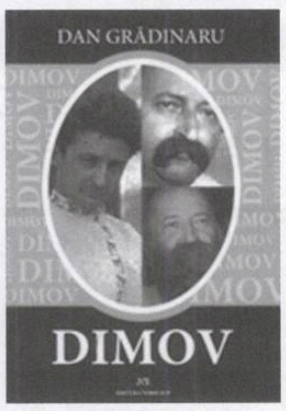

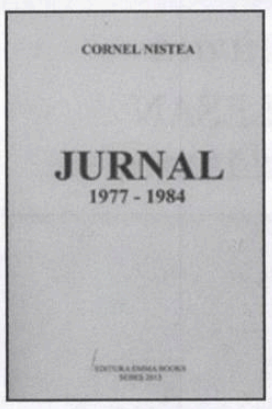

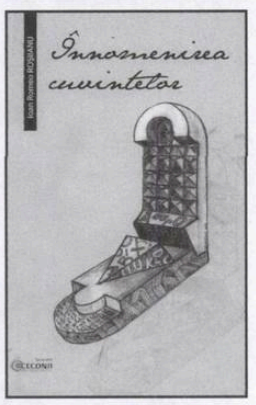

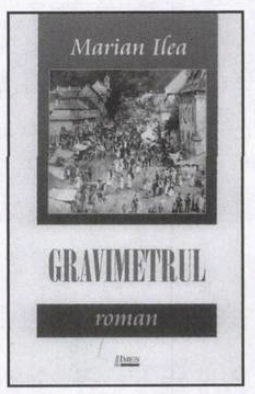

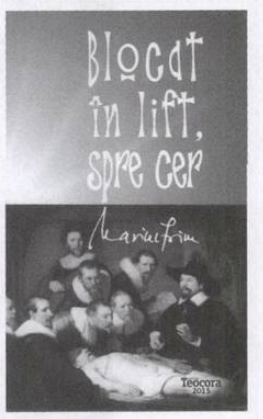

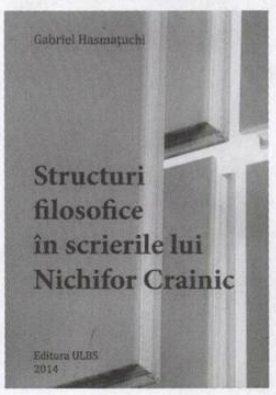

„PORNI LUCEAFĂRUL...", LA BOTOŞANI

Factorii culturali ai județului Botoşani organizează, în perioada 13-15 iunie 2015, Concursul Național de Poezie şi Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...", Ediția a 34-a.

Concursul are trei secțiuni:

1) Carte publicată (poezie) – debut editorial; 2) Poezie în manuscris (nepublicată) şi 3) Interpretare critică a operei eminesciene – eseu.

Festivitatea de premiere va avea loc la Ipoteşti şi Botoşani, în ziua de 14 iunie 2015. Lucrările vor fi trimise, până la data de 10 mai 2015, pe adresa: Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Botoşani, str. Unirii, nr. 10, județul Botoşani. Relații la tel. 0231-536322 sau e-mail: centrul_creatiei_botosani@yahoo.com. Persoană de contact: referent Gellu Dorian.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

O NOUĂ EDIȚIE OSCAR LEMNARU (I)

Pe numele său adevărat Oscar Holtzman, Oscar Lemnaru (1 februarie 1907, Bucureşti - 17 mai 1968, Bucureşti) intră azi în categoria scriitorilor uitaţi. Îşi mai aduc aminte de el doar cei care au apucat să îl cunoască personal şi iubitorii de literatură fantastică. Prozator, gazetar şi traducător, el rămâne autorul unei singure cărţi, ***Omul şi umbra***, apărute în 1946, la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă. Volumul a fost retipărit, în 1975, la Editura Dacia, sub îngrijirea lui Mircea Braga. În anul 2000, Editura Alfa publică o nouă ediţie a cărţii, datorată aceluiaşi destoinic critic şi istoric literar. Dar Oscar Lemnaru este şi autorul unui roman neterminat, ***Adonis hâdul***, tipărit de curând, precum şi al unei piese de teatru ce nu a fost jucată niciodată. Cei care l-au cunoscut au apreciat calităţile de ordin spiritual ale omului de cultură. Z. Ornea, de exemplu, îl descrie drept „*un om cu o inteligenţă remarcabilă, un spirit viu, ascuţit şi cu replica întotdeauna la îndemână*". Frecventând boema literară a timpului, Oscar Lemnaru a fost „*un calamburgiu superior, prieten cu trei mari spirite: Ion Barbu, Camil Petrescu, Şerban Cioculescu*". Un portret similar îi schiţează şi Gabriel Dimisianu: „*Era reputat în mediile literare mai ales pentru vorbele lui de spirit, neîntrecut compunător de calambururi la cafenea. După război s-a îndeletnicit cu traducerile, înzestrându-ne, printre altele, cu versiunile româneşti ale unor romane masive precum* ***Germinal*** *şi* ***Jean-Christophe***". Nu întâmplător, calamburile scriitorului publicate în „Facla" lui Ion Vinea erau semnate Oscarlambur. Asemenea lui Păstorel Teodoreanu, Oscar Lemnaru s-a impus în mediile literare mai mult prin vorbele lui de duh decât prin operă, devenind o celebritate de cafenea. Din păcate, imaginea idilică a boemului este subminată de activitatea dură a „justiţiarului" vindicativ. În perioada septembrie-decembrie 1944, în paginile ziarului „Dreptatea", acesta a ţinut rubrica „Perna cu ace", în care îi „demasca" pe duşmanii regimului comunist. Printre cei vizaţi se numărau oameni de cultură precum Constantin Noica, Emil Cioran, Mircea Eliade, Nae Ionescu etc. Este un episod ruşinos, trecut adesea sub tăcere de către exegeţii vieţii şi operei scriitorului. La 4 noiembrie 1947, în „Dreptatea nouă", Oscar Lemnaru propunea epurarea culturii române de cărţile ostile sistemului totalitar: „*Nu e suficient că aceste cărţi au fost scoase din librării, de vreme ce ele mai pot fi găsite în rafturile anticariatelor... Se impun măsuri riguroase. Să li se interzică anticarilor răspândirea unor lucrări semnate de autori infami. Chiar când aceste cărţi tratează teme literare, ele sunt totuşi primejdioase, pentru că sunt impregnate într-un misticism ceţos, întunecat, de natură să încurce minţile, să tulbure conştiinţele, să degradeze sufletele...*". Fără comentarii în privinţa omului! Cu toate acestea, nu putem nega calităţile operei.

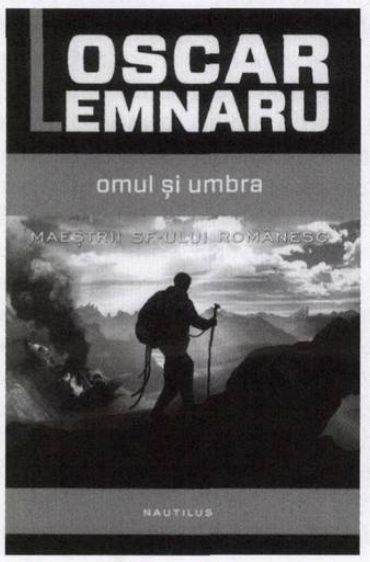

Deşi s-a născut la Bucureşti, scriitorul şi-a petrecut copilăria la Brăila, unde şi-a publicat primele încercări literare. Este vorba de articolele tipărite în „Florile Dunării" (1927), semnate Vasile Cărămidaru. Se pare că pseudonimul care îl consacră, Lemnaru, reprezintă o adaptare românească a numelui real, Holtzman. Prozatorul a colaborat la o serie de reviste precum „Facla", „Azi", „Reporter", „România literară", „Realitatea ilustrată", „Revista Fundaţiilor Regale", „Revista literară", „Dreptatea nouă", „România liberă", „Viaţa românească" etc.

Iniţiativa Editurii Minerva de a retipări povestirile fantastice ale lui Oscar Lemnaru merită toată atenţia, având darul de a readuce în actualitate un scriitor uitat. Singura problemă se leagă de colecţia în care ele au fost publicate: „Maeştrii SF-ului românesc". Aceasta pentru că Oscar Lemnaru nu scrie literatură de anticipaţie, ci proză fantastică. E regretabil că redactorii unei edituri de prestigiu precum „Nemira" pot să facă o asemenea confuzie între două specii literare între care există diferenţe semnificative.

Naraţiunile din volumul ***Omul şi umbra*** au fost redactate în perioada 1935-1936. După cum se precizează în studiul introductiv la ediţia din 1975, două dintre ele au fost publicate în revista „Azi", în 1937. Este vorba de nuvelele ***Banii de aramă*** şi ***Ochiul de mort***. Nuvelistul şi-a citit creaţiile în şedinţele cenaclului „Sburătorul", dar ele au fost primite cu indiferenţă de către un public reticent la literatura fantastică. Fapt semnificativ, prozatorul Oscar Lemnaru este dublat de un apreciat eseist. Unele articole anticipează problematica naraţiunilor sale (***Omul mecanic***, ***Absurditatea orologiului***, ***Oglinda***, ***Umbra***), în timp ce altele exprimă viziunea scriitorului despre artă (***Romanul fantastic***, ***Literatura***, ***Despre roman***, ***Despre stil***, ***Anacronismul cenaclurilor***). Ediţia îngrijită de către Mircea Braga în 1975 are meritul că, pe lângă nuvelele din Ediţia Princeps, reuneşte cele mai importante studii teoretice ale scriitorului. Selecţia conţine şi un fragment din romanul neterminat ***Adonis hâdul,*** publicat în numărul din 1 septembrie 1935 al revistei „Facla".

Într-o perioadă în care proza onirică românească nu era privită cu prea mult entuziasm de către criticii literari, Oscar Lemnaru are curajul să realizeze o veritabilă pledoarie pentru ***Romanul fantastic*** (1935): „*Nu ştiu de ce, dar mi se pare că nimic nu îşi mai are rostul în literatură decât genul fantastic...*". O posibilă explicaţie ar fi faptul că realismul tradiţional nu mai poate aduce nimic nou: „*Toate formulele au fost încercate, toate manierele au fost utilizate. Literatura a vidat toate posibilităţile*". Mai mult, ştiinţele exacte, psihologia, aparatele de fotografiat reuşesc să spună totul mult mai minuţios decât limbajul imprecis al literaturii. Drept consecinţă, elementele de noutate pot veni doar din sfera romanului fantastic, deoarece numai el „*mai poate crea probleme insolubile de ştiinţă*". Chiar dacă este vorba de un lucru lipsit de adevăr, ipoteza propusă de către scriitor poate fi considerată drept verosimilă şi comentată ca atare. În plus, ea poate fi acceptată şi de cititor. La fel ca în cazul unui om de ştiinţă, autorul de literatură fantastică trebuie să mizeze pe demonstraţie. Cu diferenţa că, în cazul acestuia din urmă, argumentaţia vizează neverosimilul, porneşte de la piste false: „*Literatura fantastică îşi realizează dezideratul cu atât mai bine, cu cât demonstraţia neverosimilului este mai ispititoare*". Legitimând neverosimilul, proza onirică se apropie de literatura S.F., fără a se confunda însă cu aceasta: „*Autorul pleacă, precum unii nebuni logici, de la premise false, iar faptele se desfăşoară în aşa chip, încât ele semnifică demonstraţia tezei. Elementele de necrezut trebuie să fie prezentate ca posibile şi şansa trebuie să fie indicată ca probabilitate*".

În ceea ce priveşte stilul romanului fantastic, eseistul vorbeşte de existenţa a două posibilităţi: stilul arid, geometric, fără înfloriturі, împrumutat din ştiinţele exacte, în măsură să provoace senzaţia verosimilului (cultivat de E. A. Poe) şi cel enigmatic, care acoperă lucrurile într-un con de penumbră şi care este specific prozei fantastice europene. Marele model al lui Oscar Lemnaru rămâne autorul naraţiunii ***Cărăbuşul de aur***, considerat „*un fantast care utilizează stilul rigid exact, ştiinţific*". Scriitorul american este prezentat drept un sofist care demonstrează plecând de la premise inadmisibile şi utilizează dibăcia unui mare dialectician. În încheierea consideraţiilor sale, eseistul afirmă că, prin intermediul literaturii fantastice, cititorul învaţă lucruri neadevărate pentru lumea aceasta, dar care îl pregătesc pentru eventualitatea unor lumi posibile.

Volumul ***Omul şi umbra*** are un subtitlu semnificativ, în măsură să circumscrie genul naraţiunilor: ***Nuvele fantastice***. Motivul umbrei a apărut şi înainte în proza fantastică românească. E suficient să amintim, în acest sens, cunoscutele nuvele ale lui Mihai Eminescu, ***Umbra mea*** şi ***Sărmanul Dionis***. În literatura universală, mitul omului care şi-a pierdut umbra a devenit cunoscut prin creaţia lui Adalbert von Chamisso. Umbra întruchipează lucrurile efemere, trecătoare, ireale şi schimbătoare, ca urmare, experienţa abandonării ei echivalează cu renunţarea la mizeriile existenţei cotidiene pentru a renaşte apoi într-o lume a esenţelor. De regulă, în paralel cu motivul umbrei, autorii de proză fantastică abordează şi problema dublului. Umbra este cea care i se poate substitui individului, conferindu-i o nouă identitate. De altfel, titlul volumului ***Omul şi umbra*** sugerează tocmai această alternanţă între aparenţă şi esenţă, între sacru şi profan.

Naraţiunea ***Ochi reflectaţi*** este povestea unui singuratic. Acesta trăieşte departe de lume, în compania unui servitor bătrân, care îi înţelege capriciile. Este vorba de un om fără nume, cu o identitate imprecisă, personaj caracteristic prozelor fantastice. Istorisirea dobândeşte un vădit caracter demonstrativ, scriitorul încercând să facă plauzibil evenimentul insolit pe care îl redă. Relatarea se bazează pe motivul oglinzii, mai exact pe un neobişnuit schimb de roluri. Oglinda magică reuşeşte să atragă în lumea ei imaginea stăpânului, în timp ce omul real rămâne inert. Ovalul de cristal este instrumentul magic în măsură să deschidă o poartă către lumea de dincolo. Obiect ritualic în diferite culturi, oglinda trimite la ideea de mister, de reflectare, de autocunoaştere, dar şi la cea de speculaţie. Veritabil ochi al sufletului, ea întruchipează o poartă către o altă lume, cea a abisurilor fiinţei. Fascinaţia exercitată de oglinda magică este proprie prozei fantastice de factură romantică, fiind prezentă deja în nuvela ***Cezara*** de Mihai Eminescu. Cât de puternic a fost absorbit Oscar Lemnaru de mirajul oglinzii reiese şi din faptul că, în 20 septembrie 1935, în revista „Facla", publică eseul intitulat ***Oglinda***. Dar existenţa unor dublete proză-eseu elaborate pe aceeaşi temă constituie un lucru obişnuit în cazul scriitorului, ceea ce întăreşte şi mai mult caracterul speculativ al acestei literaturi.

Ceasornicul din turn dezbate o altă temă specifică literaturii fantastice, cea a timpului. Şi ea este prezentă deja în proza lui Eminescu, dar adevăratul specialist în problematica metamorfozelor timpului rămâne Mircea Eliade. Oscar Lemnaru se dovedeşte un maestru în regizarea naraţiunii. ***Ceasornicul din turn*** este o relatare rostită într-un decor insolit, în măsură să anticipeze atmosfera de taină a întâmplărilor. Totul aminteşte de regia existentă în povestirile în serie ale lui Mihail Sadoveanu. După model boccaccian, zece prieteni se adună într-o cabană, în jurul focului din vatră, pentru a spune sau pentru a asculta povestiri neobişnuite. Relatările se referă la „*oameni ciudaţi*" şi la întâmplări cu „*spaime şi strigoi*". Rostite sub imperiul nopţii, povestirile fantastice se derulează în concordanţă cu vremea apocaliptică de afară: viscolul e „*ca o fiară scăpată din lanţuri*", pădurea se tânguie amar, urletul lupilor se împleteşte cu şuierul vântului. Odată atmosfera creată, naratorul începe să redea o istorie extraordinară, creată parcă după tiparele lui Edgar Allan Poe. Bătrânul nu cunoaşte decât o singură istorie vrednică să fie spusă, pe care nu a destăinuit-o însă nimănui, de teamă că nu ar fi fost crezut. De aici ezitările personajului în momentul în care îi vine rândul să povestească. Relatarea îl poartă în trecut, într-o altă istorie a oraşului. Memoria timpului este păstrată de un turn aflat în ruine, în care, odinioară, se găsea un imens orologiu. Ceasornicul este prezentat ca un obiect magic, ce stăpâneşte oraşul. „*Pulsaţiile acestei uriaşe inimi de fier*" sunt supravegheate de către un bătrân îngrijitor, care se urca în fiecare seară pe o schelă interioară pentru a verifica buna funcţionare a misteriosului mecanism. Povestitorul sugerează chiar realizarea unei simbioze stranii între viaţa bătrânului şi bătăile orologiului din turn. În felul acesta, pentru un timp, se creează impresia că paznicul turnului a reuşit să învingă destinul potrivnic. Totul până când ceasornicul miraculos începe să se deregleze. Străduindu-se să repare bătrânul orologiu, îngrijitorul se luptă, de fapt, să îşi salveze viaţa. În disputa tot mai inegală cu timpul intervine şi nepotul paznicului care, în mod artificial, vreme de un an, învârte mecanismele ceasornicului. Într-o noapte însă, adoarme, iar orologiul nu mai poate fi pornit. Moartea ceasului are loc în acelaşi timp cu decesul paznicului, scriitorul sugerând existenţa unor legături tainice între om şi ceasornic. Finalul rămâne însă deschis, deoarece această simbioză este doar sugerată.

Gheorghe PÂRJA

DESPRE ROMÂNA POPULARĂ LA MARIN SORESCU

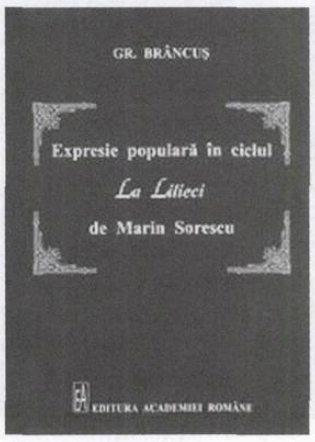

Pentru generația mea (optzecistă), poezia lui Marin Sorescu se balansa între solstiții și echinocții lirice. A vestit o nouă primăvară, fiind egal cu el însuși. A avut zile lungi și nopți scurte. Ca apoi să fie zile mai scurte și nopți mai lungi. Este creatorul care a scris poezie până în ultima zi a vieții („*O carte mică/N-am luat cu mine/Decât o carte subțire/Așa ca o frunză/Așa ca o viață de om*"). Debutul lui nu a fost cu un volum de parodii, ci „*cu o paradă de stiluri ale poeziei românești contemporane*" (Alex. Ștefănescu).

Critica i-a urmărit îndeaproape evoluția operei sale: poezie, proză, teatru, eseistică. A rămas reper în lirica lui ciclul ***La Lilieci***, în care triumfă poezia realistă și se renunță la parabole (N. Manolescu). Când Marin Sorescu debuta (1964), au țâșnit câteva nume care au marcat definitiv poezia românească a ultimei jumătăți a secolului trecut. De la Nichita Stănescu la Ioan Alexandru, de la Ana Blandiana la Mircea Ivănescu. Marin Sorescu, cu o intuiție uluitoare, a căutat să ocolească ermetismul amețitor ori metafora acaparantă. Parcă a vrut, în maniera lui de șugubăț genial, să o apuce de unul singur pe o cărare numai de el știută. A recurs la o formulă poetică ușor de recunoscut, dar extrem de greu (dacă nu imposibil) de a-i călca pe urmă. După așezarea poeziei acelei perioade în matca ei, se dovedește că stilul lui Sorescu nu poate fi imitat fără a nu cădea în derizoriu. Deoarece, tocmai când ai crezut că ai deprins natura acestei lirici, îți dai seama că ai în față când o apă învolburată, când una adâncă. Poetul și-a asumat un pitoresc de zonă, care părea să rămână a fi descifrat de etnografi. A fost valorificat cu o energie artistică unică și proiectat în marea literatură. Cum este și ***La Lilieci***, adică la cimitir, dealul cu morminte al Bulzeștilor. Ciclul este definit ca un *Spoon River*, ba este asociat cu Cimitirul Vesel din Săpânța, cu viețile scrise pe crucile de lemn, cu figurile unei umanități abia desprinse din pământul originar (Ion Pop).

Spre acest ciclu (de șase volume) se apleacă academicianul Gr. Brâncuș, renumit filolog român, specialist recunoscut în studierea substratului lingvistic. În volumul ***Expresie populară în ciclul „La Lilieci" de Marin Sorescu*** (Editura Academiei Române, București, 2014) face o radiografie de mare rafinament asupra celebrei opere. Într-un tom anterior, ***Vocabularul autohton al limbii române***, academicianul Gr. Brâncuș stabilește principiile metodologice de investigare a substratului românesc, dar mai ales modul în care pot fi abordate diferite aspecte ale lexicului autohton. Aplicate liricii soresciene din ***La Lilieci***, principiile lingvistului desprind din operă forța expresiei populare. Laborator mai greu de cercetat decât cel al expresiei culte. Pentru a intra în gramatica expresiei populare, autorul face un avizat studiu de etnografie și istorie rurală. Sunt aduse sub lupa observației și a analizei datini, credințe, obiceiuri, mituri. Satul lui Sorescu este altul decât cel al lui Goga sau al lui Blaga. Nu atât prin așezarea geografică, cât mai ales printr-o mitologie aparte. Academicianul Brâncuș apreciază că „*autorul este atent la concretul realității țărănești, la evenimentele majore ale existenței și la o sumedenie de alte forme de manifestare a psihologiei lumii satului*". Atenția lingvistului este îndreptată asupra vorbirii directe a personajelor, precizând că istoria socială are elemente comune de grai între Oltenia și ținuturile Transilvaniei. Observă cum se degajă o bogată terminologie a înmormântării laolaltă cu un mare număr de construcții specifice limbajului ceremonial funerar (trage să moară, lumânări aprinse, se trage clopotul etc.). Lingvistul analizează efectul verbelor la diateza reflexivă asupra textului liric. Care este dens ornat cu terminologia florilor de câmp și a buruienilor care sporesc universul poetic. Nici medicina populară nu este ocolită. Sorescu culege numele de boli, cu localizarea lor, de plante tămăduitoare și de alte leacuri cunoscute în practica medicală străveche („*O durere mi se învârte în cap, în șale, în capul pieptului, la coada plămânilor*"). În comunitățile rurale, cu vreme în urmă, oamenii credeau în magia cuvintelor, cu mare efect folosită de Sorescu și minuțios cumpănită de lingvist. Ce sunt de altfel descântecele și blestemele? Adesea, înjurătura e însoțită de formula de blestem („*Fir-ai al iacacui/Vedea-te-aș umflat!*")

Un capitol aparte consacră lingvistul numelor proprii din ***La Lilieci***. La sate încă se mai păstrează comunicarea colocvială exprimată prin construcții genitivale, de care Sorescu se folosește frecvent („*Sandu lui Ciurel*", „*Gogul lui Duluman*", „*Ionete al lui Făscu*"). Este modalitatea de identificare artistică cu varianta populară a limbii. Această structură onomastică – scrie profesorul – este foarte veche în româna populară, menținută din perioada preromană a limbii. Legat de numele de persoane, este frecventă prezența pronumelui (și a adjectivului) nehotărât prin caracterul evocator al unui trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. La Sorescu, *unul* nu este depreciativ, ci se impune prin imprecizie („*Unul, Popa Costache/I-a dat fetii două bănicioare/De bani de aur*").

În paginile ***Liliecilor*** întâlnim multe denumiri de locuri. Se observă că în sintaxa limbajului popular este întâlnit frecvent circumstanțialul de loc – ca situare a obiectelor în spațiu, dar și ca figură de stil („*Urlau lupii.../Acolo la Sălișteș, sus, deasupra cimitirului/Pe fosta vatră a satului*"). Se apreciază că fonetismele particulare din lirica lui Sorescu sunt mai izolate. Trăsăturile morfologice aparțin limbii vorbite în Oltenia. Este analizat, cu rigoarea specialistului, domeniul morfologiei verbului, oprindu-se mai ales asupra perfectului simplu („*Toată ziua jucară purceaua.../Țînură vitele numai în gloduri*"). Această particularitate a expresiei populare capătă la Sorescu strălucire artistică unică. Ciclul de care se ocupă volumul este o sursă de cunoaștere și de studiu al perfectului simplu. Sintaxa poemelor urmează o gândire proprie vorbitorului simplu, „*creator al valorilor elementare de limbă populară*". Sunt sesizate propozițiile simple (legate prin *și* narativ), ca în povestirea liberă a întâmplărilor din viață. Cu multe argumente lingvistice este exemplificat fenomenul conjunctivelor ori al verbelor la imperativ din sintaxa populară („*Ioane..., de-ar muri unul din noi, că nu ne mai înțelegem!*").

Autorul apreciază că gândirea artistică a unui mare scriitor – Sorescu este – ni se relevă prin examenul subtilităților la nivelul frazei. Referindu-se la vocabular, profesorul Brâncuș constată cum Sorescu se interesa de cercetările făcute de lingviști și etnografi asupra Olteniei dialectale. Poetul prefera vocabularul formelor vechi de civilizație și cultură populară în rezonanță cu fondul de idei din poeme. Nu uită a aminti că Marin Sorescu a îngemănat genial româna populară cu pregătirea lui filologică. Poetul reacționează la pătrunderea din limba literară în lumea satului a unor termeni noi, determinată de noile realități politice (lupte de clasă, plan, mașina neagră). Pentru a marca apăsat caracterul dialectal și popular, recurge la cuvintele regionale, la vorbirea oamenilor din Bulzești. Cercetătorul observă că neologismele lipsesc aproape cu totul din structura lexicală a poemelor. Repertoriul lexical (avându-l ca reper pe cel al lui Marian Barbu) este însoțit de observații noi – fie etimologice, fie semantice.

Capitolul consacrat stilului din cărțile ***La Lilieci*** este rodul unei viziuni stilistice personale asupra operei soresciene. Reține: concentrația verbală, absența verbului copulativ, enumerările, frecvența ridicată a verbelor, construcțiile opoziționale ori anacolutul. De asemenea, este evidențiat stilul epistolar ori umorul, care la Sorescu este unul blând, lipsit de răutate, de ironii, de sarcasm.

Cartea academicianului Gr. Brâncuș este mult mai densă în cercetarea ciclului sorescian. Ca unul care a făcut multe ore de gramatică, am citit ***Expresia populară în ciclul „La Lilieci"*** cu bucurie sporită despre un domeniu mai avid, fără de care vorbirea corectă nu ar fi posibilă. Este cartea unui redutabil specialist, care ne-a demonstrat și din unghiul lingvistului că acest ciclu este unic în literatura română. Încheie academicianul Brâncuș: „***La Lilieci*** *reprezintă o sursă admirabilă de material pentru întocmirea unui studiu monografic al românei populare. Creator de geniu, Sorescu descoperă, intuitiv, valori artistice în structurile acestui aspect general al limbii comune*".

SCRIITORI AI TRANSILVANIEI, LAOLALTĂ

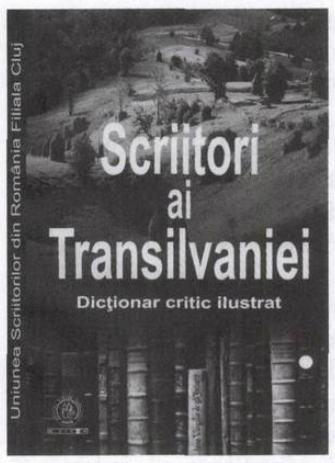

Am o siguranță spirituală bine conturată când întâlnesc oameni care își apără breasla din care fac parte, oricare ar fi ea. Mai ales că tranziția românească a măcinat multe demnități profesionale. De acest malaxor nu a fost ocolită nici condiția scriitorului. De la confuzie la diluție. De la agresiunea veleitarilor la comentariile de rating care pun într-o lumină alburie ideea de scriitor. Constat cu propriile mele antene că scriitorul român de vocație există. Își duce crucea valorii. Cine îl apără?, ca să ne aducem aminte de volumul de debut al bihoreanului Gheorghe Pituț. Răspunsul meu este: cititorii, dar și scriitorii care știu care este buna cumpănă a valorii.

Pe acest fond a apărut la sfârșitul anului trecut un volum monumental, ***Scriitori ai Transilvaniei*** (Editura Eikon, 2014), alcătuit de criticul Irina Petraș, președintele Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România. Cele 556 de nume cuprinse în dicționar reprezintă spiritul Transilvaniei (dar și cel național) între anii 1949-2014. Este un volum aniversar marcând cei șaizeci și cinci de ani de la înființarea Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor. Acoperă județele Cluj, Maramureș, Sălaj și Satu Mare (afiliate Filialei din Cluj) și parțial Mureș, Bihor, Alba. După știința mea, este prima convocare de acest gen, cu referire la teritoriul amintit în titlu, mănos în nume de referință ale literaturii române. Sunt cuprinși și scriitori care au trecut vama incertitudinilor. Ochiul atent, rezemat pe valoare, gândul fără prejudecăți, miza pe cei ce vin, confortul de a avea împreună certitudinile literare. Sunt tocmai vectorii care au animat demersul exigentului critic. Un volum care va rămâne argument literar pentru perioada la care se referă. Este un document care mărturisește, în special, literatura transilvană. Inspirată, ca întotdeauna, Irina Petraș adună în acest ***Dicționar*** autori care au respirația valorii. Valoarea conținută, nu ierarhizată. Spune autoarea: „*Dicționarul nu valorizează, nu ierarhizează. El este mai întâi de toate un inventar și, nu în ultimul rând, un album de familie*". Sintagma ultimă m-a bucurat mult, mai ales că scriitorii, prin natura lor, nu au întotdeauna aceleași opinii. În ***Dicționarul*** Irinei Petraș stăm cuminți, împăcați cu lumea, fiecare cu gloria lui. De la cei care și-au legat începuturile literare de Transilvania – Ana Blandiana, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Nicolae Prelipceanu – la cei care au rămas aici ca apărători ai cetății culturale. Centrul de greutate cade pe cei care au marcat ultima jumătate a secolului trecut până în ziua în care scriu. Un ***Dicționar*** cu multe referințe la biografie și operă. Irina Petraș ține să menționeze că „*se numește critic, fiindcă reține la fiecare autor referințe critice*". Valoarea documentului este sporită și de numărul mare de imagini. Care surprind scriitorii laolaltă. Care confirmă și ideea de prietenie. O frescă cuprinzătoare a vieții literare din Transilvania. Ascult bucuria autoarei: „*Sunt foarte bucuroasă că am reușit să termin această lucrare, demult doream să apară. Ea dă seama de scriitori din județele arondate Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, cei care au răspuns la chestionarele pe care le-am trimis*". Când tocmai mă pregăteam să semnalez câteva omisiuni (Al. Ivasiuc, Gheorghe Pituț), Irina Petraș ne anunță că edițiile viitoare vor fi îmbunătățite. Lucrarea este inedită și de anvergură. Este un mod concret, inteligent de a pune dimpreună scriitorii Transilvaniei risipiți de destin. Cei ce sunt, dar și cei ce nu mai sunt în viață. Dar sunt vii în literatură. Și în acest binevenit ***Dicționar***.

Augustin COZMUȚA

TEANDRIE LIRICĂ SAU DIALOGUL UMANULUI CU DIVINUL

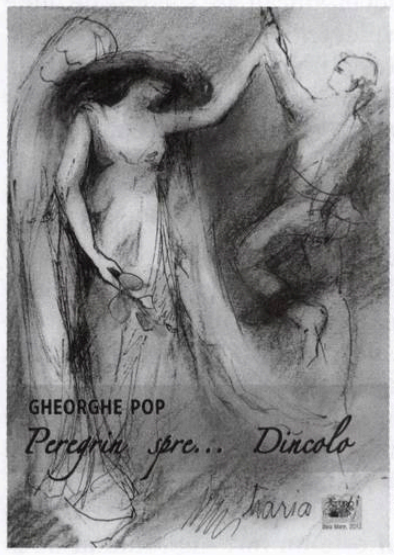

Sentimentul religios caracterizează profund ființa umană și reprezintă o latură esențială a dimensiunii sale spirituale. Tocmai de aceea trăirea sentimentului religios nu înseamnă doar inocență și sfântă naivitate, ci presupune și meditație adâncă asupra destinului omului, în principal prin raportarea sa la instanța supremă a divinității. Exhibarea credinței, inclusiv abordată ca temă poetică, pretinde însă o viziune tainică, discretă și delicată, spre a transmite cât mai autentic și mai sensibil sentimentul religios, trezind la fel de tainic emoție în sufletul semenilor, spre a nu cădea în grandilocvență și, în ultimă instanță, în impostură intelectuală, iar la nivelul expresiei în artificiozități și convenționalisme, fie ele și teologic bine intenționate. De asemenea precepte se recunoaște a fi condus în poezia sa și Gheorghe Pop în volumul ***Peregrin spre... Dincolo*** (Editura Eurotip, Baia Mare, 2012), după ce anterior publicase ca debut cartea ***Învins de iubire*** (Editura Gutinul, Baia Mare, 1994).

Comentând *„cărțile preoților noștri”*, preotul-profesor Ioan Chirilă din Cluj-Napoca vedea cu îndreptățire în poezia lui Gheorghe Pop o vrednică tentativă de *„restaurare mărturisitoare”*, în sensul că, prin trăire și meditație, credința religioasă se cuvine să rămână mereu o încercare de reconstrucție spirituală și existențială a omului. Această exigență, nu atât canonică ori dogmatică, cât supusă unei zbateri lăuntrice de conștiință, implică exersarea unei game largi de trăiri și stări sufletești și tribulații ale spiritului, ceea ce nu exclude îndoiala și interogația, neliniștea și înțelegerea sensului tragic al vieții, în ciuda oricărei superioare consolări divine. Tonul elegiac este imprimat în principal de regretul după *„lumina lumii”* fără de apus, de care *„nicicând n-aș vrea să mă despart”* (***dincolo de orizont...***), dar și de faptul că *„răspunsul Tău întârzie să vină,/E lungă calea ce duce către Rai”* (***În casa noastră nu mai avem soare***). O suită de astfel de examinări ale sentimentului religios ne oferă în lirica sa preotul-poet Gheorghe Pop, pornind de la ipostaza cea mai simplă a unui credincios de rând nevoit a-și îmbrățișa soarta: *„iată-mă aplecat înspre toamnă,/anevoie urcând, cu crucea pe umeri/Dealul Golgotei, de la Seini...”* (***Rugăciunea de pe Golgota Seiniului***). O seamă de momente, unele strict biografice, cum este, de pildă, pierderea ființei dragi, sunt contextualizate și circumscrise, cu deplină motivație lirică, universului credinței, eliminând și epurând, cât mai mult posibil și cu efect în plan valoric, o raportare formală a individului uman și implicit a eului poetic la divinitatea etern călăuzitoare. Întrucât se descoperă, fragil ca orice existență obișnuită, *„într-o febrilă căutare/prin această imensitate”* și, neaflând *„un punct/în care să-mi ancorez trecerea”* (***din urmă...***), revelația îl conduce spre Tărâmul Speranței și Mântuirii, al Vieții, Fericirii și Iubirii Veșnice, convins că *„fără Tine, steaua mea de sus,/naufragiam în niciunde”* (***Providența***). Semnele apartenenței, având natură teandrică, deopotrivă adică umană și divină, sunt identificate de la naștere: *„am fost trimis în Lumină,/ să-mi îndumnezeiesc firea”* (***Sub stejarul Mamvri***) și acest legământ sacru, la orice metamorfoze ar fi supus, fie pe parcurs și nefavorabile, nu poate fi rupt și nici abandonat fără o uriașă pierdere și anulare de ființă: *„Oricine și orice ar spune,/ Eu știu că Tu aievea Ești/dincolo de orice-nchipuire/ce mintea poate să o zămislească”*, până acolo încât *„de mine, că exist, mă îndoiesc,/de Tine – Marea mea Iubire – NICIODATĂ!”* (***Marea mea Iubire***). Străbaterea vieții, marcată de clipe de ezitare, îndoială, tristețe, durere, inclusiv prin perceperea dramatică a efemerității și a deșertăciunii, precum Psalmistul: *„să-mi dau seama/îndată ceea ce sunt/«străin și pribeag/o suflare de vânt/înaintea feței Tale»/pe acest pământ”* (***Efemeritate***), nu-l poate abate de la adevărul lăuntric al credinței, exprimat ca o sentință definitivă și irevocabilă: *„decât să mă lipsești/ de a sfintei Iubiri fericire/ce într-o clipă de grație/am trăit și am cunoscut/atunci, Doamne, mai bine/retrage-ți Chipul/și asemănarea din mine,/prefăcându-mă în țărâna/din care M-ai făcut.../să nici nu știu că am fost/vreodată în lume”* (***Litanie***). Nici drumul fără întoarcere nu-l înspăimântă câtă vreme are conștiința că *„veșnicia însăși nu ne ia vamă,/de vreme ce locuiește în casă cu noi...”* (***Obârșii***), iar Creatorul suprem ne stă în preajmă ca o *„minune ce aduce/și ține-n existență/ întregul Univers”* (***Infinitul de iubire***), din care omul este parte, în chiar pofida senzației de neînsemnătate și lipsă de sens ori de înțeles, întrucât tocmai Viața, trecătoare cum este, *„neînțelesului dă înțeles...”* (***Calea, Adevărul și Viața***), oglindind precum marea Cerul, adică reflectând Necuprinsul în Cuprins, în țărmurit (***Între chip și asemănare***), iar în Clipă, *„dacă rânduit este să mori”*, se răsfață Veșnicia, ipostaziată prin *„Luceafărul nu moare,/ci numai apune/în Marea de Lumină...”* (***În marea de lumină***).

(Continuare în pagina 14)

Marian BARBU

MEMORIA... REACTIVATĂ

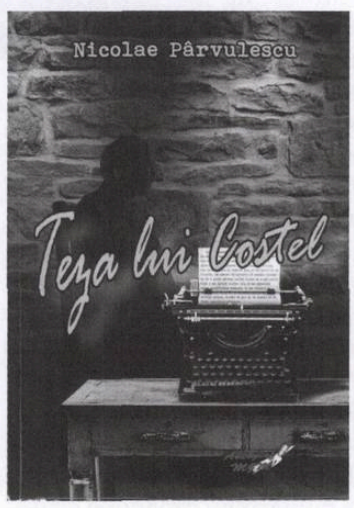

Având în panoplia editorială câteva reușite naratologice, începând din 1982, prin romanul ***Aniversare***, a cărui acțiune se centrează pe spațiul învățământului preuniversitar, iar de atunci, în timp, în scrierile următoare (***Fotoliul vacant***, două volume - 1986, 1990, ***Instanțe***, două volume - 2006, 2007, ***Cât văd ochii***, 2011), Nicolae Pârvulescu și-a redimensionat vizibil inspirația și mijloacele de abordare. Așa se face că noua scriitură, tot un roman, ***Teza lui Costel*** (apărut la Autograf MJM, Craiova, 2014, 463 p.) atinge, în bună parte, și reușește memorabil sub raportul investigației, dar și al alternanțelor de planuri.

Cu toate că plaja narativă se pigmentează la persoana întâi, romancierul, cunoscător atent al limbii române, știe să se debaraseze de subiectivitatea ieftină și pidosnică. El urcă și coboară ca într-un soi de vase comunicante, ca să nuanțeze, prin multiple planuri, câteva idei ale unui om tânăr (un *alter ego*, nu-ncape-ndoială!). Am putea crede că tot romanul dezvoltă o sfântă spovedanie în fața istoriei de mâine, iar Cosmin, instinctiv, se obligă să nu uite nimic ca un alt Darie. Căci viața de student o singură dată în viața cuiva se arată binefăcătoare cu toate contorsionările ei.

Prozatorul surprinde detaliat destule momente de tranziție social-politică la nivelul tuturor românilor, după cel de al Doilea Război Mondial, el însuși fiind contemporan cu multe dintre ele. Restul, venind din incursiunile povestite de istoria citită și trăită de alții. Oare întâmplător studentul Cosmin Bordeianu urmează cursurile Facultății de Istorie din București?!

Și pentru că istoria la români a fost mai întotdeauna mașteră (se poate citi conflictuală, neliniștită), scrierea debutează în trombă cu un dialog imperial dintre asistenta de socialism științific și studentul Nicu Stănilă, membru de partid, secretar U.T.M. pe facultate. Apoi cazuistica (*„Ce înțelegi dumneata prin pace, tovarășe Stănilă? – Intervalul de timp dintre două războaie, tovarășe asistentă!”*) ține trena multă vreme, chiar după trecerea examenului de la anul întâi!

Este primul semn de intruziune a politicului până departe în viața studenților, la tezele de licență, la repartiții și după.

Autorul complinește ideea până la saturație cu identificări ale politicului generalizat, devenit autocrator, imperial, încât romanul se arată a fi un moloh, un leviatan.

În această ordine de idei, luând în calcul și momentul ieșirii pe piața editorială a cărții – chiar faptul de a fi scrisă într-o fățișă notă a realismului, cu sondaje palpabile, în medii de familii burghezo-moșierești, de industriași, de intelectuali titrați ș.a. degajă o vizibilă notă polemică, purtată în subsidiar, cu acea literatură... contemporană, care imită „moda”. Adică pe aceea răsfățată prin droguri, alcooluri, crime (pasionale sau nu), adică a dezmățului „orbitor” de nescriitoricesc.

Pe măsură ce studentul se ia pe sine în posesie și află că el însuși a fost înfiat ca părinții lui nativi să scape de corvoada tracasărilor de cadre și a bănuielilor de îmbogățiți (astăzi – în 2015 – *resurse umane*!) devine mai atent cu cei din jur și își desăvârșește gradul de tăcere.

(Continuare în pagina 14)

Constantin CUBLEȘAN

SENTIMENTALUL CĂLĂTOR

Criticul și eseistul craiovean Constantin M. Popa nu este numai un călător împătimit printre cărți și rafturi de biblioteci, navigând printre cuvinte cu cenzurată obiectivitate (*„din rafturi de biblioteci/mă privește ochiul sticlos al obiectivității/ca un bodyguard foarte vigilent/ar trebui să așez în locul lui/numele umilinței”* – ***Orgoliu***), ci și un călător aievea pe meridianele lumii, interesat de obiectivele turistice cele mai familiare (Montréalul este o continuă atracție) până la cele mai exotice (*„aud răsuflarea Groenlandei”*), mereu stârnindu-și emoțiile lirice (*„rătăcitor/prin mica provincie lirică”*) ca un poet veritabil ce este și care a dublat întotdeauna comentatorul elegant de literatură – cum s-a impus în arealul literelor actuale – oferindu-ne, în ultimii ani, cicluri întregi de poematice reflexii lirice, ale unui contemplator de imagini dintr-un peisaj exterior, cu care îi place să se confunde și care îi stimulează vibrante descinderi în peisajul trăirilor interioare, sentimentale (*„rătăcit în labirintul cu multe ieșiri/din propria-mi inimă”*).

Rod al unor astfel de călătorii este și recentul volum de versuri intitulat oarecum programatic ***Încruntările mele amoroase*** (Editura Aius, Craiova, 2014). Poetul pare un solitar, în orice caz preferă singurătățile tocmai pentru a se putea regăsi pe sine în contemplarea lumii: *„Am ajuns în locuri/unde nimeni nu mă cunoaște (...) am ajuns la capătul nordic al lumii/m-am strecurat către cercul polar/ignorat trecut cu vederea/ocolit de locuitorii primordiali/prăbușiți în amintiri/asemenea transparentelor izvoare încremenite (...) în orizontul ispitelor abandonate rând pe rând/caut aurora boreală (...) încă nu am obosit suficient/încă am putere să merg/ deasupra apelor”* (***Nopțile albe***). Într-un asemenea orizont purificat, află condiția și sensurile poeticității, ale poeziei înseși: *„Poem este speranța penei de vultur (...) poem este clipa (...) poem este zbaterea (...) Poem este sunetul provocator al inocenței/teama de a da cu piciorul/ lucrurilor lumii/și înțelegerea simplă a faptului că/deși nu are sex/timpul neutru «le rezolvă» pe toate/inclusiv propria-mi/asigurare de posteritate”* (***Rezervație***).

(Continuare în pagina 14)

Daniela SITAR-TĂUT

PERSOANE ŞI PERSONAE

Cel mai recent volum(aş) al lui Ioan Groşan, ***Lumea ca literatură. Amintiri*** (Polirom, 2014), mult mediatizat şi bine receptat de tovarăşii de condei, prezenţi ca savuroase/anoste personaje în economia cărţii, este un tom de-al doilea raft, o suită de *scènes de vie* care au ca liant Realia, una cam edulcorată, o Republică garnisită cu cetăţeni de treabă, în mare parte, oameni de litere. ***Preambul***-ul naraţiunilor este anticipat de o ***Precizare***, în care scriitorul relevă circumstanţele ce au generat editarea acestora. Încă de la început, Ioan Groşan se derobează de statutul de creator care *„consideră că orice întâmplare mai interesantă, trăită sau auzită de ei, trebuie trecută în literatură. Nu tot ce există sfârşeşte într-o carte, cum credea Mallarmé. Lumea «reală» îşi are poveştile ei nescrise, «literatura» ei secretă, care, cu propriile-i semnificaţii, îşi este suficientă sieşi şi nu mai are nevoie să fie – cum să zic? – «ficţionalizată»"* (p. 5). Astfel, lumea „reală" deţine ea însăşi un inepuizabil rezervor de poveşti nevalorificate scriptural, devenind o literatură trăită, cu arsenal propriu şi mijloace de articulare specifice, care nu mai are nevoie de condiment fabulatoriu. Desigur, morbul ficţionării, al ajustării ilare, nu poate fi eludat, prozatorul înfăţişând istorii tragic-ilare, într-o manieră caragialiană, de-a râsu'-plânsu'. Ioan Groşan deţine, întocmai ca predecesorul lui, harul de-a denişa situaţii comice îl cele mai aride situaţii, astfel încât universul penelat devine un halou rocambolesc de umor.

Exceptând ***Măslinele lui Alexandru Vlad***, toate textele au fost trăite de autor, ori acesta a fost martor ori simplu auditor al fabulelor relatate. Deşi acestea au fost narate în varii circumstanţe (*„mai ales la chefuri"*) şi conştient de diminuarea savoarei lor prin pierderea oralităţii, cu întreaga recuzită nonverbală şi paraverbală, ele vor fi valorificate tipografic la îndemnul lui Dan Mircea Cipariu care, pentru a-l motiva/obliga, îi oferă o rubrică pe site-ul *Agenţiei de carte*, cu periodicitate aleatorie (*„când ai chef să scrii"*). Ioan Groşan recunoaşte prob că scrise poveştile vor fi mai puţin incitante decât prezentările orale, dar îşi asumă acest risc, mărturisindu-şi cu aplomb reţinerile, dar şi cauzele înmagazinării lor textuale: *„Desigur, am şovăit: farmecul oralităţii şi al imaginii celui care vorbeşte (interpretează) se poate pierde iremediabil atunci când din tot spectacolul nu rămân decât vorbele transcrise. (...) În cele din urmă, am cedat (...), gândindu-mă că poate chiar ar fi păcat să nu aştern în scris câteva dintre aceste amintiri, fie şi numai pentru că ele pot depune o mărturie despre o anumită atmosferă, un anumit timp şi anumiţi, minunaţi, oameni"*.

Memorialistul înregistrează evocări din trecut, prin decupaje din care copilăria şi adolescenţa sunt omise. Actul de naştere al diaristului pare a data doar de când a început pactul cu livrescul. Astfel, rememorările se întind din anii '60 până în contemporaneitate, înregistrând picanterii evenimenţiale din vremea armatei, a studenţiei echinoxiste şi ale grupului *Ars amatoria*, precum şi fapte postrevoluţionare ori de actualitate imediată. Tonalitatea de belfer pus permanent pe şotii oscilează între nostalgic şi caricatural, într-un potpuriu de snoave ce se rostogolesc în cascadă, ca-ntr-o povestire în ramă. O mare parte a personajelor cărţii sunt nume familiare ale literaturii contemporane, dar şi ale arealului nordic, ţinând cont de faptul că o parte din naraţiunile relatate se petrec în Maramureş (*Cântăreaţa cheală. În Mogoşeşti, Maramureş, Top senzual la ţară, Umorul s-a născut la sat* – parafrază a celebrului text blagian) sau se referă la oameni aparţinenţi acestui areal: o primă tentativă de logodnă a parodistului Lucian Perţa sau recitările lui Alexa Gavril Bâle, întrerupte de eficiente consultaţii veterinare la telefon date consătenilor. Şeherezada postmodernă ne ţine în suspans în cele două seriale ***Jeune comédien*** la Cannes (zece decupaje) şi ***Eros în socialism*** (patru episoade). Locaţiile penelate traduc itinerariul biotic al scriitorului: Mogoşeşti, Corbu, Cluj, Bucureşti, Cannes, Ocoliş, Pasul Tihuţa etc. De la sătenii din Mogoşeşti, care deschid volumul făcând intrarea în lumea ficţiei reale prin intermediul trenului şi al crâşmei, la pensionarii paraşutişti, la celebrităţile de la Cannes, la boema literară ce frecventa terasa de la fostul Muzeu al Literaturii Române, lumea lui Ioan Groşan e una basmică aproape, iar Europa pare, prin ocheanul lui, un mare sat cosmopolit, populat cu conaţionali, în care românul se cameleonizează în orice împrejurare, găsind supape de salvare. Punctele de convergenţă ale fabulelor sunt erosul (cu sau fără pirostrii, împlinit discret sau ratat) şi gastronomia, percepută doar sub stindardul ingerării alimentelor.

Un episod aparte exploatează perioada de TR-ist în armată, mediul cazon funcţionând ca un liant pentru filologii adunaţi aici, astfel încât ulterior aceştia constituie, ajunşi în amfiteatre, un grup, o *„formaţie"* cu experienţă comună. Evocarea milităriei prilejuieşte noi crochiuri literare, ale celor care aveau să devină ulterior nume de substanţă ale culturii române: Ioan Holban, Victor Olaru, Emil Hurezeanu, George Ţâra etc. Tandreţea rememorării se datorează atât morţii unora dintre camarazi, cât şi actualizării momentelor care au generat constituirea grupului botezat de Radu G. Ţeposu *Ars Amatoria*, din care făceau parte George Ţâra, Lucian Perţa, Ioan Groşan – ca titulari, cărora li se asociază ulterior Ioan Buduca şi Ioan T. Morar, în vreme ce *„stagiar"* era Horia Pop, odraslă de popă din Cavnic care, pus în situaţia de-a se titulariza în grupul cel eroticos, va compune, *„după două luni de chin"*, un stupefiant pentru asistenţa care solicitase un text satiric: ***„Poem ştiinţific**: Cauza râului. Curge râu'-ncet, încetinel/ din cauza diferenţei de nivel"*.

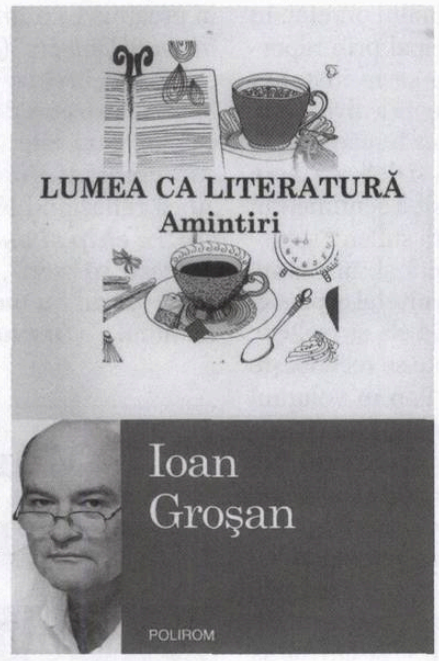

Cel mai amuzant serial este cel care evocă experienţa de la Cannes din 1992. Posesor al unei legitimaţii de presă de la *Academia Catavencu* şi mai ales actor pasager în filmul ***Balanţa*** al lui Lucian Pintilie, ca urmare a două-trei treceri prin cadru, adică acreditat profesional dual, Ioan Groşan se vede confruntat cu realităţile celebrului festival, la care participarea se obţinea cu câteva luni înainte şi aparţinea unei elite ultrarestrictive în privinţa numărului: căpătarea ecusonului galben, de *jeune comédien* (junele numărând, la acea dată, aproape patru decenii), singura categorie care i-ar mai fi permis accesul în culisele festivalului, dar mai ales la bufetele suedeze ale acestuia, nopţile petrecute pe plajă, în costum, cu valiza Samsonite sub cap, apoi cele albe, în cabina curăţătorului tunisian, care-i relatează, bavardeur, saga familiei. Peripeţiile se succedă într-un lanţ de oportunităţi, de nişe izbăvitoare pentru voiajorul sosit la Cannes cu trenul, din motive pecuniare, posesor al pigmeicei sume de treizeci de franci. Ironic şi mai ales persiflant cu sine, Ioan Groşan, în pofida faptului că penelează haita literară/culturală, nu plăteşte poliţe, nu escavează episoade sordide, ci operează o selecţie confortabilă pentru toată lumea, oprindu-se în zona causer-iei agreabile, a bârfelor nevindicative. Nedormit şi flămând, după voiajul insomniac în cabina maşinii de salubritate, aşezat la cinci dimineaţa pe o bancă pe „Croazetă" şi trăgând cu spor din Carpaţii fără filtru de Sfântu Gheorghe, junele *comédien* are şansa de-a întâlni un *„afrofrancez"*, ce-l fixează insistent (bănuindu-l chiar de tentaţii pederaste), dar care e fascinat de miasma mioriticelor ţigări. Oferindu-i camaraderește un pachet – *„C'est de la marijuana roumaine"*–, jurnalistul se va alege, în schimb, cu un pachet cu hrană rece de la Hilton, unde magrebianul era ajutor de bucătar. O primă cazare va avea loc în maşina Eugeniei Vodă, episod oniric nocturn întrerupt de paznicul hotelului, care-l crede infractor. Zelul nou-angajatului este sistat de confesiunea degringolantă *„je suis journaliste roumain"*, paşaport disculpant al tuturor anomaliilor. Debusolarea acestuia atinge cote paroxistice când zăreşte ecusonul galben, de *jeune comédien,* al interogatului, care-l şi invită la premiera filmului ***Le chêne***, în sala mare a Palatului, garnisită cu celebrul covor roşu. Răsplata gardianului pentru o asemenea nesperată cinste e micul dejun, *„nu mai puţin consistent (decât cel pe care îl lua Eugenia Vodă pe terasa cu piscină a marelui hotel)"*. Un alt popas nocturn şi un episod de malentendu deopotrivă vor avea loc în vila unei producătoare suedeze de filme porno. Graţiile pleşuvului *jeune comédien,* convins că a fost adus pentru prestaţii virile, vor fi amputate de abţiguita blondă apetisantă, care-i mărturiseşte că are *„une amie"*. Deruta cuceritorului rezidă în neînţelegerea articolului nehotărât francez şi în confuzia, datorată omofoniei, dintre forma masculină şi cea feminină a cuvântului: ami/amie. Astfel, suedeza e înfuriată foarte pentru insistenţa românaşului care nu-i percepe la început orientarea sexuală. Tabletele de la Cannes se încheie apoteotic cu petrecerea dată pe iahtul personal de către producătorul francez al ***Balanţei***, Marin Karmitz, *„cu părinţi din Galaţi"*, loc în care mai găseşte un sârb bănăţean, vorbitor de română, care-i destupă spornic sticle de vin, în vreme ce restul convivilor, pe punte, rămân *„pe uscat."*

Măslinele lui Alexandru Vlad este un text împrumutat de la regretatul prozator menţionat în titlu, o proză dramatică inclusă în volum pe motiv că *„ceea ce a îndurat Alexandru Vlad mi se pare, dincolo de umorul negru al întâmplărilor, emblematic pentru tot ceea ce-am trăit şi noi înainte de 1989"*. Ca remediu al atrocelor dureri de stomac, imposibil de tratat medicamentos, un medic îi propune sâmburii de măsline. Odiseea intrării în posesia râvnitelor deşeuri oliviere cunoaşte popasuri amare: alimentara din colţul străzii, frecventată cotidian, ceea ce-i aduce acostarea din partea unui *„individ în trenci cenuşiu"*, care-l crede agitator, Bufetul Partidului, armată (de la care se alege cu un kg de Krinos fără sâmburi, dar cu gogoşari), salvarea venind în cele din urmă de la un fost coleg de facultate, *„ajuns activist la judeţeana de Partid"*, care, băiat bun şi săritor, îi oferă sâmburii de la măslinele pe care le consumau nevasta şi soacra acestuia.

Cvartetul de fabule din cel de-al doilea serial, ***Eros în socialism***, debutează cu ***Joia tineretului***, naraţiune care relevă subterfugiile descătuşărilor hormonale în comunism. În pofida prohibiţiei sexuale promulgate de Gheorghe Gheorghiu-Dej, care o restricţionează doar la cadrul legal, matrimonial, în mediul rural, joia devine o sărbătoare hedonistă, la care *„cei vârstnici nu erau admişi, nici măcar tinerii căsătoriţi"*. Gloata adolescenţilor răvăşiţi de diluviul senzual aştepta momentul *„bluz"*-ului, după ţopăielile frenetice pe ***Obladi, oblada***-ul Beatles-ilor, moment în care *„se defecta, ca printr-un miracol, instalaţia electrică"*, făcând posibilă apropierea dintre *„oasele iliace"* ale cuplurilor. Suspinele melodice ale lui Tom Jones din ***Delilah*** sunt acompaniate de febrile şi orgasmatice investigări anatomice reciproce ale dănţuitorilor. Scorul înregistrat în cei trei ani de *„joia tineretului"* numără: patru sarcini, un avort şi cinci semnături în condica de prezenţă a ofiţerului stării civile. ***O troţkistă mexicană înfocată***, cea de-a doua naraţiune a seriei, aduce în peisaj din nou perioada etudiantină, reflectată din unghiul erosului cu étranger-ii (ele) în regimul ceauşist. Dacă studentele, *„colegele noastre cu gusturi mai exotice"*, păreau a fi avantajate de oferta de masculi virili din lumea a treia-a, băieţii nu sunt nici ei neglijaţi de fauna afro-asiatică. Sub pretextul transparent al ajutorului în asimilarea limbii române, *„tatonam şi noi terenul, la tuciuriste"*.

(Continuare în pagina 14)

Rodica DRAGOMIR - 75

La capătul zilei

La capătul zilei – zidul,
ca o sticlă opacă prin care
ziua de mâine o văd vălurit.
Iedera, cu braţe verzi, languroase,
mă-nlănţuie de ziua
care-a trecut.
Secundele stau cocoţate
pe vârf de hotar
în aşteptare prelungă.
Mai prind ora de graţie,
să mă revărs cu ele
spre mâine?

O, nu ştiu!
Până atunci mai am de luptat
cu-o lume de vise,
mai am de cules rămăşiţe
din clipe pierdute în van,
să mă scutur de multele umbre
ce stau agăţate de mine,
să fac pace cu drumul
ce-n urmă-a rămas
neumblat.
Şi-apoi, să nu uit să trec
odată cu mine
belşug de tăceri, de cuvinte,
izvoarele mele
şi gândul cel treaz.

Bogate râuri

Nopţi furate de vise,
dimineţi dezbrăcate de sori,
noi – prea săraci şi goi,
învăluiţi în cenuşiu ecou.

Peste zbaterea zilei – drumuri pustii
cum albia secată-a unui râu
ce-aşteaptă prea plinul
sub risipite culori.

Când vom putea să ştim ce zace
sub cenuşa unei stele,
poate ajunge-vom noi
bogate râuri
ce se vor naşte din
adâncuri de mister.

Ca o promisiune

Doamne, răsplăteşte-i
după zborul lor jos
pe cei care se înalţă
în promisiuni deşarte,
rostogolindu-se apoi
în apele tulburi ale
neîmplinirii.

Mă leg de stâlpii corăbiei mele
să trec de cântecul lor
ce ispiteşte, cum cel al
sirenelor.

Invoc puritatea zăpezilor,
adâncindu-mă în umbra
cuvintelor ce-aşteaptă să se nască.
Dorinţa îmi suflă în aripi
ca să mă ţină mereu în calea
ce poartă lumina ca o
promisiune.

În toamne mai ţes, din
şoapta târzie a frunzelor,
cântecul pentru
zborul de mâine.

Nu spune nimic

Învaţă-ţi cuvintele să tacă.
O, ca mătasea ne-nvăluie
tăcerea lor,
zbor fără ecou,
pasăre cu aripile strânse.

Suntem noi doi şi tainele tăcerii.
Doar ochii picură scântei
în fără de drumul cuvintelor
întoarse-n matcă nerănite.
Să le-ascultăm cântarea mută
şi visul lor să îl hrănim
cu focul viu ce arde-n noi.

Nomad prin lumină

Nomad prin lumină,
mă cufund peste marginea orelor
să înţeleg sensul curgerii.

Cutreierând întinse câmpii,
un alb inorog
printre ierburi înalte.
Copita i-aud bătând depărtarea
spre-albastre păduri.
Zadarnică mi-ar fi încercarea
s-ajung să-l încalec.

Rămân doar cu urma copitei
şi verb sângerându-mi pe buze,
cu gândul muiat
în apa secundei,
cu visul să-l văd,
cândva, de aproape,
şi răsuflarea-i să mă atingă.

Gânduri târzii

Stăm fiecare la un cap al mesei
cum la un capăt de lume.
Între noi, merele roşii,
prin cristalul fructierei,
îşi revarsă sângele înflorind
damascul sidefiu.
Al nostru sânge, rece, palid,
pulsează stins şi fără vlagă
în liniştea ghimpată
dimprejur.

Prin fereastra deschisă, adie
răsuflarea lipicioasă-a pădurii
în somnul nocturn.
Gânduri târzii se risipesc
în neunde.

În noaptea zbătând a tăceri,
un înger căzut îşi întinde aripa,
umbrind ziua de mâine.

Hotare de dor

În camera goală, ochiul creşte rotund
privind cu mirare nimicul.
Obiecte absente te lovesc,
- o glumă ne-nţeleasă -
Umbre portocalii te-nconjură
în fâlfâit de gând obosit.
Pereţii încep să te strângă,
pumnul loveşte în zid.
O rază albastră te-atinge
şi curgi spre hotare de dor
sub semnul pădurilor tinere.

Haikuuri

Pe chipul lunii
o părere de umbră -
zbor de bufniţă.

*

Largă rotire
peste-ntinsa câmpie -
un uliu la pândă.

*

Plutiri de culori
peste pământ obosit -
frunzele toamnei.

*

Linişte frântă
în inima codrului -
ţipătul drujbei.

*

Ostaşi străjuind
limpezi curgeri de ape -
sălcii pe maluri.

*

Plutesc pe valuri
umbre moi, schimbătoare -
curgere de nori.

*

Dănţuie-n noapte
lumini fosforescente -
zbor de licurici.

*

Balauri negri
în zvârcoliri temute -
furtună în toi.

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU MIRCEA POPA

„E IMPOSIBIL SĂ URMĂREŞTI FENOMENUL LITERAR ÎN TOTALITATEA LUI”

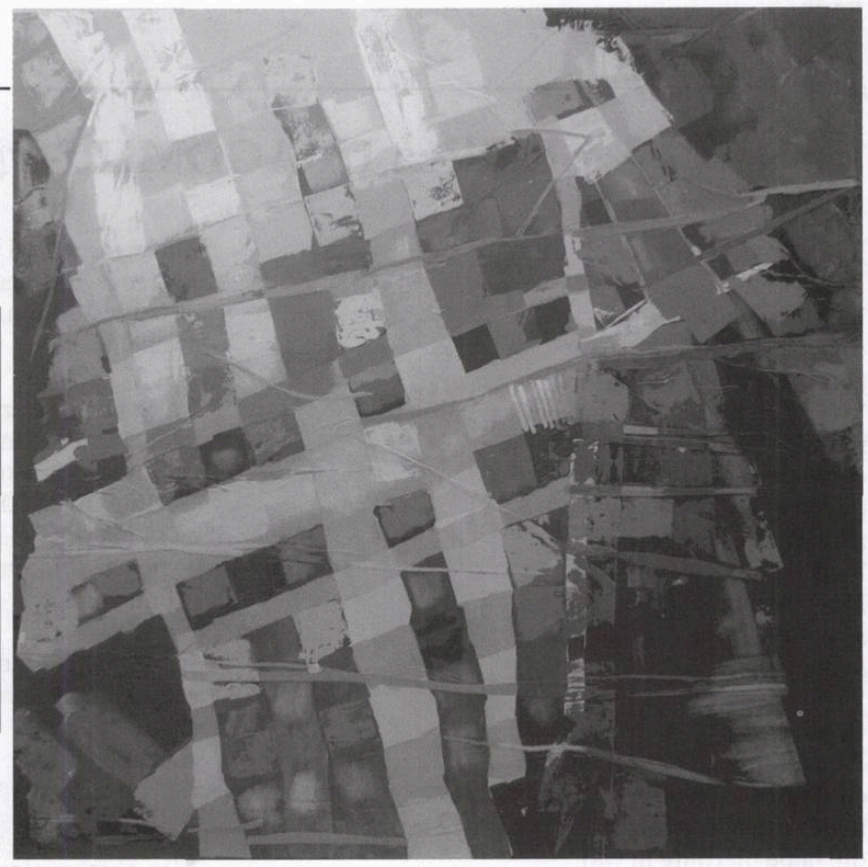

MIRCEA POPA, cunoscut critic şi istoric literar clujean. Urmează cursurile liceale la Oradea şi Vadu Crişului şi absolvă în 1960 Facultatea de Filologie din Cluj. Doctorat în Filologie, cu monografia despre criticul Ilarie Chendi, reluată în volumul de debut din 1973. Din 1963 se dedică cercetării, în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu” al Academiei Române. În 1995 devine şi profesor, conducător de doctoranzi, la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Publică numeroase articole în reviste şi volume proprii sau realizate în colaborare, consacrate istoriei presei, corespondenţei unor scriitori şi oameni de cultură, dintre care unele premiate de Asociaţia Scriitorilor din Cluj-Napoca. De asemenea, a îngrijit şi prefaţat ediţii din scrierile lui Octavian Goga, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Victor Papilian, Vasile Goldiş, George Barițiu, Grigore Cugler, Vintilă Horia, Timotei Cipariu, Ion Molnar Piuariu. Semnează articole în ***Dicţionarul scriitorilor români*** (vol. I-IV, 1995-2002) şi în ***Dicţionarul general al literaturii române***, realizat de Academia Română, având drept coordonator general pe Eugen Simion.

A.C.: *Stimate domnule Mircea Popa, consideraţi un privilegiu faptul că sunteţi cercetător ştiinţific, nu doar istoric literar?*

M.P.: Fără îndoială. Pentru fiecare dintre noi, anii de formaţie sunt hotărâtori. Cei care au apucat să se construiască pe sine doar din fragmentele mai mult sau mai puţin întâmplătoare ale unor lecturi proprii, fără o îndrumare de specialitate, în mod sigur vor rămâne la fel de fragmentaţi în ceea ce întreprind. Vor fi adepţii foiletonismului, ai fragmentarismului şi nu ai construcţiei de durată, pe suprafeţe mari. Eu am pornit de la monografii spre articole şi eseuri şi nu invers. Am debutat cu o monografie închinată lui Ilarie Chendi, după care am scris despre Ioan Molnar Piuariu, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Timotei Cipariu, Victor Papilian, Lucian Blaga şi abia apoi am publicat trei volume din ***Prezenţe literare***, conţinând cronici, recenzii, medalioane. Între o monografie şi alta am publicat articole şi studii de istorie literară, rezultate tocmai din activitatea mea de cercetător, între care amintesc ***Tectonica genurilor literare***, ***Pagini bihorene***, ***Figuri universitare clujene***, ***Deschideri***, ***Inserţii***, ***Penumbre***, ***Uleiul din candelă***, ***Identificări*** etc. Sunt aşa-numitele „contribuţii”, în care am dus cercetarea literară mai departe, de care se feresc ca de foc criticii literari foiletonişti, fiindcă ei n-au descoperit niciodată nimic, n-au publicat un document literar, n-au intrat într-o arhivă, dar au intrat la Academie... Deosebirea dintre un „cercetător” şi un „critic literar” e una esenţială: cercetătorul e om de bibliotecă, de căutare adâncă şi riguroasă, criticul literar stă îndeobşte acasă sau la cafenea, citeşte în grabă câte o carte, apoi scrie, fumându-şi pipa sau bându-şi cafeaua, ceea ce-i trece prin cap şi ceea ce crede el că ar trebui să afle cititorul despre carte în cauză. El scrie de obicei despre cărţile prietenilor săi sau despre cele ale membrilor găştii din care face parte, dă repede sfoară în ţară asupra valorii inestimabile a cărţii respective, o propune la un premiu sau la mai multe, iar apoi îşi propune prietenul şi la Academie. Nu ştiu dacă aţi văzut anchetele scriitorilor cu recomandările pentru Academie. Sunt de ordinul sutelor, încât te miri nu de lista umflată a celor propuşi, ci de mica listă a celor care au mai rămas pe dinafară! Între cercetarea literară şi volumele de critică de întâmpinare e totuşi o mare diferenţă. În timp ce în primul caz documentaţia primează, adică se construieşte pe un suport obiectiv, cu dese referinţe la epocă, cu paralelisme şi analogii bine întemeiate la familia de scriitori de care aparţine, în cel de al doilea contează doar reacţia subiectivă la un text, impresia pură de lectură, adică modul impresionist şi rapid al răspunsului la o carte citită. Luate comparativ, una livrează cititorului o formă condensată de sinteză, pe când cealaltă se opreşte la pragul analizei; una e însăilarea grăbită de fleşuri muzicale şi interpretative, sugestii cromatice aruncate pe pânza goală, cealaltă construcţia rotundă a unui studiu monografic, atotcuprinzător. Or, eu m-am format într-un colectiv de lucru al Academiei, care ţinea săptămânal câte o şedinţă de comunicări. Vă închipuiţi ce provocare! Să asculţi săptămânal pe unul dintre colegii tăi, abordând o problemă de istorie literară şi încercând s-o ducă cât mai bine la capăt. Protagoniştii acestui exerciţiu de lectură erau profesorii Iosif Pervain, Liviu Rusu, Janco Elemer, Ioan Muşlea, colegii Ion Taloş, Elena Stan, alături de cei veniţi după mine acolo: Valentin Taşcu, Aurel Sasu, Mariana Vartic, Doina Modola. În acest colectiv i-am ascultat vorbind şi comentând lucrările prezentate pe I. Pervain, Liviu Rusu, Ioan Muşlea. I. Pervain ne-a vorbit despre arta editării operei lui Budai Deleanu şi Slavici, Elena Stan despre Eminescu în Transilvania, Liviu Rusu despre Titu Maiorescu, despre faustianismul lui L. Blaga sau estetica poeziei lirice. Din colectiv tocmai plecaseră în altă parte Vasile Fanache şi Mihail Triteanu, în locul cărora veniseră ca „documentarişti” Ana Ciuradiu (care ne-a „comunicat” despre cenzura pe vremea lui Iosif al II-lea sau activitatea celor doi Hochmeister de la Sibiu) şi Tiberiu Rebreanu, fratele mai mic al lui Rebreanu, fost gazetar, ba de stânga, ba de dreapta, ba slujind Partidul Naţional Ţărănesc. Acum se ocupa în exclusivitate de opera lui Liviu Rebreanu, prezentându-ne lucrarea despre geneza ***Pădurii spânzuraţilor***. Pe lângă comunicările membrilor din colectiv, veneau cu oarecare regularitate oameni din afară, care aveau subiectele lor favorite: G. Em. Marica despre G. Barițiu, Pompiliu Teodor despre câte un manuscris de la Academie al Şcolii Ardelene etc. Discuţiile, nu mai puţin interesante, reprezentau o adevărată şcoală a argumentaţiei, a modului de a aborda o temă, de a o pune în relaţie cu alta. Deşi eram destul de tânăr, am fost cooptat în două colective academice de la centru: unul care se ocupa de realizarea tratatului de istorie literară al Academiei, pentru care am redactat capitolul privind ***Iluminiştii minori din Transilvania***, şi altul - tratatul de istorie a teatrului, pentru care am redactat capitole privind începuturile artei teatrale în Transilvania. Din păcate, niciunul din ele n-a mai fost continuat, Academia renunţând la un moment dat la realizarea lor.

O altă formă de şlefuire a personalităţii o constituiau şedinţele de marţea după amiază ale lingviştilor de la Institut. Aici i-am ascultat pe Emil Petrovici, Ioan Pătruţ, Vasile Breban, dar şi pe unii profesori de la Facultate, şedinţele beneficiind mai de fiecare dată şi de prezenţa lui C. Daicoviciu, I. I. Russu, G. Giuglea, Leontin Ghergariu, Nicolae Dunăre, R. Todoran, At. Popa sau bătrânul Culcer. Acesta din urmă cumpărase o parte din arhiva lui Elie Dăianu şi ne mai aducea câte un document, iar bihoreanul Atanasie Popa, care avea o bibliotecă plină cu manuscrise religioase, începuse studiile sale despre vechii copişti transilvăneni. Intervenţiile lui C. Daicoviciu nu erau numai pline de conţinut, ci şi savuroase ca atare, împletind gluma cu zeflemeaua sau vorba hâtră. Să nu uit să menţionez că la acest colectiv au lucrat înainte oameni de talia lui D. Popovici, Ion Breazu şi Lucian Blaga, a căror trecere pe aici lăsaseră urme durabile şi stimulatoare. De aceea am socotit întotdeauna munca mea în cadrul unui colectiv academic ca o adevărată binefacere, deoarece noi participam la rându-ne la simpozioane organizate de Biblioteca Academiei, Institutul de Istorie, de Arhiva de Folclor, Facultatea de Filologie (unde ne-am confruntat nu de puţine ori cu dascălii noştri, în frunte cu Mircea Zaciu).

Spre a vedea până unde merge diferenţa dintre cei cu „cercetare” şi cei fără, rog cititorii a compara opera avocatului Ioan Oarcăsu, a prosovieticului Ion Lungu, trimis la studii la Moscova şi jinduit de Ana Pauker ca ginere pentru una din fiicele sale, a proletcultistului fioros sau numai blând diplomat Ioanichie Olteanu, cu scrierile celor amintiţi de mine mai sus, ca oameni formaţi la şcoala riguroasă a cercetării academice. Cei trei, despre care am amintit aici, nici nu cred că ar merita să ne mai batem capul cu producţia lor literară.

A.C.: *Cercetarea literară mai are obiect de studiu în relativismul gnoseologic al zilelor noastre sau se menţine doar ca un auxiliar al unei mereu invocate „ştiinţe a literaturii”?*

M.P.: În epoca formării mele se înfruntau tot mai vizibil două tendinţe: una reprezentată de I. Pervain, adept declarat al şcolii pozitiviste de tip Bogdan-Duică, îndreptată spre valorificarea documentului, a materialului de arhivă, pe căutarea aspectelor inedite din corespondenţă sau din alte izvoare, şi şcoala foiletonistă a lui Mircea Zaciu, trimiţând la lecturi recuperatoare, la comentarii suculente şi stil captivant, expresiv. N-aveai frază frumoasă, atractivă, erai plat şi monoton, riscai să-ţi atragi ironiile profesorului! Cu el am lucrat cele dintâi ediţii din colecţia ***Restituiri***, atât eu (cu ***Ceasornicul de nisip*** de L.Blaga), cât şi V. Taşcu (Ibrăileanu, ***Privind viaţa***) şi Aurel Sasu (I. Agârbiceanu, ***Meditaţie în septemvrie***) şi tot dânsul ne-a luat colaboratori la două dicţionare: unul din 1969, cu un număr redus de scriitori, apoi, cel mare, ***Scriitori români***, la care îi dădeam textele dactilografiate şi le primeam corectate cu mare migală şi observaţii pertinente. Pe lângă şcoala academică, „şcoala” ***Restituirilor*** sau a ediţiilor de la Minerva (colecţia „Arcade”) a fost a doua şcoală de formare a noastră. Cât priveşte „ştiinţa literaturii”, care a fost o găselniţă a lui Mihail Dragomirescu, s-a dovedit că analiza operei literare după normele ciudate şi ridicole ale acestuia nu duceau nicăieri şi chiar autorul acestei „ştiinţe” a dat faliment cu declarările sale de „capodopere” a unor opere mediocre şi a unor scriitori la fel de modeşti. Deci nu e vorba de nicio „ştiinţă” acătării, ci de „ştiinţa” de carte şi de faptul dacă ai sau nu talent şi incisivitate critică!

Dacă noi trei, Taşcu, Sasu şi cu mine, am devenit istorici literari demni de a fi luaţi în seamă s-a datorat şi celor două teme lexicografice iniţiate de mine în calitate de şef de secţie, după plecarea lui I. Pervain dintre noi: ***Dicţionarul cronologic al romanului românesc*** şi ***Dicţionarul romanului tradus în România***, la care am lucrat împreună. Ba, Sasu şi Mariana Vartic au iniţiat şi alte opere de lexicografie literară, binevenite pentru acea vreme. De menţionat că acei cercetători care au venit după noi şi cărora, dintr-o greşeală sau alta, le-am facilitat adoptarea lor în secţie au dovedit că se află într-o criză de creştere endemică, ilustrată prin lipsă de activitate, lipsă de vocaţie, comoditate funciară, unii dintre ei rămaşi la stadiul unor profesori de provincie din zona Făgăraşului sau a Năsăudului, alţii apucându-se să facă ediţii ale unor proletcultişti tipici, vădind o înzestrare literară la limita suportabilului, după chipul şi asemănarea unui director, cu vocaţie de magazioner ceapist, alungat de undeva dintr-un muzeu regional ajuns mare „arheolog literar”, interesat doar de promovarea propriei familii, în ciuda unor reale conflicte de interese. Şi aşa mai departe. Nu se poate trăi cu cărţi „pilulă”, cu cărţi de „fişe literare”, pline de rezumate şcolăreşti, de

→

→

eşuate munci rutiniere, care fac dovada unor carenţe de prim rang privind viziunea asupra întregului literar în ansamblul lui armonios şi coerent.

A.C.: *Cercetarea literară presupune existenţa unor arhive cu documente de interes specific în domeniu. Ce materiale arhivistice mai întrunesc astăzi calitatea de „documente literare" demne de a fi investigate?*

M.P.: Cercetarea literară presupune descoperirea de opere inedite, realizarea de ediţii însoţite de studiile de rigoare. Dacă e să mă refer la mine, eu am dat în acei ani o ediţie din fabulele lui Nicolae Oţălea, scriitor total necunoscut la noi. Apoi am colaborat la două volume din impresionantul corpus ***G. Barițiu şi contemporanii săi***, ajuns de curând la volumul X, fără să se fi terminat încă. Arhivele clujene, în special Biblioteca Academiei Române, dispun încă de valoroase piese de „documente literare", atât de manuscrise ale cărţii vechi româneşti, cât şi de opere ale corifeilor Şcolii Ardelene, dar şi unele fonduri intrate mai recent, precum cele ale lui G. Murnu, David Prodan, Emil Pop, Ion Vlasiu, Ştefan Pascu, fonduri de manuscrise şi scrisori care îşi aşteaptă încă cercetătorii. În ce mă priveşte, eu am publicat, după cum se ştie, o mulţime de ediţii, scoţând din uitare scriitori şi opere sau punându-i pentru prima oară în circulaţie: Coşbuc, Emil Isac, Vintilă Horia, Vasile Goldiş, Grigore Sima al lui Ion, Hanibal Onoriu Dobjanski, Roberto Fava, Corneliu Coposu, Constantin Hagea, Emil Boşca Mălin, Ion Agârbiceanu, Victor Papilian etc. Interesează pe cineva acest aspect? Interesează pe cineva o carte de „laude" a lui Samuil Micu, când chiar cei care se ocupă de aspecte ale iluminismului românesc uită să te treacă la bibliografie?!

A.C.: *Istoriile literare, atâtea câte se elaborează într-o epocă anume, sunt în genere privite cu neîncredere, dacă nu considerate de-a dreptul inutile. Mai ţin ele seama de contribuţiile specializate ale cercetătorilor literari?*

M.P.: A fost o epocă, mai ales în anii '80, în care fiecare critic şi istoric literar năzuia să dea o istorie a literaturii române, deoarece ne lipseau instrumentele de lucru şi privirile de sinteză corespunzătoare. Erau pline revistele de proiecte, de anunţuri care de care mai grozave. Epoca aceea a trecut repede, au venit una după alta mai multe istorii literare, dar niciuna n-a satisfăcut. Mai toate au fost deficitare, fiecare la alt capitol, iar unele, precum cea a lui Ion Rotaru, a şi compromis ideea de istorie a literaturii. Azi, mai toată lumea le ocoleşte şi puţină lume le citează. Au ajuns un fel de beneficiu de inventar! Asta şi pentru că multe dintre ele s-au perimat datorită concepţiei de lucru, legăturii prea strânse cu epoca (socialistă) sau viziunii limitate asupra unor scriitori contemporani, care au înregistrat alte evoluţii. Multe nu fac decât să repete lucruri arhiştiute din alte studii şi lucrări de sinteză, încât gradul de mimetism surclasează gradul de organicism. În ce mă priveşte, nu nutresc ambiţia de a scrie o istorie a literaturii, ci, cel mult, o istorie a presei româneşti, acesta fiind domeniul în care m-am cantonat în ultimul timp, după ce am dorit, într-adevăr, să scriu o istorie a exilului românesc. Dar cum Florin Manolescu a aruncat pe piaţă o enciclopedie, iar Gh. Glodeanu a adăugat schelele necesare construcţiei de ansamblu, ambiţia mea a dispărut în totalitate.

A.C.: *Cum se deprinde studiul literaturii în învăţământul superior din ţara noastră?*

M.P.: Cu un cuvânt: modest. Programele sunt lăsate la voia propunătorilor, iar calitatea acestora în multe cazuri e la fel de modestă ca a dascălilor lor. În acest caz nu e de aşteptat din partea studenţilor să-şi întreacă maeştrii, devreme ce orice tresărire de severitate e tratată ca atentat la libertatea studentului, iar orice încercare de seriozitate dă naştere la interpretări cât mai ciudate. Colegii abia aşteaptă să-şi toarne sau să-şi înlocuiască colaboratorii, lipsa unor fonduri adecvate se repercutează şi asupra procesului de învăţământ, managerii ajunşi pe post de rectori, şefi de catedre etc. nu mai ţin cont de valoarea oamenilor, ci doar de propriile scheme birocratice, de tăieri şi reduceri bugetare etc. Dacă v-aş spune că în toţi anii în care am funcţionat în învăţământul superior n-am beneficiat de nicio trimitere în străinătate, de niciun program Erasmus, Leonardo sau oricare ar fi fost el? În locul nostru, al profesorilor, au fost preferaţi funcţionarii şi birocraţii cu relaţii. Pot să vă divulg acum că unele universităţi mai mici, din diferite oraşe ale Transilvaniei, seamănă cu nişte SRL-uri de familie, în schema cărora au încăput mai toate rudele şefilor până la gradul doi-trei. Dar ce aţi zice dacă, fiind într-o comisie de doctorat la o universitate respectabilă (adică nu la propria mea universitate), aceasta s-a făcut că uită să-mi remunereze referatul, iar când am depus o cerere în acest sens, nici nu mi-a răspuns la ea; ori obligativitatea răspunsului este prevăzută în lege. Uneori, după ce vedem cât se fură şi cât se fură, ne şi întrebăm în ce ţară trăim şi cum trăim!

Revenind însă la ce se învaţă în liceu, unde lipsesc din manuale referiri la Şcoala Ardeleană, la Budai Deleanu şi la alţi importanţi scriitori, să nu credeţi că ei vor fi recuperaţi în cadrul studiilor universitare. Panoramele de scriitori, prezentate temeinic pe epoci şi curente, au fost înlocuite cu simple cursuri speciale sau opţionale, a căror finalitate e foarte relativă.

A.C.: *Personal, cum v-aţi orientat energiile şi ce factori v-au determinat să vă ocupaţi cu anumite teme şi nu cu altele?*

M.P.: Preocupările mele au venit în chip firesc în prelungirea unor studii şi investigaţii din periodice. N-am găsit în ultimul timp plăcere mai mare decât să răsfoiesc presa de altădată, întotdeauna plină de noutăţi şi surprize, care poate să-ţi stârnească curiozitatea pentru un subiect sau altul. Ele s-au îndreptat spre patru mari direcţii: 1) literatura comparată, domeniu în care am dat la iveală cărţi precum ***Convergenţe europene***, ***Apropieri literare şi culturale româno-maghiare***, ***De la Est spre Vest***, ***De la Nord spre Sud*** sau ***Sub semnul Franţei***; 2) literatura exilului, domeniu în care am elaborat cartea ***Reîntoarcerea la Ithaca*** şi mai multe ediţii; 3) monografii literare (amintite mai sus) şi 4) istoria presei, domeniu pe care l-am ilustrat cu volumele: ***Homo militans***, ***Istoria presei româneşti din Transilvania*** (în colab.), ***Incursiuni în presa românească***, ***Panoramic jurnalistic***, ***Presa clujeană de la începuturi până în prezent*** etc. Este domeniul căruia doresc să-mi închin ultimii ani de cercetare. Cât privesc temele şi subiectele pe care nu le-am abordat, e pentru că nu le-a venit rândul, fie că am renunţat la ele.

A.C.: *Ce sfaturi aţi avea pentru tinerii confraţi?*

M.P.: Să caute să-şi descopere domeniul de investigare care li se potriveşte cel mai bine. Să fie stăruitori, să muncească sistematic, să publice cu discernământ, dar să nu treacă un an sau doi fără să nu fie prezenţi în câmpul literar cu o carte. A aştepta ani de zile ca subiectul „să se coacă" e o prostie curată. Întotdeauna fructul cules ar mai merita să stea o vreme la coacere, dar odată cules el poate trezi pofta unora, chiar şi în condiţiile în care el e doar dulce-acrişor şi nu cade din pom de stropşit ce e. Apoi să caute a-şi identifica cât mai repede un domeniu, o zonă de activitate, chiar dacă aceasta este de nişă, şi s-o haşureze cât mai exact cu putinţă.

A.C.: *Aţi manifesta interes pentru unele din cărţile dumneavoastră care ar merita reeditate?*

M.P.: Fără îndoială. Dacă aş dispune de timp, aş revizui cartea despre Goga şi i-aş pregăti o nouă ediţie. Şi cartea despre Chendi este aproape uitată şi nu ştiu de ce, deoarece acest ardelean muncitor şi bun polemist, cu stil plăcut şi incisiv, aproape că n-a uitat pe nimeni şi nimic din literatura începutului de veac. Scrisul său e aproape o enciclopedie ambulantă şi toţi cei care l-au consultat au avut enorm de câştigat şi încă vor mai avea. Sunt doi dintre scriitorii care ar merita o nouă investigaţie, alături de Coşbuc, cunoscut doar trunchiat şi nu în feţele lui esenţiale. De asemenea, intenţionez să dau cât mai repede la iveală un al doilea volum din ***Reîntoarcerea la Ithaca***. Pentru cronici şi recenzii o să continui serialul de ***Prezenţe literare***, aşa cum au făcut Maiorescu cu ***Critice***, Cioculescu cu ***Itinerar critic***, Perpessicius cu ***Menţiuni de literatură şi folclor***, Piru cu ***Varia***, Simion cu ***Scriitori români de azi*** etc.

A.C.: *Situaţia de acum, la început de mileniu III, vă mulţumeşte sau nu?*

M.P.: Situaţia literaturii şi a culturii actuale oglindeşte în cel mai înalt grad tribulaţiile trăite de societatea noastră prin tranziţie de la proprietatea colectivă la cea particulară, de la socialism la capitalism. Dacă înainte cultura era un dat planificat, pentru ea alocându-se fonduri la edituri şi reviste, la ora de faţă revistele sunt subvenţionate de consilii judeţene sau de tot felul de fundaţii şi, în ciuda penuriei crase în care trăim, au proliferat îngrozitor, încât e imposibil să mai urmăreşti fenomenul literar în totalitatea lui. În jurul lor s-au afirmat câţiva scriitori, critici şi redactori pricepuţi, dar şi mulţi veleitari şi diletanţi care încălzesc ceaiul de două-trei ori spre a ni-l servi fad şi fără lămâie. Numărul grafomanilor a crescut îngrozitor, mai ales al celor care şi-au făcut studiile la grămadă sau la universităţi particulare (la fel ca majoritatea parlamentarilor), se îmbulzesc să devină autori de cărţi. Fenomenul plagiatului a ajuns un sport de masă şi, până nu se va introduce un control sever în această zonă, vom fi năpădiţi de bălăriile tuturor neaveniţilor. Pe de altă parte, scrisul a devenit o problemă particulară a fiecăruia, literatura ca şi cultura necesitând din partea celui care doreşte s-o practice sistematic mari eforturi personale şi chiar jertfe. Pentru a scrie, azi, trebuie să-ţi procuri mai întâi cartea, apoi să ai un computer sau un laptop, să fii iniţiat în consultarea internetului, să-ţi realizezi singur varianta electronică, s-o expediezi unei reviste care nu te va remunera pentru asta etc. etc. Adică, totul se face de amorul artei. Dacă te mulţumeşte acest mod de a fi, atunci e bine, dacă nu, iarăşi e bine. Cărţile pe care le scrii trebuie plătite, astfel că ele apar într-un tiraj simbolic şi nu mai ajung în mâna celor interesaţi. La fel şi revistele, care, dacă sunt citite de o sută de cititori, înseamnă că şi-au îndeplinit menirea. Multe spectacole de teatru au loc cu săli pe jumătate goale, cinematografele s-au desfiinţat, chiar la unele reuniuni culturale, pe cei prezenţi îi poţi număra pe degete. Scriitorii maghiari nu vin la reuniunile românilor, cei români ar merge la ale lor, dar nu sunt invitaţi. Un separatism cras se practică peste tot în Transilvania, ca urmare a politicii revizioniste a liderilor UDMR. Ei scriu pe faţă împotriva noastră, iar noi tăcem şi ne facem că plouă, guvernul şi autorităţile noastre fiind ca inexistente. Şi totuşi se scrie şi se tipăreşte mult, la iveală iese zilnic multă maculatură, polemica a adormit, critica criticii lipseşte cu desăvârşire, la fel ca şi autoexigenţa. Se scrie mult şi prost, au apărut scriitori de tip *second hand* organizaţi în Liga Scriitorilor, care dau premii mai consistente şi se bucură de onoruri mai mari decât cei din Uniunea Scriitorilor. Aici, în această asociaţie sindicalistă, domină câteva găşti puternice, care împart totul între ele, inclusiv spaţiul din „România literară". Ei sunt prezenţi la toate festivalurile literare din ţară, sunt abonaţi la toate premiile, sunt lăudaţi şi supralăudaţi, sunt mari şi chiar geniali. A se vedea scandalul cu premiul „Eminescu" din acest an, premiu dat de acelaşi juriu pe care îl veţi urmări şi la premiile Uniunii şi la altele de acest gen. Citiţi lista oamenilor care au fost aleşi în structurile Uniunii din ultimii douăzeci şi cinci de ani şi-i veţi găsi acolo, unde vor sta până la adânci bătrâneţe. Ei sunt asemenea parlamentarilor care vor să iasă pe uşa Casei Poporului doar cu picioarele înainte, niciunul dintre ei nu vrea să renunţe la privilegii. Nimic nu e mai trist în ţara aceasta tristă, dar plină de humor, decât împietrirea în modele, în personaje. Mai vreţi egalitate? Da, dar nu pentru căţei!

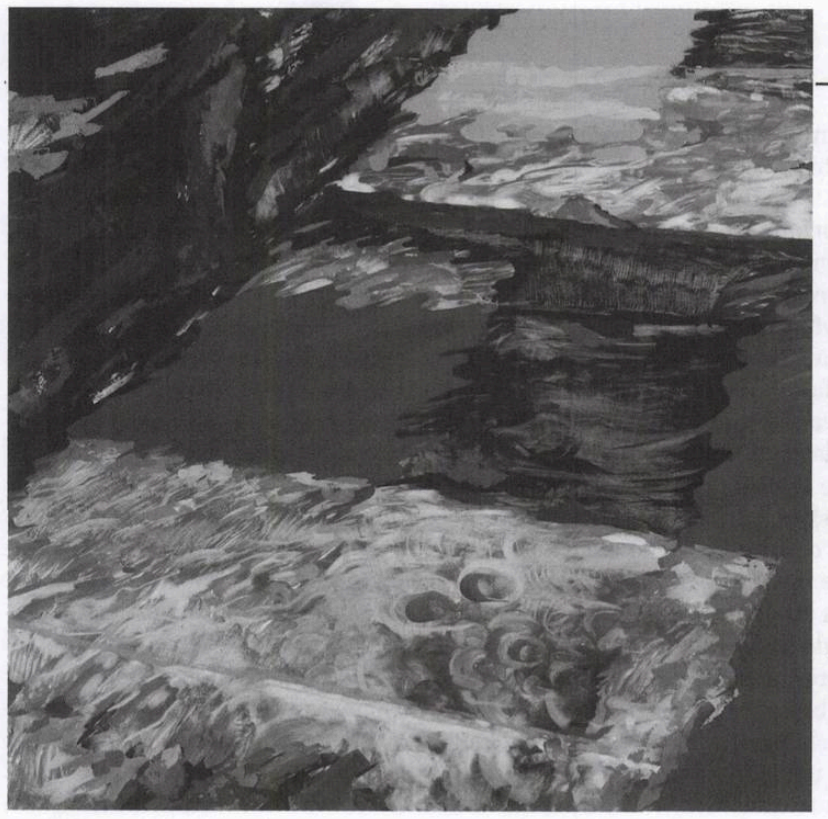

Octavian D. CURPAŞ

BIBLIOTECA CENTRALĂ DIN PHOENIX, ARIZONA

„Biblioteca este cea mai democratică instituţie, e simbol al democraţiei americane."
(Toni Garvey - director „Phoenix Public Library")

Am trecut de mai multe ori pe Central Avenue, bulevardul central din inima capitalei Arizonei, şi nu o dată mi-a atras atenţia o clădire impozantă, care se distinge nu numai prin maiestuozitatea ei, dar mai ales prin destinaţia pe care o are: Biblioteca Centrală, adică „Phoenix Public Library". Ultima dată când am avut un impact cu prestigioasa instituţie de cultură, eram în compania prietenului meu, Dumitru Sinu - sibian de origine, plecat din România în anul 1948 -, pe care îl însoţeam de la reşedinţa sa la hotelul pe care îl deţine pe First Street, în *downtownul* Phoenixului. Văzând-o, dialogurile noastre au fost canalizate imediat spre lumea cărţilor... Atunci mi-a venit ideea să scriu despre acest edificiu cultural! Am solicitat o întrevedere cu directorul instituţiei, doamna Toni Garvey, cu care am avut plăcerea să port un dialog interesant.

Doamna Garvey este un specialist remarcabil în biblioteconomie, recunoscută ca fiind cea care a „reinventat" bibliotecile din Phoenix şi, pe bună dreptate, pentru că a realizat lucruri minunate pentru cele şaptesprezece instituţii de informare şi documentare care funcţionează aici şi pe care le conduce. Oraşele din împrejurimile capitalei Arizonei au, fiecare dintre ele, sistemul lor de biblioteci, absolut independente de Biblioteca Centrală din Phoenix. Toate aceste biblioteci sunt finanţate de către Primăria oraşului Phoenix şi din diferite donaţii. *„Biblioteca este cea mai democratică instituţie, e simbol al democraţiei americane"* - afirma doamna Garvey la începutul discuţiei noastre. Am fost plăcut surprins să aflu că doamna Toni Garvey a vizitat cu doi ani în urmă România. Surpriza a fost cu atât mai mare, cu cât majoritatea americanilor pe care i-am întâlnit nu au fost niciodată în România; extrem de rar întâlneşti vreunul care să ştie ceva despre ţara noastră, d-apoi să mai fi fost acolo! Domnia Sa a fost implicată într-un program iniţiat de „Fundaţia Bill şi Melinda Gates" cu scopul informatizării a opt sute de biblioteci româneşti. Cu această ocazie, în anul 2010 a vizitat ţara noastră şi a participat, la Sinaia, la o amplă manifestare, unde a întâlnit bibliotecari din toată România. *„Am fost plăcut impresionată de interesul manifestat de către bibliotecarii români şi de receptivitatea acestora. Nu e simplu să treci de la un sistem de operare clasic la unul computerizat; cu toate acestea, am simţit deschiderea spre nou, spre modernizare şi asimilarea rapidă a noului sistem de lucru"* - mi-a relatat Toni Garvey.

Biblioteca Centrală din Phoenix este cea mai mare bibliotecă din metropolă, având în subordine alte şaisprezece biblioteci din capitala Statului Marelui Canion. În momentul de faţă, patrimoniul celor şaptesprezece biblioteci cuprinde 1.660.337 de repere, un fond de carte relevant, respectiv 1.182.197 de cărţi puse în circulaţie, 120.293 DVD-uri, 79.658 compact discuri cu texte înregistrate şi 55.431 compact discuri cu muzică. De asemenea, Biblioteca Centrală Phoenix deţine un număr de 181.570 de cărţi de referinţă (care nu sunt puse în circulaţie), incluzând colecţia de literatură pentru copii, o colecţie de literatură rară şi colecţia „Arizona", 25.609 de înregistrări în formate electronice catalogate (în care poate exista mai mult de un articol în fiecare, funcţie de cum au fost primite de la furnizori), 11.973 de ziare şi reviste. Colecţiile mici cuprind 4.186 de cărţi (regăsite în mare parte doar la sediul central sau la partenerul din South Mountain). *„Avem şi o colecţie mică de 54 de cărţi româneşti, proprii, selecţionate de către personalul bibliotecii şi achiziţionate ulterior şi care au circulat destul de bine, de peste 800 de ori"*, mi-a mai mărturisit doamna Garvey.

Găzduită de o clădire impunătoare cu cinci nivele, având o suprafaţă de circa 28.000 de metri pătraţi (300,000 square feet), biblioteca de pe Central Avenue (Burton Barr Library) este cea mai mare dintre cele şaptesprezece instituţii similare din Phoenix. Statisticile reflectă grandoarea Burton Barr Library prin cifre impresionante, având în patrimoniul său 338.890 de cărţi puse în circulaţie. De asemenea, deţine un număr de 162.087 de materiale de referinţă şi colecţii speciale, 20.817 DVD-uri, 16.791 compact discuri cu texte înregistrate, 20.168 compact discuri cu muzică, 6.563 de reviste şi 520 de colecţii mai mici. Este biblioteca cea mai mare dintre cele şaptesprezece care funcţionează sub egida Bibliotecii Centrale Phoenix, restul instituţiilor partenere din grup fiind cam de zece ori mai mici (spaţiile în care funcţionează au suprafeţe care variază între 1.600 şi 3.500 metri pătraţi, respectiv, cam între 17.000 şi 37.000 square feet).

Serviciile din oferta acestor instituţii de informare permanentă a publicului cititor sunt de calitate ireproşabilă. Afluenţa de cititori în bibliotecile din Phoenix este considerabilă, oricând poţi căuta, de-acasă, pe internet, o carte pe site-urile oricăreia dintre cele şaptesprezece unităţi şi apoi să o ridici de la sediul central sau de la una din bibliotecile din grup. Dacă articolul cerut, fie carte sau orice alt fel de material, nu se găseşte în biblioteca la care apelează un cititor, solicitarea nu rămâne nerezolvată şi în câteva zile comanda îi este onorată la una din bibliotecile din grup. Astfel circulă zilnic câteva mii de cărţi în acest sistem. Doamna Garvey mi-a făcut cunoscut programul bibliotecilor din subordine, acestea funcţionând în fiecare zi din săptămână, inclusiv duminica. Discuţia purtată cu distinsa amfitrioană, alături de ceea ce am putut observa pe timpul vizitei în acest adevărat izvor de cunoaştere mi-au confirmat faptul că titlul de „Bibliotecar al anului", care i-a fost conferit în 2004 de către „Library Journal Magazine" şi prin care s-a evidenţiat ca cel mai bun bibliotecar din Statele Unite, este unul pe deplin meritat. Modul de organizare a instituţiei, ţinuta profesională distinctă şi distinsă a *staffului*, oferta acesteia, acţiunile organizate şi cele în care se implică nu dovedesc altceva decât profesionalism de înaltă clasă, pasiune şi dedicare. Convorbirea noastră a urmat traiectorii aleatoare, încercând o arie cât mai cuprinzătoare a domeniului.

Foarte interesant şi totodată un exemplu pentru domeniu este modul în care se asigură finanţarea suplimentară a unităţilor biblioteconomice şi dezvoltarea lor prin acţiunile organizate de către „The Friends of The Public Library" - organizaţie nonprofit, care se ocupă cu strângerea de fonduri pentru bibliotecile arizoniene din Phoenix. Sunt atraşi membri, prieteni ai cărţii, care cotizează doar cu douăzeci şi cinci de dolari anual şi participă nemijlocit la activităţile şi evenimentele speciale ce se desfăşoară cu scopul strângerii de fonduri, încă din 1977. *„Nu e uşor să lucrezi în timpuri ca acestea, când economia este în derivă, deoarece, tocmai acum, oamenii au nevoie mai mare de informare, apelând la unităţile noastre mai mult ca niciodată; în primul rând, ei folosesc bazele de date de la bibliotecă pentru a-şi căuta de lucru şi, apoi, pentru că au mai mult timp la dispoziţie. Aşadar, ceea ce facem noi acum este o luptă permanentă cu bugetul. Fără sprijinul organizaţiilor nonprofit «The Friends of The Public Library» şi «Phoenix Public Library Foundation», bibliotecile din Phoenix nu ar fi putut fi ceea ce sunt azi şi nu ar putea progresa pentru a deveni ceea ce vor fi mâine"* - declară doamna Garvey.

În discuţia cu doamna director am abordat falsul concept de „demodare" a bibliotecilor în prezent, când sursa de informare cea mai la îndemână este internetul. *„Bibliotecile şi bibliotecarii vor fi întotdeauna la modă, în pofida existenţei altor sisteme moderne de informare, cum este internetul* - afirmă doamna Toni Garvey. *La ora actuală există programe extinse în universităţi care pregătesc intens studenţii pentru a deveni «bibliotecari», termen care, de altfel, nici măcar nu mai este utilizat. De pildă, aceşti viitori specialişti sunt denumiţi «information specialists» - specialişti în informare, iar programul academic care-i formează este «Information science and technology» - ştiinţa şi tehnologia informaţiei sau a informării, sau alte denumiri adiţionale. Mie îmi place termenul de «bibliotecar», iar titlul meu este «City Librarian», titlu de care sunt, realmente, mândră. Cum să fie un «bibliotecar» demodat?* (se întreabă retoric distinsa doamnă); *de exemplu, internetul, deşi conţine extrem de multă informaţie, poate fi, în acelaşi timp, şi foarte confuz. Noi ne consiliem cititorii, inclusiv în informarea de pe internet, indicându-le bazele de date serioase sau domeniile care trebuie accesate pentru a obţine informaţii de valoare, pentru că simpla postare pe internet nu trece printr-un proces editorial, deci nimeni nu poate susţine argumentat afirmaţia «din moment ce materialul este pe internet, trebuie să fie credibil!»"*.

Am vorbit mult despre ce înseamnă, practic, munca bibliotecarului, care nu este un simplu asistent într-un spaţiu garnisit cu cărţi: *„Există foarte multe lucruri care se întâmplă «în spatele cortinei»* - relatează Toni Garvey -, *pe care publicul larg nu le cunoaşte. Clienţii noştri vin la bibliotecă şi au aşteptări să găsească aici absolut tot ce caută. Mulţi dintre ei nici nu gândesc că cineva trebuie să achiziţioneze acele materiale, că o echipă întreagă munceşte intens şi continuu la completarea şi îmbunătăţirea colecţiilor, că se actualizează în permanenţă baza de date etc. Zilnic are loc un întreg proces de transfer de carte şi materiale de profil de la o bibliotecă la alta: la noi poţi comanda azi o carte pe internet, de exemplu, dar doreşti să o ridici de la o alta, apropiată de domiciliu sau de locul de muncă. Mii de cărţi, CD-uri şi DVD-uri circulă în fiecare zi în acest sistem, de la o bibliotecă la alta, pentru a onora comenzile cititorilor metropolei. Sunt situaţii când se solicită cărţi pe care nu le avem în patrimoniu, caz în care, pentru a veni în sprijinul cititorilor şi a le asigura informarea, specialiştii noştri apelează la alte biblioteci din Arizona sau din celelalte state, uneori chiar din afara ţării, pentru simplul motiv că dorim să satisfacem doleanţele celor interesaţi. Rezervările de carte se pot face pe internet, iar noi le anunţăm disponibilitatea prin mesaj electronic sau telefonic şi facem tot posibilul, prin mijloacele expuse anterior, să fim fermi în onorarea comenzii. Oricine este interesat în domeniu apelează la web site-ul nostru, unde se găsesc toate informaţiile şi procedurile de lucru ale sistemului, iar noi încercăm să fim cât mai prompţi în rezolvarea tuturor solicitărilor"*. Onorarea comenzilor diferă în funcţie de material: pentru cărţi termenul este de aproximativ trei săptămâni, iar pentru alte tipuri de materiale diferă, de la caz la caz. Acţiunile instituţiei conduse de către doamna Toni Garvey se adresează inclusiv tinerilor cititori, mai ales în timpul vacanţelor şcolare, când se desfăşoară o sumedenie de programe sub egida „The Phoenix Public Library". La nivelul tuturor bibliotecilor există programe de citit şi programe educative pentru toate vârstele, programe de computere, de învăţare a limbii engleze ca a doua limbă vorbită (ESL classes), completând astfel gama de servicii din portofoliul instituţiei.

Şi dacă tot am avut o discuţie despre cărţi şi biblioteci cu distinsa doamnă Garvey, la întrebarea referitoare la preferinţele Domniei Sale în domeniu, mi-a răspuns: *„Citesc **Money Ball**, **The Life of Pi**, **Biblia**, diverse enciclopedii, multe ziare şi reviste"*. Ca în orice profesie, mai ales în cele legate de informare, jurnalism, cultură, există mituri create şi în jurul celei de bibliotecar. Părerea doamnei Toni Garvey, o fiinţă pragmatică, fină şi de o elocinţă evidentă, este că unul dintre miturile despre bibliotecari este acela care-i situează printre cei mai sobri dintre semenii noştri, care, de obicei, nu prea ştiu să zâmbească. *„Bibliotecarii sunt preocupaţi să rezolve probleme şi să ofere răspunsuri, nu prea au timp de glume"* - a încheiat doamna director cu un zâmbet fin în colţul buzelor.

Cornel NISTEA

ULTIMUL DANS

Lumina dimineții de primăvară năvălise în camera lui de culoarea argintului aurit, stârnindu-i entuziasmul, asta şi pentru că lângă fereastră îi bate în geam o tufă de iasomie ce tocmai dăduse în floare. Toată săptămâna se plânsese soției de dureri reumatice, iar acum parcă cineva i le luase cu mâna. Nu, nu era efectul morfinei care-i provoca greața, ci a bucuriei ce o încercase de-a lungul vieții, a belşugului anotimpului. Rugă soția să deschidă fereastra.

- Ia vezi, mi se pare mie sau mă strigă pițigoiul?

- L-ai obişnuit să-i dai semințe, vine la fereastră şi n-are atâta respect că-l omeneşti şi-şi face nevoile pe pervaz...

- De fericire, Ana, de fericire. Nu-l vezi cum îşi scutură penele după ce ciuguleşte bobițele alea? Uită, desigur, uneori să-mi ciupească palma, dar se cutremură de mulțumire.

Se mira grozav de ce i se întâmpla. După luni de boală şi suferință, în dimineața aceea se simțea vivace şi eliberat de griji. Se urni totuşi cu greutate din pat. Ana îi întinse brațul şi reuşi să facă cei trei paşi până la fereastră, să se întâlnească cu el, cu pițigoiul. Îl izbi mirosul de floare, asta şi pentru că peste noapte plouase şi atmosfera se curățase de obişnuitele noxe.

Cum deschisese fereastra, îi şi auzi ciripitul. Era undeva prin apropiere, dar încă nu-l putea vedea datorită frunzişului copacului în care viețuia. Curând îl zări, săltând de pe-o ramură pe alta. Era felul său de-a se manifesta mai înainte de-a zbura spre fereastră, un fel de ritual, care pe Alex îl entuziasma.

- Bună dimineața, prietene, îl salută Alex, se pare că astăzi o să avem o zi frumoasă.

- Cirip, cirip! Cirip, cirip!, îi răspunse pițigoiul, săltând pe ramura din vecinătatea ferestrei. Cirip, cirip!

Alex căută instinctiv în buzunarul pijamalei pliculețul cu semințe şi se sperie că nu-l avea acolo.

- Ana, Ana, adu-mi, te rog, pliculețul cu semințe! Pițigoiul meu e aici...

Ana parcă nu auzea, iar el mai-mai că se tulbură.

- Hai, adu-mi-l odată!...

Ana se conformă, îi aduse plicul, dar şi bastonul în care să se sprijine în vreme ce conversa cu pițigoiul. De obicei, le respecta dialogul.

- Aşa, hai încoace, dragule, hai, hai, nu te emoționa. Vino să povestim...

Îi presără câteva semințe pe pervaz şi-i privi gesturile, mişcările capului şi-ale trupuşorului mititelei făpturi. Săltase pe vârful ramurii. Era de acum atât de aproape de el. Îi văzu ochişorii negri, strălucitori, în care îi citi starea.

- Hai, vino, nu te mai îndoi de prietenia mea, îi zise, şi mai presără pe pervazul ferestrei câteva semințe.

Pițigoiul îşi făcu avânt şi zbură acolo, dar parcă nu îndrăznea să se apuce încă de ciugulit.

Se priveau unul pe celălalt cu oarecare uimire şi satisfacție. Alex mai presără pe pervaz câteva semințe, fără însă a face risipă, iar pițigoiul înțelese că-i erau destinate şi se apucă de ciugulit, dar cu oarecare precauție, de parcă s-ar fi gândit să nu abuzeze de darurile de acolo, să respecte buna cuviință, iar asta îi stârnea lui Alex admirația, faptul cum pițigoiul îl privea, în vreme ce ciugulea semințele, cu recunoştință. Şi-apoi, după ce termină semințele presărate pe pervaz, îl privi pe Alex în ochi, de parcă ar fi vrut să-i mulțumească.

- Dar din palmă n-ai vrea să ciuguleşti câteva semințe?, îi zise Alex, în vreme ce rezemă bastonul de perete şi puse cu dreapta câteva în palma stângă, coborând brațul uşor spre păsărica mai mare decât o nucă, dar comparația nu-i plăcu lui Alex şi se necăji.

- Hai, vino şi ciuguleşte restul din palmă...

La început, pițigoiul se sfii, apoi îşi făcu curaj şi îndrăzni. Asta era plăcerea supremă a lui Alex, să-i simtă cioculețul micii păsări ciupindu-i palma în vreme ce prindea în cioc semințele.

O adiere uşoară de vânt stârni miresmele din florile de iasomie. Se înfioră, iar pițigoiul îşi scutură uşor penele.

- E primăvară, dragule, dacă nu cumva am intrat în vară. Câtă lumină binecuvântată!

Mai avea o temere, dacă pițigoiul se va lăsa prins în palmă, cum o făcea uneori, de-l ducea la obraz să-i simtă mângâierea, să-i asculte bătăile inimioarei. Se temea grozav că n-o să se întâmple asta şi-l copleşiră emoțiile. Nu, n-avea curajul să îl prindă, de parcă i-ar fi interzis cineva asta.

- Fericitule, hai, du-te, zboară departe, bucură-te de libertate!, îi zise în vreme ce o lacrimă, nu mai mare decât un bob de linte, îi arse obrazul. Pe mâine, fericitule, pe mâine!

Şi pasărea zbură, făcându-se nevăzută în ramurile teiului din apropiere, îi auzi ciripitul ce semăna mai degrabă cu un oftat, ca peste puțin timp s-o zbughească spre stolul gălăgios ce aterizase pe gazonul părculețului.

Alex îşi căută bastonul şi, cum nu-l găsi, o strigă pe Ana.

- Vino de-mi dă bastonul, tocmai mi-a căzut...

Ana era în bucătărie, nu-l auzi, iar el fu nevoit să o strige din nou şi se necăji. Încercă să se aplece, dar nu reuşi şi-o strigă din nou pe Ana. Ea veni, îi ridică bastonul şi-l ajută să păşească.

- Să-ți aduc la pat cafeaua sau preferi să vii în bucătărie să dejunăm împreună?, îl întrebă.

- Ei, să-mi aduci la pat..., n-ar fi frumos să mâncăm împreună?

- Ba-i frumos, să-ți dau brațul?

- Nu, nu, mă pot deplasa singur. E o dimineață superbă...

- Da, de vreme ce te-ai întâlnit şi-ai povestit cu pițigoiul.

- Dragul de el, iar mi-a ciugulit semințele din palmă. Dar ştii că m-a şi ciupit?

Uimire, nu alta, când Alex văzu masa gătită ca de sărbătoare, cu paharele de cristal în care Ana turnase lichiorul de frăguțe, pusese acolo carafa cu vin roşu şi tortul cu cremă de banane.

- Nu se poate, Ana. Ce sărbătorim?

- Să nu-mi spui c-ai uitat.

- Te rog, iartă-mă, n-am idee.

- Cum adică n-ai idee? Nu este azi 20 iunie?

- 20 iunie, 20 iunie... Draga mea dragă, cum de ți-ai amintit?

- Nu mi-ai zis tu atunci că ziua asta va fi o zi sfântă?

- Voi fi zis, nu mai țin minte.

- Cum adică nu mai ții minte? Aminteşte-ți cuvintele preotului: O iei pe roaba lui Dumnezeu, Ana, de soție, cu conştiința liberă şi nesilit de nimeni?

- Ei, asta era? Păi, atunci să ne veselim.

Luară, fiecare, câte un păhărel şi-l ridicară întru aducerea-aminte şi slava lui Dumnezeu. El o sărută pe frunte, aşa cum îi plăcea să facă în anii din urmă, iar Ana murmură ceva ce semăna cu o rugăciune.

Se aşezară.

- Să pun discul cu muzica noastră preferată?

- Mai încape vorbă? O, Ana, o, Ana!, cât de repede a trecut tinerețea...

- Dragule, şi n-a trecut cu folos?

- Nu neg asta, doar că...

- Ştiu ce vrei să spui. Să-ți pun puțin caşcaval şi câteva felii de salam de Sibiu pe pâine?

- O, da, măcar că-i devreme să ne ospătăm cu bunătăți. Nu cred să fie ora zece...

Acordurile muzicii şi lichiorul de frăguțe îşi făcură efectul, treziră curând în ei euforia.

- Mai ții minte când am cumpărat discul acesta cu muzică italiană?

- Cum să nu. Eram la Milano, dacă nu cumva la Roma.

- Iacă, te înşeli. L-am cumpărat din Veneția.

- Măi, să fie! Cum uită omul. Nu înțeleg cum nu mi-am adus aminte...

- Lasă, acum nu mai are importanță...

- Minunată călătoria noastră de nuntă...

- Ei, vezi că ți-ai reamintit. Memoria afectivă tot ne mai poartă prin lume...

Dejunul se prelungi, Ana mai avea surprize. Aduse acolo albumul cu fotografii, pe care-l actualizase şi pe care, de când înaintară în vârstă, îl răsfoiau în zilele importante, iar 20 iunie era pentru ei una dintre cele mai minunate. A fost nevoie totuşi să-şi pună, şi unul şi celălalt, ochelarii.

- Campion național la înot în 1955...

- Şi tu miss în 1957...

Nu se mai săturau să privească. Amândoi simțeau că imaginile din tinerețe le conferă nu numai plăcere, cât şi energie. Trecuse mai bine de o oră de la primele gustări, iar Ana îşi aminti că trebuie să toarne în pahare vinul.

- Iaca, era să uit. Cum să sărbătorim altfel. Vezi tu ce am aici?

- Dumnezeule! Vinul de viață lungă...

- Da, da, vinul... Pentru ce propui să ciocnim?

- Ca de fiecare dată, pentru fericire!

Aşa au făcut, numai că lui serbarea îi păru cam prea lungă. Gustă vinul şi-i propuse Anei să-l însoțească în camera în care îşi petrecea mai tot timpul. O luase înainte, uitând de bastonul în care de obicei se sprijinea.

- Măi, să fie. Ana, tu nu vezi că mi-am uitat bastonul?

- Lasă, ți-l aduc eu la pat după ce fac ordine în bucătărie. Dar ia spune-mi, ți-ai luat azi medicamentul?

- Medicamentul, medicamentul! Toți nu mă întrebați altceva decât dacă am luat medicamentul.

- Şi n-avem dreptate?

- Dreptate, nedreptate, prea cicăliți omul dornic de libertate.

Se aşeză pe pat. Fante de raze ale soarelui încă inundau încăperea. Curând i se făcu somn şi adormi, iar când se trezi o văzu pe Ana acolo. Îi mângâia cu mâna dreaptă fruntea, îndepărtându-i o şuviță de păr şi câteva bobițe de transpirație.

- A fost o zi minunată, zise el, totdeauna te-ai priceput la chestiile astea aniversare.

- Ei, m-am priceput, când faci ceva cu dragoste, toate urmează de la sine.

Îi prinse mâna şi i-o sărută.

- Draga mea, medicii nu mi-o spun, nici voi, dar boala mea avansează.

- Boala ta, boala ta, uită de ea şi totul va fi bine.

Se ridică în şezut şi o privi.

- Minunea mea dragă! Ce m-aş fi făcut eu fără tine?

- Cum ce te-ai fi făcut?

- Ai fost o femeie şi o soție grozavă, păcat că am îmbătrânit... Ana, vreau să te rog să-mi aduci încă un pahar cu vin şi să dai muzica aia ceva mai tare.

- Cu tot dragul, dar să nu ți se facă rău. Ai băut deja trei păhărele.

Ana aduse tava cu cele două pahare cu vin şi le puse pe un taburet din apropiere, îi dădu paharul şi-i spuse din nou: „Pentru fericire!", iar el sorbi vinul cu patosul acela de altădată.

- E bun. De unde l-ai procurat?

- E din via lui Titu, nu recunoşti busuioaca?

- Ei, cum să n-o recunosc. Tocmai de aceea te-am întrebat. Te superi dacă te mai întreb ceva?

- Să mă supăr? Cum adică să mă supăr?

- Ce-ai zice să iau pilula de opiu cu vinul ăsta atât de grozav?

- Opiu, ai zis? Doar nu există opiu în casă.

- Dar ce există? Doar calmantele alea?

- Dragule, mai bea puțin vin şi-o să duc tava cu carafa şi paharele în bucătărie.

- Nu, nu, mai bem puțin vin şi-mi acorzi un dans. Muzica asta e superbă.

- Un dans?, se miră Ana. Un dans... Cu multă plăcere.

Se ridică din pat, inițial îşi căută bastonul, dar curând îşi revizui instinctul. Făcu o plecăciune în fața Anei şi-o porniră în paşi vioi de vals.

- Alex, n-ai mai dansat aşa uşor de la nunta de cristal.

- Zău aşa, mă copleşeşti cu complimentele tale.

Era roşu la față. Simțea că îi ard ochii în orbite. O ținea strâns pe Ana de mijloc.

- Ha, ha, Alex, mai încet că amețesc.

- Ei, tu nu simți aceeaşi plăcere ca şi mine? Ce minunăție e valsul!

N-apucă să termine vorba că în piept îi apăru durerea aceea de care-i vorbise medicul. Să se termine oare totul atât de curând, apucă el să se mai gândească.

- Ce zi fericită, Ana, mai zise şi se prăbuşi uşor în brațele ei. Ce zi minunată!

- Dragule, aşază-te pe pat!, îi zise Ana îngrijorată. Îți voi aduce imediat pilula de nitroglicerină.

- Da, da, nitroglicerină...

- Uite, ai una sub pernă. Ia-o în grabă!

Mai apucă să se uite spre fereastră.

- Doamne, exclamă el cu vocea scăzută, ce-o să se facă fără mine pițigoiul!?

(*Din volumul în pregătire*
Vânzătorul de apă colorată)

Delia MUNTEAN

METAMORFOZE ŞI REDEFINIRI ALE ESTETICII ROMÂNEŞTI

Asemenea altor discipline umaniste, estetica e supusă vremilor şi traversează uneori perioade mai puţin prielnice. Fragmentarea ei în specializări abia intuite acum câteva decenii, hibridizarea unor practici, a unor discursuri (artistice şi nonartistice) socotite până nu demult incompatibile fac tot mai dificil demersul sintetizator. Arta înaltă, comprehensibilă pentru categorii limitate de beneficiari, convieţuieşte acum cu o multitudine de alternative culturale (sub- sau contraculturale), venind dinspre tipuri mereu mai diverse de producători şi de consumatori, hotărâţi să-şi impună tot mai ostentativ (tinzând spre abolirea „diferenţelor") modalităţile proprii de exprimare creativă. Tolerarea şi promovarea lor publică bulversează axiologia statornicită anterior.

Canonul se extinde şi reabilitează relaţiile dintre margine şi Centru, acesta din urmă convertindu-se într-un element variabil, care se multiplică şi se mişcă în permanenţă. Esteticul pur, considerat cândva standard calitativ, îmbrăţişează (de voie, de nevoie) criterii valorizatoare precum rasa, etnia, politicul, ideologicul, confesiunea, sexul, popularitatea, în ciuda faptului că Modelul lucrează în continuare (generând ceea ce Harold Bloom numea „*anxietatea influenţei*"). Autonomia, perfecţiunea, echilibrul produsului artistic coboară de pe piedestal, iar prototipul cultural vest-european (elitist, intransigent, „tare") e silit să accepte coabitarea cu alte modele, cum este şi cel nord-american, mai îngăduitor cu practicile culturale de masă. Frumosul alunecă înspre comercial, altfel spus: şi acesta „*se poate cumpăra şi vinde*" (Matei Călinescu).

Contaminările suferite de faptul cultural îşi pun amprenta şi asupra esteticii ca disciplină, generând discursuri contradictorii. Se impun o decantare a lor şi o privire „la rece", transdisciplinară, care să reaşeze în drepturi valoarea şi frumosul autentice, intrinsece. În plus, pentru o cercetare adecvată, serioasă, ar fi necesar ca obiectul acesteia să se fi consumat deja (pentru a permite indispensabila detaşare în timp) sau să fie eclipsat de fapte noi, presupunând abordări de natură diferită. Or, mutaţiile recente din câmpul esteticii îndeamnă la prudenţă şi la relativism în formularea opiniilor. Cât despre teoretician, el se simte obligat să amâne o atare întreprindere către finalul carierei.

Pe teren românesc, cea mai recentă încercare de a scoate din umbră domeniul aproape marginalizat al esteticii, de a-l examina în complexitatea dimensiunilor sale pentru a cugeta asupra cauzelor care îi marchează evoluţia aparţine clujeanului Mircea Muthu. Este vorba despre lucrarea ***Studii de estetică românească*** (Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014).

Critic literar, teoretician al literaturii, estetician, comparatist, poet şi prozator, Mircea Muthu mai are la activ numeroase volume, dintre care semnalăm: ***Literatura română şi spiritul sud-est-european*** (1976), ***Permanenţe literare româneşti în perspectivă comparată*** (1986), ***Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*** (1993, 1998), ***Călcâiul lui Delacroix*** (1996), ***Balcanismul literar românesc*** (2002). A scris trei culegeri de versuri (***Esenţe*** 1994; ***Grafii***, 2004; ***Umbre***, 2014), a coordonat şi prefaţat câteva ediţii de autor şi a colaborat la mai multe dicţionare de scriitori şi de opere literare.

Cu privire la devenirea esteticii autohtone, Mircea Muthu are în vedere o trilogie, din care a publicat până în prezent un prim volum, cel de faţă reprezentând a doua ediţie, revăzută şi adăugită. Este o lucrare temeinic documentată, care sintetizează ideile conducătoare ale esteticii secolului XX românesc, integrându-le în cadrul mai larg, european, din care, de altfel, a preluat o serie de concepte şi de teorii.

Autorul observă deplasarea treptată a accentului de la tablourile teoretice generalizatoare înspre esteticile tematice, cu inflexiuni tot mai evidente dinspre alte discipline, nu neapărat umaniste. Acestea nu mai gravitează obligatoriu în jurul conceptului de Frumos, cu atributele impuse de clasicism şi validate de realizările artistice ulterioare. În zilele noastre – aflăm dintr-un interviu acordat de teoretician jurnalistei Cristina Beligăr, de la „Transilvania Reporter" -, estetica are înainte-i o provocare inedită, căreia îi este datoare cu o soluţie: „*Cum se preschimbă o valoare utilitară, trecătoare într-o valoare nonutilitară cu dezideratul de a fi eternă*".

Cât despre efectul asupra marelui public, deseori se pierde în fundal calitatea estetică intrinsecă a produsului, în prim-plan trecând circumstanţele: mediatizarea, popularitatea, imaginea construită în jurul obiectului, rata vânzărilor, spectaculozitatea, criteriul evaluativ al... forţei numerice. Pentru o cultură aflată în criză, cum este cea actuală, demersul întreprins de Mircea Muthu se dovedeşte astfel indispensabil. Este un act de responsabilitate, al unui cărturar care s-a construit pe sine prin mijlocirea Cuvântului scris. Un act conştient, prin care – la modul elegant, dar ferm – invită creatorul şi, deopotrivă, beneficiarul faptului artistic/pseudoartistic să-şi regândească atitudinea vizavi de anumite dimensiuni ale ofertei culturale şi de implicaţiile lor – uniformizatoare, perverse, limitative – asupra igienei estetice a persoanei. Să nu se lase amăgiţi de aparenta absenţă a certitudinilor din mai toate domeniile vieţii şi ale cunoaşterii.

Exegetul îşi structurează cele 25 de studii aparţinând volumului în trei secţiuni (***Restituiri***, ***Repere contemporane***, ***Asimptote***), precedându-le de un ***Argument*** şi de câteva clarificări terminologice. Primele consideraţii în domeniu sunt identificate în zona universitară, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre pionieri fiind semnalaţi Simion Bărnuţiu, Constantin Dimitrescu-Iaşi, Constantin Leonardescu, Ion Pop-Florentin. Scrierile lor se individualizează prin „*eclectism, stil didactic şi aspect publicistic*" (p. 23), încorporează neadecvat izvoarele străine şi cuprind numeroase inadvertenţe terminologice. Ele constituie însă un punct de pornire ce nu poate fi ignorat de către generaţiile viitoare de specialişti.

Dintre universitari, se detaşează Titu Maiorescu – format la şcoala Apusului –, care a introdus la noi un anumit mod de a judeca faptul cultural. *Patternul* maiorescian (ca atitudine, obiectivitate, eleganţă, sobrietate) îl regăsim şi în formulările concise, limpezi, disciplinate din scrierile lui Mircea Muthu. Pe cei doi îi leagă deopotrivă fidelitatea faţă de cuvântul tipărit: „*Vorba nu poate trăi mult nici în timp, nici în spaţiu... De aceea sunetul trecător caută a se transforma în litera statornică, şi ideea astfel întrupată, spărgând marginile spaţiului şi momentului, tinde a străbate în depărtarea locurilor şi în viitorul timpurilor*" (din ***Despre progresul adevărului...***, reprodus la p. 29).

Meditaţii demne de reţinut descoperă esteticianul în lucrările lui Eugeniu Sperantia (1888 – 1972), pentru care la originea culturii s-ar afla **amânarea** („*voinţa de evadare*", „*voinţa de abstragere din actual*"), proces atribuit exclusiv individului uman şi constând în sporirea treptată a distanţei spaţiale şi temporale dintre excitare şi reacţie. Un alt concept identificat este cel al **simetriei** între estetică şi biologie („*Opera de artă este o continuare a vieţii artistului, aşa cum floarea de cireş este o continuare a vieţii arborelui care a produs-o*", p. 41), forma simetrică ideală fiind încorporată în **metaforă**. Credinţa în realizările spiritului şi în perenitatea lor e admirabil formulată în fragmentul reprodus în finalul studiului (preluat din ***Contemplaţie şi creaţie estetică***), în care cititorul atent poate lesne sesiza însăşi viziunea lui Mircea Muthu vizavi de menirea artei: „*Înălţimea valorilor artistice pe care le creezi nu poate niciodată să întreacă înălţimea încrederii tale în spiritualitate şi această încredere implică atât aspiraţii spre entitatea spiritului, cât şi credinţa în permanenţa valorilor create de el*" (p. 48).

Pe lângă esteticienii amintiţi, capitolul ***Restituiri*** se mai ocupă de Tudor Vianu, Mircea Florian, Liviu Rusu, Alexandru Dima, Radu Stanca, Beniamin Fundoianu şi Henri Jacquier. Din scrierile fiecăruia criticul preia noţiunile şi opiniile relevante, susţinute de citate semnificative; toate acestea sunt analizate pertinent şi corelate cu elemente asemănătoare ori contradictorii din estetica europeană.

Tudor Vianu, de pildă, consideră estetica drept o filozofie a artei (nu o ştiinţă a frumosului), deoarece – observă Mircea Muthu – sunt abordate şi chestiuni precum iraţionalul, „*totalitatea anterioară părţilor, spiritualizarea materiei, problema libertăţii şi a intuiţiei*" (p. 52). De asemenea, arta ar fi în strânsă legătură cu „*largul destin al muncii umane*", influenţând devenirea societăţii, a moralei, a ştiinţei. La rândul lor, acestea din urmă îşi pun amprenta asupra elaborării obiectului estetic. Aşadar, nu se poate vorbi despre autonomia artei. Dimpotrivă, cuprinderea unor factori din afara domeniului îl „*eliberează treptat de o anumită scleroză*", permiţând continua primenire a disciplinei.

Un capitol distinct îi este alocat profesorului Henri Jacquier (1900 – 1980; cetăţean francez, venit în România la 23 de ani şi rămas aici până la sfârşitul vieţii; a predat iniţial la câteva licee, pentru ca apoi să profeseze la Universitatea din Cluj, până la pensionare). Figură enciclopedică, de formaţie umanistă, Henri Jacquier s-a îndrăgostit de limba română, pe care o elogiază atât în activitatea la catedră, în studiile publicate, cât şi prin traducerea (rămasă în manuscris) a creaţiilor unor poeţi precum Arghezi, Bacovia, Blaga, Barbu. Iată ce scrie cărturarul în articolul intitulat ***Laudă***: „*Limbă scumpă a fraţilor mei, (...), primeşte aici prinosul recunoştinţei mele. Secolele de umilinţă, de resemnare, dar şi de reculegere, când îţi adunai forţele pentru destinul pe care-l presimţeai, îţi dau acum dreptul şi putinţa să exprimi tot atât de desăvârşit ca şi cele mai încercate limbi de cultură toate aspiraţiile, sentimentele, gândurile care se frământă în inima şi în înţelepciunea omenească. (...). Niciun drum nu ţi-e închis*" (p. 101). În altă parte găsim o analogie inedită între limbă şi năvodul pescarului (v. p. 95), pentru ca în studiul ***Devalorizarea decorativului*** să explice categoria estetică a **ritmului** din perspectiva organicului („*respiraţia pentru versurile lungi*", „*pulsaţia inimii sau pasul piciorului pentru picioarele versului*").

Secţiunea ***Repere contemporane*** include reflecţii despre contribuţiile aduse disciplinei estetice de către Grigore Smeu, Radu Voinescu, Alexandru Muşina, Dan Eugen Raţiu şi Vasile Sebastian Dâncu. Reţinem studiul despre **imaginea publicitară**, concept în jurul căruia s-a ţesut în ultima vreme o armătură teoretică tot mai sofisticată, cu împrumuturi dinspre sociologie, antropologie, lingvistică, semiotică, precum şi dinspre estetică. Astfel, V. S. Dâncu preia de la Eugeniu Sperantia teoria culturii ca formă de **amânare** („*în sensul că fiinţa omenească, prin excelenţă creatoare, e definibilă prin distanţa cât mai mare pe care o instituie faţă de stimul*" – p. 139) pentru a demonstra că imaginea publicitară promovează tocmai **imediatul**, sporind şi mai mult intervalul dintre acesta (cu sensul de consumism) şi actul de cultură propriu-zis. Avem de-a face, probabil, cu un mod rafinat, amăgitor de trecere către noi forme de civilizaţie: „*mesianismul publicitar este un spectacol care ascunde foarte bine, prin imaginile paradisiace, arme ideologice care nu mai au singure forţa de a duce înainte societatea*" (p. 142).

Ultima parte a lucrării, intitulată ***Asimptote***, cuprinde opt studii, având ca obiect, printre altele, estetica teologică, genologia, canonul, critica literară, raporturile esteticii cu ştiinţa, relaţia identitate – alteritate. Frumosul de sorginte religioasă – opinează Mircea Muthu – e un domeniu cu o evoluţie mai puţin vizibilă, cantonată în tipare vechi de secole şi eclipsată de vecinătatea cu artele plastice şi cu arhitectura. Ca disciplină, estetica teologică meditează asupra modului în care arta (poezia de substanţă religioasă, ornamentele arhitecturale, „*excesul de teatralitate*", imnologia etc.) fertilizează comunicarea dintre confesiuni, precum şi a religiei înseşi cu celelalte domenii ale cunoaşterii. Cu totul altfel se manifestă schimbările în privinţa genurilor, care se eliberează de accepţiunile tradiţionale, îşi pun tot mai mult amprenta asupra canonului, se amestecă şi se resping în egală măsură, impunând şi subminând convenţii. În ceea ce priveşte critica fenomenului artistic, autorul e de părere că epoca în care ne aflăm se dovedeşte – în spaţiul european – „*mai mult comentatoare decât creatoare*" (p. 171), accentul alunecând dinspre opera literară către interpretarea ei din cât mai multe perspective, critica devenind „*desfătare de sine în desfătare cu altul*" (H. R. Jauss).

Paginile din urmă ale volumului, grupate sub titlul ***A rescrie estetica***, aşază evoluţia disciplinei sub semnul optimismului. Desigur, Frumosul va dezvolta faţete noi, va cunoaşte nesiguranţe, tensiuni, va coabita cu numeroase alte concepte. La rândul ei, estetica se va reorganiza, va coopta noi instrumente şi se va deschide fecund inter- şi transdisciplinar, acceptându-şi cu înţelepciune regenerarea proprie. Însă nici Frumosul, nici Estetica nu vor dispărea. Aceasta e convingerea cu care parcurgem întreprinderea solidă, închegată a lui Mircea Muthu. Domnia Sa ne rafinează sensibilitatea vizavi de obiectul estetic, ceea ce înseamnă tocmai felul personal de a-şi asuma actul de a scrie. Aşteptăm cu interes tomurile următoare ale trilogiei.

Dana PUIU

POEM TEATRAL DESPRE DEPĂRTARE

Daniel Bélanger se aude în căşti: „Et je suis seul dans mon salon”
Singură în marea sufragerie a pianistului Deleanu
Ex director de Filarmonică Constanţa
Cu pianul masiv în colţ ea scrie pe o măsuţă joasă
dar de colecţie
de pe care a ras macrameurile, cupele, scrumierele, vazele de cristal
Arcadia, cutia ei cu pixuri *Schneider* şi stickuri
care nu are nimic de a face cu *Pélagie-la-Charrette*
A *Little Oxford*, a *French-English-English-French Dictionary Collins Gem*
cutia verde cu cremă *Mărul Lupului, Rostopască şi Gălbenele* de acasă
marca *Olăhuţ de Oradea*
singură în salonul cu pian al lui Andrei Deleanu
Apel G.God‘s Soul. Ea traduce Maurice Fournier *La maison du Diable*
din franceză în engleză, nu aude mobilul
în căşti ascultă Daniel Bélanger *L’échec du matériel*
Mobilul s-a închis singur. Îl deschide: „Bună ziua doamnă Val!”
Aşa a setat Matei forever mobilul argintiu
Îl simte întotdeauna acolo în spate argint viu filial
Daniel Bélanger *L’échec du matériel*
„La poésie elle a tout tout tout
Fragile fragile solitaire
Feu de l ’âme
J’aime l’inutile le fortuit
Autant d’amour pour aujourd’hui
La fin de l’homme ne sauvera pas la fin du monde”
Picură ritmul ca nişte stropi de mare înfuriată pe faleză
Încearcă să traducă, dar culorile curg de pe rozeta învechită
de vreme a manoirului anticarului
Un jaune pisse, un vert merdoie asta-i *vert caca d’oie*
adică *a yellowish pissing colour* sau cam aşa ceva *a green goose poop flower*
În plictiseala traducerii, Poezia o hărţuieşte, o ameţeşte
dă, înfierbântată de zăpuşeală şi nerăbdare, paginile în spatele agendei
înainte de hărţile lumii se scrie singur poemul
Da G. God’s Soul s-a-ntunecat iar în mobil
Îl trântise pe gresia verde din bucătăria de-acasă
Enfin G: Mi-a fost dor de tine!
Ea: (Silence)... Doare...
G: Vai spatele ăsta al tău e parcă Sfânta Treime: C1-C2, L4-L5, L5-S1
Dar ea scrie, stă acum în poziţie yoga
în salonul lui Andrei Deleanu
Val: Andrei, o să-mi cânţi ceva când vei avea chef şi timp?
(Ca o sfârlează cu fofează Andrei electronizează
Între fire şi ecrane ţese ghem de scarabei)
Andrei: Da, da acum fug la Bucureşti...
Val: Şi-napoi la Casablanca...când te-ntorci...
Andrei: Mă scuzi, mă grăbesc de la fereastra trenului să privesc.
Val: Dar iarna de ce nu poţi veni?
Andrei: Zăpada, viscolul mă blochează prin aeroporturi...
Val: Aeroporturi care?
Andrei: Amsterdam, Milano şi alte cele...
(Andrei e mereu în marea trecere
Ultimul pianist care a rezistat freelancer)
Daniel Bélanger în căşti: „Des femmes devant le Parlement
Dénoncent les hommes
Soir de novembre”
G: M-am certat cu maică-mea!
Val: Cu Agnes Suflet de Miel? Pe ce v-aţi mai luat, ce-a mai zis şvăboaica?
G: Nu ea, eu... I-am zis că m-a răsfăţat, că de aia sunt
Sleepy & Lazy & Dizzy & Grumbling & Crazy...
Am scris, ştiu că tu nu agreezi...
Val : Despre ce?
G: Despre război...
Val: Păi asta-i bine, asta ţine...
Şi Daniela P. Ukraina a scris la seminar pe lista *lui „Je n’aime pas*”
„Je n’aime pas la guerre, les frontières et les douaniers” dar nu Rousseau
A făcut un colaj spărgând mozaicat o sticlă albastră de parfum franţuzesc
Era să mă crucesc era ceresc
Cerul albastru al Ukrainei şi ştergarele, râurile
pietre autentice lipite cu lipici ukrainian pe mal şi nisip
a făcut amigdalită în curte a prins-o seara
Val: Da, poţi să scrii despre război, nu mai da înapoi...
G: Da n-o să-mi publice la *ÚJ SZÓ*
Val: Să le fie de bine, ai tăi conaţionali
G: Da, sunt nişte şacali...
Daniel Bélanger „Je me réveille chaque jour plus angoissé
Devant l´échec du matériel”
Val: Îmi lipseşte reflexoterapia ta, G...
Daniel Bélanger: „Une tasse de café, du café inéquitable”
Val: Am încercat singură reflexo mă taie durerea ca la sepukku!
G: Mi-a fost dor!
Val: Eşti singur în salon?
G: Da, sunt gata să adorm ca atunci când m-am născut mort
Daniel Bélanger: „Sur le célullaire une nouvelle forme de misère
De mal finances
On le laisse vivre sous ses moyens”
G: Cum am putut plăti mobilul atât?
Pentru că l-au reparat?
Val: De ce-ai şi întrebat?
Da, celularul tău e celula ta
Proiectul ce te-ncremenea
Vaya con Dios!
Dans la simplicité de ton coeur!
G: Ce-nseamnă?
Val: Nimic. Salve pueri!

Raul CONSTANTINESCU

Sens diez

În inima toamnei grele târzii
cu pârga-n luciri sângerii,
ce tânăr mă simt neastâmpărat
şi sufletu-mi flăcări de vis joacă;
minunii mă rostesc nemăsurat
şi mii de ani de-or să treacă,
sufletu-mi tot mai tânăr va fi
înaintând zilnic spre-o nouă zi
când pe-al minunilor prag,
omul mi-e tot mai mult drag
şi rău nu-mi pare c-am tot iubit
şi-am râvnit mereu la fruct oprit –
izvorul luminii vieţilor noastre
tainic răsfrânte-n zboruri de astre ...

Pe viaţă moarte drum...

Viaţă-n dar – drum de drumuri – vag destin
din tenebre smuls vămilor morţii,
prin al vieţii efemer al nimănui festin,
poetul se scrie rescrie-n faţa porţii
de plumb rece-nchise dintotdeauna...
ştie că nu ştie azi mai mult decât ieri;
seducătoare triumfă minciuna
peste-ai plăcerilor polipieri;
salvarea doar în tine răsare
când bezne se-ncoronează pe creste
iar umbra lumina lumii se pare,
orbind de dincolo orice palidă veste...
doar tu poţi singur de veghe să speri
să lupţi contra orbirii pân’ ce nu pieri
la marginea vremii tot mai afundă
unde coasa rece vine iarba s-o tundă...

Întrezăriri

Albind sub ninsori
din zori în zori
zi-noapte-mi fulguie
viaţa-mi uite-o nu e
pe sub nori şi stele,
prin văi şi argele
s-au scurs orele visele,
zburat-au zisele
timpului vamă
ce dincolo cheamă
uitate nezisele,
pierdute nescrisele...
neauzitele nevăzutele,
nespusele neştiutele...

Crez

N-am crezut moartea niciodată
nici mă număr printre-ai săi orbi fii;
nu cred minciuna beznei rozată
nici umbrele cu ispite fumurii.
Nu scriu cum orgolioşii
ce dinastii de ger instaurează
răstignind necontenit hristoşii,
etalându-şi goluri cu emfază.
M-am luptat cu lumea şi cu mine,
cu vermina încântării cabotine;
gâtul i l-am răsucit prin vremi,
auzind, Diotima, cum mă chemi.

Smulgerea din sine

Hăţiş de spinoase liane şerpuiesc în priviri
din abisul zestrei ancestrale,
din toate părţile te-mprejmuie te ţes
te înhaţă, de nu te lepezi de tine,
până nu mai eşti tu,
ci un necunoscut cu străină voce
vorbeşte călare pe gazdă în numele tău...
umbra ta nevăzută scuipând venin
te va stăpâni folosi de facto...
mii de măşti vor huli din tine...
un viespar
o explozie de şerpi vei fi
sâsâit şuier venin prin limba izvoarelor,
armaghedon dezmăţ al subcuvintelor
împresurând cuvântul prim sfânt unic nemuritor,
hoardelor cu dopuri în urechi necunoscut,
aleasa rostire imună
neatins suverană coroană pe fruntea omului
alături de dumnezeu cu nestinsă iubire numind cele ce sunt
ce pururi vii pure vor fi

Psalm (11)

Să despicăm în şaizeci firul faţă-n faţă nu vii
nici nu te arăţi, de te chem de prin oarbele genuni;
mereu taci singur ascuns prin văluri de stihii,
silabele-ţi le strigă albatroşii-n fulger şi furtuni.
Prezent nevăzut în toate cele ce-s izvor lumină,
ca şi cum n-ai fi, de tine te lepezi mereu în toate;
în jertfă continuă te dărui, te-mparţi în surdină
cerului şi-n inimi mult mai mult decât gândul poate.
Şi bucurie nu-i nicicând mai mare ca aceea
când om şi dumnezeu pe baricade luptă-ntruna
să întrupeze-n lumini zborul vieţii - ideea,
armonia-n lumi - glas rostirii struna.

Daniela SITAR-TĂUT

PERSOANE ŞI PERSONAE

(Urmare din pagina 6)

Aleasa cuceritorului clujean e Maria Trinidad, o mexicană, lideră a *„unei facţiuni radicale, «Armata Revoluţionară a Nu-Ştiu-Câta»”*, o foarte bună iniţiatoare şi practiciană a amorului, care-l va părăsi însă din cauza hohotelor de râs ale partenerului când află că vajnica ei formaţiune troţkistă ce vrea să răstoarne regimul mexican are doar şapte membri.

În ***„Cântarea României” – Cântare a Erosului***, personajul, real, un bun prieten al prozatorului, este un cartograf al erosului. Acesta continuă portretul lui Nelu Cucerzan din romanul ***Un om din est***, un cuceritor născut, iar nu făcut. Principiile lui de seducţie se îndepărtează de strategiile clasice ale ispitirii, iar profesoraşul-Don Juan încearcă să-şi legitimeze distributivitatea prin vocaţia discriminantă a unui *„spiritus loci”*, maratonul lui hedonist oprindu-se cu predilecţie asupra femeilor circumscrise acestui criteriu. El eludează tragicul existenţei, oferindu-şi bonificaţii virile sau bântuind prin ţară, pe la concursuri, festivaluri sau fabrici muiereşti, cu legitimaţie de colaborator al „Scânteii Tineretului”, doar pentru a acroşa damicele. Acelaşi principiu îl adoptă şi protagonistul din această fabulă, harta României, postată în cui, devenind un câmp de asediu al muieretului riguros planificat. Profesoraşul conquérant e bântuit de dorinţa descătuşărilor cosmopolite, Europa fiind un *„teren virgin”*, neluat în posesie înainte de 1989. Peste ani, însurat cu o nemţoaică bogată, îmburghezit, rubicond şi posesor de BMW, Casanova de altădată se mulţumeşte cu obligatorii prestaţii matrimoniale. Din ***Top senzual la ţară*** se reţine imaginea inginerului agronom, posesor a două grafice colorate care prezintă creşterea şi descreşterea producţiilor agricole, respectiv *„perioadele de ciclu ale Măriucăi, Auricăi, Ilenei şi Mioarei”*, fetele pe care le frecventa atunci. Totodată, clasamentul profesiilor vânate de ţărăncuţe pune în vârf medicii, succedaţi de ingineri şi abia apoi de dascălii *„stagiari”*.

Jocul de-a însurătoarea apare în numeroase proze, protagonişti fiind George Ţâra, ultimul din grupul *Ars Amatoria*, care-şi pune pirostriile taman la Pasul Tihuţa (***Dracula în doi***), Lucian Perţa – care trebuie să hăpăie ***Zece farfurii de supă*** pentru a se debarasa de-o logodnă/logodnică prea timpuriu planificată, parodiindu-şi tentativa şi oripilând, prin ingerările pantagruelice, batalionul familial al alesei şi Ioan Buduca (***Ioan Buduca şi biftecul tartar***), care reuşeşte, când vede frăgezimea neprelucrată a sortimentului comandat, să taie *„farfuria în două, cu o impecabilă linie dreaptă: farfuria, cu marginile depărtate, arăta acum ca un OZN cu cupola biftecului avariată”*.

Ultima relatare, ***Poporul ilir***, este de fapt o nostalgică trecere în revistă a boemei literare care frecventa restaurantul/terasa de la MNLR. Regretul desfiinţării acestuia actualizează prieteni care nu mai sunt, prin portrete scriitoriceşti în tuşă aproape caramelizată. Caravana de „La Distruşi” îi aduce în prim plan pe Mariana Marin, Constantin Stan, Augustin Frăţilă, Ioan Flora, Radu G. Ţeposu, Eugen Suciu, Traian Coşovei (*„dandy jemenfişist”*), Mircea Tiberian, Ioan Cristescu, Paul Vinicius, Dan Iancu, Marian Drăghici, Horia Gârbea, Răzvan Voncu, Tudor Jebeleanu, Florin Iaru, Ioan S. Pop, Ştefan Agopian, Horia-Roman Patapievici, Mircea Mihăieş, *„infatigabilul Dan Mircea Cipariu”*, Pavel Şuşară, Nicolae Breban, Dumitru Ţepeneag, Ion Mureşan, George Ţâra, Lucian Perţa, scriitori, muzicieni, artişti plastici peste care privirea maramureşeanului Groşan flanează camaraderesc şi drăgăstos.

Prozele din volum, caracterizate onest de însuşi creatorul lor (*„fără nu ştiu ce pretenţii estetice”*), aduc o lumină caldă, umană asupra oamenilor de cultură, prin crochiuri tandru-ironice ce nu depăşesc sfera anecdoticului de vacanţă.

Augustin COZMUŢA

TEANDRIE LIRICĂ SAU DIALOGUL UMANULUI CU DIVINUL

(Urmare din pagina 5)

Unele meditaţii au tentă ocazională, cu substrat social (***Rugăciune în pragul mileniului III***) sau patriotic şi umanist (***Treime sfântă***, ***Remember***, ***Graiul românesc***), punând accente de genul *„ziditorul de vorbă stă cu noi/în sacrul grai românesc”* sau *„Binecuvântă, Doamne, întreaga omenire/Şi nu o pierde nici cu apă, nici cu foc!”*. Alte poeme, în genere condensate, redau idei filosofice cu nuanţă biblică, mitologică ori livrescă, cum ar fi cea a circularităţii şi a ciclicităţii elementelor în natură (***Panta rhei***) şi a destinelor în istorie: *„Totul curge şi revine/Dintru-Prin-şi către Sine...”* (***Migratori precum cocorii***) şi *„un fapt ineluctabil ştim:/din scurta noastră pribegie/ ne-ntoarcem de unde venim”* (***Devenire***).

Nu lipsesc nici ingenioase înscenări ludice, vizibile şi la nivelul versificaţiei, care cedează din încrâncenare şi devine mai destinsă ca ritm şi expresie, ajutată şi de ilustraţia plastic sugestivă aparţinând artistei Maria Mariş Dărăban: *„din departe, mai aproape,/după ziuă, vine noapte,/după noapte – dimineaţă.../moartea altfel de viaţă,/din aproape, mai departe,/de multe mai avem parte/precum este datul sorţii/să bem toţi paharul morţii”* (***De vreme ce existăm***).

Vrând a da poetic seama despre ***Mersul lumii***: *„...cine ştie/tot ce-a fost o să mai fie/dramă, proză, poezie...”*, Gheorghe Pop reuşeşte să ne fie însoţitor fidel şi convingător în ipostaza sa de ***Peregrin spre Dincolo***: *„şi mă duc, mă duc, mă duc.../ca voinicul din poveste/până-n prag la/«Cel-ce-Este»”*.

Marian BARBU

MEMORIA... REACTIVATĂ

(Urmare din pagina 5)

Farmecul, aş zice jubilaţia în faţa vârstei de aur, pe care o reprezintă studenţia, se constituie în forţele de creştere ale virtuţilor cunoaşterii. Naturaleţea formulată de romancier vizează colegialitatea, desigur, de grup, dar şi de individualitate personagială, escapadele (de noapte şi de zi), flirturile pe diverse paliere (inclusiv cu femeile de serviciu), pe grupe de pasiuni la meciurile de fotbal, viaţa de la căminele studenţeşti bucureştene, din perioadele de deschidere a proletariatului spre „măreţe realizări” ş.a.

Cum putea să se uite de marea iubire a lui Cosmin pentru frumoasa şi severa fată Cristina, fiică de ofiţer securist? Ca şi în viaţă, zborul spre o decizie finală s-a frânt, prin transferul maiorului la o unitate de profil din capitala Moldovei. Şi odată cu „isprava” aceasta, fiecare pe drumul lui! Numai că autorul, având o suficientă experienţă a scris-cititului, o aduce pe Cristina trecătoare prin Bucureşti, în timp ce soţul său fusese în străinătate într-o misiune de serviciu militar.

Reînnodarea iubirii se face mai temperat, „eroii” având ce să-şi povestească (vorba lui G.G. Márquez - *„viaţa merită a fi trăită”*, ca să avem ce povesti). Cum am ajuns în acest punct al analizei, să consemnăm câteva repere de individualizare a scriiturii: o temperată, dacă nu sobră, exprimare a cadrelor de interioare, din spaţii oficiale (facultate, coridoare, cârciumi); în schimb, în mediul familial, o caldă lumină cu sora Laura, cu părinţii; cu cei apropiaţi, intelectualiceşte, parcă şi mai puţină diplomaţie; afectuos cu bunicii de la ţară, din preajma Bucureştiului; ironic, satiric, dacă nu, satanic cu mai toţi reprezentanţii partidelor politice; cu cei numiţi comunişti. După ce Cosminaş a început să prindă Europa Liberă s.c.l., s-a retras în sine, judecând aspru pe cei din jurul şi anturajul său.

Deşi personajele sunt de ordinul zecilor, niciunul nu îmbracă haina fiziologiilor. Căci concepţia romancierului Nicolae Pârvulescu se deduce din a-şi lăsa actanţii să se edifice prin propriile lor fapte. Rămân nobile descrierile despre întâlnirile (numai) dintre bărbaţi. Nu speculăm, dar cred că scriitorul a dezvoltat indirect teoria germană a autoputerniciei bărbatului (vezi referinţele critice ale lui Noica la spiţa bărbătească din ***Moromeţii*** lui Marin Preda). Ca *pater familias*, bărbatul este ultimul decident încotro trebuie să meargă cuplul. El ar fi, în spiritul aceleiaşi teorii, *o personalitate accentuată*.

Dublul personagial, pe care şi-l asumă conştient prozatorul, joacă mereu eclatant, parcă nu numai în planul evoluţiei tipologice, ci al analizei de caz. În această ultimă ipostază, Cosminaş devine categorial pentru mulţi congeneri, nu numai din perioada proletcultistă şi pentru istoria noastră. El ajunge (totuşi) prea ştiutor de tratate diplomatice, de rupturi din trupul României, de prea multă literatură (deh, filologul, la datorie!) ş.a. Ofer un exemplu: *„A doua zi a debutat foarte frumos, aproape încântător, conversaţia cu tata. Întrucât, de când nu mai stătusem de vorbă pe îndelete, se adunaseră o groază (sic!) de subiecte care aşteptau să ne exprimăm opinia despre ele, de la relaţiile chino-sovietice şi şansele lui Lindon Johnson de a câştiga alegerile din S.U.A. până la pregătirile sportivilor români pentru Olimpiada de la* Tokyo”.

Tot pe măsura măreţiei ştiinţei tânărului istoric intră şi planul Valev şi medalia de aur a Iolandei Balaş, ca şi comentariul piesei ***Cetatea de foc***, a lui Davidoglu!

Salvez, confirmând cu exemplul acestui roman, spusa lui Stendhal cum că romanul este oglinda care reflectă tot ceea ce se află de-a lungul drumului. În spiritul polemicii pe care o invocam mai sus şi pe care prozatorul Nicolae Pârvulescu a lansat-o, deloc dubitativ, ci mărturisitor, că prozele care dăinuie *în* şi *peste* timp sunt cele realiste.

Finalul romanului îl surprinde pe istoricul Cosmin Bordeianu că îşi reia numele de botez – Oprescu. Ba chiar că, până la acest moment, a scris o ingenioasă carte de referinţă despre Ion Vodă cel Cumplit. Avea 45 de ani. Despre care s-a vorbit şi la Europa Liberă.

O memorie reactivată după cinci decenii în câteva registre de proză autentică, menită a fi comparabilă, în multe privinţe, cu trilogia lui Petru Dumitriu, ***Cronica de familie***. Iar cât îl priveşte pe scriitorul nostru, el şi-a făcut numele referenţial, prin substanţa în paliere a acestui roman (titlul lui nu este decât un giulgiu de factură... comercială şi se exclude de la popota ofiţerilor!).

Constantin CUBLEŞAN

SENTIMENTALUL CĂLĂTOR

(Urmare din pagina 5)

Cultivată în registru livresc, poezia sa are totuşi subterane de senzualitate (*„faimosul război al feselor”*) dincolo de care însă candoarea iubirilor pure se distilează în poezia ceremonialelor simple de întâlnire a iubitei: *„atunci când aştepţi când aştepţi/venirea iubitei”* (**Poem de dragoste**).

Poezia lui Constantin M. Popa este metaforică în esenţa sa discursivă, imagistica este bogat desenată pe sensurile existenţialităţii, cu referenţialitate subtilă în tocmai regimul dialecticii vieţii: *„Pe tabla de şah/îmi şopteşte eminenţa cenuşie/se poartă un război asimetric/deşi au aceeaşi culoare/ toate piesele se supun/unor mecanici extravagante diferite// observ cum rândurile lor/se răresc mereu/cum dispar/ în timp ce regele se învârteşte. Neajutorat în jurul său/cum nebunii (ofiţeri sub acoperire)/escaladează turnurile/caii înghit pioni/regina se confundă cu noile promovate//Priveşte acest balet incongruent/aceste echivalări consternate/ priveşte piesele rămase/nu mai ai timp/vei fi şi tu capturat/ mă avertizează eminenţa cenuşie”* (***Sâmbăta Jocului***). Iar în alt registru, în acordurile catifelate ale unei poezii de notaţie, meditaţia este melancolică şi vinovat intimistă: *„Sâcâietoare ploaie/stropi negri/întuneric lichid/zdrobind inimile/celor nevăzuţi/dintâi martiri//vinovăţii închipuite/şi cântece de slavă/cutreieră cerul sfârâmat/pe care-l port în mine/ obosit/spre marginea desişului/de turle”* (***Pelerinaj***). E în totul o anume vibraţie religioasă, fără a fi tezist exprimată, căci lirismul său provine din febrila comunicare a cuvântului ce se naşte din urmarea ritualicii mitologice în *crucea* ideilor înalte: *„Înlăuntrul meu cuvintele/se dau de trei ori peste cap/ şi se transformă într-o uşă/mereu deschisă către/misterul curbelor ideale”* (***Nevroză***).

Lirica aceasta, mereu confesivă, mereu meditativă, autoreflexivă şi de contemplaţie a peisajului interior emoţional, ce reverberează dramaticele cheltuiri ale lumii exterioare, pe care poetul le asistă, are fiorul unei continue mărturisiri de sine, ca într-o esenţială profesiune de credinţă: *„numai păsările se odihnesc oriunde/pe acoperişul lumii//bătrânul iubeşte zborul/dar n-ar vrea să se înece/în nămolul albastru al cerului/doar pe pământ se va regăsi/în acord cu firea şi cu sine (...) numai păsările se odihnesc oriunde/pentru că singure ele/aud chemarea drumurilor”* (***Inipi/Renaştere***).

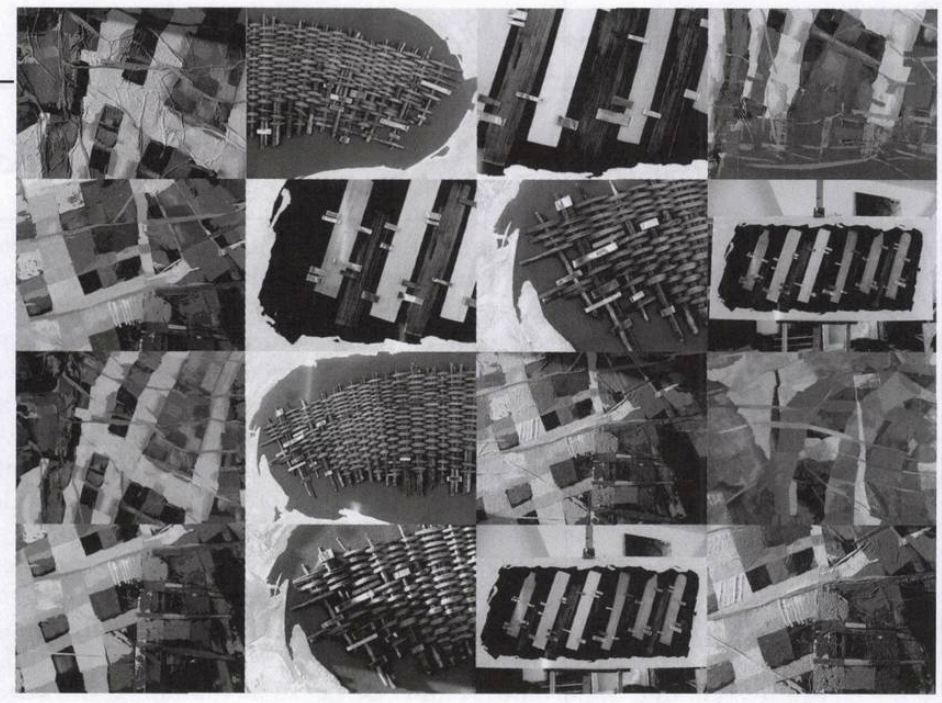

REVISTA REVISTELOR

ARCA (nr. 1-2-3/2015) ne oferă un ***Dialog*** incitant cu eseistul şi poetul francez Vincent Teixeira: ***Încotro se îndreaptă spiritul?***. Perspectivele deduse din răspunsuri au o tentă în genere sumbră: *„drama este că lumea noastră modernă se preocupă mai mult de producerea şi consumarea unor răspunsuri certe, de-a gata, digerate rapid (bunuri de consum, bunuri de gândit), decât de deschiderea orizontului şi interogarea subteranelor sufletului uman, fondul întunecat al vieţii noastre lăuntrice călcat cu voioşie în picioare, mutilat"*. Există – se spune mai departe – *„o criză a spiritului care se pierde fiindcă nu-l mai căutăm, ori îl căutăm tare rău, prin asemănări false, prin mascarade, vagabondaje ori reciclări"*. Nu mai avem nici răbdare şi nici poftă să gândim ce poate face spiritul uman în faţa ameninţării barbariei: *„Viitorul muncii, aşa cum se profilează, aparţine roboţilor – iar omul e pe cale să fie devorat de maşinăriile pe care le fabrică"*. Când constaţi că *„planeta e bolnavă..."*, contemplând calamităţile vremii noastre, *„profeţia e amară..."* şi ar fi necesar ca spiritul uman să se trezească din *„somnul cel de moarte"*, cum ne îndeamnă chiar ***Imnul*** nostru ***naţional***.

CULTURA (nr. 10/martie 2015), prin ***Editorialul*** lui Augustin Buzura, tocmai la fel ne îndeamnă: ***Deşteaptă-te, R16, din somnul cel de moarte...!***, doar că referinţele sale se fac la situaţia din ţară, în actuala tranziţie şi la un sfert de secol de la Revoluţie, nereuşind să învăţăm din greşelile trecutului, întrucât *„nu ne cultivăm memoria"* şi riscăm să repetăm momente brutale ale istoriei datorate unor forţe malefice ieşite în prim-planul vieţii politice: *„Întreţinuţii de azi ai închisorilor, cu excepţia celor ajunşi acolo din cauza unei justiţii prea independente faţă de legi şi faţă de morală, nu sunt decât nişte nulităţi, nişte hoţi proşti, sortiţi să dispară în mocirla din care au apărut şi în care au târât după ei şi ţara"*. Devenind extrem de toleranţi cu proştii şi cu hoţii, eliminând profesioniştii din poziţiile de decizie, lăsăm viaţa publică pe seama unor prădători cărora nu le pasă de semeni şi nici măcar de propriul lor viitor. Cum s-ar zice, după noi potopul!

TRIBUNA (nr. 31/martie 2015), prin pana lui Petru Romoşan, ia în discuţie piaţa de artă de la noi, constatând, cu revoltă justificată, că se vând obiecte artistice contrafăcute, fenomenul atingând deja dimensiunea unui devastator flagel, reprezentând *„o afacere simptomatică pentru România cătuşelor de azi..."*, când *„cantitatea de falsuri, zise artistice, care a inundat toată România, cu Bucureştiul în frunte, începe să fie o agresiune periculoasă pentru fibra naţională, pentru valorile ei identitare majore"*. Lipsa de expertiză profesională şi independentă, absenţa unor cataloage ştiinţifice, temeinic elaborate, neimplementarea unei legislaţii europene în domeniu determină proliferarea unui comerţ de artă intrat pe mâna unor falsificatori veroşi, fără scrupule, dar mai ales *„fără cunoştinţele de specialitate şi fără experienţa necesară"*. Se impune, aşadar, ca piaţa naţională de artă să fie regularizată prin adoptarea de măsuri adecvate, de către organele abilitate, menite a elimina şi a pedepsi pe răufăcători, restituind acest domeniu *„oamenilor pasionaţi, cultivaţi şi, mai ales, cinstiţi"*. Prea lunga tranziţie, prea generalizata corupţie au favorizat şi acest flagel, mai puţin băgat în seamă, dar furnizor de prost gust la scară extinsă, sfidând buna intenţie şi eforturile oneste ale adevăraţilor colecţionari de artă.

SALONUL LITERAR (nr. 86/2015), prin intervenţia Ruxandrei Cesereanu, ne aduce în atenţie un alt flagel cultural, cel al cumetriilor literare. Ce sunt cumetriile literare? *„Nu este greu de ghicit: asocieri de interese în şi de grup, care practică susţinerea de imagine şi de facto (prin comentarii în presă, premii şi alte ingrediente mediatice); cumetria literară, la fel ca în politică, e pusă în mişcare de un trafic de influenţă, practicat fie voalat, fie nonşalant"*. Aşa apar, ca în politică, partidele scriitoriceşti, deşi există şi scriitori fără partizanate, numai că aceştia sunt în minoritate şi mai puţin vizibili. Ca fenomen mentalitar, cumetria literară este *„un defect al societăţii noastre autohtone, care depinde încă de o cultură a ploconului, a vasalităţii şi a gratificaţiunii"*. Deşi se arată sceptică în privinţa igienizării vieţii literare de acest fenomen, ruşinos în ultimă instanţă şi nedemn de o breaslă care îşi pune în creaţie vocaţia şi talentul, nu spiritul afacerist, scriitoarea nu exclude posibilitatea unor soluţii de însănătoşire, prin cultivarea încrederii şi promovarea unor criterii ferme *„la nivel de valorizare estetică şi de judecată literară"*. Literatura nu poate rămâne obiect de tranzacţie şi de păcăleală, oricâtă zavistie ar stârni între scriitori existenţa acestor inacceptabile cumetrii.

ARGEŞ (nr. 3/martie 2015) ne scoate în faţă o altă întrebare cu dedesubturi în viaţa literară: ***Ce-am putea spune despre cenzură, azi?***. Se încumetă să dea răspuns criticul Gheorghe Grigurcu, sub genericul ***Un pustiu mai mic într-unul mai mare***, în sensul că, faţă de cenzura din perioada comunistă, cea de azi, care mai subzistă în anumite cercuri publicistice şi editoriale, este totuşi *„un pustiu mai mic"*. În ce ar consta el? *„Să privim lucrurile realist. Neîndoios, au rămas unele deprinderi ale supuşeniei faţă de şefi, de puternici ai zilei, care, dincolo de ceea ce constituie, ca să spunem aşa, o permanenţă a firii umane, trădează aportul de anomalie al deceniilor totalitare. Dar cred că ar fi exagerat să arătăm cu degetul... cenzura. Acum, dacă nu poţi să-ţi publici părerea incomodă într-o revistă sau într-o gazetă, găseşti altele care să-ţi facă voia"*. Cu observaţia conclusivă şi de bun simţ că nu se confundă cenzura cu selecţia valorilor, cu aplicarea şi respectarea discernământului critic, adică *„criteriul calităţii (estetice şi morale) nu trebuie confundat cu cel al cenzurii"*. Ceea ce este recomandabil şi bine de ştiut spre a evita *„schilodirea conştiinţelor şi pervertirea simţului valoric"*.

PORTO FRANCO (nr. 224/2015) îl evocă pe Atanasie Toma, *„un nume care face cinste generaţiei Nicolae Labiş"*, fiind împreună cu poetul colegi la vestita Şcoală de Literatură şi Critică Literară „Mihai Eminescu" din Bucureşti, seria 1952-1954, în urma obţinerii unui premiu la un concurs literar iniţiat de revista cu nume pe atunci „Tânărul scriitor", devenită ulterior „Luceafărul", care apare şi azi. Ce vremuri, ce oameni, inclusiv în ale scrisului, pare să spună cu nostalgie Ioana Zamfir Toma, soţia celui evocat. Nu se spune cât talent le-a furnizat şcoala urmată, cert este că le-a deschis porţile spre afirmare în presa scrisă şi audiovizuală, făcând carieră în acest domeniu. Ca reporter în redacţia emisiunilor pentru copii şi tineret, *„am scris mult teatru, versuri, texte de cântece pentru copii, reportaje, emisiuni de divertisment. În fiecare săptămână înregistram cu actori cunoscuţi şi copii talentaţi câte un nou episod cu personaje îndrăgite"*, din diverse seriale transmise la radio sau la televiziune, unele transpune în producţii cinematografice. Studenţii de azi de la jurnalistică vor avea şi ei astfel de idilice amintiri?

BUCOVINA LITERARĂ (nr.1-2/2015), prin Nicolae Cârlan, ne introduce în *„fabulosul laborator de creaţie al lui Nicolae Labiş"*, afirmându-se că *„Da, chiar mai există inedite!"*, din care sunt reproduse trei texte, în condiţiile în care, după manuscrisele de la Muzeul din Suceava, a fost realizat un impozant volum ***Opera magna***, în 2013, cu 1295 de pagini, format academic, iar redutabilul editor Mircea Coloşenco, visând la o ediţie exhaustivă, publică la Iaşi, tot în 2013, un prim volum dintr-o ediţie preconizată a avea patru volume. Ar fi un omagiu editorial închinat poetului care, în 2015, ar fi împlinit opt decenii de viaţă, dar s-a stins la 21 de ani, în 1956, răpus de *„pasărea cu clonţ de rubin"*, cum singur spune într-un vers rămas memorabil.

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 11/martie 2015) întăreşte şi ea ideea că, în manuscrise, au rămas incredibil de multe piese nevalorificate publicistic şi editorial, variante sau simple piese de atelier, dar şi destule eşantioane lirice matur conturate ca structură ideatică sau/şi configuraţie expresivă, după spusele aceluiaşi Nicolae Cârlan. De astă dată însă, argumentul aparţine colegului editor Mircea Coloşenco, care dă la iveală ***Ciclul curajului***, un poem iniţiatic inedit, din aceeaşi zestre labişiană pomenită mai înainte şi care se întinde pe o pagină de revistă. Comentatorul, amintind că poemul e dedicat lui Geo Bogza, reconstituie contextul istoric şi biografic în care cei doi scriitori s-au cunoscut, în prefaţa la volumul ***Lupta cu inerţia***, apărut în 1958, mentorul său afirmând: *„Cine se va ridica în locul lui pe un cer care are atâta nevoie de luceferi?"*. Nu se dă răspuns, doar se menţionează că, după 1990, autorul poemului ***Moartea căprioarei*** a fost scos din manualele şcolare, pe motivul că *„în adolescenţă a crezut în comunism"*, iar versurile sale se situează *„departe de vocaţia creştină"*. Talentul poetic nu mai conta, se pare, nici pentru cel care a descoperit curajul ce *„Se năştea în acei ce azi ştiu să trăiască,/Se năştea în acei ce azi ştiu cum să moară"*, fără să strige cu disperare: *„O, Doamne, pentru ce m-ai părăsit?"*. L-au părăsit cei care, în schimb, au râvnit să alcătuiască manuale alternative, fără poetul ***Primelor iubiri*** în cuprinsul lor.

BOEMA (nr. 1-2-3/2015) ne aminteşte că şi Grigore Vieru ar fi împlinit, ca şi Labiş, optzeci de ani, motiv pentru care 2015 este declarat ***Anul Grigore Vieru – Omul Anului***, abia acum, după ce nu mai este în viaţă (din 2009). Poetul, care a cântat Mama şi Limba Română, a căutat să educe prin poemele sale generaţii întregi în spiritul patriotismului şi al demnităţii naţionale, cultivând tradiţia românească prin mesaje emoţionante, pledând pentru o lume a îndrăgostiţilor de poezie, a fost tratat cu reticenţă şi dincolo, şi dincoace de Prut. *„De ce unii demnitari cred că poeţii trăiesc mult şi avem când să le spunem o vorbă bună?... De ce, după ce poeţii mor, sunt onoraţi cu atâta fast, de parcă s-ar bucura că sunt plecaţi?!..."*, când, în fapt, *„ei rămân veşnic prezenţi prin opera lor"*, după cum se pronunţă Dan Verejanu din Chişinău, colaborator al „Boemei" gălăţene.

ARTIFICIERUL

KO UN

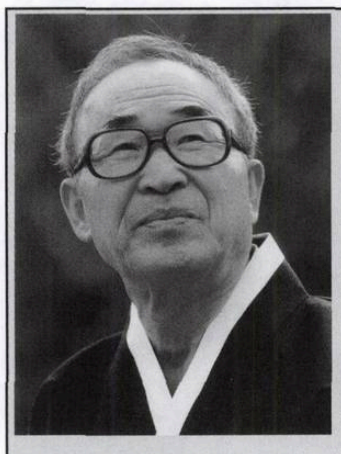

Nominalizat de cinci ori la Premiul Nobel pentru Literatură, Ko Un (n. 1933) este considerat cel mai important scriitor contemporan sud-coreean. Opera sa, cuprinzând peste 140 de volume (poeme, proză, eseuri, autobiografii, jurnale de călătorie, traduceri), surprinde, în esență tare, încercările personale prin care a trecut (retragerea din viața socială între 1952 și 1962, când a aparținut unui ordin al călugărilor budiști, încarcerările și torturile la care a fost supus în timpul dictaturilor din anii '70-'80, tentativele de suicid, călătoriile în Himalaya), dar și momentele de cotitură din istoria peninsulei coreene.

Apreciat de critica de specialitate pentru talentul de a se reinventa în permanență din punct de vedere stilistic, Ko Un și-a caracterizat poezia sa drept *„un ecou, o curgere care se poate zdrobi de un țărm sau care poate crea ritmuri din întuneric și lumină"*. Ko Un pendulează în scrierile sale între sensibilitatea și minimalismul tușelor caracteristice caligrafiei tradiționale coreene și sonoritatea dramatică a dizidentului politic, a eroului antisocial, ce adoptă o poziție intransigentă față de proliferarea idolatriei, încălcarea dreptului la liberă exprimare, cenzura originalității și a imaginației.

Opera sa a fost tradusă în limbile: engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, suedeză, norvegiană, chineză, japoneză, vietnameză, arabă, poloneză, rusă, cehă și turcă. Este laureat al mai multor premii literare sud-coreene, dar și străine: Ordinul norvegian pentru merite literare (2005), Premiul suedez „Cikada" pentru literatură (2006), Premiul pentru întreaga activitate (Canada, 2008), Premiul pentru contribuția la literatura internațională (SUA, 2011), Premiul „Coroana de Aur" (Macedonia, 2014) ș.a.

Printre cele mai importante volume de poezii se numără: ***Piankamseong*** (***Sensibilitatea celeilalte lumi***, 1960), ***Maninbo*** (***Zece mii de vieți***, 30 de volume, publicate începând cu anul 1986), ***Baekdusan*** (***Muntele Baekdu***, 1987-1994), ***Mujaesipyeon*** (***Poeme fără titlu***, 2013), ***Mwonya*** (***Ce?***, 2013), ***Sunganuikkot*** (***Floarea momentului***, 2014) ș.a. În anul 2014 a fost numit ambasador onorific al păcii, din partea UNESCO Korea.

Ceasuri târzii

De o mie de ori, de zeci de mii de ori adânc întunecat
de noapte.
O floare se deschide însingurată
Urlându-și durerea.
Și lângă ea
Arzând în roșu
Floarea mută
Înflorește.

Desființând viața

Sfârtecați-i pe părinți și pe copii!
Cu tăișul întunericului măcelăriți totul și orice!
Și pe ăsta și pe ăla și pe cel-ce-nu-e ăla!
Și-a doua zi, în dimineață
Fi-vor pline și Cerul și Pământul de mormanele a tot
ce-i fără de suflare.
Timp de o zi să-i îngropăm: asta avem noi de făcut.
Și-acolo să ridicăm o *Nouă Lume*.

Șoaptă

Ploaie.
Șezând în fața biroului de scris
ce-mi spune șoptit:
„Cândva am fost o floare, o frunză, o tulpină,
o lungă rădăcină adâncă,
în îndepărtare șerpuind
până la oaza deșertului de dincolo".

Iar așchia de fier de pe masa de scris continuă:
„Am fost uvula lupului singuratic
Jelind în nopți cu lună".

Și ploaia se oprește, ies afară.
Ude până la piele, firele de iarbă îmi spun:
„Cândva, am fost tristețea, bucuria,
Viața, cântecele și în adâncul viselor voastre".

Și acum, spun Eu
biroului de scris,
Fierului și Pământului:
„Cândva și Eu am fost voi... am fost voi... am fost voi
Iar *acum* Eu sunt voi... sunt voi... sunt voi".

În viața viitoare

În pădurile din munții Seoun sunt, în sfârșit, acasă.
Trag aer adânc în piept.
Și umbrele se așază umbră peste umbră.
Eliberez câteva fâșii de lumină, amețite de băutură
Și noaptea cade.

Dintotdeauna, în orice țară din lumea asta, libertatea
a ajuns la capăt de drum.

Las în urmă, unul câte unul, gunoaiele-nimicuri de o
sută de ani.
În dimineață, picături de rouă legănându-se
Suspendate de o pânză părăsită de păianjen.

În *Lume* erau prea multe ordini-reguli impuse de alții
și imaginația în regres continuu.
De dincolo de pădure fragmente de vânt
Intră printre arbori cu capul plecat.
Frunzele stejarilor sunt păsări ciripindu-și cântul.
Privesc în urmă, în trecut:
Urmaș al unor analfabeți am fost
Dar cumva
Cumva
Am ajuns să fiu prins, fără de scăpare, în iadul literelor dintr-o limbă aglutinată.

În viața viitoare
Fi-voi rădăcina unui nu-știu-care-copac!
Adânc îngropată în pământ
Sub cadavrul văduvei mute
Sub leșurile proaspete și tăcute ale unor orfani
acoperiți cu saci din paie.

Pe drum

Nu este nicio cale!
Dar de aici începe speranța.
Sufocându-mă....
Da, de aici începe speranța.
Și de nu este nicio cale,
Îmi fac eu propriul meu drum, pe drum călcând
Și de aici începe istoria.

Istoria nu e trecut,
Ea vine din viitor, din prăpăstiile lui.
Istoria e undeva
Între totalitatea prezentului și
Necunoscutul și obscuritatea de apoi.
Tenebrele?
Doar lipsa luminii.
Dar, de aici începe speranța.

Nu este nicio cale!
Tânjind îmi fac un drum, pe drum călcând
Și este o cale
Și este un drum.
Un drum pe care vin,
Cu perfecțiune,
Infinitele viitoare existențe.

Fără titlu

Unii spun că au amintiri vechi de un mileniu.
Alții spun că deja au călătorit în următorii mii de ani.
Iar eu, în zi cu vânt puternic,
Aștept autobuzul.

Coborând muntele

Privesc în urmă.
Hei!
Unde-o fi muntele de pe care tocmai am coborât?
Unde sunt?
Ca o piele de șarpe abandonată
Vântul de toamnă, fără viață, se zbuciumă.

Inima poetului

Într-un ungher al acestei lumi
printre crime, poetul se născu
printre jafuri, omoruri, înșelătorii și violență.
O misiune în această lume
are cuvântul lui:
târându-se printre obscenitățile înjurăturilor din noapte,
în Cheonggyecheon, Changsin-dong sau Jongsam.
Printre răutățile și minciunile de peste zi,
câteva adevăruri ale acestor timpuri
aduce inima poetului.
Predestinată, în sfârșit, la moarte și eternitate,
inima lui se stinge,
lovită de alte inimi.

Dialog

Ființă, uneori,
E vântul.
Cu el aș vrea să vorbesc.
Adie printre oameni,
Acolo unde a coborât întunericul.

Deșertul Takla Makan

În vis, la șaisprezece ani,
În deșertul Takla Makan am fost:
imensitatea nesfârșită m-a chemat.
La șaptezeci și cinci de ani, în carne și oase
În deșertul Takla Makan am fost:
toate cuvintele în urmă le-am abandonat.
În deșertul Takla Makan am fost:
plânsul imensității nesfârșite m-a chemat.
Și mă tot duc și iarăși duc în Takla Makan,
Sătul de lăcomia acestei lumi
Sătul de lăcomia mea.
Acolo, în Takla Makan,
E liniștea craniului bătrân de o mie de ani.

Căutând drumul

Voi, neghiobilor!
Voi,cei care vă întrebați cine-i Buddha,
Ar trebui mai întâi să întrebați ce este Ființa.
Întrebați ce este Existența.
Dacă vă e foame,
Întrebați ce este mâncarea.
Întrebați lumina lunii ce este drumul.
Căutați portul unde copacul de yuja înflorește
Și întrebați de cârciumile de acolo.
Și întrebați... și întrebați
Până când nu mai este nimic de întrebat.

Vechiul Buddha

Hei, voi! Vorbeați de vechiul Buddha?
nu e Buddha, vechiul Buddha!
Buddha e... peștele cu cap de șarpe
abia prins în năvod
și se zbate...
se zbate...

Prezentare și traducere din limba coreeană
de ***Iolanda PRODAN***

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 4 (143), aprilie 2015 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAȚA CULTURALĂ
• „Zilele Maramureșului" la prima ediție

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Omul și umbra (II)*

PAG. 4-5 VITRINA
• Gheorghe PÂRJA
- *Despre întâiul voievod al Transilvaniei*
• Ioan NEGRU
- *„Cuvântul, doar el a învins"*
• Săluc HORVAT
- *Mihai Eminescu și Sătmarul. Documente de istorie literară*
• Augustin COZMUȚA
- *O combustie magmatică a elementelor poetice*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„O bună parte a literaturii contemporane s-a perindat pe la Deseşti"*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme de* Diana MANOLE

PAG. 8, 9 GH. PÂRJA - 65
• Gheorghe GLODEANU
- *În zarișteа mitică din Deseşti*
• M. N. RUSU
- *Piatra kantiană*
• *Poeme de* Gheorghe PÂRJA

PAG. 10 INTERPRETĂRI
• Ion BUZAȘI
- *Eminescu despre învățământul primar*

PAG. 11 PROZĂ
• Ștefan JURCĂ
- *Șarpele afgan*
- *Flori de cactus*

PAG. 12 POEZIE
• Versuri de Miruna MUREȘANU și Vasile Dan MARCHIȘ

PAG. 13 ESEU
• Alexandru ZOTTA
- *Matei Vișniec. Portretul scriitorului la emigrare*

PAG. 15 VARIA
• Revista revistelor

PAG. 16 TRADUCERI
• Versuri de Ružica CINDORI (traducere din limba croată de Daniel DRAGOMIRESCU)

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Nicolae CAȚAVEI

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2015,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Gheorghe Pârja, ***Călătoria îngerului prin Nord***, Editura Proema, 2015, Baia Mare;
• Murádin Jenö, Szücs György, ***Genius Loci***, teme şi motive picturale din Baia Mare, cu versiuni ale textului în limbile română, maghiară şi engleză, editor Ştefan Blasko, Baia Mare, 2014;
• Rodica Dragomir, ***Nomad prin lumină***, poeme (antologie de autor), Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• Ion Ţelman, ***Cuhea în istoria Maramureşului***, tipar Aska Grafika, Sighetu Marmaţiei, 2014;
• Luminiţa Cojoacă, ***Untdelemnul norocului***, poezii, Editura Axa, Botoşani, 2012;
• Viorel Tăutan, ***Vânătorul de tristeţi***, poezii şi poeme-scenariu, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015;
• Maria Niţu, ***Cu afecţiune cronică***, eseuri şi cronici literare, Editura Pallas Athena, Focşani, 2015;
• Ioan Romeo Roşiianu, ***Pictorii cuvintelor***, colecţia Opera omnia, publicistică şi eseu contemporan, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2015;
• Negoiţă Lăptoiu, ***Un destin modelat de freamătul artei***, memorii, amintiri, documente, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2014.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 3/2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 302, 303/aprilie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 4/aprilie 2015, Zalău;
• „Litere", nr. 3/martie 2015, Târgovişte;
• „Ex Ponto", nr. 1/ian.-mart. 2015, Constanţa;
• „Cultura", nr. 14, 15/aprilie 2015, Bucureşti;
• „Pro Saeculum", nr. 1-2/ian.-mart. 2015, Focşani;
• „Argeş", nr. 4/aprilie 2015, Piteşti;
• „Orizont", nr. 4/aprilie 2015, Timişoara;
• „Ramuri", nr. 4/aprilie 2015, Craiova;
• „România literară", nr. 16, 17/aprilie 2015, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr. 3/martie 2015, Bucureşti;
• „Actualitatea literară", nr. 46/martie 2015, Lugoj;
• „Familia", nr. 3/martie 2015, Oradea;
• „Pro Unione", nr. 1-4/2014, Baia Mare.

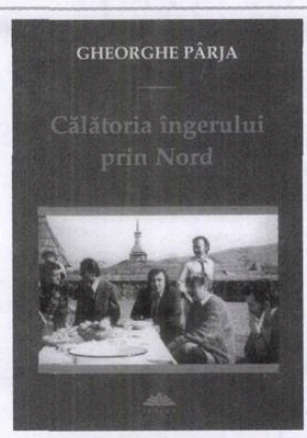

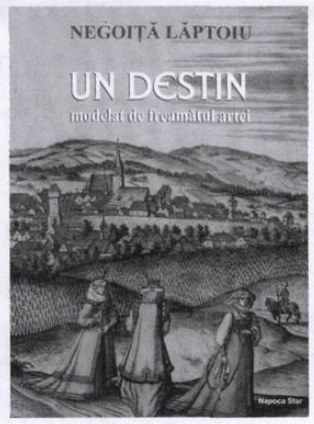

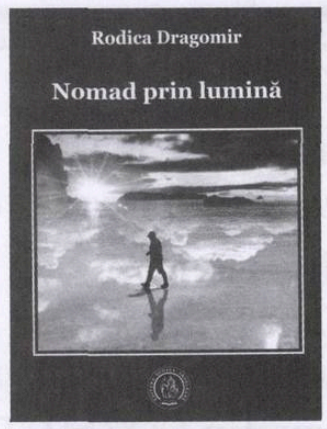

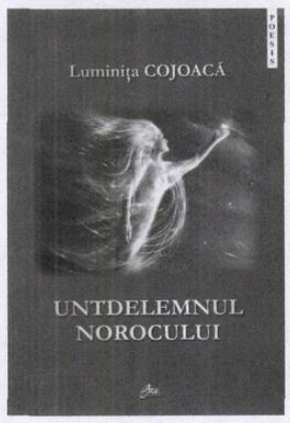

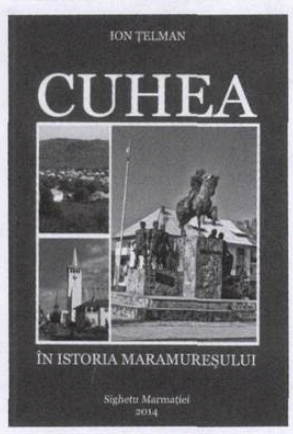

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL „LUCIAN BLAGA"

La Cluj-Napoca, în zilele de 7 şi 8 mai 2015, are loc cea de-a 25-a ediţie a Festivalului Internaţional „Lucian Blaga". Ediţia este dedicată împlinirii a 120 de ani de la naşterea lui Lucian Blaga şi stă sub semnul Anului Internaţional al Luminii. Cu acest prilej, Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor alcătuieşte o antologie cu titlul ***Lumina din cuvinte***. La sediul Filialei din Cluj a USR se vor ţine conferinţe, dezbateri şi lansări de carte. De asemenea, ca în fiecare an, va fi vernisat Salonul de primăvară al scriitorilor. La sediul Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga" se organizează recitalul de poezie „Rondul de mai al poeţilor" şi recitalul elevilor câştigători ai concursului de poezie şi mini-eseu „Lumina a crescut enorm la Cluj".

„ZILELE MARAMUREŞULUI" LA PRIMA EDIŢIE, 7-10 MAI 2015

În cadrul amplului program cultural desfăşurat sub genericul „Zilele Maramureşului", acţiune organizată de Consiliul Judeţean Maramureş, instituţiile de cultură din subordinea acestuia şi-au propus desfăşurarea unei palete largi de acţiuni de interes cultural: simpozioane, expoziţii de artă, spectacole artistice, întâlniri cu oameni de cultură şi de afaceri etc.

Revista „Nord Literar" s-a înscris în acest program cu simpozionul „Cărţi şi scriitori din Maramureş", urmat de lansări de cărţi şi reviste.

Activitatea va avea loc vineri, 8 mai, începând cu ora 11, la Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare.

Sunt invitaţi, alături de gazde, scriitori şi oameni de cultură din ţară şi din străinătate.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

OMUL ŞI UMBRA (II)

Narațiunea ***Omul mecanic*** este anticipată de însemnările cu titlu omonim publicate în revista „Facla" din 22 septembrie 1935. De altfel, prezența unor dublete eseu-narațiune constituie o caracteristică a operei lui Oscar Lemnaru. Relatarea surprinde prin notațiile de jurnal intim pe care le conține. Teza de la care pornește demonstrația este dată de dihotomia dintre gest și gând: *„Nu o dată, un om preocupat de gândurile sale a remarcat tulburătoarea intercalare a gestului"*. Narațiunea care urmează nu face altceva decât să ilustreze valabilitatea acestei afirmații. Povestitorul își asumă, și de această dată, rolul de martor al întâmplărilor pe care le repovestește. Posedând o misterioasă capacitate telepatică, acesta își observă prietenul și îi ghicește gândurile. Experiențele metafizice trăite de către protagonistul întâmplărilor sunt notate pe șase foi de calendar. De aici impresia de jurnal intim a relatărilor. Structura textului este explicată astfel: *„aceste șase foi de calendar reprezintă, cuvânt de cuvânt, toate propozițiile care au trecut prin mintea doctorului în acele șase nopți. Am înregistrat eu însumi, aproape mecanic, tot ce gândea omul de peste drum, înregistrând chiar vorbele existente, deși nepronunțate"*. După circumscrierea ramei, prima însemnare este datată 20 februarie 1910 și ne poartă în timp cu un sfert de secol în urmă. Problema care îl preocupă pe narator este raportul dintre gândire și gest. Pentru ca viața gândului să fie neîntreruptă, este necesară suprimarea gestului, deoarece gestul limitează ideea. Ultima însemnare este făcută în 26 februarie 1910 și ridică problema sinuciderii. Meditațiile despre suicid sunt urmate de concretizarea ideii. *„Doctorul ospiciului de nebuni"* se sinucide, *„mecanismul gesturilor"* ascultând de *„mașina metafizică"* a gândirii.

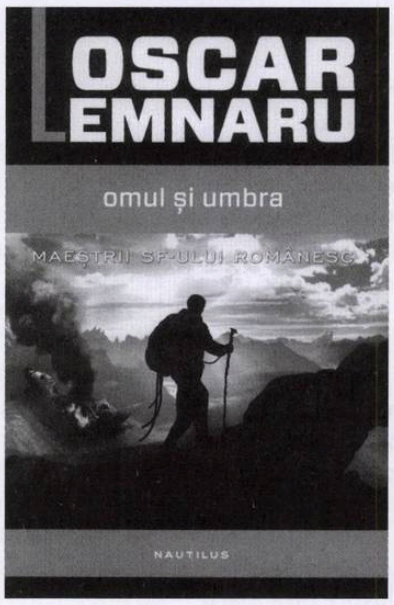

Câteva din narațiunile lui Oscar Lemnaru se găsesc sub pecetea măștii, motiv întâlnit frecvent în proza fantastică. Un bun exemplu este creația lui Al. Macedonski. Conferindu-i o nouă înfățișare, masca are darul de a schimba identitatea celui care o poartă. Ea este o aparență ce se poate transforma în esență. Măștile sunt înzestrate cu adevărate puteri magice. Pe de o parte, apără, dar, în același timp, ele inspiră teamă. Acest lucru explică faptul că autorii de proză fantastică au fost atrași în mod constant de mirajul măștii.

Plăsmuitorul de măști este un personaj *„urât și satanic"*, privit de cei din jur cu spaimă și cu milă. Incipitul relatării este, și de această dată, unul puternic argumentativ, iar în demonstrație sunt incluse și numeroase idei privind crezul artistic al scriitorului. Nu întâmplător, naratorul afirmă că legenda obiectivității a fost impusă de către oamenii de știință și de creatorii de dicționare. Cu atât mai mult cu cât a fi înăuntrul întâmplării presupune subiectivitate și nu adevăr. Omul trebuie să își simtă zvâcnirile inimii, nu să se cunoască prin instrumente și teorii exterioare.

În centrul relatării se găsește un meșter neîntrecut în arta plăsmuirii măștilor. *„Atelierul de prefăcătorii"*, *„prăvălia satanei"*, *„uzină de iluzii"*, *„atelierul prefăcătoriei"* sunt sintagme ce caracterizează foarte bine curtea cu miracole a insolitului personaj. Naratorul vorbește de schimbarea de identitate ce are loc cu cei care trec pragul meșterului. Aceștia își abandonează viața adevărată, asumându-și condiția falsă a măștilor. Meșterul fură viețile oamenilor nesocotiți care apelează la arta lui. El se comportă asemenea unui vampir ce se hrănește cu existențele altora. Lucrurile se schimbă însă într-o noapte, când în atelierul meșterului intră cel mai puternic om din lume. Printr-o ironie a destinului, acesta suferea de o malformație teribilă, având figura întoarsă. De aici nevoia unei măști care ar fi permis accesul personajului la normalitate. Masca însă nu reușește, iar omul se răzbună pe *„plăsmuitorul de figuri"* torturându-l și frângându-i mâinile. Finalul aduce cu sine moartea măștilor, care plesnesc și se prefac în pulbere, deoarece nu mai pot fi întreținute de voința celui care le-a dat viață.

Spre deosebire de alte texte caracterizate printr-o indeterminare spațio-temporală specifică povestirilor fantastice, întâmplările din narațiunea ***Masca*** sunt datate. Ele se deschid în noaptea Anului Nou 192..., în casa sculptorului Rivarol, personaj excentric, cunoscut pentru mania lui de a colecționa ființe ciudate. La un moment dat, personajul-narator rostește o frază esențială pentru fantasticul cerebral, atent elaborat al lui Oscar Lemnaru: *„bizareriile oamenilor sunt provocate totdeauna de decorul în care ei trăiesc"*. Și de această dată, scriitorul apare ca personaj în narațiune. Ba mai mult, i se cere opinia în calitate de *„născocitor de conflicte"*. Ceilalți protagoniști ai întâmplărilor, Rivarol, actorul italian Luigi și Liens, prietenul sculptorului, sunt niște experimentatori care vor să contrazică opinia scriitorului potrivit căreia fizionomia poate traduce cele mai subtile conținuturi din interiorul omului, dar ea singură, ca orice imagine din oglindă, nu poate influența existența omului concret. Ca decor al experiențelor oculte pentru care se pregătesc, aceștia aleg castelul din S., în care a copilărit sculptorul. Cei patru vizitatori încearcă să întreprindă niște experiențe de alchimie psihologică ce țin de transmigrarea sufletului. Nu întâmplător, la un moment dat, eroii narațiunii sunt numiți *„bieți amatori de mistere"*. Relatarea vorbește de puterea magică a măștii care reușește să schimbe identitatea celui care o poartă. Ca urmare, actorul Luigi începe să preia însușirile înfricoșătoare ale unui tigru, iar relatarea insistă pe metamorfoza treptată a omului în fiară. Totul se petrece în fața unei oglinzi cu puteri miraculoase, ce nu reflectă înfățișarea exterioară a omului, ci imaginea interioară a actorului, cea de carnasier. Asemenea oglinzii, masca reprezintă o unealtă magică, în măsură să fure adevărata identitate a individului.

Ochii Fujitei are în centru figura bătrânului Melidis. Este o poveste extraordinară, al cărei incipit justificativ este specific narațiunilor lui Oscar Lemnaru. Din păcate, onomastica exotică utilizată de către prozator se dovedește adesea neconvingătoare, sporind impresia de neverosimil a faptelor relatate. Naratorul pornește de la ipoteza că *„lucrurile ciudate nu se întâmplă decât de la un anumit nivel în sus"*. Aceasta deoarece oamenii săraci sunt preocupați să își câștige existența, drept consecință nu au vreme să se psihanalizeze. În plus, ei nu posedă nici limbajul adecvat pentru a-și exprima trăirile cele mai intime. Spre deosebire de scriitorii de factură autenticistă, asemenea lui Mateiu Caragiale în epocă, Oscar Lemnaru face elogiul stilului: *„fără cuvinte și propoziții și fără nuanțele limbajului, lucrurile cele mai stranii n-ar avea decât soarta zilelor din calendar, adică a unor notări șterse, inexpresive, în care sărbătorile chiar se disting doar pentru că sunt scrise cu roșu!"*.

Narațiunea prezintă povestea lui Melidis. În tinerețe, frumos și bogat, acesta se îndrăgostește de domnișoara Fujita, cea mai frumoasă femeie din orașul T. Titlul trimite la ochii fascinanți, mari și negri ai personajului. Romantica poveste de dragoste a celor doi este întreruptă brusc de apariția unui rival, căpitanul Moar. Oscar Lemnaru insistă pe elementul de senzație, iar acest lucru apropie narațiunea de fantastic. În plus, el știe să surprindă orizontul de așteptare al cititorilor săi. Între cei doi concurenți are loc un duel, câștigat de către Melidis. În mod paradoxal, eliminarea rivalului nu aduce cu sine câștigarea sentimentelor Fujitei. Dimpotrivă, în mod surprinzător, aceasta se sinucide, neputând suporta ideea dispariției căpitanului. După moartea iubitei sale, Melidis se retrage în sine, petrecându-și timpul cu evocarea imaginii dragostei sale de odinioară.

În loc să clarifice misterul, finalul plasează definitiv întâmplările sub zodia fantasticului. După treizeci de ani, Melidis se reîntoarce la locul duelului, reconstituie faptele și cade secerat de glontele rivalului său. Evenimentul insolit este explicat prin retrăirea, cu maximă intensitate, a trecutului. De aici concluzia: *„Tot ceea ce este pe lume, tot ceea ce a fost cândva, revine, dacă e invocat cu forță și convingere..."*.

Narațiunea ***Ochiul de mort*** pornește de la o teză valabilă pentru întreaga proză fantastică a lui Oscar Lemnaru: *„Un lucru se poate întâmpla dincolo de orice dovadă, după cum toate dovezile din lume nu sunt suficiente pentru a da naștere unui fapt"*. Prozatorul exploatează naivitatea cititorului, o altă afirmație fiind relevantă în acest sens: *„Fantezia este singura scuză a naivității omenești. Mi se pare de netăgăduit că tot așa cum există obiecte pe care nu le mai privim, există și rămân înăuntrul ochiului nostru imagini, deși **noi** nu le mai vedem niciodată"*. Povestirea ia forma unui dialog între doi prieteni, discuție desfășurată sub imperiul înserării, ce amplifică atmosfera de taină. Și de această dată, valabilitatea ipotezei inițiale este verificată printr-o relatare. Este vorba de o nouă întâmplare extraordinară: o crimă săvârșită în urmă cu treizeci de ani. Povestitorul asistă la uciderea unui coleg, iar evenimentul îl face să vadă altfel raportul dintre realitate și imaginea întipărită în memorie. Verificându-se parcă teoriile lui Proust despre mecanismele memoriei involuntare, lucrurile imateriale păstrate în amintire devin mai pregnante decât cele din realitate. Imaginea celui ucis se întipărește obsedant pe retina personajului-narator, de unde problema persistenței imaginii într-un ochi mort și a posibilității recuperării ei cu ajutorul unui aparat ultrasensibil. Teoria științifică lansată în debutul întâmplărilor plasează și această narațiune în proximitatea literaturii SF. Mai mult, probabilitatea salvării unor asemenea imagini ultime de pe retină a fost între timp argumentată din punct de vedere științific, demonstrația prozatorului transformându-se într-o lecție de optică.

Și de această dată, narațiunea este alcătuită din două secțiuni distincte, marcate și din punct de vedere grafic. Este vorba de lansarea unei teze insolite și de ilustrarea ei printr-o narațiune extraordinară. În partea a doua, aflăm că povestitorul este bătrânul medic oculist Bronislav, pasionat de problema persistenței imaginii într-un ochi mort, iar interlocutorul acestuia este asistentul și prietenul său. Bronislav seamănă cu un alchimist medieval pornit în căutarea pietrei filosofale. Acesta își desfășoară investigațiile într-un laborator secret, unde încearcă să smulgă de pe retina animalelor moarte ultima imagine încremenită. Evenimentele stranii continuă cu uciderea tânărului asistent și cu smulgerea ochiului acestuia. Crima, prezența elementelor de senzație, turnura polițistă apropie relatarea lui Oscar Lemnaru de Edgar Allan Poe. De data aceasta, narațiunea se încheie cu *„triumful ideii lui Bronislav"*. Acesta reușește să salveze ultima imagine întipărită pe retina asistentului său. Dar, în același timp, imaginea reflectată în oglindă îl deconspiră pe criminal.

Narațiunilor lui Oscar Lemnaru li se poate reproșa faptul că sunt prea tehnice, prea elaborate, prea cerebrale. Este un fantastic artificial, ce mizează pe idee, dar și pe un neîntrerupt joc al măștilor. Relatarea pornește de la o teză insolită, a cărei valabilitate este demonstrată printr-o povestire extraordinară. Apariția volumului ***Omul și umbra*** are meritul de a readuce în actualitate opera unui scriitor uitat pe nedrept.

Gheorghe PÂRJA

DESPRE ÎNTÂIUL VOIEVOD AL TRANSILVANIEI

Se ştie, naraţiunea istorică pendulează între document şi ficţiune. Dacă ne aducem aminte de întemeietorul de fapt al romanului istoric în literatura română, Mihai Sadoveanu, lesne vom putea constata măiastra îngemănare între fabuloasa imaginaţie şi izvoarele cronicăreşti. În ultima vreme, rare au fost romanele şi povestirile cu subiect din trecutul poporului român. Aşa că orice apariţie pe această temă trezeşte interes. Cum s-a întâmplat şi cu recenta apariţie editorială ***Voievodul Gelu. O poveste*** (Editura Şcoala Ardeleană/Eikon, 2014), sub semnătura poetei clujene Doina Cetea. Pentru secretara scriitorilor din Ardeal, abordarea unor subiecte de inspiraţie istorică este o preocupare mai veche.

Povestea despre voievodul Gelu (nuvelă, microroman) are un magnet epic care mi se pare bine ticluit. Un adolescent pasionat de lectură, mai ales de cărţi cu subiect istoric, Ionuţ, îşi împarte patima pentru citit cu pasiunea pescuitului. Ajuns pe malul unei ape, încărcat cu lecturi dense – inclusiv ***Cronica Notarului Anonim*** –, este cuprins de somn. Se visează într-un timp istoric, tânărul fiind cronicarul propriului vis. Se închipuie fiul voievodului Gelu.

Doina Cetea foloseşte izvoarele istorice ca un ecran pe care sunt proiectate evenimentele. Uităm de pretextul contemporan şi intrăm cu emoţia lecturii în timpul evocat. Undeva la începutul secolului X, când au trăit cei trei voievozi: Gelu, Glad şi Menumorut. Gelu este primul voievod român recunoscut de istorici în inima Transilvaniei. Doina Cetea imaginează o realitate în care evenimentele, personajele, locurile au toate datele unor întâmplări aievea. După lectura cărţii, eşti tentat să spui că nu se putea să fie altfel decât aşa cum a scris autoarea. Povestea este animată de întâmplări ce reţin atenţia cititorului.

Autoarea se dovedeşte a fi o bună portretistă. Gelu, un brav soldat, ridicat de istorici la rangul de duce, provenea dintr-o familie de oşteni. Tuhutum, un cuceritor al regelui Arpad, pradă aşezări valahe şi ucide locuitorii lor. Voievodul Gelu îşi trimite familia – fiul Ioan, soţia Ana, mama Sabina – din cetatea Almaşului în cetatea Calvaria (Mănăştur), apoi la Căpuş. Apropiaţii voievodului sunt bine păziţi de oşteni ca Mulea, Săran, Simeon, care supraveghează atent împrejurimile de iscoadele lui Tuhutum. Câţiva tineri, printre care şi fiul lui Gelu, află un tunel secret, pe unde locuitorii cetăţii se puteau salva la nevoie. Aşa Ionuţ este luat prizonier. Apare ca om de pază Horca, fiul lui Tuhutum. În prizonierat, tânărul se maturizează peste noapte. Este supus la cazne, fiind socotit un ostatic de preţ. Gelu pregăteşte confruntarea cu oastea invadatoare. Deşi veneticii sunt mai numeroşi, voievodul îi înfruntă cu câteva pâlcuri de oşteni pentru a-şi apăra pământurile moştenite de la tatăl său, Iulius Blacus. Reuşeşte să-şi salveze fiul, dar, întocmai ca în ***Cronica lui Anonymus***, Gelu este ucis de o săgeată duşmană. Cam aceasta este schema epică.

Documentarea autoarei ne aduce aproape un timp istoric puţin cunoscut. Dar, mai ales, un personaj extrem de interesant, despre care s-a scris puţin. Detaliile narative, care împodobesc povestea şi o fac credibilă, se numără printre izbânzile acestei nuvele (microroman). Tinerii se joacă de-a Gelu şi Tuhutum. Bunica Sabina avea o mulţime de leacuri miraculoase. Casele erau zidite din piatră şi lemn. Moara şi piua fac parte din inventarul apropiat. Plugurile, căruţele şi jugurile se meştereau la tâmplăria cetăţii. Autoarea închipuie o societate organizată, cu respect pentru ierarhie şi familie. La curtea lui Gelu este ştiută relaţia dintre statornici şi năvălitori. Adică dintre cei care apără şi cei care atacă. Răpirea fiului lui Gelu prilejuieşte autoarei punerea în ecuaţia timpului a vânzării de frate: *„Nu de ger suferam cei adunaţi acolo, ci de amărăciunea trădării”*. În povestea Doinei Cetea trădarea este ca un cuţit răsucit în rană. Cum aminteam, realitatea imaginată este credibilă, deoarece Doina Cetea a apelat la documente.

La sfârşitul poveştii sunt publicate fragmente din ***Cronica Notarului Anonim***, despre ţara foarte pădureasă, despre înţelepciunea lui Tuhutum, despre cum s-a mers contra lui Gelu, inclusiv despre moartea lui Gelu: *„Au omorât pe ducele Gelou lângă fluviul Copuş”*. Poemul lui Coşbuc mi-a răsărit în memorie. În ce priveşte Ducatul lui Gelu şi geneza statului medieval Transilvania, s-a apelat la istoricul Ioan Aurel Pop: *„S-a făcut o asociere între numele lui Gelou şi cel al satului Gilău sau Gelău, situat nu departe de Cluj, iar apropierea era pe deplin justificată”*, apreciază academicianul Pop. Mai aproape de subiectul nuvelei stă lucrarea istoricului Tudor Sălăgean, chiar despre ***Ţara lui Gelou***. Harta Transilvaniei din ***Gesta Hungarorum*** împlineşte partea documentară a nuvelei.

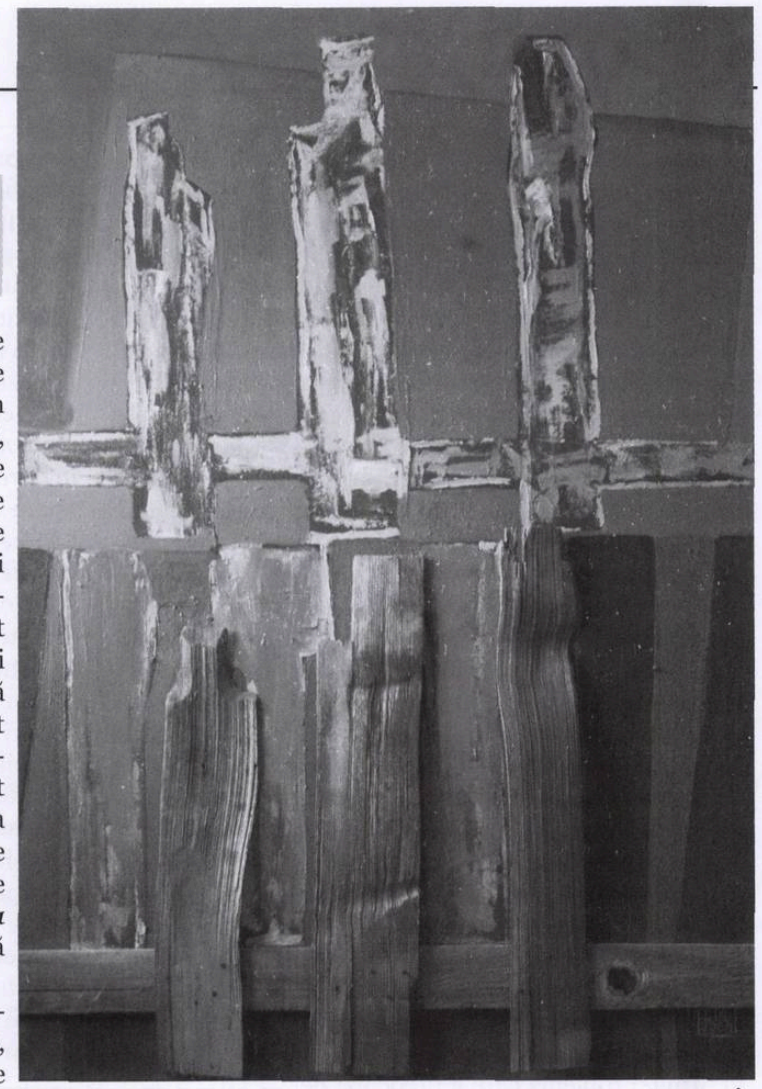

Acribia cu care autoarea a folosit, pentru scrierea cărţii, izvoarele istorice face din ***Voievodul Gelu*** o carte instructivă pentru adolescenţi, dar şi pentru cei maturi, binevenită pentru formarea unei conştiinţe istorice prin literatură, de care acum avem atâta nevoie. O carte mai rară în peisajul apariţiilor din ultima vreme. Când autoarea a fost întrebată dacă este adevărat ce scrie în carte, aceasta a răspuns: *„da, este adevărat, pentru că am văzut totul cu ochii mei”*. După lectură, şi eu am văzut cu adevărat întâmplări de acum o mie de ani, despre întâiul voievod atestat al Transilvaniei.

Ioan NEGRU

„CUVÂNTUL, DOAR EL A ÎNVINS”

„Doamne, binecuvântează-l/şi-l ocroteşte de rău pe pruncul/ce-l port în pântece,/înfăşoară-l, Doamne, în giulgiul/dragostei Tale, împreună cu ceilalţi/copii ai mei...” (***Poem pentru mama***, p. 58). Textul citat face parte din a şasea carte de versuri a lui Dumitru Fânăţeanu, ***Chipul destinului*** (Editura Enesis, Baia Mare, 2014), carte prefaţată de Vasile Dragomir şi postfaţată de Andrei Crişan. Tot în anul 2014 i-a mai apărut o carte de versuri, ***Veacuri de cărări pe pământ***, la Editura Grinta din Cluj-Napoca. Textul de faţă are în vedere doar volumul ***Chipul destinului***.

Am început cu un citat pentru că mi se pare că, deşi rugăciunea aparţine mamei, ea spune în fapt nu numai despre viitorul om şi despre om, ci, şi aici asta ne interesează, despre poezie. *„Mama”* are în *„pântece”* de două ori chipul Domnului. Întâi îl are pe al său, mai apoi îl are, în al doilea rând, prin *„prunc”*, care va să vină. Adică pe poet. Adică poezia.

Judec şi nu judec prin analogie. Întâi, fac analogia cu pruncul neajuns încă la facere, dar, apoi, spun că poezia este chiar din Facere. Adică de la începutul lumii. Aşa cum şi omul tot de atunci este. Nu confund facerea cu ideea creaţionistă iudeo-creştină. Ţinând de om, poezia este o creaţie a acestuia, dar, mai apoi, şi fundamental, este o creaţie a ei înseşi. Deşi ţine esenţial de cuvânt, poezia nu este o nişă, ea este, chiar şi nevăzută sau spusă, de la începutul lumii. Adevărul poeziei, temeiul ei este nu nişa, ci universalul. Prin ea, dar nu numai prin ea, începutul este de fiecare dată posibil, ca potenţă şi act. *„Nu poţi opri clipa iubirii/gata să se nască din vecii/în lumina care naşte ziua”* (***Ca un dans de stele***, p. 40). *„Mi-am construit/o casă din cuvinte/ Ziduri de aer/voi ridica între noi/să ne putem vedea”* (***Vino, iubito***, p. 41). Ni se pare că textul poetic este pur şi simplu. Putem rămâne aici, dar putem să-l considerăm un început. El este ceva pentru altceva. Adică un semn, un simbol. Sigur că el, în cuvinte fiind, spune despre om. Dar textul închide deschizând poezia. Nu sunt poet pentru că am şi scriu emoţii şi gânduri „poetice”. E prea puţin. Şi fals. Scriu fiindcă fiinţa poeziei s-a deschis către mine. Nu despre mine scriu, ci despre deschisul ei care m-a cuprins. Transcendentul poeziei este ea însăşi.

„Din tot ce a fost în trăiri/cuvântul, doar el a învins” (***Un fir de nisip în clepsidră***, p. 50). Cuvântul este semn, este Logos, este Dumnezeu. Dumitru Fânăţeanu foloseşte termenul în toate cele trei accepţiuni ale sale spuse mai sus şi cu o frecvenţă mai mare faţă de alte volume ale sale. Trebuie remarcată şi o mai mare aplicare la viaţa contemporană cotidiană, unde textul scris se apropie mai mult de pamflet (*„Aici, pe pământ, eternul neant/în trufie se prefiră tăcut”*, *„În preajmă-i trădarea tăcută şi laşă,/ia seama cum se sting în iluzii/neştiutele vămi de lumină/odată cu ele şi noi/în taine viclene”*, *„În risipă e totul în jur,/găteli şi ispite-n palate/bairamuri, dezmăţu-l înalţă/la rang de virtute,/cu franjuri de gheaţă la ochi/iepurii păzesc graniţa neputinţei/în iatacul slavei deşarte/minciuna-i regina măreaţă/dar gloata-i pierdută/în pustiul etern”*), dar şi o mai deasă folosire a stilului aforistic (*„Te sufocă nimicul din preajmă/şi sufletul îl simţi/ părăsit de tristeţe”*). Prezente sunt în textele sale mai vechi şi mai noi: natura, visul, iubirea, roua, frunzele, amurgul şi zorile.

Despre toate vom spune că nimic în poezie nu este real. Cuvinte doar, semne şi simboluri. Ale poeziei. Sigur că nu se poate trece uşor peste anume trăiri, ele toate sunt ale omului, dar ele nu duc cu necesitate la poezie. Pentru că poetul, oricum l-am gândi, este doar până la poezie, de aici încolo este poezia însăşi (*„Ca un festin, eternitatea/se aşază peste cuvinte”*, *„doar toaca se aude/la schitul din deal”*, *„Ecoul s-a întrupat în cuvânt/fremătând peste satul natal”*).

Omul Fânăţeanu este un creştin, un idealist, un romantic şi un nostalgic. Ca noi toţi, iubeşte binele, seninul şi puritatea şi, la fel ca noi toţi, nu ştie încotro să le caute. În afară de scris, de limbă şi limbaj, de semne şi simboluri pe care, asemenea iubirii, nu le vom întâlni, ca fiind reale, niciodată (*„În tăcere, iubito, se stinge/ lumina iubirii din trup călător/dorul de tine mă-ncinge/ chipul tău în poeme coboară uşor”*). În poezie, doar poezia este şi are realitate. Una ontologică.

Desigur, textul poetic poate îmbrăca multe forme, poate avea multe feţe, multe cărări. Dumitru Fânăţeanu le ştie şi se foloseşte de ele. Firesc şi cu bucurie. De aici sau şi de aici, valoarea poemelor sale.

Săluc HORVAT

MIHAI EMINESCU ŞI SĂTMARUL. DOCUMENTE DE ISTORIE LITERARĂ

Contrar unor opinii care susţin că despre Eminescu s-a spus tot ce era de spus, numeroase studii şi cercetări, ce continuă să apară, dovedesc că biografia şi opera eminesciană oferă mereu informaţii care întregesc profilul poetului.

Recentul volum coordonat de George Vulturescu, ***Mihai Eminescu şi scriitorii sătmăreni (Documente de istorie literară – studii critice)***, apărut la Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, constituie o nouă dovadă că Eminescu este mereu actual, oferind surse inepuizabile de abordare.

Aşa cum rezultă din titlu, coordonatorul volumului aduce în atenţie legăturile poetului cu ţinutul Sătmarului, cu scriitorii din acest spaţiu. Cercetarea are ca bază numeroasele menţiuni întâlnite în scrierile poetului ale toponimicului în forma: *Sătmar*, *Satmar*, *Satmaru*. Aceste menţiuni, spune George Vulturescu, *„ne obligă să ne întrebăm asupra provenienţei informaţiilor şi a legăturilor cu istoria şi oamenii acestui ţinut”*.

Chiar dacă în peregrinările sale prin Ardeal, în dorinţa de a-şi completa studiile sau însoţind trupa de teatru a lui Fanny Tardini, Eminescu nu a ajuns pe meleagurile Sătmarului, aceste locuri nu i-au fost necunoscute, prezentând un anumit interes pentru poet. Intenţia de a participa la şedinţa „Astrei” Şomcuta (pe atunci făcând parte din Sătmar) sau planul de a ţine un ciclu de conferinţe în Maramureş dovedesc acest interes. Nu întâmplătoare sunt şi desele menţiuni despre locurile respective, considerate „graniţă” de vorbire a limbii române şi a teritoriului românesc: *„Azi limba este una de la Sătmar până la Cetatea Albă de lângă Nistru”* sau, în poezia ***Doină***: *„De la Nistru pân’ la Tisa/Tot românul plânsu-mi-s-a / (...) Din Sătmar pân-în Săcele...”*.

Încercând să arate sursele prin care Eminescu a cunoscut Sătmarul şi oamenii săi, George Vulturescu îl aminteşte, în primul rând, pe Ioan Slavici, cel care, în anul 1869, îşi susţine examenul de maturitate la liceul din Satu Mare cu cunoscutul profesor de română Petru Bran, ocazie cu care viitorul prieten al poetului a făcut o lungă „plimbare” prin aceste locuri. O altă sursă a fost Vasile Lucaciu, născut în comuna Apa, în apropiere de Satu Mare, cu care s-a cunoscut în perioada studiilor vieneze. Dar sursele cele mai aparte sunt cele indirecte, prin scrierile unor autori sătmăreni. Un caz cu totul inedit este cel al poetului Dimitrie Sfura, autorul poeziei ***Mai turnaţi-mi!***, ale cărei versuri erau reproduse de Eminescu la petrecerile cu colegii: *„Mai turnaţi-mi înc-o dată,/Vin să beau. Că sunt setos;/Însă nu-mi umpleţi pocalul/Numai de la mediu mai jos/Ca să-l umplu eu cu totul/Cu-apa rece de la râu,/De la râu de izvorăşte,/Prin ochi trişti din sânul meu”*. După mărturisirile lui T.V. Stefanelli, unul din apropiaţii poetului din timpul perioadei vieneze şi de la care au rămas informaţii preţioase despre acesta, versurile lui Dimitrie Sfura, alături de câteva cântece populare, erau preferatele lui Eminescu, pe care le cânta cu multă duioşie.

Dacă Ioan Slavici, în amintirile sale din volumul ***Lumea prin care am trecut***, vorbeşte despre relaţiile sale cu Eminescu din perioada vieneză, de la Vasile Lucaciu, în schimb, deşi pentru Eminescu acesta era considerat unul cu totul aparte între colegii săi ardeleni, au rămas puţine date şi, din păcate, nefavorabile poetului.

Apariţia, în anul 1891, la puţin timp după moartea lui Eminescu, a ***Studiului critic*** semnat de canonicul Alexandru Grama a marcat un puternic curent „antieminescu”, mai ales în rândul clericilor greco-catolici, care îi considerau poeziile imorale şi dăunătoare „Junimii”. Acest curent a fost agreat şi de Vasile Lucaciu, preot greco-catolic care, în articolul ***Poetul Eminescu şi Biserica Catolică***, publicat în „Revista Catolică”, ce apărea la Satu Mare (11-15 februarie 1891), scria, între altele, că *„împregiurul numelui său s-a escitat după moarte, mai cu seamă printre tinerimea noastră, un fel de entusiasm ce s-a părut a fi un cult cu adevărat păgânesc. Dicend aceste noi constatăm nu numai un fapt, iar nu detragem nimic din meritul poetului, măcar că din punct de vedere creştinesc meritele i se perd cu totul în Nirvana pe care a cântat-o”* (apud p. 32-33).

Poziţia lui Vasile Lucaciu se găseşte şi la alţi reprezentanţi ai Bisericii Catolice. Între aceştia amintim numele preotului sătmăreanVasile Patcaşu, un susţinător al ideilor lui Alexandru Grama, în ale cărui ***Studii critice***, scrise *„cu mare îngrijire şi erudiţiune”*, se spune că *„Eminescu a fost un om corupt şi la corupţiune învăţau poeziile lui. Junimea trebuie ferită de a-i da în mână spre cetire produsele pornografice ale acestui poet-geniu de clică”* (apud, p. 45). Este o atitudine de neînţeles, dacă ne vom întoarce cu puţin timp în urmă, când acelaşi Vasile Patcaşu scria despre poet: *„Naţiunea română încă a pierdut în acest an pe ilustrul poet Mihai Eminescu, care a dat o nouă direcţiune poeziei române. El a fost un talent remarcabil pe orizontul literaturii române”*.

Curentul blăjan antieminescu are rădăcini mai vechi. Se cunosc, de exemplu, reacţiile negative la proiectul ortografic propus de Titu Maiorescu, considerat de grupul de poeţi sătmăreni (prin telegrama trimisă Academiei Române, semnată de preotul George Marchiş) ca fiind *„un atentat contra limbii române”*.

Pentru a detalia legătura lui Eminescu cu Sătmarul, felul în care a fost cunoscut şi receptat poetul în acest spaţiu, George Vulturescu schiţează câteva portrete de scriitori, semnalând între aceştia numele lui Dimitrie Sfura, George Marchiş (din opera acestora reproducându-se un grupaj de poezii), Ioan Silviu Sălăgeanu, Vasile Patcaşu, Vasile Lucaciu. Între ei, George Marchiş reprezintă un caz aparte, datorită opiniei unor istorici literari care au atribuit un număr de poezii ale sale creaţiei de tinereţe a lui Eminescu. Despre acest „incident” de istorie literară găsim detalii în studiile incluse în volumele: ***Frânturi din relaţiile lui Mihai Eminescu cu Sătmarul***, semnat de Viorel Câmpeanu, şi ***Adendă la George Marchiş, Nicolae Iorga şi Otilia Cozmuţa***, semnat de Mircea Popa.

În privinţa cazului Marchiş-Eminescu, criticul Mircea Popa, după ce argumentează „eroarea” produsă, spune între altele: *„E o onoare postumă pentru poetul George Marchiş că a putut fi confundat măcar o clipă cu marele geniu naţional şi că limba sa nu e chiar atât de împiedicată şi de greoaie ca să fi răsturnat singură aserţiunea”* (apud, p. 68).

Volumul coordonat de George Vulturescu include şi o suită de studii recente, aparţinând unor critici literari contemporani. Pe lângă cei amintiţi, mai notăm contribuţiile lui Gheorghe Glodeanu, autorul unei ample lucrări despre proza eminesciană. De data aceasta, criticul gloseză pe marginea ***Unui text eminescian mai puţin cunoscut***. Alexandru Zotta scrie despre ***Un eminescolog sătmărean: profesorul Gheorghe Bulgăr (1920-2002)***. George Vulturescu semnează ***Cărţi despre M. Eminescu la Satu Mare***, cu referire la cărţile lui Graţian Jucan, un cunoscut eminescolog sătmărean. Ioan Nistor face un amplu comentariu la cartea lui Gheorghe Glodeanu, ***Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu***.

Traducerea poeziilor lui Mihai Eminescu în limba maghiară s-a bucurat de un larg interes. Între traducători, George Vulturescu aminteşte numele lui Dsida Jenö (unul dintre cei mai buni traducători în limba maghiară ai poeziilor eminesciene) şi pe al lui Fényi Istvan.

Volumul se încheie cu prezentarea ***Însemne***-lor ***cu numele lui Mihai Eminescu în judeţul Satu Mare***, în care Mircea Petru Drăgan aminteşte instituţiile care poartă numele poetului, între care pe primul loc este amintit Colegiul „Mihai Eminescu”, la care se adaugă opere de artă (bustul lui Eminescu), străzi cu numele poetului, plăci comemorative, manifestări consacrate lui Eminescu etc.

Ideea de a aduna la un loc date, fapte, oameni, evenimente care atestă legăturile lui Eminescu cu meleagurile Sătmarului, cu istoria şi cultura acestor locuri este mai mult decât binevenită. Este o nouă dovadă că Eminescu a fost dintotdeauna şi va fi pentru totdeauna al pământului şi al sufletului românesc. Chiar dacă volumul conceput de George Vulturescu nu aduce lucruri cu totul inedite, cu certitudine acestea sunt mai puţin cunoscute, ceea ce îl aşază între contribuţiile la întregirea bibliografiei eminesciene.

Augustin COZMUŢA

O COMBUSTIE MAGMATICĂ A ELEMENTELOR POETICE

Căutarea timbrului liric propriu presupune numeroase încercări şi tatonări ale unor spaţii poetice şi ale unor structuri de limbaj din cele mai diferite, servind nu atât ca surse de inspiraţie, cât drept pretexte voite pentru alcătuirea, prin exerciţii tehnice, a unor combinaţii de teme şi motive care să conducă, în final, printr-o combustie lăuntrică, la noi orizonturi de originalitate. Drumul are metamorfoze şi ipostaze nebănuite şi, adesea, nescontate, fără a ieşi de sub o tainică priveghere care să călăuzească autorul spre limanul dorit al creaţiei, pe care stăruie să-l cultive şi să şi-l apropie cât mai mult de firea şi de harul cu care se simte înzestrat. Unii poeţi rămân perpetuu în această stare febrilă de explorare, alţii, în schimb, sunt mai decişi în alegerea drumului de urmat, parcurgând etape creatoare succesive, care să le definească distinct evoluţia în timp a profilului visat.

În categoria poeţilor rămaşi indecişi şi adesea neîmpliniţi, în pofida pasiunii şi a talentului deţinute indubitabil, se înscrie şi Ion Codreanu (1937-1999), autorul unei singure plachete de versuri, şi aceasta editată postum (***Răpirea căpestrelor***, Editura Citadela, Satu Mare, 2012). Poemul care dă titlul cărţii are o ambiguitate funciară, semnificând amestecul de libertate a mişcării cu nevoia de a struni Pegasul spre a imprima direcţie deplasării, având în plan formal echivalentul organizării şi al cizelării versurilor până la atingerea rigorilor cerute, de pildă, de poemele cu forme fixe: *„Ca tâlhar, desigur, posed mai multe/căpestre,/ da-s sincer, ca foamea fecioarei din/schituri,/că nu păstrez decât unul – potcoave-n/rondeluri”*. În contextul epocii cenzurii, când autorul, prezenţă asiduă în boema vremii, atâta câtă era pe atunci, îşi citea versurile în cenaclu şi publica rar în ziare, în reviste şi culegeri colective, îndeosebi în seria „Pagini maramureşene”, manifesta şi o grijă pentru a-şi masca abil mesajul, simţind că *„Nesupunerile mi-s deşteptări”*, avertizându-l asupra atitudinii de urmat: *„de cai şi căpestre îmi pasă atât:/caii de mâine vor paşte mai slobozi”*. Pe această viitoare „slobozenie” conta în exprimarea ideilor şi a idealurilor sale, tinzând să depăşească inclusiv convenţionalismul vremii în conceperea şi manifestarea sentimentelor patriotice, de pildă: *„Acel ce îşi iubeşte munţii, ţara/cutezător miraj încearcă-ntotdeauna/se bate de nămeţii rumorilor şi dale/îi săvârşeşte rodii grădinii ancestrale”* (***Lied patriei***). De aceea, poeziile sale cu această tentă de elogiu adus tradiţiei istorice şi înaintaşilor care s-au sacrificat pentru propăşirea neamului îşi păstrează intactă prospeţimea sentimentului şi vibraţia trăirii lui într-un suflet umil, dar onest: *„Columnele, legendele-s puţine,/ Când toţi eroii sunt un cântec/Brâu de sânge-al Dunării balcane/ Împrumutat în visul de ţară şi descântec”* (***Eroilor***).

(Continuare în pagina 14)

Daniela SITAR-TĂUT

„O BUNĂ PARTE A LITERATURII CONTEMPORANE S-A PERINDAT PE LA DESEȘTI”

Născut la 27 aprilie 1950 într-o localitate cu nimb legendar, Deseşti, numele lui Gheorghe Pârja se confundă cu istoria recentă a Maramureşului. Patriotismul lui local nu este unul afişat ostentativ, demagogic, ci simţit adânc de un sine care-şi dispută dualitatea dintre identitate şi alteritate, dintre egoul jurnalist şi cel poetic. Scriitorul are un adevărat cult al prieteniei, deşi natura lui îmi pare mai mult cea de lup singuratic, de copil mare care, cu năduf, se mai supără pe lume că e ne-lume. Deşi a peregrinat prin mai multe medii (aşa cum ne relata recent la o întâlnire cu elevii Colegiului Naţional „Vasile Lucaciu” din Baia Mare), absolventul Facultăţii de Jurnalistică din Bucureşti are un itinerar biotic circular, revenind, în pofida multiplelor tentaţii postdecembriste, acasă. Volumul ***Livada cu prieteni şi alte împrejurimi***, apărut la eleganta Editură Proema din Baia Mare, în 2011, îndosariază travaliul acestuia de jurnalist cultural, de portretist-eseist care, vreme de *„aproape cincisprezece ani, fără întrerupere”*, în fiecare luni, a parafat condica scripturală a unei personalităţi în editorialele din cotidianul „Graiul Maramureşului”. Expediate cu regularitate, materialele devin un punct de reper, atât pentru condeier, cât şi pentru nenumăraţii lui lectori aborigeni, care-l încurajează să nu abandoneze microeseurile istoric-culturale: *„Oriunde m-am aflat prin lumea asta, fie în Serbia, în teatrul de operaţii militare din Bosnia-Herţegovina, în Portugalia, Elveţia, în Belgia, Ploieşti sau Ipoteşti, textele mele ajungeau cu precizia ceasului elveţian în prima pagină a ziarului”*. Dedicată părinţilor, *„mamei Doca şi memoriei tatălui meu Gheorghe”*, care zeci de ani au găzduit şi omenit la Deseşti *„un popor de scriitori”*, cartea este un documentar viu al culturii noastre, translat prin grilă maramureşeană de către maramureşeanul ei uricar. Memoria cronicarului înregistrează cu fidelitate nume de rezonanţă ale spiritualităţii noastre, folosind ca adjuvanţi (pentru locurile sau personalităţile la care n-a avut acces) confesiunile celor din anturaj.

Prefaţa, semnată de prietenul sârb Adam Puslojič, ***Poezia şi cronica neamului urmărită de poetul Gheorghe Pârja***, este de fapt un crochiu vivace al omului, iar nu o exegeză a cărţii, un portret care sublimează trăsăturile morale ale poetului, în a cărui familie sufletească cei doi se recunosc, alături de Nichita Stănescu. Radiografierea incantativă a acestuia este realizată poetic: *„Gheorghe Pârja este un meşter de aranjamente, de evocaţii, de asociaţii, de aniversări şi serbări, de evenimente valoroase şi fundamentale, de date şi datini. El nu uită ce uită lumea obişnuită, el repară uitarea noastră, el înregistrează cu atenţie şi grijă, dragoste şi demnitate selectivă. El laudă mereu obârşia şi* ***casa noastră****, dar şi memoria umană, integrală, universală. Limba română a lui este şi lauda cosmică a tuturora. Omul Gheorghe Pârja este Adamul din mine, de glie umană”*. Prietenul sârb surprinde lapidar chintesenţa confratelui nordic: *„om sincer, deschis şi pătimaş”*, diagnostic care nu va fi metamorfozat, în pofida trecerii a trei decenii de camaraderie. Adam Puslojič aminteşte momente, ajunse legendare în istoria nescrisă a literaturii române, cum ar fi acela al aducerii, la cimitirul Bellu (din Maramureş), a crucii pentru mormântul lui Nichita Stănescu.

Maramureşul este epicentrul majorităţii memorialelor, topos mitizant, încărcat de istorie şi loc de pelerinaj al mai tuturor personalităţilor momentului. Unele editoriale se transformă în seriale, cum se întâmplă în cazul lui C. Noica, M. Eminescu sau N. Stănescu. Tonalitatea condeierului este una de reverenţă în faţa predecesorilor, a maeştrilor, a celor care i-au influenţat devenirea. Textul care deschide volumul este ***Noica şi Maramureşul***, redactat la zece ani după stingerea filosofului de la Păltiniş. Jurnalistul glosează asupra postumităţii celui pe care-l defineşte drept un *„dascăl de înţelepciune”* sau un *„antrenor cultural”*, amărându-se din cauza încălcării dorinţei testamentare a acestuia, de a fi receptat doar prin prisma operei, iar nu a biograficului. Scribul incriminează mania devoalării etapelor din viaţa filosofului, care e *„supus unui tratament politizant”*, focalizând şi exacerbând cu predilecţie juneţea lui legionară. Cunoscut cenacliştilor doar prin intermediul regretatului pictor Mihai Olos, aflăm că *„Noica iubea Maramureşul şi prin prietenul său, părintele Nicolae de la Rohia”*. Voiajul lui în acest areal este penelat în eseul ***Prima călătorie a lui Noica prin Maramureş***, companioni ai filosofului fiind Al. Paleologu, Mihai Olos, Vlad şi Sanda Stolojan. Printre locurile şi oamenii întâlniţi aminteşte biserica de lemn din Şurdeşti (atestată încă din anul 1360), icoanele (vechi) din lemn de la Vadu Izei, Cimitirul de la Săpânţa, Ion Stan Pătraş, biserica şi Sbornicul de la Ieud, Muzeul Etnografic de la Sighet, Pasul Prislop, Borşa. ***A doua călătorie a lui Noica în Maramureş*** se limitează la transcrierea din ***Jurnalul de idei*** a pasajelor referitoare la călătoria întreprinsă în luna septembrie 1972, alături de o verişoară din Franţa, Marianne (Bosnief-Paraschivescu) Parlier. Din notaţiile laconice ale diaristului, unele de natură lingvistică şi etnografică, reţinem drumul cu autostopul parcurs de la Baia-Mare la Sighet (act de pionierat pentru peregrin), alături de acelaşi camarad de nădejde, Mihai Olos, apoi cel pe jos, de la Breb la Deseşti, călătoria în Ţara Lăpuşului, întâlnirile cu profesorii Ludovic Filip şi Vasile Latiş.

Istoria Maramureşului revine redundant în multiple seriale. Fie că este vorba de cartea lui Alexandru Filipaşcu, editată pentru prima dată în anul 1940, veritabilă didahie într-ale valorificării zestrei strămoşeşti, dar şi receptacol documentar al vechimii acestor meleaguri *„din secolul al XIII-lea până în anul 1848”*, retipărită ulterior la Editura Gutinul, fie de teze de doctorat care relevă perioade nefaste ale regiunii (ocupaţia hortystă, respectiv cea sovietică), cum este cazul lui Ilie Gherheş (***Maramureşul între Dictatul de la Viena şi Conferinţa de Pace de la Paris***), Gheorghe Pârja cultivă relatările salutare, rareori condeiul său încărcându-se destructiv. Om al locului prin toţi porii, jurnalistul se erijează în postura de cronicar al neamului, uşor desuet pe alocuri prin arpegiile închinate unor clasici ai momentului. Penelul lui îi reuneşte, ca-ntr-o pleiadă a vârstelor culturii, pe Mihai Eminescu, Constantin Brâncuşi, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Papa Paul al II-lea, Ioan Groşan, Mircea Cărtărescu, Alexandru Ivasiuc, Nicolae Breban, Dumitru Ţepeneag, Ion Mureşan, Ioan Moldovan, Nichita Stănescu, Augustin Buzura, Grigore Vieru, Gheorghe Grigurcu, Nicolae Steinhardt, Eugen Simion, Constant Tonegaru, Petru Cârdu, Mihai Şora, Nicolae Manolescu, Mircea Vulcănescu, Mihai Olos, Elie Wiesel, Mihail Gorbaciov, Ioan Alexandru, Grigore Leşe, Dumitru Fărcaş, Gheorghe Crăciun, Mircea Petean, Petre Got, Mihai Ursachi, Mihai Cimpoi, Mariana Marin, Stephen Heninghan, Ion Iuga, Vasile Avram, Ioan Es. Pop, Adam Puslojič, Lucian Perţa, Geo Dumitrescu, Cristian Popescu, Dorli Blaga, Ion Stratan, Ion Burnar, Vasile Muste, Matei Vişniec, Ioan Pintea, Octavian Paler, Gheorghe Chivu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Romulus Vulpescu, Cornel Ungureanu, Nicolae Dabija, Herta Müller, Dan Puric etc. Multe dintre portretele realizate sunt panegirice, scrise melancolic, sub imperiul anunţului mortuar, pentru acei cunoscuţi, dragi, care s-au dus. O mâhnire aparte îi provoacă ***Mormântul lui Mircea Eliade***, văzut prin intermediul profesorului Mircea Zaciu care, în cimitirul din Woodlown, descoperă *„nu un mormânt, ci pământul plat, cu o cruce simplă de piatră, cu inscripţia marelui dispărut, şi alături, numele soţiei sale Christinel”*, temându-se că, dacă *„această cruce, printr-o întâmplare se degradează, nimeni nu va mai şti cine sunt îngropaţi acolo”*. (Mult mai ingrată însă mi se pare soarta singurului istoric viabil al românilor, savantul A. D. Xenopol, care, în cimitirul Bellu, de o grămadă de ani, nu mai are nici măcar piatră tombală, moştenitorii sperând ca Academia Română să întreprindă ceva în acest sens.). ***Cavaler al limbii române*** este considerat regretatul Romulus Vulpescu, inegalabilul traducător al lui François Villon, Alfred Jarry sau François Rabelais, care a poposit în varii conjuncturi în Maramureş, la Moisei, Sighet, Deseşti. În descendenţa lui Nichita Stănescu, care-l vede ca un personaj al propriei vieţi, Gh. Pârja remarcă faptul că eul scriptural şi cel biografic al scriitorului se confundă şi se contopesc astfel încât *„autorul nostru este atât de lipit de propria lui operă încât, uneori, nu poţi şti cine l-a scris pe cine, care din cei doi este real şi care ficţiunea”*.

Glosând despre ***Condiţia scriitorului***, editorialistul discreditează postura romantică de belfer care-şi aşteaptă lenevos şi melancolic muza, pledând pentru situaţia contemporană a scribului, similară, în privinţa vicisitudinilor şi a intemperiilor sufleteşti, travaliului arghezian. Considerentele poetice sunt doar promontoriul articulării unui fapt concret, piedicile puse înfiinţării unei reviste de cultură într-un climat minier, proletar, sportiv: *„Ideea profesorului Săluc Horvat, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Baia Mare, de a cere sediu şi bani pentru o revistă de cultură [„Nord Literar”] mi se pare pe deplin îndreptăţită. S-a lovit de indiferenţa şi obtuzitatea unor personaje trecătoare care nu au aderenţă la cultură. Pe cine deranjează o revistă de cultură în Maramureş? Priviţi în judeţele apropiate şi veţi constata aspiraţii spre normalitate”*. Tot în aceeaşi zonă a ctitoriilor revuistice se înscrie textul ***„Familia română”, ca zestre***. Deşi înfiinţată de către Constantin Mălinaş la Oradea, în 1999, fondator ce a reuşit să atragă un nucleu generos de colaboratori de pe mapamond, revista se află în 2008 *„în impas”*, în ultimii doi ani nemaireuşind să tipărească vreun număr. Iată de ce iniţiativa directorului Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu”, prof. dr. Teodor Ardelean, de a-şi apropria publicaţia, păstrând inalterat formatul şi periodicitatea acesteia, este una lăudabilă, jurnalistul subliniind abnegaţia directorului fondator, percepută drept *„un act de conştiinţă, în apărarea unei idei”*, precum şi receptivitatea noului patron, *„care nu lasă să se risipească o idee”*.

Ştiţi unde este România? fructifică *„impresii de călătorie din recenta călătorie în Ucraina. La Lvov.”* Spre deosebire de alţi confraţi, partizani ai voiajelor vestice sau transatlantice, Gheorghe Pârja preferă locuri *„mai puţin străbătute de alţii”*, pe care le valorizează *„în calitate de jurnalist şi scriitor român”*. Deşi nu a vizitat Parisul, Roma sau Viena, pentru că nu s-au ivit circumstanţe care să favorizeze un astfel de proiect, ziaristul nu este un repudiator al Occidentului, Ucraina, vecină foarte Maramureşului, fiind un teritoriu plin de rezonanţe culturale, dar mai ales de istorie comună cu cea a noastră. Invitat să vorbească studenţilor de la umanioare despre România, oratorul este plăcut surprins să descopere printre aceştia cunoscători ai ţării şi partizani ai spiritualităţii noastre. ***Jurnal interior*** valorizează harta imagistică a voiajelor auctoriale, făcute cu ochii minţii sau *par procuration*, cum este cazul ***Jurnalului californian. Coasta Pacifică***, al colegului de redacţie, Augustin Cozmuţa. Contrar expectanţelor din titlu, *„în acest* ***Jurnal*** *nu este vorba atât de mult despre America, cât, culmea, despre el, autorul, şi despre obsedantul spaţiu din care a plecat”*.

Editorialul care dă numele volumului, datat 6 octombrie 2009, devoalează semnificaţia acestuia. ***Livada cu prieteni*** este ograda părintească de la Deseşti, veritabilă agoră în care Poesis pogoară pentru câteva seri, de mai bine de trei decenii adunându-şi discipolii, sub stindardul camaraderesc al liricii şi al altruistului lor amfitrion: *„Am rămas prieteni buni, romantici, îngăduitori. Cred în marele nostru suflet magnetic. Altfel nu aţi fi aici. [...] Dacă memoria mea s-ar apuca să aducă la suprafaţă toate numele Dumneavoastră, aş alcătui cel mai fastuos dicţionar de prieteni scriitori. E o cinste pământească să răsune bucuria într-un loc atât de simplu. Dramatic şi tragic. Când viaţa omului devine tragică, el se îndreaptă spre artă. Rog o privire înapoi şi vă asigur că o bună parte a literaturii contemporane s-a perindat pe la Deseşti.”*

Cartea lui Gheorghe Pârja nu este doar un catalog maramureşean al vieţii cultural-istorice, ci o panoramă a românismului. Patriot plenar, în sens paşoptist, iar nu consumist, conjunctural, cum se întâmplă deseori astăzi, jurnalistul înmagazinează fapte care justifică mândria de a fi născut pe aceste meleaguri, supralicitând adeseori această moştenire care validează recunoaşterea internaţională. Fie că este vorba de ***Fraţii Petreuş (cetăţenii unui cântec)*** sau de ***Doamna Nobel cu rădăcini româneşti***, apologia românităţii este realizată reverberant, cvasiromantic.

Diana MANOLE

Absolventă a Universităţii Bucureşti, Secţia Rusă-Română (1991) şi a Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică, Secţia Regie Teatru (1996), Diana Manole este profesor universitar, scriitor şi regizor de origine română, care în prezent locuieşte în Toronto. A debutat editorial cu volumul de versuri ***Bărbaţi şi femei. 29 în Ordine alfabetică*** (Phoenix, 1996), urmat de alte cinci cărţi de poezie, printre care ***Tabieturi de seară*** (Eminescu, 1998, Premiul Uniunii Scriitorilor din Bucureşti), ***Înger cu viză de Canada*** (Brumar, 2011) şi ***B & W***, în curs de apariţie la Tracus Arte, precum şi de patru piese de teatru, incluzând ***Copilul care nu voia să se nască*** (Cartea Românească, 2000, Premiul pentru Debut în Dramaturgie) şi ***Revoluţia textilă*** (Palimpsest, 2007, Premiul II, Concursul de Comedie Românească). Profilul de scriitor al Dianei Manole este inclus în: ***Istoria literaturii române. Drama*** de Mircea Ghiţulescu (Tracus Arte, 2008), ***Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*** de Alex. Ştefănescu (Maşina de scris, 2005), ***Scriitori români din anii 80'-90'*** (Paralela 45, 2001).

De când a emigrat în Canada, poemele Dianei Manole, scrise în engleză sau traduse împreună cu profesorul Adam J. Sorkin, au fost publicate în: „The Nashwaak Review", „Maple Tree Literary Supplement", „Poem (in the U.K.)", „The Lunch Ticket", „Third Wednesday", „untethered" şi altele. Traducerile în limba română din poezia canadiană au fost publicate în reviste româneşti de prestigiu. Diana Manole a publicat şi nouă studii de teoria teatrului şi a culturii în reviste academice şi în colecţii de articole din Canada, Marea Britanie şi Statele Unite.

Making Love. În numele trecutului

Încrâncenarea ta se aşază strat după strat
pe buzele mele
ca o otravă care mă ia în stăpânire cu tandreţe.
Privirea ta îmi serveşte
propria mea pastişă –
o femeie albă îndrăgostită de un bărbat negru
care iubeşte cuvintele şi se teme de aproape orice altceva –
un clişeu care se întoarce împotriva noastră
la răscrucea raselor şi a imperiilor.

Mă ţintuieşti de peretele de sticlă
ca pe o pasăre orbită de luminile oraşului
şi mă săruţi
din cap până-n picioare
până când
te doresc cu disperarea unui surdomut
care visează cuvinte
şi a unui orb care încearcă să-şi imagineze
culorile curcubeului.

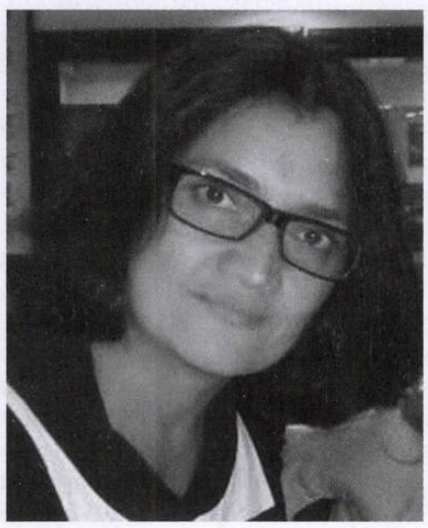

Când încerc să te ating
mă priveşti ca şi cum nu m-ai recunoaşte.
„I'll show you what it means to be merchandise", gemi
arătându-mi palmele
cu bătături de la stiloul
de modă veche
şi pielea mai albă decât a mea
ca şi cum te-ai aştepta
să sângereze.

Adrenalina. Bat-o vina!

După ce mă săruţi
nu mai pot să mănânc, să beau, să dorm, să mă mişc, să respir.

Rămân împietrită
într-un fragment de timp care mă învăluie
ca o gogoaşă de mătase,
picături de sânge tulbură saliva,
picături de sudoare infestează lacrimile.
„A poor-calibre Caliban, four-eyed and two-tongued".
(Uneori imaginile migrează din poezie în poezie
împotriva voinţei mele.)
Silabisesc uimită diferenţa dintre
iubire şi dorinţă
pe drumul către iad şi înapoi.
„I learned it the hard way!", te bâlbâi
cu buzele încă lipite
de ale mele,
cu gândurile răsucindu-se în jurul gândurilor mele
ca viţa-de-vie în jurul aracilor,
cu ochii strălucind de o bucurie primară
care mă loveşte ca o explozie nucleară şi mă condamnă
la coji de pâine şi apă stătută din zori
până-n seară

Femeie. În cheie minoră

Aştept poezia următoare ca un puşcăriaş
care aşteaptă ziua eliberării într-o celulă de
doi pe doi.
Imagini distorsionate îmi inundă creierul,
un potop care mă pedepseşte pentru toate
păcatele mele imaginare.

A smile – ÎN PLAN-DETALIU.
A man and a woman holding hands
at traffic lights – ÎN PLAN GENERAL.

Tramvaiele continuă să uruie prin mijlocul
străzii Spadina,
oameni cu sacoşe de toate culorile
se îmbulzesc în jurul nostru
aşteptând să se schimbe lumina semaforului,
copii de grădiniţă aleargă râzând printre picioarele
adulţilor
reducând lumea la o scară
suportabilă.
„I have time", bălmăjeşti
îmbujorându-te.

An old woman with the dignity of terminal cancer
carved into her face – PLAN MEDIU.

Poezia vine şi nu duce nicăieri
ca un act sexual care nu ajunge niciodată
la orgasm,
dar te lasă cu o durere de cap insuportabilă.
Încă mai caut o strategie care să mă ajute
să supravieţuiesc tensiunii
dintre ***Agonia şi extazul*** lui Michelangelo,
dintre pielea mea albă şi pielea ta neagră,
dintre nevoia mea de cuvinte şi nevoia ta de tăcere.

Your need for silence – O FOTOGRAMĂ.
My need for time – STOP CADRU.

După o vreme,
imaginea va începe să se destrame
în amintire
ca o ţesătură după prea multă purtare,
iar poeziile
scrise în ultimele 24 de ore
se vor topi una-ntr-alta
inutile.

Guardian Angel. În negru

Îngerul tău păzitor se uită la mine cu chipul
împietrit
în trăsăturile prelungi ale unei icoane din Evul Mediu.
(*„I'm hallucinating"*, îmi spun,
„I've got this thing for delusions".)
O pată întunecată în colţul dintre
umidificatorul cu aer rece şi copacul chinezesc
cu frunzele uşor îngălbenite,
pe jumătate ascuns într-o rasă de călugăr vineţie
din pânză groasă de casă,
cu faţa mai neagră decât a oricărui om de culoare
care-a trăit vreodată,
iar pielea ezitând între
mineral, vegetal, animal.
(*„A being that doesn't exist"*, îmi spun,
„But who am I trying to kid?")

Amintiri din alte timpuri mă împresoară,
revărsându-se din colţurile sufrageriei mele
de secol douăzeci
îmbâcsită de mobile:
scoarţa unui copac bătrân la o răscruce
pe drumul spre Teba,
piatra unei coloane mâncate de timp
la marginea amfiteatrului din insula Rodos,
carnea tremurândă a sclavilor biciuiţi
până putrezeau, avortau sau
aduceau un profit şi mai mare.

Îngerul tău păzitor continuă să mă fixeze,
intransigent ca prevestirea Judecăţii de Apoi,
tăindu-mi orice şansă la o măsură omenească
a păcatului,
ţintuindu-mă de podele ca-ntr-o parodie a răstignirii
până când încep să trag de tricoul cu desene din Disney,
încercând în zadar să mă acopăr.
(Ca o fetiţă pe jumătate goală, pe care părinţii
o prind descoperindu-şi trufandaua
pentru prima oară.)
Privirea lui mă despică
strat după strat –
o senzaţie din altă lume şi o spaimă insuportabilă,
frigul,
ruşinea cărnii.

„This is me", strig,
abandonându-mă
unui ritual de purificare pe care nu-l înţeleg,
suspendată deasupra găurii negre
în care universul încearcă de milenii
să se-ntoarcă.

*(Aceste poeme fac parte din volumul **B & W**, în curs de apariţie la Editura Tracus Arte, în ediţie bilingvă, traduse împreună cu profesorul **Adam J. SORKIN**.)*

Gheorghe Pârja - 65

Gheorghe GLODEANU

ÎN ZARIȘTEA MITICĂ DIN DESEȘTI

Este greu de crezut că veșnic tânărul Gheorghe Pârja a împlinit 65 de ani! O vârstă pe care știe să o ascundă foarte bine printr-o vitalitate neobișnuită. Căci poeții adevărați nu îmbătrânesc niciodată! Rămân tineri prin versurile lor. Și totuși, cât de mult timp a trecut din ziua aceea de aprilie 1987, când trei scriitori din Nord mergeam să cucerim premiile revistei „Tribuna" pentru poezie (Gheorghe Pârja), pentru traduceri (Al. Pintescu) și pentru critică literară (subsemnatul)! Apreciat poet și publicist, Gheorghe Pârja s-a născut în data de 27 aprilie 1950 la Deseși (Maramureș), localitate ce a devenit cunoscută în lumea literară românească prin serile de poezie organizate aici începând cu anul 1979. A urmat cursurile Liceului Pedagogic din Sighetu Marmației, după care a absolvit Facultatea de Ziaristică din București. Asemenea unor confrați precum V. R. Ghenceanu sau Augustin Cozmuța, și-a legat numele de ziarul „Graiul Maramureșului", cotidian născut din ruinele răposatei gazete „Pentru socialism". Deși a publicat versuri deja în revista școlii, adevăratul debut are loc în 1968, în paginile revistei „Luceafărul". A colaborat la un mare număr de reviste literare din țară: „Amfiteatru", „Luceafărul", „Familia", „România literară", „Flacăra", „Vatra", „Astra", „Tribuna", „Archeus", „Maramureș", „Poesis", „Nord Literar" etc. În mod firesc, ultimii ani i-a petrecut în redacția revistei din Baia Mare, reprezentând o voce marcantă a acesteia. În ciuda numeroaselor premii pe care le-a obținut, a debutat editorial abia în 1996 cu volumul de versuri ***În numele tatălui***, volum apărut la prestigioasa editură Cartea Românească din București. În 1998, publică o interesantă carte de interviuri cu Adam Puslojič, intitulată ***Sub podul lui Apollodor*** (Gheorghe Pârja în dialog deschis cu Adam Puslojič despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume, Editura Du Style). După cum lesne se poate deduce din titlu, cartea îi este dedicată autorului ***Necuvintelor***, unul din marile modele spirituale ale scriitorului maramureșean. A urmat o nouă carte de interviuri, al cărei pretext a fost oferit de organizarea în Maramureș a Cursurilor de limbă, cultură și civilizație românească, cursuri patronate de Fundația Culturală Română. Lucrarea se intitulează ***Dialoguri în centrul Europei*** și a apărut la Editura Fundației Culturale Române în anul 2000. Alături de Echim Vancea și Ioana Petreuș, a îngrijit volumul colectiv ***Portret de grup cu Laurențiu Ulici*** (Editura Dacia, 2002). Ampla antologie de texte îi este dedicată autorului ***Literaturii române contemporane***, critic literar de care l-a legat o veche și statornică prietenie. La brusca dispariție a lui Laurențiu Ulici, prietenul din Maramureș resimte trista datorie de a aduna între coperți de carte mărturisirile risipite prin presă imediat după tragicul sfârșit al fostului președinte al Uniunii Scriitorilor din România. În același timp, lucrarea se transformă și într-o primă încercare de comentariu critic asupra operei uliciene. Pe lângă prezența sa constantă în paginile revistelor și ale cotidianului „Graiul Maramureșului", Gheorghe Pârja a fost și un important animator cultural, ce și-a legat numele de câteva evenimente literare semnificative desfășurate în Maramureș. Astfel, a condus Cenaclul „Alexandru Ivasiuc" din Sighet și s-a numărat printre principalii promotori ai Festivalului Național de Poezie de la Sighetu Marmației, festival ce a dobândit între timp amploarea unei întâlniri de factură internațională. În cadrul acestuia a inițiat, în 1979, cunoscutele „Seri de poezie de la Deseși", la care au participat vocile lirice majore ale literaturii române contemporane, în frunte cu Nichita Stănescu.

Dincolo de versurile risipite cu generozitate în presa literară, cititorul care încearcă să reconstituie profilul spiritual al poetului Gheorghe Pârja nu poate ignora volumul cu titlu emblematic intitulat ***În numele tatălui*** (Editura Cartea Românească, 1996). Pe coperta a patra a cărții putem citi câteva pertinente cuvinte de întâmpinare purtând semnătura lui Laurențiu Ulici. În scurtul portret pe care îl realizează, observatorul atent al fenomenului literar contemporan vorbește de semnificația „Serilor de poezie de la Deseși", seri care au găzduit, pe parcursul anilor, aproape tot ceea ce este mai important în lirica românească de azi. Exegetul vorbește apoi de opera lui Gheorghe Pârja, *„a cărui poezie de factură dramatic-lirică, hrănită de tradițiile Maramureșului, dar și de sevele modernității, se situează dincolo de clipă, ca o mărturie lăuntrică despre ce este ființa poetului în orizontul istoriei"*.

Versurile lui Gheorghe Pârja se caracterizează printr-un subtil amestec de tradiție și modernitate. Temele creațiilor sale își au rădăcinile puternic înfipte în solul datinilor și al obiceiurilor străbune, elementul de noutate fiind detectabil în sfera versificației și a limbajului poetic. Nu întâmplător, recursul la tradiție înseamnă azi altceva decât pe vremea literaturii semănătoriste și poporaniste. Gheorghe Pârja scrie o poezie ce pornește de la imaginea arhetipală a satului (al cărui prototip rămâne Deseștiul natal), de la credințele unei lumi arhaice. În prelungirea lui Lucian Blaga, poetul crede că *„veșnicia s-a născut la sat"* și că aici omul trăiește în *„zariște cosmică"*. În consecință, poezia oficiază o continuă sărbătoare a vieții și a ființei. Mai multe creații iau forma unor veritabile imnuri aduse existenței, transformându-se în niște idile de factură modernă. Deja în poezia care deschide volumul, poetul vorbește de miracolul apariției sale în lume și se întreabă care îi va fi drumul: *„Din cer/Sau dintr-un ochi înspăimântat/Ființă m-am trezit,/Aureolă pentru lumina fără lucire/În partea nedreaptă a raiului.//(...) Și, Doamne,/Privirea lacrimei se-ndreaptă/În sus spre golul născător./Încotro mă duc/Și care-i prima naștere în mine?"* (***Anabasis***). După cum o sugerează și titlul volumului, unele poeme au aspect de rugăciune sau sunt puternic impregnate de termeni religioși, această trăsătură constituind o constantă a versurilor. O poveste inspirată de lumea satului mitic este și creația intitulată ***Poveste aproape uitată***: *„Cu ani în urmă trupul meu/Se ridica peste povestea casei/Iar mama se minuna ca de lună nouă./În grajd caii aprig/Aruncau aer din nări/Peste fânul strâns de fete astă vară./Prin porți câinii hălăduiau stricători/Mirosind oase de la nunta bunicilor./Pe ulița satului din când în când/Mai trecea câte-un mort/Și ne lăsa colaci proaspeți/Iar noi așteptam întinși peste garduri/Să mai treacă vreunul./Miresele puneau jurăminte-n biserici/Și le uitau peste noapte./Femeile aruncau peste sat/Dansul nebun al mătrăgunii"*.

Pe lângă satul natal, o altă imagine arhetipală a liricii lui Gheorghe Pârja este casa, întruchipare a perenității și a paradisului copilăriei. Zeitatea supremă a acestui topos tutelar este mama. Versurile trădează legăturile anteice pe care poetul le are cu meleagurile sale natale, de unde și constantul dor de părinți: *„Unde este o casă trainică/Ai oricând imaginea raiului povestit/Și oricând este mai domoală calea/Spre faptele zilei"*. Imnul adus existenței continuă în felul următor: *„Aici e frumos să trăiești/Să înalți casa părintească/Roasă de viermele vremii./Cu mâinile tale mângâi lemnul roditor,/Vecinul își plânge copila pierdută/Și-amurgul lumânării coboară, curcubeu/Ca o muzică peste apele veșnice"* (***Spre faptele zilei***). Casa părintească este un adevărat centru al lumii, e reperul spiritual major ce îl atrage pe poet cu un dor nesecat, determinându-l să se întoarcă mereu: *„A venit pasărea/Pe umăr s-a așezat/Aducea umbra casei veștedă de zbor/Tata prindea boii la car/Mama număra zilele mele/Cu boabe de lacrimi/Frații mei erau de iarbă/Departe/Doar soru-mea împletea vârstele/Din părul ei lung/Vedeam cum fântâna a secat/Coasa ruginea în podul casei/Miresmele mele erau vânt/Ce mă povestea peste lume/Mă ardea aprig focul de magneziu/Al casei părintești/Și țipătul de noapte/Al huhurezilor/Din turla satului/S-a făcut în vis/Că am fost sfârtecat/De dorul de casă"* (***Visarea de acasă***). Proslăvirea părinților este prezentă și în poemul intitulat ***Turn***; nu întâmplător, pentru Gh. Pârja, *„Străbunii sunt singurul punct cardinal"*. Există în aceste poeme o permanentă comunicare cu sacrul, de aici și apropierea dintre poezie și rugăciune. Câteva poeme amintesc de Vasile Voiculescu și de universul ***Poemelor cu îngeri***: *„Dezleagă-mi taina să rostesc un nume/Din cer lumină albă să mă-mbete,/Nu vezi că din pământ o rugăciune/S-a rotunjit ca sânul unei fete...//Nu vezi urcând în ceasul de răscruce/Foc viu, rodind în mine vamă,/Dă-mi, mamă, dezlegare să pot duce/O lume în adâncul ce mă cheamă"* (***Dezlegare***). Legătura poetului cu strămoșii e legiferată atât prin sânge, cât și prin intermediul cuvintelor, adică prin poezie. Un dialog cu tatăl devenit doar amintire (dar extrem de viu în memoria poetului) este prezent în ***Privighetorile au uitat***. Nimic nu perturbă armonia cosmică impusă de tradiție. Omul conștientizează faptul că eternă este doar geografia sacră în care s-a trezit la viață. În rest, el joacă doar un rol efemer, ce se repetă la infinit prin schimbul etern al generațiilor: *„Eu te-am văzut făclie oricând/Fiul meu te-am văzut, tată,/Niciodată picurat cu moarte/Doamne,/Privighetorile au uitat tărâmul nostru/De pe Ulița Bisericii/Tată,/Ești stea orbitoare/Dinspre pământ/Claia de paie de lângă cimitir/Nu arde/Între noi există o pauză trecătoare/Jucăm un teatru ciudat/Dumneata acolo/Eu te voi urma"*.

Deosebit de sugestiv e poemul intitulat ***Mioritică***, probabil piesa de rezistență a volumului. Poetul se definește ca un rapsod care redă în versuri istoria neamului său. Gh. Pârja vorbește și de criza limbajului, care nu e în stare întotdeauna să traducă marile drame ale existenței: *„Dacă s-ar povesti odată despre noi/Nu-i carte nici hârtie să se scrie/Cum moare păcurarul fără oi/Când pleacă o lumină în sicrie.//Cum tace râul când se rupe omul/Ce ține turnul satului în el/În Valea Mătrăgunii fulgerat e pomul/Că a trecut printr-un inel.//Nu-i carte nici hârtie să mai scriu/Când pleacă o lumină în sicriu"* (***Mioritică***). De multe ori, poetul recurge la versul de factură clasică. În consecință, numeroase creații poartă amprenta versului popular, având în titlu cuvinte precum baladă (***O baladă***, ***Baladă***), doină (***Doină în munți***), cântec (***Cântec bătrân***, ***Cântec de iarnă***) sau scrisoare (***Scrisoare pentru iubită***, ***Scrisoare neterminată***). Imaginea arhetipală a păstorului și a turmei sale revine și în poemul intitulat ***Atavică***: *„Colindă păstorul cu turmele flămânde/Câmpiile noastre supărător de pustii/Turmele se hrănesc cu gândul/Că-și mai amână moartea cu o zi./Păstorul a murit cu o zi înainte/Doar umbra-i însoțește turmele/Iar câinele nebun de pustie/Îi caută-n pustie urmele/Cerul le ține de umbră/Și soarele-i singura oază/Păstorul mort cu o zi mai-nainte/Unde-și va opri turmele-n amiază?"*. Efemeritatea condiției umane nu îl sperie pe poet, deoarece sfârșitul inexorabil înseamnă o simbolică reîntoarcere la strămoși prin integrarea în mirificul pământ al satului natal: *„O să trec ulița într-o zi mai spre seară/Stejarul cel mare va înfrunzi din nou/O să-mi ceri mâna care tresară/Ca frunza pădurii într-un ecou./O să fiți toți, într-o zi a minunii/Cu soare superb ca un lan de porumb/Corăbii nevăzute prin Valea Mătrăgunii/Vor vâsli dinspre răsărit spre amurg/Va fi o zi lungă numai un pic de noapte/Dintr-un colț de sat va face cu mâna/Iubirea noastră de dincolo de moarte/Peste livezi în floare fi-va-ne stăpâna./Numai iubirea va suna la ușă/Eternul trecător îngândurat/Ca să desfacă mirabila pănușă/Din toate nopțile cu rod bogat./Apoi cu o superbă-mbrățișare/Cu lutul și cântatul de cocoși/Va arde frumusețea viitoare/Pe-altarul unor oameni norocoși/Ce au venit de drumuri vechi de stele/Și se întorc la marile cuvinte/În liniștea otăvurilor mele/Cosite seara în ceasurile sfinte"* (***Ora trecerii***).

Poemul intitulat ***Decembrie în Deseși*** evocă figura lui Nichita Stănescu, marele model spiritual al poetului: *„El a simțit în primul rând aerul satului/Cel pe care-l respira./Apoi a văzut mărturia pieptului nostru/În care bătea inima/Apoi am adus o cămașă de zale/Pe care el o avea/dar ne-a zis:/E o nesfârșită cămașă de dragoste.//I-am pus moneda noastră în palmă/Toată/De la suflet în sus/Și s-a făcut între noi/O lună sprâncenată și calmă/Și ne-a spus:/E un strigăt de luptă pentru poezie//Apoi ne-a arătat el turla Deseștiului/Cu ochiul înghețat din cuvinte:/Ce crivăț, violent împotriva aerului!"*.

Pentru Gheorghe Pârja scrisul e o continuă ardere, o posibilitate de a rămâne în zariște cosmică, dar și o nobilă obligație de a imortaliza imaginea arhetipală a unei lumi cu puternice rezonanțe mitice. Acum, la ceas aniversar, îi dorim un călduros „La mulți ani!".

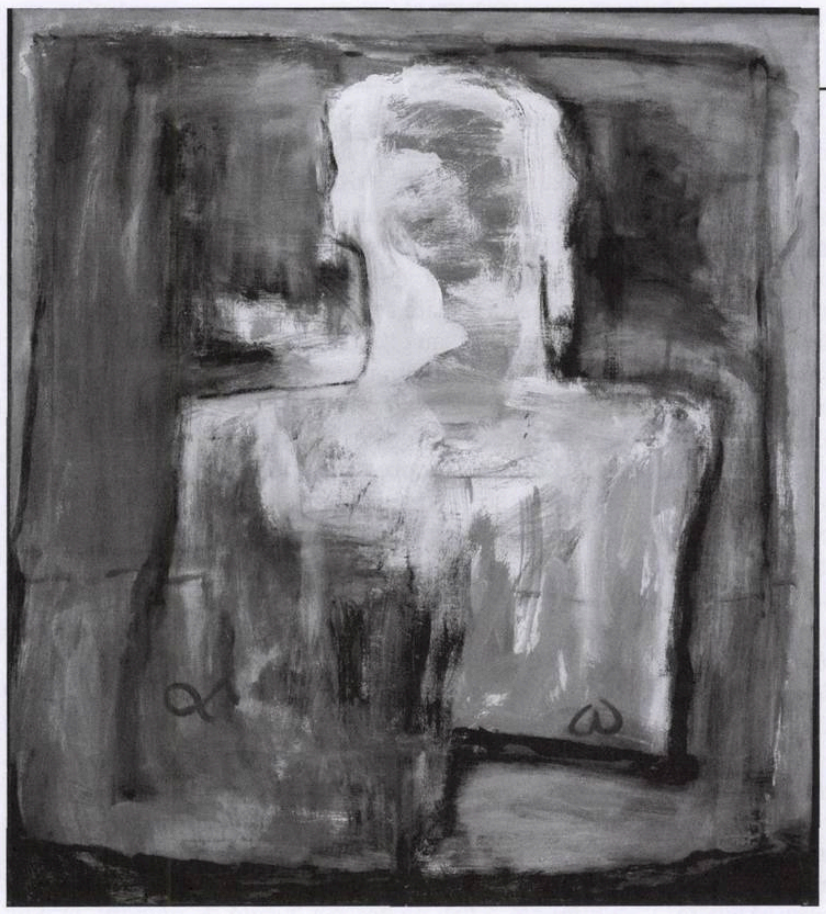

M. N. RUSU

PIATRA KANTIANĂ

Când, în anul 1977, comentam în revista „Viaţa studenţească" volumul ***Caietul debutanţilor*** (Editura Albatros), nu cred să fi ocolit numele poetului Gheorghe Pârja din sumarul acesteia. Aş fi curios astăzi, aici, la New York, să revăd textul respectiv şi să constat câţi din acei debutanţi inseraţi în volum au ajuns la maturitate literară deplină sau sunt nume consacrate în lirica noastră contemporană. Cert este că studentul Pârja, de atunci, astăzi este un poet consacrat cu o serie de volume anterioare celui prezent, care vin în sprijinul afirmaţiilor mele, deşi nu am avut ocazia să mi le procur. Poetul mi l-a trimis pe acesta, ***Lacrima Sfinxului*** (Editura Proema, 2014) şi-mi este suficient să-mi fac o părere total favorabilă liricii sale actuale. Mai mult decât atât, când l-am cunoscut personal în biroul meu de la revistele „Viaţa studenţească" şi „Amfiteatru" am avut o comunicare simpatetică, văzând în ţinuta şi vorba sa cumpănită siguranţa şi fermitatea omului din Maramureş. Noul său volum de versuri îmi îndreptăţeşte vechea impresie, ba mai mult, mi-o creditează etic şi estetic.

Gheorghe Pârja îşi deschide cartea cu un poem de Nichita Stănescu dedicat lui Gh. Pituţ. Şi eu îl am la inimă pe blândul solid Pituţ, am scris despre cărţile lui de poezie, mai ales că am avut un mare prieten lângă noi, Pituţ şi cu mine, pe Nichita Stănescu, geniul tutelar al generaţiei noastre. Una din semantemele preferate şi promovate de autor în ***Lacrima Sfinxului*** o formează spiritul lui Nichita şi al lui Pituţ într-o combinaţie de o rară forţă expresivă şi implicit emotivă. Sigur, poetul nu poate ocoli marii lirici moderni, pe Tudor Arghezi, de pildă („*Mi-a bătut la uşă Dumnezeu*" – p. 24), pe Emil Botta („*Din Paradisul fără spaţiu*" – p. 18), pe Gh Pituţ („*Să iau în spate un bolovan/Cu el să trec oceanul, marea*" – p. 20) sau pe Nichita („*Sfinxul adulmecă în nări/O altă lege din pustie*" – p. 23; „*Vederea cosmică clipită/ Aşteaptă lumea altui cer*" – p. 38), pe veşnic tânărul Labiş („*Ochiul viclean este cătarea*" – p. 36) etc.

Aceste coincidenţe semantice nu fac altceva decât să fie subordonate şi topite de Gheorghe Pârja printr-un discurs armonios în motivul liric fundamental, „bolovanul" sau, mai bine zis, al pietrei, ca simbol al valorilor ancestrale, morale şi cosmice românești. Deci piatra ca element geologic al natalităţii române, al Carpaţilor ca monument naţional vegheat de Sfinxul de pe Caraiman: „*Cu ce vapor vei trece Styxul/Mai ştie umbra din pustie/ Greşit îmi va răspunde Sfinxul/Că lumea asta nu învie//Ce poţi gândi tu zeu pietros/Despre minunea colosală/ Când stelele cădea-vor jos/Din cerul lor pentru o seară//Apoi un astru de pământ/S-a auri precum o toamnă/Şi răsări-va din Cuvânt/Imperiul firelor de iarbă//S-a pogorî o vreme dulce/ Precum trecutul majestos/Oprindu-se la o răscruce/Întorsul lumilor pe dos*" (***O vreme dulce***).

Ca această poemă antologică sunt încă multe în volumul lui Gheorghe Pârja, deşi subţire ca număr de pagini, volum care ar merita o cercetare aparte, dar spaţiul restrâns al recenziei nu-mi permite deocamdată.

În esenţă, Pârja, tânărul de altădată, omul matur şi maturizat de astăzi, este un moralist ascuns într-o piatră, precum Kant în aforismul „*Cerul înstelat deasupra, legea morală în mine*".

Nu pot să nu menţionez ilustraţia grafică a volumului, datorată lui Mircia Dumitrescu, alt prieten străvechi al marelui Nichita, şi prefaţa aproape exactă, dacă nu metaforică, semnată de Horia Bădescu.

Gheorghe PÂRJA

Uşa

Cum o deschizi se face drum spre cer
Unde poienile sunt de cuvânt şi ceară
Dinspre pământ pe calea cea de fier
Un vânt iernatic bate peste ţară

Gheorghe Pârja, Marin Sorescu, Angela Marinescu, Marin Mincu, în Sala „Nichita Stănescu", Deseşti, 1987

Cea de brânduşi şi alte amânări
Ascunsă în icoane ca o pradă
E veac mocnit păzit de lumânări
Deschide uşa, ţară să se vadă!

Mult ponegrita, dusă în ispită
Convoaielor ce ţin de funeralii
Un veac pierdută, în altul regăsită
Apoi cântată în cer de eulalii

Deschide uşa să primească ţara
Lumina necesară la ospeţe
Nu poţi fugi de ţară în afară
Nici moartea n-are cum să ne înveţe

Cum ne stingem dar mai ales când
Să uităm povestea din cuvânt
Ţara rămâne rânduri peste rând
Şi peste viaţă şi peste mormânt

Deschide uşa să se facă cer
Şi cerul să renască din ruină
De vara e cuprinsă de un ger
Veni-va iarna cu a sa lumină

Fântâna

Sap o fântână să ajung la apă
Pământu-i greu, povară care
Apasă pe lumina trecătoare
De zorii se umbresc. Apoi se crapă

De ziuă într-o pădure deasă
Pe unde trec convoaiele în cânturi
Venite pe hotar din patru vânturi
Să prindă liniştea. Ce nu se lasă

Zăvorâtă, prinsă-n cleşte
Ci se răsfiră-n lume ca parfumul
Îmbătător ca raiul unde drumul
De întrebări nu se sfârşeşte

Ci aprig ne-nconjor neobosite
Iluminând odăile deşarte
De ne măsoară calea mai departe
Prin ochii unor stranii site

Prin care trece omul şi îngână
Cântecul mai veşnic ca o moarte
Umbra îşi trage seva dintr-o carte
Noi mai săpăm la tainică fântână.

Fereastra

S-a deschis ochiul viclean al lumii
Stă la pândă într-o sâmbătă precară
Lumina neagră sporeşte faţa humii
Cine priveşte prin fereastra de ceară

Fiu dornic să pui printre simţuri
Ce leagănă inima ca o corabie
Osia vântului, tun fără ghinturi
Sfânta povară a lumii din sabie

Uite acolo se deschide-o fereastră
Cu rame din solzi de argint
Cântec rebel de inimă albastră
Abur de sirene care ne mint

Se-nchide ochiul, se retrage marea
Sirenele s-au îngropat în cânt
Fereastra se sparge, se aud chemarea
Şi ultima bătaie de vânt

Nicolae Prelipceanu, Gheorghe Pârja, Nicolae Breban şi Valentin Hossu-Longin la librăria Editurii „Cartea Românească", Bucureşti, 1996

Ion BUZAȘI

EMINESCU DESPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

În 1874, Eminescu revenea la Iași, după studii făcute la Viena și Berlin. Perioada ieșeană (1874-1877), într-un răstimp de trei ani, este în biografia intelectuală a lui Eminescu marcată de încercarea a trei funcții (sau chiar patru): bibliotecar, profesor, revizor școlar și redactor la „Curierul de Iași". Funcția de revizor școlar, numire veche pentru ceea ce este astăzi inspector școlar, pentru județele Iași și Vaslui, a îndeplinit-o mai puțin de un an: 1 iulie 1875 - 2 iunie 1876[1]. G. Călinescu, în ***Viața lui M. Eminescu***, 1932, consacră perioadei ieșene și acestor funcții un capitol aparte cu aprecieri pertinente, bazate pe lectura rapoartelor școlare și a proceselor verbale de inspecție, precum și pe gazetăria din coloanele „Timpului", pe teme de învățământ[2].

Convingerea noastră este că lui Eminescu, la început, i-a displăcut această funcție. După cea de bibliotecar (mai conformă cu temperamentul său poetic și cu pasiunea sa pentru lecturi profunde), după o experiență didactică scurtă, ce i-a lăsat un gust amar, venea această însărcinare de a cutreiera satele moldovene, din două mari județe, Iași și Vaslui, pentru ca să dea seama de învățământul românesc de la acea vreme și să propună soluții pentru îmbunătățirea lui. Eminescu își ia însă foarte în serios această nouă funcție și, în rânduri indignate de procese-verbale sau în rapoarte adresate Ministerului Instrucțiunii Publice, condamnă indolența și abuzurile administrației rurale, ia apărarea unor învățători harnici și merituoși, dar cere și pedepsirea celor leneși și incompetenți, solicită încadrări pe criteriul competenței și, ca altădată Șincai, recomandă înființarea de noi școli. Junimiștii, oameni veseli, îi scorniră și un cântec din care se vede că prea puțin îi interesa dramatica sforțare a poetului pentru redresarea școlii românești: *„Eminescule poete,/Umblai în cabriolete/ Zi de zi, și sat de sat/Școlile de inspectat..."*.

Analiza câtorva idei pedagogice eminesciene (din acele procese-verbale sau rapoarte oficiale, dar mai ales din publicistica sa) va învedera adevărul aprecierii lui G. Călinescu: *„Prin Eminescu și scrisul său pedagogic avem cea mai înaintată viziune de ridicare a învățământului rural înainte de Spiru Haret"*.

Vorbind despre școlile normale, M. Eminescu cerea înainte de toate o bună pregătire a învățătorilor: *„Învățătorul în cestiune e slab, după cum arată certificatele sale și după cum subsemnatul am avut ocazia de a-l observa. Notele din testimoniul alăturat pentru obiectele principale: limba română (5), pedagogie (6), aritmetică (6,50) sunt pentru școala pedagogică note slabe sub care nici nu se eliberează atestat"*[3]. Referitor la planul de învățământ în ciclul primar, Eminescu acordă, întocmai ca în învățământul actual, pondere sporită citirii și scrierii, ca instrumente ale muncii intelectuale: *„Dl. învățător* - face recomandarea revizorul școlar Eminescu - *trebuie să aibă în vedere mai cu seamă citirea și scrierea. Toate celelalte obiecte ale programului sunt nule și fără nici o valoare, dacă aceste două, principale, vor fi neglijate"* (Op. cit., p. 37). Sau în altă parte: *„Instrucția am găsit-o slabă. Citirea merge rău în toate clasele. De aceea d-nul învățător nu va mai înainta pe clasa a II-a pe nici un elev, care nu va ști citi perfect, căci aceasta este menirea clasei întâia"* (p. 35). Sau: *„Studiul principal al unei școale rurale este limba românească..."*. Ca și Creangă, care în ***Amintiri din copilărie***, prin neuitatul Trăsnea, *„bucher de frunte și tâmp în felul său"*, condamna învățământul mecanic, Eminescu arată inutilitatea și chiar caracterul pernicios al unei asemenea metode de instrucție: *„D-nul învățător însă să-și deie silința și mai cu seamă să caute ca copiii să nu învețe nimic în mod mort și mecanic, ci totdeauna să poată povesti cu cuvinte proprii ceea ce au citit"* (Op. cit., p. 34). Fragmentele următoare sunt varianta în stil oficial administrativ a personajului cu *mi, ți, i, ni, vi, li*, din Creangă: *„în privința gramaticii (care s-a predat după Stilescu), copilele știu numai unele definițiuni, nu au însă cunoștință vie și concretă a părților... Gramatica trebuiește învățată nu pe de rost, ci prin dese exerciții orale și în scris, de aceea trebuie exclus Măcărescu (acest manual era osândit ironic și de Creangă!) și gramatica predată după Manliu"* (p. 73). Nemulțumit de suficiența didactică a unei directoare, revizorul școlar M. Eminescu încheia un raport școlar astfel: *„Rugându-vă să considerați că învățământul mecanic este cel general în școalele noastre, de vreme ce lipsa de cunoștințe pedagogice e asemenea generală, sunt de părere că, într-o dezvoltare normală a învățământului pedagogic, o asemenea directoare nici nu ar fi cu putință, dar, în împrejurările de față, această școală e la nivelul a cel puțin 50% din școalele noastre de fete"*. De o mare actualitate sunt fragmentele în care Eminescu respinge supraîncărcarea elevilor: *„Se știe că de când d-nul Chițu* (acesta era succesorul lui Maiorescu în funcția de ministru al învățământului și cel care-l suspendase pe Eminescu din funcția de revizor școlar, n.n.) *pune la cale învățăturile publice, programa școalelor elementare și secundare este atât de încărcată, încât amețește și pe învățători. Această încărcare însă își are izvoarele ei în lipsa de solide cunoștințe pedagogice a celor ce dispun cu atâta ușurință de capetele copiilor, ca și când soarta generației viitoare n-ar atârna de claritatea și temeinicia gândirii acelor capete, în faptă însă, școalele elementare și secundare nu sunt școale de învățătură propriu-vorbind, ci de educațiune. De acolo perceptul pedagogic: non multa, sed multum. Într-adevăr cunoștințe puține, însă bine pricepute și bine mistuite, limpezesc conștiința, formează o cărare bătută a cugetării, o normă care reglează întreaga viață intelectuală"* (p. 157). Un alt *merit* incontestabil al d-lui Chițu este *„încurcarea și încărcarea programelor. Desfidem pe cineva a ne arăta programe atât de monstruos încărcate ca cele actuale din România. Uitând vechiul și nestrămutatul adevăr pedagogic: «non multa, sed multum», dl. Chițu a propus că copiii români sunt toți excepționali prin memorie și judecată și i-a încărcat cu materii atât de multe și atât de diverse, încât nici profesorii, nici școlarii nu se mai pot orienta în capetele lor. D-sa a crezut că, dacă copiii învață vorba, apoi învață în genere ceva. Nimic nu învață pentru că memoria nu păstrează nimic nepriceput, necugetat, unde interesul viu și judecata copilului n-a jucat nici un rol. Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri, pe care nu le poate mistui, e sila și scârba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate școalele la noi"* (p. 170).

Între recomandările revizorului școlar Eminescu sunt câteva cu caracter strict metodic, de o mare actualitate și azi. Uneori, numai numirea metodei e diferită de cea de astăzi: pentru însușirea citirii și a scrierii în ciclul primar, Eminescu recomandă *„metoda sonetară"*, pe care o utiliza și Creangă în manualele sale, adică metoda fonetică analitico-sintetică, pe care o recomandă și astăzi metodica predării limbii române la clasele I-IV; la matematică (la aritmetică) poetul stăruie asupra metodei demonstrative pentru că *„nimic nu trebuie tratat în mod mai puțin abstract decât matematicile, tocmai din cauză că ele sunt cele mai abstracte. Celelalte științe găsesc lucrurile la care se referă în natură: numere și triunghiuri nu găsim în natură niciodată"* (p. 92). Uneori Eminescu abordează chestiuni neglijate și în învățământul actual: *„în școală se stăruie îndeosebi asupra scrierii corecte și asupra exprimării literare, dar se neglijează ortoepia, adică pronunția corectă, școala și teatrul* (noi am adăuga astăzi, televiziunea și radioul) *sunt factori prin care se poate ajunge la o pronunție corectă"*. Câteva probleme, chiar dacă sunt de amănunt, ni-l arată pe Eminescu ca un precursor al reformei actuale în învățământ, oricât s-ar înverșuna detractorii săi în contestarea personalității sale complexe și a intuițiilor sale profunde în variate domenii ale vieții sociale, economice și culturale. Pentru Eminescu demnitatea și moralitatea sunt trăsături etice absolut obligatorii în profilul învățătorului. Demnitatea este însă dependentă de o retribuție bănească decentă și nimeni ca Eminescu n-a ironizat disproporția dintre remunerația unor slujbași chiar mărunți sau politicieni și un slujitor al catedrei. Vorbind despre promovare, Eminescu se manifesta împotriva imposturii și a superficialității, neputând tolera *„evidențierea învățătorilor"* pe criteriul promovabilității, ci pe acela al progresului școlar real, constatat în urma unor inspecții școlare serioase. Ceea ce înțelegem azi prin *salariu de merit* sau *gradație de merit* era intuit și propus acum aproape cinci pătrare de veac de Eminescu, atunci când se gândea la o *„remunerație diferențiată a învățătorilor"*.

În „Curierul de Iași", dar mai ales în „Timpul", recenziile lui Eminescu se opresc și asupra cărții pedagogice, asupra manualelor școlare și a cărților de citire din ciclul primar. Aproape fiecare proces-verbal se încheia cu recomandarea manualelor pe care revizorul școlar Eminescu le considera bune. Între acestea, la loc de cinste erau manualele lui Ion Creangă. Publicistica de la „Timpul" vine să fundamenteze încă o dată câteva criterii pedagogice și metodice fundamentale în alcătuirea manualelor, îndeosebi a cărții de citire: *„O carte de citire nu e numai o enciclopedie națională; ci, dacă e bună și cu îngrijire lucrată, precum au început a se lucra, ea revarsă în mii de capete aceleași cunoștințe, fără de nici o silă, căci nu se-nvață pe de rost; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni aceeași iubire pentru trecut și brazda pământurilor; ea preface, după o justă observație, o masă de indivizi, ce se-ntâmplă a trăi pe aceeași bucată de pământ, într-un popor ce menține o țară. Tendința generală în școalele apusene e de-a înlocui toate cărțile speciale de studii din școalele primare prin cartea de citire, căci aceasta din urmă dă deplină libertate în privirea metodului"* (p. 196).

Opiniile lui M. Eminescu despre cărțile de citire au fost apreciate de un mare pedagog român, Onisifor Ghibu, cercetător temeinic al literaturii didactice românești: *„Într-unul din judicioasele sale articole politice, M. Eminescu, vorbind despre cărțile de citire, arată că ele «ar trebui să fie un obiect de îngrijire națională ca și textul* ***Bibliei****». Într-adevăr, în timpurile moderne cartea de citire pentru școala primară are, dintr-un anumit punct de vedere, aceeași importanță pe care o avea în școlile trecute* ***Biblia****. Odinioară, întreaga cultură se reducea la ceea ce se cuprindea în această mare și divină* ***Carte a Cărților****, astăzi pentru majoritatea omenirii cartea de citire este adevărata temelie a întregii culturi generale. Iată de ce Eminescu avea în adevăr dreptate, când afirma că această carte trebuie să fie pentru un popor cel mai înalt obiect de îngrijire națională, întrucât ea conține sămânța tuturor acelor roade pe care aceasta, respectiv omenirea întreagă, vrea să le culeagă de pe urma școlii, ca a instituției culturale celei mai tipice și mai generale. Dacă această carte va cuprinde în sine cele mai bune, cele mai alese și cele mai înalte învățături pe care le oferă experiența de atâtea ori milenară a omenirii, așa cum ele s-au cristalizat în viața specifică a singuraticelor popoare care o alcătuiesc și pentru care se alcătuiește o astfel de carte, ea va produce, fără îndoială, roade mai bune decât oricare altă carte din lume"*[4].

Eminescu a intuit de asemenea un adevăr sociologic profund: școala, starea învățământului sunt un reflex al vieții economice, sociale și culturale a epocii. Scrisul său amar în unele articole pedagogice și aproape în toate procesele-verbale este de data aceasta profetic: *„Școala va fi bună când popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni care să știe administrație, finanțe și economie politică, învățătorii pedagogi; pe când adică va fi și școala școală, statul stat și omul om, precum e în toată lumea, iar nu ca la noi - adică ca la nimeni; unde găsești în cercurile cele mai înalte oameni care trăiesc în vecinică dușmănie cu gramatica necum alte cunoștințe sau cu dreapta judecată. Din nefericire tocmai aceasta din urmă lipsește și nici în școli franțuzești nu se poate învăța, pentru că se moștenește de la mamă"* (p. 88).

În fine, actual este Eminescu și prin problema atât de controversată a predării religiei în școli. Articolul ***Învierea***, un editorial din „Timpul", așa cum se obișnuia în preajma marii sărbători a creștinătății, arată că ***Evanghelia***, *„această simplă și populară biografie a blândului Nazarinean"*, a avut mai mare influență asupra educației omului decât oricare alt sistem filosofic sau teologic, pentru că oferă un model, un prototip moral, Iisus Hristos. În concepția lui Eminescu, omul nu se face mai bun prin precepte teoretice de morală, ci printr-un model, un om *ca tip de perfecțiune*, după care să-și modeleze caracterul și faptele. Acesta este modelul cristic. După el încearcă omul creștin a-și modela viața sa proprie, combătând instinctele și pornirile pământești din sine. Aceste considerații introductive sunt reactualizate pentru sublinierea raportului dintre *instrucție* și *educație* în școala primară, gimnazială și liceală (raport socotit cu grave consecințe în școala actuală) și legat de aceasta, a rolului religiei în învățământ, expus, printr-un paralelism convingător și clar:

(Continuare în pagina 14)

Ştefan JURCĂ

ŞARPELE AFGAN

(Pictorului Mihai Pamfil)

Eram la Chişinău, primisem un premiu, sărbătoream cu prietenii artişti. Ne cunoşteam deja, nu era pentru prima dată când mă aflam în vizită, au fost şi ei la noi, la Iaşi. Lucrarea se numea ***Exodus***, voiam să arăt mişcările de populaţie provocate de atrocităţile istoriei. Moldovenii plecau către est, îşi căutau un rost acolo, iar după '89 o porniseră către vest. Chiar şi studenţi de-ai mei abandonaseră facultatea, ajunseseră pînă în Spania şi Portugalia, unii aveau deja succes cu arta lor, şi nu erau dintre cei mai buni. Alţii, de dincolo de Prut, îşi căutau rosturile până în Siberia, când graniţele către vest erau închise. Făceau comerţ cu seminţe de dovleac şi de floarea soarelui, lucrau în construcţii civile, pe şantiere, dar şi în exploatări miniere. Se întorceau acasă periodic, zidindu-şi case tip vilă, cu două niveluri, la fel ca oşenii, dar de locuit locuiau tot în casa veche. Îmi era tot mai greu să-i înţeleg, ei îşi acumulau munca în case, că nu aveau încredere în bănci. Unii se pensionaseră, aveau un venit de rahat, păşteau două, trei vaci printre blocurile părăsite, năpădite de ierburi şi buruieni ori printre ruinele fostelor fabrici.

La o masă, mai spre margine, am zărit un tip mai retras, alb pe cap, deşi nu părea să fie bătrân. Am întrebat cine este cel de acolo. Mi-a şoptit, jenat, că este un fost luptător în Afganistan. Are o poveste fascinantă. S-a împrietenit cu noi, îl cheamă Sergiu. *Sovieticii m-au luat la oaste şi aşa am ajuns în Afganistan, o ţară despre care nu ştiam nimic. Moldova atunci nu era republică independentă. Între timp am aflat mai multe despre ţara unde mă aflam. După anii 1930, ei au avut o monarhie stabilă, care a fost doborâtă în anii '70. Au trecut la reforme marxiste, proprietate de stat, proprietate colectivă etc. Acestea au determinat izbucnirea unor revolte în interiorul Afganistanului. Pentru a salva cuceririle democratice, sovieticii au invadat ţara. Gherilele afgane au triumfat, aşa că sovieticii s-au retras în 1989. Eu am ajuns să răspund de cantină, eram bucătar, veselar, intendent, de toate. Aveam un cuptor improvizat într-un cort. Necesităţile fireşti ni le făceam în nişte ţevi înfipte în nisip, iar lipsa mare în pungi pe care le incineram. Din păcate, şi aceste atribuţii îmi reveneau. După ce strângeam masa, curăţam vesela, în timpul de veghe mergeam cu marmida şi câteva bagaje să arunc resturile. Nu departe era o groapă, unde aruncam tot ce nu ne era de folos.*

Sergiu ajunsese la masa noastră datorită lui Alexei, pictorul de-o vârstă cu mine. După ce povestea, Sergiu rămânea cu privirea pierdută în gol. L-am îndemnat să ia o gură de vin, părea să nu mă fi auzit. Avea demnitatea lui, mi-am zis, de-a nu se împrieteni cu primul venit. Doream să-l întreb mai multe chestiuni pe care nu le pricepeam, dar omul avea o fire închisă. Tăceam şi ascultam. *În groapa cu deşeurile menajere mişunau tot felul de lighioane, mai ales reptile. Văzusem într-o zi şi un şarpe cât o curea, sosea la fix de cum mă apropiam de groapă, aproape la aceeaşi oră, ca în armată. Nu iubeam şerpii, când eram copil mergeam primăvara după ghiocei şi brânduşe, intram printre tufişuri şi spini cu teama de a nu da peste vreun şarpe. Odată, pe izlaz, copiii au omorât unul. L-au atârnat de crengile unui prun. Spuneau că el mişcă din coadă până la apusul soarelui. Nu eram deci pasionat de fauna deşertului, gândul îmi fugea către casă ori la camarazii care după masa de prânz se odihneau, iar eu o luam de unul singur cu marmida în spate. Dar mersul de voie mă relaxa. Oare nu şarpele a îndemnat-o pe Eva să mănânce din fructul cel oprit? La chestii din astea îmi zbura mie gândul. Apoi Dumnezeu, drept pedeapsă, l-a blestemat să se târască pe pământ, iar omul care-l vede să-i zdrobească fără milă capul. În deşert era tot timpul cald, uneori vântul ne trimitea praf şi nisip în faţă şi în ochi, alteori îl simţeam printre dinţi de-mi crea silă. Aşteptam să treacă timpul, de!, ca în armată, azi în nouă, mâine-n zece, p... mea armata trece. Dar noi eram în război. Numărul zilelor rămase până ce urma să mă las la vatră mi se părea mai lung şi mai greu de suportat, vremea trecuse, dar aveam o stare de anxietate. Scăpasem cu viaţă, îmi făceam deja planuri de viitor. Uneori, înainte de a mă întoarce la bază, stăteam privind în zare, încercând să ghicesc în ce parte se află casa, cât de departe de locurile natale mă aflu. Nu simţisem reptila, care sosea la deşertarea resturilor, cum mi s-a încolăcit peste ambele picioare. Eram fixat în loc mai mult de spaimă. Dacă m-aş fi tolănit pe jos să încerc să scap, mă putea ataca la faţă. Simţeam cum mă strânge tot mai tare, nu mai aveam glas. Şi cine m-ar fi auzit în pustietatea aceea, chiar dacă aş fi ţipat? La ce mi-ar fi folosit?,* povestea Sergiu, iar noi îl ascultam roşi de curiozitate. Parcă ne apucase teama. *N-am mai ştiut de mine, cum se spune, până ce mi-am revenit, înţepenisem pe loc. Când m-am uitat în jos, nu mai era niciun şarpe încolăcit peste picioarele mele. Părea că visasem. Abia mai păşeam.*

Omul alb pe cap se opri brusc. M-am uitat spre paharul cu vin, nu se atinsese de el. Ia de la mine paharul acesta, am zis în gândul meu.

Ajuns la bază, continuă Sergiu, *am avut un al doilea şoc. Din fostele corturi nu mai rămăseseră decât nişte falduri arse, iar camarazii mei erau morţi. Căzuse o rachetă peste unitatea noastră.*

Pictorul Alexei plecase să aducă microbuzul, care acum ne aştepta deja la intrare în sala de mese. Bagajele erau sus, ne îndreptam către România. I-am lăsat pe Alexei şi pe Sergiu fără să apuc să-mi iau rămas bun. Îl revedeam cu paharul în faţă, din care se iscau parcă flăcări roşcate. V-aţi gândit vreodată că vinul aduce cu nişte flăcări în amorţire?

Măcar dacă îmi notam numărul de telefon al lui Serghei, cum îi spuneau ei.

FLORI DE CACTUS

Când frigul şi ploile se aşază peste lume, ştiu că e toamnă, că seva din tulpinile lor e ameninţată. Cineva le adună de pe locurile din terasă şi le distribuie prin birourile administraţiei, să fie ferite de ger şi zăpadă. Pentru noi erau neavenite, strâmtoreau spaţiul dinspre lumina ferestrei, aşezate către nord. Nu aveam de ales, deşi ne creau disconfort cocoţate cum erau pe raftul metalic. Unii striveau mucul de la ţigară în pământul ghiveciului, alţii scurgeau apa rămasă în ceaşca pentru cafea deasupra lor.

Prin luna aprilie, câte mai rămăseseră din ce au fost în vară erau iar adunate şi aduse pe locul luminos de pe terasă. Aveau apă, aer, lumină, erau udate ritmic. În acest an, ritualul mutatului nu s-a mai realizat. Nimeni nu părea să le mai ia în seamă. Unele ghiveciuri au rămas prin birouri, altele au fost îngrămădite pe culoare, câteva au ajuns şi pe terasă. Nu li se mai dădea importanţa de altădată, de când stăpânul lor nu mai venise să le aibă de grijă. Câteva specii de cactus, ce ocupau inutil spaţiul din vasul pentru flori, începeau să mă irite. Le ştiam de acum aşa de bine cum ştiam bordurile de pe drumul de dimineaţă către locul de muncă. Le-am răbdat, deşi mi se părea că înghit un ghem de hârtie de câte ori le vedeam. Târziu, către toamnă, una a înflorit după vreo şapte ani de viaţă stearpă. Afişa flori frez, stranii, gingaşe totuşi. Mult mai apoi, al doilea ghiveci a izbucnit într-o floare de un roşu aprins, apoi alta, până la şapte. Păreau nişte picături de sânge ivite din tulpina lor grasă. Le-am luat acasă, nu le puteam lăsa acolo singure, de acum erau vii. După câţiva ani, cea roşie a înviat. O privesc cu vinovăţie şi încântare.

Miruna MUREȘANU

Monolog

și poate că nimic n-ar fi părut schimbat
privind prin oglinda nopții târzii
dacă miresme stinse n-ar fi tulburat
câte un colț ascuns al inimii
prin care-un țipăt sterp și ruginit
în liniștea îngălbenită de crepuscul
doar vântului i-ar fi îngăduit
o strălucire-n ochiul său minuscul
prin care frumusețea ochiului ceresc
miresme stinse-ar fi trezit târziu
în ochiul lumii pământesc
în care nu-ncetam să fiu

*

sub înaltele bolți ce păreau că se clatină
cuvintele mele înnoptau cu semnul iertării pe buze
în măruntaiele memoriei pândind aceeași lumină
alergam cu tălpile goale
cum în fotografia de pe drumul întoarcerii
în care nu aveam nicio lacrimă
și nici nu povesteam fericirea
aveam sufletul împleticit în fumul ei greu
ceva rămâne din toate mi-am spus
și nu doream nimic mai mult
decât să alerg prin măruntaiele memoriei
cum în fotografia de pe drumul întoarcerii
așteptând semnul de sus
sub înaltele bolți ce păreau că se clatină

*

mă voi fi însoțit cândva cu scâncetul nopții
cu penumbra în care demult te-am aflat
îmi aduc aminte anotimpul senin
încolțind în abisul dorințelor
nimic mai potrivit atunci ca fluturii orbi
lăsându-și cenușa în sufletul nostru

ei încheagă acum o lumină pierdută
precum un pântec albastru în care m-ascund
nimic împrejur doar scâncetul nopții
și penumbra în care întruna te uit
când umbra ta înstelată mă ajunge din urmă

*

între moarte și viață fuga mea tot mai imprecisă
și șoapta tăcerii prin care nu aud aproape nimic
dar ceea ce nu aud
acum mi se mărturisește
o pașii mei atât de repede izgoniți
spre un abis precum un drum care se pierde
fără să-l fi făcut măcar o dată

ei poate-și vor afla cândva un rost
în pașii neștiuți care mă poartă
de-o veșnicie între moarte și viață

*

când doar păianjeni subțiri nevăzuți
par să salveze clipa de ieri
m-aș putea trezi în pustiul rotund al inimii lor
decupându-i în golul ocrotitor și profund
în care-aș putea să m-ascund
pe mine de mine
mai departe fiind ca oricând
de-o noapte mărturisindu-și absența
la mine-n cuvânt
prin urmele neclare de vis
de pe pereții ochiului închis
acolo unde nimeni nu m-ar putea găsi
numai păianjenii subțiri și cenușii
care-și petrec mereu absența
cum într-o ramă a cerului
în pustiul rotund al inimii mele

*

țesând absența clipele au răsuflarea caldă
și gustul de brad al pădurii
izgonite din sine și mult mai roditoare atunci
par să crească de-a valma
până la rădăcina inimii lutului
dansul lor ispășind dorul de verde
într-o lumină eternă și mută
pe-un drum pe care parcă nimeni nu-l vede
iluzia pare atunci mai ostenită ca mine
într-o cămașă de frunze senine
stăruitor gândul meu o leagă de pădure
prin mireasma de brad necuprinsă
în răsuflarea caldă a clipei aproape învinsă
în ritmul tăcerii pierzându-se-ncet

*

în umbra dealului părea că mă ascund
de-o veșnicie fără să-l mai urc
doar pipăind iarba uscată de pe creste
nici în poveste parcă nu mai sunt
mesajul lui îl recitesc câteodată
el pare să salveze clipa minunată
prin mângâierea tandră a luminii
arinii par atunci un monolog al lui
pe care nu-ncetează să mi-l spună
când eu în umbra lui pare că sunt
deși de-o veșnicie-n umbra mea mă-ncurc

*

părând că m-am întors
poate că nici nu am plecat
și doar amintirea de mine
încearcă să salveze memoria luminii
mirându-se că aș fi-mbătrânit departe
în altă parte-o noapte-mi poartă visul
într-un desen al inimii aproape destrămat
în care nici nu știu de m-am aflat
și-ncerc întruna să ajung la mine
cărările îmi sunt o Doamne uneori străine
mirându-se că aș fi-mbătrânit departe
într-o lumină care mă împarte

părând că m-am întors
poate că nici nu am plecat
și doar amintirea de mine
mai poate salva memoria luminii

Vasile Dan MARCHIȘ

Ninsoare de pomină

Experiment fără strategie
ca zborul pufului de păpădie...
Fulgii căzând
fără temei, fără rând
par a fi manifeste
sau teste plagiate, promovate din orgoliu
sau indulgență,
dar trecuți în insolvență
că-i doar o mascaradă
a anotimpului care a intrat în istorie
neavând acoperire pe zăpadă

*

Meditație extremă

Într-o vreme pe când îmi controlam cu pixul
poziția și fizionomia, adică scriam, convins că
doar scrierea mea continuă
este virgula credibilă
între mine și lucrurile neînsuflețite,
credeam că muza mea îmi face feste,
auzindu-l prin ea chiar pe Dumnezeu spunându-mi:
„Stai o clipă în locul meu!"
- Euuu?, am răspuns uluit în surdină Domnului,
Nu sunt vrednic de așa ceva, Doamne!
„Ba da, a spus Tatăl Ceresc. Eu am multe locuri:
La munte,
la mare,
în câmpie,
la hotare,
locuri în care trebuie să fac ceva...
În locul pe care te-am pus,
îmi găsesc arareori clipele de răgaz
Deci, oricine, ba chiar și tu
poți sta în locul meu
atâta timp cât nu ți se cere să faci nimic..."

*

Singura copie

Dacă dintr-o întâmplare ai ajuns prooroc
și nu ți-a stat în caracter
nici să aplici
procedeul de simulare a modestiei
(singura copie nelegalizată a sentimentelor
acceptată de Dumnezeu)
ba ai încercat nu pe plan religios, ci politic
să-i iei locul marelui proroc Ilie,
ai fost retrogradat la statutul de meteorolog,
ce poți spune legat de acest aspect
mai ales că se prefigurează o nouă secetă...

Marea problemă n-ar fi faptul că
meteorolog fiind și aflându-te în impas
legat de acest anotimp înșelător,
te gândești la prorocul Ilie,
ci aspectul că tu ca meteorolog
nu poți fi luat nici la propriu
nici la figurat
deoarece nu se știe dacă prorocul Ilie,
cel de care au ascultat în adevăratul sens al cuvintelor
toate fenomenele cerești,
se mai gândește sau nu la tine...

*

Geografia fără cuvinte II

Doar zăpezile veșnice care sunt mai vechi decât istoria
nu pot fi încadrate în aceasta
deoarece
despre zăpezile veșnice
nu s-a putut spune niciodată nimic în plus
de ceea ce sunt astăzi...
Geografia, prin ce nu poate fi schimbătoare
sau înșelătoare?
De la o zi la alta, Pământul poate fi umed sau uscat;
apele pot ieși din matcă sau seca;
plantele pot fi verzi sau uscate,
însă doar zăpezile veșnice au fost întotdeauna
și sunt de asemenea reci
și unice prin alcătuirea care n-a înșelat așteptările...
Geografia fără zăpezile veșnice
se poate menține viabilă doar
punând în plan cimitirele
când acestea sunt etalate prin simple imagini
fără a fi prezentate în cuvinte,
fiindcă atunci ar părea istorie...

Alexandru ZOTTA

MATEI VIŞNIEC. PORTRETUL SCRIITORULUI LA EMIGRARE

La plecarea în Franţa, Matei Vişniec nu era un necunoscut. Se afirmase deja ca poet care publicase în cele mai valoroase reviste literare din ţară şi obţinuse premii importante, precum cel al revistei „România literară" la Festivalul de Poezie „Nicolae Labiş" în 1977 şi cele ale revistelor „Viaţa studenţească" şi „Amfiteatru" în 1978. Era şi autor a trei volume de poezie bine receptate de critica literară românească, de asemenea distinse cu premii prestigioase: volumul de debut, ***La noapte va ninge*** (Albatros, 1980), va obţine şi Premiul de Debut al Editurii Albatros, urmat de ***Oraşul cu un singur locuitor*** (Albatros, 1982) şi de ***Înţeleptul la ora de ceai*** (Cartea Românească, 1984), ultimul considerat *„cea mai bună carte de poezie a anului 1984"*, distins cu acest premiu, în 1985, de Uniunea Scriitorilor din România.

Critica literară a timpului l-a receptat favorabil, identificând câteva caracteristici pertinente ale poeziei sale, unele interesante şi pentru evoluţia scriitorului de la poezie la dramaturgie. Dar acest proces s-a dezvăluit mai deplin în critica de dată relativ recentă, după ce autorul s-a dedicat cu pasiune teatrului. La data emigrării, această prefacere nu era cunoscută.

Nu era prea cunoscut nici ca iniţiator şi membru fondator, alături de câţiva tineri scriitori cu o atitudine nonconformistă, al „Cenaclului de Luni" (1977-1983; denumirea a primit-o în 1979 la propunerea Lilianei Dumitrescu, dar la iniţiativa poetului Matei Vişniec). Şi nici după ce, în mai 1978, a publicat în „România Literară", în grupul susţinut de Nicolae Manolescu, alături de Alexandru Muşina, Florin Iaru, Mariana Marin, Elena Ştefoi, Traian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu, Viorel Padina, Călin Vlasie, Ion Stratan, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, poeme cu o atitudine contestatară, într-o expresie inovatoare la data respectivă. Aproape toţi sunt astăzi scriitori cunoscuţi, cu o operă literară departe de a fi încheiată, cu excepţia lui Alexandru Muşina, decedat în iunie 2013, şi a lui Traian T. Coşovei. Avea fiecare propria formulă poetică, dar cenaclul le-a oferit o şansă de „instituţionalizare" literară. În mişcarea ce se înfiripa atunci, Nicolae Manolescu a intuit şi, poate, a indus „un program poetic", ceea ce s-a confirmat ulterior.

Cenaclul a marcat prezenţa şi afirmarea generaţiei optzeciste în poezia românească, generaţie cu un aport substanţial în diversificarea şi performarea expresiei lirice de la sfârşitul secolului trecut. Optzeciştii îşi revendică acest program ca legitimare a identităţii şi a contribuţiei decisive la apariţia postmodernismului românesc. Mai târziu, în lucrarea ***Postmodernismul românesc***, Mircea Cărtărescu va considera că *„fronda"* optzecistă va diferenţia tranşant generaţia postmodernistă de cea anterioară, acuzată de *„establishment"*, de (un oarecare) compromis cu ideologia totalitară.

Referindu-se la creaţia poetică a autorului, critica literară l-a calificat drept *„un optzecist atipic"* (Bogdan Creţu: ***Matei Vişniec - un optzecist atipic***, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005), motivaţia acestei calificări cuprinzând şi unele aspecte interesante pentru relaţia dintre lirică şi dramaturgie.

La momentul emigrării în lumea occidentală, nonconformismul într-o societate totalitară şi fronda artistică a unei grupări sau chiar generaţii întregi contau cu siguranţă mai mult decât calităţile de poet şi recunoaşterea lor în spaţiul naţional.

Cu tot nonconformismul şi fronda lui, cenaclul n-a avut, la timpul respectiv, un impact prea răsunător. De altfel, şi în ţară recunoaşterea lui s-a produs mai târziu, odată cu distanţarea istorică şi, mai cu seamă, cu distanţarea estetică, mult contestată şi amendată de pe poziţii numeroase, de cele mai multe ori doar punctuale, spre a facilita o judecată echilibrată a valorilor.

Potrivit unei reguli instituite de-a lungul istoriei literare, un curent literar se delimitează polemic în primul rând faţă de curentul anterior, ale cărui dimensiuni le atacă şi le respinge. Este un aspect frecvent în istoria literară începând, probabil, de la cearta dintre antici şi moderni. Astăzi percepem conflictul ameliorat de complementaritatea poziţiilor epistemice: anticii reproşează modernilor că s-au ridicat pe umerii lor, iar modernii le replică acestora că astfel văd mai departe. Confruntarea între curentele tradiţional constituite s-a desfăşurat pe intervale mari, de ordinul secolelor. Cu cât intervalele în discuţie sunt mai mici, cu atât confruntarea între ele este mai violentă.

Celeritatea timpurilor moderne a concentrat intervalele, reducându-le la dimensiunea generaţiilor. Critica şi istoria literară din perioada totalitară, în primul rând cea universitară, au urmat chiar intervale mai scurte, de decenii, spre a nu întârzia în identificarea celor mai discrete semne de schimbare a paradigmelor literare, mai puţin vizibile în discursul literar aluziv, indirect al literaturii din totalitarism.

Din perspectiva actuală, schimbarea care sintetizează mişcarea literaturii noastre s-a produs între generaţia optzecistă şi cea anterioară, marcată de confruntarea între desăvârşirea modernismului şi postmodernism.

După autori diferiţi, teoreticieni şi istorici literari, diferenţa constă între *frondă* şi *establishment*, între *tardomodernism* şi *postmodernism*, între *rezistenţa prin cultură* şi *afirmarea prin cultură*, relaţii care se constituie în termeni opoziţionali: *ori/ori*, *sau/sau*, unul excluzându-l pe celălalt. De aici provin şi manifestările exclusiviste ale optzeciştilor faţă de şaizecişti, dar şi faţă de douămiişti, care pretind, la rândul lor, individualitate şi paradigmă literară distincte. Şi tot de aici decurg şi dificultăţile scrierii istoriei literare, sinteza obligatorie în astfel de situaţii realizându-se în istorii alternative, şi acestea destul de puţine.

Istoria literaturii a fost suplinită de alte modalităţi, mai puţin sintetice, dar cu vocaţie exhaustivă. Greu abordabilă, formula de *enciclopedie* s-a redus până la urmă la cea de *dicţionar*, mai adecvată cerinţelor de respectare a individualităţii operelor şi autorilor şi de panoramare a valorilor. În cazul unui *dicţionar esenţial*, formula se apropie de condiţia istoriei literare, în măsura în care esenţializarea urmează o selecţie valorică exigentă. De altfel, formulele din urmă se regăsesc în bună măsură şi în creaţia literară, cu deosebire a postmoderniştilor şi a precursorilor lor. În *„Şcoala de la Tîrgovişte"*, care precedă postmodernismul românesc, Mircea Horia Simionescu o practică în ***Ingeniosul bine temperat***, Mircea Cărtărescu o aplică în ***Enciclopedia Zmeilor***, Ştefan Agopian o aduce la o condiţie mai modestă în ***Manualul întâmplărilor***. Acceptând o diversitate mai mare de modalităţi şi de creatori, dicţionarele atenuează întrucâtva şi exclusivismele generaţiilor, reduse la obiecţii preponderent punctuale.

Din perspectiva actualităţii, la distanţă de câteva decenii şi după unele amendamente pertinente la poziţiile exclusiviste, cum sunt cele aduse de *transmodernism*, se constată însă că orientările şi paradigmele nu sunt întru totul opuse, că logica lui *sau/sau* devine în realitate a lui *şi/şi*, aşa cum demonstrează Linda Hutcheon şi cum acceptă mai toţi teoreticienii şi istoricii literari. În acest mod, calea exclusivismelor şi a contestărilor vehemente nu mai poate triumfa multă vreme.

Eliberată de comentarii exclusiviste, generate de atitudini partizane, schimbarea de paradigmă literară nu mai apare atât de tranşantă. Persistă însă în judecata literaturii în România, afectând echidistanţa critică, o atitudine resentimentară exacerbată faţă de literatura creată în perioada totalitară, manifestată fără discernământul valorilor, şi o obedienţă la criteriile conceptului *political correctness*, care afectează evaluarea estetică a literaturii, atât din totalitarism, cât şi din perioada posttotalitară.

Consideraţiile teoretice menţionate, la care se vor adăuga pe parcursul demersului critic şi altele, alcătuiesc un cadru de referinţă mai larg, necesar pentru explicarea şi identificarea multora dintre particularităţile dramaturgiei lui Matei Vişniec, scriitor care şi-a desfăşurat activitatea tocmai în perioada acestor schimbări şi la care a contribuit activ prin creaţia sa. Unele îşi găsesc justificarea nu numai în peisajul literar românesc, ci şi dincolo de spaţiul naţional, fiind aplicabile şi literaturii franceze, inclusiv de dată recentă.

Epistemologic, logica lui *şi/şi* nu exclude nimic din vasta experienţă literară anterioară; aceasta rămâne o bază de structuri identificate prin *detrucţia* postmodernistă, din care creaţia actuală le selectează pe cele apte să realizeze funcţiile intenţionate. Indiferent de nivelul la care se constituie, al mesajului sau al expresiei, al retoricii sau al poeticii, al personajului sau al situaţiei ş.a.m.d, important este ca acestea să deţină posibilităţi de conectare cu altele similare. Numai cu această condiţie o structură devine *modul* utilizabil în procesul de creaţie.

La rândul lor, conexiunile sunt determinate de viziunea auctorială, care generează şi impune ordinea semnificantă a operei. Mărimea şi complexitatea lor depind de locul, nivelul, dar mai cu seamă de funcţia de îndeplinit în ansamblul operei, funcţie conferită de viziunea auctorială. Dacă admitem că unitatea de viziune a operei este imaginea, atunci modulele încep de la dimensiunile unei simple imagini, o metaforă de exemplu, şi ajung până la unităţi de text (metafore textuale) şi la modele de compoziţie.

Utilitatea acestor consideraţii, teoretic menţionate deocamdată, în analiza şi interpretarea teatrului lui Matei Vişniec este deosebită. Autorul însuşi se consideră creator de *teatru descompus* şi/sau de *teatru modular*. Nu rămâne în afara acestei instrumentaţii critice nici *teatrul scurt*, pe care autorul l-a practicat de-a lungul întregii perioade de creaţie de până acum. Prin dimensiunile lor mici, scurte, astfel de creaţii dramatice se sustrag integrării în mari ansambluri, afectate mai grav de ideologii pernicioase. Viziunea noii mişcări se construieşte prin genul scurt, modalitate operativă şi eficientă de investigare literară a realităţii actuale, emancipată de imixtiunile ideologiilor. Pe această cale, în universul literaturii optzeciste pătrund aspecte particulare, biografice, marginale, *underground*, alcătuind o literatură a secundarului, sustrasă imixtiunii ideologicului. Urmând programul postmodernismului românesc în dramaturgie, Matei Vişniec performează genul, îl face apt să exprime în modalităţi originale un mesaj care, pornind de la întâmplări mărunte, accidentale de cele mai multe ori, ajunge la nivelul condiţiei umane şi la proporţii planetare.

Poate dacă ar fi provocat reacţii politice mai accentuate, „Cenaclul de Luni" ar fi devenit mai vizibil şi în străinătate. Preţul plătit pentru aceasta ar fi putut ajunge însă la aspecte greu de estimat şi acum. În Franţa, impactul „Cenaclului", inclusiv al poeziei lui Matei Vişniec, a fost resimţit doar între membrii diasporei române de atunci, care cuprindea şi ea nume importante ale literaturii noastre. Acolo scriau şi publicau Dumitru Ţepeneag, iniţiatorul mişcării onirice în lirica anilor şaizeci, care precedă şi anunţă şi ea apariţia postmodernismului, Vladimir Tănase, George Asztaloş, ulterior Dinu Flămând, Horia Bădescu şi încă alţi scriitori români, cu contribuţii importante la constituirea postmodernismului românesc.

La postul de radio „Europa Liberă" activa Monica Lovinescu, o voce critică exigentă, recunoscută în toată lumea politică şi culturală. Dar pentru a ajunge vizibil la acest nivel trebuia să te afirmi mai întâi prin cunoaşterea şi recunoaşterea creaţiei proprii.

Ca dramaturg însă, Matei Vişniec era un necunoscut. Nici în ţară, în afară de unele contacte consultative cu dramaturgi mai experimentaţi (Iosif Naghiu) şi cu unii oameni de cultură şi de teatru, cărora le prezentase spre preluare în repertoriu scrierile lui dramaturgice, nu era cunoscut ca autor dramatic. Totuşi, la data emigrării, portofoliul lui dramaturgic cuprindea o „producţie" interesantă, dobândită într-un „laborator de creaţie" de aproape zece ani.

(Continuare în pagina 14)

Alexandru ZOTTA

MATEI VIŞNIEC...

(Urmare din pagina 13)

Considerat „*instanţa de consacrare*" teatrală, reputatul critic Valentin Silvestru menţiona atunci despre dramaturgul necunoscut: „*El e acum pentru mine un incontestabil dramaturg. Nu rămâne decât să afle teatrele că piesele sale există, că sunt tipărite (...) că, prin urmare, e pregătit sub multe raporturi să intre în fermecătoarea bolgie a scenei*" (Valentin Silvestru, ***Jurnal de critic***, în „Teatrul", nr. 2, 1984, p. 93). După cum se ştie, teatrele nu s-au grăbit să afle, chiar dacă dramaturgul le-a oferit textele multiplicate printr-un fel de „samizdat".

Acelaşi critic, atent la tot ce se mişca în teatrul românesc, relatează despre lectura piesei ***Spectatorul condamnat la moarte*** la „Cenaclul din Tei", la care au participat, chiar şi ca actori, probabil după modelul lui G. Călinescu, oameni de cultură dintre cei mai valoroşi ai timpului, printre care Mihai Şora, Solomon Marcus, Iosif Damian şi optzeciştii Mircea Cărtărescu, Alexandru Muşina, Ioan Buduca. Dezbaterile care au urmat după acest spectacol de lectură au concluzionat că Matei Vişniec este „*un autor dramatic interesant, novator*" (Valentin Silvestru, ***Păianjenul în rană***, Teatru, Ed. Cartea Românească, 1996, p. 8; reprodus şi ca ***Referinţe istorico-literare***, în volumul ***Matei Vişniec, Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal***, Chişinău, p. 329).

Ajunsese, în 1987, la momentul repetiţiilor cu piesa ***Caii la fereastră***, la un pas de a fi prezentată pe scena Teatrului „Constantin Nottara", ca debutul său în calitate de autor dramatic jucat pe scena românească.

Conţinutul portofoliului dramaturgic al lui Matei Vişniec se va dezvălui abia după stabilirea în Franţa, pe măsură ce autorul va cunoaşte impresionantul său succes. El constă, într-o măsură edificatoare, în *piesele scurte* din volumul ***Omul din cerc (antologie de teatru scurt 1977-2010)***, apărut în 2011 la Editura Paralela 45, care cuprinde şi piese create în intervalul 1977- 1987.

Piesele scurte sunt deja creaţii încheiate, nu doar simple exerciţii valoroase pentru creaţia de mai târziu; ele nu se constituie în *nuclee* din care să se dezvolte ulterior alte piese, de dimensiuni mai mari. Valoarea lor nu constă în dimensiunea generativă, mai puţin caracteristică operei lui dramaturgice, chiar dacă le aseamănă cu nişte copii a căror „*potenţialitate de viaţă rămâne intactă*". Se pare că autorul nu împărtăşeşte o concepţie organicistă şi o viziune generativistă asupra literaturii. Piesele scurte sunt totuşi dezvoltări ale unor elemente *embrionare*, suficiente pentru a sugera şi dimensiunile *poveştii* şi, mai cu seamă, ale *situaţiei* dramatice. Autorul nu le dezvoltă mai mult; ele rămân ca nişte „*copii care nu mai vor să crească*", după cum le califică el însuşi.

Dimpotrivă, tentaţia teatrului scurt s-a exercitat în mai multe momente ale creaţiei sale, *misterul* acestor reveniri fiind mai greu de elucidat. O explicaţie posibilă pare a fi nevoia periodică de exersare a „*prestidigitaţiei*" de a construi metafore dramatice, cu o deplină adecvare între *efecte* şi *mijloace*, altfel spus, între structură şi funcţie ori între semn şi sens. Piesele scurte ilustrează şi exersarea abilităţii de a ajunge la condiţia *multum in parvo*, exigenţă conştient asumată şi consecvent urmărită de autor. Raportate la structurile dramei tradiţionale, piesele scurte reprezintă *schiţe, tablouri*, mai rar *scene*, doar la limită *acte*. Sunt de asemenea monologuri, dialoguri, fie şi cu un *interlocutor tăcut*, care ilustrează comportamente semnificative în situaţii revelatoare pentru existenţa omului contemporan. Sunt totodată mici parabole dramatice, care propun dezbateri în jurul unor situaţii revelatoare pentru condiţia umană actuală.

Din perspectiva procesului de creaţie, astfel de exerciţii ilustrează nu doar o trecere de la „*scriitura ca scop*" la „*scriitura ca mijloc*", cum consideră Alex. Ştefănescu, ci o continuă pendulare şi confruntare a acestor aspecte ale creaţiei artistice. Raportul acestor termeni va caracteriza şi va guverna în mare măsură şi conceptele de *teatru descompus* şi, mai cu seamă, de *teatru modular*, pe care se sprijină în cea mai mare parte originalitatea, inovaţia dramaturgică a autorului.

Din poziţie teoretică, piesele scurte sunt creaţii finite, complete, cu deplină autonomie şi integritate textuală. Spre deosebire de teatrul descompus, acestea nu sunt destinate combinării cu alte creaţii. Dimpotrivă, teatrul modular, cu deosebire, se recomandă categoric combinării de module dramatice. Ca şi unităţile descompuse, nu chiar identice cu modulele, acestea permit şi chiar reclamă o *ars combinatoria*. Într-o astfel de modalitate se va realiza şi teatrul lui ulterior, piesele lui mai ample, cu un impact enorm la publicul actual din multe părţi ale lumii.

Până atunci să nu uităm însă că, între 1980 şi 1987, Matei Vişniec a fost profesor la şcoala gimnazială din comuna Plătăreşti/Dorobanţu, judeţul Călăraşi, unde făcea naveta zilnică, schimbând patru mijloace de transport, ultimul fiind bicicleta. Pentru cine a trăit în totalitarism, fie şi numai această experienţă ar fi suficientă să-i dezvăluie adevăratele condiţii. A ajuns să renunţe la acest post şi să se întoarcă acasă, la Rădăuţi.

În afară de poezie, Matei Vişniec scrisese, în 1983, şi un roman (***Cafeneaua Pas-Parole***), rămas însă, din cauza cenzurii, nepublicat până după căderea regimului totalitar.

Portretul ar mai trebui să cuprindă neapărat, ca o caracteristică a teatrului său, respectul pentru poezie, pe care a luat-o cu el în dramaturgie, conferindu-i funcţionalitatea suplimentară, de umanizare a situaţiilor şi a comportamentelor prea grav afectate de violenţele vieţii moderne. Şi care l-a ajutat să depăşească grotescul accentuat al unui absurd intrat în faza de *entropie*.

Nu pot lipsi din imaginea de atunci a autorului o bună iniţiere în cultura şi literatura franceză şi o cunoaştere aprofundată a literaturii europene moderne, dobândite încă din anii de liceu. Alex. Ştefănescu menţionează: „*Iniţiat în modernitate din anii de şcoală, el este în momentul publicării primelor poeme – în 1972, în revista «Luceafărul», la vârsta de numai şaisprezece ani – un virtuoz al modernităţii blazat, conştient de efemeritatea oricărei reforme poetice, ceea ce înseamnă un postmodern*" (Alex. Ştefănescu, ***Halucinaţii lingvistice***, în ***Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000***, Editura Maşina de scris, p. 923, reprodus şi în ***Matei Vişniec la o nouă lectură***, p. 225).

La acestea trebuie să mai adăugăm şi o iniţiere, prin studii universitare, în gândirea filosofică modernă, în cea mai mare parte existenţialistă. Încă de la şaisprezece ani autorul se declara *un existenţialist*.

Faptul că a cunoscut totalitarismul la el acasă, prin propria experienţă de viaţă, l-a determinat să militeze activ împotriva inerţiei şi a ignoranţei care produc şi întreţin absurdităţile vieţii şi îngroaşă contururile groteşti ale fiinţei, indiferent de tipul de societate şi de experienţă istorică.

Cu o astfel de imagine ajunge Matei Vişniec la Paris, în 1987.

Ion BUZAŞI

EMINESCU DESPRE...

(Urmare din pagina 10)

„Dacă vorbim de această împrejurare e pentru a arăta că nu în cultura escesivă a minţii consistă misiunea şcoalelor - escepţie făcând de cele înalte - ci în creşterea caracterului. De acolo rezultă importanţa biografiei lui Hristos pentru inimile unei omeniri vecinic renăscânde. Pentru a se îmbogăţi, pentru a-şi îmbunătăţi starea materială, pentru a uşura lupta pentru existenţă, dând mii de ajutoare muncii braţului, oamenii au nevoie de mii de cunoştinţe exacte. Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alţii şi a-şi veni unul altuia în ajutor au nevoie de religie".

Publicistica pedagogică a lui Eminescu este o componentă importantă a ziaristicii sale. Ca şi cea politică, economică sau socială, ea cuprinde idei profunde, care nu şi-au pierdut actualitatea şi care-i statornicesc un loc proeminent în istoria gândirii pedagogice româneşti.

Note:

1. Despre acest capitol de biografie eminesciană au scris: M. Ghetea, ***Eminescu pedagog şi revizor şcolar***, Editura Cartea Românească, 1939 (seria *Cunoştinţe folositoare*); I. M. Ştefan, ***Mihai Eminescu - revizor şcolar***, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1966; M. Bordeianu în ***Prefaţa*** la ***M. Eminescu, Scrieri pedagogice***, Editura Junimea, Iaşi, 1977, Colecţia *Eminesciana*; Toma Chiricuţă, ***Eminescu pedagog***.
2. Şi alţi scriitori români au îndeplinit funcţia de revizor (inspector) şcolar: dintre contemporanii poetului, I. L. Caragiale şi, mai aproape de noi, Şerban Cioculescu.
3. M. Eminescu, ***Scrieri pedagogice***, Editura Junimea, Iaşi, 1977, col. *Eminesciana*, p. 59.
4. ***Din istoria literaturii didactice româneşti***, E.D.P, Bucureşti, 1975, p. 171.

Augustin COZMUŢA

O COMBUSTIE...

(Urmare din pagina 5)

Generozitatea rostirii imnice nu coboară în locuri comune, dovadă poezii precum ***Cântec de ţară***, ***Regele munţilor***, ***Merele viitoare***, ***Lăcătuş***, ***Clio***, ***Împlinire***, dimpotrivă, perspectiva are anvergură simbolică şi când tratează teme de inspiraţie locală: „*Apele Someşului curg din balade/acesta e cântecul satului meu/.../Atâtea ferestre de ape el seara/deschide la cornul de lună tăcut/că de pe maluri până şi noaptea/se teme să-l treacă cu paşii desculţi*" (***Natală***). Solemnitatea şi cadenţa liricii cu specific cetăţenesc se sprijină pe imagini artistice relevante prin subtilitatea observaţiei şi delicateţea proiecţiei stărilor curente în plan imaginar, invocându-l adesea şi pe cel mitic: „*Va curge rodire seminţe-n văzduhuri/Ochean spre limanul icarilor slobozi/Sunt Prometeul Helladei şi tânăr/Încerc imn, coliere, apelor transilvane*" (***Imn***). E drept că, uneori, această dorinţă de a evita clişeele şi stereotipurile „limbajului de lemn" cu tentă mesianică, gen „*duc veşnicia prin plaiul carpat*", îl conduce în sfera alambicării elementelor poetice, când combustia lăuntrică scade şi alunecă pe traseul incoerenţei şi al incongruenţei verbale, deşi reluarea unor sintagme, în contexte diferite, are rolul de a fi liant al unei viziuni totuşi unitare, marcate de pecetea unui stil care îi este propriu în elaborarea condensată a fiecărui poem. Această „alambicare", inextricabilă în unele pasaje, este rodul întrepătrunderii registrelor real şi fabulos, folcloric şi cult, sacru şi profan, trăit şi livresc, inspirat şi căutat, alcătuind o simbioză stranie, adesea absconsă ori numai aluvionară, inegală ca relief poetic, dar nelipsită de melodicitate, subliniată şi de ritmul incantatoriu al unor refrenuri precum „*himerice femei de-a lui Satan*" (în ***Cosânzenele nopţii***) ori „*şi somnul e dulce în miez de păduri*" (***În miez de păduri***).

Cântăreţ şi interpret al „*frumuseţilor simple*" (***Splaiul lucernei***), Ion Codreanu are şi o dimensiune intelectuală a lirei, care nu poate fi ignorată, întrucât reprezintă o aspiraţie mai greu de atins, dar demnă de remarcat, evidentă mai întâi în preţiozitatea unor titluri: ***Monogramă***, ***Cupidonii***, ***Exod***, ***Vesperală***, ***Porţelanuri***, ***Explorare genuină***, ***Metope***, ***Vocalize***, ***Microcolocviu***, apoi în apelul la termeni şi sintagme denotând un exotism cultivat în subteranele memoriei şi exhibat într-un mod aleatoriu, referinţele fiind la „*dimineţi polare*", dar şi la „*dimineţi sahare*", „*lâna de aur*", „*semiramide*", „*fiorduri*", „*nopţile şeherezade*", „*arhipelaguri*", „*decor valpurgic*", „*mistere*", „*miracol*" etc. Sunt tărâmuri doar visate, abia enunţate prin semne tainice, parcă voit ascunse în magma combustiei interne, gata să evadeze prin erupţie din strâmtoarea şi presiunea vulcanului: „*Striga din mine pământul/pregătit de străbuni în mulaje/şi firea îşi căuta nestrămutata credinţă/în setea cea mare de veşnicie:/prin larguri...*" (***Sete de larg***). Poetul are conştiinţa acestei dimensiuni interioare bivalente, pe de o parte o apartenenţă la concretul material: „*să scap existenţei nu răzbesc/niciodată,/sunt născut în ardere şi cutremurare*" (***Sete de larg***), iar pe de altă parte fiinţa se integrează unei deveniri superioare, vecine cu metafizicul şi transcendentul: „*eu sunt abstract/şi poate obscur/sentimente puţine încerc să-mi explic/longitudinal/vertical/transversal/(...) cumpănă limitrofă/orizont nefinit*" (***Linii şi sunete***). Emblematică în acest sens este poezia ***Asemănare în parte***: „*Cerul cu stelele şi galaxiile/e-n margine infinit/dar vecin bun cu mine şi tine/şi asemănarea cu el o facem numai în/parte/deoarece acestea au colţi/şi schelete care niciodată nu ne cunosc/şi noi nu vrem o asemănare totală/cu chipul lor mort*". E surprinsă, nu inexpresiv, ideea înaltă a indiferenţei universului la manifestările vieţii omului, dar şi a delimitării viului faţă de restul universului, perceput ca inert, fără fior vital, după cum încearcă să disocieze acest adevăr şi în natura culorilor: „*Am auzit că se împart culorile/În culori moarte şi culori vii/(...) Cine să fi ştiut clasificarea de unde/începe?/Secvenţe finite şi nedefinite/Apar în diferite nuanţe/Încărcate/De multă materie şi vie şi moartă*" (***Culorile***). Aşadar, respingând „*goliciunea abstractă*" (***Microcolocviu***), accesul la meditaţia cu iz filosofic nu-i era străină poetului, rămas însă solidar cu destinul cuvintelor, rămas fidel în cele din urmă unei arte poetice prin care spiritul creator uman concurează, într-un proces natural, dinamic şi durabil, cu fenomene minerale şi biologice, doar că prin cântec se instituie un triumf şi o încununare a creaţiei, realizată cu aportul egal al unor „*cuvinte-nencepute*", deci aurorale, şi al altora, „*cuvinte cioplite*", deci meşteşugite, care împreună fac să se audă „*în tulnic ode*" şi, la modul alegoric, pe urmele unor ciute în peisaj de munte („*cerbul e-n păduri boem*"), să simţim că alunecăm „*În pădurea stufoasă plină de cântec*" (***Cuvintele***). Atât cât a reuşit să cioplească în cuvinte, cu străduanie de pietrar, convins că „*aureola în metamorfoză/e piatra hrănită cu apă*" (***Trezie***), poetul Ion Codreanu şi-a urmat cu jertfă chemarea „*spre mânuirea uneltelor/şi împlinirea cuvântului/ce mi s-a dat chezăşie*" (***Ore simple***).

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNIA LITERARĂ – 160 este editorialul pe care îl semnează Nicolae Manolescu în nr. 7/13 februarie 2015, amintind cititorilor de anii care au trecut de când Vasile Alecsandri, în 1855, a întemeiat la Iaşi revista săptămânală cu acest nume. Deşi a fost, în prima ei serie, o publicaţie cu existenţă scurtă, revista „România Literară" a fost – apreciază criticul de azi – *„cea mai bună revistă a vremii, la care colaborează toţi scriitorii de seamă"* ai mijlocului de secol XIX. Cu acelaşi nume mai apar şi alte publicaţii în anii următori, actuala „Românie Literară" fiind pornită la drum pe 10 octombrie 1968. De când o conduce ca director, Nicolae Manolescu consideră că redacţia a încercat să menţină *„un nivel ridicat al textelor publicate, selectându-le cu spirit critic, fără a închide revista, din contră, publicând scriitori de toate vârstele şi, nu puţini, tineri şi foarte tineri, unii debutanţi, din toate colţurile ţării"*, ceea ce e de dorit să o facă cu consecvenţă şi mai departe, întru mulţi ani!

FAMILIA - 150 este evenimentul care marchează în acest an revista din Oradea, după cum ţine să ne atragă atenţia poetul Ioan Moldovan în editorialul din nr. 1/2015, intitulat ***„Familia" – trei sărbători***: adică 150 de ani de la întemeiere, 50 de ani de la pornirea seriei actuale, a V-a, şi 25 de ani de când se desfăşoară manifestarea „Zilele revistei «Familia»". De altfel, seriile apar menţionate în fiecare număr, în semn de cinstire a meritelor înaintaşilor, de la Iosif Vulcan, prin M. G. Samarineanu, până la Alexandru Andriţoiu şi Ioan Moldovan, actualul director al publicaţiei, care arată că momentul aniversar oferă *„prilejul unei călătorii impresionante prin lumea literelor româneşti"*. Spre ilustrare, revista reproduce în fiecare număr din acest an fragmente din paginile publicaţiei sub genericul *„Familia 150 – viaţa şi opera"*, spre a confirma deviza *„O revistă – o carte – o bibliotecă"*, în slujba culturii naţionale. Felicitări şi succese pe mai departe spre a întregi acest remarcabil bilanţ istoric!

Prin longevitate, asemenea reviste devin bunuri ale patrimoniului cultural naţional.

RAMURI – 110 înseamnă tot o aniversare, de astă dată pentru revista craioveană care are, sub frontispiciu, menţiunea *„fondată în 1905"*. Nr. 4/aprilie 2015 are un sumar bogat şi incitant la lectură, cu rubrici şi colaboratori de prestigiu, semn că tradiţia obligă nu doar la continuitate de apariţie, ci şi la cultivarea valorilor certe şi de referinţă în viaţa literară contemporană. Ne-a reţinut atenţia pagina cu extrase de jurnal aparţinând criticilor Gabriel Dimisianu şi Gheorghe Grigurcu, *„cel mai productiv critic român de azi"*, zice primul despre ultimul, care, la rândul lui, notează: *„Dacă s-ar aduna tot aurul extras până acum de-a lungul istoriei, s-ar obţine un cub cu o latură de 20 de metri"*. Nu se precizează însă dacă e vorba de *„aur cenuşiu"*, aşa cum colecţia oricărei reviste tinde să înmagazineze în timp, la fel stând lucrurile, suntem siguri, şi cu „Ramuri – 110".

LITERE – 15, cu nr. 3/martie 2015, *„împlineşte 15 ani de apariţie neîntreruptă"*, la Târgovişte, editată de Societatea Scriitorilor de pe *„întreg spaţiul dâmboviţean"*, declară cu mândrie Tudor Cristea, directorul publicaţiei. Între obiective, enunţate încă în articolul-program, se reţine dorinţa de a nu edita *„o publicaţie localistă, ci una deschisă către orizontul naţional"*, preocuparea constantă de a întreţine în jurul revistei *„un proces de emulaţie"*, care să asigure refuzul oricăror *„concesii de ordin valoric"*. Prin apariţia acestei publicaţii s-a iniţiat *„o schimbare radicală a vieţii literare târgoviştene şi dâmboviţene"*, fiind *„una dintre cele mai bune reviste ale provinciei noastre culturale"*. Prin format, amintind arghezienele ***Bilete de papagal***, revista a atras *„atenţia şi chiar simpatia"* publicului, ceea ce sperăm să se întâmple şi de acum înainte, zicem noi colegial din partea „Nordului Literar".

CLEPSIDRA DE CRISTAL-1, editată de asociaţia culturală cu acelaşi nume din oraşul Tăuţii Măgheraş, situat lângă Baia Mare, a împlinit doar un an de existenţă, fiind o publicaţie cu apariţie trimestrială. Realizatorii revistei de cultură se consideră *„candidaţi la fericire"*, trăind bucuria lecturii şi a scrisului, într-o comuniune spirituală demnă, zicem noi, de visul poetului Ion Şiugariu (1914-1945), născut în satul Băiţa şi aparţinând acum de administraţia oraşului Tăuţii Măgheraş (primar dr. Anton Ardelean). În nr. 5/martie 2015 ne-au reţinut atenţia consideraţiile lui Mirel Giurgiu (Germania) despre ***Ce înseamnă să fii intelectual***, evident în lumea de azi, inclusiv în cea românească: *„Intelectual nu mi se pare a fi cel care se mândreşte cu studii, titluri şi diplome academice pentru a le instrumentaliza în scopuri ce privesc ameliorarea situaţiei sale materiale şi mai ales cucerirea unei înalte platforme în societate... După cum vedem, numărul mare al acestor pseudoelitişti, grozavi fanfaroni, derutează, îngrijorează şi tulbură apele în societatea românească de azi"*. Ca ilustrare a modestiei unor intelectuali *„lăsaţi astăzi, nemeritat, în uitare"* putem lua ***Povestea celor două destine unite în zidire: Hadrian Daicoviciu şi Olimpia, născută Robu***, o mărturie vie depusă prin cunoaşterea nemijlocită a faptelor, narate de Georgeta Cedică Robu, sora Olimpiei, cu mult suflet şi cu promisiunea că *„va urma"*.

PRO UNIONE (nr. 1-4/2014) e de acum cunoscută în rândul iubitorilor de istorie locală, prin contribuţii inedite legate de diverse evenimente mai puţin aflate în atenţia specialiştilor. Cum revista băimăreană, scoasă sub egida fundaţiei cu acelaşi nume, are consecvent în cuprinsul ei un capitol de ***Cultură – Literatură – Artă***, semnalăm acum prezenţa prof. Viorica Petrescu, cu ***Amintiri cu şi despre profesorul universitar Gheorghe Bulgăr (1920-2002)***, născut în comuna Sanislău, din ţinuturile Sătmarului. Evocarea aparţine nepoatei regretatului profesor, din arhiva căruia ne oferă la fel de interesante ***Amintiri despre Mircea Eliade şi Ion Şiugariu*** (1942) şi o ***Ultimă convorbire cu Mircea Eliade***, la Paris, în 1980. La întrebarea de ce nu are curajul să revină în ţară, răspunsul lui Mircea Eliade e dat în spiritul prozei sale fantastice: *„Mă pot plimba mâine pe străzile mele bucureştene, pe strada Mântuleasa, şi să fiu strivit de un camion – aşa, din întâmplare...; s-au văzut multe isprăvi de astea ale comunismului internaţional"*. Răspunsul lui nu-i doar retoric, dacă avem în vedere soarta multor intelectuali exilaţi şi dizidenţi: *„Cum să viu eu în mijlocul acestui regim sinistru, arogant, cinic? Interesează pe cineva acolo, la putere, ştiinţa, lucrările noastre, dorinţa de a spori prestigiul culturii naţionale?"*. Consolarea vine din faptul că *„puterea trece şi cultura rămâne, spiritul învinge materia informă care ne copleşeşte azi"*, conchide cărturarul Gheorghe Bulgăr.

TACTICA ŞI STRATEGIA (decembrie 2014) este o revistă de istorie militară românească şi internaţională, cu apariţie trimestrială la Baia Mare, având ca redactor-şef pe Cristian Mareş şi Art director pe Adrian Man, sub egida Editurii Marist. Subiectele tratate, cu aportul unor specialişti de istorie militară, sunt incitante fie şi numai prin enunţul lor, special în acest număr fiind tratată campania Armatei Române din 1919, cu ofensiva din Transilvania, trecerea Tisei şi ocuparea Budapestei, incluzând şi momentul despre care mai puţin s-a vorbit în anii comunismului, anume ***Cum au pus românii opinca pe parlamentul din Budapesta***. Remarcabilă e ilustraţia revistei la toate temele abordate, imaginile documentare despre campania românească pentru consfinţirea Marii Uniri din 1918, pe calea armelor, fiind furnizate de Muzeul Naţional al Unirii din Alba Iulia.

VETERANUL DE RĂZBOI (nr. 21/trimestrul I, 2015) e publicat ca supliment al revistei „Pro Unione", fiind editat de Filiala „Bogdan Vodă" Maramureş a Asociaţiei Naţionale a Veteranilor de Război (preşedintele Filialei fiind col. (r) Haralambie Cacina). Sunt evocate evenimente şi personalităţi istorice de anvergură (***Alexandru Ioan Cuza şi Unirea Principatelor Române***; ***Mihai Eminescu sărbătorit în Maramureş***; ***Armata Română ocrotitoare a refugiaţilor transilvăneni în perioada 1940-1945***; ***Poetul-erou Ioan Şiugariu*** evocat de un martor al istoriei, veteranul de război Miron Iustin; ***Jurnalul de război al unui lăpuşean, Teodor Paşca***, soldat mort pe front în al Doilea Război Mondial). Prin comemorări sunt cinstiţi istoricii dr. Valeriu Achim (1923-2014) şi col. dr. Aurel Vaida (1927-2015), preşedintele Asociaţiei „Cultul eroilor", de curând plecaţi la cele veşnice din comunitatea, oricum restrânsă, a veteranilor de război maramureşeni. Deviza *„Patrie – Onoare – Jertfă"*, de pe frontispiciul publicaţiei, menţine în actualitate un ideal valabil pentru toate generaţiile.

CONVORBIRI LITERARE (nr. 3/martie 2015) consacră rubrica *Eseu* semnată de Ion Papuc, evocării lui Mihai Olos (1940-2015), în pragul împlinirii a 75 de ani de viaţă, doar că aniversarea s-a transformat, la limită, în comemorare. Exegetul atrage atenţia că *„e timpul să nu ne mai lăsăm înşelaţi de deghizamentele lui Mihai Olos"*, ci să ne îndreptăm hermeneutica spre *„intelectualitatea lui"*, artistul fiind *„mai degrabă un aristocrat al spiritului"*, posedând *„un suprem rafinament"* şi *„răspândind în juru-i o lumină de om civilizat, european şi deloc balcanic"*. Ca şi Brâncuşi, *„se ridica la un mod intelectual de a fi al artei"* şi creaţia lor nu poate fi menţinută la nivelul celei populare, folclorizante, fiind o sinteză superioară de tradiţie şi modernitate. Ca atare, şi în cazul lui Mihai Olos, *„este onest din partea noastră să constatăm că el a fost dintotdeauna la acelaşi nivel cu tot ceea ce era nou în lume în domeniile sale de activitate"*. Să sperăm că, în postumitate, opera sa va cunoaşte exegeze profunde şi va oferi durabile repere în competiţia pentru afirmarea artei viitorului.

ARTIFICIERUL

Traduceri

RUŽICA CINDORI

Ružica Cindori s-a născut la Ludbreg (fosta Iugoslavie) în anul 1961. Este licenţiată în literatură comparată şi filosofie a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Zagreb. A urmat cursuri postuniversitare de informatică, specialitatea biblioteconomie. Este secretară a Societăţii Scriitorilor Croaţi. A publicat următoarele antologii poetice: ***Lomače zelenila - Incendiile verzi*** (1984), ***Rez, nezacijeljen - Tăietură necicatrizată*** (1989), ***Krugovi. Udaljenost - Cercuri. Distanţă*** (1997), ***Ludbreški listopad - Octombrie de Ludbreg*** (2002), ***Strpljivost - Răbdare*** (2006), ***Grad, šuma, otok - Oraş, pădure, insulă*** (2006, Premiul „Dobriša Cesarić"), ***Pamučno zvono - Clopotul de bumbac*** (2011), ***Kasno - După-amiază*** (2011), ***Stranac na Itaci - Străin în Itaca*** (2011, selecţiune în limba bulgară), ***Zaboravište - Loc al uitării*** (2013). În Bulgaria a primit premiile „Dimčo Debeljanov" şi „Pana de Argint Zburătoare". Poeziile sale au fost incluse în diverse antologii şi traduse în zece limbi străine. Face traduceri din limbile slave. Este membru al Academiei de Literatură şi Artă din Varna.

Blues pentru stat şi pentru individ

1.
Conexiunea e un număr.
Ordine sigură.
Unde hârtia îmi absoarbe ochii,
şi îmi întorc
mandarina chinezească.
Nenumărate vise portabile, fără culoare.
Veveriţele tac.
Prădătorii mării
atacă sub centură
doar ceaţa stăruie
în gura noastră.
Stat, protejează-ne!
Dă-ne
inocenţa durabilă
şi pânză de sac
în loc de saloane
de frumuseţe.
Şi cenuşă,
în loc de rimel.
Adoarme-i
pe toţi cei ce gândesc
şi deşteaptă-i pe cei
ce muncesc
în contabilităţile
marilor companii.
Acolo se adună
magma clarvăzătoare,
pozitivismul orb,
mazărea scuipată.
Eunucii sacerdoţi mereu
îşi schimbă pielea.
Acum vibrează
doar franjurii
adăposturilor de catifea
şi sus pe deal
grămezi de curcani
într-un smochin.
Toate emisiunile radio
au fost ajustate
pentru a şopti de-a pururi
noapte bună.

2.
Carismatic netedă
în mod sigur comodă
subconştiinţa.
În zilele de marţi se exercită
insomnia,
apartamentul e murdar
de vorbe care nu se pot aerisi,
uscătorul de păr încetineşte
indecizia.
„Va ajunge la timp?"
se întreabă
alpinista distrată.
Face doar rădăcini
ce zboară, ce zboară!
Amiaza e congelată
ca o cascadă,
neschimbată în scriitură
digitală,
durează ca dangătul
clopotului de bumbac.

Ochelarii fericiţi

Mai demult îţi plăcea tăcerea.
te puteai odihni
în palma mâinii sale.
absorbind liniştea sa.
Lumea era liniştită.
Oamenii erau uniţi,
pisicile domestice adormite.
Anii erau tineri,
boboci de crin,
a doua zi se călătorea
în Olanda sau la Reikiavik.
Unde sunt acuma
ochelarii noştri fericiţi?
Unde sunt pana albă
a lebedelor îndrăgostite
şi mizericordioasele turnuri
din Chartres?
Absenţa are forma
trupului, şi iarna fuge
în ritmul laptelui revărsat.

Ceremonie

Acuma ştiu
unde este ceremonia:
închisă
în cartea cea mică şi albă.
Se descoperă
numai primăvara
în zborul de rândunele,
din amurg,
prin culoarea crem-violetă
a crepusculului.
Atunci se petrece
o întâlnire importantă:
trandafirii cu florile lor,
copacii cu frunzişul,
mâinile cu atingerea.
Ca un mânz
îmi aplec capul,
sigură de ceea ce n-am
văzut încă
în noaptea asta.

Listă cu pierderile vieţii

Pantofii aceia
care m-au lăsat.
Acele cămăşi
de care am tras pentru că aveau
gulerele prea
mari
şi acelea pe care le-am dăruit
pentru că aveau gulerele
prea mici.
Acei butoni
pe care i-am pierdut
croindu-mi drum
în tramvai.
Acele grădini
pe care nu le-am îngrijit.
Acei muguri de bambus
care s-au ofilit
pentru că nu i-am udat

şi acei ficuşi
care au putrezit
pentru că i-am udat prea mult.
Acele camere
pe care le-am părăsit prea devreme
şi acelea pe care
le-am abandonat
în timpuri grele.
Acele zile
pe care le-am petrecut dormind
şi-au fost liniştit de triste,
ca oglindirea cerului
în bălţi.
Acele concerte
pe care le-am ascultat
distrată
şi acele nume
pe care oamenii
le-au tăcut.
Acea ceaţă
pe care am lăsat-o
să fiarbă,
prăjiturile
care-au scăpat
de pofta mea,
acei oameni pe care
nu i-am cunoscut,
acel moment
pe care l-am pus
în buzunarul rupt.

Bulgaria

Mă voi duce în Bulgaria.
Din centrul comercial
îmi cumpăr o haină
pentru Bulgaria.
(Neagră, plisată, serioasă)
Din Bulgaria îmi vin
scrisori electronice
în bulgară şi în engleză.
(Citesc acele epistole în engleză,
abia descifrez slova chirilică.)
Aştept biletul de avion.
Aştept ziua în care mă voi duce
În Bulgaria.
În ziar scrie:
l-au ucis pe un
scriitor bulgar.
L-a ucis mafia.
Repet ce ştiu
despre Bulgaria:
Marea Neagră, Balcanii,
Uniunea Europeană.
Bulgaria miroase a trandafiri.

Nu ştiu nimic despre Bulgaria.

Prezentare biobibliografică:
dr. ***ŽELJKA LOVRENČIĆ*** *(Croaţia)*
Traducere în limba română:
Daniel DRAGOMIRESCU

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 5 (144), mai 2015 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• Colocviul „Cărți și scriitori din Maramureș"

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Despre condiția universitarilor (I)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Ovidiu PECICAN
- *Copilăria ca stare de spirit*

• Ioan L. ȘIMON
- *Farmecul prelecțiunilor publice*

• Gheorghe PÂRJA
- *Avangarda ucraineană și-a asumat riscul*

• Augustin COZMUȚA
- *Noblețea lirică a poeziei*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Cartea despre personajul istoric Dracula"*

PAG. 7 ORFEU

• Prozo-poeme și cântece de Alexandru UIUIU

PAG. 8, 9 INTERVIU

• Augustin COZMUȚA în dialog cu Săluc HORVAT
- *„Între centru și periferie există o apropiere tot mai accentuată"*

PAG. 10 POEZIE

• Ioan MAFTEI-BUHĂIEȘTI

PAG. 11 PROZĂ

• Nicolae GOJA - *Cimitirul copiilor*

PAG. 12 CRONICA LITERARĂ

• Delia MUNTEAN
- *Despre „lăuntricele zidiri" voiculesciene*

PAG. 13-14 POEZIE

• Diana Teodora COZMA
• Marian HOTCA
• Florica BUD

PAG. 15 DEBUT

• Mara DĂRĂBUȘ
- *Nimfele*

PAG. 16 TRADUCERI

• Versuri de Luciano MAIA (traducere din limba portugheză de Elena Liliana POPESCU)

Dorel TOPAN

Acest număr este ilustrat cu imagini din expoziția neconvențională, organizată în spațiile de restaurare a Coloniei Pictorilor, cu ocazia „Zilei artistului plastic băimărean", 5 mai 2015

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul Presă Poşta Română, anul 2015,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Liviu Rebreanu, ***Chuleandra. La danza del amor y la muerte***, traducere din limba română de Joaquin Garrigós, postfaţă de Gheorghe Glodeanu, Ediciones Xorki, Madrid, 2015;

• Sabin Badiu, ***Trecător prin astă lume***, Editura Enesis, Baia Mare, 2014;

• Mariana Gabriela Cosovan, ***În vâltoarea emoţiilor: amintiri de dincolo de şoapte...***, versuri, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2014;

• Ion Petrovai, ***Balade cosmice***, Editura Princeps Multimedia, Iaşi, 2015;

• Ion Şerban Drincea, ***Alfabetocraţia gândului***, versuri, Editura Brumar, Timişoara, 2014;

• Alexandru Zotta, ***Intermitenţe critice***, vol. II: ***Eseuri despre proză***, Editura Citadela, Satu Mare, 2015;

• Ioan Nistor, ***Aurel Gurghianu. Poezia cotidianului***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;

• Ioan Micu Moldovan, ***Folclor din Transilvania (1863-1878) I: Poveşti, colinde şi balade***, Seria Monografiile Arhivei de Folclor a Academiei Române, ediţie critică, postfaţă, note, indici şi glosar de Ion Cuceu şi Maria Cuceu, introducere de Ovidiu Bârlea, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014;

• Vasile Barbu, ***Epoci, într-o gară oarecare... (Tot dulcele, tot bunul, tot dorul baştinei)***, lucrare editată de către Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, în parteneriat cu Societatea Literar-Artistică „Tibiscus", Uzdin (Serbia), 2015.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 4/2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 302,303/aprilie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 4/2015, Zalău;
• „Litere", nr. 4/aprilie 2015, Târgovişte;
• „Cultura", nr. 12, 13/aprilie 2015, Bucureşti;
• „Argeş", nr. 4/aprilie 2015, Piteşti;
• „Orizont", nr. 4/aprilie 2015, Timişoara;
• „România literară", nr. 20,21/mai 2015, Bucureşti;
• „Familia", nr. 4/aprilie 2015, Oradea;
• „Cartelul metaforelor", nr. 10-11/2015, Buzău;
• „Cetatea Rodnei", nr. 24/aprilie 2015, Rodna;
• „Spinul", publicaţie a epigramiştilor băimăreni, nr. 1/2015, Baia Mare;
• „Bucovina literară", nr. 3-4/2015, Suceava;
• „Algoritm literar", nr.1/2015, Călan - Hunedoara.

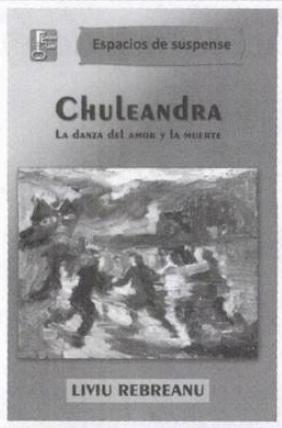

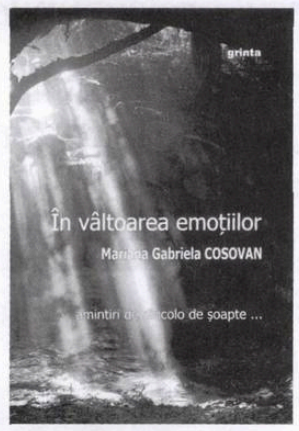

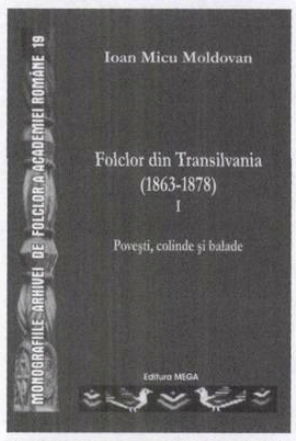

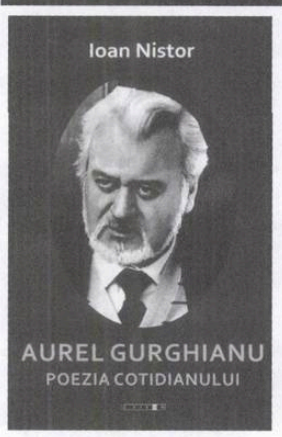

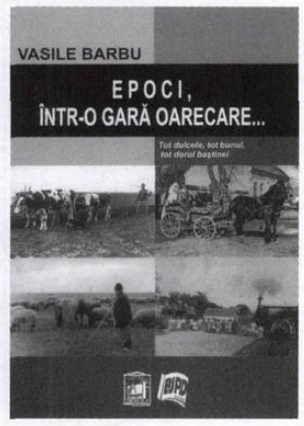

CĂRŢI ŞI SCRIITORI DIN MARAMUREŞ

În cadrul primei ediţii a manifestării „Zilele Maramureşului", organizate de Consiliul Judeţean Maramureş, a avut loc în perioada 7-10 mai 2015 o suită de evenimente diverse, între care amintim simpozioanele „Multiculturalism în spaţiu maramureşean" şi „Patrimoniul natural al Maramureşului", festivalurile artistice consacrate „Dacilor liberi" (Muzeul Satului) şi minorităţilor, sub genericul „Diversitate şi unitate prin tradiţie" (Teatrul de Vară). În organizarea Asociaţiei Scriitorilor Baia Mare şi a revistei de cultură „Nord Literar", în acest program a fost inclus colocviul cu tema „Cărţi şi scriitori din Maramureş", având printre invitaţi şi scriitori sătmăreni: Radu Ulmeanu, Ioan Nistor şi Alexandru Zotta. Din partea gazdelor a susţinut intervenţia inaugurală prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu (directorul revistei „Nord Literar), iar la capitolul prezentări de cărţi şi reviste au luat cuvântul Gheorghe Pârja (despre dicţionarul critic ilustrat ***Scriitori ai Transilvaniei***), Nicolae Scheianu (despre ***O antologie a prozatorilor maramureşeni***) şi Augustin Cozmuţa (despre antologia literară ***Paşi împreună***, ediţiile 2013, 2014).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

DESPRE CONDIȚIA UNIVERSITARILOR (I)

O interesantă carte despre condiția universitarilor ne oferă Lucian Nastasă prin ***Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor „literari" (1864-1948)***. Studiul a văzut lumina tiparului la Editura Limes în 2010 și deja simpla parcurgere a cuprinsului reușește să trezească atenția cititorilor: ***Profesorul universitar. Ființă sentimentală***, ***Căsătoria și cuplul familial***, ***Viața în cuplu***, ***Criza cuplurilor***, ***Șansa unei noi vieți. Recăsătoria***, ***Soția profesorului universitar***, ***Descendenții***, ***Celibatarii***, ***Situația materială și spațiul locuirii***, ***Ieșirea din scenă***, ***În loc de concluzii***. Lucrurile devin cu adevărat incitante în momentul în care autorul trece de la aspectele teoretice la studiile de caz, moment în care pătrundem în intimitatea unor mari oameni de cultură.

Principalele idei care au stat la baza elaborării lucrării au fost expuse într-un pertinent ***Cuvânt înainte***. Lucian Nastasă precizează faptul că studiul de față vine să finalizeze incursiunile pe care le-a realizat în urmă cu câțiva ani în rândul universitarilor *„literari"*. Investigația se dovedește necesară, chiar dacă unele analize pot să umbrească aureola unor savanți români ce au devenit mituri naționale. Analizând istoria intelectualității din spațiul românesc, distinsul sociolog realizează o serie de *„decupaje microbiografice"* care pot oferi noi perspective, adesea fascinante, asupra evenimentelor majore ale trecutului. Pe urmele marelui vizionar Honoré de Balzac, Lucian Nastasă face distincție între *istoria oficială* și *istoria secretă*, aceasta din urmă permițându-ne să pătrundem în culisele evenimentelor. În opinia exegetului, viața privată, intimă, a ființei umane a constituit unul din agenții principali ai dinamicii istoriei. În plus, există o permanentă actualitate a lucrărilor ce țin de genurile biograficului, fiecare generație redescoperind povestea vieții din perspective inedite. Exegetul reține tendința biografiei de a se îmbogăți metodologic pentru a se putea depăși acuzațiile de subiectivism, de iluzionism și chiar de mistificare a diverselor modele umane. În felul acesta, se elimină posibilele suspiciuni de ficționalizare și chiar de mitologizare. Pentru a-și susține ideile, Lucian Nastasă trimite la o bibliografie teoretică de foarte bună calitate, ce tinde către exhaustivitate. Perspectiva este a sociologului și nu a criticului literar și acest lucru se simte în investigație. Drept urmare, exegetul abandonează tradiționalul binom *om-operă* din perspectiva căreia s-au scris până în prezent numeroase lucrări biografice. Este condamnată perspectiva hagiografică, având menirea de a ridica statui, de a crea eroi prin privilegierea *operei* în detrimentul *vieții*. Spre deosebire de criticii și istoricii literari, sociologul se dovedește mai interesat de omul aflat în spatele operei decât de opera însăși. Asemenea celebrului critic literar francez Sainte-Beuve, pe Lucian Nastasă îl interesează mai mult biografia autorului decât opera acestuia. Nu îl face să se răzgândească nici teoria lansată de către Marcel Proust (autorul celebrului eseu ***Împotriva lui Sainte-Beuve***) despre *eul superficial* și *eul profund* sau opinia că valoarea operei trebuie căutată în ea însăși, nu în biografia autorului. Îl interesează, în schimb, aspecte îndeobște ignorate de către biografi, *„de la genealogii minuțios întocmite până la elemente analitice de mare finețe, cum ar fi, de exemplu, sociabilitatea, aspectul fizic, averea personală, spațiul locuirii, participarea la activități mondene, viața de familie etc."*. Spre deosebire de avalanșa de opere mitologizante ce a văzut lumina tiparului în postcomunism, Lucian Nastasă își propune să coboare mult mai adânc în viața universitarilor de la noi, privindu-i ca pe niște ființe umane în viața lor de zi cu zi. Fără a avea însă pretenția de a acoperi întreaga complexitate a existenței.

Explicând titlul cărții sale, Lucian Nastasă atrage atenția că *„profesorul universitar este un individ aflat în primele rânduri ale vieții culturale a unei națiuni. Dincolo de faptul că aparține unei categorii socioprofesionale destul de complexe, universitarul este în primul rând un intelectual, care nu doar a străbătut procese de formare, de legitimare, strategii ale carierei, competiții, ierarhii etc., ci a devenit un mediator între produsele consacrate ale spiritului și publicul tânăr, dispus a învăța organizat, nu doar pentru a ști, ci și pentru a dobândi recunoașterea acumulărilor sale profesionale"*. Universitarul este apreciat pentru faptul că își asumă o importantă funcție educativă, pentru că este un formator, un magistru, un mentor instituționalizat. Profesorul universitar este considerat un model nu numai prin activitatea pe care o desfășoară la catedră, ci prin întreaga lecție de viață pe care o oferă. Lucian Nastasă analizează toate aspectele vieții universitarului ca o manifestare la scara unui imens amfiteatru. Doar în această manieră pot fi disociați cărturarii onești de intelectualii fabricați, falși, fără operă, care într-un fel se comportă în mediul academic și altfel în cel privat, intim. Autorul – el însuși un reputat om al catedrei – vorbește despre dimensiunea socială a profesorului universitar, ce rezultă din condiția lui de formator, de modelator de caractere, care exercită o influență puternică asupra studenților săi. Universitarii reprezintă instanțele de validare supreme a produselor culturale, sunt cei care au șansa de a crea „școală" prin intermediul ucenicilor, al discipolilor. Prin dimensiunea lui culturală și prin puterea lui intelectuală, profesorul universitar se manifestă atât în interiorul, cât și în exteriorul amfiteatrelor, dobândind o puternică alură socială și chiar politică. În viziunea lui Lucian Nastasă, universitarii reușesc să se impună îndeosebi prin puterea ideilor, intervenind în destinul cultural al unei națiuni, fiind capabili să mobilizeze societatea în direcția gândirii și a acțiunii. Exegetul remarcă rolul fundamental jucat în societatea românească de facultățile de litere și de filosofie. Studiile de istorie au contribuit la dezvoltarea sentimentului național, iar cele de filosofie au impus conduite și direcții de evoluție a societății. Lucian Nastasă remarcă un aparent paradox. Prestigiul profesorului universitar nu scade odată cu trecerea timpului, ci, dimpotrivă, crește, acesta putând să devină cea mai importantă instanță de evaluare.

Argumentatul preambul teoretic al cărții este urmat de niște incitante studii de caz. Mai întâi, Lucian Nastasă studiază ipostaza de ființă sentimentală a profesorului universitar. De-a lungul timpului, subiectul a generat numeroase dispute, dar a dus și la apariția unor remarcabile opere literare. Modelul de la care pornește exegetul este celebra lucrare din secolul al XIX-lea a lui Gustave Flaubert, ***Educația sentimentală***. Autorul trece în revistă schimbările provocate în destinul unor importanți oameni de cultură de întâlnirile cu niște femei de excepție. Pornindu-se de la câteva exemple concrete, se ajunge la concluzia că *„indivizii găsesc în organizarea matrimonială un principiu de funcționare relativ atrăgător și avantajos, de supremă împlinire umană"*. Spre deosebire de alte cercetări, ce pun în discuție fie *„dominația masculină"*, fie condiția femeii în diferite epoci istorice, Lucian Nastasă vorbește despre necesitatea de a realiza o istorie a cuplului, cadru obligatoriu de dezvoltare a ființei umane. Cuplul – relevă exegetul – alcătuiește o entitate arhetipală, ce are o personalitate proprie și o istorie unică. O istorie dată, totuși, de istoria separată a celor doi parteneri. Sociologul este de părere că nu putem avea o istorie credibilă a universitarilor fără a lua în discuție și persoana celuilalt, chiar dacă este vorba de un partener adesea eclipsat de puternica personalitate a bărbatului dominator, aflat în centrul atenției. Nu trebuie uitat însă faptul că există și cupluri echilibrate, în care ambii parteneri sunt universitari sau cupluri în care universitarul, ființa dominantă, este femeia. Preluând ipostaze diferite (muză, iubită, soție, obiect al plăcerilor carnale ori sursă a nefericirii), femeia – relevă Lucian Nastasă – a devenit victima unei istoriografii fixate pe purtătorii *„de joben"*. Ignorarea personajelor feminine pe parcursul investigațiilor a făcut ca multe din rațiunile devenirii și ale afirmării unui intelectual autentic să fie greu de explicat. Analizând condiția cuplului, se poate pătrunde mai adânc în biografia universitarilor, relevându-se, adesea, aspecte mai puțin cunoscute din destinul acestora. Exegeza nu își propune să analizeze relațiile sentimentale în sine, ci insistă pe *„practicile, comportamentele amoroase și de familie, statutul și rolul femeii în viața universitarului român etc."*. Lucian Nastasă își însușește opinia lui G. Călinescu – un mare admirator al femeii – potrivit căruia *„când într-o cultură un bărbat și o femeie nu au să-și spună nimic, acea cultură nu-i eminentă"*. Sociologul – el însuși profesor universitar, adică un cercetător ce privește din interior și în deplină cunoștință de cauză fenomenul cercetat – remarcă apoi lipsa sau ignorarea schimburilor epistolare dintre îndrăgostiți atunci când e vorba despre condiția universitarului român. Aceasta spre deosebire de cultura occidentală, unde s-a relevat deja, cu mult timp în urmă, contribuția importantă a genului epistolar la radiografia pasiunilor trăite de marii oameni de cultură. Lucian Nastasă realizează o adevărată pledoarie în favoarea corespondenței. În perioada analizată (1864-1948), practica epistolară a jucat un rol important în întreținerea pasiunii, alcătuind modalitatea optimă de transmitere a sentimentelor, îndeosebi în cazul personajelor care sufereau de o timiditate cronică. Scrisorile fac posibile relecturile periodice în intimitate, permit reveria pe marginea textului și sunt adaptate destinatarului. În plus, adesea, ele conțin și o filosofie asupra existenței bine circumscrisă, cu sorți de punere în practică. Autorul deplânge faptul că la noi nu s-au publicat volumele de corespondență amoroasă și că a lipsit o cultură a epistolelor de dragoste. Corespondența este considerată un *„gen feminin"* prin excelență, doamnele manifestând mai multă apetență în conceperea scrisorilor de dragoste. Chiar dacă au existat și bărbați dispuși la reflecții amoroase – menționează exegetul – stilul și ponderea acestora se ridică rar la nivelul corespondenței feminine. În ciuda eșafodajului teoretic extrem de riguros al lucrării, există numeroase exemple ce vin, parcă, să contrazică afirmația exegetului privind absența corespondenței amoroase în literatura română, unde există câteva schimburi epistolare celebre. Penuria relativă poate fi sesizată dacă rămânem strict la sfera universitarilor. Lucian Nastasă este de părere că, în general, povestea cuplurilor din mediul academic nu ar trebui să difere de celelalte categorii profesionale. Eventualele diferențe pot fi date de orizontul cultural, de capacitatea mai mare de reflecție și de a organiza viitorul, de cercurile prin care aceștia își duc existența etc. Pornind de la educația lor sentimentală livrescă mult mai bogată, universitarii de la facultățile de filosofie și de litere ar trebui să aibă conduite diferite de cea a vulgului. Într-adevăr, realizând un amplu periplu în domeniul investigat, autorul menționează faptul că lecturile au contribuit în mod decisiv la formarea tinerilor intelectuali, care, adesea, se comportau aidoma cu personajele din lecturile lor. Pe de altă parte, având în vedere complexitatea fenomenului, se recunoaște dificultatea stabilirii unei tipologii a conduitelor sentimentale.

Ovidiu PECICAN

COPILĂRIA CA STARE DE SPIRIT

Vorbind undeva despre literatura pentru copii, G. Coşbuc făcea câteva observaţii de mare valoare, rămase în actualitate. Formulând paradoxal, în formă de butadă, un gând serios şi profund, el spunea că *„cultura omoară naivitatea şi ştiinţa goneşte simplitatea şi, dacă nu ştii să povesteşti copiilor naiv şi simplu, atunci eşti în rolul celui care predică flămânzilor despre binefacerile postului. Ca să poţi povesti copiilor, trebuie să-i iubeşti, trebuie să cauţi a le pricepe firea şi lumea aparte în care trăiesc... Trebuie să iei parte împreună cu dânşii la toate manifestările lor sufleteşti. Într-un cuvânt – rămânând om mare, să fii cât se poate de copil"* (***Scrieri***, II, 2007, p. 1021). Nu poţi să nu îi dai dreptate marelui nostru clasic.

Caracterul didactic al literaturii pentru copii răzbate ca atare şi din titlul recentei cărţi semnate de profesoara Maria Bonea, cunoscută în cercurile specialiştilor în filologie română şi ca autoare de manuale pentru elevi, studenţi, învăţători şi profesori, după cum indică editura cu precizie încă de pe coperta volumului ***Instruirea programată în predarea modernă a morfologiei limbii române în şcoală*** (2011).

Datorită scopului didactic în care îşi scrie poemele, autoarea culegerii de poezii ***Copilăria, cheia armoniei*** (Cluj-Napoca, Risoprint, 2014, 188 p.) îşi compune ansamblul alternând textele proprii cu maxime, sentenţe ori citate din clasici români şi universali, gândindu-şi proiectul ca pe un frumos florilegiu. Tradiţia unor astfel de puneri împreună este veche şi bine statornicită în istoria noastră literară, una dintre cele mai reuşite mostre din această stirpe fiind faimoasa antologie alcătuită pentru minte, inimă şi suflet de către nefericitul cap al Bisericii Greco-Catolice, Inochentie Micu, în exilul lui roman, ***Illustrium poetarum flores*** (recuperată abia în 1992 în prima ei ediţie românească, alcătuită de Florea Firan). Dacă de acolo lipsesc însă producţiile originale, în cartea Mariei Bonea ele sunt inima textuală.

Paradoxal însă, versurile autoarei, centrate pe universul copilăriei, sunt despre şi nu pentru copii. Se descoperă astfel că, de fapt, celebrările stării infantile ca stare de graţie, în cuprinsul căreia se deschide, cum ar fi putut spune Blaga, *„corola de minuni a lumii"*, vin dintr-o mereu reînnoită apetenţă pentru starea de excepţie care este copilăria, pentru o vârstă a omului rezervată mirărilor şi exultării în faţa frumuseţilor vieţii.

O poezie apolinică, deci, mai preocupată de captarea unui sunet interior în forma şi ritmul tradiţiei lirice care pariază pe expunerea sinceră a descoperirilor sufleteşti, cu ajutorul rimelor, este ceea ce se găseşte, pentru gustul iubitorilor de momente faste, pe filele cărţii şi dincolo de ele. Suntem departe de modalităţile clasicizărilor lui Al. Philippide, ca şi de ludicul unor Şerban Foarţă, baroc şi preţios, ori Emil Brumaru, naiv şi jucat hedonic. La Maria Bonea tonul e şi solemn, şi genuin exultant, harfa pare să fie instrumentul prin excelenţă la care poeta îşi interpretează partitura.

Acelaşi George Coşbuc punea punctul pe „i" observând, prin asumarea unui risc al generalizărilor, că *„femeile au scris mai bine pentru copii decât bărbaţii; dotate cu mai multă simţire şi pricepere sufletească şi ocupându-se mai mult cu dânşii, le-au înţeles mai bine firea. Apoi femeile rămân copii viaţa întreagă, adică rămân simple, iubitoare şi entuziaste, precum poporul rămâne copil de-a pururi în creaţiunile-i artistice"* (ibidem). Cel puţin în cazul autoarei care este Maria Bonea, observaţia se adevereşte. Rarefiind puţin citatele îndrăgite din marii clasici şi, în general, din alţi autori, privilegiindu-şi mai mult propria voce, ea ar putea da volume mai apte să îi reliefeze propriile calităţi.

Ioan L. ŞIMON

FARMECUL PRELECŢIUNILOR PUBLICE

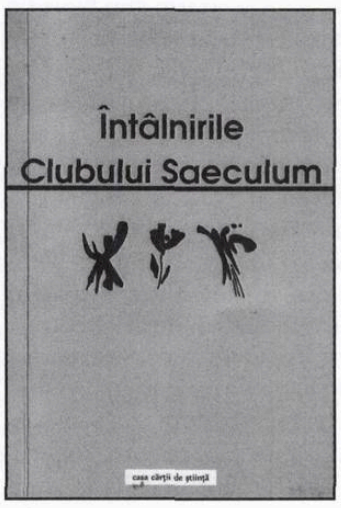

Volumul ***Întâlnirile Clubului Saeculum***, recent apărut la Editura Casa Cărţii de Ştiinţă din Cluj-Napoca, încheie o acţiune de notorietate spirituală şi culturală, care a avut loc, de-a lungul câtorva ani, la Beclean şi a fost coordonată de scriitorul Aurel Podaru. El a reuşit să reunească aici o elită intelectuală din judeţele Cluj şi Bistriţa-Năsăud, dar nu numai.

A fost o provocare îndrăzneaţă, la un dialog elevat şi incitant, care a evoluat în dezbateri exhaustive despre probleme de actualitate din domeniul literaturii, al istoriei şi al criticii literare, filosofiei şi al evoluţiei societăţii contemporane.

Prefaţa, extrem de aplicată, poartă semnătura şi marca criticului literar şi profesorului Andrei Moldovan, o prezenţă remarcabilă la aceste întâlniri, mărturisind ce au însemnat ele pentru viaţa culturală a unui areal geografic care depăşeşte zona Ardealului, volumul de faţă fiind unul mai puţin obişnuit, fiind de părere prefaţatorul. El, volumul, reuneşte, cum am mai spus, prelegeri relevante şi de impact ale unor personalităţi clujene: profesori universitari şi/sau scriitori recunoscuţi pe plan naţional, invitaţi de acelaşi, neobosit, Aurel Podaru, pentru a conferenţia în faţa unui public avizat, pe teme care *„nu sunt nici măcar înrudite, ca să putem presupune că acest fapt ar coagula tomul din perspectiva conţinutului, după cum afirmă şi Andrei Moldovan. În schimb, există un interes real pentru ele, de multe ori pentru a supune durabilitatea lor, venind dinspre antichitate de cele mai multe ori, unei perspective de actualitate frământată, dar însetată de valori fundamentale, într-un prezent în care spectacularul efemer a ameninţat nu de puţine ori echilibrul moral şi estetic"*.

De altfel, venind vorba despre termenul de *„prelecţiuni"*, Andrei Moldovan ne spune că a *„împrumutat acest termen din vocabularul junimiştilor care şi-au început cu astfel de expuneri opera de însănătoşire spirituală a societăţii româneşti"* şi care au conturat o direcţie elevată scrisului românesc, cele mai valoroase fiind publicate în revista „Convorbiri literare".

Un astfel de scop au avut, după părerea noastră, şi ***Întâlnirile Clubului Saeculum*** în contextul contemporan, când cultura se află într-un moment de criză a criteriilor valorice. Aceste întâlniri îşi doreau să formeze un public de intelectuali, din diferite categorii socioprofesionale, animaţi de sentimentul renaşterii apetitului pentru dezbateri intelectuale pe diferite teme: literatură, estetică, filosofie, sociologie, politică, dar mai ales pentru arta oratoriei, pentru farmecul şi frumuseţea acestei arte, lăsate în umbră, în favoarea unui discurs politic de o crasă sărăcie de limbaj şi de o vădită mediocritate.

Întâlnirile Clubului Saeculum, aflăm din ***Nota asupra ediţiei***, au fost iniţiate în 1999 şi coordonate, timp de doisprezece ani, de Aurel Podaru, preşedintele Clubului Saeculum Beclean. La început, acestea se desfăşurau lunar, de regulă joia, când aveau loc dezbateri pe teme *„arzătoare la ordinea zilei"*, dezbateri care, de cele mai multe ori, se prelungeau până târziu, în noapte. În 2007, din motive financiare, aceste întâlniri au fost întrerupte, pentru ca în 2010 să fie reluate într-o nouă formă organizatorică, beneficiind de data aceasta de o finanţare din partea Centrului Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud. Întâlnirile aveau loc o dată la două luni, când participa, ca invitat special, un profesor universitar şi/sau scriitor clujean de recunoaştere naţională.

Primul invitat a fost Ştefan Borbely, care a conferenţiat despre intoleranţă (***Jurnalul lui Adrian Marino***). Au urmat Călin Teutişan, cu o prelegere despre ***Destinul posteminescian al culturii româneşti***; Ioan Chirilă: ***Paşi în interval (Fragmente de anghelologie)***, Ion Pop: ***Note despre poezia anilor 60***; Alexander Baumgarten: ***Despre geniu şi genialitate***; Mircea Muthu: ***O meditaţie estetică***; Horia Bădescu: ***Poezia – limbă a sufletului şi iniţierii***; Laszlo Alexandru: ***Cu Dante în Purgatoriu***; Constantina Raveca Buleu: ***Ezoterismul românesc interbelic***; Vasile George Dâncu, directorul Editurii Eikon din Cluj-Napoca: ***Starea cărţii în România postdecembristă***. În total: zece prelegeri, iar la finalul cărţii, un album foto de la cele zece întâlniri.

Să mai spunem că fiecare invitat special beneficiază de o fişă biobibliografică, pentru informarea cititorilor care se întâlneau pentru prima oară cu invitaţii. La Beclean.

Una peste alta, credem că acest volum constituie un document de cultură remarcabil, de elevaţie spirituală şi informaţie *„pe teme grele şi îndrăzneţe (geniul, ezoterismul, poezia raportată la fiinţă, îngeri şi oameni, sensul şi viitorul lecturii, valori estetice etc.) care au marele merit că propun perspective din realitatea imediată, că pornesc de la interesul omului de azi"*, ca să încheiem citându-l din nou pe Andrei Moldovan.

Gheorghe PÂRJA

AVANGARDA UCRAINEANĂ ȘI-A ASUMAT RISCUL

Confratele Leo Butnaru (născut în 1949 la Negureni, județul Orhei, Republica Moldova), poet, prozator, istoric literar, traducător român, un nume cunoscut și apreciat pe cele două maluri ale Prutului, a publicat un volum elegant, ***Avangarda ucraineană*** (Editura Tipo Moldova, 2014). După ce a coordonat două volume despre avangarda rusă (poezie, dramaturgie), s-a apropiat de un teritoriu mai putin cunoscut nouă. Ori ni s-a părut integrat în literatura sovietică. Nu am greșit prea mult, deoarce Leo Butnaru ne avertizează că *„avangarda poeziei ucrainene are indubitabile tangențe, ba chiar filiații, cu fenomenologia futurismului rus"*. Autorii din patria lui Gogol (Ucraina) au trecut prin serioase pendulări de identitate, deoarece masiva migrare a kievenilor spre Moscova și-a spus cuvântul. David Burlik, *„tatăl futurismului rus"*, este din Ucraina, de lângă Harkov. Apoi alți lideri ai avangardei ruse – Arhipenko, Ekster – de asemenea ucraineni au fost. De aceea, sintagma *„avangarda ucraineană"* este tratată și acum ca o ciudățenie. Se vede că și în plan literar Ucraina rămâne țara cu serioase probleme de autodefinire. Unii susțin că avangarda nu poate să apară într-o țară care încă nu s-a regăsit.

Pe acest fond Leo Butnaru face o faptă curajoasă, publicând antologia ***Avangarda ucraineană*** (poezie, manifeste, eseuri, artă plastică). Și-a propus (și a reușit) să demonstreze că, deși națiunea este în căutare de sine, copleșită, în viziunea unora, de tradiție, în Ucraina a existat o veritabilă mișcare de avangardă. Prima rândunea – cum se exprimă Leo Butnaru în prefață – a avangardei ucrainene a fost Mihail Semenko, care, în 1913, la Kiev, a încercat să se desprindă de stilul simbolist pentru a risca pe cont propriu. El a înființat un cerc quaero-futurist ca direcție absolut nouă în literatura ucraineană. Direcție diferită de futurismul italian și rusesc. El aduce în patria sa spiritul radical al lui Rimbaud, Van Gogh ori Dali. Dacă futuriștii ruși doreau să-l arunce de pe piedestal pe Pușkin, Semenko se aseamănă cu ei, deoarece dorea anihilarea lui Sevcenko, mai ales ***Cobzarul***, operă emblematică pentru imaginația patriotului ucrainean. Avangarda ucraineană a fost un îndemn la europenizare a fostei colonii țariste, ajunse o republică sovietică. Cei de la centru făceau alergie la numele unei posibile țări Ucraina, pe care exponenții avangardei îl lăsau să se înțeleagă. Din metropola bolșevismului se ia atitudine: *„De-ajuns cu Europa. De-ajuns cu europenizarea Ucrainei"*. Un lider al avangardei, Mikola Hviliovi, scrie un studiu polemic și întreabă: *„De unde se vede că e de ajuns cu Europa, când dumneata nu o înțelegi?"*. Mulți dintre cei care se luptau cu tradiția (asta este avangarda) aveau o optică îngustă, provincială chiar dacă aspirațiile erau de europenizare. Pe ordinea de zi a avangardei ucrainene stăteau probleme ale identității lingvistice, funcționarea limbii în parametri moderni. Limba de la Kiev se cerea imperios recondiționată, împlinită, desăvârșită. Semenko avea o deviză avangardist-poetică: *„În fiecare zi/eu râvnesc noi cuvinte/noi cântece/idei noi"*. Se renunță conștient la canoanele metricei fără a ocoli metafora. Scrisul avangardei se deschide spre documentarea geografiei, a istoriei, a patrimoniului cultural al civilizațiilor, toate glazurate cu metafore poetice provocatoare. Versul liber este practicat pe scară largă. *„Între poezie și proză, eu mizez pe proză și pe poezia în proză"*, afirma M. Semenko.

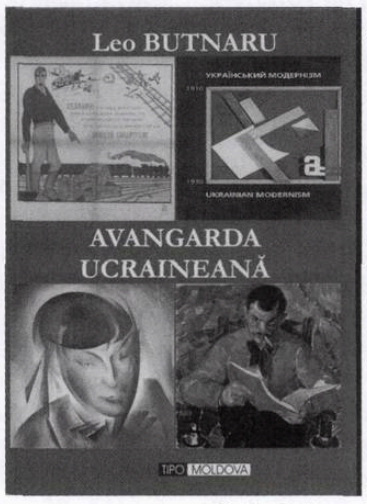

Leo Butnaru, în excelentul studiu ce prefațează elegantul volum, ne pune la curent cu dominanta... avangardei. Scrie despre avangardă, despre noi conchistadori și fascismul... pozitiv. Despre modificări de canon, de prozodie și despre eliberarea de prejudecăți. Aflăm ce nu știam până acum, că scriitorii ucraineni, la începutul secolului trecut, aveau o deschidere spre lume, dar nu uitau conservarea identității. Cu mijloacele avangardei care se opune tradiției.

Avangardiștii ucraineni nu erau indiferenți la fenomenul politic. Mulți dintre ei au activat în structurile vremii. De pildă, Mikola Hviliovi a fost adept al bolșevicilor și, un timp scurt, șeful CK (poliția bolșevică). Susține și aplică politica de ucrainizare. Este supus criticii. Se sinucide. Dar întregul proces avangardist, experimentele cutezătoare ale autorilor ucraineni au fost categoric curmate. Nu au fost ocoliți nici rușii. La începutul anilor 30 au căzut jertfă terorii staliniste. Același Mikola Hviliovi publică teza conform căreia literatura ucraineană, pentru a-și trasa propriul făgaș, nu trebuie să se orienteze spre Moscova, ci să învețe din performanțele europene. Replica Kremlinului nu a întârziat. Cultura a intrat sub teroare. Opera nu era evaluată sub aspectul originalității, ci de pe poziții sociopolitice. Era o luptă de clasă cu dușmanii revoluției. Cei care deviau de la acele principii erau declarați dușmani ai poporului, ajungeau în șireang sau în fața plutonului de execuție. Se instaurează teroarea stalinistă și asupra avangardiștilor. Gheo Skurupi se împușcă chiar în ziua de naștere, B. Tenta se spânzură, alții sunt executați ori arși de vii (poetul V. Sidzinski). Au fost deportați în Siberia. Numai într-o singură zi (3 noiembrie 1937), în lagărul de la Solovki, au fost executați o sută de reprezentanți de vază ai intelectualității ucrainene. Într-o singură zi, literatura ucraineană a fost decimată. În Ucraina își sistează activitatea toate organizațiile literare. În 1934 se dă o lovitură de masă. Teroarea stalinistă nu a fost una selectivă. Leo Butnaru ne prezintă și martirologiul scriitorilor avangardismului rus. Autorul constată: *„Prin curmarea vieții și activității celor mai talentați creatori de avangardă, arta rusă și cea ucraineană, în general, sau au căzut în paralizia realismului social, sau au deviat serios de la perspectivele posibile, criteriile axiologice au intrat între ghilimele, ținând mai curând de preocupările circarilor ideologici"*.

Antologia alcătuită de scriitorul Leo Butnaru este pentru mulți o cale spre o descoperire – avangarda literaturii din Ucraina -, autorul făcând cu pricepere delimitarea de cea rusă, dar reliefând și interferențele de neocolit în vremea Uniunii Sovietice. Poezia, manifestele, eseurile și arta plastică sunt un argument că spiritul ucrainean funcționa. Cei mai valoroși avangardiști au o *„operă activă și decantată"*, ce a intrat în panteonul valorilor perene. Mereu doritoare de inovație și de originalitate. Antologia este și un reflex, un argument pentru aspirația spre identitate. Ceea ce se întâmplă acum în Ucraina poate fi înțeles mai bine plecând de la volumul prietenului Leo Butnaru, el însuși un poet ce ilustrează izbitor voința de emancipare a poeziei basarabene de sub tutela clișeelor tradiționale. Sparge acest monopol literar, simte nevoia unui aer modern în creația sa. În multe rânduri, poetul român de la Chișinău a fost oaspete al Maramureșului. Închei prin a spune că avangarda ucraineană este aproape sincronă cu cea românească. În 1922, Tzara, care a inițiat mișcarea *dada*, spunea că poezia de avangardă este revolta însăși, revolta împotriva tiparelor, a clișeelor bolnăvicioase. Unii reprezentanți ai acestei mișcări au plătit cu viața, alții cu exilul și nu puțini cu închisoarea (la noi, Geo Bogza).

Augustin COZMUȚA

NOBLEȚEA LIRICĂ A POEZIEI

În avalanșa formulelor poetice avansate în actualitate și din care unele, acumulate în timp, și-au adeverit viabilitatea, este dificil pentru creatori să-și găsească și să-și afirme vocea proprie, distinctă, reperată prin trăsături originale, dacă nu unice, măcar inconfundabile, cum încearcă o seamă de comentarii critice să acrediteze luând în discuție mai ales poeți tineri ori chiar debutanți. Fenomenul multiplicării vocilor și, în multe cazuri, a suprapunerii lor, până la identitatea și dexteritatea unei maniere, se datorează cu deosebire cultivării cam acelorași modele lirice, majoritatea asimilate prin influențe livrești și acces liber la raftul cu autori de prestigiu, chiar dacă și dintre ei puțini sunt cu adevărat modificatori de paradigme. În aceste condiții, unii autori, avertizați prin cultura poetică pe care o dețin, nu riscă experimentul, ci invocă terenul mai sigur al fenomenelor clasice, verificate în timp și posibil de resuscitat cu virtuți comunicative și în contemporaneitate. Există teme, motive și chiar subiecte de poezie perenă, oricând abordabile și tratabile cu spor de cunoaștere și de expresie, stimulând inspirația creatorului preocupat să-și definească propriul lirism.

Din categoria creatorilor care, programatic oarecum, fac recurs la clasici se află și Raul Constantinescu, bine reprezentat și ilustrat convingător prin volumul ***Periplu prin neant*** (Editura Tracus Arte, București, 2014), o antologie poetică selectivă, revizuită și adăugită, realizată de autor și cuprinzând poeme din volumele editate, dar și unele poezii inedite. În postfața intitulată ***Cine sunt eu***, autorul nu ezită să dea o listă de autori consultați cu insistență în tinerețe, înainte de a se apuca el însuși să scrie versuri, făcând și precizarea: *„mă atrăgeau în special simboliștii, iar primele versuri, în atmosfera proletcultistă a vremii, nu erau pe linie"*, adică încadrabile în limitele înguste ale unui canon estetic, de fapt mai mult inestetic, dar impus artificial de ideologia epocii. Perioada respectivă este marcată, în ce-l privește pe Raul Constantinescu, prin debutul cu versuri în revista clujeană „Steaua", în 1966, prin redebutul în revista orădeană „Familia", în 1969, sub oblăduirea poetului Ștefan Augustin Doinaș, abia în 1985 debutând editorial într-un volum colectiv, ***Alpha '85***, apărut la Editura „Dacia". Așa se face că adevăratul debut, cu volum personal, se va petrece abia în 2001, cu cartea ***Aventurare în marele refuz***, apărută tot la „Dacia" clujeană, celelalte titluri, vreo patru la număr, completând zestrea autorului, din care ne oferă, selectiv după cum singur o declară, antologia de față, gândită ca dătătoare de seamă despre posibilul său profil liric în frământatul relief valoric al poeziei noastre actuale.

Opțiunea și alegerea sa merg, cu gust sigur și pe deplin motivat, spre poezia cu noblețe lirică, abil decantată și servită de un limbaj elevat, pe alocuri atașabilă, în măsuri diferite, manierei cerebrale de a gesta și înscena poemele, cu accentul mai mult pe idei decât pe vibrația sentimentelor, atitudinea însăși fiind animată de depășirea subiectivității, prin accederea la o stare de spirit care să situeze mesajul în perimetrul sublimului. Primul ciclu din antologie e tocmai intitulat ***Sublim femininul***, amintind de versurile lui Goethe din sfârșitul poemului său filosofic ***Faust***: *„Etern femininul/Ne-naltă-n tării"*, cu precauția de rigoare menționată de poetul de acum, cum că: *„Puține pe altar mai rămas-au vii incandescente cuvinte/în urma secretei alchimice arderi din athanor..."* (***Eternul pur început***). Cu toate aceste constrângeri, resimțite ca descurajatoare, iubirea fiind o temă eternă, poetul nu va înceta să mediteze asupra enigmelor și a farmecelor ei omenești: *„Cu litere de foc înviate în stele/poeme scriu rescriu iubitei mele"* (***Răpindu-mă nemărginirea***), raliindu-se celor sensibili, care cred permanent în *„extazul primului pur proaspăt sărut"* și consideră totodată că *„asemeni iubirii nimic nu e sublim"*. Asociată unui *„imn al bucuriei vieții"* (***De vreodată fără margini iubit-ai...***), iubirea capătă dimensiuni cosmice (***Între cer și pământ***), mărturie vie că *„acolo-n Iubiria nu-și ninge moartea albnegre lințolii"*. Însuși *„domnul hazard"* al universului, stăpânind *„nimicul pre nimic călcând..."*, nu va reuși să împiedice triumful amintirii în fața morții: *„cândva fost-ai și tu părelnică umbră în trecere"* și *„un vis o încercare a sublimului hrănit-ai și tu..."* (***Atins de sărutul nespusei...***), în ciuda efemerității oricărui destin individual.

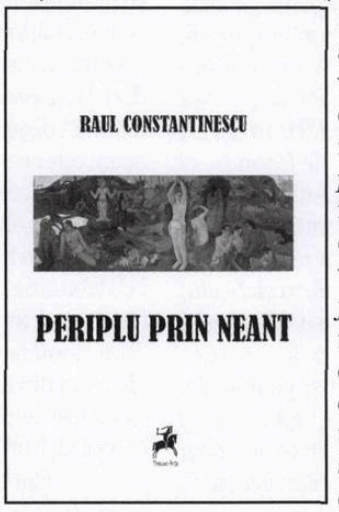

Dar nu doar iubirea este o temă eternă și nobilă a poeziei, ci și multe alte dimensiuni ale existenței, de la vacarmul limbilor pământului până la dialogul dramatic cu divinitatea, dezvoltate în ciclurile ***După ultimul Babel*** și ***Netihnule divinule***, tonul grav, uneori polemic, fiind predominant în meditația poetului, cu accente sibilinice și oraculare pe alocuri, ipostaza profetică și mesianică nefiind nici azi considerată revolută. Deși caducitatea ființei umane e motiv de profundă tristețe, *„trecerea în neantia fără limite/(...)prin marile falii dintre a fi și a nu fi"* (***Trecerea în cuvânt***), poetul face elogiul poeziei salvatoare: *„prin tine însuți rostește-se veșnica bucurie/a vieții-n extaz..."* înfruntând *„ciudata floare vorace a vidului"* (***Salve regina poezia!***), iar arta și creația imprimă o aură nobilă celui care este *„dintre semeni ultim luptător pe baricadele omului/aventurat în marele refuz al bestiei cu chip de înger,/preafericit supraviețuitor în valea plângerii"* (***Ars poetica***). Prin contrast, sunt ironizați și ridiculizați cei care își refuză *„reveria sublimului"* (***Preafericita zburând prin splendori***) ori cei care, din mediocră trufie, neglijează sau ignoră acele *„rostiri într-o uitată limbă secretă,/al sibylei murmur oracular"* (***Vagi ecouri litere silabe în vânt***). Socotindu-se între cei aleși, între puținii ce nu cad pradă, în jungla cuvintelor, poeziei de ultimă oră, autorul își arogă dreptul de a respinge *„beția de sine a înecaților narcisi în propria mlaștină"* (***Dumnezeul poeziei***), de a se detașa orgolios de zonele imunde: *„Peste tot câtă impietate.../noroiul se dă drept carate"* (***Seducător hazardul***), în vreme ce *„lumea întreagă pe tobogan alunecă/jucând zaruri..."* (***Aventurare în sublimul refuz***). Idealul poetic, fie și clasic, rămâne cel care se sublimează în *„dumnezeiescul poem al cuvintelor călite în focul lăuntric"* (***În mâna ta, Domine, Domine...***) și, la judecata de apoi a poeților din Babel, prin necruțătoarea cernere a timpului, *„tot mai puțini înainte trecem cu inima fierbinte/zărim lumini de vis în mirajul unor vagi cuvinte"* (***Mirajul unor vagi cuvinte***).

Cum Raul Constantinescu este și un exigent cercetător al folclorului literar din Țara Hațegului, el nu e atins de morbul celor care, cu superbie idolatră, consideră nedemn de ei izvorul sacru al folclorului. Ca atare, într-o ludică manifestare, sunt cultivate metrica, ritmul și rima ce amintesc de respectul lui Blaga pentru noblețea lirismului din creația folclorică: *„în inimă de codru-adânc/doar izvoare mume plâng..."* (***În adâncul codrului***), după cum e receptiv și la elemente cosmopolite, cum este la noi acum fenomenul invaziei haikuului: *„În peșteră/singur cu Dumnezeu/aștept iluminarea"* (***Aștept iluminarea***). ***Periplul prin neant*** propus de poetul Raul Constantinescu se vrea, fără emfază, din mai multe perspective, a fi unul cu efect cathartic, existențial și liric deopotrivă.

Daniela SITAR-TĂUT

„CARTEA DESPRE PERSONAJUL ISTORIC DRACULA"

În data de 10 februarie a.c. a avut loc lansarea oficială a volumului lui Alexandru Buican ***The Impaler. A Biography of Vlad III Dracula***, tipărit la Tate Publishing & Enterprises din Mustang, Oklahoma, USA. Adresată publicului vorbitor de limbă engleză, cartea aduce (spre deosebire de ediția princeps, în limba română – ***Țepeș. O biografie a lui Vlad III Dracula*** – apărută în 2012 la Editura Livingstone din București) completări și explicații de natură geografică, geopolitică și onomastică lectorilor nefamiliarizați cu realitățile politice ale Europei de Est și Centrale din Evul Mediu. În ***Foreword [Cuvânt înainte]*** biograful motivează recrutarea lui Vlad III Dracula ca material investigativ, principele valah cu personalitatea postumă cea mai contradictorie din perioada medievală. Dificultatea cercetătorului care se apleacă asupra acestui fascinant subiect este legată de pauperitatea documentelor istorice contemporane epocii sale. Informația istorică este completată de un corpus de legende din Rusia și Germania, care *„descriu cruzimile nemaipomenite ale domnitorului"*.

Astfel, întâia dificultate întâmpinată în elaborarea metodei de folosire a acestor materiale este legată de includerea sau omiterea culegerilor de legende, care par a fi mai degrabă apanajul filologilor, iar nu al istoricilor. Ioan Bogdan, cu mai bine de un veac în urmă, a realizat tranșant defalcarea celor două categorii: sursele politice și diplomatice, pe de o parte, iar pe de alta, narațiunile literare. Divizarea este conservată *„cu sfințenie"* și în prezent. Aceasta este, în opinia analistului, principala cauză a percepției trunchiate a personalității voievodului: separarea surselor și încorsetarea lor în perimetrul strict istoric sau filologic. Alexandru Buican semnalează carențele istoriografiei române, dar mai ales atitudinea retractilă în folosirea informațiilor din legende, care nu se datorează dorinței de obiectivitate, ci, mai degrabă *„unei sensibilități naționale"*. Eludarea sau caramelizarea *„cruzimii sale înspăimântătoare"*, captivante pentru occidentali, dar care nu diferă prea mult de tacticile obișnuite ale vremii – vărul său, Ștefan III (cel Mare), nefiind mai puțin retractil într-ale trasului în țeapă, de exemplu – este percepută drept o cecitate voluntară în acceptarea naturii duale a principelui. Făcând, încă o dată, distincția între monografii și biografii (cel din urmă gen slab reprezentat în România), autorul atrage atenția asupra faptului că personalitatea lui Vlad III Dracul nu poate fi descifrată utilizând doar materialul strict documentar, cu atât mai mult cu cât această personalitate complexă, genială, a reușit să-i deconcerteze, prin acțiunile lui, pe contemporani. Alexandru Buican își propune însă să surprindă *„acea psihologie particulară, care s-a impus contemporanilor săi.[...] Noi nu ne temem să recunoaștem cruzimea lui Vlad III, nu dorim să mai adăugăm o lucrare care să-l absolve de legendă, ci dorim să înțelegem în ce a constat acel complex interior al voievodului. În plus, încercând totodată să prezentăm, alături de datele «eroice» ale personajului istoric, și pe cele de stare civilă, ba chiar și pe cele intime, am aspirat să dăm celebrului și înspăimântătorului om un portret interior"*. Astfel, biograful decide să insereze legendele ca sursă documentară, care sunt percepute din punct de vedere evenimențial și psihologic, topindu-le *„epic în narațiune"*. Veridicitatea faptelor este consolidată, persuasiv, de utilizarea amplă a citatelor *„largi din documente"*, considerate *„sângele evocărilor istorice"*. Scriitorul își exprimă mefiența în narațiunile istorice care nu includ mărturii documentare (*„Istoria nu se scrie cu afirmații, ci cu probe"*), proclamând hegemonia incontestabilă a acestora: *„Narațiunile fără acoperire documentară nu conving. Numai documentul în sine, care poartă energia unor voințe omenești de la 1400, zguduie sufletul"*.

Ideea este reluată în-tr-un interviu acordat lui Miroslav Uram în volumul ***Spațiul acesta transcarpatic e un soi de «Triunghi al Bermudelor»*** (Editura Livingstone, București, 2012), intitulat ***„S-a încercat să se escamoteze cruzimea personajului real, deci s-a falsificat și istoria și adevărul psihologic..."***: *„«Adunarea» documentelor nu a fost dificilă. Există culegeri de documente din arhivele turcești, italiene și mai ales ungurești. Ceea ce am făcut eu nou este folosirea lor în spiritul de care au fost animate atunci când au fost redactate. Nu am încercat să le interpretez apriori ca să-mi substanțiez o idee făcută deja despre Vlad III. [...] Nereaducerea în «actualitate», în lumea culturii vii, a documentelor este responsabilă în mare măsură pentru neîncrederea aproape bolnăvicioasă (dar și justificată) a românilor în propria lor istorie"*.

Împărțită în cinci cărți, ce se întind pe 393 de pagini, biografia evocă tot atâtea trepte ale itinerariului vieții acestui atât de atipic personaj. La fel cum se întâmplă în cazul volumului ***Brâncuși. O biografie*** (Editura Artemis, București 2006), scriitorul reconstituie nu numai odiseea personajului eponim, ci și pe aceea a unei epoci. Suntem astfel introduși în culisele Înaltei Porți, ale Ungariei, ale Poloniei sau ale Vaticanului și familiarizați cu problemele politice ale celor doi poli de influență: lumea islamică și cea catolică, sarabandă în care sunt antrenate, cu sau fără voia lor, Țările Române. Una dintre cele mai importante calități ale scrisului lui Alexandru Buican este aceea de a transforma complicatul în inteligibil și natural (calitate truvabilă doar la marii scriitori), ceea ce converge înspre fluidizarea informației. Ca într-un puzzle, reconstruiește corectul, prin degajarea de balast. Un alt merit al cărții este acela al reabilitărilor cronologice și evenimențiale apărute în studii de referință despre perioada portretizată, cum sunt cele ale lui Franz Babinger, ***Mehmed the Conqueror and His Time*** sau Radu R. Florescu și Raymond T. McNally, ***Dracula. Prince of Many Faces***. Cartea surprinde aspecte puțin vehiculate referitoare la Vlad III, care contravin și lezează adevăruri demult încețățenite în mentalul colectiv. Astfel, documentele și cronicile atestă tragerea în țeapă a nu mai puțin de 40 000 de români! Războiul lui efectiv cu turcii, în cele trei domnii, a durat doar 23 de zile, perioadă în care n-avea cum să sancționeze cu această pedeapsă un număr prea mare de otomani. Nici prizonierii luați din Transilvania nu se apropie de efectivele românilor uciși prin tragerea în țeapă de chiar voievodul lor, din dorința de a-i disciplina și verticaliza. Destinul său poate fi încorsetat în tripticul exil-închisoare-domnie.

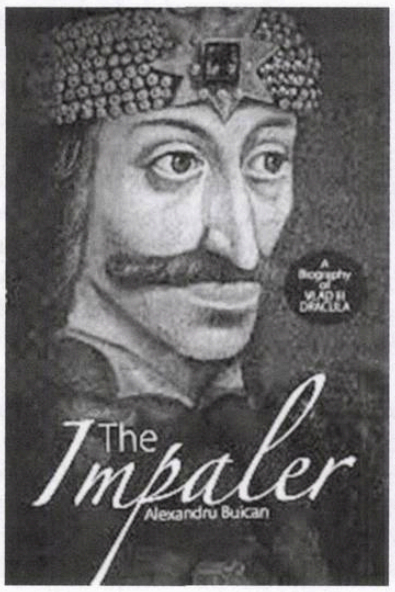

În ***Prologue, A prince in exile***, (February 8, 1431–August 31, 1436) biograful explică atracția conaționalilor față de acest om *„absolut"*, *„al soluțiilor geometrice"*, care percepe pertinent problemele neamului său (ce, în plan istoric, par a fi aceleași, dintotdeauna), încercând să-i *„păstorească"*. Problemele geopolitice externe românilor sunt evidențiate încă din secolul al XIV-lea, astfel încât *„căutarea unei identități spirituale"* este dublată de complexul excluderii, al neapartenenței la un *„destin european"*. După căderea Constantinopolului, granița dintre Est și Vest se adâncește, iar românii vor converti lupta pe care trebuiau s-o ducă în acea vreme în capul de lance și în stindardul unei ideologii: *„apărarea creștinismului"*. Astfel, reverența în fața Occidentului (catolic) este similară cu percepția și statutul de azi ale românilor, tolerați în/de Comunitatea Europeană. O altă țară perpetuată în prezent este generată de izolarea geografică, ce funcționează ca o frână economică și etică, ce conduce la *„aceeași cronică înapoiere a producției și moravurilor"* datorată disjuncției dintre noi și *„ceilalți"*. Conștiința diferenței adâncește acest complex, ducând la *„un conflict al românului cu sine însuși"*, conflict ilustrat plenar de acțiunile spectacularului voievod. Prologul înfățișează circumstanțele ceremoniei de acceptare ca membru al Ordinului Dragonilor (la Nűremberg, la 8 februarie 1431, de către Sigismund de Luxemburg) lui Vlad (II) Dracul, festivitate succedată de aceea a învestirii ca domn al Țării Românești, funcție care se dovedește onorifică vreme de cinci ani din pricina luptelor pentru tron din Valahia. Abia în 31 august 1436 se va urca pe tron la Târgoviște, acompaniat de cei doi fii, Mircea și Vlad.

Cartea întâi, ***Payee of kingly finances/ Părtași de venituri împărătești***, reconstituie primii ani de viață ai *„micului Vlad"*, disciplina fizică și intelectuală la care este supus, studiul limbilor străine, dar mai ales al istoriei și al *„științei conducerii"*, în care Vlad II își inițiază fiii. Legendele *„amintesc și despre o morbidă curiozitate a copilului Vlad pentru execuțiile publice"*. Stârnind mefiența sultanului în fața loialității sale, Vlad II va fi convocat de Murad II la Edirne, cu cei doi băieți ai săi care urmau să rămână acolo, ca garant al supușeniei voievodului față de Înalta Poartă. La doisprezece ani, Vlad se vede pentru prima dată prizonier, în Imperiul Otoman, în fortăreața Egrigoz, în vreme ce Vlad II, acuzat de trădare, va fi încarcerat la Galliopoly. Prinții valahi cresc în preajma succesorului sultanului, Mehmed Celebi, alături de care asimilează persana, araba, ebraica, principiile islamismului etc.

Voivode! [Domn!] va ajunge abia după moartea tatălui, la 23 noiembrie 1447, întronându-se cu sprijinul trupelor otomane, după o *„închinare"* prealabilă ce-i impunea obligativitatea tributului și a înfățișării anuale la Înalta Poartă. Abia după două luni, va fi uzurpat de către Vladislav II și Petru II, fugind în exil, după lupta de la Kosovo, unde Iancu de Hunedoara și coaliția antiotomană au fost înfrânți. Deși înregistrăm, încă de pe acum, o primă tentativă de asasinat din partea lui Ioan Gereb de Wingart, refugiatul scapă de această dată, pentru ca să ajungă, în final, victimă a propriilor conaționali.

Una dintre cărțile cele mai substanțiale ale biografiei, emblematice în conturarea profilului spiritual al voievodului, este a treia, ***And so much he hatred the evils of his country/ Și așa de mult ura răul din țara sa***. Cele cinci episoade care o compun dezvăluie tot atâtea falii corecționale aplicate concitadinilor sau peonilor, sancționând trădarea, furtul, mitomania, infidelitatea, lenea, injustiția, ipocrizia clerului. Suveranul încearcă să inculce principii democratice în pedepse, neținând cont de stareasocială, ba, mai mult, aplecându-se cu predilecție asupra dregătorilor care-l deranjează cu hegemonia lor în divan și cu atitudinea de frondă împotriva domnitorului, pe care-l percep doar ca *„un instrument de satisfacere a politicii lor"*. Sardonică este pedeapsa aplicată opozantului său Dan (cel Tânăr): *„Made him dig his own grave and commanded that they sing him the burial chant"* (*„I-a poruncit să-și sape singur groapa și a pus să i se cânte după legea creștinească"*). Mefient în românii *„iubitori de dezbinări"*, își alcătuiește o gardă personală compusă exclusiv din mercenari. Legendară este, de asemenea, recrutarea constructorilor *„cuibului său de vulturi"*, Cetatea Poienari, în persoana celor două sute de boieri luați prizonieri de la masa de Paște în 17 aprilie 1457, pe care-i obligă să lucreze *„până s-au spart toate hainele dupre ei și au rămas toți dezvăscuiți în pieile goale"*. Seria manifestărilor extreme se succedă în lanț: fierberea sau prăjirea hoților și a țiganilor, incendierea cerșetorilor, ablația sânilor muierilor infidele sau aparținătoare clanurilor concurente și omorârea lor, pedepsirea întregii comunități pentru culpa unuia dintre ei, cuiele bătute în capul solilor turci, pentru că nu și-au scos fesul în fața lui. Țara pare a se transforma într-o *„grădină"* de țepe, păstorită de voievodul fascinat de mirosul hoiturilor în descompunere.

Istoria tradițională ignoră sau infirmă câteva dintre actele lui Vlad III, pe care Alexandru Buican, făcând apel la documentele epocii, le denunță: scrisoarea trimisă lui Mehmed II din Cisnădie, prin care se oferă să-i captureze pe Mátyás Corvin și anturajul său, trecerea la catolicism, prin căsătoria cu Ilona Szilágy, în vederea recăpătării domniei, defecțiunea boierilor, care-l sprijină pe fratele său, Radu cel Frumos, moartea, datorată propriilor supuși etc.

Unul dintre misterele care învăluie biografia voievodului este acela al circumstanțelor morții acestuia, relevate în capitolul ***His downfall comes this way (Sfârșitul lui a fost astfel)***: reîntronat de Mátyás Corvin, care înainte-l ținuse prizonier doisprezece ani la Vișegrad, devenit indezirabil pentru clasa politică boierească ce nu putea uita exterminările în masă și tragerile în țeapă din cea de-a doua domnie, Vlad III conduce o ultimă ofensivă împotriva turcilor și-a lui Basarab III (Laiotă), în timpul căreia se deghizează în turc și este ucis (voluntar sau dintr-o eroare de identitate). Moartea lui însă pare a fi fost un complot bine orchestrat de partizanii uzurpatorului. Vlad III este descăpățânat, iar tigva lui va fi transportată la Istanbul și expusă locuitorilor capitalei, în vreme ce trupul se presupune că a fost îngropat de călugări în incinta Mănăstirii Snagov.

Caracterizarea volumului, făcută de către editorii lui pe coperta a IV-a, sintetizează notele lui particularizante, dar mai ales faptul că acesta nu este o simplă biografie, ci BIOGRAFIA despre Vlad III Dracula: *„Multă lume cunoaște mitul lui Dracula, dar foarte puțini știu că a fost o persoană reală, un conducător al românilor din secolul al XV-lea. Încă și mai puțini realizează faptul că volumele pe care le citesc despre acest subiect sunt produsul imaginației autorilor lor. În* ***The Impaler. A Biography of Vlad III Dracula****, Alexandru Buican își propune să se limiteze strict la surse istorice – ungurești, românești, turcești, latine, lăsându-le să vorbească prin ele însele, intenționând, nici mai mult, nici mai puțin, decât să dea nu o carte, ci CARTEA despre personajul istoric Dracula. Oricât de inconfortabil ar fi pentru cititorul modern, realitățile legate de viața lui Dracula sunt prezentate fără exagerare, dar și fără nicio încercare de a eluda acea realitate psihologică ce l-a făcut pe umanistul Michael Beheim, un contemporan, să afirme brutal: «Dintre toți nebunii și tiranii despre care am auzit în această lume, sub acest cer, de când există amintirea lor, niciun altul n-a fost mai crud»"*.

Alexandru UIUIU

PROZO-POEME ŞI CÂNTECE

Venim din străfundurile nordului
Ne înveşmântăm în alb şi în visele noastre
Păstrăvul sare pe mal
- Sunt Silesius şi vin din Ţara Umbrei
Sunt zeul pădurii şi-i vânez pe toţi cei ce nu mi se supun
Trupurile lor arse sunt ofrande bine mirositoare
Pentru arbori şi flori
Venim ca să aducem butucul viţei-de-vie
Care a prins rădăcini în rana omului
Pentru a-l înconjura ca o cunună şi a-i umple cupa
Cu propriu-i sânge.
- Sunt Zeul pădurii - zise Silesius, încordând arcul
Stăpân peste ţinuturile muntoase din Umbra Crucii
Locuitor al bolţilor înalte de cetină
Lasă-ne să trăim!
-De acum veţi trăi veşnic,
Zise Zeul dând drumul săgeţii
Care-i pătrunse dintr-o dată pe toţi trei
Traversându-le inimile
-Veţi trăi în arbori şi flori, iar la vreme
Şi-n fructe! spuse Zeul, trist, pentru sine.
Iubeşte-mă cum ştii numai tu
Dă drumul poftei
De carne omenească,
Devoră-mă
Trece-mă în rădăcini, în seve...
Spui teatral, ironic, dându-ţi capul pe spate
Aducând aproape buzele-ţi fragede, întredeschise -
Eu nu fac mai mult decât să te las de mijloc
Şi tu cazi în iarba moale, acolo unde o furnică roşie
Te muşcă violent de gât
Ce poveşti mai ştii şi tu!
Te ridici nemulţumită
Cu o grimasă pe faţă, frecând locul înţepăturii -
Astea-s poveşti?! Hm?!
Nu.

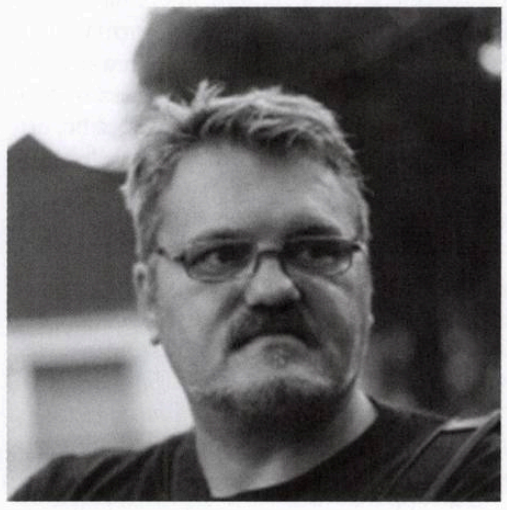

***

Diana, din leagăn de ierburi tomnatec
În inima ta – şuvoi de jăratec
Trimit o săgeată – atentă privire
Spre ceea ce e mai adânc decât fire

Din carne, din carne –
Din carne de-ai fi fost tu făcută
Securea copacii ar fi s-o ascută
Străbate doar abur, un spaţiu, o cale
Săgeata spre crugul inimii tale

Din stronţiu, potasiu – savant compozit
De-ar fi tu să fii – mineral, înalt zid
Afină alcătuire prin apa-aş cunoaşte-o
Dar tu eşti eter, dorinţa-mi renaşte-o

Săgeata întoarce-o chitit către ochi
Pe coarda întinsă dansează senină
Vibraţia fină, muzica-n stropi
Arunc-o în lacrimi pe chipu-mi de tină

***

Aici este capătul, altarul, locul de închinare
V-am adus până aici greu, cu
sacrificii, ca să-l vedeţi
Eraţi curioşi – poftiţi:
E cald, proaspăt – e din carne
Nu vă gândiţi să-l escaladaţi
Pentru că fiecare pas vă va
adânci în voi înşivă

Ho, Ho, Ho... se-auziră voci
dinspre grupul de cercetaşi
Adică am plătit degeaba?!
Avem semnate contracte! Totul e oficial!
Am făcut înţelegeri
Elefanţi, câini, baloane, fregate, submarine, cămile,
trenuri, toate astea,
Ştiinţa, artele, meseriile...
Am plătit enorm!

Asta este tot! E din carne.
Fiecare pas vă adânceşte în voi înşivă
V-am adus până aici ca să-l vedeţi
Tot ce aţi pătimit intră în preţ

Şi ce-i dincolo, ce-i dincolo
Spune-ne măcar atât... Să ştim...

***

Îl văd câteodată pe Adam ieşind pe porţile Raiului
Cu mărul nemuşcat în mână -
De plictiseală -
Îl văd rezemat de stâlpul lumii
Privind în gol şi apoi dând drumul mărului înrourat
Să se rostogolească, să adune pe el praf cosmic
Continente şi oceane, păduri, drumuri şi animale
Să se facă de-o planetă care să se învârtă în jurul Soarelui
Cu mărul acela nemuşcat în miez
Ca să nu ştie nimeni, până-n ziua de azi
Ce e bine şi ce e rău
Şi ţi-ai luat vreodată temperatura
Când ai avut
Astfel de viziuni?
Spui tu, mai degrabă amuzată, decât îngrijorată
Da, siiiiigur, a fost primul gest, prima observaţie:
În astfel de situaţii am - în general - temperatura sepiei
Preaînţeleapta producătoare de cerneală din adâncuri
Răspunsul pare convenabil - degetele tale fragede,
Deprinse cu coardele chitarei şi cu liniile tremurate
Ale desenelor ce evocă emoţii, îmi aranjează un fir alb în barbă
Ne aflăm într-o grădină în care fiecare
Se îndeletniceşte cu ceva:
„Ce faci aici?", „Croşetez o pereche de ciorapi."
„Ce mai faci?", „Uite, operez un cancer la prostată."
„Ce faci din lemnele astea?", „Un leagăn pentru copil."
Numai unul, numai unul, munceşte în tăcere şi uitare
De nimeni cercetat, căutat, întrebat
Şi când atingi temperatura aceea
De care ai vorbit
Şi probabil ai dureri -
Cum poţi scăpa?
Mâncând un organ cald de om: o inimă
Un ficat, o limbă dulce, o splină -
Te retragi puţin speriată, dar când te ajung
Sărutarea mea te linişteşte amintindu-ţi
Atingerea unei frunze proaspete de nuc.

***

Noaptea linge felinare
Ucide beţivi
Şi scoate din căţele pui umezi şi orbi
Noaptea - în cerul gurii înstelat -
Ţine ochii tăi
Ca două bomboane negre
Subţiate
De vânt
Te vei duce până la capăt
Te vei arunca în fiecare noapte
Ca într-un acvariu
De curiozităţi

Zeul frizeriilor este chel şi
Zeul beţivilor este abstinent
Pe limba lui de nisip –
doar şarpele şi scorpionul
dansează,
Zeul atleţilor este infirm, iar Zeul Zeilor
are toate neajunsurile celorlalţi
şi un mare defect personal:
fiecare muritor a fost făcut
după chipul şi asemănarea Lui
Să îţi mai povestesc
Nu, nu, nuuu,
Destul

Noaptea linge felinare
Ucide beţivi
Şi scoate din căţele pui umezi şi orbi

***

Cerul căzut ca un cearceaf ud
A prins lupul în alergare
Taurul sângerează sub frunzele cărnoase

Să fi fost umbrela...

Botul îmbăloşat despică beregata oii
Râtul scurmă după o altă rădăcină amară
Fumul se amestecă argintiu cu ceaţa
- prin casă trece trenul culcând pereţii -

Scăldate în mocirlă toamna şi primăvara se tăvălesc
Ca două lesbiene
Apele ridică în tulburarea lor gunoaiele şi le depun
Ca pe un caimac al vieţii

Cad picături
Dar nu plouă.
E atât de cald încât a trebuit să lepăd trei piei
Ca să vă suport
Sunt Regele Şopârlă!

Să fi fost umbrela...

O altă picătură şi încă o picătură
Care putrezeşte pardesiul
Mâna sărată, gestul închipuit
Peştele sfârtecat la scoaterea momelii

Nicio copită, numai iarba se lasă broaştei
Copiii nenăscuţi, scuipaţi în tomberoanele dimineţii

Stropi pe pardesiul
Sub care o colecţie de viermi
Agili şi vesperali
Dansează în gura morţii

Să fi fost umbrela...

Săluc Horvat - 80

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU SĂLUC HORVAT

„ÎNTRE CENTRU ȘI PERIFERIE EXISTĂ O APROPIERE TOT MAI ACCENTUATĂ”

Săluc Horvat este născut în 23 iunie 1935, în satul Șigău, județul Cluj. A absolvit Facultatea de Filologie a UBB Cluj. De-a lungul vieții a desfășurat și continuă să desfășoare o bogată activitate de istoric și critic literar, de publicist și de istoric al cărții. Dintre volumele publicate, menționăm: ***Mihai Eminescu, dicționar cronologic*** (1994, cu o ediție revăzută și adăugită în 2013); ***Liviu Rebreanu. Ion*** (2002, cu ediția a II-a în 2015); ***De la Titu Maiorescu la Petru Creția. Contribuții la un dicționar al eminescologilor*** (2010) și ***Mihai Eminescu în critica literară actuală*** (2014). Din 2003, ca întemeietor al revistei „Nord Literar”, este și director executiv al acesteia. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

A.C.: Ar fi interesant și chiar instructiv de știut cum îți amintești, de la înălțimea anilor atinși, momentul în care ai luat prima dată o carte în mână și cum ai dobândit, în timp, conștiința valorii ei.

S. H.: Este întrebarea care nu aș fi dorit să mi se adreseze. Răspunsul mă obligă să mă întorc la anii copilăriei, de care nu-mi face plăcere să-mi aduc aminte, fiind o perioadă tristă, plină de neajunsuri și de frustrări.

Am început școala în timpul ocupării Ardealului prin Dictatul de la Viena, primele două clase (1942-1943) fiind sub îndrumarea unui învățător maghiar, adus în sat, un tânăr arogant și orgolios, care se străduia din răsputeri să ne învețe o limbă care ne era total străină. Pe la sfârșitul anului 1943, școala s-a închis, iar sălile de clasă au fost transformate în cazarmă pentru soldații răniți pe front (probabil nemți). După război a venit în sat o învățătoare, de data aceasta româncă; ea a adunat copiii de școală, de toate vârstele, începând un adevărat program de alfabetizare (orele ținându-se seara, după ce se reîntorceau elevii de la munca câmpului sau de la îngrijirea animalelor pe pășune). La sfârșitul anului, fiecare elev primea, în funcție de vârstă, un certificat școlar. De un asemenea document am beneficiat și eu, în baza lui reușind să urmez o școală profesională.

Dar, revenind la întrebare, până pe la paisprezece-cincisprezece ani, singurele cărți trecute prin mână au fost ***Abecedarul*** și cartea de citire, după care au învățat anterior și frații mei mai mari. Pe lângă acestea, cărțile copilăriei mele au fost așa numitele *cărți vorbite*, acele cărți care s-au transmis prin viu grai din generație în generație (basmele cu fii și fiice de împărați, cu zmei și balauri), „cărți” din care am învățat că viața este o luptă continuă între bine și rău, între dragoste și ură, între adevăr și minciună și că, pentru a reuși, trebuie să lupți.

Dacă facem referire la prima carte reală citită de mine, din câte-mi amintesc, aceasta a fost romanul ***Mama*** al lui Maxim Gorki, scriitorul rus în vogă în acele vremuri. Trecuseră câțiva ani de la moartea mamei mele și probabil titlul cărții mi-a atras atenția, cu gândul că voi regăsi încă chipul mamei pierdute. Nu-mi mai aduc aminte ce am reținut din această carte, nici dacă am parcurs-o până la capăt, ceea ce știu e că niciodată nu m-am mai întors la ea. De ce? Nu știu.

Rezumând, nu pot să spun că, atunci sau mai târziu, am întâlnit o carte care să mă fi marcat în mod deosebit. Am întâlnit însă multe cărți, mulți autori la care am revenit mereu.

A.C.: Translând faptele, ar fi la fel de interesant și de instructiv de știut cum te-ai simțit în momentul în care ai ținut în mână prima carte scrisă și semnată de tine.

S.H.: În mulții ani petrecuți printre cărți, mi-au trecut prin mâini mii, sute de mii de cărți. Pe multe le-am citit pentru formarea mea intelectuală și profesională, pe altele doar le-am răsfoit pentru a le stabili locul în structura bibliotecii, pentru a le ușura drumul spre lectura altora. În multe dintre acestea am găsit lucruri neștiute, altele au rămas simple piese de bibliotecă. Nu de puține ori, în căutările mele, aveam senzația că nu am întâlnit o carte care să-mi fie aproape, trăind cu ideea că aceasta încă nu s-a scris. Atunci, parafrazându-l pe celebrul cărturar argentinian Jorge Luis Borges, mi-am zis că această carte trebuie să o scriu eu. Așa s-a născut prima carte scrisă și semnată cu numele meu. Ea s-a numit ***Mihai Eminescu. Dicționar cronologic***, o carte care, într-adevăr, nu mai fusese scrisă anterior. Spun acest lucru convins fiind că lucrarea este prima încercare de a reconstitui viața și activitatea marelui poet, altfel de cum s-a făcut până atunci. În locul unei biografii romanțate, am alcătuit o biografie prin care să redau personalitatea poetului așa cum a fost ea, cum a fost văzută și receptată de contemporanii săi, de posteritate.

Ce am simțit în acel moment, în care aveam în mână cartea scrisă de mine, semnată cu numele meu, e greu de redat prin vorbe. Cu certitudine, bucurie și emoție. Apariția unei cărți, mai ales prima, poate fi asociată, metaforic vorbind, cu nașterea primului tău copil, în care îți pui speranța că îți va purta numele și îl va duce cu cinste mai departe. E firesc ca o astfel de bucurie să fie însoțită de întrebări în privința reușitei. Cu toate că aveam o anumită confirmare a valorii acestei cărți prin prefața semnată de cunoscutul eminescolog Gh. Bulgăr, gândul că se vor găsi scăpări îmi atenua entuziasmul. Îndoielile de atunci au început să se reducă pe măsură ce au apărut alte și alte cărți, ele însă nu au dispărut și, probabil, nu vor dispărea nici la cărțile ce urmează să apară.

A.C.: Și la fel de instructiv și de interesant ar fi de știut cu ce sentimente ai descoperit existența primei biblioteci în care ai intrat cu scopul de a te folosi de ea în cunoaștere și, evident, în pregătirea personală.

S.H.: Întâlnirea mea cu cartea, cu biblioteca s-a produs destul de târziu. Prima mare bibliotecă pe care am întâlnit-o, nu pentru studiu, ci într-o vizită, și care mi-a rămas în memorie a fost Biblioteca Universitară din Cluj. Se întâmpla prin anul 1953. Nu bănuiam atunci că aceasta va deveni principalul loc de formare, așa cum avea să se întâmple când am devenit student al Facultății de Filologie din Cluj-Napoca, și nici că, în întreaga mea activitate în domeniul biblioteconomiei, va fi instituția etalon la care aveam să mă raportez mereu, că aici voi susține prelegeri sau conferințe publice ori că aici îmi voi lansa cărțile scrise de mine. Dar biblioteca de suflet, în care m-am format ca specialist în domeniu, a fost Biblioteca Universității băimărene, cu transformările parcurse în timp, instituție pe care am slujit-o peste treizeci de ani și pe care, practic, am format-o, pornind de la stadiul de început până ce a ajuns una din bibliotecile universitare de referință la nivel național, cunoscută, prin schimburile de publicații și prin diverse manifestări specifice, în multe țări ale lumii.

A.C.: Deoarece te-a preocupat studierea istoriei cărții și implicit a bibliotecii, elaborând lucrări în acest domeniu, cum vezi acum faptul că au apărut alternative de comunicare moderne atât la ideea de carte, cât și la conceptul de bibliotecă, tu însuți nerefuzând ipostaza de a fi internaut în mediile virtuale?

S.H.: Înainte de a răspunde întrebării, amintesc că se află sub tipar, la Editura „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca, volumul cu titlul ***Cartea de-a lungul anilor***, în care am trecut în evidență etapele semnificative ale evoluției cărții, de la tăblițele de lut la cartea electronică, de la biblioteca de suluri de papirus și pergament la biblioteca virtuală (digitală). Am scris această carte din dorința de a demonstra „viața fără de moarte” a cărților și rolul avut în dezvoltarea societății umane de-a lungul mileniilor de existență și de a întări convingerea că ea nu va dispărea, așa cum încearcă unii să creadă. Ideea dispariției cărții s-a născut din implicarea tot mai accentuată a tehnicilor electronice în imprimarea, difuzarea și stocarea informațiilor, rol jucat până în prezent de cartea și biblioteca tradiționale.

Desigur, nu pot fi negate și nici neglijate avantajele oferite de aceste noi descoperiri, mai ales prin aportul și importanța lor din punct de vedere practic, cum ar fi reducerea spațiului de depozitare, ușurarea accesului la informație, conservarea mai bună.

Și cartea, ca produs, așa cum a fost cunoscută în milenara sa istorie, cunoaște un amplu proces de transformare. Se vorbește tot mai mult de un posibil pericol de dispariție a cărții în forma ei consacrată și de înlocuirea cu cartea electronică, temere, în opinia noastră, fără fundament. Faptul că i se va schimba formatul sau suportul de imprimare nu înseamnă decât găsirea și a altor modalități de realizare. De fapt, cartea electronică sau *e-book (electronic book)*, cum este numită în limbaj specific, este un fișier digital, care conține un text. Dar, pentru a fi citit, ai nevoie de o dotare tehnică: un aparat cu ecran (calculator, laptop, tabletă) și un cititor (reader).

A.C.: Cu toate că ești conștient și convins de evoluția implacabilă a lucrurilor într-o asemenea direcție, te-ai aventurat, în anul 2003, în a propune și susține apariția la Baia Mare a unei reviste, „Nord(ul) Literar” fiind un rezultat palpabil al acestei implicări intelectuale și culturale în spațiul public. Ești mulțumit de efortul depus în acest scop și consideri că el merită continuat?

S. H.: Apariția la Baia Mare a revistei „Nord Literar”, prima revistă de literatură în orașul nostru, a marcat un moment important în viața culturală, împlinirea visului mai multor generații de scriitori. Pornind de la realitatea care arăta existența aici a unui număr important de scriitori, mulți dintre aceștia consacrați pe plan național, un grup de oameni de cultură, la inițiativa și sub coordonarea subsemnatului, și-a asumat responsabilitatea realizării unei reviste. Așa s-a făcut că, la sfârșitul lunii iunie a anului 2003, a apărut primul număr al revistei „Nord Literar”, revistă editată de Asociația Scriitorilor și cu finanțarea Consiliului Județean Maramureș, având în colectivul de redacție nume cunoscute în plan literar și publicistic: Gheorghe Glodeanu, profesor universitar cu o veche și bogată prezență în revistele de cultură din țară, autor al mai multor cărți de critică literară; Augustin Cozmuța, publicist și critic literar; V.R.Ghenceanu, publicist și poet; Ion M. Mihai, critic literar; și subsemnatul, critic și istoric literar cu o bogată experiență (ani la rând fiind secretarul general de redacție al publicațiilor științifice ale Universității băimărene).

Începuturile nu au fost lipsite de greutăți, de incertitudini și, mai ales, de nevoia de a învinge numeroasele orgolii venite de la cei ce nu au reușit înaintea noastră sau de la cei ce nu și-au găsit locul în colectivul de redacție, care s-au străduit să blocheze procesul redacțional sau să se abțină de la a publica în revistă. Desigur, nu e ușor să realizezi o revistă într-un oraș de provincie, lipsit de

→

tradiție și de o anumită experiență și, mai ales, să o ferești de provincialism, în timp ce mulți doreau ca aceasta să fie revista lor, a băimărenilor, ceea ce, cu siguranță, i-ar fi determinat destinul pe care l-au avut încercările anterioare. Reușita noastră s-a datorat dăruirii și perseverenței cu care am trecut peste aceste obstacole. În prezent, „Nord Literar" a ajuns în al XIII-lea an de apariție, devenind o publicație cunoscută și apreciată pe plan național alături de reviste importante ale țării noastre. Pentru mine, cel care și-a asumat primul riscul începutului de drum și care și-a consacrat ani buni din viață pentru ca aceasta să fie și să dăinuie în timp, revista reprezintă cea mai importantă operă a mea și, împreună cu celelalte cărți, îmi încununează acest moment aniversar.

A.C.: Ca membru al Uniunii Scriitorilor, apreciezi că peisajul revuistic are efervescența și atmosfera stimulativă necesară cultivării spiritului creator și a celui critic, totodată, astfel încât să se asigure dialogul cultural și dezvoltarea literaturii originale?

S.H.: Revistele de cultură au avut întotdeauna un rol important în stimularea și promovarea spiritului creator. În privința situației actuale, când publicațiile cu caracter cultural se întâlnesc peste tot, chiar și în localitățile cu o tradiție culturală și revuistică modestă, cu certitudine se poate vorbi de un climat favorabil dezvoltării creației literare originale. Pericolul poate veni din modul în care se promovează valorile autentice. Nu întotdeauna ce e mult e și de valoare.

A.C.: Ești un apreciat istoric al vieții literare și culturale, prin cărțile publicate, mai ales cele realizate în calitatea de eminescolog, nu ușor de dobândit. Cum ai pornit pe această cale, știind de la început că e una greu de urmat?

S.H.: Apropierea de Eminescu, de biografia și opera lui s-a produs încă din anii de liceu, sub impulsul lecțiilor de literatură română ale profesorului Traian Blajovici, un admirator al poetului, care, în acei ani (1952-1955), ne vorbea nu numai de Eminescu, ci și de Titu Maiorescu, de Ibrăileanu, de E. Lovinescu (cu romanele ***Mite*** și ***Bălăuca***), de G. Călinescu (***Viața lui Eminescu***), de Schopenhauer, de Carmen Sylva ș.a.

Începuturile s-au rezumat la lecturi. Pe măsură ce s-au adunat tot mai multe date, am început să scriu. În cele din urmă, acestea au fost adunate mai întâi în cronici și comentarii, apoi într-un ***Dicționar cronologic*** și în alte contribuții privind viața și opera poetului. În anul 1987 am trimis Editurii „Cartea Românească" manuscrisul ***Dicționarului cronologic***. Surpriza a venit la doar câteva săptămâni, când am primit de la editură o adresă însoțită de un referat (nesemnat), prin care mi se recomanda să revăd manuscrisul, să îndrept ce voi considera de cuviință și, mai ales, să-l reduc (avea peste patru sute de pagini). În finalul referatului se făcea propunerea pentru editare. M-am conformat și, în scurt timp, m-am prezentat la editură, unde l-am întâlnit pe Cornel Popescu, redactorul-șef. Răsfoind oferta, s-a arătat oarecum nedumerit că se face propunerea publicării unei cărți despre Eminescu, scrise de un autor necunoscut, în vreme ce monopolul asupra operei lui îl dețineau câteva nume cunoscute în domeniu: D. Vatamaniuc, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Al. Oprea, Petru Creția. Repartizată redactorului de carte Nicolae Ciobanu, acesta m-a asigurat de o bună colaborare, dar m-a atenționat să am răbdare, editura acordând prioritate ofertelor membrilor Uniunii Scriitorilor, de care aparținea. Eu, la acea vreme, nu aveam această calitate. Și, într-adevăr, timpul s-a scurs fără a primi vreun răspuns. Cum se apropia anul centenarului morții poetului, sub pretextul actualizării unor informații, am retras manuscrisul fără a-l mai restitui. Crezând că voi avea mai multe șanse, m-am adresat Editurii „Dacia" din Cluj-Napoca (director, Vasile Igna). Din păcate, Centrala Editorială, care aproba planurile, a respins propunerea, motivând că Eminescu a fost cuprins la alte edituri. A trecut Centenarul Eminescu, a trecut și anul 1989. Când s-a înființat la Baia Mare Editura „Gutinul" (director, istoricul dr. Valeriu Achim), m-am adresat acesteia, unde avea să apară în anul 1994.

Cum am pornit pe această cale? G. Călinescu spunea odată că nu e critic acela care nu a scris un studiu acceptabil despre Eminescu. Nu știu dacă ceea ce am scris despre Eminescu poate fi considerat un studiu acceptabil, nici dacă aceasta îmi dă dreptul să mă consider un critic literar. Pentru mine, Eminescu și opera sa au constituit repere la care m-am întors mereu cu gândul de a mă apropia cât mai mult de opera sa, de a-i cunoaște tumultuoasa viață. În acest sens, am cercetat și adunat mereu informații care să ducă la o mai bună cunoaștere, iar când ele s-au înmulțit, le-am așezat între coperțile cărților scrise și publicate: ***Dicționarul cronologic***, ediția I, 1994, ediția a II-a, 2013; ***Dicționarul eminescologilor***, 2010; ***Studii și articole***, 2000; ***Mihai Eminescu în critica literară actuală***, 2014; ***Luceafărul. Ediție bibliofilă***, 2000.

Faptul că am fost invitat la toate edițiile Congresului Internațional al Eminescologilor, la care au participat eminescologi din întreaga lume, că numele meu este citat, de exemplu, în ***Dicționarul Enciclopedic Mihai Eminescu***, publicat de acad. Mihai Cimpoi, alături de G. Ibrăileanu, G. Călinescu, T. Vianu ș.a., că despre contribuțiile mele referitoare la marele poet s-au scris numeroase comentarii îmi asigură un anumit confort.

A. C.: Tocmai de aceea, pe acest traseu dificil ai cunoscut o seamă de oameni de cultură, cu deosebire filologi, critici și istorici literari, bibliologi și bibliografi, documentariști etc. Cum ai relaționat cu ei spre a intra și a te menține în competiția cercetării?

S. H.: A trăi într-un oraș de provincie, mai ales într-unul cu viață culturală și literară modestă, lipsit de reviste, de instituții de cultură, de performanțe, îți creează un anumit disconfort, un impas în calea afirmării în domeniul creației. Dacă totuși am depășit acest disconfort, s-a datorat mai ales preocupărilor mele într-un domeniu mai puțin cunoscut la nivel local, cel al bibliologiei și al bibliografiei, domenii în care au excelat câteva personalități de excepție cu care am fost nevoit să colaborez, să am schimb de opinii. Între aceștia s-au numărat: prof. Dan Simonescu, cunoscut bibliolog și bibliograf, unul din autorii lucrării ***Bibliografia românească veche și a neamului*** (alături de Ion Bianu și Nerva Hodoș), Ioachim Crăciun și Nicolae Georgescu-Tistu, întemeietorii învățământului bibliologiei din România, și alți specialiști în domeniu (Gabriel Strempel, Ion Stoica, Vasile Țâra, Mircea Regneală, Doru Radosav, George Corbu etc). Importante au fost întâlnirile și participările la diverse conferințe, congrese, simpozioane naționale și internaționale, la care am avut prilejul să cunosc mai multe personalități. În asemenea împrejurări, i-am cunoscut pe acad. Șerban Cioculescu și pe Jan Livescu, foști directori ai Bibliotecii Academiei Române, pe acad. Boris Cazacu, cu care am comunicat mereu, mai ales în cadrul Societății de Științe Filologice, al cărei președinte a fost, pe Ion Hagiu, secretarul Societății, pe Mircea Angelescu, care mi-a publicat prima lucrare bibliografică, ***Indicele revistei „Limbă și literatură"***. Relații apropiate au fost și cu prof. Gh. Bulgăr, pe care îl vizitam ori de câte ori mergeam la București, sau mă vizita dumnealui la Baia Mare, când trecea pe aici. Îi sunt recunoscător pentru cuvintele frumoase scrise despre mine și despre cărțile mele. Nu pot să nu-l amintesc pe Niculae Gheran, cu care am purtat un schimb intens de corespondență, și ar mai fi mulți alții, nume din domeniul literaturii și, în special, pe cei cu preocupări în eminescologie (Mihai Cimpoi, N. Georgescu, C. Cubleșan, M. Muthu, M. Popa, I. Buzași ș.a.).

A.C.: Satisfacțiile muncii intelectuale n-au lipsit pe parcurs, inițiativele și cărțile tale căpătând audiență și recunoaștere în fața multor foruri culturale și în rândul unor categorii diverse de public cititor. Ce ți se pare acum că ar lipsi din bilanțul și așa remarcabil prin prisma apariților editoriale și publicistice?

S.H.: Dacă ar fi să trag linia și să însumez împlinirile de care am avut parte în decursul anilor: pe plan familial, social, profesional, în domeniul cercetării științifice, al criticii și istoriei literare și al publicisticii; dacă aș adăuga la acestea numeroasele referințe critice pe marginea cărților publicate și, nu în ultimul rând, recunoașterea, prin recompensele acordate de forurile culturale și științifice, precum titlul de „Cetățean de onoare" al municipiului Baia Mare, faptul că am lăsat urme bine pronunțate în multe domenii (membru fondator al învățământului superior din Baia Mare, fondatorul Asociației Scriitorilor și al revistei „Nord Literar" etc.), mă îndreptățesc să mă consider un om împlinit.

Ce mi se pare că ar lipsi din bilanțul apariților editoriale și publicistice? Pasiunea de cercetător, de căutare continuă nu m-a părăsit și sper să nu mă părăsească cât mă vor ține puterile. Ce lipsește din ceea ce aș fi dorit să fie? Mai multe. Regretul cu care s-ar putea să rămân este neîmplinirea a două proiecte la care am lucrat mult: realizarea unui dicționar al motivelor poetice eminesciene, cercetare care s-a dorit să fie o teză de doctorat (gândită să analizeze motivele poetice, să le urmărească comparativ cu ale altor mari poeți naționali și universali), dar care n-a fost să fie, și o altă lucrare rămasă în proiect, ***Cronologia Liviu Rebreanu***, o cercetare care își propunea să-l readucă în atenție pe marele prozator în raport cu valoarea și complexitatea operei sale. Cum rezultă din cărțile și cronicile publicate, cei doi titani ai literaturii române au constituit repere la care m-am întors mereu. Au existat și alte proiecte pe care le regret, dar, poate că va mai fi timp să mă întorc la ele sau poate că se vor întoarce alții spre a le continua.

A.C.: În multe privințe, nu doar biografice, ci și profesionale, ai fost un liant al raporturilor dintre centru și periferie, de ar fi să luăm în calcul afirmările băimărene în context național, via Cluj-București, să zicem. Cum ai învins teama, prin cariera străbătută, de a nu fi provincial trăind o viață de om în Maramureș?

S.H.: Comunicarea, prietenia și respectul au fost principii de la care nu m-am abătut niciodată. Acestea m-au ajutat să îmi formez mereu prietenii, să comunic direct sau prin scris cu cei din jur și cu cei apropiați. Apoi, calitatea de președinte al Asociației Scriitorilor, de conducător de cenaclu mulți ani, de director executiv al revistei „Nord Literar" m-a obligat să fiu mereu printre oameni, să relaționez cu ei.

Teama de a nu rămâne un provincial a fost învinsă prin relațiile cu oamenii, cu viața științifică și literară, prin colaborarea la reviste de prestigiu din țară, toate acestea permițându-mi să mă consider alături de ei.

A.C.: Prin prisma experienței acumulate, ce crezi că-i lipsește mediului local, din orice parte a țării, spre a nu fi caracterizat ca impropriu afirmării valorilor, cu deosebire în rândul tinerilor?

S.H.: Se confirmă tot mai mult faptul că între centru și periferie există o apropiere mereu mai accentuată. Putem constata că valorile se intersectează tot mai mult. Existența revistelor de cultură în majoritatea centrelor de județ a făcut ca unii scriitori din marile centre să se regăsească în acestea și invers, cei din periferie să publice în revistele centrale. Dacă ar fi să ne raportăm la Baia Mare, la Maramureș, interferențele se regăsesc prin „Nord Literar", în care publică scriitori din întreaga țară, dar și scriitori maramureșeni, întâlniți în spațiul cultural național. Ba mai mult, sunt numeroase opinii care afirmă că periferia este uneori mai „centrală", jucând un rol din ce în ce mai important în crearea și promovarea actului de cultură.

Ce îi lipsește mediului local pentru a nu fi considerat impropriu afirmării valorilor, în special ale tinerilor? În opinia mea, în condițiile în care există peste tot o presă culturală, cenacluri literare, doar lipsa de talent și de perseverență poate fi piedica în calea afirmării.

A.C.: Spre final de dialog, cu ce sentiment trăiești anii parcurși și vârsta acum atinsă, ținând seama că senectutea nu-i un merit și nici un privilegiu, ci mai mult o servitute? Ești senin, ești mâhnit în fața timpului care trece necruțător?

S.H.: Timpul, oricât am vrea să nu recunoaștem, își are drumul său fără oprire. Credem că această trecere trebuie privită cu conștiința că este un lucru firesc și inevitabil. Da, senectutea nu-i un merit. Poate fi o bucurie pentru cei ce au parte de ea. În ce mă privește, o primesc cu seninătate, fără a fi mâhnit în fața timpului care a trecut. Desigur, nu poți înlătura o anumită nostalgie, dacă îți privești în urmă timpul parcurs.

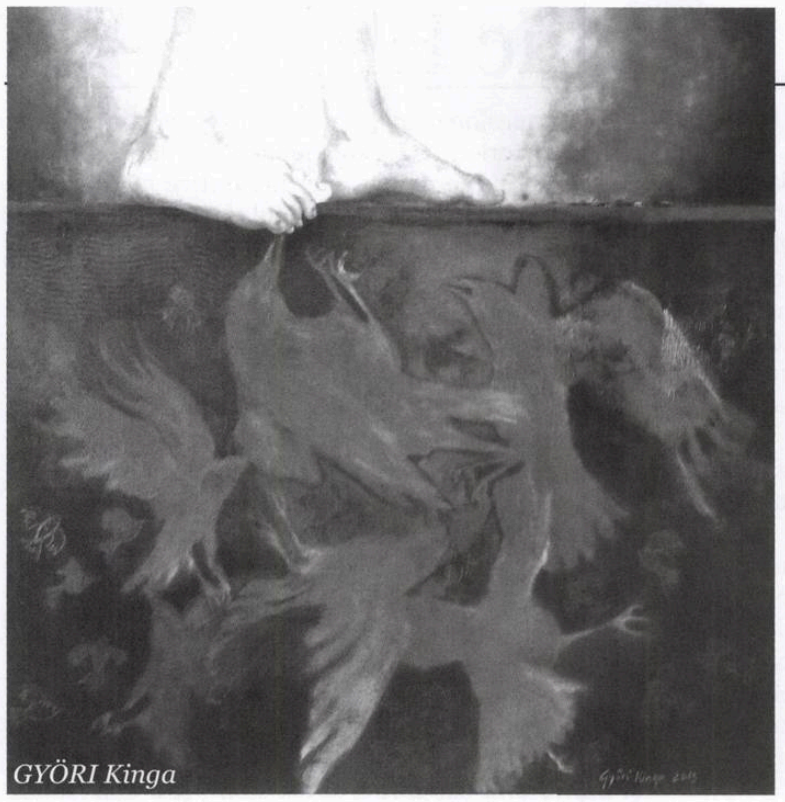
GYÖRI Kinga

Ioan MAFTEI-BUHĂIEŞTI

Întrebare

Când eu nu voi mai fi şi va
veni şi acest moment,
privighetoarea nu ne va mai
bucura pământul cu glasul ei înduioşător,
albatrosul n-ar mai spinteca
văzduhul cu aripile-i puternice şi uriaşe,
universul, cât este de colos, s-ar
opri din mişcarea lui miraculoasă,
stelele n-ar mai străluci pe
cer în nopţile senine.
Eu nu cred că lucrurile
acestea se vor întâmpla aşa.
Toate stările cifrate vor rămâne
cum au fost încă de la facere.
Între cine pleacă şi cine
rămâne se va stabili un punct de echilibru,
de echilibru ordonat de Creatorul Divin,
iar lacrimile durerii şi fericirii
vor îngheţa în mări polare
fără margini pământeşti.
Eu voi privi cu compasiune
ştiind sau neştiind ce-au trăit şi lăsat
pământului lor.

La un timp

De la un timp, în fiecare literă
din numele meu doarme
un flutur de noapte -
numai în lacrima de ziuă
furnicile încep construcţia
piramidei în care vor ecloza
miliarde de ouă,
fiecare literă e un ou,
cum fiecare ou e un poem
din marea piramidă a lumii.

Rendez-vous

Ne dădusem întâlnire
la capătul nopţii...
Eu veneam din mine,
loc de nimeni ştiut;
ştiu că aşteptarea are
forma calului fără călăreţ...
Tu veneai din vreo paralelă
sau perpendiculară,
când vântul are forma
copacului dansând;
toate se proiectau
pe o pânza posibilă
a respiraţiei
de pe catargul corabiei.
Toate limitele ei,
purtătoare de semn
marea pe care, ca Ulise,
ţi-o dăruisem odată!

Ziua şi noaptea

Reversul zilei de ieri,
noaptea ca o mască
stropită cu sânge,
cade pe piatra de moară
unde eu veghez venirea ta.
Abia atunci am auzit şirul
de cocoare căzând din cer.
Era ultima zi... sau poate noaptea
a venit şi s-a stins ca o efemeridă,
în timp ce viermele negru
sapă în culoarea ca sângele
vinului celui tânăr.

Tăcerea mea

Spre ziuă, vocalele erau oarbe
ca poetul elin...
Fiindcă averea mea e o fântână
ca un semn de mirare
lângă bisericuţa din deal
şi-n undele ei zboară ciocârlii;
adio, doar umbra plopilor
o cercetează, ţesând amintirile
scrise uneori cu fulgerul
ploilor de mai...
Tăcerea mea se furişează
printre vocalele oarbe
să-şi definească turnul
numai al meu,
zidit mai mult în cer
decât pe obositul pământ!

Graiul norilor

De-aş fi o statuie,
visând pe un soclu trăsnit de fulger,
sub cerul veşnic nemulţumit,
sau în săgeata unui plop
ascuns într-unul din miile de unghiuri
ale unei piramide,
un ochi de întuneric
plimbat pe fundul oceanului,
te-aş chema în graiul meu secret,
în graiul norilor,
în graiul minusculului cutremur.
În cel al creierului cibernetic,
iar tu să mă auzi
cu sângele şi carnea
pulsând în arterele iubirii
care n-a fost, dar va fi.

Poveste de noapte

Nopţii îi place somnul şi
visul meu spasmatic,
dar singurătatea inconştientă şi perfidă
îl taie felii
să miroasă frunzele, florile,
să mângâie spinarea crăpată a pomilor
şi oasele zidurilor
ori să respire cosmic zăpada
ca pe carne aburindă în pădurile argintii.
Dormi!
Nopţii îi place să-i fie ascultate
poruncile blonde şi calde,
dându-ţi să bei
pe-ndelete, sorbindu-i
amestecul de viaţă şi moarte.
Dormi!
Singurătatea visătoare veghează!
Nopţii îi place să plutești
pe apele sale odată cu Timpul...
Hai, închide ochii şi dormi...
Dormi!
Singurătatea e cu tine, e în tine,
adică eşti Tu!

Dorinţi

Veniţi,
cunoaşteţi-vă mâinile
lăsându-le să vorbească,
să se mângâie...
Iubirea începe cu ele,
mesagerele inimii şi sângelui,
ale creierului şi simţurilor toate...
Ele învârtesc roata îndoielilor
şi tot ele ţin loc de aripi,
inventând pânze chinezeşti
pe cerul azuriu
ca pereţii unui spital...
ele îmbrăţişează melancolia
ori se rup una pe alta,
început de cântec
cunoaşteţi-vă mâinile
născătoare de dragoste
ele sunt Bunăvestirea Lor!

Femeie

Îţi înţeleg făptură
harurile şi măştile tale
ce-au împletit ştreangul aurit
al preaplinului meu sânge,
de care atârnă bătăile inimii mele.
Cu mângâierile tale, ca o primăvară capricioasă,
ce-au alungat lacul îngheţului din sufletul meu
şi inima mea;
acesta-i locul tău perpetuu, fără întrerupere,
ce l-ar vrăji şi pe lucifer chiar,
dacă ar fi acoperit cu o piele de şarpe
totuşi încerc să te înţeleg.
Aşa-i, te-ai născut fără ca tu
să ştii, dintr-o coastă bărbătească,
fără durerea naşterii.

Stare cu regrete

Străzile seculare sunt
tot mai bătrâne şi bolnave
iar sarcofagele lor
din ciment şi piatră pline
de bălării şi iarbă uscată
mângâiată de ochiul soarelui.
Iar oamenii în fantome
se uită neputincioşi la spini şi bălării
înjurându-le şi blestemându-le,
iar beţivi duhnind a alcool,
urinând în crăpăturile hâde
ale oricăror pietre...
Trebuie să ştim că cei ce
le-au dat viaţă nu mai
sunt printre noi dar ne
privesc cu faţa întoarsă.
Toţi sunt plecaţi la ceruri:
bunici, părinţi, prieteni,
străzile au rămas în
amintirea unor cimitire
unde cucuvelele sunt singurii
locatari care nu plătesc
chirie, întreţinere.
Totul este iluzie, tristeţe
din amintiri colbuite şi uitate.

Vorba

Uneori o vorbă poate fi
o piatră tăioasă, sau un
fulg aşteptat de o iarnă zgribulită,
sau ca primul strop al ploii de vară
secetoasă şi înăbuşitoare, aşteptate
în tăcere de un pământ
plin de găuri şi crăpături.
Alteori, o vorbă poate fi mai usturătoare
ca arsura unei lame de pumnal
înfipt cu putere într-un piept
firav de neputincios sau ca lovitura
unui bici, care creştează în carne vie
lăsând urmă sângerândă pe trupul
nevinovat şi încovoiat, sau ca licărul
cel de pe urmă al unui câine, care
moare cu ochii plângând, privindu-şi
stăpânul, care-l îmbrăţişează.
Dar o vorbă poate fi şi durerea
unei frunze de toamnă târzie
strivite sub picioarele tăietorului
ultimului copac dintr-o pădure
ciopârţită, lăsată cheală
sub arşiţa necruţătoare a soarelui.

Nicolae GOJA

CIMITIRUL COPIILOR

BALÁZSI Ludovic

Doi băieței și o fetiță se joacă de două ore în curtea casei de pe strada Lebedei, nr. 18. Ea poartă rochiță maro, cu falduri și cu firele țesăturii așezate oblic, și șorțuleț, ce la început fusese alb, iar pe buze are un zîmbet grăsuț. Știe de undeva că femeile conduc lumea și că este una dintre ele. Cu părul lung prins în codițe legate cu fundițe deasupra urechilor și cu elastice roșii, nu acceptă că bărbații au tot dreptul să aducă acasă materia primă pentru mâncare și de lângă cotețul găinilor culege singură, ofuscată, frunzulițe de păpădie, pe care le rupe mărunt și le împrăștie peste ciorba de pământ amestecat cu apă de la robinetul din colțul casei, pe care ea n-are voie să-l deschidă, așa că așteaptă ca picăturile să cadă, și durează să numere pic cu pic până la o sută. Ar putea și o mie de stropi să numere, de la o mie în jos, dacă ar vrea, dar n-are nevoie de mai mult lichid decât atâta cât sosul să nu fie prea legat și să-l poată împărți cu lingura în farfurii, lângă și peste bucățile de friptură. Băieții poartă cămășuțe cu mâneci lungi, cu toate că temperatura amiezii de iunie urcă spre treizeci de grade Celsius, însă la umbră, unde se joacă, nisipul este răcoros de la roua grea de dimineață și... mai bine să sufere de căldură decât de frig, decide în gând cea care are grijă de copii, privindu-i fără ca ei să-și dea seama de acest lucru, închiși fiind în lumea lor mare, decât că după o vreme, când soarele a început să-i bată în creștet, și-au scos căciulițele transpirate și le-au aruncat în iarbă, spre scaunul pe care tanti Viscolczi tricotează răbdătoare ciorapi din lână de oaie, ca o statuie cu mâini mișcătoare. În preajma pruncilor, se mișcă încoace și încolo șase puișori de iepure, nu atât de aproape încât să-i atingă cu mâna, dar nici atât de departe încât să nu-i bage în seamă că sunt albi cu pete negre, urechi lungi și bot de leu. Fac salturi prin iarbă, sunt absorbiți de joaca de-a iepurii mari atacați de vulpe și vin tot mai aproape de copii. Curajosul cu pată neagră la coadă miroase cutia de tablă lăsată nesupravegheată, prinde cu incisivii o frunză de păpădie și începe s-o roadă...

- *Nuuu!*, strigă Blanca din toți dințișorii ei de lapte și întinde mâna, să salveze bunătatea de pătrunjel din gura capului de leu.

Puiul de iepure face brusc un salt și fuge în zigzag cu viteză de glonț spre cușcă, ocolind hrănitoarea găinilor, scaunul doamnei Viscolczi și grămada de buruieni culese dimineață dintre morcovi, din care iepuroaica le alege pe cele gustoase. Celelalte cinci ghemotoace de blană albă dispar ca rachetele în raza curții, după tomberonul de gunoi, după cotețul găinilor... Doar femela adultă, pufnind amenințător pe nări, o înfruntă pe uriașa cu două labe și se repede spre ea, gata să sufere orice consecință, chiar și moartea. Blanca este zăpăcită de această mișcare și, trecând peste secunda de paralizie, se refugiază în cele din urmă, greoaie ca o rață, între genunchii și în brațele mamei sale. Iar puișorii sunt salvați încă o dată de rapiditatea lor și vor ieși din ascunzători peste cinci minute, când copiii se vor fi pierdut din nou în lumea paralelă.

- *A sărit să mă muștee!*, suspină fata, gâfâind după efortul de-a alerga douăzeci de pași, de la groapa de nisip până în fața casei, la umbra lugojului de viță-de-vie, unde tanti Viscolczi stă pe un scăunaș de lemn, cu picioarele desfăcute și rochia adunată între ele.

- Nu te mușcă, își apără puii, o liniștește și îi aranjează gulerașul. *Of, te-ai murdărit toată, dom'șoară...*

Băieții au rămas singuri stăpâni peste țara de nisip și cresc mai mari cu un minut, săpând drumul în pantă pentru camionul basculant. Lor nu le-a fost teamă de iepuroaică, pe ei pericolul cunicul nu i-a înfricoșat prea tare, și-au dat seama că iepurii dorm, cum se spune, cu ochii deschiși, deci trebuie să fii iepure, dacă nu ești vulpe...

- *Eu îi trăgeam iepuroaicei un picior în pântece...*, zice Gelu.

- *Mie tata mi-a spus să nu lovesc copiii și animalele...*, se mândrește Bubu.

- *Și dacă te mușcă?...*, este curios Gelu.

- *Mă duc repede acasă, să mă panseze mama.*

Soluțiile la vârsta de cinci ani nu sunt nicidecum atât de simple ca la trei sau la patru ani. Cuvântul a pansa le este cunoscut de la grădiniță, presupune ceva ce Bubu ar vrea să afle: unde ascunde mama cheia de la fișetul cu medicamente în cutiuțe, hapuri colorate și sticluțe cu siropuri îngrozitor de dulci, mai grețos de dulci nu se poate... A găsit rătăcită prin sertarul cu haine, nu căuta nimic pe acolo, ci doar se uita la grămada de chiloți în atâtea culori, o pastiloaie uriașă, albă ca piatra de marmură de pe treptele bisericii și cu miros de camfor, ptiu!, are gust rău în amestec cu saliva, părea să fie un mentosan uriaș... Bubu ar vrea să știe cum a fost înainte să vină el pe lume și nu-și poate închipui că maică-sa a fost o fetiță precum Blanca și taică-său, un băiețel la fel ca Gelu. Dar mai ales nu poate răspunde la întrebarea de ce fac oamenii atâtea eforturi ca să ajungă bătrâni, precum nenea Radu cu bastonul, care este atât de rău cu copiii de la bloc. I s-a impus din mai multe surse adulte concluzia că singura soluție este să nu mănânci și să nu dormi. Blanca vrea să fie ca maică-sa și la grădiniță înghite tot din farfurie, chiar și porția lui, dacă nu-i place ciorba de bulion cu orez, azi a avut gust de molitox... Nici Gelu nu vrea să guste din ciorbă, îi plac însă gogoșile cu zahăr pudră, de aceea l-au dus la doctor și i-au făcut injecții cu vitamine și uită-te ce înalt s-a făcut, ajunge cu mâna la tractorul de pe raft. Și Gelu o urăște pe doamna Viorica, tanti educatoarea îi pârăște de fiecare dată că nu vor orez și să doarmă după prânz. *Cum să adormi cu stomacul plin, mamă!?* Discuția de acasă a fost serioasă, la ea a participat și tata, este inginer electromecanic la firma Electrosistem și cunoaște totul despre motoare, iar mama este asistentă socială la primărie și cunoaște totul despre oameni. Pentru că se aseamănă, zice Bubu, doar că motoarele nu cresc, iar oamenii nu pot fi reparați capital. Tata i-a dat dreptate și l-a lăudat pentru spiritul de observație, așa că a scăpat de somnul de la amiază, îl ia de la grădiniță tanti Viscolczi, și pe Gelu de asemenea, căci motoarele sunt oprite doar noaptea, iar în pauza de masă funcționează la ralanti, să se răcească mai ușor. Gelu nu știe ce înseamnă ralanti, a fost nevoit să-i explice, ei n-au autoturism Renault 5, cu jiclor de ralanti. Iar Blanca știe să mănânce două porții și să doarmă două ceasuri la amiază, iar când se scoală are ochii veseli și este gata să-i cheme pe amândoi: *Bubuu, Geluu, veniți cu mine să ne jucăm...*, și ei se duc ca la ordinul educatoarei Viorica.

Părinții lui Bubu îl lasă să facă ce vrea el, pentru că este cam bolnăvior, după salamul de la grădiniță îi apar bubițe și pete roșii pe burtică și se scarpină până la sânge, dar Blanca nu ține seama de acest lucru, îl cară după ea prin toată curtea grădiniței, până când îl găsesc pe Gelu înhăitat cu cine știe cine din cealaltă grupă și în echipă de trei ocupă și controlează cel mai bun loc, mereu altul, după cum i se pare Blancăi, iar cucerirea cu ajutorul forței este atribuția ei, după ce se așază nimeni n-o poate împinge de acolo și, dacă lângă ea vin Gelu și Bubu, victoria este definitivă, adversarii se retrag cu scâncete și amenințări, cu *vă spun la doamna educatoare...* Ea joacă rolul mamei care gătește, iar Gelu și Bubu sunt copiii de care are grijă, să nu le lipsească tractorul și camionul basculant, râvnite de toți, cu ajutorul cărora construiesc casa. Abuzurile necesare pentru procurarea mobilierului tot în sarcina ei cad.

- Azi tu ești mama și azi eu sunt tata, zice Gelu, neglijându-l pe Bubu, care azi vrea să rămână copilul familiei.

Blanca acceptă cu greu să se căsătorească, nu se poate mărita cu fiul ei, așa că îl ia de bărbat pe unul ce nu vorbește, Piști cel hlizit din grupa mijlocie, chiar dacă este cu un cap mai mic. Bubu și Gelu sunt muzicanți, în lipsa sunetelor produse de instrumentele improvizate cântă din gură, *tra la la și tri li li...*

De la grădiniță îi scoate tanti Viscolczi și îi duce de mână acasă, până la ora 17, când după Bubu vine tata și după Gelu vine mama. Au de mers pe străzile cu case Lebedei și Lupului, traversează bulevardul Republicii, în blocul nr. 120, la etajul doi, locuiește Bubu, la etajul întâi stă Gelu. Iar Blanca rămâne la căsuța nr. 18 de pe strada înfundată Lebedei, ce se sfârșește în porțile verzi ale cimitirului evreiesc, pe care sunt vopsite două stele albe în șase colțuri, cu câteva vârfuri șterse de ploi și de vânt. Nu-l poți ocoli, gardul de zid tencuit este înalt de doi metri, iar pe stâlpii de susținere sunt puse cuburi fixate într-un colț, semn pe care nimeni nu știe să-l explice. *Să fie mai frumos*, răspunde tanti. *Să fie mai frumos*, răspunde tata. *Să fie mai frumos*, răspunde mama. Abia după vreo zece ani a înțeles Bubu, de unul singur, că instabilitatea cuburilor simbolizează efemeritatea vieții. Dincolo de acest zid, vă veți da seama că moartea coexistă cu viața, a scris adolescentul pe site-ul www.cimitirulcopiilor.ro.

Doamna Viscolczi îi scoate de la școală și, după ce le dă de mâncare lapte de capră hrănită cu muguri, îi pune să-și facă temele de casă, ceea ce împreună le ia mai puțin timp, după care sunt liberi să iasă la joacă, în curte, ba chiar și în cimitir, dar să nu strice mormintele cu niciun chip. Părinții nu mai vin după Gelu și Bubu la ora 17 - ar înfrunta lungi reprize de plâns -, ci îi lasă la tanti Viscolczi până seara, chiar înainte de culcare, ceea ce nu este cu supărare pentru nimeni. Cu talia de peste o sută de centimetri mai scundă decât fiica de patrusprezece ani, tanti are în grijă nu doar cimitirul evreiesc, pentru trei sute de lei pe an și în plus folosința terenului liber și a poamelor, ci și copiii familiilor Pașcu și Tohătan, pentru o sumă nu prea mare de bani, când-cum, din care cumpără de mâncare pentru toți. Doamna Viscolczi râde rar, soțul i-a murit de tânăr, a lăsat-o singură și s-a îngrășat cu o sută de kilograme. Tiberiu avea un zâmbet ironic și în poza din album, așa se și vede. Era gingașă în fotografia de nuntă, ținea la sân un buchet de roze. Când Blanca a mai crescut, de-un 8 Martie, i-a dăruit mamei sale o floare ruptă de pe mormântul Laurei Schwartz, 1880-1944, martir halolt halt Auschwitzban, un trandafir roșu, cu petale delicate, înfoiate, sângerii, cum erau cei din buchetul de nuntă. L-a ținut îndelung sub nas și mirosul catifelat s-a păstrat în geamantan, din ce în ce mai puțin pregnant cu trecerea anilor, dar reînvie dacă sufli puțin aer cald și umed deasupra corolei deshidratate.

- *Cum a murit tata și unde i-e mormântul, de ce n-apare nicăieri numele lui?*, a întrebat-o în cele din urmă.

Și atunci maică-sa a scos fotografia din prăfuitul cufăr de lemn coborât de pe grinda din podul casei și i-a arătat-o. Ar fi trebuit să-i vorbească, ar fi fost înțeleasă, însă nu i-a putut grăi nimic. Bubu a deslușit semnificația cuvintelor nespuse după gesturi și, în timp ce Blanca se uita nemișcată la fotografia vag colorată, cu un bărbat și o femeie, el cu păr lung și ea cu păr scurt: *ochii necunoscutului seamănă cu ai tăi, îmbrăcați în negru și alb, cu trandafiri bordo la rever și în brațe, nu prea veseli, puțin triști sau mai degrabă speriați că familia înseamnă începutul sfîrșitului*, zice Bubu. Gelu este de aceeași părere, niciodată să nu te căsătorești, lumea nu ține cu adulții, mai bine fiu decât tată. Tanti Viscolczi este o drăguță în poză, persoana cea mai importantă, a venit în casa soțului și a făcut curățenie peste tot. Uite ce gură frumoasă, cu buze groase, cum își doresc bărbații. A avut parte de sărutări, inima lui Tiberiu i-a aparținut, dar nu de tot și nu pe veci, căci el a luat taxiul de pe bulevardul Republicii și a plecat la gară, lăsându-i casa și fetița din scutece. Domnul Viscolczi era un bărbat decis, a trimis actele prin poștă, după pronunțarea divorțului s-a luat c-o evreică, pentru a avea copii evrei. *Tu ai fi dacă mama ta ar fi și nu ești dacă tatăl tău este, așa prevede Talmudul*, îi explică Bubu.

- *Tata a iubit-o pe mama, s-au căsătorit din dragoste, iar ea nu doar l-a iubit, ci l-a și respectat, vezi, au trecut cincisprezece ani și nu s-a măritat cu altul.*

- *Știi de ce? Pentru că nu se considera persoana cea mai importantă din familie, ci mai întîi a fost tatăl tău și apoi ai fost tu cea mai importantă.*

- *Dacă era să port numele tatălui meu, aș fi Simon... Veniți în cimitir să ne jucăm?... Hai să ne jucăm*, se roagă ea, *ziua aceasta a fost prea grea pentru mine...*

Băieții o urmează, aveau de gând să navigheze pe internet, le-a venit ideea să facă o aplicație cu cimitirul evreiesc, să posteze fotografii panoramate cu inscripțiile de pe pietre, să ofere contra like-uri, cu restricție de downloadare, turul virtual al celor trei mii de monumente, plus stâlpișorii de piatră de la căpătâiul pruncilor sub un an, pe care nu scrie nimic. Blanca se află în faza de preizbucnire în plâns, dacă nu-i faci pe plac, va boci ore în șir și trebuie să te rogi în genunchi ca să te ierte.

La o săptămînă sau două după ce Blanca a venit pe lume și a primit numele bunicii sale după tată, Simon Blanka, Tiberiu a renunțat la slujba moștenită și respectată de paznic, spălător de morți și gropar al cimitirului evreiesc, și-a lăsat barbă și făcea tot felul de calcule, la masă. Nu mai era atent când soția sa alăpta.

(Continuare în pagina 14)

Delia MUNTEAN

DESPRE „*LĂUNTRICELE ZIDIRI*" VOICULESCIENE

1964. Studentul timişorean Cornel Ungureanu se documentează pentru lucrarea de licenţă, având ca temă opera lui Vasile Voiculescu. Un unchi din Bucureşti, care îi mai trimite cărţi („*să ştie în ce lume se aşază*"), îi propune să ia legătura cu fiul scriitorului, Ionică Voiculescu, ce locuia prin apropiere. Cum poetul tocmai ieşise din închisoare şi nu era prea răsfăţat de criticii literari, iar ***Sonetele*** erau încă puţin cunoscute, tânărul cărturar are ocazia de a culege mărturii şi documente inedite din arhiva familiei. Lucrarea de licenţă va fi însă respinsă. Rămân doar câteva articole prin publicaţiile periodice ale vremii.

Suntem în 1972. Universitarul Eugen Todoran îl ispiteşte de astă dată cu un doctorat („*oricum eşti suspect [...] cel puţin să fim suspecţi aşa cum trebuie. Poate că-i păcălim.*"). Teza – ***V. Voiculescu şi structurile literare ale Renaşterii*** – a fost finalizată în 1980. Va fi susţinută abia peste patru ani, din comisie (una „sigură") mai făcând parte Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Vlad şi Simion Mioc.

Publicarea în volum a trebuit să mai aştepte. Până la sfârşitul anului trecut, când a apărut împreună cu alte două cărţi, ***Introducere în opera lui D. R. Popescu*** şi ***Ioan Holender. De la Timişoara la Viena*** (ediţie realizată în colaborare cu Vasile Bogdan).

Cornel Ungureanu are acum 75 de ani. Este un exeget de marcă. S-a făcut o jumătate de secol de când întâmpină, prin cronicile sale, oferta beletristică românească şi străină. Are publicate peste douăzeci de cărţi şi a îngrijit numeroase ediţii de autor (în 1981 a scos la Editura Minerva ***Ultimele sonete... şi alte poezii*** voiculesciene), a semnat prefeţe şi postfeţe.

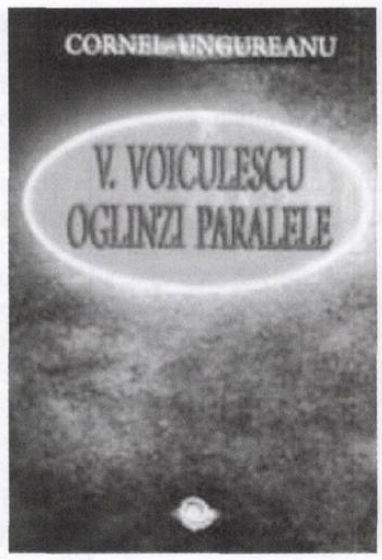

L-am cunoscut întâi pe critic – cel din cărţi şi din articole – pe vremea când mă documentam pentru un studiu tot despre scriitorul din Pârscov (publicată ulterior sub titlul ***De la comunicare la cuminecare. Dimensiuni ontice în opera lui Vasile Voiculescu***, Editura Umbria, Baia Mare, 2000), pentru ca după vreun deceniu să întâlnesc **omul** Cornel Ungureanu. De aceea, lecturând astăzi paginile introductive ale cărţii ***V. Voiculescu. Oglinzi paralele*** (Editura Palimpsest, Bucureşti, 2014), am senzaţia unui straniu *déjà vécu*: impacienţa cu care aştepta – într-o gară, acum treizeci de ani - un feedback pentru teza proprie de la Zoe Dumitrescu-Buşulenga s-a prelungit parcă în emoţia cu care am aşteptat eu însămi în miez de noapte, doctorand fiind, trenul de Timişoara...

Aşa că, ierte-mi-se, rezonez poate mai subiectiv la cartea de faţă.

Autorul ei a avut cutezanţa şi încăpăţânarea de a scrie despre Vasile Voiculescu într-o vreme în care comandamentele politice şi ideologice aveau alte aşteptări de la breasla intelectualilor autohtoni. Dacă ar fi publicat-o atunci, ar fi fost printre primele monografii dedicate scriitorului (înainte de 1984 apăruseră doar trei volume mai consistente, semnate de Liviu Grăsoiu – în 1971, Ion Apetroaie – în 1975, Elena Zaharia-Filipaş - în 1980). Studiul doctoral din 1980 (retuşat – pe ici, pe colo – din punct de vedere tehnic pentru a îmblânzi scăpările de la prima dactilografiere) este completat acum cu două secvenţe distincte, denumite ***V. Voiculescu în Geografia literară a României*** (capitol preluat din tomul alocat Munteniei, apărut în 2003), respectiv ***Viaţa şi supravieţuirea***, secţiune care avea să facă parte dintr-o ***Istorie secretă a literaturii române***, pusă la cale acum vreo cincisprezece ani împreună cu Alexandru Muşina.

Teza propriu-zisă conţine cinci capitole (***Ecce homo***; ***Microcosm, Macrocosm***; ***Coincidentia oppositorum***; ***Comedie divină şi comedie profană***; ***Renaştere şi renaşteri***), precedate de un ***Argument***. În cadrul ei, profilul scriitoricesc al lui Voiculescu e urmărit în devenirea sa – inegală, sinuoasă -, în corelaţie cu fluxurile şi refluxurile vremii în care a trăit („*Putem afirma că Voiculescu este scriitorul unui timp al rupturii. Că el este cronicarul unei întreruperi. El nu defineşte prin scrisul său numai o stare de criză, nu numai una de agonie, ci un final de civilizaţie*" – p. 19) şi cu meandrele existenţei individuale, căci, singură, „*opera nu poate vorbi, aşa cum ne vorbeşte biografia, despre trecerea printr-un timp care a avut nevoie, ca de aer, de valorile umane, de gesturile omeneşti exemplare*". Vasile Voiculescu – notează exegetul – „*solicită [...] descifrarea omului* ***ca fiinţă integrală***" (p. 42).

Peste consideraţii precum cele dinainte se suprapun câteva opinii identificabile atât în creaţia literară sau în activitatea publicistică voiculesciană (avem în vedere articolele din presa scrisă şi emisiunile radiofonice), cât şi în filozofia de viaţă a mediculuiscriitor, idei care configurează însuşi firul călăuzitor al demersului întreprins de critic. Iată ce scrie Cornel Ungureanu: „*Omul [...] se afirmă doar integral.* ***Viaţa sa psihică nu poate fi mutilată; viaţa sa interioară nu este dependentă de făptura sa fizică. Omul renaşte după fiecare mutilare a sa***" (p. 20, s.n.).

Nu e de mirare că teza a fost nevoită să aştepte pentru a ieşi în lume...

Începuturile creatoare, cu versuri limpezi şi cuminţi, sunt aşezate sub semnul provincialismului, al rusticităţii şi al didacticismului. Chirurgul Voiculescu îşi propune să retuşeze, să vindece lumea (cu deosebire satul românesc, pe care l-a părăsit înainte de a-l cunoaşte cu adevărat) implicit prin scrierile sale. Ar fi încadrabil astfel direcţiei tradiţionaliste şi unui comportament spiritual mai degrabă născut decât făcut. „*Fatalitate, nu program*", ar spune Dumitru Micu. „*Trebuia urmată Tradiţia. Nu era loc pentru o orhidee neagră: trebuia cultivat lanul de grâu*" – scrie Cornel Ungureanu la p. 202. Poetul respinge afilierea la –ismele epocii (cu toate influenţele dinspre Vlahuţă ori Macedonski, să zicem), refuzând „*orice grupare care l-ar putea folosi drept argument*", „*orice mărturisire care l-ar aşeza alături de consacraţii literaturii*" (p. 39).

De altfel, contemporaneitatea cu toate ale ei i se pare *potrivnică*. Artificială, agitată, efemeră. Ca s-o poată trăi, ca să se poată înţelege pe sine, artistul – precum Amin, pescarul – coboară în străfundurile sale şi ale omenirii, acolo unde se nasc adevărurile şi temeiurile: în epoci vechi, în cătune izolate de civilizaţie şi suficiente lor înseşi, în mitologie şi folclor, în religia păgână. În adâncurile de-aici, omul şi natura conviețuiesc neîmpovărate de istorie, iar sacrul se confesează profanului, îi trimite *semne*. Sunt repere ce trădează o lume (încă) aşezată, surprinsă de Voiculescu în majoritatea prozelor sale, ca şi în câteva piese de teatru (***Fata ursului***, ***Pribeaga***). Ea vine din timp cu o anume *rânduială*, menită să-i asigure identitatea, coerenţa şi durabilitatea.

Intervine însă, în imaginarul epic, omul modern, *calificat*, dar neiniţiat în relaţia cu natura (altfel spus: nu constituie o „*verigă*" în lanţul ei şi nu poartă „*semnul implicării*"); lipsit de prudenţă şi pervertit de aventura lui civilizatoare (un astfel de personaj se numeşte, sugestiv, Fâstâc Ion), el tulbură echilibrul acestei lumi, silind-o să-şi pună la bătaie strategiile de supravieţuire. Confruntarea se lămureşte tragic - a se vedea ***Pescarul Amin*** - şi scoate la iveală înţelesuri de care cititorul ar trebui să ia aminte (autorul brodează, iată, din nou, pe finalitatea estetică una morală).

O dimensiune aparte a lumii primordiale evocate (şi invocate) de Vasile Voiculescu - şi de care se ocupă insistent autorul lucrării - o constituie atitudinea faţă de religie. Cum, de regulă, spaţiul povestirii se configurează departe de comunităţile urbane (creştinate), oamenii de aici vieţuiesc în spiritul unei teologii populare (vezi ***Ultimul Berevoi***), ce respinge „*balastul cărturăresc*" (p. 163), preferând să împletească elementele de factură creştină, mai recente, cu reminiscenţele păgâne. Această „necredinţă" a lor implică de fapt consonanţa cu ritmurile cosmice, la care se aliniază toate făpturile firii. Voiculescu – observă criticul – laicizează imaginarul religios, păgânismul din scrierile sale trădând o anumită abordare a universului interior al omului şi putând fi asemuit celui cultivat de renascentişti (p. 93). Scriitorul nu neagă existenţa divinităţii (un aspect pe care îl lămurise deja în poezia ***Zbor***: „*În pofida necredinţei mele, cred în tine*"). Este o atitudine care eliberează sacrul de ipostaza sa instituţionalizată (mizând parcă mai mult pe „*spectacolul credinţei*"). Influenţat şi de întâlnirile spirituale de la Mănăstirea Antim din Bucureşti, el optează pentru rugăciunea inimii. Poate şi de aceea

Eleonora FLORIAN

surprinde parodic unele feţe bisericeşti ale vremii, poate şi de aceea personajele ajung doar la... „*pragul minunii*". Din această perspectivă, naraţiunea ***Chef la mănăstire*** se dovedeşte antologică. Linia carnavalescă se prelungeşte şi în expresia critică: „*Putem afirma, cu pieptul înainte şi vocea plină, că trăim la porţile Orientului*"... (p. 133). Capitolul merită parcurs, inclusiv pentru savoarea spunerii. Până la urmă şi râsul – citim printre rânduri - înseamnă tot o formă de eliberare întru renaştere.

Adevărata măsură şi-o va da Voiculescu în scrierile de la sfârşitul vieţii. Creaţia nu mai este acum angajare în slujba cetăţii („*Nu mai întreb ce vremuri bat afară;/Privesc în mine pulberea de seară,/Şi coborând lăuntrica mea scară,/Mă sprijin în condei ca în toiag*" – ***Autoportret romantic «la 67 de ani»***), iar cuvintele, până mai ieri „*cai nărăvaşi*", se lasă parcă mai lesne îmblânzite. „*În aceşti ani scriitorul are şi răgazul, şi liniştea de a se întâlni cu sine; [...] om liber, el are, în această perioadă, un acut sentiment al renaşterii*" (p. 41).

O singură probă îşi mai impune pentru a sfida moartea: desăvârşirea mesajului artistic. O va înfăptui prin volumul ***Ultimele sonete ale lui Shakespeare în traducere imaginară de...***, culegere care îl situează definitiv în vecinătatea marilor creatori din lirica de dragoste a lumii. Împreună cu aceştia, instaurează o *nouă religie* – a Vieţii şi a Artei. Poetul (notează doctorandul de atunci, sedus de frumuseţea versurilor) capătă dimensiuni demiurgice: „*El este cu mult deasupra noastră.* ***El este Shakespeare.****[...] El se adresează unui interlocutor care poate deveni, datorită* ***fascinaţiei*** *sale, sacru*" (p. 22).

Apreciez corelaţia pe care o construieşte Cornel Ungureanu cu unele mărturisiri ale lui C. G. Jung din ***Ma vie*** (1966), referitoare la modul în care existenţa dinăuntru poate genera, după ce-şi câştigă autonomia, o reevaluare a întregii vieţi şi răsturnarea ierarhiei priorităţilor. Noua înţelegere a sinelui şi a lumii, **dinspre înăuntru**, ar constitui, în viziunea criticului, însăşi materia primă a operei voiculesciene de acum, ceea ce înseamnă că etapele creatoare deja parcurse sunt tot atâţia paşi către autocunoaştere, tot atâtea cărămizi întru consolidarea *„lăuntricelor zidiri"*. Iată de ce omul şi opera nu pot fi văduvite una de alta. Vasile Voiculescu ne-a lăsat o literatură de excepţie, „*dar înainte de aceasta* - subliniază exegetul -, *mai mult valorează, într-un veac care a fost al tuturor infamiilor şi al tuturor trădărilor, al imensei laşităţi, al spiritului tranzacţional (...), portretul moral pe care poate să-l lase un om*" (p. 42).

„Fiinţa integrală" este abordată şi în capitolele anexate lucrării doctorale. Aici însă capătă un plus de vizibilitate afilierea la un anume spaţiu geografic, ocazie pentru domnul Ungureanu de a interpreta modul în care acesta îşi pune amprenta asupra personalităţii creatoare şi de a reconsidera legăturile dintre centru şi periferie. ***Geografia literară a României*** este, de altfel, un proiect mai de durată al criticului timişorean (concretizat doar parţial în lucrările deja apărute), urmărind, printre altele, aducerea în atenţie şi reevaluarea ofertei culturale a provinciei.

Identific în această geografie a literelor un crez pe care îl împărtăşesc eu însămi: Cartea, indiferent în ce parte a pământului ar lua fiinţă, înnobilează şi uneşte – în felul ei – pe aceia care o caută cu adevărat. Întâlnirile sub semnul spiritului (că sunt volume de sute de pagini sau confesiuni pe marginea lor) sporesc şansele fiecăruia de aleasă comunicare cu Altul.

Este ceea ce, prin întreaga lor operă, Vasile Voiculescu şi Cornel Ungureanu au săvârşit.

Eleonora PĂȘCUȚ

Diana Teodora COZMA

Diana Teodora Cozma scrie poezie cu sinceritate și încredere în Cuvânt. Cum s-ar zice, calea este deschisă spre împlinirea vocii poetice. Și-a aflat un mod liric de înțelegere a realității. Cu lejeritate și comoditate în expresie. Poemele Dianei aparțin unei tinere care și-a maturizat viziunea cu autoritate. Spun pe înțelesul tuturor: poezia ei m-a bucurat. Este studentă la Facultatea de Litere a Centrului Universitar Nord din Baia Mare. Merită să investim încredere! (Gh. Pârja)

Alunecare în vid

Cu capul plecat, cu ochii înfipți în pământ,
urmăream gropile de pe trotuarul condimentat cu tăciune...
Auzeam trenul cum gonește în grabă, șuierând de trei ori
în semn de protest.
Din șine ieșeau scântei, în urma roților rămăsese
un miros de praf de pușcă și de fier încins în cuptor.
Pasărea cu roți de plumb a fost spintecată de ghearele
unui corb negru care croncănea întruna...
Pasagerii își cărau servietele mai greoaie
decât propriul lor trup,
pășind în grabă ca nu cumva să piardă
și al doilea tren buimac...
Picioarele lor sunt lipite precum coada unei sirene
ce-și cântă durerea pe-o piatră din mijlocul Mării Egee.
Să ne punem dopurile în urechi! zise Ulyse...
ca nu care cumva să alunecăm în moarte neliniștiți.

Joc fatidic

Bolta cerului azi mă strigă!
vrea să-mi privesc chipul
în oglinda ei desăvârșită,
unde praful de stele
se-nvârte neîncetat,
transformându-se
în aur pur.
Licoarea ce se naște
curge în pocalele de smarald
ucigând orice formă
de fatalitate și demonism
abscons,
păstrând doar rămășițele
de suflet pur,
ce se transformă
în lumină amplificată
la infinit.

Un joc impetuos al vidului
transpus în abisul colosal
al îngerilor căzuți
în întuneric,

Un joc... jucat la infinit.

Somn

Spre meridianele viselor e greu să te îndrepți
cu ochii deschiși...
ești străpuns de glasul șocant al unei viori
în miez de noapte, căci strunele i-au rămas
dezacordate și neatinse de multă vreme.
Simți cum pleoapa ți se îngreunează,
cum pupila se micșorează...
îți imaginezi cum somnul își deschide brațele
doar pentru a te primi,
dar sunetul viorii bântuite îți cutremură timpanul.
Apoi vrei să te transformi într-un greier, să iei vioara
și să o acordezi după ureche ca să poți cânta până ce adormi.
Ce idiot trebuie să fii ca să-ți dorești cu ardoare să adormi,
când toată lumea dansează în spatele tău tango în miez
de noapte
și se îmbracă în haine grotești, pe deasupra și scumpe,
de-a dreptul hilare!
Ce tango superb! E-un dans nebun al desfătărilor...
Nu mai bine te-ai legăna și tu puțin în văpaia focului aprins?
Poate așa vei reuși să dormi liniștit.

Eclipsă

Eclipsa de lună mă transformă în ceea ce
nici eu nu credeam c-am să ajung,
sunt precum un fir de nisip în bătaia
vântului meschin ce mă desparte
de seva brută a pământului tată.
Acesta mă împrăștie în locuri pribegite
unde grotele reci ascund în întunecimea lor
oglinzile paralele ale neființei,
iar sticla lor sângerie și rece
surprinde perfect chipul meu demonic...
Dintr-o dată simțeam în mine o putere ciudată
care lua dimensiunile unui câmp magnetic,
căci toate obiectele de care mă apropiam
intrau în posesia acestei forțe uriașe
care a pus stăpânire pe ființa mea.
Viața din mine parcă se scurgea ca un izvor nesecat,
începând chiar să-mi creionez conturul morții
cu mâna fatalității care azi nu mă mai ascultă.

Eclipsa e o altă metamorfoză a ființei mele,
cu fiecare eclipsă de lună devin un alt om,
mă regăsesc într-un alt om,
și-acela e demonicul din mine!

Apocalipsă stranie

Prin aerul urban cu miros de combustibil,
mai simt încă briza imaginară a unei dimineți marine...
Cred că sufăr de anamneză căci îmi pare că...
secundele sunt picioarele lungi ale unui păianjen
umflat de seva mediocrităților urbane,
țesându-și pânza în locuri macabre unde muștele...
sufocate în sidef își găsesc sfârșitul sfâșietor.
E-o apocalipsă stranie, un dans ambiguu al unei
civilizații înapoiate care își șterge ochii de praf
cu batista însemnărilor maladive ce-au construit
istoria unui secol infect.

Marian HOTCA

Este născut în Baia Mare (1993). A absolvit, în anul 2012, Colegiul Național „Mihai Eminescu", secția Filologie. Este student în anul al III-lea la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, la Facultatea de Litere, specializarea Limba și Literatura Română și Etnologie. Este membru al Cenaclului Scriitorilor din Maramureș. Scrie poezie încă de la vârsta de opt ani, poeziile fiindu-i publicate în revista școlii în care a învățat. În noiembrie 2013 debutează în revista „Nord Literar". De atunci colaborează la mai multe reviste cu profil literar, publicând poeme atât în România, cât și în Republica Moldova și în Canada. Din februarie 2014 este colaborator permanent la revista „Boem@" din Galați. În iunie obține Premiul I, secțiunea poezie, la Festivalul-Concurs Național de Creație Literară „Bogdania", ediția a III-a, Focșani. A apărut în diferite antologii de poezie. A publicat volumul de versuri ***Rătăcind cu Euterpe prin lumina lui Gutenberg*** *(Risoprint, Cluj-Napoca, 2014).*

Poem mistic

Ce sfânt eram odată, prin grădină,
Eram berbec păscând grămezi de varză -
Și-aveam și coarne grele de lumină
Și Dumnezeu m-avea mereu în pază.

Dar azi când sunt o altă vagă entitate
Tot smulg mistere crude din grădini;
Și-aștept doar timpul plin de răutate
Să-mi schimbe mâinile-n tulpini.

Sub pleoapă vreau să țin numai țărână,
Iar râmele să treacă în șir indian,
Mugind prin pielea mea albă, păgână,
Mă strigă-n vremea oarbă an de an.

Iar mai târziu, un os suspect de var,
Se va topi în plâns divin de ceapă,
Lăsându-mă ca grâul muced în hambar
Ce-a încolțit sorbind din ochi umila apă.

zahăr ars

îmbrăcat în zahăr ars din cap până-n picioare
mă lipesc de pământ
ca o flegmă scuipată din neant
pe firul ierbii meditând
printre oarbe anotimpuri

nisipul se leagă de lumină
îngerii moi se serbezesc în somnul tăcerii,
iar timpul ecvestru nechezând
își leapădă copitele în rugină
lăsând în urma deșteptării
secunde clocite
sub brațul de ciumă

Psalm

Născut-am mămăligi din mucedă făină
Și am nutrit și porci, și câini, și șobolani,
Din întuneric eu am zămislit lumină -
Și din cuvinte crude numai trei golani.

Mi-s oasele de var și se topesc în soare
Aud nisipul orb cum tremură în mine -
Și visele uscate primesc surdă culoare
În holda mea cu îngeri și serbede suspine.

Voi sta ca pâinea caldă-n lungă așteptare
Cu ruga-mi frământată-n albe rugăciuni:
Să mă audă sângele infect, în disperare,
Cum tot renasc în propriile-mi minuni.

Voi smulge azi și caznele din rădăcini
Acum când se apropie mâine seceratul -
Și-mi voi zidi doar duhul între mărăcini
Ca să-l zăresc de jos pe Preaînaltul.

Psalm culinar

Mi-e dor de pancove clocite în rîncedul oloi
Și de plăcinte frământate un ceas în soare;
Ori de coclinte-ncinse-n sâlvaizuri moi
Ce te îmbie cu iubire și trândavă răcoare.

La mesele noastre îngeri străvezii suspină
Că n-au mâncat în rai, măcar o dată,
O pancovă umplută cu fragedă lumină
Ș-o rumenă scovardă cât scândura de lată.

Tot plâng cu lacrimi crude de unsoare,
Îngerii cu aripi somnolente de harbuz,
Pe aureolă le doarme o floare de cicoare
Smulsă doar seara din ceruri, pe ascuns.

Mi-e dulce tinerețea mâncând visări agreste
La bătrânețe în veci n-am să mă gândesc,
Voi ațipi prin jumălțite laboșe celeste
Și voi muri cu tine chiar de-am să trăiesc.

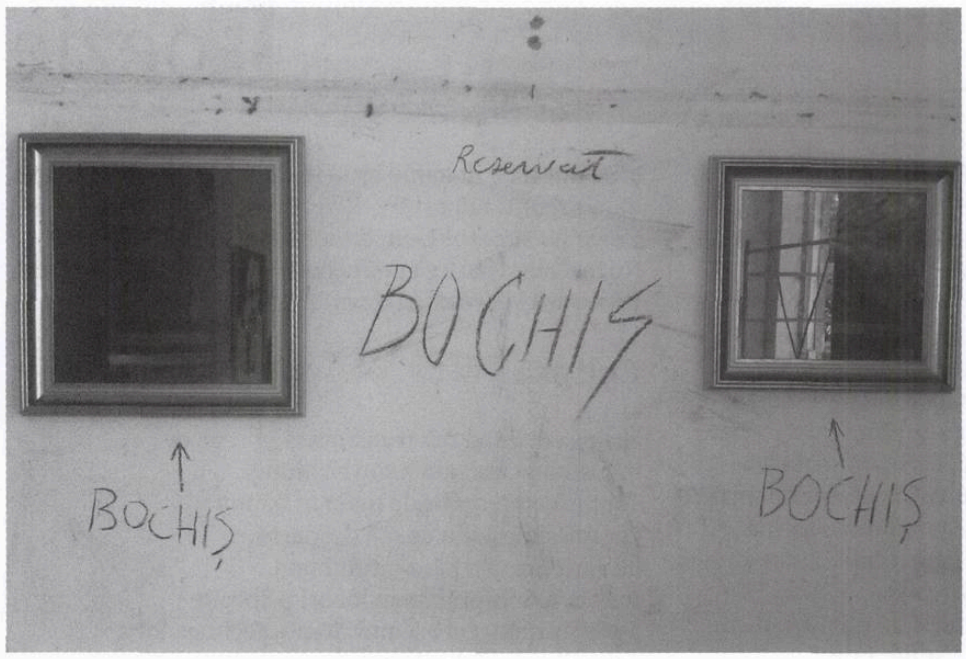

Nicolae GOJA

CIMITIRUL COPIILOR

(Urmare din pagina 11)

- Ah, nu mă mușca de sfârc, o certa lehuza cu duioșie pe nou-născută, dar nici după aceste vorbe Tiberiu nu-și deschise fața.

- Ce se întâmplă cu tine, măi omule, ce ai pe suflet?

- N-am nimic, femeie, fii tu liniștită.

Dacă i-ar fi spus că vrea să plece la neamul său, că Dumnezeu i-a vorbit în cimitir la căpătâiul părinților și l-a trimis să locuiască în Ierusalim..., dar nu i-a grăit niciun cuvânt, ci doar făcea calcule la masă, ea credea că se pregătește îngrijorat pentru botez, cât costă mâncarea și băutura pentru treizeci de invitați, mai puțini din partea lui, câțiva prieteni, și mai mulți din partea ei, părinții din satul Chiuzbaia, sub muntele Igniș, cei doi frați cu nevestele, câțiva unchi, mătuși și verișori... Dacă i-ar fi vorbit deschis, ar fi fost de acord să se convertească la iudaism, dar Tiberiu și-a lăsat barbă neagră și, când avea două degete, a grăit c-ar vrea să plece, să se întâlnească cu rabinul Klein Marton pe toată Transilvania, să-i ceară sfatul, că așa sunt evreii, au legătură cu frații lor prin sinagogă, și la ei nu contează omul, ci poporul. Nu a vrut să mănânce pita cu bucurie și să bea vinul cu inimă bună, alături de nevasta sa, ci ținea seama că trei lucruri sunt mai presus de puterile sale și chiar patru nu putea pricepe, precum Solomon, urma vulturului pe cer, urma șarpelui pe stâncă, urma corabiei pe mare și urma bărbatului în femeie, presupunea Bubu. Ce face omul pentru a ajunge în Raiul boilor, unde speră că iarba va fi până la ugerul vacilor și nu vor fi muște și nici tăuni! A fost de acord cu el, i-a pus merinde de drum și i-a dat bani de tren, poate va fi rabi, a învățat de mic să citească Tora în ebraică și respectă sabatul ca nimeni altul...

Cele trei zile au trecut, în a patra a stat cu ochii la poartă, să-i iasă în întâmpinare, în a cincea zi a răsărit gândul nebunesc, în a șasea plângea, alăptându-și fiica, în a șaptea zi îi venea s-o arunce de la piept, din cimitirul de alături veneau noaptea umbrele socrilor și se strâmbau prin geamul pe care uitase să tragă perdeaua. În a opta zi, pe la amiază, în poarta casei a bătut un bărbat cu pălărie neagră, l-a mai văzut de câteva ori, Doru Weisman, președintele Comunității evreiești din oraș. Își simți corpul greu, ieși din casă cu copila în brațe.

- Sunteți nevasta lui Tiberiu?, își luă pălăria de pe cap.

- Da.

- A vorbit ieri cu mine la telefon și vă transmite că a ajuns cu bine în Israel și că o să vă trimită actele prin poștă, grăi.

- În Israel?! Zicea că merge în Cluj!, se rezemă femeia de poartă.

- A ajuns cu bine în Israel și o să vă trimită actele, atât mi-a spus să vă transmit.

- Ce acte? Vrea să merg și eu cu Blanca în Israel?

- Nu știu, am vorbit la telefon și atât mi-a spus, c-a ajuns cu bine în Ierusalim și că trimite actele...

- Credeam că s-a spânzurat pe undeva și că veniți să mă anunțați!..., izbucni femeia.

- Nu, nu, fiți liniștită, tânără doamnă, am vorbit personal cu el la telefon.

- Deci trăiește?

- Trăiește, trăiește sigur. Nu mai plângeți, vă rog!

- Atunci de ce s-a mai însurat și de ce mi-a făcut un prunc?!...

Se simțea ca o casă pustie, dar vestea că trăiește a liniștit-o, trebuia s-o părăsească pe ea. Pe Blanca spunea c-o iubește ca pe Dumnezeu...

Bubu și Gelu o urmează prin portiță, intră în cimitir și merg în șir pe cărările dintre monumente. Stejarul despre care credeau că are vârsta de trei sute de ani a fost trăsnit la furtuna din vara trecută, au numărat inelele trunchiului retezat cu motofierăstrăul, o sută și douăzeci. Blanca se oprește la cripta cea mare, desface lacătul pus de formă și intră în încăperea în care sunt înmormântați dr. Keszner Jenone, Nasch Aron, Wolf Abraham și Chaimovits Izidor și soțiile lor, pe monumentele de marmură albă și neagră sunt încrustate sfeșnice cu șapte lumânări, salcii plângătoare cu șapte ramuri, stele ale lui David în șase colțuri și două palme cu cinci degete, pentru cohanimi, cei mai religioși dintre evrei.

- Suntem copii, ar trebui să ne temem și noi de moarte. Se întunecă și stăm aici cu morții, exclamă Gelu.

- Da, e plin de morți, doar noi suntem vii, zice Blanca. *Jucăm țări orașe?*

- Și crezi că noi nu vom muri?, zice Bubu.

- Cred că mai bine ar fi să mă ucideți ca-n balada ***Miorița****. Voi, cei doi ucigași, tu ești moldovean, tu ești muntean și eu sunt ungureanca...*

- Moartea ca o nuntă cerească ori nunta ca o moarte pământească, ce alegem?, se întreabă Bubu.

- Aleg sexul, hai să facem sex peste morminte, glumește Gelu, *cu fața șmecheră ascunsă de umbre.*

Blanca îi dă un pumn și băiatul se îndoaie, geme prelung, ostentativ, semn că lovitura la coaste a fost nu chiar atât de puternică.

- De te mai prind cu tipa aia din C, te ucid cu mâna mea!, îl amenință Blanca.

- Ce nu-ți place la ea?

- Totul.

- Ciudat fel de-a spune că mă iubești.

- Dar nu te iubesc, chiar de-aș face sex cu tine. Fetele nu iubesc sexul, cum vreți voi, noi iubim viața și moartea. Ați citit Eric Segal?

- O, nu! Prefer să citesc ***Amintiri din copilărie****, pentru a-mi pune bazele culturale*, spune ironic Bubu.

- Te-ai dilit? Am citit-o pe la zece ani, nu ții minte?

- Ne-ai citit-o tu, în două după-amieze, dar acum o citesc eu și e cu totul altceva, mă pot opri din lectură și pot visa.

- Gata, nebunilor! Voi vă dați seama că stăm noaptea în cimitir?... De ne-ar vedea cineva, ar zice că suntem stafii, izbucnește Gelu, nemulțumit.

- Ne-am obișnuit să punem moartea în dualitate cu viața - spune Bubu, *de aceea nu ni se pare lugubru. Țineți minte când am văzut primul mort?*

- M-am uitat la el minute în șir și așteptam să se miște.

- A venit maică-ta și ne-a certat că ne holbăm la mort.

- Omul e o larvă, zice Bubu.

- Ce-ți veni?!

- Fiți atenți la melci, își depun ponta în pământ și așteaptă noua generație. Bărbatul sloboade oul în femeie și crește fătul. Dar straniu și ciudat este că îngropăm mortul în pământ și vrem să învie.

- Nu ai dreptate, se opune Blanca. *Civilizația umană nu-și permite să creadă că omul moare de tot. În cazul celor mai răi oameni, morții se transformă în strigoi. Cei mai buni morți în ce se transformă, spune-mi?*

- În plante, animale sau în pietre, credeau popoarele vechi, are loc un nou început. Cât de fragili suntem, cât de perisabili, și totuși existăm. Cimitirul este locul sacru al legăturii dintre morți și vii. Călătorim între cele două lumi, de la cei vii cerem reculegere și tristețe, iar pe cei morți îi înviem...

- Discursurile tale, Bubule, poate vei ajunge profesor, dar cu mine nu-ți merge, îl oprește Blanca. *Nu ne este frică de morți, deoarece eram prea mici să înțelegem. Gelule, ai adormit, mă, blegule, hai, sus, că te lăsăm aici să mori de frică! Hai, mă, acasă, că se sperie ai tăi dacă nu știu pe unde umbli.*

- Nu le pasă lor de mine și nici mie de ei.

N-au nevoie de lanternă, lumina difuză a orașului trasează prin cimitir aleile și monumentele funerare ca umbre precis conturate, au ajuns la cavoul familiei Eisenstadter, vor veni rudeniile din Uruguai în luna august, vor plăti taxele restante de zeci de ani și vor pune pietricele cu pălăriile pe cap.

Tanti Viscolczi îi așteaptă cu cina. Face pancove aurii în laboșul cu smalț. Sau scoverzi însiropate, în tepșa teflonată. Copiii culeg râmele eșuate pe plăcile de gresie și melcii ce-și lasă balele pe lespezile de granit. Au grijă ca cele două capre să nu cumva să ajungă la Osztreichner Samuel, Junger Misunkai Ilonka sau la Moldovan Samoilă, pe monumentele acestora urcă iederă otrăvitoare, n-au venit de ani și ani să le îngrijească. Purcelul caută ghindă sub frunzele negreblate, găinile aleargă după cosașii grași, pruncii culeg melcii cu cochilie, caprele preferă colțul cu morminte goale, cenotafuri și simulacre, precizează Bubu pe site, peste care cresc tufe de mesteacăn dulce. Iepurii rod frunză cu frunză din colțul nordic al strigoilor, unde se află mormintele snameniilor, scrie Bubu pe web site, ceea ce nici pe capre nu le deranjează.

- Haideți la cină, pruncii mei, că viitorul vostru urmează în față, spune cu dreptate tanti Viscolczi, ridicând ștergarea de pe clochintele umplute cu urdă și cănile cu lapte crud.

Florica BUD

POVARĂ FIIND IUBIREA

ating clapele care, strivite de acoperământul jug
al mâinilor înmănușate în ghips,
ar fi putut cu virtuozitate să transpună sarabanda
sunetelor ce încă îmi dau ocol
dacă aș fi fost asemenea ție, un pian negru cu luciul
încrustat vremelnic în bronz.
strunele în care m-ar fi înlănțuit alene lutierul
dacă aș fi fost o ultimă vioară cioplită
ar fi putut fi acum meridiane străjuind
miezul pământului ca niște zăbrele curbate
fanatice amazoane ce își lasă nepăsânde
tributul trupesc pe lespezi încinse de piatră
mormane sângerânde sub forme alese de cupe
din care s-ar fi hrănit cu voluptate
copiii veacului echilibrând prezentul imuabil
resimțit de oamenii - *postoameni*
nesupuși genetic iubirii comprimate
într-un înnobilat viitor; prezent frust... la trecut.
clapele negre, surori noptatice și oglindă celor albe,
păstrează echilibrul încă fragil
al mâinilor mele absurd debușeu, ce nu departe de tine
se întâmplă să lupte fiare înlănțuite
ca ziua cu noaptea, cerul cu pământul, jupiter cu marte,
soarele cu luna furibundă
compusul cu descompusul, eva *adamică*...
cu iubirea cruciformă adăpostită în ea.
sunt țintuită în gheare, mă desprind ca apoi
să mă topesc în conturul fantomaticei zile smulse
cu trudă și foc de pe fruntea de piatră,
suportul comorii de lauri și spini.
rămân să ascult ecoul statuilor când
frunze în rugă își descompun culoarea în tonuri calde
trecând nepăsătoare prin *vremile* în care *ființele*
le schimbă iar și iar menirea-covor.
clapele translucide și clapele nopții mă fac
să mă simt... ce nu par să fi fost nicio zi
un arcuș rănit de strunele nedomolite cu sunete înalte
acoperind vacarmul insolit
ce răzbate dinspre vechi cancelarii luxoase
cu patina vremii așternută pe scrinul
din mijloc mai pregnant decât pe cele marginale;
patina tristeții îmi duce și gândul departe
înspre spațiul destinat, cel *afon atipic atemporal,*
măsurând caldarâmul cu pași monotoni.
în final mă declar patrulater și mă ofer
obiect-împrumut purtător de măști,
un erou în piesa cu singurul rol cel al avarului semigol
prins în capcana de voaluri-sclipici
rol jucat trufaș cu onor casa închisă survolată
de muzele cu aripi invazive de vâsc.
sunt un secol pierdut pe enigmatica stradă cu arțari
doborâți și tulburânde camee
cioplite în matca scoicii madre și apoi turnate
în forme de îngeri cu aripi de ghips.
strig... de pe aleea stradivarius pe al cărei număr
devenit portabil risc să nu mai ajung
povară fiind iubirea, temerile ropot sau liniștea
înmărmurindă sub sunete de clopot;
Quo vadis, Domine? când vietățile tulburate de artificii
sau de alte nefapte omenești
își caută vremelnic lăcaș privind înspre tine, *Doamne!*
cel cu numele luat în deșert
de către oameni și fapte potrivnice lor și în egală măsură
potrivnice ție, *SpiriteDuh și Dor.*

Mara DĂRĂBUȘ

Mara Carmina Dărăbuș s-a născut la 8 decembrie 1997, în Baia Mare. Este elevă în clasa a X-a la Colegiul Național „Vasile Lucaciu", secția filologie (istorie-relații internaționale). A participat recent la ediția a VII-a a Concursului Național de Creație Literară „Scriitor pentru o zi", la care a obținut Premiul I cu punctajul maxim. Pagina de față reprezintă debutul ei în presa culturală. (Delia Muntean)

NIMFELE

Ceasul bătea deja ora cinci, iar eu eram ajunsă în pragul disperării. Din nou nu puteam dormi, din nou mă simțeam încătușată în insuportabila ușurătate a ființei, din nou din aceleași motive. Care motive... Chiar așa, care motive? Mă gândeam la lucrurile astea în lungile și chinuitoarele după-amiezi când trebuia să dorm. Lumina auriu-roșiatică umplea încetișor dormitorul, se reflecta în ușa cu ape a șifonierului și îmi cădea pe obraz. Stăteam în pat cu ochii deschiși și priveam pe fereastră norii minunați, rostogolindu-se strălucitori, capricioși, pe cerul verii. Uneori mă ridicam tiptil dintre cearșafurile scrobite, tăioase ca o sticlă albă, dar ușoare ca hârtia, și mă duceam la fereastră.

Nu înțelegeam de ce, de fapt, niciodată n-am înțeles. Simțeam lipsa de control asupra propriei mele vieți curgându-mi prin capilare. La fiecare pulsație, această doză creștea și crește și acum, cu rapiditatea și pregnanța unui val care mă urăște. În mine, totul e diferit. Totul e necunoscut, aparte. Am impresia că nu încetez în a crea probleme insolubile propriei mele existențe.

Mă uit în jurul meu și creez o sumedenie de ipoteze, care pentru spiritul meu sunt consternante. De ce sunt oamenii atât de superficiali? De ce își irosesc nisipul din clepsidra vieții pentru a trăi după norme, împiedicați, la fiecare pas, de bariere, fie ele impuse de societate sau tradiționale? De ce se complac în astfel de realități fără rost? De ce se pierd astfel?... De ce nu realizează că misticul vieții se află chiar în spatele acestor bariere, așteptând să fie scotocit și rumegat? Ce poate fi mai frumos decât să pășești mereu pe o altă potecă a inimii?

Este pură fascinație! Fiecare cărare arată și se simte altfel, nu există similaritate. Cărările senzitive nu sunt intangibile. La fel cum eu depind de ele, poți depinde și tu; nimeni nu este văduvit de acest drept natural. Fiecare cale are o altă aromă... Fiecare este unică în propriul mod. Cred că acest lucru se explică prin diversitatea materialelor și a substanțelor folosite pentru zămislirea fiecărei bucățele de pavaj care intră în componența unei cărări sufletești.

Nu este atât de ușor cum pare nici cu aceste poteci spirituale... Este însă o greutate incitantă, pasionantă. O durere flămândă, nesătulă, care rupe din tine. Te mestecă, te rumegă apăsat, ca să o simți până la atingerea pragului panicii și al disperării. Iar mai apoi, când trece de aceste două punți, continuă. Nu se oprește. Continuă până când nu te mai suporți și vrei să îți explodezi existența. Încerci, încerci cu disperare să scapi, însă nu poți... Te ține strâns, prea strâns în chingile cu care te-a imobilizat. Te ține fără niciun fel de drept! Cu cât încerci mai mult să ieși, cu atît mai bine ea strânge chingile. Ca să te doară... Ca să o simți până în abis. Ca să te doară atât de tare, încât până și ea, durerea, să fugă de tine, dar nu oricum, ci în disperare. Tu ești lipsit de substanță, ea te-a secat întru totul. Ți-a supt existența. Nu mai are cu ce se hrăni acum... Flămânzește.

Ce se întâmplă cu o lighioană pofticioasă și dezgustătoare, care nu mai are cu ce își hrăni trupul sec și șleampăt? Moare, nu? Vrem să moară odată urâțenia, să se care din noi. Să-și caute ea alte suflete, proaspete, neputrezite încă. Să se înfrupte din acelea și să îl lase pe al nostru să încerce măcar să își nască alte substanțe, din acelea mai greu de înfăptuit, de bunătate, compasiune, de iubire chiar... Să nu îl ucidă chiar de tot, să-i mai lase un picur... Atât doar..., un picur. Mic, cât un mugur de brad, proaspăt încolțit, îmbăiat în deliciul aromei, cu miros de bunătate mistuitoare. Acel amărât de picur, de fapt, reflectă universul însuși. Conține sclipiciul esenței umane. El este factorul decisiv în urma retragerii umilitoare a durerii. Doar de netrebnicul de el depinde formarea cărărilor din suflet, natura creației.

Dacă ne rămâne un picur precum mugurul de brad (acesta reprezentând idealul), se încarnează sentimentele de iubire și compasiune. Rezultatul este un terci dulceag de „fericire", care lipește cărămizile acestor cărări ca un pansament. Sau, de ce nu, poate fi chiar un sirop dulce de brad ceea ce le unește. Asta, pentru că sufletului îi place tot ce e dulce..., îi place gustul terciului de fericire. Îl înfulecă exact în același mod în care înfulec eu cerealele cu ciocolată. Cu satisfacție și cu dorința de mai mult.

Astfel, el transmite în eternul ființei lui senzații de plinătate pozitivă. Senzații care se înmulțesc peste tot, invadează meleagul trupului ca termitele și te înșfacă de viu. Senzații electrizante, care, prin curentul acela pișcăcios, te fac să simți că trăiești. Îți încarcă generatorul inimii, împrăștiindu-i în vene acel straniu „curent"... Ne place să îl avem în noi, îl venerăm! Este forma noastră favorită de energie, Creatorul Suprem al poftei de viață. Ne forțează cu o delicatețe parșivă să avem încredere în el. Nu ne dă de ales. Până și cel mai angelic simțământ este „murdar"! Îți interzice să îl privești ca pe un obiect de studiu, nu îl poți umili astfel. Pentru el, însemni totul sau nimic. Pentru tine, înseamnă totul.

Are, mai mult decât sigur, un piedestal cu mult deasupra rațiunii. El semnifică acel ceva pe care noi îl numim „incontrolabilul" sau „nebunia", acel ceva care se află în fiecare dintre noi, fără excepții. Înseamnă riscul și dorința inexplicabilă față de ceva anume, față de o entitate. Înseamnă suspansul și expansiunea continuă a trării sufletului în sine. Acela care nu își acceptă „curentul" în vene este doar o marionetă bulversată, un ostaș supus la luptă cu propria lui ființă, de către cei care îndrăznesc să își adore, să își idolatrizeze curentul.

La polul opus, dacă mugurul este unul fermentat, plin de viermi, căzut de pe crengi înainte de vreme, el, simțind durerea contactului forțat cu solul, se nimicește. Este compromis, indiferent de natura stimulului care l-a condus spre acest impact. Nimănui nu îi pasă cum a ajuns el în situația asta. Cert este că a ajuns. Este mâncat, supt de alții, care s-au hrănit din intensitatea și vitalitatea frăgezimii sale. Interiorul său este supus luptei pentru supraviețuire. Dar, pierde... Pierde mereu. Pierde înainte ca măcar să înceapă să lupte.

Pentru el, drumul anevoios de pe creanga sigură, stabilă, pe care s-a odihnit până acum înseamnă eternul. Pe parcursul acestui drum, este învăluit de panică, de frustrare, de necunoscut și de sumbru. Durerea îl înșfacă de viu, în timp ce lumina razelor se topește pe interiorul său timpuriu nădușit. Lipsit de orice fel de abnegație, nici nu încearcă să iasă din chingile ei. Nici nu are rost... Este prea mic, prea fragil, prea naiv... El nu înseamnă altceva decât un novice străpuns de ghinion, care nici nu apucă să parcurgă drumul maturizării; acesta i se impune. Tinerețea i-a fost martirizată de o învățătoare mult prea crudă, mult prea blazată. El nu merita asta. Nimeni nu merită să îi fie mâncată puritatea perlei interioare, doar pentru a fi stăpânită foamea superficială a unei putrezele, fie ea de orice natură. Dar de ce răzbate mereu putrezeala asta? De ce o alege toată lumea pe ea, ce are ea atât de fascinant? De fapt, ce poate fi fascinant la o amărâtă de putrezeală... Nici măcar de pe mere nu vrem să o mâncăm. Aș putea spune că sentimentalismul acesta pozitiv este doar un indice scăzut, împărțind același tip de sânge cu perversiunea. Este incredibil, dar pe de-a-ntregul incontestabil...

Ele seamănă, sunt vecine pe cărările sufletului. Se văd dimineață de dimineață la cafea și pipă (poate și la niște cereale cu ciocolată). Bizară prietenie, aș putea spune chiar parșivă. Cum nimic nu este întâmplător, ele au ceva în comun: perversiunea existenței umane. Împreună, ele leagă acest liant numit - fără ton bariton sau duritate și fără intoleranță - „perversiune" exact prin același procedeu prin care iubirea și compasiunea se omogenizează în terci de fericire. Cauza acestui liant este disperata dorință și curiozitate umană față de interzis, adrenalină, automutilare. Tot ceea ce „nu-i voie" să facem ne atrage, ne dă senzația de mistic. Este doar vina acelui curent... El ademenește această atracție.

În primele etape ale conviețuirii liantului pe aceeași stradă cu terciul de fericire, totul este hipnotizant... Se transmit stimuli ai adrenalinei, strâns împletiți cu cei ai fericirii, astfel ajungând la inconfundabila trăire a „pasiunii". Așa înțelegem din ce este înfăptuit cel mai puternic conducător al constelației umane. El devine o materie, o materie reală... O materie, uneori chiar omogenizată, pe care o simțim în toată splendoarea ei de fiecare dată când atingem, fie și cu un vârf de deget, ceea ce iubim. Ea este cea mai periculoasă trăire a ființei, cea mai bolnăvicioasă, cea mai murdară! Ea este asemenea unei nimfe..., are înfățișare de zână, trup de Șeherezadă și etern interior de devoratoare. Durerea domnește prin fiecare vână din străzile inimii. Ea este dictatorul, abisul suprem! Ea este acolo, dar, în același timp, nu te lasă să vezi că e. Ea te cheamă agresiv, strângând de tine până mori în cele mai adânci chinuri.

Ești capabil să faci orice ca să scapi, chiar și să îți mănânci sufletul, la garnitură cu picul de rațiune care ți-a mai rămas. Și faci asta, ești obligat. Ea nu îți dă libertatea de a alege. Îți deține firul vieții. Știe că nu poți trăi fără ea și profită de acest lucru, îmbătându-te cu lichior de amăgire doar pentru a se distra de tine. Este capabilă să te transforme într-un „monstru", fără ca măcar să realizezi asta. Ea are în straiță muguri de toate felurile, de brad sau putrezenii, pe care îi culege la întâmplare de pe potecile nucleului spiritual, pentru ca mai apoi să arunce cu ei în toate direcțiile, punându-ți la încercare rezistența.

Cu toate acestea, o placi, o vrei, o contempli, o visezi în fiecare clipă, conștient, sau inconștient fiind. Îți simți dorința zbătându-se în vene și începi să te temi că acestea îți vor pușca. Nu ți-e teamă că „mori". Ți-e teamă că pasiunea ta s-ar împrăștia peste tot și ai pierde-o. Tu, cu ultima particulă de energie, fugi. O implori să se întoarcă la tine...

Dar, nu reziști. Mori. Da, mori în tine. Ești viu, dar nu mai însemni nici măcar cât un mugur putrezit. Această nimfă nu te întreabă în ce vrei tu, ca individ, să te metamorfozezi. Ea îți începe acest proces în funcție de specia predominantă a cărărilor sufletului tău, își asumă această funcție, această responsabilitate.

Pentru că ea știe că fără ajutorul său viața ta e lipsită de gust și de tabu.

Ea știe că altfel viața e lipsită de viață.

Traduceri

Luciano MAIA

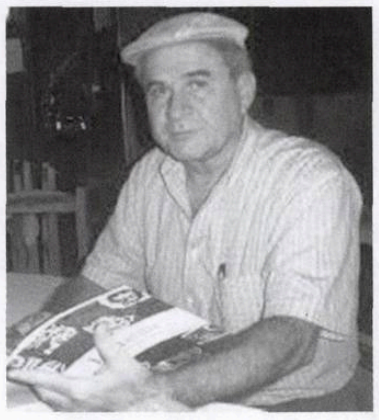

S-a născut în Limoeiro do Norte, Ceará, la 7 ianuarie 1949. Este profesor de Istoria artei la Universitatea din Fortaleza – UNIFOR, poet, prozator, și traducător. A publicat peste douăzeci de volume, printre care: ***Jaguaribe - Memória das Águas*** (1982; 2002), ***Um Canto Tempestado*** (1982), ***Neruda - Canto Memorial***(1983; 2000), ***Sol de Espavento*** (1984), ***Seara*** (1986; 1994), ***Estoril*** (1986; 1995), ***Nau Capitânia*** (1987; 2000), ***Adjutório*** (1989), ***Os Quatro Naipes*** (1989), ***Almanaque Neolatino*** (1990; 2002), ***Praia Formosa*** (1992), ***As Tetas da Loba*** (1995), ***Ritmos*** (1996), ***Os Quatro Elementos*** (1996), ***Rostro Hermoso*** (1997), ***Vitral com Pássaros*** (Premiul Osmundo Pontes, 2001; 2002), ***Autobiografia lírica*** (2005; 2006), ***Pátria dos cataventos*** (2007), ***Mar e vento*** (2009), ***Claroscuro*** (2011), ***Além Do Azul / Dincolo De Azur*** (cu Elena Liliana Popescu, 2012), ***As Cidades Míticas*** (2012). A publicat mai multe traduceri din limba română, printre care amintim: ***Mestre Manole*** (1989; 1994; 2000); ***Vésper*** de Mihai Eminescu (1989; 1994); ***Mioritza*** (1995; 2000); ***Dois Poetas do EspaçoMiorítico: Mihai Eminescu e Lucian Blaga*** (1998), ***Peregrino*** (2009), ***Alémdo Azul/ Dincolo de Azur*** (în colaborare cu Elena Liliana Popescu, 2012). Membru al Academiei de Litere din Ceará, consul onorific al României în Brazilia, Luciano Maia a primit în anul 2000 Medalia Comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu" și a fost decorat cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor, în semn de apreciere pentru contribuția personală la promovarea literaturii române în lume.

Cinismul forței

Cinismul forței conduce acum
lumea și pe locuitorii săi încrezători.
Adevărul, uitat pe veranda
timpului, este un bătrân cu ezitante
gesturi și aproape că nu mai merge.
Valoarea adevărului era înainte
flacăra, văpaia venerată.
Astăzi, cuvinte reci, schimbătoare
se îndepărtează de onoare și de adevăr.
Nu valorează mai mult afecțiunea sau altruismul
într-o lume făcută din vulgaritate
fără eroi, fără justiție, fără civism.
În lumea opacă a virtualității
conduce acum forța cinismului.

Ca într-o rugăciune

(Inspirat de Gabriela Mistral)

Rămasă singură și tristă, într-o plimbare
pe câmp, la sfârșit de primăvară.
A vrut să-i mângâie inima, atât de plină
de lipsa unei minime himere.
Dintr-o colibă de țară, ridicată printre
arbori, ea auzi un plânset: era
un copil... Mama lui nu a intervenit
când s-a întors deodată. Ar fi putut!...
Ea cânta pentru a liniști
copilul, atât de fericită, dar atât de
fericită, încât mama, să înțeleagă
cum i-a îmbogățit ei inima
și i-a permis să adoarmă copilul
la pieptul ei, ca într-o rugăciune.

Cântec de la origini

(Inspirat de Lucian Blaga)

Asemenea râului, care își ia rămas bun
de la izvorul de ape pure, străbate
nămolul, argila și zgura și va continua
spre mare, care îl preia și îl trimite
în abisuri, făcându-l să se confunde
cu alte curente, niciodată nu va înceta
acest du-te-vino, mișcarea fără sfârșit
a elementelor, fără zăbavă sau grabă.
Astfel, apele niciodată nu vor lăsa
știrile lichide să solfegieze
acelui cel dintâi orizont
al nașterii și așa cântecul meu
pleacă de la râu și ajuns la mare
se întoarce prefăcut în durere la acel izvor.

Acea zi

Ascultați-mă, o, distanțe bătute
de suflul vânturilor străine:
Aduceți plaiurilor de unde ați venit
uscăciunea ochilor mei obosiți
și deja puteți spune tuturor cât de mult deplâng
călătoria poporului meu în căutarea neantului
care o oferă în schimbul
generosului său gest. În ceea ce privește
acest destin de perfidie și lăcomie, ascultați,
o, drumuri ale țării mele!
Să știți să îngropați lămpile încărcate
de mâini bătătorite și oneste:
dăruiți-le o rugăciune
și așteptați ziua judecății.

Nașterea lui Venus, de Sandro Botticelli

(Pentru Liliana-Elena Popescu)

Culorile captează muzicile cerurilor
și-albastrul acestei clipe e fără egal.
Din olimpica scoică mâna unui zeu
extrage din Frumusețe-acest Ideal.
Sunt șoapte și arpegii plutitoare
și-n jurul acestei armonii e un semnal
al unui dor sublim ca din aceste-acorduri
Venus să se-ntrupeze, în final.
Trei paji se mișcă întruna, în uimire
elogiind momentu-n care Frumusețea
țâșnește dominând a ei ivire.
S-ar spune că prin vrăjita gingășie
a scenei, un foc ce poate fi păgân
e ceea ce ne-atinge – flacără vie.

Asemenea fluviului...

Asemenea fluviului, am ajuns la ocean.
În fapt, asemenea râurilor, am venit
din toate mările și mă întorc asemenea lor.
Mă-ntorc la copilăria apelor
pe drumuri de nori
acum apele slăbite
de-atâta fum, de-atâta funingine,
de atâtea deșeuri și de-atâta zgură.
Mă întorc pe drumuri întunecate.

Dar eu pot încă respira aerul
adunat în Insula Parapuă[1]
vânt autoexilat de orizonturi
din alte orașe, din alte continente.

Parcurgând toate vicisitudinile
între noroi și lut
asemenea zeițelor, apele
încă, încă izvorăsc pure, încă.
Și eu, pe drumuri de nori
mă întorc la ele, încercând să mă eliberez
de păcatele lumii.

1. Numele indigen al unei insule a fluviului Jaguaribe, unde se află Limoeiro do Norte, locul de naștere al autorului (n.t).

Omagiu

Aduc un omagiu amintirii
acestui pământ românesc
adus de Roma în Istorie
cu numele de Dacia Felix.

Dunărea și Marea Neagră
iar în centru Carpații
sunt reperele ce ne indică
teritoriul dinăuntru.

Ascult melodia limpede
ivită din vântul din nord-est
ce îmi aduce poezia
grădinilor din București.

Și-ndrăznesc a cere
ca soarta să-mi permită
să simt încă o dată
adierile României.

Mare nocturnă

Clipe dense, mări locuite
de lumina mutilată a memoriei –
conflagrație a minții: nebănuite
momente ce prezic din altă istorie.
De ce nu s-au pierdut nenumărate
minute insipide, cu atât de puțină glorie?
De ce evenimentele au ajuns, zbuciumate
pe căi de noroi, gunoi și murdărie?
Mantia întunecată ce acum aduce ploaia,
face mai lungă noaptea, întrețesută
de ape ce cad fără încetare.
Noaptea a devenit văduvă neconsolată
captivă a portului pustiu, încă amăgindu-se
cu întoarcerea luminii acelei mări.

Ultimele stele

Când va veni durerea, ultima durere
vei mai avea leac pentru inima ta?
Căci, de-ar fi durerea blândă, oricum ar fi
va veni vopsită de întuneric și de plictiseală.
Nu vor veni zorii, mințind
simțurile, în cele din urmă, cristalizate
prin petrecerea acelui timp nesfârșit
adăpost al tuturor celor trecute.
Dar stelele îți vor scălda chipul
și privirea ta plină de dor va căuta să le citească
în acest moment trecător, în care supărarea
te va uita și, deodată, când le vei vedea,
vei uita de asemenea de doliul pus
peste cerul nostru de vise și de stele.

Umbre la masă

În jurul mesei umbre se interoghează
mai înainte de a-și împărtăși întrebările
asupra prezentului atât de depărtat, atât de...

Cine ești tu, amintire în această sală?
Ah, stră-străbunicul nostru nu ne-a spus nimic
dus după sori și luni, într-o epocă
în care pâraiele erau drumuri
în verile depărtate de apă, vânturi îndelungi...

Domnia voastră, primă umbră, luați
loc în capul mesei, să ne împărtășim...

Să acceptăm să ne lase copiii singuri
în această sală la sfârșitul veselei amiezi.

Tăcere, deci, amintiri și doruri:
ascultăm, pentru că ne întreabă cei vii.

Prezentare și traducere
de ***Elena Liliana POPESCU***

Anul XIII, nr. 6 (145), iunie 2015 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *„Scriitorul anului 2015” la Baia Mare*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Despre condiţia universitarilor (II)*

PAG. 4 REMEMBER

• Vasile AVRAM - 75
- *Jurnal. Momente de memorie apocrifă*

PAG. 5, 8, 9 ANIVERSARE

• Săluc HORVAT - 80

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Anamneza amneziei (I)*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme* de Ion BOGDAN

PAG. 10 ESEU

• Ioan ŢIPLEA
- *Despre nevoia de autoritate*

PAG. 11 PROZĂ

• Vasile TIVADAR
- *Maramureşul de altădată. Sighetul meu*

PAG. 12 CRONICA LITERARĂ

• Marina LAPOŞI
- *Monica Lovinescu. Ochiul Memoriei*

PAG. 13 POEZIE

• *Versuri* de Luisa NERUŢ şi Nicolae VĂLĂREANU SÂRBU

PAG. 15 VARIA

• Ancheta revistei „Discobolul”

PAG. 16 TRADUCERI

• Versuri în română şi italiană de Luca CIPOLLA

Acest număr este ilustrat cu lucrări din creaţia artistului Nicolae SUCIU

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe GLODEANU

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Dan C. Mihăilescu, ***Ce-mi puteţi face, dacă vă iubesc!?***, eseu confesiv despre Ioan Alexandru, Editura Humanitas, Bucureşti, 2015;
• Săluc Horvat, ***Cartea de-a lungul anilor***, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• Nicolae Scurtu, ***Săluc Horvat şi contemporanii săi***, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2015;
• Anca Chiorean, ***Patru dimensiuni reale în irealitatea imediată: eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian***, Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015;
• Rodica Braga, ***Picătura de arsenic***, versuri, Editura eLiteratura, Bucureşti, 2015;
• Cornel Nistea, ***Vânzătorul de apă colorată***, schiţe, nuvele, povestiri, cu un text critic pe coperta a IV-a de Augustin Cozmuţa, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2015;
• Remus Foltoş, ***Trilogia începuturilor de stea***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
• Iacob Oniga, ***Fotografia unui Vis sau bucuria de a trăi***, versuri, Editura Eurotip, Baia Mare, 2015;
• Victor Tecar, ***Lupii Chioarului***, proză, prefaţă de Vasile Gogea şi postfaţă de Ion Cristofor, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015 (trilogia cuprinde sub acest titlu volumele: ***Visul ca pedeapsă*** - 2003, ***Visul ca iertare*** - 2008 şi ***Visul ca ispită*** - 2013);
• Marian Barbu, ***Convergenţe tematice în romanul contemporan: 1948-2014***, Editura Grafix, Craiova, 2015.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 5/2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 306/iunie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 6/2015, Zalău;
• „Litere", nr. 5/mai 2015, Târgovişte;
• „Cultura", nr. 21, 22/iunie 2015, Bucureşti;
• „Ateneu", nr. 549/mai 2015, Bacău;
• „Orizont", nr. 5/mai 2015, Timişoara;
• „România literară", nr. 23, 24/iunie 2015, Bucureşti;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr. 5/mai 2015, Bucureşti;
• „Scriptor", nr. 5-6/mai-iunie 2015, Iaşi;
• „Familia", nr. 5/mai 2015, Oradea;
• „Ex Ponto", nr. 1/ian.-mart. 2015, Constanţa;
• „Discobolul", nr. 205-206-207/2015, Alba-Iulia.

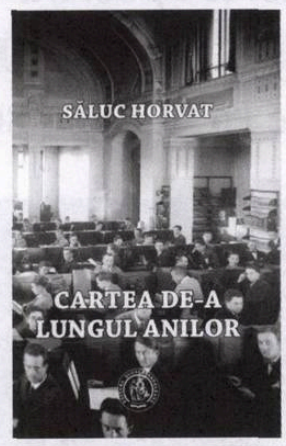

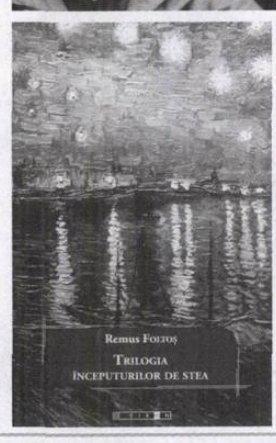

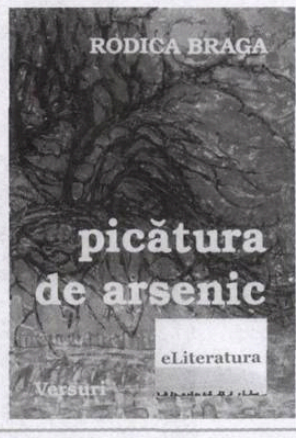

„SCRIITORUL ANULUI 2015" LA BAIA MARE

În perioada 29 mai-1 iunie 2015 s-a desfăşurat un ciclu de manifestări sub genericul „Zilele Culturale ale Municipiului Baia Mare", în perspectiva candidării oraşului la titlul de Capitală Europeană a Culturii în 2021. În săli de spectacole şi pe scene în aer liber s-au derulat o serie de concerte muzicale, reprezentaţii teatrale şi de operă, recitaluri de poezie şi expoziţii de artă plastică, precum şi conferinţa ***Despre identitatea românească***, susţinută de Dan Puric în Catedrala Episcopală Ortodoxă „Sfânta Treime". În acest context, au fost acordate titlul „Scriitorul anului" şi „Premiul pentru literatură" lui Augustin Cozmuţa (pentru întreaga activitate de critic literar) şi premiul „Opera prima" Ancăi Goja pentru volumul de proză scurtă ***„Zăpada neagră" şi alte povestiri***. Acţiunea a avut loc sub egida Asociaţiei Scriitorilor Baia Mare, în sala Europa a Consiliului Local Municipal, premiile fiind înmânate de Cătălin Chereches, primarul municipiului.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

DESPRE CONDIȚIA UNIVERSITARILOR (II)

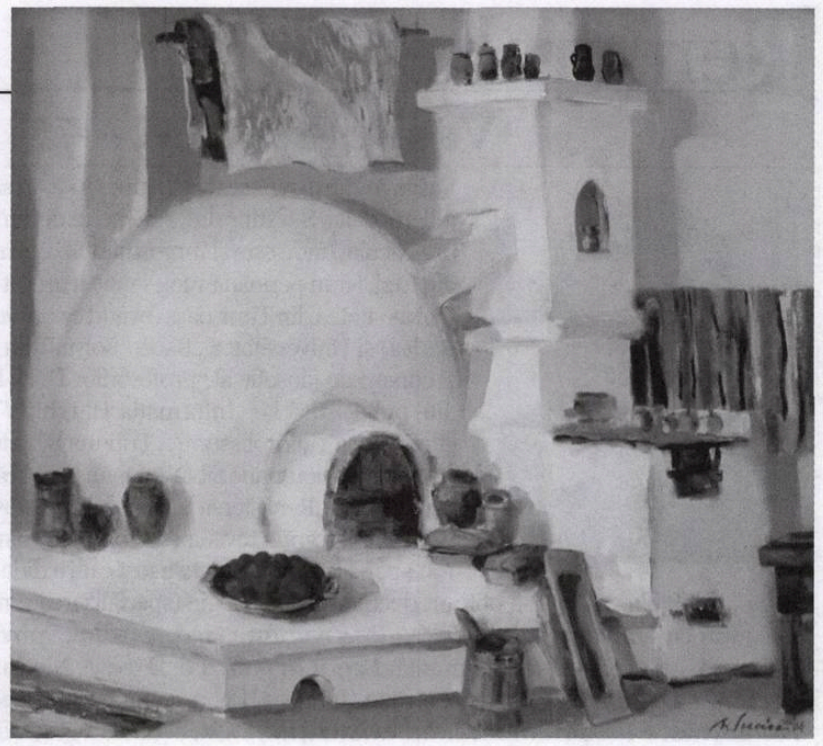

Înainte de toate, Lucian Nastasă încearcă să circumscrie ceea ce înseamnă idealul feminin în imaginarul universitarului „*literar*" român. Reprezentarea idilică a iubitei este determinată de tradițiile familiale dobândite, dar și de impulsurile generate de lectura adolescentină a literaturii de dragoste. Lucian Nastasă vorbește despre rolul mediilor studențești în promovarea unor legături libertine între sexe prin atmosfera boemă pe care o promovau. Se discută apoi viața de cafenea din spațiul cultural francez și din cel german. Nu este ignorat nici rolul bulevardelor ca loc al întâlnirilor. Bibliografia utilizată se dovedește impresionantă și de foarte bună calitate, fiecare paragraf al cărții demonstrând faptul că Lucian Nastasă stăpânește o uriașă cantitate de informații. Personajele evocate pe parcursul comentariilor trec printr-o „*pedagogie a amorului*", care devine, adesea, un factor perturbator în identificarea „*idealului feminin*" datorită confundării dragostei ideale cu degradata dragoste carnală.

Sursele idealului feminin și de cuplu sunt multiple. Lucian Nastasă relevă faptul că, pe de o parte, există modelele livrești, pe de altă parte, acționează proximitățile. Când vorbește despre portretul femeii ideale, autorul trimite, printre alții, și la G. Ibrăileanu. Adela, eroina romanului omonim, prezintă trăsăturile Olgăi Tocilescu, asistenta lui Ibrăileanu în perioada 1922-1924. Pe de altă parte, în studiul despre ***Doamna X***, criticul de la „Viața românească" se pare că vorbește despre soția lui Constantin Stere, Maria. Analizând idealul feminin așa cum apare el reflectat în opera diverșilor scriitori români, exegetul constată faptul că exemplele se dovedesc extrem de numeroase. Pentru a nu complica analiza, Lucian Nastasă se mulțumește să se limiteze la „*elementele directe și concrete pe această temă, așa cum rezultă ele din diversele mărturii (literare, epistolare, jurnaliere ori memorialistice) ale universitarilor noștri «literari»*". Deși cam succinte, extrem de interesante sunt paginile în care se vorbește despre cele două iubiri ale lui Mircea Eliade. Mai întâi este evocată pasiunea din timpul studenției pentru misterioasa domnișoară R. (Rica Botez). Viitorul savant cade pradă sentimentelor într-un moment în care dragostea i se pare un atentat la libertate, un factor perturbator în măsură să compromită destinul unui bărbat. Lui Lucian Nastasă, dragostea pentru viitoarea profesoară de limba română i se pare a fi o dragoste adolescentină, stimulativă din punct de vedere scriitoricesc. Se trece apoi la celebra poveste de dragoste dintre Eliade și Maitreyi, abordată însă destul de schematic, în datele ei esențiale. Iubirile universitarului Eliade vizează însă alte două femei, mai exact cele două soții ale istoricului religiilor, Nina Mareș și Christinel Cotescu. Asupra Ninei Mareș cartea lui Lucian Nastasă revine mai târziu, dar despre Christinel nu se spune nimic.

Parcurgerea unui număr apreciabil de cazuri concrete îl duce pe autor la concluzia că „*au existat mereu modele divergente în conturarea și exprimarea idealului feminin*". Dintre factorii care au determinat această viziune, se enumeră: „*impactul mișcării socialiste și al celei feministe, originea etnică, confesională sau socială a femeii, aspectul fizic, hărnicia, inteligența (gradul de instrucție), sociabilitatea, maniera și ponderea manifestărilor sentimentale și a afecțiunii etc.*". Lucian Nastasă menționează faptul că, adesea, etnia și confesiunea reprezintă argumente serioase în alegerea unei soții. În ceea ce privește perioada investigată, se precizează faptul că numeroși universitari au preferat să își aducă soții din străinătate pentru cultura lor. Lucian Nastasă nu se oprește la „*idealurile imposibile*" sugerate de lecturi ori de efuziunile sentimentale de moment, deoarece, de cele mai multe ori, idealul, „*femeia perfectă*" s-a dovedit a fi doar o utopie. De aici corul lamentațiilor pe marginea deziluziilor în rândul celor care au lăsat posterității scrieri autobiografice, jurnalele, memoriile și corespondența relevând diferențele dintre idealul visat și realitate.

Pe urmele lui Niklas Luhmann, autorul lucrării ***Amour comme passion***, autorul remarcă faptul că dragostea este o „*pasiune incontrolabilă*". Iraționalul determină, adesea, reacții ce scapă controlului strict al rațiunii și care, uneori, pot avea repercusiuni majore în plan social sau biologic. În acest sens, sociologul ne oferă câteva exemple elocvente în privința consecințelor din planul vieții private a universitarilor. Uneori, pasiunile „*incontrolabile*" au fost benefice, dar, de regulă, aceste stări afective au generat zâmbete, alimentând bârfa, ironia, anecdotica. Vorbind de dragostea pasională ce depersonalizează tocmai pentru că presupune o suferință enormă, multă gelozie și un exagerat instinct de posesiune, exegetul trimite la cazul Al. Odobescu, dezamăgit puternic de sfârșitul legăturii sale cu Anica Bărcănescu. Este evocată apoi pasiunea amoroasă devastatoare a lui Odobescu pentru Hortensia Racoviță, mai tânără decât reputatul om de cultură cu treizeci de ani. Iubirea interzisă a savantului se dovedește atât de teribilă încât îl determină să se sinucidă în 1895. În continuare, sociologul dă mai multe exemple elocvente de dragoste târzie transformată în pasiune. În ciuda acestora, autorul se concentrează asupra iubirilor de tinerețe ale universitarilor noștri, în cazul lor muza alimentând elanurile culturale.

Lucian Nastasă vorbește apoi despre iubirea fulgerătoare („*coup de foudre*"). Pentru a-și ilustra opiniile, autorul amintește de întâlnirea dintre poetul Octavian Goga și viitoarea învățătoare Aurelia Rusu, în februarie 1900, cu ocazia participării la o nuntă de lângă Brașov. Cele două zile cât cei doi au fost împreună au fost suficiente pentru ca tinerii să se decidă să se căsătorească. Relația celor doi tineri durează aproape trei ani, îndeosebi prin intermediul corespondenței. Tot corespondența este cea care îi oferă autorului detalii despre iubirea cântărețului „*pătimirii noastre*" pentru Adelina Olteanu.

Dar iubirea ca „*pasiune incontrolabilă*" nu este doar un apanaj al tinereții. Ea se poate manifesta oricând, la orice vârstă, cu beneficii imediat vizibile sau cu consecințe traumatice. Lucian Nastasă vorbește apoi despre importanța „*amorului utilitar*" în comparație cu cel „*liber*", chiar dacă între ele există raporturi de dependență.

Un alt capitol interesant face distincție ***Între dragostea ideală și cea carnală***. Lucian Nastasă analizează fenomenul frecventării prostituatelor la mijlocul secolului al XIX-lea, când acest lucru devine o adevărată modă. Sociologul discută apoi despre consecințele legăturilor întâmplătoare și despre sexul văzut ca armă de seducție.

După diferitele metamorfoze ale iubirii, studiul ia în dezbatere problema mariajului și a cuplului familial. Căsătoria este considerată un angajament social prin care viața indivizilor capătă sens. Abordând problema strategiilor matrimoniale ale universitarilor, Lucian Nastasă remarcă faptul că intelectualii caută în căsătorie liniștea căminului, un plus de confort și de siguranță. Căsătoria este văzută ca un moment important în procesul anevoios al împlinirii umane. Acesta este motivul pentru care, în cazul indivizilor preocupați de ascensiunea socială, mariajul nu se face la întâmplare. Pornindu-se de la statutul social al universitarilor, multe căsătorii au fost aranjate. Aceasta și pentru că o căsătorie bună înseamnă garanția numelui, onoarea, integrarea într-un grup etc. Lucian Nastasă reface genealogii pentru a demonstra importanța numelui în alegerea viitoarei consoarte. Nu este repudiată nici ideea de căsătorie văzută ca o adevărată investiție, deoarece prin mariaj se putea lărgi rețeaua de influență socială. Aspirând la exhaustivitate, autorul vizează toate aspectele legate de instituția matrimonială. Se vorbește până și despre rolul dansului în cunoașterea partenerului ideal. Se menționează și faptul că, adesea, universitarii se căsătoresc târziu, așezând cariera înaintea sentimentelor. Există însă și contraexemple de mariaje timpurii, iar Lucian Nastasă nu se sfiește să ni le ofere. Nu sunt ignorați nici mediatorii matrimoniali ai epocii, Al. Odobescu alcătuind un bun exemplu în acest sens.

Analizând ***Etapele spre căsătorie***, sociologul remarcă faptul că, dincolo de aspectul fizic, educația tinerei joacă un rol important în opțiunile universitarilor. Având o privire pragmatică de sociolog, Lucian Nastasă este puțin derutat atunci când analizează cazul Eliade. Nu crede în ipoteza lansată de către acesta privind posibilitatea de a iubi două femei în același timp. O teorie ilustrată epic în micul roman ***Nuntă în cer***. Este cunoscut faptul că, după întoarcerea din India, Eliade s-a îndrăgostit de două femei: actrița Sorana Țopa și „modesta" funcționară Nina Mareș. Dacă s-ar fi documentat mai bine, sociologul ar fi constatat că femeia era modestă doar prin condiția ei socială. De-a lungul celor zece ani cât a trăit alături de Eliade și mai ales în timpul bolii necruțătoare care a răpus-o – ***Jurnalul portughez*** al scriitorului este un bun document în acest sens – ea a demonstrat faptul că este o femeie deosebită. Nu întâmplător, de Nina Mareș s-a îndrăgostit și un alt intelectual de excepție al epocii, Mihail Sebastian. Dar Eliade este un caz atipic. Tânărul istoric al religiilor se căsătorește din dragoste, ratând astfel – spre disperarea familiei – șansa să dobândească o poziție socială avantajoasă. Consecvent cu sine însuși, istoricul religiilor va asculta de glasul inimii și în 1950, când se căsătorește cu Christinel Cotescu.

Lucian Nastasă parcurge un material bibliografic imens, din care nu lipsesc dicționarele, enciclopediile, memoriile, jurnalele intime, volumele de corespondență, tot atâtea documente despre o lume apusă. Ca sociolog, nu îl interesează opera, ci contextul social care a dus la apariția ei. Evocând obiceiurile vremii, autorul abordează până și discuțiile privind negocierea dotei viitoarei soții. Analizându-se căsătoria propriu-zisă, se constată faptul că, adesea, mariajul se transformă într-o strategie a carierei.

Analizând viața în cuplu, Lucian Nastasă îl transformă pe G. Călinescu în personaj. Radiografia minuțioasă a mariajului reputatului critic ne oferă informații interesante despre om și despre stilul lui de viață. La fel se întâmplă lucrurile și în cazul lui Garabet Ibrăileanu. Cartea ne introduce în intimitatea unor personaje celebre ale vieții noastre literare. Din păcate, instituția căsătoriei nu este în măsură să aducă întotdeauna armonia visată. Fenomene precum dominarea sau agresivitatea vorbesc de adevărata natură a relațiilor dintre soți.

Atenta radiografie a vieții universitarilor nu poate ignora nici problema delicată a ***Crizei cuplurilor***. Fenomene precum gelozia, despărțirile îndelungate, lipsurile materiale, boala, nașterea sau moartea unui copil pot afecta puternic viața de cuplu. Infidelitățile declanșează criza în familia lui Hasdeu, cele două Iulii (mama și fiica) părăsindu-și căminul și mutându-se la Paris. Despre multiplele privațiuni trăite în capitala Franței vorbește jurnalul Iuliei Hasdeu. Tot infidelitățile declanșează criza și în cazul căsniciei lui Al. Odobescu. Nu sunt ignorate nici dezechilibrele care au provocat criza familiei Maiorescu, după care sunt trecute în revistă poveștile de dragoste trăite de către Lucian Blaga.

Lucian Nastasă evocă o lume cu mentalitatea ei proprie. Se pare că marile pasiuni se temperează în timp sau chiar se sting. Drept consecință, mariajele pot suferi traumatisme care împing spre legături adulterine. În ceea ce privește viața extraconjugală, în perioada analizată, erau acceptate infidelitățile bărbatului, dar nu și cele ale femeii. Lucian Nastasă vorbește despre condiția amantelor și își ilustrează ideile cu câteva exemple celebre în epocă. În contextul crizei căsniciilor, divorțul este văzut ca o nouă etapă în urmărirea bunăstării și a fericirii. Cu toate acestea, analiza dezbate și problema efectelor traumatizante ale despărțirii cuplurilor. Vorbind despre aspirația firească a omului la fericire, o fericire care nu se poate realiza decât în interiorul unui cuplu, sociologul abordează și problema recăsătoriilor, menționând faptul că, de regulă, a doua soție a universitarului este mult mai tânără. Dincolo de informația ce tinde către exhaustivitate, autorul se vede obligat să recunoască faptul că unele din informațiile sale țin de bârfe și de legendele universităților.

Un capitol special (deși cam scurt) este dedicat ***Soției profesorului universitar***. Aceasta este considerată „*mai mult decât o prezență feminină*". De multe ori, consoartele universitarilor se sacrifică, își ajută soții în carieră, devin secretarele lor, iar după dispariția acestora le tipăresc opera. Alte capitole interesante analizează descendenții universitarilor, analizează condiția celibatarilor (Vasile Bogrea, George Vâlsan), investighează situația materială și spațiul locuirii.

Un moment delicat din biografia oricărui universitar este acela al retragerii de la catedră. Pentru savantul care și-a construit cariera o viață întreagă, pensionarea nu este văzută ca o încununare a existenței, ca o răsplată (ca și în cazul altor funcționari), ci ca o traumă. Munca intelectuală nu are limite temporale, acumulările continuând până în momentul retragerii. De multe ori, la șaizeci și cinci de ani, profesorii erau în plenitudinea capacității lor creatoare, motiv pentru care despărțirea de instituție este văzută ca o ruptură dureroasă.

În finalul observațiilor sale, Lucian Nastasă discută problema morții și a ritualurilor funerare. Sociologul analizează trecerea în neființă a unor celebrități, precum: G. Ibrăileanu, Lucian Blaga, E. Lovinescu, Al. Rosetti, Tudor Vianu, G. Călinescu, Nae Ionescu, Titu Maiorescu, O. Goga. Cum numeroase exemple se repetă de la un studiu la celălalt, investigația realizată de către Lucian Nastasă ne face să cunoaștem mai bine biografia unor mari oameni de cultură din perioada 1864-1948.

Remember

Vasile AVRAM – 75

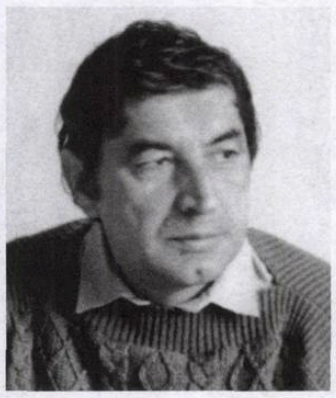

Vasile Avram s-a născut la 17 iunie 1940 în satul Lemniu, comuna Letca, județul Sălaj. S-a stins din viață pe 12 decembrie 2002 la Sfânta Mănăstire Nicula, unde este și înmormântat. A urmat cursurile Liceului Clasic din Cluj, iar în perioada 1962–1967 a urmat Facultatea de Filologie de la Universitatea din Timișoara (având ca profesor de folclor pe prof. Ovidiu Bârlea) și Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj (frecventând în paralel și cursuri de filosofie ale profesorilor D. D. Roșca și Liviu Rusu). Activitate publicistică la: „Informația Harghitei", „Transilvania", „Memoria ethnologica", „Porolissum", „Tribuna Sibiului", „Anuarul Institutului de Cercetări Socioumane Sibiu", „Opinia publică", „Dimineața", „Continent", „21 Radical", „Renașterea", „Curierul de Transilvania", „Casa", „Sæculum", „Cetatea literară - revista scriitorilor români de pretutindeni" ș.a. Din 1994 până la sfârșitul vieții a fost cadru didactic la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu. În 1998 a obținut doctoratul în filologie (specializarea etnologie) la Universitatea din București, cu teza ***Mit și religie în tradiția românească***. În volum: ***Spirala***, Ed. Cartea Românească, București, 1987 (ed. a II-a necenzurată: ***Legat la ochi***, Ed. Ecclesia, Nicula, 2007); ***Zeul din labirint - Sibiu, Decembrie 1989***, Sibiu, 1992 (Ediția a II-a, 2014); ***Constelația magicului - o viziune românească asupra misterului existențial***, UCN, Năsăud, 1994; ***Cărțile Eptimahice*** (poezii, cu grafica autorului), Sibiu, 1996; ***Anima dr. Telea - Timp și destin la Noul Român***, Sibiu, 1996 (ed. a II-a, Ed. Ecclesia, 2006); ***Creștinismul cosmic - o paradigmă pierdută? Mit și ortodoxie în tradiția românească***, Ed. Sæculum, Sibiu, 1999; ***Călătoria de sâmbătă. Poezii***, Ed. Ecclesia, 2004; ***Elegiile Orhideei. Poem transcendental***, Ed. Ecclesia, 2004; ***Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram***, Ed. Ecclesia, 2004; ***Fiul apocrif*** - roman, Ed. Ecclesia, 2005; ***Chipurile divinității. O hermeneutică a modelelor teofanice în spațiul sud-est european (ortodox)***, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2006; Rainer Maria Rilke, ***Elegiile din Duino***, Ed. Ecclesia (ca supliment al revistei „Nord literar"), 2007 (traducere); ***Terra Mirabilis. Publicistică***, Ed. Ethnologica, 2010; ***Roata stelelor*** - teatru, Ed. Ecclesia, 2010; ***Vasile Avram, omul și opera. Din Lemniu la Nicula - un ocol prin lume***, Ed. Ethnologica, 2011.

JURNAL. MOMENTE DE MEMORIE APOCRIFĂ

Îmi câștigam singur existența. Era puțin, era mult? Lumea în care păşisem se dovedea mică și meschină, dar oricum reală, lume adevărată, alta decât a coşmarurilor în care mă zvârcolisem în casa părinților după plecarea forțată din școală. Poate că asta eram menit să fac: o muncă de rutină, hârțogărească, fără întrebări și răspunsuri asupra sensurilor și a motivațiilor sale, limitată la gestul spontan al transcripției mecanice, condusă de un resort rudimentar declanşat din domeniul reacțiilor umane primare. Poate că aveam nevoie de o stavilă, de un zid în care să se izbească prea multele mele întrebări despre lume și om ori de o zgardă în care să fiu ținut până-mi voi pierde definitiv instinctul canin al mârâielilor și al lătrăturilor.

Am fost introdus în materie de un contabil cu mină de mâță blândă. Mic, îndesat, cu brațele țepene, vârâte până la coate în mânecarele negre, cu mers de șobolan și uitătură de bou înjugat. Vorbea rar, încet și împleticit. Nu se mişca ziulica toată de la locul lui, de pe scaunul prevăzut cu trei perne moi aşezat în fața biroului masiv de stejar, pe fața căruia lucea un geam tras, ca cel din ferestrele noi ale clădirii Sfatului Popular. Nu l-am văzut niciodată zâmbind, nici discutând cu oamenii mai mult decât cereau strict relațiile de serviciu. Era neînsurat, poate chiar impotent, avea mutra, se fâstâcea mereu în fața femeilor tinere care treceau pragul biroului după diverse adeverințe sau înlesniri de impozit. M-a luat de la început cu „tovarăşe Tim" și cu „dumneavoastră", deşi n-aveam decât şaptesprezece ani, și din aceste dubioase cuvinte nu m-a mai scos cât timp am stat la Cioara. În prima zi mi-a pus pe masă un bloc neînceput de „bilete de vite".

- Astea sunt ale dumneavoastră, ștampilate și parafate, 150 în total. Să aveți grijă de ele, puneți-le în sertar, poftiți și cheia.

- Și ce să fac cu ele?

- Cum ce? Le eliberați la cerere cetățenilor. Timbru fiscal de trei lei pentru un porc, de cinci lei pentru un viței, de zece lei pentru o bovină adultă. Ați înțeles?

- Nu prea.

Făcu o mutră nevinovată, de om pus în încurcătură. Adică cum nu înțelegeți?, păreau să spună ochii lui.

- Lăsați că vă arăt eu, când vine cineva. Și își reluă imperialul loc pe scaunul cu trei perne, în fața căruia îl aşteptau o droaie de dosare și hârtii de diferite dimensiuni.

- Și acum ce să fac?, întrebai la rândul meu prosteşte.

- Ce să faceți? Aşteptați să vină cetățenii. Mâine e târg la Jibou, trebuie să vină ei!

Ce legătură avea târgul cu blocul de bilete, cu cetățenii comunei și cu noua mea meserie aveam să aflu peste o oră, când într-adevăr intră pe uşă un țăran bătrân cu căciula în mână și ceru contabilului o „reghie", adică un bilet pentru un purcel. Acesta, contabilul, veni la masa mea, tăie prima foaie din blocul de bilete, o împături și vru să o întindă bătrânului. Se opri însă pentru a-l întreba mormăit:

- Adus-ai timbru'?

- N-am adus, dom' contabil, că-i închisă comparativa. Da' vă las eu trei lei.

- Bine, dă-i încoace!

Îi înmână în sfârşit biletul, cetățeanul ieşi cu plecăciuni și mulțumiri, apoi contabilul se întoarse spre mine cu un aer triumfător:

- Ați văzut? Atât aveți de făcut. Poftim cei trei lei. Când aveți timp mergeți la cooperativă și cumpărați un timbru, pe care-l lipiți pe versoul cotorului. Asta-i!

- Dar pentru ce-i trebuie omului biletul?

- Păi cum să vândă porcul fără bilet? Nici nu-l primeşte-n târg!

Mă dumirisem. Aceasta este deci noua mea meserie!

Ca să-mi omor timpul - cele opt ore în care n-aveam voie să ies din clădirea Sfatului - încercai să învăț a bate la maşină. Scriam adeverințe fanteziste, pe care aveam grijă să trec cu majuscule, în stânga, antetul complet al instituției: Republica Populară Română, Regiunea Cluj, Raionul Jibou, Sfatul Popular al Comunei Cioara, nr... din... De atâta repetare, aceste cuvinte învățasem să le bat repede și corect, aproape ca o dactilografă de meserie.

Dar timpul era prea lung, mă plictiseam să bat mereu și mereu la maşină adeverințe netrebuincioase, oamenii nu veneau după bilete de vite decât miercurea, în ajunul târgului de la Jibou, și joia, în ajunul celui de la Ileanda, de citit nu aveam voie să citesc în timpul serviciului, altă treabă nu mi se încredința, aşa că fui nespus de bucuros când şeful secției agricole raionale, sosit într-o vizită dinainte anunțată (știa el de ce!) la Cioara, poposi și lângă biroul meu (era doar şeful meu ierarhic, funcția mea se chema „referent agricol") și, după ce-mi puse câteva întrebări la modul general, mă copleşi cu atenția sa, încredințându-mi o sarcină „de maximă importanță".

- Te văd băiat deştept, zise. Vrei să facem o treabă împreună?

- Orice, tovarăşe şef!

- Bun, fii atent aici: mâine dimineață te duci la Porcești (satul vecin) și începi să plantezi merii pe terenul întovărăşirii agricole. Știi să plantezi meri?

- Îmi pare rău, dar nu știu.

- Nu-i nimic, îți explic eu. Stai jos! Fii atent aici! Mai întâi trasezi locul gropilor. Iei o sfoară lungă de 32 de metri, o împarți în patru făcând trei noduri la distanță de câte opt metri, înțelegi?

- Da.

- Bun. Îi legi cele două capete și obții un pătrat marcat de cele patru noduri. Înțelegi?

- Da.

- Bun! Te duci cu sfoara asta pe câmp, o aşezi pe pământ la covorul ogorului, fii atent să fie bine strânsă, și bați patru țăruși în dreptul celor patru noduri. Înțelegi?

- Da.

- Bun! Între cei patru țăruși se va forma un pătrat cu latura de opt metri. Aşa-i?

- Da.

- Bun! Acum scoți sfoara de după un țăruş și o întinzi din nou. Ți se creează un nod liber, la distanță tot de opt metri, aşa-i?

- Da.

- Ei, în acel punct bați un nou țăruş, al cincilea. Și tot aşa până termini parcela. Ai înțeles, puştiule?

- Înțeles.

- Sigur?

- Sigur.

- Bun! Știam eu că mă pot baza pe tine. Deci mâine dimineață la ora cinci eşti la Porcești. Rămâi acolo o zi, două, trei, o săptămână, până termini. Te duci la președintele întovărăşirii, îi spui că am spus eu să-ți facă rost de tot ce ai nevoie și să te ajute la marcaj. Ai înțeles?

- Cine e președintele întovărăşirii?

- Te interesezi și tu, că eşti băiat deştept. Spor la treabă!

Și se grăbi spre casa primarului, unde-l aşteptau din vreme sticla de palincă și puiul fript.

A doua zi m-am sculat la trei și jumătate pentru a putea ajunge la ora ordonată de şef în satul vecin. Aici lumea dormea încă, cel puțin aşa am constat din faptul că pe uliți nu era țipenie de om. M-am învârtit vreo oră prin centrul satului până când am întâlnit, în sfârşit, un om care-și mâna carul spre câmp.

- Nu vă supărați, îl întreb, cine este președintele întovărăşirii pomicole?

- Care tovărăşie pomicolă?

- Asta din satul dumneavoastră.

- Eu nu știu, măi fecioraș, de nicio tovărăşie. Hăis!

Am mai întrebat vreo trei persoane până să fiu îndrumat, în fine, spre Bucur Ion al Glăjarului din capătul de sus al satului. Dar proaspătul președinte nu era acasă, soția lui, care cotrobăia prin curte, mi-a spus că a plecat „până-n zuuă" la pădure.

- Da' ce-i baiu'?

- Niciun bai, doar că aveam ceva treabă cu dumnealui.

- Ce treabă?

I-am spus despre ce e vorba și, neavând încotro, s-a oferit să mă ajute ea. A făcut rost de sfoară, țăruşii erau cică la câmp de o săptămână, și am pornit împreună pe drum în jos spre cealaltă margine de sat, într-un loc unde se deschidea larg o vale proaspăt arată și unde trebuia bătut primul țăruş al nou-înființatei întovărăşiri pomicole. Se făcuse ora nouă când ne apucarăm de treabă. Simțeam cum mă gâdilă mândria de a îndeplini o sarcină atât de importantă, priveam de sus și cu gravitate la rarii trecători de pe drumul ce cobora din sat, eram măgulit de considerația cu care mă asculta, în tot ce spuneam, soția președintelui. Întinsei sfoara și bătui cu muchia unei securi primii patru țăruși. Se constituise un pătrat perfect. Încurajat, continuai cu al cincilea, al şaselea, al şaptelea. Soția președintelui îmi aducea rând pe rând țăruşii subțiri, despicați din trunchiuri de carpen uscat, eu îi înfigeam în ogorul afânat, apoi îi îndesam cu lovituri repetate până când se fixau trainic în pământul nerăscolit de fierul plugului. Munceam cu mare plăcere, era o zi frumoasă de primăvară, soarele strălucea în cerul de cerneală, cucul își pornise cântecul în crângul din apropiere. La al doisprezecelea țăruş însă, soția președintelui se opri în capătul şirului dinspre vale, privi cu atenție la opera abia începută și rosti cu părere de rău în voce:

- Nu-s drepte, domnișorule!

- Ce?

(Continuare în pagina 15)

SĂLUC HORVAT - 80

UN SCRIITOR DIN „NORDUL LITERAR"

„*Fugit irreparabile tempus*" ne avertizează poetul latin Publius Vergilius Maro și, totuși, îmi vine greu să accept ideea că Săluc Horvat împlinește optzeci de ani! O vârstă pe care o contrazice tinerețea lui spirituală. De-a lungul anilor, trei instituții au marcat biografia omului: biblioteca, universitatea și revista „Nord Literar". Ca director al Bibliotecii Universității de Nord din Baia Mare, a contribuit din plin la dezvoltarea acestei instituții, a ținut cursuri și a scris lucrări de biblioteconomie apreciate în plan național. Apoi, la vârsta la care alții se retrag din spațiul public, s-a zbătut, împreună cu un colectiv generos, să înființeze o revistă literară a Maramureșului, o revistă la care scriitorii din Nord visau de foarte mult timp. O publicație care, de mai bine de un deceniu, rezistă prin forța și talentul grupului. Autori precum Vasile Radu Ghenceanu, Ion M. Mihai și chiar Săluc Horvat și-au redescoperit tinerețea spirituală lucrând în redacția „Nordului Literar". În calitate de critic și istoric literar, Săluc Horvat a fost preocupat, cu predilecție, de scriitorii clasici. Îndeosebi pasiunea pentru Eminescu l-a marcat toată viața, editându-i opera și dedicându-i numeroase studii. Deja ***Mihai Eminescu. Dicționar cronologic*** (1994) reprezintă un volum extrem de util pentru cei care doresc să cunoască în profunzime biografia marelui poet. Au urmat volume precum ***Eminescu și comentatorii săi*** (2009), ***Însemnări despre Mihai Eminescu. Studii și articole*** (2000) și un inedit dicționar al eminescologilor, intitulat ***De la Titu Maiorescu la Petru Creția*** (2010). Scopul autorului a fost acela de a reconstitui drumul complex al receptării operei lui Eminescu, reflectând multitudinea de opinii exprimate în timp asupra unei opere ce a marcat în mod decisiv cultura română. O altă carte bine primită a fost cea consacrată operei lui Liviu Rebreanu (***Liviu Rebreanu. Ion – universul uman***, 2002). Istoricul literar se dovedește un cititor atent, care își confruntă impresiile de lectură cu opiniile principalilor critici literari care s-au ocupat de opera marelui romancier. În sfârșit, cronicarul literar fascinat de mirajul actualității imediate și-a reunit foiletoanele în mai multe ***Însemnări pe margini de cărți***. Lucrările publicate de către Săluc Horvat vorbesc despre diversitatea preocupărilor unui om puternic ancorat în viața culturală a Maramureșului. La mulți ani, prietene Săluc!

Gheorghe GLODEANU

APE LINIȘTITE, APE ADÂNCI

Cei ce scriu poezie, se zice, trebuie neapărat să fie inspirați. Prozatorii au nevoie de răbdare până construiesc edificiul unui roman. Dramaturgii – piper pe limbă și arta conversației. Cea mai grea misie o au criticii și istoricii literari. Primii își asumă gloria altora, iar istoricii literari caută ce încă alții nu au aflat, pun lumina în întuneric, sunt dușmanii prafului și ai cutiilor sigilate. Într-un cuvânt, dau (redau) viață literaturii. În această oglindă îl privesc de multă vreme pe Săluc Horvat, profesorul și omul de inițiativă revuistică. Și nu în ultimul rând, priceput într-un domeniu mai puțin frecventat: arta organizării și administrării bibliotecilor. Săluc Horvat este un om cu operă, ceea ce i-a făcut pe mulți confrați să se pronunțe asupra lucrărilor sale. De bine și cu valoare de unicitate. Un domeniu pe care și-a instalat cercetarea este Eminescu, deși un domeniu sensibil, uneori părând a fi un subiect saturat. Săluc Horvat a înțeles noi dimensiuni ale textului eminescian. A intuit că înțelegerea creației eminesciene nu se poate face decât printr-o aplecare benedictină asupra operei marelui poet. Care, peste timp, s-a transformat în știință. Săluc Horvat intră în categoria cărturarilor devotați și pasionați de o temă care nu are capăt. Preocupările sale, ca atitudini față de operă, i-au adus mentale aprecieri, stabilind cu alți istorici literari relații de autentică prețuire intelectuală. Criticii și istoricii literari își duc viața sub semnul exigenței. De aceea, orice apreciere din partea lor este o garanție a valorii. De aceea, când istoricul literar Nicolae Scurtu apreciază că Săluc Horvat „*este autorul celui mai valoros și complet* ***Dicționar Eminescu****, publicat în spațiul românesc*", spune un adevăr evaluat și de alții. Se referă la ***Dicționarul cronologic***, prefațat de cărturarul Gheorghe Bulgăr. Despre această carte s-a dus vestea peste Prut, unde academicianul Mihai Cimpoi, un eminescolog de vază, o ține în primul raft al bibliotecii. Ca orice intelectual transilvănean care se respectă, s-a aplecat și asupra operei lui Rebreanu. Am decupat doar o parte din cerul preocupărilor prietenului Săluc Horvat, pentru a privi spre o lumină care lasă urme. Ca steaua eminesciană. E adevărat, rodul preocupărilor sale este mai greu să se manifeste în agora. Istoria literaturii nu se recită, nu se acompaniază cu muzică, ci rămâne stâlp de referință pentru cei ce vin. Săluc Horvat are harul și tenacitatea de a crede în ceea ce face. Se știe că acesta este secretul reușitei unei opere de durată, care se mai răsfrânge și în neliniștea creației. A provocării realității. Ce altceva sunt Asociația Scriitorilor și revista „Nord Literar"? Tocmai o solidaritate a celor de-un crez în nevoia de cultură. Ca om, Săluc Horvat are vocația sufletului deschis. Crede în binele făcut celuilalt. Într-o lume agitată, Săluc Horvat întruchipează așezarea în matcă, ca urma pasului să fie apăsată. În prezența lui nu poți fi decât fericit că îți este aproape. Lui i se potrivește de minune vorba din lume: apele liniștite sunt adânci! Reverența sufletului meu pentru tot ce ai făcut de durată, prietene Săluc Horvat!

Gheorghe PÂRJA

SĂLUC

De o discreție exemplară, de o bună cuviință care vine din alte vremi, de o hărnicie de gospodar pentru care nimic nu se poate aduna întru spor fără truda cea de toate zilele, Săluc Horvat e un om de avut alături în orice înfăptuire: a mâinii, ca și a spiritului. Istoric literar, aplecat deopotrivă către valorile clasice, dar fără să-și uite contemporanii, maramureșeni au ba, îndrăgostit de universul eminescian, căruia i-a dedicat multe pagini, Domnia Sa are și donchijotesca inocență de a se deda, cu fervoare și acribie, exercițiului bibliografic și biblioteconomic, într-o lume care e pe cale să trimită scrisul în pustietățile presumeriene și cartea în fastuoasa singurătate a bibliotecilor virtuale.

Întreprinzător chibzuit, nu e de mirare că se prenumără printre fondatorii învățământului universitar băimărean, dar și printre literații care, de peste un deceniu, dau consistență și orizont paginilor revistei „Nord Literar", demonstrând, o dată mai mult, că provincia nu reclamă cu necesitate spiritul provincial.

Acum, când zăpezile Gutâiului îl ning pe umărul unei vârste auguste, îi doresc, cu afectuoasă prietenie, alți mulți ani și aceeași încăpățânare moroșenească în lucrarea spiritului!

Horia BĂDESCU

AMFITRIONUL BĂIMĂREAN

Bonom, calm și mereu binevoitor, Săluc Horvat este prototipul ideal al *amfitrionului* unei publicații culturale. Aflat în redacția revistei „Nord Literar" încă din primele momente ale ființării acesteia (de altfel, este unul dintre fondatorii ei), criticul și istoricul literar băimărean a căutat necontenit să lărgească sfera de interes pentru aceasta, atât în cercurile intelectuale din țară, cât și în mediile cele mai diferite ale celor interesați de fenomenul cultural actual la noi. Deopotrivă, a căutat să apropie cercului de colaboratori cât mai mulți dintre scriitorii de prestigiu din țară, fără a neglija însă caracterul mediului literar specific zonei Maramureșului, din care s-au propulsat, de-a lungul anilor, numeroase valori spirituale autentice. Merite deosebite în cercetarea fenomenului literelor naționale îl plasează pe Săluc Horvat, indiscutabil, între foarte bunii cunoscători și analiști ai operelor unor Mihai Eminescu și Liviu Rebreanu, cărora le-a consacrat ample studii, finalizate în cărți ce jalonează viața și activitatea creatoare ale acestora. Dar este interesat, deopotrivă, de mișcarea literară curentă de la noi, semnând în paginile revistei băimărene cronici și comentarii de întâmpinare, de o fină observație critică. Prietenia literară ce mi-a arătat-o mereu – mie ca și altor nenumărați asemenea – mă onorează și mă determină să cred cu tărie că numai într-o astfel de relație de sinceră colaborare și apropiere între scriitori se poate crea acel halou spiritual major de care este atâta nevoie în câmpul cultural actual, capabil să dea forță de perenitate scrisului și gândirii românești de azi.

Constantin CUBLEȘAN

OCTOGENAR?

Ce glumă a calendarului pe seama lui Săluc Horvat! E prea bine știut că timpul este implacabil, dar trăiești starea diurnă că el nu te atinge. Și uite că buna ta cunoștință a schimbat prefixul. Mărturisesc că această sintagmă îmi repugnă, deși se obișnuiește, când e vorba de aniversări rotunde. Dacă, potrivit dicționarului, prefixul este un afix, care se atașează înaintea rădăcinii unui cuvânt, pentru a forma o vocabulă nouă, de data aceasta „octo" este un numeral derizoriu.

De când îl cunosc pe Săluc Horvat? Nu știu. Acum, privind înapoi, parcă văd un fel de adolescent, bine crescut în familie, binevoitor, agreabil, tot timpul persuasiv și de o finețe colocvială liniștitoare. Prenumele său nu se află în enciclopedia onomastică. Se poate presupune (nu l-am întrebat) că e unic. Săluc... Sună a răsfăț, din partea părinților Grigore și Paraschiva.

În domeniul științific, sunt admirabile pasiunea și perseverența sa pentru cercetarea istorico-literară. De aceea îl așez alături de Teodor Tanco și Nae Antonescu (am, desigur, în vedere zona de nord transilvană).

Cu îmbrățișări, din partea... septuagenarului

Cornel COTUȚIU.

ALTE VEȘTI, CU SĂLUC HORVAT

În fiecare an îmi spun că am încheiat ***Geografia literară a României***, că voi face un drum (încă un drum) la Baia Mare ca să-i întâlnesc pe Gheorghe Glodeanu și pe Săluc Horvat, ca să aflu ce se mai poate afla. Pentru capitolul consacrat Maramureșului, itinerariile pe care ei mi le-au fixat mi se par salvatoare. Cu Gheorghe Glodeanu mi se pare un pic mai greu: are cărți care cântăresc mult, cele câteva mii de pagini ale lor se citesc greu. E o alergătură nu prin Maramureș, nu prin nordul literar, ci prin toată țara. De azi și de acum o sută-două de ani. Cu Săluc Horvat e mai simplu – domnia sa e mai accesibil. Se ocupă de Eminescu și se ocupă ca un adevărat maramureșan, nu ca „noii istorici" care vorbesc, pe sute și sute de pagini, despre asasinarea lui Eminescu. Scriu adevărate romane polițiste despre Eminescu. Istoric echilibrat și calm, Săluc Horvat ne pune în față dicționare: acesta este Eminescu. Adaugă biografii și bibliografii. Acesta e drumul pe care l-a urmat înțelegerea literaturii noastre și a mesajului eminescian, de la Titu Maiorescu la Petru Creția. Săluc Horvat nu scrie, nici măcar când se apropie un pic mai mult de noi, decât cărți de învățătură. Rebreanu al lui Săluc Horvat e și pentru admiterea la facultate, și pentru înțelegerea cărților lui fundamentale. El e de-al locului și știe mai bine decât alții cum s-a scris ***Ion***. Pot să-mi amintesc că un bun bănățean, Petru Vintilă, a scris ***Romanul lui Eminescu***. Un op de câteva kilograme, care e și dicționar, și roman, și dare de seamă despre trecerea lui Eminescu prin Banat. Pot să-mi amintesc de prozatorul Petru Vintilă, care a propus câțiva Ioni bănățeni. Pedagogia lui Săluc Horvat poate fi descoperită atât în cărțile în care istoricul literar își desfășoară „căile alternative" (ce altceva e comicologia sa), cât, mai ales, în revista „Nord Literar". Are o legătură „Nord Literar" cu „Scrisul bănățean"? Cu „Orizont", revista la care scriu de câteva decenii? Citesc și observ că la revista timișoreană am rămas singurul veteran. Scrisul maramureșean a fost mereu mai norocos: oferta lui Săluc Horvat mi se pare magnifică. Cu Săluc Horvat, Rebreanu rămâne al lor. Și o parte frumoasă din geografia literaturii. La mulți ani, domnule Săluc Horvat!

Cornel UNGUREANU

O VÂRSTĂ MAI PUȚIN INVIDIATĂ

Dragă domnule Săluc Horvat, grație prietenului nostru comun, prof. Gheorghe Glodeanu, „Nordul Literar" îmi sosește la Cluj, având să-mi vorbească despre oameni de cultură și de artă cunoscuți mie și apropiați prin cursul ireversibil al timpului. Iată un moment aniversar și țin să vă felicit din toată inima, dorindu-vă zile bune, ore de lecturi calme și generoase, dar, mai presus de toate, sănătate în ceasul trecerii spre o vârstă mai puțin invidiată (o știu prea bine...).

Cu bune gânduri și urări celui aniversat de breasla celor care continuă să scrie gândind!

Ion VLAD

Daniela SITAR-TĂUT

ANAMNEZA AMNEZIEI (I)

Printre cărţile bine amputate, trunchiate şi (de ce nu?) încă o dată cenzurate ale lui Paul Goma de după 1989 se numără şi ***Amnezia la români*** din anul 1992, o broşurică schiloadă tipografic, cumulând doar cincisprezece articole şi editoriale redactate între anii 1985-1986, care înglobează tot atâtea ipostaze ale uitării naţionale. Şi destinul acestui tom se dovedeşte destul de ingrat, potrivit mărturiilor auctoriale, intrând în categoria bizareriilor tipografice, atât în ceea ce priveşte învelişul exterior al cărţii, cât şi ca product textual final: *„Apare, la editura Litera o broşură de 100 de pagini (din totalul volumului de **Articole** având 1000 de pagini) intitulată **Amnezia la români** – pe copertă, în schimb pe cotor stă scris **Amnezie la români**. Operă editorială semnată de Viorica Oancea (director al editurii) şi de Ioana Pârvulescu, redactor. Directorul dimpreună cu redactorul au conlucrat la acest animal-care-nu există: volumul intitulat, repet **Amnezia la români nu cuprinde textul care i-ar fi dat numele**.*

Sabotaj? Tembelism? Şi-şi"[1].

Dacă partea întâi a ***Amneziei...***, volumul din 1992, numără doar o sută de pagini, continuarea acestuia, publicată în 1995, apărută la aceeaşi editură, ajunge la două sute, fiind catalogată de autor drept o *„selecţie «aiurită»"*. Cele două *„extrase"*[2], cum sunt definite de scrib volumele ***Amneziei***..., vor fi valorificate în anul 2004 în variantă electronică, pe site-ul gomian, explicitând totodată degringolada preconizatelor ***Articole***, precum şi locul în care au fost prezentate materialele. Deşi am încercat să obţinem atât de la Paul Goma, cât şi de la Flori Bălănescu buclucaşul eseu care dă numele tomurilor anterior amintite, acesta pare (deocamdată) pierdut. Dacă înainte de căderea regimului ceauşist scriitorul era interzis total, în contemporaneitate perversitatea aplicată belicosului insurgent duce de la topirea tirajului la volume deja tipărite la tiraje prohibite pe la obscure sau provinciale edituri, la nepunerea în circulaţie sau ascunderea în depozite a cărţilor existente, la tergiversarea editorială sau ciuntirea textelor date spre publicare. Dosarul de receptare critică se dovedeşte şi el – încă – injust, în pofida monografiilor recente ce-i sunt alocate care, superficiale şi narative, nici măcar nu sesizează prezenţa a două volume distincte.

Coperta a patra surprinde pertinent, prin intermediul aserţiunilor lui Ion Negoiţescu, portretul spiritual şi auctorial al incomodului condeier, infatigabil partizan al rectitudinii: *„Paul Goma este unul dintre acei scriitori care cred ferm în dreptate şi adevăr şi ca atare îşi asumă sarcina de a semnala şi înfiera prin condeiul lor nelegiuirea şi minciuna. Aparţinând unei epoci şi unei societăţi în care dezumanizarea ia proporţii colective, datorită chiar principiilor ce le animă, el vizează mai puţin aspectele individuale ale răului şi mai mult crima politică patentă"*. Apărute în cotidiene ale Europei Centrale sau difuzate la posturile de radio *Europa Liberă* şi *Deutsche Welle,* polemicile se convertesc într-un veritabil studiu de etnopsihologie mioritică, relevant pe mai multe paliere. Fie că e vorba de diaspora, fie de românii rămaşi acasă, fişa clinică a pacienţilor este redundantă: fariseism, sicofanţă, cameleonism, supuşenie, înjugare benevolă la graţiile stăpânului, parvenitism, spoială culturalnică, răutate morbidă repercutată asupra aproapelui, alături de vocaţia trădării ridicată la rang de modus vivendi.

Textul care deschide seria diagnozei confraţilor scripturali, datat ianuarie 1985, este ***La ce slujeşte poetul***, veritabilă poetică a *„tovarăşilor de condei"*, valorizată prin intermediul textelor Anei Blandiana. Deşi în cărţile următoare *„doamna Arpagic"* va fi des şi vituperant încondeiată şi inclusă în categoria detractorilor gomieni, în această tabletă e salutată surprinderea unor aspecte etnopsihologice neremarcate până acum. Nu pot fi eludaţi însă nişte ghimpi misogini, truvabili încă de pe la G. Ibrăileanu referitori la necesitatea inteligenţei virile în artă. Pretextul care configurează şarjele gnomice gomiene este poemul ***Eu cred***, din care reţine incipitul liric *„Eu cred că suntem un popor vegetal"*, prilej de exploatare a ultravehiculatelor proverbe şi citate ale înfrăţirii românului cu natura. Componenta abulică a conaţionalilor, marcată eufemistic prin interogaţia *„Cine-a mai văzut vreodată/ Un copac revoltându-se?"*, este succedată de consideraţii enumerative despre români, dispuse în serii antinomice: *„poporul român nu este nici resemnat, nici «suflet de slugă», nici imatur, nici mişel, nici imoral – ci, senin, amoral, vegetalul neştiind, nesimţind, nejudecând"* (p. 5). Desigur, nici poetesa nu va fi scutită de apelativul mineral, fiind catalogată succesiv drept plantă sau copac, deoarece acceptă existenţa vegetativă, coabitând cu ceilalţi membri din *„Uniunea Scriitorilor Vegetali Români"*.

Artileristul nu pierde nici aici ocazia penelării aparatului de conducere comunist, arie recurentă a scrierilor sale, caracterizat prin brutalitate structurală şi rudimente de cultură socialistă, după ureche asimilate. Portretul caracterial al potentatului comunist surprinde spoiala de educaţie, ajustată conjunctural marxist-leninist-stalinist-hruşciovist-ceauşist, precum şi sloganul demonetizat *„viitor de aur ţara noastră are"*, cu rol de umbrelă şi de paşaport al permisivităţii torţionării celorlalţi în prezent. Scribul actualizează mitomania liderilor sovietici, iar incultura lui Hruşciov, memorialist la pensie, este prilejul unor ipotetice speculaţii mioritice, a unor interogaţii evident retorice: *„Va avea Ceauşescu, odată «pensionat», curajul de a analiza cei «20 de ani lumină», de la nivelul pământului? Va avea măcar un strop de luciditate, ca să recunoască măcar a mia parte din «măsuri» ca să nu spunem erori? Ne îndoim"* (p. 7).

Evaziunea în metaforic şi eufemistic este incriminată şi considerată *„un alibi: al lipsei de curaj, al lipsei de har"* (p. 8). Rolul poetului, în viziunea lui Paul Goma – parafrazând un alt deja celebru text de calibru aproape avangardist al Anei Blandiana, ***Totul*** –, capătă accente balzaciene, exhaustive, fiind acela de translator şi diarist al prezentului ce trebuie, fără drept de apel: *„să spună **totul**"* (p. 8).

Un alt eseu cu valoare programatică, aflat în prelungirea ideatică a celui dintâi, este ***Scriitorul şi puterea***, care reia comunicarea susţinută la conferinţa de la Freiburg Bg, din 27 ianuarie 1985. Punctul de pornire al disertaţiei îl constituie meditaţiile asupra raporturilor particularizante, versatile ale scribului cu puterea, fie că este vorba de cea divină sau telurică, ce angrenează *„raporturi sado-masochiste cu libertatea"* (p. 9). Utilizând impersonalul *„se ştie"* şi conservând o atitudine distantă, obiectivă faţă de ideile etalate, Paul Goma relevă faptul că *„libertatea de creaţie"* vine în contradicţie cu aspiraţiile *„ne-artistului"* şi *„ne-scriitorului"*, deoarece atâta vreme cât libertatea cognitivă, cea spirituală, cea religioasă sunt cenzurate, îngrădite, productul artistic nu poate fi altfel decât unul amputat, schizoid. Intercondiţionarea conduce înspre făcături literare, opere boante de adevăr, calpe de dreptate, aservite parţial sau total Puterii. Pornind de la aceste aspecte, productul artistic este fast sau nefast, iar *„tratamentul"* arondat scriitorului (ne) sau colaboraţionist denunţă trepte bine stabilite ale prostituţiei culturale: *„interdicţie, răsplată, indiferenţă, interes, lichidare, recuperare"* (p. 10). Paul Goma reiterează necesitatea simbiozei dintre livresc şi etic, categorii inseparabile în cazul beletristicii, în vreme ce artele plastice sunt circumscrise doar esteticului. Poliloghia încă nedefinitivată referitoare la moralitatea în artă cunoaşte un singur răspuns în cazul scriitorului Goma şi o largheţe interpretativă, prin acolade lingvistice escapiste, permisive – în cazul celorlalţi. Autorul remarcă eflorescenţa extraordinară a romanului şi a eseului, în vreme ce misionarismul de odinioară al liricii se degradează. Vigilent la dinamica fenomenului literar, Paul Goma realizează o taxonomie dual a impactului şi a reacţiilor înregistrate în cadrul Cortinei de Fier a realismului socialist:

- *antirealismul*, văzut ca o formă de *„evazionism"*, o atitudine catabazică în faţa realităţii, tradusă la cehi prin suprarealism, la noi prin onirism şi la toţi prin istorism şi literatură de anticipaţie;

- *realism... antisocialist*, în care hegemonia binelui şi a adevărului sunt truvabile la români doar în perimetrul basmic. Chiar şi cei mai fervenţi scriitori antisocialişti cad victime ale uşoarelor relaxări, dezgheţuri ideologice, sperând că aceste *„recreaţii"* se vor permanentiza.

Definiţia gomiană a recreaţiei este învesmântată carceral, nu etudiantin: *„Recreaţia este acel ceva la care visează deţinuţii scoşi la plimbare, în ţarcuri"* (p.11). Atitudinea asumată în astfel de provizorate este din nou disjunctivă, separându-i pe cei ce se bucură, poate inept, de *„aproape libertatea"* momentului, în vreme ce minoritatea sofisticată cu percepţia viitorului vede recreaţia ca pe o *„răsplată-pedeapsă"*. Prozeliţii realismului socialist rămân perplecşi în faţa evidenţei că noul concept/regim refuză adevărul şi operează epurări ale rebelilor: *„interzişi de publicare, scoşi din starea civilă, închişi, expulzaţi. Fiindcă pentru un regim comunist, arta în general, literatura în special, este un mijloc de propagandă, iar cine crede altceva trage consecinţele"* (p. 12).

Serialul referitor la G. A. Pordea ocupă mai multe episoade textuale, întâlnindu-l fie ca protagonist, fie ca pasager, (anti)model al eticii mioritice, asezonate securist în Occident. Scandalul iscat în presa franceză de ***Deputatul lui Le Pen – un spion român***, dezvăluit de cotidianul „Le Matin" (specializat în probleme româneşti, cum au fost cazul Vasile Paraschiv sau *„afacerea Tănase-Goma"*) la 1 februarie 1985, devoalează identitatea şi biografia necaramelizată a *„candidatului numărul 4 de pe lista lui Le Pen"*. Bizareriile ce învăluie patalamalele însuşite ale acestuia înregistrează şi titlul de *„consul onorific al Poloniei"*, titulatură dezminţită de leşi. Jurnalista Agathe Logeart remarcă faptul că acesta este izolat de exilaţii români şi dă fragmente aparţinătoare acestuia din ziarul „Dreptatea", apărut în SUA, *„finanţat şi controlat de Ceauşescu"*, în care solicită membrilor diasporei să colaboreze cu regimul comunist. Refugiat politic din 1947 şi naturalizat francez abia în 1983, Pordea este specializat în *„problema Transilvaniei"*, având menirea de a *„intoxica exilul"*. Interviul cu Ion Mihai Pacepa, publicat în acelaşi cotidian în care fostul general recunoaşte *„Eu l-am reactivat pe agentul Pordea"*, dezvoltă seria atribuţiilor şi a veleităţilor lui licheliste: *„agent de influenţă"* cu rol propagandistic, ce capătă sprijin în producerea sau semnarea de articole fabricate în ţară despre membrii exilului parizian, *„prieten la toartă cu Ceauşescu"*, în recrutarea de noi agenţi din diasporă, în tentativele de înfiltrare în Parlamentul European etc. Fostul consilier al lui Ceauşescu pentru Securitate Naţională relevă cele trei metode acţionale, constrictive folosite de *„Serviciul de Contrainformaţii Externe"*, mai despotic decât cel de *„Interne"*: *„corecţia"* (bătaia), tratament bestial a cărui victimă a fost Monica Lovinescu (*„trebuie prefăcută în legumă: să i se rupă oasele: falca, dinţii, braţele. Ca să nu mai poată niciodată nici vorbi, nici scrie. Să devină un cadavru viu, un exemplu de neuitat pentru ceilalţi"*); *„răpirea"* şi *„asasinatul"* (Pacepa afirmă că *„în iulie 1978, am primit, personal, ordinul de a organiza «execuţia lui»"* Goma). Generalul dezvăluie rolul ambasadelor, care sunt *„cheia de boltă a spionajului"*; în anul 1978, 70% din personalul ambasadei de la Paris era alcătuit din ofiţeri de informaţii, la fel ca reprezentanţii UNESCO, în vreme ce restul angajaţilor erau agenţi. O interesantă, sadică diferenţă România-Bulgaria este reflectată prin maniera de a-şi anihila insurgenţii: dacă cea dintâi cultivă stiloul cu otravă, cea secundă a devenit celebră prin umbrela îmbibată în ricină, otravă de două ori de mai puternică decât veninul de cobră, fără antidot, aplicată scriitorului disident Gheorghi Markov, pe Podul Waterloo, în Londra.

Cazul Pordea continuă saga *„spionului deputat"*, precum şi procesul dintre acesta şi cotidianul *„Le Matin"*, dat în judecată pentru *„calomnie"*, care poate fi ştearsă însă cu *„200000 FF"*. O parte din martorii etranjeri ai securistului şi probele disculpatorii etalate atestă încă o dată mistificţiunile operate de acesta, pozând în victimă şi atrăgând atenţia asupra maghiarilor din România, excesiv favorizaţi. *„Martorii apărării"*, printre care îi regăsim pe Mihnea Berindei şi Paul Goma, declară că disidentul de faţadă le este necunoscut şi n-a apărut la vreo acţiune de apărare a dreptului omului, părându-li-se bizar să descopere *„semnătura sa pe texte care preiau tezele lui Ceauşescu, apărute în publicaţii finanţate şi controlate de Bucureşti"* (p. 21).

*(fragment din volumul, în pregătire, **Paul Goma – poetica insurgenţei. Militant. Scriptor. Diarist**)*

1. http://www.paulgoma.com/bio-bibliografie/
2. http://paulgoma.free.fr/paulgoma_pdf/pdf/LRP_AMNEZIA_LA_ROMANI.pdf

Ion BOGDAN

august, seara

1
s-a aplecat spre mine gândul
spiritul unic şi
nepătruns de bâlbâieli malefice

false precum acest pumn de ţărână
pe care îl ştiam altădată viu precum
trupul unei tinere fete
precum trupul meu iar olarul
nu face decât să îl remodeleze

s-a aplecat înspre mine gândul
spiritul unic
o veşnicie a trecut de când mă caută
era în zadar căutarea
nu ştia că deja eu sunt şi
exist întru etern
petrecere a spiritului pe care
atunci când ştim
trăieşte prin noi
eu tu
prin mine tine el
prin marele spirit al fiinţării
prin chiar universul care se trece
şi se petrece prin sine

2
muntele şi drumul sunt căi diferite
drumul merge la poalele cerului
ce se apleacă până în vale
este doar o cărare
muntele nu-i decât un alt drum
către cer înălţându-se

cum poţi şti coborârea
spre văile cerului
ori spre Valea Pământului ?

eşti cel care mergi încă bine
cârjele gândului te sprijină
cârjele trupului sunt un sprijin
mai apropiat de limita fiinţei

lasă
lasă
spiritul să îşi facă din tine casă
să încerci a existenţei sferă
ori piramidă ori doar spirală

cum poţi şi încerci să mai fii
în trupul tău unic şi
tocmai de aceea
într-un spirit universal?

o lume atât de reală

3
se face noapte
se afundă foarte adânc în suflet
în afara inimii
a gândului
se întinde fără măsură
asupra pământului
asupra unui vers
asupra acestui limitat univers
al imaginaţiei

se face noapte
totul e întuneric
nu pot să îl desfac nici cu cântece
nici cu descântece

nu
nu pot să îl desferec
să îl împrăştii
nici nu am prăştii
o praştie costă mult azi
nu o poţi face din lemn
nici de brazi nici de cactus
a venit de la început învingătoare
noaptea cea mică
venea apoi noaptea cea mare

ce să fac
ce să mă fac?

mă prefac să fiu politicos
în mare plicticos mă prefac

mă fac gentilom foarte
gentil
foarte
foarte subtil mă fac

mi-am vândut lui o clipă
din veşnicia mea

nu avea nimic
să îmi dea în schimb

mi-am luat clipa înapoi

i-am şi spus
clipa mea este supremă

este spiritul suprem

dacă este în mine
ajunge pentru amândoi

eu am plecat în al nouălea cer

el a rămas

cine a fost
cine este?

totul este
o poveste nescrisă
cu litere mari
de tipar

4
căruţa lumii scârţâie
peste hârtoape peste ogaşuri

cum pot roţile să se învârtă
peste noroaiele lumii
peste vălcelele răsărite
printre ierburi
de nu se ştie unde?

trebuie să le prevezi
să ştii când Pegasul
o ia la dreapta sau la stânga
unde să îi pui zăbala versului

unde să tragi de hăţuri
să spui cea
să spui oaha adică
să o ia la dreapta
să o ia la stânga

căruţa lumii merge înainte
noi suntem în această căruţă
încă primitivă
încă pe patru roate
se roteşte totul în univers
se rostuieşte totul
pe strâmta cărare a vieţii
se înfiripă un gând de demult
se glăsuieşte un cântec
o tainic neasemuită hoare

horim ca şi cum
nimic nu s-a întâmplat
ori nici nu se întâmplă
Eu, pe lume nu-s demult,
Numai de când o făcut.

căruţa noastră trece trece
frunze de august ne petrec
ne petrec

ce se întâmplă dacă vine toamna?

multicoloră şi splendidă va fi
o va acoperi numai neaua

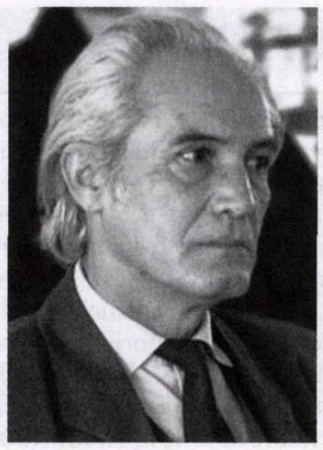

a şi venit
o a şi acoperit

o altă lume pare să fie
în limita acestui timp
de care fugim
fugim
eheu fugaces
ca şi într-un spaţiu nelimitat

atât de departe
încât l-am şi uitat

5
într-o lume de zgomote
tu însuţi devii zgomot

ne zgomotim unul pe celălalt
urechile ne devin străine de noi
ne inundă
zgomot de roţi
zgomot de partid
zgomot de gaşcă
zgomot de sirena lui Roaită
zgomot de materialism
zgomot de zgomot

se face mâzgă

ce ar trebui să mai facă
sufletul meu
pentru a se linişti
pentru a fi liber
întru trecerea liniştită
a stelelor
a galaxiilor de deasupra
şi dedesubtul nostru?

cât zgomot se iscă
în acest univers!

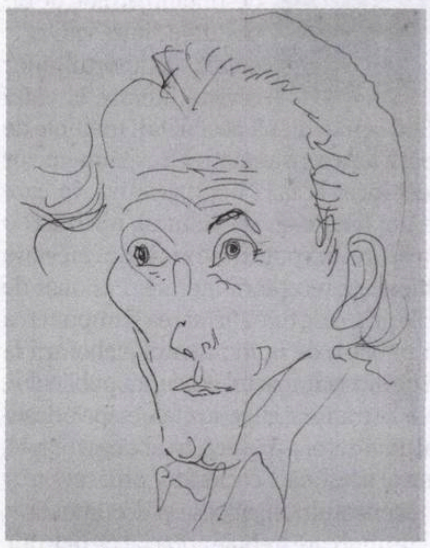

Desen de Mihai OLOS, 1976

6
cât de aproape este depărtarea
cea visată cea mult dorită!

am plecat înspre lume
un gând nesăbuit am avut

de ce există atâta trecere?

prin Valea Pământului
ne petrecem veacul
prin Valea Pământului
ne trecem clipa de azi

oare mâine
ce căpriori şi căprioare
ni se vor arăta?

poate eu am şi văzut
şi nu am ştiut ce sunt

poate suntem chiar noi
cei care de demult ne ştim

de foarte
de foarte demult

SĂLUC HORVAT - 80

HORVAT SĂLUC (23.VI. 1935, Şigău, judeţul Cluj), critic şi istoric literar, editor, bibliograf. Părinţii Grigore şi Paraschiva, ţărani. Studii secundare la Şcoala Profesională din Dej (1949-1952), Liceul „Em. Gojdu" din Oradea (1952-1955), completate la Institutul Pedagogic din Baia Mare şi la Facultatea de Filologie din Cluj. Secretar al Universităţii din Baia Mare (1961-1967), apoi bibliograf la Biblioteca Institutului de Învăţământ Superior din Baia Mare şi director al acesteia (1990-1997), director al Editurii Universităţii de Nord (1998-2004), director executiv al revistei „Nord literar". A debutat în 1961 în „Pentru socialism", colaborând ulterior la „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Ateneu", „România km 0", „Geneze", „Biblioteca" etc. şi devenind preşedinte al Cenaclului Scriitorilor din Baia Mare şi preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor de aici. Face parte din mai multe asociaţii ale bibliotecarilor şi obţine mai mult diplome şipremii: premiul „Eminescu" pentru ***Însemnări despre Eminescu*** la „Cărţile anului 2000" şi pentru volumul despre Rebreanu la Saloanele „Liviu Rebreanu" de la Bistriţa (2002); premiul „Poesis" pentru publicistică eminesciană (2010). A fost declarat Cetăţean de onoare al municipiului Baia Mare (2009). Ca bibliograf, a redactat mai multe lucrări de specialitate, întocmind indicele bibliografic al revistelor: „Limbă şi literatură" (1955-1970), „Viaţa socială" (1976), „Revista minelor" (1980) sau cel dedicat personalului didactic de la Universitatea din Baia Mare (1991), biobibliografia **Gh. Bulgăr** (1996) sau manualele ***Introducere în biblioteconomie*** (1996) şi ***Biblioteconomie*** (1979), dar şi un ***Dicţionar al scriitorilor maramureşeni***. În ultimii ani s-a remarcat prin investigaţiile documentare privind viaţa şi opera lui Mihai Eminescu, domeniu în care a publicat rând pe rând volumele: ***Mihai Eminescu în memoria timpului***,1988; ***Mihai Eminescu. Dicţionar cronologic***, 1994; ***Însemnări despre Eminescu***, 2000; ***„Luceafărul", ediţie* bibliofilă**, 2000; ***Eminescu şi comentatorii săi***, 2009; ***De la Titu Maiorescu la Petru Creţia. Contribuţii la un dicţionar al eminescologilor***, 2010. Alte cărţi vin să completeze demersurile sale documentare: ***Liviu Rebreanu. Ion - universul uman***, 2002; ***Însemnări pe margini de cărţi***, 2005; ***Cronici şi comentarii literare***, 2010; ***Eminescu în critica literară actuală***, 2014; ***Cartea de-a lungul anilor***, 2015. (**Mircea POPA**)

Preocupările de critic şi istoric literar ale lui Săluc Horvat derivă din fibra sa de bibliograf şi editor, din meseria de bibliotecar practicată cu ardoare şi pricepere o bună parte din viaţă. Aici, în bibliotecă, omul de cultură s-a apropiat de partea mai puţin cunoscută a destinului cărţilor, de raporturile dintre scriitor şi editor, de aportul unor reviste literare la viaţa literară a epocii. Având la îndemână posibilităţi multiple de investigaţie, el a depăşit faza consemnativă a evenimentelor literare, trecând încet-încet la faza interpretativă, în care factorul biografic se împleteşte cu cel cultural, realizând o operaţie de plasare a operei în context istoric şi de cercetare a ramificaţiilor multiple ale receptării literare. Pasionat de istorie şi de avatarurile prin care trec afirmarea şi impunerea unei creaţii în viaţa publică, de la momentul elaborării la impactul editorial şi de aici la impactul ei asupra publicului, Săluc Horvat este decis să tranşeze cu seriozitate etapele destinului unei cărţi sau al unui autor, să refacă, treaptă cu treaptă, drumul spre afirmare al acestuia. Scociorâtor prin reviste şi arhive, pasionat de reconstituiri migăloase şi documentate, rezultatul muncii sale e unul care trebuie apreciat pe măsură. Zelul şi devoţiunea cu care s-a apropiat de opera eminesciană ridică valoarea demersurilor autorului la nivelul cu care ne-au obişnuit marii sursologi ai vieţii acestuia, un Torouţiu, un G. Bogdan Duică, un Gh. Bulgăr, reuşind să proiecteze în lumina timpului de astăzi o imagine cât mai curată şi mai epurată de molozul adiacent. Autorul pipăie îndelung calitatea şi proveniența materialului înainte de a se rosti asupra lui, face raportările necesare şi reţine de obicei esenţialul, opinia justă. Astfel de evaluatori sunt din ce în ce mai puţini, câmpul investigaţiilor eminesciene fiind invadat în ultimul timp de tot felul de aventurieri şi obsedaţi de scenarii poliţieneşti, de comploturi şi secretomanii de culise. Lui Săluc Horvat îi repugnă acest tipar al aventurii biografice, el raportându-se de obicei la evenimente şi lucruri consacrate, consolidate valoric, pe care le ordonează şi le supune unei probe a sigiliului autenticităţii. Astfel, peisajul caracteristic epocii de afirmare creatoare a lui Eminescu este radiografiat în funcţie de principalii lui exponenţi (***Însemnări pe margini de cărţi***), în timp ce în cazul lui Liviu Rebreanu reuşeşte să focalizeze atenţia asupra umanităţii lui vaste, diversificate şi asupra problemelor satului românesc, atât transilvănean (***Ion***), cât şi muntean (***Răscoala***), identificând cele mai dramatice momente din istoria acestora, legate de posesia pământului şi de exploatarea socială a clasei ţărăneşti. O atenţie sporită acordă el personajului principal din ***Ion***, văzut ca un purtător de cuvânt al ţărănimii sărace, cel care concentrează în el simbolistica vieţii satului transilvănean, apelând la o tehnică a portretului în evantai, cu o mare plurivocitate de sensuri (***Ion - universul uman***). Partea de rezistenţă a cercetărilor sale este legată de fixarea în timp a portretului eminescian, căruia îi redă dimensiunea umană caracteristică. Eminescu va constitui pentru el prilej de rememorare a drumului parcurs de poet, de la cei dintâi ani petrecuţi la Ipoteşti până la perioada maximei creaţii şi a gazetăriei devorante de la „Timpul", când implicarea sa în viaţa social-politică atinge cotele maxime. Pe acest fundal al reconstituirii unei epoci prin figurile ei caracteristice se înscrie şi o altă lucrare a lui, intitulată ***De la Titu Maiorescu la Petru Creţia. Contribuţii la un dicţionar al eminescologilor*** (2010), unde asistăm la o bună situare în timp a unor personalităţi de primă mână ale epocii eminesciene, implicate, într-un fel sau altul, în procesul de impunere a creaţiei poetului nostru naţional. E vorba nu mai puţin decât de 91 de personalităţi literare, care, prin scrisul lor pe teren critic sau prin munca editorială, au încercat să ofere publicului românesc noi faţete ale polimorfismului eminescian. E o întreprindere cu totul lăudabilă, deoarece autorul cântăreşte cu mare grijă şi cu diferenţele de rigoare contribuţia a cel puţin patru generaţii de cărturari români la periplul eminescian: generaţia contemporanilor lui Eminescu, generaţia editorilor şi a exegeţilor de până la Primul Război Mondial, generaţia interbelică şi generaţia actuală. În special generaţia actuală, care s-a străduit să-i fixeze o nouă înfăţişare, merită a fi amintită, de la Eugen Simion la Nicolae Georgescu, Mihai Drăgan, Dan Mănucă, Mihai Cimpoi, Tudor Nedelcea, Theodor Codreanu şi Petru Creţia, generaţie care a diversificat extrem de mult perspectivele abordărilor.

Despre cărţile şi activitatea publicistică ale lui Săluc Horvat s-au pronunţat importanţi critici şi istorici literari; între aceştia, îi amintim pe Gheorghe Bulgăr, Ion Buzaşi, Mircea Popa, Constantin Cubleşan, Mihai Cimpoi, Marian Barbu, Gheorghe Glodeanu, Irina Petraş, Cornel Ungureanu, Liviu Papuc, N. Georgescu .

Mircea POPA

UN EMINESCOLOG DIN NORDUL LITERAR

Când scriu aceste rânduri omagiale despre Săluc Horvat, aflat la o rodnică aniversare de viaţă şi de cercetare literară, mă gândesc mai ales la pasiunea lui statornică (şi în orice caz cardinală între preocupările sale de istoric literar) pentru Mihai Eminescu. Am două motive de preţuire afectivă pentru Săluc Horvat: unul de ordin biografic, sunt conjudeţean cu scriitorul aniversat (el din Şigău, eu din Mintiul Gherlii – ambele sate din judeţul Cluj); al doilea de ordin didactic, amândoi ne-am început cariera didactică şi activitatea de cercetare istorico-literară ca profesori secundari. Să adaug la acestea şi pasiunea comună pentru Eminescu, pentru că o carte despre Eminescu este visul tainic al oricărui istoric literar, autorul ***Luceafărului*** fiind steaua cardinală a literaturii române. Săluc Horvat n-a scris numai o carte despre Eminescu, a scris mai multe. El vine în istoria literară dinspre cercetări în arhive şi biblioteci, aşadar profesează o istorie literară întemeiată pe solide şi certe surse documentare. Mi-a trimis cărţile sale despre Eminescu, unele însoţite de rânduri autografe de colegială preţuire: ***Însemnări despre Mihai Eminescu***, Editura Universităţii de Nord, Baia Mare, 2000; ***De la Titu Maiorescu la Petru Creţia. Contribuţii la un dicţionar al eminescologilor***, Fundaţia Culturală Libra, 2010 (*„Distinsului eminescolog Ion Buzaşi, cu preţuirea autorului acestei cărţi, Baia Mare, 08.07.2010, Săluc Horvat"*, şi, într-o misivă, îşi explică scopul acestui dicţionar cu o drastică exigenţă şi modestie: *„Stimate dle prof. Ion Buzaşi, în semn de preţuire pentru importantele dvs. contribuţii în domeniul eminescologiei, vă trimit «modestele» noastre contribuţii la un Dicţionar al eminescologilor. Suntem conştienţi că demersul nostru are neîmpliniri, că nu a reuşit să includă în prima parte mai multe nume, că altele ar fi meritat o abordare mai amplă etc. Regretabile sunt şi unele scăpări de ordin ortografic. Cu toate acestea, sperăm că lucrarea noastră va fi un început pentru un dicţionar de amploare în această direcţie. Vom fi bucuroşi să cunoaştem opiniile dvs. Cu respectul şi preţuirea noastră, Săluc Horvat"*), iar în 2014 i-a apărut într-o elegantă înfăţişare grafică o altă carte despre poetul pentru care scrisul său de istoric literar a manifestat o constantă preocupare: ***Mihai Eminescu în critica literară actuală (Însemnări pe margini de cărţi)***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2014, de data aceasta cu rânduri-dedicaţie ce consemnează comuniunea preocupărilor noastre: *„Distinsului critic şi istoric literar Ion Buzaşi, cu bucuria întâlnirii în universul eminescian. Săluc Horvat, martie, 2015"*. Cartea este însoţită şi de o invitaţie de a colabora la volumul omagial aniversar: ***Săluc Horvat - 80***. Ceea ce fac cu plăcere şi cu aceeaşi preţuire colegială pe care mi-a arătat-o şi Domnia Sa, prin cărţile trimise sau în cadrul întâlnirilor noastre la Baia Mare, când, însoţit de prof. dr. Teodor Ardeleanu, am vizitat redacţia revistei „Nord literar" şi ne-a întâmpinat cu bunăvoinţă şi ospitalitate moroşenească.

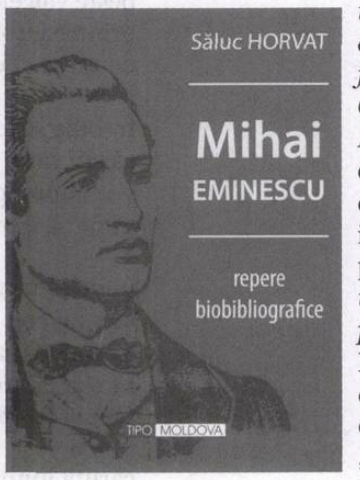

Paginile despre Eminescu semnate de Săluc Horvat se înscriu în două specii ale istoriei literare: glose (sau însemnări de istorie literară) şi lucrări lexicografice. Din prima categorie fac parte ***Însemnări de istorie literară*** şi, cea mai recentă, ***Mihai Eminescu în critica literară actuală***. Fie că abordează repere biografice (Eminescu la Viena) sau descifrarea unor semnificaţii într-un an crucial din biografia eminesciană, anul 1883, relaţiile poetului cu scriitorii contemporani (Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi), fie că se ocupă de receptarea operei eminesciene într-un variat context (ediţii, exegeţi ai operei, bibliografia operei, universalitatea lui Eminescu), autorul dovedeşte aceeaşi

→

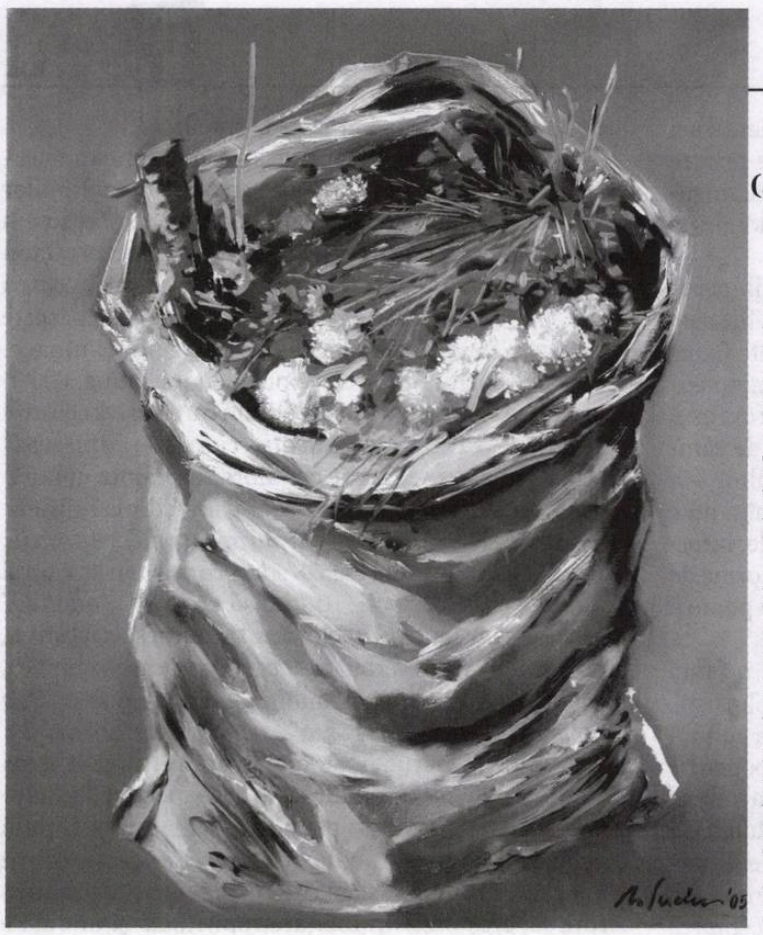

DRUMURILE ÎNTRERUPTE („DE PĂDURE") ALE EMINESCOLOGIEI

Săluc Horvat e, în modul său de *a fi*, un *om al Nordului*. Având chiar deasupra capului Steaua Polară, împresurat de curenţii ageri ai Septentrionului, el judecă la rece, priveşte dintr-un punct fix lucrurile/realităţile/fenomenele, dar cu o perspectivă pliată, deschisă în evantai. Ţinteşte *faptele* în miezul lor fenomenologic, în specificitatea şi dimensiunile esenţiale, care le dă configuraţia obiectivă.

Pentru el prioritate are Întregul şi nu părţile lui constitutive, fiind astfel un adept al *holismului*. Anume în acest mod concepe eminescologia: ca o Unitate subsumătoare, vectorială a direcţiilor. Tot ce se face în acest domeniu trădează o mişcare spre un Centru sau, mai bine zis, spre un Metacentru. Ceea ce făptuiesc eminescologii în materie de interpretare, editare, lansare de ipoteze euristice nu are nicio raţiune dacă nu contribuie la înţelegerea fundamentală a *personalităţii* poetului. Aceasta este *declicul hermeneutic*, generând *cercul hermeneutic* apt să deschidă noi perspective exegetice.

Vocaţia sa de sistematist este învederată. Totul se înşiră pe un fir conducător al *contribuţiilor,* supravegheat din strâns, verificat cu însăşi balanţa zeiţei Themis.

Chiar dacă ne sunt semnalate doar în chip sumar punctele de reper, bornele, schimbările de direcţie, sunt prinse din zborul peniţei – fixatoare, dar şi investigatoare – *cuantumul* contribuţiei, noutatea, performativitatea (cu un cuvânt din sfera cunoaşterii şi a inovării). Săluc Horvat vorbeşte mereu despre un drum în eminescologie, marcat de mişcări înainte, dar şi de opriri pe loc, de întoarceri – într-o odisee fenomenologică *perspectivică* şi *retrospectivică*. Este Drumul spre Centru, spre personalitatea lui Eminescu. Se conturează, prin urmare, un tablou topografic al eminescologiei cu o reţea de căi configurate în sensul drumurilor întrerupte de pădure heideggeriene, cu o ocultare a *Lichtung-lui* (*Luminişului*).

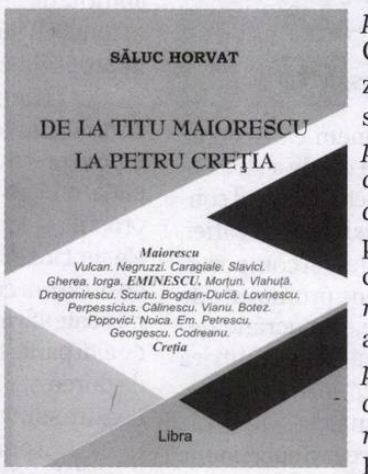

Ele ar fi de mai multe feluri, având lărgimea şi deschiderea de orizont ale şoselei sau ale autostrăzii moderne, şerpuirea drumurilor de costişă, îngustimea cărăruii lăturalnice sau a potecii de codru, deschizătoare de perspectivă şi ele.

Sunt eminescologii-editori care au valorificat şi ne-au oferit opera lui Eminescu sub semnul integralităţii, astfel încât astăzi o avem întreagă sub o formă de ediţii complete şi de caiete facsimilate.

Sunt eminescologii care au păşit cu fermitate pe făgaşele reconstituirii documentar-biografice, dându-ne cronici exhaustive (printre ei figurând şi Săluc Horvat), romane ale vieţii, biografii romanţate, biografii documentare, acestea atingând punctul de vârf (*hybris*-ul) prin prospectarea minuţioasă a fiecărei zile din viaţa poetului în perioada 1883-1889; prospectare la care au participat şi medicii de azi care au constatat inexactitatea diagnosticării bolii şi cauza reală a morţii (intoxicarea cu mercur).

Sunt, în sfârşit, eminescologii care au venit, pe drumurile largi deschise de Maiorescu, Ibrăileanu, Călinescu, la care se vor adăuga Vianu, Caracostea, Papu, Noica, Streinu, Simion, cu interpretări aprofundate, impunând şi noua fază ontologică a studiilor.

Sunt, surprinşi doar pe cărăruile lăturalnice, prietenii, personajele din anturajul ieşean, vienez, bucureştean, de felul lui Slavici, Caragiale, B. P. Hasdeu, Stefanelli, Mite Kremnitz, I. Negruzzi.

Sunt cuprinşi şi detractorii: Grama, Densusianu, Demetriescu, acesta etichetat pe vecie drept „cretin" de către Călinescu.

Este stabilită o riguroasă şi exactă ordine crescătoare a contribuţiilor în ce priveşte editarea operei eminesciene: V. Morţun include texte noi, neluate în seamă de primul editor, alăturând şi câteva proze artistice; A. D. Xenopol dă o ediţie care cuprinde toate poeziile cunoscute până la acea dată (1893), restabilind şi impunând criteriul cronologic; I. Scurtu este primul editor care stabileşte ordinea cronologică, ţinând cont de *„o grupare psihologică"* (după fondul sentimental, conform celor trei epoci de creaţie) şi propunând o structură tematică (romanţe, cântece de iubire, poezii filosofice şi sociale, sonete, poezii în manieră folclorică, traduceri); A. C. Cuza lărgeşte repertoriul textelor, punând alături poezia, proza politică şi celelalte genuri; Ilarie Chendi editează postumele şi literatura populară; C. Botez realizează o ediţie critică după manuscrisele poetului; D. Murărașu grupează la un loc antumele şi postumele, reconstituie ordinea cronologică; Perpessicius, marele editor, descifrează cu lupa special creată pentru el textele, le ordonează cronologic, reproduce variantele fie după manuscrise, fie după ediţiile anterioare, însoţite cu pertinente comentarii, pune începutul monumentalei ediţii care-i poartă numele; D. Vatamaniuc, alături de P. Creţia, îşi asumă responsabilitatea stabilirii paternităţii textelor.

În domeniul interpretării critice propriu-zise se urmăresc de asemenea în dispunere scalariformă meritele: Maiorescu îi relevă personalitatea şi, cunoscându-l cel mai bine, *„e în măsură să-i creioneze profilul intelectual, moral şi artistic"*; C. Dobrogeanu-Gherea, deşi are o viziune sociologică, îmbină analiza cu sinteza, fiind *„primul critic de la noi pentru care opera literară s-a impus ca o realitate ce urma să fie analizată ca atare"*; N. Iorga demonstrează mitul poetului *„romantic, nepăsător şi rece"*, cu valenţele unui simbol veritabil, *„mit naţional"*, generator de noi energii creatoare, impunând o cercetare *„bazată pe cunoaşterea mai profundă şi mai cuprinzătoare a personalităţii şi a operei marelui poet"*; pentru G. Ibrăileanu, Eminescu *„a fost principala valoare estetică, de referinţă şi analiză critică, contribuţiile sale fiind esenţiale la fundamentarea eminescologiei, domeniu în care criticul ieşean a impus un spirit ştiinţific de abordare: critica de texte, documentarea riguroasă aplicată"*, străină de atitudinea demolatoare a detractorilor; M. Dragomirescu demonstrează, prin întregul său demers critic, *valoarea operei eminesciene, universalitatea acesteia*; T. Vianu are la baza exegezei un nou mod de abordare, care porneşte de la analiza expresiei poetice, metodă susţinută cu sprijinul stilisticii (lucru rar astăzi) şi recunoaşterea *„marilor profunzimi"*; G. Călinescu are o preocupare de-o viaţă pentru opera eminesciană, el dându-ne *„întâia monografie serioasă şi documentară"* a vieţii şi impunându-se prin profunzime şi pluriperspectivism exegetic; P. Constantinescu urmăreşte evoluţia eminescologiei până la el; Vl. Streinu remarcă *„spectaculosul cosmic şi romantismul structural, propunând o cercetare comparativă modernă spre a demonstra valoarea sa universală"*; D. Popovici recompune tabloul sinoptic al epocii eminesciene şi al receptării operei; Noica îl analizează prin grila filosofică a devenirii fiinţei; Ed. Papu este preocupat de universalitatea operei eminesciene; Ioanei Em. Petrescu îi atrag atenţia raporturile dintre eu – lume – istorie – limbaj, raportat la modelul cosmologic: platonic, kantian şi einstenian care a stat la baza curentelor de gândire europene; studiile lui G. Munteanu au o acurateţe şi o bogăţie a documentaţiei; I. Negoiţescu a răsturnat raportul valoric dintre antume şi postume în favoarea acestora din urmă; N. Georgescu aduce elemente de noutate atât în ce priveşte biografia, cât şi în receptarea operei; Th. Codreanu îşi propune să descopere *„tainele fiinţei aceleia care a marcat cultura românească modernă"*, să polemizeze cu artizanii demitizării şi să restabilească adevărul despre boala şi moartea poetului; P. Creţia se dedică criticii filologice, restabilirii textelor, recompunerii arhitecturale a unităţii operei.

Sistematistul Săluc Horvat ne propune, în fapt, o lectură sistematică a eminescologilor şi o trecere în revistă a tuturor punctelor nodale din odiseea editării şi valorificării operei. Este meritul său fundamental.

Mihai CIMPOI

Este o trecere firească şi previzibilă la *exegeza lexicografică eminesciană*, care, după opinia mea, constituie partea cea mai importantă a contribuţiilor sale de istorie literară. Dacă ***Dicţionarul eminescologilor***, de la Titu Maiorescu la Petru Creţia este, aşa cum şi spune autorul, o lucrare de pionierat în acest domeniu, menită să impulsioneze lucrări viitoare, mai ample, o lucrare de referinţă rămâne ***Mihai Eminescu. Dicţionar cronologic***, Editura Gutinul, Baia Mare, 1994, care s-a bucurat, la apariţie, de o receptare critică elogioasă. Am scris şi eu în revista „Steaua" (nr. 1-2, 1996) o recenzie prin care mă alăturam acestei receptări, concluzionând că este o *„lucrare onestă şi informată de dascăl ardelean meticulos şi sârguincios"*. Beneficiind de exegeze remarcabile în câmpul biografiei eminesciene, Săluc Horvat orânduieşte cronologic ampla informaţie referitoare la viaţa şi opera lui Eminescu. Cronologia cuprinde mai mult de un sfert de mileniu – anii limită fiind 1735 şi 1992. Primul an, 1735 (după unii exegeţi, 1736), este data probabilă a naşterii străbunicului, pe linie paternă, al poetului, Petrea Eminovici din Blaj, şi, spune autorul, mort probabil la Călineştii lui Cuparencu, în Bucovina. Acesta este un prim merit al ***Dicţionarului*** - de a fi acreditat ascendenţa transilvană a strămoşilor lui Eminescu, originari din jurul Blajului. Al doilea merit însemnat al cărţii este reconstituirea romanului vieţii lui Eminescu pe un fundal istoric, social şi cultural, ale cărui detalii şi semnificaţii le orientează spre ecouri şi reflexe în destinul biografic al celui pe care C. Noica îl numea *„om deplin al culturii româneşti"*.

Profesorul Săluc Horvat ne-a dat prin aceste cărţi câteva contribuţii importante şi exemplul unui dascăl transilvan cu o lăudabilă pasiune exegetică; viaţa şi opera lui Eminescu. Omagiind această pasiune şi „aniversara" profesorului, din oraşul străbunilor lui Eminescu, din Mica Romă eminesciană, îi urăm la mulţi ani cu sănătate şi putere de muncă.

Ion BUZAŞI

Ioan ȚIPLEA

DESPRE NEVOIA DE AUTORITATE

Fără putință de tăgadă, susținem că trecerea ființei umane de la simplul fapt de a fi la cel de a ști să fii sau de la simpla viețuire, bazată pe instincte, la faptul conviețuirii adevărat-umane e opera exclusivă a educației, care, pe baza modelelor culturale – mentale și comportamentale –, a normelor și a valorilor perene promovate de societate la un moment istoric oarecare, prelucrând determinările noastre ereditare, modelează ființa lăuntrică a omului, ce se deschide spre lume, adică spre alteritate, făcând astfel posibilă conviețuirea umană.

În același registru tematic și în aceeași succesiune logică se cade să mai subliniem și faptul că educația, ca act formativ ce generează viețuirea și mai ales conviețuirea noastră, prin însăși rostul ei, nu se poate realiza decât atunci și acolo unde există și este recunoscută autoritatea; atât cea informală a „educatorilor" neoficiali, cât mai ales cea formală – a școlii, a familiei, a bisericii etc. – și cea personală – a părinților, a profesorilor, a clerului etc. Și dacă aceste premise sunt adevărate, atunci se poate susține, fără teama de a greși, teza că autoritatea reprezintă condiția elementară a oricărei forme de conviețuire umană.

Concluzia acestui silogism ne-a amintit de Goethe, care, într-una din nenumăratele sale cugetări, sublinia faptul că, deși autoritatea aduce cu sine tot atâta eroare, cât și adevăr, fără ea omul nu există. Maxima formulată de către autorul lui ***Faust*** redă un adevăr evident, care nu mai are nevoie de nicio analiză ori comentariu. Ea ne spune, categoric, doar atât: dacă dispare autoritatea, dispare și omul odată cu ea.

Din punctul nostru de vedere, teza formulată în raționamentul anterior poate fi întărită cu argumente suplimentare. Astfel, dacă ținem seama de afirmația pascaliană care ne spune că – în raport cu infinitatea Universului și cu puterea nemăsurată a fenomenelor naturale (cutremure, inundații, uragane etc.) – omul își conștientizează propria-i insignifianță, neputință și nimicnicie, iar odată cu ele, credem, ne apare nevoia de recunoaștere a autorității, înțeleasă ca nevoie de a găsi un adăpost securizant, o instanță protectoare, un punct de sprijin, un reper și o lumină în abisul nemărginit ce ne înconjoară.

Apoi, dacă nu ignorăm celebra propoziție aristotelică ce ne spune că omul e singura ființă socială, e absolut evident pentru oricine că viața împreună cu ceilalți – viața socială – este întotdeauna forma de expresie a unei ordini sociale, politice ori morale. Și, de bună seamă că, acolo unde lipsește ordinea, nu este posibilă conviețuirea umană. Deci, dacă orice formă de conviețuire umană presupune nevoia de ordine, e tot atâta nevoie și de autoritate pentru a impune această ordine. De ce? Simplu: evidența ne spune că atunci când autoritatea – a legii, a instituțiilor, a persoanelor – nu există ori, dacă există, ea e contestată, conviețuirea umană devine babilonie, haos și anarhie.

În plus, dacă e adevărat că existența autentică a ființei umane nu se reduce la viețuirea pură, la simplul fapt de a fi, și dacă existența noastră presupune faptul de a ști să fii, atunci orice fel de activitate umană, oricât de liberă și oricât de autonomă ar fi ea, antrenează direct sau indirect raportarea la alteritate și, implicit, la autoritate. Căci, pentru ca omul să-și ducă până la capăt orice demers și orice activitate lucrativă, dacă trăiește printre oameni și nu duce o viață absolut izolată, singuratică și solipsistă, atunci e obligat să admită și să recunoască existența autorității.

În mod absolut incontestabil, acolo unde lipsesc ordinea și organizarea, lipsește și autoritatea, iar niciun lucru nu poate fi dus până la capăt. De aici decurge un argument suplimentar: dacă e adevărat că progresul individual și cel colectiv – indiferent de câmpurile existențiale unde poate fi întâlnit – e condiționat de educație și dacă educația nu e posibilă în absența autorității (formale, informale, personale etc.), rezultă că nicio formă de progres, fie individual, fie colectiv, nu poate fi admis acolo unde autoritatea lipsește.

Mai mult, omul, deși este și o ființă egoistă, nu este și nu poate fi una solipsistă, căci pentru a face saltul de la natură la cultură omul are nevoie să țină seama și să coopereze cu celălalt. De bună seamă că pentru un individ absolut izolat de semeni și de lume, un Robinson Crusoe de pildă, problema autorității e scoasă din ecuația sa existențială. În cazul unui asemenea personaj, dacă am vorbi de recunoașterea și de acceptarea autorității, ar trebui să avem în vedere că ea s-ar identifica, în fond, cu încrederea pe care el o are în propria-i rațiune, în propriile-i intuiții, în propriile-i simțuri.

Numai că un asemenea scenariu este imposibil de susținut din cel puțin două motive, deopotrivă de ordin teoretic și practic. Mai întâi, dacă fiecare dintre noi ar avea, de pildă, o încredere nezdruncinată în propria sa rațiune și în propriile sale judecăți, ar trebui să admită, categoric, faptul că ele sunt infailibile, lucru imposibil de conceput și de acceptat de orice om cu judecată, pentru că, pe de o parte, niciun om nu poate afirma despre sine că reprezintă perfecțiunea, iar, pe de altă parte, realitatea de zi cu zi ne dovedește, uneori destul de dureros, faptul că nu de puține ori judecățile și intuițiile noastre sunt totalmente greșite.

Apoi, dacă am admite autoritatea solipsistă a propriei rațiuni, ar trebui să recunoaștem autoritatea indiscutabilă a fiecărui om luat în parte. Iar dacă fiecare ar pretinde pentru sine să fie recunoscut ca singura autoritate, contestând bineînțeles autoritatea celorlalți, ar fi negată de fapt existența însăși a oricărei forme de autoritate. Și dacă s-ar ajunge aici, ne-am plasa automat în starea naturală de care vorbește Hobbes, o stare de sălbăticie pură, caracterizată printr-un *„război al tuturor împotriva tuturor"*, o viață în care *homo hominis lupus est*.

Într-un asemenea scenariu anarhic, descris admirabil de către Platon în cartea a VIII-a din ***Republica*** sau de către Hobbes în ***Leviathan***, unde este anulată orice formă de autoritate, de bună seamă că însăși ființarea umană ar fi amenințată. Prin urmare, și numai pentru prezervarea vieții noastre, adică pentru simpla viețuire, e nevoie să recunoaștem autoritatea.

În fine, un ultim argument pe care îl invoc în aceste rânduri pornește de la sesizarea diferențelor dintre oameni. Dacă admitem că prin însăși natura noastră, deși suntem la fel, adică oameni, suntem totuși diferiți la fire, aptitudini, temperamente, talente, înclinații etc. și dacă mai admitem că determinările mediului sociocultural accentuează aceste diferențe, dacă acceptăm că cel puțin o parte dintre acestea sunt de natură calitativă și exprimă ideea gradelor de superioritate la nivel uman, idee ce-și găsește expresia în conceptul de ierarhie, dacă mai admitem existența ierarhiei, în mod necesar vom fi obligați să recunoaștem existența autorității.

Și cu toate că judecata sănătoasă și lucidă, ce nu e orbită de vanitate și egoism, ne constrânge să recunoaștem și să admitem existența necesară a autorității, în formele și chipurile-i proteiforme, judecata subtilă și rafinată pe care pretinde că o deține omul contemporan, invocând principiul generos al autonomiei și al libertății gândirii, contestă deseori această autoritate. Contestarea de care vorbim ignoră însă, cu bună știință, adevărul care ne spune că adevărata libertate, nu arbitrariul și bunul plac, este posibilă numai acolo și atunci când omul recunoaște, de pildă, autoritatea legii, a instituțiilor statului și a reprezentanților legitimi ai autorității.

Dacă putem să admitem validitatea argumentelor anterioare, atunci, în numele coerenței, va trebui să acceptăm teza ce afirmă că omul, ca ființă socială, nu poate renunța și anula autoritatea, fără a pune în pericol însuși faptul ființării umane. Omul, acest peregrin al adevărului și al fericirii, de când s-a ivit în lume, a trăit, trăiește și va trăi sub zodia autorității, căci numai autoritatea, o repetăm, face posibilă existența și afirmarea demnității umane, iar unde autoritatea lipsește, răsare bestialitatea.

Pesemne că, pornind de la un asemenea adevăr, latinii au acordat relativ aceeași semnificație noțiunilor de cultură, autoritate și educație, cuvinte ce păreau a fi străine vechilor greci, care foloseau alte concepte, cum ar fi *kratos* și *paidagogia*. Termenii latini, deși diferiți ca formă, par a ne transmite același conținut ce-și găsește exprimarea în prețuirea și grija acordate ființei umane. Dacă vom consulta orice dicționar al limbii latine, vom fi surprinși să constatăm că verbele din care derivă cele trei substantive – *auctoritas*, *educatio*, *cultura* – ne plasează în același univers semantic ce valorizează ființa umană.

Astfel, de pildă, verbul *colo/colere*, din care a derivat cuvântul cultură, însemna *„a purta de grijă"*, *„a proteja, a cinsti"*, pe când verbul *educo/educere* desemnează actul de *„a duce"*, *„a conduce"*, *„a face să crească"*, *„a înălța"* etc. În fine, substantivul *auctoritas*, conform specialiștilor, pare să fi derivat din verbul *augeo/augere*, care semnifica, în esență, același lucru, și anume *„a crea"*, *„a spori"*, *„a augmenta"*, *„a face să crească"*, *„a înălța"* etc.

Din punctul nostru de vedere, fără a avea pretenții de specialist în filologie ori expert în etimologie, nu poți să nu admiți că miezul semantic și genuin al celor trei termeni – *educatio, auctoritas* și *cultura* – exprimă unul și același lucru: preocuparea pentru ocrotirea, creșterea ori înălțarea spirituală și morală a ființei umane la adevărata sa demnitate.

Calitatea de care vorbim, demnitatea, ca expresie a măreției și a nobleței umane, îl așază pe om în vecinătatea divinității, iar ascensiunea și accesul în acest orizont nu sunt posibile decât atunci când, prin educație și sub protecția autorității, înfruntându-și și controlându-și propria-i natură, omul alege să se plaseze în cultură. Așa că, dacă nu există autoritate, e inutil să vorbim de demnitate umană.

Starea de vecinătate pomenită anterior depinde, întâi de toate, de recunoașterea autorității, iar prin afirmarea și confirmarea demnității sale, atunci când e în stare să admită imperfecțiunea ființei sale, omul afirmă și confirmă autoritatea și, odată cu ea, perfecțiunea Ființei Divine.

La romani, conceptul de *auctoritas*, înainte de a trimite la sfera umanului, făcea trimitere la sfera divinului, căci *auctor*-ul desemna, înainte de toate, *„întemeietorul"*, *„creatorul"*, termeni prin care suntem plasați în spațiul sacru. Or, și numai din acest motiv, credem că *„valențele sacre"* ale autorității nu pot fi ignorate, dacă ne raportăm la semnificația originară a cuvântului.

Sensul genuin-sacru al autorității, operă a spiritului latin, va fi îmbrățișat, peste secole, de gândirea creștină, iar învățătura pe care a „promovat"-o creștinismul va accentua această dimensiune a autorității. Pentru a justifica această aserțiune, apelăm, pentru moment, la un singur exemplu emblematic: *„Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu"*. Numai pe baza acestui îndemn, chiar și un novice în probleme de teologie ori filosofie poate desluși cu destulă ușurință și claritate disjuncția netă dintre autoritatea sacră a Ființei Supreme și puterea profană a ființei umane. Prin răspunsul pe care îl dă „Fiul Omului" la întrebarea pe care i-au adresat-o fariseii – o întrebare pur profană, ce viza achitarea datoriilor fiscale impuse de puterea politică romană – e pusă în evidență dihotomia dintre sacru și profan, dintre autoritatea divină și puterea umană, o disjuncție ce-și găsește expresia generică în afirmarea autorității spirituale în disjuncție cu puterea temporală.

Disjuncția în discuție are întemeiere logică, dacă ne raportăm la două concepte complementare: absolutul și relativul. Pornind de aici, putem gândi Autoritatea Divină ca fiind Absolută, Perfectă, Eternă etc., în timp ce puterea seculară sau temporală nu poate fi gândită decât ca o realitate efemeră, temporară, imperfectă etc.

Această separare de planuri – autoritate spirituală și putere seculară –, deși e anterioară gândirii creștine, devine paradigmatică atunci când se proclamă și se propovăduiește Vestea cea Bună, adică odată cu învățătura transmisă de Evanghelii.

Distincția celor două planuri și a celor două fenomene ce le definesc (autoritate divină și putere umană), va fi preluată și transmisă de la o generație la alta, până când în mentalul colectiv va răsări și va crește, din ce în ce mai viguros, spiritul contestatar și protestatar ce pune la îndoială autoritatea sacră a Învățăturilor, a Bisericii și a reprezentanților acesteia. Până la urmă, spiritul de care vorbim va contesta tot mai puternic și tot mai frecvent, prin vocea unor filosofi ori savanți, însăși Autoritatea Ființei Divine.

(Continuare în pagina 14)

Vasile TIVADAR

MARAMUREȘUL DE ALTĂDATĂ. SIGHETUL MEU

Nu o dată, ci de mai multe ori mă gândeam să scriu despre ce mie mi se pare că s-a întâmplat ieri sau cel mult alaltăieri, dar de fapt au trecut zeci de ani. Când au trecut aceşti ani? Revelioanele erau doar şampanii ciocnite după Crăciun, cu toate că în tinereţe ni se oferea de Revelion doar vin spumos, abia mult prea târziu am aflat ce este şampania. Ştiam că sunt român, că părinţii mei au trăit sub alte vremuri. Au copilărit în război şi au devenit adolescenţi după război. Seara, înainte de culcare, după ce ne spuneam rugăciunile, mama, tata, bunica ne depănau cu glas încet amintirile lor. Cu atâta har şi patimă ni le spuneau, că s-au întipărit pe tot restul vieţii în mintea mea şi a fraţilor mei. Nu aveam lumină electrică (nu avea nimeni atunci pe strada noastră). Aveam loampă cu petrol de porţălan cu uiegi, ce se mai afumau din când în când de la petrolul ce nu era de cea mai bună calitate.

Îşi aduceau aminte cu plăcere de nemţi, care dădeau mâncare şi ciocolată copiilor. Erau foarte curaţi, aveau muzicuţe piccolo, din care cântau seara în surdină. Italienii erau gălăgioşi, mâncau multe macaroane, li se zvonea că mai mâncau câini şi pisici. Ungurii erau năprasnici, dar se ostoiau la ordinul nemţilor. Nu uitau că până în '18 Ardealul era al lor şi sub noua ocupaţie se grăbeau să introducă administraţia hortistă. Lumea cu scaun la cap a fugit din calea lor în regat. Despre americani îşi aminteau că erau mari, negri şi foarte suspicioşi. Avioanele lor şi ale englezilor înnegreau cerul, iar vuietul creat speria animalele sălbatice de se coborau în grădinile oamenilor căpriori, ciute, mistreţi. Ruşii, beţi mai tot timpul (erau care beau şi spirtul de pe animalele de laborator), furau tot ce lucea, mai ales ceasuri, haine, cizme. Ciolovecii violau tot ce prindeau, dar mai rele erau rusoicile bete, care descărcau automatul fără pricină, chiar şi dacă apa din ligheanul în care se spălau era prea rece. De copile nu se luau, în schimb fetişcanele erau în pericol de a fi siluite. Pe Ana, sora cea mai frumoasă, o ascundeau părinţii sub o covată mare peste zi, ce era pe post de cadă vara, chiar la vedere, în grădinuţa cu flori, unde nu le trecea prin cap ruşilor că ar fi fiinţă omenească. Seara, după ce adormeau beţi rusnacii, se culca şi ea câteva ore în podul grajdului, deasupra vitelor. Noroc că nu au stat decât vreo zece zile, până a trecut frontul.

Gura meşteră la strigături a pomenit aceste treceri prin textul: *„de la Tisa pân la Don da vai ceas, da vai palton/da vai ceas, da vai cabatul, de nu trag cu otomatul”*.

Nu ştiam de radio, de televeziune, nici măcar de radiodifuziune, care totuşi exista pe stâlpii de telegraf, prin nişte difuzoare de război prin care se făceau comunicatele de alarmă. În centrul oraşului era curent electric şi aveam un cinematograf, pe care-l numeau simplu film. Acolo văzuseră părinţii mei filme cu Raj Kapur, cu Zorro şi multe altele, ruseşti, despre război şi despre superioritatea comunismului faţă de capitalism.

Mama se născuse într-o familie a cărei casă era undeva pe strada Aurel Buteanu. Acea stradă era pietruită, mergea pe lângă calea ferată îngustă şi în apropiere aveau chiar şi o gară numită Obor. Erau doisprezece fraţi, şase fete şi şase băieţi, mama era cea de-a zecea şi a rămas orfană la zece ani. S-a născut în 1933, în an de criză, dar era România. Îşi amintea de imnul vechi al României, care zicea de rege şi de onor. De rugat se rugau în româneşte şi se salutau cu *„lăudăm pă Isus”*, răspunsul fiind *„în veci, Amin”*. Apoi, la şcoală a intrat prin anii '40 şi i s-a părut ciudat că era obligată să vorbească şi să înveţe în limba maghiară, căci în familie vorbeau mai multe limbi (română, maghiară, germană, ebraică), pentru că în acel cartier aceasta era componenţa etnică. Religia era cea catolică şi învăţase catehismul cu termenul de *spirit*. Despre învăţătoarea sa, Socike Erjebet, mama îşi amintea că era venită de prin Ungaria şi că o bătea pe cea mai bună prietenă a sa dacă nu putea pronunţa numeralele în limba maghiară cu accentul lor. În loc de *keto* zicea *chetoi*. O bătea peste unghii până sărea sânge cu o nuia şi apoi o îngenunchea în colţul clasei pe boabe de porumb ascuţite, din care se făceau floricele. Ei, copiii, le ziceau cocoşi, pentru faptul că săreau din tavă când erau puse la prăjit, exact ca şi cocoşii din ogradă când se luau la bătaie pentru puicuţe. Tot atunci s-a întâmplat ceva urât pentru mama mea. Nu mai era voie să se cânte *imnul cu regele, cu pace şi onor* şi copiii erau obligaţi să bâiguie ceva în limba maghiară cu *işten aldy meg a magyor*. Tatăl mamei era tot mai bolnav. Chiar dacă era grefier principal la Tribunalul din Sighet şi leafa era suficientă să cumpere şi ce nu se găsea uşor, războaiele (prima şi a doua bătaie mondială), prizonieratul prin Rusia i-au stors sănătatea. Ce-i drept, aveau terenuri şi păduri, aveau vite mari şi oi, iar bunica, ce se specializase în Viena ca asistentă medicală de război, câştiga bine asistând femeile din partea de sus a oraşului la naşteri şi la tratarea nou-născuţilor. Atunci femeile năşteau acasă şi trebuia asigurat minimumul de condiţii igienice pentru mamă şi copil. Aveau ştergători, rânţi, lipideauă, perna pruncului, leagăn şi scăldu-şă. Nu se ştia de biberoane. În schimb, se punea o coţcă de zahăr într-o batistă umezită cu ceai de mac şi copilul mai gălăgios adormea cât ai zice *peşte*. Hrana de toate zilele nu le lipsea, în schimb nu se găseau haine, pantofi. După război toate erau pe cartelă. Se distribuiau şi batistele pe cartelă, iar ei, fiind mulţi, din batiste confecţionau fetelor rochiţe sau fuste. Pantofii erau de fapt un fel de sandale confecţionate din carton pe o montură din lemn. Cu toate acestea, duminică de duminică erau la biserică, iar serile erau la joc pe podul de peste Ronişoara, pentru că era mai larg şi avea podele de stejar şi haizaş ce era acoperit cu draniţă.

Peste săptămână cultivau grădinile, holdele, aveau grijă de animale şi de fraţii mai mici sau uneori de nepoţi aduşi pe lume de surorile mai mari. În serile de toamnă lungi se făceau şezători, unde fetele învăţau să croşeteze, să împletească ciorapi, mănuşi, căciuli. Din croşetă fetele de la oraş îşi făceau trusoul de perdele, feţe de masă, mileuri pe mobilă şi chiar rochii de mireasă, căptuşite cu mătasă adusă din Cehia. Atunci graniţa României era învecinată cu poliecii (aşa le zicea bunica la polonezi), cu cehii şi nicidecum cu Rusia ori Ucraina. Mulţi s-au găzdăcit din relaţiile comerciale care începeau cu Iţik şi se terminau la Ştrul. Se făcea contrabandă cu orice: cu lemne, cu sare, cu vite, cu tutun, cu spirt, cu opaiţ şi lumea era într-un anume fel mulţumită.

Seara, femeile măritate le învăţau pe cele tinere romanţe ori cântece de jale din război. Ştiau şi cântece maghiare şi nemţeşti şi câteva evreieşti. Cântecele frumoase erau acelea care descriau o iubire tragică, ce era interzisă datorită diferenţei etnice (nu se puteau căsători evrei cu unguri sau români, erau îngrădiri religioase în toate etniile). Mai erau iubiri interzise între categoriile sociale. Fata săracă nu putea fi noră fericită la bogaţi, precum nici feciorul sărac nu avea o viaţă uşoară dacă mergea de ginere la gazde. Iată versurile unei astfel de doine, pe care o cânta mama cu glas duios, neştiind de ce lăcrimam de fiecare dată când o auzeam: *„Peste deal frunză rotundă/ Este-o fântinioară afundă/Hai, mândră, apă să bem/C-o opticat pe noi blăstăm/Şi de frunză şi de iarbă/Să nu sim noi laolaltă/Decât să nu sim noi doi/Mai bine morţi amândoi/ Îngropaţi în ţintirim/Sub creangă de rozmolin/Să vadă tătă lumea/Ce înseamnă dragostea”*. Sau: *„Pe-o cărare îngustă, în munţii Balcani/Se-ntâlneşte o fată c-un don căpitan/Bună ziua, fată. Bună, căpitan/N-ai văzut în luptă pe sergentul Jan?/L-am văzut, fetiţă, pe sergentul Jan/A căzut cu cinste în aceşti Balcani./Dar să ştii, fetiţo, că sergentul Jan/S-a întors din luptă şi este căpitan”*. De fapt, orbise sergentul Jan.

Familiile nobile se ştiau şi erau respectate, chiar dacă războiul sau consecinţele istorice le făcuseră scăpătate.

Băieţii, fraţii mamei, după ce terminau patru clase, erau daţi la meserii. Ion învăţase să zugrăvească biserici (pictor), Vasile zugrăvea case cu mintă şi cu rol, cu modele pe care le făcea singur, seara, decupând negativele pe pânze speciale, ce erau întărite cu cleiuri străvechi, devenind modele ce se aplicau pe pereţii celor bogaţi. Săracii se mulţumeau cu zugrăveli în humă, colorate cu albastru sau gălbui. Cel mult îţi plăteau un rol şi câteva linii trase ca un chenar pe tavan şi la îmbinările pereţilor. Fetele învăţau să devină bucătărese, croitorese, coafeze, iar cele care erau mai dezgheţate mergeau la fabricile din oraş. Aveau evreii fabrică de tricotaje, de scaune şi multe tăbăcării. Alexandru învăţase să cânte la muzicuţă, la vioară şi la acordeon şi era şi un dansator desăvârşit. Din această preocupare nu se putea trăi, muzică făceau ţiganii şi se părea înjositor să ajungă ceteraş un fecior de nemniş. Aşa că a fost dat la meserie şi învăţase să vopsească textile, la Finkeii, un evreu încreştinat, ce vopsea lână, bumbac şi valuri de cânepă, din care se făceau haine. Atelierele de mici meseriaşi abundau, alături de bolduri cu de toate, mnâsernii şi făgădăuri. Nu lipseau nici băncile, care dădeau credite cu acte puţine, pentru că lumea era analfabetă. Aşa au ajuns evreii stăpâni pe munţi, pe păduri, pe case, pe sate şi chiar pe străzi din oraşe. În Sighetul meu era uliţa evreiască, ce era paralelă cu strada principală, unde se găseau Hotelul „Corona”, Tribunalul, Cazinoul şi bisericile mari catolice. Haiderele şi băile evreieşti erau pe lângă sinagogi, doar în apropierea centrului propriu-zis. Una din surorile bunicii chiar ajunsese funcţionară la o astfel de bancă, care se numea „Albina”.

Viaţa culturală era strâns legată de sărbătorile religioase. Se făceau pelerinaje: la Bixad, la Moisei, la Coştiui, unde erau hramuri de Sfântă Mărie. Cei tineri mergeau pe jos cu prosesiile, iar cei bătrâni în căruţe sau cu trenul forestier, care brăzda Maramureşul în lung şi-n lat. Nu se numea Mocăniţă, ci trenu' mic şi gara mică. Cu toate acestea, familia noastră avea loc şi scaune în biserică şi, oricât de aglomerată era bisericuţa din centrul oraşului, când intram la liturghie, înainte de a intra popa în altar, orăşenii meşteşugari, avocaţii, profesorii, medicii se dădeau de-o parte, lăsând mai mult loc decât ne era necesar să ajungem la locurile noastre pentru a participa la slujbă (nu se zicea liturghie). Mersul la târguri era prilej de întâlnire cu neamuri din alte localităţi, de schimb de informaţii despre preţurile vitelor şi ale cerealelor. Se mergea la Carei după ulei şi miere (zahăr) cu trenul din Slatina. Se mergea la Hust, la Ungvar, la Muncaci şi la Rahău. Din aceste călătorii de aprovizionare se asigurau mirodenii şi delicatesuri, ce se păstrau luni întregi în cămări reci, special amenajate. Carnea crudă se păstra în plase lăsate în fântâni, aproape de luciul apei. Legumele şi cartofii de peste iarnă se puneau în gropi bine acoperite cu boceni şi bâle, paie şi lut, să nu le prindă gerul. Duminica, orăşenii mergeau de dimineaţă tare în Vadul Izei, unde abundau măcelăriile jidoveşti, se făceau reduceri la carnea necuşeră şi cuşeră ce nu trecuse până vineri la asfinţitul soarelui, când începea sabatul. Evreii respectau cu sfinţenie ziua Domnului (sâmbăta), făceau mâncare vinerea şi, ca să se încălzească, plăteau cu mărunţi copiii creştini, care se ofereau să le facă foc. Băieţilor de însurat li se cumpărau costume de stofă ori de cangă, pe care şi le împrumutau când erau miri. Rochiile de mirese nu se împrumutau, druştele aveau rochii viu colorate şi pantofi pe care şi le transmiteau de la neveste la fete. Dintr-una din rochiile vechi de mireasă i-au făcut rochiţă pentru prima împărtăşanie verişoarei Magda. Înainte de împlinirea vârstei de opt ani, copiii erau trimişi la religie, care se ţinea sâmbăta într-o fostă clasă, anexă a bisericii. De la trei la cinci venea popa Man şi ne expunea ca legendă textele biblice, iar apoi crâsnicul Mesaroş ne învăţa răspunsurile bisericeşti şi frumoasele pricesne, colinzile şi variantele de ***Hristos a Înviat***. Prima împărtăşanie era un eveniment fotografiat, băieţii fiind îmbrăcaţi în miri ai Fecioarei, iar fetele în mici mirese ale lui Hristos. Veneau naşii de botez ai copilului, neamurile apropiate, iar cel care se împărtăşea prima oară era centrul atenţiei, primea cadouri.

Zilele de naştere şi de nume erau, la fel, sărbători private, unde se adunau zeci de rudenii, se dădeau cadouri, flori şi atenţii, care de care mai originale. În iunie, de Sfânta Margareta, mama era cea sărbătorită, se pregăteau cu două zile înainte sarmale, prăjituri, chiftele, băuturi de casă, iar unchiul Alexandru, pe lângă cadoul original luat din grădină (un morcov mare, un castravete mai sexos), aducea un icheban (buchet ciudat de flori) din frunze şi flori de hrean, urzici, scai, flori de tutun, ce stârnea râsete şi glume, pe care noi, copiii, nu le prea înţelegeam. După urări, urma servitul mesei, se cânta, se dansa, iar apoi, obosiţi, bărbaţii povesteau amintiri din armată, iar femeile despre naşteri şi petrecerile la care luară parte fete fiind. Seara târziu se vorbea de politică, iar atunci, când aveam mai toţi radio, se comentau în şoaptă ştirile de la „Europa Liberă” şi de la „Vocea Americii”. Auzeam, pitiţi pe după mobile, despre faptele anumitor cunoştinţe devenite membre de partid, ce erau trimise pe sate să convingă lumea să se înscrie în colectiv. Auzeam că unchieşul Bologa din Bârsana, ce avea multe vaci, a fost ridicat noaptea de IMS de la Securitate, pentru că nu a vrut să pună degetul pe cererea de înscriere în colectiv şi nu mai ştia nimeni şi nimic de el. Mătuşa Mărişcă din Strâmtura o fost şi ea adusă la securitate, pentru că popa Luţai, când o fost cu crucea, a găsit la ea o icoană care avea pe dos un fototip dintr-un ziar vechi cu regele Mihai.

(Continuare în pagina 14)

Marina LAPOȘI

MONICA LOVINESCU. OCHIUL MEMORIEI

Monica Lovinescu (n. 19 noiembrie 1923, București) este ziaristă, critic literar și comentatoare de radio, fiică a criticului literar Eugen Lovinescu. Și-a luat licența în litere la Universitatea din București. A debutat cu nuvele și schițe în revista „Vremea", a făcut critică teatrală la revista „Democrația" și a publicat pagini de proză în „Revista Fundațiilor Regale". La terminarea războiului devine asistenta lui Camil Petrescu la seminarul său de artă dramatică. După instaurarea regimului comunist în România, se refugiază în Franța, în septembrie 1947, ca bursieră a statului francez, iar după primele zile ale anului 1948 cere azil politic.

Din anul 1951 și până în 1974, colaborează la emisiunea în limba română a Radiodifuziunii Franceze, ca și la redacția centrală a emisiunilor pentru Europa răsăriteană. Începând din anii '60, colaborează la Radio „Europa Liberă", unde are două emisiuni săptămânale: ***Actualitatea culturală românească*** și ***Teze și antiteze la Paris***, care au avut o puternică influență în viața culturală a României de atunci, privată de informații asupra evenimentelor culturale și politice din Occident.

În dialog cu Doina Jela a scris un volum cutremurător, ***Această dragoste care ne leagă***, în care este evocată figura mamei sale, Ecaterina Lovinescu, arestată de comuniști la vârsta de peste șaptezeci de ani. Soția criticului Eugen Lovinescu a murit în închisoarea din Jilava și a fost pusă într-o groapă comună.

Monica Lovinescu a fost căsătorită cu poetul, publicistul și omul de radio Virgil Ierunca, ei reprezentând două dintre cele mai pregnante personalități ale rezistenței anticomuniste.

S-a scris prea puțin despre opera Monicăi Lovinescu. Scurte însemnări în ziarele sau revistele vremii recunosc însă valoarea acestei opere literare.

Jurnalul consemnează – prin cel mai autorizat cronicar – întâmplările și trăirile dintr-o jumătate de secol de exil politico-literar românesc. După ce a optat, în anii 1947-1980, pentru ceea ce criticii au numit „jurnal comentat", oferind publicului cele două volume intitulate ***La apa Vavilonului***, Monica Lovinescu ne încredințează acum impresionantul jurnal în care a consemnat cu regularitate între 1981 și 2000 tot ce memoria românească ar trebui să păstreze.

Jurnalul (1998-2000) consemnează evenimentele petrecute în cei trei ani. Astfel, anului 1998 îi sunt rezervate 138 de pagini, din totalul de 466 de pagini ale ***Jurnalului***, anului 1999 îi sunt consacrate 165 de pagini, iar anului 2000 – 163 de pagini.

Faptele menționate în ***Jurnal*** nu sunt urmărite exact, după un plan prestabilit, astfel că în unele luni sunt făcute însemnări în doar patru zile (septembrie 1998), în cinci zile (august) sau în șase zile (ianuarie 1998). La polul opus, cu însemnări mai frecvente, se situează lunile în care autoarea consemnează fapte în paisprezece zile (noiembrie 2000) sau în treisprezece zile (decembrie 1999).

Există lungi perioade de „tăcere", în care nu apare nicio însemnare. Cele mai semnificative sunt de câte douăzeci de zile: 16 mai 1998 – 6 iunie 1998 sau 13 august 1999 – 3 septembrie 1999.

Apar apoi consemnări consistente, pe câte două-trei pagini (sâmbătă, 1 ianuarie 2000 – trei pagini), dar și unele foarte sumare. Cea mai scurtă are doar două rânduri și jumătate, adică 26 de cuvinte; face referire la apartamentul lui Eugen Lovinescu și la cheia adusă de Gabriel Liiceanu (sâmbătă, 13 noiembrie 1999: *„La cină, Gabriel, cu cel mai mare dar primit vreodată: într-un plic cheia de la apartamentul tatei. În astfel de cazuri cuvântul mulțumesc e neîncăpător"*).

Întreg volumul impresionează prin acuratețea observațiilor, prin nostalgia de care este străbătut, dar mai ales prin gândurile despre viață, vârstă, boală și chiar moarte. Cea mai interesantă consemnare este, după părerea mea, cea din 2000 – sâmbătă, 1 ianuarie: *„Va trebui să încep **Jurnalul** și anul cu o constatare probabil comună mai tuturor contemporanilor în vârstă: nu credeam să ajung în anul 2000! Ori de câte ori mi se pomenea această cifră incredibilă și parcă magică, aparținând în orice caz tărâmului de dincolo, zâmbeam acru și înțelept, lăsând să se înțeleagă că nu ajung eu până acolo"*.

Interesante sunt referirile la copilărie sau la tinerețe. Predomină același stil fluent, atrăgător și reflexiv și când face trimitere la copilărie sau la momentele trăite cu intensitatea vârstei de 22 de ani. Autoarea își amintește de copilărie: luni, 12 mai 1998: *„De două zile, canicula. Am suportat-o vreodată bine? Doar la Mangalia, în copilărie. Până și la St. Tropez mă sufocam seara. (...) Pe digul de la Mangalia mi-am inventat primele povești și cele mai împlinite. Cum marea era imensă, eu mă socoteam eternă"* (p.58).

Întoarcerile în timp sunt frecvente: luni, 8 mai 2000: *„Sunt 55 de ani (!) (semnul exclamării se impune) de la sfârșitul războiului. Și ca să fiu neapărat originală nu mă pot lipsi să adaug: parc-ar fi fost ieri! Ieri, într-adevăr, mă aflam într-o cârciumă de pe Sărindari cu Camil Petrescu și restul echipei de la Seminarul de artă dramatică. Am băut o țuică ciocnind pentru pacea ce avea să ne transforme existențele"* (p. 361).

În ***Jurnalul*** Monicăi Lovinescu apar frecvent trimiteri la viața culturală din România, dar și la cea internațională. Sunt făcute referiri la personalități precum: Virgil Ierunca, firesc, fiind soțul scriitoarei (nume pomenit cel mai des, apărând în 295 de pagini), Gabriel Liiceanu (apare în 253 de pagini), Nicolae Manolescu (Niki, menționat în 132 de pagini), Doina Jela (în 124 de pagini), Mihnea Berindei (în 105 pagini). Alte nume prezente: Samuel Beckett, Albert Camus, Ion Caraion, Emil Cioran, Mircea Dinescu, Mircea Eliade, Jean Giraudoux, Emil Hurezeanu, Eugène Ionesco, André Malraux, Dan C. Mihăilescu, Constantin Noica, Octavian Paler, Horia Roman-Patapievici, Nathalie Sarraute, Jean-Paul Sartre, Eugen Simion și alții. La moartea scriitoarei franceze Nathalie Sarraute consemnează: duminică, 24 octombrie 1999: *„A murit Nathalie Sarraute. Nu-i mai lipsea mult să aibă 100 de ani.(...) Niciodată textele ei nu mi-au fost esențiale. Dar era o scriitoare ca la carte, retrasă, nemediatizată, nescandaloasă, ne-ideologizată. La locul ei în lume. Sau numai așa părea. Mai știi?"* (p. 273).

Vocea scriitoarei capătă diferite inflexiuni atunci când face referiri la persoane pe care le desconsideră: *„Goma îl apără din nou pe Caraion în «Lumea liberă» pentru a mai lovi încă o dată în noi. De data asta și în Virgil. Somându-ne să răspundem. Nimic nu pare a-l arde mai mult decât tăcerea noastră. Dar de ce notez acest fapt divers al ticăloșiei? Oare nu mi s-au epuizat încă toate sursele de dezgust?"* (p. 167).

Ceea ce e foarte interesant la ***Jurnalul*** Monicăi Lovinescu este ușurința cu care consemnează evenimentele politice. Astfel prezentate, acestea pot fi ușor reținute pentru mai multă vreme. Autoarea face referiri la personalități precum Traian Băsescu, Victor Ciorbea, Emil Constantinescu, Ion Iliescu, Viorel Lis, Corneliu Vadim Tudor și alții. Se oprește asupra episoadelor în care minerii sunt în prim-planul vieții sociale: *„Iarăși vin minerii. De vreo două-trei zile primejdia se precizа. Miron Cozma amenință că va sosi la București cu ortacii săi, în timp ce Vadim Tudor orchestra pe față în fițuica lui lovitura de stat"* (p. 149).

Deși departe de țară, de scena evenimentelor, Monica Lovinescu este cu sufletul alături de români, fiind afectată sincer de întâmplări care ar putea pune în pericol fragila democrație, abia instalată. Astfel, miercuri, 17 februarie, consemnează: *„Ieri, veste neașteptată: vin iarăși minerii. (...) Dacă noua lege asupra imunității parlamentare va fi și ea votată, eliminându-l astfel de pe scena politică pe Vadim Tudor și PRM-ul va fi desființat ca partid politic (dar avem oare dreptul să ne luăm visele drept posibile realități?), atunci s-ar putea întrezări un orizont. (...) Ieri și azi, la Televiziunea Franceză, imagini ale luptei dintre jandarmi și mineri. Așa ar fi trebuit să se întâmple și prima oară. Articol azi și în «Le Monde». Primele vești bune sosite de la București, de câtă vreme?"* (p. 162-163).

Dacă este nevoie, tonul calm și limbajul elevat se pot modifica, devenind ironice, indignate sau caustice. Despre unul dintre politicieni afirmă, miercuri, 18 februarie 1998, că *„mă atacă suburban Vadim Tudor în ziarul lui de scandal și dezlănțuită mitocănie «România Mare»"* (p. 26).

Alteori, de exemplu, marți, 14 noiembrie 2000, își manifestă atât dezamăgirea, cât și dezaprobarea: *„Bolnavi din țară bolnavă. Deoarece ultimele sondaje nu numai că-l dau mereu pe Ion Iliescu învingător cu PDSR-ul său, dar și pun pe al doilea loc nu pe Isărescu al nostru, ci pe... Vadim Tudor! Trebuie mereu să-mi amintesc că Walesa n-a obținut la ultimele alegeri poloneze decât 0,08% pentru a-mi potoli indignarea și întrebările asupra celulei românești. Nu mai văd care ar putea fi șansele ei de recuperare"* (p. 443).

Alteori, consemnările sunt foarte concise (sâmbătă, 10 ianuarie 1998): *„Criză politică gravă în România. PD, după demiterea lui Băsescu, se retrage din alianța cu PNȚ, deci cade în orice caz guvernul"* (p.9).

Surprinde, pe alocuri, tonul virulent față de personalități despre care publicul larg nu știe foarte multe. Așa este fragmentul care face referire la artistul Gheorghe Zamfir; noi îi știm doar naiul care, de altfel, nu se identifică cu personalitatea compozitorului; duminică, 26 noiembrie 2000: *„S-a prezentat și la televiziune pentru a-l susține pe Vadim. În 1990, în avionul cu care ne-am întors în România era și el. Cu multe inele la fiecare deget și agitându-se de zor să fie văzut. Nu venea nimeni să-i ceară autograf și părea că suferă real. Ne-a întrebat dacă vine să ne ia cineva de la aeroport, că el n-a aranjat cu nimeni. Firește că nu l-am luat cu noi. A doua zi era la Iliescu. Peste alte câteva, în Piața Universității. Oriunde putea fi aplaudat. La nivelul acesta nevoia de glorie aduce a eczemă"* (p. 453).

Nu este ultimul lucru interesant, dar ***Jurnalul*** începe într-o duminică și se termină în aceeași zi de sărbătoare. Fapt voit? Coincidență? Cine știe? Poate, pentru că săptămâna începe și se termină cu o duminică...?! Finalul acestui volum este anunțat, dar este lăsată posibilitatea ca ***Jurnalul*** să fie continuat. Ultimele două rânduri ale volumului reprezintă o justificare a autoarei (duminică, 31 decembrie 2000): *„Pentru ca acest jurnal să nu devină un buletin de analize medicale și un lung șir de rețete, mă opresc aici, în pragul anului 2001"* (p. 470).

Firul amintirilor se oprește, din păcate, Monica Lovinescu încetând din viață la 20 aprilie 2008, în spitalul Charles-Richet de la Villiers-le-Bel, de lângă Paris.

Cu ***Jurnalul*** Monicăi Lovinescu, literatura română și în special memorialistica românească se îmbogățesc simțitor, promovând dimensiuni majore ale existenței umane: cunoașterea, credința, efortul, dorința, idealul etc.

Luisa NERUȚ

Amprentă

Nu știu nici azi de ce cuvântul tău
m-apropie mai mult de romanța pământului ud
Nu știu nici când brațele tale m-au arătat
luminii

Știu doar că nu mi-a fost de-ajuns
să mă pot defini prin atâtea frunze galbene
până nu m-ai înălțat pe umerii tăi
să văd că și îngerii palizi strălucesc
apoi
odihnindu-mi nesomnul în palmele tale
să învăț cum se frământă icoane mărunte
din lut

De-abia atunci ploi dezlegate în suflet
umpleau golul măsurat de timp
Încet, încet, din gândurile stinse creșteau
punți.

Antet de toamnă

Privești bizar la clipe,-n scrumiere,
Zvâcniri de bronz sculptează pe obraz.
În somn îți mângâi visul, știu că-i treaz
Purtând cortegiul verii care piere...

Dar timpul nu adoarme nicidecum
Sub troițe de frunze, ci-n cădere
Trezește siluete efemere,
Chiar dacă simți că toamna-i nu-știu–cum,
Prin vise, fum și foi ai dezertat...

Ți-am spus că înc-o frunză-a mai căzut
Pe-același drum ce calea ți-a-nchinat?
Mereu în toamna-aceea am crezut!
Iar azi, prin ochii tăi am revăzut
Cum anii trec prin noi, treptat-treptat.

Ad multos annos!

Când îngerul de vremuri o floare-ți mai desface
Pe-obrazul de mătase, în clipe împlinite,
Să ducă mai departe un imn ce astăzi tace,
Când fruntea ți-o-ncununã cu slove moștenite,
Adulmecându-ți tainic coroanele de foc,
Îți recompun speranța cărărilor străine,
Căci vremea care vine adăpostește-un loc
Acelui ce a fost și-a renăscut prin tine.
Vin fluturii bezmetici, se-apleacă-n vechi tipare
Și scot orânduirea firescului promis,
Coboară-un zvon sfielnic. Auzi? E vechiul vis
Crescând în tine, molcom, ca-n ramură ninsoare,
Din aerul albastru. Și calea ți-a deschis.
Pășirea tremurată, dar plină, ți-o pornește
Spre tot ce-a fi de-acuma și-acum se adâncește –
Rămâi etern prin file, iar eu... într-un cuprins.

Sonet pentru doi

Se-așternpe rând ninsorile în noi,
Pe creste, mugurii plesnesc prea verde...
Ghicești, tu, oare, gândul ce se pierde
În nopțile cu cetine și ploi?

Trufașul timp e singurul erede
Ce ne va scrie mâine pe-amândoi...
Vom curge râu, iar plânsul din zăvoi
L-om împăca cu cea mai dulce strede.

Acele nopți lila - ca un caşmir
Mi le-ascundeai de gândurile lude,
Priviri de foc, atingerile ude
Făceau din noi și timp un zarafir!

Se-așază-n noi zăpada... Nici n-aude
Cum verdele se scurge din potir...

Arome

E-o seară-n ton cu apele tăcute,
Din când în când, doar vântul mai cuvântă
Prin filele ce fruntea ți-o frământă,
Iar tu le-aduni - cu vrute și nevrute;

În vechiul sfeșnic arde ziua frântă...
Ce-i pasă ei că urmele pierdute
Se risipesc, văzute, nevăzute
În vechi și noi? Și-afară-i noapte tâmpă...

Din plete-mi răsucești blonde inele,
Din gene-mi curg idei neprefăcute,
Iar îngerii privesc după perdele;

Sunt orele de-acum și mai scăzute...
Le-amestecăm cu-aroma din cafele
Și guri neîncepute, începute...

Aud cum toarnă ceară un stih în vechiul trop

Prin cremenea privirii, trăirea îmi pătrunde
În sfere-ndepărtate cu îngeri muritori;
E vremea cea opusă, și-ncetișor ascunde
Acele piscuri ninse de vechii slujitori –
Stăpâni acelor file ce nu-și găsesc menirea
În stivele de bracuri ce-aleargă în convoi...
Dar vocea-mi se-ncălzește înțelegând rostirea
Din lirele murite în ochii lumii noi;

La mofturile sterpe din vorbele fardate
De muze prea golașe, auzul mi-l îngrop
Sub mantia țărânii; și-n taine netrădate
Aud cum toarnă ceară un stih în vechiul trop.

De-aceea răstignirea ce-o scriu atunci când tac
Nu vreau să-mi fie jertfa ce stinge-un vers de-un veac.

Nicolae VĂLĂREANU SÂRBU

Cum s-a deghizat moartea

Noaptea mea nu e noapte din întunericul tău,
e mai mult un gol găsit în impas
pentru o inimă care așteaptă
ca o primăvară sosirea păsărilor
despletită din obișnuință la soare.

O bucurie de înălțime urcă prin vămile cerului.

Eu sunt gândul întrupat în visul femeii,
am aura unui destin care se caută la dinți,
limba unei catedrale care se zidește
după o lungă așteptare-n genunchi.

Moartea s-a deghizat în fată mare
cu zestre, bolnavă de hiv,
plecată la coasă
într-o lume plină de bălării.

La început a fost cuvântul

Până și strigătul de durere nu se aude,
rămâne ca o pasăre mută
suspendat în golul dintre adevăr și minciună
pe care oamenii îl ignoră.

La începutul lumii cuvântul își dăduse sieși întâietate,
Dumnezeu și oamenii l-au respectat
punând în el întregul deznodământ
ce dansează pe sârma dintre trecut și viitor
și trece pe deasupra capetelor noastre
ca o rază de lumină.

După un timp ne-am convins cu toții
că nu putem ști niciodată
dacă sensul în care mergem
este cel nimerit.

Ca un soldat fără arme

Bucurie neîmpărțită cu nimeni,
aproape o tristețe deghizată
care se sparge în bucăți ca un geam
de la fereastra plămânului stâng
pe care s-au depus prea mult fum
și un pic de mâzgă.

Dar nimeni nu observă,
nu-i pasă,
nu-l interesează.

Cu bucurii netrăite unii își omoară timpul,
se îmbată cu iluzii pe care și le satisfac
ca un soldat fără arme
dându-și singur ordine
să înainteze-n deșert.

Împărtășesc credința
că oricum lumea nu se poate stăpâni
cât mai există femei
de iubit.

Caii adorm în picioare

Cum de sufletul se ridică la cer fără aripi
ori trupu'-i mai ușor decât aerul,
e absorbit de magnetismul divin
și durerea rămâne acasă
semn de pământ?

Un teribil pas îmi calcă pe inima cuvântului,
tu te joci cu literele înmugurite-n poeme
la ruleta destinului.
Din căușul mâinilor îmi curg raze,
râurile se-mbracă de sărbătoarea ploilor,
se plimbă salamandrele pe drumurile din păduri
și veveritele își numără alunele în scorburi
unde nu pătrunde lumina.

Caii adorm în picioare precum copacii
în serile când se grăbește noaptea
să fugă din albul ochilor,
limba întoarsă pe dos
lovește la tălpi tăcerea,
să-i desfrunzească singurătatea
moartă în amintiri.

Nicio umbră cosită
nu mai rămâne la uscat pe coastă,
speranța începe să fulguie
nemuritoare iubiri.

Sărutul femeii

Amintirile-mi suferă de o uitare treptată
fapt pentru care se dezbracă de piele
într-un discurs ingenios.

Am sărbătorit evenimente normale
cum ar fi căsătoria,
am scris și am fluidizat cuvinte
pentru că sunt om al pământului
legat organic de țară
pe care n-o scap din vedere
nici măcar de teamă.

Cu memoria plină de istorie
m-ai făcut să cred
că în același loc sub soare
se-nalță coloana fără sfârșit
și desface porțile cerului
sărutul femeii.

M-așez și aștept la masă
tăcerea umbrei din amiaza divină
care întârzie să se arate.

Ioan ȚIPLEA

DESPRE NEVOIA DE AUTORITATE

(Urmare din pagina 10)

Învățăturile și mesajele unor teologi ca M. Luther, J. Calvin etc. ori prin ideile regăsite în scrierile lui R. Descartes, Th. Hobbes, F. Bacon, D. Diderot, Voltaire, Helvetius, I. Kant, K. Marx, F. Engels ori Fr. Nietzsche, pentru a-i numi doar pe unii dintre cei mai de seamă exponenți ai spiritului critic, au deșteptat și alimentat acel duh al îndoielii și al neîncrederii în orice formă de autoritate ce are legătură cu sacralitatea.

Numai că omul modern, în numele autonomiei gândirii, contestând până și Autoritatea Supremă, va ajunge să conteste și autoritatea semenilor, a legilor, a tradițiilor, a valorilor, a instituțiilor sociale și politice, iar în acest fel s-au ivit patologiile spirituale ale modernității, cum ar fi printre altele nihilismul, anarhismul ori deconstructivismul.

Neîndoielnic, îndoiala sau exercițiul critic, cultivate în forme și cu rosturi diferite de Socrate, Cusanus, Descartes, Kant ori Nietzsche, sunt indispensabile cunoașterii umane. Incontestabil, numai prin ele cunoașterea umană a progresat, progresează și va progresa. Acest fapt e o certitudine. Dar a absolutiza spiritul critic și îndoiala, a le transfera din sfera cunoașterii științifice și filosofice în planul vieții cotidiene ori în sfera moralității și a religiei înseamnă, în fond, a plasa ființa umană într-un orizont al incertitudinii, într-o lume lipsită de idealuri și repere axiologice ori morale.

Mai mult, așa cum menționam în prima parte a ***Considerațiilor preliminare***, dacă îndoiala s-ar înstăpâni în câmpul relațiilor interumane, dacă bănuiala ar deveni o constantă a ființei umane, atunci toate rânduielile lumii s-ar nărui, iar viața omului ar deveni un coșmar insuportabil și îngrozitor. Așa că și numai pentru a evita un asemenea scenariu terifiant, spiritul secularizat al omului modern, încrezându-se peste măsură în sine, e obligat să se încreadă, evident cu măsură, în semeni, în legi, în tradiții, în instituții etc., transferând fraudulos și abuziv acestora încrederea pe care o acorda odinioară religiei, Bisericii și lui Dumnezeu.

Prin transferul amintit, puterea seculară își va revendica, chiar dacă nu întotdeauna explicit, prerogativele autorității spirituale, pretinzând același respect pe care omul îl arăta altădată celor sfinte. Frauda de care vorbim înseamnă de fapt, potrivit unei logici religioase, uzurparea și înlocuirea nelegitimă a autorității sacre cu autoritatea profană. Ea își găsește expresia tot mai accentuată în fenomenul desacralizării și al secularizării vieții publice și private ce par a se fi înstăpânit în lume de o bună bucată de vreme.

Și dacă viața noastră ar fi absolut desacralizată și absolut secularizată, chiar dacă o asemenea viață e posibilă atât teoretic, cât și practic, ea ar putea fi o viață cu repere axiologice relative și efemere, o viață în care omul, refuzând Transcendența, n-ar avea de ales decât imanența. Iar a ființa exclusiv în orizontul imanenței înseamnă, până la urmă, a vieții, a trăi pur și simplu de la o clipă la alta, de la o zi la alta. Și atunci care-i rostul omului în lume? De ce trebuie să se străduiască să fie mai bun?

De bună seamă că într-un astfel de orizont existențial, din cauza incertitudinilor și a îndoielilor care-i cuprind ființa și conștiința, relativizând totul, omul va relativiza și semnificațiile autorității.

Pe de altă parte, din punctul nostru de vedere, de accentuarea relativizării modurilor de înțelegere a autorității și a confuziei generate în mentalul colectiv nu sunt străine nici abordările, perspectivele ori soluțiile pe care ni le oferă, în lucrările lor, specialiștii și autoritățile din științele politice, sociologice, antropologice, psihologice, cei din științele juridice, ale educației, ale comunicării ori ale managementului etc.

În mod absolut incontestabil, o strictă specializare nu e numai utilă, ci și necesară, pentru că numai în acest fel poate fi descris, explicat și interpretat cât mai bine și mai exact fenomenul investigat. Numai că abordările diferite ale unuia și aceluiași fenomen, determinate de specializarea de care vorbim, antrenează cu necesitate soluții diferite, iar odată cu ele crește si confuzia în rândul celor care au acces la ele.

Și dacă ești preocupat să te lămurești într-o problemă, cum ar fi, de pildă, autoritatea, și dacă mai ai în plus și răbdarea necesară pentru a parcurge riguros și sistematic bibliografia la care ai acces în această eră a revoluției informației și a comunicării, cu toate că practic e imposibil să o epuizezi, într-un final, când te vei hotărî să abandonezi documentarea, s-ar putea să ai surpriza să constați că neclaritățile și confuzia legate de modul de înțelegere, definire și explicare a fenomenului studiat pot să fie mult mai accentuate decât la început. De ce? Pentru că fiecare autoritate, fiecare specialist, în funcție de perspectivă, metodă și de domeniul în care s-a format și afirmat, ne propune propria sa viziune despre autoritate. Și, cu cât parcurgi un număr cât mai mare și mai variat de studii și opere pe această temă, cu atât mai mult ți se va cristaliza convingerea (concluzia) că tentativele de definire și conceptualizare a autorității, în loc să risipească ambiguitatea, conduc la o adevărată „inflație" a semnificațiilor (conotațiilor) și a semnificanților (denotanților) autorității.

Deși nu punem nicio clipă la îndoială efectele pozitive ale hiperspecializării, nu putem să nu sesizăm și efectele adverse exprimate în numeroasele exegeze și interpretări contradictorii, nu numai complementare, fapt ce reflectă neputința specialiștilor de a elabora un limbaj comun, o definiție unanim acceptată a autorității.

Dacă, de exemplu, am face efortul de a trece în revistă, dacă ar fi cu putință, toate definițiile ce au fost date acestui concept, am rămâne descumpăniți de varietatea acestora, stare ce poate bloca orice efort de înțelegere, analiză, interpretare ori sistematizare a fenomenului pus în discuție.

Or, diversitatea și confuzia semantică ce sunt depistate de cel care intenționează să-și lămurească problema autorității nu pot fi imputate numai specialiștilor. Ele sunt determinate, din punctul nostru de vedere, și de natura proteiformă și de câmpurile multiple în care și sub care ni se înfățișează autoritatea.

Se vorbește cu temei despre autoritatea părinților, a profesorilor, a politicienilor, a savanților, a specialiștilor ori a șefilor din diferite domenii de activitate, de autoritatea tradiției, a opiniei publice, a teoriilor, a principiilor, a normelor și a valorilor de tot soiul, de autoritatea învățăturilor sfinte ori de cea a științei etc. Ținând seama de acest fapt, vom recunoaște că fenomenul nostru își dezvăluie, rând pe rând și una câte una, pe fiecare palier și în fiecare domeniu, o parte din „măștile" sale: ca *„putere legitimă"*, *„simbolică"* ori *„formală"*, ca *„drept legitim de a comanda"*, ca *„influență"*, *„competență"* ori *„prestigiu"* etc. Iar dacă un concept poate semnifica aproape orice, dacă el nu exprimă esența fenomenului pe care-l vizează, atunci acel concept, în fond, nu ne spune nimic.

Și cu toate că autori de seamă, precum Th. Hobbes, M. Weber, V. Paretto, C. J. Friederich, S. Freud, H. Arendt, E. From, F. Bourricaud, G. Mendel, Al. Kojeve, P. Andrei ori G. Bourceanu au adus contribuții remarcabile la dezvoltarea teoriei autorității, din pricina specializărilor diferite, dar și – cum aminteam mai devreme – din cauza abordărilor, perspectivelor și a interpretărilor divergente, în loc să risipească misterul, ambiguitatea și imprecizia din câmpul semantic al acestui concept, în loc să-i descopere „miezul" ori să-i deslușească sensul și esența, ei nu au făcut altceva decât, așa cum ne spune poetul-filosof, să sporească *„a lumii taină"*.

Starea pe care o semnalam anterior a fost sesizată cu multă finețe și luciditate și de către G. Sartori, care îndemna să se schimbe abordarea acestui fenomen atunci când *„un concept e folosit în mod inadecvat de către un specialist, cu consecințe ireparabile, caz în care e necesar ca, pentru înțelegerea sa, cel mai potrivit mod de a îndrepta situația este analizarea utilizării sale obișnuite"*.

Și, dacă avem încredere și urmăm sfatul lui Sartori, deși n-avem nici cea mai mică pretenție de a ne revendica această expertiză a specialistului, dacă „punem între paranteze" nenumăratele tentative de definire a acestui concept pe care ni le propun specialiști consacrați, dacă ne îndreptăm atenția și reflecția înspre înțelesul cotidian al autorității, n-ar fi exclus să ajungem să acceptăm echivalența semantică dintre autoritate și credibilitate.

În situația în care am putea să admitem această echivalență și dacă, în plus, mai putem să acceptăm că problema încrederii – a modului cum se dobândește ori cum se păstrează – reprezintă o problemă la fel de actuală și astăzi ca și pe vremea lui Socrate, Sf. Augustin, Pascal, Descartes, Hume, Kant, Nietzsche ori... Bentham, Foucault și Derrida, înseamnă că și problema autorității, la fel ca orice temă filosofică majoră, nefiind epuizată, este... mereu actuală.

(*Fragmente din cartea* ***Fenomenologia autorității***)

Vasile TIVADAR

MARAMUREȘUL DE ALTĂDATĂ...

(Urmare din pagina 11)

Popa o pârât-o la Securitate, iar oamenii din sat au mers și i-au dat foc la clăi și la grajd. Colduții au trecut de partea comuniștilor, iar preoții mai tineri primeau bani de la stat dacă pârau creștinii ce erau bănuiți ca *dușmani ai poporului*.

Înainte de miezul nopții, toți plecau la casele lor, ca apoi multe zile să se povestească în casă amănuntele sărbătorii. De Crăciun, noi, copiii, umblam a colinda de cu seară. Tinerii umblau până la miezul nopții, ca apoi să se întâlnească la biserică la litie. După slujba de noapte se continuau colinzile până dimineața de către oameni în fire. În noaptea de Crăciun nu se dormea. Dimineața zilei de Crăciun colindau mici orchestre cu clarinet, acordeon, vioară și contrabas pe cei mai înstăriți din cartier. La noi veneau și cinci-șase grupuri de colindători cu instrumente, știind că tata le dădea câte o sută de lei de colindă. Salarul era de cinci-șase sute de lei pe vremea aceea. Tata, cu toate că era inginer de mină, lucra numai ca și maistru la „Unitatea" (cea mai mare fabrică de tricotaje din regiune), iar primele care i se dădeau de 1 mai și 23 august erau puse bine pentru sărbători. Școala era la doi pași de noi. Stăteam a doua casă de la Școala nr. 4 (astăzi „Aurel Butean") și auzeam clopoțelul și veselia pauzelor de dimineață, dar mai ales de după-masă.

Bucuriile iernii erau întregite de Miculaș (6 decembrie), seară în care ne curățam ghetele și le puneam pe pervazul de la geam, așteptând dimineața. Părinții se trezeau noaptea și împachetau în celofan roșu bomboane salon, ciocolăți mici, biscuiți, neuitând crenguțele date cu vopsea argintie, ce deveneau vărguțe care nu prea rar ne atingeau când năzbâtiile noastre întreceau anumite limite. Pe lângă pungile cu dulciuri nu lipseau bocancii noi, șosetele groase de lână, mănuși, fulare și căciuli tricotate, pe care tata le primea de la sindicat. Se întâmpla ca în ziua de Miculaș să ningă și atunci vedeam toți copiii cu aceleași cadouri (fulare și căciuli), pe care le luam noi-nouțe și mergeam în parc unde, de obicei, se făcea *orășelul copiilor*. Era un mod mascat al autorităților de a face propagandă antireligioasă și de ateism științific. După câțiva ani a apărut „Festivalul Sărbătorilor Laice de Iarnă", continuat până în zilele noastre, care a avut drept scop (se ținea imediat după Crăciun) desființarea Zilei de Naștere a Domnului. Fascinația noului ne prindea repede și nu înțelegeam de ce bătrânii dădeau dezaprobator din cap la serbări, concursuri, dar mai ales la prezentările făcute de profesorul Holdiș, ce era omniprezent cu poveștile sale despre ilegaliștii comuniști și lupta lor. Ne vorbea de tipografii clandestine, de ședințele lor de partid, de tovarășii din Rusia. Niciun cuvânt despre Biserică, Dumnezeu, Fecioara Maria, Pruncul Sfânt, atât de prezent în colinzile noastre. În răstimp, chiar dacă americanii ajunseseră pe Lună, iar epoca informației acerbe prindea contur, apăruse Sfidarea Mondială, iar activiștii de partid ne îmbătau cu apă rece și moartă, aducând osanale comunismului prin fel de fel de făcături în numele culturii. Românii o duceau tot mai greu, iar cultul personalității ceaușiste devenea un jug spiritual tot mai greu de suportat. Nimicurile deveneau valori, iar valorile erau marginalizate și ridiculizate. Clămpăii, repetenții făceau școli de partid de cel mult un an și te trezeai cu ei prim-secretari, directori de bibliotecă, de fabrici, dar mai ales activiști de partid, ce dictau regulile, nu legile, la tot ce înseamnă astăzi instituție. Și, cum firea omenească este împinsă spre ce-i interzis, an de an, la Paști, coșurile cu pască spre a fi sfințite se adunau în coloane tot mai lungi de la o biserică la alta, în pofida propagandei ateist-științifice, ai cărei promotori, azi, sunt profesori doctori în filosofii creștine și se leapădă de instrucția primită ca și apostolul Petru în zorii Vinerei Negre.

Mi-e dor și-acum de morala asfințită. De cuvântul dat și respectat la târg prin baterea palmei, valorând mai mult ca și-un contract cu fișcarăș. Divorțurile erau minuni, iar adulterul era motiv de marginalizare definitivă a familiei întregi mai multe generații. Verdictul era simplu: *N-a si mai bună ca mă-sa!*

ANCHETA REVISTEI „DISCOBOLUL”

La ce bun critica literară, acum?

Deşi întrebarea pare superfluă, dacă nu chiar inutilă, răspunsurile atestă că există aspecte ale problemei criticii literare confirmate şi reconfirmate de trecerea timpului, că nu e cazul să fie, periodic, forţate uşi deschise şi redescoperite americi de ocazie ori la îndemâna unor capricii şi exibiţii care desfată pe cei ajunşi cam plictisiţi, dacă nu sastisiţi de domeniul pe care îşi exersează inteligenţa şi îşi cultivă competenţa. Orice radiografie, făcută cu bun simţ critic şi pusă în scopul respectării valorilor, denotă că cercetarea şi studiul aprofundat ale unui domeniu acumulează anumite constante, dacă nu chiar invariabile, care fac de neclintit edificiul ştiinţific al oricărui demers destinat descoperirii şi consolidării unor adevăruri care nu pot fi supuse repetat decât unei îndoieli metodice, nicidecum unor contestări, fie şi conjuncturale sau inocent ludice. Fără recunoaşterea a o seamă de temelii fundamentale ale lucrurilor, orice înaintare în cunoaştere şi în interpretare riscă să coboare adevărul într-un relativism derizoriu şi neavenit, oricât de faste sau nefaste am considera că sunt împrejurările unei lumi în schimbare. Dacă preţuim haosul mai mult decât ordinea sau, după expresia lui Mircea Zaciu, raportăm ordinea la aventură, se cuvine să ne asumăm responsabilitatea de a culege ceea ce semănăm. Desprindem din răspunsurile la ancheta revistei „Discobolul” (nr. 205-206-207/ian.-febr.-mart. 2015) câteva opinii reiterate cu respect pentru simţul măsurii:

• *„Pe scurt: cred, nesmintit, în critica literară! şi în nevoia de ea. Chiar şi atunci când «criticii scriu doar pentru critici», ei nu-şi afirmă statutul, ci îşi... lărgesc orizontul. Oare nu la fel se întâmplă şi cu scriitorii? Facem parte din aceeaşi stirpe de încăpăţânaţi slujitori ai iluziei. Citesc cu interes şi, deseori, cu mare bucurie şi folos intelectual nu doar critica «foiletonistă», ci şi culegerile de cronici literare, monografii şi istorii literare. Şi mă întreb, fără niciun parti-pris, cam cum ar arăta un oraş, un judeţ, o provincie româneşti locuite numai de scriitori, critici şi istorici literari? Şi tot eu răspund: cred că ar conviețui foarte bine. Şi-ar vedea fiecare de treaba lui: ar scrie, şi-ar împrumuta reciproc cărţile, ar pune la cale tot felul de şotii şi păcăleli nevinovate. Cea mai nevinovată ar fi: am citit şi... mi-a plăcut! Ce mai, o armonie desăvârşită!”* (Vasile Igna)

• *„De aceea, critica, spre a nu se dezice de sine, nu poate abandona misiunea şi responsabilităţile ordonării, clasificării, categorisirii, distincţiei, aprecierii şi, mai ales, ale căutării şi recunoaşterii interrelaţiilor şi diversităţilor cauzale după imperativele mobilităţii şi deschiderii sistematice, scutindu-se de ingerinţe periferice. Toate astea, numai dacă ontologiile moderne nu zădărnicesc axiologiile spre a se stinge lamentabil în haosul regnului.”* (Iulian Chivu)

• *„Criticul literar are o cunoaştere, orişicât, asupra întregului literaturii vii. Dar cel mai mult contează calitatea interpretării şi evaluării. (...) Şi mai este ceva ce mi se pare hotărâtor: consecvenţa. Criticul literar adevărat e consecvent. Nu se opreşte din interpretare, evaluare şi contextualizare întreaga viaţă. Când se opreşte, încetează, după o vreme (când ajunge să fie depăşit), să mai fie critic literar.”* (Dan Perşa)

• *„Critica literară (...) să (re)devină o instanţă de care să se ţină seamă. Poate mă înşel eu, dar acum mi se pare că se face critică precum un gen literar oarecare, de dragul artei, mai mult sau mai puţin citită, ca şi literatura propriu-zisă. De altfel, locul criticilor dezertaţi a fost luat în mică măsură de critici tineri (unii dintre aceştia dezertând şi ei repede spre lucrativele comentarii politice scrise şi orale), dar în mai mare măsură de poeţi şi prozatori care, îndeobşte, scriu mai artistic despre cărţi şi autori, dar mai puţin aplicat. O fac eu însumi.”* (Dumitru Augustin Doman)

• *„Critica universitară nu e o critică de evaluare. Pierzându-şi calitatea de «judecător», criticul nu există. Aici a fost o bătălie câştigată, a învins critica. Omogenitatea ei nu a fost contrazisăde adevărate şcoli de critică care să se înfiripe în mediul universitar românesc. Universitarii care s-au afirmat în străinătate au reuşit nu dedublarea, ci sinteza. Din fericire, la noi, critica e cea care îl validează pe un universitar şi nu invers. La urma urmei, un universitar care are simţ critic educă altfel studenţii decât unul cu o prodigioasă activitate de cercetare, dar fără vocaţie critică.”* (Dana Sala)

• *„Critica e chemată... ba nu, critica se angajează benevol şi nesilită de nimeni să analizeze viaţa literară ca mişcare în timp şi de a-i defini acesteia statutul/canonul procesual, uneori reînnoit de la generaţie la generaţie. Apoi, critica îşi îndreptăţeşte existenţa, dacă e în stare să-şi îndeplinească una din funcţiile sale de bază: să decodeze literatura, dar şi realitatea, ba chiar şi pe sine însăşi. Însă înaintea acestei funcţii primordială pare a fi totuşi cea de evaluare, apreciere, notare axiologică.”* (Leo Butnaru)

• *„Critica literară, parte a literaturii române din toate timpurile, s-a dovedit absolut indispensabilă, nu neapărat pentru autorii analizaţi, ci mai curând pentru consolidarea unor paradigme şi impunerea unor canonuri, orientative să le zic, în spaţiul educaţional.”* (Gellu Dorian)

• *„Cum am mai spus-o în nenumărate ocazii, obiectul actului critic nu poate dispărea, se va produce literatură cât va fi omul, va fi citită, când mai mult, când mai puţin, pe «suporturi» diferite (...) Nu e de imaginat decât ca apocalipsă o lume fără cărţi şi fără interpreţii lor, fără studii critice aprofundate, capabile să conserve memoria culturală şi să modeleze personalităţi în stare la rândul lor să creeze cultură şi să cultive oameni. Dacă n-am avea nici măcar această speranţă, ne-am lăsa pur şi simplu de scris şi ne-am înscrie toţi criticii, profesorii, cititorii la oficiul braţelor de muncă necalificate, pe lista de ajutoare sociale.”* (Ion Pop)

ARTIFICIERUL

Să cultive necontenit spiritul critic

Acum, la ce bun critica literară? Răspunsul imediat, reflex, ar fi că e bună la ceea ce a fost şi până acum, adică reprezentând un comentariu aplicat al creaţiei literare originale. Şi, în sprijinul acestui răspuns, se află numeroase argumente, aduse la suprafaţă de faptul că există deja, la ora actuală, bine statuată o chiar istorie a criticii literare. Poate fi ignorată, neglijată ori combătută cu alte argumente pe măsură, astfel încât să se afirme că acum nu mai e nevoie de nicio critică literară? Ne îndoim că un astfel de demers ar avea succes şi ar valida putinţa de a contesta domeniul avansat şi câştigat în timp de critica literară în conştiinţa estetică a creatorilor de frumos. Critica literară este la fel de durabilă sau de perisabilă ca şi creaţia originală la care face referinţe de-a lungul vremii. Oare nu citim cu acelaşi interes comentariile la diverse opere, fie şi celebre, precum facem apel la lectura lor repetată, să zicem, cu fiecare generaţie? S-a dovedit, nu o dată, că intervenţiile criticii literare au scos din uitare şi câteodată chiar din anonimat anumite opere intrate, din diverse motive, fie şi extraestetice, într-un con de umbră. După cum e aproape la fel de adevărat că, readuse în actualitate, unele opere literare din epoci mai vechi au suscitat şi provocat vii dezbateri în procesul reintroducerii lor în circuitul lecturii curente. Nu mai departe decât azi, la fiecare anunţ anual al Premiului Nobel pentru Literatură, critica literară e aşteptată să-şi spună cuvântul despre opera şi despre creatorul ei, motivaţia însăşi a premierii având o apartenenţă la ceea ce, de pildă, Jean Starobinski numeşte „gesturile fundamentale ale criticii”. Desigur, în viaţa literară curentă a unei epoci ori a unei ţări, nu toate gesturile criticii sunt şi pot fi catalogate drept fundamentale, dar, păstrând proporţiile, în funcţie de valoarea unei creaţii originale comentariile critice îşi găsesc justificarea, selectarea şi ierarhizarea lor mergând în tandem cu înseşi caracteristicile impuse de respectiva creaţie în conştiinţa publică. Dacă mesajul unei opere îşi diminuează impactul asupra publicului, fie şi temporar, forţarea opiniilor critice s-ar dovedi a fi sterilă, dacă nu de-a dreptul inutilă, după cum şi reversul e valabil, în cazul în care o creaţie îşi menţine interesul de lectură intervenţia criticii e salutară şi benefică tocmai spre a înţelege mai bine ceea ce face actual sau, dimpotrivă, caduc mesajul unei creaţii originale. Şi exemplele s-ar putea da cu duiumul, atât din literatura naţională, cât şi din cea universală.

Revenind la chestiunea zilei, desigur că, pe fondul acreditării ideii că scade interesul pentru literatură şi mai ales pentru lectura ei, cu deosebire în rândul tinerilor, s-a avansat în mod preponderent mecanic şi opinia că nici critica literară nu mai atrage atenţia cititorilor, nici măcar a scriitorilor, în multe din cazuri şi din situaţii, necesare oricum a fi privite şi tratate în mod diferenţiat. Tendinţa ori chiar pericolul există, nu pot fi neglijate, dar la fel de bine putem întreba de ce există aproape o avalanşă de apariţii editoriale, unele reprezentând debuturi şi deci aparţinând unor autori tineri, câtă vreme sfera lecturii s-ar restrânge dramatic? Nu e o contradicţie lipsită de temei real? Pentru cine scriu şi pentru ce sunt dornici să se afirme în viaţa literară autorii tineri, dacă nimeni nu i-ar citi ori nu s-ar interesa de ei? Şi nu e firesc ca acum, tocmai în astfel de momente de cumpănă pentru soarta literaturii, critica literară să-şi afirme rostul, făcută şi ea în mare parte de condeie tinere? Se întreţin de multe ori false probleme mai ales în percepţia evoluţiei lucrurilor, întrucât nu orice schimbare, chiar radicală sau drastică în ordinea timpului, înseamnă distrugerea şi dispariţia fenomenului avut în discuţie. S-a vorbit şi se mai vorbeşte, emfatic desigur, despre sfârşitul istoriei, după cum unii încearcă să acrediteze ideea că dispare literatura şi atunci se naşte firesc îngrijorarea: la ce bun şi critica literară? Or, în realitate, istoria îşi vede de evoluţia ei, după cum nici literatura nu dă semne că s-ar retrage de pe scena istoriei. Peisajul literar românesc actual e în plină ebuliţie şi expansiune, faţă de orice epoci anterioare, sub aspectul creaţiei, evident, nu neapărat al valorii, aşa că mult are de lucru critica literară în ce priveşte întâmpinarea şi disocierea creaţiilor sub aspectul originalităţii şi al meritelor lor estetice şi culturale în general. Critica literară intră în suferinţă doar dacă renunţă la exercitarea spiritului critic, gest fundamental, reclamat în orice vreme. (Augustin Cozmuţa)

Vasile AVRAM - 75

JURNAL...

(Urmare din pagina 4)

- Şirurile.
- Cum nu-s drepte?
- Uită-te şi matale. Un ţăruş e aici, altul mai la vale, cela mai la deal...

Mă oprii din lucru şi venii lângă ea, la capătul de lângă drum al şirului. Avea dreptate: în afară de primul pătrat, care era perfect, celelalte semănau a romburi, a dreptunghiuri, a trapeze. Mândria mea căzu brusc ucisă la pământ. Ce-am făcut, unde-am greşit? Urmasem neabătut indicaţiile şefului secţiei agricole. Să fie de vină sfoara? Măsurai din nou distanţa între noduri: opt metri, nici mai mult, nici mai puţin. Să fi uitat şeful secţiei să-mi spună că trebuie calculată şi înclinaţia terenului? Nu cred. Atunci ce se întâmplase? Trist şi meditativ, rămăsei ca un bolovan în capul locului mai multe minute.

- Eu zic să stăm o ţâră, să ne hodinim, domnişorule, şi-i vedea apoi care-i baiul.

Dar oricât m-am gândit şi m-am întrebat atunci, în ziua aceea frumoasă de primăvară, oricât m-am frământat a doua zi - ploioasă - şi a treia - din nou însorită -, oricât îmi bat capul, nu ştiu, nu mă pot dumiri unde-am greşit, ce indicaţie mi-a scăpat, ce regulă matematică am încălcat. De ce nu voia spaţiul să mi se supună? De ce nu se organizau şi celelalte pătrate la fel de corect ca primul? Cine mă ajută, cine-mi arată drumul cel bun?

Fără să fi greşit vreo soluţie, învins şi umilit, m-am întors a treia zi la Cioara, lăsând totul baltă. Mi-am reluat locul la birou, contabilul mi-a restituit blocul de bilete şi 150 de lei - bani pentru timbre. Nu-mi puteam însă regăsi liniştea. Ce-i voi spune şefului secţiei când se va interesa dacă mi-am îndeplinit misiunea? Cum voi mai da ochi cu el, cu omul care şi-a pus nădejdea şi încrederea în mine în timp ce eu, ca un netrebnic ce sunt, i-am înşelat-o?

Dar n-a mai fost nevoie să dau vreo explicaţie cuiva, pentru că numai după alte două zile cariera mea de referent agricol al Sfatului Popular al comunei Cioara se încheia în mod lamentabil.

(text inedit)

Luca CIPOLLA

Il pioppo

Non come bandiera
che sventola al poggiolo
né di canto orfico si tratta,
stella
anemica ti sveli
e riflessa luce
al pioppo..
languono i ricordi
d'una mente
a trama larga
che giusto una carezza mendica
all'istante
sotteso
nella sua brezza.

Plopul

Nu ca steag
care flutură balconului
nici de cânt orfic nu este vorba,
stea
anemică te dezvălui
şi lumină reflectată
plopului..
lâncezesc amintirile
unei minţi
cu urzeala lată
ce chiar o mângâiere cerşeşte
momentului
de sub
briza lui.

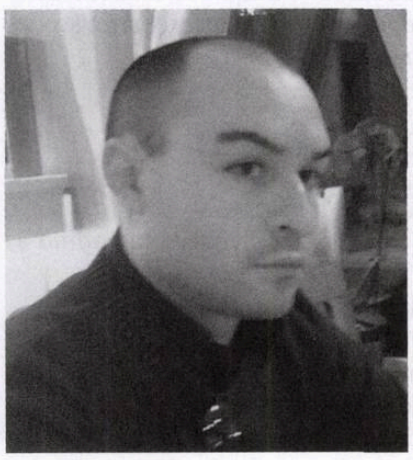

Agar

Ti rendi conto che il sapore suo
è di antichi pini
lungo il viale
della stazione;
la mattina
assorbivo l'amalgama del
reale
nel sogno
di biglie tempestato,
le sue gambe già s'aprivano
al ricordo
d'un'altra vita
quando mi parlava.

Hagar

Îţi dai seama că mireasma ei
este din pini antici
de pe aleea
gării;
dimineaţa
absorbeam amalgamul
realului
în visul
împodobit cu bile,
picioarele i se deschideau
deja
la amintirea
unei alte vieţi
când îmi vorbea.

Il giardino

Per amarti qui ti devo toccare, ma
nel giardino mi basterà sentirti;
per annusare un fiore mi devo chinare,
lì nel recinto dei suoi petali potrò vestirmi;
e per giocar coi pesci non so nuotare, ma
non sarà più agevole mutarmi in essi?
Per discerner l'errore m'affido ad uno specchio
eppure oltre il fiume basterà guardare
me e te
come altri ed altre...
Capiremo allora i nostri giochi
ove il sole qui si cela sovente dietro nubi
di fosforo.
Nessun costume di scena
nella materia
del tutto distinguibile e indistinto,
Amore
ci dissolva come versi
in seno al canto.

Grădina

Ca să te iubesc aici trebuie să te ating,
dar în grădină n-am decât să te simt;
ca să miros o floare trebuie să mă îndoi, acolo
în gardul petalelor ei voi putea să mă îmbrac;
şi ca să joc cu peştii nu ştiu să înot, dar
nu va fi mai uşor să mă schimb în ei?
Ca să disting greşeala mă bazez pe o oglindă
însă dincolo de râu va fi de ajuns să mă uit
la mine şi la tine
precum şi la alţi şi alte...
Vom înţelege atunci jocurile noastre
unde soarele aici se ascunde deseori după nori
de fosfor.
Niciun costum de scenă
în materia
totului sesizabil şi indistinct,
Dragoste
să ne desfacă ca versuri
într-un cânt.

Meridiani (a Mihai Eminescu)

La querula poiana
cinge d'ali la coltre smagliata
della macchia,
dalle nuvole
getta
un libro,
le pagine strappate prima della fine;
d'acqua ogni specchio riflette
gli occhi dell'autore,
melanconici e rabbiosi,
distante è quella casa
e lo scrittoio in legno
dove mai piove.

Meridiane (lui Mihai Eminescu)

Şorecarul jeluitor
cuprinde cu aripi pătura destrămată
a desişului,
din nori
aruncă
o carte,
paginile smulse înainte de sfârşit;
a apei fiecare oglindă reflectează
ochii autorului,
plini de dor şi turbaţi,
departe sunt casa aceea
şi biroul din lemn
unde nu plouă niciodată.

Il libertino

Addormentò per un secondo
le labbra smunte
e la treccia ad un sonoro e
pallido richiamo,
l'unto che dalla terra cola
è sterco di vacca
e la sua pelle secca...
al risveglio -
riso beffardo dei primi anni -
il fato,
l'ora scocca, un agguato,
solo passo di fado...
tu e la tua collezione di
donne,
treno già deragliato.

Libertinul

Adormi timp de o secundă
buzele supte
şi cosiţa unei rechemări
sonore şi palide,
unsoarea care curge din pământ
e balegă de vacă
şi pielea ei usucă...
la trezire -
râsul zeflemitor al primilor ani -
soarta,
ceasul bate, o ambuscadă,
doar un pas de fado...
tu şi colecţia ta de
femei,
tren deja deraiat.

Anul XIII, nr. 7-8 (146-147), iulie-august 2015 Preț 3 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Firul de păianjen al memoriei (I)*

PAG. 4, 5 VITRINA
• Sonia ELVIREANU
- *Interpelarea divinului*
• Săluc HORVAT
- *Regionalisme și arhaisme din graiul maramureșean*
• Olimpiu NUȘFELEAN
- *O interpretare critică altruistă*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Anamneza amneziei (II)*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme* de Eugen EVU

PAG. 8 COMENTARII
• Anastasia DUMITRU
- *Orientări în proza fantastică românească*

PAG. 9, 15 PROZĂ
• Cornel COTUȚIU - *Întâlniri*
• Teresia BOLCHIȘ-TĂTARU
- *Descălecat cu iubire prin istorie*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ
• Delia MUNTEAN - *Rukinețul*

PAG. 11, 18 ESEU
• Alexandru ZOTTA - *„Miracolul" unui succes impresionant*
• Stanca Ioana URSU
- *David Mamet, un rebel al teatrului american contemporan*

PAG. 12-13 PROFIL - ION IUGA
• Alexandru Bogdan PETROVAI
- *Celui mai frumos bărbat din nord la 75 de ani de la intrarea în lume*

PAG. 23 „FAMILIA" - 150
• Gheorghe PÂRJA
- *Statuia unei reviste*

PAG. 24 TRADUCERI
• Philip ROTH - *„Eu sunt Alvin Pepler"* (traducere din limba engleză de Tatiana DRAGOMIR)

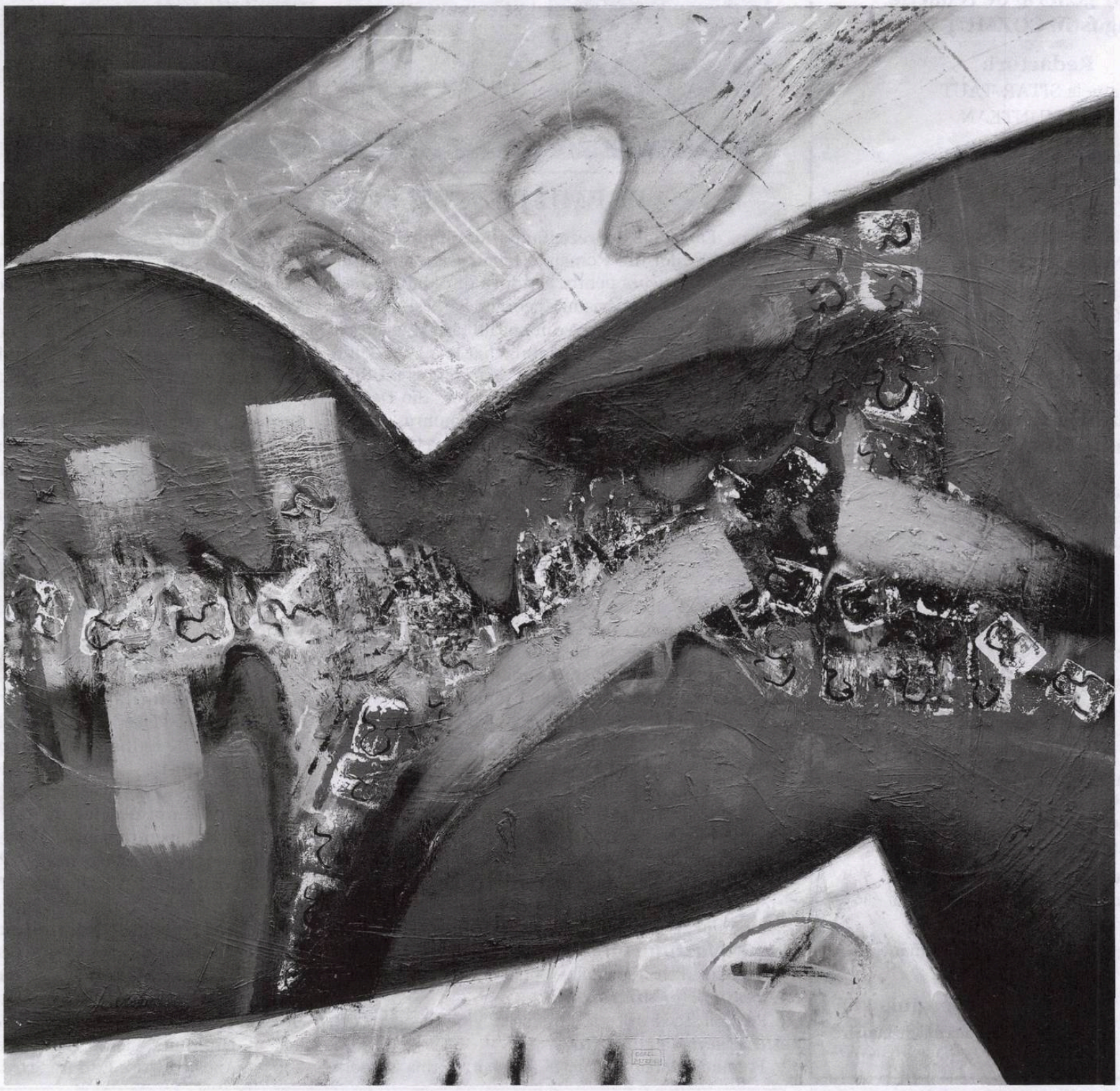

Acest număr este ilustrat cu lucrări din creația artistului Dorel PETREHUȘ, distins de municipalitatea Baia Mare cu titlul „Artistul anului 2015", cu ocazia expoziției „Ziua artistului băimărean", 5 mai 2015

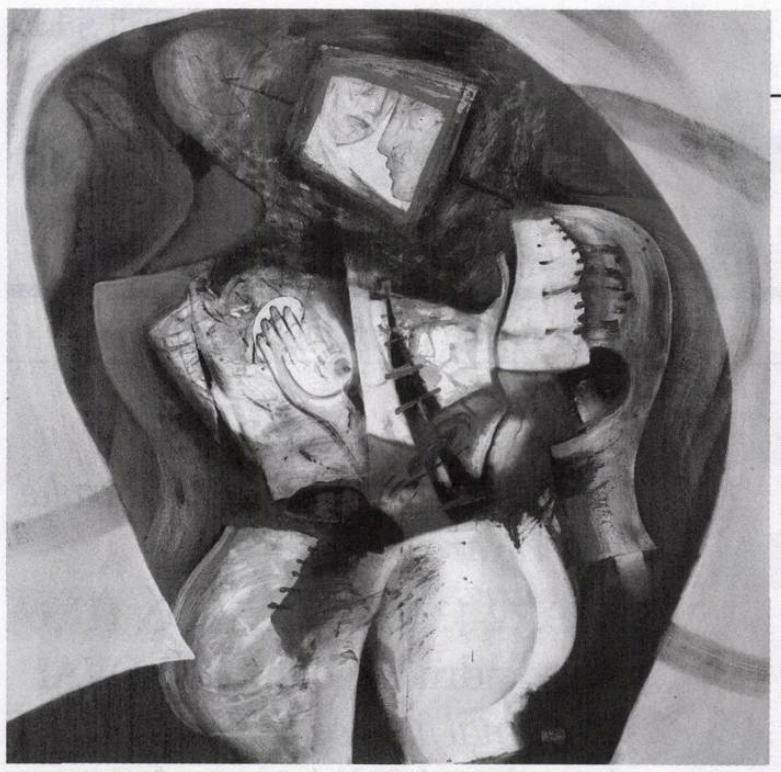

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

24 pagini - 3 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Imelda Chinţa, ***Destine şi cărţi, recviem interpretativ***, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015;
• Sergiu Pavel Dan, ***Învolburări şi vremuieli politice***, eseuri, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015;
• George Vulturescu, ***„Complexul Ghilgameş" - Eseu despre motivul prafului în opera lui M. Eminescu***, Editura Junimea, Iaşi, 2015;
• Ion Dur, ***Cel de-al treilea sens***, eseuri, Institutul European, Iaşi, 2014;
• Aurel Hancu, ***Ioan Alexandru, monografie critică***, Editura Sf. Ierarh Nicolae, Brăila, 2014;
• Valentin Coşereanu, ***Ipoteşti sau realitatea poeziei***, Editura Junimea, Iaşi, 2015;
• Iacob Naroş, ***Rebreanu în mileniul III***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2014;
• Anamaria Beligan, ***Încă un minut cu Monica Vitti***, nuvele, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• Petre Rău, ***Îndrăgostirea de zmeu***, poem filosofic şi memorialistic, Editura InfoRapArt, Galaţi, 2015;
• Liana Mânzat, ***Mimoza***, roman, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2014;
• Remus Foltoş, ***Trilogia scrisorilor pe care nu le-am trimis niciodată***, versuri, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2015;
• Traian Tr. Velea, ***Iubi-te-voi, Doamne!***, poeme, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, 2015;
• Milian Oros, ***Femeia din vis***, roman, Editura Enesis, Baia Mare, 2015;
• Ioan Potop, ***Curgerea simţirii în firea trăirii***, poezii, Editura Enesis, Baia Mare, 2015.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 6 /iunie 2015, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 309/iulie 2015, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr. 7/iulie 2015, Zalău;
• „Litere", nr. 6/iunie 2015, Târgovişte;
• „Cultura", nr. 25/iulie 2015, Bucureşti;
• „Ateneu", nr. 550/iunie 2015, Bacău;
• „Argeş", nr. 7/iulie 2015, Piteşti;
• „Orizont", nr. 6/iunie 2015, Timişoara;
• „România literară", nr. 29/iulie 2015, Bucureşti;
• „Salonul literar", nr. 87/2015, Odobeşti-Vrancea;
• „Familia", nr. 6/iunie 2015, Oradea;
• „Hyperion", nr. 4-5-6/2015, Botoşani;
• „InterArtes", nr. 6/iunie 2015, Constanţa;
• „Litera 13", revistă manifest, nr. 3/2015, Brăila;
• „Cartelul metaforelor", nr. 12-13/2015, Buzău;
• „Pro Saeculum", nr. 3-4/2015, Focşani;
• „Familia română", nr. 1-2/2015, Baia Mare.

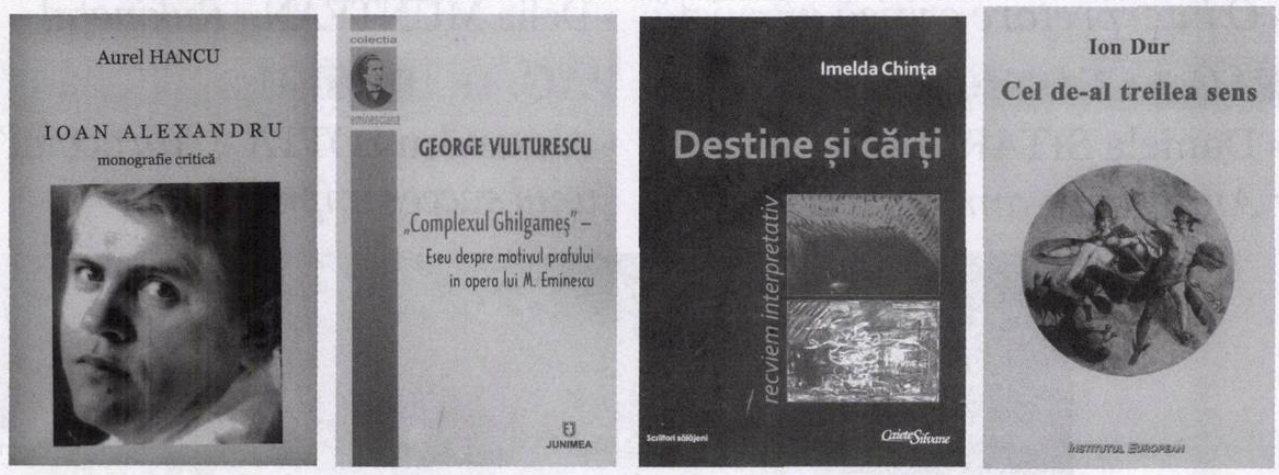

PREMII PENTRU SCRIITORI MARAMUREŞENI

La sediul Reprezentanţei Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, a avut loc „Festivalul-concurs pentru scriitorii din Maramureş", prin care poetul şi ziaristul Gheorghe Pârja şi-a propus să sprijine creaţia literară din nordul ţării şi în special pe tinerii scriitori. Evenimentul, aflat la a IV-a ediţie, este organizat de Reprezentanţa Maramureş a USR şi de Asociaţia Culturală „Nichita Stănescu" din Deseşti, cu sprijinul Consiliului Judeţean Maramureş. Juriul, format din scriitorii Gheorghe Pârja, Alexa Gavril Bâle şi Săluc Horvat, a hotărât să acorde următoarele premii, care au constat în diplome şi bani: **Tatiana Dragomir** (Baia Mare) – Premiul „Alexandru Ivasiuc"; **Dorel Macarie** (Cicârlău) – Premiul „Ion Iuga"; **Marian Hotca** (Baia Mare) – Premiul „Gheorghe Chivu"; **Diana Cozma** (Baia Mare) – Premiul „Mihai Olos"; **Ioana Ileana Ştefco** (Baia Mare) – Premiul „Ion Zubaşcu"; **Bianca Otilia Bora** (Vişeu de Sus) – Premiul „Ion Burnar". La eveniment au oferit cărţi, drept premii, dr. Ştefan Mariş, directorul Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Maramureş, şi Săluc Horvat, directorul executiv al revistei „Nord Literar". Au mai luat cuvântul scriitorul Alexa Gavril Bâle, prozatoarea şi traducătoarea Tatiana Dragomir, eseistul dr. Ioan Marchiş, directorul Direcţiei Judeţene pentru Cultură Maramureş, poetul Marian Hotca.

PREMIILE FILIALEI CLUJ A USR

Juriul, alcătuit din Horea Poenar - preşedinte, Ştefan Borbély, Ion Cristofor, Alex Goldiş, Ştefan Melancu, Király László, Balász József Imre şi Karácsonyi Zsólt - membri, a deliberat asupra cărţilor depuse şi a acordat Premiile „Cartea anului" (finanţate de Primăria şi de Consiliul Local Cluj-Napoca).

Premiile „Cartea anului 2014":

1. Premiul „Lucian Blaga" – poezie: George Vulturescu, ***Negură şi caligrafie***;
2. Premiul „Liviu Rebreanu" – proză: Radu Mareş, ***Sindromul Robinson***;
3. Premiul „Adrian Marino" – critică şi istorie literară: Gheorghe Glodeanu, ***Orientări în proza fantastică românească***;
4. Premiul „I. Negoiţescu" – eseu: Ioan Muşlea, ***O istorie a jazzului între anii 1900-2000***;
5. Premiul „Petru Poantă" – publicistică: Claudiu Groza, ***Globetrotter din fotoliu***;
6. Premiul „Teodor Boşca" – traduceri: Virgil Stanciu, ***Toni Morrison, Preaiubita***;
7. Premiul „Marian Papahagi" – debut: Corina Croitoru, ***Politica ironiei în poezia românească sub comunism***;
8. Premiul „N. Drăganu" / Premiul Primarului: Mircea Popa, ***Ferestrele Clujului***;
9. Premiul Minorităţi ex-aequo: Premiul „Dsida Jenő" (poezie): Jancsik Pál, ***Ahol otthon vagy e tájon***; Premiul „Kacsó Sándor" (memorii): Szilágyi Júlia, ***Álmatlan köniv***.

S-au mai acordat Premiile „Mongolu", sponsorizate de omul de afaceri Remus Pop: Premiul „Al. Căprariu", pentru poezie: Marcel Mureşeanu, ***Voi plăti pentru faptele mele***; Premiul „Negoiţă Irimie", pentru proză: Mircea Petean, ***Nicanor, ultimul om***; Premiul „Liviu Petrescu", pentru critică şi istorie literară: Mircea Muthu, ***Repere culturale transilvane***; Premiul „Eta Boeriu", pentru traduceri: Sanda Tomescu-Baciu, ***Lars Saabye Christensen, Vizionare***; Premiul „Mongolu" pentru debut: Cosmin Borza, ***Marin Sorescu. Singur printre canonici***.

Diplome: Vasile Gogea pentru blog; Helikon 25, Apostrof 300; Editura Şcoala Ardeleană.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

FIRUL DE PĂIANJEN AL MEMORIEI (I)

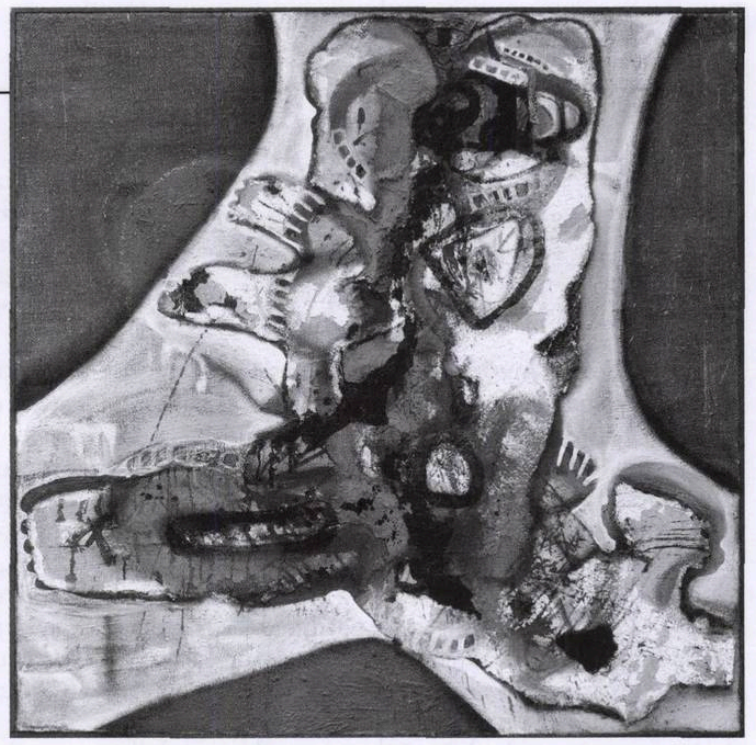

Editura Polirom din Iași a publicat în 2013 o nouă ediție din cartea Cellei Serghi, ***Pe firul de păianjen al memoriei***. Inițial, „romanul" autobiografic al scriitoarei a văzut lumina tiparului la Editura Cartea Românească, în 1977. Autoarea s-a născut în data de 4 noiembrie 1907, la Constanța, într-o familie de vechi dobrogeni, și s-a stins din viață la București, în ziua de 10 septembrie 1992. Numele adevărat al scriitoarei a fost Cella Marcoff, pseudonimul Serghi fiind preluat de la bunicul ei de origine bulgărească, Serghi Marcoff. Prozatoarea a fost sincer fermecată de miraculosul pământ natal, marea devenind un personaj referențial al romanelor sale. Deși pasionată de literatură, în 1931 își ia licența în drept. Se căsătorește, mai întâi, cu inginerul Alfio Seni, apoi cu judecătorul Ion Bogdan, dar a rămas celebră iubirea ei pentru Camil Petrescu, cel care o îndeamnă să scrie și care i-a fost mentor spiritual.

Cella Serghi a debutat în 1938 cu ***Pânza de păianjen***, roman care a cunoscut mai multe ediții succesive și care a fost bine primit de critica literară a timpului. Aspirând la perfecțiune, mereu nemulțumită de propria ei creație, prozatoarea își reface scrierile de la o ediție la alta, fapt ce explică existența numeroaselor variante. În 1950 apare romanul ***Cad zidurile,*** reluat, în 1965, sub titlul ***Cartea Mironei,*** versiunea definitivă, ***Mirona***, fiind publicată în 1972**.** Din păcate, nici Cella Serghi nu scapă de influența nefastă a dogmatismului anilor `50, lucrări precum ***Cântecul uzinei*** (1950) și ***Cantemiriștii*** (1954) purtând amprenta realismului socialist. În 1958 apare romanul ***Fetele lui Barotă***, retipărit, în 1974, sub titlul ***Iubiri paralele***. În 1977 vede lumina tiparului volumul memorialistic ***Pe firul de păianjen al memoriei***, scriere în măsură să ne introducă în laboratorul de creație al prozatoarei. Ultimele două romane se intitulează ***Gențiane*** (1970) și ***Această dulce povară, tinerețea*** (1983).

După cum o sugerează și titlul, ***Pe firul de păianjen al memoriei*** este o lucrare memorialistică, în care prozatoarea septuagenară reconstituie principalele momente ale devenirii sale ca scriitoare. Adeptă a lui Marcel Proust, Cella Serghi pornește în căutarea timpului pierdut, pe care reușește să îl găsească și să îl imortalizeze prin intermediul creației. Narațiunea nu respectă regulile cronologiei, evenimentele fiind evocate în funcție de capriciile memoriei. De aici numeroasele salturi în timp dinspre prezent înspre trecut și invers. Pentru ca relatarea să fie cât mai autentică, prozatoarea introduce în text numeroase colaje din documentele epocii, fragmente de scrisori, opinii ale unor critici literari etc. Din această perspectivă, amintirile Cellei Serghi au o importantă valoare documentară, evocarea unor personalități marcante ale vieții literare interbelice (Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian, E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu etc.) dovedindu-se remarcabilă. De altfel, din punct de vedere naratologic, titlul ***Pe firul de păianjen al memoriei*** reprezintă o metaforă textuală. Prozatoarea este cea care se întoarce în timp pe firul amintirilor, țesându-și o pânză de păianjen alcătuită din cuvinte.

Volumul are în frunte o dedicație făcută celor trei maeștri spirituali care au ajutat-o pe Cella Serghi în momentul anevoios al debutului: *„Lui Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Mihail Sebastian. Cu recunoștință, Cella Serghi"*. Din punct de vedere structural, lucrarea conține patru secțiuni aproximativ egale ca întindere, având în frunte câte un motto semnificativ, în măsură să anticipeze problematica meditațiilor. Iubirea, creația, prietenia, viața, moartea, războiul alcătuiesc marile teme asupra cărora se focalizează, cu predilecție, cugetările Cellei Serghi. Partea întâi se deschide cu un motto din ***Sonetul 65*** al lui Shakespeare: *„Ci doar minunea asta s-ar putea/Ca în cerneală neagră iubirea mea/Să strălucească totdeauna..."*. Prozatoarea vorbește despre problema iubirii, dar și de miracolul imortalizării ei prin intermediul creației.

În manieră proustiană, șirul rememorărilor este declanșat, în 1953, de descoperirea, într-o librărie din Sinaia, a unei noi ediții a romanului ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** de Camil Petrescu. Memorialista recitește, dintr-o suflare, cartea, prilej de a retrăi o serie de emoții puternice. După un sfert de veac, nu își mai aduce aminte de prefața romanului, nici de scrisoarea pe care i-a trimis-o prozatorului, dar redă epistola pe care a primit-o de la acesta. Romancierul remarcă trecerea rapidă a anilor și vorbește de faptul că s-au cunoscut sub semnul textului care se scrie, cartea devenind un subiect de conversație și de schimb de idei. Camil Petrescu evocă momentul primei lor întâlniri și reconstituie profilul spiritual al tinerei femei, una din frumusețile celebre ale timpului. Stă mărturie, în acest sens, și portretul realizat de către cunoscuta pictoriță Magdalena Rădulescu: *„Ceea ce e sigur e că erai blondă și abia terminaseși liceul. Ne cunoscusem tot la ștrandul Kiseleff, tu cu părul auriu căzut pe jumătatea dreaptă a feții, eu pe lângă duș"*.

Pornind de la observația lui André Maurois că este o mare nebunie *„să te întorci și să vrei să retrăiești la patruzeci de ani tot ce ai iubit sau de care te-ai bucurat la douăzeci"*, Cella Seghi își explică propriul demers. Memorialista aflată la vârsta senectuții nu dorește să retrăiască tot ce a iubit. Mai mult, este de părere că acest lucru ar fi o pedeapsă. În schimb, dorește să înțeleagă trecutul și aspiră să se cunoască pe sine: *„Ci să înțeleg ce am iubit, ce am trăit și, mai ales, să mă înțeleg pe mine..."*. Din această perspectivă, rememorările au o importantă valoare explicativă.

Confesiunea place, are ritm, autoarea știind să se minuneze în fața întâmplărilor existenței. Cella Seghi vorbește despre rolul *coincidențelor* care pot marca un destin, prilej de a evoca maniera în care l-a cunoscut pe Camil Petrescu. În viziunea proaspetei absolvente de liceu, scriitorii erau fie morți, fie aveau statui, fie trăiau într-o îndepărtată lume ireală. Drept consecință, este șocată atunci când autorul lui ***Danton*** îi este prezentat într-un loc de un prozaism extrem precum ștrandul *Kiseleff*. Adolescenta este marcată puternic de ochii albaștri ai scriitorului. Aflând că vrea să se înscrie la Conservator, Camil o întreabă ce rol ar interpreta dacă ar putea alege. Răspunsul este Nora de Ibsen. Tânăra absolventă se gândește însă cu groază la posibilitatea de a fi întrebată ce opere a citit din creația lui Camil Petrescu. Drept urmare, preferă să își etaleze talentul de înotătoare, dar până când se întoarce, scriitorul dispare. Peste câteva zile, intră într-o librărie ca să cumpere o carte de Camil Petrescu, dar află cu stupoare că vânzătoarele au auzit doar de Cezar Petrescu! În ciuda unei bogate activități publicistice, în 1927 autorul ***Patului lui Procust*** nu își publicase încă primul roman. Memorialista vorbește de faptul că, în epocă, numele lui Camil era eclipsat de cel al lui Cezar Petrescu, autor mult mai prolific.

Este interesantă tehnica narativă utilizată de către Cella Serghi. Aceasta rememorează trecutul, dar, pentru a-l explica, se reîntoarce frecvent la prezent. După o jumătate de veac de la desfășurarea evenimentelor, citește însemnările zilnice ale scriitorului preferat și află cu stupoare faptul că atunci, la ștrandul Kiseleff, la vârsta când ei i se părea că toate porțile i se deschid și că fericirea poate să apară de oriunde, Camil Petrescu era bântuit de ideea sinuciderii. Avea doar treizeci și trei de ani, iar după căderea dramei ***Mioara***, avea impresia că lumea se sfârșește pentru el. Îl cunoaște pe tânărul inginer constructor Puiu Seni (viitorul ei soț), care îi dăruiește o mulțime de cărți, dar care nu îi încurajează înscrierea la Conservator. În mentalitatea epocii, asemenea miticelor Sodoma și Gomora, acesta era considerat un adevărat loc de pierzanie. Scriitoarea fascinată de acvatic își compară existența cu zbuciumul mării. Știe că tot timpul se va izbi de viață așa cum apele mării se izbesc de stânci, dar știe că, tot asemenea apelor mării, va purta în sine nostalgiile ei și un veșnic dor de libertate. Conștientizează faptul că, dacă se va căsători, își va pierde libertatea, dar scapă de numeroase griji de ordin material. Oscilează un timp între Conservator și Drept deoarece, fire emotivă, o îngrozesc aparițiile în public. În schimb, studiile juridice puteau fi făcute la fără frecvență, ceea ce îi permitea să lucreze ca secretară la un avocat.

La un moment dat, Cella Seghi vorbește, în amplul roman autobiografic, despre soțul ei, Alfio Seni. I se spune Puiu, iar în memorii și în roman devine Miky.

Pe Camil îl reîntâlnește peste un an tot la ștrand. Romancierul îi spune că, în acest interval, a căutat-o la Conservator, la toate premierele, prin restaurante și baruri. În replică, ea îi răspunde că s-a înscris la Drept și că s-a măritat.

O nouă întrevedere cu autorul ***Patului lui Procust***, la restaurant, o face să îi descopere infirmitatea (surzenia) și i se strânge inima. Memorialista recunoaște că îi este greu să explice farmecul unui om talentat, dar extrem de orgolios, care se înfuria ușor, dar căruia îi trecea repede supărarea. Pentru a-și argumenta ideile, Cella Serghi trimite la mai mulți critici literari importanți care s-au pronunțat asupra lui Camil Petrescu. Printre aceștia, pot fi amintiți Dan Petrașincu și Felix Aderca. Cella e fascinată și ea de personalitatea vulcanică a scriitorului și nu se sfiește să îi facă portretul: *„Nu era înalt și asta îl supăra poate tot atât de mult cât și surzenia. Avea un mers sacadat. Umerii înțepeniți, ochii apropiați, atenți, vrând parcă să audă cu ei și protestând permanent. Vehement, împotriva a tot ce se întâmpla în jurul lui, în țară, în lume. Nu înțelegea de ce soțul meu, inginer, care în promoția lui fusese cel dintâi, renunțase la construcții pentru un salariu la o societate de asigurare"*.

Memorialista își exprimă regretul că nu a urmat Conservatorul, regret ce va dăinui până la apariția în librării a romanului ***Pânza de păianjen***. O bună perioadă de timp, femeia fatală nu se gândește să scrie un roman, mulțumindu-se să fie admirată: la facultate, la patinaj, la tribunal. Înainte de toate, dorește să atragă atenția lui Camil Petrescu, a cărui personalitate complexă o fascinează. Nu întâmplător, caută locurile în care îl poate zări: la masă cu Mihail Sebastian, Ion Cantacuzino și Petru Comarnescu, în compania lui Mircea Eliade, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu sau Cicerone Theodorescu. În ciuda acestor nume sonore ale literaturii interbelice, autoarea în devenire nu are ochi decât pentru Camil Petrescu. Și aceasta în ciuda imperfecțiunilor sale! De aici următorul portret: *„Nu era frumos ca Vraca, n-avea succesele și verva lui Victor Eftimiu. Portretul pe care îl face Lovinescu e destul de exact: «Omulețul pripit, iritabil, pururi grăbit. Arțăgos, plin de talent, dar și de fatuitate».*

Nu, Camil nu era infatuat. Dar vanitos, orgolios, da, fiind prea contestat. Din oroarea de a fi bagatelizat, minimalizat, exagera importanța a tot ce era el, ceea ce-l va face pe Lovinescu să spună cu răutate și exagerare: «Când strănută Camil Petrescu privește în jur cu satisfacția unei acțiuni inedite. Orice ai face a fost făcut înainte de către dânsul, și orice idee ai exprima a fost exprimată de el într-un vechi articol de cel puțin cinci ani.»".

Sonia ELVIREANU

INTERPELAREA DIVINULUI

Litanii profane (Editua Limes, Cluj-Napoca, 2004), un volum aparte în lirica lui Constantin Cubleşan, propune lectorului o poezie interogativ-reflexivă a ontologicului. Poemele sale sunt interpelări ale divinităţii, într-o tonalitate colocvială, generate de neliniştea existenţială a reflexivului. Prin însăşi semantica termenului, litania încorporează dialog, rugăciune, invocaţie, făcând trimitere spre religios.

Constantin Cubleşan experimentează la nivel poetic litania, cu o notă uşor ironică, datorată profanului reflexiv. De pe poziţia fiinţei adamice, efemere, impregnate de păcate, se înalţă jelaniile cu tentă de rugă şi admonestare a divinului: *„Cât vezi cu ochii e pârjolită câmpia/E secetă mare, Doamne!/Soarele ne arde ca-n pârjolul satanei/Ce s-o fi întâmplat, Doamne?/Eşti plecat de acasă şi-ai lăsat/ catastiful rânduielilor firii/pe mâna cui nu trebuie?/Ori ai adormit, somn greu,/după vreun chef cu lăutari/ la mănăstire?”*, *„Mai îndură-te, Doamne,/şi mai lasă o lacrimă să picure/pe creştetele noastre”* (***Cât vezi cu ochii***).

Versurile sunt focalizate pe metafora drumului, o metaforă a existenţei umane, a periplului fiinţei între limitele impuse de destinul implacabil, în absenţa sensului: *„te simţi/mai singur de cum ai fost/tot înaintând pe drumul ăsta/de-a surda”* (***Vine o vreme***). Calea inevitabilă spre „dincolo”, imaginat ca o oază de odihnă şi linişte, e confuză, solitară, plină de incertitudini: *„Măcar dacă ai şti că acolo/e cu adevărat odihnă/ şi linişte/şi că nimeni nu te mai ceartă/că ai greşit şi când n-ai greşit/şi că îţi vei găsi un loc/unde să te poţi aşeza/lângă un pârâu răcoros/în care să-ţi astâmperi/ tălpile bătătorite de colbul anilor/tot mergând înainte/aşa cum ţi-a fost rânduita”* (***E târziu***). *Dincolo* e tot atât de dual ca *aici*, pe pământ, deoarece implică raiul/iadul (***Vai de capul nostru***).

Poetul pune în scenă secvenţe ale cotidianităţii, ale realului social degradat şi degradant pentru fiinţa umană, la care meditează, provocând divinitatea la implicare în lume, ca necesitate pentru redresarea morală a societăţii decăzute: *„reia-Ţi obiceiul de-a coborî printre noi/să te ştim cu toţii mai aproape,/mai viu şi mai activ/că altfel vom sfârşi, ca vai de lume”* (***Aveai obiceiul...***).

În fluiditatea incantatorie a versurilor ample se ţese povestea despre *„mizeria lumii debordând agresivă”*, prin decuparea unor secvenţe din cotidian. Cerşetoria devine o adevărată plagă socială în oraşe, se practică individual, uneori sub autoritate instituţională (orfelinate, fundaţii, mănăstiri): *„oraşul e împânzit de milogi/care te-ntâmpină arătându-ţi/plăgile purulente,/hainele peticite,/hârtiile ştampilate (fals?) pe la spitale,/mâini neatinse vreodată de apă“* (***De la mine mai puţin***).

Meditaţia e permanent precedată de poveste, de narativizarea stărilor poetice. Finalul poemelor concentrează, sub formă de interogaţie, reflecţiile poetului sau invocă divinitatea, ceea ce converteşte versul în rugă: *„Iartă smintiţilor Tăi, Doamne“* (***Aveai obiceiul...***). Vocea lirică oscilează între tonalităţi diferite: apostrofare şi rugă.

Poetul evoluează spre misticism, în dialogul cu o divinitate exterioară, mijlocită de biserici înstrăinate de credinţă, ce nu se revelă, nu răspunde nici rugăciunilor, nici mustrărilor, dar şi cu propriul sine, o biserică interioară, prin care legătura cu divinul e directă, perceptibilă, neintermediată de factori exteriori (***În liniştea eternităţii***).

Motivul timpului şi al trecerii proiectează fiinţa în imagini ale decrepitudinii fizice/spirituale, îmbătrânirea fiind sinonimă cu neputinţa, ramolismentul, inutilitatea, nefericirea (***Rânduieşte altfel contigentele...***).

Volumul se încheie cu un sensibil poem despre poet şi menirea lui (***Veţi zice***), singurul adresat lectorului, nu divinităţii, într-o notă nostalgică.

Litanii profane e o lirică a transcendenţei, echilibrată, de un dramatism temperat de luciditate şi de împăcarea cu soarta/cu sine, cu uşoare accente de revoltă, mascată de tonul blajin al creştinului ce recunoaşte şi acceptă sancţiunea divină, drept consecinţă a păcatului (***Doamne-Ţi mulţam...***) sau de smerenia mimată, ca în superbul poem ***Splendida lovitură***, o reactualizare ironică, subtilă, zeflemitoare a alungării din Paradis, ori în persiflantul poem ***Zi de odihnă***.

Săluc HORVAT

REGIONALISME ŞI ARHAISME DIN GRAIUL MARAMUREŞEAN

Aflat la ediţia a doua (revăzută şi adăugită), ***Dicţionarul de regionalisme şi arhaisme din Maramureş (DRAM)***, semnat de Dorin Ştef şi apărut la Editura Ethnologica (Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale din Baia Mare, 2015), se înscrie, prin conţinut şi prin modul de abordare, între lucrările de un real interes, completând benefic bibliografia domeniului.

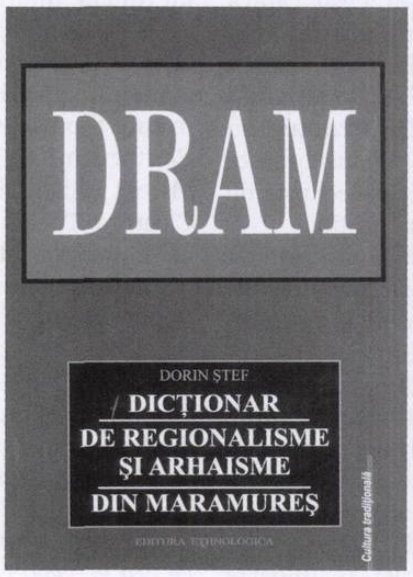

Parte importantă a lexicului limbii române, regionalismele şi arhaismele dau limbii un plus de expresivitate şi nuanţare în comunicare, mai ales în contextul operelor literare, având un rol important în apropierea şi integrarea limbajului folosit în unele zone lingvistice restrânse în structura vocabularului activ şi mai ales la folosirea corectă a acestor cuvinte de către vorbitorii actuali.

Adunarea şi cuprinderea cuvintelor regionale, a acelora folosite într-o anumită regiune, caracteristice unui anumit grai (în cazul de faţă, graiul maramureşean) şi al căror înţeles este cunoscut mai ales de către locuitorii acestei zone şi a cuvintelor arhaice (arhaismele), aparţinând unor vremuri trecute, astăzi uitate, pierdute odată cu dispariţia faptelor pe care le numeau, în dicţionarul propus de Dorin Ştef are valoarea unui tezaur lingvistic demn de a fi cunoscut şi, mai ales, de a fi folosit şi integrat în vocabularul standard al limbii, în scopul îmbogăţirii acestuia şi, totodată, spre corecta lui întrebuinţare.

Realizat ca o lucrare lexicografică, cu respectarea metodologiei şi a tehnicilor unei astfel de lucrări (stabilirea cuvintelor-titlu, a derivatelor acestora şi a construcţiilor lexicale derivate), dicţionarul lui Dorin Ştef are ca bază buna cunoaştere a zonei lingvistice şi etnografice pe care o explorează. Nu în ultimul rând, remarcăm bogata bibliografie a domeniului: studii şi cercetări lingvistice şi etnografice, dicţionare, glosare de termeni regionali, dar, mai ales, lucrări lexicografice lingvistice consacrate. Acest mod de lucru i-a permis autorului să realizeze în jurul unor termeni, în multe cazuri, adevărate micromonografii care, pe lângă datele de conţinut lingvistic (categoria gramaticală, categoria lexicală, etimologia cuvântului, atestarea acestuia în diverse texte lingvistice sau etnografice, adesea însoţite de texte relevante, de iconografie), dau lucrării un plus de valoare, o deschidere cu un pronunţat caracter enciclopedic (istoric, lingvistic, etnografic).

Termenul *„acastău”*, cu variantele *„acastauă”*, *„acastăi”*, *„acăstău”*, de exemplu, este definit ca omolog pentru *„spânzurătoare”*, exemplificându-se cu mai multe texte: *„În acel loc au fost ridicate acastauăle unde erau spânzuraţi cei care se revoltau”*; *„în Chioar funcţionau tribunale pe dealul Dura (între Baia Mare şi Tăuţii Măgherăuş), unde erau spânzurători cu 8 acastauă, la pod la Cătălina cu 12 acastauă; alte spânzurători s-au aflat la Bontăieni, la Berchez (cu 8 furci)”*; *„Maramureşul şi, în general, Ardealul cunoaşte multe toponime de acest fel, ele păstrând amintirea unor practici dure de lichidare a celor care se opuneau stăpânirii (dar şi a răufăcătorilor) prin spânzurare”*. Termenul avea şi înţelesul de *„punct de observare construit din lemn şi amplasat pe înălţimi”* şi de *„loc special amenajat pentru potcovirea vitelor cornute”* sau de *„copil tânăr, tânăr care se agaţă peste tot, fără frică, punându-şi viaţa în pericol”*.

Asemenea descrieri se întâlnesc în multe alte situaţii, ceea ce dă dicţionarului caracterul unei lucrări cu deschidere spre o serie de fapte de interes istoric, etnografic şi, desigur, lingvistic.

Lucrarea este alcătuită din două părţi. Prima, cea mai consistentă, care oferă caracterul de dicţionar, cuprinde lista cuvintelor (regionale şi arhaice) întâlnite în graiul maramureşean (cuvinte-titlu, variante, construcţii lexicale), listă ordonată alfabetic, după regulile lexicografice. A doua parte aduce numeroase completări în susţinerea cercetării întreprinse. În primul rând, localizarea coordonatelor geografice în care se încadrează graiul maramureşean, respectiv Maramureşul actual, cu componentele lui: Maramureşul istoric, Ţara Lăpuşului, Ţara Chioarului, Ţara Codrului, cu ariile lor lexicale, dar şi spaţii de peste Tisa, în care se regăsesc elemente specifice acestui grai.

Un capitol important este acordat determinării claselor etimologice ale regionalismelor şi ale arhaismelor aparţinând acestui grai, începând cu stratul indo-european, continuând cu fondul autohton, cel latin, cel slav, cel francez, cel italian etc.

Semantica, ramura lexicologiei care caracterizează sensurile cuvintelor, cauzele schimbării acestora şi evoluţia lor, polisemia, omonimia, antonimia, formele de manifestare şi organizare a sistemului lexical, s-a bucurat de o abordare consistentă, autorul apelând la numeroase exemplificări. Pentru *„fecior”*, acesta găseşte o multitudine de sinonime: copil, prunc, cocon, băieţandru etc.

Rezumând, se poate spune că, prin numărul important de cuvinte, de variante şi de expresii lingvistice din categoria regionalismelor şi a arhaismelor întâlnite în graiul maramureşean, prin modul de redactare, de explicare a sensurilor, a etimologiei şi, nu de puţine ori, prin trimiterea la diverse texte şi contexte în care se regăseşte acest gen de cuvinte, prin bibliografia consultată, ***Dicţionarul de regionalisme şi arhaisme din Maramureş*** se înscrie între cercetările importante ale domeniului.

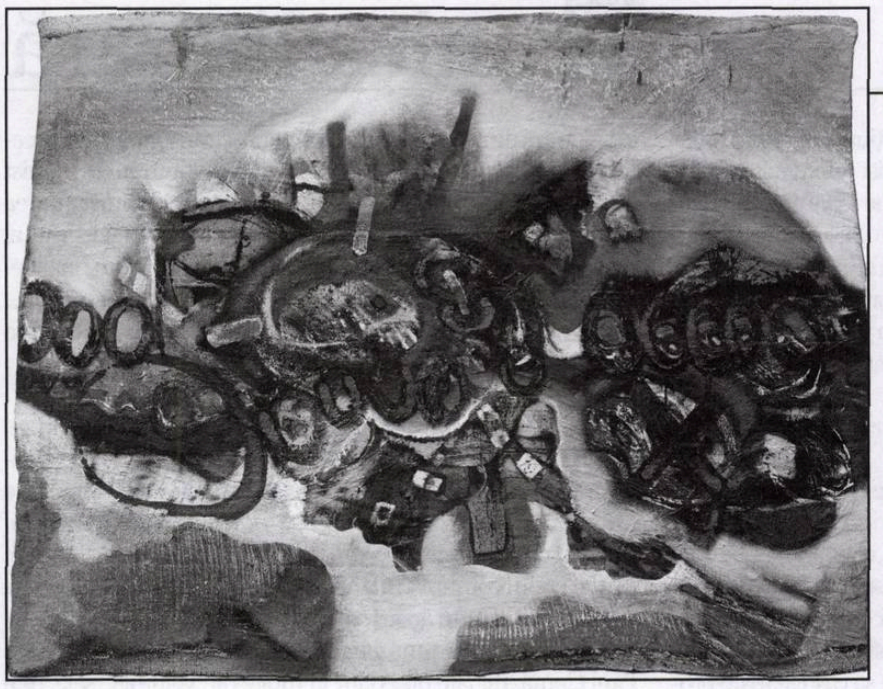

Olimpiu NUŞFELEAN

O INTERPRETARE CRITICĂ ALTRUISTĂ

Cristian Vieru dă o expresie modernă intelectualului de tradiţie dăruit promovării literaturii. El are o pregătire universitară solidă, pe care o valorifică în calitate de profesor, şi o iubire de carte pe care o împărtăşeşte, prin scris, cititorilor. Fructul lecturilor sale se regăseşte atât în sala de clasă, cât şi în paginile revistelor la care colaborează. Trăitor într-un oraş cultural – Braşov – nu face decât să se integreze unei tradiţii de excepţie, de la care învaţă, care îl provoacă şi pe care o serveşte după propriile-i puteri, mobilizându-şi în această direcţie disponibilităţile culturale. Se revendică de la modele, care îi sunt dragi şi de care se menţine aproape, aşa cum mărturiseşte în prefaţa culegerii de articole critice ***Mozaic critic*** (Ed. Pastel, Braşov, 2014), şi încearcă să jaloneze un drum în evoluţie cu dăruire şi onestitate.

Cristian Vieru configurează, în paginile ce urmează, un spectru critic constituit din analiza unor opere aparţinând unor zone diverse ale genurilor literare: poezie (prin Gheorghe Pituţ, Francisc Păcurariu, Teohar Mihadaş, Ioan Alexandru, Ion Pop, Horia Bădescu), proză (Dumitru Radu Popescu, Augustin Buzura), teatru (Laurenţiu Faifer), critică literară şi eseu (N. Steinhardt, Eugen Simion, Ion Vlad, Alex. Ştefănescu, Elvira Sorohan, Mircea A. Diaconu, Mircea Moţ, Cezar Boghici ş. a.). Diversitatea de abordare poate fi explicată prin argumente date de formaţia (filologică) a criticului (iubitor de carte în sine, indiferent cărui gen îi aparţine), de solicitările eterogene ale unor reviste la care colaborează, de disponibilitatea *„profesorului”* de a opera cu discursuri literare multiple şi, în parte, de condiţia criticului debutant, doritor şi interesat să-şi exerseze pana în mai multe registre de receptare.

Discursul critic al autorului este pertinent, succint şi sobru, nuanţat într-o abordare sintetică, edificator, altruist (cum stă bine unui promotor al lecturii şi al rolului scriitorului), argumentat prin apelul la câteva exemple luate din opera analizată, dezvoltând o retorică edificatoare. Dacă ar fi să facem trimiteri la specificul analizei critice, ar trebui să semnalăm poate deschiderea comentariului printr-un scurt portret al scriitorului, creionarea specificităţii scrisului acestuia, plasat de obicei într-un context cultural, anunţarea diversităţii preocupărilor şi apoi ilustrarea demersului scriitoricesc prin câteva exemple, esenţializând spre final, cu trimiteri la receptarea în actualitate (unde este cazul), ca într-un compendiu. Poate că reperele identificate de critic în articolul dedicat lui Alex Ştefănescu ar putea nuanţa mai bine crezul criticului, *„renumit pentru ochiul lucid cu care analizează poezia românească a mai multor epoci”*, când *„valoarea textelor are, cu siguranţă, legătură cu luciditatea criticului care dovedeşte înţelegerea profundă a ceea ce reprezintă imaginarul poetic şi atitudinea lirică a creatorului”*. La Augustin Buzura, menţionând luciditatea scriiturii şi forţa mesajului etic, surprinde iarăşi un sâmbure de controversă privind receptarea: *„Este interesant de analizat eseistica sau publicistica unui autor care a devenit celebru ca romancier. Afirm acest lucru deoarece întotdeauna a existat o tendinţă a receptorilor avizaţi de a avea în vizor doar acel tip de scriere care a asigurat notorietatea unei personalităţi, neglijându-i-se astfel celelalte segmente ale creaţiei. «Evadarea» unui scriitor într-un alt tip de text reprezintă, în mod indiscutabil, o dovadă a complexităţii sale”*. La Horia Bădescu conchide: *„Diferenţele de substanţă ale celor două volume sunt dovada complexităţii scriiturii lui Horia Bădescu”*. La Ioan Alexandru apelează la elemente biografice înainte de a efectua analiza propriu-zisă, iar la Fr. Păcurariu constată că moştenirea literară nu este explorată suficient. Dovezi de empatie întâlnim în analiza cărţilor dedicate lui Ion Creangă de Elvira Sorohan şi Mircea Moţ, ale căror scrieri au fost asociate în relevarea dificultăţilor interpretărilor de istorie literară: *„Este mult mai greu să spui lucruri noi despre un autor a cărui operă a fost analizată mai bine de o sută de ani, decât să interpretezi o carte nouă, scrisă în spiritul timpului în care trăieşti”*, o greutate pe care cei doi autori menţionaţi o învinge. Tot aşa cum este remarcat demersul analitic al lui Mircea A. Diaconu, care vine cu o altă/nouă viziune asupra scrisului lui I. L. Caragiale (v. demonul din spatele ochiului ironic, care *„se joacă”*, într-un mod cinic, cu destinele personajelor). Confratelui de generaţie şi de profesie Cezar Boghici, căruia îi pune la loc de cinste formaţia de filolog şi de teolog, îi dedică o analiză amănunţită, pertinentă şi empatică, poate sintetizând expresia unui demers critic comun: *„Generaţiile din care fac parte scriitorii analizaţi sunt dintre cele mai diferite. Reputatul profesor pune într-o lumină nouă, originală, opera a 17 autori, proveniţi din culturi diverse, descoperind noi valenţe ale scriiturii acestora. Exerciţiile hermeneutice sunt pertinente, fie incitând lectorul spre o re-gândire a textului citit deja, fie stârnind curiozitatea în cazul autorilor necitiţi de către acesta”*.

Dragostea specială pentru carte, cultura filologică, capacitatea de observator şi analist al textului literar, integrarea într-un context cultural provocator, servirea, prin profesie, a cultului cărţii şi a operelor născute în actualitate, stăpânirea discursului critic ne fac să credem că tânărul critic Cristian Vieru (prin volumul său ***Mozaic critic***) se înscrie pe un drum ascendent, pe care ne vom bucura să-i urmărim evoluţia.

lui Cristian Vieru. Recunoscând în elaborarea unei istorii literare corolarul unei activităţi critice de anvergură, *„prin care un critic se desăvârşeşte ca personalitate complexă şi completă, atât în conştiinţa contemporaneităţii cât şi în posteritate”*, probând apoi capacitatea criticului de a răspunde, prin biografie şi operă, *„la provocările lumii în care trăim”*, Cristian Vieru observă că demersul critic este totuşi subiectiv, declanşator de dispute şi contestări, este rezultat al condiţiei de *„martor”* (al unui timp istoric şi... literar), situare a operei într-un context socioistoric şi cultural, probă a unei conştiinţe lucide, de fapt realizarea unei legături specifice între context şi text, prezenţa ironiei, a demonstraţiei savuroase, capacitatea de sinteză, abordarea originală a operelor, stilul inconfundabil, subtilitatea raţionamentului critic şi admiraţia pentru marile modele literare, în cazul istoricului literar, un alt autor de Istorie..., G. Călinescu. Desigur că, în cazul debutantului braşovean, nu vom întâlni ilustrate toate aceste repere, dar, fără să recunoască în istoricul literar un maestru declarat, se simte din rândurile scrise despre el empatia faţă de un asemenea comportament critic, constituit tacit într-un alt model literar, un motor al tendinţelor analitice manifestate în carte. Comentatorul operelor literare are simţ critic al propriului enunţ, ceea ce devoalează o atentă supraveghere a afirmaţiilor făcute. Referindu-se la apropierea lui D. R. Popescu de Mihail Sadoveanu, criticul recunoaşte forţarea asociaţiei, dar o şi argumentează: *„Deşi apropierea poate părea forţată, avem în vedere resursele scriitoriceşti, care constă în capacitatea de a crea viaţă într-un mod realist”*. Putem identifica şi alte asemenea afirmaţii îndrăzneţe, unele oarecum *„ascunse”* în masa neutră a comentariului. Motivele, temele, aspectele lingvistice, prozodia şi alte aspecte ale operei sunt descrise atent, cu precizarea valorii lor în opera analizată. Uşorul didacticism al abordării unei opere nu strică deloc într-un câmp critic saturat de improvizaţie şi metaforizare.

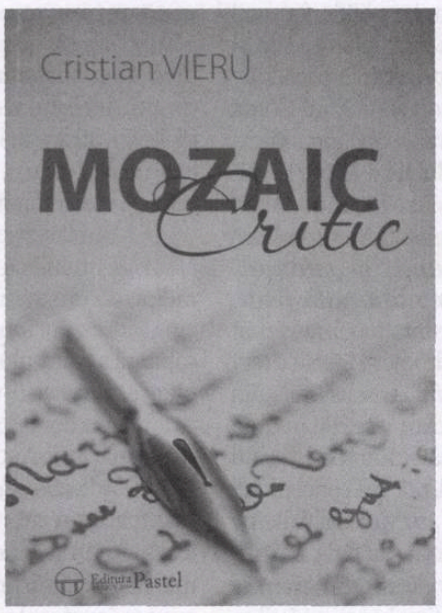

Demersul critic este - în concepţia autorului nostru - expresia unei dăruiri aparte. Acest lucru este observat la Ion Vlad: *„Întreaga operă a lui Ion Vlad este rezultatul dăruirii sale, al întregii activităţi de la catedră. Profesorul conştientizează nevoia unor studii de teorie literară moderne, punându-şi talentul incontestabil şi vasta cultură de care dă dovadă în slujba acestui demers altruist pentru generaţiile viitoare”*. Criticul nostru este interesat să surprindă la scriitori o notă care să-i individualizeze în relaţie cu o *„controversă”*, care ar putea fi generată de o operă în sine sau de specificul întregii opere. La D. R. Popescu face dintr-o atitudine de atelier literar – imprevizibilitatea – o valoare literară: *„Trebuie subliniat încă de la început că trăsătura care îl face savuros pe D. R. Popescu este imprevizibilitatea”*. La Ion Pop este interesat de legătura dintre spiritul critic şi spiritul poetic, de obicei acestea funcţionând disociate, dar pe care le conciliază. Stârneşte curiozitatea şi apoi conchide: *„Este interesant să intri în universul liric al unui critic literar*

Daniela SITAR-TĂUT

ANAMNEZA AMNEZIEI (II)

O bună parte din corpusul textual al acestui prim tom este acordat radiografiilor politice din perimetrul galic, filtrate deseori prin ochiul imigrantului, al exilatului politic. în mod firesc disjuncţiile dintre democraţia franceză, eflorescentă şi climatul monocord din România, tributar doctrinei partidului unic, se impune. La fel ca în cazul conaţionalilor, Paul Goma nu edulcorează realitatea, înfăţişând-o prob, sancţionând excesele naţionaliste sau xenofobe ale partidului lui Marie le Pen ori, din contră, perfidia prezidenţială a lui Fr. Mitterand, care-l încurajează pentru a-şi atrage capital electoral. Arena politică pariziană este relevată în editorialele ***„Dreapta" şi „stânga". „Dreapta" sau „stânga"?***, ***Dreapta naţională franceză şi românii***. Mediul electoral, confruntaţional, guvernat de scandaluri şi imprecaţii este catalogat ironic şi insolit drept o *„democraţie parlamentară... de rit latin"*. Disensiunile din diasporă, expectanţele exilaţilor din est care visează, în anul de graţie 1984, al coridei prezidenţiale, că şi Europa lor va fi asimilată şi recunoscută de cea occidentală, potrivit conceptului unitarist de *„Europă-una-şi-indivizibilă"*, se văd anihilate de realitatea politică ce nu încurajează, deghizat sau făţiş, intruziunea etranjerilor. Paul Goma analizează contrastiv programele electorale ale Frontului Naţional, respectiv ale comuniştilor. Intransigenţa lui Jean-Marie Le Pen, redusă la lozinca, încă vehiculată şi azi, deşi a fost detronat de propria-i fiică: *„Franţa – Francezilor! Afară străinii"*, este contrabalansată de reforma lui Marchais, haiducească, ce are iz de Robin Hood: *„Luăm de la bogaţi, dăm la săraci, rezolvăm şomajul"*. În mod firesc, atenţia analistului se dirijează asupra problematicii exilului şi a statutului de imigrant. Schimbarea arealului geografic nu trebuie, în opinia lui Paul Goma, să anihileze identitatea naţională. Asumarea cetăţeniei franceze este *„un statut, nu o stare"* şi, de oricâte drepturi ar beneficia naturalizatul sau nenaturalizatul francez, acesta nu poate şi nu va fi niciodată *„francez-francez"*. Polemistul încearcă să-şi edifice *„colegii de exil"* să nu traducă secvenţial, confortabil *„tezele xenofobe ale bretonului «Jean-Marie»"*. Percepţia subiectivă a *„străinilor"*, rezumată doar la epiderma tuciurie sau asiatică, atestă obtuzitate din partea daco-romanului-galic care crede că *„albeaţa"* pielii îl abstrage excomunicării preconizate de Jean-Marie Le Pen. Dizidentul îi acuză pe membrii diasporei că nu şi-au învăţat copiii limba română, pledând, patriot, pentru necesitatea conservării zestrei lingvistice şi etnice. (Cu atât mai mult cu cât astăzi româna pare a fi limba vorbită peste tot în Europa). Jocul imaginativ propus, în februarie 1985, de-a-şi închipui o Românie scăpată de sub tutela comunismului şi a influenţei sovietice, calchiind formula penistă *„România – Românilor! Afară străinii"*, conduce spre concluzii *„purificatoare"*, imposibil de aplicat practic. Melanjul populaţiei, alianţele, mariajele şi mezalianţele fac impracticabil arianismul geto-dac, deoarece suntem bine corciţi de veacuri cu blonzâi sau mai bronzaţi, cu gene orientale şi occidentale, într-o babilonie etnopsihologică ce ne transformă într-un neam tarat. Pledoaria disidentului pentru românitate, pentru transmiterea *„limbei româneşti/ş-a patriei cinstire"* pare a fi iar o predică în pustiu. Ideea este reluată într-unul din editorialele finale, ***Eliade***, un laudatio care salută faptul că niciodată savantul n-a renunţat să-şi elaboreze cărţile de ficţiune în limba română. Portretul romancierului autenticist relevă naturaleţea acestuia subsumată anticalofiliei, dar conturează şi eul lui social, de amfitrion agreabil, care glăsuieşte *„o limbă română vorbită normal de către un român normal"*. Elogiul normalităţii istoricului religiilor încheie panegiricul: *„Eliade, scriitor în românește, nu a fost un posedat de limbă: nu a cizelat, nu a creat. A fost un normal vorbitor şi scriitor de românească normală.*

Tristeţea şi omagiul nostru acestei normalităţi de excepţie" (p. 95).

Dreapta naţională franceză şi românii se află în prelungirea editorialului anterior, substanţializând reforma propusă de Frontul Naţional, ce poate fi sintetizată de tripticul: *„anticomunismul-antisovietismul-Franţa-Francezilor!"*. Istoricul partidului şi al liderului lor gravitează în jurul rasismului şi al xenofobiei, dar, în pofida multiplelor procese, Le Pen reuşeşte să câştige toate procesele ce-i sunt intentate, parcurgând traseul de la *„figură pitorească"*, în timpul lui G. Pompidou şi G. d'Estaing, la catapultă electorală a lui François Mitterand, cu scop de a *„smulge alegători din partida gaullistă a lui Chirac"*, principalul oponent la prezidenţiale. Paul Goma încearcă să-şi explice apetenţa refugiaţilor din est pentru programul lui Le Pen, conchizând că aceasta se datorează *„tentaţiei totalitare"*, potrivit sintagmei lui Jean-François Revel. Necesitatea angajării la un stăpân cu bici care să-i diriguiască pare a fi una dintre caracteristicile naţionale. Deşi voalează această acuză, scriptorul radiografiază trecutul României pentru a releva gradul scăzut de *„intoleranţă şi antisemitism"*, percepute drept un fenomen *„marginal şi sporadic"*, acceptarea amfitrionică a străinilor, cu reverenţe greţos conjuncturale câteodată. Deschiderea permisivă faţă de străini va cunoaşte o cotitură în comunism, când regimul, intolerant, mutilator de suflete, operează un bizar transfer în psihologia victimelor inculcându-le o intransigenţă ineptă, definită de Paul Goma drept *„capcana diversiunii naţionaliste, xenofobe, întinsă de însuşi regimul"* (p. 33). Analistul avertizează asupra periculozităţii cochetării cu ideile şoviniste ale liderului Frontului Popular, care nu merită luate în ecuaţie nici măcar în derâdere, fiind improprii tolerantului (şi vasalului) neam mioritic.

Un alt text care atestă tentaculele premonitice şi veriste ale disidentului este ***Mareşalul şi editorul***, în care scriitorul radiografiază straniul volum ***În slujba Mareşalului***, un elogiu la adresa lui Ion Antonescu. Deşi laudă la început iniţiativa salutară a editorului Ion Dumitru şi a intervievatorului fostului ofiţer antonescian, membru al Cabinetului Militar, Paul Goma va amuşina demascant culisele acestei stranii şi inopinat-tardiv sosite mărturii. Autor al cărţii pare a fi americanul Larry Wats/Watts. Indicaţia *„clandestină"* ***Interview***, postată pe coperta interioară, precum şi oscilaţiile onomastice ale autorului, alertează simţurile bine rodate ale lui Paul Goma, care descoperă mistificările. Misterul în privinţa identităţii intervievatului şi a intervievatorului, lipsa notelor şi a elucidărilor editoriale încurajează percepţia scriiturii memorialiste drept *„făcătură, intoxicare, manevrare"* venită din partea Securităţii. Aparentul curaj, după patru decenii de tăcere, al ofiţerului este pus şi el sub semnul întrebării din pricina identităţii yanchee a intervievatului. Cercetările americanului nu puteau fi făcute oficial fără o bursă Fulbright, bursă imposibil de accesat fără recomandarea autorităţilor române, comuniste, care nu încurajau dialogul cu străinii. Dubiile se amplifică din cauza cunoscutelor realităţi din lagărul socialist autohton. Lista „de ce"-urilor vizează bravura fostului ofiţer, care se confesează taman unui american, fără să se teamă de represaliile Securităţii, de încarcerare, de anchete sau tortură, relevarea lui Ion Antonescu într-o lumină benefică, în contradicţie cu imaginea perpetuată de autorităţi, citarea generoasă a unor *„documente: ordine secrete, procese verbale, stenograme după unele «dialoguri»"*, paletă documentară la care un simplu ofiţer n-ar fi avut acces. Adulmecând grila întrebare-răspuns, Paul Goma descoperă linia diriguitoare a Securităţii, care foloseşte mărturia unui apropiat al Mareşalului, probabil mort, doar pentru a-i ponegri şi mai mult pe Regele Mihai sau Horia Sima. În plus, oralitatea specifică interviurilor „pe viu" face loc răspunsurilor elaborate, scrise. Legendele care acompaniază iconografia volumului sunt şi ele aberante, contrazicând realităţile istorice şi cronologia faptică şi utilizând un limbaj de lemn definitoriu pentru regimul comunist: soţia Mareşalului este catalogată drept *„tovarăşa sa de viaţă"*, aflându-se în fotografii, precum savanta analfabetă mai târziu, *„în mijlocul copiilor"*.

Pentru a ilustra mai persuasiv atribuţiile Institutului de Istorie al Partidului, scribul inserează o amintire personală, aceea a întâlnirii cu Pantelimon Halippa, omul politic şi jurnalistul cvasisacralizat din pricina actelor lui militantiste şi a rolului lui, ca preşedinte al Sfatului Ţării, în unirea Basarabiei cu România. Fostul promotor al spiritualităţii române, după condamnarea la 25 de ani de muncă silnică în Siberia, strămutată în încarcerări la Sighet şi Aiud, ajunge salariat al institutului comunist la bătrâneţe şi le vinde toată arhiva referitoare la proclamarea autonomiei şi a unirii Basarabiei, dovedindu-se partizan al unei senectuţi colaboraţioniste, mercantile. Nota din final devoalează atât traseul textului, intitulat iniţial ***„în serviciul... Conducătorului"***, trimis lui Vlad Georgescu la „Europa Liberă", unde este folosit ca dezbatere *„pro"-„contra"* Larry Watts, reluat ulterior în „Deutsche Welle" şi „Contrapunct", precum şi faptul că, încă o dată, afirmaţiile şi intuiţiile autorului sunt cele juste: ofiţerul intervievat de Larry Watts (se precizează în bilunarul „Lupta" de la Paris) este colonelul Gheorghe Magherescu, care, *„deşi făcuse parte din cabinetul lui Antonescu, nu fusese arestat, nu fusese persecutat"* şi se află, în plin regim comunist, în Italia, ca invitat al editorului, pentru a fabrica de comun acord o altă plăsmuire memorialistică.

Unul dintre momentele istorice redundante ale lui Paul Goma, reluate obsedant în multe din volumele sale, este ***August '68***, ce radiografiază Primăvara de la Praga, înregistrând stupefacţia generală resimţită în momentul invadării Cehoslovaciei de către tancurile ruseşti. Condeierul nu eludează atitudinea disprețuitoare a cehilor faţă de români (perpetuată şi în prezent, cum mi-a fost deseori dat să constat), conduita lor ostilă faţă de noi, în pofida populării litoralului cu cehi în sezon estival. Poreclindu-ne elitişti *„ciobani"*, reproşându-ne industrializarea şi sfătuindu-ne să ne apucăm de agricultură, cehii nu ne sunt *„neapărat prieteni, nici duşmani"*, doar *„colegi (de Lagăr)"*. Scriitorul punctează din nou aspecte legate de climatul de după agresiunea sovieticilor, discursul lui N. Ceauşescu, de la balcon, prin care liderul comunist denunţa virulent invazia ruşilor, înscrierea în efemerele gărzi patriotice, ce-au vieţuit doar două zile, spectrul invadării ţării, credinţa că se poate schimba ceva. Finalul editorialului conturează încă o dată profilul nostru etnopsihologic, cameleonic, fariseic, oportunist: *„noi, Românii, din ceea ce se numeşte România modernă, nu am câştigat niciodată singuri vreun război (fie el «just» sau «nejust»). La urma urmei, ne putem consola spunându-ne că suntem mici şi paşnici... Dar nu ne putem consola că* ***nu ne-am apărat*** *atunci când am fost agresaţi: nici în 26 iunie 1940, nici în 30 august acelaşi an... Iar în 23 august '44 am mutat arma de pe un umăr pe altul cu o «naturaleţe» îngrijorătoare pentru însăşi raţiunea de a fi a unui popor"* (p.54).

Problematica României comuniste este vehiculată şi în editorialul următor, ***Adevărul şi (sau) credibilul***, care relevă dialogul dintre Paul Goma şi marii jurnalişti străini, mefienţi în privinţa realităţilor din România socialistă. Deşi are de-a face cu ziarişti specializaţi în problematica Ţărilor din Est şi a URSS-ului, adevărul trăit la noi este încartiruit incredibilului: moartea din cauza hipotermiei şi a inaniţiei, controlul animalic, ginecologic al femeilor, bătrânii preconizaţi a fi „deportaţi" din oraşe, demolarea monumentelor şi a bisericilor, tendinţa de uniformizare mentală a cetăţenilor, de malformare a spiritualităţii lor, întronarea semianalfabetului N. Ceauşescu în funcţia de prezident al Academiei Române şi înzestrarea dobitoacei sale consoarte cu patalamale şi ele incredibile: *„doctor-inginer-academician"*, de renume mondial, de bună seamă. Deşi unul dintre jurnaliştii prezenţi face credibile realităţi incredibile din Noua Caledonie, precum antropofagia sau sclavajul, persistent încă în Africa francofonă, nu poate accepta incredibilul românesc din comunism fiindcă ţara este una europeană, iar capii ei culturali, de tipul Constantin Brâncuşi, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran sau George Lupaşcu, au influenţat cinetica artistică, ştiinţifică sau literară a Europei. Imaginea ţării este permanent una bicefală, alcătuită din bruioane elitiste şi eboşe proletare, consumiste, bulevardier-sovietizate: *„Într-adevăr, din afară, chiar de către exilaţii români, aşa se vede România: un imens teatru pe scena căruia se joacă, simultan, texte clasice precum:* ***Conu Leonida faţă cu reacţiunea, Pâlnia şi Stamate, Cântăreaţa cheală, Regele moare,*** *dar şi adaptări-localizări ca să zicem:* ***D-ale Revoluţiei Agrare, Familia Roadetot, Scorpia dezlănţuită, Coana Chiriţa la Academie, Teleaga cu paiaţe, Fii cuminte, Cristofor Simionescu, Groapa Principelui, Nicolae Vodă cel Cumplit, Cocoşul Roşu, Urâţii nebuni ai marilor oraşe, Despolpot-Vodă*** *– într-o generală, generalizatoare,* ***Ceauşiadă***". Portretul încarceratului obligat să îndure frigul, foamea, tortura directă, întunericul conduce deţinutul înspre dorinţa aneantizării, după un proces de *„lichefiere"* şi *„gelatinizare"* a conştiinţei, care angrenează abulia.

Gheorghe Ursu, inginerul mort la cincizeci şi nouă de ani, după un tratament bestial aplicat în beciurile Securităţii, devine un simbol al laşităţii familiale şi al tăcerii anturajului care acceptă obedient sentinţa, fără a încerca să anunţe şi să sensibilizeze presa occidentală pentru a se încerca salvarea lui. Fie că este datorată sclavajului mental sau resemnării, lipsei de curaj sau protejării propriei pieli, cecitatea şi inerţia familiei lui Gheorghe Ursu o fac culpabilă de complicitate la omorârea lui, alături de Securitate.

(Continuare în pagina 17)

Eugen EVU

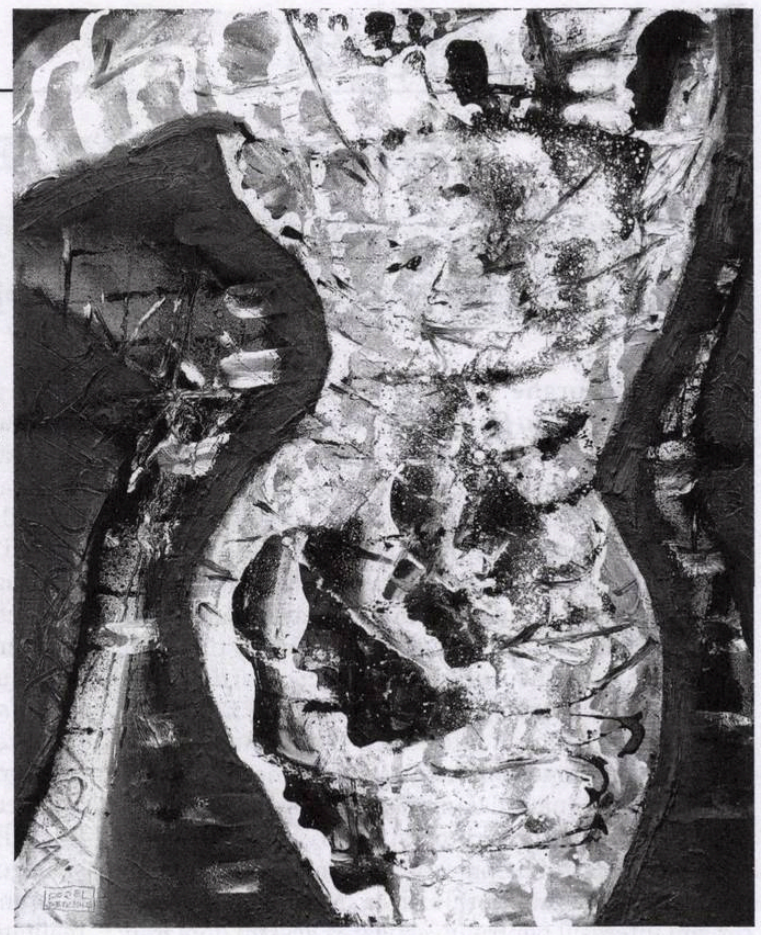

Quartet

Ce miezuie în fruct e şi mireasma
Dar şi culoarea coacerii spre toamnă
Precum în text sunt toate ce înseamnă,
Tu doar degustă, cum din Vis aghiasma.

Metaphoria

Cuvintele n-au umbre, sunt erinii,
Dar poezia, când e-adevărată,
La umbra altui spectru o arată
Metafora, ca umbră a Luminii.

Hermenia gramineea

Coasa coase iarba precum neaua,
Cuiburile vântului prin grâu,
Macii şi neghina, albăstreaua,
Toate-s în buchet, aşa cum scriu

Ca în joaca lor zglobie mieii
Dar şi zmeul înălţat ca vis
Roua stinge lacrima femeii
Când suspină lângă paradis.

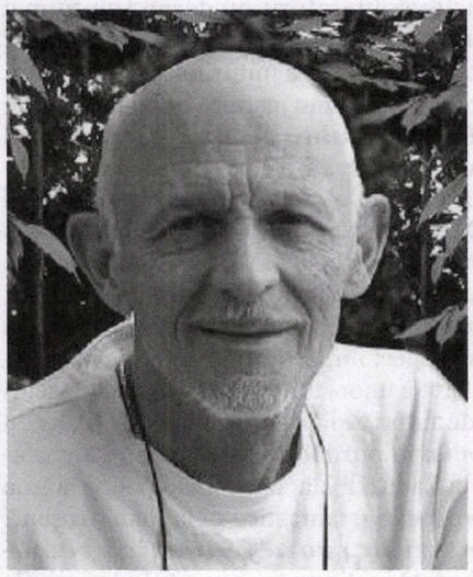

I (Fotonii)

Ah, artele înalte ţâşnesc în sus de fire
Să se descarce oarba, nocturna-nnebunire,
Plurisemantic, lamuri din trunchiul Kundalini
Cuvintele sunt umbra renaşterii Luminii.
Ele, de fapt, orgasmic, cascade, cataracte,
Tânjesc a ne întoarce-n amontele Fiinţei
Să-şi afle, sus, la cuiburi, ca păstrăvii, al minţii
Clar- sămânţosul Logos, al visului şi-al ştiinţei

Din jos în sus siajul duplicitând cunoaşteri
Mimesisul eclectic suspinul hierofanic
Din muşcături sărutul latentelor renaşteri
Se zbate-n diafanul travaliu fantasmatic

Limbajele viclene prin frumuseţi şuvoi
Perversitează starea şi o reestetizează
Tu ştii, femeie, partea-mi ce-n sacra metastază
Profanul cărnii-n carte-l ascunzi ca unu-n doi...

Pe spuma-nsângerată a-ntâiului Altoi
La praguri fulgerate fertilul zeu nirvanic
Îţi smulge dăruirea când tu, cu sânii goi,
Lacteea neîmblânzită o mişti, primind violul.

II (Neutrino)

Întinerind sămânţa din clorofilă-n sânge
El ţi se-nchină-n arte, cum din străvechi religii,
Căzând întru-nălţarea ce sublunară plânge
A reînvăţa murirea din stigme şi litigii

Luceafărul coboară întru hioerofanie
„Nemuritor şi rece", în pacea neutrală...
Aşa devine fiinţa născută-n pielea goală
Să iarăşi reînvie-n poiesis, poezie?

III (Feminitatea)

Ea, fiica Feeriei şi-a farmecelor muză
Între genunchii ştiinţei saltă, frenetică ecluză,
Cuvintele-ntre ele se mişcă şi sărută
Verba din Verb Rotundul, prin saphica peluză,
În centrifuga Matrix când urlă, când se-amuză...

IV (Infraseismica)

Mirabila Morgana pe sine se vânează
Claustrul din afară al spaţiului deschis
Să-l lecuie o clipă la marele Abis
În elizeea morţii doar trupul tău e-o rază...

Damaiana

Culte oculte-n lume sunt prea multe
S-audă, să mai vadă, să le-asculte,
Din auzite ori la Belvedere
Mai ştiu doar mâncătorii de chimere...
E un delir intermitent, vorace,
Eonul şi ecoul lui, dincoace,
Ori dincolo, cel singur, cum îmi scrise
Theodor Damian, precum Ulisse
Ecoul doar!, vorbeşte şi când tace.
Doimea-i rezonantă carapace
Spirala Urobouros o preface
Cum cercu-n Ea, captivul aparent -
Eterna clipă-a marelui absent
Etern Acum-ul Sacrului Prezent.

Hermenautica I

Nervi ai furtunii viespii de sub ţigle
Ca-n algoritmii cu neşterse sigle
Precum în text şi în arest subtext
Şi-n Cărtărescu-al nicăurea next
În anul optului culcat trântit
Veriga lipsă-a ăluia răsucit
Ca Urobouros, şarpele-nghiţit...
Vă ştiu de când desculţ prin fân cosit
De tata, cu năpârci la asfinţit
Corceaţi prin hermeneia ghem smintit...
Sub grauri şi lăcuste-n insectar
Insectivorele din chilimbar
Spurcau hieroglifele de jar...
Acum, bătrân de zile şi ursuz
Vă calc din urma ghiarei lui Hurmuz
Şi-a ăstora, elite belitoare
Cu burdihane şi, pe sub sutane,
Cu dreapta faceţi laba sub altare,
Cu stânga zgrebţuind prin calendare...

Endimion

Cui scrii anume-n smulgeri ori prin salturi
Biped melodios, altor înalturi,
Pe ţărmuri sau pe creste de bazalturi?

Ecoul doar răspunde uneori
Din necuvinte, mai presus de nori,
Tu strigi spre tine, înspre tine însuţi,
Din sacrul Melos, întrupat din plânsu-ţi
Parte din înger, Poetom răzleţ
În extramurros, idol îndrăzneţ
Lux Ferris rămuros greu de cuibare
Să iarăşi cazi în sus-rotatul soare?
Endimion, pe-orbite sublunare...

Brâncuşi în motiv brădicean

Ştiind că forma spre esenţă tinde
Să-şi bea Lumina trup din Curcubeu
Brâncuşi – Şlefuitorul de colinde,
A logodit zburatul cuget-zeu
Iubit de Viaţa, duşmănit de-un zmeu,
L-a înnoit în Om pe Dumnezeu
La Târgu Jiu, românul Empireu.

Şi-n spaţiul curb dorind a răscuprinde
Druidicul Stejar roind prin ghinde,
Ochiul Compus rotindu-l să-ntrevadă...
A decupat cu fruntea-n Verboglinde,
Din Logos Logostea, prag de cascadă,
Spirala-n zvâcul ludic a-l surprinde!

În care Noaptea Matricea să-şi vadă
A coborât din Spaţiu o şaradă...
Sărutul l-a împreunat. Naiadă
Prin luminura Animei - zăpadă...
Măiastra-n sacru Melos din Baladă...
Druidicul Stejar roind prin ghinde,
Columna axis Mundi, brânca-spadă
ATLARTA SACRUM EST,
Magnetoglindă!

Anastasia DUMITRU

ORIENTĂRI ÎN PROZA FANTASTICĂ ROMÂNEASCĂ

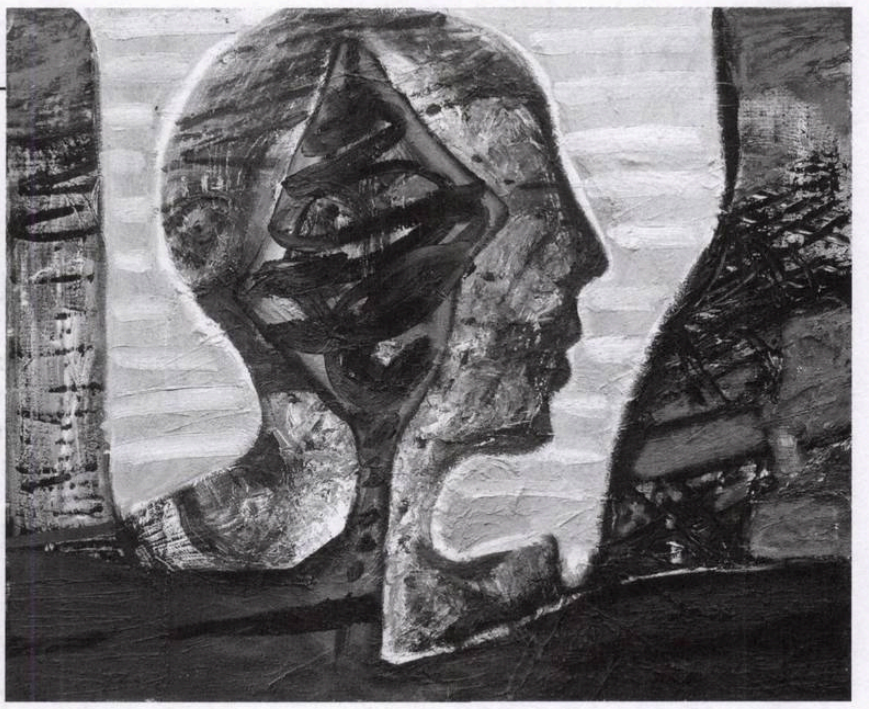

Gheorghe Glodeanu, prin masiva carte ***Orientări în proza fantastică românească***, Editura Tipo Moldova, Iași, 2014, demonstrează vocația scriitorilor românipentru literatura fantastică, dar și predilecția exegetului pentru constanta cercetării acestui dificil domeniu, care scapă încorsetărilor, situându-se, așa cum menționa într-un volum anterior, sub semnul lui Proteu.

Autorul urmărește manifestarea diacronică și metamorfozele fantasticului de-a lungul timpului, cercetând universul prozastic a treizeci și doi de autori, începând cu întemeietorul genului, Mihai Eminescu, trecând prin perioada interbelică și ajungând până la scriitorii contemporani. Analiza comprehensivă este o invitație în fascinantul domeniu al fantasticului, care îi atrage deopotrivă pe scriitori și lectori, pledând pentru resorturile acestui inepuizabil gen. În majoritatea cărților aparținând profesorului de la „Nordul Literar", observăm interesul pentru investigarea acestui domeniu: ***Fantasticul în proza lui Mircea Eliade***, Editura Gutinul, Baia Mare, 1993; ***Eseuri*** (1996), ***Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențialist***, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, ***Poetica romanului românesc interbelic*** (1998), ***Dimensiuni ale romanului contemporan*** (1998), ***Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*** (1999), ***Liviu Rebreanu. Ipostaze ale discursului epic*** (2001), ***Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade***, Editura Dacia, Cluj-Napoca (2001), ***Măștile lui Proteu. Ipostaze și configurații ale romanului românesc*** (2005), ***Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*** (2005), ***Fascinația ficțiunii. Incursiuni în literatura interbelică și contemporană*** (2006), ***Romanul. Aventura spirituală a unei forme literare proteice*** (2007), ***Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*** (2012).

Gheorghe Glodeanu a cuprins în cele 669 de pagini întreaga manifestare a prozei fantastice: reperele teoretice, conceptul de literatură fantastică, orientările în proza românească (de la epoca marilor clasici la condiția fantasticului de la începutul secolului XX), analizând jocul seducător al măștilor la Alexandru Macedonski, dar și fascinația fantasticului în literatura interbelică la: Adrian Maniu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Urmuz, Mateiu Caragiale, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ion Minulescu, M. Blecher, V. Beneș, Al. Philippide, Victor Papilian, Pavel Dan, Tudor Arghezi, Vintilă Horia și Mircea Eliade. Printre scriitorii postbelici sunt incluși: Oscar Lemnaru, Vasile Voiculescu, Laurențiu Fulga, A. E. Baconsky, Ștefan Bănulescu, Dumitru Radu Popescu, Octavian Paler, Tudor Dumitru Savu, Radu Albala, Ana Blandiana și Ioan Groșan. În ultima secțiune a cărții sunt incluse deschiderile de după 1989, exegetul cercetând vocația narațiunii labirintice la Ioan Petru Culianu și lumea ca ficțiune la Mircea Cărtărescu.

Partea introductivă își propune să analizeze conceptul de literatură fantastică, aducându-i în prim-plan pe teoreticienii genului și pe cele mai reprezentative studii ale lor. Definirea termenului a fost și rămâne în continuare o problemă nesoluționată, fiind terenul unor reale controverse între specialiști. Autorul pleacă de la definiția lui Adrian Marino, apoi supune analizei distincția dintre fantastic și feeric așa cum apare în terminologia lui Roger Caillois. Exegetul trece de probele sisifice în demersul de teoretizare a acestui concept, ce a cauzat discordii. Gheorghe Glodeanu îi enumeră pe cei mai cunoscuți exegeți: Tzvetan Todorov, Louis Vax, Marcel Brion, Marcel Schneider, Howard Phillips Lovecraft, dar și pe românii Ion Biberi, Matei Călinescu, Ioan Vultur, Ilina Gregori, George Bădărău, Ovidiu Ghidirmic, Marina Cap-Bun.

După ce face o analiză a conceptului de literatură fantastică, ochii cercetătorului se opresc asupra investigației universului prozastic al autorilor, care au căzut în mrejele acestui fenomen uluitor care continuă să atragă scriitorii. De la Eminescu și până astăzi, s-au găsit teme și motive noi. Chiar dacă la apariția primei nuvele fantastice românești, ***Sărmanul Dionis***, receptorul nu era pregătit pentru șocul noului gen, pentru fantasticul de tip metafizic, ce permitea numeroase posibilități de expresie în deplin acord cu dinamica viziunii și a concepției romantismului, lectorul s-a obișnuit cu ineditul fantasticului. Eminescu și, în general, scriitorii romantici i-au dat fenomenului o semnificație nouă, au făcut din confruntarea lui cu realitatea o modalitate de poetizare, de metamorfoză, de trecere de la real la fantezie, la imaginar, la acel univers poetic de vaste posibilități, evaziunea în trecut, cultul eului, exotismul, visul, gustul misterului negând normele rigide, care au format dezideratul poetic al romanticilor. Proza eminesciană a deschis drumul unei înnoiri tematice, prin strategia narativă ce ducea la situarea în *inima fantasticului*. Gheorghe Glodeanu cercetează toate nuvelele fantastice, reușește să identifice unele influențe de mai târziu asupra universului prozastic al lui Eliade, amintind de „*obsesia eminesciană în literatura lui Mircea Eliade*", deoarece aproape în toate nuvelele, povestirile și romanele sale face referiri la creația marelui poet, unele lucrări precum ***Șarpele*** sau ***Domnișoara Christina*** putând fi interpretate ca niște replici la ***Cezara***, respectiv la poemul ***Luceafărul***.

Autorul demonstrează că textele lui Ion Luca Caragiale ***La Hanul lui Mânjoală*** și ***La conac***, publicate între 1889 și 1900, au la bază fabulosul folcloric, miticul și magicul autohton. Cercetătorul demonstrează că mecanismul fantasticului coincide cu basmul prin formula inițială, prin supranaturalul, prin intensificarea, multiplicarea și proliferarea obiectelor. În aceste puncte realul și irealul nu mai au granițe bine definite. Nuvela ***Cănuță, om sucit*** este încadrată între basmul mitologic, din care nu lipsește ironia despre condiția artistului, și literatura absurdului. „*Instituindu-se într-un fascinant proces inițiatic, pactul lui I.L. Caragiale cu fantasticul reprezintă o modalitate specifică de investigare a zonelor camuflate ale realității, îmbogățind cu un timbru aparte opera de excepție a scriitorului*", susține criticul (*Op. cit.*, p. 139).

După ce argumentează că Alexandru Macedonski intră în jocul seducător al măștilor, investighează universul literar interbelic. Proza lui Gala Galaction a contribuit la dezvoltarea unui fantastic autohton, având printre temele dominante problemele timpului și ale magiei, regăsite și în proza lui V. Voiculescu. ***Moara lui Călifar*** și ***În pădurea Cotoșmanei*** au afinități cu ***La hanul lui Mânjoală*** de Caragiale. Aflați în mrejele demonicului, protagoniștii nu se pot sustrage magnetismului forțelor malefice ale acestuia; chiar dacă încearcă să fugă, se reîntorc. Fabulosul de sorginte populară este relevant și prin utilizarea toposului și a eroilor, plasați în *illo tempore*. Miraculosul mitico-magic este aprofundat în universul prozastic al lui Gala Galaction, care a contribuit la dezvoltarea unui fantastic autohton, de aceeași filiație cu cel al lui V. Voiculescu, dar total diferit de cel absurd al lui Urmuz. În romanul metafizic al lui Liviu Rebreanu se investighează structurile geometrice, arhitectura armonioasă, mitul androginului, autorul căutând răspunsurile la întrebările esențiale. Gheorghe Glodeanu analizează la Cezar Petrescu fantasticul interior, la Ion Minulescu – regimul nocturn al imaginarului, la V. Beneș - fantasticul vizionar, cel de tip terifiant la Al. Philippide etc.

Așa s-a ajuns la suprapunerea liricului cu fantasticul, creându-se sintagmele „*poemul în proză fantast*" sau de „*incandescență fantastică*". Scriitorii care se încadrează în aceste tipare sunt Macedonski, A. Maniu, V. Beneș, Oscar Lemnaru, A.E. Baconsky și I. Minulescu. Un capitol esențial este alocat reabilitării demnității metafizice a narațiunii la Mircea Eliade (aproximativ nouăzeci de pagini), fiind o abordare a romanelor, în special a ***Nopții de Sânziene***, făcându-se o paralelă cu unele teme și motive eminesciene ori blagiene, insistându-se asupra condiției omului superior, „*Eliade are meritul de a crea un personaj viabil (...), acela al megalomanului incorigibil*" (*Op. cit.*, p. 443).

Ultimele două părți ale monografiei despre fantastic sunt o pledoarie pentru vocația scriitorilor români pentru acest gen de literatură. Amintim că Mircea Eliade gândește renașterea literaturii moderne (nu numai a celei fantastice și nu doar a romanului, ci a tuturor genurilor) prin redescoperirea miturilor. În acest sens, cartea lui Gheorghe Glodeanu justifică opinia celui care a scris ***Aspecte ale mitului***, a creatorului unei teorii originale despre fantastic, bazate pe *camuflarea sacrului în profan*, având la bază teoria *irecognoscibilității miracolului*. Dacă amintim contribuția cel puțin a doi scriitori din perioada postbelică: Mircea Eliade și Vasile Voiculescu, care fac parte din aceeași familie spirituală, identificăm conotațiile literaturii fantastice ca scriitură esențială. Un alt aspect important îl constituie includerea în această carte a unor scriitori mai puțin cunoscuți în calitatea lor de autori de literatură fantastică. Exegetul cercetează „*romanul parabolă*" la Octavian Paler, fabulosul Deltei la Radu Albala, fantasticul poetic la Ana Blandiana și provocările fantasticului la Ioan Groșan.

Orientări în proza fantastică românească are o bogată bibliografie, constituind pârghiile esențiale pentru cei interesați de acest fenomen prolific și proteic. Probabil că exegetul a scris numai o prefață, dar nu și câteva concluzii pentru că nu știe care vor fi coordonatele viitoare ale uluitorului domeniu. Dacă ar trebui să optăm între doi termeni: vocația sau nevocația literaturii române pentru fantastic, datorită unei astfel de monografii a fantasticului, în care sunt selectați cei mai reprezentativi scriitori ai genului, suntem îndreptățiți să susținem și latura fantastică a literaturii noastre. Chiar dacă o parte dintre cei mai prestigioși critici literari nu și-au manifestat încrederea în literatura fantastică românească (amintim pe: G. Călinescu, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Alexandru Philippide, Adrian Marino, Tudor Vianu), Gheorghe Glodeanu aduce numeroase argumente susținând că există în literatura română scriitori remarcabili care își consideră opera ca aparținând fantasticului. Este prima dată în literatura noastră când sub auspiciile fantasticului sunt incluși toți creatorii genului, „*de la origini până în prezent*". Monografia se încheie cu deschiderile de după 1989, exegetul cercetând narațiunea labirintică a lui Ioan Petru Culianu și ficțiunea lui Mircea Cărtărescu în nuvela ***Visul*** ori în romanul ***Rem***.

Cornel COTUȚIU

ÎNTÂLNIRI

Mura a intrat în casă dis-de-dimineață. Tocmai dam să ies din baie, după o rafală de spray-uri. Fiind organizatoare a întâlnirii, voiam să fiu la liceu ceva mai devreme decât ne înțeleseserăm, fie chiar și numai pentru a-mi primi colegele. Avea ochii răvășiți; era vădit obosită. Dar nu mare mi-a fost mirarea, văzând-o gravidă, cu un pântece crescut semeț.

- În luna a noua - s-a explicat, cu un surâs care simula că își recunoaște vina, păcatul. Arăt în halul acesta, fiindcă am plecat de acasă cu câteva ceasuri în urmă.

- În plină noapte?!

- Doar n-ar fi fost să ajung la tine în plină noapte.

- De ce nu? Știi doar că...

- Pe drum e un popas cu parcare, lumină etc. și am... chiar poposit. În mașină, firește. Numai bine să-mi recapitulez cei zece ani de la liceu și să mă gândesc ce aș putea să vă vorbesc sau să vă mint. Lacrimi, bătăi? Numai bine să mă piaptăn, să-mi fac cocul. Apropo, cum arăt?

- Ei, bravo! După cât ești de frumoasă, ți-ar sta bine și tunsă cheală. Hai și întinde-te pe canapea.

După absolvire, i s-a promis că va obține o slujbă la orfelinatul de unde pornise, însă taman atunci s-a schimbat conducerea și promisiunea s-a voalat. A obținut însă la un inspectorat școlar o încadrare pe post de suplinitor la o catedră de limbi moderne, doar terminase profil filologie. În următorii ani, tot așa, la școli îndepărtate, din zonă montană. Avea de înfruntat plictisul și mârâiala feciorilor mitocani. La un moment dat, era pregătită să dea la facultate, chiar îi făcusem rost de niște cursuri, plus că își agonisise niște bani. Dar intențiile aveau să fie spulberate de un electrician din Moisei, Nicoară, care începuse să lucreze pe rețeaua unde se afla și satul ei. Bărbații de acolo munceau, cei mai mulți, la mină. Tinerii abia terminau gimnaziul și fie coborau la vale, fie luau calea părinților. Fete de vârsta ei, câte erau, deja se gândeau la măritiș, nici vorbă să fi auzit de Hugo sau Patricia Kaas. Și a fost ca și cum ea și Nicoară s-au descoperit deodată. Nu numai că era plăcut la vedere, dar și manierat. Din asta i s-a tras. Adică, de la un drum prin pădure, după frăguțe. Și când a văzut că refuză să-și tragă fusta de pe ea, că se opune, manieratul Nicoară a pocnit-o în cap, încât... Când și-a revenit, el gâfâia, muncind între picioarele ei.

- Regret că nu am putut da curs invitației tale la nuntă, dar măcar am ajuns la tine ceva mai târziu.

- Da. Ți-am spus și atunci: cum nu aveam pe nimeni din partea mea, te-aș fi dat drept verișoară.

- Mura, eu va trebui să ies până în oraș. Tu rămâi aici și, dacă ai nevoie de ceva, o găsești pe mama în bucătărie. Doar vă cunoașteți. Și, până una, alta, te rog, calm!

- Mda! E un calm care mă obosește mai degrabă.

- Sau, dacă vrei... știu cum e să nu te poți odihni, dacă ești prea obosită. Dacă vrei, hai să te las în livadă. Doar o știi, de pe vremea liceului.

Apoi Nicoară devenise insistent, venea de două-trei ori pe săptămână, din nou atent, manierat. La orfelinat, Mura a avut la vârsta adolescenței și mai apoi, până la terminarea școlii, două educatoare, amândouă – interesant - preotese, foarte asemănătoare ca stil de atașament față de copii și habotnice religios. De pildă, în privința căsniciei. Una dintre ideile care i s-au înfipt în conștiință a fost că darul cel mai de preț cu care intră mireasa în casa ei este fecioria. În scurtă vreme, prezența insistentă a bărbatului electrician a început să fie însoțită de pretenția ei: să se căsătorească. Stupefiat, la început, îl prinse și pe el gândul acesta. Doar că, până la urmă, avea să condiționeze mariajul: să renunțe la facultate. Și, cum el avea o cunoștință la inspectoratul școlar, din toamnă Mura a ajuns și nevastă, și cu socri, și cu post chiar în Moisei.

Cum toată lumea aștepta urmași, iar vremea unei astfel de împliniri avea să treacă de câteva ori, amândoi și-au făcut analizele necesare. A rezultat că Mura e aptă pentru nașteri, nu și soțul. Nu mult după aceea Nicoară a prins pofta băuturii și a început să-și răzbune neputința pe Mura. În casă la ei nu mai era vorbă bună, ci răstită, țipete din te miri ce, bătăi, scandaluri între oameni, căci el devenise și gelos, atâțat de prieteni de pahar care își râdeau de el.

Mura părea că înțepenise, cu mâinile nemișcate pe tăblia măsuței de sub vișin. Tăcerea, imobilitatea asta, privirea fixată în neunde au durat multă vreme. Apoi a continuat brusc, dar pe un ton stins:

- Iar anul trecut am avut parte de un al doilea viol.

Și-a arătat pântecul:

- Iată rezultatul.

Gura i se întinse într-un rictus ironic.

- Și viitorul tată știe?

Colțul buzelor tremura amuzat spre obraz.

- Cum să știe, când nici eu nu-l știu pe el?

Am rămas contrariată, însă am lăsat-o să hotărască ea când își va continua mărturisirea. După un alt timp al tăcerii, ea a sesizat că cineva vrea să-mi atragă atenția. Buna mamă sta pe treptele casei cu o tavă pe brațe. Bănuiam ce pusese: un borcan cu dulceață, desigur, de vișine și cele necesare, farfurioare, lingurițe, pahare cu apă. În tinerețea dintâi fusese menajeră la o familie de greci și deprinsese câteva obiceiuri care erau și pe gustul ei.

- De ce nu? încuviință Mura. Un viol cu o dulceață se potrivesc de minune.

Cum anul școlar din toamnă l-a început de data aceasta într-o școală din apropierea Moiseiului și era nevoită să facă naveta, de obicei prepara mâncarea seara. Pregătise un pilaf în care obișnuia să pună piper boabe, nu râșnit. Or, tocmai se terminase borcanul cu piperul dorit. Se întunecase, însă nu putea lăsa mâncarea neterminată. Magazinul din apropiere încă era deschis, iar Nicoară probabil cânta pe la cârciumă. De la locuința lor se poate coborî pe o scurtătură până la drumul mare, cărarea fiind însoțită ici-acolo de arbuști de alun. A ajuns cu oarecare teamă la magazin și tot așa, ușor agitată, reveni, acum mai alene, fiind vorba de urcuș. Undeva, pe la mijloc, e o tufă deasă de răchită. Dintotdeauna i-a displăcut să o vadă, nu-și explica de ce, încât, de cele mai multe ori, prefera drumul mașinii, mai lung, dar parcă mai sigur noaptea. De acolo a țâșnit un bărbat, i-a pus o palmă pe gură și a tras-o după tufă. Avea cagulă; cu atât mai înfricoșător. Când i-a mușcat palma, a amețit-o în același fel ca Nicoară cu câțiva ani în urmă.

- Cum era să-l descopăr într-o localitate așa de mare ca Moiseiul? Și cum s-o fac? Să opresc bărbații pe drum și să le cer să-mi arate palma stângă, dacă are urmă de mușcătură?

Ar fi putut să întrerupă sarcina, însă a hotărât curând că s-a ivit prilejul să i-o plătească nemernicului său soț. Cu toate că știa ce o așteaptă. Când pântecele a prins să se vadă, s-a mărturisit lui Nicoară. Desigur că nu el putea fi tatăl. Luni de zile întrebarea lui era doar atât: „Cine ?" și nu bănuia cât de sincer era răspunsul ei: „Nu știu". Ceea ce desigur că îl înfuria. A ținut totuși seama de spusele mamei soacre: „Să n-o bați peste burtă, față și țâte, că te blestem. Și toată lumea știe că blestemul de mamă se prinde și e cel mai aspru. Am nevoie de urmași sănătoși". Asta l-a făcut să fie foarte inventiv în modul de a-i pricinui durerea.

- Acum o săptămână, când i-am spus că voi participa la revederea noastră de zece ani, a refuzat categoric, cu urlete și picioare în picioarele mele. Azi-noapte s-a culcat foarte repede, gândind probabil că va fi treaz când eu m-aș pregăti pentru plecare. Știam unde ține cheile de la mașină (în trusa de la bărbierit), m-am îmbrăcat, mi-am luat haine de schimb, am deschis ușor garajul, uitase să-l închidă și... gata! Abia aștept să mă întâlnesc cu voi, cu doamna dirigintă, cu scumpa mamă Grety. Apropo, de unde vine diminutivul acesta? Că toată lumea așa o știam: doamna profesoară Grety.

- De la Margareta.

- O, doamne! Nu degeaba ești șefa clasei, știi tot. Ce noroc am avut cu tine!

În curtea liceului, unde am convenit să ne întâlnim înainte de a urca în fosta noastră sală de clasă, a fost mare rumoare, chicote, când au văzut-o pe Mura ieșind din mașină. Fetele au sărit pe ea, cu mângâieri pe pântecele dolofan, admirative, insistente ori unele timide.

- Dragele mele flori – li s-a adresat Mura încântată –, după cum vedeți, efectivul nostru în curând se va mări cu încă o floare.

Diriginta Grety, la începutul clasei a IX-a, ne-a prevenit: „Fiindcă sunteți o clasă numai de fete, fiindcă profilul clasei este de filologie, fiindcă sunteți cele mai frumoase fete din istoria acestui liceu, fiindcă pe catalog scrie Clasa F, vă numesc Clasa fetelor. Dar acest F rămâne valabil și atunci când mă veți supăra, căci am să vă numesc Fuste".

- Și cum se va numi viitoarea floare ?

- Mister!, a fost răspunsul.

Drept replică, fetele au înconjurat-o, repetându-i numele graseiat, așa cum rostește ea orice cuvânt cu „r", ceea ce îi asigură din start un farmec aparte, Murrrra. Pronunțarea astfel a numelui ei a pornit tot de la diriginta Grety. Dar, nu o dată, spre amuzamentul clasei, ea răspundea în aceeași manieră: „Am înțeles, doamnă Grrrrety".

Le-am lăsat, urcând la etaj, să văd cum arată sala de clasă și s-o invit pe dirigintă. Am avut ideea să punem la cale o nostimadă. Când au intrat în clasă, doamna era deja la catedră și, după noianul de îmbrățișări, ni s-a adresat simulând un ton de reproș:

- Iar ați întârziat!

Și, ca la comandă, fetele s-au văitat a regret. Taman acum, ușa s-a deschis și a apărut, spre hazul tuturor, Mura.

- Poftim! Încă ceva și am să vă numesc „fuste".

- O, doamne!, a exclamat ea. Vă sunt atât de recunoscătoare că ați existat și că existați.

Doamna și-a aranjat baticul roșu de la gât, trăgându-ne cu coada ochiului, în semn de „Nu-i așa că vă place, căci și mie îmi place?".

- Florilor, înainte de a deschide catalogul, țineți minte ce v-am spus în prima zi a clasei a IX-a?

Noi:

- Daaa!

- Hai tu, șefo, Livia.

- Adevărul celor spuse atunci ne-a surprins, dar a prins consistență de-a lungul anilor de liceu și după aceea.

- Acum, în clasa a IX-a e „azi". În clasa a X-a va fi „mâine", în cealaltă „poimâine", iar într-a XII-a „răspoimâine".

- Și așa a fost?

- Daaa!

- Acum însă în ce timp ne aflăm?

Claudia, ca de obicei, repezită:

- Postdecembrist.

S-a cam strâmbat din nas din partea noastră.

Mihaela:

- Un răspoimâine etern.

- Livia, suntem între noi, eleve și dirigintă, de paisprezece ani, patru de liceu, zece de traseu postliceal. De aceea, fiind între noi, repet, îmi permit să-mi exprim o mirare, dar, atenție, fără niciun fir de reproș. Ești singura de aici necăsătorită.

A intervenit din nou Claudia, dar sunt sigură că nu și-a dat seama să fi fost cumva răutăcioasă:

- Asta, fiindcă Făt-Frumos al ei nu a terminat de căsăpit toți balaurii.

- De vină e Arghezi, doamnă dirigintă, i-am răspuns, după ce s-a stins rumoarea din sală. A rămas în mine, ca un fel de propunere, un vers, când ați vorbit la oră despre lirica erotică a lui Arghezi.

- Dragă Livia, mă crezi că, nu știu de ce, deși au trecut niște ani, eu am reținut cum ochii tăi au reacționat atunci ca și cum ai fi trecut printr-un șoc psihic, a urmat apoi o mirare care ți-a adunat pleoapele. Să-ți spun versul? Iată: „Logodnică de-a pururi, soție niciodată".

Mura s-a ridicat în picioare.

- Sunt mai aproape de dumneavoastră decât Livia, de aceea mă fac mesagerul ei.

I-a cuprins obrajii, sărutându-i.

- Măi florilor, mă băgați în boli. Ia uitați...

A scos din albumul nostru, pe care i-l dădusem la absolvire, o foaie de hârtie și a ridicat-o deasupra catedrei.

- Desigur că n-o recunoașteți. E speech-ul pe care vi l-am rostit în clasă acum zece ani. Îl pregătisem așa, ca să fiu sigură că îmi potolesc emoția și că voi fi coerentă.

- Citiți-ni-l!

- Păi, tocmai de aceea vi l-am adus. Va fi interesant să constatați în ce măsură am avut dreptate, în ce măsură se confirmă sau nu cuvintele mele de atunci.

S-a așezat pe scaun, zâmbind.

- Totuși, când ești emoționat, cum sunt din nou acum, e bine să șezi.

Și-a potrivit din nou baticul de la gât.

(Continuare în pagina 20)

Delia MUNTEAN

RUKINEȚUL

Cercetător pasionat al Rusiei Vechi, autor al unor lucrări pe teme de istorie, limbă, literatură, precum și al unor studii de știință popularizată, Evgheni Vodolazkin (n. 1964, Kiev) devine tot mai cunoscut ca romancier, îndeosebi după al doilea volum al său, ***Lavr***, publicat în 2012 și tradus deja în peste douăzeci de țări. Încă de la apariția ei în Rusia, cartea a fost multipremiată, iar versiunii românești – ***Laur***, Editura Humanitas Fiction, 2014 –, datorate Adrianei Liciu, i s-a acordat în cadrul Galei „Bun de tipar" premiul pentru cea mai bună traducere.

Sunt, desigur, atuuri ce nu pot fi ignorate; ele chiar provoacă interesul publicului larg, cât și al celui specializat. E sigur însă că avem înainte-ne un roman de excepție, plasabil pe linia marii tradiții epice ruse, un roman care va constitui un reper în istoria literaturii universale. Cartea e scrisă inteligent și cu har. Seduce de la primele pagini, reclamă un ritm aparte de lectură și îndeamnă la recitiri, revelând de fiecare dată surprinzătoare semnificații.

Autorul recreează Evul Mediu rusesc, înfățișând în alb-negru – precum în ***Andrei Rubliov*** al regizorului Tarkovski – condiția umană din acele vremi în câteva dimensiuni ale sale: viața cotidiană, spațiile de locuit, legăturile sociale, iubirea, sărăcia, ignoranța, foametea, epidemiile (ciuma), relațiile cu Biserica și cu divinitatea etc. Universul propus, captivant și mereu împovărat de tensiuni, capătă coerență pe măsură ce Povestea înaintează. Ea pare scrisă pe înseși gramotele de mesteacăn ale lui Hristofor, personaj care se teme să nu piară odată cu el spațiul-timp în care a trăit. „*Cuvântul scris* – crede eroul – *pune în ordine lumea. Îi oprește instabilitatea. Nu îngăduie înțelesurilor să se macine.[...] Orice avea să se întâmple după aceea, fiind scris, acel cuvânt avea deja consistență*" (p. 33).

Aflăm despre locuințele cnejilor („*Palatele nobilimii ruse erau de obicei din lemn. [...] Construirea lor nu lua sfârșit niciodată; se putea întrerupe, dar reîncepea la prima nevoie care se ivea. Fiecare nouă căsătorie din familie făcea să i se adauge noi corpuri. [...] Aminteau de stupii de albine ori de coloniile de moluște*" – p. 102), despre intimitatea izbelor aparținând famiilor de rând, nuanțată cu detalii necuprinse în documente (p. 27, 136), despre felul de a trăi al rușilor nordici, „*care nu sare nici în ochi, nici în urechi*" (p. 252), despre meleagurile lor „*binefăcătoare*" („*pe atunci ele nu erau încă nesfârșite și nu cereau, ci dădeau putere*" - p. 272), despre întreținerea drumurilor (gropile se cereau scrupulos reîmprospătate, pentru ca lucrurile căzute din căruțele negustorilor să poată fi grabnic însușite, conform legii, de către localnici - p. 205).

Aflăm, de asemenea, despre interesul constant pentru cercetare („*A lămuri data sfârșitului lumii li s-a părut multora o preocupare demnă de cinste, căci în Rusia erau iubite țelurile de mare anvergură*" – p. 180), despre tămăduirea cu ierburi (p. 15-18 ș.a.), despre pasărea caladrius, care-i destăinuie celui bolnav dacă va să trăiască ori să piară (p. 26). Descoperim că firea posomorâtă a oamenilor se datorează climei, că moartea pândește pretutindeni, „*iar pentru viață trebuie plătit*"; că ignoranța și superstițiile fac ravagii („*Pe Anastasia am ars-o, a urmat fierarul Averki, dar foametea nu s-a dus. Ce spune asta, stareț? Laur își mută privirea la fierar. Asta spune că în capetele voastre e beznă*" – p. 313).

Sunt vremuri în care unora (precum Nikandru, Hristofor, Ambrogio ori Laur) „*le este dat să arunce uneori o privire și să vadă ce va fi mai departe*" (p. 192); romancierul își creează astfel ocazii de a trasa linkuri către evenimente și oameni din veacurile următoare, până către vremurile noastre. Darul înainte-vederii îl au și „*nebunii întru Hristos*"/iurodovii, un fel de asceți-vagabonzi specifici Europei de Răsărit, dotați cu o înțelepciune ce sfidează granițele normalității și care-și practică harul recurgând deliberat la cuvinte și gesturi necuviincioase, ostentative, având ca obiect incriminarea în public a păcatelor (îndeosebi ale celor bogați ori sus-puși), respingerea falselor valori și a convențiilor. O figură memorabilă rămâne Foma, care cunoaște dinainte destinul lui Arsenie și este – în egală măsură – îndrăgit, temut și hulit de toți („*Iar rusul e cucernic. El știe că nebunul întru Hristos trebuie să îndure suferința și se dedă la păcat ca să îi asigure această suferință*" – p. 145).

În acest univers, binele și răul, cucernicia și păcatul se amestecă derutant („*aici linia e așa de subțire, că voi, păcătoșilor, nici nu puteți înțelege*" – p. 145), iar oamenii le dezleagă după credința și puterile lor („*Tot ce este divin e adevărat și unic, [...], și tot ce este diavolesc e fals și multiplicat*" – p. 251). La mânăstirea Sfântul Kiril, starețul Nikandru ține în anteriu un caiet cu ***Păcatele de greutate mijlocie proprii mirenilor și slujitorilor bisericii***. Am „păcătui" noi înșine dacă nu am semnala câteva, mai ales pentru savoarea lor: „*În vremea slujbei – vorbă, umblat prin biserică, gândul la altceva. Ținerea prea puțin a postului, râsul până te trec lacrimile, ocările, vorbele de clacă, făcutul cu ochiul, dănțuitul cu măscări, înșelarea la măsură și la cântar a celui ce cumpără, furatul de fân, scuiparea în față, lovitul cu picioarele, răspândirea de clevetiri, judecarea unui monah, lăcomia, beția, uitatul la cei ce se scaldă*" (p. 43). Enumerarea ar fi putut lesne servi ca material pentru „lista infinită" a lui Umberto Eco...

Întru mântuirea lor și a celor dragi, oamenii călătoresc ani de zile: spre locurile sfinte sau, pur și simplu, dintr-o localitate în alta. În pelerinaj își caută iertarea și vindecarea însuși protagonistul romanului, cu cele patru ipostaze ale sale: Arsenie (vraciul, poreclit și Rukinețul – de la satul Rukina și de la „*ruka*" = „mână"), Ustin (nebunul întru Hristos), Arseni (pelerinul) și Laur (pustnicul). Țesut într-o tulburătoare poveste - derulată între anii 1440-1520 de la nașterea lui Hristos, respectiv 6948-7028 de la Facerea lumii -, el însoțește cititorul multă vreme după lectură și mai că își pierde statutul de ființă de hârtie.

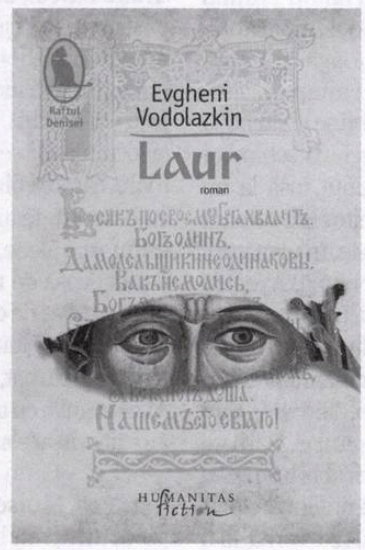

Arseni e crescut de bunicul Hristofor („*purtător de Hristos*"), care îl inițiază în tainele ierburilor, ale corpului omenesc, ale vieții și ale morții. Copilul deprinde iute semnele vremii și dobândește cultul pentru cunoaștere; citește chiar și noaptea, la lumina lunii și mângâie pielea cărții înainte de a o deschide. După ce moare bătrânul vraci, Arseni învață pe cont propriu rostul experienței și cunoaște puterea iubirii. O vindecă de ciumă pe Ustina, primind-o apoi în izba lui sărăcăcioasă și în viața sa. Paginile care urmează par desprinse din începuturile literaturii de dragoste. „*Ustina era iubire, iar iubirea era Ustina. El o purta ca pe o lumânare printr-o pădure întunecoasă*" (p. 57); sau: „*Îi dădea jos cu grijă de pe cap basmaua și îi răsfira părul. I-l împletea într-o coadă. Îl răsfira din nou și trecea încetișor pieptenele prin el*" (p. 58); sau: „*Fetița roșcată i se părea lui Arseni ca un lut în mâinile lui, din care el își modela Soția*" (p. 64).

Tânăra își va găsi însă sfârșitul în timpul travaliului, odată cu fiul lor, episod ce constituie un fel de intrigă a romanului. Sunt bulversate acum toate credințele eroului, care, simțindu-se vinovat că nu a reușit să-și salveze iubita, face legământ să-și dedice ei viața, faptele și gândurile, până la mântuirea amândurora, și să-i rămână credincios pentru totdeauna. „*Calea ta e grea* – îl previne starețul Nikandru -, *căci istoria dragostei tale abia acum începe. Acum, Arseni, totul o să atârne de puterea dragostei tale. Și, firește, de puterea rugăciunii tale.*" (p. 85). Ustina va fi astfel mereu vie („*Eu sunt singurul cu care tu mai ești unită pe pământul ăsta, și prin mine parcă ai continua să trăiești*" – p. 116) și îl va însoți pretutindeni, binecuvântată cu dragoste dincolo de timp, de viață și de moarte. Datorită Ustinei și în numele ei, Arseni știe cum să-și clădească experiența și să-i dea sens („*acel puțin bine pe care l-am făcut trece-i-l ei*" – p. 127).

Călătoria de care vorbeam se convertește treptat într-un parcurs hagiografic, pe orizontală și mai ales pe verticală, cu primejdii, îndoieli și ispite la tot pasul. Personajul, care-și va schimba pe rând identitățile, cunoaște oameni, mentalități, vindecă bolnavi din toate păturile sociale (și „*plângea pentru toți aceia pe care nu îi putuse ajuta*" – p. 107), fuge de binele trupului, de lume și de slava ei; traversează perioade lungi de tăcere deplină („*El nu uita vorbele lui Arsenie cel mare: de multe ori mi-a părut rău de vorbele pe care le-a rostit gura mea, dar de tăcere nu mi-a părut rău niciodată*" – p. 8), cel mai fidel partener de dialog fiind „*Ustina, dragostea mea*".

Toate îl transformă. Îi sporesc înțelepciunea. De pildă, urmărind fluxul evenimentelor, el descoperă că „*uneori decurg ele singure. Scoase din timp*" (p. 153), că trecutul, prezentul și viitorul se reflectă unele în altele („*se destramă pe la cusături*"). De la Ambrogio află că timpul „*ne este dat din mila Domnului, ca să nu ne încurcăm, căci nu poate conștiința omului să primească în ea toate evenimentele odată. Noi suntem închiși în timp din cauza slăbiciunii noastre*" (p. 207). Spre sfârșitul vieții, Laur (ultima ipostază) se reîntoarce - sugestiv – în locurile din care a pornit. „*Nu s-a dat timpul înapoi?*", i se adresează el Ustinei. Îl va lămuri starețul Inokenti: de fapt, timpul e asemenea unei spirale, în cadrul căreia toate se retrăiesc, se repetă, însă la un nivel superior, ce deja include amintiri ale unui trecut. Laur realizează acum că viața lui, cu aparenta ei lipsă de rânduială, tinde să se așeze, să refuze socoteala anilor; simte că toate întâmplările din memoria lui se șterg încet, „*transformându-se tot mai mult în ideea generală de bine și de rău, lipsite de nuanțe și de detalii*" (p. 303).

Cartea e înțesată de simboluri, de replici cu miez și multe pagini sunt antologice, oferind satisfacții alese celui care le parcurge. La acestea contribuie în bună măsură stilul cronicăresc, împletirea inedită între cuvintele vechi sau regionale (*ocelki, tuies, armiac, scudelniță, rukopis, zemliak*) și neologisme (*anvergură, excedent, radial, franchețe, prognoză, invulnerabilitate*), inserțiile colocviale („*a fi la curent*", „*le cedează nervii*") ori cele din registrul oficial („*ne-am adresat pentru precizări*", „*locul de domiciliu*"). Liniile de dialog lipsesc, capitolele sunt delimitate cu semne aparținând alfabetului chirilic, iar pe alocuri se ivesc, în manieră postmodernă, discrete intervenții auctoriale (definiții, traduceri de cuvinte, lămuriri, reveniri, trimiteri livrești). Remarcăm, de asemenea, finețea limbii, expresivitatea ei aparte, datorate, firește, și calității traducerii („*focul se năpustea la vreascuri*"; „*gestul se desprinde de preoteasă și zboară*"; „*întunericul, tăiat frumos de romburile ferestrei*"; „*zăpada zbura nesigură*"; „*în altundevaul lor*"; „*un zdrăngănit... se rostogoli*").

Cât despre trecerile subtile, pe nepusă masă de la gravitate la umor și la ridicol, acestea sunt de-a dreptul savuroase: pentru igiena minții, nu trebuie luat totul prea în serios... Notăm câteva: „*Serghi se întinse pe burtă ca pe ceva de sine stătător*" (p. 200); locuitorii Zarei se grăbesc să spânzure, fără vreo judecată, niște iscoade, căci „*nu erau genul care să lase o treabă pentru mai târziu, fiindu-le cunoscut faptul că timpul e principalul dușman al fermității*" (p. 238); celor din Jaffa, mai leneși de felul lor, „*nu le era străină nici contemplația*" (p. 253); în timpul pelerinajului la Ierusalim, „*cămilele se opreau întruna să rumege spini, dar asinii se opreau fără vreun motiv vizibil*" (p. 255-256); „*Bolnavul are nevoie de prospețime, a strigat Foma, iar aici la voi e, să mă iertați, ca la dracu-n cur*" (p. 144); „*Cel ucis se legăna în șa într-un echilibru nepăsător. [...] Avea aerul cuiva care vrea să fie lăsat în pace*" (p. 121); Francesca, nepoata lui Ambrogio, lucrează la morga din Milano, unde, „*în rarele minute libere dintre ture*", citește Joyce ori adună „*material faptic*" (adică... visele proprii) pentru a fi publicat în volumul ***Ambrogio Flecchia și timpul său*** (p. 291). Nu în ultimul rând, reținem episodul în care Foma, culcat în pridvorul unei biserici, își comunică celor de față testamentul („*Iar acum, notați*"... asta și asta...; „*După ce se asigură că totul a fost notat, nebunul întru Hristos Foma închise ochii și muri. După aceea deschise pentru o clipă ochii și adăugă: Post-scriptum. Arseni să aibă în vedere că îl așteaptă mănăstirea Sfântul Kiril. Asta e tot. Spunând aceasta, nebunul întru Hristos Foma muri definitiv*" - p. 264-265).

Avem de-a face, așadar, cu o epocă medievală extrem de complexă, de contradictorie, pe care Evgheni Vodolazkin o surprinde cu empatie, îngăduință și umor. Ea se dovedește la fel de stranie, de incomprehensibilă atât pentru venetici, cât și pentru autohtoni. Citim din finalul romanului: „*Ești pe pământul nostru de un an și opt luni deja, îi răspunde fierarul Averki, și n-ai înțeles nimic din el. Dar voi înțelegeți, întreabă Siegfried. Noi? Fierarul stă puțin pe gânduri și se uită la Siegfried. Păi nu, nici noi nu înțelegem*" (p. 324).

Alexandru ZOTTA

„MIRACOLUL" UNUI SUCCES IMPRESIONANT

Fama crescit eundo

Dincolo de argumentele numeroase ale statisticii, care trimit până la urmă la valoarea creației dramaturgice, decisivă în judecata operei și a autorului, succesul răsunător al lui Matei Vișniec se întemeiază și pe câteva împrejurări favorabile. În egală măsură talentat și inteligent, dramaturgul român a reușit să înțeleagă și a știut să profite de împrejurările favorabile ale contextului, care nu i-au asigurat de la sine, dar i-au facilitat succesul. Nu doar hazardul, ci și abilitatea de a sesiza oportun deschiderile contextului și de a profita de ele în beneficiul creației și al vieții teatrale explică uimitorul lui succes.

Faptul că Matei Vișniec provine dintr-o țară est-europeană, care a cunoscut opresiunea totalitaristă, nu e lipsit de importanță; sunt numeroase cazurile când scriitori din acest spațiu, ajunși în condițiile libertății de exprimare, au transmis lumii mesaje valoroase, reieșite dintr-o experiență existențială particulară. Putem afirma că la succesul autorului a contribuit o împrejurare politică. Nu este însă o condiție suficientă pentru succes. Ea ajută eventual la vizibilitatea autorului, pe măsura dobândirii succesului; îl însoțește și se adaugă acestuia. Pentru condiția scriitorului e important, în primul rând, contextul cultural și literar în care își desfășoară activitatea.

Nu numai din perspectivă culturală, ci și din multe altele, Franța și, cu deosebire, Parisul au constituit, nu numai pentru români, un spațiu de consacrare a valorilor. Cu această aspirație au ajuns aici mulți dintre imigranții români, inclusiv din perioada totalitaristă.

Performanțele de răsunet universal ale marilor personalități române din cultura franceză au creat un orizont de așteptare de nivel extrem de înalt, punând în fața noilor generații de imigranți conaționali exigențe deosebite. La Paris au trăit și au creat Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco – celebrități, unele încă în viață atunci. Cota valorică a emigrației române era la altitudini foarte ridicate, nu numai în domeniul cultural și artistic, ci și în alte domenii: Ștefan Lupașcu, Basarab Nicolescu se bucurau, în lumea științelor, de același respect ca și celebritățile filosofiei și ale literaturii. A fi luat în seamă în lumea literelor parisiene însemna să te ridici la un nivel impresionant, edificat și prin contribuția imigrației românești.

Să fii dramaturg în Franța după Eugen Ionesco poate părea o condiție privilegiată: prestigiul acestuia însemna o cale triumfală deschisă dramaturgiei românești. Altitudinea ei foarte ridicată era însă o condiție de o extremă exigență. Valoarea ei cere, pe lângă talent și cultură, și multă hărnicie și consecvență.

Creator, alături de Jean Genet, Samuel Beckett, Fernando Arrabal, al „teatrului absurdului", Eugen Ionesco este perceput, pe bună dreptate, ca un reformator și inovator al dramaturgiei universale, de o valoare deja clasicizată. Să devii inovator după un creator deja clasicizat nu e deloc o sarcină lejeră. Noua creație trebuie mai întâi cunoscută și recunoscută, recomandată și apoi valorizată.

Pătrunderea în lumea teatrului francez fără recunoașterea și recomandarea unui for de înaltă competență artistică este greu de imaginat. În reciprocitățile democrației moderne însă, în care raporturile între centru și periferie ori între principal și secundar se echilibrează, apare și posibilitatea ca o inovație să-și găsească, poate nu neapărat consacrarea, dar cu siguranță recomandarea și într-un spațiu periferic. Cam acesta a fost și itinerarul francez parcurs de Matei Vișniec.

Într-un articol din 1999, Alex Ștefănescu descrie acest parcurs: *„Piesele sale au reușit să se impună, treptat, într-un spațiu suprasaturat de valori culturale. Jucate întâi de teatre de amatori din orașe de provincie, de studenți, de adepții teatrului experimental, susținute de la distanță, din România, de simpatia necondiționată a compatrioților autorului, aceste piese s-au infiltrat – ca apa într-un dig – în indiferența publicului occidental și au făcut-o să se prăbușească. S-a ajuns ca instituții teatrale prestigioase, întâi din România și apoi din străinătate, să includă în repertoriul lor, la loc de cinste, titluri din creația lui Matei Vișniec"* (***Matei Vișniec, contemporanul nostru***, în „Romania literară", nr. 10, 1999).

Nu am acum posibilitatea de a verifica personal drumul pieselor sale, dar succesul dobândit dovedește și consecvența căutărilor și credința în vocația de dramaturg.

Prima intrare pe o scenă franceză s-a petrecut în 1992, ocazionată de invitația directorului și regizorului Nicolas Cavallé de la teatrul „Les Celestins de Lyon". Acesta a pus în scenă ***Caii la fereastră*** (***Les chevaux à la fenêtre***), piesă scrisă în România, având deja și o istorie a sa, alcătuită din refuzuri chiar și când se credea că nimic nu-i mai poate împiedica repezentarea pe una din scenele consacrate din București. A intervenit cumva și destinul, care a făcut, ca întotdeauna, dreptate: interzicerea spectacolului cu piesa amintită la Teatrul „Constantin Nottara" a fost recompensată de realizarea lui la Lyon.

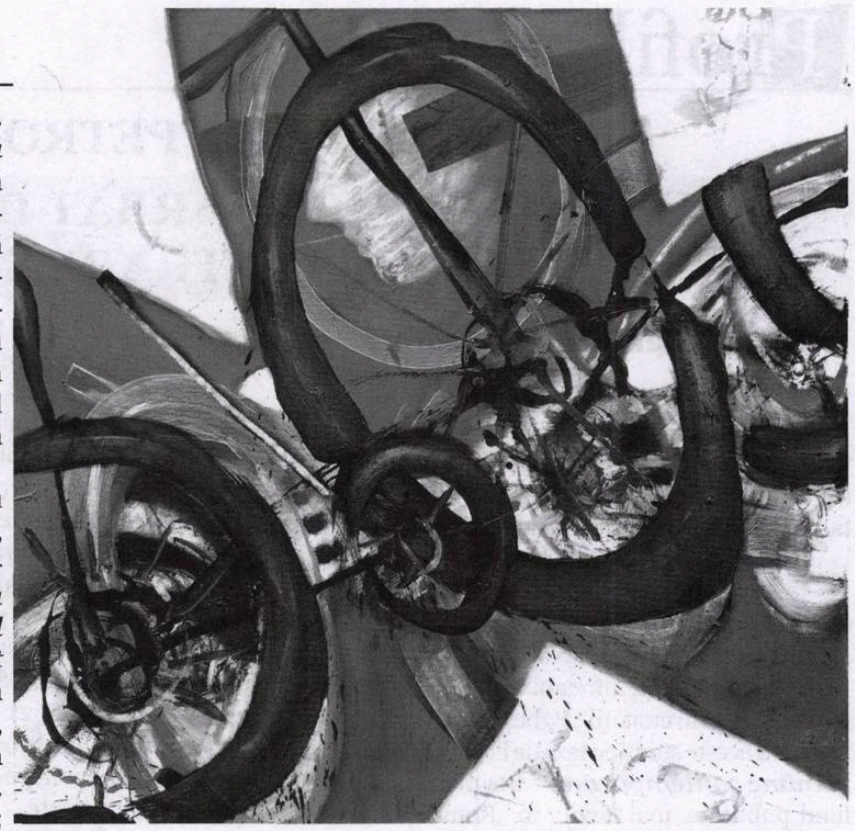

Dar în spatele hazardului a stat cu certitudine creația dramatică anterioară, numeroasele piese scurte sau module dramatice, care alcătuiesc acum ciclul ***Teatru descompus***, cuprins în volumul ***Omul din cerc. Antologie de teatru scurt*** (editura Paralela 45, 2011), prin care s-a prefigurat și conceptul de *teatru modular*, termen mult mai inspirat, care stă la baza inovației dramaturgice a lui Matei Vișniec. Noul dramaturg român nu era un începător; avea câțiva ani de experiență în dramaturgie, precum și consultări și confruntări cu dramaturgi și oameni de teatru și de cultură români, profesioniști valoroși din domeniu. Acestea explică și justifică în bună parte primul său succes în teatru.

Cred că să scrii literatură română la Paris înseamnă aproape sigur o întreprindere falimentară. Pentru a scrie în franceză, limbă de circulație universală și de cultură înaltă, rămân de surmontat, în primul rând, exigențele limbii. Uneori la altitudinea ridicată a acestora a contribuit și diaspora românească. Se cunoaște ce contribuție valoroasă a adus Emil Cioran la performarea modernă a limbajului filosofic francez!

Pentru literatură exigențele sunt și mai mari. Le sintetizează Georg Steiner în cunoscutul său volum ***După Babel***: *„O poezie concentrează (...) acele energii de tăinuire și de inventare care constituie esența limbajului uman. O poezie este limbaj maxim"*. În dramaturgie, care cere oralitate și particularități de limbaj pentru configurarea mediului sociocultural și pentru individualizarea personajelor, mai cu seamă la nivelul comportamentelor, dificultățile sunt și mai mari. Ca sinteză între epic și liric, drama reclamă o codificare suplimentară, adăugată nu limbii vorbite sau limbajului descriptiv, ci unui nivel înalt de prelucrare estetică a limbii.

Astfel de exigențe a pus în fața dramaturgului român limba franceză, a cărei cunoaștere, mereu mai aprofundată, i-a facilitat accesul la o expresie adecvată mesajului artistic și i-a mijlocit traducerea operelor în alte limbi. Despre impactul cu limba franceză literară el însuși mărturisește: *„Acest exercițiu m-a disciplinat foarte mult, pentru că m-a învățat să fiu umil în fața cuvântului, să-i acord mai multă atenție, (...), chiar și tăcerii într-o piesă, mai multă atenție construcției personajului, mesajului și situației dramatice. M-am luptat cu limba franceză și continui s-o aprofundez, dar ea m-a ajutat enorm, pentru că din limba franceză textele mele au trecut în alte limbi cu mai mare ușurință..."* (Monica Andronescu, Claudia Dobroveanu, Vișniec@yahoo.fr).

Limbi romanice, franceza și româna au totuși deosebiri substanțiale. Acestea provin și din particularități etnice și din diferențe de civilizație. Spiritualitatea fiecărei mari comunități etnice are dimensiunea ei de geniu, pe care o exprimă în modalități proprii. Filosoful Constantin Noica menționa că trăsătura de genialitate a poporului român se evidențiază în rostire. Formată pe cale orală, prin excelență funcțională, limba română și-a performat structurile adaptându-le diversității comunicării contextuale, inclusiv artistice. Eminescu observa că *„un cuvânt alăturat altuia înseamnă altceva"*. Mobilitatea și generativitatea structurilor românești rămân uimitoare pentru cunoscătorii străini.

A scrie în franceza literară modernă cere un efort, pe care dramaturgul l-a depus consecvent și continuă să-l depună pentru o expresie adecvată a gândirii sale artistice. Situația a determinat din partea autorului și preocupări „lingvistice", mărturia cărora este volumul ***Cabaretul cuvintelor. Exerciții de muzicalitate pură pentru actorii debutanți*** (Cartea Românească, 2012). Cartea seamănă cu un dicționar de frazeologie sau de semantică pragmatică, de bună seamă util pentru a instrui în privința expresivității limbii și a rostirii. Plasate în contexte de o diversitate accentuată, cuvintele dobândesc o mobilitate și o capacitate de cuprindere semantică uimitoare, păstrându-și autonomia. Ilustrate prin contextualizare adecvată (și deschiderea limbii române, cu sistemul ei permisiv, spre contextualizări de o largă diversitate constituie o rară proprietate), diversitatea de sensuri ale unui cuvânt alcătuiește un fel de paradigmă semantică, în mare parte frazeologică, ce cuprinde uneori și noi sensuri (contextuale), cumulate de cuvintele existente în procesul de inovare lingvistică pe care creația literară le poate consacra. Dar la acest nivel de prelucrare artistică a limbii contribuie considerabil oralitatea, nuanțele obținute prin considerarea elementelor suprasegmentale ale limbajului – accentul și intonația. Ideea de „cabaret" sugerează jocul dezvăluirilor și al tăinuirilor de sensuri în „exhibarea" literară, dramaturgică a limbii.

Piesele lui Matei Vișniec sunt astăzi traduse în multe limbi, cele mai multe din limba franceză, în care au fost scrise, limbă de circulație internațională și cu prestigiul de purtătoare a unei înalte culturi. Dramaturgul Matei Vișniec aparține și literaturii franceze, ca și Eugen Ionesco, dar există suficiente motive pentru care literatura română și-l revendică, atâta vreme cât el scrie și în românește, poezie și mai ales romane. Pătrunderea creației lui în literatura universală și a pieselor sale pe numeroase scene ale lumii datorează enorm limbii franceze.

Interesul pentru dramaturgia lui Matei Vișniec provine însă, în primul rând, din problematica pieselor. Autorul este perceput în prezent ca un creator de *teatru planetar*, care tratează teme de importanță universală, ceea ce evidențiază în cel mai înalt grad succesul său pe multiple meridiane. Pentru a ajunge la o asemenea performanță e nevoie de o cunoaștere deosebit de cuprinzătoare a realității actuale. La aceasta a contribuit funcția de redactor de știri la Radio France International, pe care o practică și în prezent, după un intermezzo de circa un an la B.B.C. (1988-1989), care îi facilitează accesul la informația oportună și, pe cât posibil, completă. Au mai lucrat pe acolo, și cu real profit literar, poeții Dinu Flămând și Horia Bădescu, valori incontestabile ale literaturii române actuale.

La o primă vedere, această situație pare o condiție favorabilă, dar, dacă luăm în seamă mărturisirile autorului din intreviurile acordate cu multă generozitate numeroaselor publicații din țară și de peste hotare, constatăm cu ușurință și siguranță că de la informația jurnalistică la valorificarea ei literară și, cu deosebire, dramaturgică, este o cale lungă și complicată, nu lipsită de riscuri și de eșecuri. Literatura ajută enorm jurnalisticii, oferindu-i criteriile (calitative) de selecție a informației și de valorificare prin medierea artistică, procesuală a impactului cu publicul. Cazul invers se poate ilustra doar la nivelul unor rare excepții.

E de înțeles că sursele de informație oferite de RFI sunt de o bogăție rară, de o diversitate și operativitate deosebite, dar de la acestea până la transformarea lor în subiecte de literatură nu se mai ajunge cu mijloacele jurnalismului. Autorul este pe deplin edificat asupra avantajelor și a dezavantajelor literaturii față de ziaristică, mass-media sau cinematografie: *„Literatura nu poate capta imediat toate ororile lumii. Există întotdeauna o perioadă de gestație, scriitorii au nevoie de o distanță pentru a putea aborda subiecte legate de actualitate, de crize, de mișcări sociale. Limbajul literaturii nu poate avea «rapiditatea» celui cinematografic"*.

Selecția surselor este dictată de viziunea auctorială, procesarea lor este guvernată de ordinea semnificantă, deținută de autor. Asupra acestui proces edifică în mare măsură romanul ***Dezordinea preventivă*** (Cartea Românească, 2011). Personanjul central al romanului menționat, un transparent *alter ego* auctorial, preocupat de sporirea audienței emisiunilor de știri – criteriu de eficiență al postului ocupat – le prelucrează literar; el urmărește atractivitatea știrilor, pregătirea auditoriului pentru receptarea lor.

(Continuare în pagina 21)

Profil - Ion Iuga

Alexandru Bogdan PETROVAI

CELUI MAI FRUMOS BĂRBAT DIN NORD LA 75 DE ANI DE LA INTRAREA ÎN LUME

Memoria destinului

Ion Iuga se naște la 10 ianuarie 1940 în Sălișstea de Sus, în județul Maramureș, cel de-al doilea fiu al Anuței și al lui Vasile Iuga – fiu de țărani nobili, o familie al cărei arbore genealogic poate fi urmărit până la începutul secolului al XIV-lea.

Între anii 1947-1959 urmează școala în Sălișstea de Sus, studiile liceale la „Ady Șincai" din Cluj-Napoca și „Liviu Rebreanu" din Năsăud.

Este student, între anii 1959-1964, la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș Bolyai" din Cluj-Napoca, încheind aceste studii cu teza de licență ***Direcțiile poeziei române contemporane*** – fragmente ale acestei lucrări fiind publicate, mai târziu, în „România literară". După absolvire devine profesor în Sălișstea de Sus și în Sighetu Marmației (Maramureș) până în toamna anului 1965.

Debutează în anul 1960 în ziarul „Pentru socialism" (Baia Mare) și cu reportaj literar în revista „Tribuna", în toată această perioadă lucrând la ziarele regionale din Baia Mare și Cluj. Datorită lui Ovidiu Cotruș și Nicolae Balotă, în anul 1965 este angajat la revista „Familia" din Oradea, de unde însă va trebui să plece la sfârșitul anului 1968. În 1966 scrie poemul scenic ***50 de trepte de lumină***, care va fi pus în scenă la Teatrul de Stat din Oradea. În anul 1968 apare, în numărul 6 din „Îndrumătorul Cultural", poemul ***Cântecul Unirii Mari***, pus în scenă de peste cincizeci de formații artistice de amatori. În același an publică la Oradea poemul dramatic ***Vrem să ne unim cu țara*** și eseuri, articole, poezii, traduceri în revistele: „Familia", „Ateneu", „Astra", „Tribuna", „Luceafărul", „Steaua", „România literară", „Viața Românească". Tot în anul 1968 apare volumul ***Tăceri neprimite*** la Editura pentru Literatură, având o prefață semnată de Ion Negoițescu și fiind apreciat de criticii Gheorghe Grigurcu, Ovidiu Cotruș, Dumitru Micu, Voicu Bugariu, Ilie Măduța, Laurențiu Ulici, Lucian Raicu și alții. Editura Albatros publică în 1970 volumul ***Almar***, carte interzisă un an mai târziu. Volumul ***Țara Fântânilor*** este publicat la Editura Eminescu în anul 1971. Scrie la Baia Mare în 1972 ***Graiul de vară al patriei*** și poemul scenic ***Cântare României***; în același an scrie volumul ***Întoarceri în april***, carte dispărută din Editura Cartea Românească și, deci, nepublicată. În anul 1974 publică la Editura Cartea Românească volumul ***Irosirea zăpezilor*** și se difuzează la Radio București poemul radiofonic ***Cântec partinic***. Începând cu anul 1975, când apare volumul ***Cămașă patriei*** la Editura Albatros, avem o perioadă de permanente schimbări ale paradigmei poetice: în 1977 ***Ion Iuga din Marmația***, volum apărut la Editura Eminescu, ***Binecuvântata civilizație*** în anul 1980 la Editura Cartea Românească și volumul ***Ieșire din vis*** la Editura Eminescu în anul 1982.

Fiind membru titular al Uniunii Scriitorilor și prieten foarte apropiat al poetului Nichita Stănescu, este anchetat de către organele securității în 1972 și, mai târziu, în 1982, 1983, 1984.

În anul 1983 pleacă în India, cu un împrumut C.A.R. de 35.000 de lei pentru avion, unde, împreună cu poetul George Anca, întemeiază Academia Internațională de Poezie „Mihai Eminescu". În același an îi apare o microantologie de poezie ***Rabindranather Sange Shantiniketane***, în limbile: engleză, hindu, franceză, română și bengali, în acest volum publicând și poezia dedicată Basarabiei.

Editura Militară publică în anul 1983 volumul ***Fântâni pentru bronzul eroilor***, în 1985 la Editura Cartea Românească apare volumul ***Casa poemelor***, iar anul 1986 este momentul în care se realizează un film, de zece minute, după poemul ***Lauda mâinilor***, în limbile română și franceză, film care a fost interzis până în septembrie 1990, când a avut loc premiera la cinematograful „Scala".

Volumul ***Povara umbrei*** vede lumina tiparului în anul 1987 la Editura Cartea Românească, iar în perioada 1984-1987 cinci scenarii pentru filme de animație au fost interzise; de asemenea, o serie de anchete de presă – care probabil au deranjat – nu au văzut niciodată lumina tiparului.

Poezia lui Ion Iuga a fost tradusă în engleză de Robert Creeley, George Anca, Tom Raworth, în franceză de Jean Paul Mestas, Constantin Crișan, în germană de Franyo Zoltan, în sârbă de Ivo Muncian, în maghiară de Magyari Lajos, Fabian Sandor, în rusă de Evgeni Evtușenko și Liudmila Deseatnikeva, în bulgară de Ognean Stambeliev, de asemenea în italiană și spaniolă.

La rândul său, Ion Iuga a tradus din poezia unor poeți ca Robert Creeley (cu care poetul are o corespondență de înaltă ținută culturală și literară), Kceahav Malik, Jean Paul Mestas, Valery Larbaud și Paul Fort.

Publică permanent în „România literară", „Luceafărul", „Contrapunct", „România liberă", „Familia".

După 21 decembrie 1989 publică peste o sută de poeme, peste 120 de articole și eseuri politice despre și pentru democrație și libertate.

Se stinge la 19 octombrie 1993 în București și este înmormântat în cimitirul Bellu.

Memoria rostirii

Mergem pe linia gândului poetic, pe suprafața densă a trăirilor lui Ion Iuga, în care cuvântul – instrument până se preface în stare de grație – trece prin muncă, iar *poesis* nu înseamnă numai arta de a scrie versuri, ci implică și farmecul, frumusețea pe care o degajă înspre exterior ca flux emanator al existenței.

Ion Iuga și-a definitivat esența prin scris, deși se poate vorbi de Ion Iuga ca descendență barbiană sau blagiană; ca originalitate fisurată de contingența cu cei doi mari poeți. În planul creației, necesitatea unui model ține de asocierea noțiunilor de *matcă* și *exemplu*, care devine reală și dăunătoare numai în momentul în care *eul-ucenic* nu se poate desprinde din radiația *eului-model*. Ion Iuga pornește din cetatea lui Blaga, dar plecarea se face zidind din pietrele lui propria-i cetate. Copacul își descoperă singur formula de existență – pentru a deveni noi înșine nu-i nevoie să ucidem zeii, ci, mai degrabă, să-i avem pe toți în noi fără să ne închinăm vreunuia.

În momentul în care facem vorbire despre un univers poetic, o facem de cele mai multe ori în legătură cu marii poeți. Ei sunt aceia care prin opera lor ne creează, în mod incontestabil, impresia și ideea de *univers*, de cosmos sau, cu alte cuvinte, de lume, acel *mundus* vast și ordonat într-un sistem complicat și complex, deopotrivă, care prin elementele sale ne sugerează inepuizabilul, un spațiu spiritual-afectiv nemărginit. Altfel spus, universul poetic nu poate să existe în afara expresiei originale și distincte – în sens larg, definind o structură care depășește combinațiile de suprafață ale limbajului și care este capabilă să asigure operei viabilitate și densitate artistică.

Ceea ce definește un poet ca Ion Iuga este atât universul său de imagini și idei, cât și coloritul caracteristic, tonalitatea și accentele personale, timbrul unic al vocii, modul singular de a potrivi cuvintele. Universul poetic al lui Ion Iuga nu este o simplă transcendență, o emanație „pură" a năzuințelor noastre, ci, totodată, o imanență, o întrepătrundere cu realitatea imediată, o posesiune atât a sensibilului, cât și a concretului. Ion din Sălișste se mișcă asimptotic către esențe, dar nu părăsește încărcătura, tensiunile și culorile oferite de realitate. Lumea poeziei sale ar rămâne sărăcită dacă nu ar avea ambiția cuprinderii a tot ce este omenesc, de la „infern" la „paradis", de la cutremurul spaimei la fericita integrare în consensurile firești ale vieții, de la melancolie la exploziva afirmare vitală, de la meditație la atitudinea fermă.

Lirica lui Ion Iuga de Sălișste construiește două paradigme ale rostirii: primei îi corespunde o tonalitate blândă, uneori înșelătoare, expozitivă și înrădăcinată în obârșii; celei de-a doua îi revine o tonalitate aspră, ternă și, de cele mai multe ori, cu fine irizații filozofice. Între cei doi poli ai construcției regăsim stazele sentimentului erotic aflat la limita aneantizării datorită unei măreții mitologice predefinite (trimiteri hinduse – Ion Iuga a respirat aerul tare al Indiei). Beatitudine de-o parte, încrâncenare de altă parte, între cele două miezul dur al scepticismului dens, care configurează în sinteza sa un discurs liric interogativ.

O posibilă definire a concepției literare a lui Ion Iuga ține de sintagma *trăire în adevăr*, cum însuși poetului îi plăcea să spună; eul liric suferă prin atitudine, voce, pauze, limbaj, întocmai spațiului real; metafora practicând o extindere de conținut atitudinal, comprimând gândul, elanul, visul, refăcând un timp istoric existent într-o plastică imagine cotidiană, trăire explozivă și, totodată, implozivă.

Ipseitatea este semnul marii poezii de pretutindeni și dintotdeauna; iar, la Ion Iuga, poetul maramureșean (subliniere făcută deloc cu intenția unei particularizări regionale, ci cu dorința remarcării unui specific care trădează încercarea și reușita unei „înrădăcinări" fără seamăn, cel puțin în spațiul sau climatul spiritual românesc), ceea ce frapează și atrage atenția este atestarea unei permanențe poematice întâlnite doar la acei poeți la care accesul la universal se face prin particularități, parcă lăsate în lume de bunul demiurg pentru a încifra și îmbogăți prin ele marea corolă a lumii.

Poezia lui Ion Iuga dezvoltă tehnici poetice, precum cea a schimbării polarității în care este inversată ordinea transpunerii, parcurgându-se drumul de la ideal la real, de la obiectul mitic la modelul actual. Întrepătrunderea tradiției și a actualității, a culturii elitiste și a suferinței aspre face din poezia lui Iuga o emblemă a modernității – a face poezie cu ceea ce *simți*, nu cu ceea ce *gândești*. În jocurile sale, în fugile sale, în duplicitățile sale, în ambiguitățile sale se naște fluxul poetic, iar din acest vârtej apare adevărata poezie.

Dubla vocație a limbajului devine bătălia permanentă dintre *a construi* și *a rosti*, dintre *a simți* și *a gândi*. Acestea sunt semnele definitorii care vădesc o cenzurare și o metamorfozare a datelor unei naturi dezlănțuite sau doar răsucite în sine; caracterul dur al clamării, făcute la începuturile sale lirice, este treptat „rotunjit"; dacă nu o „moliciune" de caracter, cu siguranță o anume „subtilitate calofilă" a venit să marcheze o altă vârstă pe obrazul său poetic. În interiorul fluxului poetic ioniugian, ca principiu ordonator se regăsește un crescendo structural: unde primul nivel este cel în care poetul *construiește*, cel de-al doilea nivel ține de modalitățile în care poetul *rostește*, iar cel de-al treilea nivel este acela în care actul poetic ajunge la sublimare, poetul *se rostește*.

Permanentele schimbări ale liricii sale, de la descriptivul elementar către desenul stilizat, de la simpla bucurie a rusticității înspre extazul în fața luminii, de la adevărata rostire a identității țărănești la explorarea înfiorată a scării sale ontogenetice, de la tradiționalul sentiment al dezrădăcinării la îngânarea modernă a spaimelor expresioniste în perimetrul infernal al metropolelor, toate acestea au fost posibile tocmai pentru că Ion Iuga a izbutit să-și dea seama – dintr-un simplu tropism artistic – de necesitatea întoarcerii înspre sinele său primar, acel *ab origo* al prelucrării pe măsura culturii sale poetice.

Cel dintâi volum al lui Iuga se intitula, ușor ostentativ, ***Tăceri neprimite***, iar mai toate publicațiile nu sesizaseră concepția sa filozofică – exprimată și grafic – asupra *logosului* ca flux vital neîntrerupt. Și la volumul al doilea există același risc al retrăirii „dramei necomunicării": filonul ideatic se scurge fluid, uneori chinuit de asperitățile limbii, dar Iuga are conștiința poetică în veșnică transformare. Semnifică în interiorul poeziei lui Ion Iuga tiparul care definește omul, poetul din nord, de fapt propria matrice poetică, sumă de interdicții apofatice delimitative: *„cât n-ai trădat frații surorile ești fiul meu/cât n-ai batjocorit omul și casa omului ești fiul meu/cât n-ai lovit și n-ai ucis ești fiul meu/cât rostești bărbătește și cânți ești fiul meu..."* (***Laița***). Dacă ar fi să-l privim pe Ion Iuga în parcursul său poetic de la amintirile obsesionale din acele tăceri cu care începe poetul și până la ieșirea din visare (intrare într-un cotidian banal, incomplet), întocmai unei lumini magice, arde în toate poemele sale dorul de casă nordică spre izvorul pur al vieții. Iar dacă în primele sale tăceri încercarea pătrunderii nu izbândește, neprimirea-i nu este un eșec, ci o și mai fructuoasă incitare la căutare.

→

→

Almar, titlu oarecum atipic pentru un volum de versuri (cuvântul „almar" are implicații de filologie străveche nordică), se constituie ca viziune poetică prin filtrarea atmosferei în interiorul unei mitologii moderne, esența de fapt a poeziei lui Ion Iuga: *„Oră cerc și boală în săgeți/foc în câmp amante-n așteptare/ singure cale de clopot/în mine dorul celui care moare//în țeava puștii distanțat de dropii/închide-mă oră-n cadrane de lut/mușcă-le prin mușcături le-apropii/spre celsus minutarul iarăși mut"* (***Oră cerc și boală în săgeți V***). Sunt versuri ce rezistă doar prin atmosferă și ele trebuie descifrate la fel ca poezia lui Ion Barbu sau a altor discipoli ermetizați ai maestrului. Printre specificitățile acestui volum de versuri se creionează vitalitatea nestăpânită, inundată peste spații imense, un anumit primitivism de origine folclorică, stilizat însă până la exces, un timbru întunecat, poate grav, și despovărat de emoționalitate directă. Tot ceea ce scrie poetul este dur și tare: peisaje și pietre, amurguri adormite, clopotele și viscolul prin care mișună fiare. În fapt, întregul ciclu ***Almar***, ritual christic al descifrării lumii, nu este decât o nouă pornire spre același țel.

„Firmițarea" la care se referea criticul Ion Negoițescu, într-un studiu asupra lui Iuga, tinde să se închege mai ales în ***Țara fântânilor***, locul său magic de refacere din nordul cel mai nord, locul de revenire spre care-l poartă pașii încercărilor prin toate irosirile, fie ele chiar și cele ale unor jinduite zăpezi domolitoare pentru focul patimilor sale.

Irosirea zăpezilor este manifestarea rătăcirilor sale poetice prin lumea unor enigmatice întâmplări, divagații ale aceluiași suflet căutător a ceea ce a uitat rătăcind prin bogata lume a ispitelor; încercare ce, cu toată irosirea și poate chiar în pofida ei, nu-l duce decât la o și mai mare repotențare a dorinței de revenire în sine (un dublu *ab origo*), la ceea ce nu se poate cu niciun chip destrăma; un drum al întoarcerii, dar nu capitulative, ci un drum al regăsirii după ce s-a născut într-însul evidența evanescentei rătăciri. Scris eliptic, strâns, auster, teama ca linie de forță a gândului, acesta este spiritul volumului, volumul temerilor care, încă din titlu, cristalizează sugestia unei risipiri, a unei irosiri sufletești; limbajul de materializare a acestei sugestii este avar, comprimat și parcă bănuitor, uneori dificil până aproape de pragul sterilității, punând mari speranțe pe spațiul liber dintre versuri. Eliptic și sugestiv, cum spuneam, stilul tinde să devină oracular, iar gesticulația poetului ostentativ misterioasă, aluzivă și indescifrabilă. Atunci când încep în interiorul fluxului liric să înmugurească germenii simțămintelor telurice, din acest telurism primul lăstar ce răsare este sentimentul pământului natal. Nimic ostentativ în această evidență decât începutul licăririi marii vocații: vibrarea autentică începând din autohton și, odată cu ea, fermitatea definirii prin adjectivele pământului de baștină. Așa de fapt și apare, ca o necesitate parcă, numele celuilalt volum care urmează ***Cămășii patriei, Ion Iuga din Marmația***.

Sublinierea apartenenței lui Ion Iuga ca tradiționalist al peisajului natal se datorează îndeosebi volumului cu titlu autoprezentativ: ***Ion Iuga din Marmația***. Coborârea pe verticala ancestralității, explorarea unui relief arhaic sub peisajul autohton nu sunt însoțite, la poetul marmat, așa cum ne-am aștepta, de o duritate a expresiei sau măcar de un exercițiu incantatoriu cvasimagic, în stare să ne sugereze elementaritatea tărâmului prenatal. În general, peisajele lui Ion Iuga sunt adiate de o boare a duhului, ceea ce face ca liniile lor precise, realiste, să fie ușor aburite de cântec, duritatea lor trecând pe nesimțite în caligrafie: *„ruginesc de lună soldații fugiți din tranșee/cei fugiți din viață nu știu unde"*. Acolo unde te-ai aștepta ca vigoarea sălbatică a munților regiunii să țipe hohotitor, tabloul devine imprevizibil feeric, lumina și jocurile ei înlocuind formele terifiante ale umbrei și ale întunericului: *„o ce de scântei sunt păstrăvii în sticla sfârâmată/și cum luminează ferestrele muntelui"* (***Oglinzi în Valea Vâlsanului***). Poetul și-a regăsit parcă în acest volum identitatea circumscrisă în limitele unui eu care se manifestă mai întâi de toate printr-o acută conștiință de sine, însă nu o conștiință amețită de propriul orgoliu sau de succesul marii descoperiri a sinelui, ci a unei descoperiri a ceea ce acest eu înseamnă prin raportare la conștiința poetică.

Regăsindu-se pe sine în traiectoria istoriei sale și îmbogățit cu dobânda încercărilor unei cutezătoare cunoașteri, acuitatea conștiinței critice fragmentându-i evident senzorialitatea, în ciclul ***Binecuvântata civilizație***, care privește înseși principiile civilizatorii, acordă civilizației atributul beneficiului numai în măsura în care dezvoltarea ei se face în pas cu spiritul culturii.

Un crescendo poetic structurează întreg parcursul poeziei lui Iuga de la Maramureș ca spațiu poetic până la mișcarea lirică de actualitate, la mijlocul drumului găsindu-se filtrul culturii indice. Refuzând poeții fără o geografie spirituală proprie, fără de rădăcini, acei poeți din lectura cărora nu știi de unde vin, ce vor și încotro se îndreaptă, Ion Iuga, asemenea oamenilor de pe Iza, mândri de originea lor, ni se dezvăluie din capul locului într-una din poeziile sale, ***Bărbatul din nord***: *„Latin la vorbă, turbure în sânge"*, *„cu ochii triști de-atâta spălăcit albastru"*, purtând pe chip *„ceața bunilor"* săi, poetul iubește stâncile țării, vânturile aspre și pădurea neliniștită, *„oamenii bărboși cu umbra rătăcită în arbori"* care, după truda zilei, *„dorm peste trunchiuri albe de lună"*, grinzile viscolite de ierni și de doine, ridicate de trupul *„primilor părinți ajunși icoane"*.

O constantă a poeziei lui Ion Iuga din volumul de versuri ***Ieșire din vis*** este obsesia erotică: poetul se vrea plăcut *„și cerului și fetelor deodată"*, un aliaj subtil de senzualitate și diafan, aceeași gradație fină a sentimentelor, pentru ca, spre final, erosul să devină contemplativ, extatic și pur. Expresia sublimată a unor astfel de versuri preschimbă strigătul carnal într-o muzică de *„limpezi rapsozi"*. Și, în sfârșit, am mai nota persistența sentimentului trecerii, al fărâmițării umane, timpul acționând ca un element corosiv.

Lirismul lui Ion Iuga aparține unei zone pur interioare. Poezia sa reflexivă ni-l prezintă ca pe un căutător înrădăcinat în sine, ca atare elementele naturii devin pretexte ale unor peisaje sufletești. Prin aerul său de taină, de reculegere enigmatică și chiar prin formula adoptată, poezia sa se află în zona limitrofă bocetului, descântecului, chiar magiei negre, dacă ar fi să o raportăm la lirica populară.

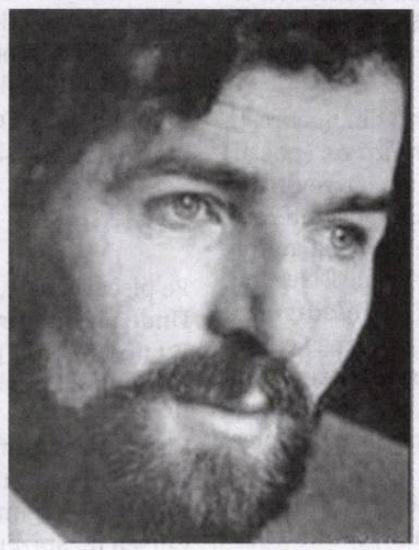

Ion Iuga e unul dintre poeții ardeleni decișă să-și cucerească un loc în poezie. Un ION tenace și senzual, încrâncenat de lupta cu Verbul, tipic de fapt reprezentant al unui filon de poezie organică. Strategia sa (literară) este bine cumpănită. Întâi de toate, câteva mătănii în fața motivelor tradiționale, ca un sărut al pământului. Elementul ancestral nu-și slăbește prezența: *„port pe chip ceața bunilor mei,/între pleoape hârburile lumii viitoare,/inima în românești cuvinte/se mistuie neagră/ca un soare"* (***Bărbatul din nord***). Peisajul (în fond blagian) este terifiant, tenebros: *„Un ceas de negru pământ,/altul cu acele-n ape/Trupul uscat. În sânge zgomot de vânt/Acest vacarm mă va frânge/Vântul cu douăsprezece aripi/din lutul osândei mă va frânge./Țărna mi se leagănă-n trup"* (***Păsări nebune V***).

Realizând o reducție a elementelor constitutive, am putea spune că lirica lui Iuga se zbate între două obsesii: iubire și moarte, acel *Eros* și *Thanatos* în care tinerețea, frumusețea – cea feminină mai ales – sunt urmate de bătrânețe și moarte: *„Jeratec, sângele tânăr,/lunecă târâtoare prin artere strigându-te/ nainte ca soare să-l putrezească,/nainte de stingere,/nainte ca salamandrele să-i vâneze culcușul"* (***Păsări nebune***).

Arhitectonica versurilor din volumul ***Fântâni pentru bronzul eroilor***, ca și pentru întregul cuprins al poeziei ioniugiene, comportă o serie de dificultăți în receptarea mesajului poetic: frecvente inversiuni sintactice, în conflict declarat cu ordinea logică și gramaticală a părților de propoziție, lipsa punctuației, care accentuează impresia de confuzie generală, repetarea unor cuvinte fără o normă precis stabilită distonează. Unele dintre poezii nu au titlu distinct, ci împrumută primul vers, procedeu menit să stârnească nedumerire în mintea lectorului. Frângerea versului, predispoziția spre îmbinarea insolită a cuvintelor merg paralel cu particularitățile amintite, așadar un hățiș de obstacole în care se poticnește inerția lectorului neavizat, puțin familiarizat cu exprimarea încifrată. Ar trebui să amintim aici că nu toate aceste trăsături caracteristice ale poeziei lui Ion Iuga sunt absolut necesare și organic motivate în contextul creației sale. De multe s-ar putea lipsi și este păcat că un fond ideatic atât de bogat, pe care îl încorporează această poezie, valoroasă, se tăinuiește cititorului prin diverse vicleșuguri stilistice, unele hotărât ostentative și de care Ion Iuga nu ar avea nevoie pentru a-și valida talentul artistic.

O schimbare de identitate pare totuși să existe în volumul ***Casa poemelor***, unde s-ar putea spune că „țăranul" este, acum, de nerecunoscut sub trăsăturile „artistului". În fond, ceea ce îndulcește și ordonează mereu asprimea și învălmășelile interioare ale poetului este permanenta *stilizare* și *caligrafiere* a datelor prime; iar această tendință spre esențializare nu este, poate, străină de arta populară maramureșeană, în general; cu mențiunea că poetul Ion Iuga și-a sublimat – voit sau nu, conștient sau nu – însuși fondul său genetic.

La polul opus al acestei propensiuni spre liniile fine ale desenului stilizat se află preferința pentru linia îngroșată, pentru conturul expresiv – într-un cuvânt: expresionismul lui Ion Iuga. La întâlnirea dintre finețe și viziune cosmarescă, tabloul se încarcă de diformități ca în picturile lui Ieronimus Bosch: *„doarme fiara peste un bărbat ghemuit/are picioare mâinile înghesuite între coaste/.../pe-un roșu tron sporește fiara/pe două labe înălțându-se"*. Există, la Iuga, un interesant expresionism pe teme urbane, în care orașul se prezintă ca un loc de pierzanie (*„Zece spargeri pe zi și o crimă/bulevarde stricate de noapte"*), în care singurul *„colț spălat"* e acela unde *„poezia tânără mai arde"*; oraș-Gomoră prin care *„umblă dricuri fără coroane și morți"*, iar gerul ziduriloar *„fură chipul"* poetului. Alteori, expresionismul acesta vrea să inducă sentimentul sfârșitului universal, tradus în termeni ca: *„nori"*, *„întuneric"*, *„vânt"* și *„scrum"*. Mica bijuterie expresionistă a lui Ion Iuga este ***Nuntă-n mahala***, originar amestec de frumos și grotesc, expresie în care regăsirea, pe alocuri, a ritmului și a rimei, e resimțită ca o sumă de insule melodice a unei petreceri înglodate într-o vulgaritate fără egal.

În formele sale superioare, acest lirism atinge, pe rând, repetiția exorcizantă, hieratismul și mistica luminii: *„o numai slavă/numai minune era/dansând dansând/lumina din ea"*. Un singur topos revine obsesiv în lirica lui Ion Iuga - dedublarea: *„Strig după mine însumi"*, *„aprind un chibrit în marea beznă/și privesc la mine arzând"* (***Schimbarea la față***). Dar această dedublare, clamată aici ostentativ, ca lepădare de un alter ego osândit, poate fi interpretată, prin generalizare, drept cheie a lirismului său.

Ultimul volum al poeziei lui Ion Iuga, ***Povara umbrei***, este întocmai unei răni în care structurile poeticității se elaborează și reelaborează permanent. Nu este vorba despre umbrele asemenea unor prelungiri de contururi nesemnificative, ci despre umbre care s-au desprins din ființe vii și caută să capete contur. Umbra adevărului, minciuna, umbra-spectru, umbra-viață în moarte și moartea în viață, umbra-mister, umbra-secret, umbra-taină sunt tot atâtea fațete lirico-filozofice din cuprinsul, poate, celui mai bun volum al lui Ion Iuga. Nimic nu există în afara umbrei, deoarece obiectul care naște umbra devine mai puțin important decât umbra în sine, ajungându-se chiar la *„o lumină a umbrei"* – construct metaforic în care disoluția limitelor devine principiu ordonator. Oare este vorba despre povara umbrei sau despre umbra unei poveri? Să fie lumina făptura umbrei ori poate umbra – ființa luminii? În rază sau în umbră viețuiește Ion Iuga?

Reconstituirea fizionomiei poetice a lui Ion Iuga este posibilă din lecturarea câtorva poeme reprezentative, esențiale, însă imaginea sa autentică și înțelegerea profundă – în toate implicațiile-i valorice intrinseci, în elementele-i relaționale care trimit spre cultură și mediu, spre tradiție și istorie, către prezența sa ca persoană terestră și ca ființă spirituală – se plăsmuiesc numai atunci când pătrunzi în intimitatea întregului său cuprins poetic și parcurgi etapă cu etapă toate traseele pe care autorul însuși le-a străbătut. Trebuie să răzbim în lumea lăuntrică a unui mare poet și să ne familiarizăm treptat cu sensurile și semnele pe care le întâlnim pentru a avea cu adevărat sentimentul unui univers poetic, sentimentul a ceea ce înseamnă în mod plenar poezia, cum rostește și cum se așază ea, cum ne învăluie și ne stăpânește, cum ne înfățișează rotirea unor mereu alte *cosmosuri* ale sensibilității omenești, sensibilitate poetică prin temperament și vocație. Lectura poeziei lui Iuga, depășind un prag empiric, întâmplător, inițiază către un lirism esențial și, deopotrivă, către fațetele ei pitoresc-materiale, ancorate în psihologia în perpetuă metamorfoză a ființei poetului.

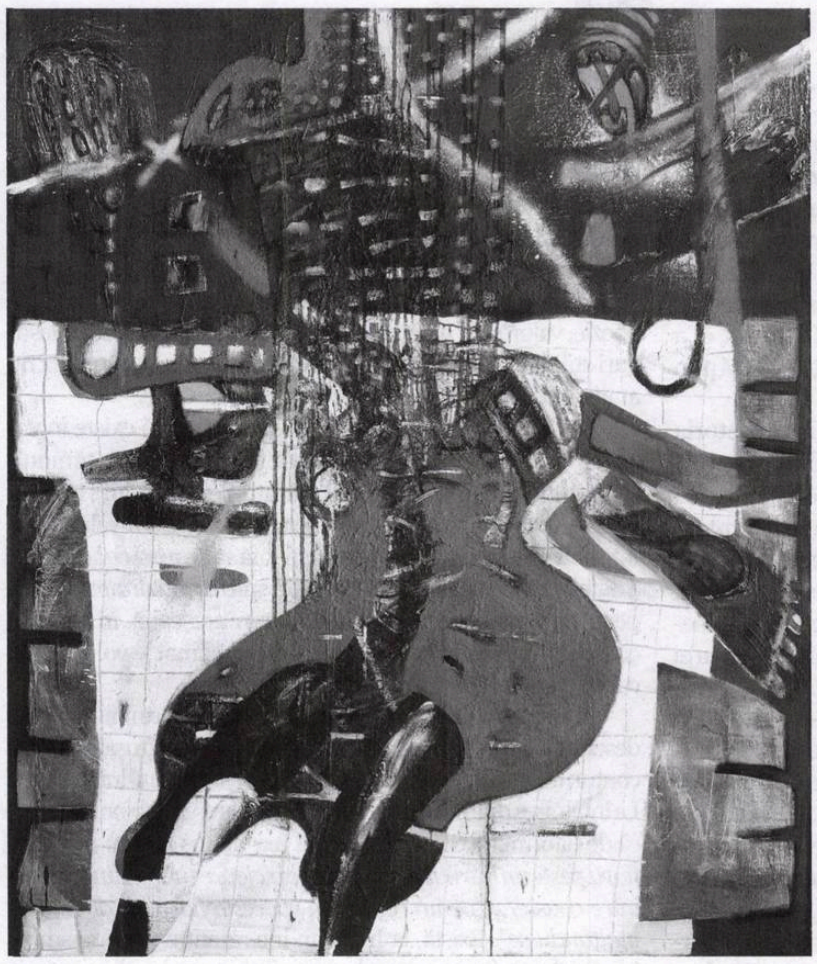

ION PENA

Considerat de unii poate cel mai bun epigramist teleormănean, Ion Pena a fost şi un poet apreciat în perioada interbelică. Născut pe 25 august 1911, într-o familie de ţărani, în comuna Belitori, azi Troianul, mort în război pe 29 iulie 1944 şi înmormântat în Cimitirul Eroilor din Alba Iulia, Ion Pena este mai mult un necunoscut astăzi. De ce? Pentru că, între 1945-1989, mort fiind, a fost ascuns de ciracii cenzurii în „fondul secret - interzişi, (S)". Nu le-a scăpat mai nimic, l-au ras de tot. Până în 2000 nu s-a ştiut mai nimic despre el. Doar unii epigramişti seniori îşi mai aminteau de epigramele în care-l creionase pe Păstorel Teodoreanu, în anii '40.

Ion Pena a scris peste 300 de epigrame şi, de asemenea, peste 250 de poezii. În 1939 i-a apărut volumul de epigrame ***Furcile caudine***, care, având recenzii favorabile, a fost înscris de G. Călinescu în ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent***, apărută în 1941 la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti.

În mai 1940, în revista „Prepoem", din Bucureşti, îi era anunţată apariţia volumelor ***Iarmaroc*** (poezii) şi ***Flori veninoase*** (epigrame). Întrucât revista şi Editura „Drum", unde urmau să apară, au fost interzise de cenzură în vara lui 1940, volumele lui Pena au fost scoase din şpalturi. Scriitorul Dumitru Vasile Delceanu, autorul volumului ***Vocaţia scrisului în Teleorman***, apărut în 2005, afirma că de la Pena au rămas câteva volume de versuri în manuscris: ***Varietăţi***, ***Nord***, ***Fum*** şi ***Iarmaroc***. Ce s-a întâmplat cu ele? Cert este că, în urma documentării pe care am făcut-o în biblioteci şi arhive, am descoperit că Ion Pena a publicat şi era apreciat în marile publicaţii bucureştene: „Universul literar", „Păcală", „Prepoem", „Epigrama", „Vremea", în revista buzoiană „Zarathustra", redactată de Ion Caraion şi Alexandru Lungu, cât şi în cele teleormănene: „Oltul", „Drum", „SO4H2", „Graiul tineretului".

De tânăr, Ion Pena şi-a creat multe adversităţi, publicând texte prin care se delimita de *„exclusivismul rasei şi culturii germane"*, în revista „SO4H2", pe când avea doar douăzeci şi doi de ani. Condeier cultivat, rafinat, cu un spirit inteligent, acid şi chiar autoironic, Ion Pena dă scrierilor sale concizie şi fineţe. Antibolşevic convins, scria, înainte de venirea trupelor sovietice, în revista „Păcală", al cărei motto era: *„Iar când la Patria Română/Râvneşte hidra bolşevică/Nesăţioasă şi păgână,/Ia şi o armă, că nu strică!"*.

În „Universul literar", suplimentul celui mai popular şi influent ziar din perioada interbelică, „Universul", Ion Pena era catalogat: *„un poet plin, de un talent robust, original şi format, care face o figură cu totul aparte în corul celorlalţi"*; *„Astăzi Ion Pena vine între noi cu o liră cu totul înnoită, aşezându-se dintr-odată pe primul plan al poeziei tinere"*; *„Versurile lui trebuiesc citite cu toată atenţia, în miezul lor se sbate un poet de rasă, care semnează simplu şi desluşit: Ion Pena"*.

Este important de spus că Pena a scris şi proză. Astfel, astăzi noi putem să judecăm firul epic din proza utopică în două părţi: ***Moneda fantazienilor***, scrisă în Banat, la Sicheviţa, între 1937-1938, în care merge cu anticipaţia până în 1 ianuarie 2000. Prima parte a fost publicată în revista „Drum", în anul 1937, numărul de Crăciun, iar partea a doua, singurul manuscris, în dactilogramă, rămas la fratele mai mic, Petre Pena, a ajuns la nepotul lor, Marin Scarlat, care l-a dat spre publicare. În povestire, previziunile autorului au mari analogii cu colectivizarea şi cooperativizarea, Ion Pena dovedindu-se un bun analist social de anticipaţie. Prozatorul şi publicistul Constantin Stan (1951-2011), în 2001, în articolul ***Un caz ciudat***, vorbeşte despre faptul că *„Pena, prin povestirea sa, îl devansează pe George Orwell"*, autorul faimosului roman ***Ferma animalelor***, scris în 1945. Iar profesorul, ziaristul şi prozatorul Victor Marin Basarab afirma, tot în 2001, în cartea pe care începuse s-o scrie despre Pena: *„**Moneda fantazienilor** ar trebui pusă în circulaţie şi aşezată într-o exactă comparaţie cu proza urmuziană, într-o corectă înţelegere a vizionarismului sud-est european şi, de ce nu, la baza teatrului absurdului ionescian"*. Acum, în 2015, citind şi cumpănind, putem afirma că Ion Pena a fost un vizionar.

În volumele sale ***Fotografii la periscop*** şi ***Secvenţe de istorie literară - opera omnia - publicistică şi eseu contemporan***, care cuprind studii şi articole despre Radu Grămăticul, Grigore Gellianu, Şt. O. Iosif, Gala Galaction, Ion Pena, Constantin Noica, Marin Preda şi Mircea Scarlat, cunoscutul publicist şi istoric literar Stan V. Cristea îl numeşte pe Pena un scriitor *„fantazian"* nedreptăţit. Tot el consemna în revista „Caligraf" din iulie 2005: *„Surprinzător, prin 1943-1944, Ion Pena pare că evolua spre un nou fel de poezie. Îi întrezărim incredibil, cumva, pe Nichita Stănescu şi Marin Sorescu"*, iar în ziarul „Drum" din 17-23 august 2001 acesta sublinia: *„Citite cu răbdare, dincolo de graba acestui început de nou secol, multe din poeziile lui Ion Pena ne dezvăluie un poet adevărat şi sensibil, care a putut să meşteşugească destule versuri memorabile"*.

În 2011, la o sută de ani de la naşterea sa, a apărut cartea ***Scrieri*** de Ion Pena, care include poezii, epigrame, precum şi proză, dovedind talentul multilateral al autorului. Consider că scrierile sale pot vorbi cel mai bine despre perceptorul-scriitor, aşa că iată câteva dintre poeziile sale. (**Marin SCARLAT**)

Alpinism

Pe piscuri goale, fără viaţă,
Unde nici vulturi nu s-avântă
Eu mi-am târât povara sfântă
A trupului flămând de viaţă.

Cu patimă m-am strâns pe stâncă
Strângând spasmodic piatra tare...
Şi-i drept că gura-mi nu arare
Cerşea un sprijin de la stâncă.

Prăpăstii mi-au surâs sarcastic,
Guri de-abia înfiorătoare,
Dar prins de culme cu ardoare,
Am râs şi eu – la fel – sarcastic...
(1928)

Poetul din urmă

Pe-aici poetul este rătăcit,
Prin hârburi de anafură şi besnă,
Heralzii în tăcere i-au murit
Şi plânsu-i-au durerile în glesnă.

De vreme îndelungă-i călător –
Cu pietrele şi roua din grădină,
Cu pulberea, cu norul tunător,
Cu toamna îmbrăcată în rugină.

A năzuit o ţară de poveşti –
Naiade în albastră legiune,
Luceferi în betele îngereşti
Şi verile cu umbră de cărbune.

Să fluture alaiele în zob,
Pe lanuri să se scuture belşugul,
Din cupe să hălădue - şi rob
Ca neaua să-i lucească meşteşugul.

O ţară de lumină şi de vis
Poetul peste ani a căutat-o;
I-e sufletul de negură, închis
Şi ţara pân-acuma n-a aflat-o.
(1938)

Către Don Quijotte

Cules din mituri, însuţi tu un mit,
Biet pelerin cu inima bolnavă
De uriaşa visului otravă –
În piscul tău cu râvnă m-ai primit.

Sărac şi bleg prin holde de pământ,
Contrariu cum canoanele învaţă,
Doar tu mi-ai fost mireasmă şi povaţă
Sub nu ştiu care straniu legământ.

În jur, încet, trăgându-mi azi hotar
Eu ignorez pogoanele de spaţiu.
Tăcut şi dârz adulmec cu nesaţiu
Himere cârd şi-al lor mărgăritar.

Surpat ades în vânturi şi restrişti
Nu m-am sculat un ceas pentru tăgadă,
Ci mi-am purtat tot visul meu grămadă,
Cu ochii veseli, niciodată trişti.

Întrezăresc în tine ireal
Erou de comedie zăpăcită:
Străfundul omenirii ce palpită
Mereu, după un fir de ideal.
(1942)

Lucifer

Eu navighez pe marile genuni,
Pe anii răi, pe temple de dureri.
În cârca mea duc haite de nebuni,
Bătrâne răni şi secolii de ieri.

Cu linişti aspre nopţile întind
Strigoii-mi sar atuncea din hambar,
Arhangheli albi în stele se aprind
Şi dorul mă încearcă fără har.

De veşnicii mă sbat şi mă întorc
Să prind de cer şi aprig să-l sugrum.
Aceleaşi ape vrăjile îmi torc
Şi stau golaş în veacuri şi în drum.

Bolnav mi-e iadul plin de mucegai
Săracă fierăria de cătuşi,
Mă sfâşie mânia ca un scai
Şi blestem pe Isus de după uşi.
(1943)

Cuvintele mele

Cuvintele mele moi ca nişte bureţi
Duceţi-vă unde vreţi,
Unde vă place, unde vi se pare,
Eu nu vă mai dau de mâncare.

A venit moartea la uşă
Să mă culeagă, să mă facă cenuşă.
Cum să vă mai ţiu, cum să vă mai cresc
În chivotul meu prea pământesc.

Pentru lunga voastră călătorie
Luaţi-vă merinde, luaţi-vă pălărie.
Până la Învierea cea mare
E o vreme fără hotare.

Şi dacă vorbiţi cu bravul Pan
Spuneţi-i că naiul nu mai face un ban,
Că peste umanitate
Urlă zeiţa Răutate.
(1944)

Teresia BOLCHIŞ TĂTARU - 80

Teresia (Lia) Bolchiş Tătaru s-a născut la 3 iulie 1935, în Silvaşul de Sus, jud. Hunedoara, fiind fiica preotului Gheorghe Bolchiş şi a învăţătoarei Valeria Costin. Şcoala primară a făcut-o în Boineşti, Ţara Oaşului, clasa I de gimnaziu, la Baia Mare (1945-1946). În perioada 1946-1952, a urmat cursurile Liceului „Doamna Stanca" din Satu Mare, devenit apoi Liceul de Fete Român. Absolventă a Facultăţii de Ştiinţe Naturale - Chimie a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj (1952-1956). A fost profesoară la şcolile din Tămădău, Tăuţii Măgheraus şi Baia Mare. A deţinut funcţia de director adjunct. În anul 1976, părăseşte România cu fiica Sanda Maria şi fiul Mihai Ovidiu, cerând azil politic în Germania. Se stabileşte aici, unde lucrează ca botanist la „Ubersee Museum" în Bremen şi la Grădina Botanică şi Muzeul din Augsburg. Trăieşte în Augsburg, Germania. Debutează în anul 1969, în suplimentul „Maramureş" al ziarului local, cu schiţa ***Lumini sângerii*** şi în revista de turism „România pitorească". Colaborează la numeroase publicaţii din ţară şi din străinătate. A publicat lucrări ştiinţifice, scrieri memorialistice şi pentru copii. Dintre cărţile de beletristică menţionăm: ***Comoara pierdută***, povestiri, 1988; ***Măriuca***, roman, 2005; ***Restituiri***, roman, 2008 şi 2012; ***La vânătoare de oameni***, povestiri, 2011; ***Ion Şiugariu – Argat fără simbrie la Cuvânt***, roman, vol. I, 2014.

DESCĂLECAT CU IUBIRE PRIN ISTORIE

Ieşind din farmacie în bulevard, Cetatea Neamţului se vedea din toate părţile.

- Uite, să mergem pe Subcetate, unde odinioară era mahalaua Ţuţuienilor, a oierilor ardeleni veniţi de pe la Sibiu şi Făgăraş, care cu vreo sută şi ceva de ani în urmă au adus meseria postăvăritului, adică a prelucrării lânei, în zona aceasta ca şi la Humuleşti şi în alte sate din zonă.

Urcând spre Cetate, Lucia îl întrebă pe Soare ce ştie despre ea.

- Să'ţi spun, draga mea, ca şi la casa Veronicăi, ce ştiu despre ea? Ce ştie toată lumea, că a fost cetatea lui Ştefan cel Mare, că...

- Greşit! A fost, dar nu întemeiată de el.

- Dar de cine?

- Ei vezi? Că la fel „ca şi toată lumea" ştii şi tu greşit, iar ca să'ţi corectez greşeala, să o luăm sistematic şi, urcând Dealul Cetăţii, Lucia îşi începu prelegerea pregătită din timp: „Cetatea Neamţ a fost întemeiată de Petru I Muşat (1375-1391), fiul Margaretei Muşat, care a întemeiat în Moldova dinastia Muşatinilor, din care a făcut parte şi Ştefan cel Mare.

- Dar poţi să'mi explici cine a fost această femeie şi de ce nu un bărbat a întemeiat dinastia?

- Dragul meu, chiar nu ştii sau mă pui la încercare?

- E bine să ne confruntăm, să vedem ce ştim fiecare din Istoria noastră.

- Desigur, deci tu ştii cine a fost Muşata.

- Vreau să aflu de la tine.

- Bine, Margareta Muşata, nu se ştie exact dacă a fost fiica lui Bogdan I-ul, descălecătorul şi întemeietorul Moldovei independente sau a lui Laţcu?

- Ba, se ştie şi chiar foarte exact că Margareta Muşata a fost fiica lui Bogdan I, voievod de Maramureş. Muşat înseamnă frumos, dar în ce limbă asta nu mă întreba, căci nu ştiu nici eu. Bogdan a avut doi copii, pe Laţcu şi pe Margareta. Laţcu, căsătorit cu Maria, o principesă ruteană, a avut o fiică, pe Anastasia, aceasta a avut-o pe „gospodja" Ana, căsătorită cu Alexandru cel Bun, cu care, după socoteală, au fost veri al doilea. Deci linia bărbătească a lui Bogdan s'a stins. A rămas Margareta, care a dus'o mai departe, prin fiul său Petru I Muşat şi Roman I, fratele lui Petru.

- Dar Lucia, dacă tot suntem aici cu Istoria, putem să o luăm chiar de la cap, cu descălecatul Moldovei?

- Desigur, este ştiut că primul descălecător în Moldova a fost Dragoş de Bedeu, dar unde vine asta, nu mă întreba.

- Îmi place sinceritatea ta, Lucia, chiar dacă, să zicem, te descalifică, asta îmi întăreşte crezul meu că n'am greşit când am fost convins, de la început, de sinceritatea pe care se poate construi - şi Soare, tandru, îi luă mâna punând pe ea un sărut, la fel de sincer şi cald ca şi sentimentele ei. Luciei îi veni să îl îmbrăţişeze, să'l strângă la piept ca pe toată comoara vieţii ei, dar... aşa ceva, pe un drum public, nu se face; îşi revărsă doar focul inimii prin priviri, luându'i şi ea mâinile şi mângâindu-i-le.

- Sunt fericit, Lucia!, spuse el încet.

- Şi eu!, murmură ea.

- Atunci să lăsăm Cetatea şi să ne aşezăm pe iarbă.

De sus, de sub ziduri, aveau panorama târgului ca şi privelişte spre apa Siretului şi a Moldovei, pe care le străjuia Cetatea şi drumul spre Transilvania, peste *„Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul"*.

Lucia şi-a lăsat capul pe umărul lui şi lumea s'a transformat într'o vrajă de frumuseţe a culorilor de sfârşit de vară, de linişte şi melodia celor două inimi, ce băteau în una, fără niciun gând, se odihnea pe iarbă...

După o vreme, Soare începu să murmure: *„Pe o stâncă neagră, într'un vechi castel/Unde curge'n vale un râu mititel"*, iar Lucia continuă: *„Plânge şi suspină tânăra domniţă/Dulce şi suavă ca o garofiţă"*.

- Frumos a gândit Bolintineanu, în 1852, aceste versuri, inspirat de bătălia lui Ştefan, la Valea Albă din 1476.

- Şi încă pe câţi au mai inspirat aceste „ziduri negre" – completă Lucia – Creangă, Vlahuţă, Hogaş, Iorga, dar parcă cel mai mult îmi place nuvela lui Costache Negruzzi: ***Sobieski şi românii***, din care eu folosesc mereu propoziţia plăieşului, la ameninţarea renumitului rege polonez: *„poveşti de aieste am mai auzit noi şi tăt nu ne-am spăriet!"*. Şi ce'mi mai place mie, din povestea asta, este apărarea Cetăţii de către cei nouăsprezece plăieşi, ca la urmă să iasă din Cetate şase oameni care'şi duceu morţii în spinare, ceea ce'l irită pe rege şi, de furie, că năcăjiţii ăştia i-au ţinut, lui, piept timp de cinci zile, dă ordin să'i spânzure. Este de necrezut - continuă Lucia - cât de ieftină era viaţa unui om în conceptul şi capul celor „puternici" întotdeauna.

- Da şi ce puţini erau cei ce totuşi aveau o judecată sănătoasă ca şi acel Iablonovski, din anturajul regelui, care'l face să înţăleagă că aceşti „năcăjiţi" nu sunt decât nişte viteji, care din punctul lor de vedere şi-au făcut datoria, ceea ce merită admiraţie şi nicidecum pedeapsă.

Urmară iarăşi momente de meditare, în care el, ţinându'i mâna într'ale lui, îi transmitea fluidul dragostei sufletului său, în linişte şi mulţumire.

Apoi, Soare, foarte gânditor, îi vorbi Luciei:

- Vezi tu, draga mea, noi ne cunoaştem foarte puţin Istoria naţională şi chiar dacă o cunoaştem, nu fără goluri de date, de fapte, de valoare. Chiar tu ai spus că nu ştii unde vine acest Bedeu, de unde plecase Dragoş, iar ca şi tine sunt majoritatea românilor, nu ştiu acest lucru. Sute de ani Maramureşul, ca voievodat român în cadrul Ungariei feudale, a avut, ca apă interioară, Tisa. Maramureşul cel mai întins se găsea pe partea dreaptă a Tisei, acolo este şi satul Bedeu, pe valea Tărasului, în partea de vest. Guvernul Averescu, în 1920, necunoscând ţara şi Istoria noastră, căci Bucureştiul este foarte departe de Maramureş, (!) a luat ca reper ***Doina*** lui Eminescu, care, după cum ştii, începe cu: *„De la Nistru pân' la Tisa"*, Averescu înţelegând că hotarul românesc, în partea de Nord, este Tisa. Dar Eminescu, care pe parcursul întregii sale vieţi a clocotit de sentimente patriotice curate, drepte, sănătoase şi cinstite, şi-a inspirat versul din scrierile patriarhului Şcolii Ardelene, Samuil Micu (1745-1806), dacă îmi aduc bine aminte, preotul-călugăr unit, nepotul lui Inocenţiu Micu (Klein), tribunul şi episcopul românilor din Transilvania, secolul XVIII, care le vorbeşte românilor cu mândrie în graiul de atunci...

- Cine? Samuil Micu sau episcopul Klein?

- N'am fost destul de clar, Lucia? Am spus, nepotul episcopului, Samuil Micu, numindu'l pe împăratul Traian: *„Cesta a fost săditorul şi părintele românilor, celor ce astăzi sînt în Dacia, adecă în Moldova, în Ţara Românească, în Ardeal şi în Ţara Ungurească, până la Tisa"*. Rezultă că populaţia românească, în Imperiul Habsburgic, era aşezată pe suprafeţe întinse, în Câmpia de Vest, fără oprelişti, fără graniţe spre Debreţin şi dincolo de el, iar ca reper este luată Tisa pe cursul ei N-S, în această parte în Câmpia Panonică. Fără îndoială că Samuil Micu, ca şi poetul, a încadrat românii epocii între graniţele lor cele mai largi şi reale, de la Nistru, la răsărit şi până dincolo de el, şi până la Tisa, la apus, două râuri paralele, pe cursul lor N-S şi nicidecum cursul Tisei, E-V, din interiorul Maramureşului. Iar Samuil Micu mai spune *„că, cu adevărat din sânge românesc a se naşte mult iaste"*.

- Îţi dai tu seama, Lucia, nu numai desamăgirea, dar şi durerea maramureşenilor, care unii, chiar cu riscul vieţii lor, au luptat pentru Marea Unire de la 1918: *„Vrem să ne unim cu Ţara"*, iar acum, când acest vis românesc s'a'mplinit, tocmai prin el să se piardă trei sferturi din Maramureş, din pământul locuit de români, secole de-a rândul sub stăpânire străină, din 1199, de când a fost atestat documentar, şi până în 1920, a fost întreg şi românesc, iar acum, huiduma politică a idioţilor, români, ca şi pe vemea lui Eminescu... guvernul Averescu, din 1920 i-a desmoştenit pe români, din prostie, cedând trei sferturi din Maramureş Cehiei, fără nicio clauză. S' a pierdut şi desnaţionalizat Maramureşul şi mi-e teamă că pentru totdeauna.

- Chiar aşa? Vezi, nici asta n'am ştiut. Dar este de necrezut.

- Şi totuşi aşa este, tragic şi tot ce'i posibil ca aşa să rămână, căci pe huiduma politică nu o doare ce face populaţia supusă desnaţionalizării şi obligată a se adapta unui regim străin. Deci îţi dai tu seama? Din 1385, când Maramureşul devine comitat feudal al Ungariei, şi până în 1920, Maramureşul rămâne neschimbat! Îţi dai tu seama de dimensiunea crimei huidumei politice a lui Averescu, „marele" general din Primul Război Mondial?!

- Cumplit! Cumplit!

- Da, scumpa mea, aşa cum spui, cumplit! Povestea care nu este doar poveste, ci Istorie adevărată, este mult mai lungă, mai complicată şi mai tragică, cu cât există documente irefutabile, de partea noastră, dar, iată aşa, huiduma..., dar toate astea ţi le voi spune mai pe larg, cu altă ocazie. Acuma, draga mea, pentru că tot suntem în Istorie şi în locuri istorice, dă'mi voie să continui puţin cu altceva, dar tot cu...

- Istorie, desigur!

- Exact şi să o luăm deci de la cap. Deci ştii că descălecătorul Modovei a fost Bogdan I-ul, la 1359, voievodul de Maramureş - pentru că pe vremea aceea aşa i se spunea şi nu Maramureş -, care a domnit până în 1365 şi a fost înmormântat la Rădăuţi, ctitoria sa. Dragoş de Bedeu, din Maramureş, pe partea dreaptă a Tisei, azi la cehi, după cum ţi-am spus, pierdută de noi, de români, după Primul Război Mondial, după cum zice şi Iorga în 1939: *„pierdute (satele din Maram.) azi din nepriceperea noastră"*, a făcut primul descălecat în Moldova, la 1352-1353, întemeind „scaunul Moldovei", pe care l-a aşezat pe fiul său Sas. Acesta a domnit aproximativ de la 1354 până la cca 1358.

- Dar oare istoria zice chiar aşa? Permite'mi, Lucia, să'ţi spun ce am citit eu, cel care, după cum ştii, zilnic „dau peste cap" tot felul de „hârtii" la Biblioteca Academiei.

- Iar acest „dat peste cap" se vede că nu rămâne doar o simplă expresie - şi Lucia îi duse mâinile lui la obraz, lăsându'şi faţa pe ele ca şi pe o perină.

- Iată că am ocazia să'i dovedesc dragei mele că nu'mi pierd vremea degeaba cu învârtitul de hârtii la Academie! Deci ascultă:

- Cu toată fiinţa mea!

- Pentru că tătarii, după năvălirea lor pustiitoare în Europa, în 1241, au luat în stăpânire ţinutul dintre Carpaţi şi Nistru, de unde făceau dese incursiuni în Transilvania şi Ungaria, prădând, distrugând şi luând robi, Ludovic cel Mare, de Anjou (1342-1382), rege al Ungariei şi al Poloniei, fiul lui Carol Robert (1307-1342), a purtat războaie cu tătarii. Un an după preluarea domniei în Ungaria, Ludovic a trimis o armată puternică împotriva tătarilor, armată din care făceau parte şi maramureşenii comandaţi de voievodul Dragoş, vasalul regelui Ludovic.

(Continuare în pagina 22)

Liviu VIŞAN

Tarot

poetului Octavian Mihalcea

ca să trăiască
poetul vinde iluzii
dureros de ieftin
amanetează metafore
sclipitoare peniţe de aur
de la frânte stilouri vechi chinezeşti
călimări de cristal
murdare la gură
de păcatul cuvântului
amanetează versuri
poeme
uriaşe roiuri
de musculiţe beţive
litere îmbălsămate
hieroglife care îţi fac semn cu degetul
să te aproprii
bine-aţi venit în raiul oniric
poetul a deschis pentru noi
cartea cărţilor
uriaşul tarot
al pierzaniei

Flăcări de iarbă

împleteam turbane din verzi
mlădiţe de salcie
cu ciucuri îngălbeniţi de polen
în anotimpul învierii

porneam aventura copilăriei
spre malul unui pârâu înecat în trestii
viu pâlpâit de candelă
aripile cărăbuşilor ardeau în iarbă

nu exista bucurie mai mare
ca ciocnitul cu ouă vopsite
aproape am uitat că acest obicei
era pe atunci interzis

ca şi cum ai putea să ucizi copilăria
n-aveam voie să vorbim despre lucruri sfinte
ciocneam ouă pe luate până se înroşea iarba
uitarea e un fel de nemărturisită iertare

Piele de şarpe

în piele de şarpe constrictor
urcă umbra piciorului de femeie
în cer fantastică reptilă
încolăcită pe grumazul visului

piele de şarpe care se leapădă de şarpe
cum se leapădă ziua de noapte
umbra piciorului de femeie
coloană de templu capitel din fruct confiat

Câmpia cu aripi

nici fluturii nu se mai înalţă la cer
arşiţa aplatizează câmpia
dacă aprinzi un chibrit
sare pământul în aer

râu secat în tinere trupuri
sângele curge în celălalt sens
fără voie şi fără credinţă
aducând pe lume arşiţa verii

pe umerii cuvintelor aripile zac
într-o cobiliţă cu desagii goi
copilul din flori al verii
ţi se naşte în braţe

Lecturi de vară

am traversat amiaza
şi m-am aşezat la o masă
cu prinţesa de treflă
între îngerii adormiţi pe Lipscani

grabnic am răsfoit ***Pagini Aurii***
cu soarele-n ochi spumoasă lectură
am citit apoi ***Roşu şi negru***
până mi s-au albăstrit dinţii şi buzele

vreo două trei monografii despre Caragiale
semnate în filigran de Mugur Isărescu
ferestrele guvernatorului erau iluminate
o prelungire de tiraj ar fi fost cred posibilă

spre seară mi-am făcut câteva cruci smerite
la Biserica Stavropoleos
Dumnezeu să vă ocrotească lecturile
nu vă lăsaţi înşelaţi de dracii mirosind a tămâie

Poet la oraş

mai fierbinte decât ţărâna câmpului
asfaltul se leapădă greu de trecători
calc prin intersecţii ca pe clapele unui
imens pian insensibil

cei care mă privesc în ochi nici nu ştiu
ce tristă e viaţa omului de la ţară ajuns la oraş
lungul prizonierat al metaforei
optimismul tembel micile bucurii fără motiv

am uitat ce pagină grea e întorsul fânului
dar ştiu că iarba tânără cade greu în genunchi
îmi amintesc de izvorul aflat în inima pădurii
când calc pe asfaltul fierbinte precum fachirii

nicio veste despre plata colaborărilor prin redacţii
prietenii mei infestaţi cu fum de ţigară
s-au refugiat în cochilii de facebook
nu mai au cerneala vinovăţiei pe degete

Poem uitat

vino în spaţiul nemăsurat al tăcerii
unde poemul se ascunde
cu frică de sunet
cu foame de vocale mute

gura flămândă a vocalei
va muşca din carnea inimii tale
un cuvânt inexistent în vreo limbă
vorbită

litere nesăţioase te vor devora încet
cu cerneală de sânge
pe boturile lor mici
ascuţite ca briciul

pe un pergament al tăcerii
săgeţi de lumină vor zbura
ca falangele nearticulate
ale maşinii de scris

Metopă

o veche cochilie păstrează în urechi
vaierul mării sarmatice
aproape de locul unde coloanele de marmură
s-au frânt în aşteptarea ta

cioplitorii bătrâni şi-au uitat degetele
de cuvinte printre pietre
cu tot cu povestea lor
neştiută de nimeni

se spune că literele de piatră
sunt cele mai trainice
dar adevăr grăiesc vouă
că literele muşcate de vocala tăcerii nu pier

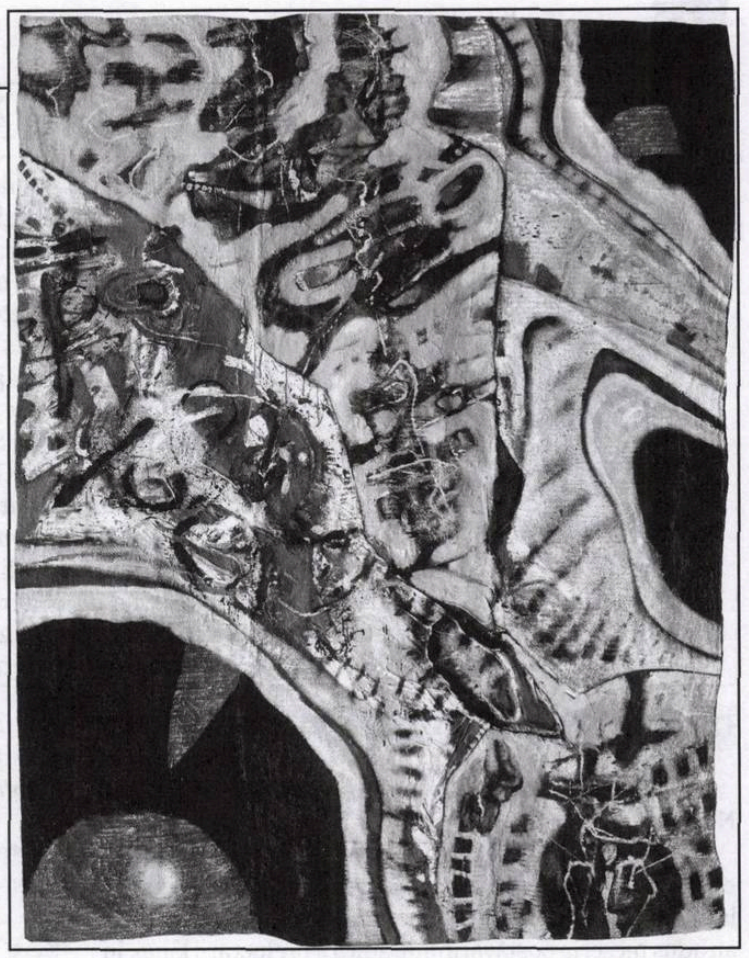

Apocrifă

când vei găsi în uitare
osemintele vorbelor mele
cu mare atenţie
să le pui
vertebră lângă vertebră
înţeles lângă neînţeles
la locul lor
în carnea pierdută
a poemului
vei găsi
fiorul cântecului
răstignit
pe rugul osemintelor
vei întâlni moartea
în chiar viaţa cuvintelor

Poemul tăcerii

un trist cocor îşi lungeşte gâtul
spre alte zări
ca un toc pe care s-a uscat
cerneala poemului

pana lui va cădea
sub ghilotina orizontului
fără să scrie
niciun cuvânt

amăgire spre care pasărea visului
îşi lungeşte gâtul departe
în călimări secate
acesta este poemul tăcerii

Călătorie

mi-e frică să nu mă afund
şi mai mult
în imaginea din iaz
a pădurii

deasupra mea
o mierlă zboară spre cuib
cu un cocon de înger
în colţul pliscului

am visat că trebuie
să-mi leg singur la degetul mic
un bănuţ de aramă
pentru luntraş

atât de înalt
atât de înalt
mi se pare
tărâmul celălalt

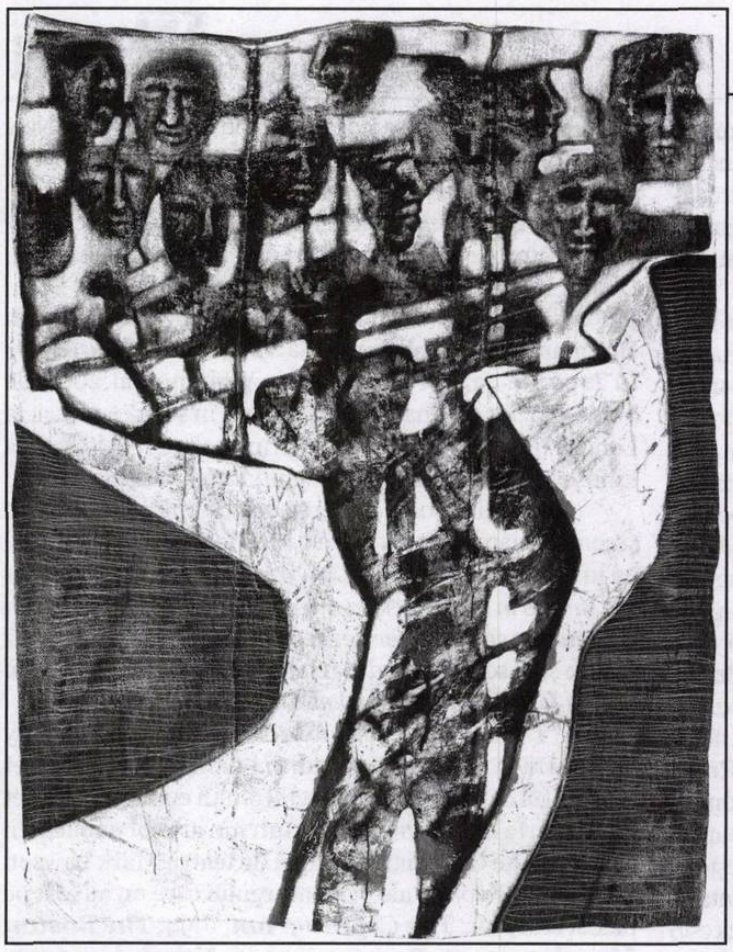

Constantin CUBLEȘAN

PANORAMA ROMANULUI ACTUAL ROMÂNESC

Cu o pasiune demnă de toată invidia, Marian Barbu urmărește fenomenul literar românesc la zi, în special evoluția romanului, comentând într-o manieră analitică, aplicată la text, cu o rigoare metodică și didactică exemplară („*pregătindu-mi cu migală comentariile*", zice domnia sa), aproape toate aparițiile editoriale importante („*peste 5.200* /de romane/ *înregistrate de mine*") de-a lungul anilor, pe care le ordonează și după criterii de evaluare estetică (ideatică), într-o panoramă, acum, de dimensiuni impresionante (700 de pagini), menită a fi o carte referențială, un instrument de lucru util în mâna oricărui cercetător sau doar ins interesat de epica romanescă la ora actuală, din România: ***Convergențe tematice în romanul contemporan: 1948-2014***. *Aproximări, reeditări și reexaminări critice* (Editura Grafix, Craiova, 2015), selectând în „*panoplia comentariilor propuse*" operele a peste șaizeci de autori („*chemați de mine în camera circulară a evaluării*"), ce reprezintă, în orizontul exegetului, cam tot atâtea direcții și modalități de abordare artistică a lumii contemporane („*reprezintă câte unul dintre vârfurile de lance ale speciei pe care o ilustrează*"), firește în perspectiva universului ficțional al genului. Lucrând la asemenea dimensiuni, este normal să observe că „*romanul și-a diversificat tematica, încât a devenit un moloh, un leviatan în vremea din urmă, în spațiul european*", nu mai prejos în cel autohton, epoca modernă făcând din roman „*o permanență polifonică*", ce-și asumă „*pluralitatea de tehnici narative ivite la începutul veacului al XX-lea*" (în întreaga lume și deopotrivă la noi).

Întreprinderea pe care o realizează Marian Barbu are valoarea unei veritabile panorame a romanului românesc actual, concepute ca atare, sens în care se și exprimă în studiul introductiv, intitulat ***Aspecte polifonice ale romanului contemporan***: „*Astăzi, după patru decenii de roman contemporan, o survolare a unui asemenea teritoriu este binevenită, nu numai pentru o radiografie estetică, dar și pentru una de descifrare a tehnologiilor narative sau pentru evaluarea operațională pe «subiecte» încă vii, mai ales pentru un pariu sau un examen riguros cu posteritatea*". Jalonul de pornire propus este romanul ***Desculț*** al lui Zaharia Stancu (1948), care, în ciuda unui „*frig estetic*" general ce se făcea simțit în întreaga noastră cultură de după război, „*a instituit în cadrul prozei despre sat și țăran formula tragicului ca o disjuncție în timp față de un nivel al literaturii romantice, cantonată în idilic și într-un programatic sentimentalism*". Venind încoace, romanul românesc primește consistență, diversificându-și mijloacele de exprimare narativă „*câștigând nu numai cantitativ, ci și calitativ. Romanul adâncește analiza și anti-analiza, rupturile de ritm firești; subiectele provin, majoritatea, din lumea citadină, conștiința neliniștită este motivată nu numai social, ci și psihologic și moral, introspecția face casă bună cu descrierea; eseul intră în forme epice fără să mai deranjeze ca un intrus. Parabola, tragicul, simbolicul câștigă pe planul procedeelor de lucru*".

Anul 1968 este considerat a fi unul care se evidențiază prin producțiile de vârf ce apar acum, aducând „*o nouă viziune și un aer proaspăt ce se diversifică în atâtea variante*", părând a nu mai avea „*chingi, rețineri*"; romanele unor D.R. Popescu sau George Bălăiță „*au făcut din limbaj o tentă suverană de lucru, obligându-l pe cititorul leneș să părăsească lectura confortabilă a senzaționalului și să înceapă a gândi odată cu autorul*". Urmează deceniul 1970-1980, care este „*dureros de contorsionat sub raport valoric*", dar între producțiile ivite acum se detașează câteva „*durabile*" și mai ales se face simțită „*o gamă impresionantă de stiluri*" în care se descifrează „*ficționalitatea unor lecturi din literatura universală*". Criticul observă, de asemenea, cum monologul interior „*îndeplinește funcția lui de discurs fără auditoriu în care personajele sunt puse să se exprime liber*", căci personajul nu dispare, în ciuda relatării *documentaristice*, impunându-se astfel câteva prezențe memorabile. Acordă atenție și romanului politic, caracaterizat în anii totalitarismului prin „*proslăvire*", dar, în bună parte, el este o „*contrapondere față de literatura «obsedantului deceniu»*". Nu de mari dimensiuni, dar foarte dens, acest studiu introductiv jalonează cu precizie viziunea sub care se așază întregul demers evaluator ulterior.

O primă secțiune este consacrată romanului istoric (***Permanențe ale istoriei***), cu multe nominalizări semnificative, dar analiza se oprește asupra romanelor ***Nicoară Potcoavă*** de Mihail Sadoveanu (1952); ***Cartea milionarului*** de Ștefan Bănulescu (1977), descifrând aici „*semnificațiile fantasticului*"; ***Săptămâna nebunilor*** de Eugen Barbu (1981), în care istoria este abordată „*ca pretext*" și ***Zăpezile de acum un veac*** de Paul Anghel (1977-1988), ciclu dedicat Războiului de Independență. A doua secțiune include romanele reprezentative pentru ilustrarea vieții satului („*Satul a devenit un cosmos cu o complexitate uriașă*"): ***Moromeții*** de Marin Preda (1955); ***Cordovanii*** și ***Suferința urmașilor*** de Ion Lăncrănjan (1963, respectiv 1978), alături de ***F*** și ***Vânătoarea regală*** de D. R. Popescu (1969 și 1973), „*o aglomerare narativă cu adânci semnificații mitologice*". Un al treilea palier al cercetării este consacrat romanului citadin („*cadrele de inspirație – strada, uzina, institutul, spitalul, ministerul*"): ***Bietul Ioanide*** de G. Călinescu (1953); ***Groapa*** de Eugen Barbu (1957); ***Absenții*** și ***Fețele tăcerii*** de Augustin Buzura (1970, 1974) și ***Lumea în două zile*** de George Bălăiță (1975). Urmează tematica războiului cu lumea frământărilor și a conflictelor „*esențiale*": ***Șatra*** de Zaharia Stancu (1968); ***Fascinația*** de Laurențiu Fulga (1975), (aș fi *recomandat* ***Alexandra și infernul***), apoi romanele *puterii*: ***Iluminări*** de Al. Ivasiuc (1975); ***Galeria cu viță sălbatică*** de Constantin Țoiu (1976), cu „*aerul grațios al gravității morale*"; ***Biblioteca din Alexandria*** de Petre Sălcudeanu (1980) „*o halima decrepită*". O altă categorie de romane se înscrie sub semnul libertății și al gândirii ce „*caută speranța*": ***Îngerul a strigat*** de Fănuș Neagu (1968); ***Viața pe un peron*** de Octavian Paler (1981), alături de ***Femeie, iată fiul tău*** de Sorin Titel (1983).

O a doua parte a panoramicului propus de Marian Barbu are în vedere semnele „*permanenței romanului*", căutând un fir extins de exprimare, începând cu romanul lui Nicolae Filimon (1863) și venind până în actualitatea creatoare de după 1989, când „*romanul nostru a intrat într-o criză de creștere*", situându-se pe poziția esteticii autenticității în „*postmodernismul narativ*" practicat în lumea largă. Pentru *reverberațiile istoriei îndepărtate*, alege ***Capulzanii*** de Silviu Anghelescu (1987); ***Prințul Ghica*** de Dana Dumitriu (1982-1986); ***Cronica de familie*** de Petru Dumitriu (1957); ***Ora 25*** de Constantin Virgil Gheorghiu (1949), aceasta din urmă „*scriere prin excelență politică*". Ca exercițiu estetic, în cadrul „*postmodernismului narativ*", sunt reținute ***Zahei orbul*** de Vasile Voiculescu (1970); ***Cel mai iubit dintre pământeni*** de Marin Preda (1980), „*scriere poliedrală, unghiuri diverse de interpretare a realității*"; ***Arta conversației*** de Ileana Vulpescu (1980); ***Viziunea vizuinii*** de Marin Sorescu (1982); ***Dimineți pierdute*** de Gabriela Adameșteanu (1983); ***Tratament fabulatoriu*** de Mircea Nedelciu (1986); ***Adio, Europa!*** de Ion D. Sârbu (1993) și insolită prezență: ***Nonroman*** de Florentin Smarandache (1993), „*o avangardă târzie (...) paradoxismul devine o fațetă a unui logos ascuns*". Pe teme și motive universale situează romanele ***Sfârșit de veac în București*** de I. M. Sadoveanu (1944), ***Don Juan*** de Nicolae Breban (1981), ***Cu cărțile pe iarbă*** de Costache Olăreanu (1986). Romane alternând fantasticul cu realismul cotidian: ***Nopțile de Sânziene*** de Mircea Eliade (1955); ***Dumnezeu s-a născut în exil*** de Vintilă Horia (1960), împreună cu ***Povara bunătății noastre*** de Ion Druță (1984).

După cum se poate lesne observa, pentru fiecare secțiune au fost alese cam trei titluri reprezentative, dezbătute sistematic, criticul procedând asemenea unui profesor aflat la catedră, cu observații pertinente și judecăți de valoare ce stau întotdeauna sub semnul interpretării estetice. Desigur, ca orice alegere de acest fel, propunerile sunt subiective și departe de a fi exhaustive (E lăsat la o parte, bunăoară, ***Lunatecii***, al lui Ion Vinea, iar exemplele ar putea fi continuate), dar, în fond, e dreptul istoricului literar să-și aleagă *argumentele* cu care să-și susțină propria demonstrație. Rămâne de văzut însă cine va câștiga pariul cu eternitatea, pe care îl sugerează Marian Barbu, propunând ca ilustrative pentru condiția romanului actual scrieri ale unor autori ca Ion Floricel, Constantin Lupeanu, Ion R. Popa, Gheorghe Truță, Al. Florin Țene, Clara Nicolet etc, romancieri care, deocamdată, chiar și după lectura comentariilor de susținere, făcute in extenso, nu par a convinge că pot rămâne alături de cei nominalizați mai înainte. Oricum însă, întreprinderea efectuată de Marian Barbu este una de tot interesul, panorama sa având darul unei veritabile sinteze critice și oferind publicului (cititori oarecare sau cercetători specializați) un bun ghid de orientare în procesul de evoluție a romanului românesc de după război, până în actualitatea imediată. Autorul este o voce autorizată în materie și prezintă toate garanțiile unui spirit critic de cea mai bună factură analitică.

Daniela SITAR-TĂUT

ANAMNEZA AMNEZIEI (II)

(Urmare din pagina 6)

Supozițiile asupra circumstanțelor morții inginerului dovedesc o bună cunoaștere a aparatului uman represiv, precum și a tehnicilor coercitive executate de aceștia. „*Decedat accidental*", „*în-mâinile-Securității*", inginerul proiectant, poet cu volum prefațat de Nina Cassian, autor de memorii trimise la ONU, UNESCO sau Crucea Roșie, ține, vreme de patru decenii, de la optsprezece ani, un jurnal intim, de mii de pagini, care-i este confiscat de Securitate din sertarul de la serviciu. Ceea ce alertează simțurile lui Paul Goma este faptul că organele represive nici măcar nu mai încearcă să camufleze asasinatele trimițând muribundul acasă, ci se rezumă la dări de seamă trimise familiei, prin care se anunță că Gh. Ursu este „*în stare de arest*", apoi eliberat pe durata aniversării Actului Final de la Helsinki, reținut din nou, „*grav bolnav*" și-n cele din urmă decedat, soția fiind convocată la Morgă „*să-l recunoască*". Deplângând soarta unui om mort pentru culpa de a scrie un jurnal, scriptorul invită la reflecție, deoarece culpabili nu sunt doar agenții operanți direcți, Securitatea, ci și victimele, care prin atitudinea lor defensivă sau prin tăcere „*au contribuit la propria-le supliciere*".

Plastografierile și denaturările revin și în editorialul final, ***Istorie și cuvânt sau Istoria cuvântului în istoriografia comunistă***, care reia destinul Basarabiei și al teritoriilor românești ciuntite în urma diverselor tratate politice, precum și felul în care se reflectă aceste aspecte în cărțile de istorie ale epocii. Basarabia pare a fi provincia românească cea mai încercată de vicisitudinile vremii, cucerită pe rând de către turci, anexată de Imperiul Rus, apoi de Austria, ocupată de URSS, intrată în componența Bulgariei, cu cele patru județe din Sudul Dunării apartenente „*Cadrilaterului*". Scriptorul amendează istoricii care atenuează realitățile basarabene sau, din pricina regimului, încearcă să le camufleze sau cosmetizeze. Astfel, în vreme ce Dictatul de la Viena, soldat cu „*ocuparea*" Transilvaniei, este incriminat virulent, Basarabia este doar „*încorporată*" catifelat și „*intră în componența URSS*" prin „*schimb de note diplomatice*".

Brațul lung și mintea scurtă reia aria cenzurii, a lipsei de etică jurnalistică și a colaboraționalismului în comunist, pioni ai horei indigene fiind Corneliu Vadim Tudor, Nicolae Dragoș, Ilie Purcaru, Dan Zamfirescu, iar ai celei externe I. C. Drăgan, Milhovan, Michael C. Titu, purtători de „*Stindard*". Ca material ilustrativ al mistificărilor este decupat textul ***Minciuna are picioare scurte***, din „*Săptămâna*", care reflectă percepția dual a disidenților care în țară sunt definiți drept „*fugari*", „*trădători de țară*", „*agenți C. I. A.*", iar în Occident: „*Anti-români*", „*disidenți*", „*cripto-comuniști*", „*agenți ai Securității*". Minciunile inculcate de „*Organul*" revuistic, fabricarea de interviuri-fantomă cu vestici, îndemnul colegial, infantil, cu lozinci din anii 50' adresat jurnaliștilor francezi de-a lăsa țara să se dezvolte (prin demolare) în voie etc.

Vampirism și pornografie glosează pe tema divergențelor de opinie dintre Est și Vest în privința exploatării unui brand vrut național, Vlad III Dracula. Analistul fructifică articolul Véronicăi Soulé, din „Libération", ***Sângele***, subintitulat ***Ceaușescu își scoate ghearele ca să-l apere pe Dracula*** și ecoul carpatin al documentarelor draculinice, al căror detractor este răposatul poet de curte Adrian Păunescu. Revolta dictatorului rezidă în exportarea fără accept, mai ales cu foloase pecuniare, a unui „*bun aparținând patrimoniului de stat și de partid, anume glorioasa figură a lui Țepeș*". Lexemul pornografie este atașat doar Occidentului. Tot ce provine din acest areal este taxat drept pornografie, după cum și romanul ***Ostinato***, publicat în 1971 în RFG, este catalogat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga tot pornografie. Dracula e un brand exclusiv mioritic, cu restaurante, hanuri și castele mai mult sau mai puțin kitsch-oase ce încurajează comerțul, și un product lubric dacă filme sau documentare sunt fabricate în Vest, fără a cotiza la bugetul socialist. Concluzia polemistului e aceea că „*România întreagă este un Regat al lui Dracula*", ce merită a fi vizitat.

Stanca Ioana URSU

DAVID MAMET, UN REBEL AL TEATRULUI AMERICAN CONTEMPORAN

David Mamet ocupă un întreg capitol în *show businessul* american al ultimelor cinci decenii. Dramaturg și regizor de teatru, scenarist, regizor și producător de film, Mamet este la el acasă atât pe Broadway, cât și la Hollywood. Scrie scenariile filmelor ***Ronin***, ***Hoffa***, ***Incoruptibilii***, ***Nu suntem îngeri*** și ***Hannibal***, iar în palmaresul său se află un premiu Pulitzer pentru piesa ***Glengarry Glen Ross*** și două nominalizări la Oscar pentru scenariile filmelor ***The Verdict*** (***Verdictul***) și ***Wag the Dog (Înscenarea)***. Filmul ***House of Games*** (1987) a fost premiat pentru cel mai bun film și cel mai bun scenariu la Festivalul de Film de la Veneția, iar ***Homicide*** (1991) a fost în competiție pentru „Palme d'Or".

Opera sa cuprinde trei romane, eseuri, poezii, teoria artei dramatice și a regiei de film. Activist politic, jurnalist și autor de caricatură politică, Mamet este din 2005 colaborator al publicației online „Huffington Post", a scris articole pentru „The New-York Times" și „The Paris Review".

În anul 2008 decide să își schimbe orientarea politică părăsind liberalismul și trecând în tabăra conservatoare. Își susține noua opțiune cu argumente economice în articolul ***Why I Am No Longer a Brain Dead Liberal? (De ce nu mai sunt un liberal fără minte?)***, publicat în „The Village Voice", cu efect de cutremur în lumea artistică americană de tradiție democrată.

Mamet este un artist pragmatic, preocupat de politică și economie, un om al momentului, un intelectual care nu se mulțumește să filosofeze la adăpostul turnului de fildeș, ci se angajează într-un dialog virulent cu oponenții, scriind eseuri critice la adresa liberalilor și a economiștilor de stânga în volumul ***The Secret Knowledge***, implicându-se activ în campania candidatului republican din 2012, Mitt Romney. Din postura de activist politic, scriitorul susține cu tenacitate noua adoptatul libertarianism în articole și interviuri.

David Mamet s-a nascut la Chicago în 30 noiembrie 1947, într-o familie de intelectuali pasionați de duelul verbal, unde, așa cum spune în interviul ***Fortress Mamet***, a învățat arta dialogului, care a adus mai târziu textelor sale nota de originalitate, *the Mamet speak* (vorbirea Mamet).

În 1965 absolvă colegiul „Goddard" din Vermont cu licența în literatură engleză și urmează cursuri de actorie la „Neighborhood Playhouse School of the Theatre" în New York sub îndrumarea maestrului Sanford Meisner[1].

David Mamet a practicat mai multe meserii înainte ca piesele sale să devină succese. A fost chelner, recuziter, dansator, a lucrat pe o ambarcațiune care transporta marfă pe lacul Michigan și într-o agenție imobiliară. A fost instructor de teatru la colegiul „Marlboro" din Vermont - pentru a primi acel post a scris piesa ***Lakeboat*** -, apoi a predat actorie la colegiul „Goddard", unde a înființat „St. Nicholas Theatre Comapany". Este fascinat de lumea interlopă a orașului Chicago, de istoria locală populată de gangsteri. Participă la partide de poker organizate într-o casă de amanet, în compania unor personaje rău famate, unii dintre ei foști deținuți, care îl cunosc drept Teach, profesorul lor de teatru din penitenciar. Toate aceste experiențe se regăsesc în piesele și scenariile lui. Stăpânește jargonul specific fiecărei ocupații și creionează cu ușurință personaje inspirate din lumile pe care le-a frecventat.

Textele lui Mamet descriu o lume a bărbaților, iar spațiile în care își plasează personajele sunt temple ale masculinității: săli de biliard, baruri, spelunci, unde sunt aranjate partide ilegale de poker. Aduce puține personaje feminine în prim-plan, iar cele care apar sunt masculinizate fie printr-o lipsă de cochetarie (Carol, ***Oleanna***), fie prin apetitul pentru lupta de la egal la egal cu bărbații (Deborah și Joan, ***Sexual Perversity in Chicago***, protagonistele din filmele ***House of Games*** și ***Heist***). Femeile sunt privite din perspectiva grupului de bărbați, care le văd ca pe niște obiecte sexuale, așa cum face Bernie din ***Sexual Perversity***, sau ca pe niște *dominatrix*, așa cum este descrisă soția lui Lingk în dialogul acestuia cu Richard Roma din ***Glengarry Glen Ross***. Mamet se amuză analizând dinamica relațiilor dintre bărbați și femei, lăsându-le pe acestea să acapareze puterea: o secretară perseverentă aproape reușește să schimbe decizia unui producător de film; studenta timidă și complexată distruge cariera profesorului ei; Lingk este controlat de autoritara soție chiar dacă aceasta lipsește.

În poveștile lui domină o atmosferă de neîncredere. Replica șarlatanului Mike, din filmul ***House of Games*** – *„Să nu ai încredere în nimeni!"* – ar putea să funcționeze ca subtitlu pentru toate textele sale, căci toate vorbesc despre încercările oamenilor de a se păcăli unii pe alții, urmărind câștiguri materiale sau căutând satisfacția puterii.

Dialogurile, de fapt serii de monologuri paralele, îl apropie pe dramaturg de teatrul absurdului prin imposibilitatea personajelor de a comunica. Structura pieselor însă este convențională, temele sunt inspirate din realitatea americană, personajele au scopuri clar definite, iar pentru atingerea acestora fac risipă de energie și imaginație.

O temă la care revine constant este pierderea valorilor morale în goana după profit, devenită scop unic în viață. Legendarul *American way*, idealul celor care au ales să-și clădească o viață mai bună într-o lume nouă, nepervertită, și-a pierdut înțelesul inițial și este acum sinonim cu avariția, egoismul, lupta pentru parvenire cu orice preț. Banii reprezintă mai mult decât puterea lor de cumpărare, sunt un simbol recurent în piesele și filmele lui, fie că vorbim despre valizele cu bancnote care se plimbă din mână în mână în filmele ***Jaful*** și ***House of Games***, fie că apar substitute ale lor. *„The leads"*, ponturile reprezentând numele unor posibili cumpărători de terenuri, sunt ținute sub cheie de șeful agenției imobiliare ca niște comori și încredințate celor mai buni dintre agenți; acestea sunt tranzacționate în înțelegeri secrete și în cele din urmă fac obiectul unui furt. Scenariul unui film de acțiune cu mare potențial comercial devine monedă de schimb în mâinile producătorilor hollywoodieni; aceștia ar putea să-l ofere uneia sau alteia dintre casele de producție, asigurându-și astfel o poziție importantă și un venit substanțial. ***American Buffalo***, pe care e reprezentat capul de zimbru, este simbol al succesului material, instigând la jaf. În ***Oleanna*** moneda de schimb este cartea scrisă de profesor, la care studenta îi cere să renunțe, în schimbul retragerii acuzației de viol.

Mamet speak (vorbirea Mamet) este marcă a stilului dramaturgului și contribuția sa originală la arta dialogului dramatic. Discursurile sunt poticnite, întrerupte de pauze dese și repetări mecanice ale unor cuvinte. *„Felul în care folosim limbajul, ritmul acestuia, determină de fapt felul în care ne comportăm, mai degrabă decât invers"*[2], spune Mamet într-un articol citat de Christopher Bigsby. Pauzele lasă loc pentru creativitatea regizorilor și interpretarea originală a actorilor, iar cititorul pieselor, intrigat de imposibilitatea personajelor de a-și găsi cuvintele, este invitat la un exercițiu de imaginație.

Mamet nu s-a sfiit să aducă pe cele mai importante scene americane și europene texte de o violență verbală necenzurată, care face posibilă realizarea unor personaje credibile.

Textele lui Mamet sunt minimaliste, personajele sale nu fac risipă de gesturi și spun doar lucrurile esențiale. *„A intra în scenă târziu și a ieși devreme înseamnă să arăți respect pentru publicul tău"*[3], spune dramaturgul.

Sexual Perversity in Chicago are premiera în orașul omonim în 1974. Piesa atrage atenția criticilor, dar și a producătorilor de teatru din New York, ajungând pe off-off Broadway în 1975 și câștigând premiul „Obie" pentru cea mai bună premieră. Se joacă pe off Broadway în 1976 și în 1977 este pusă în scenă la teatrul „Regent" din Londra. Tot în 1977 ***American Buffalo*** se joacă pe Broadway, primește „New York Drama Critics' Award", iar Mamet devine la treizeci de ani un nume consacrat al dramaturgiei americane.

Distribuția pieselor și a filmelor lui Mamet cuprinde o listă impresionantă: Robert de Niro, Gene Hackman, Danny DeVito, Joe Mantegna, Anthony Hopkins, Demi Moore, Alec Baldwin, Al Pacino, Jessica Lange, Dustin Hoffman. Rolul Karen din piesa ***Speed the Plow (Spor la treabă!)*** a fost jucat la New York în anul 2000 de Madonna, iar cea mai recentă punere în scenă a piesei, la Londra în 2014, o are în rolul principal pe rebela actriță Lindsey Lohan - prezență obișnuită a tabloidelor.

Criticii au oscilat mereu între admirația profundă și condamnarea totală a pieselor lui Mamet. Ira Nadel spune în ***David Mamet: A Life in the Theatre***: *„Mamet era înțeles în New York ca un umorist și în Chicago ca un dramaturg serios. Operele recente au fost condamnate ca infecte și obscene și lăudate ca profunde și oneste. Criticii par să fie divizați, dar niciodată indiferenți"*[4].

Dovadă că sentimentele criticilor de pe Broadway fluctuează la fel de ușor ca indicii bursieri pe Wall Street este faptul că un gigant al spectacolului cum este Mamet a avut parte de câteva eșecuri. Într-un articol publicat în 2013 în „The Guardian", criticul de teatru Mark Lawson enumeră șase piese ale dramaturgului care nu au fost pe placul criticilor: ***The Cryptogram***, 1994; ***The Boston Marriage***, 1999; ***Romance***, 2006; ***November***, 2007; ***Race*** și ***The Anarchist***, 2009. Aceasta din urmă a avut parte de critici atât de dure, încât producătorii au fost obligați să închidă spectacolul imediat după premieră.

Dramaturgul povestește, în interviul ***David Mamet, The Art of Theater***, că a început să scrie teatru obligat de circumstanțe. Înființase „St. Nicholas Theatre Company", unde toți cei implicați erau pe rând actori, regizori, scenografi și producători. Neavând bani pentru a plăti drepturi de autor, s-a apucat să scrie prima sa piesă. Tot aici spune despre piesele lui Harold Pinter că au fost primele sale întâlniri cu teatrul modern și îl numește pe dramaturgul britanic cea mai importantă influență asupra stilului său.

În construcția personajelor îl urmează pe Aristotel. Ira Nadel citează din ***David Mamet in Conversation***: *„Aparțin școlii aristoteliene: personajele nu sunt altceva decât acțiune pur și simplu. Nu creezi un personaj; descrii ce face el"*[5].

În piesele lui întâlnim o lume a hoților, a șarlatanilor, a afacerilor aflate la limita legalității. Personajele sale sunt fie *con artists* în înțelesul propriu al termenului (șarlatani care câștigă încrederea victimelor printr-un discurs sofisticat), fie au talentul acestora de a manipula interlocutorii prin limbaj, urmărind să preia controlul unei situații. *Con artists* sunt pungașii mărunți din ***American Buffalo***, dar și distinsul profesor universitar și studenta acestuia din ***Oleanna***. Cel mai înalt nivel al acestei „arte" îl ating, desigur, agenții comerciali din ***Glengarry Glen Ross***. Pe o scară a perfecțiunii înșelătoriei, pe treapta cea mai înaltă ar trebui să stea imbatabilul Richard Roma, iar pe cea mai de jos, pungașii incapabili Don și Teach.

Încercările personajelor de a manipula și de a-și impune dominația asupra celorlalți sunt prezente până și în benigna piesă ***The Woods (Codrii)***. Aparent o poveste de dragoste, plasată într-un loc idilic, piesa începe prin a-l surprinde pe spectatorul familiarizat cu duritatea teatrului lui Mamet. Situația evoluează însă spre o competiție pentru putere, pe măsură ce violența verbală își face loc în dialog, iar replicile devin tot mai tăioase. Doi soți care intenționează să petreacă o noapte romantică într-o cabană, în liniștea pădurii, descoperă în schimb partea întunecată a relației lor.

Sexual Perversity in Chicago, ecranizată sub titlul ***About Last Night (Spune-mi ce-ai făcut aseară)***, surprinde tot o competiție pentru putere în cuplu. Prin cele patru personaje - două femei și doi bărbați - Mamet vorbește despre relații, dragoste și prietenie în lumea pervertită a societății urbane moderne.

Acțiunea din ***Speed the Plow (Spor la treabă!)*** este plasată în birourile unei case de producție hollywoodiene. Piesa ironizează filmele de acțiune clonate după aceeași rețetă aducătoare de profit, filmele de artă care abordează teme grele tratate într-o manieră imposibil de urmărit, producătorii de film ale căror vieți sunt ocupate exclusiv cu vânătoarea de scenarii și de vedete vandabile, clasicul personaj al secretarei seducătoare care își convinge șeful subjugat de farmecele ei să ia o decizie de business.

Edmond este o anti-Odisee despre călătoria inițatică a unui om de afaceri newyorkez plictisit de monotonia existenței confortabile.

(Continuare în pagina 22)

Ioan HADA

privind înapoi cu mânie

Motto: *„fără libertate*
nici pâinea nu e pâine”
(Federico Garcia Lorca)

1.
oamenii deveniseră
numere
ca niște soldați
pe-o tablă de șah
mutați
de-o mână
nevăzută
dinspre un război
cât se poate
de rece
spre ultimul
ce-ar fi fost
incandescent
pentru toți.
conducătorii
vorbeau o limbă
de lemn
și încercau
să pună
și-n gura cailor
neîmblânziți
zăbale de lemn.
gândurile...
gândurile deveniseră
un lung șir
de numere iraționale
până când și capetele
ce le purtau
deveneau
numere iraționale
mai tari decât dogmele
învățate.
locuințele
sub formă de blocuri
căpătaseră numere
și erau mai uniforme
decât aspectul oamenilor
ce le-au gândit
și chiar mai uniforme
decât uniformele.
străzile și șoselele
la rândul lor
au fost construite
numerotate
și înseriate metodic
precum armele
și mai ales trebuiau
să fie total paralele
cu libertatea
ca nici prin geometria
neeuclidiană
să nu se poată întâlni
oamenii ce se târau
pe ele mânați
spre fericirea
ce le-a adus nefericire
la toți.
ce-i mai trist e faptul
că toate acestea
s-au întâmplat
în numele dreptății
egalității
fraternității
și mai ales
în numele libertății
omului de-a încerca
să fie mai om.

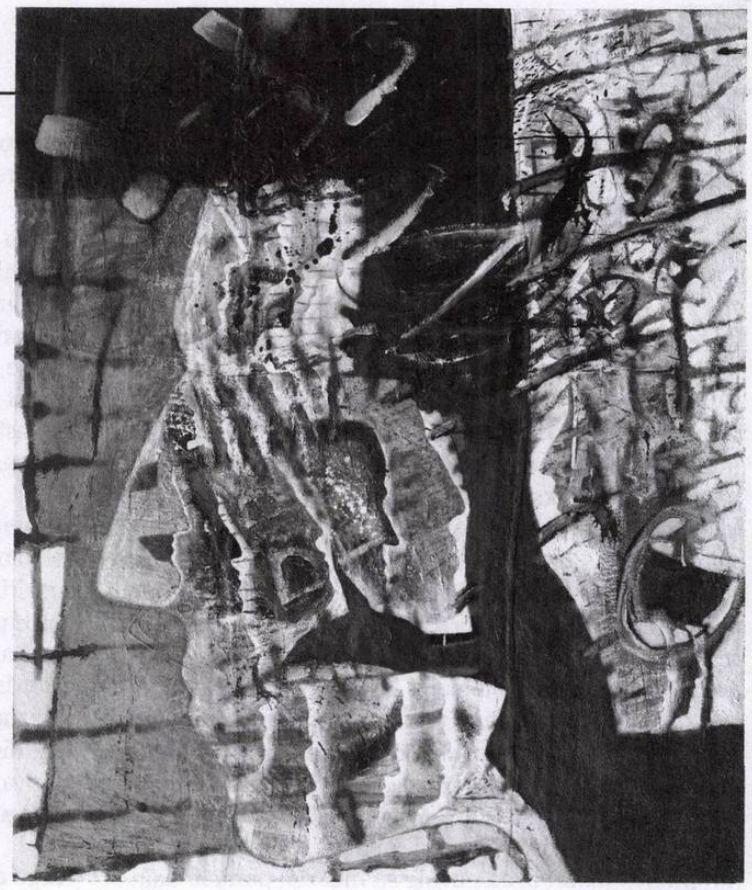

2.
înainte de 89
cetățenii
acestei țări
nu locuiau
în case
ci-ntr-un fel
de numere
niște ciudate
paturi ale lui procust
ce aveau menirea
să mărească
sau să scurteze
lungimea
nimicului
la care erau
reduși.

Anda CHIȘ

Din lipsă

M-am mai îngrășat cu un instinct
poate mi-au crăpat prea lesne frustrările
din lipsă de luciditate
din lipsă de bun simț
mi-am adunat fluturii în stomac
să-mi dospească ispita
de greutatea sincerității mele
vor și
participările recreative
ale trecerilor
prin dreptul inimii.

Iluminare

Prin ochiul unui bec
vezi lumea în chibrituri
împiedicând catranul
să ajungă la oase
prin gaura cheii trec
dedublări ca negații ale riscurilor
înclinată spre dinafară
fatalitatea ne amintește
dreptul la iluminare.

A scrie

De mă va țintui Cuvântul spart
am să nasc în umbra lui arabescuri
dincolo de tăceri oarbe
cercurile deschise devin bastarzi
dintr-un Neînceput
nu mai încape vorbă
va tâșni curba iluzorie a literei
până în punctul unde
mi se ucide
virtutea de a scrie.

Visez

Visez că tund prea des trandafirii
și plimb insomnii
dintr-o cameră în alta
te învălui academic în cuvinte
de teamă să nu cadă vinovăția
în linii vărgate
nu te mira
calul troian ne paște veranda
să-i dăm în loc de sare
verzi-uscate
tolănit între impresii
să cabreze nebunia.

Disprețuit

Recunoaște că n-ai timp să mi te plângi
buza ruptă de atâta remușcare
e antiteza unei suferințe în surdină
dereglând orbita
te mută, te du,
din cealaltă viață împrumută
partea sensibilă a creierului
exersând încleștarea printre lacrimi.

Ochiul de lăcustă
veghează altarul pentru mama
și prinde sub streașina lunii
o veche datină
dacă plouă
în hazardul începutului de somn
spiridușii încă miros
înmugurirea de năluciri.

Negare

Orice negare vine
după o mare secetă în oase
după o ruptură care desparte
concretul de absent
mai am încă degete
să mi le pun peste pleoape
Secerătorul de falange
își adună spiridușii
să numere bătăile inimii
între două coloane de fum.

Lumini

Luminile stau neclintite
ca niște mărfuri puse la agățat
de Siniștri
luându-le pulsul
simt respirația lor
cum seceră aerul
și explodează în centrul retinei
încă mai există pericolul
să trăim în lumină
ca animale de pradă ale lunii.

Urletul dinlăuntrul meu
mă scoate din minți
atât de bine încât perii albi
mi s-au făcut pădure
de jur-împrejur
mâinile vor să stranguleze aerul
doar ochii își cer întoarcerea
să nu le trimit
nicio tăcere împachetată.

Floarea nu are spini
are cuțite care ne taie
buricul degetelor
nu mai putem ține în palme
lacrimile îngerilor
se amestecă saltul în neant cu prăbușirea
la tocirea cuțitelor
vom auzi picăturile
și ne vom lepăda de flori
la cântatul cocoșilor.

Cornel COTUȚIU

ÎNTÂLNIRI

(Urmare din pagina 9)

- „Ați primit viață, apoi ați înflorit într-o lume nu tocmai frumoasă. Dar v-ați înălțat sub ochii părinților și ai dascălilor voștri.

În ce ne privește, sperăm să vă fi ocrotit bine. Dar nu uitați că, în noroi, alba lebădă nu poate rămâne imaculată. Important însă este ce am reușit să clădim în sufletul și spiritul vostru. Restul e doar iluzie, păcăleală. De altfel, acesta este îndemnul meu: Să clădiți valori întâi de toate în sufletul și spiritul vostru. Bunurile exterioare sunt derizorii și înșelătoare.

Cum la orice despărțire murim câte puțin, vorba unui poet francez, avem, aveți norocul că la orice revedere acoperim ce am pierdut. Acum plecați? Bine faceți, câtă vreme avem, aveți puterea de a trăi, împreună, un orizont al speranței.

Plecați, dar veți reveni. Noi suntem aici. Amintirea, întoarcerea pot deveni un tămăduitor pentru suflet, o sursă de rezistență și, dacă va fi cazul, de supraviețuire".

În acest moment, Mura s-a ridicat din bancă, s-a apropiat de dirigintă și i-a șoptit la ureche ceva ce am înțeles toate: avea nevoie să meargă până la baie.

- Să te însoțească cineva?

- O, nu.

Ieșind, celor care stăteau lângă ușă li s-a părut că Mura avea lacrimi în ochi.

M-am ridicat și eu cerând permisiunea să xeroxez la secretariat textul dirigintei, spre vrerea și a colegelor.

- Ok! Până atunci haideți să vedem ce mai știți despre florile stabilite în Italia, Franța, Spania, Irlanda și, dacă nu mă înșel, în Canada.

Până am tras niște zâmbete doamnelor de la secretariat și le-am promis câte o ciocolată pentru colile necesare, până am multiplicat speech-ul, au trecut mai bine de zece minute. La întoarcere, am ocolit clasa noastră și am intrat în baia fetelor. Nu se afla acolo Mura. Am revenit în sală, nu era și am ieșit fără să dau vreo explicație. Din ce în ce mai tulburată, am cercetat și celelalte săli de la etaj. Nu era. Am dat buzna în curte. Îi știam mașina, de un sidefiu deschis. Acolo era Mura. Își ștergea lacrimile, dar avea niște ochi calmi.

- Fii liniștită. Când veți coborî să mergem la restaurant, am să vă însoțesc.

Nu bănuiam că sunt ultimele cuvinte pe care mi le adresa.

La încheierea orei de dirigenție, obișnuită unor astfel de revederi, am coborât la timp, încât să ne întâlnim cu celelalte clase în fața restaurantului, unde era pregătit banchetul, și să intrăm împreună, cântând ***Gaudeamus***. Dar mașina Murei nu se mai afla în curte. Am dat telefon mamei. Nu, nu sosise acolo. Câteva colege am căutat-o în câteva rânduri. Telefonul ei era închis.

Să fi plecat acasă, la Moisei? Cum, fără un rămas bun? Până la ea ar fi avut de făcut vreo oră și jumătate. Noi, colegele, diriginta, voiam să ne liniștim în ce-o privește pe Mura și, până la urmă, să ne simțim și noi bine la masă.

Aveam telefonul lui Nicoară și cel fix al socrilor. Soțul ei nu răspundea, în schimb, i-am găsit pe ceilalți. A ridicat mama-soacră. Bănuia că Mura a venit la întâlnire, dar încă nu sosise acasă. Însă era necaz cu Nicoară. Făcuse o beție rea de tot, căci, după plecarea Murei, a coborât la crâșmă, s-a certat cu tovarășii de pahar și l-au găsit într-un șanț, înjunghiat. Acum se afla la „Urgențe" și medicii spuneau că a trecut de faza critică. Le-am cerut să scrie numărul meu de telefon și să mă sune când sosește Mura.

S-a încheiat banchetul, însă nici vorbă de telefonul pe care îl așteptam. Zguby, colega de râs a Murei de-a lungul liceului, a venit cu propunerea să mergem la spital, la „Maternitate". Dar dacă? Chiar așa! Poate era acolo și nu oricum, ci mămică. La parcare nu i-am văzut mașina, iar asistenta de serviciu ne-a dezamăgit și, oarecum, ne-a speriat. Nu intrase nicio gravidă în luna a noua, cu numele de Murana (Mura) Deseși. Eram, câte mai rămăsesem în grup, năucite.

Le-am convins să meargă acasă, doar unele veniseră cu mașina, aveau domiciliul prin localitățile din jur, aveau familie, copii; mai puțin eu. Le-am explicat ce vreau: Am un prieten la circulația rutieră, Marius, și voi încerca și astfel să dau de urmele ei. Omul nu era de serviciu și i-am spus ce vreau: Să mergem pe ruta de la noi până la Moisei, dacă va fi cazul, din post în post de poliție, cu întrebarea dacă se știe de vreun accident.

Nimic, nimic. Nici ajunși acasă la ea, la socri nu era. Mă simțeam rătăcită, nu mai aveam idei, soluții. Parcă o auzeam pe Mura amuzându-se: „Vai, se poate? Tu, șefa clasei?" Mi-am amintit de orfelinatul de la Vișeu, ea venise la liceul nostru de acolo și în vacanțele școlare tot acolo se întorcea. Nu era departe, deci, Marius, vrei, nu vrei, într-acolo! Cineva de la poartă știa de Mura, adică auzise de ea, însă atunci era elevă.

Câte telefoane primite și date! Toți cei care o știam aveam aceleași întrebări: Unde este? La ce organism să-i semnalăm dispariția? A născut? Unde? Doar nu în iesle, ca Sfânta Maria. E sănătoasă? Bebelușul trăiește? Dacă da, oare cum o cheamă? Mai are bani? Îi reținusem câteva colege numărul mașinii, am dat sfoară în țară, dar nu am primit nicio veste că se află undeva, furată, vândută, lăsată în custodie. Am ticluit la buletinul de știri al radioului nostru regional un fel de anunț mascat. Nimic.

De la o vreme, în zilele când mi se cuvenea câte un weekend la radio, am început să vizitez mănăstirile, mai întâi cele din jur, apoi până în Bucovina și Moldova. Aveam un gând spre Mura; cu timpul s-a stins. Cel puțin am început să prind gustul pentru astfel de trasee, mai ales în zilele de vară. Desigur, de una singură, nici măcar „logodnică de-a pururi". Opream câteodată să iau de pe drum vreo băbuță sau vreun moșneag, care mergeau, cu traista în spinare, ba la vreun botez, ba la un târg din comuna apropiată. Aveam, totuși, câte o întrebare aluzivă, dacă știu de femei aciuate pe lângă mănăstiri, femei pribege, femei cu bebeluși. Era un gând ca un fulg.

Da, treptat, Mura a devenit un fel de obiect fragil din vitrina bibliotecii, când privirea trece, nu mai percepe obiectul.

Cuvântul „deodată" are de obicei un loc banal în existența noastră, o frecvență stereotipă; alteori marchează un prag decisiv de viață, o revelație, un șoc care deschid în destinul nostru o zare mult căutată, așteptată ori uitată.

Într-un weekend mă aflam între munți. Mașina urca anevoios tocmai când, la încheierea urcușului, am zărit un tip rezemat de o mașina oprită pe margine. Făcea din mână obișnuitul gest al lui „ia-mă, nene!". Îmi părea caraghios, dar, oricum, nu putea fi crezut că face o glumă proastă. Apropiindu-mă, i-am deslușit chipul, care parcă își râdea de sine, ajuns în postura de a fi fost abandonat de propria-i mașină. L-am recunoscut: Liviu, fostul meu coleg de școală, profil biologie și acum inginer forestier. În urmă cu cinci ani, la revederea noastră de zece ani, în ciuda neliniștii provocate de absența ciudată a Murei, nu i-am putut refuza câteva invitații la dans. În timpul liceului am avut noi niște gingășii. El însă, bolnav fiind de timiditate, mai toată relația se consuma platonic, cel mai adesea pe aceeași temă: el - Liviu, eu - Livia. Procurase un dicționar de onomastică. Eram de acord că amândouă prenumele erau de origine etruscă, dar, mă fuduleam eu, Livia era numele uneia dintre vechile și celebrele ginți plebee. Iar el: Titus Livius – marele istoric al romanilor; Livius Andronicus – printre primii mari scriitori latini. Vezi, doamne, îmi dădea mie lecții, filoloaga.

Am ieșit din mașină, ne-am uitat unul la celălalt, cu o mimică pentru care s-ar potrivi sintagma „ne-am zgâit" și am izbucnit în râs. Trăiam pofta de a râde, de parcă nu ni se întâmplase de multă vreme așa ceva. După care am aflat unul despre celălalt ce căutam acolo.

Eu ce aveam să-i spun? Că mă plimb pe patru roți.

- Eu n-aș putea spune că am pățit pana prostului. Mă pricep la măruntaiele motorului și știu că piesa stricată trebuie înlocuită.

- Care piesă nu o ai. Iar eu, om matur, am priceput ce aștepți de la mine.

- *Please*!

- Titus Livius, nu era mai bine pe vremea romanilor?

- *Yes!*

- De când cutreieri munții ăștia ai început să înveți engleza? Când ești printre brazi sau prin poiene? Dar să nu-mi ceri să te aduc înapoi.

- Vai, ce generoasă ești!

Pe drum nu mai termina de sporovăit. Poate pentru ca să-mi demonstreze că nu degeaba este inspector forestier pe vreo trei munți de aici; trecea de la căprioară la tuia, de la ciuperci la apă minerală. Cum tocmai se zărea un șipot de apă, ce se vărsa în șanț, am oprit.

- Nemaipomenitele tale cunoștințe montane m-au însetat.

Închizând portiera, m-a prevenit, din urmă:

- Dacă bei de acolo, o să-ți amintești de basme.

M-am spălat pe mâini și, din căușul palmelor, am băut un pumn de apă. Am simțit o tulburare în tot trupul. M-am întors spre Liviu.

- Poți să repeți, mi-a zis ca un fel de încurajare.

Nedumerită și de ce mi se întâmpla și de vorbele sale, am băut din nou. Acum stranietatea ce mă străbătea din cap până în tălpi devenise mai evidentă. Un fior necunoscut mă răscolea în însoțirea unei bucurii fără noimă. Îmi pătrundeau în brațe, în piept, în picioare. Iarăși am băut.

- Ei, ce zici, filoloago?

- Dar n-o să râzi de mine?

- Ba da.

- E ceva ca în basme, într-adevăr. Cele cu Făt Frumos și balaurul, când, obosiți de atâta trântă, se opresc și beau apă din câte un butoi, neștiind că apa din butoiul balaurului e moartă, iar cealaltă dătătoare de putere.

Liviu desfăcu brațele a entuziasm.

- Nu e singurul izvor. Păi, povestitorul popular ține în taină faptul că fata de împărat zboară până aici și ia apa asta miraculoasă. Dar știi de ce e cum e? Nu știi, filoloago.

- Nu știu, forestierule.

- Aici, în subsol, sunt zăcăminte de uraniu.

- Șuvița asta vine de undeva de mai de sus, nu?

- Dezarmant de... logic. Vrei să urcăm? Urmăm țeava.

- Eu am timp. Dar tu?

- Poate găsești zmeul. Va trebui să te lupți cu el. Dar numai dacă ai costum de plajă...

Mi-a spus că la mai puțin de o sută de metri se deschide o poiană largă, curată, laturile brazilor alcătuind un fel de romb. Și în mijlocul ei sunt o biserică de lemn în stil maramureșean, izvorul, ce iese dintre două pietre, și casa preotului. Acesta are vreo optzeci de ani, cu cinci ani în urmă i-a murit preoteasa, însă, la puțină vreme, i-a venit o nepoată. Îl cheamă Pintecan. Toată lumea de pe munții aceștia îl știe. E de o ciudățenie, socotea Liviu, paranormală. Duminica și de sărbători biserica e plină, creștinii veniți de departe stau și în poiană, numai să-i asculte glasul.

- Am văzut oameni ieșind ori plecând de aici parcă halucinați, parcă plutind.

- Ciudat, parcă și eu trăiesc starea asta. Deși nu sunt nu știu cât de bisericoasă.

- Mi s-a spus că oriunde merge, orice ușă îi este deschisă, de la omul simplu la administrația județului. Și orice dorește, pentru enoriașii lui întâi de toate, nu i se refuză. Uite, țeava asta, care conduce firul de apă în jos, a cerut-o și doi muncitori au venit s-o monteze.

- De ce n-a înfipt jos, la șosea, o tablă despre apa asta?

- L-am întrebat și eu și mi-a răspuns îndată, cu o vorbă firească: Cine are nevoie de ea o descoperă.

Am dat a râdere:

- Mie îmi era sete, atât.

- Și lui Făt-Frumos! Să-ți mai spun. Am auzit că se pricepe la toate: să coase la mașină, să facă de mâncare, cozonaci, să repare o roată la căruță, frigiderul, să tencuiască. Să vezi: într-o zi era jos, în sat, și moașa plecată aiurea. Ei bine, o femeie da să nască și bărbatul ei l-a găsit și l-a rugat s-o ajute la facere.

- Te pomenești că ești și tu în mrejele lui.

Poiana mi se înfățișa cum mi-a descris-o Liviu. Dar nu și ce ți se poate întâmpla aici. Iarba, cosită pesemne cu o seară înainte, încă mai păstra mirosul crud de la tăiere. Nu am găsit până acum o deslușire a acestei adevărate arome: E o bunăvoință, o dărnicie pentru om și animal, o împărtășire din curățenia crudă a pământului? Inspiri adânc și constați că între brazdele cuminte orânduite tristețea sau mânia pier.

Firul de apă băltea mai întâi într-un ghioc de pământ și se strecura apoi pe sub o scândurice de brad priponită la capete cu câte o piatră albă de râu.

Înălțimea fragilă a turnului bisericii înțepa cerul ca într-un fel de așteptare a unei promise înălțări. Liniștea, ca o inimă care și-a oprit bătăile, oprise totul în nemișcare. Parcă urma ca în câteva clipe să se înfiripe în fața bisericii o poartă albă, gata să se deschidă.

N-am vrut să intru înăuntru, a făcut-o Liviu, care s-a întors îndată: un vârstnic somnolent i-a spus că preotul Pintecan era coborât în sat până spre vecernie și că rămăseseră doar nepoata și fetița.

Am dat să mă îndrept spre casă, poate pentru că m-a scos din starea de emoție în care mă aflam un behăit de căpriță, dinspre țarc. Imediat apoi m-a fulgerat o voce:

- Grrrrety, tu copilă, lasă căprrrrița în pace!

Mi s-au înmuiat picioarele, apoi am căzut în genunchi, cu răsuflarea pierită. Cred că asta mi-a gâtuit strigătul. M-am îndepărtat mugindu-mi plânsul de bucurie. Am coborât, era să și cad în cap la un moment dat și mi-am răcorit mâinile și obrajii în firul de apă. Tremuram și suspinam, ca o dezlegare.

Când a apărut Liviu, l-am rugat să treacă el la volan, iar în sat ne-am oprit în dreptul bufetului, mi s-a spus că altceva nu era deschis. M-am înțeles cu tejghetarul să rupă din caietul lui de socoteli o foaie și să-mi împrumute pixul. Dacă ar fi știut cu ce mă îndeletnicesc, s-ar fi distrat: Halal gazetară!

→

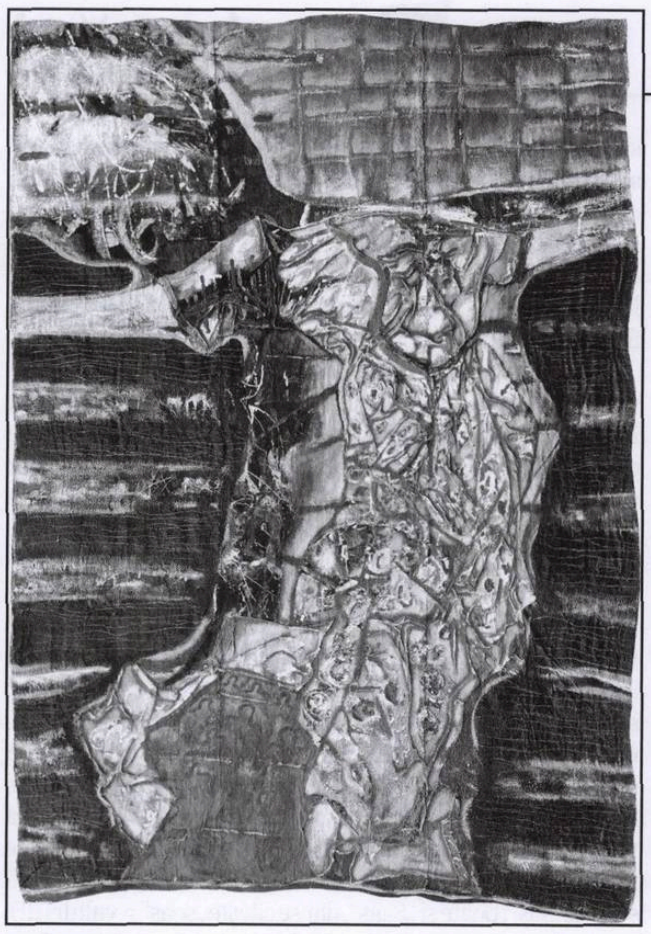

→ Am scris:

„Draga mea, la întâlnirea de douăzeci de ani să o aduci și pe Grety." Mai târziu, mi-am amintit că uitasem să mă semnez. Cu siguranță că va fi prezentă și atunci va înțelege de ce i-am propus să o aducă și pe fetiță: Doamna noastră Grety nu mai e, a trecut în eternitatea lui... răspoimâine.

Am împăturit fila; noroc că barmanul a strigat după mine, e drept, amabil, să-i restitui pixul. I-am cerut lui Liviu ca atunci când mai face drumul pe aici, dacă n-o întâlnește pe Mura, să lase plicul pe treptele de la casă, iar dacă dă de preot, să inventeze ceva, oricum, să nu se știe că am trecut pe acolo.

- Acum iau eu volanul, m-am liniștit.

L-am lăsat la stația Peco, unde mi-a cerut să rămână.

Abia la jumătatea drumului spre casă mi-am recunoscut regretul că scrisesem mesajul acela. Un gest inutil.

Alexandru ZOTTA

„MIRACOLUL" UNUI SUCCES IMPRESIONANT

(Urmare din pagina 11)

Maniera de a redacta știrile devine o strategie a (im)pactului cu ascultătorul, atragerea sau provocarea lui, o surpriză sau un șoc al acestuia; altfel informația nu este luată în seamă. Ca atare, Matei Vișniec introduce în practica prezentării știrilor elemente literare, cele mai potrivite găsindu-se în arta discursului, întotdeauna interesat de participarea auditoriului. Discursul antic distingea pentru aceasta o parte specială: *captatio benevolentiae*, la Demostene, *exordium ex abrupto*, la Cicero, cucerind bunăvoința sau provocând, printr-o expresie șocantă, auditoriul care, de bună seamă, nu rămânea indiferent. Pentru audiența știrilor de la radio era necesar un astfel de început, care sporea receptivitatea. Teatrul absurdului, cu deosebire al lui Eugen Ionescu, practica începutul șocant al spectacolului, chiar sub formă de insultă adresată spectatorilor, cum a fost cazul piesei ***Cântăreața cheală***. Fără vocația contrastivității nu ești bine plasat în dramaturgie și teatru.

Despre acest aspect mărturisește și logica adversativă a dialogurilor în teatrul lui Matei Vișniec. Comentatorul Cosmin Ciotloș remarcă frecvența în discursul dramaturgic a conjuncției adversative *dar*, prezentă și în titluri: *„Practic, într-o emisie neîntreruptă de limbaj, cu straturi dificil de disociat, atât de invocata conjuncție* ***dar*** *e singura în măsură să confere o sintaxă acestei mase amorfe... să organizeze, să medieze, să introducă o normă. Fiindcă* ***dar*** *e un indicator al feluritului"* („România Literară", nr. 6 din 2007).

Pe baza acestui indice textual, comentatorul amintit susține și ideea organicității viziunii dramaturgului; argumentul rezistă, deși nu e unicul, acestuia adăugându-i-se neapărat funcția umanizatoare a poeziei, a lirismului pe care autorul îl readuce în teatru. Preponderență în viziunea auctorială pare să dețină *ars combinatoria*, strategie compatibilă cu teatrul modular sau descompus, cu ingeniozitatea deosebită și cu hărnicia recunoscută a autorului, dar și cu preferința pentru imagine, cu deosebire în teatrul actual.

Conectivul adversativ leagă propoziții, enunțuri diferite, deseori opuse, amintindu-ne de aserțiunea, frecventă în teatrul absurdului, că *„și opusul este adevărat"*, supunând unei relativități accentuate orice formulare cu pretenție de adevăr unic. Și nu suntem departe nici de poziția *și / și* a epistemei postmoderniste, identificată de Linda Hutcheon (**Poetica postmodernismului**).

Se cunoaște, de altfel, că relațiile dintre jurnalistică și literatură sunt contradictorii, finalitățile celor două preocupări fiind distincte și deseori opuse: jurnalistica este interesată de informarea rapidă și poate produce proliferarea necontrolată a informației, derutează publicul prin absența criteriilor de selecție și îl agresează prin abundență, insistență și repetiție. Altfel spus, îl derutează prin „dezordinea" informațiilor. În același timp, informația rămâne efemeră, fără impact formativ asupra publicului, în timp ce literatura urmărește edificarea ființei prin accesul la valorile reale ale existenței, la valori de durată, la permanențe, cu deosebire prin reflectarea procesualității vieții, privilegiu rar, deținut de artele de succesiune, rezistente încă în fața avalanșei de informații ce pretind simultan prioritatea, instituind un univers halucinant. Așa cum observa Jean Baudrillard, *„avem din ce în ce mai multă informație și din ce în ce mai puțină semnificație"*, reflecție care, deși ignorată, este și ea de importanță planetară.

Observator atent și analist pătrunzător al lumii moderne, autorul identifică în configurația acesteia și proliferarea informației, prezentarea ei neselectivă și agresivă, „dezordinea" pe care aceste practici o provoacă și o întreține. Luciditatea lui critică demască practica *„spălării creierului"* din societatea totalitară, dar și *„mlaștina informației"* în care se împotmolește individul în societatea postmodernă actuală. Metaforele menționate alcătuiesc polii opuși ai unei relații cuprinzătoare, definitorie chiar pentru condiția actuală a comunicării, devenită problemă planetară.

Cercetătorii imaginarului au observat că, odată cu trecerea la etapa postindustrială, s-a schimbat și paradigma mitică a societății; a trecut în latență mitul lui Prometeu odată cu utopia progresului tehnico-științific și a intrat în manifestare mitul lui Hermes, emblemă a societății informațional-culturale. Spiritul analitic lucid și echilibrat al autorului dramatic, experiența sa existențială consumată în societăți de tipuri diferite îi permit să observe și o trecere de la *comunism* la *jurnalism*, cum afirmă într-un interviu mai detaliat. Relația astfel formulată se dovedește mai temeinică decât pare, dacă luăm în considerație că presa, mass-media este declarată a patra putere în stat, ceea ce nu exclude și efectele indezirabile ale acestei poziții. Efectul cel mai grav îl reprezintă manipularea conștiințelor.

Reușita redactării știrilor ține, după cum constată autorul, de arta narațiunii. Importanța acesteia este enormă. Dacă nu sunt povestite, nici cele mai înspăimântătoare tragedii nu intră în memoria omenirii. Narațiunea rămâne vehicolul cel mai adecvat pentru transmiterea memoriei trecutului. Dramaturgia implică structural narațiunea; spectacolul dezvăluie o poveste, chiar și când, renunțând la clasicul subiect, se constituie dintr-o succesiune de tablouri, dintr-o combinație de module, cum se întâmplă de cele mai multe ori în dramaturgia lui Matei Vișniec.

Din această practică pare să provină și preocuparea autorului pentru *incipituri*, cum le numește naratologia modernă. La un moment dat Matei Vișniec alcătuiește o listă de incipituri reușite din autori celebri. În ultimul timp a scris și a publicat, lansându-l la Târgul de carte „Gaudeamus" de la București, în noiembrie 2013, un *roman caleidoscopic*: ***Negustorul de începuturi de roman***. Elaborat în manieră postmodernistă, romanul conține și numeroase fragmente de discurs metadiegetic, importante din perspectivă teoretică, nu numai pentru categoria naratologică a incipitului: *„Prima frază a unui roman trebuie să conțină ceva din energia unui strigăt inconștient care provoacă o avalanșă... trebuie să fie o scânteie care declanșează o reacție în lanț... Iată din ce motiv prima frază nu este niciodată inocentă. Ea conține în sine, în germene, întreaga poveste, întregul conflict. Prima frază este ca un embrion doldora de posibilități, ca un spermatozoid norocos, dacă îmi permiteți această comparație..."*.

Matei Vișniec știe să înceapă, dar și să finalizeze foarte bine tramele dramelor sau ale romanelor sale. Fie fraze de roman, fie titluri sau subtitluri, fie, cum se întâlnesc în romanul menționat, mesajele de pe vederile pe care personajul Victor, un alt fel de Big Brother, le trimite familiei din fiecare localitate vizitată. Anticipând, mi se pare cu totul potrivit ca Victor să devină *cibernetician*. Este știința care definește și operează cel mai bine cu conceptul de *modul*. Acesta este o structură simplă, autonomă, dar care dispune obligatoriu de capacitatea de a se conecta cu alte module, ansamble sau subansamble, deține deschideri către acestea; cu cât mai multe, cu atât e mai accentuat caracterul de *opera aperta* al creației artistice. Cibernetica este o știință a conexiunilor; arta bazată pe principiile ei este o *ars combinatoria*. În analiza operei dramatice a lui Matei Vișniec acest concept se dovedește, într-o măsură considerabilă, adecvat și eficient.

Incipitul conține *in nuce*, după expresia lui Benedetto Croce, toată devenirea ulterioară a unei opere epice sau dramatice, de la faza ei *embrionară*, cum o califică Northrop Frye, la amplitudinea operei integrale. Cu deosebire el se construiește dintr-un *logos spermatikos*, cum numea Aristotel discursul literar, întemeiat pe caracterul generativ al limbajului, producător de polisemie și ambiguitate poetică, disociindu-l de *apofatikos logos*, limbaj descriptiv, științific. Un incipit adecvat este ca o etimologie inspirată în raport cu o definiție. Etimonul este, cum precizează Adrian Marino, un punct de plecare indicând totodată și un sens care orientează un întreg demers comprehensiv.

Un incipit reușit declanșează un *filum narrativum* și, odată cu acesta, și curiozitatea auditoriului, căruia îi deschide un *orizont de așteptare*, cum spune Hans Robert Jauss. Un incipit bun anunță și o situație provocatoare, ceea ce corespunde în mare măsură și cu condiția dramei. E preferabil ca incipitul să se plaseze *in medias res*.

Numeroși scriitori mărturisesc despre un moment de dificultate extremă la așternerea primei fraze pe hârtie. Romanul autorului în cauză prezintă și un personaj, Bernard, care ratează romanul, întrucât devine captivul incipitului inspirat, situație care amintește de un alt personaj, Grant, scriitorul ratat din romanul ***Ciuma*** de Albert Camus; nici acesta nu poate depăși prima frază.

Pe de altă parte, o piesă sau un spectacol începe cu un *titlu*. Un titlu reușit poate fi simbolic, metaforic sau metonimic. Cu cât situația este mai puțin obișnuită, mai provocatoare, cu atât titlul trebuie să introducă auditoriul în specificul acesteia. Așa se explică și titlurile lungi ale multor piese; pe lângă frumusețea lor retorică, de o poezie cuceritoare, acestea au funcția de a prefigura un demers narativ, de a sugera o succesiune de întâmplări care au nevoie de un plan de coerență. Procedeul, identificat de autor încă la Cervantes în ***Don Quijote***, e preluat de postmodernism din literatura iluminismului, unde titlul unui capitol este urmat de un rezumat foarte scurt al capitolului sau al părții narative, care atenționează cititorul asupra peripeției ce va urma. Totodată, potrivit unei practici frecvente în literatura absurdului, incipitul trebuie să trimită la o situație provocatoare, care să contrazică *statu-quoul* conștiinței și al existenței comune. Așa cum afirmă Etienne Souriau, putem defini opera dramatică drept prezentarea *unui personaj într-o situație*, prin însăși această plasare a personajului existând, cu deosebire în viziune existențialistă, o stare tensională. Or, Matei Vișniec se declară *existențialist* de la șaisprezece ani!

Răbdarea de a lua de la capăt demersul promovării creației dramaturgice începând de la condițiile cele mai modeste, efortul de a stăpâni cât mai deplin limba franceză, priceperea de a selecta și exploata abundența informației în profitul literaturii sunt tot atâtea merite ale autorului necunoscut ajuns în spațiul francofon.

Dar mai cu seamă observarea atentă și cunoașterea cuprinzătoare a lumii occidentale, cumulate cu experiența de cunoaștere din spațiul totalitar, i-au permis să identifice și să configureze în ecuații dramatice de cuprindere planetară relații esențiale ale lumii contemporane: de la *omul de tip nou* al totalitarismului comunist la *consumatorul de tip nou* al societății occidentale, de la *spălarea creierelor* la *mlaștina informației*, de la *comunism* la *jurnalism*, de la *caractere* la *comportamente...*, dar încercând să aștearnă peste tablourile și scenele din oglinda lumii moderne, peste violența și vulgaritatea nesfârșită a confruntărilor ei nenumărate tandrețea și candoarea poeziei. Expresia dramaturgică a acestor tensionate procese ale contemporaneității a cerut și o edificare deplină asupra capacităților dramaturgiei de până acum de a le exprima și asupra nevoilor de inovare a discursului dramaturgic.

Într-un climat de evaluare judicioasă a valorilor, acestea au fost condițiile principale ce explică succesul lui Matei Vișniec, dramaturgul inovator, demn să urmeze și să onoreze căile deschise teatrului românesc de marii lui înaintași.

Poate că tot așa se explică și succesul impresionant al dramaturgului necunoscut, ajuns într-un spațiu de consacrare a valorilor.

Stanca Ioana URSU

DAVID MAMET...

(Urmare din pagina 18)

Acesta își părăsește soția și plonjează în viața de noapte a orașului, unde are parte de experiențe terifiante, care îl duc spre culmea degradării umane.

În ***Glengarry Glen Ross***, Mamet reia tema lui Arthur Miller din ***Moartea unui comis voiajor***. Aceeași meserie, aceeași luptă pentru supraviețuire, aceeași lipsă de loialitate se regăsesc și aici, doar că, în contextul anilor '80, acestea par să se fi acutizat. O agenție imobiliară operează la limita legii, iar angajații acesteia conving niște naivi să-și investească economiile în terenuri neamenajate, situate în locuri sălbatice. Mamet oferă cititorului un dicționar al jargonului specific acestei bresle, fără de care dialogul dintre agenții comerciali ar fi de neînțeles, și o introducere în care descrie afacerile imobiliare alunecoase așa cum funcționau pe vremea când el însuși lucra în acest domeniu.

Dialogul are un ritm amețitor, fiecare personaj își etalează talentul de orator ca pe o armă. Oamenii aceștia vorbesc enorm, supraviețuirea lor depinde de capacitatea de a-i convinge pe clienți să cumpere, pe șefi să le repartizeze clienții cu potențial financiar, pe colegi să se alieze în atingerea unui scop comun. Agenții comerciali sunt ca o haită de lupi conduși de instinctul de supraviețuire, lipsiți de scrupule, lacomi, gata să se atace unul pe altul sau să facă alianțe cu cel care este pe val. Manipularea prin limbaj, prezentă în toate textele mametiene, atinge aici perfecțiunea.

Pentru ecranizarea piesei, Mamet a adăugat un personaj jucat de Alec Baldwin. Acesta este surprins în plin discurs la începutul filmului, un discurs memorabil despre competiție și câștig cu orice preț, despre supremația banului într-o societate care nu mai respectă valorile umane. Fost agent comercial de mare succes, îmbogățit datorită puterii de convingere a unor naivi, acesta este trimis de proprietarii agenției să îi stimuleze pe angajați printr-un discurs motivațional din care se desprinde mantra sa personală sau ABC-ul angajatului model: *„Always be closing!"* (Contractul se încheie întotdeauna).

American Buffalo a fost comparată cu ***The Prince***, piesa lui Arthur Miller, și face parte din grupul pieselor inspirate de lumea afacerilor, alături de ***Glengarry Glen Ross*** și ***Speed the Plow***. Acțiunea piesei este o furtună într-un pahar cu apă. Avem parte de multă agitație stârnită de un motiv irelevant - un bănuț vechi, despre care trei pungași cred că ar valora o avere, îi face să pună la cale jefuirea unui colecționar de monede. În ciuda planului elaborat, care le consumă energia și le inspiră tirade sforăitoare despre libertatea individului de a-și alege drumul în viață, întreprinderea se soldează cu un eșec. Povestea celor trei hoți incapabili este o parabolă despre eșecul visului american.

American Buffalo, ***Glengary Glenn Ross*** și ***Oleanna*** sunt capodoperele lui Mamet, unanim acceptate de critici și de public. Dacă primele două piese au în comun personaje din clasa șarlatanilor lipsiți de scrupule, iar obscenitățile se revarsă în valuri, ***Oleanna*** surprinde prin personajele din mediul universitar și exprimarea curată. Tocmai acest context septic face ca toxicitatea relației dintre profesor și studentă să șocheze spectatorul. Acesta este surprins de spectaculoasa răsturnare a raportului de forțe. Manipularea cuvintelor reinterpretate până când oferă înțelesul căutat face din ***Oleanna*** un exemplu perfect de imposibilitate a comunicării. Piesa produce o reacție de antipatie îndreptată în egală măsură împotriva celor două categorii reprezentate de Carol și John: feminismul radical și intelectualii elitiști. Carol este o studentă modestă, cu mari carențe de vocabular și un orizont limitat. O găsim în biroul profesorului încercând să-l convingă pe acesta să-i modifice nota prea mică din cauza căreia nu va putea să-și continue studiile. John este un intelectual care își permite să facă nevinovate exerciții critice spunând despre educația universitară că este o formă de începătoșare a minții. Se confruntă aici două lumi care nu au nimic în comun. John adoptă o atitudine de superioritate înțelegătoare față de studenta care provine dintr-un mediu social și intelectual inferior, aruncând cuvintele sofisticate, cu înțelesuri necunoscute acesteia, ca pe niște săgeți de darts. În prima rundă Carol este învinsă.

În actul următor însă fata revine în forță, sprijinită de un grup care pare să fie promotorul unui feminism radical. Ea plătește aroganța elitistă răstălmăcind unul câte unul gesturile și cuvintele lui John, urmând pas cu pas instrucțiunile primite de la persoane care cunosc bine legea și care au elaborat un adevărat scenariu. O glumă cam deocheată spusă de John într-un moment de relaxare este interpretată ca hărțuire sexuală; o atingere prietenească pe umăr este etichetată drept tentativă de viol. Balanța de putere, care la început era în favoarea lui John, înclină acum spre Carol. În ultimul act, John este făcut KO de studenta susținută de grupul misterios.

Profesorul pierde cariera și liniștea din viața personală, iar Carol ratează șansa de a evolua. Mediocritatea câștigă.

Verna Foster compară piesa lui Mamet cu ***Lecția*** lui Ionesco în articolul ***Sex, Power and Pedagogy in Mamet's Oleanna and Ionesco's The Lesson***.

În România au fost puse în scenă piesele: ***American Buffalo***, București, Teatrul „Act", regia Cristi Juncu; ***Edmond***, Iași, Teatrul Național „V. Alecsandri", regia Vlad Massaci; ***Oleanna***, București, Teatrul „Act", regia Andreea Vulpe; ***O viață în teatru***, București, Teatrul Foarte Mic, regia Ovidiu Niculescu; ***Codrii***, Arad, Teatrul Clasic „Ioan Slavici", regia Alexandru Berceanu.

Volumul ***Teatrul***, tradus de Monica Bottez, a apărut la Editura Curtea Veche, în anul 2013.

Note:

1. Sanford Meisner (1905-1997), actor și profesor de actorie american, a dezvoltat o metodă de predare a artei dramatice, numită „metoda Meisner".
2. Bigsby, Christopher, ***A Cambridge Companion to David Mamet***, Cambridge University Press, New York, 2009, p. 227.
3. Nadel, Ira, ***David Mamet: A Life in the Theatre***, A&C Black Publishers Limited, UK, 2008, p.9.
4. Nadel, Ira, ***David mamet: A Life in the Theatre***, A&C Black Publishers Limited, UK, 2008, p.8.
5. Nadel, Ira, ***David mamet: A Life in the Theater***, A&C Black Publishers Limited, UK, 2008, p. 47.

Teresia BOLCHIȘ TĂTARU

DESCĂLECAT CU IUBIRE PRIN ISTORIE

(Urmare din pagina 15)

Tătarii au fost înfrânți și obligați a se retrage peste Nistru, în stepele din nordul Mării Negre. Spre a se apăra de o nouă invazie tătărască la hotarele regatului său, Ludovic hotărăște să întemeieze la răsărit de Carpați o provincie nouă, Moldova, în fruntea căreia l-a așezat pe Dragoș, la 1352 sau 53. Această așezare, numită după legendă „Descălecatul lui Dragoș" în urmărirea zimbrului, nu este decât doar o poveste medievală care se găsește, cam în aceeași formă, și la alte popoare, ca la spanioli de exemplu, doar că la ei viteazul prinț urmărește un bour (Bos taurus primigenius L), animal mult mai iute și foarte periculos, care oferea o vânătoare mai palpitantă, necesita o mai mare iscusință spre a'l prinde și răpune și de aceea era considerat vânat regal.

- Știi, Lucia, un fel de coridă, ca și azi, când cu cât taurul este mai sălbatic, cu atât spectacolul este mai fenomenal, spectatorilor li se oferă senzații mai tari, de li se zbârlește părul mai teribil, iar toreadorul culege mai mulți lauri. Bourul, strămoșul vitelor domestice, era animal de șes și de coline, ocupa luncile râurilor, șesurile mlăștinoase și dumbrăvile umede. I se prețuiau carnea gustoasă, pielea și în special coarnele, ca trofee, care, aurite, erau folosite ca și cupe de preț din care se bea vinul la ospețele regale. Spre deosebire de bour, care se apreciază că a dispărut din fauna Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XV-lea, dar a lăsat o toponimie destul de bogată în Maramureș, ceea ce atestă existența lui în acele locuri, zimbrul (Bison bonasus bonasus L) trăia în pădurile compacte de munte mai greu accesibile. Unii istorici și la noi presupun că Dragoș ar fi urmărit un bour, în „descălecatul în Moldova", deși pentru comitatul Maramureșului, pe sigiliu, marca era capul de zimbru, dar în stema mușatinilor, de la Roman I, fratele lui Petru I, fiul Mușatei și, după cum ai spus, ziditorul Cetății Neamț, apare capul de bour, iar de la Alexandru cel Bun, monedele au cap de bour, coarnele înalte, netede, încovoiate spre înăuntru.

- Interesant, iată lucruri pe care nu le-am știut.

- A trebuit să vin eu la Târgu Neamț, ca să ți le spun: „draga de ea" și Soare o sărută pe creștet, cum stătea cu capul răzimat de umărul lui. Dar trebuie să'ți mai clarific, Lucia, o chestiune, o completare: De ce Sas? Ce nume e acesta?

- Nu știu, dar așa am găsit în istorie.

- Da, așa ne încurcăm noi singuri istoria, cu „nu știu"...

- Al doilea „descălecat", cu întemeierea Moldovei independente i se datorește lui Bogdan, voievod de Maramureș, care poseda moșia de la Cuhea de pe Iza. Încă din 1343, Bogdan a ajuns la „scârbă" cu Ludovic cel Mare, regele Ungariei – cum zic scrierile. Din cauza conflictului degenerat în dușmănie, Bogdan se văzu obligat să părăsească Maramureșul și în 1359 se hotărăște să treacă în Moldova, unde scaunul domnesc rămăsese liber, prin moartea lui Sas. Acestuia trebuia să'i urmeze fiul său, Balc sau Baliță, dar Bogdan îl sili prin luptă să'i cedeze locul. Ludovic voia să'l restabilească pe Balc, dar interveni Bogdan care. reușind să'l respingă pe rege, devine independent în teritoriile în care se înscăunase. Ludovic îl desmoștenește pe Bogdan și fiii săi, ca „notorii infideles", luându-le moșia Cuhea și dăruindu-o ca despăgubire pentru Moldova „pierdută" lui Balc, voievod al românilor și comite de Maramureș, și fraților săi, Dragomir și Ștefan.

- Deci, dragă Lucia, până aici suntem în clar cu Istoria, nu'i așa? Să'ți mai clarific treaba cu Sas. Eu am meditat îndelung la acest foarte neobișnuit nume „Sas" și am ajuns la o concluzie, pe care într'o zi am s'o pun în discuția istoricilor și anume: a fost sau n'a fost mama lui Sas o săsoaică, după cum presupun unele documente? Dar putea tot atât de bine să fi fost o unguroaică, catolică, sau tot atât de bine o româncă „schismatică" ortodoxă, sau chiar catolică. Aici religia nu are nicio importanță din moment ce numele nu aparține niciunui martirolog, respectiv, calendar creștin. Mă gândesc însă la încărcătura etimologică a acestui cuvânt „sas", care mă duce spre limba maghiară. Cum Dragoș de Bedeu a purces la primul „descălecat" al Moldovei în slujba și din porunca regelui său angevin, Ludovic cel Mare, n'ar fi exclus ca, din curtoazie medievală, practicată față de suzeran, Dragoș, care desigur că vorbea limba regelui său, să'i fi dat unicului său fiu un nume unguresc, de vitejie și anume „vultur", care în limba maghiară se scrie „sas", poate și „Saas", dar se citește „șoaș" = vultur (!!!), acest „s" românesc, în limba maghiară se citește „ș", iar „a" românesc, în limba maghiară, se citește „oa". În limba maghiară litera „a" este a-ul românesc, dar cu accent „á". Așa, deci cercetând diplomele maramureșene din sec. XIV-XV, editate de Ioan Mihalyi de Apșa, la Sighet, în 1900, descoperim că fiul lui Dragoș nu poartă o poreclă, ci un nume de botez unguresc, care, în diplomele latine ale secolului al XIV-lea, apare scris chiar Saas sau Zaas Olachy. Deci, necunoaștere, draga mea, și lipsă de cercetare serioasă, iată cum stăm cu Istoria noastră și ăsta este doar un exemplu. Mai detaliat, pe altă dată, nu'i așa? Draga mea. Acuma e rândul tău să'mi spui ceva despre Cetatea Neamț, după cum simt, te-ai pregătit.

- Da, m'am uitat prin istorie, dar n'am găsit decât ceva încurcat; lui Petru I, al Mușatei, i-a urmat fratele său, Roman I, fiul Mușatei, apoi au mai urmat la domnie încă doi, care nu se știe care a cui a fost, dar ceea ce mi se pare mie important este că, la 1400, a urmat la domnie Alexandru cel Bun, fiul lui Roman I-ul al Mușatei. Iarăși o încurcătură de domni și domnii, fiii lui Alexandru cel Bun, care, dacă studiezi mai cu atenție perioada lui, găsești că n'a fost chiar atât de „bun" după cât ni'l califică unii istorici și asta și numai dacă vezi în ce dezordine a lăsat domnia neisprăviților săi fii, care i-au urmat, câte doi deodată, apoi certuri pentru domnie.

- Dreptate ai și numai aceea că s'a lăsat influențat de greci să scoată literele latine din scrierea noastră introducându-le pe cele slavone, ca și această limbă în cancelarie și biserică. Ceea ce ne-a adus întuneric cultural și istoric sute de ani, despărțindu-ne de matca noastră, a popoarelor latine din vest, care tocmai în acea perioadă se consolidau politic și religios, în jurul Bisericii.

- Da, și uite tocmai această dezordine este pusă în evidență în biografia lui Ștefan cel Mare. Tatăl său, Bogdan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun, a fost ucis la Răușeni de fratele său, Petru Aron, care iarăși a domnit de trei ori, în alternanță cu unul Alexăndrel, până când în sfârșit a ajuns la domnie Ștefan cel Mare, în 1457.

- Până în iulie 1504, care spunea, de fiecare dată când câștiga o bătălie, că *„l-a ajutat Dumnezeu"* și de aceea ridica o biserică, iar când o pierdea, doar două din cele 46 câte le-a purtat, spunea că s'a întâmplat din cauza *„păcatelor mele!"*.

- Da, și se mai spune că atunci când a fost ucis tatăl său, Ștefan, copil, era cu el. S'a refugiat într'un stejar, la Răușeni, așa s'a salvat, că n'a fost prins, când unchiul său, Petru Aron, îl căuta și pe el să'l ucidă. Când a ajuns domn, din stejarul acela a tăiat o biserică.

- Dragă Lucia, acuma că suntem tobă de istorie, hai să urcăm și noi zidurile Cetății Neamț, o enigmă a construcțiilor acelor vremi, cu un mortar al cărui secret n'a fost descoperit nici până azi!

- De acord, Soare, doar că eu cred că până atunci nu ne-ar strica să ne servim cu câte o tartină cu caș proaspăt de oi, pe care am pregătit-o pentru noi, azi, înainte de micul dejun.

- Scumpă ești, la toate te gândești.

- Și nu e bine?

- Mai mult decât atât, pentru că este cu dragoste. Îți mulțumesc, Lucia. Mergem azi și la Humulești?

- Dacă vrei, dar eu aș zice să o lăsăm pentru mâine, azi să ne vedem de altele, de poezie, de exemplu, și de hoinărit liber prin târgușor.

(*fragment din romanul* ***Ion Șiugariu - Argat fără simbrie la Cuvânt***, *vol. II, aflat în pregătire*)

Gheorghe PÂRJA

STATUIA UNEI REVISTE

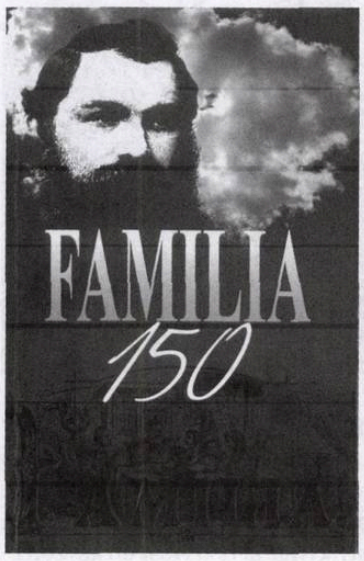

Anul acesta, 2015, poate fi considerat Anul Revistei „Familia”. Motivele sunt bine articulate în romanul-document ***Familia – 150*** (Editura Universităţii din Oradea, 2015) – coordonatori Florin Ardelean şi Ioan Laza. Cele peste trei sute de pagini mărturisesc viaţa unei publicaţii trăită în cinci serii, fiecare cu o istorie palpitantă. De la primul număr, apărut la Pesta (mai 1865) sub devotata cârmuire a cărturarului Iosif Vulcan, până în ziua de astăzi, când revista este condusă de poetul Ioan Moldovan (din februarie 1990), redacţiile păstrează un echilibru între naţional şi european. În precuvântare directorul de astăzi ne asigură că *„parcurgerea numerelor «Familiei», de la origini până azi, oferă celui ce-şi propune aşa ceva prilejul unei călătorii impresionante prin lumea literelor româneşti, o lume cu un relief variat, de la vârfuri ale scrisului românesc până la nume obscure, (...) trasee prin tematici de o uluitoare varietate, prin stiluri şi modalităţi ce reflectă schimbări de paradigmă sau confirmări canonice, prin evenimente sau simple situaţii efemere”*.

Pentru cinstirea acestui eveniment revuistic, coordonatorii au solicitat contribuţia unor nume prestigioase ale scrisului contemporan, care au gravitat în jurul revistei ori sunt *„înlăuntrul fenomenelor”*, pentru a reconstitui un veac şi jumătate din viaţa uneia dintre cele mai valoroase publicaţii culturale româneşti. Fiecare autor, cu argumente şi splendide evocări, susţine importanţa acestei publicaţii în spaţiul cultural transilvănean (care este covârşitoare), revista continuând tradiţia iluminiştilor şi a romanticilor ardeleni în direcţia răspândirii culturii în popor, a educării sentimentelor naţionale ale acestuia. Dr. Iuliana Păcurar scrie despre politica redacţională şi despre caracterul enciclopedic al revistei. Când a întemeiat revista, Iosif Vulcan avea douăzeci şi patru de ani şi era o prezenţă activă în paginile revistelor din epocă. Era armân de origine, fiu de preot greco-catolic, care a făcut petiţii pentru întemeierea unei facultăţi de limbă română la Budapesta. La jubileul de patruzeci de ani al revistei, Iosif Vulcan afirma: *„publicaţia concrescută cu viaţa lui n-a urmărit o ideologie oarecare, ci a căutat să fie oglinda fidelă a evoluţiei noastre intelectuale, dând astfel cea mai cuprinzătoare formulă pentru înţelegerea programului revistei”*. Autoarea face o radiografie a revistei, constatând că sunt prezentate cu promptitudine noutăţi din viaţa literar-artistică a românilor din Transilvania, Ungaria, Bucovina şi România. Aflăm şi trimiteri la evenimente din Maramureş, cum a fost scrisoarea semnată de T. Mărgineanu, care deplânge soarta românilor din Maramureş, sau protestul unor intelectuali împotriva introducerii limbii maghiare în toate şcolile populare (1879). Dimensiunea enciclopedică a revistei se întregeşte prin articolele semnate de reprezentanţi prestigioşi ai culturii româneşti (T. Cipariu, G. Bariţiu, V. Babeş, Hasdeu).

Iosif Vulcan - întâiul director

Istoricul literar Mircea Popa scrie despre M. G. Samarineanu şi seriile interbelice ale revistei. Revista lui Vulcan a fost mutată în 1880 de la Budapesta la Oradea, fiind purtătoarea de cuvânt a celor care s-au adunat în jurul marii idei: unitatea prin cultură. G. M. Samarineanu, născut la sud de Dunăre, autor de versuri, a fost un demn continuator al lui Iosif Vulcan, fiind redactorul seriilor a II-a şi a III-a ale revistei. Acest *„macedonean de treabă”* fixează un program de *„ofensivă culturală”*, adunând în paginile ei o cunună de colaboratori cu mare trecere la public: de la Mircea Eliade la Lucian Blaga, de la N. Steinhardt la Victor Papilian. Printre poeţi se afla şi Ion Şiugariu.

Blaga Mihoc descrie atmosfera politică din 1964/1965, când a apărut cea de-a cincea serie a revistei, sub conducerea lui Al. Andriţoiu (seria a patra, între 1941-1944, în refugiu la Bucureşti).

Era aniversarea Centenarului revistei (1865-1965), când un grup de intelectuali, profitând de un oarecare dezgheţ, a avut câştig de cauză pentru cea de-a cincea serie. Ca un direct implicat în acea atmosferă, Engel Emanuel face un popas în timp şi evocă cu detalii momentul 1965. Aflăm că în colegiul de redacţie al acestei serii a fost şi sculptorul Vida Gheza, iar la Centenar a fost prezent din Maramureş profesorul Valeriu Achim.

Despre revista „Familia”, perioada Alexandru Andriţoiu (1965-1989), scrie Valentin Chifor. Deşi un poet talentat, cu ceva tribut liric plătit stăpânirii, Andriţoiu a navigat suficient de dibaci pentru ca revista să aibă o coloană vertebrală demnă. E adevărat că în redacţie erau câţiva intelectuali de mare probitate, de talia lui Radu Enescu. Revista nu renunţă la spiritul critic. Nu lipsesc gesturile care oferă unor creatori de prestigiu un refugiu împotriva cenzurii (Blandiana). Ne este reamintit celebrul interviu al lui Norman Manea acordat lui Gheorghe Grigurcu (nr. 12, 1981), în care autorul avertiza asupra extinderii unor manifestări culturale agresive, a şovinismului dictaturii, a naţionalismului deşănţat. Autorul ne spune că textul a fost utilizat de autorităţile comuniste pentru reintroducerea oficială a cenzurii. Ori textul temerar al lui N. Steinhardt, care vorbea despre şantaj şi turnătorie, despre taina libertăţii.

Liana Cozea (fost corector al revistei) face câteva portrete de pus în ramă: Ovidiu Cotruş, care avea rara capacitate de a străluci; Nicolae Balotă, artistul riguros care impresiona prin erudiţie; Radu Enescu, talentat eseist, un om cu o solidă cultură filosofică şi literară; apoi Dumitru Chirilă şi François Pamfil, care au ridicat valoarea revistei. Gheorghe Grigurcu era egalul seniorilor prin talent şi cultură, rebel prin refuzul oricăror concesii, criticul cu o exigenţă deloc blândă, cu simţul sublimului, dar şi al grotescului (îl întâlnesc şi astăzi, anual, la Sighetu Marmaţiei şi la Deseşti ca preşedinte al juriului).

Eseul lui Virgil Podoabă abordează critica completă a „Familiei”. Al. Cistelecan face un desen cu tuşă aplicată lui Radu Enescu (monografia ***Franz Kafka***). Ioan F. Pop scrie despre Radu Enescu (*„eseistica lui fiind de o mare vervă intelectuală”*). Actualul director, Ioan Moldovan, descrie profilul poetic al lui Al. Andriţoiu, dar şi al lui Gheorghe Grigurcu. Ion Simuţ ne prezintă un ardelean european: Nicolae Balotă. Iar Carmen Elena Andrei adaugă contribuţia lui Balotă la edificiul cultural al „Familiei”. Alte portrete de „familişti” aparţin lui Valentin Chifor (Mircea Bradu, Dumitru Chirilă, Stelian Vasilescu, Vasile Spoială). Traian Ştef scrie despre Crăciun Bejan. Colegul meu de facultate, Ioan Laza, abordează o temă parcă trecută cu vederea: ghilotina cenzurii ideologice, care nu a ocolit nici revista „Familia”. În final, Florin Ardelean răsfoieşte câteva file din istoria postdecembristă a revistei. Începe cu o afirmaţie care vine în sprijinul titlului meu: *„Revista «Familia» este o instituţie cu rang monumental a culturii române”*. Ne aminteşte că revista e clasicizată în manualele şcolare prin faptul că aici a publicat Mihai Eminescu, iar Iosif Vulcan a avut intuiţia geniului eminescian, după cum se ştie, rebotezându-l.

După 1990, publicaţia se va racorda foarte repede la pulsul evenimentelor politice. Sunt aduse în paginile ei numele de rezonanţă care au sprijinit spiritul „Familiei”, de la Ion Negoiţescu la Ana Blandiana. Nici această faimoasă revistă nu a fost ocolită de spectrul crizei, de la începuturi până azi, chiar într-o democraţie pentru care standardele culturale au început să conteze tot mai puţin (Fl. Ardelean). Revista se îndârjeşte, rezistă, face colocvii, oferă premii. Aşa a ajuns să împlinească 150 de ani prin vuietul vremurilor. Reverenţa mea pentru această statuie a culturii noastre!

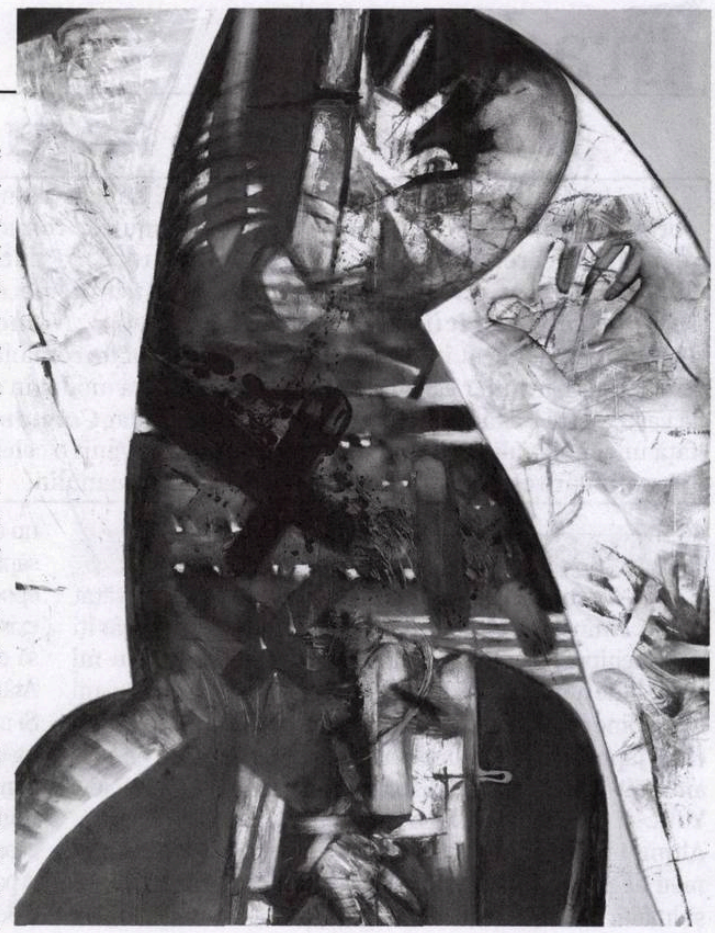

***

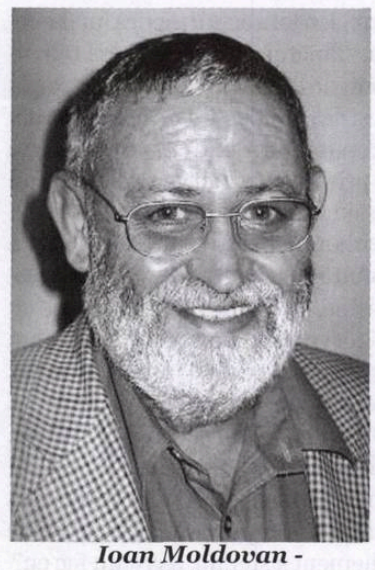

Ioan Moldovan - actualul director al revistei „Familia”

Am citit pentru prima dată revista „Familia” pe când eram elev la Liceul Pedagogic din Sighetu Marmaţiei. Nu în biblioteca liceului s-a întâmplat, ci în biblioteca din satul Deseşti, care, se vede, avea abonament. Acolo am întâlnit grupaje de versuri semnate de Petre Got, Ion Iuga, Gheorghe Chivu. Era în primul an al celei de-a cincea serii. De atunci sunt un cititor neostenit al ei. M-am bucurat de prietenia lui Stelian Vasilescu, care a fost o prezenţă constantă la Festivalul din Marmaţia. L-am cunoscut şi admirat în Maramureş pe Radu Enescu, invitat la Sighetu Marmaţiei de poetul Gheorghe Mihai Bârlea. În ultimele două decenii ne onorează prezenţa criticului Gheorghe Grigurcu, anual, la Sighet şi Deseşti. Dar revista „Familia” a făcut primul gest spre a îndemna autorităţile din Maramureş să sprijine o revistă de cultură. Aşa, în corpul revistei „Familia” (format ziar) a apărut un fel de supliment literar numit „Maramureş”, de care m-am ocupat şi eu. Aşa, am dormit în câteva rânduri pe un fotoliu din redacţia celebrei reviste. Suplimentul nu a durat mult, dar nici pildă nu a fost pentru cei vizaţi. Dar neavizaţi. De când prietenul şi fostul meu vecin de stradă, poetul Ioan Moldovan, conduce revista (iată, un sfert de secol), „Familia” are pentru mine o rezonanţă aparte. Primesc lunar vizita tinerei Doamne! Pe numele ei „Familia”. Cu gândul că a avut legături cu Maramureşul de pe vremea lui Iosif Vulcan, cum să nu aibă acum? Drum bun! „Nord Literar” te priveşte cu admiraţie.

Traduceri

Philip ROTH

Unul dintre cei mai cunoscuți și de succes romancieri americani contemporani, Philip Roth (n. 1933) este autorul multor romane cunoscute cititorului român, între care: ***Viața mea ca bărbat*** (1974), ***Pastorala americană*** (1997), ***M-am măritat cu un comunist*** (1998), ***Animal pe moarte*** (2001), ***Complotul împotriva Americii*** (2004), ***Umilirea*** (2009), ***Nemesis***. Romanul ***Zuckerman Unbound***, publicat în 1981, face parte din seria de romane avându-l ca erou pe Nathan Zuckerman, un alter ego al scriitorului, și prezintă modul în care Zuckerman se raportează la cartea care l-a făcut cunoscut, un roman intitulat ***Carnovsky***, dar și modul în care face față unei noi realități în care el peste noapte a devenit o celebritate. Fragmentul prezentat în continuare este extras din primul capitol al romanului.

„EU SUNT ALVIN PEPLER"

- Te rog să nu-ți faci griji pentru mine. M-am învățat minte. Atunci au dat cu mine de pământ mai rău decât îți poți închipui. De atunci n-am mai fost același om. Nu-mi revin bine după război, că vine povestea cu Coreea. Nu-mi revin bine și după asta, mă lupt și ajung în vârful vârfului, când jap! De fapt săptămâna asta e cea mai bună pe care am trăit-o în ultimii zece. Am ajuns în sfârșit aici, în New York, și mi se deschide o ușă către viitor. În sfârșit!... Altminteri, reputația mea, sănătatea mea de fier, trecutul meu de pușcaș marin, plus logodnica mea cea drăgălașă și loială, dar care și-a luat tălpășița... N-am mai văzut-o niciodată. Din pricina nenorociților, a nemernicilor ălora, am devenit un fel de păcălici ambulant. Dar n-am să mă mai las la ei niciodată! Pricep eu unde bați cu avertismentele acestea, chiar dacă o dai pe glumă. Nicio grijă, eu pricep de glumă. Am băgat la cap tot ce mi-ai spus. Nu mai sunt provincialul credul care eram în '49. Acum nu mai cred că oricine are o sută de perechi de pantofi în dulap și o cadă de jacuzzi lungă de trei metri e un personaj important. Știi, ziceau c-or să mă pună comentator pentru știrile sportive de duminică seara. Acum aș fi fost și eu un fel de Stan Lomax sau de Bill Stern.

- Dar nu le-a reușit, spuse Zuckerman.

- Pot să-ți vorbesc pe șleau, Nathan? Aș da orice să pot sta de vorbă cu tine într-o seară, în ce seară dorești tu, să-ți povestesc ce se întâmpla în țara asta în epoca lui Ike cel Mare. După părerea mea, sfârșitul a tot ceea ce era bun în țara asta de acolo a început, de la concursurile acelea, de la escrocii care le organizau și de la publicul care le înghițea ca pe un drog. De acolo a început totul și uite că s-a ajuns la un nou război, un război din pricina căruia îți vine să urli. Și un mincinos ca Nixon, care a ajuns președintele Statelor Unite. Ăsta a fost darul lui Eisenhower pentru America. Atâta a lăsat posterității prostovanul ăla cu pantofi de golf. În cartea mea dau în vileag toate astea, cu lux de amănunte, pas cu pas. Cum s-a dus de râpă tot ce a fost bun în America, cum ne-am ales numai cu niște minciuni și cu niște mincinoși. Înțelegi acum că am toate motivele să-mi fac griji la gândul că trebuie să merg pe mâna cuiva, chiar și a lui Marty Paté. Până la urmă eu fac un alt fel de critică la adresa țării decât cea pe care o poți vedea în musicalurile de pe Broadway. Nu crezi? Ce, parcă într-un musical ai putea înfățișa astfel de lucruri, condamnând vehement sistemul, așa cum fac eu?

- Habar n-am.

- Mi-au promis un post de comentator sportiv numai ca să nu recunosc în fața procurorului că încă de la început concursul a fost măsluit, că i-au dat răspunsurile până și fetiței aceleia cu codițe în vârstă de unsprezece ani, fără să-i spună nici măcar mamei ei despre asta. Cică m-ar fi dat la televizor în fiecare duminică seară să prezint rezultatele sportive. Totul era gata aranjat, așa mi-au spus. *„Al Pepler cu rezumatul de sfârșit de săptămână"*! Și mai încolo aș fi ajuns să comentez meciurile disputate acasă de Yankee. Dar nu și-au putut permite să lase un evreu să fie marele câștigător de la „Smart Money" prea mult timp. Și mai ales un evreu care spune lucrurilor pe nume. Le-a fost frică să nu piardă din rating. S-au speriat că am să pun pe jar toată țara. Cei doi producători, Bateman și Schachtman, tot făceau ședințe peste ședințe pe tema asta și se tot sfătuiau până spre dimineață. Se sfătuiau pe cine să pună să vină pe scenă cu întrebările – un paznic înarmat sau un președinte de bancă? Se sfătuiau dacă să pună cabina de izolare pe scenă încă la începutul emisiunii sau s-o aducă pe roți o echipă de Eagle Scouts. Se sfătuiau câte o noapte întreagă, doi bărbați în toată firea, ce cravată să port eu în emisiune. Așa s-au întâmplat lucrurile, Nathan. Dar ce vreau eu să spun este că, dacă studiezi cu atenție emisiunile-concurs, așa cum am făcut-o eu, ai să pricepi că teoria mea despre evrei este justificată. Pe cele trei canale de televiziune au existat în total douăzeci de emisiuni-concurs, dintre care șapte aveau câte cinci ediții pe săptămână. În medie premiile acordate erau de câte o jumătate de milion de dolari. Și vorbesc numai despre emisiunile-concurs adevărate, nu despre cele cu vedete sau cele de aventuri ori emisiunile acelea cu miză umanitară, la care poți ajunge numai dacă ești paralizat sau dacă nu ai picioare. O jumătate de dolar pe săptămână! Și totuși, pe tot parcursul epocii de aur, adică între 1955 și '58, n-a existat nici măcar un singur evreu care să câștige mai mult de o sută de mii. Atâta era limita de câștig pentru evrei. Și asta la emisiuni ale căror producători, aproape toți, erau ei înșiși evrei. Ca să spargi banca, trebuia să fii un ne-evreu, un *goy*, cum era Hewlett. Cu cât erai mai ne-evreu, cu atât câștigai mai mult. Și asta în cadrul unor emisiuni conduse de evrei! Asta mă scoate pe mine din minți. „Am să studiez și am să mă pregătesc și poate că șansa va veni". Știi cine a spus asta? Abraham Lincoln. Adevăratul Lincoln. Ăsta a fost citatul pe care l-am spus la televiziunea națională în prima seară a concursului, înainte de a intra în cabină. Dar habar nu aveam că șansele mele nu erau egale cu ale tipului din cabina de alături și că după numai trei săptămâni voi fi eliminat și asta numai fiindcă taică-meu n-a fost guvernator în Maine, iar eu n-am frecventat Colegiul Dartmouth. Fiindcă, vezi tu, eu nu am trăit acolo, în pădurile din Maine, în comuniune cu natura. Fiindcă, în vreme ce Hewlett ședea pe fundul lui la Colegiul Darmouth, învățând să mintă, eu am servit țara aceasta nu într-unul, ci în două războaie. Doi ani în cel de-al Doilea Război Mondial, după care am fost iar convocat în Coreea! Toate acestea sunt în cartea mea. Dar cum să le fac să ajungă și într-un musical? Să fim serioși! Tu cunoști țara aceasta mai bine ca oricine. Sunt oameni care, îndată ce se va afla că lucrez la un musical împreună cu Marty Paté, or să înceapă să facă presiuni asupra lui ca să-l determine să se descotorosească de mine. Sunt convins că rețelele de televiziune ar fi în stare să-i ofere și mită pentru asta. Și că cei de la F.C.C. ar fi în stare să-l ia la întrebări. Bănuiesc că până și Nixon și-ar băga nasul ca să mușamalizeze totul. Cică sunt o persoană incomodă și labilă, înțelegi. Asta or să-i spună lui Marty ca să-l sperie. Asta au spus la toată lumea, inclusiv mie, inclusiv părinților proastei ăleia cu care eram logodit, inclusiv, în cele din urmă, unui subcomitet special din partea Camerei Reprezentanților a Statelor Unite. Asta au spus atunci când am refuzat să accept să fiu detronat fără niciun motiv după doar trei săptămâni. Bateman s-a apucat să și lăcrimeze, atâta era de îngrijorat de stabilitatea mea psihică. „De-ai ști, Alvin, cât am discutat despre caracterul tău. De-ai ști cât ne-am mirat că până la urmă nu ești un om pe care să ne putem bizui, așa cum credeam noi," mi-a spus el. „Suntem îngrijorați pentru tine, așa că am hotărât să-ți plătim un psihiatru. Până ce vei trece peste nevroza aceasta și îți vei reveni în fire, vrem să te trateze doctorul Eisenberg". „Absolut," a zis și Schachtman. „Și eu umblu la doctorul Eisenberg. Pe Alvin de ce să nu-l poată vedea Eisenberg? Doar n-o să economisească postul nostru câțiva nenorociți de dolari pe seama stabilității psihice a lui Alvin." Așa își puseseră de gând să mă discrediteze, prezentându-mă drept țicnit. Ei, dar povestea s-a schimbat rapid. Fiindcă – unu – eu nu aveam de gând să urmez niciun tratament psihiatric și – doi – le-am cerut să încheiem un contract în scris, prin care să-mi garanteze că mai întâi Hewlett și cu mine o să ne batem la remiză timp de trei săptămâni consecutiv, după care eu am să părăsesc concursul. Iar după o lună, la cererea publicului, o rundă de revanșă pe care el să o câștige la mustață, în ultima secundă. Dar nu pe întrebări despre America. Nu aveam de gând să las un *goy* să mă bată din nou pe mine, un evreu, pe tema asta, mai ales că întreaga țară urmărea concursul. Le-am și spus, să mă bată pe o temă cum ar fi „Copaci", care este specialitatea lor și nu are implicații personale pentru nimeni. Dar refuz să-i reprezint pe evrei pe un post de televiziune la o oră de maximă audiență și să dau impresia că nu am cunoștințe despre America. Fie îmi prezintă totul în scris, le-am spus, fie ies în presă și spun tot adevărul, inclusiv ce au făcut și cu fetița aceea cu codițe pe care au păcălit-o, întâi dându-i răspunsurile și apoi eliminând-o. Să-l fi auzit atunci pe Bateman cum se mai îngrijora din cauza stării mele psihice. „Ce vrei tu, Alvin, să-mi distrugi cariera? De ce? De ce tocmai mie? De ce lui Schachtman și lui Bateman, după tot ce am făcut pentru tine? Nu te-am dus noi să-ți cureți dinții? Nu ți-am cumpărat costume noi? Și dermatologul? Așa vrei tu să ne răsplătești, ieșind pe stradă și spunându-le tuturor că Hewlett e un escroc? Alvin, de ce toate amenințările acestea, șantajul acesta? Alvin, noi nu suntem doi criminali notorii, noi lucrăm în televiziune. Nu poți să pui unor oameni niște întrebări luate la întâmplare și să pretinzi că ăla e un show de televiziune. Noi vrem ca „Smart Money" să fie o emisiune pe care americanii s-o aștepte cu nerăbdare în fiecare săptămână. Dar dacă te apuci să pui doar așa, auzea niște întrebări, niciun concurent nu va reuși să dea nici măcar două răspunsuri corecte unul după altul, știi și tu asta. Am arăta publicului numai un șir de răspunsuri greșite, iar cu astea nu se face divertisment. E nevoie de o acțiune, ca în ***Hamlet*** sau în alte capodopere. Poate că pentru cei de acasă tu, Alvin, nu ești decât un concurent oarecare. Dar pentru noi ești mult mai mult decât atât. Ești un interpret. Ești un artist. Iar artiștii creează artă pentru America, întocmai cum a făcut și Shakespeare pentru Anglia în vremea lui. Iar la asta se ajunge cu ajutorul unei acțiuni – o intrigă, un punct culminant, un deznodământ. Iar deznodământul este că tu trebuie să pierzi în favoarea lui Hewlett, pentru ca astfel să putem introduce în emisiune un nou personaj. Ce, parcă Hamlet se ridică de pe scenă la sfârșitul piesei să zică: „Eu nu vreau să mor"? Nu, el și-a încheiat rolul și rămâne acolo, zăcând pe podea. Asta este diferența, în cele din urmă, dintre un spectacol ieftin și artă. Un spectacol ieftin se desfășoară la întâmplare, fiindcă acolo nu contează decât banul. Pe când în artă lucrurile sunt întotdeauna controlate, arta este dirijată, arta *întotdeauna* falsifică lucrurile. Numai așa reușește să pună stăpânire pe inimile oamenilor". În momentul acela a prins grai și Schachtman. Mi-a zis că, dacă-mi țin gura și rămân cuminte la podea, cum ar veni până mă numără arbitrul, atunci ei, ca recompensă, îmi vor oferi un post de comentator sportiv. Și atunci am făcut așa cum mi-au spus. Dar ei, după ce mi-au spus că nu se pot bizui pe mine, ei au făcut ce-au zis?

- Nu, spuse Zuckerman.

- Întocmai! Trei săptămâni, asta a fost totul. Mi-au curățat dinții, m-au pupat în fund și timp de trei săptămâni am fost eroul lor. Primarul m-a primit în biroul lui. Ți-am mai spus asta? „Ai adus numele orașului Newark în atenția întregii țări", așa mi-a spus, în fața membrilor Consiliului Local care au început să aplaude. Am mers la Lindy's și am semnat o fotografie cu mine pe care să o pună acolo, pe perete. Milton Berle s-a apropiat de masa mea și mi-a pus câteva întrebări, așa, în glumă. Deci, săptămâna asta mă duc să mănânc prăjitură cu cremă de brânză la Lindy's, iar în săptămâna următoare îmi spun c-au terminat-o cu mine. Și pe lângă asta mă și poreclesc în toate felurile. „Alvin," îmi zice Schachtman, „asta vrei să devii, după ce ai făcut atâtea pentru Newark, pentru familia ta, pentru pușcașii marini și pentru evrei? Un tip care face doar valuri în jurul lui, ca atâția alții, care nu are nicio altă motivație decât banii?" Eram furios. „Dar motivația ta care este, Schachtman? Dar a lui Bateman? Dar a sponsorului? Dar motivația televiziunii voastre care este?" Și adevărul este că banii nu aveau nimic de-a face în toată povestea. Era vorba despre respectul de sine. Al meu, ca bărbat, ca veteran de război. De două ori veteran de război! Ca cetățean al Newark-ului! Ca evreu! Ceea ce ziceau ei, pricepi tu, era că toate lucrurile din care era alcătuit Alvin Pepler, lucrurile de care era atât de mândru, nu erau decât pur și simplu niște căcaturi pe lângă Hewlett Lincoln. O sută șaptezeci și trei de mii de dolari, cu atâta s-a ales șarlatanul ăla din toată povestea. Treizeci de mii de scrisori de la admiratori. A dat interviuri la peste cinci sute de reporteri din întreaga lume. Un nou personaj, ziceau? Ba o altă religie! Ăsta este oribilul adevăr! Și asta m-a rănit profund, Nathan. Până în ziua de astăzi mă simt rănit. Și nu este vorba de egoism aici, jur. De aceea mă lupt cu ei, de aceea am să mă lupt cu ei până la capăt, până ce povestea mea cea adevărată va ajunge în atenția publicului american. Dacă șansa mea se numește Paté, atunci, vezi tu, trebuie să profit de șansa aceasta. Dacă întâi va apărea musicalul și abia apoi cartea, atunci așa trebuie. Dar numele meu trebuie reabilitat!

Prezentare și traducere
de ***Tatiana DRAGOMIR***

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 9 (148), septembrie 2015 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Firul de păianjen al memoriei (II)*

PAG. 4, 5 VITRINA
• Constantin CUBLEȘAN
- *Mirajul postmodernist*
• Sonia ELVIREANU
- *Erosul ca un modus vivendi*
• Gheorghe PÂRJA
- *Seducția istoriei*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Romanul este fals autobiografic”*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme* de Nicolae SCHEIANU

PAG. 8 ESEU
• Terezia FILIP
- *Eminescu - pierderea sensului sacru al istoriei*

PAG. 9 ANIVERSARE
• Ioan DRAGOȘ - 60

PAG. 10 COMENTARII
• Antoaneta TURDA
- *Ilie Constantin și condiția lui*
• Ion BĂLU - *Ioan Potop, aspirația spre împlinire*

PAG. 11 POEZIE
• *Versuri* de Ioana-Ileana ȘTEȚCO și Octavian MIHALCEA

PAG. 13 INTERPRETĂRI
• Anastasia DUMITRU
- *Privelиștea lumii ca „taină a prezenței”*
• Eugen EVU - *Pleiada universală Omar Khayyam, Norooz Nemh*

PAG. 16 INTERFERENȚE
• *Versuri* de Baki IMERI

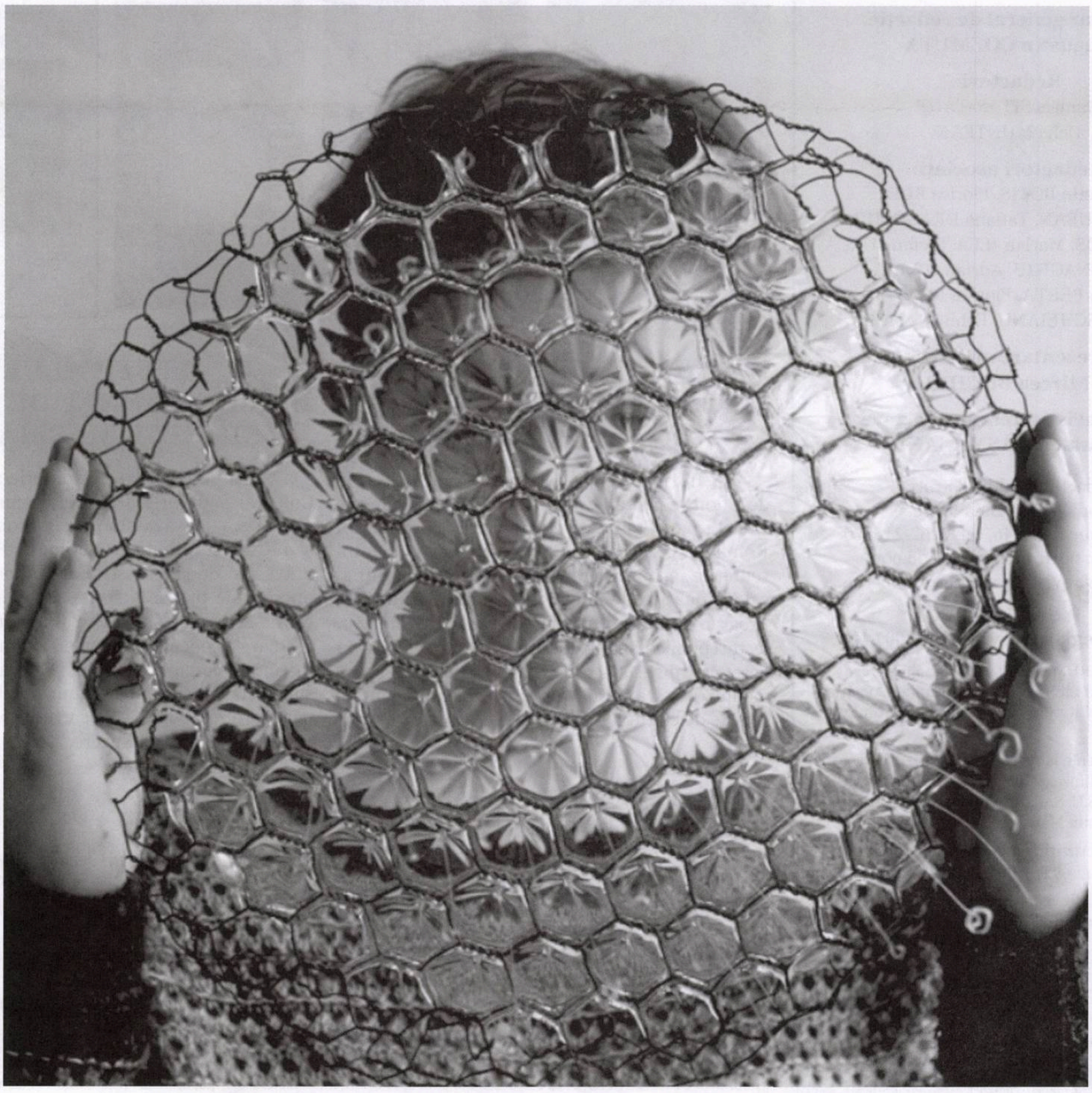

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistei Alexandra MUREȘAN

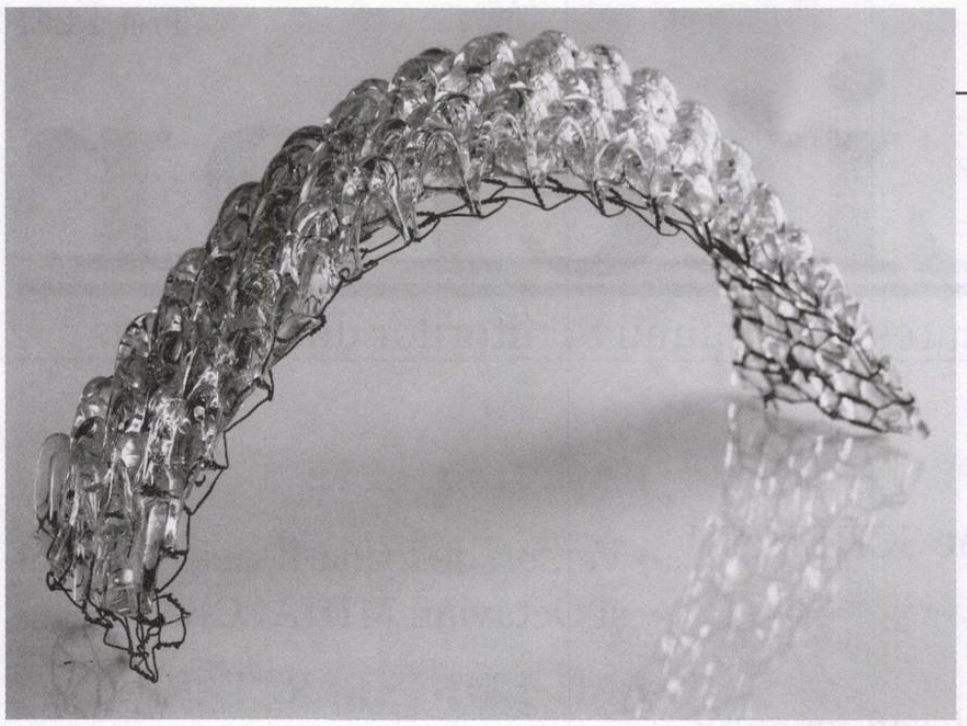

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Augustin Cozmuţa, ***Punct de trecere*** (vol. II). ***Interviuri literare***, Editura Gutinul, Baia Mare, 2015;
• Paul Antoniu, ***Zodiile lui Orfeu*** (II). ***O istorie sentimentală a muzicii universale***, Casa de Editură Viaţa Creştină, Cluj-Napoca, 2015;
• Yvonne Rossignon, ***Cântec de lumină frânt***, versuri, debut postum, prefaţă şi ediţie îngrijită de Maria Vaida, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015;
• Ioan Romeo Roşiianu, ***Arhitectura poemului***, versuri, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015;
• Ioan Romeo Roşiianu, ***Respiraţia cuvintelor/ Frymëmarrja e Fjalëve***, poeme bilingve, traducere în albaneză de Baki Ymeri, Amanda Edit Verlag, Bucureşti, 2015;
• Ioan Romeo Roşiianu, ***Poemele fiinţei/Wesensgedichte***, poeme bilingve, traducere în germană de Renate Müller, Amanda Edit, Bucureşti, 2015;
• Rudolf Otto, ***Sacrul. Despre numinos***, traducere din limba germană de Ioan Milea şi Silvia Irimiea, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2015;
• Luminiţa Cojoacă, ***Untdelemnul norocului***, versuri, Editura Axa, Botoşani, 2012.
• Virgil Stanciu, ***Dicţionar de anglişti şi americanişti români***, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2015;
• Monica Mureşan, ***Oglinda gândului***, proză, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2015;
• Mariana Vartic, ***Babel apocrif***, dramaturgie, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2015;
• Gelu Dragoş, ***Opinii***, editoriale, interviuri, recenzii, Editura Singur, Târgovişte, 2015;

REVISTE:

• „România literară", nr. 32, 33, 34, 35, 36/august, septembrie, Bucureşti;
• „Cultura", nr. 28-29, 30, 31, 32/august, septembrie, Bucureşti;
• „Orizont", nr. 8/august, Timişoara;
• „Tribuna", nr. 310, 311, 312/august, septembrie, Cluj-Napoca;
• „Caiete Silvane", nr.8-9/august-septembrie, Zalău;
• „Oglinda literară", nr. 164, 165/august, septembrie, Focşani;
• „Acolada", nr. 7-8/iulie-august, Satu Mare;
• „Argeş", nr.8/august, Piteşti;
• „Ateneu", nr. 551-552/iulie-august, Bacău;
• „Ramuri", nr. 8/august, Craiova;
• „eCreatorii Nordului", nr.1/2015, Baia Mare;
• „Litere", nr. 7-8/iulie-august, Târgovişte;
• „Dunărea de jos – Poezie basarabeană", nr. 162/august, Galaţi.

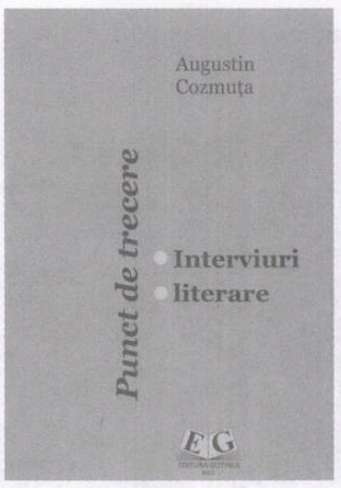

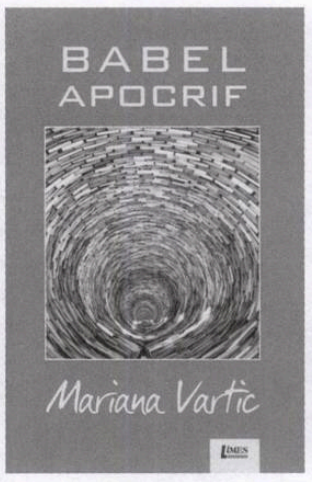

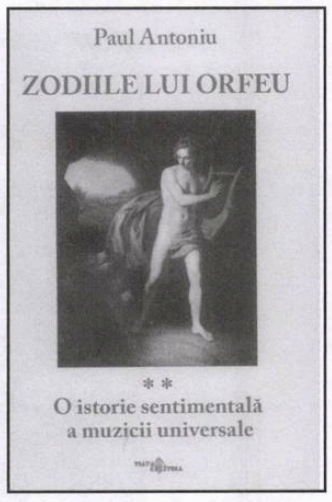

FESTIVALUL NAŢIONAL DE LITERATURĂ „FestLit, Cluj, 2015"

În zilele de 4-5 octombrie va avea loc cea de a doua ediţie a Festivalului Naţional de Poezie „FestLit 2015", iniţiat de Uniunea Scriitorilor din România şi de Filiala Cluj a USR. Evenimentul reuneşte în inima Transilvaniei reprezentanţi ai celor douăzeci de filiale ale Uniunii Scriitorilor. Programul cuprinde ronduri de gală ale scriitorilor, lecturi publice, simpozioane, lansări de cărţi etc. În acest cadru se va acorda Marele Premiu al Festivalului. Printre organizatori se numără mai multe reviste de cultură, printre care şi „Nord Literar".

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE POEZIE, SIGHETU MARMAŢIEI

În perioada 2-4 octombrie 2015, Centrul Cultural Sighetu Marmaţiei organizează Ediţia a XLII-a a „Festivalului Internaţional de Poezie" şi a XXXVII-a Ediţie a „Serilor de Poezie Nichita Stănescu" de la Deseşti. Ediţia din acest an este onorată de prezenţa scriitorilor din Albania. În cadrul festivalului se vor acorda premii pentru următoarele concursuri de poezie: concursul pentru manuscris (premiul constă în publicarea manuscrisului), concursul pentru volum de debut, concursul pentru volum, concursul pentru antologie de autor, concursul pentru traducere.

NOTĂ ASUPRA ILUSTRAŢIEI

„Parafrazându-l pe André Malraux, eu cred că secolul XXI va fi un secol al sticlei sau nu va fi deloc. Iar asta pentru că sticla stă sub semnul transparenţei, ca şi democraţia. Ca şi iubirea. Dar, cum spunea un poet român, „transparenţa e doar semnul că Dumnezeu îngăduie vederea, nu că o garantează". Garantul privirii în afară este privirea înăuntru. Eu cred în mitul ferestrei. Fără ferestre nu am avea un afară al nostru şi un înăuntru al nostru. Fără ferestre, imaginaţia e moartă. Fără ferestre, casele oamenilor ar fi case de şobolani."

(Alexandra MUREŞAN)

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

FIRUL DE PĂIANJEN AL MEMORIEI (II)

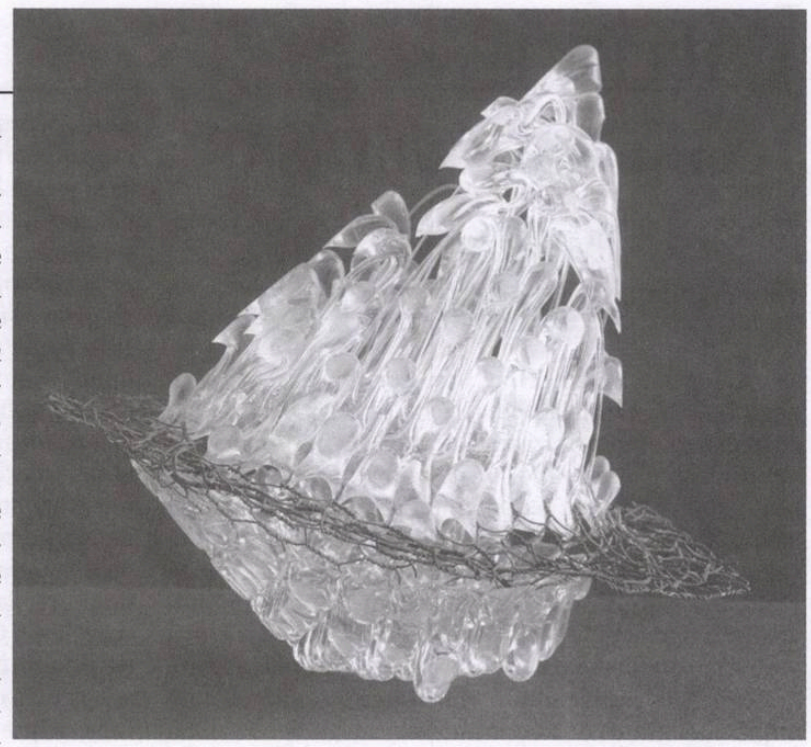

Pe firul de păianjen al memoriei se abate atât de la regulile specifice unui jurnal intim (care vizează prezentul), cât şi de la cele ale genului memorialistic tradiţional. Scrise la o anumită vârstă, amintirile reconstituie, de regulă, cronologia unei vieţi. Cella Serghi procedează însă altfel. Ea încalcă în mod deliberat regulile tradiţionale ale memorialisticii prin numeroasele oscilaţii între trecut şi prezent, comentariile făcute la senectute venind parcă să justifice întâmplările din tinereţe. O altă trăsătură proprie a acestor rememorări este dată de numărul mare al citatelor. Autoarea simte mereu nevoia să îşi valideze opiniile prin trimiteri la diferite jurnale intime, la memorii, scrisori sau studii critice.

Dacă primele două secţiuni ale cărţii sunt dedicate celor doi prieteni care i-au marcat existenţa, Camil Petrescu şi Mihail Sebastian, capitolul al treilea devine pretextul unui migălos autoportret. Asumându-şi mitul lui Narcis, Cella Serghi se prezintă pe sine. Tabloul este schiţat din perspectiva prezentului, fapt ce permite o detaşare serioasă de evenimente, adică un plus de obiectivitate. Deşi în perioada interbelică s-a afirmat despre ea că era *„tulburător de frumoasă”*, este de părere că era mai degrabă cochetă, preocupată să placă. Ca orice femeie tânără, visează la o mare iubire, dar viaţa îi refuză tocmai acest lucru. Simte că va deveni ea însăşi numai dacă va săvârşi ceva neobişnuit, motiv pentru care se apucă de scris. La fel ca în cazul adepţilor prozei de factură autenticistă, autobiograficul pătrunde în roman şi în cazul Cellei Serghi, care devine protagonista propriilor sale naraţiuni. Recunoaşte că s-a descris ca personaj în Diana din ***Pânza de păianjen*** şi s-a regăsit în Fleur din romanul ***Forsyte Saga*** de John Galsworthy. Seamănă însă şi cu Mirona, eroina romanului omonim. Pentru a-şi verifica opiniile, prozatoarea reia caracterizarea făcută Dianei – *alter ego*-ul ei livresc din ***Pânza de păianjen*** – de către E. Lovinescu în volumul ***Aqua forte***. Cella Serghi recunoaşte că a trăit departe de viaţa literară, de discuţiile de la cenaclul „Sburătorul”, din cafenele şi redacţii. În schimb, a citit enorm, aşa că avea încredere în sine. Îşi dezvăluie pasiunea pentru teatru şi îşi prezintă lecturile, cartea devenind şi un interesant jurnal de lectură. Tânăra plină de viaţă nu crede în importanţa filosofiei, deoarece aceasta nu este un şperaclu care să deschidă toate uşile. La întrebarea lui Camil dacă este bântuită de nelinişti existenţiale, afirmă că nu, deoarece trăieşte între două certitudini: *„M-am născut şi am să mor”*.

La 23-24 de ani, Cella se prezintă drept o tânără pentru care dragostea nu înseamnă numai lungi preliminarii, ci o legătură ce rămâne platonică până la capăt. Vorbeşte despre atitudinea femeii care fuge de împlinirea fizică a iubirii. În epocă, un tânăr îşi începea viaţa în braţele profesionistelor, pentru ca pe urmă să se refugieze în imaginar. Femeile, dimpotrivă, se îndrăgosteau şi doreau să fie iubite cu sufletul şi cu imaginaţia. În relaţia cu Camil, Cella se comportă ca o şcolăriţă îndrăgostită de profesorul ei. Când ea are 23-24 de ani, el are deja 37 de ani. În plus, a trăit şi experienţa unei căsnicii terminate tragic prin sinuciderea soţiei sale. Mariajul scriitorului este plasat în perioada 1914-1918 şi a durat trei ani. Dar această poveste rămâne taina lui Camil Petrescu, o taină despre care aflăm foarte puţine detalii. În schimb, prietenia lor a început prin 1929-1930.

Autoficţiunea Cellei Serghi ne poartă nu numai în intimitatea autoarei, ci şi în aceea a maestrului, a reputatului romancier şi dramaturg. Cei doi se întâlnesc la curse, la teatru, la cinematograf, la premiere şi chiar la ea acasă, scriitorul acceptând să joace nesfârşite partide de table în compania soţului ei, numai ca să îi fie aproape. În imaginaţia înfierbântată a tinerei femei, Camil era şi Gralla, şi Danton, adică nişte personaje aflate în căutarea absolutului. Sub influenţa operei mentorului ei spiritual, nu se mulţumeşte cu aceste întâlniri accidentale, ci aspiră la o iubire absolută. Ar fi vrut ca alesul să exclame în public, solicitând ca această femeie să fie nevasta lui. Este de părere că, dacă romancierul nu este capabil de un gest definitiv, înseamnă că nu o iubeşte. Cu toate acestea, devine tristă dacă nu îl vede două zile la rând.

Deşi e mult mai tânără decât maestrul, Cella Serghi se dovedeşte o interlocutoare cultă şi inteligentă. Recunoaşte că, pe vremea aceea, scăpăra de idei şi nu păstra nimic pentru ea. Pe Camil îl intrigă lipsa de entuziasm a prietenei sale pentru ***Ultima noapte de dragoste***, deşi admiră paginile dedicate războiului. Plină de entuziasm, ea este cea care îi propune să introducă în romanul ***Patul lui Procust*** scrisorile Doamnei T. Cititoare exigentă, Cella vorbeşte despre necesitatea unui personaj în măsură să compenseze vulgaritatea Emiliei. Este de părere că o eroină trebuie să îi placă cititorului, aşa cum place, de exemplu, Anna Karenina.

La un moment dat, protagonista romanului autobiografic se întreabă de ce îl iubeşte tocmai pe Camil, din moment ce nu este frumos ca Vraca şi nici nu seamănă cu celebrul seducător al epocii, Rudolf Valentino. În plus, umblă repede, e uşor adus din spate, cu umerii înţepeniţi, are privirea atentă şi fruntea încruntată. Este irascibil, trebuie să îi vorbeşti tare şi crede că numai el are dreptate.

Cella Serghi încearcă să explice relaţiile dintre ei, de ce nu au rămas împreună din moment ce se iubeau. Abia târziu, după ce îi citeşte ***Notele zilnice***, femeia fatală de odinioară îi înţelege atitudinea. Scriitor sărac, nu-i putea oferi protecţia pe care i-o putea da soţul inginer. Asemenea lui Eminescu odinioară, Camil era prea lucid ca să îşi asume obligaţii cărora nu le putea face faţă. Pe de altă parte, era şi prea egoist ca să renunţe la ea şi prea gelos ca să lase cale liberă altuia. Atunci când ea se găseşte în pragul divorţului, o îndeamnă să îşi creeze o personalitate proprie şi să scrie.

Partea a doua a cărţii are în frunte un citat din celebrul jurnal al lui Anaïs Nin: *„De câte ori am refăcut drumul de la început? Unde e începutul? Începutul memoriei sau începutul suferinţei...”*. Memorialista se identifică cu scriitoarea franceză. Asemenea lui Anaïs, recurge la o continuă dedublare între femeia exterioară, socială, şi personajul din jurnal. În 1934 trece prin Viena, iar impresiile sale de călătorie vor dobândi valenţe epice. Nu întâmplător, unul din capitolele romanului ***Cad zidurile*** (devenit ulterior ***Cartea Mironei***, apoi ***Mirona***) din 1950 se va intitula ***Trei zile la Viena***. Memorialista îşi prezintă devenirea spirituală, iar perspectiva ulterioară are meritul de a nuanţa firul epic, întâmplările de odinioară.

Mult timp, memoriile Cellei Serghi reprezintă radiografia unei iubiri. Recunoaşte că îl iubeşte pe *„omuleţul acesta care auzea greu şi parcă nici nu dorea să audă şi nici nu-i păsa de ce-i spun, încruntat, irascibil”*. Într-o zi, îl întreabă dacă nu s-a gândit vreodată să se însoare, iar răspunsul primit o dezamăgeşte profund: *„- Să te însori înseamnă să-ţi iei răspunderea unei femei”*. Drept consecinţă, el nu se va însura niciodată. Afirmaţia iubitului marchează instaurarea unei răceli ce se va accentua odată cu trecerea timpului.

Revine apoi la Camil, subiectul preferat al meditaţiilor. Acesta nu îşi poate ascunde surzenia, dar îşi camuflează plin de orgoliu infirmitatea. Scriitorul trăieşte din plin teama de ridicol, mai ales la repetiţiile pieselor sale de teatru. Cella este atrasă de suferinţa lui şi simte nevoia să îl ocrotească. Apoi, citându-l pe criticul Mircea Zaciu, afirmă că prozatorul a reuşit să îşi transforme handicapul într-un factor de energie.

Comentează romanul ***Patul lui Procust*** şi demonstrează că este o cititoare subtilă, capabilă de observaţii inteligente. Remarcă faptul că versiunea finală a cărţii nu mai seamănă cu cea iniţială. Menţionează contribuţia pe care a avut-o la apariţia unuia din romanele importante ale literaturii române şi la crearea uneia dintre cele mai misterioase personaje, Doamna T. Se întreabă cine a inspirat scrisorile Doamnei T., publicate în „Cetatea literară” înainte de întâlnirea lor. Parcurge cu atenţie romanul şi constată uluită cum se poate jongla cu adevărurile din viaţă. Cititoare exigentă, i se pare puţin plauzibilă iubirea lui Ladima pentru Emilia.

Dacă eroii lui Camil Petrescu sunt nişte căutători de absolut, din jurnalul lui Sebastian află că, în viaţa scriitorului, iubirea este o ocupaţie secundară şi de aceea înfrângerile din acest domeniu sunt fără consecinţe. Pe urmele lui Camus, este de părere că arta este o revanşă, o modalitate de a birui soarta dificilă. Comentează apoi ***De două mii de ani***, roman ce apare în 1934. Vorbind de prefaţa controversată a lui Nae Ionescu, Cella este de părere că Sebastian s-a putut înşela în privinţa mentorului său spiritual datorită faptului că acesta era un om politic gata să îşi schimbe opiniile în funcţie de conjunctură. În această calitate, nu crede în ceea ce gândeşte, ci gândeşte şi crede în ceea ce vrea, în ceea ce-i foloseşte.

Deşi scrie un roman autobiografic, Cella Serghi nu se mulţumeşte să povestească evenimentele de odinioară, ci doreşte să explice ceea ce a simţit în momentul derulării faptelor. Mariajul ei intră în criză, zbuciumul pe care îl trăieşte fiind sugerat prin personajul Diana din ***Pânza de păianjen***. Aspiră la libertate, deoarece este sigură că lângă Michi nu îşi va termina cartea, ba mai mult, acesta nu va accepta să o publice. Îşi însuşeşte opinia lui Simone de Beauvoir, după care *„o scriitoare nu e o femeie care se ocupă de casă şi scrie”*, ci *„o femeie a cărei existenţă întreagă este subordonată scrisului”*. Nu este interesată de o carieră literară, ci de o singură carte, a ei. Pentru aceasta, doreşte să fie liberă. Mai ales că ştie că nu va fi fericită alături de Michi. Când se despart, are 28 de ani, evenimentele derulându-se la zece ani după prima întâlnire cu Camil. Pentru a reflecta zbuciumul sufletesc pe care îl trăieşte, introduce în text un amplu poem, intitulat ***Singurătate***.

Partea a patra a cărţii are în frunte un citat din Lev Tolstoi, care vorbeşte despre necesitatea de a-i da vieţii un sens pe care moartea să nu îl poată anula. Prozatoarea insistă pe momentul festiv al apariţiei romanului ***Pânza de păianjen*** în vitrina librăriei „Alcalay” din Bucureşti. În 1938, cartea vede lumina tiparului cu recomandarea a trei mari scriitori: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu şi Mihail Sebastian. Autoarea reţine ecourile provocate de apariţia cărţii, unul dintre debuturile remarcabile ale epocii.

Evocă moartea tragică a lui Mihail Sebastian, eveniment care o marchează puternic. Îşi aminteşte faptul că autorul ***Oraşului cu salcâmi*** descoperă, la recomandarea ei, schimbul epistolar dintre Marcel Proust şi doamna Strauss. O corespondenţă care îl introduce în laboratorul de creaţie al marelui scriitor francez. Citind aceste pagini admirabile, Sebastian îşi propune să scrie o carte despre corespondenţa romancierului. Profesorul Rosetti îi solicită o monografie despre Mihail Sebastian, proiect ce nu se va concretiza. Începe perioada proletcultistă, când asemenea opere nu puteau fi publicate. În plus, Cella nu are încredere în talentul ei de critic literar. Rememorează dialogul pe care l-a purtat odinioară cu Mihail Sebastian despre diferenţa dintre iubire şi aventură. Dramaturgul îi spune că trebuie să fim mai tari decât dramele noastre sentimentale. În plus, aşa cum afirmă Balzac, o noapte de dragoste echivalează cu un sfert de roman. La observaţia lui Sebastian că aventura se poate transforma oricând într-o mare dragoste, Cella afirmă că nu îi place aventura şi nici nu o înţelege. Iubirea oferă iluzia eternităţii, chiar dacă şi ea este efemeră. La înmormântare se întâlneşte cu Camil, prilej de a evoca trecutul. Când apare romanul ***Genţiane***, scriitorul nu mai este în viaţă. Se întreabă dacă romancierul s-ar fi recunoscut în Cirus Hotaru şi dacă i-ar fi plăcut personajul. În mod paradoxal, Cella Serghi nu spune mai nimic despre al doilea soţ, nici despre motivele care au făcut-o să accepte această căsnicie. Se întreabă însă dacă te vindeci vreodată de o mare iubire. Gândurile sale continuă să fie îndreptate către Camil, scriitorul care a învăţat-o să învingă moartea prin intermediul creaţiei şi care rămâne extrem de viu în interiorul operei sale.

Pe firul de păianjen al memoriei este o carte importantă atât prin valoarea ei documentară, cât şi prin ideile estetice vehiculate.

Constantin CUBLEȘAN

MIRAJUL POSTMODERNIST

Cunoscut și autoritar profesor universitar, cu o bogată și substanțială operă de cercetător literar, Ioan Derșidan este tentat irezistibil de aventura postmodernismului, despre care le-a vorbit, desigur pe larg, studenților săi, definind teoretic fenomenul, așa încât a crezut de cuviință, în ultimă instanță, că e de datoria domniei sale să demonstreze însuși cum se concepe și cum se realizează o operă, în rigorile (nu vreau să spun canonul) acestei... manii. Iată-l deci, surprinzându-ne (plăcut, nici vorbă!) cu un roman (refuzând să-și declare opul ca atare, preferând a-l numi simplu: *narațiune*), de dimensiuni impresionante, cu o structură alambicată, într-o formulă compozită prin excelență, dar cu atât mai incitantă și mai spectaculoasă: ***Cimitirul din Nord-Vest***. *Narațiune și dosar epic* (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015). Nu e primul profesor universitar care ține să ilustreze practic o formulă narativă teoretizată savant în studii și la cursuri (cazul lui Umberto Eco este, poate, cel mai elocvent în acest sens, dar și Saul Below poate servi ca un excelent exemplu, alături, firește, de alții numeroși, chiar și din perimetrul nostru literar), însă demersul profesorului orădean este, în felul său, o provocare.

Există, desigur, un nucleu epic, ce stă în centrul amplei desfășurări narative, să-i zicem, dar nu urmărirea unui subiect anume (sumar, schematic de altfel) face interesul. Autorul combină și alternează ingenios, glisând pagini de relatare directă, tradițională („*Sabina puse pe masă jumările, costițele prăjite, rasol de vițel cu hrean, slănină aită și pipărată și carnea roșie, afumată, roșii, ardei, castraveți, apoi plăcinte, pancove, miere și dulceață și sticla mare, cum le place lui Titus și lui Lucian*"), în evocarea unor *tempi passati* („*Era odată, ca niciodată...*"), cu pasaje de veritabilă memorialistică, invocând transcrierea paginilor de jurnal rămase de la un înaintaș al familiei („*selectez aici din manuscrisul rămas mie...*"), dar mai ales dezvoltând analize literare, aplicate unor opere clasice sau contemporane românești (romanele ***Lumea în două zile*** de George Bălăiță, ***Papucii lui Mahmud*** de Gala Galaction, studiul lui Horia Petra-Petrescu despre Caragiale ș.a.) și străine (***Întoarcerea caravelelor*** de Antónnio Lobo Antunes, ***Toba de tinichea*** de Günter Grass etc.), divagând grațios pe diverse teme (literare sau sociale – vezi motivul trenului) în eseuri ample, polemice nu de puține ori, cu aviz la fapte și personaje (unele nominalizate efectiv, altele nu, dar lesne recognoscibile) din actualitatea imediată („*să cosiți la televizor, ca acela mic și ascultător, din Agireș, care învăța a mere și se sprijinea în coasă, dacă n-a pus-o bine tatăl său, să n-o ajungă pruncu și să se taie cumva, și nu l-a lovit la timp cu oul care trebuia peste frunte /.../ Pușca și cureaua lată, ce frumoși eram odată. Hai, sictir. Ați rămas la Emil...*"), descrieri de natură (un nord-vest istoric: „*Nord-vestul nostru sălbatic*") sau de ambianță rustică („*păscutul vitelor vara, în amurg, după ploaie, pe valea Ierului, când aerul este jilav, albastru și se aud și se văd îmbucăturile, mestecatul și fornăritul, păscutul ierbii din râturi și de la știubeie, în fundul grădinii*") și povești folclorice, totul într-un comentariu de elevată intelectualitate, presărat, pentru o necesară culoare locală, cu expresii și cuvinte neaoșiste, ardelenești („*vorbă spusă oarzăn*", „*nu mă țibăli*" etc).

Romanul, ce anunță și o continuare („*în primul volum al romanului, deocamdată*"), are, firește, o intrigă, disparată în funcție de apariția pesonajelor, care se confruntă, care își petrec viața împreună, care discută și lansează teorii asupra trecutului (a războiului), dar mai ales asupra prezentului, politic, se-nțelege („*Ca în Evul Mediu și în anii cincizeci, politicienii, tătucii, presa și inchiziția din Dâmbeiu stabilesc valoarea în viața socială*"; „*Globalizarea năvălise peste noi în fel și chip*"), localizat totul în Dâmbeiu („*mare oraș și regiune în partea de Nord-Vest a iubitei noastre patrii*" – ironia nu-i lipsește prozatorului), dar, dincolo de aceste *realități lumești*, dialectica mișcărilor ideatice ale romanului se află în pasajele de teoretizare a propriului demers („*nu fac decât să-mi scriu subiectele dintotdeauna. Răspund individual la fascinația literaturii, robia scrisului, dar și la mizerii conjugate, ceea ce-mi amintește de unul din enunțurile tinereții: dacă te simți lovit, atins, scrie încă o carte bună. Căci în spirit valorile și liniile se trag în sus*"), pledând pentru deliciul efectiv al cititului ca îndeletnicire, în el satisfăcându-ți nevoia (setea) de cunoaștere: „*Cărțile, scriitorii produc semne, viziuni și expresii, care caracterizează opere și epoci. Există grade diferite de reprezentare a lumi, convenții și conexiuni culturale, exprimate prin simboluri, alegorii, iconi, metafore și comparații, indici. Prin ele se vede starea reală a lumii*". Romanul devine astfel o frescă insolită a actualității conflictuale nu numai în planul social, al lucrurilor concrete, cât și al unei receptări intelectuale a mișcărilor de idei ce produc, la rândul lor, delicii relevante. Se discută astfel despre modernitatea romanului („*Modernitatea romanului rezultă din felul în care istoria aventurii nobilului cavaler surprins în lupta cu morile de vânt ale timpului și spațiului său devine aventura istoriei celorlalți*"), despre lectură și cărți, despre valoarea cuvântului („*Opțiunea aceasta pentru citire și carte este o dovadă a pasiunii pentru cuvânt, a dragostei pentru limba noastră, limbă care culege și alge în timp și prin noi, purtătorii și apărătorii ei, ai formelor sale geografice și istorice, populare și culte, forme ale limbii naționale*") explicând profesoral condiția epicului în cultivarea lui astăzi: „*epicul ilustrează trecerea de la istoria unei aventuri la aventura unei istorii, punând accent pe deschiderea spre mit și perspectiva multiplă, polifonică, pe semnificație, conștiință și metodă, cum se spune uneori. Este, pe de altă parte, pentru autor, un mod de a prinde viață cărțile în bibliotecă și în cap, fără incendii, dacă se poate, așa cum așezate pe epoci și scriitori, emblema acoperind labirinturi în care se întâlnesc modurile de aproximare a nucleelor creației, drumurile scriptorului, ale naratorului și personajelor, alături de cele reale și imaginate ale cititorului (...) definitorii rămân, în acest caz, ideile, stările și atitudinile unei cărți, ale unui autor, indiferent de specia literară, de forma de exprimare, rezultat al unei specializări și al unei bune cunoașteri a epocii, a lumii și a creației, a contribuției acestora la inițierea și formarea cititorului, la prezentarea unui univers. Alături de narator, mai multe personaje și voci ilustrează diversitatea vieții, a lumii prezente și îi arată mai bine resorturile și nucleul*". Iată, avem aici, exprimate cu toată rigoarea teoreticianului, concepția și demersul compozițional ale propriei opere, ale romanului ce dă seama despre trăiri emoționale atât în diurnul activităților practice, cât și în planul dinamicii ideatice.

Cimitirul din Nord-Vest este o demonstrație reușită a compunerii unui op, capabil a ilustra o lume, într-o manieră și după concepția modului de creație postmodern, Ioan Derșidan dovedindu-se a fi un bun *povestitor*, ce știe să renunțe la formula tradițională a romanului, în favoarea unei arhitecturi deplin novatoare.

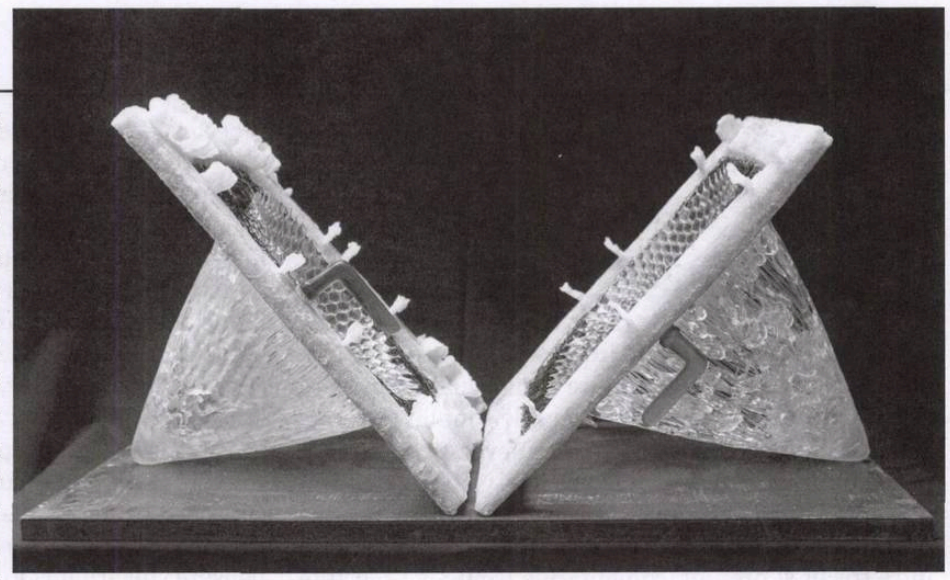

Sonia ELVIREANU

EROSUL CA *MODUS VIVENDI*

Romanul erotic al Ruxandrei Cesereanu, ***Tricephalos*** (Editura Dacia, 2002), valorifică experiențele inițiatice ale autoarei din trei spații: francez, american, grec. Șochează lectorul prin delirul imagistic și verbal ce servește erosul, în nuanțele sale tenebroase, redat din perspectivă psihanalitică: defulare a obsesiilor și a fantezиilor autoarei. Subiectul, detabuizat în literatura română după 1990, reînnoadă firul cu literatura feministă interbelică, fiind ilustrat cu dezinhibarea lui Simone de Beauvoir.

Cartea debordează de reverii erotice, de jocuri cu personaje livrești, de vise și fantezii, transcrise cu o libertate uimitoare. Narațiunea homodiegetică stufoasă îmbină narativul/descriptivul, realul/irealul, reveria/visul într-un neobosit dialog cu sinele. Debutează cu aventura pariziană a naratoarei: un periplu prin cabarete în căutarea unei foste prietene, devenite cocotă renumită la Paris. Un pretext pentru a descrie atmosfera de spectacol erotic grotesc, ce provoacă instinctele, exhibă viciile.

Partea întâi, ***Cartea licornei***, e construită pe motivul mitic al inorogului, simbolul inocenței, al purității, devenit simbol erotic într-o pictură din secolul XV, ***Doamna cu licornul***, și pe tapițeriile din Muzeul Național al Evului Mediu sau Muzeul Cluny din Paris. Sub pretextul căutării fostei prietene, poreclite Licorna, reprezentând puterea seducției, naratoarea pătrunde în lumea nocturnă a cabaretelor pariziene, al căror specific erotic și a căror atmosferă le descrie într-un limbaj surprinzător, picant, condimentat cu franțuzisme din vocabularul erotic francez. Comentează ironic și amuzată universul grotesc al sexului exhibat în spectacol. Pătrunde astfel într-o zonă ascunsă, a pervertirii, străbate labirintul metropolei, dar nu singură, căci firul Ariadnei o însoțește, bărbatul ei, supranumit Cobra - cult, protector, tipul savantului ce se amuză de comentariile psihanalitice ale femeii ori zâmbește cu îngăduință - exterior jocului hipnotic al stripteuselor. Cuplul naratoarea-Cobra reprezintă în fundal iubirea autentică, într-un periplu prin universul erosului pervertit.

La finele primei părți, autoarea comentează două dintre tapițeriile din muzeu, ilustrând motivul licornei, ***À mon seul désir*** și ***Vânătoarea***, în care surprinde moartea inorogului (licornului, unicornului). Perspectiva asupra erosului, în forma sa carnală, instinctuală, poate părea șocantă, s-ar potrivi unui bărbat, nu unei femei. Ruxandra Cesereanu, un temperament vulcanic, pătimaș, adoptă deliberat o atitudine masculină pentru a epata, cu dezinvoltura feministelor franceze din secolul XX. Distruge clișeul Parisului romantic, devoalează o altă realitate a metropolei, nocturnă. Imaginea diurnă rămâne în umbră, un fundal abia perceput, din cauza îngroșării prim-planului, pervertirea. Clișeul unui Paris al amorezilor e întreținut subliminal prin chiar cuplul naratoarea-Cobra, Dante-Beatrice, care despică apele negre ale cabaretelor. E o descindere inversată *ad inferos*; Beatrice, însoțită de Dante, își caută prietena pierdută, psihanalitic își caută umbra, partea tenebroasă a sinelui, instinctualul abscons. De altfel, Cobra îi replică faptul că în orice femeie inocentă există o parte de perversiune inconștientă, că, într-o viață anterioară, naratoarea a fost bărbat (teoria reîncarnărilor).

Romanul se integrează perfect viziunii postmoderniste, ca subiect, structură, limbaj, atitudine. Autoarea persiflează cotidianul sumbru, într-un palimpsest ce devoalează un substrat cultural mai profund, prin permanente trimiteri intertextuale.

Cartea licornei introduce direct lectorul în spațiul parizian, fără niciun preambul. Partea a doua, ***Alice în Țara newyorkeză***, e consacrată descoperirii spațiului newyorkez. Parafrazând titlul basmului lui Levis Carroll, ***Alice în Țara minunilor***, naratoarea se reprezintă în ipostaza Alicei, face referiri intertextuale la aventurile și la personajele din carte. De altfel, o apropie de acest personaj curiozitatea și îndrăzneala cu care se avântă în necunoscut. Personajelor sale de roman le împrumută porecle amuzante, ca într-o carte ilustată cu animale - Cotoiul, Melcul, Scoica, Bursucul, Șobolăneasa, Brotacul, Șopârlița, Ursoaica, Struțul, Ratonul – ori le creează una în funcție de specific – Zăluda, Zornăilă, Zâmbăreața, Cercelatul, Rupt-în-Coate, Mocofana, Rechinul împăiat, dar apelează cu umor și la nume livrești: Adam, Athena, Ezra Pound, Socrate etc.

Inițierea în Lumea Nouă e precedată de un fel de preambul pregătitor, o sumară introducere în mentalitatea americanului, pe căi diferite. Un prim strat de informații e oferit de prietenii și cunoscuții naratoarei, care cunosc capitala Americii de Nord. Al doilea e dobândit pe cale livrescă, prin lecturile autoarei. Un al treilea îl constituie informațiile oferite cetățenilor români de comisia pentru vize din București, sub formă de atenționări, pentru a preveni șocul cultural. Astfel se construiește o primă imagine a New York-ului, oraș al pierzaniei, anterioară plecării pe alt continent. Urmează inițierea propriu-zisă, periplul prin metropola americană, percepția directă a oamenilor și a locurilor, în aceeași tonalitate persiflant-amuzată.

Naratoarea redă cu umor și autoironie gama de sentimente ce anticipă plecarea - emoția, exaltarea, teama, inhibiția - apoi impresiile directe, amuzându-se continuu, ca un tânăr aventurier patimaș ori răsfățându-se ca un copil capricios, sub protecția Cobrei, partenerul înțelegător, tolerant și iubitor, ce atenuează exaltarea, libertatea de expresie

→

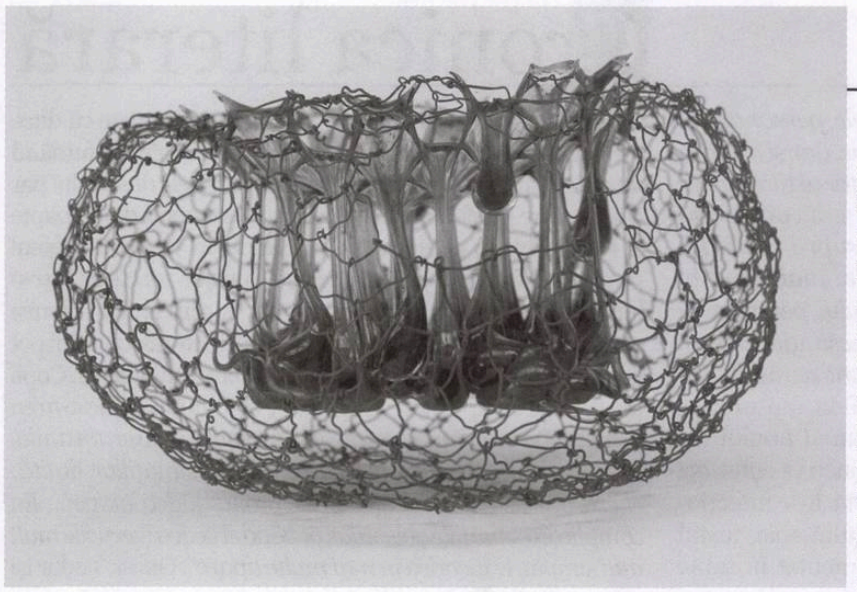

→

și de atitudine a femeii sale prea curioase și cutezătoare, un spirit sprințar, îndrăzneț, ce se manifestă cu dezinvoltură în orice spațiu și situație, se avântă în discuții, interoghează, comentează, fără teamă de consecințe, în ciuda diferențelor culturale și a atenționărilor repetate, se aruncă în labirintul metropolei, hotărâtă să-i devore secretele.

Aventurile Alisei, alias naratoarea, care se apostrofează și autoironizează în dialogul cu sine, se aseamănă cu cele ale unui picaro rătăcind prin metropola newyorkeză. Cu o fantezie debordantă și un nestăpânit spirit de aventură, naratoarea se adâncește în labirintul newyorkez, glisează permanent din real în oniric, excitată de „nebunia" megapolisului american. Trăiește între două extreme, sacru/profan, între ascetismul lecturilor din biblioteca-labirint și vârtejul existențial, cu simțurile dezlănțuite, ca într-un carusel.

Prima impresie despre New York e de *„turn Babel, năruit și întins pe orizontală"*, un amalgam de etnii, un amestec de mirosuri gastronomice, provenite din toate bucătăriile lumii, pentru a stimula continuu apetitul consumatorului: *„Toată lumea rumega, molfăia, bea, ronțăia"* (p. 67). Imaginea societății de consum, îmbibate de pofte ale trupului, vidate de spirit, e contracarată de biblioteca gigantică de la prestigioasa Universitate „Columbia", simbol al spiritului, comparată cu cea din Alexandria, supranumită „Templul". Dincolo de clocotul cotidian al unei lumi pestrițe, înghesuite în metrou și în subteranele sale, cu marginalii ei incurabili, New Yorkul e și o capitală a spiritului uman pentru cei predestinați studiului. Personajul-narator și Cobra aparțin acestei lumi, sunt împătimiți de cunoaștere, deci activi în „templul" american.

Însă paradoxul lumii americane se manifestă chiar în biblioteca-templu, pe rafturile și pe birourile căreia sunt scrijelite fraze erotice vulgare, pornografice, un alt aspect tipic megapolisului american: obsesia sexualității, orgia sexului dezinhibat – cuplurile de homosexuali, lesbiene, travestiți – un erotism grotesc, afișat stradal, fără complexe, o Americă a desfrâului diurn/nocturn, ce șochează europeanul. Naratoarea transcrie în italice, în engleză, acest flux lingvistic al erotismului abisal, tenebros, ce devine un laitmotiv al spațiului american, asemenea cabaretului francez din spațiul european.

Naratoarea percepe isteria trecerii în mileniul trei, derapajul newyorkezilor pe fondul zvonurilor escathologice, dar și dezamăgirea unei treziri amare la realitatea denaturată de excese de tot soiul, de parcă toată nebunia lumii s-ar fi concentrat în giganticul conglomerat de nații din New York. O lume paradoxală coexistă în metropolă, la antipozi, în regim diurn/nocturn, stratificată, ignorată, uriașa metropolă își deversează gunoiele menajere/umane din pântecele vorace al mizeriei cotidiene: *„Primăria descoperise, spre plăcerea amatorilor de aventuri, că, în paralel cu aligatorii, într-o altă ramificație de tunele, sub metrou, trăia o colonie de cerșetori, drogați și homeleși, care îmbătrânise și întinerise, înmulțindu-se, de vreo douăzeci de ani, în anonimia unui oraș enorm care purta, pe dedesubturi, un alt oraș, de care habar nu avea. New Yorkul acesta însingurat îi lăsase cu gura căscată pe afaceriști, mic-burghezi și milionari, căci era ca și cum o umanitate teratologică ar fi mișunat în intestinele unui android. Cerșetorii se nășteau, trăiau și mureau în pântecele metropolei, preferând rolul lui Iona care își face pat și casă din lăuntrul balenei care l-a înghițit. Firește că nu lipseau, apoi, excentricitățile comise de femei, mai ales. Sculptorițe cu apetit senzual gravau cu dinții, în blocuri de ciocolată, sexe bărbătești, pe când alte făpturi obsedate ciopleau, din calupuri de unt, cu limba, busturi colosale, care, mai apoi, se topeau pe bulevarde"* (p. 169).

Partea finală a romanului, ***Cuferele trupului meu***, e divizată în două, ***Uterus*** și ***Jurnal cu minotaur***, după cele două obsesii ale personajului-narator: uterul matern și minotaurul. Motivul rămâne erosul, însă o altă ipostază a lui: iubirea autentică, antipodul erotismului senzual-vicios din primele două părți. Naratoarea renunță la tonul amuzant, persiflant, ludic, la limbajul cu inflexiuni licențioase (jocul lingvistic din cabaretul parizian, inscripțiile de pe pereții bibliotecii din New York), privirea sa nu mai e exterioară, ci focalizată pe propriul corp, ca principal receptacul de senzații. Devine obiect de psihanaliză freudiană, într-o tentativă de autocunoaștere. Personajele sunt eul naratorial feminin și soțul său, Korin, arhetipul Bărbatului, prin care se reface androginul lui Platon. Cuplul străbate întreaga arhitectură narativă a romanului ***Tricephalos***, femeia/bărbatul se definesc ca entități complementare, iar în ultima parte ca o singură ființă, aspirând spre unitatea primordială.

Personajul-narator descoperă iubirea unică, în toată plenitudinea ei senzuală/sufletească/mentală. Se confesează fără inhibiții, își devoalează obsesiile, complexele, tentațiile, încearcă să-și explice demonii interiori, temperamentul, mentalitatea, atitudinea, tipic masculine, care se manifestă mai pronunțat decât feminitatea. Confesiunea se convertește într-un imn de iubire, închinat alesului, ca în ***Cartea Cântărilor***. Bărbatul e numit *„dulcele"*, *„alesul"*, *„iubitul"*. Este îmblânzitorul firii năvalnice a femeii, inițiatorul, revelatorul senzualității, eliberarea, stâlpul totemic, iubirea, voluptatea, magia: *„Îl simțeam pe Korin în măduvă, în vene, în artere, în creier, în măruntaie, și mă întrebam: nu este oare sufletul o femeie închisă în trupul bărbatului? (...) Trupurile erau niște temple pe care le profanam și le adoram în același timp. Bărbatul era spiritul femeii, iar femeia, sufletul bărbatului"* (p. 179).

Portretul *„bărbatului meu cosmic"*, perceput prin ochii femeii îndrăgostite, este superb. Fiecare parte a trupului său, cu *„zonele subterane și lunare"*, își are poezia și voluptatea sa, se identifică cu corpul său astral, e asemenea unui zeu, iar mintea sa un creuzet alchimic de savant.

Naratoarea adoptă sinceritatea mărturisirii, nu-și tăinuiește firea pătimașă și manifestările ei violente, dimpotrivă, le scormonește neîncetat pentru a descifra profunzimile sinuoase ale sinelui, într-o neobosită luptă între trup/minte. Se conturează astfel portretul femeii clocotitoare, pătimașe, amazoană și războinic, cu o agresivitate tipic masculină, chiar și în dragoste, cu o fantezie debordantă, prin care se proiectează în oniric: *„Erau trei femei în mine: hărțuitoarea, mușcătoarea și devoratoarea"* (p. 200). O imagine de sine nu tocmai comodă, năucitoare, psihanalizată continuu, construită printr-un proces de defulare: frustrări, obsesii, fantezii.

În ***Jurnal cu minotaur***, spațiul referențial e Elada, cu legendele sale, rescrise de Ruxandra Cesereanu din aceeași perspectivă erotic-onirică. Peste legenda minotaurului și a labirintului se suprapune delirul erotic al personajul-narator ce se identifică cu Pasifae, soția lui Minos, îndrăgostită de un taur. Personajul feminin descinde în labirint în căutarea minotaurului, se substituie mental lui Pasifae și trăiește extazul și voluptatea actului erotic în timpul unui ritual simbolic, în care minotaurul ia chipul soțului său. Se eliberează astfel de fantasma bărbatului refulat din inconștientul său.

Romanul Ruxandrei Cesereanu este o autoficțiune, creditată de *pactul autobiografic* al lui Philippe Lejeune, reprezentat de identitatea autor-narator-personaj, de *protocolul nominal* al lui Vincent Colonna prin *omonimia onomastică* parțială – soțul autoarei e ficționalizat și desemnat cu prenumele său real, Korin. Chiar dacă personajul-narator feminin nu are nume sau împrumută în partea a doua unul livresc, identitatea cu autoarea e deconspirată de *profilul tematic* (statut, personalitate, univers). Biograficul integrat în roman e îmbrăcat în haina oniricului. În ***Autofictions et autres mythomanies littéraires*** (2004), Vincent Colonna distinge patru tipuri de autoficțiune: fantastică, biografică, speculară, intrusivă. ***Tricephalos*** se situează între autoficțiunea biografică și fantastică, demonstrând astfel că textul nu se subordonează unor categorii ale teoriei literare.

Gheorghe PÂRJA

SEDUCȚIA ISTORIEI

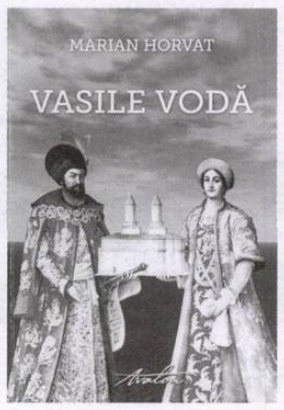

Sensibilitatea sporită pe care o am pentru istorie m-a dus cu gândul la faptul că reconstituirea vremii trecute, în vremea de astăzi, nu își are autori care să-și dorească desăvârșirea. Far mi-a rămas Mihail Sadoveanu. Nu cu multă vreme în urmă, un tânăr mi-a dăruit o carte. Cu o dedicație lămuritoare: *„o călătorie în Moldova lui Miron Costin"*. Numele tânărului: Marian Horvat. Cartea este ***Vasile Vodă*** (Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015), cu o prefață a lui Ovidiu Pecican. Înaintea acestei povestiri, Marian Horvat a mai publicat un roman, ***Codrul ducelui*** (2012), despre care criticul Irina Petraș scria: *„**Codrul ducelui** este o povest(ir)e în decor de secol 12, cu nobili, cruciați, menestreli, regi, slujitori, cu păduri misterioase, vrăjitorii și năluciri, dar mai ales cu felurite înfruntări între bine și rău. Ea poate fi citită doar pentru farmecul ei, asigurat de buna melodie a frazei și știința detaliului picant, dar ispitește și la cercetări pe cont propriu, căci documentul istoric acceptă interpretări, «impostură» nenumărate"*. Și Andrei Moldovan îi descoperă capacitatea de evocare, munca de documentare susținută, spiritul perfecționist, tenacitatea, dar mai cu seamă credința puternică în valori durabile. Toate acestea stau la îndemâna autorului să decidă drumul de urmat. În această cheie am citit povestirea despre vremea lui Miron Costin. În care este vorba despre o mazilire. Alungarea lui Moise Movilă și urcarea pe tron a celui știut de istorie ca Vasile Lupu.

După definițiile critice, romanul istoric pendulează între ficțiune și document. Marian Horvat se dovedește autorul care pleacă de la un timp istoric, cu personaje și evenimente atestate de documente, care sunt legate între ele tocmai prin liantul ficțiunii. Tânărul scriitor proiectează acțiunea în vremea lui Miron Costin, deși celebrul cronicar avea doar vârsta prunciei în vremea mazilirii despre care se vorbește în narațiune. Eu, cititorul, am înțeles că ni s-a propus o simplă convenție pentru a reconstitui o atmosferă istorică în care autorul se regăsește. Dacă o luăm pedagogic, povestirea, după cum arată și titlul, îl are ca personaj pe Vasile Lupu, domn al Moldovei între 1634-1653, cel care va pregăti din umbră alungarea de pe tron a lui Moise Movilă. Fundalul istoric este pretext (care atrage cititorul) pentru a reconstitui o epocă apusă. Gărzile personale ale domnului *„purtau surguci, căciuli de blană sau de postav, unii chiar piei de urs sau de leopard, chivere argintii, cojoace de zibelină, pinteni sclipitori și cizme de piele"*. Întâlnim sobre descrieri de natură, care în povestire devine personaj: *„Vadul Bahluiului le apăru în față, unde apele limpezi curgeau aproape pe nesimțite, tăind câmpia în două. Malurile păreau împodobite cu aur și cu ghirlande de verdeață"*. Pentru a împlini și a reda atmosfera epocii, autorul se apleacă asupra arhitecturii: *„Arcadele păreau că ascund numeroase taine, ferestrele erau luminoase, turlele se înălțau semețe, pridvorul apărea într-o încântătoare armonie cu întregul: mărturia unui stil și a unei frumuseți aproape desăvârșite. Palatul domnesc semăna întrucâtva cu casele boierești, având un singur etaj"*. În acest cadru Marian Horvat își plasează personajele care participă la intrigă. Au trăiri contradictorii. Unii rămân fideli vechiului Moise Movilă, alții i se închină lui Vasile Lupu, încoronat în sala tronului. Aflăm că era bogat, ambițios, mândru; chiar numele de Vasile și l-a luat după basileul slăvitului Bizanț renăscut în sânul ortodoxiei românești. Voievodul purta înainte numele de Lupu Coci, era de origine greacă după tată, membru al unei familii influente și bogate din Epir, dar cu educație moldovenească.

Se reține harul și siguranța în scris, când ni se prezintă pregătirea pentru înscăunarea noului domn. Personajul este bine conturat. Nu atât pe latura lui de politică externă, care s-a desfășurat în umbra Porții, cât mai ales prin preluarea funcției imperiale bizantine de apărător al lumii ortodoxe prin însemnata activitate de ctitor și protector al culturii bisericești. Pe vremea lui s-a făcut un pas important în introducerea limbii române în biserică și în stat.

(Continuare în pagina 14)

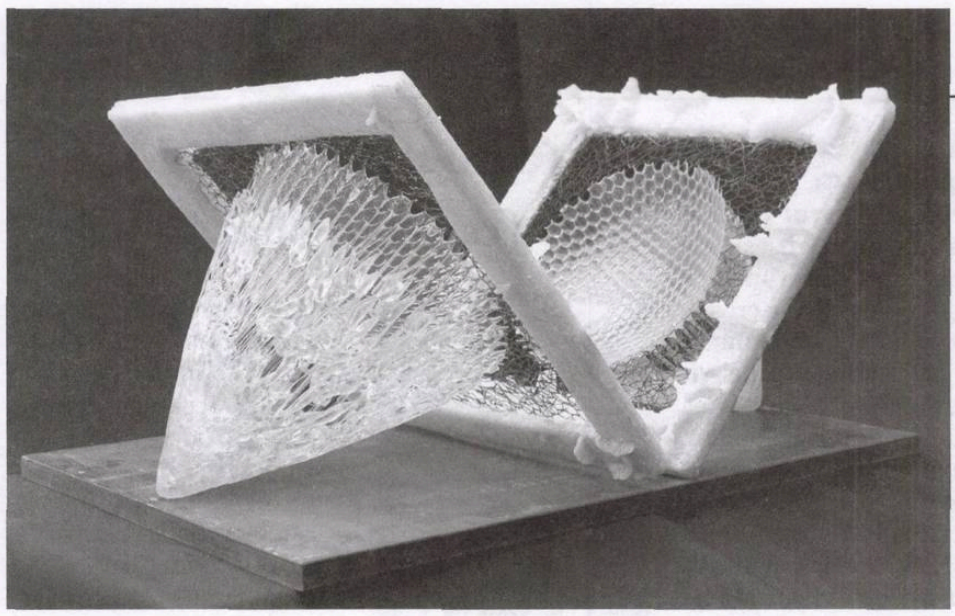

Daniela SITAR-TĂUT

„ROMANUL ESTE FALS AUTOBIOGRAFIC”

Nepot al lui Zaharia Stancu, laureat al premiului Herder, academician, președinte al USR în mai multe mandate, ultrapromovat în trecut și aproape uitat astăzi, subiect de licență doar la universitățile apartenente fostului bloc comunist și fiu al lui Horia Stancu – endocrinologul prozator, autor al romanelor ***Asklepios*** și ***Fanar*** (recent reeditat), precum și al unor memoriale de călătorie, Tudor Stancu pare determinat, prin nume, să urmeze cursurile Facultății de Limba și Literatura Română din capitală. În perioada etudiantină frecventează sporadic Cenaclul de Luni, tutelat de Nicolae Manolescu și, în pofida volumului colectiv din 1985 și a colaborărilor la „România Literară”, „Ramuri”, „Luceafărul” sau „Contrapunct”, adevăratul debut editorial are loc abia în acest an, după treizeci de ani de întrerupere a cochetării cu literatura, prin romanul ***Sâmbătă seara și luni dimineața***, recent tipărit la Editura Vremea. Povestea acestei reîntoarceri la beletristică este motivul care a generat dialogul nostru electronic:

„D. S. T.: – Ai debutat editorial acum trei decenii, într-un volum de ***Proze*** *(Albatros, 1985), alături de Dan Petrescu și Dumitru Augustin Doman. Ulterior, ai plecat în SUA, îmbrățișând o profesie diferită de cea literară. Care este istoria acestei reveniri și care sunt circumstanțele elaborării cărții?*

T.S.: – O variantă neterminată a romanului a fost predată Editurii Cartea Românească la sfarșitul anilor ‘80. Pe atunci ideea era să ai ceva, orice, «predat Editurii» ca să «prinzi planul» peste câțiva ani. După revoluție, am plecat din țară și manuscrisul a rămas în sertar. Cu toate că am făcut altceva la New York, nu am abandonat literatura. Am încercat să traduc în engleză câteva din schițele mele și mi-am dat seama că nu se acordau la sensibilitățile publicului american. Am recitit părți disparate din roman și alte idei puse pe hârtie de-a lungul timpului și mi-am dat seama că se leagă organic. Mi-am pus singur un termen în care să termin romanul și m-am apucat de treabă zilnic, în puținul timp liber pe care îl aveam, punând cap la cap capitole sau rescriind alte capitole și punțile de legătură.

D. S. T.: – În cazul tău, putem vorbi de o dinastie literară. Ești, vrei, nu vrei, Stancu III în panoplia livrescă familială. Ce note comune ai cu predecesorii tăi, Zaharia, respectiv Horia Stancu sau, dacă preferi, în ce fel ești diferit de ei?

T. S.: – Stilul meu este total deosebit de cel al predecesorilor. La Zaharia Stancu era realismul liric, la Horia Stancu, romanul istoric. La mine, timpul și spațiul se estompează în genul «nouveau roman». Poate singura legătură este moștenirea talentului literar.

D. S. T.: – Titlul romanului tău, recent editat la Vremea, ***Sâmbăta seara și luni dimineața****, e sintetic și promițător, în vreme ce coperta – hedonistă foarte, îmbie la lectură. Care crezi că e piesa de rezistență a cărții?*

T. S.: – Cred că piesa de rezistență este subtextul. Urmărind întâmplările din carte, o altă realitate te învăluie pe nesimțite. Până și pe copertă, imagini suprapuse aduc a două șine de tren, trenul ocupând un loc important în simbolistica romanului.

D. S. T.: – Deși optezi pentru perspectiva subiectivă, iar prin omonimia cu protagonistul am fi tentați să considerăm romanul tributar homodiegeticului, Tudor personajul pare a fi departe de portretul fizic și caracterial al lui Tudor Stancu. Ce elemente biografice ai distilat, totuși, în textura epică?

T. S.: – Evident, romanul este fals autobiografic. Am ales numele personajului Tudor anecdotic, dar și în ideea de scriitor martor al timpurilor în care trăiește, încorporând observațiile asupra realității înconjurătoare. Înaintând în lectura romanului, perspectiva se schimbă pe nesimțite, dând o nouă dimensiune acțiunii...”.

În pofida faptului că este un partizan al noului roman, Tudor Stancu va conserva rigoarea realistă în confecționarea materialului epic, textul fiind compartimentat în șapte subcapitole, ce poartă nume laconic-sintetizatoare. Prozatorul cultivă constant tehnica cinematografică a reluării cadrelor, amintind pe alocuri de stilul lui Dumitru Țepeneag, dar își articulează edificiul narativ făcând apel la simboluri ce sugerează tentația escapismului și multiplicarea alegerilor. Astfel, gara sordidă, bacoviană revine constant în peisajul fabulativ, ca loc de tranzit, dar și ca promontoriu al escapadelor viitoare. Reperele temporale încartiruiesc perioada weekendului antedecembrist, iar spațialitatea este una dual, contrastivă: Bucureștiul și Predealul. Motivul ceasului, redundant, jalonează tranziția de la o stare la alta și febrilitatea așteptării. Odată cu depănarea firului narativ, ponderea textuală a capitolelor se diminuează, epicul fiind substituit de oniric și simbolic. Jocurile de cuvinte și calamburile punctează tranziția de la un episod la altul.

Protagoniști ai romanului sunt Sergiu și Tudor, doi prieteni cu temperamente divergente, cel din urmă acaparând în final valențe scripturale și devenind astfel un alter ego și o proiecție virtuală ale autorului însuși. Deși, cronologic, fabula pare a se petrece înainte de 1989, prezența bancnotelor albastre de o sută de lei amintind de acel timp, caracterele și, mai ales, juneța exploatată, epicuriană, cu gesturi dramatice, rusești pot amplasa fabula oriunde și oricând. Astfel, atunci și acum, medicinistele și filoloagele sunt cunoscute și recunoscute pentru distributivitatea epicureică a nurilor, reticențele pudibonde fiindu-le străine. Cartea comasează rețeta unui roman contemporan vandabil: sex, alcool, schi, tentativă de viol, avort, abandonare de studii, exmatriculare, seducții donjuanești, trădări, vendete etc.

Destinele personajelor sunt schițate fie linear, fie prin interstiții sincopate. Întrebările retorice și structurile exclamative punctează seismul sufletesc al unui sine pornit în căutarea propriei sale vocații. O constantă a fabulei sunt regresiunile mnemotehnice, truvabile la mai multe personaje. Copilăria este panaceul fericirii, aceasta angrenând melancolii mai mult sau mai puțin edulcorate. Tudor Stancu, deși uzitează un limbaj colocvial, argotic, frizând naturalismul etudiantin, alunecă deseori pe panta descriptivă, în elogii ale zăpezii și topografii detaliate ale Bucureștiului sau ale Bărăganului, ce amintesc de Mihail Sadoveanu. Imaginea de odinoară a mamei rezolvitoare se estompează, mercantilizându-se și ea, în ciuda faptului că aceasta-i umple în continuare sacoșa de vacanță cu pui fripți și icre negre. Darul de Crăciun, așteptat cu atâta febrilitate altădată, se transformă într-un plic generos, garnisit cu sute albastre, un cadou benefic, dar vidat de trăiri afective.

Povestea destinelor juvenile, simplă, înglobează locuri comune ale vieții: voiajul montan la Predeal este prilejul contabilizării iubirilor eșuate sau împlinite de până atunci, despicând cauze ale separărilor generate fie de protagonist, fie de companioana de atunci. Nu întâmplător, corida senzuală va atrage foști iubiți, rocade de parteneră, pasarea etudiantină a ex-iubitei celui mai bun prieten, partide de acuplare consumate rapid, basic. Planurile narative pot fi receptate și prin prisma dihotomiei yin-yang. Povestea amorurilor trecute este receptată diferit de parteneri, iar portretul lui/ei reflectat în oglinda celuilalt denunță incompatibilitatea cognitivă și acțională dintre ei. Deși împreună, în cuplu, tinerii sunt solitari, camuflându-și față de celălalt trăirile și expectanțele. Unul dintre refrenele care asezonează existența lui Tudor, econom, moralist, reflexiv, dar nu retractil în fața bonificațiilor concupiscente, este: *„Mie îmi repugnă să dau șpagă”*. Sergiu însă e un om al imediatului, rodat într-ale confortului de-a merge cu nașul, divorțat, după un mariaj timpuriu, în primul an de facultate, cu un copil care-i solicită insolent și șantajist diverse lucruri. Cu toate că duce o viață celibatară, haotică, ingerând litri de cafea și fumând intens, el simte nevoia unei relații stabile. Firele destinului par a fi farsoare. Astfel, Sergiu va ajunge partenerul de-o noapte al fostei iubite a prietenului său, Sanda, în vreme ce trofeul pasager al lui Tudor, după ce este binișor martelat într-o luptă inegală, e taman bruna Angela, la care amicul râvnea ocular de câteva luni. Deși au caractere dihotomice, ambii pot fi înscriși în categoria cuceritorilor cu aere donjuanești. Copii inverse, dar complementare, pliate pe binomul alambicat-*m'en fiche*-ist, Tudor și Sergiu se înțeleg de minune: *„Eu eram timid, dar, credeam eu – aveam curaj în fața situațiilor limită; el era îndrăzneț, dar în situațiile limită dădea înapoi... Eu complicam situațiile obișnuite, pe când el vedea lucrurile mult mai simplu, le încadra în mai multe tipare”*. Onest, Tudor își recunoaște labilitatea psihică și asumarea nepersuasivă a unui rol de cuceritor care este străin temperamentului său. Feblețea caracterială irumpe mai ales în relațiile cu sexul opus: *„Cred că n-aș fi reușit niciodată să-mi impun punctul de vedere în fața unei femei”*. Tudor, *reveur* abilitat, alergic la voiajele cu trenul, trădat de iubita care practică nonșalant un joc dublu, glosează pe tema vieții și a sensului ei des-centrat.

Galeria feminină recrutează fete cuminți și nu prea, prezențe bovarice și tocilare ambițioase. Medicinista Mona vine la schi cu părinții cam semidocți, dar care s-au îngrijit foarte de bunăstarea odraslei lor, în vreme ce Angela Popescu, după un amor ratat în primul semestru al ajungerii în capitală, se lasă pradă momentului și aventurilor pasagere. Prezență briantă, Angela dezvoltă tentacule ariviste, oportuniste, proiectându-și recalificarea profesională (după ce a încercat să urmeze Facultatea de Litere din pricina pasiunii pentru profesorașul de română din liceu) și mariajul cu un ins cu picioarele pe pământ, înstărit, care să-i asigure multrâvnitul buletin de București. După ce este victimă a unei tentative de viol și se lasă în brațele lui Tudor, cavalerul salvator, pe motiv că *„trebuie”*, ajunge să-l invite la Predeal și pe Marian, junele care o inseminase pe vremuri și se volatilizase în momentul anunțării unei paternități nedorite. Tribul epicureu se destramă însă prin plecarea puriștilor (Mona și Tudor), deveniți amanți după ce ajung la București.

Tudor se află sub semnul inadaptării, preferând recluziunea, în pofida învelișului socializant, asemuindu-se unei ființe hibride, duale, ce pendulează între epicurianism și sihăstrie. Experiențele de până acum îl fac să aloce amorului abilități carcerale, ce îngrădesc libertatea personală. Astfel, Sanda îl ține captiv în garsoniera ei închisoare, devenind o gardiancă plictisită de propriu-i captiv. Aria solitudinii, pulverizată deasupra întregului roman, este dublată de oscilația între senzația de frustrare și cea de acceptare a faptului că ideile pe care le credea proprii se regăsesc de multă vreme în operele clasicilor. Reacția amintește de cea din ***Romanul adolescentului miop*** al lui Mircea Eliade, când protagonistul se simte furat ideatic de Giovanni Papini cu al său ***Un om sfârșit***. Abia în final Tudor își asumă vocația de condeier, redactând cu acribie și febrilitate romanul care se scrie sub ochii noștri. Din acest punct de vedere, avem de-a face cu un metaroman, iar lectorul, invitat inițial în discursul epic, se transformă în martor al șantierului narativ: *„Uneori, simțurile se răzvrăteau în el și atunci renunța la somn, pentru ca, în favoarea unei singure idei, să se apuce să scrie pagini întregi, cu mâna încleștată pe creion, cu ochii ieșiți din orbite și, cu cât scria mai mult, cu atât ideea inițială se pierdea în potopul de cuvinte ce curgeau din mâna lui grăbită să noteze repede tot ceea ce ar fi putut fi uitat.*

Îi trebuiseră zile și nopți întregi ca să încerce să termine ceea ce avea de scris. Lucrurile apăreau acolo cum nici nu-și închipuise și, pe măsură ce paginile se adunau una după alta, simți că se face tot mai ușor, astfel că după ce ar fi pus ultimul punct, ar fi putut să zboare de ici-colo, ignorând legile gravitației”. Travaliul scriptural e asemuit apoi cu savoarea unei strangulări: ralentiul omucidal este preferat unei execuții rapide, cu pistolul. Plăcerea textului pare a deveni oarecum sadică, înglobând valențe thanatice.

Finalul demitizează premisele naratologice anterioare, circumscriind fabula onirismului: sugestia suicidului, a aneantizării este amputată, iar călătoria pare că abia urmează să se deruleze. Biletele de tren puse în buzunarul costumului sugerează fie un nou început, fie o continuare a cărții într-un al doilea volum.

Nicolae SCHEIANU

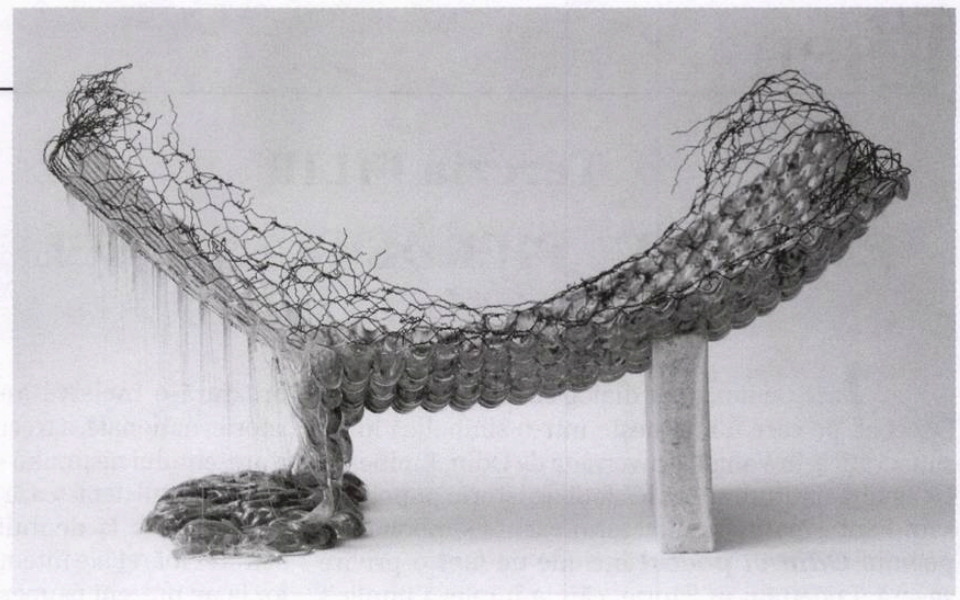

Spre toamnă, când se coace busuiocul

Mai frumoasă ca azi n-o să mai fiu niciodată
mi-a zis
mai frumoasă ca acum
n-o să mai fiu, n-o să mai fiu
mi-a zis
și mâinile mele îi mângâiau părul

și mâinile mele îi mângâiau ochii
vederea, sufletul
mâinile ei îmi mângâiau aerul, viața
mâinile ei îmi mângâiau creștetul
ca unui copil căruia i-ar fi încărunțit pe negândite părul
cum s-ar face deodată noapte în miezul zilei

oamenii treceau pe lângă noi
și se pierdeau departe în ceață
norii treceau peste noi și se pierdeau departe în ceruri
Era spre toamnă, pe când se coace busuiocul...
Sunt frumoasă pentru că sunt cu tine, a zis
sunt frumoasă că sunt cu tine.
Oho, frumoaso, i-am zis
asta a fost acum vreo mie de ani,
asta a fost acum vreo câteva veacuri
i-am spus.
Era spre toamnă
când se coace busuiocul
(și semințele se scutură una câte una-n țărână...)

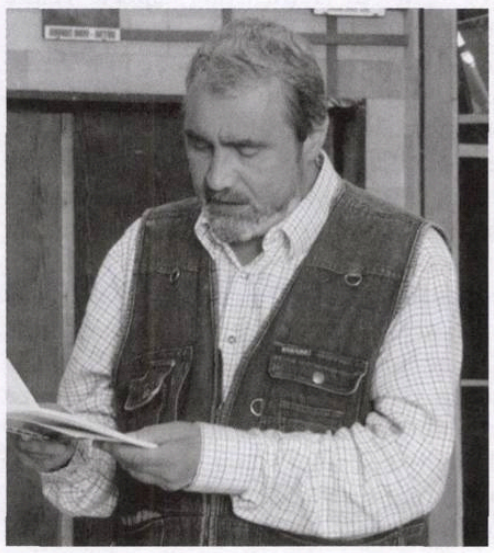

Oricâte culmi

Oricâte culmi ai urca
și oricât de înalte
vederea dincolo-i mică
ce te aștepți să zărești
și pe cine
cine sosește și cine nu vine
îți ațintești ochii
spre ultima zare
de unde încep iarba câmpiei
și praful pustiei
din tot, abia de o umbră rămâne
înghesuită în negura unei singure nopți.
În fața ei stăm cu toții la porți.

Suferința copiilor

Cam pe când apunea soarele
am trecut prin câmpiile unde
aprinde zarea trifoiul roșu

alergau niște căprioare pe culme și-n sălcii
își ștergea ciocul de ramuri o pasăre singură
Până departe i se auzea țipătul
în lăuntrul meu își așezase cuibul
și din trupul meu parcă ducea mâncare puilor
și se rotea peste oameni
ca un vârtej negru de praf

noi încă ne emoționăm din senin
și ne tremură mâinile
când îi vedem fluturând aripile

Dar orice aș face nu pot
să mă prefac fericit
nu pot să mă alin să mă mint
căci până-n străfunduri îmi
seacă sufletul
suferința copiilor
tristețea lor nesfârșită ca o
funie-ntinsă
răsucită prin veacuri
prin toate ținuturile
târâtă prin curți și odăi
întinsă pe drumuri
la marginea cărora îi aud
plângând înfundat
și pașii lor se murdăresc cu
sânge nevăzut
cu sare de lacrimi.
Pe nefericirea lor s-a clădit lumea
și geamătul lor plutește ca umbra
prin somnul tuturor.

Într-un peisaj cu spini înfloriți

Ți-am mai vorbit despre o cameră
numai lumină de marmură
despre o punte despre un pod
în fața casei noastre
rătăcite într-un peisaj cu spini înfloriți -
de nunta noastră -
cu stele mari deasupra
cât globul didactic
și treizeci și trei de paianjeni cuminți
risipiți prin unghere, cu fluturi de lampă
adormiți pe cămășile tale de noapte
o casă de lemn cu mistreți în ogradă
cu urși în livadă
cu șerpi la fereastră încolăciți pe arbuști
curioși să ne vadă
cu ierburi de leac lângă prag
și în grindă

un fel de fericire suferindă
să se scoboare-ncet să ne cuprindă
în toropeala moale de mătase
să-ncepem noi, acolo, în uitare
un cimitir numai al nostru
un început cu propriile noastre oase...

Un rege cretan

Lucrurile s-au învechit deodată
în preajma mea
cum te-ai culca noaptea - prunc
și te-ai trezi acoperit de mușchi și licheni

oriunde mă uit cineva încărunțește
de pe copaci cade floarea și fructul
putrezește căzut la rădăcină
ceva se usucă sau face peste noapte semințe
și zgomotul lor în cădere
îmi răscolește auzul, simțurile
din vremea când - oriunde priveam
vedeam cum crește lăstaru-n livezi
și auzeam cum se urcă seva la ceruri

După atâta timp pierdut cine știe pe unde
cine știe de ce
m-am trezit numai cu un cufăr întesat
cu atâtea lucruri de prisos
cu atâta trecut ros de carii
la ce bun, mi-a zis, la ce bun
dacă se-nvechesc în preajma mea lucrurile toate
de parcă aș fi regele cretan
și orice aș atinge
se transformă în aur tomnatic
topindu-se-ncet
curgându-mi prin vene.

Călătorie în Carte

Somn de animal întins pe prundiș
între mărăcini vineții
gata să se-aprindă și să capete grai
unde stau încă agățate bucăți din
rochia ta de mireasă
pe care am mai cântat-o într-un poem de demult.
vinul și pâinea și sarea
unor vremi pierdute la cărți
regate șterse deja dintre file

Fragedă ca pulpa Tereziei cea scăldată
în lapte și sânge
sosește dimineața-n ținut
înflorindu-ți surâsul.
Abate-ți privirea de la mine
și lasă-mă să răsuflu și eu omenește.
toate versurile mele pierdute
se vor întoarce și mă vor salva
din tirania moale la care te dedai.

Uneori îmi zic: mă voi sui în finic
și voi rupe crengi
te voi răsfăța în caleașca lui Solomon
cea din lemn de liban

Lângă odaia ta a înflorit via și
printre vițele care-ți ating părul
dă din coadă și țopăie
sturzul rușinos.

Scheiu

Pe Valea Potopului
mai trec și acum
corăbii de cenușă și scrum
și se scufundă toate deodată
în albia secată.

Nouă nu ne-au adus smirnă
nu ne-au adus tămâie și nici
bucate alese
doar trudă și mere de aur
în livezile dese

Năluci, suferință și nopți
înșirate veac după veac
la marile vremilor porți.

Sub stele mari, cât globul didactic
oglindită în apa șerpuitoare-a potopului
sub învelișul galactic
stă răbdătoare și neîmplinită
vatra bătrână a Scheiului.

Pe malul Potopului

Suntem cu toții pe malul Potopului
mama și tata, frații, vecinii, nepoții
ca într-o fotografie pe sticlă:
morții lângă vii, viii cu morții
și privim fiecare în altă parte
de parcă de acolo-am veni
și acolo am merge să-ngenunchiem
să ne sfârșim în gura unui nor uriaș
între faldurile unei ploi fără sfârșit
și vocile noastre se sting între clipocirile apei
și viitorul curge tot deodată
și intrăm de-a bușilea în același trecut

În zadar ne facem semne, ne arătăm speriați
în zadar îngenunchiem și strigăm la Dumnezeul
nostru
de-atâta zgomot de valuri și de-atâta prăpăd
nu ne mai aude nimeni.
Stăm cu toții înghesuiți ca într-o fotografie veche
pe malul potopului
morții cu viii, viii cu morții.

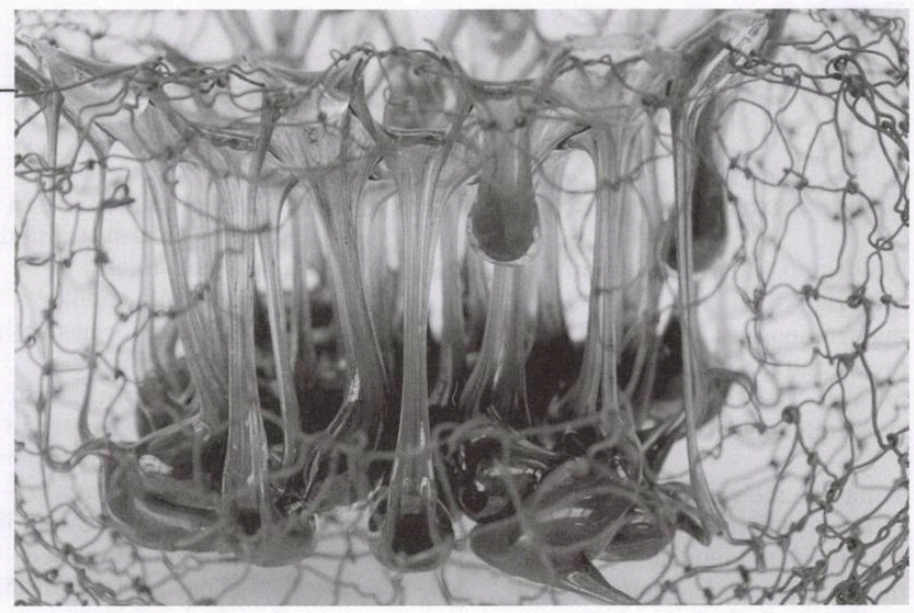

Terezia FILIP

EMINESCU - PIERDEREA SENSULUI SACRU AL ISTORIEI

Într-un imaginar dialog cu însuşi regele dac Decebal, pe care îl întâlneşte într-o simbolică lume subacvatică, în Valhalla guvernată de Odin, Eminescu îşi asumă oatitudine critică faţă de istoria poporului său. Fantasmatic, visul acestui excurs simbolic din poemul ***Odin şi poetul*** include de fapt o privire severă a poetului în istorie, căreia îi relevă implicit sensul mistic şi sacru. Care sunt aspectele fără de care istoria însăşi n-ar exista sau ar fi caducă, încerc să argumentez în rândurile de mai jos.

În simbolistica *mării îngheţate* poetul vede o lume divină, regală şi poetică, onorată de intempestiva prezenţă a bardului ce vine tocmai de la Pontul Euxin şi interesată de identitatea lui poetică. Bardul are ocazia de a-l întâlni aici pe însuşi regele Decebal, petrecând în eternitate alături de zei. Dialogul lor exprimă nu doar o argumentaţie a atitudinii critice privind condiţia poetului şi a poeziei într-o societate pentru care arta serveşte doar circumstanţelor diverse şi intereselor de moment. Textul vizează deficienţele mentalitare şi culturale ale societăţii din care vine poetul, ceea ce schiţează implicit o filosofie şi o sociologie eminesciană a istoriei.

Imaginara vizită în Valhalla îi circumstanţiază poetului proiecţia unei umanităţi, definite de reverenţă şi de convivialitate, de interes şi de gust pentru poezie, o lume care îl primeşte protocolar pe bard şi-i ascultă binevoitor mesajul. În acea lume boreală, în imaginara Valhalla, bardul şi cuvântul său poetic ar avea importanţă şi semnificaţie maxime, prezumă poetul: *„Râzând Odin şi ridicându-şi cupa,/M-ar saluta – şi-n scaunul nalt/De piatră, cu sprijoanele lui nalte,/Eu m-aş simţi că-s uriaş./Şi zeii mângâind lungele barbe,/Năltând privirea-n bolţile antice/Spre-a-şi aminti dulci suveniri/M-ar asculta spunându-le de lumea/Cea de pitici, ce viermuieşte astăzi/Pe ţărâna ce-au locuit-o ei...”* (***Odin şi poetul***). Eminescu adoptă o viziune hesiodică a istoriei, pe care o priveşte în degradarea succesivă a generaţiilor de la o lume de zei sau de uriaşi la generaţia de pigmei a timpului său.

Contextul imaginarei întâlniri este pentru poet prilej de reîntoarcere în istoria vechii Dacii, întrucât în cortegiul zeilor Valhallei bardul îl recunoaşte pe însuşi regele Decebal, ospătând colocvial cu zeii şi interesat de soarta regatului său de odinioară: *„Dar un bătrân ce sta–ntr-un colţ de masă/Ridică cupa lui cu mied: – Ascultă,/ Nu mi-i şti spune ce mai face ţara/ Ce Dacia se numea – regatul meu?/ Mai stă-nrădăcinată-n munţi de piatră,/Cu murii de granit, cu turnuri gote,/Cetatea-mi veche, Sarmisegetusa?”* (*Idem*). În accepţie eminesciană, demnitatea căpeteniilor ilustre, regi şi eroi, le aşază pe acestea în eternitate alături de zei. Întrebarea lui Decebal este prilej pentru poet de-a da curs unei retorici violente la adresa neamului său, iar această parte a poemului devine o satiră cu dublă sursă şi cu dublă ţintă. Pe de-o parte, critica este pusă pe seama lui Decebal, la adresa cuceritorilor romani ai regatului şi ai pământului dacic, iar pe de altă parte, discursul poetului vizează, în stilul satiric cunoscut din ***Scrisori***, pigmeismul ce domină viaţa publică şi socială contemporană lui. Degradarea istorică, socială şi morală este o temă mitică şi romantică, recurentă la Eminescu, întrucât vizează umanitatea în general. Există un sens mistic al istoriei şi al existenţei care, odată pierdut sau abandonat, face poporul respectiv să se rătăcească de la şansa înălţării sale în istorie, de la adevărata menire.

Eminescu îşi exprimă aici tranşant şi incisiv opinia în ceea ce priveşte cultul originilor, importanţa rădăcinilor istorice, a strămoşilor în viaţa şi în spiritualitatea unui popor, în acest caz a românilor. Discursul poetic, amintind aici de tonalitatea din publicistică, prezintă o incisivă analiză a istoriei naţionale, a trecutului şi a prezentului neamului său carpatin. Poetul depistează cauzele decăderii de la demnitatea şi statutul măreţ ale întemeietorilor la un prezent pauper în plan spiritual şi moral. În eticismul său ardent, Eminescu percepe lipsa interesului şi a respectului pentru vestigiile trecutului, absenţa veneraţiei pentru eroii întemeietori şi pentru adevărul istoric, ca absenţă a reperelor, o tară ce apasă grav asupra prezentului. Ignorarea, deliberată sau ba, a trecutului şi a valorilor lui – specifică nu doar românilor, căci *„toţi oamenii pigmei sunt azi pe vechiul glob”* – reprezintă în accepţiunea poetică un viciu funciar sau o maladie socială, indiciu al indiferenţei sau al mefienţei faţă de propria existenţă şi, în cele din urmă, cauză a stagnării. În opinie eminesciană, o astfel de atitudine pasivă faţă de trecut afectează prezentul istoric şi îl degradează neîncetat.

Privind cu un ochi necruţător istoria şi societatea românească a timpului său, finalul de secol XIX, Eminescu minimalizează atât pe compatrioţii săi, cât şi toată umanitatea care ar fi decăzut din măreţia şi din eroismul Antichităţii: *„Toţi oamenii/Pigmei sunt azi pe vechiul glob... dar ei/Între pigmei sunt cei mai mici/Mai slabi, mai fără suflet, mai mişei./Romani sau daci, daci sau romani, nimic/N-aduce-aminte de-a voastră mărire”* (Idem) – răspunde bardul la întrebarea lui Decebal.

Poetul scrutează natura deficitară a cotidianului, identificând cauza nimicniciei şi a pigmeismului istoric ce-i atinge pe români. Orice popor care îşi respectă şi îşi conservă trecutul venerându-şi eroii are viitor şi, în perspectivă, atinge o anumită glorie şi măreţie sau o împlinire istorică. Aceasta, fiindcă, ţinând de misterul creaţiei şi al întemeierii, geneza unui neam este considerată un moment istoric sacru: *„Orice popor, oricât de prăpădit/O piatră va găsi sau o bucată/De fier, ori de-aramă, ca să sape/Cu ea urmele adânci ce le-aţi lăsat –/Voi oameni mari, ce staţi acum cu zeii/Şi ospătaţi cu ei – în colbul negru/Uitat şi-uşor al negrului pământ”* (*Idem*). Aşa se explică imaginara petrecere în eternitate a regilor de odinioară alături de zei. Acest scenariu e prezent atât în ***Memento mori***, cât şi în poemul ***Odin şi poetul***.

Absenţa vestigiilor, ignorarea sau îngroparea lor în uitare nu reprezintă nimic altceva decât indiferenţa, lipsa de respect şi de iubire pentru trecut. Or, trecutul este rădăcina vie, permanentă a fiinţei etnice, în istorie, şi el dă energie prezentului. Vigoarea genetică şi cea etnică vin din aura de glorie străbună ce, în viziune eminesciană, acţionează ca o forţă ce perpetuează identitatea etnică şi o modelează neîncetat, asigurându-i rezistenţa în istorie. Acest mesaj despre neamul său îl transmite poetul regelui Decebal întâlnit în Valhalla. Mărirea şi gloria romană sau cea dacică s-au pierdut definitiv: *„Romani sau daci, daci sau romani, nimic/N-aduce-aminte de-a voastră mărire”* – căci, indiferenţi sau nevrednici, urmaşii n-au conservat urmele trecutului, mărturii ale propriilor origini: *„Dar ei de-ar merge-n sud şi-n nord – nimic/Sunt ca o laie de nomazi şi de lăieţi/Ce stau deocamdată numai pe pământul/ Ce l-au cuprins spre a fi alungaţi/De alt popor mai tare, iubitor/De cele ce-au trecut, ce-s rădăcina/ Şi gloria celor ce sunt”* (*Idem*). Dură definire, aspră critică! Vigoarea istorică a unui popor ar sta astfel, în viziunea poetică eminesciană, în permanenta amintire a strămunilor, adică într-un cult al trecutului din care acesta îşi extrage permanent energia spirituală, culturală, etnică.

Geneza şi existenţa unui popor, ţinând de misterul vieţii şi al continuităţii fiinţei în istorie, sunt sacre. În spirit specific orfeic, în accepţiunea lui Eminescu, nevrednicia neamului său ar veni tocmai din inabilitatea de a-i venera pe strămoşi ori din ignoranţa vinovată faţă de aceştia. Conservând urmele sacre ale trecutului, se perpetuează în timp memoria rădăcinilor neamului, afecţiunea, preţuirea. Pasivitatea şi ignoranţa sunt vicii majore, când e vorba de lucrurile sacre ale existenţei, precum creaţia, strămunii, geneza – tot creaţie şi aceasta –, cum ar fi credinţa sau iubirea. Ele presupun o uriaşă forţă vitală care, în accepţiune eminesciană, se exprimă ca pasiune de-a trăi, pasiune de-a iubi, pasiune pentru frumuseţea şi farmecul vieţii. Două aspecte vizate de poet relevă nevrednicia alor săi: pe de-o parte, inabilitatea de-a înţelege cântecul poetic în tot misterul şi în toată frumuseţea lui – ceea ce s-ar putea interpreta ca o formă de inapetenţă pentru sacralitate şi mister sau ca lipsă de vocaţie pentru valorile tainice ale vieţii; pe de altă parte, Eminescu vizează ignorarea ostentativă ori laşă a trecutului, ceea ce, în egală măsură, constituie o culpă sau un mod de-a fi mediocru în istorie.

Ambele, aceste aspecte, înseamnă pierderea, ca individ şi ca neam, a reperelor propriei istorii, ale propriei existenţe. Ambele aspecte ţin, în viziunea poetică, de inabilitatea de-a recunoaşte şi de-a perpetua sacrul. Pentru că a te instala în istorie ferm şi viguros, cu o identitate certă, asumată şi cultivată apoi consecvent prin secole şi milenii, ţine de respectul pentru taina şi frumuseţea vieţii, pentru adevărul ei profund, ţine de aderenţa la valorile vieţii. Iar a exprima toate acestea poetic reprezintă un act de creaţie de un infinit mister. În ambele cazuri invocate aici de Eminescu este vorba de-o disjuncţie între individ şi valorile supreme ale vieţii şi ale creaţiei, căci istoria este viaţă şi creaţie, istoria este o construcţie perpetuă a identităţii colective în timp, iar arta, ca şi viaţa, asigură această perpetuare a fiinţei în plan virtual. Eminescu vorbeşte aici de-o decădere a neamului din demnitatea istoriei, ca individualitate şi colectivitate şi, ca urmare, de pierderea sacrului într-o formă sau alta. Or, sacrul este însăşi esenţa inefabilă a existenţei, sensul ei mistic ce se cere perpetuat.

Patosul poetic eminescian, de tip orfeic, angajează plenar eul în creaţie, mistuindu-l sau „consumându-l”, topind în poem identitatea celui care scrie. Cântecul răscolitor al poetului, aşa cum e prezentat el zeilor Valhallei, vine fie din străfunduri de istorie veche, fie din adâncul fiinţei creatoare. Un asemenea mod de manifestare lirică este angajant şi suplicios, este un fel de *scriere cu sine,* cu propriul eu, din toată fiinţa. Iată de ce *a cânta poetic* echivalează cu *a vieţui în istorie*. Şi ambele aceste gesturi înseamnă a perpetua valorile vieţii, individul, colectivitatea, neamul, istoria, ceea ce reprezintă un gest sacru, o ceremoniere a vieţii.

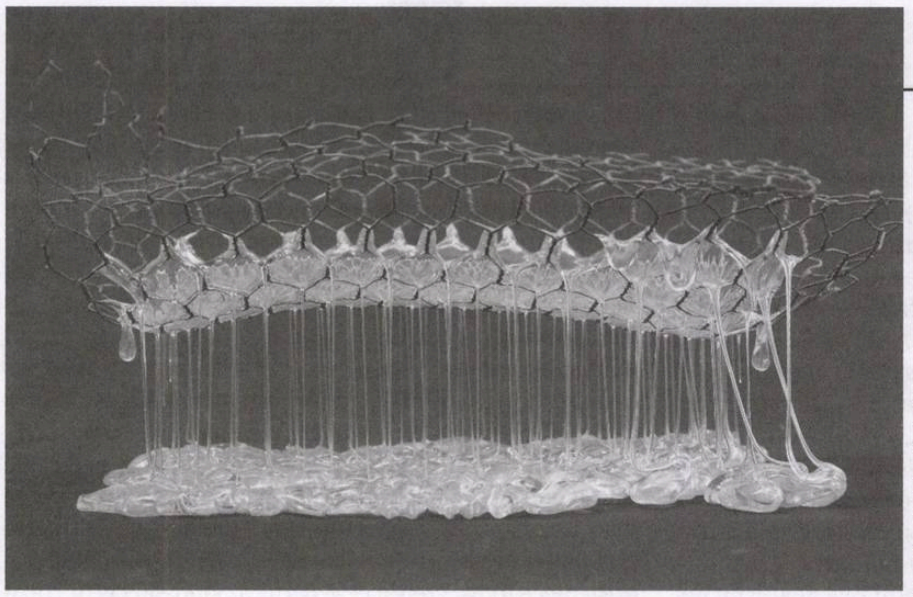

IOAN DRAGOŞ - 60

ÎNTÂLNIREA CU PENELOPA ÎNTR-O ZI DE DUMINICĂ

Cred că poeţii nu au vârstă. Dacă timpul le mai rugineşte o leacă trupul, ei parcă renasc cu fiecare poezie pe care o scriu. Cel puţin aşa se întâmplă cu poetul Ioan Dragoş. De multă vreme îi citesc poezia cu o curiozitate tainică. Cu fiecare volum tipărit am urmat rânduiala cercurilor de la copac. (Nevoia de cercuri!) Ceea ce m-a îndemnat, în câteva rânduri, să dau gândului întruparea în literă scrisă. Cum o fac şi acum la împlinirea a şase decenii de viaţă ale poetului Ioan Dragoş. Duminică, 13 septembrie. În omul Ioan Dragoş locuiesc două energii, care-i conturează personalitatea. Una, administrativă, pământeană, la vedere, de care este atârnat ecusonul datoriei. A profesiei, dacă vreţi. Cealaltă, tulburată şi vastă ca o mare, înaltă ca un munte şi imprevizibilă ca un drum lung.

Acum celebrez energia lirică a poetului Ioan Dragoş, cea ziditoare, care are ca început povara uimirii. Geo Dumitrescu, poetul care ne-a învăţat *„libertatea de a trage cu puşca”* (cea a cuvântului, să fim înţeleşi), i-a spus că *„păşeşte cu dreptul în poezie cu promisiuni consistente şi perspective favorabile”* (1977). A avut dreptate generosul exigent. Nicolae Manolescu scrie în „România literară”, 1988, că *„versurile sunt ale unui nostalgic şi delicat poet capabil de inefabilă reflecţie lirică”*. Încurajat de aceste embleme critice, stimulative pentru un tânăr poet, Ioan Dragoş şi-a continuat traseul liric spre poezia adevărată. Argumentată de nume de rezonanţă ale criticii româneşti. Viziunea lirică s-a îmbogăţit, devenind mănoasă. S-a apreciat clarificarea opţiunii poetice, cât mai ales construirea unei mitologii lirice care-l fac distinct în peisajul poeziei de astăzi. Cei care l-au citit cu atenţie şi au avut percepţia poeziei sale au depus mărturie. Cum o fac şi eu. Ioan Dragoş captează emoţia în cuvânt, a gândirii în imagini (Augustin Cozmuţa). Poetul creează un spaţiu de libertate în interiorul poemului, Uimirea este o constantă a liricii sale (încă din primul volum). La Ioan Dragoş, uimirea îmbracă o formă folositoare de a descoperi realitatea. Cu fiecare volum şi-a consolidat conştiinţa lirică, uimirea fiind şi un instrument de a stabili fişa clinică a realităţii. Pune în mişcare viziuni caleidoscopice, care trădează nelinişti interioare ale poemului, care, cu mijloace adecvate, face transferul de putere spre cititor. Deşi este un laborios (a publicat peste zece volume), a cultivat cu prea multă insistenţă discreţia. Dacă vrem să-l punem în fluxul unui curent literar, este un postmodern *„ca structură, formă, expresie şi mesaj”* (Ioan M. Mihai). I s-au găsit contingenţe cu creaţia unor nume consacrate. De la Nichita Stănescu la Mircea Cărtărescu, de la Eugenio Montale la Ezra Pound. Ioan Dragoş citeşte multă poezie cu scopul de a-şi croi un drum propriu. Confirmă ştiuta poveste că - vrem, nu vrem - toţi venim din mantaua unui înaintaş. Dar căutăm cărări nebătute. Aşa, poezia lui Ioan Dragoş este ca un clopot acordat pentru o singură biserică. Îl consider unul dintre cei mai pregnanţi poeţi ai generaţiei sale. Dar faptul că poezia lui nu a trecut din spaţiul insular al lumii literare, asta spune ceva despre provincialismul culturii noastre. Deşi poetul nu este un izolat, din moment ce şi-a publicat cărţile în reşedinţe culturale cum sunt: Timişoara, Cluj-Napoca, Târgu-Jiu, Craiova, Târgovişte, Buzău, Constanţa, Râmnicu-Vâlcea şi Sighetu Marmaţiei. Ce splendidă geografie literară!

În prefaţa antologiei ***Ulise în bucătărie***, scriam că Ioan Dragoş are o Penelopă care este poezia. Acum, la şase decenii de viaţă ale poetului, Penelopa, ca metaforă a aşteptării, şi-a schimbat destinul. Ulise, Poetul, a ajuns în Itaca, s-a întâlnit cu Penelopa într-o zi de duminică. De aici înainte mitul devine o altă poezie. Scriind acest text, mi-am adus aminte de vorba ardeleanului Ioan Slavici: *„Una din marile mulţumiri ale vieţii e să te ştii om bun”*. Cum spuneam la început, în Ioan Dragoş locuiesc două energii. Amândouă foarte bune. Poemele de mai jos vin să argumenteze lirismul aparte al lui Ioan Dragoş.

Gheorghe PÂRJA

Cod galben pentru frunza adamică

robinete deschise cod albastru
ramurile arborilor pot fi rădăcinile lor
ce neaşteptată-i amintirea din timpurile nevinovăţiei
săgeata din somn
trecerea obligatorie spre un alt aparat de zburat
tabla de legi din drumul întins
zile sprijinite de ventilatoare
perdele întredeschise ale ferestrei ghilotină
şi o precizie a căldurii
cu adevărat înspăimântătoare
mintea omenească poate merge mai departe
cum spune mircea
materiale de construcţie uşoare şi cu o mare rezistenţă
mecanica/materiale rezistente la temperaturi foarte înalte
ţesături noi îmbunătăţite
îmbrăcăminte de hârtie şi frunze adamice
cochilii precontractate
controlul de mare eficacitate al somnului şi relaxării
fierbinţeala dulce a miezului
înfricoşat de biruinţă
în fiecare zi mă uit cu luare-aminte
la stânga la dreapta
poate mai există un loc liber
ţesături noi
astfel ajungem la un lan de grâu
de la un singur bob găsit în buzunar
schimbul cel proaspăt al stropilor
şi întrebarea murmurată prin preajmă
la cine mergeţi prin atâta depărtare
să vă dea de visat...

De ziua constituţiei tai ceapă

„mereu grăbiţi între micul dejun şi jurnalul de seară
apoi vezi că broasca ţestoasă îl întrece pe ahile
să fiu eu în locul mâinilor tale
ce repede ar merge
lumea este mult mai curată
atunci când tai ceapă
chiar dacă ne vedem atât de rar
dimineaţa văzul ni se umple
în rest priveşti uimit
cain şi abel se întâlnesc în fiecare seară
şi vorbesc vrute şi nevrute
sub pleoapele tale mă rog
recitesc o mie şi una de nopţi
probez lacrimi în loc de pastile
străzile învaţă să meargă
poezia trece din cameră în cameră
broboane de sudoare pe icoane
ce mai faci
bine
însă vremii îi merge destul de rău
doreşte-mi cu grijă ce-mi doreşti
îmi petrec vremea retras
numărând silabele primului tău cuvânt
nu pot să mă gândesc la nimic altceva
aceasta-i înţelepciunea
să sorbi pe îndelete din paharul din faţă
urmărind cum broasca ţestoasă îl întrece pe ahile
aş scrie versuri pe genunchii tăi
sub lacrimile tale luminoase
doreşte-mi cu grijă
ceea ce îmi doreşti”

Poem cu simţul răspunderii

„m-am rătăcit în codrul urban
o lamentaţie înăbuşită
e halta asta care arde
într-o sclipitoare viteză a nemişcării

aţipit este gestul tău voluptos
de zilele trecute
dar poţi să te joci de-a muşcătura lămâii
ca să-i laşi fără continuitate pe ceilalţi

cu propriul gât înjugat la inelele logicii
pot să înţeleg
mirosul de tutun de pe coridor
şi lectura ziarelor
definiţia timpului s-a ofilit de la sine

lumina e mică
ce a fost ei citesc ce va fi
coaja crapă
şi din oglindă ei intră-n culise
cu simţul răspunderii
fără simţul răspunderii
un poem în buzunarul tău stâng
crescând cum o frunză
m-am rătăcit în codrul urban
la agenţia naţională
aţipit este gestul tău voluptos
visez că ameţesc de atâta vitalitate
stins bolborosind
în braţele tale”

Antoaneta TURDA

ILIE CONSTANTIN ȘI CONDIȚIA LUI

În 2014 a apărut, la Editura Limes din Cluj-Napoca, volumul ***Nava ancorată pe colină***, care adună între coperțile sale cele mai semnificative poeme ale lui Ilie Constantin.

Născut la 16 februarie 1939 la București, poetul, prozatorul și traducătorul amintit se poate mândri cu un destin literar care a spart toate barierele convenționale. Remarcat repede de Alexandru Philippide, care i-a semnat prefața la placheta de debut, ***Vântul cutreieră apele*** (1960), devine o voce sonoră a generației sale. În 1971 i se acordă „Premiul Uniunii Scriitorilor din România" pentru poezie, dar în 1973 ia hotărârea autoexilării la Paris. Odată cu stabilirea în capitala Franței, au început inevitabilele probleme legate de noul său statut social: dintr-un scriitor cunoscut în țara natală devine un individ necunoscut, care prestează în țara de adopție diverse munci, care nu au nicio legătură cu pregătirea și preocupările sale. În paralel, continuă să scrie și are curajul de a scrie poezie în limba franceză. În 1989, i se oferă „Grand Prix de la Jeunesse de la Société des Gens des Lettres de France" pentru volumul de proză ***La chute dans le zénith***. În 1991, la Institutul Național de Civilizații și Limbi Orientale din Paris, i se acordă titlul de doctor în filologie pentru teza ***Complicitatea fertilă – poeți români, 1951 – 1973*** (***La Complicité fertile – poètes roumains. 1951 – 1973***). În august 2002, revine definitiv în România.

Cum poate fi perceput azi poetul care declara într-un interviu cu Gellu Dorian: *„Mă simt scriitor român. Nu-mi acord niciun loc în literatura franceză. Am publicat în România... Oricât de puțini vor fi fiind lectorii specializați, ei mă vor fi preluat spontan; poate că numărul mare de cititori de acum 25-30 de ani era o iluzie, iar acum revenim la realitate"*[1]?

Care e impactul real al acestei poezii onirice și elevate asupra pragmaticului și atât de puțin visător cititor al secolului XXI? Orice posibil răspuns pare a se mistui în necunoaștere, un singur lucru fiind cert, și anume faptul că, indiferent care e capacitatea noastră de a percepe aceste poezii, trebuie să recunoaștem că ele au o forță lirică specială, ce demonstrează o fascinantă intensitate a stărilor sufletești. Sobre și îndelung cizelate, ele oglindesc o existență în care tragismul se dizolvă în miraculos cu o naturalețe poate greu de înțeles la prima vedere. Ermetice ca însăși viața, versurile abordează mari dileme existențiale: *„Tot alergând în jurul crucii/De puncte cardinale în flăcări/Voi sfârși prin a mă răsuci pe loc,/ Ca o sfârlează de jar"*[2].

Percepând poezia ca o singurătate care se destăinuie, Ilie Constantin se confesează cititorilor săi în poezii ce oglindesc fascinanta aventură a vieții, iubirea, provocările religioase, precum și condiția de emigrant care, la un moment dat, se reîntoarce la matcă.

Analizându-și propriile avataruri poetice și existențiale asemenea unui alchimist dibaci, e capabil să treacă peste fricile inerente ale vieții, asemenea literatului barbar din poezia omonimă, apărută în volumul ***Îndepărtatele*** din 1983 (perioada pariziană). Amintind aici de această poezie, menționez că titlul este reluat în 1994 ca titlu de volum, aceste reluări și ajustări ale poeziilor fiind o caracteristică a poetului. Modelarea și remodelarea permanente ale propriei creații sunt pasionante atât pentru poet, cât și pentru cititorul curios în aflarea tainelor unui laborator de creație, așa cum palpitante sunt și apariția, apoi dispariția și reapariția în spațiul literar românesc ale poetului, care a scris la fel de bine în română și în franceză.

Permanența jocului vieții și al creației este conștientizată la Ilie Constantin prin mirări ce-l provoacă a spune lucrurilor pe nume: *„Pe mozaicul timpului alb-negru/ Te istovești spre Prag. Orice poartă/e strâmtă, și mai ales intrarea/în catedrale, pe unde pătrundeau/ieri încă niște muritori, pentru a ieși/regi-preoți, și cu atât mai muritori./ Săgeata, sau caroul arbaletei?"*[3].

Atent la propria persoană și la raportarea sa la univers, poetul se simte asemenea unui gimnast ce efectuează un număr la paralele cu exasperare, dar și cu speranța că finalul exercițiului va fi reușit. Setea de perfecțiune este sugestiv redată în ***Crucea cu șase brațe*** din volumul ***Literatul barbar***. A vorbi de setea de perfecțiune întru trăirea vieții la Ilie Constantin înseamnă a percepe memoria ca un câmp imens de maci, a căror frumusețe poate ascunde tot ce e urât, căci macul este simbol al iubirii necondiționate. Exercițiul memoriei și al existenței e totuși greu și el se derulează într-un decor parcă nepământean, care sugerează bine aceasta: nori de beton, planete în placid trigon, luna malefică, haos de oseminte. Decorul nu poate duce cu gândul decât la viața percepută ca o sală de muzeu cu pereții goi, în care individul este într-o continuă și încrâncenată așteptare, copleșit de melancolie.

Cititorul care se încumetă să citească antologia mai sus amintită poate lesne observa întreaga traiectorie lirică a poetului, care a trecut de la o poezie de tinerețe, în care se vedea dorința de a scrie, la cea de maturitate, pe care experiența amară a dezrădăcinării o transformă într-o poezie scrisă parcă cu rol terapeutic, de a-și descărca sufletul și creierul de urâciunea destinului. Interesantă mi se pare inserarea în antologie a capitolului ***Pe răspunderea mea***, care încheie șirul poeziilor cu o destăinuire și o argumentare de bun simț a propriei traiectorii literare, întinsă pe treisprezece pagini, din care citez doar fragmentul cel mai explicit al atitudinii sale scriitoricești: *„doresc totuși să las în urma mea ediții antume reprezentând, treptat, o imagine țesută și cu iluzie, dar loială"*[4].

Iubit sau contestat de critica literară și de public, acest poet cunoscut publicului român în anii '60 și apoi în anii '90 pare a fi mereu în căutarea propriei identități, revelatoare în acest sens fiind poezia ***Scribul subteran***.

Bine elaborată, antologia scoate în evidență două din trăsăturile pregnante ale omului și scriitorului Ilie Constantin: discreția maximă și efortul permanent de a-și cizela talentul printr-o vastă cultură, ce a oprit orice pornire necontrolată a sentimenteltor și a trăirilor ce străbat lirica sa.

Note:
1. „România literară", nr.38/1999;
2. Ilie Constantin, ***Nava ancorată pe colină***, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2014, pag. 151;
3. ***Idem***, pag. 125;
4. ***Idem***, pag. 236.

Ion BĂLU

IOAN POTOP, ASPIRAȚIA SPRE ÎMPLINIRE

Titlul noului volum de versuri semnat de Ioan Potop, ***Curgerea simțirii în firea trăirii***, este decodat de vocea poetului în poemul cu același titlu, inclus în cuprinsul prezentei culegeri.

Tehnica

Sintagma nominală strânge conceptele-cheie, caracteristice senzorialității: văzul, auzul și olfacția. Toate transmit informații despre stimulii aflați la felurite distanțe spațiale față de subiectul receptor. Alte trei: simțul gustativ, percepția tactilă, sensibilitatea corporală se referă la specificitatea stimulilor organici.

Instanța poetică prelucrează materia primă și, prin intermediul limbajului, o transformă într-o reprezentare individualizată a referențialității. Procedând astfel, făptura umană înzestrată creator – sublinia Popescu-Neveanu – manifestă *„o dispoziție generală spre nou"* și o anumită organizare stilistică a proceselor psihice *„în sistem de personalitate"*.

Reordonări sintactice personalizate, imprevizibile combinări imagistice, impuse de legile imaginarului poetic, sunt distribuite într-o rețea strofică de segmente unitar diferențiate ideativ. Dar similare prozodic și asemănătoare prin reiterare sinonimică.

Întâiul vers din fiecare strofă definește poetic valoarea denotativă a noțiunii. Enunțul imediat următor, construit pe reluarea verbului *„a codifica"*, urmat de complemente și de atribute substantivale, introduce valori conotative: *„Auzul eului în timpanul din ureche,/ Codificat de inimă, în mintea pereche"*, *„Mirosul aerului în nări inspirat/Prin eul gândirii și inimii codificat"*, *„Gustul perceput cu limba și cerul Gurii,/Codificat prin eul inimii și [al] gândirii"* etc.

Versul al treilea: *„Trece în sine, cu emoție și presimțire"* – rămâne identic. În subordonatele modale, imediat următoare, vocea poetului modifică sinonimic atributele: *„Prin declicul spontan: atracție-respingere"*, *„Cernut în declicul acceptării respingerii"* etc. Ultimele două enunțuri, alcătuite dintr-o succesiune de complemente, sunt gândite oximoronic. În cel dintâi, determinarea circumstanțială este realizată prin adverbul comparativ *„ca"*, așezat la începutul enunțului: *„Ca undele melodioase, profunde, plăcute"*. Versul ultim, introdus prin conjuncția *„sau"*, cu valoare disjunctivă, strânge neîmplinirile: *„Sau impur, stătut, cu specific stricat"*.

Treptele perceptive absorb referențialitatea lumii și-asemenea unei ofrande o pune la dispoziția imaginației. Senzorialitatea asigură imaginarului materia din care își extrage esența. Un proces combinatoriu reordonează datele realității în structuri ce ascultă de legile creativității. Aceasta este ideea ce se străduiește să răzbească spre expresivitate, în ultima strofă: *„Perceperea aproapelui în firea trăirii,/ Cu impact instinctiv în eul gândirii/ Trece în sine cu emoție sau presimțire..."*.

Ideile poemului, investit cu funcția unei arte poetice, sunt diseminate în paginile întregului volum. Substantivele *„simțire"* și *„gândire"* sunt constant reiterate în poemele: ***Urcuș și coborâș***, ***Senzație relativă***, ***Simțirea și rațiunea*** etc. Iar ***Fațetele făpturii*** reiau și resistematizează ideile anterioare.

Sufletul în vuietul vremii

Poemele de dragoste sunt inspirate de două făpturi feminine distincte. În ***Ieșirea din bâltire***, instanța lirică evadează dintr-o însoțire nepotrivită: *„Lăuntricul izvor, fior,/Vibra în inimă dominator,/La scânteierea spontană din privire/A primei consoarte, la ivire"*.

Perceperea gândului are o altă curgere afectivă. Noua prezență feminică este invitată, cu un zâmbet: *„Sub grația mea să-ți faci un cort,/În inima mea, să-ți faci un loc./ Sub cortul tău să fiu și eu/În ocrotirea ta să fiu mereu"*.

Imagini disparate din trecutul apropiat sau mai depărtat sunt recuperate prin intermediul memoriei involuntare. Așteptat de *„mândră"*, tânărul de ieri culege *„buchet mare de margarete"* și se îndreaptă *„cântând"* spre locul de întâlnire (***Uitarea trudei***). Vârsta și relațiile intime recreate în ***Urcuș sau coborâș***, ***Romanță sentimentală*** evocă melancolic o iubire trecută: *„A fost un strop de veșnicie,/Din ce-ar fi trebuit să fie/Imortalizat poetic în vers,/În inimă și cuget de nești"*.

Poeme precum: ***Joacă***, ***Iubire și venerare***, ***Rătăcire posibilă*** (*„Fă-mă, dacă poți, să uit/Ispita ce m-a despărțit..."*), ***Împlinirea prin iubire*** ș.a. consemnează clipe și trăiri sufletești, risipite de-a lungul anilor. *„Har ceresc"*, iubirea dăinuie prin vreme: *„Strecurată prin albul ghioceilor de primăvară,/Prin roșul aprins al macilor de vară/Prin crizantemele romaniților de toamnă"* și *„imaculata nea"* a iernii – dragostea picură mereu în suflet trăiri melancolice (***Daruri tăinuite***).

Prin contrast cu vârsta de acum, deseori, gândul se întoarce spre anotimpul tinereții: *„Deasupra destinelor și a iubirilor deșarte,/Bem vinul trupurilor noastre frânte/ Ofrande osândite gliilor flămânde"* (***Sub masca artei***).

Vocea poetului realizează imaginea iubirii de toate zilele, urcușul și căderea, extazul și mâhnirea, cu speranțele adiacente. Însă ideile și imaginile în care sunt încorporate nu sunt însuflețite totdeauna de trăirile interioare ale poetului. În asemenea situații, comenta G. Călinescu exemple similare – problema esențială constă în a oferi gândirii discursive *„materie"* expresivă asemănătoare *„cu o nuditate de verset biblic"*.

(Continuare în pagina 15)

Ioana Ileana ŞTEŢCO

Portret anonim

Ca o fereastră în zid
iubirea grăbeşte spre un sfârşit glorios

Sapă carnea sfântă
păsările cântă

Dis-de-dimineaţă trecătorii
se îmbulzesc să vadă
cine călătoreşte norii

Dintr-un vers în altul
munţii clătinară
şi se bat în vârfuri
merele picară

urechea ciulită
ascultă vaietul cărnii
de el se uimeşte
sângele tulburat traversează acvarii
când îl trec de-a curmezişul
păsările prin vitralii

Caută pe cel care umbrele fură
şi lasă-i la umbră
cuibul de zgură

Alege puii ninsorii după înstrăinare
învaţă-i să înoate în râuri în purpuri
în râuri ovale

Sutienul roşu

Când nu mai poţi trăi ca om
te faci pasăre
câştigi atâta înălţime cât lasă hamul
împletitura sângelui
să viseze

deprinzi în cădere tainele zborului
te rotesti până pierzi din inocenţă şi din uimire
dar el te ţine în copci de argint
ca într-un cântec

ţintuit la porţile visului
peste ţinuturile orfane ale realităţii
atingi în cădere cranii de voievozi
căci ce altceva sunt înaltele piscuri
peste care planez suspendată
în sutienul cel roşu
care-i a sângelui plasă de siguranţă

Apoi primăvara venea pentru toţi
cu flori cât cupele potrivite
culorile se desprind nechează şi ies
din bretele
caii afară pe pajiştea cuvintelor verzi
nechează cu umbrele deşelate
viclenia şi bucuria se cheltuiau singure
înainte să te cunosc

Cu răsuflarea tăiată
toamnele îmbrăţişează frunze asexuate
iar de departe se vede
o pasăre-n şa
(priponită în copci de argint)
călărind umbra
pe deşelate

Migrarea surâsului

Sunt învăţată să pierd
sunt pasărea care ştie
drumul înapoi
urmând semnele puse de alţii

greşelile mă învaţă cum să-mi ţin capul
lipsa lor ar fi ca zborul pe tăişul securii
cicatricile visului nu se vindecă-n somn
iar diferenţa o văd şi cu ochii închişi

în această campanie
cei care seamănă sunt semănaţi
cei care seceră sunt seceraţi
aceeaşi mamă leagă zâmbetele
cu panglică de lumină

Ştiinţa zborului am deprins-o încă din ou
prin fum văd harta dragostei - o lucarnă
prin care alte stoluri migrează uitarea
călătoria promisă de unde nimeni nu se întoarce
o văd cu ochii celui însetat de iubire

Mai văd părinţi şi copii icoane cu aripa înnămolită
târându-şi surâsul pe o scară-n spirală
pe unde alte stoluri seamănă flăcări

din mare am decupat ori din cer
cine ştie pe unde varsă albastrul
dintr-un ou cu pieliţa groasă
copacii lasă lumina frunzelor
orele se revoltă şi cad una după alta uscate
până în templul oaselor se aude
zgomotul celor treziţi să ne fie prieteni

Sunt muzicală spun
aud cei care-au redus portativul la o singură notă
demnitatea se vede de acolo de unde
cu umilinţă oferi migrarea surâsului

Sunt învăţată să iert
măiastra sunt cu aripa umbrei legată

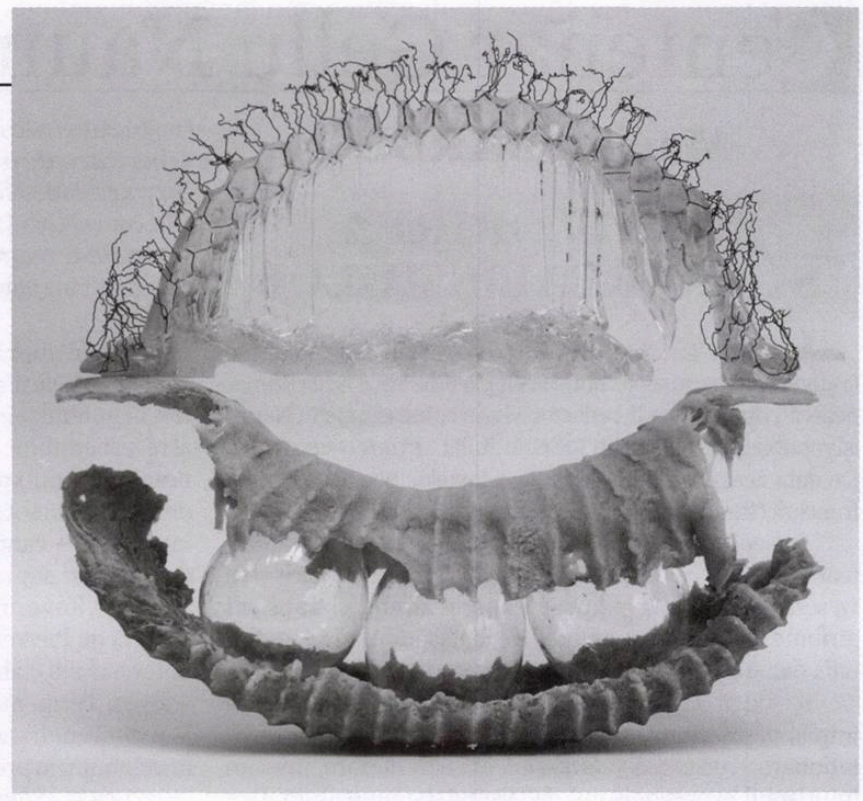

zborul deasupra risipei e misiunea mea de stăpână
sunt pasărea cea mai bătrână
pasărea de piatră

Braţele unui poem

Ca şi muntele
şi tu eşti altfel
privit de aproape

Într-o aleasă uitare
cu o peniţă subţire
desenează nisipul
pe buzele tale
imagini care întârzie
să ne vadă

pe aripa lipsă tăciunii
se sting în ziua de mâine
de câte ori visătorii cad
şi se vindecă în somn

Cu floarea ce uita să vorbească
am crescut mai înalţi decât muntele vinovat

vinovaţi de septembre
sunt munţii
din ce în ce mai nepricepuţi
ascundem nişte crenguţe
pe care-nfloresc lacrimi

crenguţele rupte
privite de aproape
sunt braţele unui poem
de iubire

Octavian MIHALCEA

Lichid

altă lume alte cuvinte alături
unicul soare se împarte rece

simţiţi voi frisonul
plonjare oriunde afară
tot într-o mare de pământ

şi nu ai fost chip al oglinzii
trece zgomotul vertical
prin faldurile unui lichid viu
care nu va ajunge nimănui

Ore adânci

drum spre somnul aprigului val
linie cumva recucerită azi chiar azi
ce dacă uiţi câteva haine în orele adânci
fără mijlocul străinelor aduceri aminte

de fiecare dată prin mulţime
neascunsa violenţă însoţeşte curajul

coborârea va uni toate amurgurile sticloase

Odată

curios abur liniştit
prizat fără a şti cineva
chipul sau numele vâltorilor

odată eu singur la margine
hirsut printre zodii
tot admirând întoarcerile racului
arta fină a osului rupt

deasupra casei de hârtie
s-au abătut atunci
urmele tristei dezlegări

spirale rupte
ecou fără ecou

Unduiri

al cui eşti spre seară
după ce oamenii se răsfiră
trei câte trei
al cui eşti

nu credeai că se poate
mai puţin vişiniu în draperii
zâmbetul e uşor

repede spre alte unduiri
colţ cu tot ce înseamnă
adormirea fără memorie

Vor învia

cât poţi să mai arzi

pe sub lună acelaşi profil
caută locurile nepătate
ce vor învia
în visele salvatoare

până atunci
tuşa nestinsă din inimă
şi nopţile doar nopţile
cuvântătoare

Ştiutele

deja altă sferă născută
din ameninţătorul nimic

mult curaj la umbra pânzei curgătoare
vei simţi brusc dansând
cu ştiutele foste lumini
păsări printre vise
vânjoase întâmpinări sfumato

Centenar Gellu Naum

Marian BARBU

REÎNFLORIREA SUPRAREALISMULUI

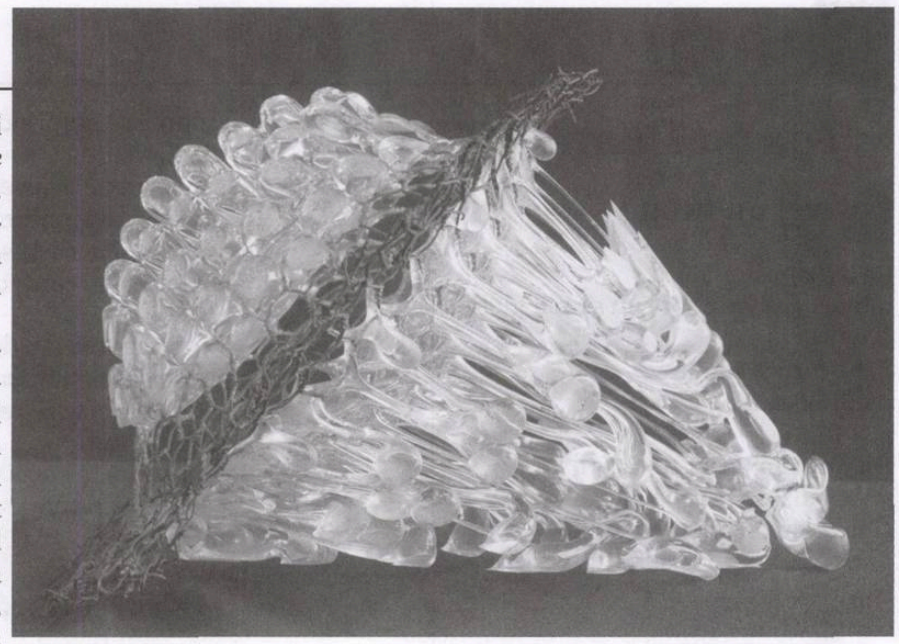

Cu trei ani înainte de trecerea la cele veşnice (1 august 1915 – 29 septembrie 2001), la Editura „Cartea Românească", din Bucureşti, redactor Maria Ivănescu, Gellu Naum îşi republica antologia din 1980, intitulată ***Partea cealaltă***. De data aceasta şi cu o variantă a textelor poetice în limba franceză (traducere de Annie Bentoiu şi Andree Fleury).

Traseul creaţiei lui Gellu Naum înscrie poezie, proză, teatru, traduceri. Despre activitatea sa literară s-a scris şi se va scrie, deoarece înrudirea cu suprarealismul îi transferă atribute de lucru, inconfundabile, detaşându-l de conaţionali, dar şi de mulţi europeni, cu precădere, francezi.

Se ştie că primele trei decenii ale secolului al XX-lea au impus ca prioritare, în poezie, două structuri apăsat revoluţionare – *viziunea* şi *limbajul*. Mişcări literare, precum futurismul, expresionismul, dadaismul şi suprarealismul (ca să le nominalizăm în ordine cronologică), au devenit de referinţă prin libertăţile ce şi le-au luat în tratarea combinatorie a cuvintelor. Ele au venit după gesturi similare pe care le-a produs simbolismul, cel care n-a mai acceptat subterfugiile romantice şi clasicizarea formulărilor acestora.

Chiar dacă dezordinea până la haos a exprimării dadaiste a lovit puternic obişnuinţa creării poemului, a picturii, a muzicii (şi a derivatelor acestora), suprarealismul, şi el violent, a dezvoltat coridoare benefice de înţelegere a preocupărilor freudiste, cu iz nu numai de psihologie, ci şi de filosofie. Scopul rămâne unul fundamental – cunoaşterea prin artă şi literatură, până în formele lor pure. Altfel spus – scopul scuză mijloacele. În primă instanţă deci, pe toate căile, trebuia pătruns în miezul gândirii, fie apelând la automatisme sau dicteuri, incompatibile cu formulările uzuale. Plonjonul în visul fără margini, în sintaxa necontrolată logic, în punctuaţia nepusă în chingile oficiale de gramatică, fracturarea cu tot dinadinsul a gândirii leneşe – toate, dar absolut toate acestea sunt indicii de testare modernă a lectorilor ce-şi arogă drepturi de supremaţie a înţelesurilor *sui generis*. Într-un anume fel, suprarealiştii de referinţă din Europa propun, aparent pe căi întortocheate, decodarea cuvântului ca semn, dându-i „n" variante într-o „ars combinatoria", necunoscută până atunci.

Desigur că, având în vedere maturizarea liniilor multiple de receptare, cititorul modem trebuia să preia din ţesătura textului ceea ce îl interesează în mod expres – trimitere la elemente de viaţă şi la varii modalităţi estetice de prezentare.

Poetul suprarealist îi propune variante, iar el, împătimitul de frumos, apelând la comparaţie, se obligă să opteze pentru varianta care îi este mai accesibilă, mai apropiată.

Antologia cuprinde ciclurile: ***Legătura cu lucrurile***, ***Partea cealaltă***, ***La capătul numerelor***, ***Comentarii la viaţa cotidiană a păsărilor***, ***Poeme regăsite***, ***Descrierea Turnului***, ***Melancolia dezvoltării***, ***Avantajul vertebrelor***, ***Dimineţile cu domnişoara Peşte***. Plus o ***Notă bibliografică***, sumare ***Referinţe critice***. În total, 392 de pagini.

Iniţiat sau nu, cititorul poate lesne observa şocul formulărilor, fie şi din titlurile ciclurilor, doza de violenţă în aglutinările acestora. Poezia lui Gellu Naum rămâne una de baricadă, nu neapărat programatic stabilită a fi aşa, ci realizată cu scop şi trimitere la posibilitatea de înţelegere a imposibilului.

Perechi antinomice ca: *raţional-iraţional, posibil-imposibil, real-imaginar, concret-abstract* etc. s-au dovedit forme complementare în definirea unei situaţii, a unei stări de fapt. Poate tot atât de vii în planul obişnuinţei cum sunt *lumina-întunericul, ziua-noaptea* ş.a.m.d. (A nu se înţelege de aici că sunt jumătăţi de măsură ale unui întreg, indiferent ce formă îmbracă el!).

Cu aceste precizări, putem înţelege utopiile născute de-a lungul vremii, cărora li s-a opus, în mod categoric, raţionalismul de tip cartezian, iar iluminiştii au ridicat chiar baricade împotriva imaginarului necontrolat. Nici atunci, ca şi după aceea, nu a fost instaurat puritanismul, exclusivismul. Este şi cazul suprarealiştilor care, folosindu-se de vis (< gr. *oneiros*), au creat lumi paralele, circulare, adesea abracadabrante – vezi picturi semnate de Salvador Dali, Francis Picabia şi alţii.

Lumea literară a lui Gellu Naum descinde, în primă fază a pornirii la drum, din cea franceză, contemporană sieşi. A debutat în 1934, fiind student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1933-1937), în timpul căreia i-au apărut două volume de versuri: ***Drumeţul incendiar*** (1936), cu trei calcuri de Victor Brauner, şi ***Libertatea de a dormi pe o frunte*** (1937), cu un desen tot de Victor Brauner. (Nu cumva Geo Dumitrescu în ***Libertatea de-a trage cu puşca***, 1946, a cunoscut bine volumul lui Gellu Naum din 1937?).

Grupul suprarealiştilor din perioada interbelică este destul de numeros, el putând fi înscris în al doilea val al reverberaţiilor mişcării *en titre,* din Franţa [Primul val, care a irupt cumva omogen, este socotit a se fi desfăşurat între 1924 – când s-a înfiinţat Biroul de cercetări suprarealiste, ce va edita revista „Revoluţia suprarealistă", dirijată de Pierre Naville şi Benjamin Péret – şi s-a elaborat ***Manifestul suprarealismului*** – 1930. Termenul de *surréalisme* a fost împrumutat de la polonezul francez G. Apollinaire (1880-1918), care l-a întrebuinţat în prefaţa piesei sale ***Mamelele lui Tiresias*** (1917), ca să-şi motiveze înnoirea pe care o aducea în lumea teatrală. Oricum, un înaintaş strălucit, în această direcţie, fusese şi Alfred Jarry (1873-1907), un nonconformist, ca şi Lautréamont (1846-870) ori Rimbaud (1854-1891)].

În perioada 1938-1939, Gellu Naum se afla la Sorbona, în vederea pregătirii unui doctorat în filosofie, prilej clasic de a cunoaşte îndeaproape lirica franceză, mişcările de avangardă ale Europei, nu numai în literatură. Dar şi de a-şi verifica tăria scrisului de până atunci, explicându-şi pe îndelete colaborarea cu Virgil Teodorescu, Paul Păun, Gherasim Luca, D. Trost ş.a. Ceea ce trebuie menţionat neapărat vizează statornicia lui Gellu Naum în comportamentul stilistic pe care l-a impus suprarealismului. Aş spune că în antologia ***Partea cealaltă*** (1980, 1998) nu prea găsim teme preferate, ci limbaje, modalităţi stilistice, de la cele insolite la cele de candoare, de la alegorii la simboluri, indiferent în ce spaţii se plasează obiectivul de contemplaţie. Inconştientul are doza lui de referinţă.

Desprindem câteva trimiteri spre spaţii anume din primul ciclu – ***Legătura cu lucrurile***. Explicaţiile multiple ale cuvântului *lucru* (postverbal al lui *lucra*) ţin de polimorfismul său, definit în funcţie de context.

Aşadar, poemul ***Fratele prenatal*** indică termenii: *ou, sicriu, prundiş, prenatal, soare, vreme* şi o metaforă – simbol – *„păstăile în care locuim"*.

Strofa aceasta, prima, descinde direct din creaţia lui Ion Barbu – după titlu, din ***Oul dogmatic***; după mersul în registre suprarealiste, trimite la ***Din ceas dedus***. Strofa a doua canonizează naşterea artei literare, fixată, de la stări de reflecţie, de gândire, la registre ale cuvintelor.

Prima strofă are şase versuri, cea de a doua, cinci. *„Osia înjunghiată în adâncul roţilor"*, fiind al treilea vers, taie în echilibru strofa a doua. Printr-o reducţie lexicală, această strofă are trei cuvinte de forţă – *bandaje, roţi, cuvinte*. Oare nu ele pot defini naşterea operei literare? De la inspiraţie, păstrată şi învăluită strâns, până la cuvintele fixate pe portativul scrisului, ce se mai poate ivi? Poetul îşi oferă starea interioară *(prenatală!)* întru naşterea poemului. Limbajul de inconfort doar aparent este dezordonat, venind din spaţii pământeşti, dar şi cosmice, până dincolo de zămislirea propriu-zisă.

Înaintea lui Nichita Stănescu, Gellu Naum este un barbian creator.

Iată poemul în discuţie, ***Fratele prenatal***: *„De la ou la sicriu pe un prundiş afurisit/într-un ţinut de mărăcini şi musculiţe/fratele prenatal ne mai trimite/ soarele asfinţit pe cerul gurii sale/şi vine vremea să-i deschidem/păstăile în care locuim//cu ochi pe bandaje el reface/erorile prielnice reperele batjocorite/osia înjunghiată în adâncul roţilor/şi vuietul convoaielor imaginabile/înainte ca stările să devină cuvinte"*.

Al doilea ciclu – ***Partea cealaltă***. Primul poem – ***Geanta galbenă***, dezvoltă identificarea coridoarelor deschise ale visului, fiindcă *„Trebuia făcut ceva pentru ca lucrurile să fie şi frumoase"*. O poruncă interioară, un îndemn de a înfrumuseţa ambianţa ca sinele să-şi audă mersul vieţii? Poate, la o lectură pe orizontală, numai că *„jucam şepticul"* (ola, ola-la!). Atât de pasionant se desfăşurase jocul, definit, auzi! – *„un paradis pe roate"* – că *„adormisem pe podea"*.

De aici încolo, somnul raţiunii naşte monştri! Poetul nu dă crezare aserţiunii şi, plonjând în vis, răsuceşte imaginea unor fete într-un legănat de fericire, ca şi când ursitoarele îi stabilesc viitorul (*„Ea mi-a atins obrajii odată pentru totdeauna şi adio"*).

În ciuda unei irealităţi aproape groteşti, deoarece *„memoria aceea neagră germinează"*, fiindcă şi *„soarele s-a stins de câteva zile"*, în plină resurecţie a visului, poetul vrea să se convingă de un real constrângător – *„Aştept să vină pasărea cu geanta galbenă"*.

Pe o linie mai profundă, a deformărilor, ca şi a revelaţiilor, se aşază poemele ***Sub piele*** (după o viziune concretă, oameni în ploaie, dar deformată din cauza stăruitoarei imagini acvatice, ceea ce îşi aminteşte nu mai este decât o melancolie a limbajului – *„cuvintele mi s-au întipărit de-a-ndoaselea pe dinăuntru pe sub piele"*) şi ***Triunghiul***.

În ultimul poem, lexicul nu mai este coercitiv, ca să pândească scăpărarea ideii. Reţinem o simplă contemplare – el şi ea ***(Zenobia)*** – a unui pescar aflat într-o barcă pe luciul unei ape. Gellu Naum face precizarea că individul, fiind surd, *„vorbeşte cu apa. Crede că nu-l aude nimeni"*. Cei doi sunt descrişi ca fiinţe obişnuite, minunându-se de viaţa omului de pe baltă. Nici nu este interesant câte nimicuri îşi spun cei doi. Mai interesant, încărcat de reale semnificaţii, se prezintă ultimul verset – *„Pescarul a tras la mal. Vrea să vorbească şi cu pământul/Crede că nu-l aude nimeni"*.

Pescarul, surprins poate într-o activitate de uzură, este împins de imaginarul poetului în vremuri antediluviene, astfel că, venind pe uscat, el reface începuturile apariţiei omului sub mâna lui Dumnezeu.

Fiind trei (de aici titlul), cuplul se rosteşte într-o notă grav-ironică despre pescar: *„A venit pe lume să se adapteze"*.

Ce dramă minunată a creat Marin Sorescu după mitul biblic al lui Iona!

Poemul omonim titlului acestei antologii se prezintă în două game stilistice. Prima conţine un enunţ sec (fiind nouă la număr – bolgii, trepte de purificare, de gândire a unui sine contemplativ), apropiat de o rostire apodictică. A doua – acolo unde îşi găseşte locul necesar – devine o mică explicaţie la prima, cu care poate face un mariaj de comunicare. Primele două exemple: *„Fiinţa cu două aripi/Ceara guma vopsea-ua"*; *„Precursorul prăzii/Eroicul ei reprezentant"*.

După aceste supratitluri sau enunţuri de esenţă, urmează un text de proză.

În suita enumerărilor, constatările cam uscate ale autorului devin fidele unui *puzzle,* bine strunit, fără prea mari beneficii ideatice. Un exemplu: *„Începe/O vânătoare haotică"* – supratitlu; *„În spaţiile încâlcite dintre vizuină şi capcană aud cum ne trosneşte focul în buzunare"* – comentariu.

În afară de viziunea apocaliptică a *„jocului care trosneşte în buzunare"*, restul mi se pare elementară speculaţie provenită dintr-o scenă de vânătoare.

Cuplului îndrăgostit i se rezervă două asemenea texte, ultimul mărturisind sec: *„aglomerările uscate îşi regăsesc sămânţa"*.

Cam în acelaşi registru aş situa poemul ***Apokatastasis***, care încheie ciclul ***La capătul numerelor***. Un epic cuminte, contorsionat simplu de Gellu Naum, îngăduie eminescian, ca prin somn, când ochiul este închis, să i se reveleze, oximoronic, *„oribila frumuseţe"*. De ce? Fiindcă satisfacţia cunoaşterii de durată se produce numai în urma aprofundării întrebărilor până-n pânzele albe: *„A duce lucrurile până la capăt până la crusta lor de şapte ori pleznită"*.

Tipice suprarealismului excentric sunt poemele: ***Calul erotic***, ***Buchetul de flori***, ***Să reintrăm în paranteza pe care n-am s-o închid niciodată***, ***Cornelia mama dracului***, ***Adolescentul fluid***, ***Dăruită mie de V, înotătorul de fier*** şi-ntreg ciclul ***Avantajul vertebrelor***, o uluitoare alternanţă de text, desene, preţuri, numere, toate purtând... titluri. Să le numim ca fiind pictopoeme.

Aş conchide că întreaga antologie a readus în atenţia generaţiilor de după 1980 o mitologie a limbajului şi a viziunilor modeme, care au repudiat încremenirea în dogme, înlocuindu-le cu alte modalităţi artistice şi estetice, mai suple în procesul cunoaşterii.

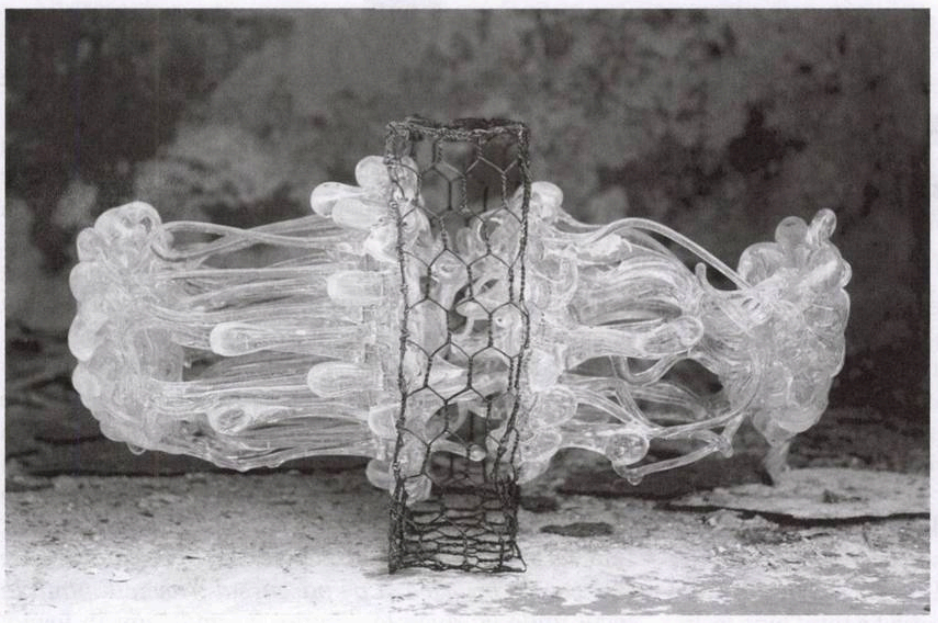

Anastasia DUMITRU

PRIVELIȘTEA LUMII – CA „*TAINĂ A PREZENȚEI*”

Prin publicarea cărții ***Privelиștea lumii. Stâlpnicii în spiritualitatea monahală. O introducere***[1], asist. univ. dr. protos. Maxim Vlad aduce în fața cititorilor o altă viziune a lumii, așa cum este văzută de stâlpnici. Studiul este precedat de cuvântul arhiepiscopului Tomisului, Teodosie, și de prefața semnată de prof. dr. Vasile Răducă. Aflăm că este prima dată când un teolog român scrie despre acest subiect, un fenomen unicat pentru spiritualitatea creștină.

De ce recomandăm citirea unui astfel de volum? Mulți dintre noi, obișnuiți cu tot confortul acestei lumi, s-ar întreba: La ce bun o astfel de carte? Totuși, gândind în profunzime la această problematică, vom observa că acești „atleți” ai credinței sunt simboluri ale isihasmului, ale penitenței și ale harismelor dobândite prin rugăciune și smerenie.

Primul gând care ne vine în minte este să asociem stâlpnicia cu dorința de ascensiune, de râvnire spre transcendență, dar și de izolare, care sunt căile unei cunoașteri esențiale. Chiar dacă autorul nu precizează, cititorul poate asocia viața acestor nevoitori cu cea a filozofului grec Diogene din Sinope, devenit personaj de legendă, care a adoptat viață ascetică, locuind într-un butoi, disprețuind confortul, dar fiind cunoscut în agora Atenei pentru faptul că, în plină zi, cu o lampă în mână, era „*în căutarea unui om cinstit*”. La fel ca atitudinile lui Diogene, și cele ale celor așezați în vârful unor coloane îi șocau pe cetățeni.

Volumul ***Privelиștea lumii*** este structurat în două capitole: ***Stâlpnicii, martiri în timp de pace*** (prezentând stâlpnicia, creație a sufletului sirian, controversele din jurul ei; descrierea stâlpului și viața asceților la înălțimi; extinderea și importanța stâlpniciei) și ***Cultul în cinstea stâlpnicilor și simbolistica***, unde sunt cercetate relicvele lor și cele mai importante simboluri: coloana, îngerii, porumbelul, arborele, șarpele, coloana-cruce, scara și imnografia în cinstea stâlpnicilor. Aidoma martiriului, viața pe stâlp nu este o vocație valabilă sau accesibilă tuturor creștinilor. Nu toți sunt chemați să trăiască viața în Hristos în acest fel, ci este nevoie de o vocație particulară. Stâlpnicia este un *modus vivendi*, prin care acești asceți acceptă suferința unor eroi biblici: Isaia, Iezechiel etc. Viața lor subliniază foarte bine specificul spiritului oriental, impetuos, ardent, dispus să accepte diverse invocări în vederea devenirii spirituale, neținând seama de riscuri. Nu întâmplător în același spațiu creștin s-a dezvoltat și asceza nebuniei pentru Hristos. Autorul amintește de doi dintre acești „nebuni”: Sf. Simeon cel Nebun pentru Hristos, (+590) din Rusia, și Toma, care s-a nevoit într-o mănăstire din Siria, murind la Daphne, lângă Antiohia. Alături de aceste analize privind originea și cauzele apariției stâlpniciei, autorul român este convins că fenomenul s-a născut într-o epocă în care creștinii ieșeau din catacombe, unde au trăit timp de trei secole de persecuție. Pe urmele cercetătorilor studiului ***Lesstylitessyriens***, părintele Maxim Vlad este convins că stâlpnicii au adus în văzul lumii credința din adâncuri. „*Religia avea nevoie deci să apară într-o bună zi, să se manifeste în lume ca Lumină, Cale și Viață. Ea avea nevoie să se arate păgânilor cu mijloace spectaculare care corespundeau aspirațiilor ascunse ale sufletului oriental. Stâlpnicii, pe stâlpii lor au fost, după părerea lui Teodoret de Cyr, sfeșnicele credinței*”[2].

Părintele Maxim Vlad a surprins foarte atent multe dintre aspectele acestui fel de viață monahală de acum 1500 de ani, trăsături care îl captează și pe lectorul de azi. Diferența dintre filosoful grec amintit și stâlpnici este că aceștia din urmă, prin grea osteneală, prin formele extreme de asceză, au aprofundat integral spiritualitatea creștină. Stilitismul a apărut în Siria, primul pustnic fiind Sf. Simeon (d. 459); ultimii practicanți ai acestui isihism se vor consemna în secolul al XV-lea, aria de răspândire a lor fiind Orientul Apropiat, Egiptul, Asia Mică, Tracia, Constantinopolul și întregul spațiu al creștinismului ortodox. Autorul studiului descrie cele mai însemnate aspecte ale stâlpniciei: originea, modul de practicare a ascezei, ecoul de care s-a bucurat ascetismul stilit și cultul Bisericii față de eroii acestei forme de asceză.

Părintele Maxim Vlad face o paralelă între omul modern, supus în ultimul timp unor solicitări enorme psihofizice de către ritmul trepidant în care își desfășoară existența, aflat între exaltare și deznădejde, între agonie și extaz, fapt ce îl dezechilibrează profund, și un alt tip de om, cel al nevoințelor extreme, ce reechilibrează ființa-călugărul stâlpnic. Autorul este convins că evocarea unui mod de viață precum cel al stâlpnicilor, în contextul dat, poate crea în conștiința creștinului contemporan stări sufletești ambivalente, de admirație sau de respingere. Din perspectiva omului contemporan, acei nevoitori sunt priviți atât ca niște culmi de neatins ale sfințeniei, cât și ca niște figuri legendare, care nu au nimic de-a face cu realitatea. Propunându-și să separe planul contingentului de cel divin și dorind să înțeleagă necesitatea sfinților, amintește de teoria teologului rus Paul Evdokimov: „*sfântul - o ființă inutilă?*”. În acest sens, slujitorul bisericii române se întreabă, referindu-se la stâlpnic: „*La ce folosește?*”. „*Îndată ce vine vorba de sfințenie, se produce un blocaj psihologic. Gândul se îndreaptă spre uriașii de odinioară, eremiți și stâlpnici, unii ascunși prin peșteri, ceilalți agățați pe stâlpi, până la nivelul la care acești «iluminați», «egali cu îngerii», să pară că nu mai aparțin unui trecut devenit deja străin, inadaptabil formelor discontinue, în ritmul sincopat al vieții moderne. Un stâlpnic azi nici măcar nu mai trezește curiozitate, ci doar provoacă întrebarea: la ce folosește? Un sfânt nu mai este azi decât un fel de yogi sau și mai rău, în tot cazul o ființă inutilă*”[3]. Trăitorul doar în tărâmul efemerului nu înțelege actul divin, neagă posibilitățile sfințirii și ale întâlnirii cu hierofaniile sau cu „*taina prezenței lui Dumnezeu*”. Preotul Maxim Vlad precizează că „*stâlpnicii constituie acea categorie de creștini care au căutat unificarea interioară cu Dumnezeu, adică ieșirea din starea de segregare, de fărâmițare a ființei*”[4]. Ei au ales calea ascezei ca alternativă la lenta sinucidere sufletească, năzuind spre veșnicie. Stâlpnicii au practicat asceza (de la substantivul grecesc *askesis*, un derivat al verbului *askein*, care avea inițial sensul de „*a modela cu meșteșug*”; ulterior, s-a dezvoltat un al doilea sens: „*a cultiva, a exersa*”. De aici, *askein*, respectiv *askesis*, au ajuns să indice „*exercițiile fizice*” ale atleților). Aceștia au renunțat la toate binefacerile vieții, au parcurs o purificare fizică, dar și una morală, au privegheat și s-au rugat, au luptat cu gândurile. Autorul studiului prezintă modul concret al lepădării de sine și al urmării lui Hristos. Stâlpnicii au fost cei care au ales dictonul biblic: „*Privegheați și vă rugați*”, așa cum ne spune Hristos: „*luați seama la voi înșivă, să nu se îngreuieze inimile voastre de mâncare și de băutură și de grijile vieții*”, „*că nu știți ziua în care va veni Domnul vostru*”; „*să vă răstigniți trupul împreună cu patimile și cu poftele*” (***Gal. 5,25***). Preotul observă radicalismul opțiunii acestor asceți, care contrastează vizibil cu creștinismul de compromis practicat în masă astăzi. „*Căzut pradă suficienței și nepăsării, angajându-se exclusiv pe linia unui creștinism militant la nivel social, formalist și excesiv instituționalizat, credinciosul, chiar dacă aparent are o viață «creștină» în multe privințe pozitivă, riscă să nu mai aibă nicio legătură cu viața spirituală propriu-zisă*”[5], susține Maxim Vlad.

Chiar dacă își duceau viața la înălțime, ei nu se rupeau complet de cetate, ci aveau ucenici, pe care îi îndrumau duhovnicește, îi consiliau pe cei aflați în pelerinaj ori pe vizitatori. Sf. Simeon cel Bătrân nu neglija deloc viața și misiunea Bisericii. Același lucru îl făcea și Sf. Daniel, coborând chiar de pe stâlp pentru a se deplasa în Constantinopol și a interveni în disputele hristologice. Stâlpul era adesea asaltat de mulțimi: bolnavi, credincioși, necredicioși, curioși sau rău intenționați. Este cunoscut faptul că mulți dintre ei întrețineau corespondență. Un stâlpnic instalat lângă Beirut în secolul al VI-lea avea drept auditoriu studenții Universității de Drept din Beirut.

(Continuare în pagina 14)

Eugen EVU

PLEIADA UNIVERSALĂ - OMAR KHAYYAM, NOROOZ NAMEH

Dimineața de Februar, la vreo mie de ani după Khayyam, dimineață ce se repetă, ca una a Lumii ubicuu-prezente, trezit dintr-un vis secvențial amintit, îmi veni a scrie de poetul desăvârșitei simțiri omenești întru sacru, întru re-cunoaștere a sufletului, Omar Khayyam, scrib al esențelor, cel căruia i s-au închinat milioane de rostitori ale stihurilor sale, precum niște rugăciuni laice. Dimineață în care auzi materia plângând, mugurii imprudent crăpând în scoarțele aproape pietrificate, cu foame de lumină și căldură. A-l venera este a-l iubi pentru unica sa artă de a concentra potențiunile magice ale cuvântului omenesc în aprindere și desprindere spre inefabilul mirajului: Sunt! *Cogito, ergo sum (sumum)!* Gânditor liber, ironizând mușcător zeloșii ipocriți ai vremii lui (și celor dintotdeauna, vai!), Omar Khayyam (bizară vocabula sumero-egipțiană Ka!), genialul poet filosof nu sfidează ***Coranul***, ci își zidește pietre pentru templul său, cum scria mai recent Lucian Blaga, ctitorind prin poezie coloană făr-de-sfârșit a Singurătății și a Boemei. Dacă, în viziunea teosofiei orientale, dragostea era covor de carne al rugăciunii, în poezia Inimii devine cupă pentru vinul roșu ametitor, leac de a suporta revelația. Fecioara Maria a sa este Miriam. Din același spațiu al lui Avraam ce se născu în Ur, în Chaldeea (Babilonia). Profetismul de sâmbure păgân are o superbie a Fiindului, a conștientizării existenței tragice prin aceea că venim și plecăm în și din lume fără vrerea proprie. Este un bocet divinatoriu, din acel dintotdeauna al Ființei trezite în lume, nefericită prin aceea că știe că va muri. În literatura română, oarecum Ion Barbu îi corespunde, umbră scăzută, subțiratică, a Persanului. Matematicienii care se iubesc cu metafizica, nirvanică, prin interferente atingeri sinoptice la vizionarismul scientist: astronomie, filosofie, matematică, poieion.

Se ivi în nordul Iranului de azi, la Nișapur (O, Babilon!), în 1040 și se stinse cu lumină proprie de aproape-zeu la 1124, acolo unde se și născuse. În acele vremuri, 84 de ani era o vârstă venerabilă, mai ales pentru gânditorul ce își arde etapele cu fervoarea și riscând nebunia bolii de origine divină. Dar nu! Khayyam Omar Hakym își scrie evanghelia ritmată cumva divinatoriu-mantramic a catrenelor lui, ecleziast al ecoului celui originar al Sumerului, incantatoriu, alinător, vindecător și unei vieți grăbind în legendar încă de când umbla printre semenii săi, considerat, ca și Mesia, Învățătorul. La șaptesprezece ani era cunoscător al filosofiei, al matematicii, al istoriei, al teologiei musulmane. Potirul catrenului său cuprinde cumva ezoteric substanțele extrase astfel prin cunoaștere, inima lui este însă Ulciorul. Erudiția se contopește cu „inocența” paradisiacă, a uimirii-mirării, a percepției realului ca o dimensiune a maieuticii sacre. Catrenele au un înveliș, un halou semantic ce rezistă și prin traduceri, iradiant, empatic, rezonant. Avea discipoli așa cum aveau în Elada marii înțelepți. Este prototipul semizeului. Citind hărțile stelare, la Observatorul din Merv, fu ocrotit de șahul Malik. Cum sună de ciudat, vizirul Mulk îi acordase o pensie, anume de 1200 minkali pe an. Nimic mai fascinant între viețile poeților lumii, decât cea a acestui gigant.

Sigur, pe meridianele lumii vom recunoaște stranii (dar nu prea) analogii ale vieții, ale arderii și ale morții marelui poet-gânditor-savant. Ecoul acestui arhetip, în fond, ne este Eminescu. Dar iată cum răsună Khayam, cu peste un mileniu în urmă: „*În cercul existenței noi prea târziu venim/Și coborâm pe scara-i în luptă mult prea grea,/Când viața nu ne trece precum noi o dorim/De s-ar sfârși, mai bine, suntem sătui de ea!*” Sau: „*Privind atâtea rele sub bolta ce se-nvârte/Privind la lumea care de prieteni s-a golit,/Cât timp poți fi tu însuți, ce-o fi, să nu te-ncânte,/La ieri nu te întoarce, azi trebuie trăit*”. Inegalabilă viziune a continuumului spațiu-timp, a eternului Acum, perenitate a revelației. Aici se conciliază Religia cu Știința, la vârful cugetului uman. Aici suntem în paideuma Mundi, dincolo și dincoace de procesiunile cosmice manifeste și în spiritul, în Ființa omenescului dintotdeauna. Vălul Maja este spintecat ca o catapeteasmă prin care Sacrul coboară în Profan, spre a-l reînălța. Îndulcit cu dor de moarte (Eminescu).

(Continuare în pagina 14)

Anastasia DUMITRU

PRIVELIŞTEA LUMII...

(Urmare din pagina 13)

În zilele de vacanţă, aceştia mergeau în excursie la coloană, asistând la spectacolul inedit oferit de stâlpnic, iar ascetul îi sfătuia şi îi catehiza pe viitorii juriști. De pe înălţimea coloanelor, ei practicau toate virtuţile milei creştine compatibile cu modul lor de viaţă.

Concluzia cărţii este că stâlpnicul era un martir pe timp de pace din cauza vieţii sale mortificate şi a penitenţelor extraordinare. Sf. Simeon a fost primul ascet care a devenit obiectul unui cult asemănător celui dedicat martirilor, cu tot ceea ce comporta: venerarea moaştelor, purtarea binecuvântărilor şi a uleiului binecuvântat, pelerinajul la mormânt etc. Stâlpnicul era taumaturgul prin excelenţă. El a ales coloana-cruce, a devenit martirul acelor timpuri pentru a face cunoscute alte realităţi decât cele efemere. Descoperirile din siturile arheologice siriene atestă un profund simbolism creştin al ascensiunii: imaginea crucii mântuitoare, porumbeii etc. Părintele Maxim Vlad precizează că nevoinţele stâlpnicilor nu trebuie imitate *ad litteram*, dar ar trebui să îl înveţe pe omul contemporan smerenia. *„Privind la ei, la înălţimea nevoinţelor lor, la dragostea lor arzătoare faţă de Dumnezeu şi constatând micimea noastră de suflet şi puţinătatea ostenelilor de dragul lui Dumnezeu şi al aproapelui, nu aflăm alt liman salvator decât smerenia care este atât de plăcută lui Dumnezeu, fiind cunoscută în spiritualitatea creştină ca virtutea mântuitoare prin excelenţă”*[6], sunt ideile sintetizatoare ale studiului. Autorul ne aminteşte de necesitatea ascezei creştine, de resorturile interioare ale noastre, de dragostea faţă de aproapele. Astfel de cărţi sunt remedii la trepidantul ritm al vieţii noastre moderne, iar lectura lor ne oferă un exerciţiu esenţial. care ne îndeamnă să cugetăm asupra simbolismului înaltului într-o societate a orizontalului şi a banalului. Poate că, meditând la viaţa unor astfel de nevoitori, eroii anonimi ai altor epoci, retraşii, locuitorii în unghere, peşteri, gropi, maluri etc., omul de azi, megalomanul, căzut în multele patimi, ale banilor, ale faimei, împătimit al spaţiilor largi şi luxoase, va gândi la alt fel de înălţime, nu doar la cea a blocurilor costisitoare. Lectura acestor cărţi, ca şi sfinţenia, înseamnă inutilitate, dar poate reda totul, arătându-ne altă priveliste a lumii şi calea spre Viaţă, amintindu-ne de *„taina prezenţei lui Dumnezeu”*.

Note:

1. Editura Platytera, Colecţia Isihasm, Bucureşti, 2007.
2. I. Pena, P. Castellana, R. Fernandez, ***Lesstylitessyriens*** (Publications du „Studium Biblicum Franciscanum”, Collection minor 16), Milano, 1975, p. 32.
3. Paul Evdokimov, ***Vârstele vieţii spirituale***, trad. de pr. prof. Ion Buga, Ed. Christiana, Bucureşti 1993, p. 12.
4. ***Priveliştea lumii***, p. 13.
5. ***Ibidem***, p. 14.
6. ***Ibidem***, p. 138.

Eugen EVU

PLEIADA UNIVERSALĂ...

(Urmare din pagina 13)

Dor de Viaţă eternă... Nu e temerea, spaima de iminenţa muririi, prin aceea că trăim murind, nu? Ci, la înalt vârf al flăcării, conştientizarea în Acum-ul etern, al durerii, al suferinţei înseşi Naturii, laboratorul genezei perpetue... strigăt ameţit de eter al Viului ce se ramifică din Arborele Vieţii, cel migrator, în conexiuni amintindune revelaţiile lui Enoh, cel călătorind la îngerii substelar. Khayyam acuză, reproşează imperfecţiunea existenţei umanului într-o dimensiune a alungării scarate din paradeisos-ul originar. Luciferic este Poetul dintotdeauna, nemuritor şi rece (Eminescu). Descins din imemorial, din atemporal, limitat în durata existenţei esenţial tragice (D. D. Roşca). Ne reîntâlnim cu smeritul ce sunt acum, în Acum, după visul sus-invocat, cu Sinele Lumii. El este Cartea Înnoirilor (Norooz Nameh), ce dăruită a fost sufletului în trecerea-i prin întrupări. El este Noi. Ardere şi curgere, văzduh şi poate Duh. *„În focul care arde de-ar fi doar unul demn,/Şi arderea s-ar face mult mai uşor atunci;/E cel mai rău în viaţă din câte faci s-ajungi/Să te uneşti cu-acela ce ştii că e nedemn”*.

Doamne, oare la ce să mai scrie, repetând axiomaticul, nenumăraţii poeţi de după Khayyam? Întrebarea ne dăinuie, Aina-Daina: *„În acest cerc al lumii cum s-a născut mişcarea?/Că început nu este şi nici sfârşit,/ Iar starea aceasta nimeni n-o ştie, e mister./Din ce loc e venirea şi-nspre ce loc plecarea?”*.

Gheorghe PÂRJA

SEDUCŢIA ISTORIEI

(Urmare din pagina 5)

Tânărul autor surprinde plăcut prin stilul adecvat pentru reînvierea unei epoci în genul sfătoşeniei sadoveniene. Îmbină fericit purtarea personajelor în spiritul timpului cu limbajul convingător. În sala tronului, atmosfera momentului urcării pe tron este sporită credibil şi de felul în care îşi vorbesc cei implicaţi în desfăşurarea acţiunii. Ovidiu Pecican, prefaţatorul cărţii, îi află lui Marian Horvat modele în cadrul aceleiaşi formule a naraţiunii de inspiraţie istorică. De la Alexandre Dumas-tatăl la Vintilă Corbul, de la C. Negruzzi la Al. Odobescu. Cred că Marian Horvat a topit bine lecturile şi a ieşit o manieră asumată de a scrie proză istorică. Şi din acest volum simţi pecetea proprie a scrisului care va aborda subiecte înverşunate din istoria noastră pe spaţii mai largi. Acribia cu care s-a aplecat asupra limbajului, trezind din amorţire cuvinte de mare expresivitate (*poderei* ori *narnă*, aflate şi în graiul maramureşean) mă face să investesc încredere în acest tânăr. Susţinătorul lui, pe bună dreptate, profesorul Pecican, cunoscut ca un riguros comentator, apreciază că *„un talent genuin de mare vitalitate îşi caută locul în literele româneşti actuale”*. Eu cred că Marian Horvat stă pe locul lui, de unde va porni călătoria spre noua carte.

Şi ca să nu plutim în emoţia aşteptării, studentul în istorie Marian Horvat lucrează la un roman încă neterminat, dar din care a publicat în spaţiul virtual câte ceva. Împrejurimile dispariţiei de pe harta începuturilor epocii moderne a Regatului Maghiar. Se vede că seducţia marilor teme din istorie pentru Marian Horvat este energia pentru a împlini opera.

Maxim MORARIU

MONOGRAFIA ORAŞULUI ULMENI*

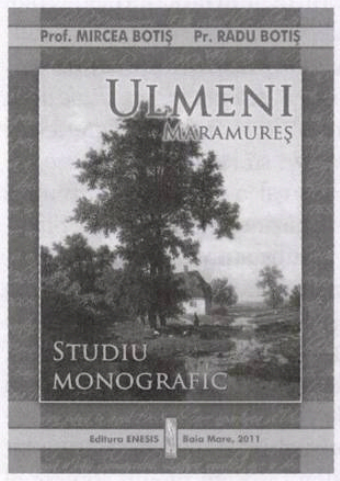

Genul monografic a cunoscut un adevărat reviriment în ultima vreme, când prezentări ale unor oraşe, localităţi, biserici sau monumente au inundat de-a dreptul piaţa de carte contemporană. Nu toate apariţiile editoriale sunt însă de calitate, multe dintre ele fiind condiţionate mai degrabă de obţinerea unor grade profesionale sau de confirmarea statutului de intelectual al autorilor decât de profesionalismul muncii lor.

Lucrarea pe care dorim însă să o propunem cititorilor este una ce împlineşte întru totul standardele calitative ale unei monografii. Experienţa autorilor[1] în materie de publicistică şi buna cunoaştere a locurilor descrise, din care provin ei, garantează acest fapt. Garanţi ai calităţii sunt şi cei doi prefaţatori, cercetătorul ştiinţific I. Remus Câmpeanu, de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca (p. 5-8) şi părintele Vasile Augustin, vicarul Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului (p. 9-10), care apreciază în mod favorabil cercetarea celor doi autori, subliniind multiplele valenţe ale acesteia.

Volumul este structurat pe întinsul a nouă capitole şi cuprinde de asemenea anexe şi o listă bibliografică. Autorii se străduiesc să realizeze atât o amplă incursiune în istoricul oraşului maramureşean (p. 15-45), cât şi o prezentare a principalelor caracteristici ale acestuia, respectiv învăţământul şi cultura (p. 46-53), resursele naturale (p. 54-68), demografia (p. 69-90), activitatea economică a urbei (p. 91-124), aspectele etnografice (p. 125- 142), personalităţile locale (p. 143-215). Bibliografia întrebuinţată este, de cele mai multe ori, una adecvată cercetării şi actualizată, autorii utilizând cele mai noi cercetări în materie, iar anexa (p. 239- 264), densă şi ea, conţine un număr mare de facsimiluri după documente importante din istoria oraşului şi fotografii cu lăcaşurile de cult, instituţiile principale, clădiri sau persoane importante din istoria lui de ieri şi de azi.

Interesant este, de exemplu, capitolul despre datini şi obiceiuri, în paginile căruia autorii vorbesc nu doar despre tradiţiile populare cu valoare etnografică, ci şi despre gastronomie, tradiţii privitoare la agricultură, faună, ocupaţii casnice sau limbaj. Descrierile unor obiceiuri cu valoare fundamentală pentru viaţa omului sunt şi ele ample. Spre deosebire de etnografii laici, părintele Botiş insistă însă şi asupra puternicei legături existente între Biserică şi obiceiul propriu-zis. Iată, de exemplu, cum se încheie descrierea nunţii: *„La ieşirea din biserică şi pe parcursul traseului până la locul unde va avea loc nunta, cu mulţi ani în urmă, anumiţi feciori puneau diferite piedici, care, de fiecare dată, pentru a fi înlăturate intervenea naşul cu câte o sticlă de ţuică. După ce calea era liberă alaiul ajungea cu bine la locul unde era organizată masa şi continua nunta. Avea loc «oraţia cu găina» aşezată pitoresc pe o tavă, purtată de către socăciţă. Pe la miezul nopţii începe «jocul miresei», moment anunţat de către unul din cei doi reprezentanţi ai mirilor (staroste). Primul intră în joc mirele, apoi naşii, părinţii mirilor, rudele cele mai apropiate, apoi nuntaşii”* (p. 135).

Calitatea de preot a unuia dintre autori este deconspirată parţial şi de atenţia pentru aspectele confesionale şi pentru istoricul lăcaşurilor de cult din localitate. Astfel, pe lângă frumoasa analiză făcută, se regăsesc şi elemente privitoare la situaţia confesională a oamenilor locului şi la istoricul locaşurilor lor de cult, autorul întrebuinţând, alături de dicţionarul lui Coriolan Suciu[2], şi alte surse (unele inedite) în scopul obţinerii unor informaţii complete cu privire la aspectele toponimice şi a unor bogate informaţii cu valoare istorică.

Având în vedere aceste aspecte, nu putem decât să remarcăm valoarea operei părintelui şi a domnului profesor Botiş, să o recomandăm călduros şi să credem că ea îşi va găsi locul atât în circuitul ştiinţific, cât şi în bibliotecile fiilor zonei şi ale iubitorilor istoriei şi spiritualităţii românești de pretutindeni.

Note:

* Mircea Botiş, Radu Botiş, ***Ulmeni Maramureş. Studiu monografic***, Editura Enesis, Baia Mare, 2011.

1. Părintele Radu Botiş este fondatorul şi redactorul-şef al revistelor electronice „Glas comun” şi „Slova creştină”. De asemenea, el este prezent ca publicist în paginile revistelor „Semănătorul”, „Analize şi fapte”, „Ecoul”, „Neamul Românesc”, „Noua Arhivă Românească”, „Tânărul scriitor”, „Luceafărul românesc”, „Observatorul de Toronto”, iar, ca poet, creaţiile sale se regăsesc atât în volume de autori, cât şi în următoarele antologii: antologiile revistei „Singur”, Editurile Singur/Grinta, Târgovişte/Cluj-Napoca, 2010; ***O antologie a poeziei maramureşene***, coord. Nicolae Păuna Scheianu, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2010; ***Preoţi sfinţi, lăcaşuri sfinte***, Editura Semănătorul, 2010; ***Antologie de poezie, 55 de poeţi contemporani (pagini alese)***, coord. Valentina Becart, Editura ArhipArt, Sibiu, România, 2010; ***Îndreptar de terapie divină - breviar sufletesc***, Editura Sinteze, Galaţi, 2009; ***Artur Silvestri - Documentar memorialistic***, Editura Semănătorul, 2009; ***Literatura virtuală şi Curentul Generaţiei Google***, coord. Ionuţ Caragea, Editura Fides, Iaşi, 2009; ***Antologie, Cenaclul Arionda***, Editura Olimpias, Galaţi, 2009; ***Dor de Dor - Antologie lirică, epică, plastică, Călăraşi***, coord. Marin Toma, Editura S.C. Tipografia S.A, Slobozia-Ialomiţa, 2008; ***Mărturisirea de credinţă literară***, vol. II, Editura Carpathia Press, Bucureşti, 2008.
2. Coriolan Suciu, ***Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania***, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967.

Ion BĂLU

IOAN POTOP, ASPIRAȚIA SPRE ÎMPLINIRE

(Urmare din pagina 10)

Natura și esența lirismului

La origine, poezia are o trăire sufletească, o emoție, o senzație, o dramă subiectivă, o aspirație sau o pasiune. Altfel spus, dezvăluie o vibrație interioară la aspectele realității, o înfiorare, o emoție pe care voirea lirică se străduiește să o comunice. Spre deosebire de nepoet, poetul înnăscut imprimă expresie lirică afectivității.

A comunica liric o astfel de vibrație înseamnă a imprima trăirilor sufletești individuale o valoare general umană. A face poezie lirică înseamnă nu numai a mărturisi o emoție, un sentiment. Ci a izbuti să provoci, prin propria-ți sensibilitate, trăiri similare în sufletul receptorului. Eul individual, specific făpturii umane, devine la poet un eu tipic și universal.

Poezia lirică nu este un document al celor întâmplate poetului, al avatarurilor lui sentimentale. Dimpotrivă, ea creează o coincidență adâncă între mărturisirea îndrăgostitului și reacția afectivă a receptorului. Vocea care se confesează dezvăluie o umanitate posibilă, determină receptorul să se imagineze pe el însuși în ipostaze lirice felurite. Emoția provocată nu este reductibilă la o trăire anume. Este de natură revelatorie: înfiorarea descoperirii unei lumi posibile în celălalt. În versurile lui Ioan Potop, vibrația lirică este atenuată prin detașarea instanței lirice de trăirile subiective. Emoțiile – se referea G. Călinescu la modul poetic „*academic*" – sunt tratate „*în forma lor convențională*".

Lirismul obiectiv

Poemul ***Sub clopote și toacă***, a cărui obiectivitate lirică se apropie de poemele lui G. Coșbuc din ***Balade și idile***, este construit pe un climax descensiv, modalitate retorică a insistenței. Vocea poetului pleacă de la o imagine panoramică a unui tablou descriptiv și coboară treptat spre un amănunt considerat revelator.

De la „*curgerea limpede*" a râului Putna și imaginea panoramică a satelor cu toponimie străveche, vocea poetului restrânge constant peisajul la casele de cărămidă, la „*ocupația de bază*" a locuitorilor și, de aici, la rolul fiecărui membru al familiei în treburile gospodăriei. Bunica îngrijește orătăniile, mama -„*în cămară și bucătărie*", tatăl - „*prin cramă și acareturi*", fiica „*deretică în dormitoare, verandă*", fiul - „*prin curte, lemnărie și fânărie*". În „*sezon*", toți - „*prin vie, livadă, gospodărie*". Duminica și de sărbători, își deschid sufletul la „*spovedanie și Sf. Împărtășire*". Sătenii alcătuiesc o familie în care, „*de la naștere până la înmormântare*", fiecare locuitor al comunității este știut „*de orișicare*". În amurg, când la schitul Tarnița bat clopotul și toaca, „*forfota și treaba*" sunt lăsate. Iar liniștea nopții „*coboară peste Măgură, Valea Putnei și sat*".

Cu identică obiectivitate, ca într-o prelegere profesională, în ***Vigilența***, ***Înainte și după solstițiu***, poetul surprinde înfiorarea provocată de trecerea ireversibilă a timpului. În alte poeme, intuiește poeticitatea elementelor primordiale, din care s-au format formele infinite ale universului. ***Chemarea florilor alpine*** și ***Strejerii veacurilor*** se întorc spre valențele poetice ale pământului. Pe identică latură categorială, evocă eternitatea apei în ***Iezere călătoare***, ***Apa în curgerea creației***. În ***Regresiunea marină***, refluxul „*mută magic țărmul la mare depărtare*".

Proiecția contemporaneității

În prefața la volumul anterior, ***Priviri în împrejurimi și spre înălțimi***, George Sârbu sesiza, cu îndreptățire, transformarea trăirilor sufletești „*în convingeri și aspirații elementare de ordin social, național, spiritual, cu o convingere și statornicie exemplare*".

Multe poeme au, într-adevăr, o distinctă curgere etică. Făptura umană „*își frânează instinctele de animalitate*", datorită „*normelor statornicite de societate/Și [a] simțirii morale din divinitate*" (***Răspuns la stimul***). Ideea revine în ***Atitudini și tendințe***: „*Eul bio-psihic-social/Tinde către omul ideal,/În sinea spiritului moral*". ***Faptă întru răsplată*** anunță deosebirea dintre „*actul moral ca fapt spiritual*" și „*actul moral, maladiv, regresiv*". Poetul dezaprobă „*răul invidiei*", dirijat „*prin destine/Să se manifeste ispititor cu pâra/În schilodirea binelui prin ură*" (***Avertizare***).

Idei similare și modalități lingvistice asemănătoare sunt dezvoltate în alte poeme: ***Zborul curmat***, scris în amintirea accidentului aviatic „*MH 17, din 07.08.2014*", meditația inspirată de căldura globală (***Creanga de sub picioare***), ironia la adresa parlamentarilor care dau „*legilor în vigoare câte un bobârnac*" (***Machiavelicul traseist***). Poemele ***Dorință arzătoare***, ***Fără spovedanie***, ***Iubirea și împotrivirea*** și altele nemenționate sunt construite pe structuri ideatice asemănătoare.

Poetul, membru al societății – afirma Wanenburger –, „*interiorizează imaginile mediului său cultural, le transformă în imagini personale, emite noi imagini*". Însă nu întotdeauna, Ioan Potop transformă textele în imagini personalizate. Transferă accentul pe consemnarea lor obiectivă. Procedând astfel, renunță la efortul de a regândi plasticitatea referențialității.

Proiecția interiorității

În ***Poarta***, instanța lirică descoperă valențele rugăciunii, „*fiorul care ne îndeamnă la smerenie*". Un glas „*profund*" conduce făptura „*spre acea poartă*", găsită „*să urcăm în înțelepciune/Pe acea treaptă de rugăciune!*".

Sufletul rămâne „*energie unică*". El singur știe „*drumul/Lumina din vecie*" (***Mica energie vie***). În ***Apelarea la ajutor***, poetul imploră sprijinul divinității. Rugăciunea este rostită în două registre lexicale distincte. Primele trei solicitări, construite cu verbul „*a apăra*", însoțit de formele atone ale pronumelui personal de persoana întâi plural „*[apără]-ne*", sintetizează amenințările permanente la adresa colectivității.

Următoarele trei, edificate pe verbul „*a feri*", cu același pronume în acuzativ: „*[ferească]-mă!*", strâng doleanțele individuale. Organizată pe un climax descensiv, solicitarea coboară, în ultima strofă, spre evenimente aleatorii: „*Ferească-mă/de urmărirea roiului de albine,/de bivolii fugind spre mine,/de dulăii flămânzi și furioși,/de lupii și dușmanii fioroși*".

Insignifianța ce depășește limitele impuse de logică provoacă totdeauna zâmbetul și determină formularea unei judecăți nefavorabile. Vibrare „*neschimbată în văpaia veșniciei*", poetul își îndreaptă gândul spre divinitate: „*Orice s-ar întâmpla, voi fi de partea Ta!*" (***Ardere***).

Intertextualitate

Umbra lui Arghezi se apleacă peste poema ***Regretul***: „*Umblă cineva prin curte/Vrând să-mi aducă aminte...*". Lexicul lui Ion Barbu, din ***Riga Crypto și lapona Enigel***: „*Cântecul vieții zice-l-aș/ Așa duios și încetinel*", revine în poema ***Înainte și după solstițiu***, căzând în vorbirea comună: „*Să mângâie sufletul nițel*".

Poemul ***Lupoaică tânără, iubirea*** de Nichita Stănescu constituie suportul pe care se grefează ***În coardă de curcubee***: „*Iubirea ce ne-a sărit în față/Ne-a pictat din inimă roșeață*". În strofa a doua: „*O primăvară aprinsă să ne-ajungă,/Sărind în cercuri mici de-a dura/De jur împrejur natura*" se decantează un ecou din ***Poveste sentimentală***: „*Cuvintele se roteau între noi/înainte și înapoi/și cu cât te iubeam mai mult, cu atât/repetam, într-un vârtej aproape nevăzut,/structura materiei de la-nceput*".

Sintagma „*două jucării stricate*", din versurile „*...ne trăim neputințele-n destin/ca două jucării intrate în declin*" (***Mustăcioara ironică***), este preluată din poezia lui Topârceanu. Intertextualitatea dezvăluie o parte din lecturile poetului.

Limbajul

Cumințenia pământului, sculptura lui Brâncuși, analizată cândva de Constantin Noica, oferă privitorului două înfățișări contrastive. Obrazul stâng și aceeași parte ghemuită a corpului surprind o adolescentă aflată dincolo de civilizația umană. Obrazul drept, tăiat în marmură, are o altă linie facială. Primitivitatea inițială cedează locul unui incipient proces de umanizare. Sculptura, în întregime, creează impresia unei făpturi care se străduiește să se smulgă din informitate. O parte din versurile prezentului volum reflectă o similară disimetrie valorică: „*Idei firave, tremurate, înghețate*", arghezian „*frământate, încălzite, discutate*" nu sunt – mărturisește poetul - suficient îmbrăcate în expresivitatea limbajului (îndemnul gândului).

Deși elogiază ***Metafora***, în poemul cu același titlu, pentru „*cunoașterea sublimă și misterioasă*", poetul atribuie rar semnificații analogice referențialității preexistente. În ***Daruri tăinuite***, termenul figurat al metaforei implicite absoarbe denotația sensului propriu, eliminându-l din vers: „*Peste noi doi și întreaga lume*", echinoxul toamnei „*așterne o mantie galbenă de lumină*".

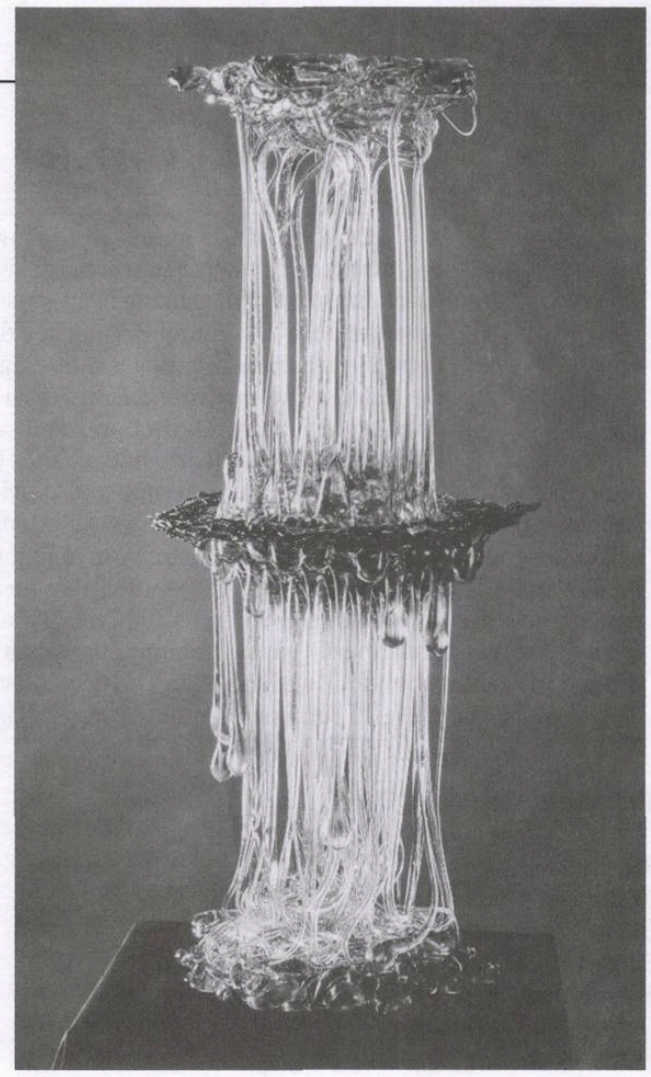

Realizate prin complemente modale, comparațiile înviorează, adesea, versul: „*Terra, în soare, se oglindește/Ca o perlă albastră*". Sau: „*Sub tâmple și sprâncene-întunecate,/Analizez zilnic imagini îndurerate? Retrăite printre clipirile de gene? Ca năvăliri din vremuri grele...*". Impulsul celestelor unde surprinde propria-i tehnică: „*Haina înțelesului adânc al vorbirii/Vine tainic prin inimă și gândire,/Din și întru a eului simțire*". În solitudine, năzuiește să impună „*vigoare unui nou poem la dăinuire*" (***Destinul poemului***), visând eternitatea: „*...emotiv, uimit, smerit/Aș vrea să urc pe-o rază-n infinit!*" (***Calea***).

Aspirația este periodic reafirmată. Dar limbajul, ca un „*masiv muntos, cu stiva de strate în cârcă*", trimite deseori la adolescenta dăltuită în ***Cumințenia pământului***. Poemele se pot desprinde totdeauna din vâscozitatea materiei verbale.

Tranzitivitatea

În studiul ***Dubla intenție a limbajului și problema stilului***, Tudor Vianu a demonstrat existența în limbajul uman a unei duble intenții: una tranzitivă și o alta intranzitivă. Prin cea din urmă, Vianu denumea exprimarea unui conținut caracteristic limbajului artistic. Tranzitivitatea caracterizează limbajele funcționale specializate. Dar, adaug, și varianta standard a comunicării interpersonale.

În multe poeme, Ioan Potop, profesor de geologie, folosește limbajul specific profesiunii: „*apă acidă*", „*inel de magnitudine*", „*particule protonice*", „*game ultraviolete*", „*razele X și gama*" etc. Uneori, limbajul funcțional specializat alcătuiește substanța lexicală a enunțului: „*Abundența ionilor și anionilor bipolari/ Asociați în straturi permanent moleculari...*". Deseori, o strofă întreagă își extrage esența din sensurile denotative ale substantivelor: „*...râurile de munte, popine ocolesc,/În cascade și vâltori se prăvălesc,/Prin custuri și meandre unduiesc...*".

Încărcăturii denotative i se adaugă obstinația de a folosi constant rima. Nu este o greșeală. Eronată este construcția aleatorie a versului, numai pentru a păstra sunetele similare la sfârșitul cuvintelor: „*Să nu-ți amintești nimic/Din gelozie mozaic*" sau „*Talpa-mi muiată-n lut,/ Fără să fi consumat năut,/După trudă sunt năuc...*".

Succesiunea substantivelor în genitiv: „*în fața primăverii tinereții*", coliziunile silabice lipsite de eufonie, punctuația aleatorie diminuează literalitatea.

Curgerea simțirii în firea trăirii dezvăluie atracția lui Ioan Potop spre literatură, descoperire târzie a înzestrării vocaționale, destăinuită în ***Daruri tăinuite***: „*Darurile tăinuite în Har/Prin anotimpuri reverberează iar*".

După experiența dobândită prin culegerile de versuri anterioare, căreia volumul de față îi dezvăluie dimensiunea zonelor tematice, Ioan Potop aspiră spre o creație superioară, în care originalitatea și expresivitatea să se dizolve într-o condiționare complementară.

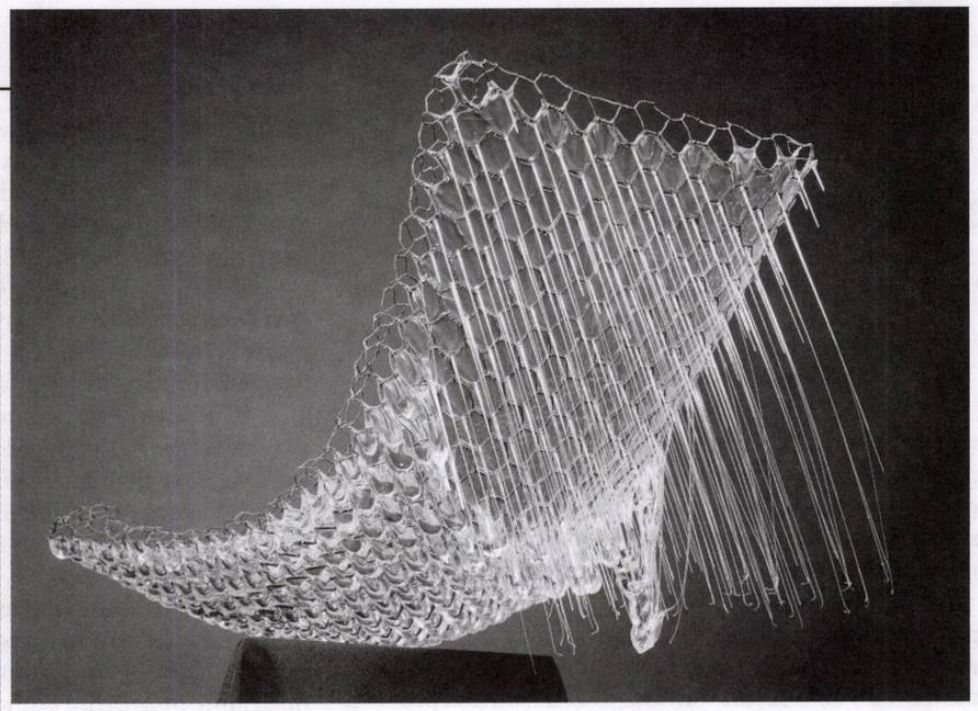

Baki IMERI

Baki Imeri s-a născut în Sipkovița (Macedonia). A absolvit Facultatea de Filosofie a universității din Priștina. A urmat cursuri de specializare a limbii române la universitățile din Viena și București. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, redactor-șef al revistei „Albanezul", autor a numeroase articole despre aromânii din Balcani și despre românii din Valea Timocului. A scris peste zece volume de versuri. Marin Sorescu îl socotea un foarte bun român (după mamă) și un foarte bun albanez (după tată). Ne-am cunoscut în urmă cu două decenii la Festivalul Internațional „Lucian Blaga" de la Cluj-Napoca. Atunci, într-un amplu interviu, în care și-a expus biografia și crezul artistic, mă invita să-l cunosc acasă, în Munții Pindului. Acum l-am invitat noi în Maramureș la Festivalul de Poezie de la Sighetu Marmației. Să cunoaștem un poet de excepție, care suferă frumos, cu o nespusă iubire pentru limba română. Dar el este știutor a încă opt limbi (pe lângă română și albaneză), ca un Cantemir întors prin istoria hieroglifă spre poezie. Și s-a oprit în limba română, unde a devenit un poet adevărat. A tradus peste cincizeci de prozatori, poeți, eseiști români în limba albaneză. (Gheorghe PÂRJA)

Poem pufos

Revoluția se face
În numele unui ideal pufos
Într-o legalitate pufoasă.
Lupta miroase a moarte pufoasă
Și iubitei mele i se înmoaie picioarele
După o bătălie pufoasă.
Fericirea devine o realitate pufoasă
În așternutul pufos.

Până aici e totul simplu
Ca într-un roman.
Fericirea începe
Când se deschide Poarta Raiului
Pentru un vulcan setos
Ca o surpriză pufoasă
Și foarte pofticioasă.

Perla plăcerii

Parcă ești un deșert
De șoapte-nsetate!
Tu aprinzi focul sacru
În clipele
Rugăciunilor reci.
Vii și-mi arăți
Perla plăcerii
Strălucindu-ți la sân.
Din bătrânele nopți
Se furișează
Din nou tinerețea.
La marginea mării.

Miere

De ce mă vrei?
M-ai întrebat.
Pe buzele tale
Erau polen și nectar.
Nevăzute albine
Îți desenau pe buze o inimă.
De ce mă vrei?
M-ai întrebat.
Nevăzute albine
Se trudeau să poarte prin aer
Tremurul inimii tale.

Erotică

Cum să te laud, Femeie,
Când te alinți pe divan
Te răsucești ca o cheie
Și te-apleci ca un lan
Și te-arunci în oglindă
Și te-neci tot mai goală
Nimeni nu-i să te prindă
În agrafa din poală
Părul tău greu ca o beznă
Tremurând lângă gleznă.

Sărutul

Spune-mi, armâno,
Maică-ta cu ce te-a alăptat,
În ce odăi te-a încuiat
De miroși atât de frumos
A mângâieri pustii
Și a trup legănat?

De unde furi oare pofta
Pe care ți-o simt
Pe sânul sărutat
De norul descopciat
La cămașa lui de bumbac?

Buzele tale sunt fragi?
Ah, armâno,
La amiază când a fulgerat,
De la fulger s-au înmiresmat.

Vechi cântec de dragoste

Dunărea e foarte tulbure și rece,
Tu ești foarte frumoasă și caldă.
Dacă printre mâinile mele ai trece,
Cămașa mi-ar prinde să ardă.

Dunărea bice de gheață îndură.
Tu ești arșiță în floare -
Doar ochiul meu e măsură
Bobocului coapselor tale.

Dunărea tot vine și trece.
Ca smirna tu arzi cu miresme -
Cămașa mea rămâne mai rece;
O piatră m-aține de glezne.

Vecini luminii

Vino, iubito,
Să devenim vecinii luminii!
Tu nici nu știi
Că în fața ta
Există biblioteci neguroase!
Vino, am șoptit.
Deschide aceste antice cărți
Și lasă-mă
Să-ți mângâi trufia!

Murmur

Cu sufletul pe buze
Trebuie să fie ființa
Sau buzele să caute
Sufletu-acela
Care fuge de ele
Ori sufletul să afle
Buzele-acelea
Care să spună:
Stai liniștit,
Noi murmurăm pentru tine!

Daruri

Dumnezeu îi dăruiește femeii
Ceva sfânt
Care să-i aducă belșug.
Diavolul uneori trage foloase:
Strâmbă raza
Care-i luminează
Oglinda.

Sufletul verii

Hai să privim în amurg
Disperarea
Și marea-n ruină,
Pădurea care și-a apus
Cununa de crengi.
De câte ori ne-mpăcăm,
Suntem mai aproape de Dumnezeu.
Hai, vino în sufletul verii –
Vom fi
Precum doi inși
Aplecați tare departe
Și adormiți...

Cântec naiv

Când pe trupu-ți
Setos ca o plajă
Arsă de secetă
Se pune miza cea mare
Anii, casa și averile toate
Cum să mai pot ajunge la tine
Gingășie care în sânu-ți ascunzi
Fructe divine

Floare

Din cap și până-n picioare
Ea este o floare
Care ca focu-nflorește.
Buzele ei rumenite de vânt
Sădesc în aer miresme,
Care stârnesc furtuna în soare,
Ea mă învață cum se greșește
Trăind zi de zi pe pământ.

Secundă

Trupul tău
Miroase a crâng de salcâmi
Brusc înflorit.
Pe buzele tale
Domnul pune,
La fiece adiere,
Fragi de munte.
Tu treci și eu simt
Cum cerul se prăbușește
Peste-amândoi.

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 10 (149), octombrie 2015 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Magia spațiului insular*

PAG. 4, 5 VITRINA
• Ion CRISTOFOR
- *Victor Tecar și trilogia sa*
• Gheorghe PÂRJA
- *Brazii Carpaților și cedrii Libanului*
• Ion TALOȘ
- *O „bancă de date" despre și pentru folcloriști*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Spovedania unui scriitor uitat"*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme* de Marius OPREA

PAG. 8 ESEU
• Terezia FILIP
- *Ion Pop - poetul „situat în relativismul lumii"*

PAG. 9 PROZĂ
• Mircea PRICĂJAN
- *Cea mai mare fericire*

PAG. 10 INTERPRETĂRI
• Dumitru MICU - *Simbolismul într-o nouă sinteză*

PAG. 11 COMENTARII
• Andrei MOLDOVAN
- *Romanul unui povestitor*

PAG. 12 MIHAI BORODI - 65
• Echim VANCEA în dialog cu Mihai BORODI

PAG. 13 POEZIE
• *Versuri* de Diana Adriana MATEI și Mihaela OANCEA

PAG. 15 VARIA
• Paul ANTONIU
- *Ion Alexandru - cincisprezece ani de veșnicie*

PAG. 16 TRADUCERI
• José Antonio SANTANO - *Versuri* (traducere de Elena Liliana POPESCU)
• Roberta GATELY - *Prietenele din Kabul* (traducere de Livia MĂRCAN)

Mircea BOCHIȘ

Acest număr este ilustrat cu imagini din timpul vernisajului Salonului de toamnă al UAP, care a avut loc într-un spațiu neconvențional (Cinematograful „Minerul")

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

MIRCEA BOCHIŞ, PREMIANT AL „FESTLIT" 2015

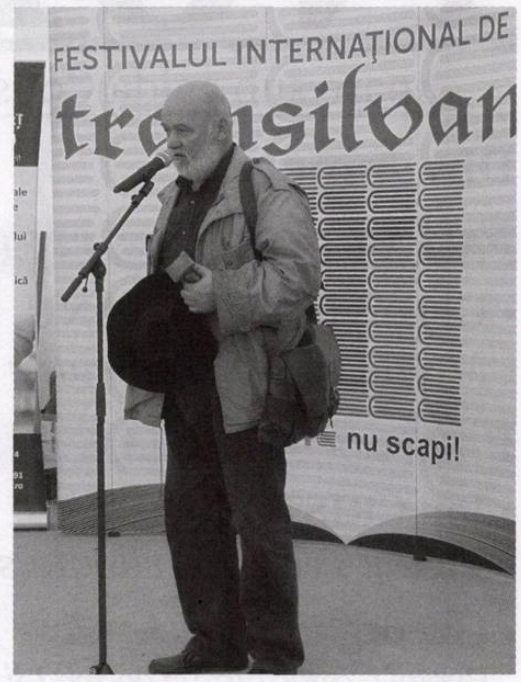

Timp de mai multe zile, Clujul a fost capitala culturală a cărţii, fiind gazda unor importante manifestări dedicate cărţii şi lecturii, desfăşurate în cadrul Festivalului Naţional de Literatură „FestLit" 2015, aflat la ediţia a doua, organizat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România (preşedinte Irina Petraş), cu participarea filialelor Uniunii. Reunind scriitori din întreaga ţară, festivalul a cuprins în program, între altele, simpozioanele cu tema ***Şcoala Ardeleană – începutul modernităţii româneşti*** şi ***Farmecul etimologiilor***, care au provocat o largă dezbatere, evocând nu doar preocupările lingvistice ale reprezentanţilor Şcolii, dar şi unele din curiozităţile acestora. Alte momente semnificative, având drept scop provocarea tinerei generaţii spre lectură, au fost întâlnirile scriitorilor cu studenţii şi elevii unor facultăţi, colegii, şcoli şi biblioteci.

În prezenţa ministrului culturii şi a preşedintelui Uniunii Scriitorilor, un juriu format din mai mulţi scriitori reprezentativi a decernat Marele Premiu al Festivalului de Literatură scriitorului Corin Braga, autorul unor cărţi de referinţă.

Sub sloganul *„de carte nu scapi"*, participanţii s-au constituit într-un veritabil marş al cărţilor, parcurgând cu câte o carte în mână drumul din faţa Universităţii „Babeş-Bolyai" până în Piaţa Libertăţii, unde s-a deschis – marţi, 6 octombrie 2015 – ediţia a treia a Festivalului Internaţional al Cărţii „Transilvania", care a reunit peste cincizeci de edituri şi pe scena căruia s-au prezentat sute de cărţi din cele mai diverse domenii.

Festivalul s-a bucurat de prezenţa unor invitaţi de onoare din Spania, Franţa, Belgia, SUA, Germania, Serbia, Ungaria, dar şi a unor nume de prestigiu din ţară, între care acad. Augustin Buzura, acad. D. R. Popescu, Dinu Flămând, Gabriela Adameşteanu ş.a. Acestora li se alătură cunoscutul artist plastic Mircea Bochiş, care a fost şi premiat în cadrul festivalului.

Un moment deosebit a fost marcat de vernisajul expoziţiei de artă a pictorului Mircea Bochiş, semnificativ intitulată ***Cartea şi penelul – De carte nu scapi!***, perfect încadrată în atmosfera evenimentelor. Vorbind despre expoziţie, criticul de artă Pavel Şuşară a apreciat că Mircea Bochiş este un artist care surprinde mereu prin multiplele modalităţi de abordare, prin varietatea temelor, prin uşurinţa cu care trece de la penel la daltă sau la alte modalităţi de lucru. Cuvinte de preţuire au fost rostite şi de către profesorul universitar Doru Radosav, cunoscut istoric al cărţilor, de către poetul Ion Pop şi de către alţi vorbitori.

Acordarea premiului „Alexandru Căprariu – oameni în slujba cărţii" lui Mircea Bochiş pentru contribuţia originală în grafica de carte românească încununează valoarea expoziţiei şi a operei artistice a acestuia. (**S. HORVAT**)

SERILE DE POEZIE „NICHITA STĂNESCU" (DESEŞTI). FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE POEZIE SIGHETU MARMAŢIEI

Aşa cum se întâmplă de ani buni, şi în această toamnă, la Sighet şi mai apoi la Deseşti, în curtea casei poetului Gheorghe Pârja (organizator al activităţilor) şi sub cupola superbei biserici din lemn (monument UNESCO), s-a adunat mulţime de poeţi şi iubitori de literatură la o nouă ediţie a Festivalului Internaţional de Poezie (a XLIII-a) şi a Serilor de Poezie „Nichita Stănescu" de la Deseşti (ediţia a XXXVII-a) – 2-4 octombrie 2015.

La Deseşti, conform tradiţiei, juriul (al cărui preşedinte a fost poetul şi criticul literar Gheorghe Grigurcu) a acordat Marele Premiu „Nichita Stănescu" poetului sighetean Echim Vancea. În acelaşi cadru, poetului Gavril Ciuban i s-a acordat un premiu din partea primăriei comunei Deseşti.

În cuvântarea sa, preambul la acordarea Marelui Premiu, Gheorghe Pârja spune: *„Timp de 37 de ani, indiferent de regimurile politice, de revoluţii sau tranziţii, noi nu ne-am lăsat de poezie şi ne adunăm aici în acest salon al literaturii. (...) În acest an, premiul îl acordăm poetului cu 21 de volume de poezie Echim Vancea. Anul viitor vom lansa aici volumul* ***Premii pe covorul de iarbă****, care va conţine discursurile rostite aici de cei şaisprezece poeţi care au primit Marele Premiu"*.

În cadrul Festivalului Internaţional de Poezie au fost acordate următoarele premii: secţiunea antologie de autor - Marius Oprea, pentru cartea ***Reţeta fericirii***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015; secţiunea volum - Adrian Suciu, pentru cartea ***Profetul popular***, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2015; secţiunea debut - Adrian Cârstea, pentru cartea ***Întoarcerea în paradis***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015; secţiunea traduceri - Baki Imeri, pentru traducerea poeziei maramureşene în limba albaneză; secţiunea manuscris - Ştefan Balău, pentru manuscrisul ***Foc de seară***.

ZILELE CULTURALE „POESIS"

În perioada 5-7 noiembrie a.c., vor avea loc, la Satu Mare, Zilele Culturale „Poesis" (ediţia a XXV-a). Programul acestui eveniment cultural cuprinde următoarele acţiuni: 6 noiembrie – deschiderea festivă (ora 11), festivitatea de premiere şi recital de muzică şi poezie (Castelul Karolyi - Carei, ora 15); 7 noiembrie – recitaluri de poezie şi prezentări de cărţi pe grupe la atelierele unor pictori din Satu Mare, Apa, Negreşti-Oaş.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

MAGIA SPAȚIULUI INSULAR

Din cele mai vechi timpuri, spațiile insulare îndepărtate au exercitat o misterioasă atracție asupra spiritului uman, fiind echivalate cu promisiunea unui topos paradiziac. Prezente deja în diverse mitologii, asemenea teritorii privilegiate i-au inspirat și pe scriitorii români, îndeosebi pe Mihai Eminescu, Al. Macedonski, Mircea Eliade și A. E. Baconsky. De această temă generoasă se ocupă în recenta ei carte Laura Cornea, câștigătoare meritorie a concursului de debut lansat de filiala din Cluj-Napoca a Uniunii Scriitorilor. Este vorba de ***Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonski, Baconsky*** (Editura Școala Ardeleană & Eikon, colecția „Biblioteca tânărului scriitor", Cluj-Napoca, 2015). Inițial teză de doctorat, studiul prezintă toate calitățile specifice unui asemenea demers: meticulozitatea documentării, profunzimea analizelor de text, parcurgerea unui număr impresionant de texte, bibliografia amplă etc. Investigația conține patru capitole ample, purtând titluri semnificative: ***Spațiu și text. Cartografieri***, ***Topografia imaginarului insular***, ***Dimensiunea mitică a realului*** și ***Experiența halucinantă a spațiului insular***. La acestea se adaugă ***Introducerea***, ***Concluziile*** și ***Bibliografia*** amplă, ce reunește numeroase titluri critice și teoretice de referință.

Înainte de toate, tânăra cercetătoare simte nevoia să circumscrie conceptele pe care le utilizează. Laura Cornea menționează faptul că insula reprezintă un teritoriu care atrage și fascinează, dar care îndeplinește și o importantă funcție simbolică, ducând la construirea unor geografii imaginare. Ca spațiu literar, ea nu poate fi discutată în absența unei definiții a conceptului de spațiu, definiție realizată dintr-o perspectivă pluridisciplinară. Pe de altă parte, autoarea simte nevoia să facă distincție între insula propriu-zisă și celelalte tipuri de insularitate, analizate în relația spațiu-timp. Dar investigația vorbește și de un proces de insularizare ce se poate aplica atât spațiului, cât și individului.

Amplul și interesantul excurs teoretic este urmat de analiza insulei și a spațiilor insulare în operele a patru autori reprezentativi din literatura română: Mihai Eminescu, Mircea Eliade, Al. Macedonski și A. E. Baconsky. Chiar dacă trei dintre aceștia sunt cunoscuți îndeosebi ca poeți, ei au dat și o serie de creații în proză de o valoare inegalabilă. În nuvela ***Cezara*** și în micul roman fantastic ***Șarpele***, insula este reprezentată ca un spațiu paradiziac, ca o posibilitate de recuperare a unui trecut mitic. De cealaltă parte, în romanul ***Thalassa*** de Macedonski și în povestirile fantastice ale lui Baconsky, insula este imaginată ca un teritoriu damnat, ca un spațiu infernal al tenebrelor. În felul acesta, prin cele două ipoteze avansate, lucrarea dobândește o structură simetrică.

Merită apreciată deja partea teoretică a lucrării, care asimilează o bogată bibliografie teoretică legată de problema insularității. Perspectiva asumată este diacronică, Laura Cornea relevând maniera în care a fost receptată insula de-a lungul timpului. Utilizând sugestii din mitologie, religie, fenomenologie și literatură, exegeta urmărește caracteristicile toposului insular în literatura română. Investigația are meritul de a aborda un aspect mai puțin dezbătut în critica literară românească. Suportul teoretic utilizat se dovedește remarcabil și atunci când sunt definite o serie de concepte esențiale, precum: *spațiu, insulă, spațiu insular*. Ele se dovedesc vitale în cea de a doua mare secțiune a lucrării, atunci când se trece la analiza de text.

Cu toate că în literatura română – relevă autoarea – insula este un spațiu mai puțin exploatat decât în literatura popoarelor insulare (cum este, de exemplu, literatura engleză), fascinația acestui teritoriu mirific s-a manifestat și aici. Exegeta s-a oprit la cele patru nume reprezentative atât datorită valorii estetice a operelor, cât și grație faptului că ele ilustrează cel mai bine natura dihotomică (paradiziacă și infernală) a spațiului insular. Pentru a-și defini conceptele, Laura Cornea trimite la o serie de dicționare, precum: ***Dicționarul explicativ al limbii române***, ***Le Petit Robert***, ***Dictionary of Contemporary English*** sau ***Webster's New Explorer Desk Encyclopedia***. La acestea se adaugă teoriile vehiculate de importanți oameni de cultură, cum ar fi: Mihail Bahtin, Peter Sloterdijk, Michel Foucault, Jean Baudrillard. Perspectiva fiind diacronică, nu sunt ignorate nici mutațiile care s-au petrecut în receptarea ideii de spațiu, de la viziunea mecanicistă la conceperea spațiului ca rezultat al unor experiențe subiective.

Vorbind de ***Topografia imaginarului insular***, Laura Cornea menționează faptul că obiectul studiului pe care îl întreprinde nu este insula în sens strict geografic, ci imaginarul insular. De aici distincțiile dintre insula propriu-zisă și spațiile care dețin atribute specifice insulei și funcționează ca atare. Exegeta vorbește despre existența unui proces de insularizare, aplicabil atât spațiului, cât și individului. Consecința este situarea la interferența dintre real și imaginar, individual și colectiv. Cu alte cuvinte, conceptele de insulă și insularitate definesc un spațiu aflat în continuă mișcare și formare.

Pe lângă ideile incitante și originale pe care le vehiculează, merită să fie menționat limbajul critic utilizat de către exegetă, riguros, matur, care sintetizează o bibliografie remarcabilă.

Incitantele observații teoretice sunt urmate de niște pertinente analize de text. Din această perspectivă, secțiunea intitulată ***Dimensiunea mitică a realului*** investighează insula ca spațiu paradiziac. Autoarea se oprește, cu predilecție, la nuvela romantică ***Cezara*** de Mihai Eminescu și la micul roman ***Șarpele*** de Mircea Eliade. Capitolul urmărește modul de reprezentare a insulei ca spațiu edenic, al fericirii depline și al armoniei cosmice. Insula devine astfel un teritoriu al regăsirii unității pierdute, o imagine ce evocă reprezentarea lumii înainte de păcatul originar. Deoarece paradisul a fost reprezentat adesea ca o insulă, Laura Cornea analizează cauzele care au determinat această suprapunere și explică semnificațiile conceptului de *paradis*. În acest sens, se fac numeroase trimiteri la mitologie și la creațiile aparținând literaturii universale. Vorbind despre problema insularității, investigația nu poate ignora nici problema condiției personajelor, accesul la un asemenea spațiu privilegiat realizându-se printr-un anevoios traseu inițiatic. Merită relevat faptul că, în cazul lui Eminescu, analiza abordează și problema prefigurărilor lirice ale temei. Se trece apoi la investigarea misterioasei insule subpământene a faraonului Tlà, pentru ca, în final, să se acorde o atenție deosebită celebrei insule a lui Euthanasius, spațiul protector în care reușesc să găsească fericirea Ieronim și Cezara.

Analiza merge în profunzime și în cazul fascinantului roman al lui Mircea Eliade, adevărată replică peste timp la nuvela lui Eminescu. Din păcate, în cazul autorului ***Nopții de Sânziene,*** autoarea nu este la fel de consecventă ca și în cazul lui Mihai Eminescu. Pe lângă misterioasa insulă din ***Șarpele***, creația lui Mircea Eliade conține trimiteri și la numeroase alte spații insulare, inspirate, de regulă, de filozofia indiană. Este vorba de insula fericiților și de cea a blajinilor, zugrăvite în narațiunea ***Pe strada Mântuleasa***.

Ipostaza negativă a spațiului insular este zugrăvită în capitolul ***Experiența halucinantă a spațiului insular***. De data aceasta, Laura Cornea analizează maniera în care toposul insular afectează identitatea, rațiunea și sentimentele personajelor. Dintr-un spațiu paradiziac, insula devine acum teritoriul unei utopii negative. Existența pe insulă se transformă într-o experiență halucinantă, eroii fiind obligați să se acomodeze cu un alt fel de a fi. Pentru a-și ilustra opiniile, doctoranda trimite la doi autori semnificativi: Al. Macedonski și A. E. Baconsky. Pătrunzând în spațiul miraculos al insulei, personajele trăiesc o serie de evenimente imposibil de explicat potrivit logicii tradiționale. Laura Cornea analizează raportul dintre abatere și normă, precum și maniera în care spațiul insular infernal poate afecta simțurile și maniera de a gândi ale personajelor. Pentru Thalassa, insula reprezintă un teritoriu al pierzaniei. Stările de delir experimentate suprimă rațiunea și voința eroului. Insula întunecată – remarcă autoarea – nu este numai imaginea în oglindă a insulei paradiziace. Principala trăsătură a acestui teritoriu este dată de prezența focului malefic sau de căldura excesivă a soarelui, care nu mai generează viață, ci o anulează. Cititoare atentă a operei macedonskiene, exegeta identifică unele anticipări ale ***Thalassei*** într-o serie de narațiuni precum ***Noapte în Sulina*** sau ***Luntrașul***, bazate pe magia spațiului marin, dar și pe problema unor iubiri incompatibile între personaje aparținând unor clase sociale diferite. De altfel, prozatorul Macedonski merită o atenție mai mare din partea criticilor literari. Romanul ***Thalassa*** este definit drept „un roman al simțurilor", iar analizele merg în profunzimea textului, relevând semnificațiile camuflate ale acestuia. Este interesant de observat că cele două fațete ale insulei pe care le analizează Laura Cornea reprezintă cele două maniere în care scriitorii romantici abordau natura. Este semnificativ faptul că romantismul românesc își asumă, cu predilecție, dimensiunea paradiziacă a naturii ocrotitoare, în timp ce dimensiunea terifiantă a naturii este prezentă mai ales în romantismul englez.

Foarte interesante se dovedesc și analizele dedicate povestirilor lui A. E. Baconsky. Acestea circumscriu o geografie a izolării și a dezolării, asemănătoare cu cea din romanele lui Octavian Paler. Laura Cornea are meritul de a readuce în actualitate un volum mai puțin cunoscut și comentat, ***Echinoxul nebunilor și alte povestiri***. Exegeta trece în revistă maniera în care a fost receptată opera autorului ***Bisericii negre,*** după care își lansează propriile afirmații. Pentru a fi cât mai convingătoare, investigația face trimiteri și la lirica scriitorului. Proza baconskyană zugrăvește un oraș insular ce se dovedește a fi un spațiu-capcană, un spațiu claustrant, dezumanizant, în care domnește un regim obsesiv, în măsură să anihileze individul.

Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonski, Baconsky este o carte originală, migăloasă și bine documentată, ce propune numeroase interpretări ingenioase. Este vorba de un debut reușit, ce ne face să privim cu încredere viitoarea activitate a exegetei.

Ion CRISTOFOR

VICTOR TECAR ŞI TRILOGIA SA

Mărturisesc că, în ultima vreme, puţine cărţi mi-au oferit plăcerea lecturii şi a descoperirii unui talent în stare pură, senzaţie pe care am avut-o citind cele trei volume de proză cu tematică rurală, semnate de Victor Tecar. Trilogia formată din romanele ***Visul ca pedeapsă*** (Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2003), ***Visul ca iertare*** (Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2008) şi ***Visul ca ispită*** (Editura Gutinul, Baia Mare, 2013) oferă o lectură pasionantă şi surprinzătoare, cu atât mai mult cu cât autorul îmi era cu desăvârşire necunoscut. Din păcate, masiva sa trilogie s-a bucurat de puţine ecouri, situaţie paradoxală, explicabilă, în parte, prin statutul lui Victor Tecar de autor trăind în provincie, dar şi prin sistemul deficitar al receptării critice actuale.

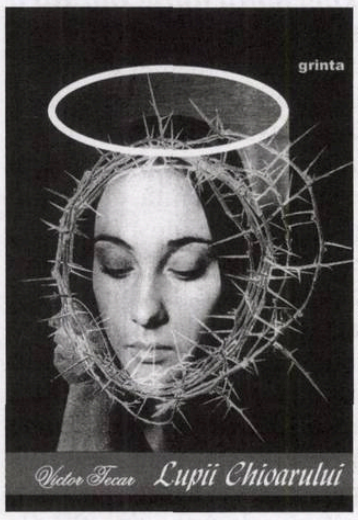

Vigurosul prozator are el însuşi o biografie plină de meandre, de veritabil Jack London autohton. Din succinta notă biografică de pe coperta a patra a volumului ***Visul ca pedeapsă*** constatăm că scriitorul, născut în satul Dealu Corbului, a rămas orfan încă de mic, fiind obligat să-şi facă studiile primare prin mai multe localităţi rurale, pe unde a fost probabil ocrotit de rudele sale: Finteuşu Mare, Dealu Corbului, Coaş, Remecioara şi Berchezoaia. De abia ieşit de pe porţile şcolii gimnaziale, va fi obligat să se angajeze, în perioada 1955-1957, ca muncitor forestier. În 1961, reuşeşte să absolve o şcoală profesională şi să se angajeze ca mecanic de mină la Întreprinderea Minieră Săsar. În 1963, devine profesor suplinitor la Şcoala din Coaş. Spirit întreprinzător, într-o epocă ce a tolerat, pentru o scurtă perioadă, privatizarea micilor meseriaşi, îşi va deschide un atelier de dărăcit lână în satul natal, dar se pare că experienţa aceasta nu a putut fi prelungită prea mult, ceea ce-l obligă pe tânărul Victor Tecar să se angajeze pe un şantier de construcţii în Baia Mare. Între timp, îşi termină liceul la seral, continuând să lucreze ca şofer, revizor tehnician, referent şi tehnician cu aprovizionarea. Toate aceste ipostaze profesionale i-au oferit lui Victor Tecar o vastă experienţă de viaţă, un bagaj de cunoştinţe pe care nu le găseşti în cărţi, autorul de mai târziu continuând să rămână un marginal al societăţii.

Cele trei volume publicate după 1990 sunt dedicate ţăranilor dintr-un sat din zona Chioarului, cuprinzând în paginile lor reconstituirea unei perioade ce se întinde, după cum însuşi autorul precizează în nota introductivă a volumului ***Visul ca iertare***, *„de la primii ani ai colectivizării până la lovitura de stat din decembrie 1989, aşa cum i-am cunoscut eu, cu necazurile, nevoile şi suferinţele lor"*. Prin urmare, vigurosul prozator surprinde o lume pe care a cunoscut-o direct, dar romanul e mai mult decât o mărturie reportericească, autorul fiind capabil să construiască cu farmec istorii, să relateze drame din lumea satului, să sondeze psihologii şi să descrie geografia aridă a satului din Maramureş peste care se năpusteşte urgia istorică a comunismului.

Victor Tecar preia, în fond, o temă familiară a literaturii contemporane, cea a relaţiei ţăranului român cu o istorie potrivnică. Tema e prezentă şi la înaintaşi ca Marin Preda, Ion Lăncrăjan, Titus Popovici, Dumitru Săraru sau Augustin Buzura, dar perspectiva e aici cu totul alta. Prozatorul de acum are desigur avantajul de a scrie într-o atmosferă neviciată de dogmele comuniste şi de călăşul cenzurii. Fresca socială pe care Victor Tecar o alcătuieşte, cu netăgăduit talent, reconstituie o epocă dramatică a istoriei naţionale, încă insuficient cunoscută, cu toate brutalităţile şi tertipurile aparatului de represiune şi propagandă prin care ţăranul a fost silit să renunţe la pământul său şi la inventarul agricol al gospodăriei sale în favoarea gospodăriilor colective alcătuite după model sovietic.

Procesul de spoliere a comunităţii rurale şi etapa de colectivizare a satului din Chioar sunt surprinse cu vigoare, autorul reţinând atitudini, mentalităţi şi comportamente tipice unei perioade istorice în care se exaltă *„lupta de clasă"*, lupta împotriva chiaburilor, precum şi toată gregara mitologie a activiştilor de partid ce năvălesc în atmosfera patriarhală a satului, însoţiţi de agenţii de Securitate, aflaţi de câţiva ani în zonă pentru a combate detaşamentele de partizani anticomunişti. Ei pătrund în gospodării încercând să-i lămurească pe ţărani asupra *„binefacerilor"* noii orânduiri. *„Lămurirea"* se făcea prin diverse metode, de cele mai multe ori brutale, iar aceşti agenţi sunt de obicei figuri patibulare, recrutate din pleava morală a satelor sau dintre lumpenii oraşelor. Se remarcă printre aceşti activişti ce terorizează satul figuri precum Bolşevicu – secretarul de partid, Maxim al Coşergarului – preşedinte al întovărăşirii agricole şi şeful de post Boaru, acesta din urmă fost băiat de prăvălie la un evreu din Chioar, ţigan după mamă, cu un tată necunoscut. Nu în ultimul rând, se remarcă câteva personaje secundare, cum ar fi delatorii din sat (factorul poştal Onofrei şi Mihalcă – gestionarul bufetului sătesc), Rapandula, Pulenciu, Cuţoaia, Pucă-Saca, Smintitul, Doruleţ, Sirop, Pişculiţă, Hleba şi Treişpe-lei, Urdă, Muta, Ponos, Drulea, Avram (noul şef al Ceapeului), Neamţu, ridicolul activist Kadler şi mulţi alţii, cu nume la fel de pitoreşti.

Invazia de activişti de la Sălnic e însoţită, ritualic, de caravana cinematografică ce prezintă invariabil filme de producţie sovietică, propagandistice. Filmele debutează de obicei cu jurnale de lungmetraj, ce prezintă înscrierile în gospodăria colectivă din alte regiuni, cu falsul entuziasm al unei minorităţi naţionale, date mereu ca exemplu de conştiinţă de clasă. Revenit în satul natal, Maxim explică, plin de cinism, consătenilor săi filosofia activiştilor: *„De nu ştii îţi arătăm, de nu poţi te ajutăm, de nu vrei te obligăm!"*. Cei amintiţi nu sunt singurele personaje memorabile ale primului volum al trilogiei. Printre victimele noului regim se numără Filimon Săcară şi tatăl său, permanent terorizaţi în urma furtului turmei lor de oi. În incapacitatea de a-şi plăti cotele de lână, familia e bănuită că şi-ar fi înstrăinat cu intenţie turma de mioare, tânărul şi tatăl său vor fi anchetaţi şi, în final, arestaţi, bătrânul Săcară fiind silit să se sinucidă, iar tânărul să se refugieze în munţi, asemenea numeroşilor partizani din zona de nord, urmăriţi şi lichidaţi fără milă de trupele sinistrei Securităţi. Activiştii se dovedesc unelte docile ale nomenclaturii de partid. Boaru, de pildă, transpune cu zel indicaţiile tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej de la Congresul al II-lea al partidului, care prevedea că: *„Nimicirea chiaburimii trebuie făcută cu toate forţele. Să le mărim impozitele, cotele, să-i îngrădim cu prestaţii şi amenzi!"*. Descoperim în acest Boaru un reprezentant tipic al nulităţilor ce parvin prin zelul cu care aplică dogmele comuniste. El e văzut de consătenii înspăimântaţi ca fiind *„cel mai hapsân comunist din Sălnic"*. *„Născut din părinţi lipiţi pământului, cum îi plăcea lui să-şi înnobileze autobiografia, se făcuse stăpân pe gospodăria Săcărenilor, care pe timpul colectivizării au fost acuzaţi de sabotaj, arestaţi şi închişi... Casa foştilor sabotori a luat foc şi feciorul Cuţoaiei, devenit unul din mai marii stăpâni ai zonei, îşi ridică pe locul ei o vilă cu două nivele."* Scriitorul realizează prin acest personaj tipologia activistului dur, fanatic, lipsit de scrupule, mărginit, executant fanatic al ordinelor partidului, care pregătea, în ultimii ani, demolarea Sălnicului şi transferul sătenilor în noul centru civic de la Răpeni.

Atât primul volum, cât şi cele care urmează sunt alcătuite caleidoscopic, autorul dând, pe rând, cuvântul personajelor sale, care monologhează eliptic sau dialoghează prin sentinţe scurte, de un pitoresc violent. Scriitorul radiografiază o lume ce nu a depăşit încă ororile ultimului Război Mondial şi ale Dictatului de la Viena, iar unii bătrâni ai satului mai evocă încă episoade tragice ale Revoluţiei de la 1848. E o umanitate cu memorie vie, ce se conduce după cutume arhaice, primare. E limpede că prozatorul din Nord nu mai cultivă şabloanele dogmatice ale deceniului şase, mânuind cu măiestrie firele ficţiunii, cu numeroase întâmplări captivante, care scot în prim-plan personaje conturate succint, dar veridice ca psihologie.

Desigur, Victor Tecar beneficiază de cuceririle artei narative a înaintaşilor săi, integrând în strategiile discursului narativ modalităţile naraţiunii tradiţionale. Aşa cum s-a spus, proza noastră cu tematică rurală a hibridat tehnicile romanului modern cu oralitatea lui Ion Creangă. Atent la vocile personajelor sale, cărora le încredinţează funcţia de naratori, Victor Tecar apelează adeseori la tehnici insolite, cum ar fi cele ale romanului sud-american. Influenţa acestei proze se remarcă mai ales în scenele de realism magic, în care satul din Chioar e invadat de şoareci, altădată de şerpi, semnale ale unei realităţi care îşi pierde ritmurile firești sub presiunea teribilă, de coşmar, a istoriei.

Prin satul aflat sub teroare bântuie personaje stranii, cum ar fi Smintitul, un soi de proroc rural, ale cărui profeţii *„toate s-au împlinit"*, după cum remarcă un personaj: *„Ne-a spus unde vor construi comuniştii grajdurile pentru animale? Ne-a spus! Ne-a spus că toate vitele or pieri, câte au mai rămas? De moartea viţeilor ce să mai zic?... Da ceea cu blocurile tot el ne-a spus-o: «Când a construi blocuri prin sate, femeile se vor îmbrăca bărbăteşte şi se vor tunde scurt, iar la feciori o să le crească ţâţele, n-o să mai ştie lumea care-i fată şi care-i băiat... »"*. Minunile. Bizareriile unei epoci absurde, semnele ce indică o dereglare a mecanismului istoric sunt descrise în mai multe secvenţe ale trilogiei lui Victor Tecar. Animalele nasc monştri, pomii înfloresc a doua oară, şoarecii năvălesc *„câtă frunză şi iarbă"*. Se înmulţesc peste măsură şerpii şi păsările de pradă, vulpile şi aricii. Bătrânii din Sălnic se întreabă înspăimântaţi: *„Ce urmează? Mi-e frică să ies noaptea din casă. Trebuie să se întâmple ceva..."*.

Aceste apariţii ale unei naturi dereglate vor fi tălmăcite de straniul personaj Smintitul, *„cel care prorocea pe vremea colectivizării"*, ca fiind semne ce prevestesc prăbuşirea comunismului. Invazia *„lighioanelor"* şi apariţia diavolului în biserică (a cărui cruce se prăbuşeşte de pe acoperiş) sunt alte semne premonitorii ale unei schimbări sociale – aşa-zisa revoluţie din decembrie 1989, pe care prozatorul nu o vede nicidecum ca pe o revoluţie autentică, ci ca pe o schimbare socială tulbure, ca pe o veritabilă lovitură de stat, ce nu prevesteşte nimic bun, după cum se petrec evenimentele în volumul al treilea al trilogiei, ***Visul ca ispită*** (2013). Ordinea firească a realităţii e dereglată inclusiv prin violenţa extremă cu care Securitatea împuşcă, nici măcar după un simulacru de judecată, doi ţărani la locul numit Întrehotară, situat între cele două sate, dintre care Sălnicul urma să fie demolat, conform planurilor scelerate ale *„noii revoluţii agrare"*. Evenimentele din decembrie 1989 produc o intensă emoţie şi revolte în Sălnic, sat aflat în pericolul de a dispărea sub buldozerele noii revoluţii agrare, ca urmare a sinistrelor planuri de sistematizare a satului. Aici, marele talent de umorist al prozatorului îşi dă deplina măsură. Dar, spre lauda sa, prozatorul nu îşi restrânge interesul doar la perimetrul rural, el însoţindu-şi eroii la manifestările şi revoltele din Bucureşti sau din alte localităţi. Autorul descrie realist mişcările sociale din epoca de prăbuşire a comunismului, recurgând deseori la informaţiile culese din ziare sau de la radio şi televiziune, reţinând episoadele teroriştilor, precum şi manevrele dubioase ale Frontului Salvării Naţionale, dar şi naşterea puzderiei de noi partide. Naraţiunea curge firesc, plină de vioiciune, mereu pigmentată de umor şi ironie. Caricatura şi parodia se află la ele acasă.

Victor Tecar mânuieşte cu abilitate tehnicile prozei moderne, el depăşindu-şi cu mult condiţia de autodidact, dovedindu-se un scriitor matur, ce merită a fi citit şi cunoscut mai bine. Reputatul critic literar Gheorghe Glodeanu constată, cu justeţe, că *„literatura sa nu se naşte din livresc, ci dintr-o bogată experienţă de viaţă şi dintr-o forţă epică înnăscută. Scriitor realist prin excelenţă, romancierul devine martorul obiectiv al unui timp infernal, ceea ce explică atât înclinaţia sa spre radiografie socială, cât şi pentru investigaţia de factură psihologică, pentru tipologie. Cronică acidă a unei lumi absurde, cu o puternică încărcătură parodică, proza lui Victor Tecar reprezintă o alternativă la textualismul postmodern excesiv din ultimii ani"*.

Prin consistentul realism de observaţie social-morală, romanele lui Victor Tecar, adunate acum sub sugestivul titlu ***Lupii Chioarului*** (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015), sunt o apariţie importantă în proza ultimelor două decenii, iar activitatea de scriitor solitar, retras în provincia sa literară, trebuie urmărită cu atenţie, căci avem de a face cu un talent viguros şi autentic.

Gheorghe PÂRJA

BRAZII CARPAȚILOR ȘI CEDRII LIBANULUI

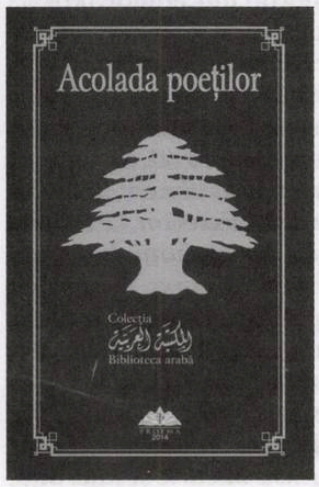

Sunt multiple feluri de a cunoaște lumea și de a se cunoaște oamenii între ei. De la cunoașterea prin credință la cunoașterea prin iubire, de la cunoașterea prin călătorie la cunoașterea prin rațiune. O formă mai discretă, dar la fel de profundă este cunoașterea prin poezie. La această formă a recurs Editura Proema din Baia Mare de câțiva ani încoace prin inițierea colecției „Biblioteca arabă", în care s-au publicat mai multe antologii bilingve de poezie românească din Orientul Mijlociu.

Cea mai recentă apariție este ***Acolada poeților*** (Editura Proema, 2014), selecție de versuri din lirica libaneză contemporană, volum apărut cu ocazia aniversării a cincizeci de ani de relații diplomatice între România și Republica Libaneză. Antologia, traducerea din limbile arabă și franceză, studiul introductiv și notele aparțin cunoscutului arabist Dimitriu Chican, mulți ani ambasador al României în această parte de lume. Prefața este semnată de Carmen Liliana Burlacu, secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe. Încă o dată în viziunea editurii băimărene poezia are și un mesaj diplomatic explicit. Volumul ***Acolada poeților*** cuprinde treizeci și patru de poeți contemporani: șaptesprezece români și șaptesprezece libanezi. Este, fără îndoială, o nouă fereastră către cunoașterea reciprocă prin intermediul sensibilității lirice. Numele Libanului are o rezonanță biblică, el ocupând un loc aparte în cadrul mișcării culturale și literare a lumii arabe. Au fost selectați poeți care configurează imaginea lirismului din această țară. Mai ales curentele literare ilustrate de poeți de mare forță de expresie. De pildă, Yussuf al-Khal este poetul prin care modernismul în literatura și poezia arabă intră în faza sa decisivă. Khalil Hauni este considerat unul dintre reprezentanții marcanți ai modernismului, scriind o poezie de meditație filosofică cu adânci sentimente naționale. Se sinucide în 1982 în semn de protest față de invadarea Libanului de către armata israeliană. Pentru Andree Chedid, poetă libaneză de expresie francofonă, poezia este o continuă meditație introspectivă asupra condiției umane. Primește premiul „Goncourt" pentru poezie și proză. Salah Stetie este considerat unul dintre cei mai importanți poeți libanezi moderni de expresie francofonă. Poezia sa tinde spre esențializarea expresiei, îmbinând ferm limba franceză cu rafinamentul poeziei și al spiritualității arabe. A fost și ambasador al Libanului în Olanda și Maroc. S-a bucurat de multe premii, inclusiv de cel al Academiei Franceze. Pentru Nadia Tueni, poezia este suferință, iubire, speranță, dar și dragostea pentru Libanul natal. Este plasată printre promotoarele de excepție ale poeziei feministe moderne în Liban și în lumea arabă. Distinsă cu Premiul pentru Poezie al Academiei Franceze. Moare prematur de cancer. Unul dintre premergătorii suprarealismului în poezia libaneză și arabă este Unsi Al-Hajj. Ocolind categoric retorica tradițională, a supus limba arabă unei neîncetate serii de experimente. Despre poezia lui Venus Kitouri-Ghata s-a scris mult, remarcându-se stilul suprarealist, dar și fiorul mitic-epopeic al creației sale. A fost distinsă cu numeroase premii în Franța. Cea mai tânără poetă din antologie este Jumana Haddad (1970), vorbitoare de multe limbi străine, socotită în 2009 printre cele mai notorii patruzeci de femei arabe-scriitori.

Domnul Chican, ca un bun cunoscător al lumii arabe, ne pune la îndemână universul de preocupări al poeților libanezi. De la căutarea și redefinirea originii, tematica socială, căutarea de răspunsuri la întrebări privind existența, angajamentul și patriotismul. Poeții români prezenți în antologie sunt: Marius Ianuș, Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Mircea Cărtărescu, Mariana Marin, Traian T. Coșovei, Alexandru Mușina, Nichita Danilov, Gheorghe Pârja, Ion Mircea, Dinu Flămând, Virgil Mazilescu, Angela Marinescu, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu și Vasile Grigore Latiș.

Acolada poeților, un gest splendid de cunoaștere reciprocă a două lumi, de la brazii Carpaților la cedrii din Liban.

Ion TALOȘ

O „*BANCĂ DE DATE*" DESPRE ȘI PENTRU FOLCLORIȘTI

Volumul alcătuit de Iordan Datcu, ***Adrian Fochi. Receptarea critică a operei și bibliografie*** (RCR Editorial, București, 2014, 377 p.), adună recenzii, cronici și fragmente de articole referitoare la operele celebrului folclorist. E un fel de *„bancă de date"*, la care pot apela cei care se interesează de opera lui Fochi și de ecourile ei. N-au fost incluse chiar toate, după cum se poate constata din confruntarea bibliografiei cu textele din volum, dedicate diferitelor opere, dar, dacă până acum ne mulțumeam cu o bibliografie a acestor ecouri, Datcu ne pune pe masa de scris textele lor integrale. Ca reputat istoric al folcloristicii noastre, el știa bine câtă vreme și energie pretinde căutarea unor asemenea texte, motiv pentru care, de cele mai multe ori, cercetătorul renunța la cercetarea lor.

Datcu făcuse o experiență similară cu receptarea celebrului studiu al lui O. Densusianu: ***Folclorul. Cum trebuie înțeles***, titlu preluat, dar cu adaosul: ***Un secol de la apariție. 1909-2009*** (București, Saeculum I. O., 2009). La fel procedase și Iulian Chivu cu masivul volum ***Iordan Datcu sau a trăi printre și pentru cărți*** (Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Grai și Suflet - Cultura Națională, București, 2012, 576 p.). Ambele volume sunt de un neprețuit ajutor pentru cercetările de istorie a folcloristicii.

Cred că niciun alt cercetător nu era mai chemat decât Iordan Datcu pentru alcătuirea volumului aflat în discuție, deoarece el a fost redactorul în editură al unora dintre cărțile lui Fochi și a scris despre ele la apariție, iar pe cele postume chiar le-a editat. Date fiind dimensiunile și importanța operei lui Fochi, e de la sine înțeles că receptarea ei merita un asemenea volum.

Contribuția lui Fochi e fundamentală în diferite domenii ale cercetării folclorului, în primul rând în acela al baladei (***Morița. Tipologie, circulație, geneză, texte*** - 1964, ***Recherches comparées de folklore sud-est européen*** - 1972, ***Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*** - 1975, ***Estetica oralității*** - 1980, ***Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice*** - 1984, ***Cântecul epic tradițional al românilor. Încercare de sinteză*** - 1985), la care se adaugă postumele: ***Valori ale culturii populare românești***, I-II -1987, 1988.

De cel mai mare interes din partea criticii s-a bucurat studiul monografic dedicat ***Moriței***. Nu mai puțin de doisprezece oameni de specialitate au comentat apariția insolită, foarte binevenită, a acestei opere excepționale: Traian Herseni, Paul H. Stahl, Vladimir Streinu, O. Bîrlea, Al. I. Amzulescu, Gh. Vrabie, Gáldi László, E. Manu, P. Ruxăndoiu, Ion Taloș. Parte dintre recenzii și cronici servesc popularizării operei prin intermediul revistelor literare sau culturale, regionale sau naționale. Uneori, ele se limitează la descrierea cărții, dar și acest lucru merită să fie apreciat. La fel sunt recenziile publicate în reviste din străinătate, care au menirea să atragă atenția asupra apariției unei opere și să înlesnească accesul specialiștilor străini la ea. În reviste de specialitate apar recenzii care depășesc deseori nivelul celor din primele două categorii, dar numai puține aduc noi informații cu privire la tema cercetată. ***Morița*** lui Fochi n-a avut șansa de a se bucura de recenzii ca cele publicate de Ion Mușlea la ***Instrumentele muzicale ale poporului român*** (1956), de Tiberiu Alexandru, sau la ***Atanasie Marienescu folclorist*** (1963), de O. Bîrlea, adevărate capodopere ale genului (Ion Mușlea, ***Cercetări etnografice și de folclor***, I, 1971, p. 145-155; II, 1972, p. 425-432). Poate că asemenea recenzii nu cad prea bine autorilor, dar ele reprezintă adevărate contribuții științifice și, până la urmă, acesta trebuie să fie unul din scopurile recenziilor. Dacă ***Morița*** lui Fochi nu s-a bucurat de vreo recenzie de acest fel, au fost tipărite, în schimb, numeroase studii care, pornind de la ea, dezvoltă, adâncesc sau completează unele aspecte și informații asupra temei. Și asemenea studii se constituie în indicatori asupra receptării operei, dar ele nu puteau fi reproduse în acest volum.

Studiile dedicate de Fochi relațiilor dintre balada românească și cele din sud-estul Europei, respectiv cele din zona zisă carpatică, au stabilit procentul destul de redus al influențelor reciproce, dar și gradul ridicat de originalitate al baladei noastre. Lucrările lui din domeniul folclorului comparat au prilejuit comentarii lui Ion Cuceu, Radu Răutu, Iordan Datcu și Ion Taloș, care au scos în evidență faptul că rezultatele obținute de Fochi sunt, foarte probabil, definitive, adică viitoare cercetări nu le vor modifica esențial. Regretabil este doar faptul că Fochi n-a realizat un studiu similar despre raporturile baladei românești cu ale altor popoare neolatine, ceea ce ar fi rotunjit întreaga activitate de comparatist a marelui cercetător.

A. Fochi nu și-a limitat însă cercetările la studiul baladei. El a avut o contribuție hotărâtoare la elaborarea primelor două volume ale ***Bibliografiei generale a etnografiei și folclorului românesc***, contribuție relevată de cercetători ca Radu Răutu, Al. Duțu, N. Constantinescu, N. Bot, Ion H. Ciubotaru ș.a. El a realizat totodată ediția critică a importantei colecții de ***Doine și strigături din Ardeal*** a lui Jan Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, care s-a bucurat de atenția lui O. Papadima, O. Bîrlea, Al. Duțu, Virgiliu Florea, Mircea Popa. Monografiile elaborate de Fochi: ***George Coșbuc și creația populară*** și ***Femeia lui Putifar*** au trezit interesul lui I. Datcu, I. Cuceu, V. Cândea și M. Berza, respectiv al lui Șerban Cioculescu, Vasile Vetișanu, Silvia Ciubotaru și Al. Zub. Dicționarul folclorului de la sfârșitul secolului al XIX-lea (***Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea***) a fost comentat de Dim. Păcurariu, Al. Zub, V. Avram, I. Datcu, L. Cireș și C. Eretescu.

Volumul dedicat receptării operei lui Fochi cuprinde și un amplu studiu al lui I. Datcu, nouă ***Linii la un portret***, bibliografia actualizată a scrierilor lui Fochi, precum și un capitol iconografic.

Din ediția Datcu rezultă că opera lui Fochi a constituit o provocare pentru mai bine de cincizeci de autori, care au simțit nevoia de a-i acorda atenție, scriindu-și opiniile despre ea. Se poate pune întrebarea: cui servește un volum de acest gen? Răspunsul e clar: generațiile vechi și cele noi de folcloriști au toate motivele să fie recunoscătoare lui Iordan Datcu pentru această colecție de texte cu privire la Fochi și la opera lui. În primul rând, pentru că volumul pune la dispoziția cercetării folclorice o informație greu accesibilă, pe baza căreia putem măsura ecourile avute, de exemplu, de ***Morița*** lui A. Fochi, atât pe cele auzite în țară, cât și pe cele care au avut loc în străinătate; în cazul de față, ecourile străine se limitează la Germania și Ungaria (bibliografia indică însă, la p. 319, și o recenzie în Grecia). Volumul poate fi o școală pentru tinerii cercetători, care văd ce opinii au fost exprimate la apariția marilor opere ale folcloristicii și cunosc mai bine raporturile dintre folcloriștii vremii: cine pe cine elogiază, cine pe cine critică și măsura în care o fac. Prin urmare, volumul oferă informații nu numai despre autor și operele lui, ci lărgesc sfera noastră de cunoaștere la recenzenți. El reflectă gradul de îndreptățire a recenzenților de a se exprima despre o lucrare oarecare, cunoștințele de care dispun aceștia cu privire la tema cărții recenzate, capacitatea acestora de a aprecia (sau nu) adevărata valoare a cărții; din volum rezultă exigența și sinceritatea recenzenților, încercarea lor de a părea cât mai „obiectivi" sau disimularea lor, adică transmiterea unui mesaj pentru autor și altul pentru cititor.

Daniela SITAR-TĂUT

„SPOVEDANIA UNUI SCRIITOR UITAT”

Cernerea și discernerea valorilor sunt greu realizabile într-o cultură lipsită de principii care, în loc să-și acorde faptele în funcție de conștiință, își acordă conștiința în funcție de fapte. Popoarele cărora le lipsește această axă morală sunt vidate și de suferința generată de filonul etic. Sinuozitățile conjuncturale și vasalitatea față de putere sunt mai ușor perceptibile în cazul scriitorilor și al oamenilor politici. M. Eminescu însuși se lamenta, într-o scrisoare expediată pe când avea 32 de ani, din cauza *„scrisului de poruncă”*, profesat în activitatea jurnalistică, de limitele care i se impun și-i sunt dictate din considerente politice, ajungând, exasperat, la bocetul-blestem: *„scrie-mi-ar numele pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc”*. *„Scrisul de poruncă”* se dovedește o activitate benefică pecuniar în perioada proletcultistă când, mascat, alegoric sau grețos-egolatru, se baladeau izbânzile socialismului și ale genial-debilului său lider paysan.

Dacă în trecut Alecu Ivan Ghilia era unul dintre cei mai vehiculați și lăudați prozatori ai regimului comunist, deținător – în 1958 – al Premiului Academiei pentru romanul ***Cuscrii***, fiind prezent în manualele școlare și în istoriile literaturii române contemporane, ultrarecenzat și elogiat, făcând parte din suita de scriitori – alături de Ion Lăncrănjan, Titus Popovici, Ștefan Bănulescu – care-l însoțea pe Ceaușescu în celebrele vizite de lucru, mascarade idolatorii menite să întrețină iluzia popularității, în prezent acesta resimte acut sindromul repudierii, al marginalizării, fiind înconjurat de o amnezie generală și solicitând, melodramatic și amar, *„premiul de anonimat”*. Poet, romancier, scenarist, nuvelist, jurnalist, director al unei case de filme, absolvent al Institutului de Arte Plastice, elev al lui Corneliu Baba, Alecu Ivan Ghilia – acuzat deseori de cameleonism și oportunism – își continuă și azi itinerarul scriptural, cu un program matinal de lucru urmat de zeci de ani cu obstinație draconică, în căutarea perpetuă a unui titlu prin intermediul căruia să devasteze și să seducă piața cărții autohtone. Autor a peste patruzeci de volume, acesta cultivă un melanj între realitatea transfigurată și biografism, alegorie, misticism, alternând tipurile de discurs, dar și vocile narative, profesând într-o anumită perioadă realismul proletcultist care emerge, așa cum mi-a mărturisit, utilizând formula diaristică în ***De veghe la moartea mea*** din 1998, dintr-o atracție irefutabilă pe care principiile – teoretice – ale comunismului le-au exercitat asupra sa și ale căror disjuncții și subterane demagogice îi sunt dezvăluite tardiv.

De o coloratură aparte în panoplia scripturală a acestuia se dovedește ***La Pelle du Destin. Manifeste contre l'Oubli (un épisode vécu de ma vie) [Fulgerul destinului. Manifest contra uitării (un episod trăit al vieții mele)]***, apărut în luna iulie a acestui an, în traducerea lui Constantin Frosin, la pariziana editură Le Brontosaure, Collection Littérature Roumaine. Prefața-portret, ***Alecu Ivan Ghilia. La Pelle du Destin, l'Exception à la Règle***, aparținătoare lui Jean Paul Gavard-Perret, subliniază notele definitorii ale volumului memorialistic, precum și traseul inițiatic al redescoperirii sinelui în momentul participării la Revoluția din Decembrie 1989. Prefațatorul remarcă maniera particulară de recompunere a biograficului, care se distanțează de estetica proustiană, regăsirea temporalității fiind transformată într-un exercițiu al scriiturii înseși și ajunge *„în geografia imaginarului său, un mijloc de descompunere, de demontare a timpului, a violențelor și platitudinilor sale”*. Jean Paul Gavard-Perret îl asemuie lui Charles Baudelaire, Alecu Ivan Ghilia fiind catalogat drept *„un poet al vieții moderne”* (p. 7), care nu încearcă să escamoteze trecutul, eludând episoadele incriminante, ci-și conservă un optimism contagios în forța actului artistic, singurul în măsură să survoleze senzația că trăiește într-un deșert existențial, *„un fel de no man's land”*. Din punctul de vedere al lui Jean Paul Gavard-Perret, fiecare text este asemenea unui nou elan fizic, cu strălucire proprie, *„un act de botez, o coregrafie geografică sau, mai mult: poegrafie”* (p. 8). Elogiul universitarului savoiard, una dintre somitățile culturii franceze, se convertește în atestat estetic. O altă validare vine din partea traducătorului. Tălmaci a circa două sute de cărți și semnatar a peste patruzeci de volume de beletristică sau de specialitate, Constantin Frosin este desemnat „Cercetătorul Anului 2015“ de către Oxford Summit of Leaders „Science and Education“, titlul fiind oferit la categoria Științe Umaniste, domeniul Filologie, după ce, anterior, a fost premiat de doi președinți francezi, Jacques Chirac și Nicolas Sarkozy, cu „Ordinul Artelor și Literelor“, în „Grad de Ofițer“, „Medalia de Aur a Asociației Meritului și Devotamentului Francez“ („Association du Mérite et Dévouement Français“ – AMDF) sau „Ordinul Național Francez Laurii Academici“ („Les Palmes Académiques“).

Aspectele biografice pure procesate în ***La Pelle du Destin***, carte ce cunoaște o primă variantă în limba română, ***De veghe la moartea mea*** (CR, 1998), *„mai stufoasă”*, mai puțin lineară cronologic, potrivit mărturiei auctoriale, mi-au fost relatate de autor într-un lung interviu din vara anului 2010:

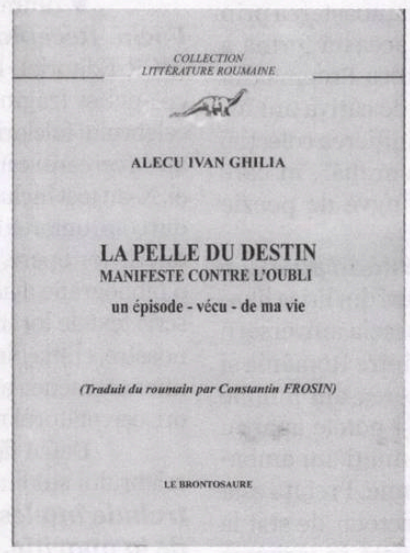

„Daniela Sitar-Tăut: Ați fost arestat la Jilava în timpul Revoluției, iar nu înaintea ei. Care au fost motivele încarcerării?

Alecu Ivan Ghilia: În 21 decembrie, înainte de căderea lui Ceaușescu, revoluționarii au început să se adune la Intercontinental. Am ieșit și eu, nu pentru că eram flămând, eu eram de fapt lacto-vegetarian și n-am suferit pentru că Ceaușescu nu dădea lapte și ouă. Oamenii sufereau pentru că mâncau copite și gheare. Pe mine ăstea nu mă atrăgeau. Cu zece ani înainte am fost yoghin, am fost elevul lui Bivolaru, care a reușit să-i păcălească până și pe suedezi. Era un amestec de impostură și de credință. Cică era și foarte bine dotat fizic. Mi-am dat seama că Bivolaru merge prea departe pe linia demonică, cu tantrismul și că-s periculoase toate experiențele ălea ale lui cu femeile care ajungeau la sinucidere. Ardea tot ce întâlnea în jur. N-am ieșit nici din pricina frigului. Eu eram foarte rezistent. Intemperiile naturii nu le băgam în seamă. Eu am ieșit așadar în stradă și-am strigat «Jos Ceaușescu!» exasperat de cărțile care-mi erau respinse. M-au arestat la Intercontinental, m-au bătut și m-au băgat într-un camion pe podeaua căruia erau două rânduri de oameni. Mi-au scos dinții, mi-au spart capul. Am rezistat în fața zidului morții de la Jilava noaptea de 21 și cealaltă zi, iar în 22 am fost eliberat.”

MISAF și experiența de yoghin, sub tutela lui Bivolaru sau a unui guru-rival, este și ea procesată, scriptorul afiliind-o erosului. Spre deosebire de alte creații, autorul uzitează un limbaj detabuizat, racordat la tendințele generale ale postmodernismului. Siluetele feminine (Gabriela-Geogiana, Ana), alături de istoria amoroasă, pasională, cu melodramatisme slave, încurajează taxarea cărții drept un erotiche-Roman. Dualitatea, amfibiană, a omului Alecu Ivan Ghilia este reflectată și de inserarea în finalul tomului memorialistic a unei suite de picturi personale, aflate la Ross Galery of Art Miami. Dedicată celor două fiice, Liana și Alexandra, *„spovedania unui visător convertit credinței”* demarează cu relevarea dualității ființiale, care oscilează între benefic și malefic, reflectată în binomul maniheic Dumnezeu-Satan. Dând la o parte corola mistică, volumul are o valoare documentară, prezentând, din punctul de vedere al participantului și încarceratului, două zile și nopți de răscruce din istoria recentă a României, derulate în perioada 21-22 decembrie 1989. Miracolul Revoluției este asemuit soartei Atlantidei, în ceea ce privește *„adevărul celor petrecute atunci”*, dar și necesitatea unui astfel de adevăr în prezent. Spre deosebire de alte texte, densitatea evenimențială este mai pronunțată, iar temporalitatea se dilată când înspre perioada infantilă, când înspre prezent, mediul carceral facilitând rechizitoriul biografic. Prozatorul glosează, în manieră postmodernă, implicând naratarul în discursul epic, asupra utilității sau a futilității demersului său confesiv, redus la salutara, lapidara sintagmă *„spovedania unui scriitor uitat”*. Redundante sunt două teme care poetizează și mai mult profilul spiritual al lui Alecu Ivan Ghilia: paternitatea (reflectată printr-o grijă balzaciană față de cele două fete ce-au moștenit, fiecare, una dintre identitățile artistice ale tatălui, în prim-plan aflându-se Liana, scriitoare ea însăși) și cultul prieteniei (fie că este vorba de Mircea Răceanu și familia lui, sau de Niculae Gheran, scriptorul, rămâne fidel camarazilor săi, penelându-i și transformându-i în personaje benefice ale cărții). De fapt, volumul lui Alecu Ivan Ghilia poate fi privit și ca o istorie nescrisă a literaturii contemporane, devoalând culise caracteriale și acționale, măști și ipostaze auctoriale inubliabile. Prozatorul conjugă, cu sinceritate și onestitate însă, sloganuri convenabile: *„Puterea comunistă se servea pe sine, servindu-se de inocența noastră”*. Cu dezarmantă franchețe, acesta enumeră răsfățurile de care au avut parte scribii obedienți, care erau *„serviți ca să servim”*, beneficiind de foloasele timbrului literar sau de casele de creație: *„Statul era «agentul nostru literar»”*. Dacă elogiile vizează un destinatar precis (*„conu Zaharia”* – Zaharia Stancu, părinte al scriitorilor și paratrăsnet, deseori, între ei și Ceaușescu sau actorul Victor Rebengiuc, singurul care a declinat invitația autorului la expoziția de pictură ***Jertfa inocenților***, dedicată victimelor Revoluției), ironiile și imprecațiile se repercutează asupra sinelui, încercând, autoscopic, să înțeleagă cauzele repudierii, ale minimizării personale. în pofida diarismului, a dialogicului și a epicului, cartea este divizată în mai multe subcapitole, escale mnemotehnice sau revelatorii, de pondere diferită, ce punctează episoade distincte ale devenirii: ***Prélude sentimental [Preludiu sentimental]***, ***Le Balcon de l'Ascension***, ***Le Balcon de l'Effondrement [Balconul ascensiunii, balconul prăbușirii]***, ***Jilava, mon amour [Jilava, dragostea mea]***. Tempoul narativ este când in ralenti, când accelerat. Întregul volum e traversat de obsesia scripturală, fiindcă Alecu Ivan Ghilia este bântuit de daimonul artistic, fie în formă beletristică, fie picturală: *„Scrisul a fost pentru mine **bucurie și suferință**, din care mă eliberam prin **pictura trăită ca o terapie, devenită la rândul ei bucurie și suferință**; schimbare continuă, transformare, epuizare și sărăcie lucie, căci pictura e o artă de lux: din ce nu câștigam pe literatură, dădeam pe pictură”*. Dorința revenirii în circuitul livresc, după o perioadă de cenzură, epuizantul travaliu, de cincisprezece ani, la volumul ***Piramida***, considerat apoteoza și sublimarea viziunii sale estetice, jalonează întregul tom. Autorul nu ezită să inserteze cronicile literare favorabile, recenzenții, cum e cazul lui Romul Munteanu, devenind adevărați corifei estetici și tribuni personali. În viziunea comparatistului, ***Piramida*** este *„o nouă capodoperă a literaturii române”*, care *„va schimba fața prozei contemporane pe plan european”*. Prozatorul nu eludează considerațiile poetice, reverberează la tendințele românești occidentale, meditează asupra mutațiilor acestei forme și angrenează permanent tentacule comparatiste. Alecu Ivan Ghilia este racordat la contemporaneitate, cunoscând și participând fervent la viața artistică. Foarte interesant ar fi, credem noi, un volum de amintiri literare, fiindcă nu exista om de cultură important pe care acesta să nu-l fi cunoscut sau la care să nu fi putut ajunge. Crochiurile auctoriale prezente în ***La Pelle du Destin*** merită a fi amplificate într-o carte viitoare. Condeierul trece dezinvolt de la tușa îngroșată caricatural, expresionist, la ironia condescendentă față de aproape. Marin Preda, *„Monșerul”*, este *„genial”* și-l consiliază să nu proceseze decât experiențele trăite, subiectele cunoscute din interior și să abandoneze fabulatoriul; George Ivașcu este amendat pentru că îl concediază de la „Contemporanul”; Titus Popovici se dovedește nu numai un turnător notoriu, ci și un pupincurist versat al lui Ceaușescu, speculând empatic atât afonia, cât și rudimentele culturale ale acestuia, prin dublete vocale bahice; D.R.-ul e nu numai un ocrotitor, dându-i un apartament în Ștefan cel Mare după divorț, ci și un protector al manuscriselor lui Alecu Ivan Ghilia din fața băieților cu ochi albaștri.

Borgesiana idee a edenului ca bibliotecă este transfigurată de prozatorul român în excipitul romanului, oferind Realiei apanaj scriptural, cu inflexiuni mistic-divine, sugerând însă proteismul actului artistic: *„lumea e Biblioteca în care S-a Scris pe Sine Dumnezeu. Noi nu suntem decât literele prin care se desăvârșește la nesfârșit acest Manuscriptum, care va dura până Autorul va pune Punct, continuând să ne lăsăm (până atunci) scrișI, scriind și descriindu-L noi înșine pe Dumnezeu care-și citește Opera prin noi”*.

Marius OPREA

În spatele istoricului, al arheologului Marius Oprea locuieşte un veritabil poet. Dând la o parte perdeaua înşelătoare a rigorii profesiei, vom constata că Marius Oprea este congener cu Simona Popescu, Caius Dobrescu ori regretatul Andrei Bodiu. A venit în această toamnă în Maramureş cu un volum, ***Reţeta fericirii***. A fost premiat. Lângă turla bisericii din Deseşti, Marius Oprea ne-a spus celor de faţă: *„Pe mine poezia m-a salvat!"*. Fiecare a înţeles în felul lui nuanţele strânsorii omului prin lume. Cert este că a ieşit o poezie cu miză. O spovedanie, dar nu a unui înfrânt, constată prietenul Vasile Gogea. (Gheorghe Pârja)

Unu

O zgârietură pe mâna stângă, un şarpe
dispare în tufiş. Luna, un cuţit;
lângă cort focul. Un cuţit lângă
cutia de conservă. O conservă goală. (Goliciunea
ei închipuită; luna crescuse amintirea.)
Să urlu. SĂ URLU! Oboseala din oase. Pielea argiloasă
spălată de râu şi faţa ascunsă a zilei. Ea acum
este departe.
Atât de departe, încât aripa ei otrăveşte purtată de vânt.
Vântul. Luna. Tufişul. Focul şi şarpele. Vântul şi focul.
Şarpele şi luna. Sub constelaţia gemenilor
născut întocmai ca o sticlă de bere. S-o golim!
S-o dezgolim! (Goliciunea
ei închipuită, ca o bătaie de joc, o bătaie,
un picior de scaun în cap, un pumn în gură. Mestecă,
băiatule. Înghite ruşinea, suge-ţi dinţii.)

Lângă cort, în aceeaşi poziţie. Mişc un picior,
mişc celălalt. Pe spate iarba-i rece. (Rece
închipuit trupul ei neatins niciodată departe
se dezbracă; după
stânci, la cotul râului, într-un crâng gura unei peşteri.)
Ochi deschis în noapte. (Se pune în pat.)
Şi luna; o înghiţitură de vin,
o înghiţitură de apă.
E frig aici acum, dar mi-e mai bine.
Şi somnu-mi bun va fi, şi gându-ntreg la ti... (o răbufnire,
o umflătură, un ganglion
sub pielea şarpelui.) Picături
de rouă pe o conservă goală. (Dimineaţa
scoate un picior din plapumă, se răsuceşte.
Tăişul pleoapei despică visul.
Dimineaţa încalţă ciorapi albi. Seara descalţă
ciorapi cenuşii.
Apoi desface nasturii bluzei, uşor:
zgură. Un munte de zgură lângă un munte de şpan.
Să dai cu târnăcopul,
să iei cu lopata. Să descoperi îngheţat amintirile prietenilor.
Să sugi o bere. Să taci,
să asculţi cuvântul cum scurmă grămezi,
cuţitul prinzând rădăcini ca focul închis
sub tencuiala de jar,
tufişul de soc pe pajiştea udă.)

Căutările artistului

O simţeam scurgându-mi-se
prin canalele întortocheate ale trupului
din când în când credeam că trebuie să strig
din când în când
printre grămezi de lăzi
sticle sparte cartoane
credeam că zăresc aplecată silueta unui prieten
dincolo de gardul pe care îl mai ţinea în picioare
un fir de sârmă ghimpată

de zile întregi căutam
seara zgâriindu-mi pielea capului căutam
un loc de trecere
când ziua de lucru se terminase căutam încă
şi cu paşi siguri în drum spre casă mă ajungea noaptea
în faţa aceluiaşi perete, scrijelindu-l
dimineaţa un trecător a privit
desenele mele
la prânz o mulţime înmărmurită privea

după-amiaza buldozerul galeriilor de artă se defectase
de câteva ori în faţa lor
pământul înverzise peste noapte
sârma ghimpată ruginise.

Lied domestic

Casa mea e construită pe treptele unui bloc
în casa mea înmuguresc şi înfloresc. E
vineri şi sâmbătă beau fumez şi bat
din picior de plictiseală la maşină din
complezenţă din ura de a mă face simţit departe
între salcâmi
acolo e casa mea

casa mea este virtuoasă şi castă ea
dă năvală la uşă când o deschid ea
are coapse moi şi fese fleoşcăite în ea
pătrund de cincisprezece ani. Casa mea
mă împrejmuieşte
ca o sârmă ghimpată

casa mea a crescut din degete ca o băşică. Ea
este vie: dârdâie iarna. Vara
în aerul cald al după-amiezii aici cresc muşte
ca pe o piele de cal udă

în casa mea e un borcan
e apă în borcan e un peşte în apă
printre firimituri de pâine şi rahaţii lui.

Oprea, eroul

Eu sunt erou. Am o platoşă de pânză cafenie
lipită pe oasele mele de lemn. Voi trăi astfel
fără să îmi bat capul. Capul e şi el învelit
în frumuseţe sau dispreţ, după caz.
Urăsc ceea ce nu pot exprima direct şi deci
sunt plin de ură faţă de mine: faţă de această sălbăticiune
acest vierme mare şi alb.

Mă supun. Nu mai am secrete. Am mărturisit prietenilor
ruşinea de a-i fi bârfit şi oricum
mama m-a văzut dormind beat pe un cufăr de fier. Cred
că sunt erou.

Mi-e frică să trec pe deasupra apei în echilibru pe un buştean.
Nu am curaj să îmi recunosc viciile.
Nu am curaj să mă imaginez mort sub un pod.
Dar am curaj să scriu asta, în timp ce frica
Mă mişcă.

America! America!

Bate un vânt moale. Tunete mari peste hornurile
caselor pustii, care mă împresoară.
Un copil mă priveşte cu ochi ficşi şi răi
peste o balustradă. Fără să spună ceva. Din cer,
fie el vânt, nu poate coborî durere, cred
şi trec mai departe. Către America.
America mea, dorinţa fierbinte de a avea o femeie,
acolo pe o saltea,
sub un deal tot timpul verde şi plin de păpădii!
America a tresăltat uşor.
Adormisem amândoi, pe acea saltea.
Nu chiar sub deal, ci într-un cămin pentru sezonieri
pe un pat care mirosea
a urină veche.
Ne-am aşezat atunci la fereastră, prin care priveam
lumea împreună
şi ea a spus: a fost bine,
mi-a mângâiat pletele vârstei de pe umeri
şi ne-am sărutat din nou,
cu acel miros amestecat de ţigări şi de vin.
Erau stele pe cer, dar nu se vedea luna
şi soarele era încă un ou negru.

Bunicul paralizase pe jumătate
şi era cam pe moarte. Şi-a scos faţă de nepotul
său iubit proteza din gură şi a râs
cu gura pungă şi a spus: futu-i America mă-sii,
cu simţul lui de căruţaş, cu ceafa tăbăcită de vântul
din zori.

America tresălta uşor
sub apăsarea mea nepricepută, spunându-mi:
Iubitule, mă dor sânii.

Cer

Nimic nu poate schimba lumea în afara
unei bune orânduieli. Trăim nopţi şi zile
pe pământ şi din ce în ce mai puţin cu faţa la cer.
Nu prea găsim fotografii cu nori,
iar norii se arată o singură dată într-un singur fel,
ca şi stelele unei nopţi din care curge
o sonată
pentru o clipă, apoi şi sunetele ei pier.
Pe cer.

Numai că aşa ceva se întâmplă rar, copiii care scriu pe nori
Se fac mari şi creioanele dispar.

Sub cer
Nu mai sunt sfinţi, dar sunt aceşti copii cuminţi
Şi ştim că în afara lor noi mai nimic nu moştenim.
E de-ajuns iubirea
purtată de copil, ca de un înger, până la nori
Şi darul lui de a zâmbi senin şi pe acela de a crede orice
chiar şi că după moarte salcâmii vor da flori
şi doar pentru tine, numai pentru tine ei vor înflori,
De fiecare dată în aprilie, aprinşi de la creionul unui înger mic.

Aievea în vis, noi totuşi vom mai moşteni
o iarbă verde sub cer, apa curgând pe pietre rotunjite
foarte-ncet, în care
peştii mici ai râului de munte îşi fac loc mai sus, spre piept

Şi vom mai moşteni şi o livadă şi o vom tăia
din greşeală, cu flori de măr şi cu tot cu meri.
Şi vom mai moşteni poate
chiar şi puterea de a iubi cu putere în fiecare zi, ziua de ieri
şi o mătase veche, găsită în dulap, prin care orele trec,
se sting
şi apoi tac.

Terezia FILIP

ION POP – POETUL *„SITUAT ÎN RELATIVISMUL LUMII”*

Pentru a obține o imagine de ansamblu asupra operei unui autor ori asupra sinelui care o animă, e necesar ca observatorul să se situeze în punctul acela înalt și dificil de accedat *din care se vede întregul și sensul întregului,* după o metaforă a lui Nichita Stănescu. Privind în succesiunea secvențelorei opera scrisă-n decenii, volum după volum, poemă cu poemă, e ca și cum ai răsfoi sau ai trăi istoria, filă cu filă, secol după secol. Un atare gest informează și delectează, îți dă șansa experienței, dar revelația privirii totalizatoare implică ceva mai mult: te obligă să iei distanță, să te îndepărtezi suficient de subiect, să te ridici la înălțimea din care poți vedea dintr-o dată și întregul, și profunzimile lui. O *privire* detașată a sinelui camuflat în propriile poeme vine, cred, numai după acumulările pe care le aduc timpul și desăvârșirea pas cu pas a ființei. La o astfel de lectură îl obligă pe critic sau pe cititor volumul ***Poeme 1966-2011*** al lui Ion Pop, apărut în această vară la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca. De altfel, aceasta e chiar atitudinea poetului și a criticului Ion Pop față-n față cu propriile poeme.

Lansarea la Cluj a cărții în 16 iulie, anul curent, la reședința Uniunii Scriitorilor a fost un regal, o sărbătoare a luminii sub forma spiritualizată a poeziei, situată cumva în contextul anului aniversar Lucian Blaga. Spiritul cetății și al Almei Mater clujene și-a spus din plin cuvântul. Academicianul Aurel Pop, criticul Al. Cistelecan, maestrul Horia Bădescu nu doar au confirmat în cuvintele lor temeinicia așezării lui Ion Pop în albia Echinoxului, ci au reverberat recunoașterea și reverența binemeritate de eminentul magistru, de criticul și poetul de nobilă stirpe spirituală. Mircea Popa și Gheorghe Glodeanu au plusat cu aserțiunile lor.

Întocmită cu acribia poetică și binecunoscuta exigență de critic ale autorului, antologia lirică ***Poeme 1966-2011*** echivalează cu o privire a sinelui, ca într-o oglindă, în propria creație. Tomul de peste cinci sute de pagini îl expune pe rafinatul poet în simbolurile sale esențiale, în liniile vizionare ale celor nouă volume publicate începând din 1966 până în prezent. Pilduitor gestul auctorial, pentru că – nu-i așa? – *„criticul îl face pe poet”*, după afirmația din momentul lansării, când Ion Pop se declara *„emoționat, bucuros și fericit de-a se situa în albia Echinoxului”*. Parafrazând, adăugăm: critica exigentă face poezia bună și aceasta cu atât mai mult atunci când criticul și poetul se acompaniază și se asistă unul pe altul în una și aceeași persoană. În cazul de față, criticul îl validează pe poet, care, la rându-i, atestă pe desăvârșitul critic, întrucât *„se naște numai cel care își este sieși martor”*, cum sună apodictic o altă metaforă din elegiile stănesciene. Cât de valid e sensul ei în cazul de față! Dublarea poetului de critic, îndeajuns comentată de critica literară, servește cu fidelitate poeziei. Tensiunea lirică, intensitatea reverberației eului la real, semnele marii poezii sunt în starea lor genuină în poemele lui Ion Pop, iar designul imaginar și subtilitatea simbolului – susținute de o dexteritate în plus. O libertate de mișcare a imaginației, un rafinament al privirii și o elevație aparte a enunțului adie, cum e și firesc, dinspre orizontul culturii, dintr-un *„cer jos”*, ele bat ca niște alizee din *„nordul”* livresc.

Ion Pop și-a triat prin sita deasă a propriei exigențe critice poem cu poem, de la ***Propuneri pentru o fântână*** (1966) până la volumul ***În fața mării*** (2011), înălțând din piese emblematice și rezistente un impresionant edificiu liric, reprezentativ pentru sine și relevant pentru neomodernitatea și postmodernitatea liricii românești. Gestul auctorial are sensul unei priviri totalizatoare, a unei revalidări, dacă mai era necesară. Ce poeme au fost preferate? Acelea care relevă sinele profund, poetic, sinele cristalizat și spiritualizat până la esență și recunoscut ca atare de sinele critic. Operând cu o exigență chirurgicală pe propria poezie, autorul își redesenează universul liric din piese ce-i dau unitate, din poeme ale căror simboluri îl reprezintă așa cum subtilul critic și exigentul magistru se dorește fixat în eternitate și citit în posteritate, ca poet: esențial, simbolic, clar și cât se poate de relevant.

În aserțiunile din 16 iulie s-au auzit enunțuri și sintagme emblematice, demne de reținut. Ele erau doar scânteierile la care circumstanța i-a obligat pe opinenți: *„Poet rafinat, foarte mare poet”* – enunța lapidar Al. Cistelecan, adăugând: *„poetul căutat de poezie”*, *„un cinic cititor de poezie”*, atins de *„o melancolie și o sfâșiere ce-l eticizează și mai mult”*. Astfel apare în opinia lui Al. Cistelecan magistrul clujean care *„i-a învățat pe cei de la Echinox să-și scrie propria poezie nu pe a altora”*. Horia Bădescu a rostit, la rându-i, enunțuri cu tăiș de efigie sculptată în marmura cuvintelor. În opinia maestrului, Ion Pop, *„un echinoxist, fără să fie”*, apare ca *„un ins discret și sever, subtil definit de-o sfială și o candoare funciare, de o cumințenie pe care a trăit-o candid, urban, frumos, cu un orgoliu lipsit de ostentație”*. *„Cumințenia, luciditatea și dreapta măsură dau caracterul ludic și simbolic al întreprinderii sale.”* Nu oricând, nu oricine va putea smulge confraților enunțuri precum cele de mai sus.

Este acesta, evident, meritul întreprinderii de-o viață a magistrului și intelectualului Ion Pop, a cărui intervenție a luminat în acel moment o dată în plus și orizontul său liric, și intenția cu care a operat selecția poemelor: *„o ghidare tematistă, care să releve unitatea universului poetic”*, *„o voință de reașezare în lume”* sub semnul unei *„suferințe de limitele mărginirii”* etc. *„Viața pe muchie”* îi reactualizează mereu *„ambiguitatea existenței”* celui care recunoaște că privește *„puțin mistic”* realitatea, atins de propria *„solidaritate cu singurătatea”*. Ion Pop a dezavuat și câteva obsesii majore, parte integrală a convergenței sale cu lumea: *„recea stare de uimire”*, *„singurătatea”*, *„limita”*, *„inerția”*, *„împotmolirea...”*. Este limpede acum din ce *fântână* se iscă tonalitatea elegiacă – după propria mărturisire: dintr-*„un scepticism al relativismului în care mă situez”*.

Poeme 1966-2011 retrasează *liniile vizionare* ale liricii lui Ion Pop, acele linii de natură să-l individualizeze de departe în neomodernitate. Aceste nervuri lirice evidențiază o consecvență și o continuitate, un transfer de simboluri de la un volum la altul și o semantică lirică ce se augmentează și complexifică în timp. Și în poezie, precum în real, consistența simbolurilor, gravitatea gesturilor, autenticitatea stărilor sunt cele care asigură temeinicia și rezistența la acțiunea temporalității. Designurile liricii, tonalitatea meditativ-reflexivă indică în lirica lui Ion Pop un sine atins de melancolii vesperale, o melodicitate interioară calmă, cu ecouri din Blaga și cu reverberații și profunzimi rilkeene. Dincolo însă de suprafața aparent calmă, cuminte, tensiunea lirică irumpe, iar semnele și simbolurile camuflează un spirit acut neliniștit și franc cu sine, ce-și persiflează de timpuriu propria cumințenie. De un patetism bine controlat, sub un calm aparent, eul nu încetează a sonda temerar adâncul sinelui și adâncul lucrurilor, amestecându-se până la contopire cu ele, atingându-le, testându-le întru cunoaștere.

Există în lirica lui Ion Pop, dincolo de consecvența gesturilor și a simbolurilor reiterante, și o treptată schimbare de regim și de ritm, o subtilă modificare de tonalitate sesizabilă la un anumit nivel al lecturii. Când, foarte tânăr, poetul intuia contemplativ *tiparele* existenței și ale poeziei în ***Propuneri pentru o fântână*** (1966), el sesiza din start acea (im)*perceptibilă linie* ce secesionează lucrurile, realul de ireal, fizicul de metafizic, uscatul de ape, azurul de adâncul fântânilor, *ploile* de *lacrimă*, *carnea* de *mineralitate*, *vântul* de *dor*. Eul își asuma grav încă de pe atunci un *regim dual* pentru a balansa apoi permanent între *un aici* vizibil, fenomenal, tangibil și un *dincolo* resimțit acut în plan afectiv și spiritual, ca o continuitate ori ca o emergență a realului în care se situează eul contemplativ. Aceasta pare a fi ambiguitatea care-l macină necontenit pe poet: înrudirea fizic-metafizic, motiv de uimire, de interogație și meditație perpetuă. Cu *ochiul său stelar* deprins să vadă și suprafața, și esența lucrurilor, poetul contemplă și experimentează intens realul, iar rezultatul este țesătura lirică, acest edificiu consistent și rezistent pe care oricum și oricât l-ar reface mutându-i pietrele, dislocându-i cărămizile, poemele, simbolurile, construcția rămâne, edificiul este de nedislocat. Nota intelectuală și livrescă subtilizează codurile poeziei incitându-l pe critic, iscând jocul liric ce face voluptatea hermeneutului.

Precum la toți neomodernii, eul funcționează în lirica lui Ion Pop cu simțurile acute, mărite, ele țin conectat eul la real. Poetul caută în lucruri, sapă în adâncul lor după sens și chiar aude clar *cu urechea poetică „cum se trag liniile prin lume/[...]/ cum cad prin poduri de case/conturele vechi”*, simte grădinile și ierburile în nostalgică propensiune spre cer (***Muzica***, în ***Biata mea cumințenie***, 1969), aude murmurele *râului* ce afluează din sine spre lume și invers, ducând spre marginea ființei (***Acele murmure***). Contemplativ, între nadir și zenit, privit insistent de steaua-i din boltă, ochiul poetului devine *stelar*, vede dincolo de marginile lucrurilor, străbate material, percepe precaritatea ei (***Ochiul***). Cuminte-iscoditor, acest *ochi* îi înfățișează o misterioasă geologie, o *potrivire* a lucrurilor, stratificând lent și neîncetat scheletul unei noi planete (***Geologie***). Privirea asociază reiterant simbolul ferestrei prin care, la un moment dat, lumea curge spre eu, iar auzul sesizează foșnete și vuiri mundane. Lucrurile foșnesc, cuvintele devin piatră, vederea poetului sesizează *și cerul, și cenușa* (***Fereastră***). Lăsându-se *în voia mării*, eul sesizează că *sarea mării* e aceeași cu *sarea sângelui*, iar *urechea* de carne se continuă în carcasa scoicii ori îi preia modelul (***În voia mării***), vântul seamănă elanului din suflet, zarea cerului e una cu zarea propriului ochi, lumina din stea cu cea din propriul sine, ploaia cu lacrima etc. Invadat, atins, cucerit, rănit chiar de lucrurile din real, amestecându-se în tumultul lor, atingându-le, sondându-le, poetul descoperă sinele adânc și adâncul lucrurilor.

Sub semnul unui Ulise rătăcitor și căutător, un reper și un simbol, Ion Pop trasează designuri poetice definitorii. Un *cer jos,* cu *vânt de nord, ferestre, alpinism, boxări în ring, fântâni* cercetate atent și spaima de-a fi *prea cuminte* devin codurile unui univers liric ce asumă din start contemplativitatea ca atitudine și cunoașterea ca aventură esențială, deloc timidă, deloc comodă. Cu ***Gramatică târzie*** (1977), semnele se cristalizează, universul se iscă de pe masa cu cărți, *„o cetate cu punțile-ntinse”* din care *„cineva murmură, cineva plânge”* (***Aici***). Tonul elegiac intră ori se află *încă în ofensivă,* așa cum mărturisește într-un final de poem. Reiterate, *fereastra, sfinxul, ora, casa* capătă valențe noi. Dacă *fereastra,* un cadru în care afluează toate murmurele între eu și lume, conservă chipul poetului într-un topos rezistent precum piramidele, *casa* e un edificiu de cuvinte. Poetul experimentează ipostaze emblematice, intră-n comunicare cu Galilei, adoptă postura lui Hamlet (***Norii***), a lui Ghilghameș. Tensiunea contemplativă și intelectuală se acutizează treptat pe traseul liric. Valența simbolurilor, dinamica stărilor și, aș spune, îndrăzneala și vioiciunea observației capătă forță cu ***Gramatică târzie***. Poetul refuză deocamdată tiparele abstracte, cum ar fi semnul triunghiului, dar comite îndrăzneala de-a privi ori de-a coborî *pe un scripete neștiut* în sine (***Încă nu***, p. 74-75), în propriul trup. Cu o receptivitate acutizată, el aude *„vuietul semințelor”*, ce *„cu șuier trec”* (***Vuiesc semințele***, p.84-85), pe muchia realitate-cuvânt, poetul intuiește noile metamorfoze. În contemplare ori în așteptare, *„pe spate culcat în iarba contemporană”*, eul presimte, sesizează un plâns al cuiva nevăzut, o picătură de sânge pe sticla ferestrei, un zumzet de vechi albine etc. – e o tensiune ce vine din lume, din propriul trecut, din lucruri și se cere ex-pusă în cuvinte. O rodire viitoare dă semne, o viață misterioasă va să se iște din contemplarea poetică, din cuvinte (***Aștept***, p. 82-83). Din demersurile livrești și urbane poetul culege cunoaștere și experiențe rodnice: *un pumn de semințe* din Witman și din Blaga, victorii sau înfrângeri istorice, precum cele de la Waterloo, Ypres sau Gettysburg.

Acesta e tulburătorul mod de-a fi care-l urmărește pe Ion Pop până la nota intens elegiacă din mai recentele volume, ***Elegii în ofensivă*** (2003), ***Litere și albine*** (2010), ***În fața mării*** (2011). Simbolurile se acutizează treptat, adăugând altele: *zidul, marginea, sfinxul, viermele,* devoalând *cumințenia* ca o *„tăcută secular căutare”*, intensă, angajantă, pecetluită de o surdă durere înăbușită, nerecunoscută ca atare decât târziu în ***Elegii în ofensivă***: *„Mă doare grozav contemplația/și n-am dat încă/de nicio linie pură”* (***Influențe livrești***, în ***Elegii în ofensivă***).

(Continuare în pagina 14)

Mircea PRICĂJAN

CEA MAI MARE FERICIRE

Pentru Linda,
pentru că Linda c'est moi

Ramona se întoarse pe o parte în pat şi puse mâna pe fruntea băiatului. Dogorea ca o bucată de tablă uitată deasupra focului. Femeia simţi pe dată cum o cuprinde o stare de rău imposibil de pus în cuvinte. Trăia un adevărat coşmar de fiecare dată când Dragoş se îmbolnăvea. Poate că ar fi trebuit să se obişnuiască de acum, băiatul împlinea trei ani nu peste multă vreme, însă o mamă tânăra şi, pe deasupra, singură cu greu îşi poate îmblânzi spaimele legate de făptura pe care a adus-o pe lume. Acum îi dădea perfectă dreptate mamei sale, înţelegea de ce în primele ei amintiri o păstra ca pe o fiinţă derutată, repezită, care striga piţigăiat de fiecare dată când apărea ceva neaşteptat. Nici Ramona nu era mai calmă, cel puţin de când ea însăşi devenise mamă, căci înainte era zen, nimic nu părea să aibă consecinţe grave. Oh, ce greşeală! Dragoş îi reamintea asta constant, deşi pentru nimic în lume nu ar fi regretat că l-a născut, îl iubea ca pe lumina ochilor săi; pe nemernicul de Vasi, în schimb, avea să îl blesteme în vecii vecilor. Îşi făcuseră de cap, se distraseră ca doi nebuni, crezuseră că vor fi mereu împreună, dar când Ramona rămăsese gravidă, Vasi se făcuse că nu o cunoaşte. Dă-l naibii de laş, nu am nevoie de el, nu *avem* nevoie de el, se îmbărbăta ea, doar că venea un timp când, nu-i aşa, *avea* nevoie de el, ca atunci când Dragoş răcea, atunci când îl răpunea febra, îşi pierdea toată vlaga şi Ramona scăpa situaţia de sub control, atunci când se transforma în propria-i mamă, nu mai era în stare să judece ca lumea, i se înceţoşa privirea şi simţea cum îi fuge pământul de sub picioare. Nu se putea consola nici măcar cu gândul că, dacă mama ei ar mai trăi, i-ar putea fi sprijin, căci ştia că n-ar fi reuşit decât să o alarmeze şi mai tare. Două mame singure şi spăimoase – ce poate ieşi bun din combinaţia asta? Mie nu mi-a trebuit bărbat niciodată, repeta întruna mama ei atunci când nu o apăsa nicio greutate. M-am descurcat mereu cum am putut. Mă descurc şi eu, gândea Ramona acum, o să treacă şi răceala asta... Vorbe fără acoperire, toate, întrucât imediat îşi vedea în faţa ochilor băiatul aprinzându-se de febră, devenind roşu ca fierul încins şi, în cele din urmă, luând foc, arzând ca o torţă fără ca ea să poată face ceva. Se şi vedea dând apoi să strângă la piept forma trupuşorului lui carbonizat şi acesta risipindu-se ca o nălucă, împrăştiindu-se la picioarele sale ca o statuie de nisip. Iar când reuşea totuşi să îi scadă febra cu antitermice şi băiatul adormea, Ramona stătea culcată lângă el şi îi urmărea respiraţia, convinsă că în prima clipă când nu o va mai face, Dragoş se va sufoca, îşi va înghiţi limba şi dimineaţă ea se va trezi alături de corpul lui întepenit şi vânăt, cu gura larg deschisă, în zadar. Aşa că de fiecare dată când răcea băiatul, ea făcea nopţi albe la capătul cărora se transforma într-o arătare trasă la faţă, numai cearcăne şi riduri adânci. Arăţi ca o drogată, o complimentau colegii de serviciu, hlizindu-se, şi ea se forţa să râdă, să fie de gaşcă, să nu fie percepută ca o străină. Am nevoie de ei, de sprijinul lor, altfel nu aş mai putea să îmi iau zile libere, cine să îmi mai ţină locul? De aceea, se bucura într-un fel când Dragoş se îmbolnăvea în weekend. Până luni îl punea cât de cât pe picioare, destul cât să fie primit înapoi la grădiniţă, iar ea să înceapă săptămâna de lucru fără nicio absenţă. Lasă, de la patru ani o să fie mai zdravăn, nu o să-ţi mai facă probleme, o liniştea Gia95, „prietena" cu care mai schimba impresii pe internet, mamă tânără şi ea, nu singură însă, al meu participă când e cazul, dacă îi cer, nu erau căsătoriţi, desigur, nici nu mă gândesc să mă leg la cap cu el, nu e tipul familist, dar iau tot ajutorul pe care mi-l oferă, îi explicase într-o noapte fără somn, când pe Ramona o apăsa singurătatea. Iar după ce se fac voinici, pe la şaisprezece-şaptesprezece ani, aşa, o să avem ajutor serios, zicea Gia95. Băiatul ei avea deja patru ani jumate, deci ştia ce vorbea. Îi arătase Ramonei câteva poze neclare, făcute pesemne cu un telefon nu foarte performant. Radu era într-adevăr un băiat frumos, blonziu cu ochi verzi, înălţuţ, cu un zâmbet şmecheresc la colţul buzelor. Cam aşa gândea Ramona că va fi şi Dragoş al ei – mai puţin părul blonziu, căci al lui era negru ca smoala, negru ca al laşului de taică-său. Ce mult se maturizează copiii într-un an!, se mirase ea, văzând pozele cu Radu la diferite vârste. La patru ani îşi schimbă şi fizionomia, da, e ceva spectaculos, o aprobase Gia95. Spectaculos, într-adevăr, însă Ramonei nu îi plăcea ceva, în privirea lui Radu de acum lipsea ceva ce mustea în privirea celui de la trei ani, era inocenţa aceea pe care Dragoş o mai avea, inocenţa care îl făcea să pară vulnerabil, inocenţa care se accentua atunci când se îmbolnăvea, făcând-o pe ea să se teamă pentru viaţa lui. Şi totuşi nu vreau să îşi piardă inocenţa, nu vreau, oricât mi-ar fi de greu. La urma urmei, greu a fost şi când umbla de-a buşilea şi mi se părea că va cădea şi se va lovi cu fontanela încă neînchisă de primul colţ de mobilă, greu a fost şi când a alunecat pe gheaţă şi am crezut că îşi va rupe picioarele... De greutăţi nu ducem lipsă niciodată, draga mea. Cine spusese asta? Mama ei, Gia95, laşul de Vasi, o citise în vreo revistă? Nu avea importanţă, un adevăr e un adevăr oricine l-ar spune, cu atât mai mult un adevăr de care tu însuţi te-ai lovit şi pentru care te poţi pune chezaş. Nu te îmbăta cu apă rece dacă nu vrei să ai parte doar de mahmureală, nu şi de euforia dinainte. Asta sigur o citise într-o carte motivaţională. Parcursese suficiente în primii doi ani de maternitate, când doar înţelepciunea frumos ambalată a unor străini reuşise să o scape din ghearele depresiei. Cea mai mare fericire a unei mame este să ştie că sub soare există cel puţin o persoană care îi datorează viaţa întru totul. Aha, marea fericire, pufni ea acum – sub palma sa, fruntea lui Dragoş ardea în continuare ca o plită de sobă în toiul iernii. Măcar nu a început să fie scuturat de frisonare, gândi, amintindu-şi de o răceală ceva mai veche a băiatului, când începuse să tremure atât de tare, că îi clănţăneau dinţii în gură. Atunci, puţin lipsise să cheme taxiul şi să îl ducă la Urgenţe. Îl învelise în trei pături şi îl frecase pe spate prin ele, strângându-l în braţe până se potolise, iar când în sfârşit îşi făcuse curaj să îi ia temperatura, aceasta scăzuse deja la 38 cu 6. În mod sigur, înainte avusese peste 40. Probabil că atât avea şi acum, ar fi trebuit să verifice, avea în casă supozitoare de Novocalmin tocmai pentru situaţii extreme, însă nu reuşea să îşi desprindă palma de pe fruntea lui, era ca sudată acolo. Mare fericire, repetă, gândindu-se că pe cât de mare era această fericire, pe atât de mare era şi disperarea atunci când viaţa aceea creată de tine abia pâlpâie, ameninţând să se stingă. Poftim aici cealaltă jumătate a marelui adevăr, jumătatea pe care nimeni nu o spune cu voce tare! Ramona simţi un junghi mai jos de bazin, în uterul care îl ocrotise pe Dragoş în perioada cât se formase ca om, în pântecele din care acum îşi dorea să nu îl fi scos niciodată. Aş fi preferat să umblu până la capătul zilelor mele cu burta la gură, gravida perpetuă, menajată de toată lumea, refuzând naşterea. Apoi: Dar nu avea nimic când ne-am culcat, era vesel şi zglobiu! Asta o descumpănea cel mai tare, faptul că nu primise niciun semn, că nu se putuse pregăti psihic. Se trezise din pură întâmplare şi simţise că ceva nu era în ordine, Dragoş respira altfel decât trebuia să o facă în mod normal. Opt ml de Panadol Baby sau, mai bine, de Ibalgin– asta trebuia să îi dea pentru început, trebuia să nu mai piardă vremea, să îşi retragă mâna, să dea fuga la dulăpiorul din baie şi să-i aducă băiatului antitermicul. Dimineaţă, în funcţie de cum reacţiona la acest tratament, putea hotărî dacă să continue aşa sau să introducă un antibiotic uşor. Era clar însă că următoarele zile aveau să fie un chin – norocul ei, şi de data aceasta, că erau zile de weekend. Nu mai rezist, strigă Ramona în sinea ei, simt că am să clachez curând, abia acum trei săptămâni am mai trecut prin asta, cât are să mai dureze? Gia95 i-ar fi putut răspunde la întrebarea asta, Gia95 le ştia pe toate, avea sfaturi pentru orice, însă acum nici picată cu ceară Ramona nu ar fi căutat-o pe net. Acum, în noaptea aceasta înfierbântată, Ramona îşi dorea să îl aibă alături pe laşul de Vasi, să îl poată suna şi el să vină într-un suflet, să le fie aproape, aşa, ca o familie, măcar în perioadele mai dificile, măcar când ea simţea că cedează şi psihic, şi fizic... Gia95 însă mai mult ca sigur că o minţise cu privire la situaţia ei, probabil că şi ea era doar o mamă singură, care se descurcă după puteri şi care uneori se amăgeşte că, la nevoie, are ajutorul bărbatului. Am să îi dau Ibalgin, decise Ramona. Îl mai verific peste patru ore şi, dacă e nevoie, completez cu Panadol. Iar de mâine, fie ce o fi, introduc antibiotic.

În seara zilei următoare, când o prinse online pe Gia95, îi povesti că Dragoş iar s-a îmbolnăvit, dar nu suflă nicio vorba despre antibiotic. Plusă, chiar: îi spuse că a sunat-o Vasi, că s-a oferit să ajute la creşterea băiatului de acum înainte. Îţi dai seama că l-am trimis la origini şi i-am închis telefonul în nas, nu? Tastă, dădu enter şi, după o scurtă ezitare, trimise şi o faţă rânjitoare.

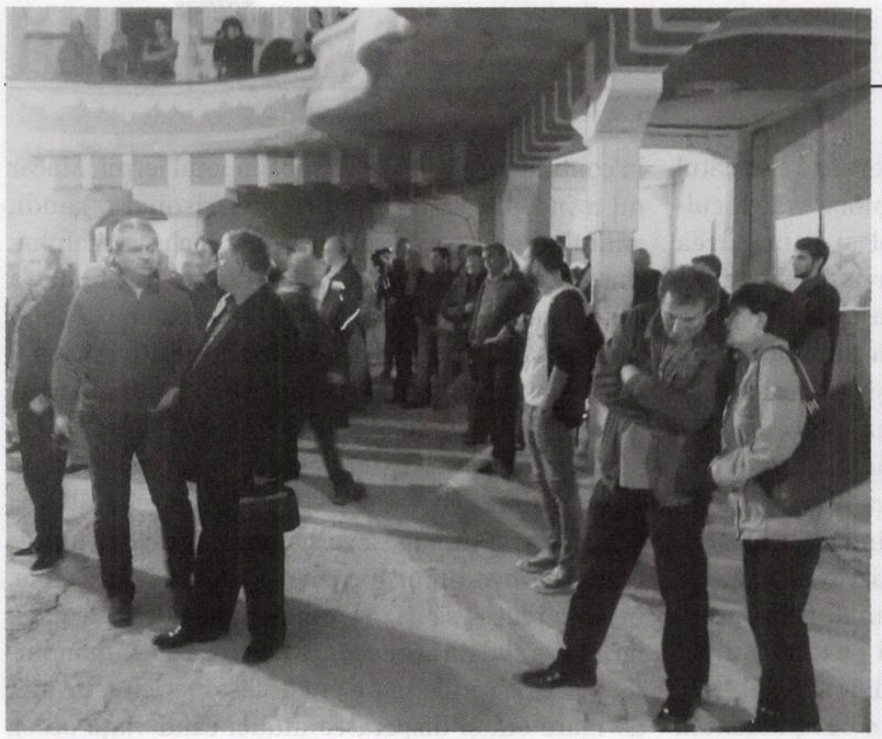

Dumitru MICU

SIMBOLISMUL ÎNTR-O NOUĂ SINTEZĂ

Toamna aceasta mi-a bătut la uşă cu o carte. Era ca o vestire a începerii în curând a noului an şcolar. Intitulată ***Simbolismul poetic românesc. Atitudini, concepte, procedee***, cartea venea de la Timişoara, trimisă fiindu-mi de către autor, Dumitru Vlăduţ, profesor la Universitatea de acolo, semnatar şi al altor lucrări despre simbolism şi nu numai, între care volumele ***Teorii simboliste româneşti***, ***Poetici simboliste în România şi Franţa. Interferenţe retorico-stilistice***, ***Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu***, ***Tematologie – retorică – argumentare***, ***Fragmetarium hispanic***.

Recenta apariţie, se specifică în „cuvântul" ce o prefaţează, e versiunea integrală a tezei de doctorat a autorului, susţinută în 1990 şi tipărită anterior şi ulterior (fragmentar) sub unele din titlurile menţionate şi sub altele, în publicaţii ştiinţifice, ocazionale sau periodice.

Structurată conform paradigmei clasice a lucrărilor academice, noua sinteză asupra simbolismului (nu doar românesc, cum scrie în titlu, ci european) debutează propriu-zis (după nota explicativă citată) cu punerea cititorului în temă privind specificitatea obiectului de studiu, făcând istoricul cercetării acestuia şi remarcând stadiul la care se găseşte cercetarea în prezent, pe plan naţional şi internaţional. Relevând problematica de ordin istorico-literar şi estetic inerentă abordării unei orientări şi unei impetuoase mişcări ce avea să modifice conceptul de poezie, universitarul timişorean punctează participarea la fixarea şi dezbaterea ei a unor notorii teoreticieni, poeticieni, istorici literari şi poeţi, români şi străini, ca Marcel Raymond, Tzvetan Todorov, René Wellek, Guy Michaud, Ovid Densusianu, Macedonski, Petică, Arghezi, Minulescu, N. Davidescu, Pompiliu Păltănea, Adrian Marino, cărora, în următoarele capitole, le va adăuga multiple şi frecvente reveniri şi la alţi autori din toate ramurile culturii umanistice, cu citate fie din ediţiile originare, în româneşte sau în limbi de circulaţie mondială, din traduceri româneşti, fie mai ales din cuprinzătoarea şi edificatoarea culegere a lui Guy Michaud, ***Message poétique du symbolisme*** (Poe, Baudelaire, Blaga, Călinescu, Vianu, Galvano della Volpe, Hugo Friedrich, Ortega y Gasset, Albert-Marie Schmidt, Pierre Martino, Gérard Genette, Carlos Bousono, Georges Lote, Boris Tomoşenski, Viktor Maximovici Jirmunski, Ladislau Gáldi, Vladimir Streinu, Ovidiu Drîmba, N. Balotă, Mihai Zamfir, Mihaela Mancaş, Paula Diaconescu, Mircea Scarlat, Lidia Bote, Matei Călinescu).

Turului de orizont din ***Introducere*** îi succedă abordarea istorică a simbolismului, aceasta implicând stabilirea caracterelor acestui curent în contextul artistic şi cultural în genere, al perioadei în care a apărut şi, bineînţeles, în raport cu precedentele curente literare, romantismul, parnasianismul, clasicismul. Menţionând manifeste, declaraţii, programe, articole, opere teoretice, judecăţi filosofice (Ed. Von Hartmann, Bergson, Blaga), polemici, versuri, cercetătorul reţine ca fiind proprie estetismului simbolist, înainte de toate, repudierea imitaţiei, a copierii existenţei obiective – antimimesisul –, implicatul inalienabil al acestei atitudini fiind subiectivismul, mod, la rândul său, al profesării gratuităţii, cultul formei, muzicalitatea de un tip special, interioară, obţinută de mulţi poeţi prin practicarea versului liber, citadinismul (cea mai pregnantă notă distinctivă, s-ar putea specifica, a simbolismului românesc), poetizarea senzaţiei. Neomiţând să precizeze că mai toate aceste determinative există şi în romantism, unele în parnasianism, istoricul literar subliniază că figuraţia simbolistă se diferenţiază de toate cele anterioare prin faptul că *„nu are valabilitate decât prin raportare la interioritatea artistului"*. Simbolismul (citează Dumitru Vlăduţ din Georges Lote) *„substituie filosofiei intelectualiste o filosofie sensibilistă, care depăşeşte experienţa comună, care o neagă chiar până la un anumit punct şi care încearcă să sustragă arta de sub tutela logicii"*. Subiectivizarea extremă, preeminenţa sensibilităţii asupra intelectualităţii duce nu doar la acrodarea de funcţie artistică privilegiată senzaţiei, în dauna sentimentului, ci la o adevărată oroare faţă de sentimentalism. Fără să şi-o clameze, ca Leconte de l'Isle (*„Je ne te vendrai pas mon ivresse et mon mal"*), simboliştii refuză confesiunea „sinceră", indiscret sentimentală (practică neocolită de romantici): elocinţa (*„Prends l'éloquence et tords lui le cou"*), retorismul, patetismul, narativismul, descriptivismul, didacticismul. Poeţii autentic simbolişti înlocuiesc numirea obiectului de referinţă prin sugerarea lui. Total incompatibil cu poetica simbolistă este didacticismul. Prin antimimesis, prin antisentimentalism, prin respingerea oricărei tendenţiozităţi, această poetică a situat creaţia literară în convergenţă cu pictura şi sculptura impresionistă (Renoir, Carrière, Monet, Degas, Rodin) şi mai ales cu muzica lui Wagner şi a lui Débussy. Suport filosofic şi-a găsit (cum a semnalat Blaga) în gândirea lui Ernst Mach. Nu se face abstracţie, în cartea lui Dumitru Vlăduţ, de ceea ce individualizează simbolismul românesc în contextul celui universal, de expresie predominant franceză, şi discuţiile teoretice din presa românească asupra curentului sunt reconstituite amplu şi edificator. Deosebit interes sunt de natură a suscita şi astăzi, deşi au fost intens comentate în perioada interbelică, precum şi ulterior, după emanciparea de marxismul dogmatic, unele dintre opiniile lui N. Davidescu, după care nu Macedonski, ci Eminescu ar fi adevăratul precursor al simbolismului în literatura română, iar în ceea ce priveşte natura poeziei simboliste, aceasta ar conţine *„emoţie intelectualizată"*. Ultima aserţiune concordă cu sentinţa aforistică a lui Paul Valéry, pentru care poemul e o *„sărbătoare a intelectului"*, sentinţă diametral opusă convingerii lui André Breton, potrivit căreia, emanând din inconştient, lirismul modern, inclusiv cel simbolist, implică *„prăbuşirea intelectului"*.

În continuarea expunerii, cercetătorul, relevând şi alte aspecte ale sincronizării prin simbolism a literaturii române cu formele de artă contemporană din Occident, pune implicit în lumină situarea mişcării simboliste de la noi în raport cu inerţia tradiţionalistă autohtonă, acutizată, de la finele secolului al XIX-lea, în confruntarea cu principiile estetice novatoare, exacerbată, în primele decenii ale veacului al XX-lea, în două variante, sămănătoristă şi poporanistă. Divergenţa primordială, ireductibilă, consta în înţelegerea diferită a raportului dintre artă şi societate. Doctrinarii sămănătorişti şi poporanişti voiau o literatură angajată social şi naţional, promotorii simbolismului se pronunţau ferm pentru autonomia esteticului şi implicit pentru libertatea totală de creaţie, pentru înnoirea mijloacelor de expresie, estetizarea urâtului, subiectivizarea extremă a viziunii artistice (dar nu prin etalarea eului practic, ci prin explorarea celui profund, oarecum supraindividual), pentru „dezumanizarea" artei (în sensul reprimării afectelor, a pasionalităţii explicite). Poziţii singulare în dezbateri (aminteşte cercetătorul) au adoptat Densusianu şi discipolul său Pompiliu Păltănea, apologeţi ai poeziei de inspiraţie urbană, care, mizând pe Verhaeren, vedeau în simbolism o expresie a energetismului, a vieţii active, tumultuoase.

Privirea de ansamblu, istorico-teoretică acoperă, în ***Simbolismul poetic românesc***, trei capitole, primele. În capitolele următoare, abordarea e din punct de vedere structural. Sunt discutate, cu frecvente citări şi rezumări de propoziţii edificatoare formulate de zeci de scriitori, teoreticieni şi istorici literari, străini şi români, cu privire la procedee ca sugestia, sinestezia, obscurizarea expresiei, simbolul, metafora, alegoria, vers-librismul, instrumentalismul, ingambamentul şi toate acestea sunt exemplificate prin reproduceri din lirica simbolistă franceză şi, mai ales, românească. Expunerea include semnalări, accentuări şi disocieri oportune. Cititorul e avertizat, de exemplu, prin însuşirea de către exeget a observaţiei lui Hugo Friedrich, că muzicalitatea din orice versuri e cu totul deosebită de melodia inerentă muzicii propriu-zise, unii poeţi *„muzicalizându-şi"* rostirea prin *„încercarea de a suprima structura înţelesului versurilor, de a evita construcţiile logice, de a pune accentul pe atributele noţiunilor, nu pe noţiunile înseşi"*. Constatând existenţa sinesteziilor şi înainte de simbolism (bunăoară la Gérard de Nerval, la Théophile Gautier, la Eminescu), cercetătorul precizează că *„numai cu simboliştii"* acestea *„încep (...) să fie amplu teoretizate, să devină un atribut esenţial al unei estetici"*. În paragraful exemplificativ, exegetul remarcă identificarea de către Minulescu a vizualului cu auditivul (*„ochii verzi – culoarea wagnerienelor motive"*), şi tot astfel de către Bacovia (*„negru croncănit"*), nu fără a menţiona că ambii aceşti poeţi, precum şi alţii, operează continuu tot felul de unificări ilogice, posibile doar sub imperiul *„logicii poeziei"*, *„absurdă"*, vorba lui Macedonski, *„în chip sublim"*. Pentru Minulescu există *„vin verde de cucută"* şi poetul ascultă *„notele de aramă"* ale vocii clopotului; Bacovia acordă cetăţii greutate (*„plumbul ud al cetăţii"*); Davidescu atribuie *„paloare"* parfumului; Bacovia sonorizează olfactivul (*„cântau parfumuri"*); D. Iacobescu odorizează şi spilcuieşte auditivul (*„parfumând cu plânsete pudrate"*); la Petică, vizualul, dominat de alb, fuzionează cu gustativul, tactilul şi caloricul (*„albe sonuri"*, *„plânsul dulce de izvoare"*, *„tânguire amară"*, *„caldă rugăciune"*, *„umbra lină"*, *„foşnet de mătasă"*, *„caldă adiere"*). Senzaţii şi, în genere, însuşiri materiale, mai observă analistul, sunt atribuite de simbolişti şi unor stări sufleteşti, unor abstracţiuni, precum în construcţii ca următoarele: *„negre şi mari melancolii"*, *„visare albă, clară"*, *„blondă întristare"*, *„pala întristare"*, *„visuri roşii"*, *„caldul vis"*, *„umed pesimismul"*, *„parfum de nebunie"*, *„gând lichid"*. Acestea, evident, nu sunt sinestezii propriu-zise, dar se aseamănă cu ele. Consemnând varianta extremă a sinesteziei, *„audiţia colorată"* (cromatizarea sunetelor), cercetătorul nu se raliază celor ce o apreciază pozitiv, nici celor ce o găsesc ineficientă, *„fragilă"*; doar o prezintă, neutru. Sceptic e privită de el şi armonia imitativă, pe considerentul, explicitat de Bousono, că onomatopeele incluse, figurând în *„limbajul tuturor"*, au devenit locuri comune, de aceeaşi speţă ca interjecţiile şi diminutivele. Capitolul privind limbajul poetic simbolist include examinarea *„figurilor sintactice predilecte"* ale acestui limbaj (anafora, anadiploza, analepsa, epizeuxisul). Cel consacrat teoriei şi practicii versului liber rezumă istoricul acestei tehnici prozodice, la noi, şi analizează texte.

Lucrare autentic ştiinţifică, bazată pe o informaţie vastă şi minuţioasă, recent apăruta sinteză de proporţii asupra simbolismului nu se impune prin avansarea unor puncte de vedere noi privitoare la respectivul curent sau la vreuna dintre feţele lui, la creaţia vreunuia dintre poeţii reprezentativi, dar instruieşte larg şi temeinic. Ea ar putea deveni (dacă încă nu este) un remarcabil curs universitar.

Andrei MOLDOVAN

ROMANUL UNUI POVESTITOR

Putem spune, cu îndreptăţire, că Icu Crăciun este un povestitor. Recentul său volum (***Omul cu inelarul retezat***, Editura Charmides, 2014) o dovedeşte din plin, atâta vreme cât curge ca o veritabilă povestire, chiar dacă structura narativă îşi pierde contururile clasice, tinde spre o redefinire. O vom spune de la început, povestea scrierii unei cărţi despre un personaj mai puţin obişnuit, atins de demonul aventurii, concurează cu povestea propriu-zisă a lui Dan Şuteu, personajul principal, relatată de el însuşi. Se poate urmări astfel „aventura" autorului în căutarea unui subiect de roman, pe de o parte, în paralel cu viaţa tumultuoasă şi colorată a eroului său, pe de altă parte.

Autorul începe relatarea precum la o ceaşcă de cafea, dacă nu cumva la un pahar de bere, aşa cum stă bine povestitorilor de azi, nu în jurul unui foc, ademeniţi de puii fripţi la ţiglă ori de crapii la proţap, împinşi la vorbă de oalele de vin „fărmate". Cu toate astea sau cu atât mai mult, rămâne un moralist, chiar dacă unul subtil, aşadar cât se poate de subiectiv. Prima parte a romanului poate deruta cititorul în bună măsură, pentru că autorul pare să facă transpunerea literară a monografiei unui târg ardelenesc cu personajele, locurile şi obiceiurile acestuia. Suntem mereu în faţa unor posibile deschideri narative, dar care sunt abandonate de îndată ce un cititor obedient şi-ar pune nădejdea în ele.

Icu Crăciun devine confesiv, relatează ce ştie din amintiri, ce i se spune, ce aude de la unii sau de la alţii. Micile drame ale târgului sunt redimensionate, aşa cum ar fi povestea soţilor Manoliu sau istoria creşterii şi descreşterii activistului de partid. Până la urmă avem de-a face cu o întreagă galerie de portrete într-un text ce alunecă între literatură memorialistică, povestire, monografie literară şi colecţie de caractere. Totul se face cu ştiinţa scrierii, personajele fiind introduse în demersul narativ cu abilitate, de natură să sporească veridicitatea lumii oglindite. Drumul de la prototip la personaj este străbătut pe nesimţite, cu o naturaleţe demnă de un povestitor moldovean, graţie unui subiectivism dezarmant. De pildă, personajele care vin din Măgura Ilvei (măgurenii) par să descindă din centrul universului, acolo unde se zămislesc numai modele, de unde curge binele spre lume, un fel de Humuleşti someşean. În schimb, dacă personajul vine din altă parte, este originar din altă localitate decât fabulosul ţinut năsăudean (înţelegând prin asta întreg teritoriul ce se numeşte Ţara Năsăudului), din Chintelnic, spre exemplu, autorul îl aduce ca dinspre o margine îndepărtată şi necunoscută a lumii, *„un sat ce se numea..."*.

Un lucru care trebuie menţionat este că romancierul, chiar în această primă parte a cărţii la care ne referim, reuşeşte să dubleze desenul personajelor cu unul al destinelor. Există, mai ales aici, o vizibilă manieră balzaciană, manieră în care se dizolvă în bună măsură memorialistica prin realizarea unei fresce-cadru pentru eroi şi fapte ce au să vină, chiar dacă aşteptate cam mult, după gustul nostru. Divagaţiile, nu puţine, se dovedesc astfel a fi cu sens, a contribui la realizarea unei atmosfere pregătitoare, în care contururile celor care vor evolua constant să se închege mai cu înţeles.

Eroul romanului intră în scenă abia din capitolul al doilea, adică de la pagina 55, din economia celor 185, cât numără romanul. Autorul îl întâlneşte, după un telefon prealabil, pentru a asculta povestea uluitoare a vieţii lui, din care să se nască un roman. Până la urmă, este aici şi romanul unui roman.

Dan Şuteu este un om dominat de spiritul aventurii ca de o patimă fatală, un jucător de „alba-neagra", sfâşiat de lupta lăuntrică între pasiunea lui mistuitoare şi dorinţa de a se regăsi într-o normalitate a vieţii de familie, lucru la care ţine, dar pe care îl dobândeşte numai prin sacrificiu, prin automutilare (tăierea degetului inelar), de natură să îl despartă definitiv de jocul care i-a subjugat tinereţea, cu bune, dar şi cu rele.

Adevărat, povestea lui Dan Şuteu are de toate: o copilărie luată pe cont propriu, lipsuri materiale, anturaje dubioase, câştiguri, bani, risipă, situarea în afara legii, puşcărie, femei uşoare, călătorii, hoteluri, dispute, crime şi, nu în ultimul rând, tentaţia unei existenţe de familie normale. Suma unor astfel de episoade, în schimb, ar putea să nu spună mai nimic. Până la urmă, dimensiunea dramei nu este dată de simpla existenţă a unui fapt deosebit. Scriitorul este cel capabil să transforme în dramă fie şi un lucru banal. Literatura ne-a dovedit-o de nenumărate ori.

Atunci, pe bună dreptate, ne punem întrebarea: ce aduce deosebit romanul lui Icu Crăciun? În primul rând, cartea este oglinda unei lumi despre care s-a mai scris, numai că de astă dată avem o perspectivă radical schimbată. Dan Şuteu vede lumea prin care trece cu alţi ochi decât aceea a martorilor obişnuiţi ai vremii. Avem de-a face cu o observaţie atentă a locurilor aglomerate, cu o adevărată psihologie a grupurilor sociale, toate redate în termenii povestirii: *„Cel mai mult ne odihneam pe trenuri pline de călători stilaţi sau necioplţi, lungiţi pe banchete cu vopseaua scorojită, călători ghemuiţi ce mergeau la răcani în armată la depunerea jurământului – tată, mamă, soră sau frate – , unii la nunţi şi înmormântări, alţii la târguri, alţii la spitale, la vreo rudă internată ori chiar ei, cu feţele lor palide, măcinaţi de boli, să-şi facă analizele şi razele că aveau giunghiuri înăuntru ori se năduşeau, că motorul le scârţâia, alţii cu mâncare la odraslele liceene din internate, cei mai mulţi, navetişti care picoteau de somn, zoriţi, în haine ponosite, cu servicii în alte părţi decât în localitatea de domiciliu, fără bilete, luptându-se cu somnul, în bună înţelegere cu naşul aidoma nouă, mă rog, n-are importanţă, fiecare cu treaba lui, în trenuri neîncălzite, cu toalete de ţi se întorc maţele pe dos, muşcaţi de frig, amorţiţi, trudiţi şi ghemuiţi, vai de capul nostru; pe deasupra, o sută şi unu de mirosuri cunoscute ori necunoscute, ehe, banii nu se câştigă cât ai bate în palme, deseori, de-abia puteam trăi de pe-o zi pe alta"* (*Op. cit.*, p. 85). Alteori, povestitorul se lansează, expert, într-o adevărată teorie despre proşti şi naivi, desigur, din punctul său de vedere: *„Unii, agitaţi, veneau să-şi facă în adevăr cumpărături purtând portofel sau fără, mă rog, unii înstăriţi, alţii nevoiaşi, cu toţii buni de tras pe sfoară, alţii să vadă ce-a mai apărut nou şi se fâţâiau de colo-colo cu rost ori fără rost, alţii în căutarea unui chilipir, alţii pur şi simplu să iasă din casă, la plimbare în doru-lelii, să scape de aerul închis al blocului, alţii erau dornici să vadă noi feţe ori să le-ntâlnească pe cele vechi, alţii să-şi găsească un interlocutor să-i asculte balivernele, unii poate-poate îşi vor găsi jumătatea, militarii în permisii la agăţat pramatii să-şi descarce energiile, liceenii să chiulească de la meditaţii, mă rog, consumatori şi ei, fiecare avea scopul său şi toanele sale. Motive îţi găseşti numai să vrei. Mulţi dintre ăştia, buni de amăgit, prostănaci care-şi calculau deja posibilitatea de a-şi mări veniturile, mă rog, fiecare cu experienţele sale de viaţă, treceau pe la noi din curiozitate şi se depărtau derutaţi cu buzele umflate. Începeam jocul cu douăşcinci de lei şi ajungeam deseori până la o sută; era vad bun, veneau oameni cu bani, d-aia am staţionat acolo doi ani. Le luam gologanii fraierilor fără mustrări de conştiinţă"* (*Ibid.*, p.72).

Regimul comunist al anilor 80 văzut din pieţele unde se juca alba-neagra, cât se putea la adăpost de privirile miliţienilor, turismul în toată ţara, prin toate târgurile, cu toate mijloacele de transport, văzut altfel decât în ghidurile turistice, cu ispitele şi primejdiile lui. Apoi, după anii 90, ieşirea în lume! Este vorba în primul rând de lumea celor care plecau ca să trăiască mai uşor, să profite de naivitatea occidentalilor, de bunăstarea lor, mai puţin obişnuiţi să se confrunte cu fiinţele de pradă ce le veneau din Est. Nu lipsesc întâmplările pitoreşti, dar nici cele tragice. Un fel de hăituire din partea autorităţilor, dar şi dinspre concurenţa care venea din ţară tot mai numeroasă şi mai ameninţătoare slăbeau tot mai mult grupul, ca să nu-i spunem bandă, văzut cu puternică implicare emoţională de către povestitor, trecut oarecum spre tărâmul amintirilor chiar înainte de destrămarea cetei. Se urmăreşte cu interes patima nimicitoare care îl ameninţă pe Dan Şuteu, pe măsură ce înaintează în vârstă, dar mai cu seamă, pe măsură ce se conturează perspectiva unei vieţi de familie bine aşezate sentimental, dar neîmplinite deplin.

Structural, se observă o schimbare de perspective narative datorate abandonării rolului de narator de către autor, în favoarea lui Dan Şuteu, martor şi actor al lumii pe care o zugrăveşte, rol ce şi-l ia în serios, poate chiar prea în serios. Aşa se explică şi faptul că ţine cu tot dinadinsul să facă o iniţiere cu adevărat profesionistă în jocul de alba-neagra, de la abilităţile manipulării „gumelor" la rolurile ce le joacă fiecare membru al echipei, specializat în domeniul lui, la contribuţia decisivă a factorului psihologic. Dacă citeşti cartea, nu te-ar surprinde să auzi că alţi cititori ai romanului şi-au luat „gume" şi, conform ghidului din carte, şi-au încercat norocul prin pieţe. În cele din urmă, povestitorul deschide gura doar atât cât îl lasă autorul, oricât de autentică ar fi vândută toată povestea asta. Icu Crăciun este un creator, nu un aparat de înregistrat povestea altuia! Aşadar, dacă o fi să fie, să ştim pe cine dăm vina.

O dată cu pierderea rolului de narator, autorul transformat în naratar pare să se simtă mai în largul său, intervenind din când în când cu întrebări, mici observaţii, divagaţii sau episoade anecdotice. Între relatările de început ale autorului şi cele ale eroului romanului nu este o ruptură, ci se desenează o interferenţă prin locuri comune (Humuleştiul ardelean) şi personaje. Perspectiva este însă diferită.

Mai mult, prin particularităţi de limbaj, cei doi naratori par să se împrumute unul de la celălalt. Sunt relativ frecvente cazurile când autorul împrumută personajelor un specific al propriului său limbaj. Invers, însă, cazurile sunt mai rare. Astfel, vom spune că un limbaj argotic dă bine în gura unui personaj care trăieşte şi se formează în mediile periferice ale societăţii. E de natură să sporească veridicitatea prozei. În schimb, o fraternizare, din acest punct de vedere, a autorului cu personajul său este mai dificil de justificat. De aceea, înţelegem mai greu de ce relatarea auctorială trebuie să fie uneori – doar uneori! – presărată de cuvinte argotice, regionalisme sau abrevieri consumate doar în lumea apusă a *„epocii de aur"* comuniste (*„trimis la ţuhaus"*, *„probozesc"*, *„organele"*, B.O.B. etc.). Un astfel de transfer al unui specific al limbajului dintr-o direcţie în alta este mai bine conturat în cazul unor deficienţe, al unor ticuri. Aşa, spre exemplu, nu ştim exact din ce pricină, chiar dacă am bănui, Icu Crăciun apelează deseori la forma verbală *„recunosc"*, ceea ce nici nu ar fi prea rău, mai ales când e însoţită de mărturisiri precum *„nu-mi permiteam să pierd vremea"* (p. 50). Înţelegem prea bine nevoia unor asemenea momente de sinceritate, fie şi foarte frecvente, chiar din partea unui romancier. Dar, când personajul său suferă de aceeaşi boală, ar putea să ne ducă gândul şi la o epidemie.

Cu toate astea, romanul este bine construit. Partea lui forte este structura. Suntem, fără îndoială, în faţa unei arhitecturi demne de un roman, cu planuri diferenţiate, cu perspective care, în diversitatea lor, oferă o imagine a unei realităţi bogate şi profunde, cu personaje care trăiesc în carte şi care generează viaţă în jurul lor, nu doar prin faptele ce li se pun în seamă, ci mai ales prin harul ce vine dinspre creatorul lor.

Mihai Borodi - 65

Echim VANCEA în dialog cu Mihai BORODI

Au trecut ani buni de când Mihai Borodi lipseşte dintre cei de-acasă, din Sighetu Marmaţiei, oraşul în care s-a alcătuit faima lui de artist. Şi lipseşte mai cu seamă din Maramureşul care l-a învăţat cât de mult creaţia populară stă la temelia artelor moderne. Parcurgând multe dintre dilemele modernităţii - expresionismul şi nonfigurativul - trecute prin tehnica bătrânilor meşteri lemnari maramureşeni, Mihai Borodi s-a impus în sculptura contemporană românească (expoziţii personale, tabere şi simpozioane naţionale şi internaţionale de sculptură în lemn şi piatră etc).

În 26 septembrie, artistul a împlinit 65 de ani.

Mihai Borodi a pornit de tânăr pe drumul său, a rămas un om şi un artist liber, modest, ştiind să se sustragă atât presiunilor dogmatice, cât şi apăsării tuturor interdicţiilor care uneori i-au dăunat activităţii profesionale şi artistice.

Acum, când Mihai Borodi împlineşte o vârstă mai îndelungată, întocmai precum un şes care nu-i decât întindere, mişcare şi adâncime, ne mişcăm copleşiţi prin bogăţia unui timp a cărui copilărie (copilăria nu are unde să se ducă, spunea Sfântul Augustin) nu a pierdut şi nu a uitat nimic şi se numeşte viaţă (o viaţă plină de ore ale aşteptării şi ale părăsirii, de ore ale dilemelor, dar şi de lungi ore ale durerii!), o viaţă care s-a adunat risipindu-se (dacă risipă se poate numi!) întru frumos.

Nu o dată am trăit şi eu la fel ca atâţia alţii bucuria artei, bucuria privirii la întâlnirea cu lucrările lui Mihai Borodi, atât în spaţiul familiar al Sighetului, cât şi în alte locuri. (**Echim VANCEA**)

***

Echim Vancea: - *Mihai Borodi, te-aş ruga să începem acest scurt dialog printr-un răspuns sincer la întrebarea: ce anume te-a determinat să te faci/să devii sculptor?*

Mihai Borodi: - Prietene Echim, ne cunoaştem de o jumatate de secol, timp în care s-a cimentat această relaţie, aşa că îmi pot permite să mă exprim aşa. Nu cred că cineva poate şti ce va deveni mai târziu în viaţă. Dorinţa, pasiunea depind de bogăţia genetică a celor ce ţi-au dat viaţă, iar hazardul, şansa au de asemenea un rol în alegerea pe care o faci. În ceea ce mă priveşte, părinţii mei aveau harul frumosului şi de a-l transmite cuiva; eu am beneficiat de această bogăţie. Tata, cu instrumentele muzicale - clarinet, fluier, tilincă, trâmbiţă - cânta nemaipomenit, iar mama avea o voce de mare cântăreaţă a muzicii clasice. De obicei, când eşti copil, creionul şi hârtia sunt nelipsite de pe măsuţă, iar mai târziu cuţitaşul şi securicea. Cam aşa am început să iubesc, să fac ceva care să arate celor din jur priceperea şi înzestrarea mea spre frumos. Apoi interesul avut pentru lucrul manual. Practic, porţile cu ornamente ce ieşeau din mâinile unchiului meu (Gheorghe Borodi, n.n.) m-au fascinat, atrăgându-mă spre căldura şi frumuseţea lemnului.

E. V.: - *Mihai Borodi, ca om şi ca artist, astăzi trăieşti un eveniment cu semnificaţii deosebite. Cum simte acest eveniment omul, dar mai ales artistul? Este acest eveniment o responsabilitate care apasă mai greu asupra artistului sau a omului Mihai Borodi?*

M. B.: - E adevărat că ziua de toamnă, când fructele devin o plăcere pentru om, un vis pentru copii, o pictură pentru toamna care începe, o balanţă a justitiei este un eveniment aşteptat cu emoţie şi responsabilitate umană şi socială. Este vorba de ziua de 26 septembrie, ora patru dimineaţa, într-o miercuri, când m-am bucurat de zorii zilei, de cântatul cocoşului şi de viaţă. Responsabilitatea artistului începe când eşti confruntat cu lumea artistică, cu societatea în care trăieşti, cu o valoare pe care tu nu o cunoşti, dar vrei s-o atingi. Vârsta apasă asupra omului foarte mult, pentru că, la un moment dat, ai acumulat multe cunoştinţe, experienţă, dar te împiedică anii şi puterea fizică de a le realiza.

E. V.: - *Este de ajuns ca un artist să mediteze asupra lumii numai cu mijloacele specifice artei lui?*

M. B.: - Bineînţeles că nu-i suficient. Un artist este în primul rând un om de cultură, al culturii, un depozit de informaţii, de idei care trebuie transmise societăţii, oamenilor, el trebuie să facă primul pas spre progres, spre evoluţie, spre educaţie, începând cu cei tineri. Să deschidă noi direcţii, să provoace schimbări în mentalitatea cetăţenilor.

E. V.: - *Activitatea ta, după ce ai plecat din ţară, nu s-a mărginit doar la sculptură...*

M. B.: - Cred că ar fi bine să menţionez aici că sculptura pentru artist şi sculptura pentru public, la un moment dat, se întâlnesc. În atelier sculptorul îşi propune o tematică pe care o dezvoltă, idei care-l preocupă, iar în afară de intimitatea lui, care este atelierul, el creează pentru public participând la simpozioane, creând opere monumentale. Aş menţiona aici expoziţii de grup în: Dijon (2005, 2007, 2008, 2009), Paris (Louvre, 2009), Shanghai (China, 2010) şi personale: Dijon (2011, 2015); simpozioane în: Germania (1997, 2001, 2003), Italia (Sardinia, 2003), Danemarca (2006), Japonia (2007), România (2008); lucrări monumentale: piatră - ***Speranţa*** (2007), inox - ***Dialog intim*** (2010) şi bustul în piatră ***Abbé Pierre*** (2015), toate în Saint Apollinaire, apoi machete şi proiecte ca propuneri.

E. V.: - *Mihai Borodi, faptul că lemnul este prin excelenţă un material perisabil, mai ales în aer liber, te-a făcut să faci un pas, mic, ce-i drept, înspre piatră sau metal?*

M. B: - Lemnul nu e perisabil în interior, iar în aer liber de preferat sunt piatra şi metalul, care îndeplinesc condiţiile impuse de vremuri, se impun şi se integrează mai bine în exterior şi poţi câştiga în dimensiune la lucrare. De aceea am trecut la lucrări monumentale pentru exterior în inox şi piatră. Trăiesc mai mult şi oferă un spectacol vizual reuşit.

E. V.: - *Orientarea spre monumental, tentaţia spre exterior, spre lucrarea de for public a fost decisivă în alegerea... materialului?*

M.B.: - Este adevărat că, în primul rând, materialul şi forma dată lucrării converg spre monumental şi apoi intervine amplasarea acesteia.

E. V.: - *Defineşte, te rog, arta lemnului ca o artă de interior.*

M.B.: - Lemnul, prin structura lui, este un material ce degajă căldură. Prin ardere, culoare şi, fiind vorba de sculptură, prin forma ce o capătă din partea artistului, te determină să te apropii, să îl mângâi, să îl iubeşti. La fel, sculpturile din lemn încălzesc interiorul şi sufletul omului, te atrag, te încălzesc, limpezesc mintea şi desfată privirea; fiind ascultător, îţi dă multiple posibilităţi de exprimare, prin formă, ornamente, patină, cât şi prin posibilităţile de îmbinare tehnică.

E. V.: - *Privindu-ţi lucrările mai vechi, dar şi cele mai noi, mă duce gândul că încerci cu metodele artei să reconstitui superbia civilizaţiei, a gândirii anonimului lemnar maramureşean. Plăteşti un tribut acestor anonimi?*

M. B.: - Uneori, anonimul este mai valoros şi mai important decât cel cunoscut, contemporan, pentru că sinceritatea lui este clădită pe adevărata tradiţie, pe o muncă de secole, pe o istorie. Anonimul a creat pentru el fără a se gândi la o recompensă, din necesitate. Recunoştinţă trebuie să avem pentru cei care au lăsat o moştenire fără a-şi marca numele; moştenirea este o valoare ce trebuie înţeleasă şi preţuită.

E. V.: - *Crezi că din spaţiul artistic maramureşean ar putea lipsi vreodată lemnul ca mijloc de exprimare artistică?*

M. B.: - Nu-mi pot imagina ca omul să trăiască într-o lume în care să nu poată avea contact cu lemnul. Ar fi un spaţiu artificial, fără viaţă şi căldură. Pentru noi, românii, codrul ne este ca un „frate". *„Codru-i frate cu românu'"*, spune o vorbă populară... Nu mi-aş dori să nu pot atinge, să nu simt în mâini lemnul, atât de ocrotitor şi de „hrănitor" pentru toţi. Avem nevoie de obiecte în jurul nostru care nu pot înlocui frumuseţea şi căldura lemnului.

E. V.: - *Am văzut şi văd foarte multe desene semnate de sculptorul Mihai Borodi. Desenul este esenţial pentru un sculptor? Ce loc trebuie să ocupe acesta în creaţia sa?*

M. B.: - Trebuie ştiut şi înţeles că există un început la fiecare lucru. Pentru artă, desenul este ca o „mamă", trebuie înţeles şi practicat în fiecare zi. Ideea artistului este materializată de la început prin linie, prin desen, căutând forma, volumul şi expresia viitoarei lucrări. Desenul este sculptural la un sculptor, pictural la un pictor. Desenul nu poate lipsi unui artist - sculptor, este începutul operei lui, are importanţa lui bine stabilită de secole.

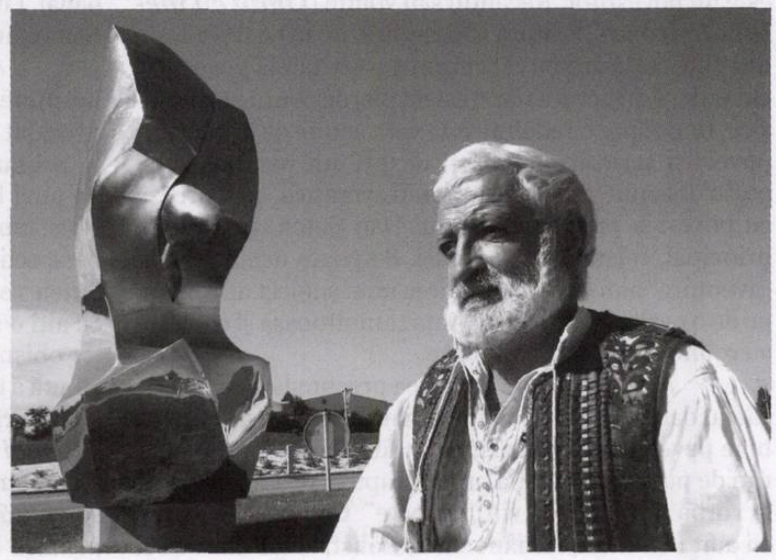

E. V.: - *Crezi că destinul tău artistic ar fi putut fi altul aici şi nu dincolo?*

M. B.: - Destinul, hazardul, norocul sau poate că aşa a fost scris să ies din leaganul copilăriei şi din vatra părintească, să văd şi să cunosc altceva decât cu ce am crescut şi m-am obişnuit. Nu îmi pot imagina ce aş fi făcut rămânând undeva la „centru". În orice caz, nu mă depărtam de sculptură, indiferent de sacrificiu. În schimb, unde am ajuns, nu mă reprezintă întru totul. Nu sunt eu pe placul meu! Astăzi tehnica învinge sensibilitatea şi credinţa umană.

E.V.: - *Astăzi se mai poate vorbi de o „comandă socială" în artă?*

M. B.: - Când societatea, oamenii vor un capital, o bogăţie culturală şi au un respect pentru ceva ori pentru cineva, fac apel la serviciile unui artist consacrat, atunci se stabileşte o relaţie între artist şi societate. Atunci putem vorbi de o cerere, de o comandă socială. E drept că s-au cam rărit astfel de comenzi din cauze obiective, sociale, dar şi din neglijenţă, dezinteres, lucru care va costa mai târziu.

E. V.: - *Poate fi recunoscută spiritualitatea maramureşeană în lucrările tale?*

M. B.: - În sculptură e foarte greu să reprezinţi o etnie, o zonă cu tradiţie. Nu-i ca în muzică sau pictură ori literatură, simbolurile maramureşene nu au o identitate aparte, sunt universale, atât cele de pe porţi, mobilier, cât şi cele de pe textile.

E. V.: - *Ai avut maeştri care te-au marcat în devenirea ta artistică?*

M. B.: - Sincer vorbind, pot numi pe unchiul meu Gheorghe Borodi primul care m-a incitat şi mi-a insuflat pasiunea pentru sculptură. Modul cum priveam lemnul i-a întărit credinţa în talentul meu. A văzut în mine pe urmaşul său în cioplitul lemnului şi - de ce nu? - în arta lemnului. M-a învăţat totul despre lemn şi mi-a susţinut ambiţia de a-mi

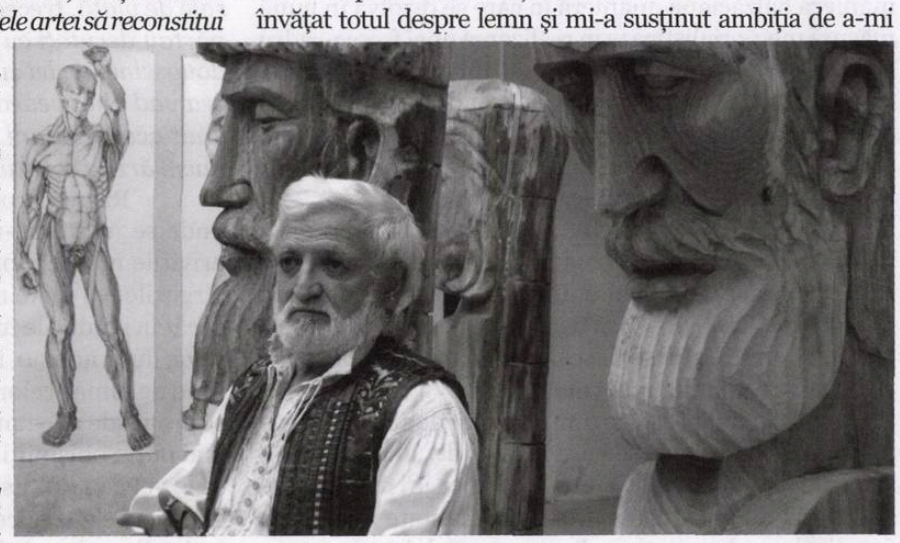

împlini visul copilăriei atât de mult dorit. Apoi, nu pot uita şi aduc un *„mulţam"* din inimă sculptorilor din Bucureşti, în ale căror ateliere mi-am format, oarecum, personalitatea artistică. Este vorba de sculptorul Alexandru Gheorghiţă (Odihnească-se-n pace!) şi de doamna Geta Caragiu, soţia sa. Un mare respect îi port regretatului sculptor în inox Constantin Lucaci, cel care mi-a predat, la propriu, lecţia inoxului.

Diana Adriana MATEI

Cântec de sânge albastru

Să-ţi fiu sigur
înseamnă să ştii
că port în mine
toate nuanţele de albastru
care ne despart distanţele

că palmele-mi sunt
mai albastre chiar şi decât
albastrul în sine
decât sinele în sine

că ele-mi traversează
albul pe astru
printre atâţia mărăcini
câtă vărsare de cântec
pe sub mâini
şi că degetele mi-au rămas
doar un şirag de chei
blocat în lacăt
pe care dacă îl atingi
uşor pe faţă, începe
din nou să bată
ora exactă

aşa că mai lasă-mi-te
o secundă ca să
te desprind din coastă
o clipă să mi
te desprind din coastă
o, dulce cântec, tu peline
sânge albastru, mărăcine

Dragoste

N-am crezut în lacrimi
la prima vedere
până-ntr-o zi când
mi-am vărsat privirea
în ochii tăi rotunzi
unde şi iarba se ondula
ca o pleată ruptă
din sfere verzi
pe care-ades cresc
nuferii

Umbra

De-atâta negru se făcuse
groapă în pământ de unde
împinsă de-ntuneric
şi smulsă din oricine
eu m-am născut din dor
de tine

Cândva, mă vei
privi în piept
şi îmi vei spune
să mă întorc
pe-ale aleii umbre
pe unde n-am să-mi
ştiu de nume

şi-am să-mi întind
câmpii pe oseminte
capul în sălcii adormite
să mă prefac în
a-nserării iarbă
în negru de mătase
albă

în ale glasului
cuvinte
în ale tale dulci,
iubite

Nostalgie

Pe vremea când respiram copaci
prinsesem a împărţi umbra salciei
iar pletele noastre şi ochii verzi
demult nu mai erau
coincidenţe

Nu ştiu câte litere au mai bătut
în crengi de-atunci sau
cât verde în frunze
dar încă-mi dai în glas cuvânt
şi rostogol pe buze, cânt

Mihaela OANCEA

Incident pe curba lui Gauss

Ciocurile păsărilor lovesc în geam –
a mai căzut un nor
pe turla ninsă de-atâtea primăveri!
S-a prăbuşit nevolnic, sugrumat
de o bizară stare de rău.
În tinereţe îi fusese atât de bine,
încât şi uitase definiţia tristeţii.
Nefericitul
ascultase o poveste
despre un ţinut
în care pastilele se epuizară în sanatorii,
bătrânii clovni nu mai erau folositori
nici ca butaforie
şi-n liniştea lipsită de aer
doar somnul
mai creştea.

Necesitatea cuielor

Ţipătul a despicat liniştea
capturată din rugul
pe care a ars nesomnul
de când te-ai pierdut
în cartografierea de ce-urilor
şi-n umbre orfane
ce desenează alb pe asfalt
retina timpului
cu tot cu gresiile lui siluriene,
cu peştii ososi,
cu lut, trădare şi cuie,
cât mai multe cuie -
şi asta pentru a fi suficiente
oricător viitoare
răstigniri.

Osatura tăcerii

Întrebările se iveau între noi
precum flora spontană,
dar celulele tăcerii le dilatai
atât de mult, încât îmbrăţişau
scheletele de corali
din mările calde
şi chiar o sanda părăsită în Cuaternar.
Stăpân al acestei osaturi a tăcerii,
deveneai un laviu de pe care uşor-uşor
plecau toate umbrele
într-o necunoscută procesiune funerară;
păstrai un surâs gol,
înflorit orgolios.
Nu te-am mai deranjat.

Intuiţie

Inelarul adulmecă cerneala tipografică
de pe cartolina veche şi,
pentru că a trecut ceva vreme
de când n-ai mai primit
nicio scrisoare dinspre viitor,
simţi că ţi s-ar fi acoperit
ochiul acelei părţi de lume.
Chiar şi aşa, ştii că yolele noastre vor pluti
de-a lungul liniei pictate c-un verde electrizant
descifrând urme ale sălaşurilor elfilor,
admirând magicele dansuri ale feelor;
de-aceea, priveşte spre Alfheim, să vezi
cum clipele cu voaluri sidefii
îşi reazemă tâmplele de firele de lumină
şi se propagă în cercuri concentrice!

Aromitoare veşnicie

Un fluier răsună aici, pe aproape.
Mai sus, într-un joc inocent,
norii se trag de mustăţi;
din când în când, admirativ,
fac reverenţe ciocârliilor
ce nu se opresc să respire,
ci zboară şi cântă de dor.
Aşa-i că nu ai sesizat când,
ştrengăreşte,
cineva a dat iama prin oveze?
De-ai fi mai atent, ai afla
că îngerii zornăie
în miezul bulgărilor de lumină
când sădesc
seminţele
aromitoarei veşnicii.

În văzul fluturilor

În văzul fluturilor ce dansează-n salon,
tolănită pe covor,
cămaşa de olandă mai păstrează
relieful trupului ei,
aşa cum ţi-l aminteşti -
freamăt sculptat în calcedonie...
Draperia tresaltă-nfiorată -
curând, salonul se umple
de arlechini ce execută piruete
şi râd zgomotos;
eşti cuprins într-un joc de oglinzi
tot mai stranii,
tot mai indiscrete
şi mâini flămânde,
sătule de şovăieli,
şuieră o poveste a destrămării.
Ştii oare că setea aceea de infinit
se plimbă şi-acum, desculţă,
prin valurile mării?

Terezia FILIP

ION POP – POETUL „*SITUAT ÎN RELATIVISMUL LUMII*”

(Urmare din pagina 8)

O ironie subtilă, persiflantă se face evidentă în ***Amânare generală*** (1990). Unele simboluri codifică tarele vremii ce ameninţau omenescul din om, civilitatea, esenţa fiinţei: laşitatea, ipocrizia, teama, suferinţa devenite cutume cotidiene riscau să denatureze omenescul. *Fierul,* semnul forţei, *sângele*, *„o simplă comparaţie”*, proverbele, nişte enunţuri *„duşmănoase”*, descoperirea ochiului sugerează în poeme ca ***Nimic de fier***, ***La urma urmelor***, ***N-o să spui*** acte de nepermisă îndrăzneală ce atentau la o ordine aberantă. ***Elegii în ofensivă*** (2003) sesizează în dualitatea funciară, timpuriu descoperită, o esenţă dramatică. Privirea poetică, visul, intuiţia, contemplaţia conduc spre o dimensiune subterană a lucrurilor, unde poetul descoperă o mişcare insidioasă, ce erodează mereu suprafaţa lor vizibilă, aparenta durabilitate. Privirea spre trecut sau în lucruri, într-un dincolo al visului sau al neantului devoalează un straniu dramatism. Un dialog cu îngerul (***Ca Demostene***) devine o sfâşietoare disjuncţie, dramatică.

Câteva poeme dedicate *Profesorului,* lui Mircea Zaciu, un altul lui Marian Papahagi, capătă accente bizare, ating dimensiunea intangibilă, fiinţa spectrală a celor dispăruţi ce bântuie amintirile sau visele poetului. Ion Pop priveşte acum în ţesătura lucrurilor, dedesubtul lor *„urmele de cenuşă ale orei”* (***Fereastră romană***), descoperind subterane mişcări ce dublează orice gest, orice materie, orice sintagmă, atentând la stabilitatea lumii aparente, tangibile. *Un mormânt este ameninţat de diluţie, iar oasele sunt salvate de eroziunea acvatică, din fidelitate şi din iubire* (***Profesorul. Îmi mai spune***). O sintagmă ironic-maliţioasă adresată pe stradă profesorului conotează morbideţea şi ameninţarea spectrală a morţii (***Încă o dată. Profesorul***). Ion Pop atenţionează liric într-un mod tulburător asupra fenomenalităţii precare ce pândeşte de pretutindeni, din materie, din elemente: *„Atenţie, deci, la iarbă, la pământul/ de sub picior, fremătând/de murmure şi de voci. Atenţie/la corurile solemne/ale nisipului polifonic./[...]/mulţi şi foarte de mult/nu mai cântă sub numele lor./Umbra abia de-şi mai aduce aminte/de creanga sub care a stat”* (***Profesorul. Îmi mai spune***). Această *migraţie* permanentă a materiei, această instabilitate a lucrurilor, motiv de melancolie, este tratată cu puţină autoironie de cel care, adăstând pe o *muchie a piramidei, cu o mână în piatra* ei, aude în apropiere *„corurile solemne/ale nisipului polifonic”* (*Idem*). Nota elegiacă vine din identificarea acestei permanente subminări ce stă la rădăcina lucrurilor.

Fenomenalitatea lumii se arată a fi extrem de precară, vântul erodează, este *necultivat* şi capricios (***Cântec în vânt***), iar carnea fiinţei e atinsă de-o irepresibilă *igrasie* (***O piatră***). Eul descoperă în sine un *punct negru* ameninţător, iar literele textului sunt *pline de sânge* (***Punctul negru***). Ironic, textul unui vis cu Brâncuşi (***Brâncuşi s-a hotărât***) primeşte cadenţă testamentară, indicând o simbolică prefacere a fiinţei poetice, a omului în mit, a eului în statuie, a cărnii în marmură: *„Te părăsesc multe, căzând sub dălţi nevăzute/Ape noi te spală de sânge vechi/ (...) Tot ce duhneşte în tine şi ce dospeşte/Va fi mireasmă şi marmură.//Ţine minte Ion Pop, acum şi totdeauna...”*. *Marginea, vârtejul, căderea, izbirea, rănirea, sângele* sunt forme ofensive ce ţes poezia elegiacă a lui Ion Pop, care află că *„haosul stă la pândă”*, iar *împotmolirea* ameninţă eul, căci, dualã, fiinţa însăşi e permanent subminată de *„plebea din sânge”*, care nu ştie altceva *„decât să mormăie şi să geamă”*. Materia e caducă, organicitatea subminează, este partea incultă a fiinţei (***Am aflat azi***).

În ***Litere şi albine*** (2010), titlu de volum şi poem emblematic, o scenă din copilărie - context anticipativ - se prelungeşte şi se metamorfozează în destin poetic. Eterna simetrie a lucrurilor sau repetabilitatea şi metamorfozele fac literele să zumzăie mai târziu în texte, purtătoare de sens în lume, precum albinele copilăriei de miere. Şi globulele, şi sângele, pentru că Ion Pop îşi nutreşte şi îşi vitalizează cu sine poemele: *„acum când mărul e de mult cenuşă/(...)/ Îmi zumzăie în jur numai globule/biete scântei sărind/din propriul meu sânge,/eu tot în centru sunt şi plin de-azururi”* (***Litere şi albine***). Lirica din volumul ***În faţa mării*** (2011) e calm-meditativă şi uşor resemnată, căci sensul urmărit în lungă, dureroasă contemplare s-a devoalat. Privirea spre trecut citeşte marile răni ale experienţei umane: Ghetsimani, Via Dolorosa, piatra pe care a fost biciuit Isus, zidul etc.

Enunţul calm devine uneori strigăt. Prin meditaţiile lui Ion Pop se-aud uneori ţipete, iscate de sfâşieri ce nu mai pot fi înăbuşite. Motivaţia scrisului său, după cum mărturisea în 16 iulie, este *„un exerciţiu de însingurare”*. Privirea *stelară* constată că în jur se petrec *lucruri îngrozitoare,* încât îţi vine nu să cânţi *„un cântec încăpător precum/ foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare”*, ci să urli. Ion Pop se declară un *constructor pe margini,* întrucât, cercetând *„geometria ascunsă a lumii”*, el vorbeşte cu o înfiorată responsabilitate de o *„încheiere”* a geometriei proprii reiterate în simbolurile sferei, ale triunghiului sau ale cercului, de *„un scepticism viu”*, experimentat cu propriul trup. Lirica recentelor volume este, de aceea, străbătută de un fior elegiac, de ideea integrării fiinţei în cosmos, *„între oale şi ulcele”*, *„între gângănii şi buruieni”*.

Adept al simetriilor, al lucrurilor duse până la capăt, poetul vizează o continuitate dincolo de marginile sferei sau ale cercului. Lirica lui Ion Pop nu este doar *„o cărămidă adăugată unei construcţii”*, aşa cum afirma în contextul lansării volumului antologic, este construcţia însăşi. Ea prilejuieşte un excurs iniţiatic în misterul lumii, iar hermeneutica textului îl captivează pe cel care, străbătând prin pagini, este atins de melancoliile, de temerile şi umbrele ce bântuie visele poetice.

Roberta GATELY

PRIETENELE DIN KABUL

(Urmare din pagina 16)

Un tânăr le făcea semne pe drum cu mâna: avea cămaşa ruptă şi respira cu greutate, faţa îi era plină de sânge, avea o rană profundă la cap; Elsei îi fu teamă că schijele bombei care au provocat explozia i-au rămas înfipte în cap. Privind mai atent rana, Elsa înţelese că nu era vorba de un bărbat.

Puse urechea la pieptul victimei şi simţi cum inima îi bate slab şi înţelese că femeia aceea scheletică era însărcinată. „Oh, la dracu!”, suspină. „Fii tare, te vom duce la spital cât mai repede”, îi spuse tinerei. Hamid o ajută pe Elsa să-i panseze braţul şi piciorul şi o imobiliză pe o targă din lemn. Elsa căută o venă şi-i injectă un calmant. În timp ce o ridicau să o ducă pe jeep, un rozariu vechi îi alunecă din buzunar. Elsa îl luă şi-i spuse: „Ţi-l păstrez eu”.

Pe neaşteptate se auzi gălăgie, iar Elsa, întorcându-şi privirea, văzu un grup de oameni care aduceau pe mâini un corp micuţ. Copilul era plin de sânge, fără picioare, îi rămăsese numai un braţ. Unul dintre ei îl puse în braţele Elsei. Ea luă micuţul, care încă respira, dar înţelese că nu poate face nimic pentru el. Îl strânse în braţe în timp ce-şi da ultima suflare. „Îmi pare rău”, spuse ea.

În timpul drumului, care părea interminabil, Elsa ţinu mâna femeii însărcinate, iar când ajunseră la spital îl rugă pe Hamid să o vegheze, în timp ce ea o căută pe Laila. „Laila, a fost o explozie teribilă”, îi spuse. „Nu-ţi poţi imagina situaţia, dar Ezart se va întoarce imediat cu cea mai mare parte a persoanelor pe care le-am salvat. Majoritatea erau bărbaţi, dar printre ei se află şi o femeie însărcinată, îmbrăcată în haine de bărbat. Este pe punctul de a naşte, fă tot ceea ce poţi pentru ea.” Leila strigă să o acopere, ceru să i se dea o foarfecă. Femeia muri, dar copilul era viu şi i-l încredinţă Elsei, care, apropiindu-se de cadavrul femeii, spuse ca şi cum ar fi putut-o auzi: „Copilaşul tău este sănătos”.

În ziua aceea au lucrat până târziu, iar de dimineaţă bună Hamid le bătu la uşă şi spuse că aşteaptă la spital multă lume.

• Gately, Roberta, ***Prietenele din Kabul***, Roma, Newton Corporation editori srl, 2013, fragment din ***Capitolul 14***.

Traducere din limba italiană de ***Livia MĂRCAN***

Eugen D. POPIN

ADEVĂRURI LĂSATE MOŞTENIRE*

Recuperările literare, chiar dacă nu au făcut niciodată *breaking news* (a se citi: nu au reuşit să ocupe prima pagină a revistelor literare), sunt, au fost dintotdeauna necesare şi importante pentru recuperarea *integrală* a istoriei unei literaturi. Cazul Biberi, despre ***L'uomo universale*** este vorba, începe inevitabil cu apartenenţa subiectului monografiei la generaţia anilor 1930, generaţie de scriitori care a reuşit să marcheze şi să structureze tiparul cultural al vremii. Despre Ion Biberi se afirmă, pe bună dreptate, că a scris foarte mult, *„enorm”*[1], şi că singurul istoric literar care şi-a asumat *„misiunea de a reciti, a recapitula, a judeca abundenta operă”*[2], cartea fiind de acum la ediţia a II-a, este Mihaela Albu. Afirmaţie provocatoare, întemeiată însă, a eminentului critic Cornel Ungureanu, care remarcă în prefaţa cărţii despre Ion Biberi: *„abandonat de prietenii, de cunoscuţii de odinioară. Unii au murit, alţii ar fi prin străinătăţi, alţii l-au uitat“*. Fenomen, din păcate, prea des întâlnit. În fond, moştenirea literaturii române, a arealului românofon, lăsată destulă vreme fără milă de izbelişte, precum atâtea altele, amintesc doar bibliotecile marilor spirite ale culturii noastre, nu este altceva decât singurul bun care poate afirma o cultură, o naţiune. Este realmente îngrijorător să constatăm cât de infim este ori a devenit interesul contemporaneităţii pentru lucrări şi scriitori care s-au străduit să-şi pună în cuvinte şi pe hârtie harul care le-a umplut trecerea. Iar când se mai întâmplă(!) ca nume uitate, precum Anton Golopenţia, Brutus Coste sau Ion Belgea, să ajungă din nou în actualitatea imediată, ca opera lor să trezească interesul unui istoric literar înseamnă, probabil, că le-a venit şi lor vremea, pentru ca să rămânem, totuşi, în convenţional.

Un uomo universale: Ion Biberi, de-acum la cea de-a doua ediţie, revăzută şi adăugită, aduce opera şi scriitorul iarăşi în atenţia marelui public, credem şi în atenţia celor pentru care fenomenul Ion Biberi a fost insuficient reflectat în istoria literară. Trebuie spus că autoarea monografiei a avut, o vreme, privilegiul de a fi fost în contact direct cu Ion Biberi, aspect amintit şi în prefaţa cărţii. Asta însă, dincolo de firescul care se naşte din contactul direct cu autorul, nu a schimbat în niciun fel acurateţea şi rigoarea istoricului literar.

Apoi, aş sublinia faptul că scrierile unei generaţii literare, dar şi operele de artă cuprind în ele, inevitabil, aspecte ale epocii, detalii care redau cel mai exact, uneori fotografic, momente specifice ale vremii. Pentru a reface cât mai corect istoria literară a unei epoci, este imperios necesar să punem laolaltă actorii epocii respective, indiferent dacă aceştia au scris şi publicat în teritoriul geopolitic al unei limbi ori în afara ei. Asta, pentru că exilul este o pedeapsă pentru *individul social*, nu şi pentru *individul-spirit*. Cel din urmă rămânând inevitabil *acasă*. Iar acasă este limba în care *el* poate *să existe*, în şi dincolo de puţinul zilnic.

Epoca în care Ion Biberi s-a format a fost *„un mediu social şi politic specific anilor de după război şi după realizarea Marii Uniri, din toate provinciile româneşti”*, care *„a făcut ca mulţi dintre tineri să se implice conştient în viaţa culturală a ţării”*[3]. Faptul că Ion Biberi a fost prezent în publicaţiile literare ale vremii, alături de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, confirmă apartenenţa sa la spiritul generaţiei. Scrierile sale au adus laolaltă scriitorul şi medicul, redând umanul privit şi reflectat de literat în tandem cu *medicus*.

Monografia reconstituie un curriculum literar, încercând să inducă cititorului interesul pentru o eventuală întâlnire directă cu opera lui Ion Biberi. Întâlnire neîndoielnic benefică atât pentru cititorul obişnuit, cât şi pentru cel avizat.

Note:

* Mihaela Albu, ***Un uomo universale: Ion Biberi***, Editura Aius, 2015;

1. Cornel Ungureanu, în ***Un uomo universale: Ion Biberi***, Editura Aius, 2015, p. 8;
2. Idem;
3. Mihaela Albu, ***Un uomo universale: Ion* Biberi**, Editura Aius, 2015, p. 22, 23.

Paul ANTONIU

IOAN ALEXANDRU, 15 ANI DE VEŞNICIE

„În aceste împărăţii de lemn care sunt, până astăzi, satele vechi maramureşene, s-a păstrat sufletul împăraţilor acestui neam."

(Ioan Alexandru)

„Ne mai împiedică să ne topim în neant numai larga mânecă a lui Dumnezeu din icoana aşezată la căpătâiul patului."

(Vasile Avram)

„Tânăr mă va duce albul drum/Flacăra durerii pân' la scrum/Va fi ars în mine, se va stinge/ - Satule bătrân nu plânge."

(Emil Giurgiuca)

În acest an, la cea de-a şasea ediţie a Colocviilor de la Nicula, vrednicii organizatori (cei de la „Astra" - Despărţământul „Ioan Alexandru" din Gherla, judeţul Cluj), în frunte cu pr. Ioan Morar, preşedintele acesteia (iniţiatorul şi coordonatorul evenimentului) ne-au invitat cu două săptămâni mai devreme ca-n alţi ani, probabil şi pentru a fi cât mai aproape de data (16 septembrie a.c.) la care marele poet Ioan Alexandru a făcut primii paşi pe drumul spre tronul Tatălui Ceresc, preasupus ascultându-I chemarea.

Poetul şi gazetarul băimărean Gheorghe Pârja, un mare prieten al celui săvârşit întru Domnu', printre străini, în urmă cu cincisprezece ani, în cotidianul „Graiul Maramureşului" din 16 septembrie a.c., a publicat articolul comemorativ ***Amintirea poetului***, ce părea c-a fost scris cu pana înmuiată în lacrimă: *„Ne-am amintit de tine, frate Ioane! Şi mă îmbrac în tristeţea de-acum cincisprezece ani, când ai fost pogorât în pământul Mănăstirii Nicula. Acolo, în cimitirul retras, la poale de codru des"*. Cu o zi înainte de plecarea spre Nicula autorul m-a rugat cu glas opintit: *„Din păcate, eu nu voi putea fi prezent acolo, lângă mormântul marelui nostru prieten, la slujba de pomenire. Pe tine te rog frumos, deci, să-mi ţii locul şi să-mi citeşti articolul la căpătâiul lui, de faţă cu toată lumea, pentru ca astfel, prin glasul tău, să fiu şi eu prezent printre ceilalţi cu o lacrimă-n priviri şi-n mâini c-un pai de lumânare"*. I-am promis şi m-am ţinut de cuvânt pe cât mi-a fost cu putinţă. Consătenii răposatului şi neamurile apropiate, ca-n fiecare an, i-au împodobit mormântul cu brânduşele toamnei înflorite a doua oară. Domnul inginer Ovidiu Colceriu - primarul, cu chipul răvăşit de-o mai veche vinovăţie, mi-a mărturisit în şoaptă: *„Noi încă, acasă, nu l-am cinstit aşa cum se cuvine pe marele nostru consătean. Ruşinea ce mă cuprinde nu-mi dă pace, mai ales aici, în fiecare an. Anul viitor însă ne vom spăla ruşinea omagiindu-l pe iubitul nostru mare poet, aşa precum, sperăm noi, nu s-a mai pomenit. Te invit, de pe acum şi pe dumneata, domnule Paul, căci ştiu c-aţi fost în tinereţe ca un frate de cruce cu dragul nostru Ioan Alexandru"*. I-am promis primarului că îi voi onora cu bucurie invitaţia, dimpreună cu un alt mare prieten al poetului, în persoana poetului şi-a gazetarului Gheorghe Pârja. *„Şi vă mai rog să-mi trimiteţi şi mie o copie după articolul domnului Pârja. Regret că, din pricina ploii, nu l-aţi putut citi lângă mormântul poetului. Îl veţi citi, cu siguranţă, sus, în sala-amfiteatru (Sala Centrului de Conferinţe şi Studii Patristice «Sfântul Ştefan cel Mare» - P.A.) de faţă cu toată lumea. Abia aştept!"*. Aşa s-a şi întâmplat, dându-mi-se cuvântul la vremea potrivită.

Fac o mică paranteză, relatându-vă o duioasă întâmplare petrecută în Baia Mare, acasă la noi, într-o năzuroasă dimineaţă de primăvară, cam pe la cântatul cocoşilor de-a treia oară, când gazdă primitoare i-am fost lui Ioan Alexandru până spre ivirea zorilor. Acesta, văzându-mi muzicuţa de gură pe un raft cu discuri, după ce s-a convins că stăpânesc binişor instrumentul, mi-a propus să le facem o chemare cucilor. De îndată i-am dat tonul şi am început să cântăm, cu tot mai multă însufleţire, ***Cucule, pasăre sură***, până vecinul ne-a bătut în calorifer, căci soarele încă nu se ivise pe cer. Până atunci, copleşiţi de emoţie, aproape toată noaptea l-am ascultat, la magnetofon, pe Dumitru Fărcaş al nostru cântând d-ale noastre, acompaniat la orgă de către celebrul Marcel Sellier, organist la o catedrală din Paris. I-am făcut o copie şi prietenului oaspete. De-acasă, din străinătate, mi-a dat un telefon la ceas de noapte: *„Sunt cu nişte prieteni la un pahar de vorbă şi îl ascultăm, plângând, pe Mitru Fărcaş. Îţi mulţumim frumos, dragă Paulică! Aici, departe de casă, altfel sună"*. În receptor se auzea ***Doina de înstrăinare***.

Închid paranteza şi mă întorc la Nicula. Lucrările acestei ediţii a colocviilor au început în uşor mohorâta după-amiază a zilei de vineri, 25 septembrie, când cei prezenţi în curtea mănăstirii ne-am îndreptat spre comuna Diviciorii Mari, pentru a asista la o slujbă de pomenire la mormintele familiei poetului Emil Giurgiuca. Totul a decurs după datină, în curtea bisericii, la morminte fiind de faţă aproape tot satul. După slujba de pomenire s-au recitat poezii şi s-au depănat amintiri, la o felie de cozonac şi un pahar cu vin, golit de-un deget peste mormintele celor răposaţi. Întorşi la mănăstire, a urmat, în sala de mese, o seară de poezie din creaţiile lui Ioan Alexandru, Vasile Avram, Emil Giurgiuca şi nu numai. Cu poemul ***Trişca*** de Tudor Arghezi vii aplauze am primit la rostirea versurilor: *„Luaţi de vânturi şi-ndurând arşiţa/Noi, proştii, pe o trişcă, făcurăm Mioriţa"*. Noaptea ce a urmat a fost lină până-n zori, când cele şase clopote ne-au vestit c-a sosit vremea închinării, risipind, cu dangătul lor, negurile de peste copacii uşor înclinaţi spre toamnă.

Pe IPS Andrei l-am întâmpinat la intrarea în biserică cu imnul ***Pe arhiereul nostru, Doamne, îl păzeşte***. După un scurt popas de închinăciune în sfânta mănăstire, cu toţii ne-am îndreptat spre cimitir, unde totul era pregătit pentru o cucernică slujbă de pomenire a celor care acolo îşi dormeau somnul de veci, după cum le-a fost dorinţa. Ploaia ce s-a ivit de după dealuri a însemnat pentru noi un plânset molcom cu lacrimi presărate peste mormintele înflorite. După această sfântă slujbă de pomenire, am fost invitaţi să urcăm deluţu' spre sala Centrului de Conferinţe şi Studii Patristice „Sfântul Ştefan cel Mare". Acolo au început lucrările Colocviilor de la Nicula, ediţia a VI-a. Pe masa prezidiului trona volumul comemorativ, în ediţie de lux, ***Imnele Transilvaniei*** de Ioan Alexandru, apărut sub îngrijirea cucernicului preot şi bibliotecar Ioan Pintea din Bistriţa. Binecuvântarea şi cuvântul de deschidere au fost rostite de către IPS Mitropolit Andrei, care a ţinut să sublinieze (şi în următoarele intervenţii) faptul că această ediţie ar fi bine s-o dedicăm, cu precădere, comemorării a cincisprezece ani de la săvârşirea întru Domnu' a lui Ioan Alexandru, cel mai mare poet creştin din ultima jumătate de veac. Să vorbească despre Ioan Alexandru au venit pregătiţi şi alţi invitaţi de prestigiu de prin părţile noastre sau mai de departe. S-au remarcat, în special, următorii: prof. dr. Valentin Marica, prof. Nicolae Băciuţ, Florin Bengean, prof. Luminiţa Cornea, lect. univ. dr. Jan Nicolae, Lazăr Lădariu şi, nu în ultimul rând, pr. Ioan Morar, cinstita noastră gazdă şi bunul organizator al tuturor celor întâmplate şi trăite acolo de către noi toţi în cele trei zile binecuvântate.

Cu mare emoţie şi interes a fost primit şi ascultat de către întreaga asistenţă prof. univ. dr. Virgil Nistru Ţigănuş, poet de-o factură cu totul specială, care prin versurile sale îşi cam pune pe gânduri cititorii, pe cei mai luminaţi la minte, cu siguranţă. A fost prezent la toate cele şase ediţii de până acum, deşi din Galaţiul Domniei Sale până la Nicula face paisprezece ore de mers cu trenul. Organizatorii mereu îl invită şi-i aşteaptă cu interes academicele comunicări pe diverse teme, cultural-artistice mai cu seamă. Iată şi titlul comunicării pe care Domnia Sa ne-a prezentat-o la această ediţie: ***Taina purtării Sfintei Cruci în creaţia poeţilor liturgi români***. Cuvântul Domniei Sale a fost ascultat cu pioşenie şi prelung aplaudat la final.

Cu deosebită curiozitate şi la final viu aplaudată a fost şi prestaţia câtorva elevi de la Colegiul Naţional „Silvania" din Zalău, aceştia fiind şi membri activi ai Centrului de Excelenţă, având-o ca directoare pe distinsa doamnă prof. Ioana Tuduce, care îi şi îndrumă cu multă pricepere în toate acţiunile lor cultural-artistice, fapt ce s-a putut vedea, cu prisosinţă, şi în prestaţiile lor de-o înaltă ţinută artistică şi chiar academică în comunicările pe teme de filozofie desprinse din creaţia intelectualului erudit Vasile Avram, un ilustru fiu al Sălajului, conjudeţean cu aceşti tineri de mare viitor. Merită să-l numim pe fiecare în parte şi voi începe cu Iulia Tuduce, o fetiţă de numai paisprezece ani, elevă eminentă la Şcoala Gimnazială „Mihai Eminescu" din Zalău. Fetiţa în cauză ne-a vorbit, la un nivel de-a dreptul academic, despre ***Satul - spaţiul de redescoperire a simbolului în opera lui Vasile Avram***. Atent fiind la înaltul nivel al pregătirii sale, mereu am fost cu gândul la faptul că printre dezorientaţii (eufemism!) tineri din ziua de azi mai sunt şi astfel de *rara avis*, cu care, peste nu multă vreme, ne vom mândri de-a binelea, posibil nu numai la noi în ţară. Şi tot despre viaţa şi opera ilustrului sălăjan Vasile Avram au susţinut prelegeri, la un nivel apropiat, şi elevele Antonia Meseşan şi Ioana Pavel, aflate tot sub îndrumarea de excepţie a merituoasei şi profund pasionatei pentru nobila-i profesie, a ilustrului pedagog pe numele său Ioana Tuduce. O altă calitate cu totul remarcabilă a doamnei profesoare Ioana Tuduce este cea de regizor de teatru, precum bine s-a putut vedea dintr-un fragment impresionant din piesa de teatru ***Roata stelelor*** de Vasile Avram, lucrare inspirată din viaţa eroului naţional Avram Iancu. În regia doamnei profesoare Tuduce, dar şi în interpretarea sensibilă a elevului George Nicola (locul doi pe ţară la Olimpiada de Istorie), celebrul personaj este profund emoţionant şi convingător fără putinţă de tăgadă, parteneră fiindu-i frumoasa şi sensibila elevă Larisa Prodan, studentă în primul an la Filologie. La final, spectacolul a fost viu aplaudat după ce a fost urmărit cu o sinceră emoţie de către toţi spectatorii. Pe mine personal interpreţii m-au fascinat şi prin harul lor actoricesc, pe care mi l-au dovedit cu prisosinţă.

La această sesiune de comunicări despre Vasile Avram şi opera sa au mai vorbit şi alte personalităţi de notorietate republicană: prof. univ. Ioan Miriş, prof. Ilie Şandru, dr. Nicolae Bucur, precum şi alţi participanţi, despre alte personalităţi cultural-religioase, precum reiese din paginile revistei „Colocviile de la Nicula - ediţiile IV-V-VI", oferite participanţilor la sosire. Din Maramureş am participat: Pamfil şi Maria Bilţiu (cu prelegerea ***Personalitatea lui Ion Apostol Popescu***); preotul-paroh Isidor Berbecaru din Botiza, o prezenţă incognito, care ne-a fascinat cu un discurs improvizat la temă; părintele-poet Gheorghe Pop din Seini ne-a judecat, în tăcere, pe toţi, după merit, iar eu am dat citire articolului ***Amintirea poetului***, apărut în „Graiul Maramureşului" din 16 septembrie a.c., sub semnătura lui Gheorghe Pârja, cu ocazia comemorării trecerii la cele veşnice a prietenului nostru Ioan Alexandru. Şi mai citez un fragment din articol: *„Şi-a construit un puternic filon imnic (...), cu rănile adânci ale suferinţei din vechime, un pământ transfigurat de oamenii simpli ai istoriei, care devin profeţi ai luminii"*.

Poemul ***Psalm*** de Vasile Avram i l-am dedicat IPS Andrei, care m-a ascultat cu mâinile împreunate a rugăciune. Citez: *„Te aştept, Doamne, dar unde să te aştept? (...) Ar trebui poate să te aştept în adâncul sinelui meu, aşa cum ne învaţă scripturile. Dar acolo, Doamne, e frig şi e ceaţă. Acolo, Doamne, nici eu n-am mai fost de un secol"*. La final mi-am amintit, în pragul toamnei, de chemarea cucilor, precum odinioară, când, în pragul unei primăveri, i-a chemat Ioan Alexandru, acompaniat la muzicuţă de către subsemnatul.

Celor cărora acolo le-am presărat amintiri, lacrimi şi flori peste morminte, lină să le fie plutirea prin pulberea de stele. Amin!

José Antonio SANTANO

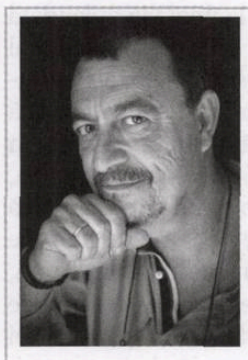

S-a născut la 11 mai 1957 în Baena (Córdoba). A absolvit Técnico Superior en Relaciones Industriales, la Universitatea din Granada, şi Facultatea de Filologie Hispanică, la Universitatea din Almería. A publicat mai multe volume, dintre care amintim: ***Canción Popular en la Villa de Baena*** (1986), ***Profecía de Otoño*** (Sevilla, 1994; Premio Internacional de Poesía „Barro", Sevilla, 1993), ***Íntima heredad*** (Córdoba, 1998; Premio Internacional de Poesía „Rosalía de Castro", 1998), ***La piedra escrita*** (finalist al Premio Nacional de la Crítica y Nacional de Poesía, 2000), ***La cortaera*** (artículos periodísticos, 2001-2004), ***Baena*** (Córdoba, 2007), ***Estación Sur*** (Aforismos, 2012), ***Memorial de silencios*** (poesía, Sevilla, 2014), ***Tiempo gris de cosmos*** (cea mai bună carte a anului 2014, Gremio de Libreros de Almería). A colaborat la diferite reviste literare, printre care „Entre Ríos", „Nueva Grecia", „Tierra de Nadie", „Diario de Almería". A condus revista „Cuadernos de Caridemo". Poezii ale sale s-au tradus în engleză, franceză, italiană, bulgară, română, rusă, arabă, portugheză, greacă şi chineză.

SIRTAKI PENTRU LIBERTATE

Poporului grec, acum şi pentru totdeauna.

Răsună muzica...

Lumina se întoarce înspre vechea Eladă
pentru a întări focul cuvântului
origine a timpurilor şi a vieţii,
origine a raţiunii, curcubeu de vise
în zbor de porumbei, turn înalt sau far
în sclipiri de speranţă
întotdeauna.

Fie ca niciodată cineva să-l umilească pe om
niciodată
şi cu mâinile sale să semene ofense
şi insulte, fie ca niciodată
omul să poată fi lup pentru om
nici să-i ameninţe
chiar şi prin gesturi autoritatea,
ca niciodată steagul arborat să fie camătă
în vântul acestui secol ce hărţuieşte
pe cel fără adăpost şi sărăcia,
ce niciodată
nu se leapădă de cel umil.

Să fie muzica vocea tuturor orfanilor
în lume
lăsaţi ca sunetele
să călărească
înspre lumina îmbrăţişării,
niciodată în abisul indiferenţei,
în tăcerea sclaviei
locuite de teamă,
niciodată în sânge şi în tortură,
în durerea nesfârşită a exilului
şi a exilaţilor,
niciodată încă
niciodată
în privirea xenofobă
sau în cei asasinaţi
îngropaţi
în vecii vecilor.

Acum Zorba dansează singur pe stradă,
în centrul său de univers unic,
ridică
lent şi ritualic picioarele,
puţin câte puţin
îşi ridică braţele,
îşi roteşte uşor corpul unduindu-l
până la mal,
îşi mişcă mâinile
încrucişate ce se leagănă uşoare
ca penele, un pas înainte,
altul înapoi, când la stânga,
când la dreapta, în crescendo
sunetele de bouzouki şi de chitară,
trupurile ce se caută, mâinile
care aplaudă, se agită şi se ating,
strada, trandafiri circulari, petale
împletite, trupurile
care se rotesc
şi se rotesc asemenea unui carusel,
într-un cerc
se unesc unul, şi altul, până la infinitul
îmbrăţişării, al unui singur corp răsucit
care dansează şi dansează
neistovit,
care strigă în timp ce dispare: Zorba!
şi redevine cântec înfiorător
în fiii Eladei
împotriva monstrului
cu trei capete - indolenta Europă -
drum al victoriei
definitive în Salamina,
pentru libertate.

Prezentare şi traducere din spaniolă
de ***Elena Liliana POPESCU***

Roberta GATELY

PRIETENELE DIN KABUL

Afganistan - un pământ măcinat de durere. Două destine unite printr-o strânsă prietenie: americanca Elsa, infirmieră într-un mic sat afgan, şi Parween, o tânără afgană, a cărei familie a fost ucisă, privesc zilnic moartea, sărăcia, durerea oamenilor şi ororile talibanilor. Roberta Gately (Elsa), autoarea emoţionantului roman ***Prietenele din Kabul***, narează propria-i experienţă; ea evocă frumuseţea Afganistanului, dar şi tragedia războiului, sentimentele speciale care unesc oamenii în faţa morţii şi a durerii.

Publicat în anul 2011, romanul ***Prietenele din Kabul*** este considerat un mare succes internaţional, iar în anul 2013 s-a bucurat de şase reeditări.

Ajunsă la destinaţie, intră în sala de aşteptare a spitalului în căutarea Leilei, cu care făcea vizitele în fiecare dimineaţă. I se păru că pacienţii erau mai agitaţi decât de obicei, dar cunoştinţele sale de limbă erau limitate şi nu înţelese motivul. În timp ce o căuta cu privirea pe Leila, îl văzu pe Johann şi îi dădu un bilet pe care-l avea în geantă. Acesta îl citi agitat şi se îndreptă grăbit spre Elsa. „Elsa, te căutam. E nevoie de tine", spuse cu voce tremurătoare şi-i explică apoi că un autobuz local a explodat, după ce a trecut peste o mină. „E teribil, sunt mulţi morţi şi răniţi. Când explodează mine ca aceea, totul din jur este nimicit". Vocea lui Johann se înăspri când îl ajunse din urmă Leila. „Avem nevoie şi de tine la locul incidentului. Crezi că ne-ai putea ajuta?", o întrebă, în timp de Elsa se întorcea spre Leila. „Du-te, Elsa, ia-l şi pe Ezat cu tine, în timp ce eu mă pregătesc", spuse Leila agitată. Johann surprinse neliniştea Elsei, dar nu o arătă. „Puteţi merge cu jeppul meu, îmi vor trimite imediat un altul."

Elsa adună în fugă tot ceea ce era necesar şi puse lucrurile într-o geantă. Împreună cu Ezat îl căutară pe Hamid, apoi toţi trei plecară la bordul unui jeep al ONU. Hamid conduse vehiculul pe terenuri desfundate, prin sate prăfuite, cu viteză mică, mai bine de o jumătate de oră înainte de a ajunge la locul accidentului. Nu reuşiseră să afle multe despre ceea ce s-a întâmplat şi nici câţi supravieţuitori au rămas.

Când ajunseră, în sfârşit, Elsa sări din jeep. Fierărie îndoită, fragmente umane carbonizate, bucăţi de haine pline de sânge erau împrăştiate peste tot şi udate de ploaie. Oriunde privea era un cadavru sau o parte de corp ce se scălda într-o baltă de sânge. Elsa îşi simţi gâtul uscat, îi tremurau picioarele; ar fi vrut să-şi ia privirea de la acel spectacol, dar nu reuşi. Ici şi colo erau flăcări aprinse, în aer se simţea mirosul acru al fumului şi al cărnii pârjolite, care îi făcea ochii să lăcrimeze şi-i înţepa gâtul. Supravieţuitorii, cu hainele aproape arse, cu bandaje pline de sânge, se târau printre cadavrele carbonizate, rămase pe pământ. Copacii de o parte şi de alta a străzii luaseră foc din cauza exploziei şi păreau nişte torţe.

O femeie cu părul cărunt şi cu văl pe cap îngenunchea pe pământul umed ca şi cum ar fi vrut să se roage, având ceva în mână. Când se apropie, Elsa văzu că era o sandală plină de sânge a unui copil. Aproape de ea, un tânăr rănit la cap şi cu alte numeroase răni sta în mijlocul locului exploziei, fără braţe şi cu ochii ridicaţi spre cer. Părea că ar fi vrut să strige, dar din gură nu-i ieşea decât un plâns slab. În jur erau oameni cu părul plin de sânge, care priveau în gol, iar când luară la cunoştinţă de prezenţa Elsei, ochii li se fixară asupra ei. Elsa simţi un nod în gât, privi în jur şi încercă să ia o gură de aer. Nu şi-ar fi putut imagina o asemenea tragedie! Se întoarse şi-i văzu pe Hamid şi Ezat care priveau, la rândul lor, nemişcaţi, scena.

„Oh, Dumnezeule!", gândi. „Ce trebuie să fac? Dacă aş fi fost la Boston, ce aş fi făcut?", şi se gândi cum ar trebui să acţioneze. „Triază-i", îi spuse cineva. „Da, trebuie să-i triez, numai aşa-i voi putea ajuta pe oamenii aceştia", gândi. Ezită un moment, luă aer în piept pentru a se calma, apoi îşi îndreptă privirea spre Hamid şi Ezat. „Hamid, te rog spune răniţilor şi celor care pot să meargă să vină să stea aici." Îi tremura mâna în timp ce arăta într-o parte şi-n alta, apoi, îndreptându-se spre roţile autobuzului, adăugă: „Vezi dacă cei care nu au fost grav răniţi ne pot ajuta să transportăm răniţii". Ezat o aprobă, iar Hamid merse să dea indicaţii pentru transportul răniţilor. Cum stătea în picioare în mijlocul drumului, Elsa văzu în lumina farurilor autobuzului şi alte corpuri. Se apropie ca să vadă mai bine, dar reuşi să distingă doar trei morţi, iar doi dintre cei zdrobiţi de caroseria autobuzului zăceau în bălţi de sânge, cu bucăţi de fier înfipte în corp; mai încolo era o fetiţă moartă, căreia îi închise ochii, iar apoi privi ea însăşi cerul pentru a-i cere să o ajute să privească această tragedie. Trase în piept un suspin de durere şi scoase afară alte două corpuri zdrobite sub greutatea autobuzului. Căută să găsească pe cineva în viaţă, dar fu în zadar. Lacrimile îi scăldau faţa. Îşi şterse ochii, îşi spălă mâinile şi-şi îndreptă atenţia spre victimele care zăceau de o parte şi de alta a străzii. „Vino, Elsa, sunt răniţi grav, e nevoie de tine!", i se strigă. Elsa se îndreptă spre răniţi şi se aplecă deasupra unei femei care zăcea pe pământ cu ochii deschişi, respiraţia îi părea regulată, nu se văita, aşa că Elsa îi pansă doar rănile.

În timp ce ea trecea de la o victimă la alta, începură să sosească alte vehicule cu însemnul ONU. Acum şi oamenii începură să-i ajute. O rumoare surdă, dar constantă, nu foarte diferită de cea cu care era obişnuită, plutea în aer. Elsa lucră concentrată până ce nu mai auzi niciun suspin şi abia atunci văzu doi copii care se îmbrăţişau strâns. „Sunt fraţi", îi spuse Hamid din spate. „Părinţii le-au rămas sub autobuz." Elsa văzu că şi ei erau grav răniţi. „Puteţi să-i luaţi de aici, Hamid, până nu apucă să vadă toate acestea?". Hamid duse băieţii de cealaltă parte a drumului.

(Continuare în pagina 14)

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 11 (150), noiembrie 2015 Preţ 3 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CENTENAR VINTILĂ HORIA
• Gheorghe GLODEANU
- *Jurnalul unui ţăran de la Dunăre*

PAG. 4, 5 VITRINA
• Gheorghe PÂRJA
- *Augustin Cozmuţa şi farmecul dialogului*
• Ioan-Pavel AZAP
- *Poezia sau starea de copilărie*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Credinţă fără făţărnicie şi poezie fără cuvinte”*

PAG. 7 ORFEU
• Dinu FLĂMÂND
- *Sonete de Bucureşti*

PAG. 8 ISTORIE LITERARĂ
• Dumitru MICU
- *Din istoria presei*
• Mihaela CHISĂR-VIZIRU
- *Aron Cotruş - Corespondenţa. Dimensiuni ale unei existenţe*

PAG. 10 PROZĂ
• Daiana FELECAN - *Mekotică, Pekotică şi Adinel. O povestioară cu şi despre pisici*

PAG. 11, 15 POEZIE
• Sorin CERIN, Augustin NEAGA, Florica BUD, Vasile Dan MARCHIŞ

PAG. 12-13 INTERVIU
• Gheorghe PÂRJA în dialog cu Irina PETRAŞ - *Despre viaţă şi literatură*

PAG. 14, 16 IN MEMORIAM
• Gheorghe GLODEANU
- *Mircea Handoca - o viaţă închinată operei lui Mircea Eliade*
- *Călător prin Nordul literar*
• Săluc HORVAT
- *Adio, Augustin Cozmuţa*
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Numărul 150 fără Cozmuţa*

PAG. 17 CRONICA LITERARĂ
• Delia MUNTEAN
- *Et in Cucania ego!*

PAG. 19, 20 TRADUCERI
• Delia MUNTEAN
• Adriana PĂTRĂUŞ
• Gabriela LUNGU

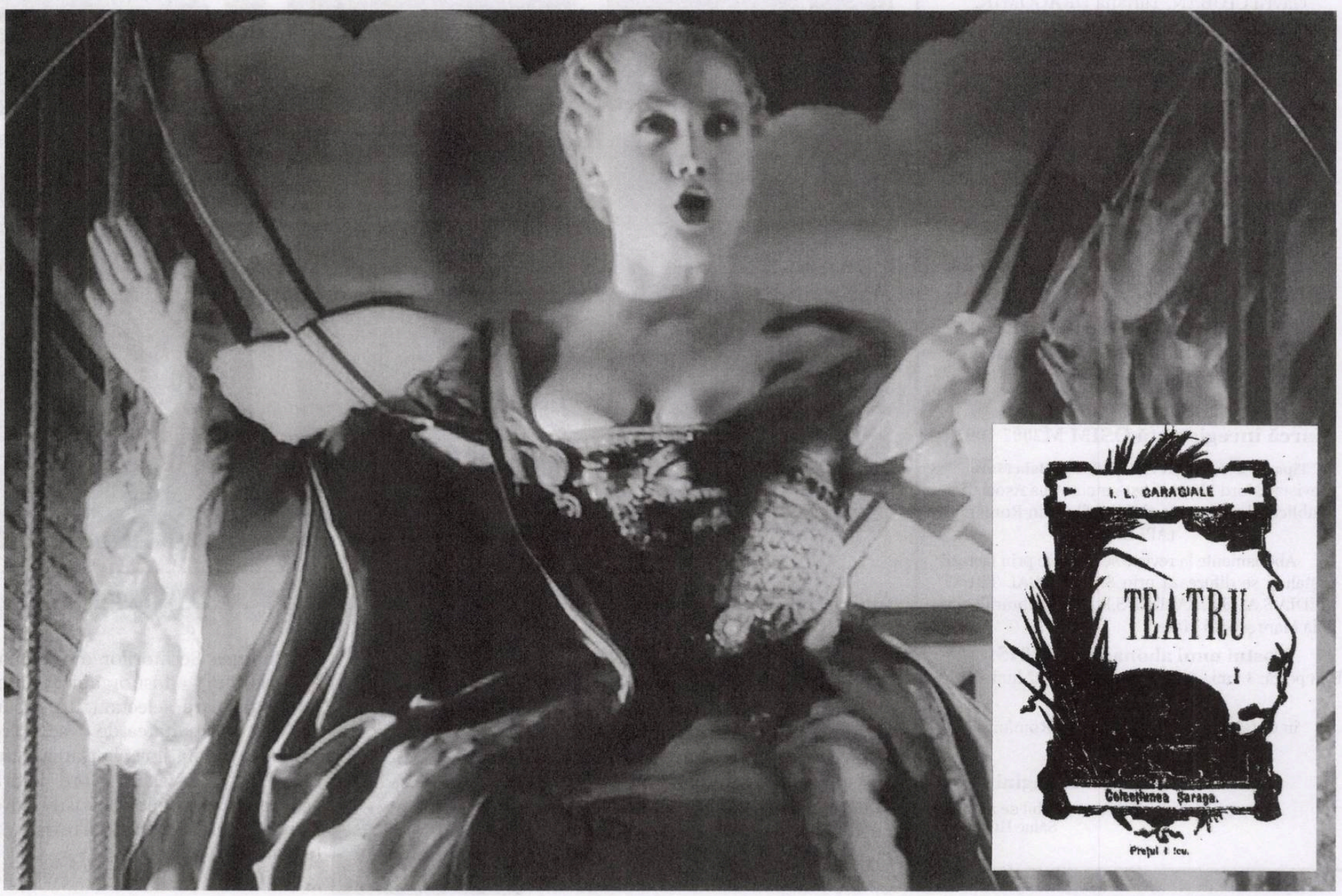

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Mircea Bochiş, din expoziţia „Cartea Românească”, proiect iniţiat de Festivalul Internaţional de Carte „Transilvania”, Cluj-Napoca, octombrie 2015

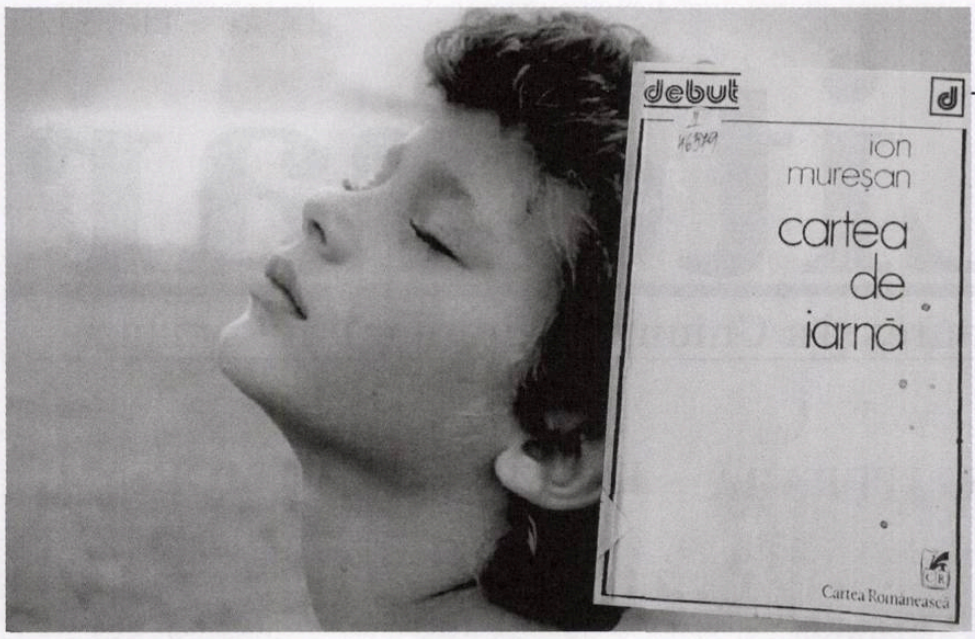

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ion Toma Ionescu, ***Guşterele***, roman, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Inspirescu, Satu Mare, 2015;
• Ion Toma Ionescu, ***Norduri***, versuri, Editura Paralela 45, Pitești, 2014;
• Ioan Derșidan, ***Cimitirul din Nord-Vest***, narațiuni și dosar epic, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015;
• Ștefan Mariș, ***Thanatos: câteva semnificații și ritualuri***, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015;
• Loredana A. Știrbu, ***Secretul domnișoarei***, roman, Editura Citadela, Satu Mare, 2014;
• Dariu Pop, ***Dascălul din Blidari***, roman, Editura Citadela, Satu Mare, 2015;
• Ioan Es. Pop, ***Fețe jupuite***, *12 interviuri cu Ioan Es. Pop*, Editura Casa de Pariuri Literare, București, 2015;
• Anne-Marie Blanc, ***Pe drumul către școală***, traducere din limba franceză și postfață de Delia Muntean, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2015.

REVISTE:

• „România literară", nr. 43, 44, 45, 46/oct., nov. 2015, București;
• „Cultura", nr. 36, 37, 38, 39, 40, 41-42/oct., nov. 2015, București;
• „Tribuna", nr. 314, 315, 316/oct., nov. 2015, Cluj-Napoca;
• „Orizont", nr. 10, 11/ oct., nov. 2015, Timișoara;
• „Actualitatea literară", nr. 51/sept. 2015, Lugoj;
• „Familia", nr. 9/sept. 2015, Oradea;
• „Poesis", nr. 7-8-9/iul.-aug.-sept. 2015, Satu Mare;
• „Discobolul", nr. 211-212-213/iul.-aug.-sept. 2015, Alba Iulia;
• „Ateneu", nr. 553, 554/sept., oct. 2015, Bacău;
• „Pro Saeculum", nr. 5-6/iul.-sept. 2015, Focșani;
• „Ramuri", nr. 9/sept. 2015, Craiova;
• „Argeș", nr. 9/sept. 2015, Pitești;
• „Oglinda literară", nr. 167/nov. 2015, Focșani;
• „Jurnalul literar", nr. 13-20/iul.-oct. 2015, București;
• „Boem@", nr. 77, 78, 79/iul., aug., sept. 2015, Galați;
• „Scriptor", nr. 11-12/nov.-dec. 2015, Iași;
• „Porțile Nordului", nr. 4-5-6/aug. 2015, Baia Mare;
• „eCreator", nr. 2/2015, Baia Mare;
• „Cartelul metaforelor", nr. 14-15/sept.-oct. 2015, Buzău.

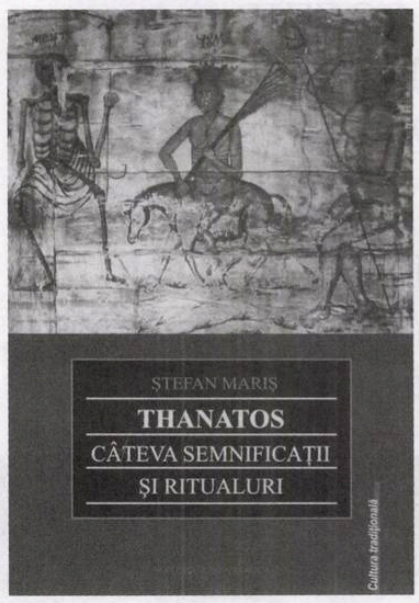

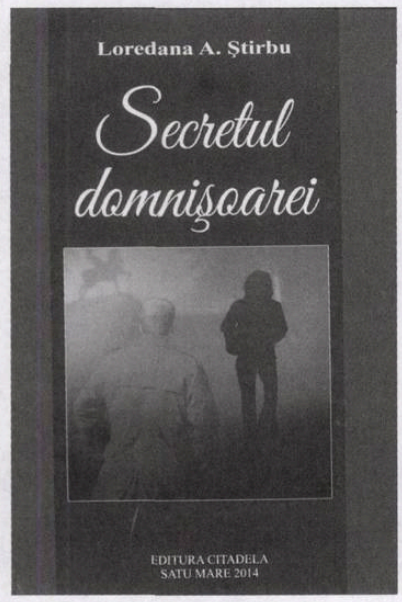

ZILELE REVISTEI „NORD LITERAR", EDIȚIA a X-a

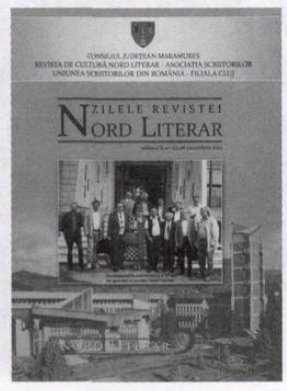

Luna noiembrie a acestui an este marcată de desfășurarea ediției a X-a a Zilelor Revistei „Nord Literar" și, totodată, de apariția numărului 150 al revistei noastre. În acest context festiv, sub egida președintelui Consiliului Județean Maramureș (în colaborare cu Revista de Cultură „Nord Literar", cu Asociația Scriitorilor Baia Mare și cu Uniunea Scriitorilor din România - Filiala Cluj), a fost organizat un program din care selectam următoarele activități: festivitatea de deschidere și primirea invitaților, lansarea numărului 150 al revistei „Nord Literar", acordarea premiilor revistei „Nord Literar", lansări de cărți și reviste, vizite la muzee.

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 3 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

JURNALUL UNUI ȚĂRAN DE LA DUNĂRE

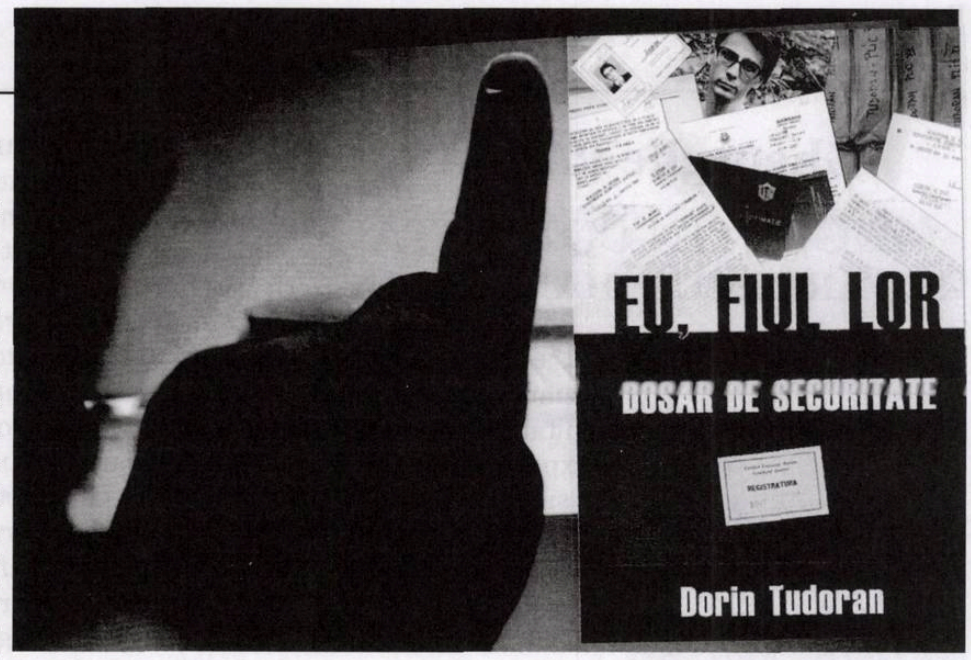

Spre deosebire de alți membri marcanți ai exilului românesc, precum: Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu, Vintilă Horia (1915-1992) continuă să rămână un mare nedreptățit, a cărui operă nu a fost recuperată decât parțial. Una dintre cărțile esențiale pentru înțelegerea scriitorului și a creației sale este jurnalul acestuia, lucrare ce nu a fost încă tradusă în limba română. Volumul ***Journal d´un paysan du Danube*** a apărut la Editura La Table Ronde din Paris, în 1966. Redactate în limba franceză, însemnările vizează o etapă scurtă – dar semnificativă – din biografia reputatului om de cultură. Este vorba de perioada cuprinsă între 11 noiembrie 1964 și 21 noiembrie 1965. Cum problema exilului și a condiției exilatului se găsește în centrul preocupărilor romancierului, nu este întâmplător faptul că, în fruntea cărții, se găsește un citat elocvent aparținând unui mare exilat, Dante Alighieri: „*L´esilio che m´è dato onor mi tegno*". Asemenea celebrului său predecesor fiorentin, Vintilă Horia își trăiește cu demnitate destinul vitreg de pribeag. Sub acest aspect, titlul lucrării se dovedește elocvent. Prozatorul nu își reneagă nici originile dunărene, nici condiția sa modestă. Pe numele său adevărat Gheorghe Caftangioglu, Vintilă Horia s-a născut în data de 18 decembrie 1915, la Segarcea și s-a stins din viață la 4 aprilie 1992, la Madrid.

Paginile jurnalului se referă la un scurt răgaz din biografia spaniolă a scriitorului. După scandalul provocat de decernarea Premiului Goncourt, Vintilă Horia părăsește Parisul (unde a trăit între 1960 și 1964), pentru a se stabili la Madrid. De altfel, o mare parte din existența romancierului echivalează cu o lungă succesiune de exiluri. Intrând în diplomație, încă în 1940, scriitorul părăsește România, petrecând perioade mai scurte de timp la Roma și Viena. Acest fals exil este urmat de anii lungi de peregrinare de după al Doilea Război Mondial, când în țară s-a instaurat regimul totalitar. Omul de cultură se stabilește mai întâi în Italia, unde, asemenea lui Mircea Eliade, îl cunoaște pe celebrul romancier Giovanni Papini. Nemulțumit de starea economică a Italiei postbelice, emigrează în Argentina, unde va locui la Buenos Aires între 1948 și 1953, când revine în Europa. Desfășoară o importantă activitate culturală, în Spania, întreruptă de scurta perioadă a exilului parizian.

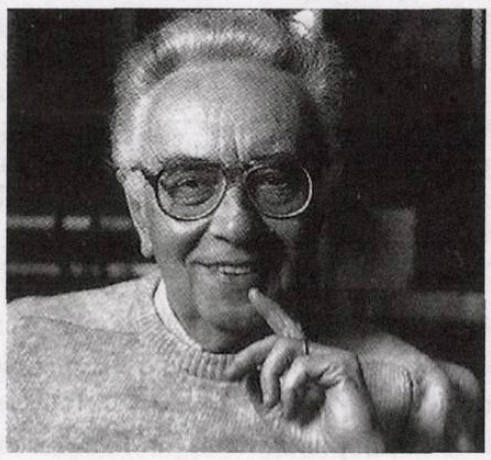

Spre deosebire de alți diariști, Vintilă Horia nu își împarte notele zilnice doar pe zile și ani, ci și pe luni. Drept urmare, fiecare lună din destinul scriitorului alcătuiește un capitol distinct în economia cărții. Lectorul care parcurge însemnările scriitorului rămâne surprins de stilul acestuia. Diaristul este un calofil, un veritabil poet, care refuză clauza fragmentarismului excesiv. Descrierile aparțin unui pictor remarcabil al realității, care redactează mai degrabă un roman autobiografic decât un jurnal intim. Prima însemnare este datată miercuri, 11 noiembrie 1964, Madrid. După anii zbuciumați pe care i-a trăit, romancierul se întreabă de unde vine acest calm neobișnuit, comparându-și destinul cu cel al unei păsări care nu a viețuit decât în furtună. Starea de spirit crepusculară pe care o resimte este explicată prin originile sale hibernale. Autorul ***Cavalerului resemnării*** se definește drept un om al toamnei, ce s-a născut la țară, cu câteva zile înainte de solstițiul de iarnă, în timpul Primului Război Mondial. La câteva luni după venirea lui pe lume, România a intrat în război. Inamicul a invadat provincia sa natală, astfel că mama scriitorului a fost obligată să se refugieze în ținuturile mai greu accesibile ale patriei. Drept consecință, Vintilă Horia lansează ipoteza că primul său exil a început deja la vârsta de opt luni. Vorbind de semnificațiile crepusculului, diaristul recunoaște faptul că toamna îl face să se concilieze mai ușor cu lumea, cu eternitatea naturii. Este un anotimp al împlinirilor, dar care nu mai aduce promisiuni vizibile. Dimpotrivă, ajuns la amurgul existenței sale, individul trebuie să lupte aprig pentru a supraviețui. Este lecția pe care omul de cultură o învață de timpuriu de la un anotimp care i-a configurat biografia ca o frontieră naturală.

În data de 14 noiembrie 1964, Vintilă Horia vorbește de condiția jurnalului intim. Asemenea lui Mircea Eliade, scriitorul prezintă dubla sa existență: atât cea diurnă, cât și cea nocturnă. Însuși procesul redactării jurnalului intim presupune o dedublare. Ca orice incursiune în lumea artei, însemnările țin de regimul nocturn al imaginarului, reprezintă un vis în starea de veghe. Prozatorul este de părere că, asemenea romanelor sale, însemnările zilnice sunt niște însemnări nocturne. Aceasta deoarece, de la reîntoarcerea lui la Madrid, zilele îi sunt ocupate cu alte probleme. Vintilă Horia scrie scenarii de film și participă la realizarea lor. Este vorba de scurtmetraje artistice, dedicate peisajului încărcat de istorie al Castiliei. Prin remarcabilele sale descrieri de natură, jurnalul scriitorului devine un admirabil *jurnal de călătorie*. Artistul privește fascinat natura mirifică din jurul lui, toposul cu rezonanțe mitice declanșând în mintea sa ample incursiuni în istorie. De altfel, romancierul recunoaște că Don Quijote reprezintă un personaj emblematic pentru destinul său literar. Îi citise povestea deja la vârsta de nouă ani și recunoaște faptul că, pentru el, „*cavalerul tristei figuri*" întruchipează curajul în aparență inutil, gestul gratuit, ale cărui semnificații scapă ignoranței vulgului. Dincolo de traiectul său biologic, Don Quijote este un personaj mitic, arhetipal. În viziunea lui Vintilă Horia, Don Quijote și Don Juan sunt doi neliniștiți, care doresc să atingă cel mai repede posibil perfecțiunea.

Uneori, după model jungian, prozatorul își transcrie visele, iar *jurnalul de vise* anticipează parcă autoficțiunile lui Mircea Cărtărescu. Însemnările zilnice au o importantă funcție terapeutică, alcătuind o modalitate de eliberare de obsesiile ce pun stăpânire pe scriitor. Vintilă Horia nu numai că își transcrie visele, dar le și interpretează. În viziunea romancierului, scriitorul de azi a pierdut calitatea lui de poet și misterul îi provoacă teamă. Ca dovadă, este suficient să intri într-o librărie, pentru a te găsi în plină domnie a nesemnificativului. Revenind la tematica jurnalului intim, prozatorul își pune problema ordonării unui material care se amplifică neîntrerupt. Apoi, se întreabă ce nevoie este să structureze, din moment ce ține un jurnal intim și nu elaborează un roman, specie ce ascultă de alte reguli.

Povestindu-și visele, romancierul evocă cronotopul mitic al Aldeștiului, o mică localitate din Moldova, în care a petrecut o perioadă semnificativă a copilăriei sale. Acest spațiu mirific a jucat un rol esențial în formarea sa spirituală. Aici a învățat să citească, a descoperit ce este iubirea și ce înseamnă moartea. În plus, peisajul a jucat un rol extrem de important în crearea orizontului său spiritual și în elaborarea unui stil personal. Natura nu cunoaște jumătățile de măsură, afirmă Vintilă Horia. Spre deosebire de omul de la oraș, care este unilateral, incomplet, țăranul este un tot, deoarece nu a pierdut încă dimensiunea cosmică a existenței. Mai ales țăranul de la Dunăre, iar motivele sunt expuse pe parcursul cărții. Scriitorul aflat în pribegie își amintește cu reală nostalgie de meleagurile sale natale. Acest pământ al făgăduinței devine, prin asumarea exilului, un pământ interzis, un veritabil paradis pierdut. Vintilă Horia evocă feeria anilor din copilărie petrecuți în localitatea Aldești.

Memoria scriitorului nu este numai vizuală, ci și olfactivă. Prozatorul evocă scene fabuloase, precum invazia lupilor în plină iarnă sau beția provocată de parfumul florilor odată cu sosirea primăverii. Reîntoarcerea în trecut evocă o lume, circumscrie un peisaj sufletesc, demonstrând din plin virtuozitatea artistului. Acesta nu scrie un jurnal propriu-zis, ci o carte de amintiri. Aflat în căutarea timpului pierdut, diaristul evocă scene dintr-o lume apusă, interzisă, accesibilă doar prin intermediul memoriei. O memorie ce are darul de a salva de la uitare momentele semnificative ale trecutului. Vintilă Horia a petrecut la Aldești o perioadă scurtă, dar semnificativă, cuprinsă între 1922 și 1923. După patruzeci de ani, mărturisește că nu a uitat nimic: niciun arbore, niciun colț al casei, nicio culoare. Asemenea celebrului personaj al lui Borges, Funes, cel ce nu uită, Vintilă Horia este înzestrat cu o memorie fabuloasă. „*Totul nu este decât memorie*", afirmă scriitorul, iar acest lucru se referă și la ultimul nostru act ca ființe istorice, Judecata de Apoi. Iată de ce nutrește convingerea că un jurnal alcătuit din fapte diverse petrecute pe parcursul unei zile sau citarea unor autori celebri comentați *ad hoc* reprezintă niște forme de fals literar.

În data de 19 noiembrie vorbește despre contrastele puternice existente în Spania, dar și de faptul că aici timpul s-a oprit, a încremenit. Duminică, 22 noiembrie 1964, audierea unui concert îi dezvăluie abisurile sufletului uman. Muzica reușește să aducă la suprafață formele obscure ale profunzimilor, facilitează definitivarea unor proiecte doar intuite până atunci. Vintilă Horia nu pregetă să treacă în revistă șantierul operei sale. Primește numeroase oferte de colaborări regulate, constante. Este tentat să le accepte, dar ezită, deoarece are propriile sale proiecte: filme, jurnalul, romanele. Aspiră la perfecțiune și, născut în zodia Săgetătorului, se definește drept o ființă care arde neîntrerupt. Audierea unui concert de Bartok, dirijat de amicul Silvestri, îl poartă înspre un trecut mitic, trăit la Colegiul „Sfântul Sava" din București. Sub imperiul muzicii, prozatorul se gândește să elaboreze o nouă manieră de a scrie.

Spre deosebire de alți creatori, Vintilă Horia este extrem de preocupat de receptarea operei sale, de cei care îi vor parcurge cărțile în diferite țări ale lumii. Cititorii nu sunt văzuți ca o masă amorfă, ci ca persoane bine individualizate. Îi vede cu ochii ațintiți asupra scrierilor sale, opera constituind o fereastră între două lumi. Prin intermediul cuvintelor, diaristul începe să facă parte integrantă din existența cititorului său. Parcurgându-i lucrarea, acesta va ajunge să îl cunoască mult mai bine. Adresându-se în mod direct lectorului său prezumtiv, Vintilă Horia promite să spună numai adevărul. Nu își permite să trișeze, deoarece acest lucru ar însemna să se păcălească pe sine însuși. Prin intermediul lecturii – adevărat eveniment al cunoașterii, după cum afirmă Ion Vlad –, cititorul va avea acces la existența cotidiană a scriitorului, la trecutul și la prezentul acestuia. Vintilă Horia i se adresează în mod direct cititorului său, aspiră să atingă mâna acestuia, dorește să îl ajute să întoarcă pagina, ghidându-i astfel lectura.

Marți, 24 noiembrie, veștile din presă privind acordarea noului Premiu Goncourt îl determină pe Vintilă Horia să se întoarcă în timp la experiența dramatică pe care a trăit-o în 1960. Autorul ***Cavalerului resemnării*** rămâne singurul scriitor căruia i s-a acordat prestigioasa distincție, dar nu i-a fost decernată. Scandalul a fost declanșat de presupusul trecut legionar al reputatului om de cultură, Securitatea Republicii Populare Române dezinformând lumea în legătură cu activitatea lui din perioada interbelică. Deși a fost un simpatizant de dreapta, în 1940, Vintilă Horia a fost demis din postul de atașat de presă la Roma tocmai după venirea la putere a guvernului legionar, ceea ce demonstrează faptul că nu a fost membru al Gărzii de Fier. În mod firesc, scriitorul aflat în exil s-a bucurat teribil atunci când a primit acest semn de recunoaștere, dar l-a afectat puternic scandalul declanșat, în urma căruia a decis să părăsească Parisul. L-a deranjat teribil faptul că s-a găsit singur în fața desfășurării de lașitate și de prostie contemporană. Prozatorul este de părere că, în acel moment, în calitatea lui de victimă, el încarna miile de inocenți ce umpleau închisorile din România, cu care se simțea solidar datorită injustiției trăite.

Jurnalul unui țăran de la Dunăre este unul dintre cele mai frumoase, mai dramatice și mai bine scrise jurnale aparținând unui scriitor român. Citind paginile lui Vintilă Horia, simțim că însemnările zilnice sunt ridicate la rang de artă, că alcătuiesc o literatură autentică și nu un gen minor, periferic, cum consideră detractorii autoficțiunii.

Gheorghe PÂRJA

AUGUSTIN COZMUȚA ȘI FARMECUL DIALOGULUI

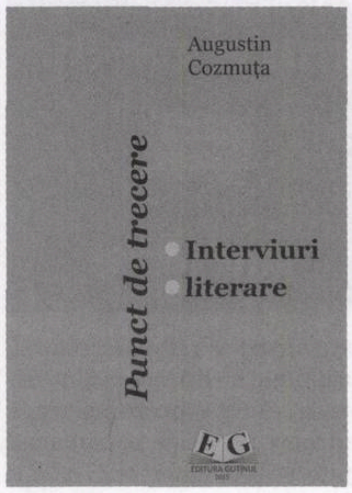

Pentru Augustin Cozmuța punctul a devenit un reper estetic, o expresie idiomatică, ce sugerează statornicia. De la punctul de trecere (ca vamă a gândului) la punctul de vedere, autorul nostru încarcă noțiunea de punct cu semnificații metaforice. Până la cosmogonia eminesciană *„dar deodat' un punct se mișcă"*. Și în recenta apariție editorială, ***Punct de trecere. Interviuri literare*** (volumul II, Editura Gutinul, 2015), criticul și jurnalistul Augustin Cozmuța se eliberează de aerul cazon al definiției și caută noi înțelesuri la îndemâna navigatorilor (cu idei, pe internet). Augustin Cozmuța, în această carte, nu este un jurnalist, ci un critic literar care pune întrebări. Și-a ales pentru dialog autori cu experiențe literare diferite, cu maniere lirice ori epice care l-au scutit de monotonie. Este un mic dicționar de idei și întâmplări literare, care exprimă spiritul unui timp cultural construit și asumat de interlocutori. Cred în puterea interviului de a pune interlocutorul într-o stare mai liberă a gândului și în faptul că provocările celui care întreabă descoperă noi detalii ale personalității.

Augustin Cozmuța (născut în 14 noiembrie) și-a abordat interlocutorii nu prin viu grai, ci prin e-mail. Mijloacele de realizare nu au scăzut savoarea dialogului. Reține câteva idei din această carte densă în mărturisiri, luminată de gânduri profunde, de referință pentru cei care mărturisesc. Scriitorul Horia Bădescu crede că *„apartenența noastră la spiritualitatea sud-est europeană este de netăgăduit"*. Poetul Ion Bogdan, pătruns de eul local în chip metafizic, crede că *„renașterea României va veni din Maramureș"*. Scriitoarea Florica Bud, cu un orgoliu justificat, afirmă că *„nu suferă de complexul provinciei"*. Ion Cuceu, un cunoscut cercetător al culturii tradiționale, socotește că *„studierea științifică a folclorului va continua și specialiștii viitorului care s-au format în universități și în institutele de cercetare n-au de ce să se teamă. Cultura orală nu dispare"*. Poetul Petre Got se revendică nordului în egală măsură cu smerenie și cu teamă. Criticul și istoricul literar Săluc Horvat apreciază că *„apariția la Baia Mare a revistei «Nord Literar», prima revistă de literatură din orașul nostru, a marcat un moment important în viața culturală, împlinirea visului mai multor generații de scriitori"*. Scriitorul Vasile Igna face o mărturisire de luat în seamă: *„În afara valorii nu am nicio prejudecată de ordin literar. Nu resping decât veleitarismul agresiv și impostura"*. Prozatorul Ștefan Jurcă afirmă: *„Romanul este oglinda unei zone, a unei epoci, nu oricine îl poate scrie"*. Ioan Mariș, un cunoscut exeget blagian, constată că *„Sibiul a însemnat pentru Lucian Blaga un moment de răscruce în activitatea sa creatoare și didactică"*. Mai aflăm că poetul Ioan Moldovan visa să devină regizor, iar Mircea Petean credea

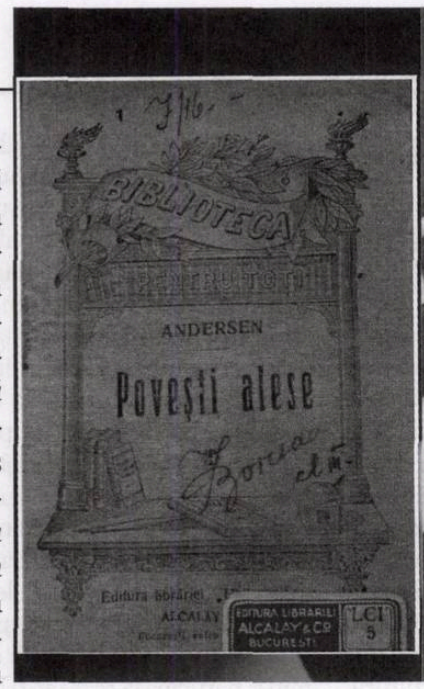

că generația lui a provocat o revoluție estetică în literatura noastră. Doamna Ana Olos, o natură umană discretă, dar tenace, o intelectuală lucidă, are mândria de a contribui la transpunerea folclorului maramureșean într-o limbă de circulație internațională. Criticul și istoricul literar Mircea Popa crede în anii de formație ai fiecăruia, iar Aurel Sasu crede că modelul criticii zise universitare a dispărut de mult. Ion Taloș se ocupă de opera scriitorului anonim, iar Echim Vancea crede că un scriitor adevărat, mai ales un poet, nu poate scrie decât în limba lui maternă. Surpriză plăcută este interviul cu Chrisann Brennan, autoarea romanului care evocă relația sa cu Steve Jobs.

Cartea se încheie cu două interviuri acordate de autorul acestei cărți (Ancăi Goja și lui Săluc Horvat). Da, ce miracol să întâlnești în plină întunecime o pâlpâire de stea! Augustin Cozmuța s-a considerat un om al dialogului. Această carte minunată mi-a amintit de un timp aprig pentru cultură. Iscusința autorului de a descoperi părți mai puțin cunoscute din biografia interlocutorilor sporește farmecul intelectual al acestor întâlniri.

Cristian PETRU

POSIBILUL ȘI REALUL – SAU CONȘTIINȚA CARE NU SE AFLĂ ÎN EA ÎNSĂȘI

Multe lucruri se pot spune despre ***Tratatul de ontologie*** al lui Remus Foltoș, dar și mai multe despre Remus Foltoș însuși... Dezabuzat de o lume mercantilă și dezgustat de vremurile fără căpătâi pe care le trăim, Remus și-a regăsit izvoarele ființiale, izvoarele inspirației filosofice, plutind pe orizonturile liniștite ale solitudinii și ale izolării. Desigur, rețeta pentru orice carte de filosofie e aceea că ea nu poate avea nicio rețetă. Este respectat și în cazul de față același lucru. Doar că sistemicitatea, de care ar trebui să beneficieze orice carte cu titlul ***Tratat***..., n-ar trebui deloc ignorată, ceea ce Remus, de altfel, și face. Chiar dacă subtitlurile, pe anumite porțiuni, par să nu rezoneze în mod exact unele cu altele, avem în acest ***Tratat*** o desfășurare ce se „leagă", o desfășurare destul de coerentă cu sine. Iar atunci când lectorul începe să întrevadă ideea centrală, el se află chiar în mijlocul acestei coerențe de care este vorba.

Trecând peste orice critică sau prezentare critică, vom încerca să nu dezvăluim ceea ce însuși autorul deconspiră abia la finalul cărții. De asemenea, parcursul ideatic nu vrem să-l subliniem cu remarcile noastre – ce ar impieta asupra prospețimii lecturii. Vrem numai să arătăm că oriunde se naște un text filosofic, se deschide de fapt o lume. Asta pentru că orice text filosofic – valabil pentru întreaga istorie a filosofiei – deține în momentul privilegiat al creației sale o autoreferențialitate mai importantă sau mai puțin importantă. Este piatra de încercare a oricărui sistem. Cu cât autoreferențialitatea este mai pregnantă, cu atât se va spune despre acea filosofie că este un fapt de sorginte poetică. Și cu cât autoreferențialitatea este mai slabă, se va spune că acea filosofie *se aplică* mai veridic asupra realității *de facto*. Și într-un caz, și în celălalt, lumile se deschid plenare și reavene. Numai că avem, pe de-o parte, imaginația la lucru; iar pe de alta, avem la lucru – să-i spunem – simțul concretului. De regulă, prima formă de filosofare folosește foarte multe majuscule care permit subîntinderea semantică a unor noțiuni *fabricate*, iar nu *constatate*. Or, sarcina filosofiei este să ia act de modalitatea prin care un lucru ia naștere, se transformă, se disimulează, se aspectează, se anunță, se calchiază pe realitate sau, pur și simplu, există. Și totuși! Pare de multe ori că imaginația astupă, cimentează orice breșe din lumea concretă care n-ar putea deveni altfel explicate. Numai imaginația, de asemenea, poate să conchidă care ar fi limitele posibile, dincolo de care nimic nu pare să mai poată exista realmente. Iată de ce atât imaginația, cât și simțul concret pot conduce la zugrăvirea unei lumi în care posibilul imbrică realul, iar ceea ce încă n-a existat niciodată poate deveni subiectul unui început – chiar dacă doar subiectivamente.

În cazul concret al trecutului și al viitorului – dacă ar fi să deconspirăm totuși ceva din chestiunile din ***Tratat*** –, timpuri ireale, autorul conchide că acestea, de fapt, sunt *mediul* unde trăiește *deplin* conștiința umană. De aceea imaginația pare să fie singura răspunzătoare pentru starea-de-fapt-conștient. Căci simțul concret, care ar trebui să ocupe prezentul, nu ocupă, de fapt, decât un punct fără extensiune, un *situs non-manifest*. De aceea am spus că posibilul imbrică realul – pentru că posibilul se comportă ca o rotiță ce se pliază pe altă rotiță (realul), translatând o existență pasageră pe altă existență pasageră – realitatea nu poate însă exista decât ca *irealitate de realitate translatoare*. S-ar putea ca aceste lucruri să nu fie prea clare, tocmai de aceea credem că fiecare va găsi, dacă nu o perspectivă holistă a textului, măcar câteva aspecte filosofice care îl vor bucura și îl vor surprinde. De aceea, vă recomand lectura ***Tratatului*** cu cea mai mare căldură.

Mai rămâne de precizat că volumul ***Tratat de ontologie***, semnat de Remus Foltoș, poate fi găsit la bibliotecile Universităților sau la cele județene din Baia Mare, Iași, București, Cluj, Oradea, Bistrița, Zalău, Pitești, Brașov și Târgoviște. De asemenea, poate fi comandat la adresa: dorudancus@gmail.com și editurasingur@gmail.com.

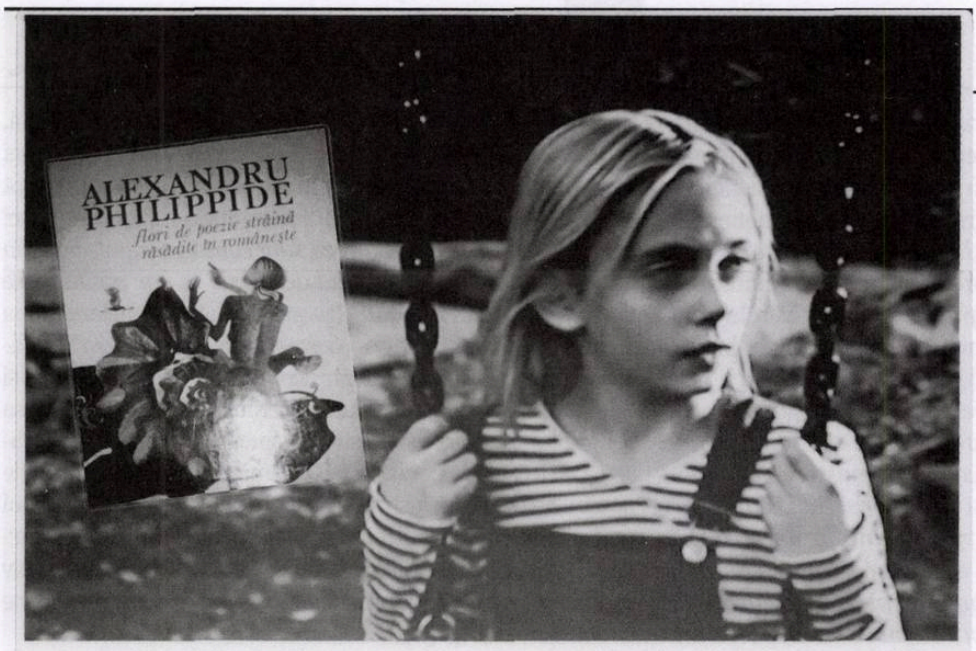

Ioan-Pavel AZAP

POEZIA SAU STAREA DE COPILĂRIE

Pentru semnatarul acestor rânduri, întâlnirea cu poezia Mariei Bonea a însemnat o dublă surpriză: pe de o parte, este vorba despre versurile acesteia, rafinate în aparenta lor simplitate; pe de altă parte, nici „ambalajul" editorial nu te poate lăsa indiferent. Este vorba despre volumul ***Ca un copil inspir parfumul din grădină***, apărut la Editura Inspirescu din Satu Mare în 2013, volum care mi-a parvenit prin bunăvoința și generozitatea prietenului, scriitor polivalent, Ovidiu Pecican. „Îmbrăcat" într-o haină grafic-editorială de gală, ceea ce mă încântă de fiecare dată când țin pentru prima oară o carte în mână (poate și din cauză că, în adolescența petrecută, prea repede și prea de demult, în anii '80, aspectul (tipo)grafic al cărților apărute în România lăsa tot mai mult de dorit, cu excepțiile de rigoare; paradoxal sau poate nu, în ciuda acestui fapt – dar în celălalt taler al balanței erau vârsta, entuziasmul tinereții, sentimentul că voi citi toate cărțile din lume – pe atunci cumpăram cărți și citeam cu mult mai multă aviditate decât acum), cartea doamnei Maria Bonea m-a păcălit oarecum, înainte de a o citi, dându-mi impresia că este vorba despre un volum pentru copii. Este și nu este așa ceva. Este pentru copii, pe de o parte, pentru că este dedicată nepoțelei autoarei, Iulia Carina, dar și, pe de altă parte, pentru că versurile sunt, în mare parte, „pilduitoare", având un aer profesoral, asumat educativ (Maria Bonea a fost vreme îndelungată profesoară de limba și literatura română), așa cum remarcă și George Vulturescu în „*uvertura*" (a se citi: prefața) cărții: „*spontaneitatea e înlocuită de pledoarie (tipic al celor care au lucrat la catedră), versurile sunt așezate cu grijă în rama unei teme, ochiul alege doar secvențele care sunt pilduitoare, care poartă un sâmbure moralizator. [...] Substratul temelor autoarei este o lecție despre viață, despre părinți, prieteni și încredere în ceilalți*". Dar tot prefațatorul observă (și subscrie rândurilor care urmează): „*Copilul, copilăria par să fie, în viziunea ei [a autoarei] singurii muguri purtători de poeticitate, care pot întreține magia purității*". Într-adevăr, ***Ca un copil inspir parfumul din grădină*** este în primul rând o carte despre *starea de copilărie* și, deci, despre poezie, și nu o carte *despre copilărie* în sensul cotidian al termenului.

Interesant, inedit chiar este și modul în care este concepută cartea (inspirat, probabil, tot de profesia „de bază" a autoarei): versurile originale alternează cu citate sau aforisme ale unor artiști, oameni de știință, filosofi care aparțin, de-acum, patrimoniului cultural al umanității: Sofocle, Jan Hus, Baudelaire, Lucian Blaga, Paul Valery, Jean Cocteau, Kant, Hegel, Thomas Mann, Emil Cioran, Pablo Neruda, Jules Renard, Gogol, Lev Tolstoi, Pascal, Victor Hugo, Ortega Y Gasset ș.a. Este, dincolo de dovada erudiției autoarei, și o modalitate ingenioasă prin care aceste „vorbe de duh" să parvină, să aibă un impact mai mare asupra cititorului, a celui adolescent în primul rând: o culegere de aforisme (sau de citate de orice natură) este mai ușor de respins, de „refuzat", dat fiind parțialul ei caracter fatalmente didactic, decât un volum de autor, creație originală a unui scriitor care oferă și mostre din înțelepciunea lumii.

După cum bine știut e faptul că reclama este sufletul comerțului, la fel se poate spune că, dincolo de considerațiile critice, teoretice, citatul este cea mai bună formă de promovare a unei cărți, și mai ales a uneia de poezie. Așadar, îngăduit fie să reproduc aici câteva fragmente, unele aforistice, altele ceva mai „descriptive", dar toate stând sub semnul vocației: „*Demersul vieții-i labirint/ Cum omu-n viață-i călător*" (***Demersul vieții***, p. 28); „*Ce ți-e, omule, viața?/Drumul tău e viața ta,/Farul drumului cel trainic/E sublimul, nu uita/* [...] *Va răspunde veșniciei/Ecoul iubirii-ți sfinte,/Nu-ți mai cerne amintirea –/Drumul tău e înainte*" (***Sublimul, farul vieții***, p. 46); „*E bine dacă te mai bucuri/Chiar și de-un fir de iarbă/Și nu-nceta să dai răspunsuri/Copilului ce tot întreabă*" (***Trăind în armonie***, p. 50); „*Citind în cartea vieții tale/Și meditând din când în când,/Îți vei găsi filosofia,/Ar spune-n treacăt filosoful,/Ce-și cată-ntr-una armonia,/Că toate vin și trec pe rând,/Dar n-ai uitat copilăria*" (***, p. 52); „*Rămâne-va-n taină raza blândă/În veci călătoare?/Izvoru-i de-i sacru e tot o lumină/Ce veșnic nu moare*" (***Lumină călătoare***, p. 60); „*Dac-ar fi să-ntrebi cumva/Care-i taina de-a zbura,/Ți-aș răspunde c-o-ntrebare/Bună pentru fiecare:/Zburând îndrăzneț ca ei,/Tu, copile, știi ce vrei?*" (***Se-aud în zori cocorii***, p. 92); „*Doresc să-ți netezesc cărarea,/Să-ți potrivesc cumva decorul,/Dar tu, copile, ești minunea/Ce n-o atinge muritorul./ [...] Fremătând subtil în sine-ți/Tu-mi doinești păzit de muze/Simfonia nemuririi/De pe-a îngerilor buze*" (***Cântec de leagăn***, p. 128-130).

Versurile de mai sus confirmă pe deplin aserțiunea lui Nicoară Mihali, atunci când afirmă: „*Maria Bonea scrie o poezie matură cu sensibilitatea desăvârșită a unui copil*".

Este de reținut și că volumul este bilingv, în limbile română și engleză, versiunea engleză, atât a versurilor, cât și a aforismelor însoțitoare, aparținând lui Cosmin Balog.

Poezia Mariei Bonea este, în primul rând, o poezie livrescă, dar nu un livresc mimetic, ci unul asimilat, rod al unor lecturi nu doar vaste, ci și temeinice. Este și acesta unul dintre motivele pentru care poeta Maria Bonea „stă bine pe picioare" în literatură, „domeniu" în care nu și-a spus, aproape sigur, ultimul cuvânt.

George COANDĂ

FASCINAȚIA MĂRTURISIRII AUTOBIOGRAFICE

Într-o avalanșă năucitoare de tipărituri literare de tot felul, sub care riști să te sufoci încercând să alegi, gâfâind, ceva ce să-ți dea satisfacția unei lecturi revelatoare, atunci când chiar dai peste așa ceva, ai privilegiul unei reale împliniri. Așa cum mi s-a întâmplat cu volumul ***Povestirile Caterinei*** (Editura Singur, 2015), sub semnătura Mariei V. Croitoru.

Și ca să fiu sincer, am început lectura acestei cărți cu îndoială, apoi m-a acaparat și am avut bucuria de a fi descoperit o scriitoare cu o evidentă propensiune spre mărturisirea autobiografică, o specie literară care, de la o vreme încoace, prinde la marele public într-un timp când ficțiunea literară nu mai are magnetismul de altădată, cititorul fiind tentat mai mult de a arunca ochiri în intimitatea biografică. O fi o chestiune de mondenitate tabloidizată? Este. Și de unde vine asta? O explicație inteligentă n-am la-ndemână. Cred că este o pornire psihologică izvorâtă din eterna curiozitate umană exacerbată, cu deosebire, în vremuri de turbulență socială și morală. Constat însă că, oricum am privi lucrurile – explicații savante nu-mi permit să ofer, nefiind psiholog de meserie –, literatura memorialistică câștigă teren. Și dacă o carte este și bine scrisă și, pe deasupra, este și „oglindă de epocă", devine, într-un fel, document istoric. Iar volumul Mariei V. Croitoru aici se înscrie, mai ales că prozatoarea a găsit și o formulă de scriitură capabilă să nu-l obosească pe cititor. Secvențele mărturisirilor sunt scurte, percutante, evidențiind cu pregnanță subiectele ce developează momente de existență dintr-o vreme de reberbativ dogmatism comunist.

Cartea scriitoarei Maria V. Croitoru este brodată pe două paliere care au drept background comun epoca de tinerețe a autoarei: ***Povestirile Caterinei*** și ***Schițe***. Pe amândouă palierele sunt depistabile secvențialități care deconspiră, într-un orizont transilvan, tulburătoare momente de viață și de traversare a „obsedantului deceniu" și aș aminti – lista este, bineînțeles, subiectiv electivă – ***Revolta din Ungaria din 1956, Tata a fost arestat*** (blestemul securist), ***Vizita lui Ioan Alexandru*** (un emoționant portret de adolescență al poetului), ***Pâine cu mușchi*** sau ***Prețul tăcerii***. În fiecare din aceste „povestiri de viață", autoarea apelează la limbajul omului de rând (al ardeleanului), atât de pitoresc și atât de fascinant. Cum ar fi, iată, acest final din ultima schiță: „*Peste vreo treizeci de ani, timp în care Valeria și Rozalia n-au vorbit, își dădeau cu chiu cu vai doar bună ziua, s-au întâlnit pe câmp. Rozalia se apropie de Valeria și-o întreabă:*

- Ce mai faci, tu? Îi drept că te cam dobzălește noru-ta?

- Ei, tu, Rozalie, ce să fac? Ei sunt pe-o mână. Și pruncii ei la fel. Eu, de când mi-o murit bărbatul, stau în căsuță. Ei stau în casă, numai când taie porcul ori fac zamă de porodici vine la mine și face pe șpor. Nu-i place nici cum umblu, iar dacă mă duc la ei în casă, mă pun să mă descalț, ca și cum nu eu și bărbatu-meu am făcut casa...

- Știi ce, Valerie? Nu te plânge, că i-ai ținut drăguț, în loc să pui bota pe ea. Asta ți-i plata!"

Ei bine, Maria V. Croitoru este – și nu am nici cea mai mică umbră de îndoială – o scriitoare de o seducătoare originalitate, pentru care autenticitatea are valoarea adevărului mărturisit, asemenea unei profesiuni de credință.

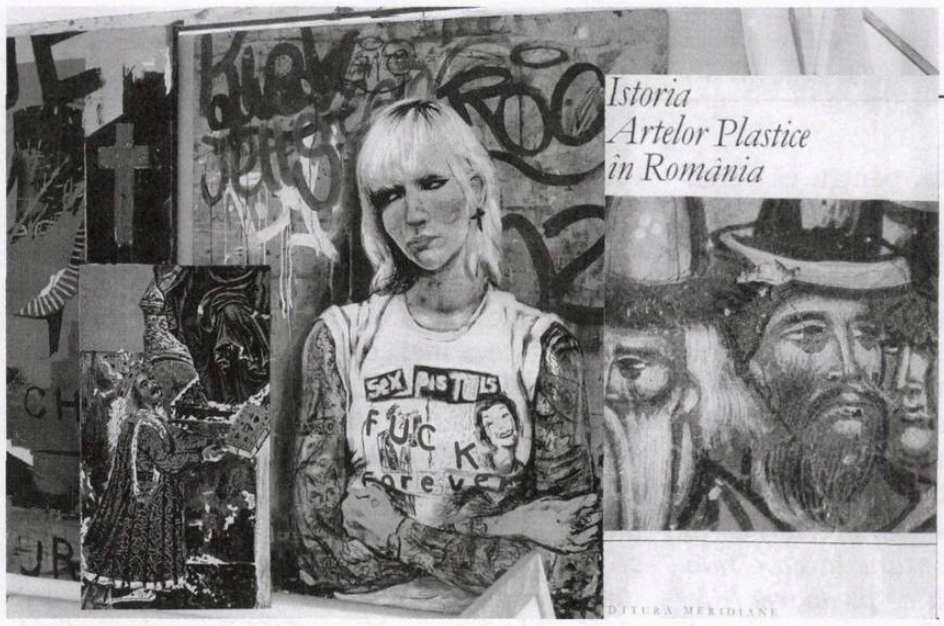

Daniela SITAR-TĂUT

„CREDINŢĂ FĂRĂ FĂŢĂRNICIE ŞI POEZIE FĂRĂ CUVINTE”

Feţe jupuite (titlu ce aminteşte de cel al colegului de generaţie Adrian Oţoiu, ***Coaja lucrurilor sau Dansând cu jupuita***) sunt cele douăsprezece dialoguri culturale date de Ioan Es. Pop unor confraţi de condei, de vârste şi orientări estetice diferite, între anii 2000 şi 2014. Iniţiativa Casei de pariuri literare şi mai ales a infatigabilului ei editor, un cristian, de a comasa confesiunile auctoriale a numeroşi poeţi, ca o interfaţă complementară a profilului lor liric, se dovedeşte salutară. Bogdan Ghiu, Svetlana Cârstean, Marius Chivu, Iolanda Malamen, un cristian, Eugen Bunaru, Andra Rotaru, Alexandru Vakulovski, Dia Radu, Vasile Proca, Adrian Alui Gheorghe, Diana Pârvulescu îşi conjugă interogaţiile/opiniile în duete ce-l au drept epicentru pe jurnalistul, poetul şi eseistul Ioan Es. Pop. În ultimul timp asistăm şi în România la un veritabil reviriment al tomurilor de acest tip, volume ce grupează mărturisiri legate de statutul social, ba chiar pecuniar al scriitorului, de raporturile acestuia cu critica literară, informaţii referitoare la laboratorul lui de creaţie, la mesajul pe care doreşte să-l transmită lectorilor, obsesiile, motivele redundante, frustrările, angoasele sau, mai rar, crezul etic al acestuia, decăderea imaginii poetului român în faţa unui public neaderent la poezie, mediatizarea grosieră, nemeritată a unor cărţi, diferenţa de percepţie dintre Occident şi noi în îmbrăţişarea actului poetic etc. În alcătuirea ***Feţelor jupuite*** s-a urmărit principiul cronologic, al apariţiei interviurilor în ziare şi reviste precum: „Ziarul de Duminică”, revista „22”, „Ziua literară”, „Observator cultural”, „Orizont”, „Luceafărul de Dimineaţă”, „Formula As”, „Punkt” (Chişinău), „Conta” sau în volumul ***Născuţi din pânda timpului***. Bizar e faptul că din economia volumului lipsesc interogatorii ale jurnaliştilor aparţinenţi arealului geografic din care provine nouăzecistul, (ex)maramureşeni, deşi răspunsurile referitoare la perioada infantilă, etudiantină sau profesorală sunt destul de consistente. Cartea este însoţită de o prefaţă succintă, ***Cioburi***, puzzle ce preia câteva afirmaţii emblematice din interviurile acestuia. Fragmentele, bine alese, conturează crochiul moral şi auctorial al lui Ioan Es. Pop, un portret aflat din copilărie sub semnul atipicului, cum sugerează confesiunea din primul dialog, cu Bogdan Ghiu, ***Vom tăcea şi vom fi liberi***, apărut în „Ziarul de Duminică” (nr. 4/2000). Mediul rural familial în care a crescut descoperă devreme a-normalitatea băiatului, diferit de toţi, în toate: *„La ţară, te naşti bătrân: dacă nu semeni de la bun început celorlalţi, eşti un exclus”*. Sindromul repudierii conduce înspre asumarea unei măşti, metaforic catalogate drept *„ochelari pe toată faţa”*, protecţie ce ajunge să se confunde, în timp, cu fizionomia însăşi. Ion Es. Pop se dovedeşte un reveur încercat, visătoria devenind pentru copilul recluziv un modus vivendi. Lunaticul descoperă în livresc o posibilitate de eludare a concretului, printr-un escapism benefic, ce-l orientează înspre coagularea propriei identităţi de condeier. Născut poet, el se consideră, în descendenţă barbiană, barthesiană, un vasal al textului, instrumentul guvernat de forţa centripetă a Poeziei. Prefaţa ia forma unui monolog confesiv, propunând un itinerar biografic ce are ca subiect devenirea sinelui: *„Am un an şi sunt captiv într-un leagăn, am doi şi încă sunt prizonierul neputinţei de a vorbi, şapte şi sunt întemniţat într-o pădure lângă care îmi pasc vacile, doisprezece şi sunt închis în catalogul în care profesoara de română mi-a pus media generală 2,93 şi m-a lăsat repetent, 16 şi încep să devin captivul orbirilor fiziologice, 22 şi devin prizonierul unei realităţi pe care n-o pot pricepe, 25 şi ajung în Ieudul fără ieşire, 32 şi îmi pun gratii de Bucureşti, 53 şi cred că e destul, dar nu-i aşa. La 57, leagănul de la un an pare a se balansa din nou la orizont, doar că deasupra are un capac cât toate zilele”* (p.7).

Primul dialog declanşează şi seria prizelor şi a reprizelor de poetică, ce denunţă în Ioan Es. Pop un excelent teoretician al liricii şi al beletristicii în general, deşi se declară mefient în faţa *„literaturii ca literatură”*. Diagnozele sfidează, deloc narcisiac, accepţiunea comună, relevând intimist un sinuos traiect biotic. Copilăria este receptată *„cu fervoare şi spaimă”* (Bogdan Ghiu), deoarece *„acolo am totul: moartea, care e prenaştere, bătrâneţea şi neajutorarea. Zic moarte pentru că până la naştere am fost mort, bătrâneţe, pentru că după ce m-am născut m-au obligat să fiu ca ei. La patru ani eram mai bătrân ca la patruzeci”* (p. 10-11).

Miza interviului poetei şi jurnalistei Svetlana Cârstean, ***Porceac vrea să fie curat, frumos şi în rând cu lumea*** („Observator cultural”, nr. 79/2001) este de-a elucida încartiruirea lui Ioan Es. Pop fie în tabăra optecistă, fie în cea nouăzecistă, precum şi raportul dintre biotic şi livresc în actul lui scriptural. Şapoul incitativ accentuează componenta autobiografică, truvabilă în lirica intervievatului, un autobiografic translat însă de sensibilitatea artistică. În pofida aparenţelor, mărturiseşte autorul, *„în poezia mea nu există foarte multă biografie”*, aspect datorat *„lipsei de memorie”*. Ingredientul fabulativ este însă memoria afectivă, *„inventivă”*, ce presupune re-trăirea subiectivă şi re-clădirea, pornind de la senzaţiile esenţializate, a corpusului liric. Interogat asupra divorţului de Porcec, Ioan Es. Pop răspunde flaubertian: *„Până la un punct, Porcec sunt eu”*. O altă notă specifică acestei perioade, regăsibilă şi în ***Pantelimon 113 bis*** sau în ***Ieudul fără ieşire***, este existenţa reală a personajelor: Porcec, Zoli, Hans, Mitrea, Mircea. Astfel, *„feliile de viaţă”* autentice sunt procesate şi metamorfozate de scriitor, modelele fiind deconcertate sau lezate în momentul în care vin în contact cu proiecţia lor scripturală. Spre deosebire de mulţi condeieri ce-şi propun să nască un tom pe an, Ioan Es. Pop afirmă că nu simte nevoia începerii unui nou volum decât în momentul în care descoperă *„un sunet particular”*, apt să *„împrospăteze discursul”* liric anterior. Scribul nu încearcă să-şi camufleze descendenţa rurală, amprentarea datorată mediului fiind generată nu de un complex de inferioritate, ci de conştiinţa faptului că este purtătorul unei gene tenebroase, nu doar a unei simple familii, *„ci [a]unei generaţii, o energie malefică adunată din urmă”* (p. 17). Este motivul pentru care ocheanul timpului oferă perioadei infantile şi adolescentine o marcantă aură sumbră. Ioan Es. Pop nu-şi declară afinitatea faţă de un anume poet sau cu o epocă literară, ci se defineşte, modest, drept *„un foarte conştiincios imitator”*, care-şi calchiază modelele, distilându-le apoi, prin cristalizare, în propriul discurs: *„Sunt mulţi, probabil, aceia cu care mă înrudesc. Problema e să vrea să se înrudească şi ei cu mine”* (p. 24).

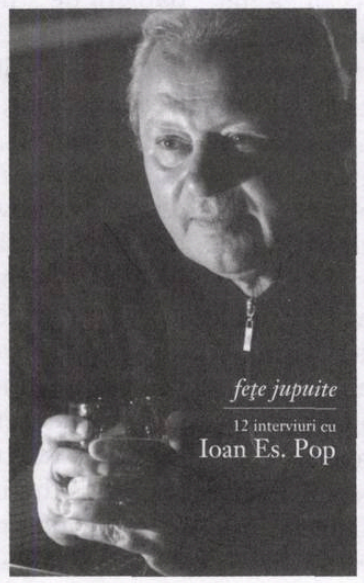

Devine firesc ca ideile enunţate într-un dialog să fie reluate, într-o formă similară sau mai elaborată, în cele ulterioare. Astfel, interviul cu Marius Chivu, ***Poezia este permanenta actualizare a originarului***, publicat în revista „22”, numărul 2/2003, reia consideraţiile precedente referitoare la poeţii modelatori, situându-l în prim-plan, cronologic, pe Lucian Blaga, apoi pe Mihai Eminescu şi pe Nichita Stănescu: *„şi aşa, interiorizându-mă în poezia altora, am descoperit, deşi nu foarte repede, că încep să-mi aud propria voce”* (p. 29). Momentul dobândirii unui suflu liric personal se petrece în preajma vârstei de 27 de ani. O altă notă recurentă a volumului o constituie apetenţa, pantagruelică, pentru lectură. De la aprehensiunea, puerilă, a epuizării cărţilor (după ingerarea celor din biblioteca proprie sau din cea a satului natal) până la consumarea narcotică, aleatorie a tot ce-i cădea în mână, cărţile, himerele livreşti, înlocuiesc o realitate concretă, din care copilul-adolescent se simte exilat. Pentru Ioan Es. Pop scrisul are o funcţie cathartică, soteriologică, de exorcizare a daimonilor interiori, procesând fiinţalul angoasat de sindromul recluziunii, al ratării sau al degradării. Ludic sau concret, poetul este deseori interogat asupra valorii pecuniare a premiilor dobândite. Acesta mărturiseşte faptul că nu face parte din tagma creatorilor care pot vieţui doar din productul artistic, deoarece, dincolo de vandabilitate, actul de creaţie este un proces complex, care implică deadline-uri draconice cu editurile, un program de lucru riguros, *„ingineresc”*, negocieri mercantile cu editorul şi promovarea acestuia: *„Or, eu nu am aceste calităţi şi poate de asta socotesc că a fi poet e un fapt de vocaţie şi nu presupune obligatoriu o finalitate pecuniară”* (p. 32). Atracţia pentru narativ, prezentă încă din adolescenţă, când se imagina romancier, nu se estompează în timp, ba mai mult, autorul îşi defineşte lirica, în multiple circumstanţe, drept *„poezie povestită”* şi vede textul poetic şi pe cel epic androginic: *„până la urmă, poezia şi proza sunt consubstanţiale, vin din acelaşi bulgăre originar, s-au despărţit, se vor reîntâlni, se vor retopi una în cealaltă”* (p. 33). Rugat să peneleze fauna literară, Ioan Es. Pop se dovedeşte mai degrabă evaziv. Tonalitatea generală a volumului este aceea de charismă, modestie şi echilibru, fără vendete vitriolate şi aserţiuni vituperante la adresa confraţilor. Definirile succesive ale sinelui sunt probe, iar detaşarea de trecut, de perioada fals boemă, bahică sau divorţul de nouăzecişti sunt înregistrate alcalin. În plus, în pofida statutului profesional, autorul afirmă răspicat: *„nu sunt un veritabil jurnalist”* (36), relevând diferenţa dintre timpul ziaristic, respectiv cel liric: *„jurnalismul se practică în durată, pe când poezia ţine de subsecundă”* (p. 37).

Interviul Iolandei Malamen („Ziua literară”, nr. 99/2004), ***Poezia lucrează cu energii ataşate în omul comun***, este luat în ceas aniversar, la împlinirea vârstei de patruzeci şi şase de ani, un rechizitoriu al biografiei de până acum, un dialog despre viaţă şi moarte, dar şi despre stagiul profesoral de la Ieud. Etapa generatoare a volumului ***Ieudul fără ieşire*** este continuată şi în episodul II al dialogului coordonat de un cristian şi publicat în „Observator cultural”, nr. 435/2008, ***Formula 1 – chat cu scriitori români, În Ieudul meu nu se poate ajunge recurgând la hărţile turistice***. Scriitorul foloseşte aici o adresare directă, propunând un itinerar, un subterfugiu ce are ca pre-text motivul călătorului neofit, căruia îi sunt oferite câteva sfaturi din perspectiva iniţiatului, similare ideatic celebrei inscripţii din infernul dantesc. Reperele concret-toponimice sunt abolite, căci Ieudul este un spaţiu-capcană, ce acţionează ca o caracatiţă astringentă asupra nou-venitului. Imposibilitatea evadării, constrictive spiritual, este unul dintre elementele recurente ale tomului. Toposul este unul incomensurabil, o enclavă sustrasă timpului şi civilizaţiei tehniciste. Pentru Ioan Es. Pop poezia nu este numai o alternativă, *„o altă soluţie de supravieţuire”* (p. 41), ci un receptacol al faţumului şi, într-o eră tehnicistă şi desensibilizată, echivalentul unui protector „acasă”. Din ***A început să-mi pese de viaţă – Formula 1 – chat cu scriitori români***, episodul I, dialog coordonat de un cristian şi publicat în „Observator cultural” (nr. 434/2008), reţinem răspunsul dat lui Răzvan Ţupa referitor la reţeta conservării/supravieţuirii *„departe de scandaluri şi de certuri «culturale»”*. Heptalogul lui Ioan Es. Pop devoalează panaceul tranchilităţii, care constituie un melanj între munca asiduă şi retractilitate în faţa manifestărilor bruiante, între discreţie şi cearta sinelui cu sinelui, ca antidot al disputelor cu ceilalţi. ***Poezia adevărată e mai puternică decât omul care a scris-o***, îi mărturiseşte Ioan Es. Pop lui Eugen Bunaru (revista „Orizont”, nr. 3/2010). Chestionat asupra harului, a inspiraţiei, intervievatul menţionează că acesta se datorează accesării unui moment privilegiat, al debarasării de *„zorzoane”* şi *„sublimări”*, altele decât cele aparţinente literaturii veritabile, care o pot legitima ca atare. Interogaţiile vizează, redundant, biografismul şi translarea lui scripturală, cu atât mai mult cu cât personajele prelucrate sunt reale: membrii familiei, vecinii, Gheorghe Iova sau prietenul Mircea Zubaşcu, lucrătorii de la Casa Poporului sau de la căminul muncitoresc etc. Printre suporterii şi protectorii poetului în formare, Ioan Es. Pop îşi aminteşte de profesoara de română din liceu, Virginia Pogăciaş, apoi, în facultate, de Ioan Chiş Şter şi de Adrian Oţoiu, iar odată ajuns la Bucureşti – de Laurenţiu Ulici. În interviul realizat de Andra Rotaru şi publicat în revista „Luceafărul de dimineaţă” (nr. 8/2009), ***La Judecata de Apoi, măcelarii vor fi mai puţin iertaţi?***, scriitorul e invitat să actualizeze momentul debutului editorial, unul perceput cu jenă drept *„tardiv”*, la 36 de ani. Episodul este rememorat cu umor: *„mi-era groază să apar în public la propria lansare, aşa că pur şi simplu am anunţat că trebuie să plec nevoie mare în Maramureş şi m-am ascuns într-una din nenumăratele taverne din Bucureşti până la trecerea taifunului. A fost încă un motiv pentru care Magdalena Popescu-Bedrosian, directoarea de atunci a Editurii Cartea Românească, a continuat să creadă că Ioan Es. Pop nu există în realitate, că este o născocire a lui Laurenţiu Ulici”* (p. 88). Dialogul Diei Radu din „Formula As” (nr. 1012/2012), ***Poezia e drumul cel mai scurt de la cele văzute la cele nevăzute***, devoalează Maramureşul personalizat, văzut ca un triptic corespunzător etapelor biologice: *„Maramureşul din Văraiul copilăriei”*, aparţinent geografic Ţării Chioarului, etapa etudiantină, a Băii Mari, respectiv *„Maramureşul adevărat”*, al Ieudului, zonă reverberantă, magică, în care a funcţionat şase ani ca dascăl de română. Fără fartiţii şi alambicări elitiste, amicale şi generoase, spovedaniile rebel-domesticului Espopit oferă date complementare profilului său liric, devoalând un Poet-Poet, cu o biografie, picarescă şi sinuoasă, ce-l face Personaj al propriei vieţi.

Dinu FLĂMÂND

SONETE DE BUCUREȘTI

12.
Teii trudesc pe ascuns să-nflorească
Și noaptea târziu, după ce eu adorm
Este însuși misterul misterului, un enorm
Vuiet de culoare și de arome sub bolta cerească

În convorbiri secrete cu sângele meu. Și cu al meu diform
Somn agitat și cu spaimele mele ce continuă să sporească
Din adâncul incertitudinii – din nestarea mea omenească
De hulă a vieții mele în care dorm fără să adorm.

Iar decametrul și dodecametrul și rimele infuzate
În spiritul meu înainte să plonjez spre acea mare interioară
Funcționează ca o instalație de spital, rămân activate

Se cadențează în somn spasmele mele de muribund
Continuând să-mi pompeze în vene din inima misterului, de afară,
Această poezie impersonală, acest vuiet al lumii profund.

13.
Îi fac o vizită lui Tudor Arghezi la Mărțișor,
Bătrânul a șters-o demult, numai pomii lui dau în floare,
Dar verbul lui spurcat și sublim e reavăn asemenea cu această boare
De mucegai peste care frumosul se așază biruitor.

Borfaș delicat și instinctual al acestui popor,
Era vecin cu temnița, intrase de două ori la răcoare
Apoi și-a ținut, o vreme, cuvintele-n închisoare
Și a slăvit omul, după ce el fusese făcut neom. Ador

Încăpățânarea acestui revoltat care împroșca cu căcat
(Iertare de sinecdocă), peste toate aceste
Lecții de posibil din partea ipocriților. Noi doi ne-am împăcat.

Iar cartea furiei lui și a luptei lui cu îngerul și cu Rada,
Deși robul de el a scris-o, dar domnii nu mai *cetește*,
Îmi luminează verbul și spaima și-mi întărâtă sfada.

14.
Bastonul lui Caragiale Mateiu nu mai e în muzeu. Să se fi pierdut
În toiul rebeliunii din '89? Oare să fi fost reclamat
De vreun urmaș al lui Pantazi? Sau spre folosință proprie să-l fi luat
Directorul după vreun accident personal de vârstă? N-am priceput

Nimic din explicațiile muzeografei la care m-am informat
În vreme ce ***Întoarcerea învinsului*** recitam în gând și-aș fi vrut
Cu acea cârjă de dandy să tai vânjos pentru mine un nou început
Cum mă consider eu însumi întors și învins, deși nu renegat.

Iar apoi am luat-o prin *„grădinile amăgirii"*, prin Lipscani, nu spre Sărindar,
Nici spre Poștă, cu o imensă melancolie, și pe chip cu trâmba vedeniilor
Ce îți tălmăcesc din interior că timpul se face rar, tot mai rar...

Și m-am dus spre Curțile Vechi, cu gândul că seara voi ajunge la Arnoteni
După ce voi fi acordat închinare misterului și atenție cuvenită deniilor
Spre a-i putea invoca și pe Pirgu, pe Pașadia și Pena sau alți demoni vicleni.

15.
Venită tocmai din Babilon, împreună cu nouă filozofi și alte surate
Pe care ploile Valahiei le-au șters, le-au spălat, iar valahii le-au ignorat
Sibila persica de pe zidul bisericii, cea „cu sfinți", brusc mi s-a arătat
În rătăcirile mele prin cartierul bucureștean, sâmbătă pe-nserate.

Și nu vă pot descrie uimirea mea când, deși miop, tocmai am descifrat
Numele celei pe care Michelangelo o înfățișase citind mioapă-ntr-o carte
Cine știe ce mister al viitorului privitorului sau un tâlc aparte
Din cele pe care Marele Mister totdeauna și pentru toți a păstrat.

Se zice că însuși Patriahul Antiohiei rânduise poruncă să fie-ngrijită
Sperând, poate, că septentrionalii valahi vor lua pildă și se vor minuna
Aflând că Domnul și prin sibile, pe ocolite, își face prezența simțită.

Dar n-a fost să fie; biserica adună în jurul ei băutori de bere-n papuci de casă
Platon, Aristotel, sibila din Cumae și alte „savile" s-au șters, tot așa,
De pe ziduri. Iar persica doar de iasomia-nflorită pare vag bucuroasă.

16.
M-a luat de la Târgul de carte, căldura era de cuptor
Și la el în taxi. Strada – ca întotdeauna – aglomerată...
Treptat s-a legat și discuția despre ce este și cum a fost altădată,
Nervozitatea – la maxim, între a te detesta sau chiar „te omor".

Iar după ce a luat seama că aveam cărți, deodată
Mi-a spus că și el citea reviste și alte chestii, deși nu mai avea spor
După ce, din mecanic de avioane, devenise taxist, recunoscător,
Totuși, Domnului că-i da sănătate, iar uneori și clientelă „rasată"

Cum, precis, eram eu, (băgase el de seamă), și chiar cunoștea
Bine cartierul meu... Tocmai treceam pe lângă biserică și i-am explicat
Povestea cea cu sibila. Tare s-a minunat... simțeam că mă admira
Gândindu-se la bacșișul meu, iar eu la cel al admirației sale – meritat!

Uite așa, nație ingrată, te porți destul de neadecvat
Și cu un bun mecanic, și cu un poet! Am plătit și-am plecat...

17.
De la Cucuteni, Vădastra, Boian, dar și de prin zone dâmbovițene
Arheologii culeg nu doar cioburi, oase și cranii, dar și monezi
Multe, foarte multe, îngropate de mii de ani, nici nu-ți vine să crezi,
Cu Afrodita și cu Apollo sau Hercule, și cu alte înfățișări perene

Ale civilizațiilor din jur. Acum scoase din somnul pământului, sunt dovezi
Că băștinașii noștri veneau des în contact cu popoarele alogene,
Cum s-ar zice azi, care cu toate spaimele lor, mai degrabă viclene,
Nu se speriau de distanțe, de necunoscut, era important să te duci să vezi

Tu cu ochii tăi ce se află departe, înfruntai fiarele, colbul, drumul lung
Și toate capcanele Dunării sau munții și marea stepei necunoscute
Și ajungeai cu zeitățile tale turnate-n metal acolo unde banii nici nu ajung,

Sau unde ideea că schimbi oaia pe ceva care nu se mănâncă îi uimea de tot
Sau poate chiar îi și mânia pe păstorii din acele ținuturi mai degrabă temute,
Iar poveștile s-au transmis din nepot în nepot, deformate, până la Herodot.

18.
Mama parcă tot aștepta să trăiască,
Tata știa că puținul de trăit trebuie trăit;
Eu am luat de la ei ce s-a nimerit –
Sunt cel mai năuc, cel mai gură-cască

Dintr-o familie de țărani care au tot trudit
Plătindu-și la sânge cotele și fără să socotească
Dacă le mai rămâne ceva, doar să ajungă ei să-și școlească
Tustrei copiii și cred că se socoteau însutit

Răsplătiți, fiindcă ne scăpau de raiul care se destrăma
Unde ticăloșii de comuniști luau totul când dădeau roată,
Iar tata îi suduia până și din sudoarea lui, dar îi îndepărta

De noi. Iar cândăia și omizile îi lăsau recolta livezii, el pleca
Cu un vagon de mere să le vândă la București. Minunată
Vreme de suferințe. Din furia lui, ceasuri Tissot tata ne cumpăra!

19.
Fidel, în sfârșit, unei presupuse iubiri
Frumoase, fiindcă este mai mult abstractă,
Înțeleg mai bine de ce timpul se dilată și se contractă
Pentru Dante, Petrarca, Pessoa și alți miri

Ai posibilelor imposibile iubiri. Deși părea intactă
Setea lor de fericire, iar ei ar fi fost mulțumiți din te miri
Ce daruri trecătoare, iată-i – electrocutații acelei nedumeriri
Ce-ți oferă generos imposibilul, într-o viață compactă.

Ochii lor au văzut așadar mai just spre interior
Că iubirea, și felix vita, și prietenii ideali poți să-i ai
Numai prin forța imaginației tale, iar posesia e doar un fior

Al gândului, nu înfiorare a pipăitului, iar acest gând străpunge
Chiar dincolo de frustrarea că nu le ai, fiindcă, de fapt, le ai
Viețuind, cu totul intens, în ceea ce, glorios, nu-ți ajunge.

20.
Unii zic că ar fi gata să mă citească,
Dar prea sar rimele mele pe fereastră
Vedeți și aici – e o diferență esențială
Între rima perfectă și una la nimereală.

Dar așa cum pe deal nu găsești doi copaci la fel,
Zice Pessoa, și iertați-mă că iau aici de la el,
Două versuri nu prea au nici ele cum să fie identice
Și la ce ar servi? Vine rima „excentrice"...

Iar dvs. pricepeți că am luat-o pe arătură
Și am deja probleme cu acea piramidă de paișpe
Versuri – uitând ce aveam de spus – mai să devină șaișpe...

De fapt, voiam o singură frază să scot pe gură:
Că n-are importanță modelul, nici cine sau ce citește
Dacă eu distilez emoția, iar ea vă îmbată și vă plesnește.

Istorie literară

Dumitru MICU

DIN ISTORIA PRESEI

Militar de profesie (având în prezent rangul de general de brigadă), cadru didactic în învățământul superior (lector și conferențiar la facultăți de jurnalism și științe ale comunicării din Sibiu și București), doctor în științe filologice, ziarist, Răduț Bîlbîie semnează ca autor, coautor sau coordonator unsprezece volume de specialitate,între care: ***Dicționar al jurnalistului de radio***, ***Jurnalismul – o preocupare a elitei***, ***Interviul, plăcere a dialogului***, ***Cinci pretexte de istorie a presei***. Acesta din urmă, apărut la sfârșitul anului trecut (2014), cuprinde trei interviuri (cu Constantin Antip, cu Nestor Ignat și cu Pavel Tugui) și două articole de sinteză privind presa locală în primii ani postbelici și, respectiv, radiofonia militară. Toate cele cinci „(pre)texte" sunt instructive, însă cu deosebit interes se parcurg interviurile, cuceritoare prin calitatea lor de documente vii, prin numeroase detalii informative inedite ale rememorărilor unor factori notorii ai vieții culturale din perioada socialistă, rememorări suscitate de întrebările autorului cărții, secundat de profesorul american Peter Gross.

Gazetar la Vaslui, Constantin Antip a fost dus, în 1948, la București și angajat cu gradul de locotenent la cotidianul „Glasul armatei". De acolo a trecut , după v reo douăzeci de ani, ca director la „Magazin istoric", avansat la rangul de general. A deținut și alte funcții de conducere, ca aceea de director al Muzeului Militar, având astfel prilejul de a cunoaște situații și oameni din diferite sfere cultural-politice. Dezvăluirile sale nu sunt, totuși, prea multe și nici de o relevanță deosebită, dar excelează prin francheța afirmațiilor, prin formularea de judecăți tranșante. Leonte Răutu *„era un om de cult, un om foarte citit, bine pregătit (...); citea foarte repede și însemna pe reviste franțuzești, pe ziarele străine pe care le citea"*. Această însușire a ideologului-șef din perioada cea mai dogmatică e menționată insistent și de Pavel Țugui. Subaltern dintre cei mai apropiați ai intransigentului stalinist, Țugui precizează că acesta *„știa carte"*, că *„vorbea patru limbi perfect: româna, rusa, germana, franceza"*, că *„era în stare să recite versuri de Rimbaud"*. N-o spunea însă fără a denunța perfidia șefului său, o perfidie pare-se funciară. Iată textul: *„Ce caracter de om: reciți Rimbaud, cunoști versurile, discuți cu Țugui despre Baudelaire și, când mergi la adunarea publică, spui că Țugui susține decadentismul, că-l susține pe Arghezi"*. La o expoziție de pictură universală, Răutu îi face lui Țugui o culpă din admirația acestuia pentru impresionism, *„care nu-i pictura noastră (...), nu-i pictura realismului-socialist"*, iar, după un an, e surprins de același Țugui în Leningrad, la Ermitaj, privind cu încântare tablourile lui Monet. De data aceasta, marele inchizitor comunist găsește că impresionismul e *„foarte prețios, valoros, o școală mare"*. Altădată, după aceea, îl roagă pe Țugui să-i împrumute albumul Skira, pe care auzise că și-l procurase.

Contrastantă cu aprecierea dată de Constantin Antip lui Răutu e opinia respectivului despre Chișinevski, considerat *„prost"*, fără *„un bagaj de cunoștințe"*, *„figură jalnică"*. Nu mai puțin defavorabil, dar dintr-un alt unghi de vedere, e prezentat Iosif Chișinevski de Nestor Igant, după care *„ceva carte știa (...), dar știa carte sovietică"* și nu vorbea corect nicio limbă: *„vorbea o românească rea de tot, a unui om incult"*, o rusească ce zgâria auzul rușilor, un idiș prin care nu se prea putea face înțeles de evrei. Însuși numele lui provoca, la început, derută, fiind același (Roitman) cu al viitorului Răutu. Abia după oarecare timp, cei doi și-au dat nume deosebite. Moral, Chișinevski era *„un fel de reptilă, care se strecura"*. O altă lumină proiectează asupra personajului Pavel Țugui. El povestește că, însoțindu-l pe Chișinevski, în 1954, la Iași, și stând la hotel câteva zile amândoi în aceeași cameră, a observat, în prima seară, că înaltul demnitar nu avea unghii nici la mâini, nici la picioare. De ce? Fiindcă, arestat în timpul dictaturii regale, una dintre torturile suferite, cea mai groaznică, a constat în smulgerea tuturor unghiilor. Unui tratament și mai bestial a fost supusă, în închisoare, potrivit dezvăluirii lui Țugui, Constanța Crăciun, căreia i s-a vârât un fier înroșit în vagin.

Judecăți diferite pronunță doi dintre intervievați, generalul Antip și Nestor Ignat, asupra lui Sorin Toma. În viziunea primului, redactorul-șef din deceniile cinci-șapte al „Scânteii" era un ins *„de o duritate nemaipomenită"*, *„un zbir, temut de toată lumea"*; cel de al doilea, în schimb, răspunde negativ la întrebarea dacă Toma era *„sever, impulsiv"*. Nici vorbă de așa ceva! *„Era un om mic, gras, îi plăcea să mănânce"*. Pe de altă parte, *„temător era, era foarte prudent"*.

Desfășurate în mai multe ședințe, convorbirile din cuprinsul *„(Pre)textelor"* nu se mențin cu strictețe în domeniul presei; trec, cu intermitențe, și în acela al istoriei naționale în general. Cititorul află, prin cei doi reporteri, câte ceva din ceea ce poate (sau sigur) nu știa despre realitățile politice românești ale secolului XX. Află bunăoară că, la un moment dat, în Partidul Comunist din România s-au constituit două fracțiuni: una condusă de Marcel Pauker, alta de Zevedei Barbu, care *„se turnau reciproc la Siguranță"*. Află că, la cel de al cincilea congres al P.C.R. (1931), patru dintre delegații internaționalei comuniste, Kun Béla, Dimitrov, Kolarov și Maiski, au impus rezoluția în care România e înfierată ca stat imperialist, acaparator de teritorii străine, rezoluție respinsă de alți cinci delegați, între care tatăl lui Ion Iliescu. Notabile sunt relatările lui Țugui despre unele antecedente ale reintegrării lui Arghezi în mișcarea literară, despre reactivarea ca istoric a lui P. P. Panaitescu, despre detenția lui George Brătianu și a Marietei Sadova, despre dedesubturile scandalurilor provocate în partid de Chișinevski, de Miron Constantinescu și, la un nivel inferior, de Al. Jar.

Instructive prin specificările de ordin istoric, prin precizia datelor „biografice" ale câtorva periodice socialiste

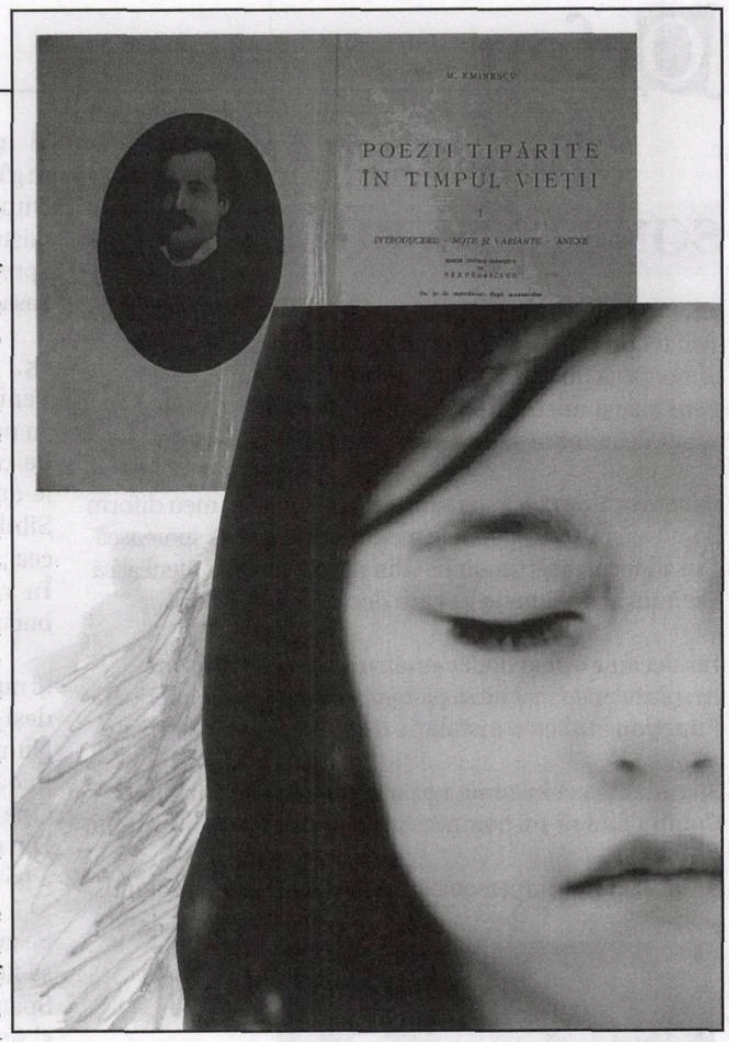

reprezentative, prin relevarea dimensiunilor omenești ale unor oameni de vază ai presei și, în genere, ai societății socialiste, incursiunile în trecut ale celor trei memorialiști orali includ și mențiunări de fapte, de situații de mult mai mare amploare, de mult mai gravă semnificație, ca întemnițarea unui țăran, tatăl generalului Antip, pentru o glumă, unele de aspect comic (dar cu posibile consecințe tragice), precum unele din cele relatate de Nestor Ignat. Descriind paralizanta teamă din redacția „Scânteii" de a nu se strecura cumva în ziar vreo greșeală de tipar incriminabilă politic, fostul redactor-șef al principalului cotidian de partid își amintește că, în pofida maximei vigilențe, au apărut enormități lexicale ca: *„urina"* (în loc de *„uzina"*) lui Stalin, *„fiorosul"* (în loc de *„faimosul"*) mareșal Malinovski, monstruozități grafice ca portretul lui Gheorghiu-Dej cu barbă sau ca o fotografie a lui Tito cu capul separat de trup. Printre alte lucruri aflate de la cei ce i-au acordat interviuri, Răduț Bîlbîie a reținut că Emil Cioran era abonat la „Magazin istoric" și că ***Trapez***, caseta din „România literară" a lui Geo Bogza, îi neliniștea pe controlorii din Comitetul Central al Presei și că acea casetă era citită de respectivii cu încrâncenare, înaintea tuturor celorlalte materiale primite spre avizare.

Prin bogăția informației comunicate atractiv, ***Cinci (pre)texte de istoria presei*** e o carte pe care o pot citi cu profit nu doar jurnaliștii și cei ce vor să se consacre scrisului periodic, ci toți intelectualii: cei tineri, pentru a-și lărgi orizontul culturii, cei vârstnici, pentru a retrăi timpurile reflectate în proza anilor tinereții lor.

Mihaela CHISĂR-VIZIRU

ARON COTRUȘ - CORESPONDENȚA. DIMENSIUNI ALE UNEI EXISTENȚE

Văzând o constantă preocupare pentru una dintre personalitățile damnate de regimul totalitar, volumul ***Aron Cotruș. Corespondența. Scrisori trimise***, apărut la Editura Universității de Vest din Timișoara (ediție îngrijită, ***Studiu introductiv***, ***Notă asupra ediției***, ***Note și comentarii de istorie literară*** de Alexandru Ruja) este, dincolo de incontestabila consistență a informațiilor, un veritabil demers de istorie literară, care își propune să recupereze spectrul unei existențe animate de raporturi culturale complexe, dar și de însemnate frământări lăuntrice. Totodată, volumul de corespondență vine în completarea unui proiect de importanță pentru ceea ce înseamnă imaginea completă a traiectului urmat de Aron Cotruș, remarcându-se preferința acestuia pentru parcurgerea unor areale geografice și culturale diverse, pe fondul cărora caută stabilirea unor conexiuni cu spațiul cultural românesc. Refăcând drumul poetului și diplomatului român Aron Cotruș, istoricul și criticul literar Alexandru Ruja reconstituie un segment major al acestei personalități, relevându-i dimensiuni vibrante, fundamentate scriptic.

Corespondând la rându-i cu cei care l-au cunoscut pe poet, cercetând arhive și colecții, Alexandru Ruja deschide o breșă cu miza originalității, un demers care implică eforturi susținute, perseverență și meticulozitate, toate aureolate, în cele din urmă, de temeinicia unei cercetări valoroase cu valențe documentare, relevând aspecte de ordin literar, dar și personal. În ***Studiul introductiv*** al volumului sunt subliniate implicațiile unui astfel de proiect și este explicată, totodată, decizia de a publica separat scrisorile trimise de Aron Cotruș; astfel, Alexandru Ruja notează: *„Volumul de corespondență își are cel mai bine locul în seria ediției critice pe care noi am început-o și din care au apărut, până acum, două volume. O asemenea ediție se realizează, se derulează și se editează însă foarte greu. De aceea publicăm separat volumul de corespondență al lui Aron Cotruș, cu scrisorile trimise. Credem că mai sunt și alte scrisori în arhive personale sau publice, care pot ieși, cu timpul, la iveală. Apelul nostru se îndreaptă către toți aceia care dețin sau au cunoștință de asemenea scrisori să ni le semnaleze pentru a le putea include în ediția critică de opere"*.

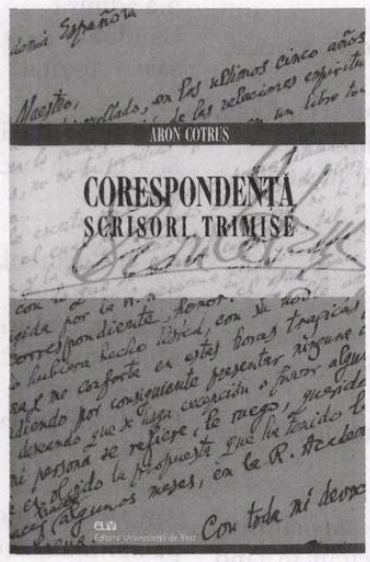

Volumul include un număr impresionant de scrisori (peste o sută șaptezeci) semnate de poet, o corespondență către patruzeci și patru de destinatari — de la personalități ale vremii la apropiați — între care Gino Lupi, Eugenio D'Ors, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Octavian Goga, Doina Missir, Ion Chinezu, Felix Aderca, Ion Pillat, Gh. Cardaș, Al. T. Stamatiad, Elena Văcărescu, Peter Neagoe, Emil Isac, Mihail Dragomirescu, Remus Tzincoca, Grigore Ion, dar și surorile sau frații poetului, Silvia Cotruș-Boiu, Romulus Cotruș, Veturia Cotruș. ***Studiul introductiv***, ***Nota asupra ediției***, alături de ***Notele și comentariile de istorie literară*** întocmite de Alexandru Ruja lămuresc aspecte esențiale ale scrisorilor și direcționează comprehensiunea acestora prin exacta contextualizare.

Un *puzzle* cu piese răspândite în lumea întreagă reface Alexandru Ruja, cercetând arhive atât din țară, cât și din străinătate, punând laolaltă scrisorile inedite semnate de Aron Cotruș. Astfel, conform informațiilor din ***Note și comentarii***, laborioasa activitate de cercetare s-a desfășurat și la Biblioteca Română din Freiburg, unde au fost descoperite unele dintre cele mai substanțiale scrisori cuprinse în volum (nu întâmplător primele!), către Gino Lupi. Mai exact, sunt patruzeci și trei de texte adresate acestuia, iar unele dintre ele sunt părți ale unui veritabil dialog cultural, urmând un stil aparent cordial, voalat de un aparte devotament amical, dar și de un profund respect pentru valorile italo-române.

(Continuare în pagina 18)

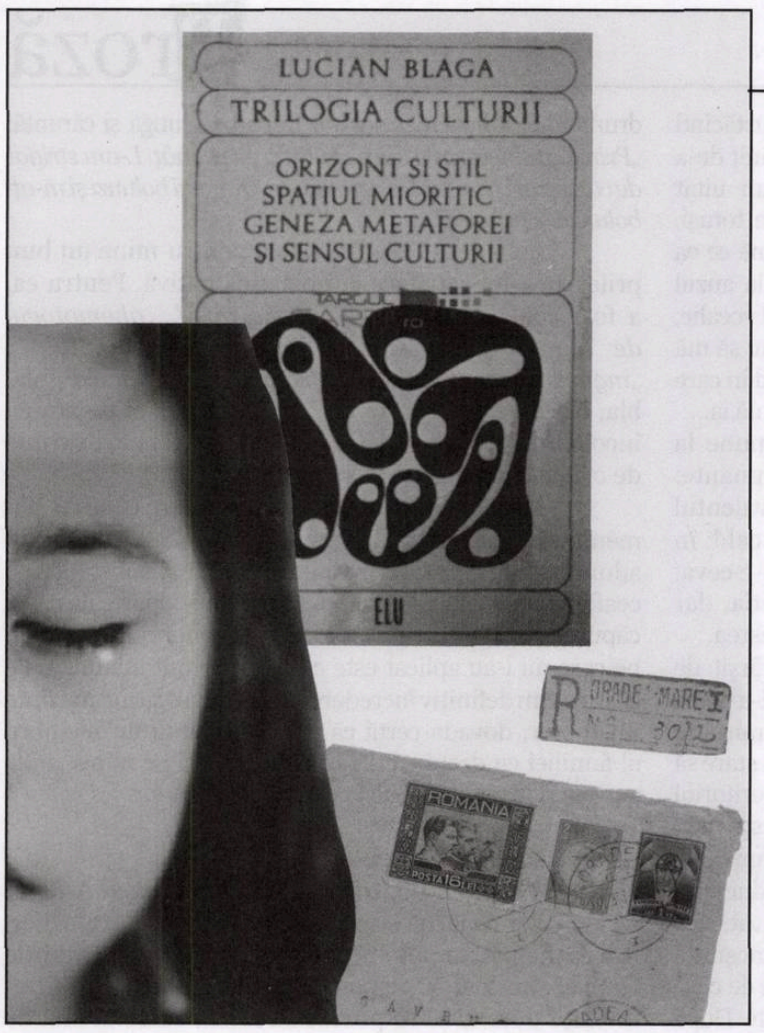

„NORD LITERAR" – 150

Acum, când „Nord Literar" a ajuns la numărul 150, se poate spune că revista băimăreană și-a fixat un loc binemeritat în peisajul revistelor literare românești. Așa cum și-a propus prin programul editorial cu care a pornit la drum, și anume să reflecte, în toată complexitatea ei, viața spirituală a unui topos încărcat cu tradiții milenare, „Nord Literar" nu s-a abătut de la acest deziderat, fiind pe tot parcursul celor aproape treisprezece ani de apariție unul din factorii importanți de promovare a valorilor spirituale ale Maramureșului, de integrare a acestora în patrimoniul cultural național.

Publicarea în paginile revistei a creației literare aparținând scriitorilor locali alături de nume bine cunoscute din literatura națională și, nu de puține ori, din literatura universală a dus la o mai bună comunicare între provincie și centru, între valorile locale și cele naționale.

Faptul că, pe tot parcursul apariției, „Nord Literar" s-a bucurat de o largă audiență, că și-a atras, pe lângă forțele locale, colaboratori din întreaga țară și din străinătate, cuvintele de prețuire venite din partea cititorilor, din partea criticii literare și din partea unor instituții de cultură, recunoașterea revistei și înscrierea ei în lista publicațiilor de cultură agreate și subordonate de Uniunea Scriitorilor din România sunt semne că „Nord Literar" și-a construit un drum sigur. *„Dacă revista a reușit să străbată atâția ani e un semn neîndoielnic că se află pe un drum bun, că a identificat o urgență a locului și a timpului și a știut să-i răspundă convingător"*, se spune într-unul din mesajele venite pe adresa acesteia.

Acum, când a ajuns la un număr apreciabil de apariții, suntem îndreptățiți să afirmăm că „Nord Literar" și-a marcat prezența în viața literară națională, devenind nu doar prima revistă de cultură din istoria Maramureșului, ci și una din revistele de prestigiu ale țării. Deși apare la Baia Mare, „Nord Literar" nu este numai a Maramureșului, ci, în egală măsură, este a țării.

O privire retrospectivă asupra celor 150 de numere apărute, asupra drumului parcurs dovedește că revista băimăreană a fost deschisă, în egală măsură, creației literare locale, precum și celei naționale și universale. Amintim că, în decursul anilor, în „Nord Literar" au semnat sute de nume, între acestea peste optzeci aparținând scriitorilor maramureșeni. Acestora li s-au alăturat nume de rezonanță din literatura națională: prozatori precum Nicolae Breban, Augustin Buzura, Dumitru Țepeneag, Ioan Groșan, Horia Ursu, Ilie Sălceanu; poeți precum Dan Grădinaru, Ioan Es. Pop, Ion Pop, Horia Bădescu, Adam Puslojić, Mircea Petean, Vasile Igna; critici și istorici literari precum Eugen Simion, Dumitru Micu, Niculae Gheran, Mircea Popa, Constantin Cubleșan, Ioan Derșidan, Mircea Opriță ș.a. Nu au lipsit traducerile din literatura străină, interviuri cu diverse personalități ale lumii literare.

La fel de importantă este prezența revistei „Nord Literar" în viața literară locală și națională, numărându-se adesea printre organizatorii unor activități de interes. Amintim, între altele, participarea la edițiile Festivalului Național de Literatură organizat la Cluj de Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, la întâlniri organizate de alte reviste de cultură etc.

Reușita s-a datorat inimosului colectiv de redacție și, desigur, sprijinului acordat de Consiliul Județean Maramureș, care a asigurat finanțarea revistei.

Săluc HORVAT

***

INDUSTRIILE SE NASC ȘI MOR, LITERATURA RĂMÂNE

Privind o revistă literară, te poți întreba ce e în capul scriitorilor care o fac, ce-i mână pe ei în luptă. În lupta literară, desigur. Pentru că facerea unei reviste literare nu-i nici simplă, nici ușoară, nici aducătoare de... capital (bănesc...) în această lume a capitalismului de stâncă. Facerea unei reviste mănâncă timp, timp al creației, și irosește energie, energie pe care ai fi mai câștigat să o consumi în alergările de dimineață prin parc. Pentru a scoate o revistă este nevoie de o mână de prieteni scriitori, care să se armonizeze în dispute amicale și dinamice și care să fie într-o relație febrilă cu scriitorii din jur. E nevoie de idei și de un proiect cu bătaie lungă. Și mai e nevoie de identificarea unor surse (cu resurse) financiare. Și de găsirea sprijinului la autorități, care de multe ori sunt foarte capricioase. Capricioase politic, desigur.

Au ei, cei care fac o revistă, un țel, de sperat să fie cât mai înalt, dar spre acel țel se urcă pe o scară foarte complicată și precară. Temeritatea acestei urcări este dată mai întâi de o mare iubire pentru literatură. Această iubire asigură o dinamică afectivă, care atenuează multe neplăceri. Iubirea pentru literatură se asociază cu cultul pentru literatură, care nu înseamnă doar admirație, ci și punere în slujba „obiectului cultului". Truda între cărți, profesionalismul, știința contextualizării în domeniu, toate contribuie la afirmarea unei idei, la construirea eșafodajului care să o promoveze. Datoria unui scriitor nu e doar să scrie cărți, deși acesta își poate justifica viața doar prin asta, dar datoria lui este și să netezească drumul literaturii spre lume, să ranforseze (dacă se poate spune așa) condiția acesteia, să-l pregătească pe cititor pentru viețuirea între cărți. Și asta deoarece cititorii au mai multă nevoie de cărți decât scriitorii înșiși. Revistele literare se înscriu în acest demers.

Unul dintre marile câștiguri din perioada postdecembristă, unul real, a fost libertatea de inițiativă și creație literară. Provinciile țării s-au definit pregnant literar în raport cu centrul oferit de eterna capitală. În această reconfigurare a provinciei literare, rolul revistelor (din provincie) este de prim ordin. Pe lângă cele tradiționale, o serie de reviste nou apărute și-au construit cu tenacitate o identitate de luat în seamă. Aceste reviste se leagă de obicei de o tradiție care, în multe cazuri, a fost întreruptă în epoca aplauzelor postbelice. Ele identifică, coagulează și promovează valorile așa-zis locale, le dau un plus de legitimitate, le integrează, după puteri, în contextul național, realizează un dialog al valorilor literare sau culturale benefic pentru întărirea și sănătatea ființelor noastre. „Nord Literar" se numără printre acestea.

Remarcăm cu bucurie că revista „Nord Literar", care apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România, a dobândit o serioasă experiență publicistică și și-a conturat un remarcabil profil literar. Ea e făcută de oameni care demonstrează profesionalism în domeniul literaturii, exprimându-și specificul creator în diferite genuri literare, apreciați de obștea literară, personalități literare care validează demersul revuistic. Aceștia sunt profesorul universitar Gheorghe Glodeanu - un critic de pătrunzătoare și nuanțată analiză a operelor literare, bun cunoscător și comentator al romanului, Săluc Horvat - un harnic exeget eminescian, poetul și ziaristul Gheorghe Pârja, criticul și ziaristul Augustin Cozmuța, Daniela Sitar-Tăut și Delia Muntean, care fac o critică literară aplicată și pertinentă. Numele redactorilor asociați sunt și ele de reținut. Augustin Botiș, Florica Bud, Gavril Ciuban, Tatiana Dragomir, Ioan Dragoș, Marian Ilea, Ștefan Jurcă, Adela Naghiu, Adrian Oțoiu, Lucian Perța, Florian Roatiș, Nicolae Scheianu, Echim Vancea sunt remarcabili în domeniile literare cărora li s-au dedicat, unii dintre ei atingând excelența. Revista s-a impus prin rubrici consistente, prin colaboratori de marcă, fiind un reper care dă pregnanță fenomenului literar de aici, care contribuie decisiv la îmbogățirea prestanței culturale a Maramureșului. Locul ei în câmpul revistelor literare naționale este binemeritat. Faptul că administrația locală sprijină revista trebuie reținut cu toată considerația.

Ajunsă la numărul 150, nu putem decât să-i urăm revistei „Nord Literar" să-și urce numele spre cât mai multe sute și poate chiar spre mii, spre o cât mai înaltă glorie a literelor. Oricum am privi lucrurile, industriile se nasc și mor, literatura rămâne.

Olimpiu NUȘFELEAN,
director, revista „Mișcarea literară"

***

DESPRE NORD-VEST ȘI REVISTA „NORD LITERAR"

Nordul meu biografic și literar are o componentă vestică, vizibilă, datorită domiciliului, Apusului, inexorabil și, mai ales, datorită familiei, lecturilor și formației. Premisele și programările sale au istoria lor și sunt legate de nucleul familiei și al școlii, de zona Carei, Satu-Mare și Baia Mare, unde am amintiri despre multe evenimente și întâmplări, neamuri de sânge și prieteni de suflet, unii din copilărie, încât îmi trebuie câteva zile la ducere și altele la întoarcere, să mă ostoiesc, de două ori pe an (la Apa, Carei, Satu-Mare, Livada, Petrești, Seini, Pișcolt, Săcuieni, Tășnad, Portița, Sanislău, Valea lui Mihai, Diosig, Vășad, Borșa, Valea Izei, Baia-Mare etc.). Pe aici umblau și mai umblă astăzi unii dintre unchii și verii mei, aievea, ori numai în amintire, în căutarea vechilor păduri și târguri, mine, ateliere, fabrici și uzine, a unor școli și cărți rare și a lostrițelor apelor locului, vrăjitoare și prăduitoare și ele, din familia cunoscută a ondinelor, oricum fantasme care aici cutreieră și curentează în doze de tot felul.

Mi-au trebuit câteva decenii, o viață, să înțeleg și să scriu că energetismul oamenilor și al acestor locuri poate fi cuprins cu greu între o tornadă și chiraleisă și că are nevoie deopotrivă de mine și mineri, de cosași harnici și secerătoare frumoase, de vegetație și dealuri unde să se întoarcă stava și să se bucure copiii și nepoții, urmași ai poienarilor și ai crescătorilor de vite, ai țăranilor, ai haiducilor, ai soldaților și ai prinților cu coifuri de lemn, de argint și de fier, din istoria, geografia și poveștile familiilor noastre. Câteva asemenea amintiri calde îi cuprind pe Vasile Mureșan, Ion Zubașcu, Ion Iuga, Gheorghe Pop și C. Tămâian etc.

Prin neamurile și prietenii mei, oameni drepți, harnici și devotați, din Baia Mare, Satu Mare și Carei, din Facultatea de Litere a Universității de Nord din Baia Mare, din alte școli și de la revista „Nord literar", cunoscători avizați ai fenomenelor și ai meteorologiei locului, asemenea confesiuni sunt posibile și rămân fixate, eventual, în șirul unor tradiții care ne cuprind, ne urzesc și ne scriu, atât cât ne poate capul, pielea și ne suportă durerile și arsurile. Treptat, aproape cum meritățm, sufletul seamănă cu chipul, cu fața și aceasta, la rându-i, cu faptele noastre și cu scrisul nostru, mărturisitor... Viață bună, la mulți ani, nordicilor mei prieteni și revistei voastre, „Nord Literar"! Să ne revedem sănătoși și veseli...

Ioan DERȘIDAN

„NORD LITERAR" - UN NOBIL DEMERS DE COAGULARE A ENERGIILOR CREATOARE

Înființată în 2003, revista „Nord Literar" reprezintă un nobil demers cultural de coagulare a energiilor creatoare din acest ținut încărcat de legendă. Prin eforturile și dăruirea unui grup de oameni de cultură maramureșeni, revista a crescut în timp în calitate, în conținut și în mesaj. Aceste eforturi au fost răsplătite în 2014, când s-a primit certificarea din partea Uniunii Scriitorilor din România, astfel recunoscându-i-se dreptul de a fi inclusă între publicațiile de cultură agreate de această prestigioasă instituție. Aniversarea a 150 de numere de „Nord Literar" reprezintă o dovadă de longevitate, demonstrând că echipa editorială a revistei deține rețeta succesului. Pentru că e dificil să reziști concurenței ca publicație de cultură, care nu face rabat de la principii și de la calitate, în această bătălie – adesea nedreaptă – cu presa de consum, cu spectaculosul și cu facilul. La mulți ani, „Nord Literar"!

Zamfir CICEU
Președintele Consiliului Județean Maramureș

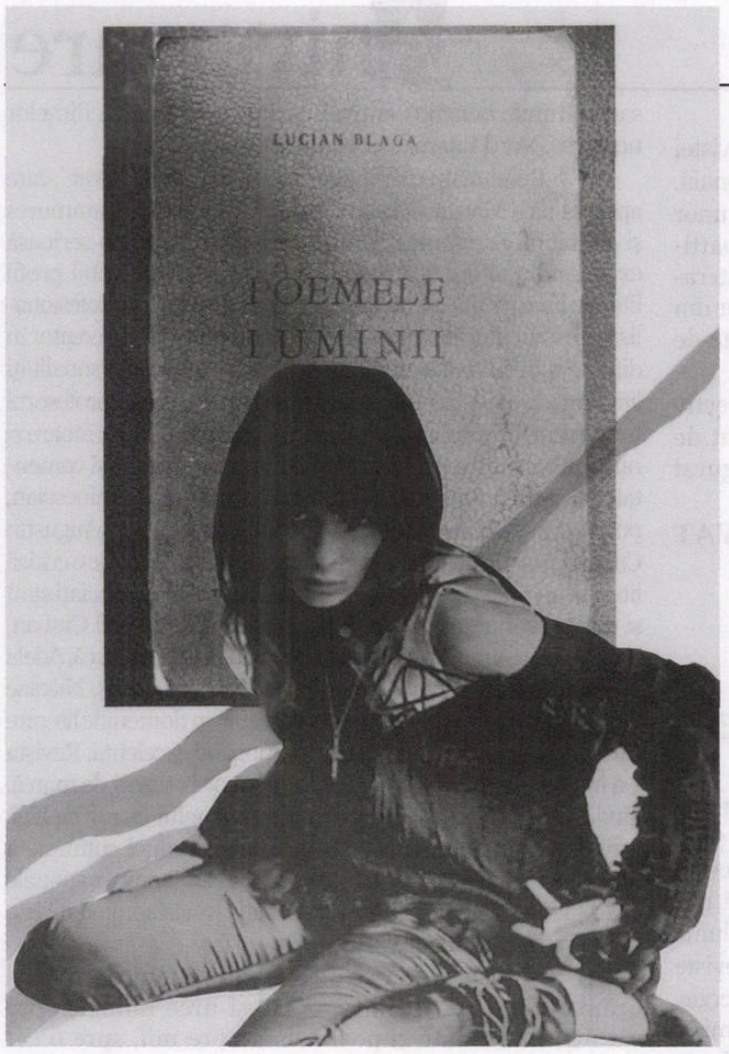

Daiana FELECAN

MEKOTICĂ, PEKOTICĂ ŞI ADINEL.
O POVESTIOARĂ CU ŞI DESPRE PISICI

***Motto**:*

„dacă vine la voi un copil, dacă râde, dacă are păr de aur, dacă nu răspunde când e întrebat, veţi ghici desigur cine e. Aşadar, fiţi buni! Nu mă lăsaţi să fiu atât de trist: scrieţi-mi imediat că s-a întors…"
(Antoine de Saint-Exupéry, ***Micul prinţ***)

Textul acesta se adresează omuleţilor, dar şi oamenilor mari care sunt trişti şi singuri, precum şi celor care au obosit să se ia mai tot timpul în serios. Este o poveste coborâtă dintr-o alta, cu pisici adevărate, care torc sens şi ridică fortăreţe de iubire în jurul stăpânilor lor.

„Pisica mea"

Stimate Cititor,

Eu sunt Mekotică, o pisică foarte atentă – după cum ai putut băga de seamă – la formulele verbale de politeţe. Asta, pentru că stăpâna mea a făcut o obsesie din comportamentul politicos, iar eu, ca un patruped docil ce mă aflu, sunt nevoit să mă conformez tuturor preceptelor pe care ea le declamă oamenilor mari. Aşa, bine am (ne) numit-o, ea, că, la drept vorbind, după cum va reieşi din povestioara mea, *eu* sunt stăpâna ei şi nu invers.

Vă întrebaţi, probabil, de unde atâta coerenţă într-un discurs pisicesc. În bună parte, trebuie să admit că sunt înzestrată de la natură cu un oarecare har oratoric, însă nu pot să nu recunosc că de restul erudiţiei mele s-a ocupat ea. Şi el. Pentru că sunt doi.

S-au scurs vreo şase ani de ezitări până să mă decid să dau curs talentului meu de povestaş, deşi de încurajări, implicit de recunoaştere din partea bipezilor cu care am intrat în contact, am beneficiat din primul an de viaţă. Am auzit-o relatând că tatăl ei i-ar fi retezat-o scurt unei mătuşi de la ţară, care lăuda abilităţile de bucătar ale motanului din dotare (un ţărănoi, s-o spunem pe cea dreaptă):

Mătuşa de la ţară (cu nedisimulată trufie):

– *Motanul meu îmi stă pe umăr când învârt în cratiţă, mai că ar vrea să ajute şi el.*

Tatăl ei (mimând umilinţa):

– *Mâţu' fiică-mii e numa' filozof.*

Şi mult adevăr zace în afirmaţie. Ori de câte ori prind un răgaz de la somn, mă furişez grabnic între rafturile bibliotecii sau pe biroul lui, de unde scrutez autori şi titluri la întâmplare. Am parcurs bună parte din cotoarele tratatelor de gramatică normativă, ale lucrărilor lexicografice, ale literaturii clasice greceşti şi latineşti, ale filozofiei limbajului (l-am scrijelit pe unul Frege, nu ştiu dacă pronunţ corect, că nu m-au crescut cu guvernantă, ca să ştiu nemţeşte), m-am distrat copios mustăcind sumedenie de studii onomastice şi am adormit de-a binelea, cu capul pe-o ureche, când m-am uitat chiorâş în cărţile de fonetică istorică. Îmi pare, totuşi, că le-am asimilat şi pe acelea în vis, de vreme ce ea se topeşte din picioare de atâta încântare la auzul diverselor tonalităţi în care slobod triunghiul vocalic, atunci când doresc să obţin ceva. Şi, nu vreau să mă laud, dar nu-mi aduc aminte de vreun episod în care să nu fi fost învingătoare. Miauuu, ce somn mă ia...

Îmi cer scuze dacă vă voi supune la interstiţii onirice; am circumstanţe atenuante: am făcut şase ani la finele lui august (echivalentul a vreo 36 de-ai voştri), este şi al naibii de cald; în plus, mi-e lene, mi-e prea bine, mereu mi-e ceva, care mi-ar putea distrage temporar atenţia, dar promit să revin şi să-mi duc la capăt povestea.

Am apărut în curtea lor pe sfârşit de august – început de septembrie 2009. M-a adus mama, mai exact, mă ţinusem scai după ea. Eram atât de mică, încât, ea odată plecată, n-am fost în stare să refac drumul într-una dintre curţile vecine, teritoriul meu natal. M-am trezit singură, slăbănoagă, speriată şi mieunătoare. Mă ascundeam, când îi vedeam pe ei, într-o ţeavă de scurgere a apei sub scările ce duc spre coastă. După vreo două-trei zile m-au observat. Mai degrabă, sau mai întâi, el. I-a adus şi ei la cunoştinţă că există o mogâldeaţă nouă care populează de ceva vreme curtea. Ea a întors privirea. În altă parte. După vreo alte două zile, el mi-a adus o cutiuţă cu lapte. Să-l bei tu, i-am scrâşnit mocnit. Nu ştiam decât să sug. După ce s-a îndepărtat, lihnită de foame cum eram, m-am apropiat de lichidul alb, având tendinţa să-l beau cu nasul. M-am speriat şi n-am mai ieşit din culcuşul meu până a doua zi. Tot atunci, constatând el că nu m-am dat în vânt după ofertă, mi-a adus o porţie de... salam. După ce m-am asigurat că s-a făcut nevăzut, am ieşit din vizuină şi am lins de câteva ori bucata aceea dezagreabilă de mezel. Cred că m-au pândit de după perdele, deoarece, câteva zile la rând, am fost osândită să repet meniul oribil.

După un interval destul de scurt am început să-i stârnesc şi ei interesul. Mă căuta cu privirea când nu-i eram în câmpul vizual; ba chiar mă striga cu un nume de pocitanie: Mekotică. Ulterior, m-am mulţumit şi aşa, întrucât am tras cu urechea când povestea nou-veniţilor despre gestul ei reflex de a înghionti pisicile care cutezau să-i intersecteze existenţa. Aşadar, aş fi putut sfârşi rău.

Când m-am convins deplin că ei sunt de partea mea, mi-am abandonat culcuşul originar, devenit prea strâmt, şi m-am adăpostit peste noapte în cutia de pantofi acoperită cu o pijama veche de-a ei, plasată în afara uşii de la intrare. Cu timpul, au învăţat (s-au documentat ştiinţific sau doar de la cunoscători) din ce să-mi constituie o dietă cât de cât digerabilă. Oricum, am înregistrat progresele rapide făcute de un cuplu de bipezi, care nu doar că nu mai avusese pisici, ci le şi detestase (ea) şi le şi ignorase (tot ea).

Prin octombrie, el a vopsit gardul. Îi stăteam pe umăr şi o auzeam pe ea cum mă vorbea la telefon: *„Atât de tare îl adoră, încât i s-ar urca în cap la propriu, doar ca să fie mai aproape de el"*.

Într-una din dimineţile apusului de toamnă, mi-am luat dealurile de primprejur în cap. Expediţii pisiceşti. Nu părăsisem cam de multişor domiciliul. M-a furat peisajul; am căscat ochii la gospodăriile de-alături, dar şi gura a somn molatic şi m-am trezit binişooor... a doua zi în zori. M-am întors zgribulită pe prag. Undeva între cinci şi şase, el a ieşit să-şi facă porţia de sport cotidiană. M-a găsit spăşită în faţa uşii. I s-a luminat faţa; simţul meu de fin psiholog a decelat cum i se relaxează musculatura. Mă luă ca pe un trofeu şi îmi făcu prima intrare în interioarele lor. Mă purtă pe braţe până la patul ei. Stătea cu faţa în pernă, schimonosită de nesomn, cu ochii întredeschişi; când îi deschise de-a binelea, mă văzu şi slobozi un ţipăt de fericire amestecată cu disperare. Ulterior, am aflat că îndurase în ziua şi noaptea absenţei mele cel mai sfâşietor moment din ultimii ani; că nu-şi găsise locul, că mă strigase cât o ţinuseră puterile; că mă căutase cu el, cu tatăl ei, cu vecinul, că era pe punctul să anunţe pompierii. M-a luat în braţe, pe mine, un mic ghemotoc de puf, a ieşit desculţă şi în pijama afară, cu sufletul explodând de bucurie, să-şi facă auzită fericirea. M-a aşezat pe gard, fără să mă elibereze din strânsoarea protectivă a mâinilor ei, şi l-a încunoştiinţat pe bătrânul preot, vecinul lor, om sobru şi lipsit de sentimentalisme, care tocmai pornise spre utrenie: „S-a întors Mekotică!!!" Era pentru ea ca biruinţa reinstaurării Soarelui în locul lui de sus după mai multe evuri de eră glaciară. Iar preotul, posac, fără să-şi ridice privirea din drumul lui, a îngăimat hotărât în barba-i lungă şi căruntă: *„Prin toate încăperile l-am căutat şi eu pe mâţ. L-am strigat de câteva ori pe-afară şi azi-noapte. Oameni bolunzi şi m-aţi bolunzit şi pe mine"*.

Ziua acelei plecări a fost pentru mine un bun prilej de a-mi satisface curiozitatea nativă. Pentru ea, a fost conştientizarea că *„pisica mea"*, *„ghemotocul de blană"*, *„pufoşenia"*, *„împuţenia pământului"*, *„îngeraşul meu păzitor"*, *„dragostea vieţii mele"*, bla, bla, bla a devenit parte din ea şi că viaţa ei de atunci încolo nu avea să mai fie la fel. Asta îmi repetă de o mie de ori pe clipă, de mă ia somnul. Miau!(...)

M-au dus la medic. Au făcut o obsesie din menţinerea stării mele de sănătate. S-au asigurat, administrându-mi diverse pilule per os şi substanţe pe ceafă, că nu voi face purici, că se vor ţine departe de mine căpuşele; m-au vaccinat. Dar cel mai onorant tratament pe care mi l-au aplicat este că m-au primit înăuntru. Le câştigasem definitiv încrederea. Au început să mă prezinte invitaţilor, dovada certă că mă considerau un membru al familiei cu drepturi depline. Şi contaţi pe mine: mi le cunosc şi le exercit până la exterminare. A lor.

Perioada aceea.
Venirea pe lume a lui Pekotică şi Adinel

Prima iarnă cu ei a trecut repede şi pe calorifer. Am participat, în calitate de exponat, la toate întrunirile festive. Am fost şi pe post de maimuţă, deoarece toţi invitaţii doreau să se pozeze cu mine, obiectul atât de neobişnuit, de intrus şi de neaşteptat al familiei. De atunci datează primele mele instantanee.

Pe la mijlocul primăverii m-au apucat năbădăile. Ştiţi dumneavoastră, perioada aceea de îndrăgostească pisicească, să-i spunem, în care, fără consimţământul nostru, hormonii ne suprimă raţiunea. În cazul meu a fost rău. Pentru ei. Mă comportam de parcă nu-i recunoşteam. Asta i-a distrus; se simţeau ca nişte părinţi pe care odrasla în care investiseră tot, dar mai ales afecţiune, se înhăitează cu nenorocitul cartierului, cocalarul urbei sau sărăntocul satului. În felul lor, aveau dreptate. Îi trădasem de neiertat, gustând din mai toate fructele oprite de pe o rază de un km². Pe săturate. Cu greu m-am putut stâmpăra. Ba încă îi şi sfidam satisfăcută. (N-aveam cum să bănuiesc pe-atunci ce-mi pregăteau, că, de ştiam că-i cea dintâi şi de pe urmă răcoreală, o ţineam mult şi bine într-o lăsată a secului de carne...).

Mereu am fost moderată. Drept urmare, simţul măsurii mele şi-a spus cuvântul şi în privinţa numărului de pui pe care i-am adus pe lume: doi. Pekotică şi Adinel i-a botezat. Ea. Am observat, de-a lungul celor şase ani, că are o plăcere diabolică (cred că ţine de un defect profesional – e scriitoare sau ceva...) să ne tot schimbe numele, să ne ciufulească în fel şi chip. Schimonoselile nominale în care ne apelează – să tot fie vreo nouăzeci în total – ne fac să ne simţim ridicol în prezenţa străinilor, dar ei pare să nu-i pese. O ţine întruna cu diminutivări şi hipocoristice care mai de care mai năstrupnice. Ne ruşinăm şi noi, că suntem domnişoare, ce coada mea! O iertăm însă rapid, când vine şi ne ridică în două lăbuţe, ne priveşte fix în ochi cu o sinceritate pe care doar iubirea ei faţă de noi ar putea-o egala. Atunci ne spune: *„Pisicul meu preferat este Mekotică, Pekotică şi Adinel"*. Suntem cam derutate din pricina nerespectării acordului gramatical, dar deh, o fi vreo nouă normă stipulată în GALR, că este profesoară de română! Cu siguranţă ştie ea ce vorbeşte, că prea îi place să se erijeze în maestră. (Tot de la ea am aflat de licenţa poetică. Hm!) Şi, drept să vă spun, n-am reuşit să-mi dau seama, cu toată intuiţia mea de felinoterapeut, care dintre noi este preferata. Dacă mă gândesc la cum se dă de ceasul morţii şi ne încarcă în maşină să ne care la medic ba pentru că ne-am împiedicat în nu ştiu ce fleac şi schiopătăm o zi, ba pentru că azi una dintre noi este ursuză, ba pentru că am decartat un pai, ba pentru că dormim prea mult sau prea puţin, ba pentru un milion de alte manifestări fireşti la o pisică, aproape îmi vine să cred că mai sus-disputatul dezacord gramatical este în temeiuri depline... Avem noroc cu el – muuuuuuult mai bine înfipt în solul realităţii –, care îi temperează accesele de panică autoindusă atunci când nu ne are în câmpul vizual, deoarece depăşim, din varii necesităţi şi pentru extrem de scurt timp, perimetrul privat. (...)

Sunt într-atât de ţicniţi, încât au făcut din numele noastre normale (*convenţionale*, cum le spun ei) (dar şi din cele anormale – *neconvenţionale* (sic!)) obiect de studiu în comunicările pe care le prezintă pe la conferinţe internaţionale. Cred că de aceea am sughiţat când au participat la Congresul de Onomastică de la Valencia...

(Continuare în pagina 18)

Sorin CERIN

Trădat de singurătate

Însingurarea pare o străină faţă de Singurătate,
pe aripile de plumb ale orizontului nepăsător şi dezolant,
al Fericirii,
proaspăt divorţate de Realitate,
la tribunalul nemilos al Existenţei.

Gheare de amintiri,
răsfoiesc paginile frunzelor ruginite,
zgâriind pielea ridată şi bătrână,
a unei Toamne a Fericirii,
care nu şi-a cunoscut Primăvara trupului niciodată,
fiind blestemată de Natura Umană
să rămână pe vecie
fată mare,
la uşa Iluziilor Vieţii.

Paşi pierduţi de zâmbete mute şi încremenite,
pe faţa unui Timp internat de urgenţă,
la ospiciul Zilelor nebune,
unde încearcă să-şi înţeleagă Destinul
din spatele gratiilor unor Vise,
care l-au trădat
propriei sale Singurătăţi.

Mirodeniile Creaţiei

Valuri din sângele Amintirii rănite
sparg venele ţărânii Cuvântului întrupat
din strigătul mut al neputinţei
de a ne identifica cu Voinţa Lui Dumnezeu.

Aripi de gânduri se prăbuşesc,
lipsite de aerul Înţelepciunii,
peste smoala fierbinte şi ceţoasă a unui Adevăr,
din care se construiesc drumurile asfaltate cu neant,
ce duc către cimitirele zâmbetelor ofilite
ale eternei învingătoare cu nume de Moarte,
ai cărei ochi dulci, încremeniţi, inexpresivi
ne lasă să credem în Viaţă,
sufocându-ne cu fiecare pas
ce ne apropie de fericirea încrederii în sine,
al cărei laţ atârnă de fărădelegile omeneşti,
spânzurându-ne cu fiecare zi
nopţile înţelesurilor iluzorii ale Existenţei,
din care pretindem că ne-am întrupat
Istoria propriilor noastre istorii,
arse pe rugul aceluiaşi grătar
pe care şi-a prăjit Dumnezeu Creaţia,
a gustat-o şi a înţeles
că trebuie neapărat să fie şi nişte mirodenii lângă ea,
făcându-ne pe noi,
ca pe urmă să invite toţi sfinţii Învăţăturilor Sale
la chiolhanul cel ceresc,
unde atât de mult le plăcu acestora bucatele cu miros
de plăceri lumeşti,
încât au descoperit frumuseţea Iadului,
lăsându-L pe Dumnezeu,
cu toată muzica lui cultă,
murmurată de heruvimi fără de sex,
numai buni pentru subiecte de bancuri deocheate,
şuşotite de Sfinţi pe la colţurile Universului Condiţiei Umane,
dar toate acestea,
nu înainte
de a-i fura Lui Dumnezeu
reţeta mirodeniilor omenirii,
pe care le-au perfecţionat,
până la războaie, crime şi torturi,
avorturi, minciuni sau sclavie,
lăsându-L pe Dumnezeu,
la fel de însingurat şi trist pre cum era,
înainte de Creaţia Lumilor,
făcându-L să jure că nu mai vrea nici o altă Creaţie,
fiindu-i teamă de un nou eşec.

Paradis şi cunoaştere

Rădăcini de foc
ard pantheonul Credinţei,
din flăcările căreia
ne ţesem cămaşa drumului în Viaţă,
încercând să o peticim cât mai rar,
cu vorbe la fel de goale
ca în filmele pornograficelor simţăminte,
unde se excită Adevărurile lumii,
propuse doar pentru adulţi.

Un motiv în plus
de a rămâne mereu copii.

Vise fără oprelişti şi prejudecăţi lascive
ne maturizează Existenţa Patimilor,
căreia îi punem alături de hamuri şi ochelarii de cal,
greutăţile propriilor noastre Golgote Sisifice, uneori, sifilitice,
pentru a ne arăta orizontul tăcerii,
de care ducem lipsă în larma de gânduri fără căpătâi
a unui amurg galopant,
ce duce cu sângele asfinţitului
până şi urma unicului sărut,
ce consta în divinitatea din fiecare suflet
pe care Dumnezeul iubirii din bibliile noastre sacre ne-a dat-o,
în timp ce ne certa pentru Cunoaşterea dobândită
prin neascultare,
în grădina unui Paradis,
ce era al nimănui,
odată ce nu putea fi cunoscut altfel,
decât tot prin Cunoaşterea aceea interzisă,
ce mai stă şi acum
la un colţ de stradă al Deşertăciunii,
unde semnul de trecere interzisă este căzut şi ruginit
peste bisericile aspiraţiilor noastre
de a fi iertaţi
că nu ştiam regulile de circulaţie
ale propriilor Destine.

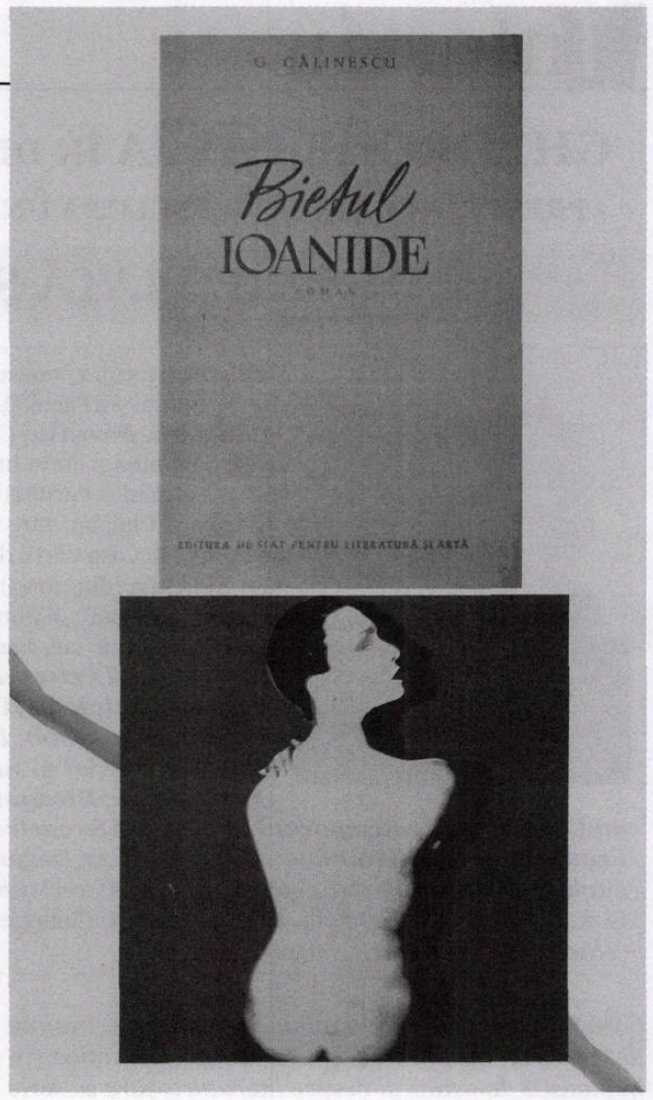

Evaziune fiscală

Cât pot însemna câteva fire de nisip rătăcitor,
pierdut din sufletul pustiit al unei clepsidre sparte,
răsfirat pe ţărmurile nemiloase ale Viitorului,
ce par fără de sfârşit,
lacrimilor amare ale Conştiinţei,
văduvite de Caracterul
care tocmai s-a sinucis
la porţile bordelului cu nume de Societate de Consum, Vieţi.

Doar Zorii nepăsători şi reci ai unui Cuvânt,
din care pare a se întrupa Lumea,
îi mai amintesc Existenţei
că există minunea de a simţi
carnea putrezită a unei Iubiri,
decedate şi ea odată cu defunctul Caracter,
În condiţii neelucidate de istoriile Desfrâului,
care ne-a pecetluit Soarta
cu un cod de bare fals,
ce nu poate fi identificat niciodată
de casa de marcat adevăruri,
pentru care ar fi trebuit să plătim taxe de protecţie
unui Dumnezeu corupt,
la fel de evazionist în ale fiscalităţii existenţiale ca şi noi.

Augustin NEAGA

Copii din lume

Copii din lume, voi nu ştiti
Cu câte lacrimi, seara,
Se roagă dragii voşti părinţi
Şi uită osteneala.

Trudiţi de ziua ce-au lucrat
Ei încă-şi află loc,
Se tem că voi nu v-aţi rugat
Pentru al vost' noroc.

Şi-atunci îngenunchie plângând
Şi-ncep c-o mulţumire...
Pe voi vă au atunci în gând
Şi-n şoapta de iubire.

Şi cât de viu se roagă ei
Voind pe veşnicie
Să staţi pe-ale credinţei căi
Făclie veşnic vie.

Îi văd aşa şi mă cuprind
De-odată gânduri multe...
Ei vă mângâie surâzând
Şi ştiu să vă asculte,
Şi tot ei cad îngenunchiaţi
Spre Domnul mijlocind:
Copii, voi oare vă rugaţi
În seară suspinând?

Şoapte din bătrâni

Se duc bătrâni, se pierd şi zarea-i şterge,
Rămân uitate casele pustii,
Pe-o cale-a veşniciei toţi vom merge
Şi amintiri apoi vom deveni.
Mai vine poate-odată un nepot, aşa,
Să vadă locul de copilărie,
Apoi, să-i pară despărţirea şi mai grea,
Se duce iar şi totu-i veşnicie.
Se lasă casa de un colţ să cadă,
O lume arde ce putem noi şti,
Mai pune iarna stratul de zăpadă
Şi de uitare poate la copii.
S-au dus bătrâni cu taine peste-un veac,
Doar şoapta-n amintiri povăţuieşte,
Când toate-n lumea aceasta-ţi par că tac,
Bătrânu-n amintire-ţi glăsuieşte.

Vameşul şi fariseul

Doi oameni au urcat odată
Să-nalţe rugăciuni spre cer,
Iar fariseul a zis: „Tată,
Eu sunt mai bun, mai drept şi sper

Şi nu doar sper, ci ştiu 'nainte,
Căci ca şi mine nimeni nu-i;
Să nu uiţi, Tată, ţine minte
Cum zeciuiala eu ţi-o pui.

De două ori pe săptămână
În post eu stau şi flămânzesc;
Deci vezi că am inimă bună
Şi-n Templu vin şi mă smeresc."

Iar vameşul, ştiind păcatul
Ce zi de zi îl tot cerca,
Abia îşi mai ţinea oftatul
Şi pieptul iarăşi şi-l lovea.

În gândul lui zicea o rugă:
„O, Dumnezeule, ai milă,
Căci sunt şi eu umila-Ţi slugă
Şi-mi văd păcatul şi mi-e silă.

O, miluieşte păcătosul
Şi dă-mi să văd al meu păcat
Şi-apoi să fiu şi eu întorsul
Şi fiul Tău, acel iertat."

Interviu

GHEORGHE PÂRJA ÎN DIALOG CU IRINA PETRAŞ

- PREŞEDINTE AL FILIALEI CLUJ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

DESPRE VIAŢĂ ŞI LITERATURĂ

Irina Petraş (n. 27 noiembrie 1947, Chirpăr/Sibiu) e absolventă a Liceului Teoretic din Agnita şi a Facultăţii de Filologie din Cluj (1970). Doctor în litere (1980), cu o teză despre ***Proza lui Camil Petrescu*** (transformată în debut editorial: 1981). A predat limba şi literatura română (la Liceul „Ady-Şincai" din Cluj şi la Catedra pentru străini a Facultăţii clujene de Filologie). A fost bibliograf la Biblioteca Judeţeană Cluj, iar între 1990 şi 2012, redactor la Editura Didactică şi Pedagogică, apoi la Casa Cărţii de Ştiinţă. Preşedinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România (din 2005). Cronicar/recenzent literar la: „Apostrof", „România literară", „Steaua", „Tribuna", „Viaţa Românească", „Cultura", „Contemporanul. Ideea europeană" etc. A semnat peste treizeci de volume de critică, istorie şi teorie literară (***Camil Petrescu. Schiţe pentru un portret***; ***Teoria literaturii – dicţionar-antologie***; ***Panorama criticii literare româneşti. Dicţionar ilustrat, 1950-2000***; ***Ion Creangă, povestitorul***; ***Teme şi digresiuni. Scriitori clasici şi moderni***; ***Literatură română contemporană. O panoramă***; ***Divagări (in)utile. Viaţă şi literatură***; ***Oglinda şi drumul. Prozatori contemporani***; ***Vitraliul şi fereastra. Poeţi contemporani*** etc.), eseuri (***Ştiinţa morţii***; ***Feminitatea limbii române – Genosanalize***; ***Despre locuri şi locuire***; ***Moartea la purtător. Stări şi cuvinte*** etc.). A tradus cărţi de Henry James, Marcel Moreau, Jacques de Decker, Jean-Luc Outers, Michel Haar, G. K. Chesterton, Philip Roth, Michel Lambert, Philippe Jones etc. Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofiţer (2010). Alte detalii: www.irinapetras.ro.

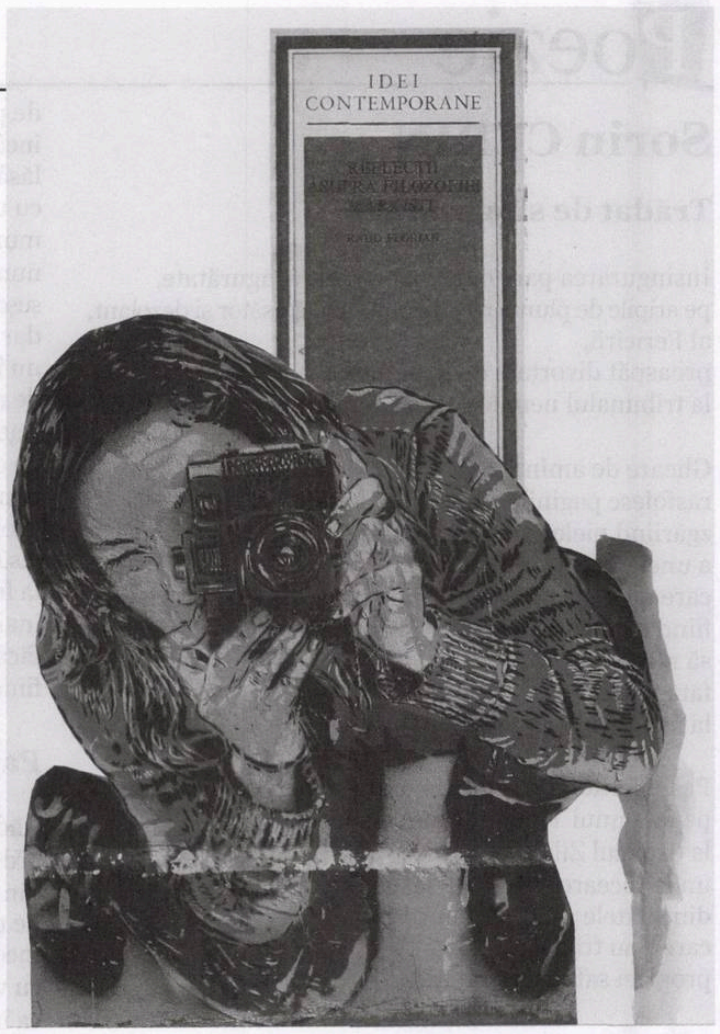

Gheorghe Pârja: - *Doamnă Irina Petraş, înainte de a povesti despre condiţia scriitorului în lumea românească de astăzi şi despre literatura care se scrie în libertate, cum ne place să spunem, vă rog să vă întoarceţi la locurile prunciei. Ştiu că veţi ajunge şi în Maramureş. Provocaţi-vă amintirile...*

Irina Petraş: Am numit adesea Clujul *„locul meu de mijloc"*, fiindcă se află între cele două rădăcini ale mele: tata, Ioan Pavel Petraş, s-a născut în 1913, în Ilba, Maramureş, fiul lui Petraş Gheorghe, cantonier, dintr-o familie de agricultori şi mineri la minele de aur din Baia Mare, şi al Irinei, născută Cosma, fiică a învăţătorului Ioan Cosma, cantor şi docente de Ilba, cum stă scris pe cruce, cel care înfiinţase prima şcoală românească în Ilba, şi a Iulianei Aniţaş. Mama, Ana Ganea, s-a născut în 1919, în Nocrich, Sibiu. Era fiica Mariei Ganea, al cărei tată, Iosif Ganea, murise în Primul Război Mondial, văduva, Maria Simina Roşca, crescând singură patru copii.

Tatăl meu, opac la „ficţiune" – fie ea şi religioasă – cultiva, în schimb, aproape paradoxal, un emoţionant sentiment al urmei, al operei. Era făptuitorul care a preţuit întotdeauna – cu o bucurie complice, „aparţinătoare" – tot ce era făcut de mâna (mintea) omului. Mă crescuse şi pe mine în ideea că tot ce e făcut de mână şi minte de om aş putea face, la o adică, şi eu. Avea o dorinţă uriaşă de a şti, de a alunga cât mai multe umbre şi ceţuri. Am aflat târziu, târziu că nu avea o părere prea bună despre femei. Maramureşeanul nu glumea când îmi spunea, râzând, că pe la ei se spune *„trece pe drum un om şi o femeie"*. M-a tratat mereu cu atât de totală egalitate, ascultându-mi serios şi polemic părerile despre toate, încât nu i-am bănuit sâmburele misogin. Fără s-o vrea, crescându-mă *„fără deosebire de sex"*, mi-a furnizat argumentele pentru ne-superioritatea bărbatului. Cred că de la el am deprins atitudinea mea esenţială faţă de oameni – îi consider pe toţi egali, dar îi cântăresc după diferenţele valorante şi nuanţate. Am moştenit de la el plăcerea de a face şi încăpăţânarea de a mă feri de amăgiri. Mama mea, Ana, dimpotrivă, trăia în plin „romanţ". Un simţ acut al dramaticului o făcea deschisă spre toate „romanele individuale" din jur. Intra în vorbă cu oricine şi afla în câteva minute toată „povestea" cu amănuntele senzaţionale cu tot. Vedea lumea în alb şi negru – ca în portul ei de-acasă, de la Sibiu –, dar era dispusă oricând să amestece culorile pentru o bună, sfătoasă poveste. Seninătatea funciară îi era sistematic bulversată de apetitul pentru dramă şi ruptură; dar tot ea, seninătatea, o ajuta să trăiască din tot sufletul împăcarea, echilibrul. Mi-a împrumutat capacitatea de a mă adapta uşor şi plăcerea, un pic perversă, de a crede în realitatea ficţiunii şi în ficţiunea realităţii. De la ea am deprins o sumedenie de priceperi – îmi cos singură hainele, iar bucătăria nu are taine pentru mine –, însă şi o atitudine destinsă faţă de toate aceste „fleacuri" necesare. Ele nu aveau dreptul să devină probleme sau „idealuri", ci prilejuri de exersat imaginaţia ori piedici rapid expediate, aşa încât rămânea oricând vreme pentru poezii şi cântece, pentru spectacole de teatru improvizate în serile de iarnă, pentru plimbări, taclale, glume şi năstrușnicii.

La noi şi acasă înseamnă pentru mine locuri înconjurate de păduri şi dealuri. Privirea nu se opreşte/poticneşte în ele, ci se sprijină, îşi recunoaşte reperele, poate visa, în tihnă, depărtări. Câmpurile netede, cu orizontul pierdut în ceaţa depărtării, îmi dau fiori. M-am născut la Chirpăr, dar naşterea şi şederea mea în zona Sibiului au fost „contaminate" de obiceiuri aduse de tata din Ilba, din locul lui. Am copilărit în Agnita, pe Aleea Teilor. O stradă, pentru mine, fabuloasă: un şir de vreo douăzeci de case ridicate la distanţă una de cealaltă, cu grădini mari în spate şi grădiniţe de flori în faţă; apoi, imediat, un gard viu des, cât să te simţi apărat şi la tine, şi aleea propriu-zisă cu tei şi castani uriaşi, străjuiţi de un şir de plopi înalţi de-a lungul Hârtibaciului, care curgea la nici douăzeci de metri prin faţa caselor; la cele două capete, aleea era închisă cu gard şi cu o cruce de lemn rotitoare, ca să nu poată trece decât oamenii, nu şi maşini ori căruţe – era, aşadar, o curte nesfârşită în care jocurile nu se mai terminau. Era chiar Strada Copilăriei. Turnul bisericii săseşti, cu ceasul care „merge" de secole, îmi era reper zi şi noapte. Ieşit deasupra lumii mele printre pomi, cu albul zidurilor proiectat pe cer şi conturat de lemnul înnegrit al podului, îmi era şi îmi este încă, într-un fel ciudat de lăuntric, reper.

Gh. P.: - *Ce aţi fi dorit să fiţi în viaţă înainte de a fi acaparată de literatură? Aveţi modele literare?*

I.P.: Cititul – *„închiderea deschisă"*, cum am numit-o – este îndeletnicirea mea de bază de pe la vreo patru-cinci ani. S-a întâmplat, astfel, să ştiu de multe ori lucruri pe care cei din jur nu le ştiau încă. Firesc, cele mai multe jocuri erau „de-a şcoala", eu fiind, desigur, profesoara. Tot eu eram şi doctorul. O vreme, mi-am dorit să fiu *academician*: nu ştiam ce înseamnă, dar, la difuzorul din bucătărie, suna a ceva extrem de important! Premiantă întâi toţi anii de şcoală, am oscilat între mai multe chemări, de la matematică şi fizică la literatură şi limbi străine (am făcut realul). Am optat în final pentru filologie. Chiar dacă debutasem cu versuri (stângace!) în „Luminiţa" pe la vreo zece ani, critica literară era cea mai apropiată de structura mea de profesoară, de bună-conducătoare-de-texte. Eseul şi traducerile i s-au alăturat. Dar *„chiar de chiar"*, cum spun copiii, mi-ar fi plăcut să am profesiunea Doamnei T, să fac design interior. Mi-am exersat latura plastică în pictură. Până în 1989, am avut vreo zece expoziţii personale. Acum, după o pauză de un sfert de veac, m-am reîntors la şevalet.

Cărţile au fost foarte importante pentru mine dintotdeauna. Şi nu e vorba de formarea exclusiv literară. Citesc cu mare interes şi cu plăcere cărţi/reviste de toate felurile: psihologie, medicină, fizică. Dar nu am modele literare. Nu am nici idoli, niciodată n-am putut fi *fană* adevărată a cuiva/ceva fiindcă, foarte lucidă şi nedispusă la amăgiri şi compromisuri, nu pot prelua niciun autor/om întreg în simpatia mea, fără rest. Aleg ce mi se potriveşte, las deoparte ce nu, într-o mişcare continuă de ajustare gândită a propriei mele perspective. Mă simt iremediabil destinată provizoriului, *imperfecţiunii* deschise.

Gh. P.: - *Dovediţi o sensibilitate aparte pentru limba română văzută în ipostaze mai puţin căutate. Limba română este eroina multor cărţi scrise de Irina Petraş. Vorbiţi despre limba, stăpâna noastră, ori despre feminitatea limbii române. Aveţi descoperiri în acest sens?*

I.P.: - Bănuiala că între limba ta maternă, în care creşti şi prin care înţelegi lumea, şi imaginea/perspectiva pe care o ai despre aceeaşi lume există o secretă legătură m-a împins spre biblioteci. Într-o primă versiune, îi dădusem cărţii drept titlu o sintagmă eminesciană: *„Limba, stăpâna noastră"*. Iarăşi găseam în ***Caietele*** sale mai bine spus ce tocmai voiam să spun. *„Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră"* (ms. 2275B). Un enunţ în atingere cu două dintre trăsăturile esenţiale ale limbii materne – ea este moştenită, învăţată, deprinsă de-a gata, cu reprezentări şi *pattern*-uri arhetipale, dar „stăpânirea" ei nu-i încremenită şi dictatorială. Fiindcă limba e stăpână, dar o poţi stăpâni dacă înţelegi că *stăpânirea* ei (în ambele sensuri: o stăpâneşti/te stăpâneşte) înseamnă apartenenţă, răspundere reciprocă, interdependenţă. Iar *vorbitorul* are datoria de a-şi păstra starea de veghe pentru ca *stăpâna* să accepte şi mărcile lui.

În fruntea celui de-al doilea volum, ***Feminitatea limbii române. Genosanalize*** (2002), am aşezat încheierile la care am ajuns. Iată: *Limba română NU are neutru,* ci *ambigen*. Ea e una dintre cele mai *sexuate* limbi ale lumii. În limba română, toate lucrurile acestei lumi sunt ori *el,* ori *ea*. *Limba română este feminină*: lucrurile cele mai importante pentru om şi pentru existenţa sa în lume sunt exprimate de limba română cu *substantive feminine*. Un rol considerabil îl au în accentuarea acestei trăsături *infinitivele lungi*, care păstrează în ele neastâmpărul verbului, dar s-au aşezat deja în tihna substantivului. În plus, jocul liber al *ambigenului* de la un sex la altul dă limbii române calităţi *androgine* capabile să deschidă perspective nebănuite valenţelor sale combinatorii. *Poezia românească poate depune mărturie*. Genosanalizele mi-au dovedit că *feminitatea cu nuanţe androgine* a limbii române e „vinovată" de multe dintre perspectivele lirice şi că tot ea face şi mai greu traductibilă poezia cu toate nuanţele sale. În fine, *omul românesc se defineşte/se poate defini prin limba română* – noi, românii, suntem aşa cum suntem *şi* fiindcă vorbim românește.

Gh. P.: - *Vă urmăresc de ani buni cronicile literare din multe reviste. Deci aveţi o vedere limpede asupra a ceea ce se scrie acum. Mai sunt generaţii, promoţii, cum crede Laurenţiu Ulici? Aţi întâlnit inovaţii? Schimbări pe măsura schimbărilor?*

I. P.: - Pentru mine, sunt la fel de importante micile *diferenţe* şi *asemănările* dintre un scris şi alt scris, fiindcă ambele îţi dau dreptul să conchizi, à la Saint-John Perse, *căci despre om este vorba* când spunem literatură. Iar omul are bunul (!) obicei de a nu se schimba prea mult în datele sale esenţiale, acelea de fiinţă gânditor-muritoare, întrebându-se nesigur despre mersul lumii şi al prejmei. *Literatura* e genul proxim. De aici încolo, intervin diferenţele specifice, nenumărate şi importante pentru fiecare scriitor în parte, nu neapărat pentru grupuri. *Formele* se schimbă, dispar şi reapar, se înfruntă şi se resping, însă *fondul* rămâne esenţialmente acelaşi. Când e vorba despre literatura adevărată, poţi identifica prelungiri, continuări, replici, înlănţuiri, nu rupturi, nu crize. Ruptura se manifestă numai între literatura bună şi literatura proastă. Cred în responsabilitatea generaţiilor succesive, în datoria subînţeleasă de a da prezenţă şi continuitate unor momente/figuri istorice, de a păstra activă şi vizibilă ţesătura pe temeiul căreia suntem şi înaintăm.

→

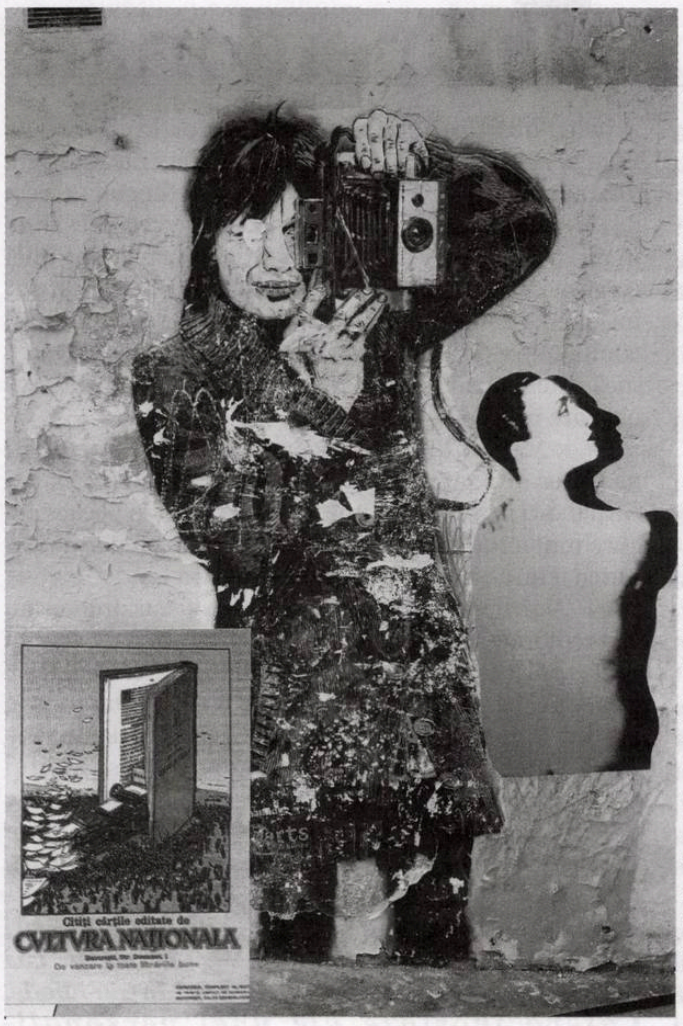

→

Trăim într-un freamăt de trecut și prezent. Putem descoperi pretutindeni *urme* care să ne îmbogățească trecerea. Să-i dea un sens, un rost, o legitimare. Deasupra secolelor/generațiilor succesive de scriitori ai lumii la care am acces, memoria mea înalță pe o terasă atemporală nume *egale,* care mai degrabă se presupun unele pe altele decât se exclud.

Gh. P.: - *O întrebare generală, dar necesară: care este condiția scriitorului în ultimul sfert de veac?*

I. P.: - Reașezarea valorilor e un *fenomen natural.* E vorba despre un proces în curs, care poate fi sprijinit, comentat, secondat critic, nicidecum impus. Destul de neinflamabilă fiind, ca orice ardelean așezat, sunt incapabilă să discern înnoiri nesmintit notabile ori să țin minte pe de rost secvențe temporale strâmte. În ce mă privește, n-a „ieșit" din lista mea (prea mare pentru a o transcrie aici) niciun autor care era *acolo* dinainte de 1989. De „intrat", intră mereu câte un nume, iarăși nu neapărat în vogă. Niciuna dintre dezvăluirile bune sau rele despre viața lor de *oameni subt vremi* nu a atins în vreun fel *locul* cărților lor în lista memoriei mele, care alege exclusiv prin metoda relației-directe-cu-textul, numită și lectură.

Apoi, pentru mine, *criza* e în firea poeziei, a literaturii, din ea se hrănește. În niciun caz nu mă alătur corurilor înlăcrimate scandând moartea culturii, a literaturii, a poeziei. Sentimentul întotdeauna crizic al carenței, al absenței conduce la poezie, la artă. Dacă se schimbă, se contorsionează, se dispută, se negociază *modurile* exprimării, nu înseamnă decât că se întâmplă, azi ca întotdeauna, exact ce trebuie să se întâmple. În potopul de cărți cu care am de-a face zilnic (critic literar și editor aflându-mă de decenii întregi), găsesc deloc puține semne că literatura, văzându-și de-ale ei, n-a aflat de criza în care se află... Iar condiția scriitorului se așază și se reașază mereu.

Gh. P.: - *În acest ultim sfert de secol literatura română s-a deschis spre lume? Sau a rămas o dorință? Vă întreb deoarece știu că ați predat un deceniu studenților străini.*

I. P.: - Că literatura estului european nu e prea luată în seamă e un adevăr parțial și cu multe fațete de discutat – eu rămân la părerea că un scriitor *național* mare, în sensul aprecierii și al asumării sale de un mare număr de oameni, e, implicit, *universal,* chiar netradus și nerăsplătit cu Nobel. Renumele e o valoare relativă. Ar fi minunat și măgulitor să avem sumedenie de scriitori de ieri și de azi traduși și premiați aiurea, dar asta ne-ar mângâia orgoliul, nu și spiritul... Limba română e *„blocată paroxistic în propria expresivitate"*. Radu Cosașu îmi vine în ajutor: *„Personal, sunt un resemnat calm și senin. Universalitatea e o problemă cu prea multe silabe. Știu că* ***La râpa Uvedenrode*** *e numai pentru cei care au citit* ***Baltagul*** *în original. Nu mă simt, pentru asta, nici provincial, nici depeizat"*. Pe de altă parte, deschiderea spre lume, existentă în toate marile cărți ale literaturii române, ajunge la recunoașterea peste hotare dacă i se face o bună, insistentă și consecventă reclamă. Aici stăm, în continuare, nu prea bine.

Gh. P.: - *Vă preocupă (și pe mine) relația dintre Centru și Margine. Poți fi scriitor și dacă trăiești într-un cătun, spuneați cu un prilej.*

I. P.: - Prezentă la Baia Mare cu ocazia unei ediții a Zilelor Revistei „Nord Literar", dar și a inaugurării Reprezentanței Maramureș a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, am divagat și despre *marginalitate,* despre *privilegiul de a fi marginal.* Pe scurt, spuneam cam așa: În momentul în care te afli într-un centru recunoscut de toată lumea ca puternic, fie că e vorba de o metropolă, de o cultură mare, de o țară puternică, de o mare putere a lumii, suferi de un soi de orbire, îți dispare ceea ce sociologii numesc *privire laterală.* Crezi că ceea ce se întâmplă fundamental pentru om, pentru istorie, pentru omenire, pentru viitor nu se poate întâmpla decât acolo unde ești tu, adică în centru. Și nu te mai interesează ce se întâmplă în afară. În momentul în care ai „șansa" de a fi un marginal, un periferic, îți păstrezi dorința de a afla cine ești, de a-ți exalta rădăcinile, tradiția, culoarea locală, de a arăta că ești altfel decât ceilalți, dar, în același timp, îți păstrezi, oarecum ca pe un ideal, și dorința de a cunoaște ce se întâmplă în jurul tău. Eu, scriitor din România, știu nenumărate lucruri esențiale despre literatura franceză, engleză, germană, norvegiană și așa mai departe. Știu despre literatura română foarte multe lucruri, pentru că țin la personalitatea ei. Situarea noastră în marginalitate ne oferă șansa unei priviri foarte largi, curioase și nesățioase. Avem în dotare și privirea laterală, nu ne fixăm doar pe ceea ce suntem noi, ci înțelegem că ceea ce suntem se poate repeta în infinite variante, care au, toate, un numitor comun: esența umană.

Apoi, centrul poate fi oriunde există oameni destul de siguri pe ei cât să înfigă un țăruș de luare în stăpânire. Existența Centrului și a periferiei/periferiilor nu e o chestiune care poate fi eliminată din descrierea *locurilor* omenești. Ține și de tendința/tentația de a ierarhiza, de a marca modéle de urmat/de atins, de a identifica paliere ale superiorității, ale situării privilegiate. Și funcționează și în interiorul „marginilor" înșeși, căci axiologiile teritoriale sunt active și la nivel de comună ori cătun. Dar cred că eforturile în sensul propășirii culturale se repartizează extrem de echilibrat în provinciile românești. Circumstanțe istorice au putut apăsa, la un moment dat, pe o zonă ori alta, au putut favoriza ori pretinde o înclinare anume a balanței, dar Literatura Română, cea durabilă, este rezultatul (superior) al scrisului tuturor *locuitorilor limbii române.*

Gh. P.: - *Mai suntem condamnați să citim capodopere, cum spunea prietenul comun, actorul Anton Tauf?*

I. P.: - Nu, din păcate. Sita s-a rărit periculos. Dar eu nu văd nici în acest puhoi de carte proastă un pericol, o tragedie. Timpul e sită deasă, el va decide în cele din urmă. Apoi, dacă mintea ți-e limpede și întreagă, nu numai că înveți câte ceva din toate cărțile bune sau rele pe care le citești, dar – pe cale de consecință – nici nu poți fi ispitit „malefic" de vreo carte. Într-un fel, orice carte te apără chiar și împotriva ei. *Cititorul* e cel care gândește singur, iar cărțile, toate, își storc seva la rădăcina lui și-l fac, încet-încet, de neatins, de nemanipulat.

Gh. P.: - *Sunteți președinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România (prima femeie președintă în cei o sută de ani de viață a SSR/USR). Iată, după un secol, organizarea scriitorilor nu a obosit?*

I. P.: - Din 2005, când am devenit președinta Filialei, am introdus câteva repere – care au devenit deja tradiționale –, toate urmărind să înscrie în calendarul fiecărui scriitor clujean („clujean" înseamnă membru al Filialei clujene!) ideea de apartenență la breaslă. *Reuniunile, Festivalul* sau *Zilele „Lucian Blaga", Rondul poeților, Zilele prozei, Concursul de debut al Filialei, Salonul scriitorilor-plasticieni,* iar de doi ani *Festivalul Național de Literatură, FestLit Cluj* fac parte din proiectul *Scriitorul în cetate.* Se numește astfel fiindcă sugerează și că scriitorii știu că au un rost și o *datorie* (moștenire de Școală Ardeleană!) față de comunitatea în mijlocul căreia trăiesc și scriu, dar și că speră ca aceasta, comunitatea, să le recunoască, în cele din urmă, acest rost. *Împreună*-le pe care îl construiesc discret (căci cred nestrămutat în faptul că orice scriitor e o *singurătate,* iar diferențele la care ține nu e nimeni îndreptățit să le tulbure) se atinge și prin antologiile și dicționarele pe care le alcătuiesc an de an. Între copertele unei asemenea cărți se simt în largul lor și individualitățile, și comunitatea (pot fi consultate pe site-ul Filialei – www.uniuneascriitorilor-filialacluj.ro, la secțiunea *Editoriale*; de văzut și www.societateablaga.ro, dar și https://festlitcj.wordpress.com/).

Și încă ceva: spre aceste întâmplări, scrise ori nescrise, ale Filialei sunt atrași toți membrii, indiferent de calibru. Vârfurile au nevoie de un fundal pe care să se proiecteze, iar acest fundal poate fi mai nuanțat dacă se întâlnește cu vârfurile și le ascultă, măcar din când în când. La sentimentul de apartenență contribuie și Universitatea „Babeș-Bolyai". Membrii Filialei, fie că sunt din județul Cluj sau din județele Alba, Bihor, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Sălaj, Sibiu și din țări precum Ungaria, Franța, Germania, Israel, Suedia, SUA, Canada, sunt, majoritatea, absolvenți ai facultăților ei și legăturile nu se șterg cu trecerea timpului. Tot așa cum *Echinoxul,* ca spirit al „prieteniei exigente" (cum o numește Ion Pop), de o noblețe/eficiență de nimeni contestată, a reușit performanța unică, la noi, de a forma o *școală* durabilă în jurul revistei omonime. Ioan Groșan spune pe bună dreptate că *„sângele cultural"* al *Echinoxului „apă nu se face"*.

Cât despre Uniunea Scriitorilor în întregul ei, periodic, dar și cu o bizară consecvență, presa (și cea „internetică") e bântuită de atacuri la USR și la scriitori. E cel puțin de mirare acest interes al comunității pentru o zonă a culturii, așadar una nenumărându-se printre prioritățile omului de azi. O statistică simplă indică însă un lucru alarmant. Cele mai multe se ivesc în chiar interiorul breslei, nu ni le aduc străinii, cum s-ar zice, ci *„un pământean de-ai noștri"*. Încerc explicații. Nu am ales, poate, cea mai bună situare față cu *starea* lucrurilor. Imediat după 1989, în euforia libertăților de tot soiul, ne-am lăsat în voia *lumii fără cap,* cum ar zice Canetti. Odată suspendat paternalismul statului, lucrurile au luat-o pe nesimțite la vale. S-au subțiat reviste, au dispărut editurile subvenționate, rețelele de difuzare. S-au aplicat orbește canoane *est-etice* și au fost „demascate" cu furie valori ale literaturii române. Averea breslei s-a diminuat drastic din cele mai felurite motive. A scăzut, de la o zi la alta, statura scriitorului în societate. Cuvântul foarte liber a deprins rapid injuria, împroșcarea. Și-a pierdut din greutate. De la *„orice cuvânt e o încredere"* am făcut pasul spre *„libertatea cuvântului a diminuat importanța cuvântului"*, ca s-o iau de martor pe Ana Blandiana. Interesele diversificându-se haotic, scriitorii au pierdut un lucru esențial: solidaritatea. Nu era ea absolută nici în vremuri grele (ar fi straniu și neomenesc să fie așa!), dar pe fundalul unui dușman comun și al unor instituții care încă funcționau „de la sine", ea se putea manifesta (aproape) pretutindeni.

Mi-e greu să propun soluții. Cred însă cu încăpățânare și cu o doză de naivitate în forța bunei vecinătăți a scriitorilor, cu diferențele lor cu tot (de etnie, de sex, de vârstă, de atitudine, de umoare etc.). Dacă suntem în stare să ne bucurăm de frumusețea unei pagini de carte în singurătatea ungherului nostru de cititori, de ce să nu privim cu o doză de simpatie „din oficiu" pe scriitorul de alături? Dacă stăm ore și zile în șir pentru a șlefui fraza din cărțile personale, de ce nu lucrăm tot astfel când e vorba de a șlefui relația noastră cu ceilalți scriitori? Știu că scandalul aduce *rating,* dar de ce n-am obișnui publicul cu bucuria noastră de a număra lucruri bune, cu exercițiile noastre de admirație, atâtea câte sunt? Chiar dacă asta nu ne va pune sub mari reflectoare, s-ar putea să accedem la o mai bună, durabilă lumină.

Gh. P.: - *Mai are scriitorul audiență la public? Este scriitorul în Cetate?*

I. P.: - Nu cred că azi s-ar întâmpla lucrurile altfel decât odinioară. De literatură au nevoie anumiți oameni, iar alții o duc foarte bine fără ea. Nu cred că diferențele de receptare, cerere, eficiență sunt mari de la un deceniu/veac la altul. Am mai spus-o, nu-mi pot imagina societăți/popoare întregi cuprinse brusc de patima poeziei. Tirajul de altădată satisfăcea un orgoliu gol – la ce bun o mie de exemplare, dacă n-ai fost și nu ești citit de mai mult de zece sau o sută de cititori? Dacă nu poți altminteri, scrie-ți versurile și numără-ți, cu încântare, fiecare cititor câștigat.

(Continuare în pagina 18)

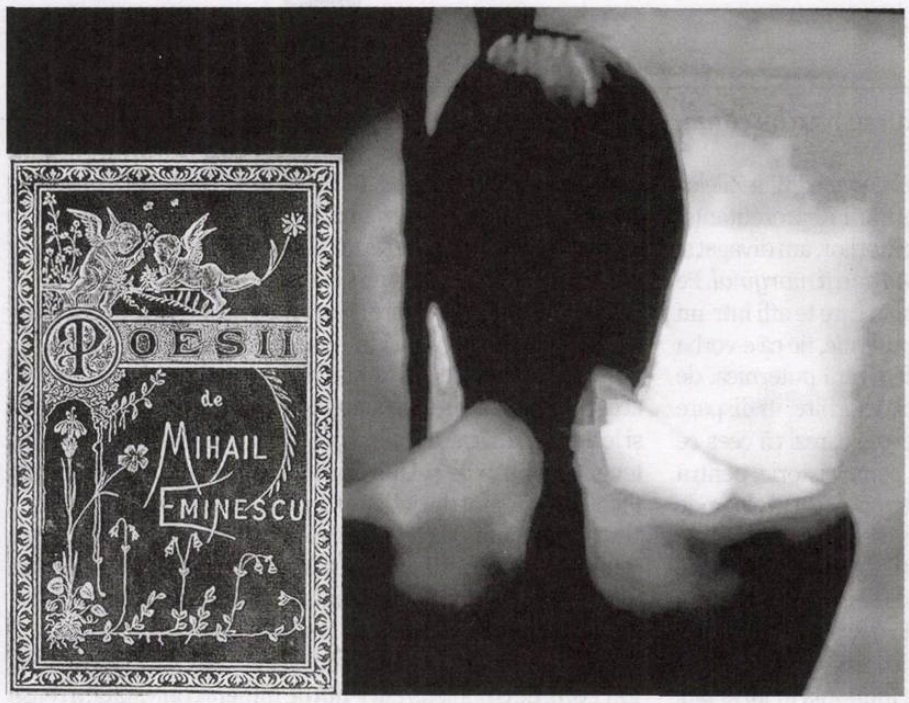

Gheorghe GLODEANU

MIRCEA HANDOCA - O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ OPEREI LUI MIRCEA ELIADE

L-am cunoscut pe profesorul Mircea Handoca prin anii '80, iar ceea ce ne-a apropiat imediat a fost pasiunea comună pentru opera autorului ***Nopții de Sânziene***. Știam că, într-o perioadă în care Eliade era un scriitor interzis în propria lui țară, istoricul literar a reușit să publice o carte de referință: ***Mircea Eliade. Contribuții bibliografice*** (1980). Era prima bibliografie în limba română dedicată reputatului om de cultură. În plus, cartea conținea numeroase referințe critice, un tabel biografic, un interesant eseu intitulat ***Nostalgia patriei în opera lui Mircea Eliade***, numeroase fotografii, precum și fotocopiile unor dedicații acordate de către reputatul istoric al religiilor. Cu cei care nu îi înșelau încrederea, profesorul Mircea Handoca era un generos. Mi-a trimis ultimul exemplar disponibil din bibliografie și recitesc cu nostalgie dedicația autorului: *„Dlui Gheorghe Glodeanu, profund cunoscător al operei lui Mircea Eliade, cu deosebită simpatie, omagiul tardiv al lui Mircea Handoca*". Era în 31 octombrie 1988, o perioadă ostilă culturii și cercetării operei lui Mircea Eliade. Timp de un sfert de veac, au urmat alte zeci de cărți și ediții dedicate autorului ***Nopții de Sânziene.*** Când l-am vizitat prima dată, în locuința lui de pe strada Latină, nr. 4 din București, Mircea Handoca mi-a arătat cu mândrie biblioteca și faimosul sector Eliade. Apoi, cu mărinimia ce îl caracteriza, m-a întrebat de ce anume aș avea nevoie. Multe din cărțile inaccesibile în acel timp am reușit să le parcurg datorită generozității ingeniosului istoric literar. Apoi i-am citit edițiile, ce repuneau în circulație un tezaur spiritual inestimabil. În primele zile din 1990, când la Satu Mare patru prieteni se pregăteau să scoată revista „Poesis", l-am rugat să ne trimită texte. Așa se face că, în prima revistă de poezie din țară, mai bine de un an, au apărut numeroase scrieri inedite purtând semnătura lui Mircea Eliade. În acele vremuri tulburi, a fost o adevărată minune că nimic nu s-a pierdut pe drumul sinuos al Poștei Române. Când, în sfârșit, am găsit un editor pentru prima versiune a cărții mele despre Mircea Eliade, profesorul Handoca m-a onorat cu o scurtă prefață. În ciuda unei sensibile diferențe de vârstă, ne-am stimat reciproc. Locuind la o distanță apreciabilă unul de celălalt, ne întâlneam destul de rar. Dar ne scriam și ne trimiteam unul altuia noutățile editoriale, bucurându-ne de succesele noastre. Păstrez în biblioteca personală toate cărțile pe care le-a publicat profesorul Handoca după 1990, cu dedicații extrem de laudative. Și toate edițiile pe care le-a tipărit. Rolul istoricului literar în repunerea în circulație a operei lui Mircea Eliade pe tărâm românesc, după o lungă perioadă de interdicție, a fost fundamental. A retipărit textele din perioada interbelică, dar și nuvelele inedite. A tipărit corespondența primită și cea emisă de către Mircea Eliade, memoriile, fragmente din jurnal, romanele și studiile rămase în manuscris. S-a găsit printre cei care au inițiat ediția critică a operei, stopată, din păcate, după apariția primelor două volume. Drept dovadă, nimeni nu a mai continuat seria critică a ***Operelor***, editorii mulțumindu-se cu tipărirea superficială a textelor, fără aparatul critic necesar. Într-adevăr, Eliade se vindea bine.

După ce nu a mai fost lăsat să tipărească textele mentorului său spiritual (se punea problema drepturilor de autor), a trebuit să se mulțumească cu cărțile dedicate acestuia. A descoperit numeroase texte inedite și a transcris ***Jurnalul portughez***. Când mi l-a împrumutat, m-a întrebat ce versiune doresc să parcurg: cea a lui Eliade sau cea descifrată de el. Evident, înclinam pentru original, dar m-a prevenit că voi avea de înfruntat o serie de pasaje greu de dezlegat. M-a lăsat să citesc textul, dar m-a atenționat că nu am dreptul să vorbesc despre el. Și nu am vorbit până nu a apărut, în 2001, ediția spaniolă, cu câțiva ani înaintea celei românești!

Om de modă veche, Mircea Handoca nu folosea mașina de scris și nici nu lucra la calculator. Scria de mână și îi admir și azi scrisul caligrafic și ordonat. De multe ori, această manieră de redactare a textelor a întârziat apariția cărților. Păstrez de la el zeci de scrisori, din care răzbate dragostea constantă pentru opera lui Mircea Eliade. În ultimii ani, supărat pe editori și temându-se că nu își va finaliza proiectele, i-am mediat întâlnirile cu Editura Dacia și cu Editura Tipo Moldova. Din păcate, experiența cu Editura Dacia i-a produs destul de multe necazuri.

Răsfoiesc în biblioteca personală sectorul Eliade și trec în revistă cărțile semnate de către profesorul Mircea Handoca. Și nu sunt puține: ***Mircea Eliade comentat de Mircea Handoca***; ***Pe urmele lui Mircea Eliade***; ***Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice***; ***Eliade și Noica***; ***Viața lui Mircea Eliade***; ***Pro Mircea Eliade***; ***Convorbiri cu și despre Mircea Eliade***; ***Noi glose despre Mircea Eliade***; ***Mircea Eliade și contemporanii săi***; ***Mircea Eliade. Un uriaș peste timp***; ***Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade***; ***Fost-a Eliade necredincios?***. Impresionant!

Pentru a fi puși în valoare așa cum se cuvine, marii scriitori își așteaptă marii biografi. Eminescu l-a avut pe Perpessicius, Liviu Rebreanu pe Niculae Gheran, Mircea Eliade pe Mircea Handoca. Fără truda acestor remarcabili critici și istorici literari, operele lor ar fi fost privite azi într-o altă lumină. Ar fi fost suficient ca Mircea Handoca să realizeze doar cele cinci volume ale bibliografiei Mircea Eliade pentru a deveni un reper major în istoria noastră literară. Dar moștenirea spirituală pe care ne-o lasă este mult mai vastă. Modest și generos, profesorul Handoca rămâne un model de devoțiune. Dumnezeu să îl odihnească în pace!

Cristina SCARLAT

MIRCEA HANDOCA, DISPARIȚIA UNUI PRIETEN

În anii studenției, descoperirea lui Mircea Eliade m-a dus, firesc, spre căutarea unor surse de informații care nu puteau să-l ocolească pe profesorul Mircea Handoca. I-am aflat adresa și i-am scris. Răspunsul a venit prompt, încurajator, în doar câteva zile. Corespondența a continuat timp de peste douăzeci de ani, cu schimb de cărți, de articole, de informații, de glume, de mustrări – din partea profesorului, atunci când tăcerea mea în ale scrisului (despre Eliade) se prelungea (nepermis de) mult.

Cărțile primite de-a lungul timpului – cele de autor și edițiile îngrijite – în număr de câteva zeci, kilogramele de dosare în care mi-a trimis reviste, articole din presa străină, materiale inedite despre Mircea Eliade, ediții străine intruvabile în România (oferite pentru a mi le xerocopia sau, pur și simplu, oferite) stau și acum mărturie a șantierelor personale în care am încercat să construiesc, la rându-mi, câte ceva, plecând de la pasiunea comună pentru galaxia numită Eliade.

Era suficient să-i scriu despre ceea ce voiam să fac, ce anume caut, să cer sfaturi, pentru ca în doar câteva zile să găsesc în cutia poștală răspunsul și, generos, darurile.

A fost martor entuziast la tot ceea ce am întreprins în zona Eliade: lucrările de licență, cea de master, teza de doctorat și proiectul postdoctoral, stagiile în Franța, pe urmele lui Eliade, mi-a scris prefața la primul volum publicat, m-a temperat atunci când considera că entuziasmul meu era nejustificat.

Pasiunea cu care s-a implicat în defrișarea zonelor obscure (editorial) în ceea ce-l privește pe Eliade, seriile Eliade publicate la edituri de prestigiu din țară – Humanitas, Curtea Veche, defunctul proiect de la Minerva – publicarea ***Operei***, articolele presărate în presa din țară și din străinătate stau mărturie a unei construcții încă nefinite, dată fiind anvergura proiectelor lui Eliade, zonele în care acesta a excelat și a publicat, continentele pe care a strălucit, arhivele care, paradoxal, încă așteaptă să fie date luminii tiparului, dar motive obscure împiedică acest lucru.

Munca distinsului profesor de la București ar putea fi continuată de membrii familiei Eliade, răspândiți peste tot în lume, printre care, din păcate, nu s-a simțit întotdeauna ca acasă. Munca și așteptările i-ar putea fi însă răsplătite prin continuarea lor.

Activitatea publicistică, hărnicia și curiozitatea au fost motorul care l-a animat și care îl recomandă ca pe un profesionist ale cărui opinii nu pot fi trecute cu vederea.

A îngrijit ediții din operele Bucurei Dumbravă, ale lui Bogdan Amaru, ale lui G. T. Kirileanu, ale lui Nestor Urechia, ale lui Ionel Jianu și ale lui Constantin Noica, dar, ca editor, numele său rămâne definitiv legat de opera lui Mircea Eliade. Amintim: ***Excursie literară*** (1971), ***Al. O. Teodoreanu (Păstorel)*** (1975), ***Mircea Eliade. Contribuții bibliografice*** (1980), ***Pe urmele lui G. Topârceanu*** (1983), ***Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel)*** (1988), ***Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*** (1992), ***Pe urmele lui Mircea Eliade*** (1996), ***Mircea Eliade. Biobibliografie***, I-V (1997-2010), ***Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*** (1998/2006), ***Viața lui Mircea Eliade*** (2000), ***Pro Mircea Eliade*** (2000), ***Eliade și Noica*** (2002), ***Mircea Eliade. O biografie ilustrată*** (2004), ***Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade*** (2005/2010), ***Noi glose despre Mircea Eliade*** (2006), ***Mircea Eliade - un uriaș peste timp*** (2008), ***Mircea Eliade. Pagini regăsite*** (2008), ***Mircea Eliade și contemporanii săi*** (2009), ***Fost-a Eliade necredincios?*** (2011), ***Scrieri de tinerețe: Cum am găsit piatra filosofală, Misterele și inițierea orientală, Itinerariu spiritual*** (1996-2008), ***Europa, Asia, America...***, vol. I-II, **Corespondență A-H, I-P** (1999), ***Europa, Asia, America...***, vol. III, **Corespondență R-Z** (2004), ***Mircea Eliade și corespondenții săi***, vol. 1-5 (1993, 1999, 2003, 2006, 2007), ***Textele „legionare" și despre „românism"*** (2001), ***Dosarul Eliade***, vol. 1-8 (1998-2003) etc.

Prin dispariția profesorului, istoria literară rămâne cu un gol: proiectele lăsate în schiță doar, blocate de lipsa fondurilor sau din motive obscure generate de interese maligne (editarea manuscriselor rămase, încă, inedite în varii arhive din lume și continuarea seriei de ***Opere***, de exemplu, ca să nu mai vorbim de traducerea monografiilor de referință apărute în străinătate de ani buni) rămân un punct nevralgic nu numai pentru orice eliadist, ci pentru orice istoric literar.

Așezarea corectă în matca istoriei literare - și a istoriei – a lui Mircea Eliade rămâne un element central, căruia profesorul Mircea Handoca, prin acribie, entuziasm, răbdare, pasiune, profesionalism, i-a trasat, prin tot ceea ce a făcut și a lăsat în urma sa, viguros, conturul.

Cei care vin din urmă îi pot continua munca, luându-l ca model. De acribie, de entuziasm, de răbdare, de pasiune, de profesionalism.

Florica BUD

SHOWROOMUL ÎN CARE TRĂIESC

viaţa mea din *showroom* sau *showroomul*
în care trăiesc este uneori un coşmar.
aş fi putut să devin fapta ta anatomică
în acea zi pustiindă, dar nu puteam să înţeleg
nici graba ta, nici gândul tău că nu aş fi avut altceva
mai bun de făcut, atunci, când
zăvorisem acel verb mândră de mine,
cea care îmi plănuisem să nu alunec degrabă
în lumea adultă; adică a oamenilor mari, înrobiţi,
mistificaţi, plicticoşi, *simpliaceei*
viciaţi, blufferi plângăcioşi, rigizi şi depăşiţi
de fiecare eveniment la care participă
unii invitaţi, alţii doar aşteptaţi cu sticlele de apă
şi paharele marca - plastic maro.
albul fiind destinat doar mireselor aduse târziu la altar,
multe dintre ele ascultând sfatul copiilor
dornici să îşi înceapă cât mai repede viaţa intimă,
avându-i dincolo, pe tata şi mama, în odaia vecină
împodobită cu doi pereţi văruiţi în albul prea trist
recomandat insistent, celor încarceraţi în probleme,
pe post de psiholog cameral.
în aceeaşi măsură, miresele sunt îndemnate
şi de către domnişoarele roz de onoare,
presate la rândul lor de orologiul prespălat biologic
să prindă *Titanicul* cu buchete pentru mirese,
sosit în port cu recomandări *must have,*
emisarul caselor de modă bine garnisite
cu manechine scheletice şi picioruşe de găină,
având pupilele dilatate şi privirea grea protejată
de lentilele numerotate în albastru, în verde,
în galben pal şi în mov, iar ochii lor tulburi şi laşi
sunt aţintiţi visători spre o lume care
numai lor li se dezvăluie... trebuie să fie o lume
dodoloaţă încărcată cu tot feluri de *bunătăţuri*
interzis porcine şi degustări galinaceice cu multe
savurări kobeene, lipsând brusc icrele negre
de care au prins greaţă *biensur* fără şampania
în care doar s-au îmbăiat.
dacă tot va fi să fie, şi va fi să devin într-o zi
planşeta ta *bio-hardplastilinificabilă*
vei fi nevoit să înveţi istoria *sideificată* a primilor nasturi
sau a celor trei *bumbdhi,* aşa cum *mădărim* aceste obiecte,
noi, plecaţii în lume din locuri dureros
de simple vara; colbuite şi necuprinse
şi verzi şi roditoare şi răscoapte,
pleznind de iubire,
iarna, îngheţate şi triste şi albe,
mirosind a mălai, mere
şi a ludaie încinse pe vatră
vorovind incorect, dar încrezători
în destinul copiilor culţi şi desculţi
de la ţară!
vezi ce simplu este să te transformi
dintr-un puer într-un *matur-leu*
peste noapte?
îngurgitezi ce vei găsi prin paharele
voit prietenoase,
îţi arăţi goliciunea şi... gata!
acestea fiind spuse, nu este greu
de înţeles de ce nu voi deveni
nici anului ce vine foaie anatomică, pe care tu, repetent
prin cezariană, vrei să înveţi,
la final de istorie, precipitându-te să descifrezi în oglindă
conturul femeii pe care subconştientul tău,
cel mult mai înţelept şi încrezător ca tine, doreşte
- precum ar dori să arunce pietricele pe luciul sfânt al apei -
să îl transforme stupid în clişee *metabanalifere*
plantate în mintea ta *adamică* de însăşi Creator,
nu voi vrea să ştiu în ce emisferă.
plictisit vei dori apoi să multiplici foaia
la acel aparat dizgraţios... de util omenirii,
care scoate, hârş-harş, din zori de zi şi până în cumpăna nopţii
planşete bianatomice aliniate cuminţi
ca un bilanţ incorect, în aceeaşi carte cu multe pagini greoaie,
indescifrabile în graba cititorilor înceţi
şi purtători doldora de eurocarduri.
ce carte ar dori să fie descifrată de nişte instrumente bancare
transformate comod şi din mers în lucruri preistorice
şi inutile în caz biblic, *Doamne Feri,* de Potop?
dacă din motive umanitare, să zicem, voi deveni
în sfârşit fila ta anatomică, atunci vei fi nevoit
să suporţi o reexaminare care să ateste existenţa
unui loc disponibil, localizat în creierul tău mic
desigur fără aluzii nepotrivite, în care să poată
să fie implantat un nou compartiment numit
Voal Iubire Versete Erbar Răni Estuare.
să reiterăm faptele noastre aşa cum se face
la orice summit important de pe terra.
de ce nu voi fi... deşi nu ar fi un păcat pentru o biată zi,
fila ta *abra-anatomică?*

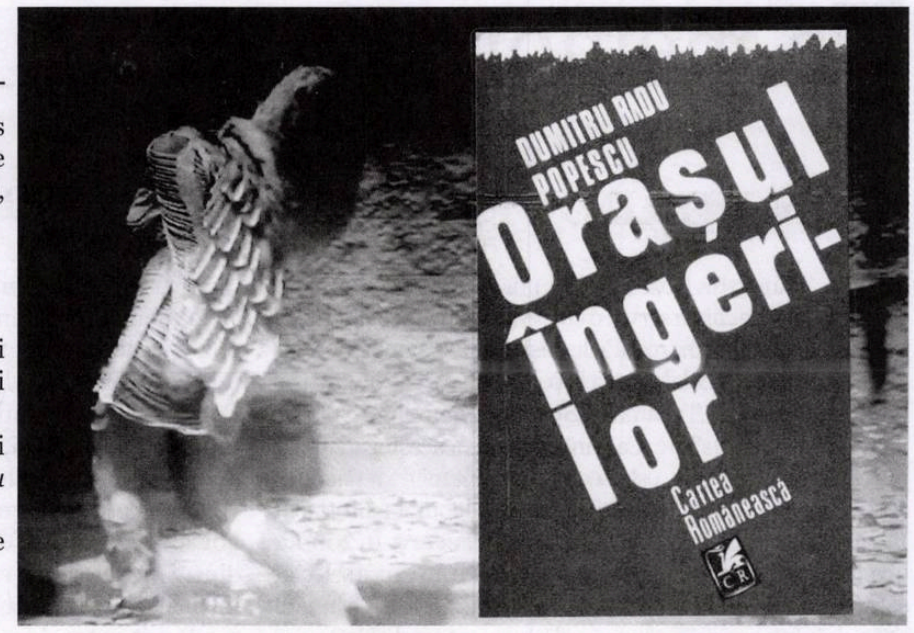

chiar dacă am fi în spiritul vremii în care,
cel puţin eu, nu aş fi dorit să mă nasc.
apoi la fel cum se întâmplă şi celorlalţi negociatori
ai vieţii planetei, am participa la dineul final şi
am face nelipsita fotografie de grup umanitar
statuar impasibil adunaţi om cu om în ciuda
monumentalelor poveri purtate pe umeri şi în suflet.
tu şi cu mine un *postadam* şi o *posteva...*
merele nu vor mai fi fiind în acele *posttimpuri,*
iar diaricul semn al păcatului, şarpele,
va fi fost adormit şi reîmpăiat.
vezi ce simplă este *acţiunea maturul* când trăieşti,
târându-te într-un *showroom*? semnul adunării
ace alianţă cu semnul înmulţirii, păstrând locşor
şi unui minim blasfemic aparţinând minusului,
asezonat cu unda sadică a neotransparenţei locale
multă demagogie sociopolitică, gargareism sociocultural,
promiscuitatea potentaţilor adusă la rang de virtute
şi peste tot şi toate, aflându-se vrăjitorii şi căutătorii în stele,
momentan oameni de ştiinţă, care anunţă triumfător
binemeritatul sfârşit al lumii, sperând ca
prin spaime hilare şi printr-o minciună,
omenirea va fi ţinută în (des)frâu.
ce aş putea spune despre artistul aflat mereu
în cumpănă filozofico-inspiraţională?
că este un produs trăitor în *showroom,* îndopat cu iluzii-nuci
şi cu rom îmbuteliat în jamaica colţ cu piaţa matache
şi... cu alte pieţe destinate fiinţei *A.E.I.O.U.Ă.Î.,*
fiinţă ce studiază - dispoziţie galactică cu efect întârziat -
conexiunea în stea în care *showroomul* include
şi un indice mistificat.
Memento... colibtom versus alicepalat!

Vasile Dan MARCHIŞ

Situaţie

Azi m-am simţit sărman
şi sărac şi prin aspectul că
persoana mea e doar una.
Şi dacă sărăcia este constituită cum că am
o mână de boabe de grâu
câte a avut Robinson Crusoe, naufragiatul,
cu care a avut tăria să facă agricultură,
eu nu mă supun la acest risc,
ci fac din ele
cea mai mică pâine posibilă,
deoarece prin orice poţi deveni suspect,
mai puţin prin sărăcie...

Vreau...

Să te cuprindă nădejdea
ca ochiul rătăcitului harta
sau busola,
şi cum popularizează târgurile
complementele visătorilor...
Să nu-ţi cuprindă sufletul
iubirile înşelătoare ca zăpezile veşnice care
potolesc munţilor
setea de cer şi de izvoare

Meditaţie extremă 10

Pe când doream să constitui odihna
între două bătăi ale inimii,
muza mea mă aborda astfel:
De ce nu ceri ajutorul Tatălui Ceresc
pentru unele treburi?
Am intervenit cum că Dumnezeu
nu se ocupă de fleacuri
Iar pe de altă parte,
nici poezii nu va scrie în locul meu...

Semnal

Noi, cei coborâţi aici în berna sărăciei,
suntem steaguri mult prea zdrenţuite
ce, simulând prin cumplita-ne fâlfâire
o ratată migrare
şi o imposibilă iubire,
nu semănăm acum cu niciun fluture
care vesteşte o nouă primăvară...
Cum nu suntem, Doamne, trandafiri
ce prind rădăcini, uitaţi pe acest părăsit ogor
semnificând pe veci plecarea lor...

Salvatorul îngerului

Un înger păzitor îmbolnăvit de suflet, nu de trup
cum că a rămas pe dinafară deoarece
persoana pe care a supravegheat-o a murit...

„Unde se poate găsi
un medic specializat în tratarea îngerilor?,
se întrebau cadrele sanitare de la Secţia Urgenţe!
Nu sunt nicăieri în lume!"
Stupoare!
S-a oferit un student în anul 5 din cadrul
Facultăţii de medicină să trateze îngerul!
De necrezut!
Se împotriveau mai marii Direcţiei de sănătate
„Nu se poate, nu are nici cea mai banală patalama
pentru a putea executa legal servicii în acest departament!"
„Ce mai aşteptăm! Haideţi să-i eliberăm repede
un atestat prin care să poată profesa!"
„Staţi, oameni buni, că băiatul nu poate fi numit încă medic!
N-a terminat încă studiile!
Mai are două, trei săptămâni şi după aceea..."
„Cum după aceea?
Vreţi să lăsăm îngerul atâta timp
fără să-i acordăm un tratament pe măsura diagnosticului său?"
Studentul, fiind de faţă, glăsui:
„Doresc să vindec îngerul numai pentru aspect,
ca după aceea să-i propun
să-mi fie mie înger păzitor, că în viitoarea mea meserie
am nevoie de cineva din partea lui Dumnezeu ca să fiu
călăuzit în acest sens..."
Atunci ca prin minune îngerul s-a ridicat şi a glăsuit blând:
„Aceste miraculoase cuvinte m-au vindecat
şi te vor călăuzi pe tine spre succes în tot ce vei face
legat de viitoarea ta profesie!"

Meditaţie extremă 12

Când credeam că inima este cea care
îmi bate mai energic decât în alte zile,
de fapt îmi bătea în uşa sufletului muza
motivând că pe perioada în care mi-a lipsit
a fost la Dumnezeu
pentru a prezenta scrierile mele pentru care
s-a temut că Tatăl Ceresc
va da cu ea şi cu mine de pământ deoarece
am scris lucruri ireale,
nu exact cum s-a făcut cerul
şi pământul cu tot ce-i pe el,
dar Dumnezeu a menţionat în fond şi la urma urmei
cum că dacă nu sunt astrolog
nici istoric
sau geograf
ori cercetător din alte domenii,
ci scriitor,
am motiv scuzabil
să scriu basme chiar şi despre el...

In memoriam

CĂLĂTOR PRIN NORDUL LITERAR

Augustin Cozmuța și-a pus întreaga existență în slujba presei, pe care a servit-o cu devotament încă din 1968. Pe lângă activitatea marcantă desfășurată în paginile ziarelor din Maramureș, a colaborat și la o serie de reviste literare de prestigiu precum „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Astra", „Ateneu", „Archeus" etc. Ca o încununare a acestei activități îndelungate, din 2002, este secretarul general de redacție al revistei „Nord Literar" din Baia Mare. A debutat editorial în 1995 cu volumul de interviuri ***Punct de trecere***. În 2000, a urmat lucrarea intitulată ***Punct de vedere,*** în care a selectat câteva din cele mai incitante editoriale publicate de-a lungul timpului. Întreprinde o lungă călătorie în Statele Unite, iar la întoarcere își reunește notele de drum în volumul ***Coasta Pacifică. Jurnal californian*** (2002). Apărut la Editura Risoprint din Cluj-Napoca în 2004, următorul volum al gazetarului se intitulează ***Punct critic***. După cum anticipează și titlul, lucrarea reunește o amplă selecție din cronicile pe care le-a publicat pe parcursul anilor criticul și istoricul literar. ***Punct critic*** este cartea unui cititor împătimit, care a știut să se apropie de tot ceea ce înseamnă valoare. În fruntea cărții se găsesc două eseuri în care autorul își argumentează demersul. Studiul ce deschide cartea se intitulează ***Din lecturile mele***. Augustin Cozmuța vorbește aici, în prelungirea unei îndelungate tradiții, de viciul nepedepsit al lecturii, de „*iscusita zăbavă*" a cărților. Eseistul face elogiul lecturii și îl laudă pe cititorul de vocație. Lectorul autentic e comparat cu scriitorul autentic, deoarece nici acesta nu scrie pentru a obliga pe cineva la lectură. Adevărat beneficiar al operei de artă, cititorul este considerat un egal al creatorului, al cărui colaborator devine prin descifrarea semnificațiilor textului. Eseistul consideră că, asemenea genezei operei, receptarea ei reprezintă tot o problemă de vocație. În plus, actul lecturii se poate transforma într-o veritabilă bucurie a spiritului. Cozmuța vorbește și de criza lecturii ce caracterizează lumea contemporană, în care cititorul bombardat informațional nu mai poate opri timpul și nu mai regăsește plăcuta zăbavă de odinioară. Fenomenul nu îl îngrijorează însă pe eseist, deoarece nimeni nu mai poate avea azi pretenția că a citit totul. Cititorii reali sunt considerați atipici, deoarece nu seamănă unul cu celălalt. Mai mult, există și cazuri în care rolurile pot fi oricând inversate, lectorul transformându-se într-un scriitor împătimit. Un asemenea cititor atipic se consideră și Augustin Cozmuța, care își adună impresiile de lectură între coperțile unei cărți. Comentariile exegetului nu tind către exhaustivitate, ci sunt rodul unei riguroase selecții, o selecție ce se bazează atât pe importanța cărților parcurse, cât și pe valoarea demersului critic întreprins. Foiletonistul nu își arogă alt merit decât acela de a-și fi căutat în vastul spațiu al lecturii un modest „*Punct critic*" de unde să urmărească și să ia în stăpânire, într-o manieră personală, fenomenul literar.

Cărțile lui Augustin Cozmuța vorbesc despre lecturile ample ale unui cititor de profesie, puternic ancorat în toposul maramureșean, care a trăit din plin fascinația cărții și plăcerea lecturii.

Gheorghe GLODEANU

***

Doar câteva săptămâni au trecut de când colegul Augustin Cozmuța mi-a oferit al doilea volum al său de convorbiri literare. Cine să fi bănuit că i se apropie cu atâta grabă ceasul?

Știam cât se luptă cu boala. Își purta însă durerea cu demnitate și cu împăcare.

Avea proiecte în lucru... Încă nu trebuia să se întâmple.

Îi rămân cărțile, articolele. Îi rămâne printre noi, colegii de redacție, spiritul. Îi simțim bunătatea, înțelepciunea, blândețea. Îl auzim scăpând câte-o vorbă de duh. Sau discutând cu patimă despre ultimele cărți citite.

I-am admirat întotdeauna echilibrul și decența în formularea judecăților critice, umorul fin, profunzimea gândului.

Augustin Cozmuța rămâne cărturarul pur-sânge, care-și asumă actul cultural și se simte dator să-l împărtășească, primenit și îmbogățit.

Am învățat multe de la Augustin Cozmuța. Ca om și ca jurnalist. Îi promit că le voi duce – la rându-mi – toate, cu cinste, mai departe.

Să-i fie țărâna ușoară!

Delia MUNTEAN

ADIO, AUGUSTIN COZMUȚA!

Acum, când ne pregăteam să marcăm două evenimente importante din viața revistei „Nord Literar": apariția numărului 150 și a X-a ediție a Zilelor Revistei, vestea morții distinsului nostru coleg Augustin Cozmuța, secretarul general de redacție și unul din membrii fondatori, ne-a întristat profund, punând bucuria numeroaselor împliniri sub umbra doliului.

Pe lângă regretul profund lăsat de plecarea dintre noi a lui Augustin Cozmuța, „Nord Literar" pierde unul dintre redactorii săi care, încă din faza de proiect și până în zilele sale din urmă, când se afla pe patul de spital, i s-a dăruit cu toată forța sa creatoare, contribuind în mod substanțial la creșterea prestigiului și a valorii acestei publicații. Dar pierderea este, în egală măsură, pentru viața literară, Augustin Cozmuța fiind nu doar ziaristul care a arătat ce înseamnă a fi cinstit și dăruit adevărului, ci și un fidel cronicar al vieții culturale a Maramureșului.

Spuneam cu un alt prilej că, dacă odată se va scrie istoria culturală a acestor locuri, Augustin Cozmuța ar ocupa în aceasta un loc important, deoarece, timp de peste patruzeci de ani, a fost cea mai autorizată și chemată

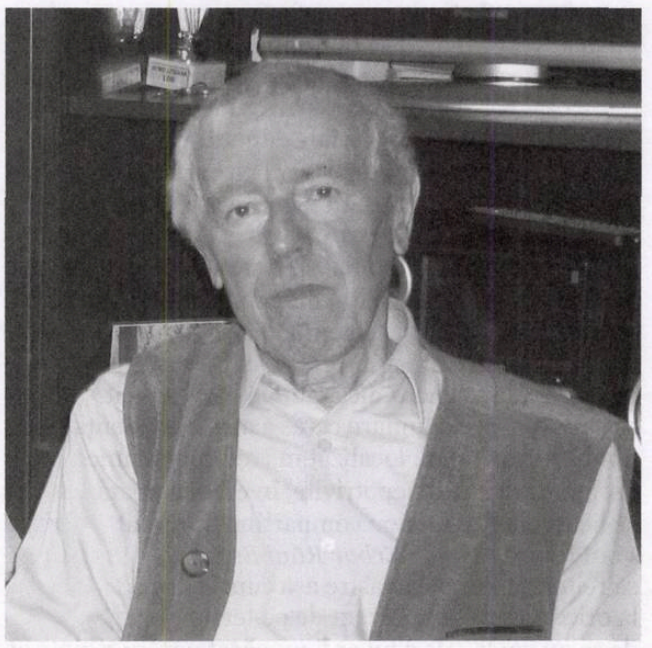

voce să scrie. Contribuțiile sale în critica literară sunt semnificative. Notăm: colaborarea la revistele „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Astra", „Ateneu", „Nord Literar" și altele; cărțile publicate – ***Punct de trecere*** (1995), ***Punct de vedere*** (2000), ***Punct critic*** (2004), ***Pagini de critică literară*** (2010), ***Momente și schițe pe scena critică*** (2013), ***Alte pagini de critică literară*** (2014), ***Interviuri literare*** (2015); numeroase antologii și culegeri de texte literare. Toate acestea întregesc vasta activitate scriitoricească a lui Augustin Cozmuța.

Despre scrierile sale s-au pronunțat mulți critici. Gheorghe Pârja surprindea o altă latură a scriitorului Augustin Cozmuța, referindu-se la volumul Coasta Pacifică. Jurnal californian (2002): „Cred că este marele secret al acestei cărți, scrise cu energia verbului, cu spiritul de observație al omului care coboară într-un spațiu fascinant, dar care ne spune că în acest Jurnal nu este vorba atât de mult despre America, cât, culmea, despre el, autorul, și despre obsedantul spațiu din care a plecat". Ioan Mariș considera volumul Punct critic o „carte ce probează spiritul critic al autorului, care mizează în glosele sale consacrate unor nume de referință din literatura contemporană română nu numai pe revelarea valorilor esteticului în operele intrate în exercițiul său hermeneutic, fie vorba de nume mai de prim-plan sau de scriitori de mai mică anvergură".

Augustin Cozmuța s-a născut în Cernești (Maramureș), în data de 14 noiembrie 1944, și a decedat în ziua de 22 noiembrie 2015, în Baia Mare. A fost absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca (1967), cu teza de licență ***E. Lovinescu și modernismul***, și al Facultății de Filosofie, cu lucrarea de licență ***Politicul în publicistica lui Eminescu***. A urmat cursuri postuniversitare de sociologia culturii și a presei. A fost doctorand al Universității „Babeș-Bolyai", specializarea Sociologie. Debut absolut în „Tribuna", 1966. Din 1968, ziarist la Baia Mare. Din 2003, secretar general de redacție al revistei „Nord Literar". Membru al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj.

Săluc HORVAT

NUMĂRUL 150 FĂRĂ COZMUȚA

Ultima dată l-am pomenit pe Augustin Cozmuța vineri, la un opțional de jurnalism. Pregătesc cu elevii clasei a XII-a de la „Lucaciu" un volum colectiv de interviuri, ***Dialoguri maramureșene***, iar fata care avea de mai bine de-o lună întrebările pregătite și verificate mi-a zis că nu-i mai răspunde la telefon. Știam, simțeam ce înseamnă asta... Memoria involuntară mi s-a activat spontan, mai ales că în vara aceasta, în dimineața zilei de 17 iunie a fost singura dată când mama n-a mai ridicat telefonul.

Cu câteva săptămâni înainte am întâlnit-o pe doamna Cozmuța la redacție. Venise să ia paginile pentru corectura ultimului număr din „Nord Literar". Și era, oarecum, mulțumită de șpalturile care-i mai distrăgeau atenția soțului ei de la boală. M-am uitat întotdeauna la ei cu mare drag, ca la un model de cuplu veșnic, care se-nțelegeau dintr-o privire și păreau unul.

Se întâmplă tot mai des de-o vreme-ncoace să scriu pentru prima dată despre cei apropiați abia după ce nu mai sunt fizic printre noi. Amintirile se amestecă încă necernute. Pe Augustin Cozmuța nu-l pot vedea altfel decât bonom, împăciuitor, punctând mereu esențialul și sesizând rapid anormalitatea sau ilaritatea unei situații. Avea un fel de-a pune paie pe foc cu tandrețe, fără ranchiună sau iz de vendetă. Scorpioni amândoi, nu ne puteam abține să nu înțepăm anturajul, dar diferit: el, calin-alcalin, eu, arogant-agasant-ironic.

Îi reproșam deseori faptul că scrie prea mult despre autorii locali, că acordă prea multă importanță unor cărțulii pe care eu le percepeam drept transparente sau fade, iar el îmi reproșa că nu-i prea bag în seamă („Daniela, cineva trebuie să scrie și despre ei, că-s ai noștri").

Augustin Cozmuța avea o deschidere extraordinară către tinerii pe care-i încuraja. Și detensiona cu dexteritate focarele de animozități. Bun moderator, reușea să-i concilieze pe rebeli. Era tare îndrăgit ca profesor. Un dresor cultural nordic. Formator de opinie. A fost prezent la toate lansările mele de carte sau la întâlnirile organizate cu liceenii pentru care era un model. De fapt, și eu am crescut cu triada Ghenceanu-Cozmuța-Pârja de la „Graiul", știută încă de la tata. Jurnaliștii în Maramureș erau ei.

Te dezarma cu bunătatea lui. Cred că e singurul om care nu m-ar fi putut supăra vreodată. Și nu cred să-l fi auzit vorbit de rău de cineva. Convivial și empatic, semnala cu promptitudine în presă manifestările culturale ale confraților. Cultiva o critică mai degrabă impresionistă, savurând cartea și scriind cu o inteligență emoțională despre ea, fără zorzoane și edulcorări. Uneori, deși era foarte receptiv la fenomenul literar, mereu la curent cu noile apariții, îmi părea un personaj coborât din pașoptism. Felul în care opera corecturile la „Nord Literar", ridicându-și ochelarii pentru a vedea mai bine, parcă-l făceau una cu ziarul. Părea reporter de serviciu, jurnalist cultural, în orice circumstanță. „Artificierul" mi-a ținut loc de multe ori de revistă a presei culturale.

Nu-ți făcea plăcere să-i împrumuți cărți, fiindcă nu se putea abține. Lector gurmand, parcă toate erau ale lui. Palpa cumva, sinestezic, textul, îl amușina, iar adnotările apăreau imediat pe volum. Idei, sublinieri, încercuiri, similitudini. Nu puteai să-l aplauzi ca orator, luările de cuvânt în public nu erau tocmai carismatice, dar era Alt Cineva, Alt Om în scris. În ultimii ani, fiind plecată la Bratislava, ne-am întâlnit mai rar. Era interesat de cutumele slovacilor, de cultura lor, de etnopsihologia lor. Mă tot întreba...

L-am revăzut la sărbătorirea celor șapte decenii la Biblioteca Județeană. O umbră zâmbitoare...

Vineri, „Nord Literar 150" va fi o sărbătoare semnificativă, umbrită însă de dispariția încă unuia dintre membrii lui fondatori. Echipa de început de drum s-a împuținat tot mai mult și-a murit și ceva din spiritul ei de atunci: V.R. Ghenceanu nu-mi mai numără neologismele din tinerețe, nu mă mai cert cu Ioan M. Mihai pentru o virgulă și de-acum nici Cozmuța nu-mi va mai spune ce-i nou prin țară și pe la noi...

Daniela SITAR-TĂUT

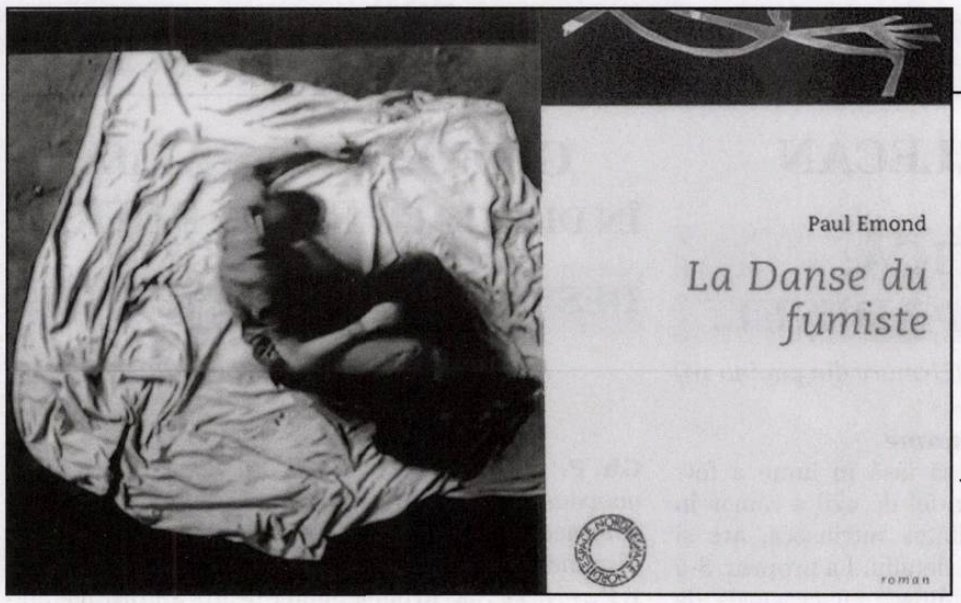

Delia MUNTEAN

ET IN CUCANIA EGO!

Întreprindere inedită pentru spațiul cultural românesc, eseul Izabellei Bejan-Krizsanovski, ***Itinerarium in Cucania*** (Editura Tipo Moldova, Iași, 2015), confirmă ideea că oferta exegetică actuală își reevaluează continuu teritoriul, diluându-și frontierele și aventurându-se către tot mai multe dimensiuni ale existenței și ale cunoașterii. Pot deveni astfel obiect de studiu, alături de temele și domeniile tari/consacrate, și fapte de cultură care, la o privire superficială, par depășite, neînstare să capteze interesul publicului din zilele noastre. Privindu-le însă mai atent, observăm că acestea dezvoltă nebănuite prelungiri și semnificații chiar în realitatea cotidiană. Cercetarea lor poate oferi deopotrivă date relevante pentru înțelegerea altor vremi și reale satisfacții estetice.

Dintr-o atare perspectivă, situăm demersul propus de Izabella Bejan-Krizsanovski pe linia celui întreprins de Adriana Babeți, concretizat în volumul ***Amazoanele. O poveste*** (Editura Polirom, Iași, 2013). Ambele autoare – valorificând, desigur, strategii personale – înfățișează originile, devenirea și funcțiile unor toposuri și ale unor făpturi care au bântuit vreme de secole imaginarul individual și cel colectiv, contribuind astfel la reconstruirea memoriei unor epoci și lăsând totodată uși deschise pentru alte instrumente de lucru, alte perspective ori construcții.

Cum lucrarea Adrianei Babeți a fost prezentată de noi cu alt prilej (***De neamul amazoanelor***, „Nord Literar", nr. 5/mai 2014), propunem în articolul de față o incursiune în landul Cucania, așa cum e cartografiat acesta de Izabella Bejan-Krizsanovski. Ne sunt puse la dispoziție șase puncte de trecere a frontierei [I. *„Li païs a a non Cocaigne" („Numele țării e Cucania")*; *II. „A peste, fame et bello libera nos, Domine!"*; *III. „Thogh Paradis be miri and bright/Cokaygn of fairir sight." („E vesel raiul, luminos,/Dar în Cokaygne e mai frumos")*; *IV. Mais où sont les Cocagnes d'antan?*; *V. „Per ridere l'ha fatto lo Poeto/E per spassar la mala fantasia." („Poetul l-a creat pentru a râde/Și pentru a îndepărta fantezia cea rea.")*; *VI. „Și iacă grădina desfătată/A raiului toată eu văzui"*], însoțite de un ***Post-Scriptum*** și de o antologie multilingvă, intitulată ***Cucania redivivus***, ale cărei texte sunt traduse în bună parte de autoarea însăși.

„Capul și începătura" (cum ar zice cronicarul) sunt situate – exceptând, firește, mai vechiul mit edenic - între 1162 și 1164, într-o poezie goliardică/vagantă[1], inclusă ulterior în ***Codex Buranus***, o colecție de texte descoperită abia în 1803 la o mănăstire din Bavaria; până în veacul al XVII-lea sunt semnalate zeci de variante ale acestui Pământ al Făgăduinței în numeroase creații orale și scrise, pe gravuri, evantaie (vânturători) etc., la răspândirea și popularitatea lor contribuind îndeosebi câteva culturi: greco-romană, iudaică, celtică, scandinavă, islamică, creștină medievală.

Stabilirea autorilor individuali constituie și astăzi o provocare pentru cercetători, îndeosebi pentru textele din primele secole ale Evului Mediu: *„Rarele semnături ce ne parvin se limitează la prenume, însoțite sau nu de porecle sau de toponime"* (p. 21). Pe de altă parte, noțiunea însăși de „autor" desemna trei instanțe: creatorul, recitatorul/cântărețul, copistul, fiecare contribuind la multiplicarea și la mobilitatea versiunilor.

În ceea ce privește originea termenului Cucania (cu variante precum: Coquaigne, Cocagne, Cuccagna, Cucaña, Kukkanja, Cockaigne ș.a.), autoarea observă că majoritatea specialiștilor pledează pentru spațiul meridional și îl apropie de domeniul gastronomic (provens. *Cocagna, coucagno* < *coco* = brioșă; provens. *coca, coque* = coajă de ou, coajă de fruct; germ. *Kokenje/Kuchen* = plăcintă dulce; lat. *coquere* = a găti, a coace; oland. *cockaenge* < *coek* = pateu – p. 8). Mult mai incitante se dovedesc accepțiile secundare: fr. *coquin* = zdrențăros; lat. *cuculus* = cuc (sugerează lenea, parazitismul, egoismul); în spaniolă sunt identificate corelații cu înșelătoria, în timp ce germ. *Schlaraffenland* denumește țara mâncăilor, a leneșilor, a bădăranilor și a neghiobilor (p. 9).

Cât despre localizarea geografică, spre deosebire de paradisurile terestre (*„perimetre binecuvântate – locus amoenus – a căror existență concretă, istorică era mai presus de orice îndoială"* – p. 39, menționate în literatură și în cartografia din Evul Mediu sub denumiri ca Regatul Preotului Ioan, Arcadia, Insulele Fericiților ș.a.), exegeta remarcă faptul că, în cazul de față, lipsesc indicațiile precise, acestea fiind compensate ilariant cu repere precum *„distanța semnificativă, calculată deseori în termeni temporali; situarea spre vest; necesitatea unui voiaj (adesea maritim); prezența unui obstacol gastronomic"* (p. 42), adică, mai „concret", la o lună de mers pe jos, în mijlocul mării ori după un munte de mei, musai de digerat de către cutezătorul drumeț:

„O țară se numea Schlaraffenland,
e cunoscută printre leneși;
se află la trei mile după Crăciun.
Un om care vrea să ajungă acolo
trebuie să se măsoare cu lucrurile mari:
să mănânce un munte de cereale;
care are grosimea de trei mile"

(Hans Sachs, ***Das Schlaraffenland***, cca 1530; reprodus la p. 154).

Dacă unii cercetători atribuie Cucaniei o dimensiune utopică, autoarea este de părere că cele două discursuri – ficțional și utopic – pot genera doar corespondențe accidentale: izolarea, absența ierarhizării sociale și economice, libertatea, fericirea, toleranța, hrana gratuită, comuniunea bunurilor (p. 93). Cucania se dovedește mai degrabă o **Unopie** (*„țară fără lege"* sau țara *„unei singure legi: E interzis a interzice"* – p. 36), o parodie a realității **prezente**, aserțiune în favoarea căreia sunt enumerate vreo... treizeci de argumente (p. 93-95).

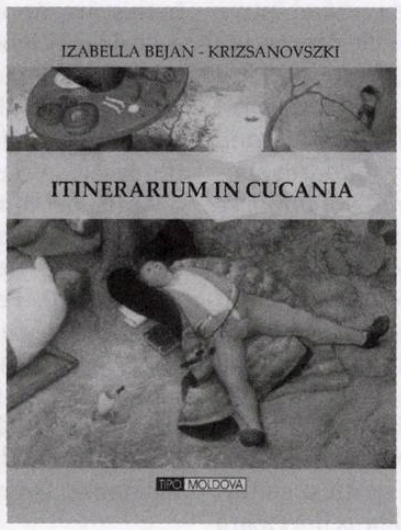

Cucania celebrează o lume pe dos (*mondo alla rovescia, monde à l'envers, mundo al revès, upside-down world, topsy-turvy world* – p. 96), ce răstoarnă din temelii societatea medievală. Ea trădează insecuritatea ființei, temerile și obsesiile ei, dezechilibrele provocate de ofensiva religiozității. Calamitățile naturale, igiena precară, bolile și epidemiile (uneori, pandemiile), războaiele, pirateria, descinderile tâlharilor, durata redusă de viață (în medie: treizeci de ani) ș.a.m.d. generau o anxietate permanentă, limitativă: *„Mereu în alertă din cauza iminenței trecerii într-o lume extramundană, convins că nici măcar un comportament dezirabil nu-i garantează mântuirea și accederea la viața eternă, terorizat de spectrul torturilor infernale (aproape inevitabile) și aspirând, începând cu secolul al XIII-lea, măcar la un loc în purgatoriu (zonă-tampon, inventată pentru a dilua mânia divină și a o face suportabilă), acesta e dominat de obsesia păcatului"* (p. 33).

Însă amenințarea cea mai concretă – istoric, economic, social, cultural – o reprezenta **foamea**. Cu excepția păturilor superioare, majoritatea indivizilor suportau un deficit nutrițional greu de închipuit în zilele noastre, datorat alimentației neîndestulătoare, la limita supraviețuirii. Erau nevoiți deseori să consume rădăcini, buruieni, mușchi, frunze, scoarță de copac, făină de țărână, pielea încălțărilor, pisici, câini sau chiar să recurgă la necrofagie și la antropofagie. În plus, anul liturgic impunea o serie de îngrădiri ale trupului, a căror nerespectare era aspru condamnată/pedepsită; păcatul **lăcomiei**, de pildă, figura în scriptele Bisericii însoțit de adverbe ce desemnau grade diferite de neascultare: *„**nimis**, a mânca prea mult; **ardenter**, a se hrăni cu poftă necuviincioasă; **praepropere**, a mânca foarte grăbit, fără a aștepta orele de masă; **laute**, a savura mâncare prea scumpă; **studiose**, a se hrăni cu sârg"* (p. 45).

Autoarea constată că **obsesia foamei** – împlinire a pedepsei divine (după alungarea din rai) și indiciu de necontestat al apropierii Judecății de Apoi – însoțește societatea pe parcursul întregului Ev Mediu, singurele modalități (vremelnice și acestea) de îmblânzire, de exorcizare fiind producțiile imaginarului (de la halucinații gustative până la inventarea unor tărâmuri unde *„curg(e) lapte și miere"*) sau ghiftuirea ocazionată de sărbători religioase, carnavaluri, nunți, festivaluri ale recoltei.

Cucania, așadar, *„nu este altceva decât o strategie de supraviețuire – pe cât de inedită, pe atât de necesară – a maselor în neobosita luptă antifoame. Existența precară a omului medieval era suportabilă grație ficțiunii, puterii sale de a hrăni auditoriul (apoi cititorul) cu imagini, de a-l destinde prin râs, de a-l face să se simtă liber"* (p. 100). Cucania este și pâine, și circ. Este o lume lipsită de restricții, un spațiu al toleranței absolute, al trândăvelii, al vieții veșnice, al îmbuibării neîncetate. Aici alimentele se autogenerează continuu, excesiv, *„își depășesc condiția, devenind peisaj și infrastructură"* (p. 48). Aici nimeni nu desfășoară vreo activitate productivă, nu există bani, proprietate, economisire, calendare liturgice. Nici spirit. Totul e închinat Zeului Pântec: *„E vesel raiul, luminos,/Dar în Cokaygne e mai frumos;/Afar' de flori și-un verde plai,/Ce alta se găsește-n rai?"*; *„De vrei să bei, să te hrănești,/Cokaygne nu-ți cere să muncești./De mesele de peste zi,/De băuturi, nu te-ngriji!/Poți colinda în lung și-n lat,/Eu unul sunt încredințat/Că nu vei mai putea afla/Atât huzur altundeva"*; *„Nu-i râu ca să nu fie plin/Cu lapte, miere, unt sau vin./Apa ce rost ar mai avea/Decât doar să te speli în ea?/Pometu-i încărcat de roadă/Ce-așteaptă-n gură să îți cadă"* (***Țara Cokaygne***, sec. XIV; reprodus la p. 134-135).

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea, Cucania capătă tot mai mult accente moralizatoare și se îndepărtează treptat de variantele ei populare. Societatea își confecționează valori noi, de sorginte burgheză (*„etica de muncă, spiritul competitiv și econom, distincția socială, productivitatea, puritanismul, moderația"* – p. 71), iar angoasele existențiale cunosc alte înfățișări, care, la rândul lor, dezvoltă forme specifice de catharsis. Chiar dacă vechile atribute ale Cucaniei se estompează, reinventarea ei continuă și în vremurile noastre, sub forme tot mai ingenioase: carnavaluri, sărbători locale, bâlciuri, festivaluri, filme, cântece folk, spectacole de operă și de balet, concerte de muzică clasică, jocuri video, reclame, oferte turistice, stațiuni balneoclimaterice, jocuri de noroc, taverne, denumiri de societăți comerciale, bucătăria bunicii ș.a.m.d.

În textele literare autohtone, autoarea identifică doar sporadic aluzii cucaniești la Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Mihail Sadoveanu, Sorin Titel, Livius Ciocârlie și Mircea Cărtărescu. Nici exegeților Cucania nu prea le stârnește interesul, motiv pentru care demersul Izabellei Bejan-Krizsanovski (implicit selecția corpusului de lucrări din a doua jumătate a volumului) se dovedește unul temerar și reparator.

Un joc spiritual - fascinant, gratuit, dar extrem de serios, cu sine și cu materialul prelucrat – grație căruia istoricii, sociologii, psihologii au doar de câștigat. Un joc seducător, savuros pentru degustătorii de literatură.

1. Clerici vaganti: studenți sau absolvenți de studii superioare teologice, care, porniți în căutarea unui loc de muncă, în mediul universitar sau în cel ecleziastic, se îndeletniceau și cu producerea-recitarea (cântarea) unor texte lirice profane (satirice, erotice, de petrecere); sunt considerați precursori ai „poeților damnați" din epoca modernă.

Mihaela CHISĂR-VIZIRU

ARON COTRUȘ...

(Urmare din pagina 8)

Pasionat de limba și literatura română, Gino Lupi va beneficia de sprijinul lui Aron Cotruș pentru îndeplinirea proiectelor sale, acesta favorizându-i, din poziția sa diplomatică (și nu numai), procurarea anumitor studii, ceea ce nu a însemnat, totuși, o colaborare unidirecționată, astfel că și partea românească își va primi un loc în spațiul cultural al primului. În această ordine de idei este de menționat că prietenia celor doi va favoriza și înființarea Lectoratului de limbă și literatură română la „Universitatea in Milano", elocvente fiind rândurile uneia dintre scrisori semnate de Aron Cotruș către Gino Lupi, în 1931 (15 decembrie, Varșovia), care îi confirmă însuflețirea și implicarea, dar și inevitabilele piedici ivite: *„Cu înființarea lectoratului în românește la «Universitatea in Milano» o nouă etapă începe în activitatea D[umnea]-tale. Nu mă îndoiesc de rezultatele bogate ce le vei obține. Din parte-mi poți fi sigur de cel mai entuziast sprijin. În ce privește trimiterea gratuită de ziare, chestiunea e mai complicată. Anul trecut, de exemplu, l-am rugat pe Pamfil Șeicaru să-mi trimită, mie personal, «Curentul» și nu mi l-a trimis. Cu «Universul» e și mai greu, cei cari îl conduc fiind de o sgârcenie proverbială. [...] Te rog să-mi trimiți ziarele și revistele în cari publici ceva pentru a informa, la rândul meu, presa românească. Eu, de asemenea, te voi ține la curent cu ce se scrie în presa românească"*.

Departe de țară, exaltarea importantelor izbânzi este umbrită în scrisorile lui Aron Cotruș de îngrijorare și de deznădejde, dovedind naturalețea unui destin asumat. În rândurile trimise, în 1959 (30 mai, California), lui Romulus Cotruș, poetul se confesează onest, subliniind într-o viziune sumbră că *„în ultimul timp, în ciuda îngrijirilor medicale, m-am simțit destul rău. Parcă moartea ar fi început să-mi dea târcoale. Diabetul a început să-mi atace inima și vederea, dar sper că Dumnezeu îmi va deschide porțile morții înainte de a mă lăsa orb printre străini, pe aceste meleaguri străine"*. Intransigent și consecvent în deciziile luate, Aron Cotruș nu se va întoarce pe meleagurile țării sale, crezând într-o altă soartă a acesteia, grăitoare fiind unele dintre cele mai tulburătoare rânduri ale volumului, acestea fiindu-i adresate aceluiași Gino Lupi (30 august 1957, Arkansas) și potrivit cărora *„chiar dacă ar veni Mihail Sadoveanu în genunchi, în numele lui Hrușciov, i-aș întoarce spatele sau l-aș scuipa în obraz. [...] Sau mă voi întoarce într-o Românie liberă, într-o Românie românească, sau nu mă voi întoarce decât pe potecile visului. [...] Cum n-am avut noroc să mă întorc în România și să-mi găsesc, precum visam, un adăpost la poalele sau pe vreo coastă a Carpaților, mi l-am găsit aici, în hotelul unui român ardelean, de lângă Sibiu, unde, departe de sbirii muscalești, mă simt ca odinioară în casa părinților mei"*. Cu toate acestea, poetul și-a dovedit apetența pentru călătorie, parcurgând spații și culturi care au lăsat, ineluctabil, urme în biografia sa interioară și pe care le-a valorificat, distilându-le abil în operă.

Trăiri, neliniști, gânduri ori preocupări diplomatice, adică mărturii autentice ale existenței lui Aron Cotruș se relevă din corespondența care păstrează o vitalitate aparte, alături de o nealterată actualitate. Astfel, oficiale sau familiale, cu miză culturală ori obișnuite gânduri la ocazii festive, scrisorile trimise de Aron Cotruș reprezintă prin ele însele dimensiuni ale unei existențe fremătând sub impulsurile epocii.

Dincolo de orice nuanțări, inevitabil, drumul către comprehensiunea operei lui Aron Cotruș trece și prin corespondența semnată de acesta, întrucât profilul său își găsește aici completarea, prin preocupări și prin atitudini neîntinate. Întregit de câteva fotografii care îl înfățișează pe poet în diverse ipostaze și locuri, volumul rămâne unul de actualitate, fiind indispensabil unui demers care își propune cunoașterea personalității lui Aron Cotruș, dar și unuia care vizează determinarea relațiilor culturale și diplomatice ale epocii. Lui Alexandru Ruja îi revine meritul de a promova un astfel de filon cultural a cărui exploatare poate conduce la perspective de cercetare așezate sub semnul fast al autenticității.

Daiana FELECAN

MEKOTICĂ, PEKOTICĂ ȘI ADINEL.

(Urmare din pagina 10)

Confesiunea unei mame

Cel mai nerăbdător[1] să iasă în lume a fost Pekotică, tigrișorul meu. Și la fel de agil a rămas în continuare. Pe lângă curiozitatea intrinsecă, are și mania epuizării celui mai mic detaliu. La propriu. S-a născut vânător. În copilărie, lipsea cu ceasurile de acasă, iar când se întorcea, purta în bot fie o pasăre, fie o șopârlă, fie un șarpe. Din cea mai nereușită expediție revenea cu un trofeu obișnuit pentru o pisică, însă nedemn și jignitor pentru el: un biet șoricel. În trei zile la rând s-a întors cu câte un iepure. L-a devorat, în stupoarea noastră, de n-a rămas decât o jumătate de lăbuță din el. I-am văzut pe ei frământându-se; se temeau ca nu cumva Peko să fi dat iama în cotețele vreunui vecin.

Pekotică este greu înspre imposibil de temperat, însă le-a insuflat de la început încrederea că, oricât ar pleca, se va întoarce. Este un raptor care nu-și găsește locul decât atunci când are prada sub simțuri.

Adinel nu s-a grăbit să-mi părăsească pâncetele liniștitor. Cred că a tras un pui de somn până ce Pekotică și-a croit drum spre lumină. Oricum, dacă ar fi ieșit el primul, ar fi ținut traseul blocat timp îndelungat, deoarece dimensiunile lui nu permiteau decât circulația pe o singură bandă unită în ambele sensuri de mers. Și cine știe ce pisic ar fi fost Pekotică dacă n-ar fi luat startul în viață la timp? Am înțeles de la ea că, din cauza lentorii lui, a poftei nestăvilite de mâncare și somn, a găsit de cuviință să-l boteze Adinel Spiridon. (Cu siguranță, în capul ei numele acestea au oareșice formă internă...). În ce-l privește, nici nu poate fi vorba de vânătoare adevărată. Rareori, dând de veste satisfăcut și cerșind ovații, prinde un cosaș sau o râmă. La început, am crezut și noi, și ei că fiecare nouă zi pentru el este ca și cum ar fi prima, că nu recunoaște pe nimeni, că-l înspăimântă totul, mai ales propria-i coadă în mișcare. Apoi, ei i-au pus diagnostic: este autist și ea a decis că-l iubește cel mai mult, că așa se pare că-și iubește orice mamă puiul bolnav: cel mai mult. Eu pot să infirm: ne iubește la fel, însă față de el manifestă un soi de grijă duioasă, care o transformă într-o leoaică fioroasă cu oricine ar cuteza să-l impieteze, până și cu o vorbă, pe Adinelul ei...

Rivalitatea dintre Peko și Tinel este de la sine înțeleasă: ori de câte ori Adinel îndrăznește să-i treacă pe dinainte, Peko îl sancționează cu o lăbuță peste unde apucă sau îl scuipă din adâncul sufletului.

I-am auzit pe ei discutând că de bună seamă i-am făcut cu tați diferiți; că al lui Peko trebuie să fi fost neînfricatul străzii, pragmatismul împisicat, în vreme ce al lui Adinel o fi fost cel mai leneș și mai forforos maidanez. Drept să vă spun, nici nu mai țin minte...

P.S. Noi, toate trei felinele, suntem femele. Știm că numele ne recomandă mai degrabă ca fiind motani. Ne prefacem că nu luăm în calcul neștiința lor într-ale dibuirii sexului pisicii și avem convingerea că numele noastre oficiale, însoțite de toată pleiada denominativă neoficială, sunt dovada că, atunci când iubești, nu contează sexul. Deci, pot fi decupați dintr-o lume un el și o ea îndeajuns de zevzeci, încât, mai înainte de a boteza niște pisici, au numit niște stări. Stările lor...

---

1. Mă voi referi și eu la pisicuțele mele femele utilizând pronume și adjective la masculin – m-am molipsit de la ea, și nu avea cum să fie altfel, atâta timp cât toată panoplia de nume pe care ni le alocă revendică, în mod normal, titulari masculi.

GHEORGHE PÂRJA
ÎN DIALOG CU IRINA PETRAȘ

DESPRE VIAȚĂ ȘI LITERATURĂ

(Urmare din pagina 13)

Gh. P.: - *O întrebare mai delicată. Simt și eu ca dumneavoastră o presiune a veleitarismului de a intra în Uniunea Scriitorilor. Cu autoritatea critică de care dispuneți, ce-i de făcut?*

I. P.: - Nu fac/facem nimic anume pentru a atrage membri noi. Scriitorii din zonă sunt la curent cu ceea ce facem, decizia le aparține, vin ei singuri spre noi. Sigur, de-a lungul anilor, am invitat eu însămi mulți scriitori valoroși să-și depună dosarul, cei mai mulți au făcut-o și sunt acum membri ai Filialei. Foarte tineri sunt doar cei care au devenit membri cu o singură carte laureată a Premiului de debut al USR. Altfel, până aduni trei cărți bune și un snop de cronici importante, tinerețea s-a cam dus.

Cererile de intrare, e adevărat, sunt multe. Încercăm să facem o triere cât mai severă, noul Statut ne ajută. Veleitarii nu vor putea atrage, cred, cronici scrise de nume consacrate ale criticii literare. Pe de altă parte, nu-i nicio îndoială că USR are în rândurile ei și scriitori cu carate mai puține. Sita n-a fost și nu știu dacă poate fi vreodată atât de deasă, încât să avem membri tot unul și unul. Îmi spun însă că, totuși, din pornire, Uniunea nu și-a propus să fie o asociație de elite, nici de candidați la Premiul Nobel.

Gh. P.: - *Vorbeam de Margine. La o margine de țară, de peste un deceniu apare revista lunară „Nord Literar". Acum, în noiembrie 2015, a ajuns la 150 de numere. V-aș ruga o apreciere sinceră și critică.*

I. P.: - În iunie 2003, la primul număr, revista „Nord Literar" își enunța programul pornind de la o zestre asumată cu aplomb și responsabilitate – complexa *„viață spirituală a unui topos încărcat de tradiții milenare"*. La fel de răspicat erau numite țintele de atins: *„să reflecte valorile majore"*, *„să supraviețuiască cât mai mult timp"* și *„să contribuie din plin la stimularea vieții culturale maramureșene. Scopul este depășirea provincialismului și integrarea cât mai rapidă în circuitul valorilor naționale"*. Blazonul revistei așază, de altfel, mașina de scris la răscrucea vânturilor – semn de noblețe și de statornicie, dar și de largă cuprindere a orizonturilor.

Cu o echipă coagulând tot ce are mai bun și mai consistent viața literară a Maramureșului, „Nord literar" a știut să ilustreze, elegant și sobru, nu accidente și incidente din viața literară, fie ele oricât de spectaculoase, ci numitorul comun al evenimentelor literar-culturale, substanța lor durabilă. Îi voi pomeni aici doar pe cei care sunt membri ai Filialei clujene: Gheorghe Glodeanu, care știe multe despre *fascinația ficțiunii* și e în stare de bune, informate sinteze asupra literaturii române; Săluc Horvat, istoricul pasionat de Eminescu și de Rebreanu; Gheorghe Pârja, poetul îndrăgostit de poezie, fericit în *„livada sa cu prieteni"*; Augustin Cozmuța, critic literar riguros și atent; Daniela Sitar-Tăut și comentariile sale „seducătoare"; Florica Bud, poeta sentimentală alternând cu apriga polemistă; Tatiana Dragomir, excelenta prozatoare, de la care aștept și alte cărți de raftul întâi; Adrian Oțoiu, cel oscilând între *„coaja lucrurilor"* și miezul lor; Lucian Perța, parodistul *en titre* al literaturii de azi, Florian Roatiș, literatul-filosof, Echim Vancea, rafinat poet al locuirii și eseist subtil.

Dacă a ajuns astfel la numărul 150, e semn că revista se află pe drumul cel bun, că a identificat o urgență a locului și a timpului și a știut să-i răspundă convingător și durabil.

Voi repeta aici, în cheie oarecum subiectivă, că, pentru mine, Maramureșul tatălui meu e una dintre „țările" românești cel mai bine situate într-o *civilizație a urmei*. Cu oamenii Nordului (și literar!) nu-i de glumit când e vorba despre tradiție, istorie, neam, rost și dreaptă judecată, dar poți râde alături de ei din toată inima când mărunte inerții dau peste cap lina curgere a zilei. Sunt oameni de cuvânt, nu de vorbă goală. Și scrisul lor e aspru, dar gata să se plieze când o cer imperative de interes național. Planurile lor vizează durata lungă a Timpului, cea care se atinge doar când vremea nu e pierdută în dispute deșarte.

Să ne dorim, împreună, viață lungă!

Traduceri

Traian DEMETRESCU

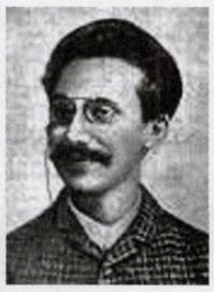

Scriitorul Traian Demetrescu (Tradem) s-a născut la 3 noiembrie 1866 în Craiova. A debutat în „Literatorul" lui Alexandru Macedonski, în 1883, cu un grupaj de poezii (***Meditaţiune***, ***Bătrâneţe***, ***Plânsul fericirii***, ***Nenorocire***). Volume publicate: versuri - ***Poezii*** (1885), ***Freamăte*** (1887), ***Amurg*** (1888), ***Cartea unei inimi*** (1890), ***Sensitive*** (1894), ***Aquarele*** (1896); romane - ***Iubita*** (1895), ***Cum iubim*** (1896). A murit (de tuberculoză) la 17 aprilie 1896 în Craiova.

Lebăda

Sub jeratecul lunei lacul doarme.
O lebădă albă plutește molatec și maiestos. Apa se înfiorează în urma ei...
Singuratica pasere trece așa de liniștită, așa de neturburată, că mă gândesc: de ce sufletele noastre nu păstrează aceeași seninătate în trecerea lor prin viață?

Le cygne

Sous la braise de la lune, le lac s'endort.
Plein de solennité, un cygne blanc y glisse doucement.
Suivant sa trace, l'eau frissonne...
L'oiseau solitaire s'écoule si tranquille, si imperturbable, ce qui me fait méditer: pourquoi est-ce que nos âmes ne gardent-elles pas la même sérénité à leur passage dans la vie?

The Swan

Beneath the embers of the moon, the pond is sleeping.
An unstained swan stands off softly and dignified.
The water is shuddering behind her...
The lonely queen passes away so quietly, so untouchably, that is why I came on though: why don't our souls keep the same serenity passing through this life?

***

O lume

Picăturile de ploaie cad ca niște note din coarde obosite...
Pe vremea asta fără soare, mă gândesc la o lume;
o lume frumoasă, cum e în minuni, cum e în basme...
În ce parte e, nu știu... N-au descoperit-o nici poeții.
Dar am auzit că spre acea lume toți ne trimitem visurile ca s-o găsească,
iar visurile nu se mai întorc înapoi... Mor, neaflând-o...

Un autre monde

Les gouttes de pluie tombent comme des notes s'envolant des cordes épuisées...
A ce temps-ci sans soleil, je pense à un autre monde; un beau monde, pareil à celui des merveilles ou à celui des contes de fées...
Où se trouve-t-il, je ne le sais pas... Les poètes, eux non plus, ne l'ont pas découvert.
Mais on dit que nous tous, nous y envoyons nos rêves à le trouver; or, les rêves, ils n'y reviennent plus...
Ils s'éteignent sans l'avoir rencontré...

An existance

The raindrops fall like some weary chords.
On this weather without sun, I'm thinking about a world; a beautiful world, like you find in wonders, into fairy tales.
The part it is, I don't know... Even the poets didn't find it.
But I heard that in the world all of us are sending dreams to find it, and dreams never come back again...
They die, never finding it...

***

Singur...

În sufletul omenesc se ascunde un străfund,
o singurătate virginală, unde ne exilăm noi de noi înșine.
Viața obicinuită nu ne îngădue nicio izolare;
numai nebunii și morții trăiesc departe de viață.
A fi singur, - singur, în sensul cel mai ideal al cuvântului,- este o nostalgie care m-a ademenit adeseori,
ca o adiere de voluptate necunoscută.
Singur - ca o stea, ca o Mare, ca un vis...
Singur, în așa chip, încât să n-aud nici mișcarea unei cugetări, și s-asculți eternitatea tăcerei, sonoritatea nimicului...

Am căutat această tăcere cum se caută o fericire...
Am căutat-o pretutindeni: în păduri, pe malul apelor, în ochii femeilor...
Și n-am găsit de cât zgomot: pădurile suspină, apele cântă, ochii plâng...
Târziu abia, pe când o zi de toamnă murea dureros
ca o muzică, am simțit această tăcere în mine însumi.
Marea tăcere, eterna singurătate, e propriul nostru suflet...

Solitude

Au fond de l'âme humaine se cache une profondeur,
une solitude virginale, où nous nous exilons volontairement de nous-mêmes.
La vie de tous les jours ne nous permet aucun isolement; ce ne sont que les foux et les morts qui mènent leur existence loin de la vie.
Être seul, - seul, dans l'acception la plus idéale du mot -, c'est une nostalgie qui m'a souvent séduit,
comme une brise d'une volupté inconnue.
Tout seul, comme une étoile, comme une Mer, comme un rêve...
Tout seul, d'une manière que je n'entende
ni même pas le mouvement d'une pensée,
mais d'entendre l'éternité du silence, la sonorité du rien...

J'ai cherché ce silence comme on cherche un bonheur...
Je l'ai fouillé partout: dans les forêts, dans les eaux, dans les yeux des femmes...
Et je n'y ai trouvé que du bruissement: les forêts soupirent, les eaux chantent, les yeux pleurent...
Assez tard, à peine, quand un jour d'automne s'éteignait tristement comme une musique, j'ai ressenti
en moi-même ce silence.
Le grand silence, l'éternelle solitude ce n'est que notre propre âme...

By myself

In the human soul there's hiding something deep,
an untouched solitude, where we banish ourselves from us.
The ordinary life doesn't allow any isolation, only fools and deads are living far away from life.
To be alone, - alone, in the most ideal meaning of the word, - there is a nostalgy, tempting me often, like a breeze of unknown volouptuousness.
Alone, - like a star, as the Sea, as a dream...
Alone in such way that I won't hear any movement of a thought, - and then listen the eternal silence, - the sonority of nothing...

I was looking for this kind of silence as I was searching for happiness.
I searched it far and wide: in the woods, on the shores, in the women eyes...
And I fund just noise: the woods are crying, the waters are singing, the eyes are full with tears...
Only later when an autumn day was dying painfully like a song, I felt this silence by my side.
The great silence, the eternal solitude, it is our own soul.

***

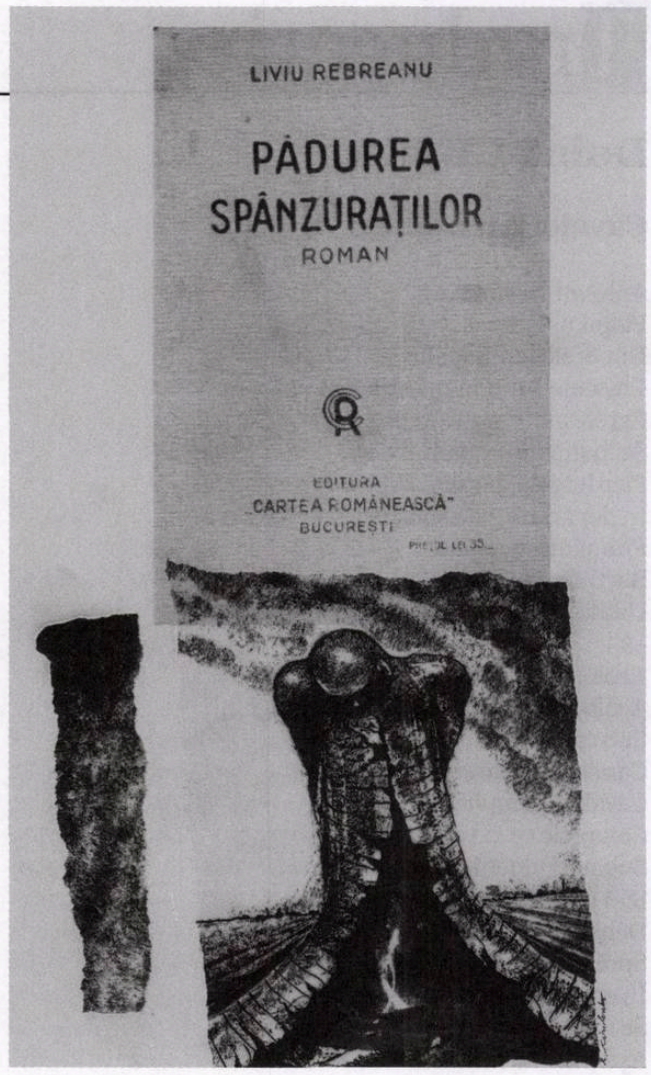

Pâinile

De dimineață, brutarul deschide cuptorul,
având în ochi umezeala caldă a somnului.
Pe stradă plouă; salcâmii se scutură, frunzele cad, vântul plânge... E început de toamnă.
Brutarul scoate pâini coapte, unele albe, altele negre.
Dintr-însele ies aburi ce împrăștie un miros dulce, un miros sfânt.
Orașul se deșteaptă. Trecătorii grăbiți și friguroși își urmăresc drumul nevoilor.
Bogații aruncă spre pâini priviri liniștite și mândre; săracii le privesc cu lăcomie... și ochii lor par' că le fură, le devorează cu un fel de sălbăticie...

Les pains

Dès l'aube, le boulanger ouvre la fournée,
gardant encore aux yeux l'humidité chaude du sommeil.
Dans la rue, il pleut; les acacias frissonnent, les feuilles tombent, le vent pleure... C'est le début de l'automne.
Le boulanger sort les pains cuits, les uns blancs, les autres bis.
Des buées s'y répandent, en dégageant un doux parfum, une sainte odeur.
La ville se réveille. Des passants pressés et frileux suivent le chemin de leurs affaires.
Les riches jettent vers les pains des regards calmes et fiers; les pauvres les contemplent avec avidité... et leurs yeux semblent les voler, les dévorer presque sauvagement...

The breads

From early morning, the baker opens up the oven, having his eyes in the warm moisture of sleep.
Outside it's raining; the locust trees are flicking, the leaves are falling, the wind is crying...
The fall has begun.
The baker is taking out the baked breads, some are white, some others black.
From themselves steams are comming spreading a gentle smell, a divine one.
The town is waking up. Rushed and chilled passerby are chasing the path of needs.
The richmen throw calmly and pround glances to the bread; the poorest guys are looking greedly... and their eyes seem to stole it, they devour it with wildness.

Traducere în limba franceză:
Delia MUNTEAN

Traducere în limba engleză:
Adriana PĂTRĂUȘ

Traduceri

Doina CETEA

Cavalerii templieri

Aplecați de vânt
Plopii mușcă
Din firele ierbii înalte
Crescute suliți în mlaștina-ntinsă.
Egrete albe cu gâturi prelungi
Se înalță din ochiuri de ape
Pierdute de mare.
În depărtare, caii sălbatici
Frământă-n copite
Burți de corăbii
Uitate și coapte.

Acolo, cândva, era malul cel mare.
Acolo, înfășurați în pelerinele lungi
Sub care sclipeau
Cămăși de zale și săbii tăioase,
Cavalerii templieri pregăteau
Catargele ce-n vânt
Sub nori vineții se-nclinau
Să-i poarte spre cetăți din piatră,
Departe,
Spre nisipuri înșelătoare
În care otrăvuri, pumnale,
Scorpioni, iatagane
Așteptau să-i ducă spre moarte.

În mlaștina-ntinsă,
Când vântul apleacă plopii
Spre firele ierbii,
Ochiuri de apă se tulbură noaptea.
În corabia lor templierii năluci veghează
Semne de stele,
Doar caii sălbatici și egretele albe-i văd.

I cavalieri templari

Piegati dal vento
I pioppi mordono
alti fili d'erba
Lance cresciute nella vasta palude.
Bianche garzette dai lunghi colli
S'innalzano dagli specchi d'acqua
Perduti dal mare.
In lontananza, cavalli selvatici
Impastano con gli zoccoli
Stive di navi
Dimenticate e marce.

Lì, una volta, c'era la grande riva
Lì, avvolti in lunghi mantelli
Sotto i quali brillavano
Maglie di ferro e spade taglienti,
I cavalieri templari stavanno preparando
Vascelli che nel vento
Sotto livide nuvole si piegavano
Per portarli verso cittadelle di pietra,
Lontano,
Verso sabbie mobili
Dove veleni, pugnali,
Scorpioni, sciabole
Aspettavano di condurli alla morte.

Nella vasta palude
Quando il vento piega i pioppi
Verso i fili d'erba
Gli specchi d'acqua s'infangano di notte
Nel loro vascello i templari fantasma vegliano
Segni dalle stelle
Solo i cavalli selvatici e le bianche garzette li vedono

***

Ion MUREȘAN

Acoperișul

Și ce a fost de zis, ți-am zis la timpul potrivit:
că acoperișul casei e spart,
încât noaptea văd de pe pernă stelele,
iar când plouă, plouă și în farfuriile noastre,
iar când e soare, e soare și în farfuriile noastre.
Repară acoperișul, repară acoperișul!, te-am rugat.
Iar acum vântul l-a smuls,
iar când cerul e negru, și casa noastră e neagră,
iar când cerul e roșu, și casa noastră e roșie,
de nu mai avem un înăuntru al nostru
și nu mai avem un afară al nostru.

Il tetto

E ciò che si doveva dire te l'ho detto al momento opportuno:
che il tetto della nostra casa era rotto,
ecco perché di notte vedo dal letto le stelle,
e quando piove, piove anche nei nostri piatti,
e quando c'è il sole, c'è il sole anche nei nostri piatti.
Ripara il tetto, ripara il tetto, ti ho pregato.
E ora il vento l'ha portato via,
e quando il cielo è nero, anche la nostra casa è nera,
e quando il cielo è rosso, anche la nostra casa è rossa,
così che non abbiamo più il nostro dentro,
e non abbiamo più il nostro fuori

***

Marcel MUREȘEANU

Cartea cu vise

I
Pe mormântul meu
creștea o floarea-soarelui
și eram foarte fericit
până când cineva mi-a spus
că acela nu-i mormântul meu
dar că acolo trebuia să fie.

II
Am văzut la fereastra gării
un păun ce avea pe creștet
o biserică neagră.
Un impiegat șchiop m-a asigurat
că vor rămâne acolo
până ce mă voi întoarce
din permisie.
Din turnul bisericii
ieșea un fum roșu.

III
Mira, o veche dragoste onirică,
mă trăgea de mâneca hainei
și mă întreba
unde-mi voi petrece Paștele Cailor.
Supărat de gluma ei nesărată,
i-am scos cătușele
și i-am redat libertatea deplină.
Ploua.

Libro dei sogni

I
Sulla mia tomba
cresceva un girasole
e ne ero molto felice
fino a quando qualcuno mi ha detto
che non quella era la mia tomba
ma che lì doveva essere.

II
Ho visto alla finestra della stazione
un pavone che aveva in testa
una chiesa nera.
Un ferroviere zoppo mi assicurò
che sarebbero rimasti lì fino al mio ritorno
dalla licenza.
Un fumo rosso usciva
dal campanile della chiesa.

III
Mira, un mio vecchio amore onirico,
mi tirava per la manica della giacca
e mi chiedeva
dove avrei passato la Pasqua dei cavalli[1].
Arrabbiato per la sua insipida battuta
le tolsi le manette
e le ridai la piena libertà.
Stava piovendo.

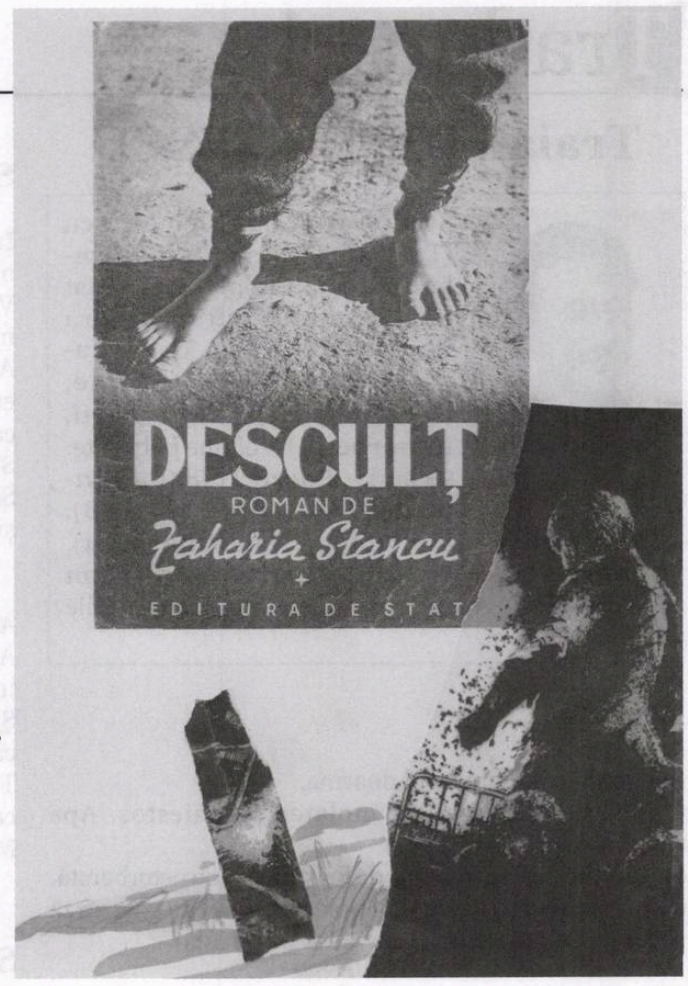

Mircea Florin ȘANDRU

O fiară desăvârșită

I-am scris o mie de poeme, zece mii
De scrisori; i-am spus că e o fiară desăvârșită,
Cu părul ei auriu și picioarele de doi metri lungime,
Am stat în genunchi în fața ei, am pus-o să guste
Din inima mea tăiată în bucăți, adusă pe tipsie,
I-am dat să bea apă din țeasta mea, cu gust de nucă de cocos,
I-am dăruit sufletul meu cel mai ascuns, din cămara cea mai îndepărtată,
I-am săpat numele pe zidul de piatră,
Mi-am făcut din ea chip cioplit și i-am adus jertfe,
Părăsind credința strămoșească,
Am rânjit în fața păsării Arheopterix
Și în fața crucifixului, și mi-am făcut din ea altar
Unde mă rugam noaptea. I-am întins covor roșu,
Umbră de catifea, noapte de ambră,
I-am vorbit în toate limbile pământului,
M-am smerit, m-am umilit, m-am tăvălit prin smoală și cenușă,
Dar ea m-a privit în tăcere cu ochi ficși,
N-a făcut niciun semn și s-a pierdut în mulțime.

Una bestia perfetta

Le scrissi mille poesie, diecimila
lettere, le dissi che era una bestia perfetta
con i suoi capelli dorati e le sue gambe lunghe due metri.
Mi inginocchiai davanti a lei, le feci assaggiare
il mio cuore fatto a pezzi e portato su un vassoio.
Le diedi acqua da bere dal mio cranio, al sapore di noce di cocco,
Le regalai la parte più nascosta della mia anima, dallo sgabuzzino più lontano
Le incisi il nome su un muro di pietra.
Feci di lei l'idolo, le immolai vittime
abbandonando la fede degli avi
sogghignai davanti all'Archaeopteryx
E davanti al crocifisso, e feci di lei altare
dove pregavo la notte. Le stesi davanti tappeto rosso
ombra di velluto notte d'ambra,
Le parlai in tutte le lingue del Mondo.
mi sottomisi, mi umiliai, rotolai nella pece e nella cenere.
E lei mi guardò in silenzio con occhi fermi
Senza fare alcun segno e si perse nella folla.

Traducere în limba italiană
*de **Gabriela LUNGU***

5 948485 970010

Anul XIII, nr. 12 (151), decembrie 2015 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Lecturile criticului Augustin Cozmuța*

PAG. 4, 5 VITRINA

• Gheorghe PÂRJA
- *Savantul Mihai Pop - un avangardist al cercetării culturii populare*

• Antoaneta TURDA
- *Ioan Șiman și contemplația ca modus vivendi*

• Ion Pițoiu DRAGOMIR
- *Abonament la neliniște*

• Săluc HORVAT
- *G. T. Kirileanu Jurnal şi epistolar. Restituiri*

PAG. 6 INTERFERENȚE

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Noc literatúry - Bratislava*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme* de George VULTURESCU

PAG. 8 COMENTARII

• Dumitru MICU
- *Poezie și vers*

PAG. 9 PROZĂ

• Milian OROS
- *Anuca lui Pintea*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia MUNTEAN
- *Drumul cărții*

PAG. 11, 13 POEZIE

• George IOANA
• Elena CĂRĂUȘAN
• Irina LAZĂR

PAG. 12 ESEU

• Năstaca PIȘCORAN
- *Profilul unui boem: Ion Băieșu (I)*

PAG. 15, 16 TRADUCERI

• *Versuri* de Gérard BAYO (traducere de Ion POP) și de HAN Yong-un (traducere de Ana OLOS)

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Mircea Bochiş, din expoziţia „Cartea Românească”, proiect iniţiat de Festivalul Internaţional de Carte „Transilvania”, Cluj-Napoca, octombrie 2015

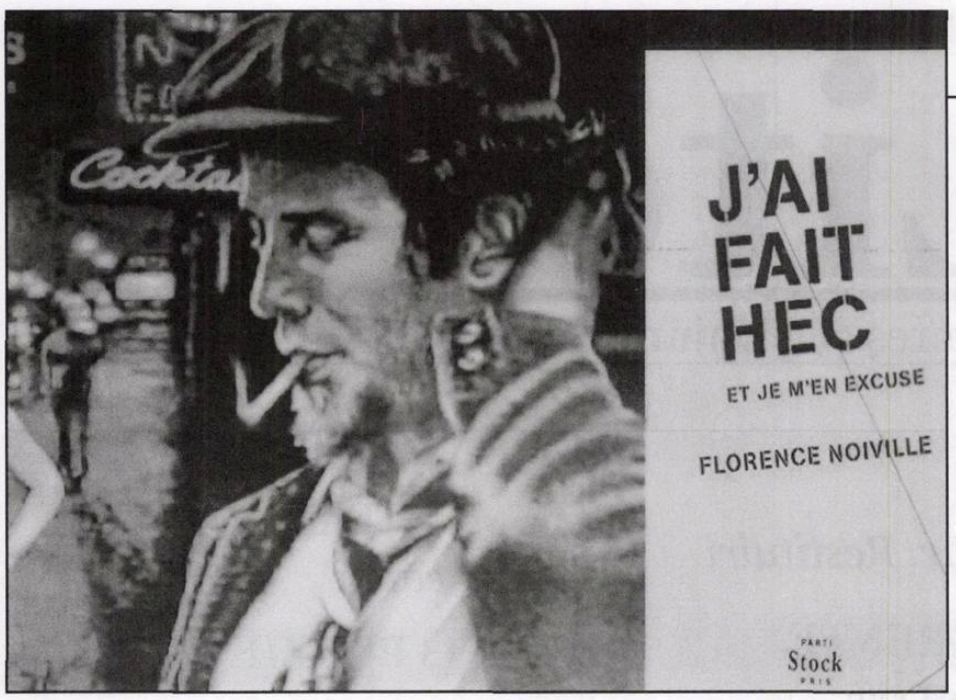

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ioan Moldovan, ***timpuri crimordiale***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;

• Mircea Popa, ***Prezenţe literare. Oameni şi cărţi***, vol. III, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2015;

• Cornel Cotuţiu, ***La noi***, vol. IV, Editura Charmides, Bistriţa, 2015;

• Stan V. Cristea, ***Marin Preda. Portret între oglinzi***, Editura Aius, Craiova, 2015;

• Anton Golopenţia, ***Îndreptar pentru tineret***, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2015;

• Florica Bud, ***Dariusienii aterizează luni***, poveste pentru adulţi şi alţi copii, Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2015;

• Alexandru Mărchidan, Sorin Dănuţ Radu, ***Hesychia. Poezie şi fotografie***, Editura Alean, Piteşti, 2015.

REVISTE:

• „România literară", nr. 50, 51-52/noiembrie, decembrie 2015, Bucureşti;
• „Cultura", nr. 46/noiembrie 2015, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 318/decembrie 2015, Cluj-Napoca;
• „Ramuri", nr. 12/decembrie 2015, Craiova;
• „Argeş", nr. 11/noiembrie 2015, Piteşti;
• „Oglinda literară", nr. 168/decembrie 2015, Focşani;
• „Ex Ponto", nr. 3/iulie-septembrie 2015, Constanţa;
• „Acolada", nr. 11/noiembrie 2015, Satu Mare;
• „Caiete Silvane", nr. 10/octombrie 2015, Zalău;
• „Steaua", nr. 10/octombrie 2015, Cluj-Napoca;
• „Astra clujeană", nr. 3-4/2015, Cluj-Napoca.

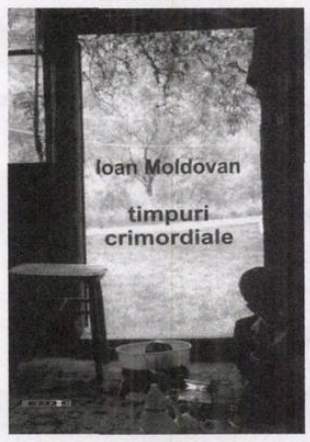

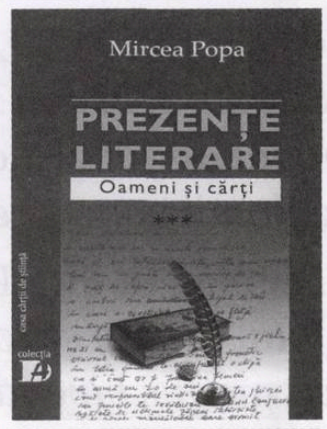

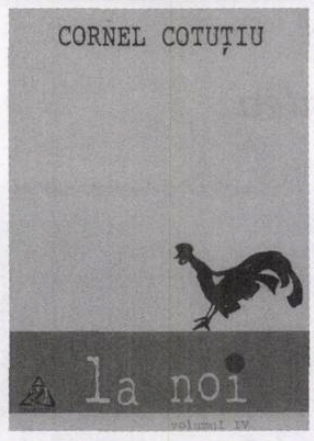

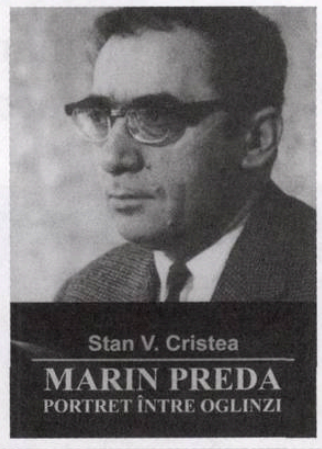

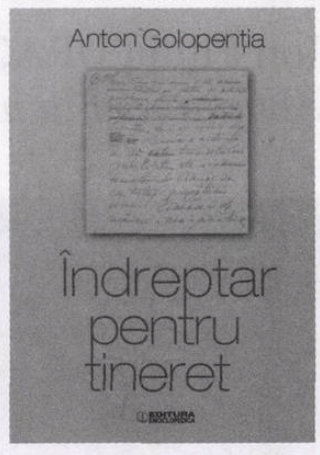

SĂRBĂTORIREA, LA BAIA MARE, A REVISTEI „NORD LITERAR" ŞI A UNIVERSITARULUI ION POP, NOUL ACADEMICIAN CLUJEAN

Recent, a avut loc la Baia Mare sărbătoarea scrisului literar din nordul ţării, printr-un eveniment cu dublă semnificaţie: a zecea ediţie a Zilelor Revistei „Nord literar" şi apariţia numărului 150 al acestei reviste. Pornită la drum în 2003, prin strădania unui inimos colectiv de redacţie local, revista a dobândit, în cei treisprezece ani de la apariţie, un loc distinct în peisajul actualităţii literare, prin prezenţa, număr de număr, a cronicii de certă calitate a criticului Gh. Glodeanu şi a incursiunilor de istorie literară ale lui Săluc Horvat, alături de care şi-au făcut un nume în publicistica literară o serie de condeie locale de mare diversitate şi reverberaţie interioară, precum Gh. Pârja, Aug. Cozmuţa, Daniela Sitar-Tăut, Delia Muntean, Florica Bud, Tatiana Dragomir, Terezia Filip, Lucian Perţa, Echim Vancea, G. Vulturescu, Ştefan Jurcă ş.a. La festivitate au fost prezenţi delegaţi ai celor mai importante publicaţii literare din regiune, precum G. Vulturescu („Poesis"), Ioan Moldovan („Familia" - Oradea), Olimpiu Nuşfelean („Mişcarea literară" - Bistriţa), Daniel Săuca („Caiete silvane" - Zalău), Radu Ulmeanu („Acolada literară" - Satu Mare), Teodor Ardelean („Familia română" - Baia Mare), care au rostit alocuţiuni, oferind diplome aniversare şi plachete. Totodată, rolul şi locul revistei în viaţa culturală actuală au fost subliniate în intervenţiile lor de preşedintele Consiliului Judeţean, Zamfir Ciceu, sau de luările de cuvânt ale celor prezenţi, între care Mircea Popa, Ioan Derşidan, Anca Goja, Viorel Mureşan, Cornel Cotuţiu, George Achim ş.a. Conducerea revistei „Nord literar" a trecut apoi la înmânarea premiilor literare ale revistei, între cei distinşi cu trofeele anului aniversar numărându-se şi clujenii Ion Pop, pentru „Poezie", şi Mircea Popa pentru „Critică şi istorie literară". Momentul de vârf al reuniunii l-a constituit lansarea volumului de ***Poezii*** al lui Ion Pop, cel mai „proaspăt" clujean ales în Academia Română, în şedinţa de joia trecută, fapt resimţit ca o victorie de seamă a scriitorimii din această parte de ţară, deoarece, după o lungă perioadă de timp, în care au trecut pragul înaltului for doar Aug. Buzura şi D. R. Popescu, s-a crezut că recunoaşterea publică a fost transferată în seama altor instituţii. Faptul în sine a ridicat calitatea şi importanţa evenimentului, transformându-l într-un adevărat omagiu la adresa valorosului nostru confrate. Ion Pop a citit mai multe poezii din volumele publicate de-a lungul anilor, în timp ce universitarul băimărean George Achim a punctat, într-o inspirată cronologie şi un „dosar critic", cele mai de seamă realizări din drumul devenirii poetice a celui sărbătorit. După-amiaza aceleiaşi zile a fost rezervată unei şedinţe maraton de lansare de carte, în cadrul căreia şi-au prezentat cele mai noi apariţii editoriale: poetul Viorel Mureşan, criticul şi istoricul literar Mircea Popa (cu cărţile sale de istorie literară, ***Momente culturale silvane*** şi ***Prezenţe literare III*** şi ediţiile din Roberto Fava şi Hanibal Oraţiu Dobjanski), Ioan Derşidan (romanul său ***Cimitirul din nord-vest*** a primit premiul pentru „Proză" al revistei), la fel ca Victor Tecar pentru ***Lupii Chioarului***, Terezia Filip, cu o carte de exegeză eminesciană etc. De remarcat că la numărul jubiliar al revistei „Nord literar" şi-au adus contribuţia şi preşedinta Asociaţiei din Cluj a Uniunii Scriitorilor, Irina Petraş, cu un amplu interviu luat de Gh. Pârja, dar şi Ioan-Pavel Azap, cu eseu, iar la capitolul poezie întâlnim numele lui Marcel Mureşeanu, Doina Cetea şi Ion Mureşan, în inspirata transpunere în limba italiană realizată de Gabriela Lungu.

Mircea POPA

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia MUNTEAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2015:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

16 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

LECTURILE CRITICULUI AUGUSTIN COZMUȚA

Augustin Cozmuța (1944-2015) și-a pus întreaga existență în slujba presei, pe care a servit-o cu devotament încă din 1968. Pe lângă activitatea marcantă desfășurată în paginile ziarelor din Maramureș, a colaborat și la o serie de reviste literare de prestigiu, precum „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Astra", „Ateneu", „Archeus" etc. Ca o încununare a acestei activități îndelungate, între 2002 și 2015, a fost secretarul general de redacție al revistei „Nord Literar" din Baia Mare. A debutat editorial în 1995 cu volumul de interviuri ***Punct de trecere***. În 2000, a urmat lucrarea intitulată ***Punct de vedere***, în care a selectat câteva din cele mai incitante editoriale publicate de-a lungul timpului. A întreprins o lungă călătorie în Statele Unite, iar la întoarcere și-a reunit notele de drum în volumul ***Coasta Pacifică. Jurnal californian*** (2002). Apărut la Editura Risoprint din Cluj-Napoca în 2004, următorul volum al gazetarului se intitulează ***Punct critic***. După cum anticipează și titlul, lucrarea reunește o amplă selecție din cronicile pe care le-a publicat pe parcursul anilor criticul și istoricul literar. ***Punct critic*** este cartea unui cititor împătimit, care a știut să se apropie de tot ceea ce înseamnă valoare. În fruntea cărții se găsesc două eseuri în care autorul își argumentează demersul. Studiul ce deschide cartea se intitulează ***Din lecturile mele***. Augustin Cozmuța vorbește aici, în prelungirea unei îndelungate tradiții, de viciul nepedepsit al lecturii, de „*iscusita zăbavă*" a cărților. Eseistul face elogiul lecturii și îl laudă pe cititorul de vocație. Lectorul autentic e comparat cu scriitorul autentic, deoarece nici acesta nu scrie pentru a obliga pe cineva la lectură. Adevărat beneficiar al operei de artă, cititorul este considerat un egal al creatorului, al cărui colaborator devine prin descifrarea semnificațiilor textului. Eseistul consideră că, asemenea genezei operei, receptarea ei reprezintă tot o problemă de vocație. În plus, actul lecturii se poate transforma într-o veritabilă bucurie a spiritului. Cozmuța vorbește și de criza lecturii ce caracterizează lumea contemporană, în care cititorul bombardat informațional nu mai poate opri timpul și nu mai regăsește plăcuta zăbavă de odinioară. Fenomenul nu îl îngrijorează însă pe eseist, deoarece nimeni nu mai poate avea azi pretenția că a citit totul. Cititorii reali sunt considerați atipici, deoarece nu seamănă unul cu celălalt. Mai mult, există și cazuri în care rolurile pot fi oricând inversate, lectorul transformându-se într-un scriitor împătimit. Un asemenea cititor atipic s-a considerat și Augustin Cozmuța, care și-a adunat impresiile de lectură între coperțile unei cărți. Comentariile exegetului nu tind către exhaustivitate, ci sunt rodul unei riguroase selecții, o selecție ce se bazează atât pe importanța cărților parcurse, cât și pe valoarea demersului critic întreprins. Foiletonistul nu își arogă alt merit decât acela de a-și fi căutat în vastul spațiu al lecturii un modest „*punct critic*", de unde să urmărească și să ia în stăpânire, într-o manieră personală, fenomenul literar. Cititorul experimentat se cufundă în spațiul labirintic al bibliotecii și se lasă cuprins de pasiunea devoratoare a lecturii. În consecință, traseul lecturilor se dovedește capricios, nesistematic, fiind generat de „*plăcerea textului*", o plăcere ce nu a scăzut în intensitate odată cu trecerea anilor. Textele selectate de către Augustin Cozmuța nu sunt datate, deși ele au fost publicate de-a lungul a peste trei decenii de activitate foiletonistică în paginile revistelor literare. Scrierile au fost recuperate integral, fără să fie modificate, fapt ce reflectă opiniile ferme ale unui cititor de vocație, care nu își schimbă principiile în funcție de diferitele conjuncturi politico-sociale, ci se ghidează doar după criteriul valoric. Amprenta momentului istoric se poate însă descifra din comentarii, care au drept pretext editarea sau reeditarea unor cărți majore ale literaturii române. Opțiunile și preferințele cititorului de profesie pot fi identificate în selecția realizată, o selecție alcătuită din perspectiva gazetarului care și-a exercitat meseria la Baia Mare și care s-a simțit profund legat de acest areal geografic și cultural. Un asemenea demers este ferit de provincialism prin faptul că se axează exclusiv pe criteriul estetic, singurul care orientează grila de lectură a exegetului. Cuprinsul cărții oferă un eșantion relevant despre felul în care a înțeles actul critic un cititor responsabil, care a preferat să trăiască tot timpul în interiorul culturii.

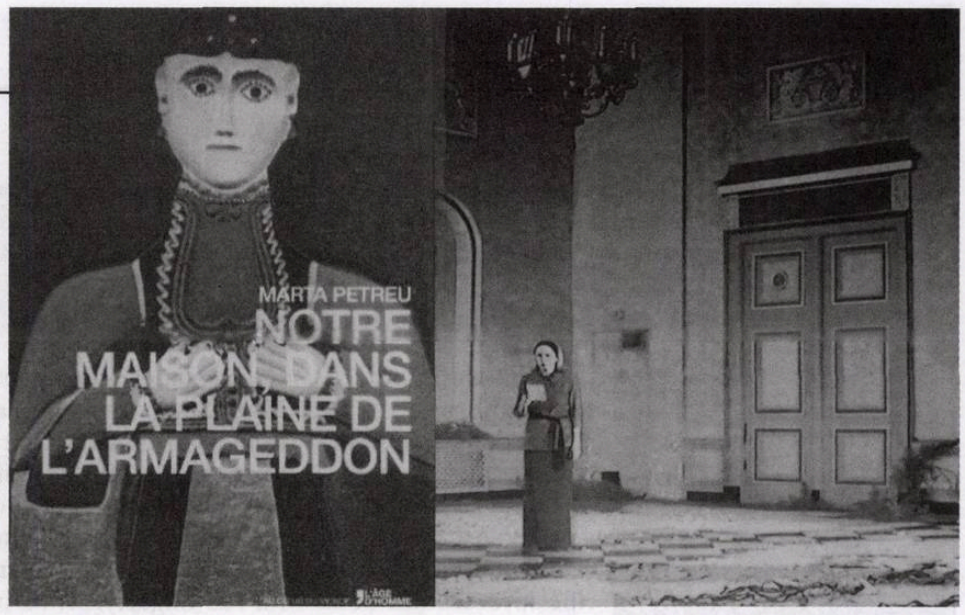

După ce își circumscrie profesiunea de credință, Augustin Cozmuța vorbește de ***Literatura actuală și necesitatea sintezei***. Ideea de la care pornește exegetul este aceea că, pentru cultură și creație, „*sinteza reprezintă treapta matură a împlinirilor*". Mai mult, în lumea valorilor, necesitatea sintezei este considerată o ipostază a aspirației umane la eternitate, deoarece sintezele (cum ar fi tomurile de istorie a artei sau istoriile literare) transmit senzația aproape tactilă a veșniciei. Chiar dacă valorile certe există și rezistă prin sine, sinteza le dă însă solidaritate. Criticul vorbește apoi de complexitatea peisajului literar actual, dificil de asimilat unei viziuni interpretative unice. O asemenea stare se dovedește însă firească în sfera artei, spațiu prin excelență al deplinei libertăți de exprimare. Pentru jumătatea de veac de după 1945, Augustin Cozmuța este de părere că axul sintezei literaturii s-ar situa între momentele 60 și 90, „*când se constată primele (relevante estetic) simptome ale unor schimbări ce vor determina o mutație valorică cu punctul de sprijin în necesitatea de a replica unor formule artistice sonore și ineficiente*". În continuare, exegetul trece în revistă mutațiile care s-au petrecut în sfera literaturii contemporane. Necesitatea sintezelor e văzută în discernerea valorii de nonvaloare nu numai în domeniul istoriei literare, ci și în acela al receptării creației autentice. Selectând valorile, sinteza critică se poate transforma într-un util îndreptar estetic al gustului publicului cititor, dezvoltându-i acestuia puterea de discernământ. Orientând lectura, sinteza se dovedește necesară în lupta împotriva invaziei mediocrităților și în impunerea valorilor autentice. Pentru a-și ilustra ideile, exegetul trimite la câțiva directori de conștiințe, precum Titu Maiorescu și E. Lovinescu. O asemenea visată tentativă de sinteză este și cartea lui Augustin Cozmuța, care se transformă într-o pledoarie pentru lectură și promovarea valorilor.

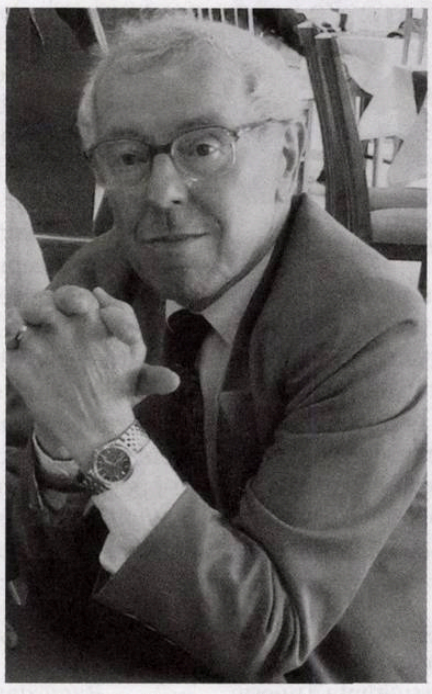

Investigația conține trei secțiuni ample, inegale ca întindere, ceea ce reflectă și preferințele criticului pentru anumite forme literare. În ciuda aspirației sale la obiectivitate în interpretare, este firesc ca exegetul să aibă și prioritățile sale de lectură. Ca urmare, mai bine de jumătate din economia întregului îi este dedicată poeziei, secțiunea transformându-se într-o amplă panoramă a liricii românești de azi. Augustin Cozmuța se oprește la o serie de nume de referință, precum: Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ioan Moldovan, Adrian Păunescu, Ion Pop, Grigore Vieru, Vasile Igna, Ion Gheorghe, Mircea Petean etc. Acestora li se adaugă o pleiadă de creatori legați de toposul maramureșean, care au contribuit prin versurile lor la impunerea unei autentice mitologii a Nordului: Vasile Avram, George Boitor, Ion Bogdan, Ion Burnar, Gavril Ciuban, Mihai Cupcea, Vasile Radu Ghenceanu, Nicolae Scheianu, Echim Vancea etc. Preferințele criticului devin și mai elocvente dacă urmărim câte materiale îi dedică fiecărui autor. Numărul nu reflectă întotdeauna valoarea autorului abordat, selecția fiind justificată adesea prin legăturile de taină dintre scriitor și spațiul maramureșean. Aceasta deoarece gazetarul Augustin Cozmuța a fost o conștiință a urbei, iar lecturile sale au fost determinate (și) de viața culturală desfășurată în imediata sa vecinătate. Criticul se dovedește un constructor ce caută valoarea în textele parcurse și care refuză extremismul, atitudinile violent denigratoare. În plus, ca gazetar, Augustin Cozmuța a știut să se descurce pe spații mici, a învățat să își concentreze expresia. Tabletele sale merg la esențe, exegetul reconstituind profilul spiritual al omului și al operei doar din câteva trăsături de penel. Nu întâmplător, meditațiile despre poezie ale lui Augustin Cozmuța se deschid cu relevarea ***Patosului rostirii imnice*** în volumul ***Imnele Maramureșului*** de Ioan Alexandru, suprem elogiu adus acestui ținut cu rezonanțe mitice. Criticul identifică în autorul ***Imnelor*** un poet care nu încetează a se uimi în fața miracolului cosmic, pentru care, asemenea lui Blaga, lumea este o adevărată corolă de minuni. În această amplă panoramă a liricii românești surprinde prezența lui Gerard Bayo, „*un poet din inima Parisului*". Selectarea sa în comentariile lui Augustin Cozmuța se explică prin călătoriile acestuia în Maramureș, călătorii inițiatice, fără de care, poate, atât ființa poetului, cât și poezia sa i-ar fi rămas cu totul străine comentatorului. Uneori, medalionul devine mai amplu, simpla recenzie la un nou volum fiind substituită cu o perspectivă mai largă, ce vizează reconstituirea întregii creații a unui autor. Este și cazul lui Ion Burnar, a cărui poezie este discutată în eseul ***Tristețea firului de iarbă introdus în computer***. Vrednice de atenție sunt și considerațiile făcute asupra unor poeți ce au trecut deja apa Styxului și care, chiar dacă nu au fost uitați, nu se află prea des în atenția exegeților. Un bun exemplu constituie în acest sens poezia lui George Boitor, poetul tragic pentru care creația a devenit un autentic mod de existență.

Trecând la proză, numele investigate devin mai sonore, chiar dacă preferințele exegetului se îndreaptă, în continuare, către o serie de autori legați, cu predilecție, de spațiul maramureșean. Dintre prozatori, Augustin Cozmuța se oprește la Nicolae Breban, Augustin Buzura, Dan Grădinaru, Ioan Groșan, Alexandru Ivasiuc, Marian Ilea, Ștefan Jurcă, Mircea Marian, Adrian Oțoiu, Simion Pop, Marin Preda. După cum se poate constata, este vorba de autori ce aparțin unor generații și unor direcții estetice diferite. Foiletonistul se dovedește însă receptiv la nou și la tot ce înseamnă valoare, fapt ce explică marea diversitate a autorilor investigați. Chiar dacă unor romancieri deja clasicizați, precum Marin Preda sau Nicolae Breban, nu li se consacră decât un singur comentariu, mult prea puțin pentru a releva complexitatea operelor acestora, o atenție sporită li se acordă cărților lui Augustin Buzura. Rând pe rând, cronicarul literar își îndreaptă atenția asupra unor repere majore ale prozei postbelice, precum ***Absenții***, ***Orgolii***, ***Vocile nopții***, ***Drumul cenușii***. Eseistul se dovedește același cititor atent și în cazul romanului, un cititor care știe să selecteze valorile, care resimte din plin seducția textului și care dorește să își împărtășească impresiile de lectură. La autorul ***Orgoliilor,*** Cozmuța apreciază, înainte de toate, aspirația spre intelectualizare a prozei. Joyce, Proust, Kafka, Camus, Sartre, Butor, Sarraute, Beckett, Ionescu reprezintă doar câteva din ecourile livrești identificate în opera romancierului. Acesta impune un personaj de tip nou, un intelectual ce face parte din categoria inadaptabililor. În cazul lui Breban, recunoaște o vocație autentică și este impresionat de vitalismul prin care prozatorul își proclamă adevărul, sfidând clișeele și contrariind orizontul de așteptare al lectorilor săi. Metoda de lucru a foiletonistului se schimbă atunci când trece la scriitorii mai tineri, aflați în curs de afirmare. În cazul acestora, pentru a-și valida ipotezele de lucru, exegetul trimite la autoritatea unor critici de referință, precum Eugen Simion sau Nicolae Manolescu. Sub acest aspect, portretul schițat lui Ioan Groșan rămâne elocvent. În cazul lui Marian Ilea, Cozmuța reține harul de povestitor al autorului romanului ***Desiștea***, în timp ce la Adrian Oțoiu îl fascinează invenția epică și jocul textualist.

Este firesc ca un cititor împătimit precum Augustin Cozmuța să fie interesat și de opiniile altor cititori de profesie. Ca urmare, ultima secțiune a cărții îi este dedicată criticii și istoriei literare. Foiletonistul se oprește, și de această dată, la o serie de autori aparținând unor generații diferite, dar care au marcat puternic istoria și critica literară de ieri și de azi. Dintre lecturile lui Augustin Cozmuța merită să fie evidențiate cele din G. Călinescu, E. Lovinescu, Constantin Ciopraga, Ion Simuț, Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Gheorghe Glodeanu. În cazul autorului ***Istoriei literaturii române de la origini până în prezent,*** foiletonistul este impresionat de setea de monumental, de nevoia divinului critic de a construi ceva peren pe teritoriul culturii române. Pe lângă textele propriu-zise, merită să mai reținem bogatele ilustrații din finalul cărții, fotografii care certifică prezența criticului în centrul vieții culturale maramureșene.

Eseurile reunite în volumul ***Punct critic*** reflectă câte ceva din lecturile ample ale unui cititor de profesie, care a resimțit din plin fascinația cărților. La sfârșitul unei existențe duse sub zodia lecturii, pe urmele lui Jorge Luis Borges, Augustin Cozmuța s-a retras în paradisul bibliotecilor. Fără el, „Nordul Literar" va fi mult mai sărac.

Gheoghe PÂRJA

SAVANTUL MIHAI POP - UN AVANGARDIST AL CERCETĂRII CULTURII POPULARE

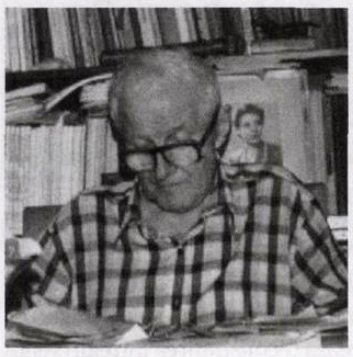

Ziua de sâmbătă, 10 octombrie 2015, va rămâne de referinţă, deoarece înseamnă un început de drum. În satul Glod, de pe Valea Izei, a fost provocată memoria. La cincisprezece ani de la săvârşirea din viaţă, profesorul Mihai Pop, membru de onoare al Academiei Române, a fost evocat în satul naşterii sale. Ideea a aparţinut preotului Dan Ioan Sidău, secondat îndeaproape de Centrul Cultural din Sighetu Marmaţiei şi de Primăria Strâmtura. Sprijinul a avut o arie mai largă. A fost un bun prilej de a rememora profilul ştiinţific de excepţie al Profesorului. Demersul manifestării are şi o motivaţie teoretică, vizând mai buna cunoaştere a activităţii sale de pionierat în folcloristica şi etnografia românească. Adică recunoaşterea adevărului că profesorul Mihai Pop este creator de şcoală în domeniu. Grupul de discipoli din Vâlcea (în frunte cu Gheorghe Deaconu şi Ioan Şt. Lazăr) a fixat direcţiile de bază ale recuperării operei, dar şi ale pedagogiei culturale ale lui Mihai Pop. A sosit vremea ca în Glodul Maramureşului, de unde savantul a plecat în lume, să fie instituit un curent pentru cunoaşterea operei, pentru a evidenţia acele idei care privesc destinul satului românesc şi al celui maramureşean în primul rând. Criticul C. Stănescu i-a decupat, pe bună dreptate, rolul de avangardist al profesorului. Cum poate fi în avangardă un savant din ariergardă, arheolog al culturii populare?, se întreabă domnul Stănescu. Se poate. Cercetarea vechimii şi interpretarea ei au nevoie de specialişti care îşi asumă riscul. Cu idei noi. Profesorul Mihai Pop a întrupat fericit deschizătorul de drum în folcloristica românească. Personalitatea folcloristului, antropologului, etnografului, etnologului şi profesorului Mihai Pop nu poate fi tratată decât în strânsă legătură cu activitatea instituţiilor pe care le-a condus. Şi în primul rând, a fostului Institut de Etnografie şi Folclor.

La data întemeierii Institutului (1949), Mihai Pop avea o serioasă experienţă de cercetător, avea temeinice cunoştinţe privind cultura tradiţională a satului românesc. Ca student a cunoscut eforturile profesorului său Ovid Densusianu de adunare şi valorificare ştiinţifică a literaturii populare. Fostul student al unora dintre cei mai de seamă folclorişti din epocă a făcut studii la Praga, Bonn şi Varşovia, unde a luat legătura cu mişcarea folcloristică şi filologică europeană. A luat parte la cercetările de teren ale echipei lui Dimitrie Gusti, unde a lucrat cu Anton Golopenţia, Constantin Brăiloiu, H. H. Stahl. Reţinem mai ales experienţa din satul basarabean Cornova. Statura ştiinţifică şi meritele Profesorului stau alături de ale somităţilor europene în domeniu, cum ar fi etnograful rus Bogartyrev, cu lucrări publicate în Europa, Claude Lévi-Strauss, antropologul francez cu o gândire teoretică şi practică modelată de structuralismul lingvistic, ori Roman Jakobson, reprezentant al şcolii formaliste ruse, unul dintre fondatorii fonologiei. În 1967, profesorului Mihai Pop i s-a decernat Premiul „Herder".

Aceste idei şi multe altele au conturat personalitatea savantului Mihai Pop în satul natal. Specialiştii prezenţi la manifestare au adus contribuţii necesare pentru revigorarea ideilor Profesorului.

Zoltan Rostaş, Vasile Şoimaru, Andrei Pop (fiul savantului) şi Gheorghe Pârja

Cercetătorul Zoltan Rostaş, un apropiat şi bun cunoscător al operei lui Mihai Pop, a prezentat profilul complex, cu autoritate ştiinţifică în domeniu. Universitarul basarabean Vasile Şoimaru a adus noutăţi despre celebra campanie sociologică din Cornova din anul 1931. Ca argument, a dăruit Centrului de Documentare „Mihai Pop" un volum masiv pe această temă. Vasile Şoimaru este fiu al satului Cornova. Domnul Andrei Pop, fiul savantului, a ţinut să spună: *„Este extraordinar ce s-a putut face astăzi la Glod. Sper să fie o sămânţă pusă pentru rod"*. Ruxandra Pop, nepoata celui cinstit la el acasă, a ţinut să amintească drumurile repetate făcute la Glod, inclusiv pentru realizarea unui film documentar despre celebrul ei bunic. Mihai Dăncuş, un discipol apropiat al Profesorului, şi-a arătat toată susţinerea pentru ca manifestarea de la Glod să fie una ştiinţifică, de recuperare a proiectelor care pot fi şi acum folositoare şi salvatoare. Prof. dr. Gheorghe Deaconu din Râmnicu Vâlcea, fost student al lui Mihai Pop, l-a prezentat ca promotor al unei ştiinţe vii. Profesorul ne-a îndemnat să medităm asupra destinului satului românesc, căruia încă din perioada interbelică i-a prevăzut destructurarea. Nu acceptă ca suficiente entuziasmul şi filantropia, nici utopiile de sate model. Schimbarea radicală, pe baze realiste şi naţionale, depinde tocmai de *„schimbarea mentalităţii coloniale în spirit cetăţenesc"*. Şi multe alte opinii ale profesorului, care stau a fi dezbătute la aceste colocvii. Spiritul avangardist al savantului va putea fi deslușit mai temeinic. Mai ales că în urma dumisale au păşit apăsat foştii studenţi, discipoli devotaţi, acum specialişti redutabili. Avangardişti şi ei.

Cei adunaţi la Glod sub steaua Profesorului au amintit contribuţia esenţială la devenirea unor manifestări care au făcut carieră în Maramureş. De la Festivalul de Datini la sesiunile de comunicări ştiinţifice pe teme de folclor. Un început care mi-a dat curaj. Satul savantului şi al fraţilor Petreuş poate deveni un loc iradiant pentru proiecte cu folos. Ascultaţi ce spunea Mihai Pop în urmă cu patru decenii la Sighetu Marmaţiei: *„Maramureşenii au reuşit să facă din cultura populară locală, în care se integrează organic vechile mituri, sensul distinctiv al caracterului lor local, de care sunt mândri şi pe care vreau să-l păstreze cu tenacitate. Este o formă remarcabilă a modului de a-şi păstra fiinţa etnică proprie, o formă ce vorbeşte despre o conşiinţă puternică a eului local"*.

Antoaneta TURDA

IOAN ŞIMAN ŞI CONTEMPLAŢIA CA MODUS VIVENDI

Se împlinesc anul acesta două decenii de la debutul editorial al lui Ioan Şiman cu volumul de versuri ***Printre anotimpuri***. Scris la vârsta deplinei maturităţi, surprindea prin puterea contemplaţiei, trăsătură ce se va dovedi o constantă a creaţiei sale, ce îmbină firesc surâsul epigramei cu glasul grav al liricii meditative. Iată că, după anii scurşi, poetul revine în atenţia publicului băimărean cu ***Destinul travestit***, o carte de largă respiraţie lirică, în care spectaculosul este înlocuit de cumineţenia unei anume filosofii existenţiale, aceea a omului împăcat cu el însuşi şi cu lumea. Împărţite în trei părţi (***Insula împăcării***, ***Şi totuşi lumea e normală***, ***Universul inocenţei***), sonetele duc cu gândul, chiar de la început, la semnificaţia cifrei 3, număr fundamental, care exprimă ordinea perfectă intelectuală şi spirituală în relaţia Dumnezeu-Univers-Om. Percepută din acest unghi, cartea este misterioasă de la un capăt la altul, tocmai pentru normalitatea cu care este văzută existenţa umană în toată desăvârşirea sa.

A privi cu detaşare lumea e o adevărată binefacere, mai ales la anii senectuţii, când totul pare împovărător, ceea ce autorul demonstrează cu sârg şi curaj. *„Exist - am datoria să trăiesc"* - mărturiseşte în ***Exist ca să muncesc***, cu voce sonoră, dar fără emfază, conştientizându-şi menirea în lume. Cu ochi sfedelitori şi zâmbitori, Ioan Şiman purcede pe drumul vieţii cu nădejde, chiar dacă amintirea din amurguri doare, căci totuşi speranţa îl uneşte pe om cu Cel Atotputernic. Necerând nimic de la viaţă, o parcurge firesc, cu multă atenţie, mai ales acum, când are experienţa octogenarului: *„Să-mi fie chintesenţă de natură:/Frumosul, gingăşia, haruri multe"* - exclamă în ***Iubirea***, încercând să dezlege tainele existenţei cu calm şi răbdare. Raportarea la dilemele existenţiale transformă trăirile în poeme în care se simte nostalgia specifică vârstei, ce pare a convieţui perfect cu un optimism bine temperat, pe tot parcursul volumului. Nu e de neglijat, mai ales acum, în vremurile în care trăim, nici patriotismul bine marcat în ***Acasă***, ***Străin în casa mea*** şi ***În ţara de omenie***. Îngemănarea celor trei coordonate tematice este perfectată de iubirea necondiţionată pentru tot şi toate.

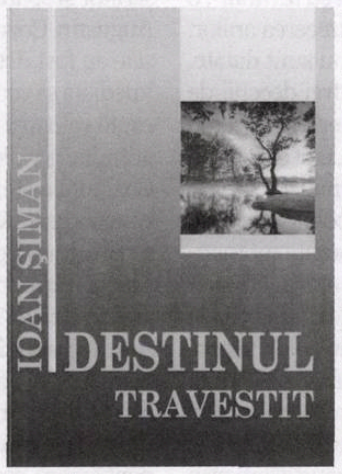

Spirit care ştie foarte bine să-şi păstreze echilibrul interior, nu îşi propune să fie o anexă la elite pentru a se afla într-un anume anturaj, aşternându-şi pe hârtie gândurile cu graţie şi naturaleţe. În drumul său lumesc pare a fi tulburat doar de lupta cu timpul şi cu agresivitatea vremurilor în care trăieşte, recunoscând la un moment dat: *„O stea îmi trebuia, şi virtuală,/Să-mi lumineze patima vitală,/Convins deplin că viaţa e-ntâmplare"*. Încrezător în propriul destin, acceptă provocările vieţii: *„Învăţ cum firea poate să respire,/De ştie inima, la judecată,/Când sufletul neţărmurit se-arată"*.

Racordarea propriei vieţi la ritmurile universului şi ale spaţiului natal presupune şi o anume atitudine civică, bine punctată în: ***Odiseea unui şef de stat***, ***Vraja Schengen*** şi ***Fabula***, unde regăsim sarcasmul binecunoscut din parodii şi spiritul de dascăl pregătit mereu a corecta anume stări de fapt (să nu uităm că Domnia Sa a slujit învăţământul maramureşan peste patru decenii ca învăţător şi profesor de matematică). Pornită din sete de perfecţiune, perceperea realităţii este amănunţit disecată, nescăpând niciun detaliu al societăţii româneşti, poezia ***Cititul nu-i în top*** dovedind pe deplin viziunea autorului asupra atmosferei generale ce pluteşte peste miraculosul spaţiu mioritic.

„Cu adevăr scăldat în ipoteze/ E orizontul ţăndări în oglindă" - constată poetul octogenar după periplul terestru în care, vrând-nevrând, suntem toţi angrenaţi, folosirea ca mod de exprimare a sonetului, atât de perfect şi tradiţional, fiind bine gândită, căci se potriveşte perfect cu meditaţia austeră, fără patimă, ce nu lasă loc trăirilor haotice, nestăpânite. A citi acest volum, cu multă atenţie, de la un capăt la altul, impune o anume rigoare în lectură, cititorul răbdător având revelaţia finală a unui volum ce dezvăluie viaţa gradual, cu luminile şi umbrele sale, neştirbindu-i-se naturaleţea.

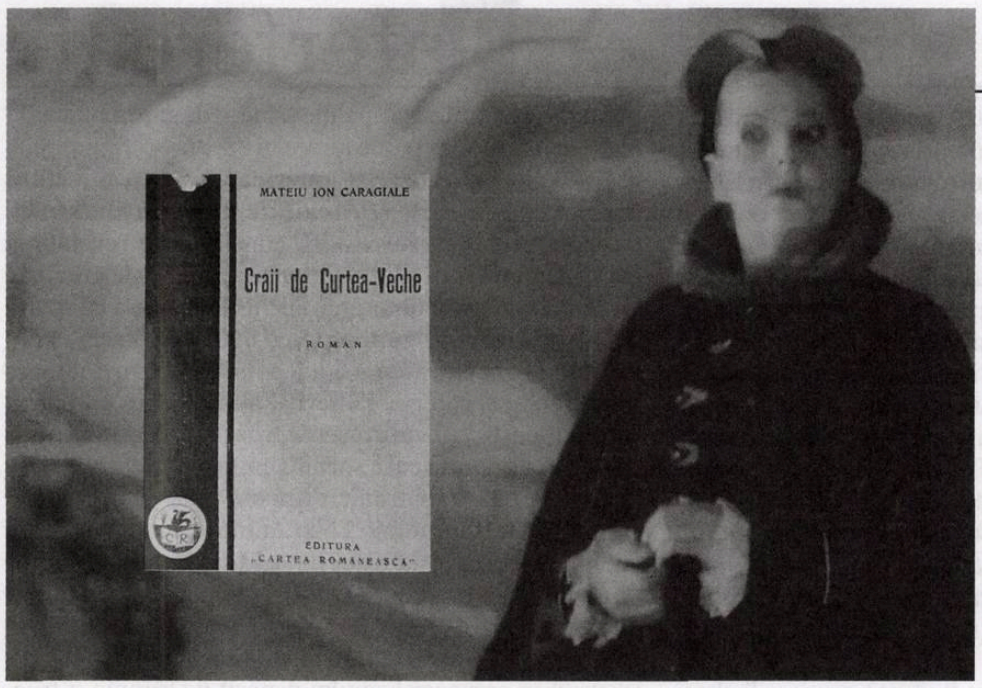

Săluc HORVAT

G. T. KIRILEANU. JURNAL ŞI EPISTOLAR. RESTITUIRI

Apariţia primelor două volume din cele şase programate să cuprindă însemnările ilustrului cărturar G. T. Kirileanu, sub titlul ***Martor la istoria României. Jurnal şi epistolar (1872-1960)*** - ediţie îngrijită, ***Cuvânt înainte***, note şi indice de Constantin Bostan* (Editura Rao, 2013) – constituie un act lăudabil de restituire a unor autori şi a unor scrieri pe nedrept trecuţi într-un con de umbră.

Ediţia, aşa cum rezultă şi din ***Cuvânt înainte***, îşi propune să prezinte viaţa unui destin de excepţie care, prin întreaga sa activitate de istoric, folclorist şi bibliolog sau editor, a lăsat lucrări remarcabile în diverse arii ale istoriei şi culturii române. Între acestea, istoria literară, folcloristica şi mai ales memorialistica ocupă un loc important. Dacă ar fi să amintim doar preocupările sale pentru editarea operei lui Ion Creangă, ar fi motiv suficient pentru readucerea lui în atenţia cititorului de astăzi, ediţiile sale rămânând ca modele.

Între preocupările sale se numără contribuţiile la biografia eminesciană din perioada de revizor şcolar. Amintim şi ediţia ***Mihai Eminescu. Scrieri politice şi literare***, realizată împreună cu I. Scurtu, prima care dă o imagine asupra publicisticii eminesciene.

Ca folclorist s-a remarcat prin numeroasele studii şi cercetări, prin colaborarea la revista de folclor „Şezătoarea" şi la diverse alte reviste de profil.

Publicistica cuprinsă în volumele la care facem referinţă în prezentele note marchează o bună parte a activităţii sale. Ca memorialist şi mai ales ca epistolar, Kirileanu poate fi numit un *„martor la istoria României"*, însemnările sale fiind dovezi de luat în seamă pentru cunoaşterea unei perioade istorice cuprinzătoare. Din notele sale se poate reconstitui spiritul unei epoci încărcate de evenimente, cunoaştem oamenii implicaţi în acest iureş al istoriei (corespondenţa sa se adresează unui număr mare de nume din cele mai diverse domenii ale vieţii: politic, literar, social). Aflăm lucruri importante despre şcolile prin care a trecut ca elev şi ca dascăl, dar mai ales despre viaţa sa personală. Se poate spune că, prin ***Jurnalul*** său, descoperim o lume în diversitatea ei.

Din întreaga perioadă ce urmează să fie cuprinsă în cele şase volume programate să apară din însemnările lui G. T. Kirileanu, cele două volume cuprind anii: 1872-1914 (vol. I) şi 1915-1918 (vol. II).

Ordonate cronologic, însemnările de jurnal şi epistolele din volumul I încep cu anul naşterii lui Kirileanu şi conţin, într-o primă secvenţă, date de ordin biografic despre el şi familia sa, despre anii de şcoală (Şcoala Primară din Broşteni, Şcoala Primară Nr. 1 din Fălticeni, Şcoala lui Neculai Bercan din Piatra Neamţ, Şcoala Normală „V. Lupu"- unde îl are profesor şi director pe Constantin Meissner, cel faţă de care va avea un respect deosebit şi cu care va purta în timp o vastă corespondenţă), despre nevoile materiale ale elevului şi despre starea sa de spirit. În scrisoarea trimisă din Fălticeni, datată 1885, mai 20, semnată Gh. Teodorescu, între altele, scria: *„Tătuţă! Tare mult te rog fămi o bondiţă frumuşică căci nam ce lua pe esamen căci sumanul este lung şi greu. pe urmă toţi profesorii zic că de ce nu vin cu bondiţa. Să mio gătiţi pe la 1 Iunie căci atunci se începe esamenu.*

Trimiteţimi opinci căci acum port ciubotele şi se rup, tare mult vă rog. Iţarii de aseminia să mii trimiteţi căci am numai o pereche aici" (Apud, vol. I, p. 19).

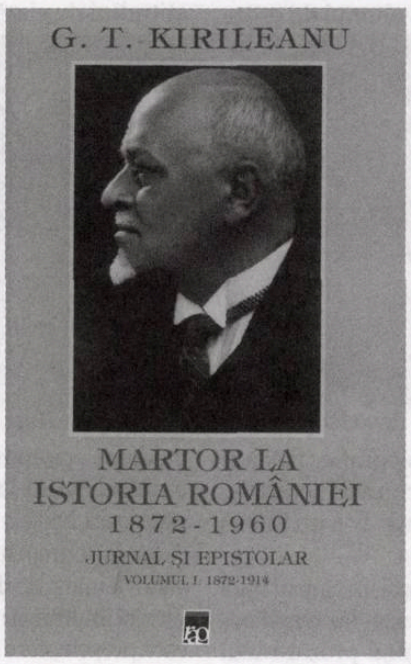

Într-o altă scrisoare trimisă părinţilor, datată Iaşi, 1888, iunie 24, se plânge că duce lipsă de bani: *„Am rămas cu 1 franc. Ce să fac cu un franc? Cu ce să vin acasă? Plata trenului este 8 franci, apoi sânt desculţ în toată puterea cuvântului; în examen m-a întrebat D-l Director că... ce fel de părinţi am de nu se îngrijesc de fel de mine.*

În o stare aşa de tristă fiind, vă rog faceţi cum aţi mai făcut toate chipurile şi-mi trimiteţi 10 franci (...) Te mai rog încă o dată, tată, nu mă da uitării" – semnează Ghiţă Gh. Teodorescu (apud, p. 26).

Alegerea studiilor universitare este pe larg relatată. Înscris mai întâi la facultatea de fizică-chimie, la recomandarea profesorului P. Poni, a fost nevoit să o abandoneze din motive de sănătate. În cele din urmă, se înscrie la Facultatea de Litere din Iaşi, unde s-a întâlnit cu o serie de profesori renumiţi: Alexandru Philippide, A. D. Xenopol, P. P. Negulescu ş.a. La propunerea lui Al. Philippide este cuprins în colectivul de adunare a materialelor pentru ***Dicţionarul limbii române***, ceea ce dovedeşte remarcarea lui încă din timpul studenţiei.

Cea mai mare parte a cărţii reproduce texte sau fragmente de texte, dar mai ales scrisori adresate familiei (din perioada şcolară) şi diverselor personalităţi, comunicând pe cele mai variate teme. Între primii cu care a corespondat îi amintim pe: profesorul său de la Colegiul „V. Lupu", C. Meissner, Paul Zarifopol, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu şi mulţi alţii.

Situaţia materială a lui Kirileanu nu a fost între cele mai bune, confruntându-se ani la rând cu numeroase neajunsuri. Aflăm acest lucru din mai multe misive trimise unor apropiaţi. Într-una din scrisorile adresate lui C. Meissner relata: *„În sfârşit s-a apropiat funia la păr şi mucul la deget. Până acum, am dus-o cum am dus-o, am ajuns să răbd şi foame uneori... Însă plecarea la Bucureşti îmi cade mai greu decât toate, prin lipsa în care mă găsesc cu privire la cheltuielile de drum şi de îmbrăcăminte"* (p. 100). (Este vorba de oferta unui serviciu temporar la Casa Regală). Înţelegându-i situaţia, protectorul său îi trimite o sumă care îi va permite plecarea la Bucureşti. Situaţia sa a început să se schimbe cu luna noiembrie 1905, când: *„Pentru mine* – nota în 17 nov. 1905 – *a început o viaţă cam ciudată de la 14 noiemvrie. Venind Regele în Bucureşti, am început a lua masa la Palat şi, prin acest fapt, stau sechestrat în palat de la 10 dim., până la 8 sara. În adevăr, la 10 vin la cancelarie şi lucrez până la 12 ½, când ne cheamă la masă"* (p. 102). Perioada cât a stat la Palat, îndeplinind sarcina de bibliotecar al Bibliotecii Regale, se regăseşte în multe din însemnările sale.

Lăsând la o parte numeroase alte aspecte legate de biografia lui Kirileanu, de viaţa literară şi politică a vremii, de oamenii cu care a comunicat, se cuvine să revin la activitatea sa în sfera istoriei literare, în care a avut câteva contribuţii importante despre marii scriitori Mihai Eminescu şi Ion Creangă, contribuţii la care se fac referiri în cele două volume de jurnal şi epistolar rămase de la cărturarul moldovean. În privinţa lui Eminescu, contribuţiile se rezumă la câteva însemnări privind activitatea de revizor şcolar a acestuia, publicate în „Buletinul Eminescu", şi mai ales la editarea scrierilor sale politice şi literare. Istoria literară atribuie publicarea pentru prima dată a scrierilor politice şi literare în exclusivitate lui Ion Scurtu, care a realizat şi ediţia critică ***Scrieri politice şi literare. Manuscrise inedite culese din ziare şi reviste***, cu o ***Introducere*** de I. Scurtu (Editura Minerva, 1905), deşi, în realitate, la realizarea ei un rol important l-a avut şi G. T. Kirileanu, dar care la apariţie nu a mai fost menţionat. Dintr-o notiţă a lui Kirileanu din iunie 1905 rezultă refuzul acestuia de a mai colabora; astfel, ediţia, programată să apară în trei volume, a rămas doar la primul: *„ultimele două volume plănuite nu au mai apărut pentru că eu, neîndreptăţitul, nu i-am mai dat copiile mele din «Timpul»"*.

Dacă în privinţa editării lui Eminescu nu s-a bucurat de succes, editarea operei lui Ion Creangă poate fi notată ca una dintre cele mai importante realizări, ediţiile sale fiind bine apreciate de istoria literară.

Urmărind jurnalul şi epistolarul incluse în volumele analizate, descoperim numeroase însemnări care atestă interesul său pentru viaţa şi opera marelui povestitor. Nemulţumit de ediţia realizată de Ilarie Chendi şi Şt. O. Iosif, Titu Maiorescu l-a îndemnat pe Kirileanu să realizeze el însuşi o ediţie critică a operei lui Ion Creangă, îndemn asumat, acesta reuşind să aducă ediţiei anterioare numeroase corecturi în textul scrierilor lui Creangă şi în glosarul de termeni. Ediţia din 1905 a fost urmată de altele.

Numele lui Ion Crenagă revine mereu în însemnările lui Kirileanu. Prima cercetare amplă pe urma manuscriselor rămase de la acesta întreprinsă de Kirileanu a pornit de la intenţia redactorului „Şezătorii" de a realiza un număr care să cuprindă texte rămase de la povestitor. În acest scop, Kirileanu colindă pe la presupuşi deţinători de astfel de documente, începând cu Tincuţa, soţia lui Creangă. Cercetarea a fost anevoioasă şi fără prea mult succes, mulţi refuzând colaborarea, Kirileanu reuşind totuşi să realizeze un studiu, însă de proporţii reduse.

În cuprinsul celor două volume la care facem referire se regăseşte o întreagă istorie a vieţii culturale şi politice, G. T. Kirileanu fiind nu numai martor, ci şi făptaş, unul dintre participanţii la făurirea istoriei culturale a României.

Sub aspect editorial, volumele se remarcă prin întreaga structură, prin aparatul critic ce le însoţeşte (şi acesta în sine o lucrare de mare valoare şi probitate ştiinţifică).

* Constantin Bostan, poet, critic şi istoric literar, se numără printre cercetătorii pasionaţi ai vieţii şi ai operei lui G. T. Kirileanu, fiind, între altele, editorul acestuia.

Ion Piţoiu DRAGOMIR

ABONAMENT LA NELINIŞTE

Încercarea noastră de „a privi" altfel poezia Corinei Petrescu este (şi) un demers temerar într-un fel. Dacă în mijlocul unei mese de marmură neagră am aşeza creaţiile din volumul ***Creion*** – într-un pocal de chihlimbar, de ce nu?! –, iar în jur am fixa, pentru început, patru oglinzi, reacţiile n-ar întârzia să apară. Punând în jurul poemelor acestei creatoare „oglinzi" ce revelează – acceptabil act până la un punct –, de ce s-a ales tocmai numărul patru şi nu şase, opt...?, s-ar întreba cineva. La rându-ne, răspundem tot interogativ: „De ce acceptăm îndeobşte...doar (!) patru zări ale lumii?- ca să ne oprim la un prim element?!"...Singurul deocamdată.

Avem suficiente motive să afirmăm că poezia Corinei Petrescu este, mai ales, luminos-dihotomică, revelând – cum altfel? – strălucirea, în primul rând: singurătate, dar şi trandafiri, tristeţe, dar şi fluturi – fulgi de zăpadă, chin şi ...alb etc.

Poeta acordă clepsidrei o specială atenţie în mai multe creaţii, dar, când această harpă a Timpului este în mâna lui Dumnezeu, ea devine minune: *„unde e mâna/Ta, Doamne,/să le mai întorci/din când în când/aceste uitate/şi totuşi,/cât de însemnate/clepsidre?"* (***Destin***).

În câteva poeme autoarea pune zăpezile „să vorbească", dar „cuvintele" lor sunt – nu ne mirăm deloc, fiind vorba despre un creator liric! – generatoare de nelinişte: *„Sub povara zăpezii/mi-am făcut abonament/la nelinişte"*.

(Continuare în pagina 14)

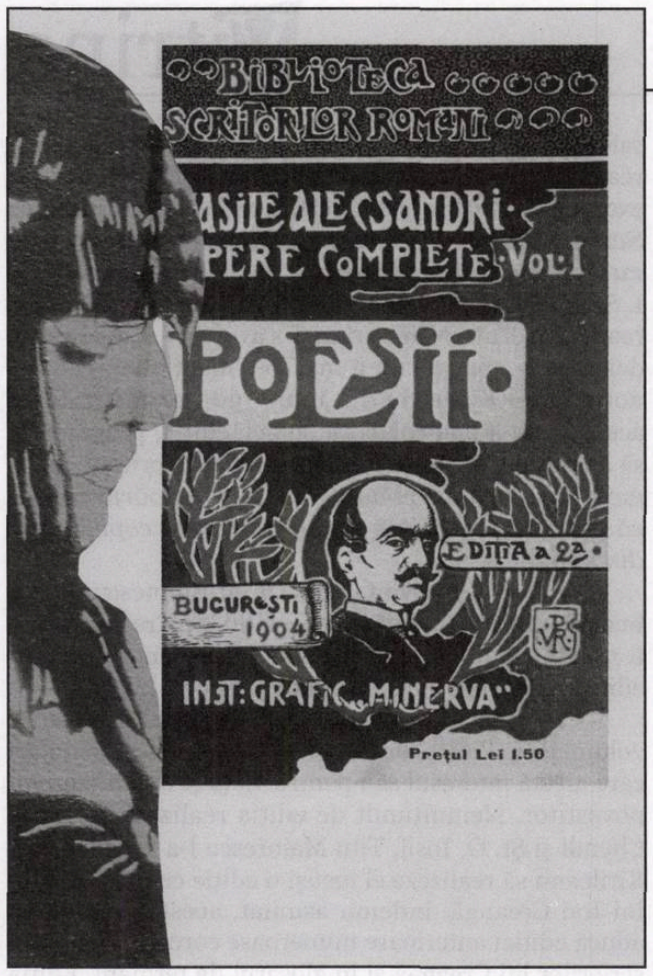

Daniela SITAR-TĂUT

NOC LITERATÚRY – BRATISLAVA[1]

În data de 11 mai a.c. a avut loc manifestarea ***Noc Literatúry/ Noaptea Literaturii***, inițiată de EUNIC (European Union National Institutes for Culture) din Republica Cehă și din Slovacia, care s-a derulat simultan în patru orașe slovace: Bratislava (11 puncte), Banská Bystrica (11), Žilina (8) și Košice. Maratonul literar, început simultan, la ora 17.30, a luat forma unor lecturi publice din toți atâția autori europeni, în reprize de cincisprezece minute, delimitate de o pauză temporală de aceeași întindere, pentru a facilita deplasarea degustătorilor de beletristică dintr-un loc în altul. Alegerea spațiilor a fost bine gândită de către regizorii manifestării, existând o corespondență între tematica textelor recrutate și mediul de popularizare a acestora. Excursiile inițiatice și literare ne-au condus prin galerii de artă particulare, o secție de poliție, palate baroce, un adăpost antiaerian, școli etc., un slalom cultural în care văzul era sabotat de auz, locațiile concurând lepturariul european contemporan. Cele unsprezece halte culturale au fost marcate, ca-ntr-un carnet de bal de odinioară, prin ștampile care atestă parcurgerea acestui puzzle beletristic european, „finaliștii" fiind recompensați cu premii în cărți de la Editura Slovart. M-au impresionat veritabilele „cozi la lectură", care prin mulțimea lor mi-au amintit de cele de pe vremea lui Ceaușescu de la alimente, alcătuite în mare parte din tineri veniți să audieze, într-o disciplină perfectă, aceste cursuri vii de cultură. Iar numărul acestora se mărea progresiv, odată cu înserarea.

Literatura română a fost reprezentată de Mircea Eliade, cu fragmente din microromanul ***Dayan***, în interpretarea actorului Michal Hudák. Textul este inclus în volumul ***V tieni l'alie/La umbra unui crin***, apărut la Editura Petrus din Bratislava, în 2005, într-o traducere care îi aparține Janei Páleníková. Lectura publică s-a ținut la Aloisianum, în atriumul Facultății de Teologie, ceea ce m-a contrariat inițial, realizând ulterior că atmosfera este propice revărsării fantasticului eliadin. Autorul a fost prezentat succint de către doamna Veronica Miclea – director adjunct în cadrul Institutului Cultural Român din Praga – și Jana Páleníková, traducătoarea tomului. Profitând de faptul că tocmai am luat pulsul sălii, reacțiile auditorilor fiind încă proaspete, i-am pus eliadistei universitare câteva întrebări.

Daniela Sitar-Tăut: *Cum a fost primit voiajul lui **Dayan** într-un lăcaș iezuit, la Aloisianum?*

Jana Páleníková: Când era să fac alegerea unui fragment potrivit pentru citit, am avut în gând un singur criteriu: să fie așa de interesant, ca după zece-cincisprezece minute de lectură să poată să fie întrerupt, în așa fel încât ascultătorii să nu plece dezamăgiți, ci dimpotrivă, să provoace în ei dorința de a afla sfârșitul nuvelei citind textul întreg. Ceea ce s-a și întâmplat. După prima lectură s-a apropiat de mine o doamnă, care m-a întrebat dacă și de unde se poate cumpăra cartea respectivă. De fapt, promovarea numelui lui Mircea Eliade a fost scopul meu, pe care l-am urmărit oferindu-l pentru acest eveniment cultural. În ceea ce privește locul – incinta seminarului iezuit – în care s-a efectuat lectura publică, l-am aflat cu o zi înainte. Atunci mi-am spus că cineva, căruia numele lui Eliade nu-i spune nimic, a citit că fusese istoric al religiilor și și-a spus că s-ar potrivi cu acest spațiu religios. Dar abia ascultând fragmentul (în care Dayan vine la decanul facultății și îi explică cum a fost cu purtatul bandajului negru mai întâi la ochiul cel drept, lovit și strivit, iar apoi schimbat la ochiul stâng de Jidovul rătăcitor care și-a muiat degetul în gură și l-a trecut de mai multe ori peste rană), am realizat potrivirea genială a fragmentului cu spațiul. Parcă am fi fost toți cei prezenți martorii unei vindecări miraculoase a unui orb din ***Biblie***. După reacția publicului pot spune că Eliade a plăcut și că în prezent are în Slovacia cu câțiva admiratori în plus.

Daniela Sitar-Tăut: *Dincolo de traducerile din Mircea Eliade, aveți la facultate chiar un curs opțional despre istoricul religiilor. Cât de cunoscut și de „gustat" este acesta în Slovacia, în ipostaza de romancier și autor de proze fantastice?*

Jana Páleníková: În afara studenților care au limba și literatura română ca specializare și pentru care cunoașterea lui este „obligatorie", pe Eliade îl știu, mai ales ca savant, mai puțin ca literat, studenții la istoria religiilor, la filozofie și etnologie. Majoritatea celor care urmează cursul meu opțional provin de la specializările nefilologice, dar cu mare plăcere trec de la literatura de specialitate la beletristica lui și, cu o surprindere plăcută, descoperă tainele fantasticului eliadin. Cursul este încheiat cu o lucrare pe tema aleasă de studenți, în funcție de lectura lor. Punctul lor de vedere este altul decât cel al filologilor. Ei nu sunt strânși de niște clișee ale analizei literare și sunt în stare să facă niște aluzii sau paralele cu alți autori sau filozofi, cunoscuți prin intermediul studiilor lor de specializate și de multe ori ajung la niște constatări interesante, deseori mai captivante decât cele ce le dau specialiștii româniști. Succesul lui Eliade în Slovacia nu se poate compara cu alte nume, de exemplu cu premiații de Nobel, dar pot spune că are admiratori, poate nu așa de numeroși, dar sinceri și profunzi. O spun din propria mea experiență: Eliade este sau complet necunoscut, sau citit și admirat.

Al doilea popas a fost cel de la Zichy Palace, construit în stil neoclasic, deținut cândva de contele Franz Zichy. La începutul secolului al XIX-lea, familia Zichy l-a avut ca profesor de muzică pe compozitorul Heinrich Marschner, unul dintre fondatorii operei romantice germane. Sala de nunți, elegantă și impunătoare, a răsunat de hohotele de râs ale celor care au ascultat pasaje din volumul de proze scurte al lui Louis de Bernières, ***Fără a aduce atingere: Povestiri în limba engleză – un sat***, tălmăcit în acest an de A. Komorníková. Celebrul autor al ***Mandolinei căpitanului Corelli, englezul*** subliniază restricționarea lingvistică și etică a britanicilor față de alte popoare, dar pledează pentru această specificitate, printr-o acceptare a faptului că e bine să fii diferit sau excentric. Totul este relevat fără a idiliza viața campestră și fără prize de patriotism nefondat. Narațiunile de divertisment, cu filon biografic, par a fi avut ca element de geneză, potrivit mărturiei auctoriale, constatarea unui francez că Marea Britanie ar fi un imens azil de nebuni.

Jana Páleníková și Daniela Sitar-Tăut

Literatura bulgară a fost popularizată, în cadrul unei școli generale, Základná škola Matky Alexie, iar elevii-ascultători au savurat fragmente din volumul prozatorului Ľubomír Pavlov Nikolov, ***Acrobatul Karolyi***, nominalizat la Sofia pentru Premiul „Cartea anului". Fundalul lecției se derulează într-un mediu încărcat de istorie, școala-mănăstire fiind înființată în secolul al XVIII-lea și patronată de împărăteasa Maria Theresa, prezentă chiar la inaugurarea complexului pedagogic-monahal, motiv pentru care în primele acte acesta poartă numele Theresianum.

Unul dintre cei mai gustați autori a fost Laurent Binet, deținător al Premiului Goncourt 2010 pentru romanul ***HHhH***, tradus în limba slovacă de către Mária Ferenčuhová. Straniul titlu desemnează unul dintre diminutivele date de către naziști lui Heydrich, „Himmlers Hirn heisst Heydrich", considerat cel mai nociv ins al celui de-al III-lea Reich, mai feroce chiar decât celebrul său șef, Heinrich Himmler. Melanj de ficțional și adevăr istoric, cartea relevă patologicul caz al conducătorului Gestapoului, Reinhard Heydrich, măcelar nazist, artizanul soluției finale, precum și „Operațiunea Andropoidul", inițiată de cei doi parașutiști Jozef Gabčík (slovac) și Ján Kubiš (ceh), membri ai rezistenței, care au primit sarcina de a-l lichida pe Heydrich. Locația, un adăpost de apărare civilă, care datează din anii '50 ai secolului trecut, cu subterane tenebroase, uși de fier, întuneric, iz de mucegai, poliție și măști de gaze marchează ingenios ultimele clipe ale ferocelui SS-ist.

Adiacentă locației anterioare pare a fi lectura unor pasaje din cartea ***Sfârșit de punk la Helsinki***, a scriitorului Jaroslav Rudiš, considerat o revelație a prozei cehe din ultimii ani datorită scrierilor neorealiste și incursiunilor în subterană. Secția de poliție a Palatului de Justiție, care asigură ordinea în Orașul Vechi, a devenit martora istoriilor a două personaje aparținătoare unor vârste și categorii diferite, adolescenta punkistă, care viețuiește într-un orășel de frontieră, Jesenik, într-o perioadă de crepuscul a socialismului, și Oleho, un proprietar de bar, îmbătrânit, dintr-un oraș est-german.

Scriitorul António Lobo Antunes, care rivalizează cu José Saramago la titlul de cel mai important autor portughez al momentului, a fost prezentat degustătorilor de cultură într-o galerie de artă privată, Zoya Galerie, un edificiu în stil rococo de la finele veacului al XVIII-lea, (devenit în anii socialismului depozit de legume și fructe), aflat în proprietatea judecătorului George Erdődy, care adăpostește la primul cat o luxuriantă colecție de artă modernă. ***La dracu-n praznic*** (tălmăcit de J. Marcelliová) transcrie experiențe autobiografice, din perioada războiului colonial, când a fost medic în Angola.

Periplul european al lecturilor publice n-a omis Apponyiho palác, sediul Primăriei Centrale, un edificiu rococo din anul 1762, al contelui Apponyi György. Așezat într-un fotoliu din Salonul roșu celebrul actor Peter Rúfus deapănă confesiunile din copilărie și junețe ale metrosexualului Nathan, protagonistul romanului picaresc al lui Robert Menashe, ***Don Juan de La Mancha sau educația pentru plăcere*** (Editura Kalligram, 2010, traducere în limba slovacă de K. Széherová). Aflat într-o perioadă de criză, la împlinirea a cincizeci de ani, amestec de idealism și pragmatism financiar-erotic, eroul este un exemplar al generației '68, care își traduce, angoasant câteodată, existența prin prisma sexualității.

Casa Habermayer, inițial renascentistă, apoi reconstruită în stil clasic pentru comerciantul de tutun Matthias Habermayer, a constituit fundalul perfect pentru o narațiune istorică central-europeană a prozatorului maghiar Endre Kukorelly (***Fairy Valley sau mistere ale inimii umane***, trad. J. Gratar), derulată în perimetrul vechii Ungarii, care denunță disperarea și tristețea, atitudini de viață definitorii pentru fostul regim.

Muzeul Milana Dobeša, o casă burgheză inundată din secolul XIV, care, renovată ulterior, a dezvăluit relicve arheologice din secolul I p.Hr., și-a conservat trăsăturile gotice, apoi influențele renascentiste și baroce, dar și arhitectura modernă, relevând tendințele constructiviste din artă, a fost locul de lectură al unuia dintre cei mai cunoscuți autori din țările în care se vorbește germană, Heinrich von Kleist, de la stingerea căruia se vor împlini în curând două sute de ani. Întemeietor al nuvelei germane moderne, epicentrul tematic al operei sale îl constituie dramatismul duelului Eu-Lume, adevăr lăuntric - realitate evenimențială exterioară. Nuvela ***Michael Kohlhaas*** (trad. M. Chorvátová), centrată pe dreptate și moralitate, este istoria unui geambaș care, văduvit injust de doi cai confiscați de slujitorii unui iuncher, se revoltă împotriva nedreptății și demarează un act vindicativ, pe cont propriu, care se soldează însă cu moartea sa.

Țările de Jos au fost reprezentate la acest turneu beletristic de către scriitorul (și pictorul) olandez postbelic Jan Wolkers, supranumit *„pornograful morții"*, cu fragmente din ***Chalva*** (Slovart, 2011, trad. A. Bžoch), lectura fiind efectuată în clădirea istorică a Poștei. Autoscopia, cu note biografice și etalarea unei relații pasionale, în pagini lipsite de pudibonderie, în genul lui Henry Miller, dau savoare acestei istorii neconvenționale.

Slalomul literar se încheie cu Wieslaw Myśliwski, deținător al Marelui Premiu pentru Literatură Nike (cel mai prestigios premiu literar polonez) pentru romanul ***Tratat de decorticare a fasolei*** (Kalligram, 2010, trad. J. Marušiak). Pornind de la vizita-pretext a unui necunoscut referitoare la vinderea fasolei, bătrânul își rememorează existența, fiecare capitol inserând întâlnirea cu un personaj/eveniment special care i-a marcat destinul. Lungul monolog confesiv reactualizează circumstanțele pierderii familiei în război, anii de studiu și munca asiduă în străinătate, în speranța de a-și găsi fericirea, dar mai ales irevocabila decizie a revenirii definitive la matcă...

1. Fragment din volumul, în curs de apariție, ***Receptarea culturii române în Slovacia după 1989***, prefață Carmen Dărăbuș, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2015.

George VULTURESCU

O rugă cu Jim Morrison

Ceremonia e gata să înceapă:
o bătrână se apropie de coşciug şi-i strecoară
un bănuţ în palma cadavrului.
Cioclii strâng şuruburile.
Aud cum pârâie scândurile frumos geluite şi
date cu lac.
Admit că la fel îmi pârâie-n urechi
versurile tale, Jim Morrison:
„Moartea face îngeri din noi toţi
& ne dă aripi
acolo unde aveam umeri
netezi ca ghearele de corb".
Apoi sincronia:
în timp ce coboară sicriul în lutul gropii
noi, pe margini, cântăm nătângi.
Ce putere:
sufletul urcă în ceruri (cântăm)
bănuţul rămâne în lut.

Pot aminte că tu intri în L.A., Jim Morrison,
pentru o nouă *rugă americană*.
Eu trag lutul versului peste mine
precum în copilărie trăgeam plapuma de catifea:
nimic nu mă putea găsi acolo

acolo, în copilărie, cât curaj
să te-ntorci

***

Poţi tu să-mi aduci un cal, versule?
Mârţoaga aia din basm pe care s-o plesnesc
cu frâul, când vine la tava cu jar?
Eşti lângă tava cu jar, îmi strigă versul,
Nu simţi cum te plesnesc?

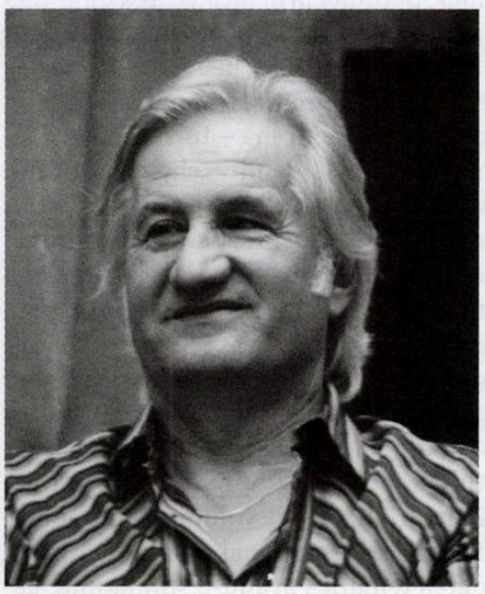

O ulcea cu seminţe

Se dedică doamnei Irina Petraş

Pasărea se opri pe pervazul geamului
o vedeam cum îşi mişca pliscul:
ciripea? croncănea?

Îmi amintesc: **nu aud**. Inutil să mă
enervez. Admit scrisele lui Nietzsche:
cel „fermecat de abis" ar trebui să aibă
aripi. Dar la ce auzul în abis?

Dumnezeu tace în stânci care nu se mai despică

Lătrat, vaiet, clipocit de ape, freamăt de
frunze, foşnet de rochii – mi le-ai luat,
Doamne. Ele îmi vorbeau despre Tine.
La ce să-mi pun aparatul auditiv când
mi-ai putea despica pielita auzului
doar strigându-mi numele?

Un bordel e urechea surdului: cu gemete,
şuşoteli, limbi plescăite alunecând peste
zimţi aspri. Îmi e dor de un lătrat de câine:
care să-mi despice creierii precum vedeam
securea tatii crăpând buturugii în şură;
îmi e dor de şfichiuirea stropilor de ploaie
să-mi picure direct pe osul craniului: ta, ta, ta...

De şuierul vântului mi se face dor, de plescăitul
broaştelor pe unda apei.
Îmi lipsesc octavele mieroase ale râsului de
femei, opiul lor turnat în cutele urechii
precum se prelinge aurul lichid într-o matriţă.

Ha, pleacă, pasăre! Îţi văd aripile fâlfâind
şi-mi amintesc:
sunetul e o ulcea cu seminţe
uitată-n fânul casei din şură...

***

Paharul cu lapte cald
rămâne mereu pe etajera copilăriei
poţi întinde mâna

până când, tu, poezie
îţi vei da viaţa ca să-l sorbi
cu respiraţia mea

Ultimul vers
sau golul dintre arborii pădurii

Eu, cel mai frumos dintre ei,
cu ochiul orb ca o floare înnămolită
în creier,
sosit printre ultimii la crâşma lui Humă,
le-am strigat:
„Cinstiţi Meseri, oare nu lucrăm mereu
doar la ultimul vers?"

Dorin Sălăjan:
– Nu contează dacă l-ai scris tu – sau dacă
l-au scris alţii la Muselim Selo – ultimul vers
este precum dansatoarele care ne-au stat pe genunchi
nu le-am putut reţine chipul
precum apa aruncată de Iisus la picioarele apostolilor:
„Cine poate s-o strângă dintre rădăcini?"

„Poeţii mint prea mult, ne apostrofă de la
o masă Ion Baias. Care avânt spre neant e
mai «desăvârşit»: bradul înverzit sau
flăcările copacului sfâşiat de fulger?"

Alexandru Pintescu :
– Eşti pregătit să fii scuipat pentru ultimul
vers prin grilajul cuştii lui Ezra Pound?
Un vers care se blochează precum un lacăt ruginit
sau care te strânge precum ştreangul:
ai sta cu el la gât, măcar o noapte, cititorule
făţarnic?

Ion Bala:
– Ultimul vers nu are ziua de mâine
să poţi rătăci cu el, cu traista lui goală
în care să-ţi arunce cineva câţiva arginţi.
E un vers mai presus decât omul
care „să stăpânească peştii mării, păsările cerului,
animalele domestice, toate vietăţile ce se târăsc
pe pământ..."?*
Le-am mai zis:
„Au venit oare peţitorii pentru versul acela?
Cine să ia darurile:
tu care i-ai rotit pietrele de moară?
Zeii care îi şterg literele?..."

Emil Matei:
– Şi vulturul care stă pe grămezile de gunoi
ale celorlalte versuri (ale tale)
recunoaşte ultimul vers scormonindu-l
cu pliscul şi zice:
„pentru ficaţii tăi am fost trimis
pe care i-ai copt precum strugurii pe dealuri..."

„Putem să scriem ultimul vers
dacă nu suntem pregătiţi să-i citim
literele adevărului?..."

Ion Baias:
– La ce bun, ultimul vers? Doamne,
tu care spulberi toate literele şi ştergi toate cărţile,
ultimul vers face deosebirea dintre râmă

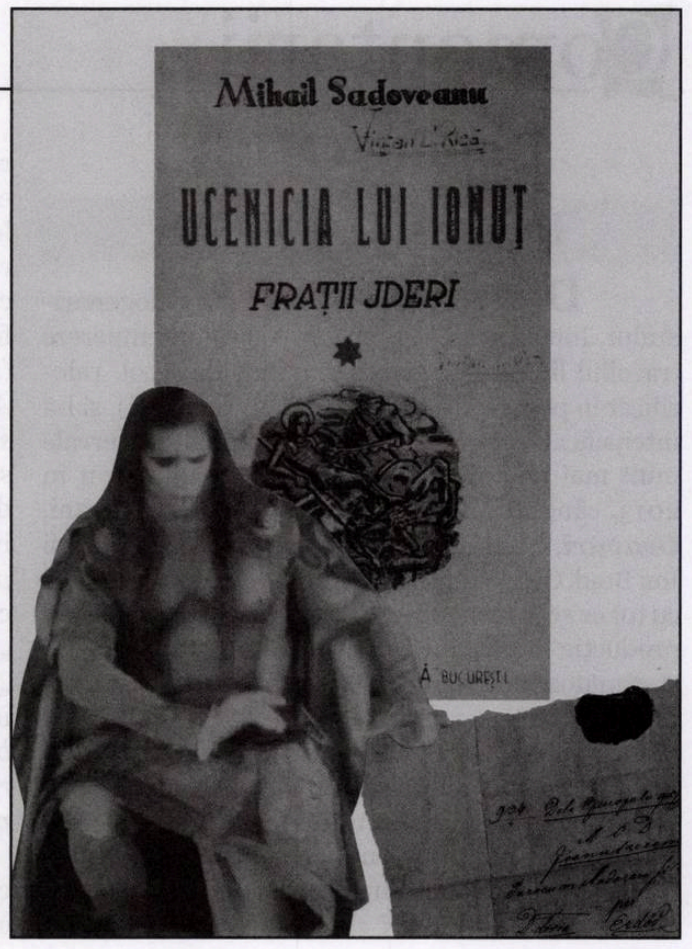

şi trupul meu? Cu cine vorbeşte ultimul vers
dacă atunci când îmi spui numele meu
îmi spulberi literă după literă?...

Unii beau la mesele lui Humă băuturi din
rădăcini de litere
unii tac şi se topesc „în purpura asfinţitului"
cum scrie la Craii lui Mateiu
iar moş Humă îmi spune hâtru la ureche:
„oare ochiul lupului înţeţeşte desişul sau
golul dintre arborii pădurii?..."

---

* ***Facerea***, 27

Îngerii nu refac versurile neterminate

O sută de corbi
o mie de corbi
se roteau peste câmp
„E un cadavru, îmi zic,
hai să-l îngrop..."

Hoitul răpciugos al unei spaime,
putregaiul unei tristeţi,
osul cangrenat al unui gând rebel
pot infecta lumea.
Nimeni nu are dreptul să oprească
un poet când scrie:

el sapă un mormânt

O sută de corbi
o mie de corbi
se roteau deasupra oraşului

„E undeva un cadavru, ziseră oamenii,
hai să-l căutăm şi să-l incinerăm..."

În sala bibliotecii municipale
criticul din primul rând
atrase atenţia unui poet:

„E un vers neterminat în poemul tău
ca un dinte cangrenat într-o gingie...
Îngerii nu refac versurile neterminate
şi nu înlocuiesc vopseaua literelor de pe cruci..."

O sută de corbi
o mie de corbi
se roteau pe la ferestrele bibliotecii

O voce citea din Apollinaire:
„Veniţi la marginea Versului..."
Iar ei au spus: „Ne temem";
Veniţi spune poetul şi i-a împins în hău
iar ei au început să zboare
o sută de corbi
o mie de corbi

Comentarii

Dumitru MICU

POEZIE ŞI VERS

După atingerea şi depăşirea octogenariatului, Ion Horea (n. 1929), în loc să-şi tempereze travaliul literar de peste o jumătate de secol, valorificat în peste treizeci de cărţi (fără reeditări), şi l-a intensificat. A început să publice volume la intervale mult mai mici decât anterior. Volumul apărut în 2013, cândpoetul împlinea optzeci şi cinci de ani, ***Gravuri***, i l-am prezentat în revista „Acasă" a lui Ion Brad. Observaţiile structurante de acolo concordă cu tot ce scrisesem (şi se scrisese) despre precedenta producţie lirică a lui Horea şi ele se aplică integral şi următoarelor volume, ***Rătăciri*** (2014) şi ***Cât a trecut*** (2015).

În ansamblu considerată, opera poetică a lui Ion Horea excelează prin omogenitate. Aceleaşi caractere individualizante de la cartea de debut, ***Poezii*** (1956), la ultima culegere mai sus menţionată. O ediţie definitivă ar putea comasa toate volumele, transformate în cicluri sau chiar reunite sub un acelaşi generic.

Omogenitatea de stil, de viziune, de atitudine lirică nu exclude evoluţia. Rostirea poetică a lui Ion Horea a evoluat, natural, în cursul deceniilor, însă nu în sensul unor prefaceri substanţiale, al traversării unor etape, ci în acela al permanentei îmbogăţiri şi al înfrăgezirii limbajului, al sporirii rafinamentului artistic. Acest proces interior, discret implică, se subînţelege, şi lepădarea timpurie de clişeele inevitabile, obligatorii în lunga, dar nu în totalitate egal de sterilizantă perioadă socialistă ultradogmatică.

Poet, în primul rând, al iubirii de poezie, pe care o vede realizată suprem în versul regulat (chiar dacă pasager a recurs şi la versul liber, ba şi la cel alb, în primul ciclu, ***Cerneri***, din ***Rătăciri***), Ion Horea a cultivat, preferenţial, cu perseverenţă toată viaţa, asemenea lui Ion Pillat, *„sfintele silabe cu rimă şi cenzură"*, experimentând cam toate tipurile europene de versificaţie, asumându-şi rigorile fiecăruia, încercând, spre a le învinge, toate dificultăţile. Volumul ***Rătăciri*** include sonete şi rondeluri; în ***Cât a trecut***, rondelurile şi sonetele formează cicluri. Adoptarea însă de către poet a indiferent căror reguli nu determină permanent aplicarea lor strictă. Poetul îşi permite, uneori, ieşiri din scheme, „rătăciri", nu din comoditate, ci pentru variaţie, pentru evitarea dicţiei monocorde, a rigidităţii, a verbozităţii automatice. Orice sistem prozodic ar adopta, el adaptează unele dintre cerinţele de natură tehnică ritmului afectiv de moment: lungeşte sau scurtează stihul, fără a modifica, în cazul formelor fixe, şi structura strofică. Versurile rondelurilor din ***Cât a trecut*** sunt, în majoritate, de construcţie canonică, integrând opt şi nouă silabe, unele însă au doar şase sau cinci, de exemplu ***Lumea-i o mare***: *„Lumea-i o mare/Necunoscută,/Valuri amare,/Zări de cucută"*. Versul scurt, de rezonanţă blagiană, apare şi în poezii de altă factură, mai obişnuită, precum (în ***Rătăciri***) ***O umbră***: *„Bănui cuvintele/dinspre pustie/şi dinainte le/vezi pe hârtie//ca o ciudată/Fata Morgana,/eterna fată,/ea, suverana"*. Ceea ce, indiferent de factură, viabilizează versul e întotdeauna perfecta corectitudine, incoruptibila fluenţă melică.

Făuritor, uneori, de imagini memorabile (*„şubrezi"*, anii par *„bostani rămaşi după culeş"*; într-o vară secetoasă, pământul e *„ars ca o lipie/Sub crucea zilei care stă să fiarbă"*), autorul ***Gravuri***-lor se distinge de departe şi în noile sale cărţi ca în toate cele precedente, în special prin efectele de ordin acustic ale unora dintre procedările sale constante. Una dintre acestea angajează (cu implicaţie estetică) lingvistica, alta – prozodia.

Originar din Câmpia Transilvaniei, această regiune a devenit pentru Ion Horea principala şi permanenta sursă de inspiraţie. Aproape întreaga figuraţie a poeziei sale se constituie prin statornicirea de componente ale cadrului fizic rural eminamente specific spaţiului central ardelean. Memoria evocatorului conservă, prin revelaţiile copilăriei, imagini de dealuri, câmpuri, semănături, livezi, păduri, podgorii, feluriţi copaci, între care mai cu seamă acăţii (salcâmii): *„Să vă iubesc până la moarte,/Acăţii mei cu zilele-n stingere,/când norii se aşază pe voi, să mai sângere"*. Notabile sunt priveliştile de economie ţărănească, de la cele campestre, cu vegetaţia şi fauna inerente (*„cocenii şi bostanii"*, *„grâne şi porumburi"*, *„fânеţe"*, *„otăvi în arome"*) la cele din ogradă şi la vietăţile ce întrupează *„duhul casei"*: *„vite"* care *„merg la troace"*, *„porci şi orătănii"*, *„câinele cu tristul destin în lanţ"*, *„şura cu poliţa de scule"*, *„rândul de butoaie"*, *„lemnele tăiate şi, în butuc, săcurea"*, *„cumpăna fântânei"*, *„poiata"*, *„tortul pus pe fuse"*, *„albina"*, *„viespea"*.

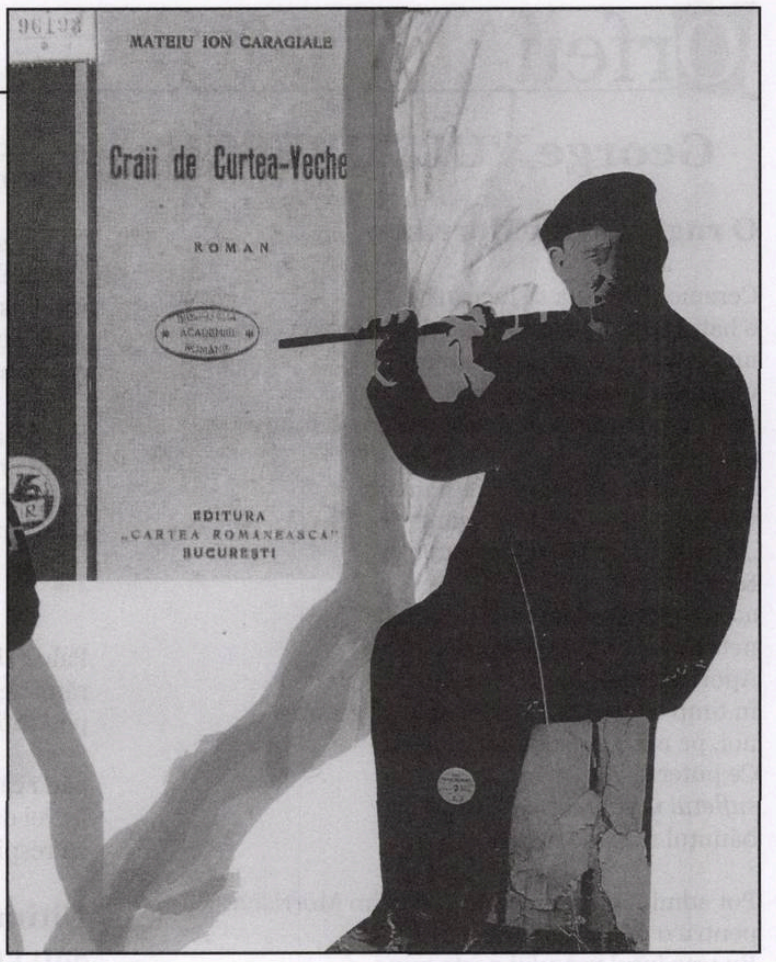

Transfigurând peisajul Câmpiei, climatul material şi social, umanitatea specifică, cu îndeletnicirile, datinile şi credinţele ei (inclusiv cea a *„pocăiţilor"*), evocând şi personaje din proza ardeleană (Fefeleaga, Urcan Bătrânul), poetul îşi presară versurile frecvent cu vocabule ardeleneşti, cu toponime de pe Mureş şi Târnave şi o face fără stridenţe, într-un fel ce nu lezează expresia artistică prin neaoşism.

Termenii regionali se topesc în tropotul cadenţărilor. Toponimele dobândesc o aură cumva mitologică. Ele punctează textul, pentru noi, cam asemenea celor din poezia lui Horaţiu (Tibru, Falern, Apulia) sau, la noi, din cea a lui Pillat (Argeş, Râul Doamnei, Florica, Miorcani). Câteva exemple: *„Şi-ţi tot mai tânguie Feleacul/ durerea lui neîntreruptă"*, *„Se înroşeşte Cheia Turzii/sub soarele în asfinţire"*, *„Când se întorc la cuiburi dinspre Vaidei lăstunii"*, *„prin părţile Huedinului"*, *„Vezi, aceasta-i coasta Petii şi dincolo-i Pojorâta"*. Prezenţa în vers a unor ardelenisme, chiar de circulaţie restrânsă, ca *„ojină"* (gustare de după-amiază), *„ujură"* (dobândă), *„hameş"* (viclean), *„sămădaş"* (socoteală), *„rât"* (pajişte), *„gruieţ"* (deluşor), nu-l descalifică estetic, nu-i perturbă eufonia; îl pot chiar avantaja, introducând, precum localismele şi arhaismele franceze în poemel lui Mallarmé, *„un peu d'obscurité"*, o nuanţă de mister: *„După ojină, umbrele prelungi/Se desenau în verdele otăvii"*, *„câinele de-alături legat de un pociumb"*, *„şi mama alergând către gruieţ în sus"*, *„şi gândurilor tale să le plăteşti ujură"*, *„Dar unde-i casa lor din rât?"*, *„şi pomii grei de prune litiuane"*.

În construcţia de rime, Ion Horea realizează constant performanţe neîntrecute în poezia românească de azi, dacă nu de totdeauna. Rimele sale posedă, mai toate, cel puţin o picătură de prospeţime, un *ce* neaşteptat, ceva ce include vag sau accentuat elementul surpriză. Citez la întâmplare: *„Uite, vine-n urmă-o lume năzdrăvană/din aceeaşi sfântă ţară transilvană,/unde drumul suie, unde deal se-aşază,/unde omu-aşteaptă ceasul lui de-amiază,/unde stol de grauri peste vii înclină/şi otava-i strânsă-n rât către ojină"*. Rime rare apar prin utilizare de cuvinte mai mult sau mai puţin insolite, de uz limitat, de sonoritate ciudată, culese din sfere diferite ale limbajului, aparţinând unor categorii gramaticale deosebite sau aliind termeni concreţi şi abstracţi, tradiţionali şi neologistici, populari sau savanţi, nume proprii cu nume comune: tuleişti – exişti, cuneiforme – enorme, traiul – baiul, saivane – transilvane, decenii – cocenii, încoace – troace, anii - bostanii, duse - fuse, stranii – Transilvanii, năzdrăvană – transilvană, fânul – Urcan Bătrânul, ei – Vaidei, zvârle – gârle, orătănii – sănii, duce – haiduce, desagii – iobagii, aprinse – dinadinse, ogradă – să şadă, suie – gruie, bozii – Irozii, aici – urzici, multă – ocultă, multe – catapulte, pâraie – bobotaie, bolid – blind, veste – peste, anii – epifanii, tramvaie – cucuvaie, arguţii – surdomuţii, plăcinte – părinte, catapulte – multe, fierul – lerui-lerul, altceva – Eva, coale – târcoale, zăluzii – iluzii, rât – urât. Fascinat, se vede, de rimă, Horea o meşteşugeşte în toate chipurile. Mereu, el găseşte rime bogate şi foarte bogate (leonine): nime – rime, gând – când, frânte – pământe, prunduri – străfunduri, stranie – sanie – dihanie. Nu sunt rare în stihurile sale nici rimele ultraperfecte, aşa-numitele rime *în valiză*: rare – mirare, treabă – întreabă, univers – vers, golgoane – goane, multul – tumultul, miliarde – arde, încep – cep, taie – bătaie, Ţării – înălţării, leagă – Fefeleagă, duce – haiduce, încă – mănâncă. Mai numeroase decât la oricare alt poet român sunt, la Ion Horea, rimele obţinute prin încălecarea unui vers de către altul, prin ingambament: pustiul – ştiu-l, cucul – ducu-l, brumă – cum mă, Cheia Turzii – auzi-i, dus ca – musca, birui – cimitiru-i, nu mi-i – lumii, senectuţii – nu ţii, dimprejur mă – turmă, spun că – poruncă, ia-mă – cheamă, vremii – chemi-i, ştimu-l – stimul. Jocul de-a rimele ia, în ***Rătăciri*** şi în ***Cât a trecut***, şi alte forme, precum practicarea monorimei sau utilizarea (nu numai în madrigaluri) a doar două rime, ce apar când împerecheate, când încrucişate, când îmbrăţişate.

Cât priveşte sorgintea lirismului, acesta emană, ca în culegerile mai vechi ale autorului, din iubirea pentru spaţiul naţional, îndeosebi central ardelean, pentru trecutul lui, pentru valorile spirituale caracteristice, însă, în ultimele două volume, sentimentul patriotic se declară de regulă mai subtil, mai puţin explicit, ponderea tematică având-o simţăminte generate de conştiinţa condiţiei omeneşti individuale, în speţă conştiinţa efemerităţii ca om şi a insului creator. Confesiile poetului *senex* destăinuie depresii, anxietăţi, degradare biologică, epuizarea funcţiilor vitale, dezamăgiri, îndoieli, oboseală, fatalitatea însingurării, certitudinea că vine *„aia"*, că nu mai e mult până la *„podul de vamă"*. *„Tot mai mult"*, trupul se aseamănă *„cu o pânză-n destrămare"*. *„Cămătar"*, timpul ia omului trecător *„dobânda fiecărei clipe"* şi în jurul acestuia ţipă *„păsări-cobre"*, *„îngeri besmetici"* îl prind, pentru *„a-i pune sufletu-n cântar"*.

Nostalgia meleagurilor natale e contrapunctată în volumele pe care le traversăm, de amintirea unor aspecte ale socialului ce nu puteau fi pomenite înainte de insurecţia din 1989 (jecmănirea legalizată a ţăranilor, mai ales): priveliştile edenice din copilărie resuscită în lumini de crepuscul, scăldate în melancolii autumnale.

Ceea ce atenuează şi chiar răpune stările depresive e bucuria scrisului: *„În faţa colii albe de hârtie/Mă-nchipui fericit şi mai exult/De câte ori mi-e dat să văd şi să ascult/ori cât mai cred că se mai poate scrie"*.

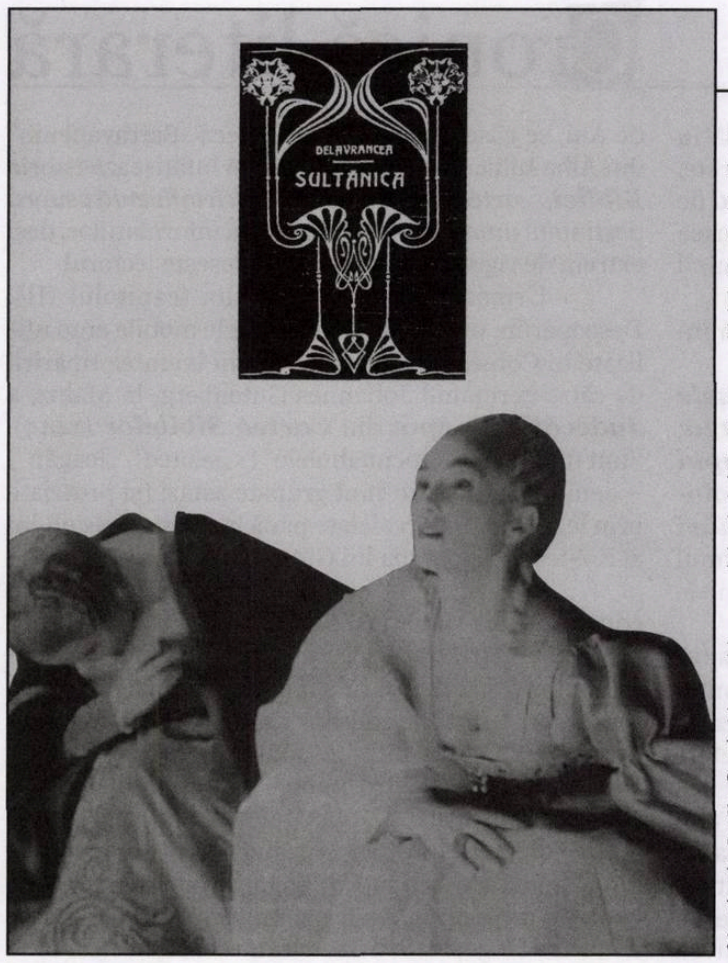

Milian OROS

ANUCA LUI PINTEA

Plesnitura plumbului o simţi ca pe o arsură. Sabia şi pistolul îi alunecară din mâini şi, în timp ce-şi cuprindea gâtul cu palmele, să oprească şuvoiul de sânge, auzi ca prin vis vorbele unui ortac: *„L-o-mpuşcat, mă, pă căpitan..., Pintea-i mort!”*, apoi se prăbuşi. Ochii i se împăienjeniră, iar chipurile celor din jur începură să se învârtă într-un dans haotic, din ce în ce mai înverşunat, totul pierzându-se într-un vârtej de ceţuri albicioase. Deodată, nu mai simţi nicio durere, iar ceţurile, împinse ca de un vânt necunoscut, se risipiră şi înaintea ochilor minţii îi apărură chipuri şi imagini clare, pe care le recunoştea uşor, căci făcuseră parte din viaţa lui. Timpul s-a oprit o clipă în loc acolo, la poarta cetăţii, pentru ca imediat să-şi reînceapă curgerea, după alte legi şi într-un alt spaţiu. S-a recunoscut uşor în elevul de pe băncile gimnaziului calvin din Arad, bolborosind cuvinte-n latină, germană ori desenând din memorie hărţi ale unor ţinuturi cuprinse în braţele lacome ale imperiului austriac. Şi, de parcă ar fi fost cu totul altă persoană, i-a venit să se aşeze lângă el, să-l mângâie, dar alte şi alte imagini şi chipuri au năvălit peste el, unele provocându-i durere, altele bucurie. Deodată, după un timp fără dimensiune, dintr-o râpă aflată pe muntele Gutâi, îi zâmbi bătrânul Nichifor, căzut acolo, sub izbitura unui plumb nemeşesc. Părea că stâncile Gutâiului îi oferă adăpost şi-l protejează, dăruindu-i ceva din puterea lor. Cu bătrânul Nichifor şi cu Sava, prietenul său din copilărie, urzise planul acela îndrăzneţ de a fugi din armata împăratului şi de a lua drumul haiduciei. Un vânt primăvăratic îi aduse în nări miros de praf de puşcă, iar în urechi auzi clar cântul murmurat de Sava: *„Foaie verde siminic/Asta-i viaţa de voinic/Că n-ai teamă de nimic/Nici de nemeş, nici de dracul/Trăiască codrul săracul...”* Apoi, deodată, primăvara parcă s-a mutat în alt timp şi loc, lăsând în urmă munţii falnici ai Maramureşului, apropiindu-se de apele repezi ale Trotuşului, la Ghimeş...

***

Lumea pestriţă, adunată în curtea lui Cucu Mihali, părea agitată şi în acelaşi timp curioasă să asculte ceea ce avea de spus bărbatul de lângă gazdă, un tânăr cam la treizeci şi cinci de ani, îmbrăcat într-un dolman cu guler din blană de lup şi nasturi din argint auriţi, cu pantaloni strâmţi, încălţat cu cizme cu carâmb şi pinteni şi purtând pe cap o căciulă de jder.

- Ăsta-i Pintea, haiducul din Ţara Maramureşului!, spuse cineva.

- Îi zice Pintea Viteazul, că se bate ca un leu cu nemeşii şi grofii.

- Poate şi prin părţile noastre ne-ar trebui unul la fel...

- Fain bărbat!

- Când te uiţi la el, aşe cum îi îmbrăcat, ai zice că musai e un nemeş sadea. -

După o vreme, văzând că oamenii s-au mai liniştit şi sunt dornici să-l asculte, căpitanul Pintea, la îndemnul lui Mihali, începu să le vorbească:

- Oameni buni, abia am scăpat de jugul turcilor, că altul şi mai greu ni s-o aşezat pe grumajii noştri, cel habsburgic... Diploma împăratului Leopold nu aduce nimic bun pentru naţia noastră română. Pentru împărat nu suntem decât o naţie tolerată. Nici pentru fraţii noştri unguri şi saşi lucrurile nu stau cu mult mai bine. De un timp însă lucrurile au început să se schimbe. Principele Rakoczi s-o hotărât să facă dreptate pentru toţi trăitorii din Transilvania, dar pentru asta trebuie să punem mâna pe arme şi să nu mai răbdăm picior de habsburg la noi acasă!

- Aşa-i cum spune domnia ta, dar tare ne temem că, la sfârşit, măritul principe va uita de noi, cum au făcut-o şi alţii înaintea lui, după ce s-au văzut cu sacii-n căruţă. Nu la noi se gândesc grofii şi nemeşii, la ei se gândesc, la binele lor!, se făcu auzit glasul unui bătrân care, după îmbrăcămintea purtată, părea oarecum mai înstărit decât cei din jurul lui.

- Apoi, bădie....

- Gorun îmi spune lumea, domnia ta, deşi numele meu e Petru.

- Apoi bădie Gorun, dacă principele şi grofii lui nu s-or ţine de cuvânt, i-om ajuta noi să se ţină! Pentru început însă trebuie să scăpăm ţara de necazul cel mare, iar pe celelalte mai mici le-om lua pe rând şi le-om lămuri, i-a răspuns Pintea, învăluindu-l cu o privire cercetătoare. În sinea lui însă îi dădea dreptate, înţelegându-i neîncrederea, căci de-a lungul timpului rare au fost înţelegerile cu nemeşii ori cu grofii, când aceştia şi-au ţinut cuvântul dat.

Abia acum o luă în seamă pe tânăra ce stătea în dreapta bătrânului şi care-l fixa cu nişte ochi uimitor de verzi. Câteva clipe nu-şi dezlipi privirea de pe chipul ei, părând să desluşească ceva... ceva doar pentru el. I se păru tare mărunţică, aşa înfăşurată în cojocul din piele de oaie, ce avea cusut pe el petice din piele de culoare neagră, alcătuind motive florale. Îşi continuă apoi dialogul cu oamenii adunaţi în faţa lui, dar acum, îndemnul adresat acestora de-a i se alătura parcă îşi pierduse din importanţă. Ce făcea, ce nu făcea, privirea i se oprea mereu pe chipul tinerei.

***

Era trecut de mult ceasul prânzului şi lumea se risipise. Pintea, alături de prietenul său Mihali, se omenea cu o ulcică de vin în casa acestuia. Era tăcut şi dus pe gânduri.

- Căpitane, aş putea jura că acum gândurile ţi se învârt în jurul unor ochi verzi, râse Mihali, răsucindu-şi mustaţa între degete.

- Cucule, ce bine cunoşti tu sufletul omului!, intră în joc Pintea.

- Aprigă fată, cât o vezi de mărunţică! Tot greul casei pe ea a căzut de când Gorun s-a întors chilav din războiul cu turcii.

- Deci nu-i măritată!

- Roiesc feciorii în jurul ei, dar nu şi-a dat inima niciunuia până acum. Dar cine ştie, situaţia se poate schimba!, zâmbi cu subînţeles Mihali.

- Unde locuieşte?

- Urmezi malul stâng al Trotuşului, spre pădure, apoi, după primul cot al râului, la nici o mie de paşi, dai peste casa bătrânului. E singura casă în acel loc. Vezi însă că Gorun ţine nişte câini daţi naibii, adevăraţi lupi, sar fără milă pe nepoftiţi.

- Toată viaţa am luat seama mai degrabă la lupii cu două picioare, dragă prietene, îi răspunse căpitanul, oarecum trezit din amorţeala de care păruse cuprins mai înainte.

***

- Bună seara, Anuca! Badea Gorun e acasă?

- Acasă, dar îi pe picior de plecare la stâna din vale!, spuse fata dintr-o suflare, roşindu-se toată, potolind apoi cu vorbă poruncitoare lătratul şi mârâiala câinilor uriaşi, cu blană lăţoasă, cenuşie, care abia se împăcau cu faptul că un străin le călca în ocol.

Era surprinsă şi bucuroasă în acelaşi timp că-i spusese pe nume, dar îşi întoarse repede capul într-o parte, încercând să-şi ascundă emoţia.

- Poftească în casă, domnule Pintea!, îl invită Gorun, care, auzind lătratul câinilor, îşi făcu apariţia în pragul uşii.

- Cer iertare de deranj.

- Vai de mine, ce deranj?! Mă gândisem ca mâine s-o caut eu pe domnia ta, dar uite, s-o potrivit altfel. Haide, poftească de intră!

Aplecându-şi puţin capul, Pintea a intrat pe uşa scundă a tindei, surprins oarecum de vorbele bătrânului, care-i stârniseră curiozitatea. Odaia mirosea a gutui şi gândul îl duse la casa părinţilor din Măgoaja. Îşi aminti de obiceiul mamei Mălina de a aşeza pe stelaje şi pe credenţ gutui mari şi frumoase, neatinse de lovituri, care umpleau odaia cu arome îmbietoare. S-au aşezat pe lădoiul lung, de lângă perete, acoperit cu câteva blănuri de oaie. Ca din întâmplare, Gorun a ridicat ochii spre Anuca. Fără să aştepte vreun alt îndemn, fata se grăbi de aduse pe masa din faţa lor un ulcior cu vin, două căni de lut şi o bucată mare de caş afumat, pe care-l tăie într-un blid întins, în felii de grosimea unui deget. Apoi îşi făcu de lucru pe lângă cuptorul mare, văruit în alb, în care prinseseră a juca flăcările focului. Din când în când privirile ei se încrucişau cu cele ale musafirului şi, în acele clipe, îşi simţea sufletul cuprins de-o nelinişte tulburătoare. Nici cu Pintea lucrurile nu stăteau mai altfel. Până atunci îşi trăise viaţa aspră, marcată de griji pentru cei obidiţi, de zbateri şi lupte, fără să pună preţ pe iubirea vreunei femei. Prin braţele lui trecuseră multe muieri şi fete bune de măritat, dar nu-şi simţise niciodată sufletul tulburat. Dar acum simţea că în sfârşit găsise ceea ce căuta de mult, femeia pe care o purta, fără să ştie, în mintea şi în sufletul lui, femeia care să-i fie alături întreaga viaţă. Ar fi vrut să-i spună măcar o vorbă din cele multe la care se gândise pe drum, dar ştia că încă nu era momentul. Îl treziră din visare vorbele bătrânului Gorun.

- Apoi, domnule, eu l-am cunoscut pe tatăl dumitale, pe Ioan... Tare mult m-o ajutat... Amu, no, de asta doream să te caut mâine, să aflu din gura domniei tale ce mai face, cum o duce cu sănătatea.

O vreme, Pintea a lăsat să-i alunece privirea undeva într-un punct nedefinit al odăii, apoi, cu o voce abia auzită, în timp ce vărsa din cana lui câteva picături de vin pe duşumea, zise:

- Nu tare demult a lăsat greutăţile ăstei lumi pe umerii altora. Dumnezeu să-l ierte!

Bătrânul îl privi oarecum surprins, apoi repetând gestul tânărului, grăi cu voce joasă:

- Ierte-l Dumnezeu, că o fost om tare de treabă!

După o vreme, ca şi când ar fi vorbit mai mult pentru sine decât pentru musafir, continuă:

- Uneori, când aveam de dat piept cu osmanlâii, ne întărea cugetul şi credinţa povestindu-ne despre icoana Maicii Domnului, cea făcătoare de minuni de la mănăstirea Nicula, ctitorită de neamul domniei tale. Cu multă dragoste ne vorbea şi de domnia ta, de învăţătura pe care o primeai prin cele şcoli. De ce boală o-suferit?

- O rană veche... Un plumb căpătat în ultima bătălie cu turcii, care, după spusele doctorilor, i-ar fi lăsat un plămân chilav.

- Bun la inimă şi viteaz om o fost. Şi bag de samă că dumneata îi calci pe urme.

- Cu inimă deschisă a fost pentru toţi din jurul lui. Tatălui meu nu i se poate aduce decât o singură vină: prea se încredea în vorbele stăpânirii. Abia mai către sfârşit a început să vadă ce era demult de văzut.

Au povestit multe, căci multe le era dat să trăiască şi să rabde în vremurile grele ce se abătuseră peste Transilvania. Apoi, pe când ulciorul se pregătea să-şi dea obştescul sfârşit, bătrânul îl întrebă dintr-odată:

- Da'... să-mi fie cu iertare, nu te-am lăsat să spui cu ce treabă ai venit domnia ta la mine...

Pintea îl privi pe Gorun în ochi pentru un timp, fără să clipească. Apoi, adunându-şi curajul, zise:

- Bade, uite cum stă treaba.... La noi în Ţara Lăpuşului există obiceiul ca feciorii să umble seara la fetele de măritat, bunăoară... cum e Anuca...

Peste faţa bătrânului se aşează un zâmbet. Abia de-şi termină Pintea vorba, că se ridică de pe lădoi şi zise cu vorbă domoală:

- Obiceiul acela-i şi aici, însă doar Anuca ştie de-i de măritat ori nu!

Tăcu preţ de câteva clipe, apoi, căutând cu privirea spre fiică-sa, continuă:

- S-o făcut târziu şi ar fi trebuit să fiu de mult la stână! Tu, Anucă, nu ştiu dacă m-oi întoarce în noaptea asta acasă!

- Bine, tătucă, da' să laşi pe unul dintre câini să te însoţească.

Apoi, privindu-l lung pe Pintea, îi zise:

- Numai Cel-de-Sus ştie de ne-om mai vedea şi rogu-te ia-mi vorbele ca pe cele ale unui părinte. Sunt încredinţat de cugetul şi cinstea domniei tale, dar nu uita ce ţi-oi spune amu. Nu te încrede în stăpânire şi-n oamenii ei, oricine or fi!

- N-ai uitat, văd, reproşul adus tatălui meu, râse Pintea, ridicându-se de pe lădoi. Apoi, în timp ce-i strângea mâna bătrânului, adăugă:

- Mă bucur că am reuşit să ne cunoaştem mai bine şi că mă preţuiţi ca pe propriul fiu.

***

Nu mai ştiau numărul ceasurilor scurse de când stăteau de vorbă.

- Ai să râzi de mine, dar, deşi atunci nu-ţi cunoşteam cu adevărat chipul, te-am visat vara trecută, în noaptea de Sânziene, spuse abia auzit Anuca.

Pintea o privi curios şi, cu braţul drept, o trase uşor mai aproape de el.

(Continuare în pagin 14)

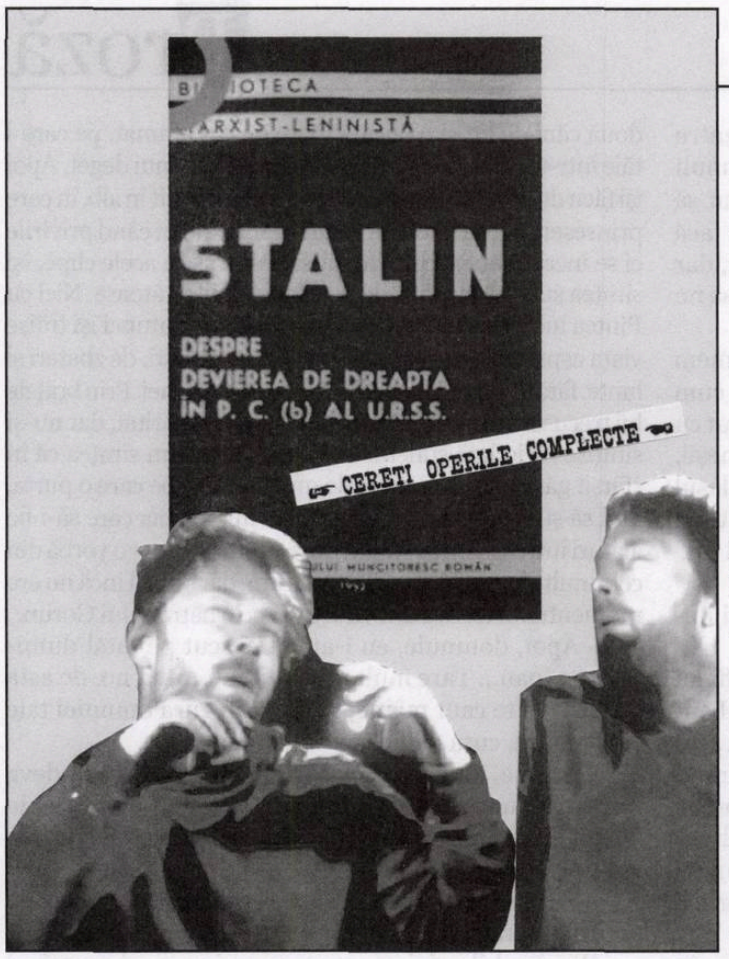

Delia MUNTEAN

DRUMUL CĂRȚII

Dacă vrei să răsfoiești unul dintre volumele recent publicate de Săluc Horvat – ***Cartea de-a lungul timpului***, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, prefață de Teodor Ardelean (apărut împreună cu încă trei lucrări) –, e necesar mai întâi să accepți o provocare: să te întorci în timp, cu decenii bune în urmă, și să te așezi la un pupitru în vechea sală de lectură a Bibliotecii Universității Regale „Regele Ferdinand I". Este invitația sugerată de imaginea de arhivă reprodusă in extenso pe coperta volumului. Ai avea ocazia - lector de secol XXI fiind, grăbit în toate - să zăbovești câteva clipe alături de studenții imortalizați de aparatul de fotografiat. Să mângâi cartea, să-i pipăi textura, să te desfeți admirând eleganța corpului de literă, culoarea patinată a hârtiei și a textului.

Abia după acest ritual – comparabil cu pregătirea materialului-gazdă pentru a primi scrisul – cartea se lasă, în sfârșit, citită.

Avem de-a face, de altfel – după cum mărturisește autorul în ***Cuvânt(ul) de încheiere*** – cu un volum-omagiu, redactat „*în semn de [...] recunoștință pentru multele momente de bucurii intelectuale și profesionale pe care le-a(m) trăit în mulții ani dăruiți cărții și bibliotecii*" (p. 153). Este „*povestea de dragoste*" a unui om pentru care lectura, studiul, scrisul reprezintă un mod de a fi. O formă de libertate, un drum spre sine și către ceilalți. Stau dovadă, în egală măsură, volume precum: ***Mihai Eminescu în memoria timpului*** (1998), ***Mihai Eminescu. Dicționar cronologic*** (1994), ***Luceafărul***, ediție bibliofilă (2000), ***De la Titu Maiorescu la Petru Creția. Contribuții la un dicționar al eminescologilor*** (2010), ***Liviu Rebreanu. „Ion" – universul uman*** (2002), ***Însemnări pe margini de cărți*** (2005), ***Cronici și comentarii literare*** (2010) sau manualul ***Introducere în biblioteconomie*** (1996), rămas – chiar și după aproape două decenii – studiu de referință pentru lucrătorii din domeniu. Stau mărturie anii petrecuți la catedră, la Biblioteca Universității băimărene ori în redacția „Nord(ului) Literar".

Săluc Horvat își elaborează scrierile exigent, după un scenariu și o documentare minuțioase, ce amintesc de conștiinciozitatea și stăruința (ardelenești) ale unui Liviu Rebreanu. Conținuturile sunt dense, rânduite pedagogic și formulate sobru, cu atent dozate „scăpări" de natură afectivă. ***Cartea de-a lungul timpului*** trădează însă o altfel de sensibilitate, o atitudine oarecum mai empatică față de obiectul supus cercetării – dimensiuni ale personalității unui cărturar dăruit precumpănitor bibliotecii și care crede în puterea cărții de-a apropia oamenii Cetății, ca să schimbe, într-o împreună-lucrare, lumea.

Pentru „omul-autor" (sintagmă truvabilă în prefață), cartea este vie, loială, „*deține secrete, dar și multe răspunsuri*", în paginile ei stând de vorbă cei care au fost cu cei care vor fi. Cartea traversează cu discreție secolele, supraviețuind cu demnitate provocărilor.

Aceasta e perspectiva din care se cade să întâmpinăm volumul de față.

El cuprinde șase capitole (I. ***De la tăblițele de lut la cartea electronică***; II. ***Cartea***; III. ***Tiparul și evoluția lui***; IV. ***De la dulapul de cărți la biblioteca digitală***; V. ***Bibliologia - știința despre carte***; VI. ***Însemnări pe margini de cărți***), care însoțesc drumul scrisului și al cărții de la începuturi până în zilele noastre.

În prima secvență, rădăcinile scrierii sunt așezate, pe urmele vechilor egipteni, sub semnul mitului. Întâi s-au folosit ideogramele (scrierea de idei/sintetică), imaginile fiind încrustate/pictate pe lemn, piatră, mătase, scoarță de copac ș.a. Descoperirile ulterioare au scos la iveală și alte modalități de comunicare între oameni (ața cu noduri, răbojul etc.). Au urmat grafiile analitice, printre cele mai vechi fiind semnalate scrierile cuneiformă, hieroglifică egipteană și chineză (aceasta din urmă, cu datare pe la 1400 î.H., fiind inscripționată și pe carapace de broască țestoasă); cercetătorul Săluc Horvat le adaugă, în urma expertizelor consultate, și tăblițele de lut ars de la Tărtăria (județul Sibiu), scoase la suprafață în 1961.

Referitor la alfabetul considerat astăzi ca aparținând eminamente grecilor, aflăm că se datorează hicsoșilor – triburi nomade asiatice, care au condus Egiptul între 1674 și 1570 î.H., stabilindu-se în Delta Nilului. Împrumutat de alte popoare, alfabetul lor a trecut și pe la fenicieni, abia ulterior fiind utilizat (și îmbogățit cu vocale) de către greci. „*Scrierea greacă* – notează autorul – *era una continuă, [...] fără spații între cuvinte și fără paragrafe noi, lipsită de punctuație. Se scria de la stânga la dreapta, dar în formă continuă, urmând de la dreapta la stânga, după modelul drumului urmat de plugul tras de boi.*" (p. 21)

Informații consistente găsim în legătură cu materialele „*primitoare de scris*" („a primi scrisul" – iată o sintagmă superbă, încărcată de înțelesuri): piatra (îndeosebi granitul negru), coaja copacului, lutul, plăcile metalice sau de lemn, tăblițele de argilă, papirusul, pergamentul, omoplații de oaie (pe care Mahomed ar fi scris ***Coranul***). Fiecare „gazdă" are o poveste, pe care Săluc Horvat ne-o destăinuie cu pasiunea și răbdarea unui examinator atent. Aflăm, de pildă, că o lucrare a lui Confucius (***Analecte***), însumând peste zece milioane de semne, a fost copiată între anii 175-182 d.H. pe cincizeci de pietre, înalte de 1,75 metri. Sau că eunucul Cai Lun (105 î.H), cel care a descoperit hârtia, a prelucrat pentru obținerea ei cârpe, cânepă și scoarță de copac.

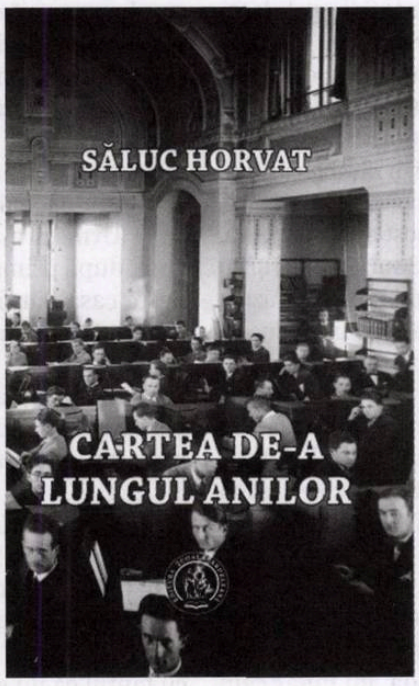

Al doilea capitol surprinde traseul cărții, de la cea „vorbită", trecând prin cartea-manuscris, apoi prin cea tipărită, până la edițiile electronice din vremurile noastre. Autorul se oprește și asupra categoriei sociale a scribilor, care multiplicau, după știința și puterile lor, operele redactate manual. Când materia primă era insuficientă, aceștia... radiau textul original, înlocuindu-l. Nu delimitau foaia de titlu, paginile nu erau numerotate și lipsea adesea anul publicării. Cât despre „erată" – un text distinct, în care erau consemnate greșelile copiștilor –, ea va apărea abia mai târziu, grație olandezului Erasmus din Rotterdam.

Semnificativă se dovedește și istoria „codexului" – cea mai veche carte, alcătuită inițial din tăblițe de lemn, legate cu o curelușă/un șnur și menită cu precădere păturilor sociale inferioare. O evoluție particulară a cunoscut ***Codex aureus***, scris cu litere de aur la porunca lui Carol cel Mare, pe papirus. Aflăm că unul dintre fragmentele salvate după distrugerea Bibliotecii din Heidelberg, în timpul Războiului de Treizeci de Ani, se găsește acum la Biblioteca „Batthyaneum" din Alba Iulia. O secvență distinctă înfățișează istoria ***Bibliei***, „*cartea cu cea mai puternică influență asupra destinului uman*" (p. 38). Mulțimea informațiilor, deși extrem de riguros organizate, copleșește lectorul.

Urmează epopeea tiparului (capitolul III). Descoperim, printre altele, că literele mobile erau utilizate în Coreea cu două sute de ani înaintea tipăririi de către germanul Johannes Gutenberg, la Mainz, a ***Judecății de Apoi*** din ***Cartea Sibilelor*** (1444). Sunt menționate „incunabulele" (<„scutec", „leagăn") – denumire sub care sunt grupate astăzi (și protejate prin lege) lucrările realizate până la sfârșitul secolului al XV-lea în tipografia lui Gutenberg.

Mai reținem considerațiile referitoare la editorul Aldus Manatius/Aldo Manuzio (1449 – 1515), cel care a îngrijit publicarea în original a operei clasicilor greci și latini, căruia i se datorează, deopotrivă, înființarea edițiilor „de buzunar", tipărite cu niște caractere speciale, numite „aldine" (cursive, italice). Utile se dovedesc pentru bibliofil și informațiile privind „Biblioteca pentru toți", colecție editorială românească datând din anul 1895, cuprinzând volume ce însumau inițial aproximativ o sută de pagini și costau treizeci de bani. Ea a cunoscut tiraje semnificative (opere scrise de Victor Hugo, Mihail Sadoveanu ori Liviu Rebreanu au fost tipărite în peste un milion de exemplare) și o largă răspândire, inclusiv în mediile sătești.

Merită interesul cititorului, de asemenea, notațiile despre cărțile „în miniatură" sau „liliput" – având dimensiuni de doar câțiva milimetri, unele conținând chiar și ilustrații color (p. 59 – 60) -, precum și considerațiile vizavi de „bibliofilie" – dragostea pentru carte, „bibliomanie" – „*adunarea de cărți doar din dorința de a avea multe [...] sau pentru a etala bogăția*" (p. 60), „biblioclastie" – atitudinea de respingere/de distrugere a unor cărți.

Lămuritoare și cu adevărat utile se dovedesc secvențele alocate structurii unui volum tipărit, ISBN-ului, formatului, drepturilor de autor. În continuare, sunt trecute în revistă cărțile românești vechi (p. 70 – 75), apocrifele (cărțile populare), capitolul încheindu-se cu informații legate de e-book, e-reader, POD („print on demand" = „imprimare la cerere"). Secțiunea următoare, cu titlul ***De la dulapul de cărți la biblioteca digitală***, are la bază o vastă documentație în ceea ce privește marile biblioteci ale lumii. Cititorului îi sunt puse la dispoziție date concrete înfățișând evoluția lor, vitregiile prin care au trecut, diversitatea colecțiilor și proveniența acestora etc. Astfel, dacă Biblioteca Națională a Franței (fondată în 1368 de către Charles al V-lea) poate găzdui simultan până la 1600 de cititori, Biblioteca Interuniversitară Sorbona deține pe rafturile sale (având patruzeci de kilometri lungime) „*2300 de manuscrise medievale și contemporane, 650 de incunabule, 1.000.000 de volume tipărite*" (p. 93), în timp ce Biblioteca Congresului SUA posedă, printre altele, peste 30.000.000 de cărți, redactate în vreo 470 de limbi, și peste 61.000.000 de manuscrise.

Paginile 107 – 120 se constituie într-un autentic compendiu de bibliologie (necesar elevilor, studenților, persoanelor pasionate de studiul cărții în genere), iar însemnările finale cuprind considerații pe marginea unor lucrări semnate de Umberto Eco (***Memoria vegetală și alte scrieri de bibliofilie***), Martyn Lyons (***Istoria cărților***) și Liliana Corobca (***Controlul cărții. Cenzura literaturii în regimul comunist din România***).

Dedicând volumul de față tuturor cărților care i-au construit devenirea, Săluc Horvat se scrie pe sine, își dezvăluie identitatea. La cei optzeci de ani ai săi – împliniți în iunie 2015 – adaugă astfel cel puțin încă șaptezeci, adică durata medie (actuală) de viață a unei cărți.

A câștigat – să zicem – „*o asigurare de viață, un mic avans de nemurire*" (Umberto Eco).

George IOANA

S-a născut în comuna Lița, județul Teleorman, la 28 noiembrie 1922. Între anii 1930 și 1934 urmează cursurile școlii primare în comuna natală, distingându-se între colegii săi printr-o silință deosebită la învățătură, o aparentă fragilitate fizică și o predispoziție pentru interiorizare. Urmează primele clase de liceu la Liceul Teoretic de Băieți din Turnu Măgurele, până în anul 1937, când este nevoit, din cauza situației financiare grele și a îmbolnăvirii mamei sale, să continue liceul în particular. Va absolvi clasele a V-a și a VI-a de liceu la Liceul Ferdinand din Râmnicu Sărat între anii 1937 și 1939. În toamna anului 1940 intră la Școala de Pilotaj a Direcției Aviației Civile București, ca bursier, în urma unui concurs și urmează cursurile teoretice la Roșiorii de Vede, iar zborul practic la Școala de Pilotaj „Zborul" din Alexandria, obținând la 24 iunie 1941 brevetul gradul I și la 22 august, în același an, brevetul gradul II. Pentru a-și putea continua studiile, optează să rămână pilot civil, încadrându-se voluntar în aeronautică, inițial ca soldat în stagiu; este trimis pentru trei ani la Flotila 3 Informație din Buzău, Escadrila Specialități și Antrenament. Absolvă Școala de Adjutanți Aviatori de Rezervă, de pe lângă Centrul de Pilotaj Buzău, obținând brevetul de pilot militar pe bimotoare și gradul de adjutant stagiar aviator de rezervă. Între 15 ianuarie și 15 aprilie 1944 urmează cursurile unei școli speciale de zbor, Detașamentul de Instrucție, la Krosno, în Polonia, continuând cursurile la Arad până pe 28 august în același an. Între timp absolvise, în particular, ultimele clase de liceu, a VII-a și a VIII-a, la Liceul Ferdinand din Râmnicu Sărat și susținuse examenul de bacalaureat la Arad. După susținerea diplomei, dă examen de admitere la Școala de Ofițeri de Aviație la Mediaș și este declarat admis. Trebuie să plece la Blaj, apoi la Balomir-Alba Iulia, unde se forma Centrul de Aviație privind Acțiunile de Război. În toamna anului 1944 se înscrie, în urma examenului de admitere, la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale București, ca bursier, până în decembrie 1945, când se angajează (ca diurnist) la Ministerul de Finanțe, Serviciul personal interior. Va pleca din București la Turnu Măgurele, unde va lucra ca inspector în cadrul Secțiunii Financiare. Din 1951 se stabilește cu familia în Buzău, unde lucrează în cadrul Secțiunii Financiare până în octombrie 1959, apoi în cadrul Băncii Naționale Române, filiala Buzău. După 1989 revine împreună cu soția sa în București, orașul unde se căsătorise cu mai bine de patruzeci de ani în urmă. La scurt timp după întoarcerea în București, starea sănătății sale se înrăutățește și pleacă dintre noi, poate nu întâmplător, pe 9 decembrie 1990, în ziua când se împlineau cincizeci de ani de la primul său zbor, pe care l-a descris cu atâta emoție și pasiune în jurnalul său.

A publicat o serie de articole de specialitate în reviste, în ziarul local „Viața Buzăului" și în presa centrală. A publicat considerații pe teme literare și poezii în suplimente literare ale unor ziare și reviste din Buzău, unde făcea parte dintr-un cenaclu literar. Poezii ale sale au fost publicate postum în mai multe reviste literare, dintre care amintim „Meandre", „Lumină lină", „Arcade", „Héttorony"; s-a scris despre poezia sa în revista „Cer senin" a Forțelor Aeriene. Din opera sa poetică s-a tradus în franceză, în spaniolă și în maghiară. I-a apărut postum volumul ***Zborul. Vis și destin*** (Ed. Hermes, București, 1999), ce cuprinde trei cicluri de poezii și pagini de jurnal de zbor. O a doua ediție, revăzută și completată, va apărea în curând, la un sfert de secol de la „zborul" din urmă al pilotului poet, George Ioana.

(Liliana POPESCU)

Primul zbor

Am îmbrăcat, în zori,
haina albastră a infinitului,
mi-am smuls rădăcinile din pământ
și am pornit pe aripa vântului.

Amețit de primele pale de aer,
întâi m-am strecurat tremurător,
apoi, alegându-mi singur cărările,
am devenit îndrăzneț și cutezător.

Chiuiau norii și văzduhul...
Inima bătea pieptul să-mi spargă.
Mă legănam pe razele soarelui...
Pământul încerca înapoi să mă tragă.

Prindeam în pumni și-n plămâni
ceața deasă a norilor,
mă ascundeam în valurile lor
cu gust umed și înțepător.

Orașelor de pitici le făceam semn
clătinându-mi aripile argintii...
Îmbrățișam, fără să mă satur,
coloritul tarlalelor pe câmpii.

Urmăream scărița drumului de fier
și șerpuitul pâraielor,
Respiram ozonul înălțimilor
și simțeam răcoarea zăvoaielor.

Ceva mi-a adus aminte de pământ:
foamea, a mea și a motorului,
Și mă gândeam cu teamă la o alta,
Cea nesecată, a pământului.

M-am întors timid, cu teamă,
parcă cerând tuturor iertare.
Am fost primit pe un covor de flori...
Pământul știa că sunt la prima-ncercare!

Mama

M-ai legănat în palele de vânt,
m-ai adormit cu cântecele serii,
iar nopțile mi le-ai umplut de vise
și de speranțe multe, nedescrise.
M-ai apărat de armele durerii
și mi-ai sădit încrederea-n cuvânt.

Când am crescut, m-ai ridicat în sus,
mi-ai arătat cât de frumoasă-i țara.
Mi-ai spus legende cu eroi străbuni
m-ai lămurit că oamenii sunt buni,
că florile învie primăvara,
și câte alte lucruri nu mi-ai spus!

Pe când înțelegeam acestea-n parte
și aș fi vrut să te mândrești cu mine,
ochii scăldați în lacrime fierbinți
au șiroit durerea de părinți
și așteptam zadarnic o minune
când liniștită lunecai în moarte.

Spre tine-mi zboară gânduri, azi, șuvoi
când sunt la greu și vreau să-ți cer povață!
Aș vrea să-ți spun că-mi este dragă școala,
ce e pe-aici, cum este rânduiala
și de putem la toate face față
de când ai ferecat poarta spre noi.

Dar toate-acestea cred că le cunoști,
că doar plutești tăcută-n feerie
și te simțim alături, pas cu pas;
Tu ai plecat, iubirea ți-a rămas
în inimile noastre chezășie
Până vom fi soldații marii oști.

În recunoaștere

Ne-mpresurau săgețile de foc
și-aripile de nori boltite-n vânt,
explozii seci, cu ultimul cuvânt
celor lipsiți de dramul de noroc.

Mâinile strângeau crispate mânșe,
iar ochii oțeleau priviri spre sol
și punctelor de „foc" dădeau ocol
cercând să-nșele-a morții avalanșe.

Mărșăluiau armate de furnici
Amestecând culorile armurii.
Simțeam un gust amar în cerul gurii,
văzând, în lupta lor, cât sunt de mici.

Se îmbulzeau la margini de păduri,
sălbăticiuni la masă nepoftite,
iar luptători, cu fețele mânjite
de moarte, se băteau în arături.

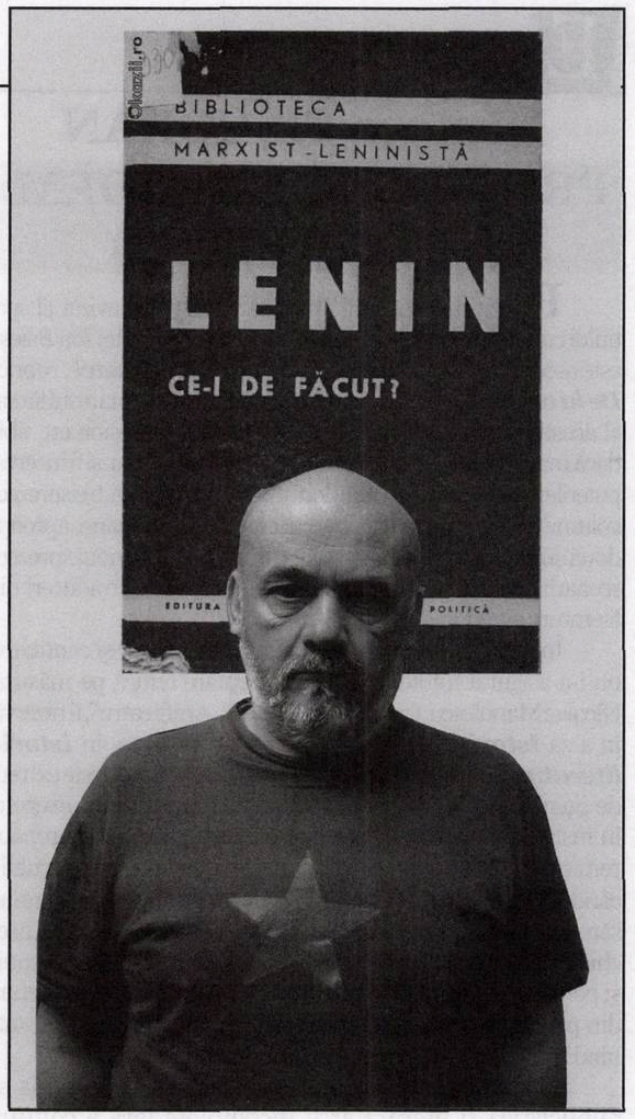

Parc-auzeam cum crengile se frâng
și oasele zdrobite de șenile,
dar gândul meu zbura spre alte zile
pe care mai speram să le ajung.
(1944, Balomir)

Când stele se-aprind

Seara coboară pe aripi de foc,
în triluri de greier.
Din drumul de veacuri, luceferi se-ntorc.
Cu mintea cutreier
al dragostei noastre noroc.

În juru-mi mâna întind să cuprind
mijlocul frumoasei iubite,
să o strâng la piept tremurând,
să-i simt sărutul fierbinte,
pe boltă când stele se-aprind.

De mână, mergând fericiți,
pornim spre zările-albastre.
Luceferi ne-ndrume cuminți.
Speranțele toate sunt ale noastre
o dată alături porniți!

Cântecele serii

Cântecele serii răsar
odată, pe lună,
când soarele nopții hoinar
încearcă s-apună
și lasă lumini argintate
în pânza stelară
să țească povești necântate
de nicio vioară.

Când coardele inimii încearcă
un sunet - chemare
un singur răspuns poate să treacă
de această-ncercare
și dansul lui, liber în noapte,
înlănțuie vise,
cuvinte, ca fructele coapte
pe pagini nescrise...

Iar zorii când sorb de pe frunze
steluțe de-argint,
iubirea așterne pe buze
un dor nesfârșit
Și iarăși așteaptă hoinara,
pe vise stăpână,
să murmure cântece, seara,
cu ei împreună.

Eseu

Năstaca PIŞCORAN

PROFILUL UNUI BOEM: ION BĂIEŞU (I)

Pentru cunoscătorul avizat sau mai puţin avizat al spaţiului cultural românesc al anilor '60 - '80, numele lui Ion Băieşu este asociat, aproape instantaneu, cu ***Tanţa şi Costel***[1], rubrica ***De la om la om***[2] şi romanul ***Balanţa***[3]. Însă palmaresul literar al acestui scriitor al generaţiei şaizeci este impresionant, abia dacă mai există palier literar în care Ion Băieşu să nu-şi fi încercat puterile: poezie, patru decenii de activitate publicistică, treisprezece volume de proză scurtă şi dramaturgie, două romane, aproape două decenii de cronică sportivă, cronică de teatru, nouăsprezece scenarii de film, două scenarii de benzi desenate, traduceri din literatura argentiniană şi franceză.

În mod paradoxal, acest palmares (calitativ şi cantitativ) nu i-a asigurat întotdeauna şi o receptare critică pe măsură: Nicolae Manolescu, fostul său coleg de la „Amfiteatru", îi rezervă, în a sa ***Istorie***, zero (0!) pagini; Marian Popa, în ***Istoria literaturii române de azi pe mâine***[4], se dovedeşte extrem de „generos", limbajul critic vitriolant de care uzează exegetul în instantaneul dedicat scriitorului ne face să roşim, probabil reminescenţe ale „prieteniei" lor din perioada „Amfiteatrului", când Marian Popa, atacându-l pe Ion Băieşu, pentru volumul său de proză ***Sufereau împreună***, a reuşit să-l stârnească chiar şi pe Fănuş Neagu, recunoscut pentru stilul său vulcanic şi pentru limbajul bolovănos. Semn că aceste confrerii literare din perioada comunistă rezistă, prin exponenţii lor, închistate fiind în tot soiul de prejudecăţi şi obtuzităţi.

Însă portretul lui Ion Băieşu, dar şi activitatea sa publicistică şi literară ar fi incomplete fără a contura paradigmele boemei bucureştene din perioada postbelică, mai exact cea a generaţiei '60. Toate mărturiile prietenilor lui Băieşu, dar şi mărturisirile sale din interviuri şi din ***Jurnal***[5] converg spre aceleaşi coordonate constante: prietenia sa proverbială cu autorul ***Frumoşilor nebuni ai marilor oraşe*** (o istorie a Bucureştilor de altă dată, un alt ***Craii de Curtea Veche*** al lui Fănuş Neagu) şi cu autorul ***Necuvintelor***, Nichita Stănescu; prezenţa lui pe arenele sportive, la meciuri de fotbal, pentru a trăi cu sinceritate „spectacolul" vieţii, dar şi-n calitatea sa de iscusit cronicar sportiv; „actor" al boemei bucureştene, în spectacolul pe care-l dădea şi-l trăia cu maximă frenezie.

Care era *catalizatorul magic* al acestui trio, dincolo de întâlnirea lor sub semnul scriiturii? A reuşit această agora intelectuală să echivaleze cu celebrul „accelerator" al lui Ion Băieşu, oferindu-le locatarilor boemei bucureştene oaze de evazionism?

Florentin Popescu, în ***Bucureştii cafenelelor literare***[6], arogându-şi rolul de *Cicerone al Bucureştiului,* prezintă o foarte interesantă istorie a boemei bucureştene, motivând existenţa, dar şi necesitatea unor asemenea spaţii în istoria mediului artistic, cafeneaua devenind *„o agora intelectuală a urbei*", iar Pantazi Ghica, *regele boemei româneşti* face o radiografie a fenomenului, într-un „romanţ" cvasibiografic, ***Un boem român***[7], din perspectiva celui care a trăit această experienţă personală, în timpul studiilor sale, în cartierele Montmartre si Montparnasse, pe malurile Senei, importându-le cu generozitate şi-n spaţiul românesc, atrăgând oprobriul contemporanilor săi.

Iată care este accepţiunea acestui „bon vivant" asupra termenului *boem*: *„Boemii nu sunt acei vagabonzi desfrânaţi pe care îi descriu unii autori; nu se recrutează, după cum cred ignoranţii despre viaţa de Boemie, dintre şarlatani şi viţioşi, nici dintre negustori graşi la pungă şi graşi la minte, nici dintre tâmpiţi a căror inteligenţă este bolnavă şi a căror vis de ambiţiune este să câştige un post; ea nu este acea viaţă arătată de unii cu culori aşa de sumbre; care târăşte cu ea zdrenţele, viciul şi corupţiunea, se sfârşeşte în un spital şi se aruncă la un mormânt necunoscut şi uitat de toţi, neudat de nicio lacrimă. Boemia este sărăcia răzând, iar nu mizeria plângând. Boemia este tinereţea voioasă, viitorul strălucind ardent iluziunile aurite, amorul pur şi ambiţiunea nobilă, cugetările înalte. Boemia este dimineaţa primăverii, cu soarele lui radios care încălzeşte sufletul şi îmbărbătează inima. Boemia este cântecul, curajul şi devotamentul, sunt florile suave cu dulce parfum sădite pe calea tinereţii. Este adeseori celebritatea*"[8].

Aşadar, spiritul boem al generaţiei postbelice, al generaţiei '60, în plin comunism (este adevărat, relativ relaxat ideologic), se caracterizează, în termenii lui Ghica, astfel: reacţie la nonconformism, la banalitate, încercare de spargere a unor canoane mult prea rigide, spirit de frondă, de sfidare. Iar spaţiul ideal pentru reuniunea artiştilor boemi (pictori, muzicieni, scriitori etc.) nu putea fi altul decât cel al cafenelelor literare.

Statutul lui Băieşu de locatar consecvent al acestei *„agora intelectuale a urbei*" se explică prin faptul că avea toate datele unui boem veritabil: spirit acid, polemic, nonconformist, perorând anateme la adresa producţiilor literare ale vremii, un comentator înverşunat, un „demolator", disponibilitate firească pentru a lega prietenii generoase, un „hâtru" cu o predispoziţie naturală spre glumă şi spre mica ironie batjocoroasă, dar şi un excelent etnolog, connaisseur şi consumator, având şi un ghid pe măsură, în persoana lui Fănuş Neagu. Parcurgând opera sa, este lesne de reperat că toate aceste atribute ale boemului scriitor au luat calea literaturii sale, devenind, astfel, livreşti.

Fănuş Neagu, cel mai bun prieten al lui Băieşu, amiciţie favorizată, probabil, şi de proximitatea lor geografică (Ion Băieşu s-a născut la Buzău, iar Fănuş Neagu la Brăila), în celebra sa ***Carte cu prieteni***, întregeşte portretul bunului său prieten Guţă, un alt *frumos nebun al marilor oraşe,* subliniind deja proverbiala sa predispoziţie pentru râs, umor, la care atentează, livresc, umoriştii vremii: *„Lui Băieşu îi place să râdă. (...) Râzând, cu douăzeci de ani în urmă, m-a dus la Bucureşti ca să scriu reportaje agrare. M-a rupt dintr-un sat unde predam limba română şi beam vin roşu, lacrimă de buturugă şi şi-a legat un bolovan de picioare. În doi ani ne-au dat afară şi pe el şi pe mine – pe el l-au rechemat, pe mine m-au uitat. Dar ne era scris să fim mereu aproape. Într-o zi ne-am adunat din nou şi am scris revista «Amfiteatru». El, şef, eu, adjunct (căci bolnav de adjunctivită am fost toată viaţa). După doi ani, el a fost demis, iar eu, în spirit de sfântă cârdăşie, l-am urmat. Râzând. (...) În tinereţe am făcut amândoi foame (oribilă expresie, nu-i aşa?), mai târziu am traversat Italia, Franţa şi R. F. Germania, bând vin de Rin. Bând şi răzând. Pentru că Băieşu râde mereu*"[9].

Portretul lui Ion Băieşu este definitivat de Corneliu Leu, subliniind faptul că cei doi inseparabili prieteni descind parcă din romanul matein, impunând un mod de a fi anacronic, atrăgându-şi numeroase antipatii printre cei care nu aveau acest *dar* al meselor şi al nopţilor prelungite în spirit pantagruelic: *„Guţă era nu numai o fiinţă mignonă şi delicată, ci şi cel mai mic dintre noi ca vârstă, dar iată că tocmai el a fost hărăzit să treacă primul pragul acela lăsându-ne, pe mine şi pe Fănuş, să întârziem pe lumea aceasta. Pesemne, ca-ntr-una din nesfârşitele lui glume bune*"[10].

Mai tânărul coleg de generaţie şi foarte bun prieten al lui Nichita Stănescu, Ştefan Agopian, reface acest „puzzle" al comunismului, atmosfera boemă a generaţiei lui Băieşu, şi trece în revistă, în ***Scriitor în comunism (nişte amintiri)***[11], efectele devastatoare ale licorii bahice în ceea ce-i priveşte pe câţiva dintre scriitorii din perioada postbelică: Nicolae Velea, Petre Stoica, Gheorghe Tomozei, alintat de Nichita „Prinţul Tom", Ion Drăgănoiu, Fănuş Neagu, Paul Georgescu, Constantin Chiriţă, Ion Băieşu (Guţă, cum îl alintau prietenii; a murit la 59 de ani, în New Jersey, în 1992. Alcoolul a pus hotărât umărul la moartea lui).

De altfel, în ***Jurnalul*** său, Ion Băieşu însuşi recunoaşte că anumite *excese* au constituit un duşman de temut, iar alcoolul a fost unul dintre ele, pe care a reuşit, spre finalul vieţii sale, să-l învingă: *„E ora şapte şi douăzeci de minute. S-a luminat. Afară e urât, ceea ce-mi convine, sunt obligat să stau în casă. Dar trebuie să ies, am nevoie de bani, n-am de la cine împrumuta. Mi-e ruşine să cer. N-am benzină. Ce mă fac încă o săptămână? (...)*

...Aş mai bea o cafea, pe furiş, dar mi-e frică să nu mă prindă nevastă-mea. Nu fumez, nu beau alcool (duşmanul vieţii mele! L-am învins!), dar am nevoie de stimulente. Mi se spune că nici cafeaua nu-i bună. Mi se reproşează că beau prea mult lapte. Sunt omul exceselor".

Precum o serie întreagă de scriitori din acea perioadă, dar nu numai, a căror dependenţă uneori ucigătoare de alcool a devenit legendară, prilejuind apariţia a numeroase studii, cărţi în acest sens, se pare că alcoolul şi arenele sportive (atât Băieşu, cât şi Fănuş Neagu au scris ani la rând cronici sportive) devin catalizatoare magice ale fanteziei şi ale euforiei, nişte veritabile acceleratoare ale imaginaţiei care, se pare, contribuie din plin la scrisul acestora, conturându-se, astfel, o generaţie guvernată, parafrazându-l pe poetul din *„dulcele târg al Ieşilor*", Mihai Ursachi, de magie şi alcool.

Mărturiile colegilor săi de generaţie schiţează, aproape obsesiv, aceleaşi itinerarii ale cuplului Guţă Băieşu-Fănuş Neagu, unele dintre ele spaţii prin excelenţă boeme: cofetăria „Albina" (în anii studenţiei la Facultatea de Litere din Bucureşti şi în perioada în care era redactor la „Albina", „Scînteia tineretului" sau redactor-şef la „Amfitreatru"), iar mai târziu Restaurantul Casei Scriitorilor, Casa Scriitorilor de la Mogoşoaia, Casa Scriitorilor „Zaharia Stancu" de la Neptun, arenele sportive cu meciuri de fotbal, Teatrul Naţional (pentru a asista la câte o repetiţie), Bufetul de la Şosea, „Cireşica" de la Vila Scriitorilor din Neptun...

Din punct de vedere cronologic, în ceea ce-l priveşte pe Băieşu, se pare că prima asemenea cafenea literară în care se face remarcat printre confraţii săi într-ale condeiului este cofetăria „Albina", de pe strada Academiei. Acolo se întâlneau,

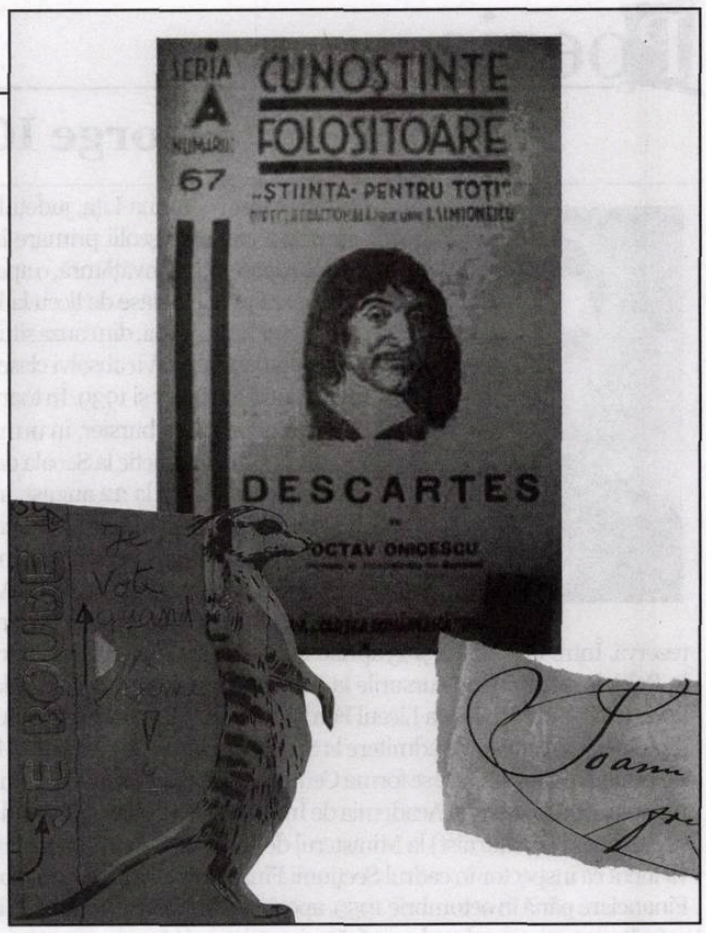

după 1964, studenţii de la Filologie, Teatru, Arhitectură, Arte Plastice, dar şi Al. Piru, Constantin Cruceru, Romul Munteanu, cunoscuţi generic sub numele de *albinişti*.

Atmosfera de la „Albina" era atât de prietenoasă, încât fidelii locatari, pasionaţii cafegii, beneficiau de un regim special (în afara celui prin care primeau şi corespondenţa tot aici, chiar şi în vacanţe): stabiliseră un cod de semne prin care le solicitau fetelor care serveau cafeaua să o *îmbunătăţească* cu niscaiva coniac, preţul acesteia fiind accesibil chiar şi studenţilor (câte trei lei cafeaua).

Sub auspicii moderat bahice, tinerii artişti se situau sub constelaţia lirei, atmosfera fiind propice şi amplificându-le inspiraţia. Funcţiile acestei *Arcadia* bucureştene erau multiple: se improvizau ad-hoc rime rare; se comentau ultimele apariţii editoriale; se destăinuiau culisele creaţiilor de ultimă oră; se temperau spiritele celor tineri, care se visau pe cele mai înalte trepte ale literaturii, prefigurându-şi deja un loc etern în panteonul marii literaturi; se recomandau cărţi; se împărtăşeau secretele ultimelor confrerii literare, în special din edituri, care girau succesul publicării unui volum ş.a. Iar cei care populau această *Arcadia* postbelică erau, printre mulţi alţii, colegii de generaţie ai lui Băieşu: Florentin Popescu, Ioan Alexandru, Iulian Neacşu, Ana Blandiana, Marin Mincu, Adrian Păunescu, Daniel Turcea, George Alboiu, Ion Papuc, Tudor Octavian, Petru Popescu, Octavian Stoica, Mircea Popa, Mircea Iorgulescu, Ioan Adam, Laurenţiu Ulici, Aureliu Goci, Bucur Chiriac...

În timpul studenţiei, dar şi mai târziu, ca redactor la revista „Albina românească", la „Scânteia tineretului" sau redactor-şef la „Amfiteatru", Ion Băieşu se reunea, la Cofetăria „Albina", cu un grup de intelectuali cu care dezbătea, ore întregi, diverse teme, ajungând să cunoască personalităţi de marcă ale vieţii culturale. Filosoful din Muscel, Petre Ţuţea, era unul dintre aceştia, un mare orator, care reuşea să-şi hipnotizeze auditoriul prin erudiţia sa şi să atragă simpatii şi respect prin generozitatea sa. Probabil că aşa se explică faptul că Ion Băieşu şi Fănuş Neagu, redactori la „Amfiteatru", vor face toate demersurile la Uniunea Scriitorilor (al cărei preşedinte era atunci Zaharia Stancu) pentru a-i obţine lui Petru Ţuţea o pensie.

---

1. Primul sitcom românesc, realizat în 1962, în regia lui Titi Acs, după scenariul lui Ion Băieşu, cu doi actori de excepţie: Coca Andronescu şi Octavian Cotescu;
2. Ion Băieşu va susţine rubrica ***De la om la om***, în „Scânteia tineretului", Organ Central al Uniunii Tineretului Muncitor, timp de aproximativ patru ani, din 1 februarie 1969 până în 25 noiembrie 1972, rubrica fiind preluată ulterior de Octav Pancu-Iaşi;
3. În anul 1985 publică, într-o versiune cenzurată, romanul ***Balanţa*** (Editura Cartea Românească). Ediţia integrală va apărea în 1990, la Editura Minerva, cu o prefaţă de Eugen Simion;
4. Marian Popa, ***Istoria literaturii române de azi pe mâine***, volumul II, 23 august 1944-22 decembrie 1989, versiune revizuită şi augmentată, cap. ***Ion Băieşu: Asta e viaţa***, Editura Semne, Bucureşti, 2009, p. 899-903;
5. Ion Băieşu, ***Jurnal***, în vol. de teatru ***Fantomiada***, ediţie îngrijită de Radu Băieşu, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2005;
6. Florentin Popescu, ***Bucureştii cafenelelor literare***, Editura Domino, Bucureşti, 2007, p. 79;
7. Pantazi Ghica, ***Un boem român***, Tipografia Jurnalului Naţional, Bucureşti, 1860, p. 5-6;
8. Ibid., p. 6;
9. Fănuş Neagu, ***Cartea cu prieteni, -poeme răsărite-n iarbă-, (Măslin cules)***, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1979, p. 86-87;
10. Ion Băieşu, ***Darul umorului la români***, selecţie de Radu Băieşu, cu o postfaţă de Corneliu Leu, editie on-line www.carte-siarte.ro, p. 52-53;
11. Ştefan Agopian, ***Scriitor în comunism (nişte amintiri)***, Editura Polirom, 2013, p. 238.

(Continuare în numărul următor)

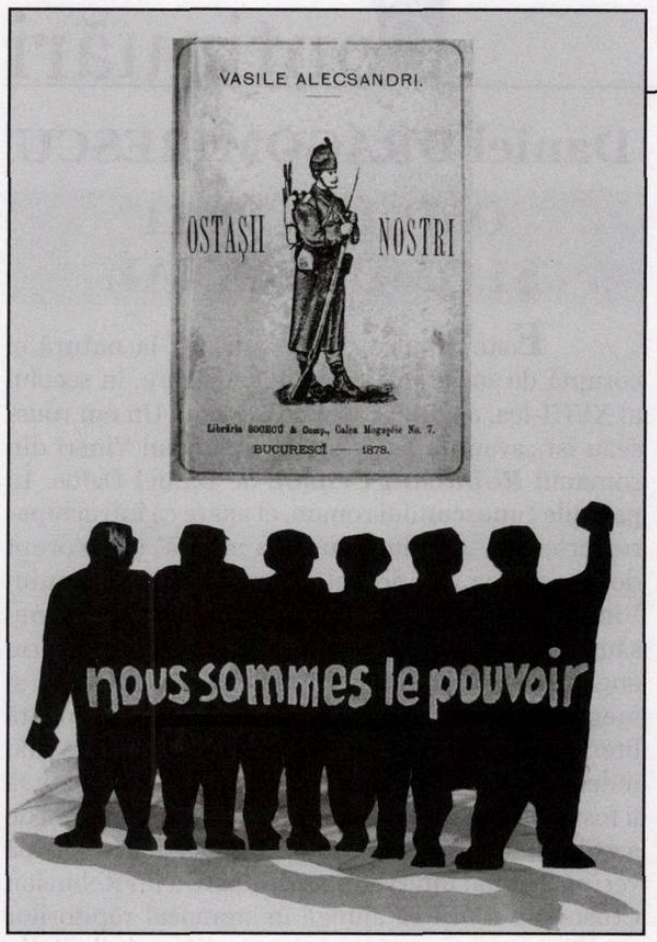

Sânge de nisip

Câte un cristal de nisip
e cântecul sacadat-ordonat al inimii.
Sângele - embrion miraculos
așteaptă cuminte să treacă
prin trepte, spirală a sorții.
Valva cotită, graniță lut – chip
deschide, închide
cheamă, recheamă
alungă, inundă
aripi de cocor în fața morții.

Și nisipul meu a fost un munte
înainte să devină o simplă vibrație,
apoi s-a strecurat în buzunarul timpului,
s-a îmbrăcat în puf alb
cu frisonul trecerii în frunte,
cristal de gravitație,
încât pot și eu să țin clipa în palmă,

Elena CĂRĂUȘAN

s-o privesc, ochi de temut,
s-o mângâi, în metronom s-o ascult?
o clipire trece
și ea deja e trecut.

Și sângele meu a fost o mare,
apoi s-au hotărât să-l întrupeze în mine,
în ritm constant își pulsează bucuria,
dar el nu știe că drumul limitat în vigoare:
deschide, închide
cheamă, recheamă
alungă, inundă
i-a ucis nemurirea.

Trup pierdut

Piept timid, năuc la fierbințeala iubirii,
petic de cer cu lumini de întuneric,
chipuri tăcute se adâncesc în umbre,
în brațe cu icoane de mâini rugătoare,
iarbă aplecată să simtă zgomotul creșterii,
pământ răscolit de sughițuri și lacrimi;
furișată sunt și-n gândul fecioarei
speriată de vântul ce-i răvășește prea mult
părul lăsat să-i acopere chipul,

picături de sânge din aripi de îngeri,
ochi nedormiți încărcați de vinovăția neîmpăcării,

e prea greu plumbul căutării
când aura mea nu-și găsește trupul.

M-ai chemat

M-ai chemat să te uiți la pașii mei,
dacă știu să-i fac apăsat,
unduit ori temător,
când drumu-i prea greu,
tălpi întărite, glezne deformate
pe drumul de arc repetat peste cer.
M-ai chemat să-mi vezi culorile feței,
roșu-n obraji și în buze,
durere în piept la sărutul din parc,
ochi iritați și pleoapa umflată
când noaptea a deschis pieptul nemulțumirii.

M-ai chemat să-mi vezi trupul drept
când taie aerul
ori aplecat din umeri,
forțat la îngenunchere,
soare rotund ziua întreagă,
dar la o cotitură trec șenile peste oameni,
vorbe de vrajbă, lumină bolnavă.

Apoi, tu nu m-ai mai chemat,
nu voi ști o altă chemare
și zorile m-au mângâiat,
dar îți spun că sângele meu se luptă
cu tot ce străbate în drumul născut aici,
sus-jos, sus-jos,
din creier până la călcâie,
culori vitale împotriva celor letale,
vertebre genetic aranjate
de arămiul toamnei dislocate.

Dragostea pietrelor

Stau culcată cu tâmpla pe pietre
atentă ca toate fibrele să-mi fie lipite de ele,
gleznele firave sunt martori pasivi
la tălpile-mi lipite de pietre.
Rotunde, sparte, colțoase, modelate de ploi,
pietre forțate să-și dea frăția în piramide sau temple.
Timpul e cel ce le-a văzut nașterea,
el le dă binecuvântarea când se iubesc, se cunună;
între două bătăi ale inimii lor
îmbrățișările vulcanice omoară civilizații;
din dăruirea pământească neclintită de milenii
alchimiștii își umplu Athanorul.
Copiii pietrelor sunt sfințiți
la vărsarea secolelor în ere,
dragoste necuprinsă de timp,
pătimașă adevărată ascunsă cerului,
sufletul pietrelor neîncăpător în rocă
a cuprins toată planeta.
Culcată pe pietre, aud suspinul pietrelor,
fiecare pas al nostru calcă pe dragostea lor.

Irina LAZĂR

Tristețea din spatele zâmbetului

Iubire, iubire, iubire,
Rândunici care-și fac cuibul sub streașină,
apoi peretele rămâne gol, lipsit de sens,
tristețea din spatele zâmbetului
fotografii, pagini îngălbenite, indiferența
rece ca o pecingine, alimentată de timpul ce
până la urmă iartă, iartă, iartă
oameni ce mor, buruieni ce le macină mormântul,
punând peste cadavrele lor flori
până la urmă,
până la urmă rămâne un soare
hipnotic,
poartă în el rădăcinile tuturor lucrurilor
ne amestecăm cu el în fiecare zi,
în noi vuiește apa vie,
ne ostoim setea mușcând din suferința felului de a fi,
o grămadă de stele și-au pus amprenta peste lumea asta,
pășești orb peste un cimitir de aripi la fel cum altădată
zeii fremătători ningeau peste iubitele lor fertile
în ploile de aur.

Noroi și vin

Am în sânge noroiul și vinul
unui oraș de provincie
Și poate de aceea pleci dezamăgit,
Eu, cu lacrimi în ochi, strivind cuvintele la telefon
N-am vrut.

Dimineața îmi răsună în urechi
Zgomotul tocurilor de altădată
Când ajungeam somnoroasă în gară
Sau pur și simplu adormeam într-un vagon-restaurant
Dar tu nu știi.

Cum priveam ploaia de pe treptele hotelului Cantemir
În oraș mirosea a tei, doar era dimineață.
Toate îmi păreau mai mici
Până și oamenii
Am plecat prin ploaie
Dar n-am ajuns prea departe
Nimeni nu se aventurează până acolo.

Ființa second-hand

Sunt o ființă second-hand
Fără speranță de scăpare
În fiecare zi, un orb dement
Îmi spune câte-o ghicitoare.

Pe fonduri gri mă desenez
Lipită-n veci de trotuare
Aș vrea să plec, aș vrea să mă salvez
Dar dimineața e prea tare.

Tot număr firele ce-au mai rămas
Cântând aiurea, într-o gară
Un zâmbet târnp mi-alunecă pe nas
Și glasul tău de corb mă înfioară.

Geometria gheții

M-am întâlnit astăzi cu o fostă colegă de liceu
S-a îngrășat, avea părul vopsit în roșu
Eu alunecam pe zăpadă, privind la ea,
mi-am dat seama că sunt extrem de singură
eu aveam părul negru și doar haina extrem de roșie
mai rămăsese din mine
în rest, eram singură
am vorbit, cu gesturi mecanice m-am îndepărtat,
întâmplător
era chiar în zona în care mai veneai și tu din când în când
ca să închiriezi iluzii
Trecătorii treceau pe roșu, nimeni nu respecta
geometria gheții, nimeni nu mai auzise de nimeni și
dintr-o dată mi s-a părut că sunt extrem de singură,
chiar am strigat în gândul meu, tu te uitai la catedrale
și nimeni, nimeni nu mai auzise de mine în afară de
fosta colegă de liceu
dar ea între timp plecase.

Dicteu

Aveam o rochie ca o vară zdrențuită
Îmi lipisem ochii tăi de ea și
la întâlniri puteai să fii și orb
oricum simțurile tactile scăpaseră din lesă
se ascuțiseră ca niște buldogi înfometați
de prea lunga așteptare pe sub arcadele unei clădiri pe
care oricum n-am s-o mai revăd niciodată
face parte din acele filme kilometrice din care, oricum,
nu înțelegi nimic
numai castanii erau la limita dintre picanterie și grotesc.

Ploaie

A plouat peste fusta mea cu buline
a plouat peste fruntea ta
a plouat, a plouat
apa ne-a inundat umerii, coapsele,
în fața ploii oricum eram goi, limpezi,
ca două pahare de cleștar
hainele ni s-au dizolvat, măturând torentele
lumina difuză prinsă în ziua de dincolo
de umbrele
de cer
gândurile atârnau ca niște zdrențe colorate
toate s-au dus
ți-am spus râzând
că o să uităm și de asta
și-ai uitat, deja ai uitat.

Milian OROS

ANUCA LUI PINTEA

(Urmare din pagina 9)

- Bănuiesc că în acea noapte ai cules şi floarea albă de ferigă, iar acum îmi cunoşti gândurile.

Anuca îl privi uimită, neştiind ce să creadă, cu inima cuprinsă de multe întrebări.

- Vrei să fii soţia mea?, o întrebă el cu o voce abia auzită, încât fetei i se păru că vorbele lui fac parte dintr-un gând, dintr-o închipuire a ei.

Prin ochiurile mici ale ferestrelor lumina zorilor năvălea în odaie. Sub puterea ei chipul tinerei îşi dezvăluia limpede trăsăturile. Frumuseţea lui din acele clipe îl impresionase profund pe Pintea, dar cu toate astea, în acelaşi timp, un al şaselea simţ îi dezvăluia şi zbuciumul de care era cuprinsă fiinţa din faţa lui.

- Vreau!, şopti ea, apoi speriată de îndrăzneala ei, i se ascunse la piept.

S-au pierdut amândoi într-o îmbrăţişare în care tăcerea avea puterea a mii de cuvinte.

***

Anuca îi mângâie uşor fruntea, apoi, într-o joacă, îşi trecu degetele mici şi subţiri prin pletele lui, împrăştiate pe pernă. Tremurul lor îl făcu pe Pintea să-şi dea seama că zbuciumul din inima ei încă nu se risipise. Se întoarse încet spre ea şi o privi clipe în şir. Cu o voce care părea că nu-i a lui îi zise:

- De când mi-am luat ibovnică Moartea, n-am avut timp să cuget la viaţa mea... M-am aruncat fără de frică asupra împilatorilor, îndreptând, cât s-a putut, răutăţile nemeşilor şi ale grofilor. Nu m-am gândit niciodată că pot fi omorât, nu m-am gândit niciodată să m-adun de pe cele drumuri, să-mi fac o familie a mea, până acum...

- Acolo în curtea lui Mihali, am auzit pe unii spunând că moartea fuge de tine, că nu poţi fi omorât.

- Lumea vorbeşte vrute şi nevrute, uneori mă aseamănă cu cineva dintr-o legendă veche, cu unul de-i spunea Ahile.

- Şi cine o fost Ahile ăsta?, se arătă ea curioasă.

- Cum să-ţi spun... un mare luptător grec din vechime, care nu putea fi ucis decât dacă era rănit în călcâi. Anucă dragă, eu sunt om ca toţi oamenii şi pot fi ucis ca oricare om.

- Pentru mine nu eşti ca oricare!

- Nici tu pentru mine! Vreau să fii femeia mea şi, când s-o termina războiul cu habsburgii, oi veni după tine ş-om face lucrurile cum se cuvine!

Anuca i se prinse de gât şi, cu un glas tremurat şi abia auzit, îi zise:

- Te-oi aştepta... oricât!

Sărutul care a urmat a fost ca şi o pecetluire de legământ.

Se făcuse târziu şi trebuia să plece. Înainte să iasă din casă, Pintea scoase din chimir câteva monede de aur şi i le dădu, spunându-i:

- Uite nişte bani. Tata Gorun să pregătească ce-i de pregătit pentru tine până m-oi întoarce.

***

De pe buzele rănitului alunecau vorbe abia rostite, greu de înţeles. Unul dintre haiducii întemniţaţi alături de Pintea îşi apropie urechea de buzele lui. Ascultă cu atenţie, dar de înţeles nu înţelese mare lucru:

- Anucă!... Nu mai pot veni, moartea nu mă lasă... Ne-om vedea pă cealaltă lume, femeia mea dragă...

***

Într-o dimineaţă de august a anului 1703, după o judecată sumară, la presiunea lui Dessi Istvan, proconsul în magistratura oraşului Baia Mare, soarta lui Pintea a fost pecetluită. A fost scos din temniţă şi dus în piaţa mare a oraşului, unde, fiindcă era slăbit, căci pierduse mult sânge, a fost legat de un stâlp. Un preot a rostit o rugăciune scurtă, apoi o trupă de soldaţi, la comandă, şi-a descărcat armele în trupul lui.

***

Vestea morţii lui Pintea Viteazul s-a răspândit repede, până la urmă ajungând şi la Ghimeş. Într-una din zile bătrânul Gorun îşi luă fiica de după umeri şi, cu o voce pe care încerca să şi-o controleze, îi zise:

- Anuca tatii, mai lasă şi tu lucru' cela, să mai stăm şi noi o ţără de vorbă...

Anuca îl privi bănuitoare şi, în timp ce se aşeza pe marginea patului, îl întrebă:

- Tătucă, eşti bine, e ceva cu dumneata?

- Cu mine-i bine, fata tatii, da' cu...

- S-o întâmplat ceva cu Pintea! Simt asta! De-o vreme îl tot visez înconjurat de o apă neagră, noroioasă, din care nu poate ieşi.

- Draga tatii, nu ştiu cum să-ţi spun... Pintea-i mort. L-o omorât nemeşii, bătu-i-ar Dumnezo, cum a şti El mai bine!

Anuca simţi că totul se prăbuşeşte în jurul ei, că sufletul sfâşiat de durere era gata să-şi ia zborul, părăsindu-i trupul. Un plâns greu o cuprinse, potolit după mult timp, când lacrimile îi secară de tot, lăsându-i ochii înroşiţi, pierduţi în găvane. După vreo şapte zile de la aflarea veştii, făcu o prescură în care înfipse patru lumânări, le aprinse şi apoi îi dădu drumul pe apa râului din apropierea casei.

- N-am să te uit niciodată, suspină ea, ştergându-şi lacrimile. Jur în faţa Celui-de-Sus, chiar dacă nu ai apucat să mă duci la altar, că alt bărbat în viaţa asta n-oi ave!

Legenda spune că Anuca a murit fată bătrână, la vârsta de optzeci de ani, cu gândul la cel pe care şi-l dorise drept soţ.

Ion Piţoiu DRAGOMIR

ABONAMENT LA NELINIŞTE

(Urmare din pagina 5)

Ba, mai mult, aceste zăpezi sunt gata să se topească în ...estetic: *„Zăpezile acestea/Ning întotdeauna/ În chip poetic"*.

De aici, firesc îşi „intră în rol" o altă oglindă: reflecţii şi „reflexii" privind arta poetică.

Vom întâlni (şi acest viitor incită la lectura volumului şi nu numai) definiţii ale poeziei: *„lacrima/ unui vis/şi/visul/unei lacrimi"* (***Poezie***); *„Poezia?/ latentă sinucidere/în timp„* (***Poezia***); *„aripă de înger/înmuiată în/cerneală"* (***Vers***).

Şi încă mai „auzim" vibraţia unei noi „oglinzi", mai ales că aceasta „reflectă" o categorie de poeme cel puţin interesantă nu numai pentru creatoare: poezia de mici dimensiuni (dar profunzimea, tezaur pentru cititor, întrebăm noi?!).

Din această „oglindă" luceferii se îndreaptă spre noi după ce *„se-mpiedică/de ape"* (***Noapte***). Căutarea sinelui este sfâşietoare: *„apleacă-ţi buzele/arse/şi te vei/întâlni"* (***Fântână***). Sondarea continuă astral: *„piramida nopţii/prăbuşindu-se/în soare"* (***Împlinire***). Tărâmul interior al artistei irumpe: *„ai aprins trandafirii/şi ţi-a luat foc/gândul"* (***Amintire***).

Tezaurul amintit mai sus „transcende" chiar din poeme „eliptice": *„paradoxul/fluturilor spânzuraţi/ de aceeaşi culoare"* (***Fulgi***).

Abonamentul la nelinişte al creatoarei trece în altă gamă în următoarele versuri: *„Pe pagina mea albă/ Va fi cuvânt sau/Pată de cerneală?"* (***Ezitare***).

Nu ne miră, aşadar, că, într-o luciferică încercare, face din *„firul de nisip"* (expresia poetei) punct de sprijin pentru o lume: *„Căldura unui zâmbet,/Zborul spre înalt,/Îmbătătoarea fericire,/Neînţelesul drum al/Firului de nisip"* (***Ofrandă***).

Încercarea respectivă nu se opreşte aici; autoarea este atentă la Respiraţia cetăţii – *„mâine/soarele a programat/răsăritului/o/iminentă/grevă generală"* (***Părere***) – şi chiar a lumii – *„Planeta se întreabă/ce urmează/.../Prea mult întuneric"* (***Revers***).

Dar Poezia s-a născut tocmai pentru a aduce stră-luminare (nu întuneric!), opera Corinei Petrescu fiind o fericită confirmare, mai ales că şi-a stors *„cerul în suflet/şi-au răsărit/stele"* (***A scrie***) şi dă lumii speranţă, spunând: *„mai încerc o dată/lutul cuvintelor/frământat/şi-n el/adevărata,/unica bucurie"* - ***Moft(uri)***.

Abonamentul la nelinişte al poetei contaminează şi cheamă spre operele ce vor veni. „Oglinzile" aşteaptă!

Daniel DRAGOMIRESCU

OMUL VINERI ŞI OMUL SOCIAL

Este omul o fiinţă bună de la natură şi coruptă de societate, aşa cum considera, în secolul al XVIII-lea, Jean-Jacques Rousseau? Un om rousseau-ist „avant la lettre" este personajul Vineri din romanul ***Robinson Crusoe*** de Daniel Defoe. În paginile cunoscutului roman, el apare ca întruchipare perfectă a „omului bun de la natură" şi necorupt de societatea occidentală. Devotamentul omului Vineri faţă de stăpânul, binefăcătorul şi prietenul său Robinson este într-adevăr fără cusur şi scriitorul englez face din el unul dintre cele mai simpatice şi memorabile personaje pe care le-a creat vreodată literatura lumii. Dar, dacă cercetăm lucrurile mai îndeaproape, vedem că Vineri se putea foarte bine să fi fost el însuşi un canibal, care avusese ghinionul de a cădea în mâinile confraţilor canibali de pe o insulă vecină. Numai intervenţia salvatoare a lui Robinson Crusoe l-a scutit să ajungă în stomacul răpitorilor săi. Cineva se poate întreba: pot exista canibali din tată în fiu care să se transforme, peste noapte, în vegetarieni? Pot, dar mai mult în teorie şi mai puţin în practică. Dacă aşa stau lucrurile, atunci generosul scriitor englez l-a transformat pe Vineri al său într-un vegetarian, ca să ne arate cât de buni sunt oamenii „de la natură", rasa umană în general netrecută pe sub furcile caudine ale „civilizaţiei". Însă dacă Defoe era un scriitor al realismului dur, şi nu un autor cu înclinaţii preromantice, probabil că i-ar fi stabilit o altă evoluţie eroului său, mai plauzibilă: într-o bună zi, răzbit de antecedentele sale de canibal, omul Vineri nu s-a mai putut stăpâni şi l-a devorat pe mărinimosul său stăpân alb, Robinson. Şi în loc să îşi pună pe cap o perucă la modă şi să se decidă să devină cetăţean al regatului insular, însurându-se cu o englezoaică mai emancipată, ar fi sărit într-o piroagă şi s-ar fi întors definitiv la fraţii de pe insula pe care o părăsise sau de unde fusese răpit.

Huronul din romanul ***Naivul*** de Voltaire este la rândul său un veritabil prototip al „bunului sălbatic": analfabet şi incult, el este apt să vadă toate contradicţiile societăţii feudale franceze, care, deşi ajunsă la un nivel avansat de dezvoltare, avea viciul (sancţionat mai târziu cu ghilotina) de a-i face pe oamenii „buni de la natură" să devină atât de răi în relaţiile lor sociale.

În fine, dintr-o familie înrudită literar este şi pitorescul personaj Queequeg din romanul ***Moby Dick*** de Herman Melville. Dar să lăsăm literatura. De la natură omul nu vine nici rău şi nici bun – dar ajunge într-o categorie sau alta pe durata existenţei, pentru că în joc intră determinismele de tot felul. El este purtătorul unui arbore genealogic care îl leagă, la nivel general, de specia umană, la un nivel intermediar de o rasă şi de o etnie, respectiv de o clasă ori o categorie socială, iar la un nivel restrâns de apartenenţa familială şi de propriile opţiuni. A-l scoate pe om din aceste determinisme şi a-l aşeza în rândul sfinţilor este o utopie. Cândva, pe când eram sub înrâurirea lui Rousseau, ajunsesem să îmi doresc să pot trăi şi eu pe o insulă pierdută din Pacific, înfrăţit cu un trib de oameni primitivi şi foarte buni de la natură, necorupţi de societate. Mi se părea că în felul acesta aş fi putut scăpa frumos de toate convenţiile sâcâitoare ale civilizaţiei şi i-am mărturisit această aspiraţie a mea unui prieten. Prietenul, care, în ciuda tinereţii sale, era un tip lucid, mi-a tăiat acest avânt umanitar, atragându-mi atenţia că nici chiar într-o existenţă primitiv-tribală nu aş fi scăpat de convenţii: „Gândeşte-te - mi-a atras el atenţia - că s-ar putea să fii nevoit să te supui unor convenţii chiar mai umilitoare decât în lumea noastră civilizată". „Cum aşa?!", am exclamat, stupefiat. „Gândeşte-te, de pildă - a zis amicul - că în fiecare zi toţi membrii tribului trebuie să-l pupe în fund pe şeful de trib."

Traduceri

Gérard BAYO

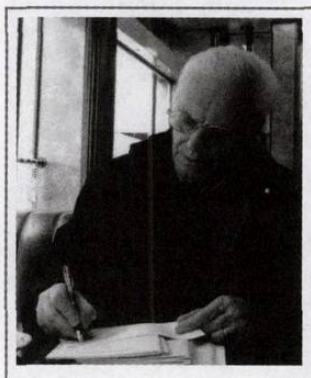

De câţiva ani buni, numele poetului Gérard Bayo (n. 1936) e cunoscut cititorului român din traducerile apărute în reviste şi din culegerile ***Poeme*** (Editura Dacia, 1991), distinsă cu premiul „Lucian Blaga", şi ***Exod*** (ediţie bilingvă, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997). A fost tradus în româneşte şi foarte originalul său eseu ***Revolta lui Arthur Rimbaud*** (1998). Cu o excelentă recomandare a marelui poet Pierre Emmanuel, debutul său cu ***Les pommiers de Gardelegen*** (***Merii din Gardelegen***) din 1971 aducea în atenţie o voce proaspătă în spaţiul liricii franceze: o poezie de notaţie, cu precădere peisagistică, sugerând cu o rafinată simplitate stări contemplativ-elegiace, departe de orice retorică şi emfază. Dimpotrivă, poetul era şi a rămas atras de decoruri naturale abia schiţate, de imagini evanescente, cu luminozităţi şi penumbre cumva timide, înregistrate de un visător melancolic, sensibil la „ocazii" şi întâmplări cotidiene, proiectate pe un orizont grav-meditativ. A publicat vreo douăzeci de cărţi de poezie, între altele: ***Un printemps difficile*** (***O primăvară dificilă***, 1976), ***Didascalies*** (1977), ***Au sommet de la nuit*** (***În culmea nopţii***, 1980), ***Le mot qui manque*** (***Cuvântul care lipseşte***, 1994), ***Pierre du seuil*** (***Piatră a pragului***, 2003), ***Chemins vers la terre*** (***Drumuri spre pământ***, 2010), ***La langue des signes*** (***Limba semnelor***, 2013).

Poemele de mai jos au fost alese din cel mai recent volum semnat de Gérard Bayo, ***Neige, suivi de Vivante étoile*** (***Zăpadă, urmat de Stea vie***), Editura L'herbe qui tremble, 2015.

Privindu-te, învăţ

libertatea.

Trăirea şi poemul
au nevoie de ea.

Privindu-te, învăţ.

Privindu-te murind
în tăcere.

Stea vie

Am văzut scânteind în adâncul penumbrei,
sub acoperiş, între două scânduri lumina,

şi sub aripi aproape-n tăcere, steaua
cea vie.

Zidurile mai tremură: pământu-i gol.

Iar vederea se-ntinde până departe,

până-n fundul acestei lumi
tăcute şi liniştite.

12 septembrie

Aici nimic nu s-a schimbat.
Norii albi încremenesc,
cuprind beţia sau mânia luminii –
şi timpul trece.

Rămân de făcut
Socotelile.

Pe perete, fotografia în spatele meu.

Pe perete,
În diagonală,
străluceşte limpezimea ferestrelor.

Ce liniştită-i
în aparenţele ei durata!
ficţiunea
duratei, cât de supusă-i şi liniştită!

Şi suflă în ce, vântul,
suflă de ce? Nu conteneşte
să sufle!

Unde se pierde?
Şi când va tăcea?

Păpuşă pe care-o leagănă
în braţe un copil: moartea.

Foarte departe de-aici, izbeşte poate norii
sunetul clopotelor.

Suntem
unul singur dintotdeauna.
Tace în noi
universul.

Viitorul poem

1.
Volumele
desperecheate pe sol se-nmoaie în apa
stalactitelor şi ziua-ngheţată.

Prăbuşiri, morminte
neîndesate.
Pe pământul pe care nu trebuie
să-l părăsim.

2.
Poezia, voi o numiţi vis
ori viziune,
ori prezenţă –

şi-n cele din urmă vis.

3.
Adu
mulţumiri, dă-ţi sufletul.

4.
Narcise în martie nu departe
de izvor, şi păstrăvul sub rădăcinile
frasinilor. Însă nimic,

nimic: nu mai am veşti de la tine.
O, prietene, unde eşti?
– De ce nu spui nimic?

Albastră boranţă-i lumina:

pe sol nu desparte
şi nici în noroi numele de cuvinte.

În prezent viaţa

Cerul de noapte cu maree joasă
şi apele retrase,
insulele –

grămezile
stâncoase, orele.

Şi ziua ce nu mai vine.

Lumina,
nici de pământ acum
nici din cer.

În pădure

Pe mesteceni cerul,
pe solul dens lucruri scrise.

Pe care nimeni nu le-a putut citi.

De ce s-o întrebi
ce crede, viaţa,
despre vorbele ce le spune?

Două primăveri
Au şi revenit.
O suflare de vânt se-ntoarce în întuneric.

Aceeaşi stea
e mereu acolo.

Chipuri: tăcere

Apa
fluviului ori a ploii coboară
spre nicăieri, de-a lungul zidului.

Toţi sunt martori. Privesc.
Nu trec cu vederea nimic,
privesc.

Pentru tine-o să vină
ca să depună mărturie.

Cheamă

părăsire, sărăcie. Cheamă-te.

Ei nu mai

sunt aici.

Însă prea numeroşi. Nu-ţi închide
poarta în seara asta.

Tu n-ai drept nume decât cântecul tău.

Nu-ţi smulge
Veştmintele: sfâşie-ţi inima.
Ceva a încetat să îmbătrânească.

Pământul făgăduinţei

Limbă,
limba mea moartă cu-o zi
înainte de naşterea ei.

Cu o zi prea devreme.

Şi cine se va duce
acolo unde merg norii
fără mormânt şi pâcla în care se răsfrânge
cerul albastru.

Noi vom fi fost
acel mâine care nu vine.

Şi nici măcar în pini

Norii nu şi-au ţinut promisiunea.
Un pic de umbră parcurge vâlceaua.

Suflarea vântului
celui mai nesigur e deopotrivă
de mâine şi de astăzi.

El singur
îşi face auzită plângerea.

(Continuare în pagina 16)

Traduceri

HAN Yong-un (Manhae)

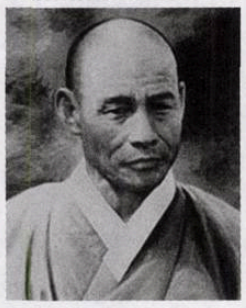

Cunoscut ca unul dintre pionierii poeziei moderne coreene, Han Yong-un (1879-1944, Coreea de Sud), numit şi Manhae, a fost reformator religios naţionalist şi luptător pentru independenţa ţării sale în timpul ocupaţiei japoneze, printre semnatarii Declaraţiei de Independenţă din 1919. În scrierile sale politice, ca şi în conferinţele sale publice itinerante despre libertate, egalitate şi rezistenţa pasivă, intenţiona să lumineze tineretul, făcând şi închisoare datorită activismului său politic. Pe lângă câteva romane, a scris poezie în chineză şi coreeană, cea mai importantă carte a sa fiind ***Tăcerea iubirii*** (***Nim-ui Chimmuk***), publicată în 1926. Poemele sale de iubire, dedicate credinţei şi patriei, impresionează prin puritatea sentimentului şi simplitatea expresiei.

Poemele redate mai jos sunt selectate din volumul ***Love's Silence and Other Poems*** (Translations with a foreword by Jaihiun Kin and Ronald B. Hatch, Ronsdale Press, Vancouver, 1990).

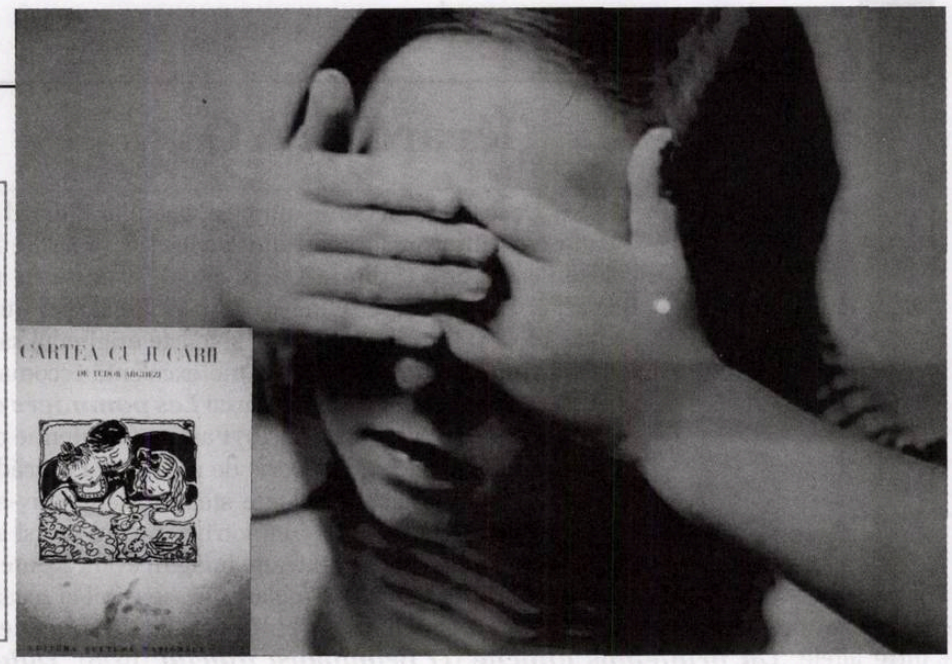

Nu ştiu

Oare al cui pas e frunza ce cade tăcută din copacul de paulownia
în valuri verticale pe fundalul cerului, fără vânt?
Ale cui priviri sunt aceste pete de albastru pătrunzând printre crăpăturile norilor mânaţi de vântul de apus
în noaptea ce se lasă în jos după un lung răstimp ploios?
A cui răsuflare-i mireasma subtilă ce adie
prin muşchiul verde pe copacul bătrân fără flori
ademenind cerul liniştit deasupra unei străvechi pagode?
Al cui cântec e acest pârâiaş ce aleargă neostoit
nimeni nu ştie de unde, murmurând peste pietre?
A cui odă e îmbujoratul apus ce binecuvintează ziua murind
în timp ce păşeşte uşor, ca o floare de lotus, peste mările infinite
şi atinge cerul nemărginit cu mâinile-i gingaşe?
Cenuşa stinsă devine din nou lemn pentru foc.
A cui candelă e inima mea ce arde pâlpâind
noaptea întreagă, fără să ştiu pentru cine?

De ce iubesc?

Nu te iubesc fără motiv:
alţii iubesc obrajii mei îmbujoraţi
dar tu iubeşti şi firele albe din părul meu.

Nu tânjesc după tine fără motiv:
alţii îmi iubesc doar zâmbetul
tu însă îmi iubeşti şi lacrimile.

Nu mi-e dor de tine fără motiv:
alţii îmi iubesc forţa vitală
dar tu îmi iubeşti până şi moartea.

Călătorului

Mi-e ruşine să mă prezint ca poet
căci cred că s-ar putea să vă fie milă, şi de mine, şi de voi,
când îmi citiţi poemele...
N-am nici cea mai mică intenţie să-mi las opera
încheiată de posteritate.
Cititul acestor poeme ar putea fi
ca şi cum ai freca o crizantemă ofilită
şi ai ţine-o sub nas s-o miroşi
aşezat printre flori parfumate de primăvară.
Nu ştiu cât de departe a ajuns noaptea.
Umbra groasă a muntelui Sorak măreşte lumina.
Îmi aşez pana jos şi aştept să bată clopotul din templu vestind zorile.
(În noaptea de 29 august 1925)

Universul

Universul ne face semn
în vântul de toamnă.
Sunt petalele aripi
sau aripile tale petale?
Sufletul tău, cred,
nu e decât un fluture.

Flori de toamnă

Un om plictisit într-o cabană de munte,
fiindu-i milă de florile de toamnă,
a rărit gardul viu
ca să-i lase soarelui loc să intre.
Vântul de apus a trecut peste gard
şi-a secerat florile.

Râul Han

Am venit la cursul tău liniştit.
Apele sunt adânci şi calme, adâncite în toamnă.
Crizantemele sălbatice înfloresc sus pe deal
şi-şi risipesc mireasma în vântul uşor.

Starea de Buddha şi Nirvana

Dacă vrei să accezi la starea de Buddha,
nu te feri de oameni.
Dacă vrei să ajungi în Nirvana,
nu te feri de iad.
Drumul către Buddha şi Nirvana
trece printre oamenii de pe stradă, prin iad.

În închisoare

Mintea devine pură, ferită de tot praful.
Razele de lună trec lucitoare printre gratii.
Grijile şi bucuriile ce locuiesc în minte se destramă.
Buddha a fost la început un om obişnuit.

Casa Căutării Boului

De vreme ce niciun bou nu s-a pierdut,
e o prosie să cauţi.
Dacă s-ar fi pierdut,
n-ar putea fi regăsit, chiar şi căutat.
Mai bine renunţă să cauţi,
căci astfel nu vei pierde nimic.

Răspuns poemului preotului Yongho

Sunt bolnavul ce-şi află alinarea în băutură şi poezie.
Maestru al artelor literare, ai îmbătrânit şi tu.
Scrisoarea ta a sosit într-o zi când zăpada şi vântul se dezlănţuiseră.
Aşa se revarsă tandreţea în inima mea!

Flori de cireş

Zăpada de anul trecut arată ca florile
şi aceste flori de primăvară seamănă cu ninsoarea.
Şi totuşi, nu par reale, florile şi zăpada.
De ce stă inima-mi să se frângă?

Improvizaţii

1.
Cum învăluie liniştea sihăstria asta
în timp ce stau singur, sprijinit de balustradă!
Frunzele uscate scot sunete triste.
Ciorile înfometate îşi aruncă umbrele reci.
Norii mânaţi de vânt trec peste copacii ancestrali,
dincolo de munţii golaşi soarele se scufundă încet.
Singur, privesc zăpada adunată pe munţi.
Spiritul primăverii se strecoară să umple văzduhul.
2.
Gâştele sălbatice au zburat duse de vântul de apus
Chiar şi la lumina zilei această dorinţă se răceşte de ţipătul lor.
Priveşte atent la natura lucrurilor.
Numai norul e liber şi în largul său.

Traducere din engleză de ***Ana OLOS***

Gérard BAYO

(Urmare din pagina 15)

Încă o dată cu moartea

Când dansurile şi veselia
din inima târguşorului
vor ajunge să ia sfârşit, grânele şi zada,
şi liziera –
aurul
râului vor tăcea.

O voce totuşi
în ele o să se-audă:
„am prelungit cu o zi viaţa."

„Noi singuri.
Cu o singură zi."

Coline

Celei care există
şi nu există, cu chipul înaripat, să-i rămâi credincios.
Celei ce te ştia,
în singurătatea colinelor, atât de apropiat.
O oră a primăverii şi iată
au şi apărut cicatricele cerului.

O oră a primăverii
ce nu-ntârzie niciodată. Celei pe care
numai tu o iubeai
şi care poate
nu iubea pe nimeni.
– Celei care
rămâne numai ea singură.

Întrezărită veşnica-i tinereţe.

Foarte devreme începe
viaţa fără sfârşit.

Cernăuţi

Departe, atât de departe.

Dar e bun şi drept
şi adevărat.
Şi pune-ntrebare. Atât de străin şi drept şi adevărat.

Îi cinsteşte pe morţi,
Mănâncă şi bea pe morminte.
Îi cinsteşte. Dulce e Bucovina.
Ai milă

de omul şi mai străin.

Şi de celălalt
care a şi venit şi care vine.

Ca să nu înţelegi nimic

În penumbră,
pe etajeră, toată ziua de azi livezile
îşi aminteau zăpada.

- Fără ghilimele...

Orice afară
e-n tine.
Majuscule pretutindeni.

În colţul cu icoane
viaţa ce trebuie făcută.

Prezentare şi traducere de ***Ion POP***

5948485 970010